Bibliothèque numérique
medic@

Galien / Hippocrate / Chartier, René (éd.). Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus III / tome 3

Paris, 1638.
Cote : 13 A (anciennement 933)

PARIS biu Santé

Licence ouverte. - Exemplaire numérisé: BIU Santé (Paris)
Adresse permanente : http://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/medica/cote?00013x03

OPERVM

HIPPOCRATIS

COI, ET

GALENI

PERGAMENI, MEDICORVM OMNIVM PRINCIPVM.

TOMVS III.

Φισιολογικὰ τε Στοιχεῖα, Elementa, Temperamenta, Humores.

RENATVS CHARTERIVS VINDOCINENSIS

Doctor Medicus Pariſ. REGIS Chriſtianiſſimi Conſ. Medicus, ac Profeſſor Ord. plurima interpretatus, vniuerſa emendauit, inſtaurauit, notauit, auxit, edidit.

M. Van Lochom fecit.

LVTETIÆ PARISIORVM.

M. DC. XXXVIII.

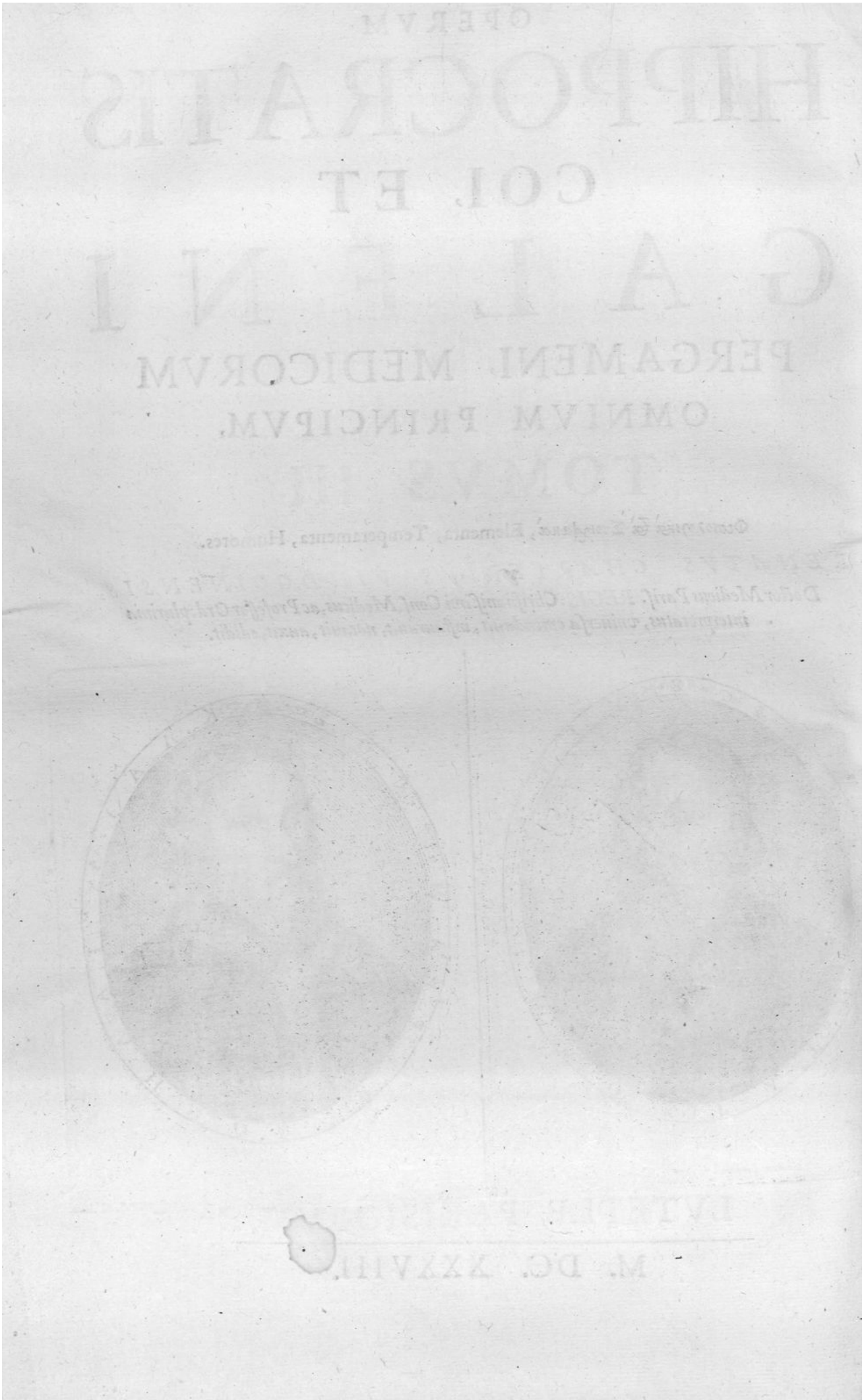

TOMO III

Φισιολογικὰ τὰ Στοιχειακά; Elementa, Temperamenta, ac Humores continentur.

GALENI, *De elementis, ex Hippocrate, libri duo.* pagina 1.
Galeni, De temperamentis, lib. III. 32.
Hippocratis, De natura hominis, libri duo, & Galeni in eos commentarij duo. 91.
Galeni, De humoribus, liber. 150.
Galeni, an sanguis in arteriis naturâ contineatur, liber. 154.
Galeni, De atra bile, liber. 165.
Hippocratis, De genitura, liber. 180.
Galeni, De semine, libri tres. 185.
Conciſæ Notæ, ac variæ Lectiones. 241.

ΓΑΛΗΝΟΥ, περὶ ὧν καθ' Ιπποκράτην στοιχείων, βιβλία β'. σελὶς α'.
Γαλήνου, περὶ κράσεων, βιβλία τέσσαρα. λβ'.
Ιπποκράτους, περὶ φύσιος ἀνθρώπου, βιβλία β'. καὶ Γαλήνου εἰς αὐτὰ ὑπομνήματα β'. ϛ'.
Γαλήνου, περὶ χυμῶν, βιβλίον. ρν'.
Γαλήνου, εἰ κατὰ φύσιν τὸ αἷμα ἐν ταῖς ἀρτηρίαις περιέχηται, βιβλίον. ρνδ'.
Γαλήνου, περὶ μελαίνης χολῆς, βιβλίον. ρξε'.
Ιπποκράτους, περὶ γονῆς, βιβλίον. ρπ'.
Γαλήνου, περὶ σπέρματος, βιβλία τρία. ρπε'.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

GALENI DE ELEMENTIS EX HIPPOCRATE LIBER PRIMVS.

Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Τέσσαρα εἶναι τὰ πρῶτα στοιχεῖα ἐπιδείκνυσι, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν διανοίας ἀνασκευάζει, καὶ περὶ τεσσάρων τῶν ποιοτήτων πρώτων διαλέγεται.

ARGVMENTVM LIBRI PRIMI.

Quatuor esse prima Elementa ostendit, veterum sententias confutat, ac de quatuor qualitatibus primis pertractat.

A

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Elementum.

QVVM elementum minima sit *rei* particula, cuiuscunque fuerit elementum; minimum autem non idem sensui & appareat, & reuera sit: multa siquidem præ tenuitate sensum effugiunt, liquet, sensum eorum minimè fore iudicem, quæ & natura, & verè sunt rei vniuscuiusque elementa. Nam si æruginem, cadmiam, spumā argēti, & misy, simul omnia planè triueris & in puluerem redegeris, & mox sensui discernenda commiseris: tibi *profectò ea* vniuersa vnum esse videbuntur. Nec modò hæc quatuor, verùm & alia longè etiam plura, si eadem tamen ratione omnia inuicem commisceas, tibi vnum esse videbuntur, quantumlibet vnum minimè sint. Quamobrem & Hippocrates quum eiuscemodi humanæ naturæ elementa consideranda instituisset, neglectis his, quæ prima sensus iudicio simplicissimáque habentur, illa statim, quæ verè, & secundum naturam talia sunt, inuestiganda proposuit: quippe quum ea (vt alibi à nobis monstratum est) curandis morbis nihilo minus vsui sunt, quam hæc, quæ sensui huiuscemodi apparent. Itaque concesserit fortasse quispiam, hæc sensilia videri elementa, existere verò, non item. Neque enim si quippiam visum fuerit prima rei cuiusuis simplicissimáq; particula, illud statim est etiam verum elementum, sed quod ex ipsa rerum natura habet, vt tale sit. Quoniam id si statuerimus, vel natura esse elementum, quod cuiusque rei minima videatur atque simplicissima particula, alia nimirum aquilæ, & lynci,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ α'.

Τί ἦ τὸ στοιχεῖον.

ΕΠΕΙΔΗ τὸ στοιχεῖον ἐλάχιστόν ἐστι μόριον, οὗπερ ἂν ᾖ στοιχεῖον, ἐλάχιστον δὲ, οὐ ταὐτὸν αἰσθήσει τε φαίνεται, καὶ ὄντως ἐστί. πολλὰ γὰρ ὑπὸ σμικρότητος ἐκφεύγει τὴν αἴσθησιν, εὔδηλον, ὡς οὐκ ἂν εἴη τῶν φύσει τε, καὶ ὄντως
B ἑκάστου πράγματος στοιχείων, ἡ αἴσθησις κριτήριον. Εἰ γοῦν ἐθελήσεις ἰὸν καὶ καδμίαν, καὶ λιθάργυρον, καὶ μίσυ, τρίψας ἀκριβῶς ὁμοῦ πάντα, καὶ χνοώδη ποιήσας, ἐπιτρέπειν αἰσθήσει τὴν διάγνωσιν ἓν εἶναί σοι τὰ πάντα δόξει. κἂν εἰ μὴ τέτταρα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείω κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναμίξεις ἀλλήλοις, ἓν εἶναί σοι καὶ ταῦτα φανεῖται πάντα, καί τοί γε οὐχ ἓν ὄντα. ταῦτ' ἄρα καὶ Ἱπποκράτης ἐπισκεπτόμενος ἀνθρώπου φύσεως στοιχεῖα, τῶν μὲν, ὡς πρὸς τὴν
C αἴσθησιν ἁπλουστάτων τε, καὶ πρώτων καταφρονεῖ, τὰ δὲ ὄντως τε, καὶ φύσει ζητεῖ. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἡ χρεία τούτων εἰς τὰς ἰάσεις, οὐδὲν ἧττόν ἐστι, τῶν πρὸς τὴν αἴσθησιν, ὡς ἐν ἑτέροις ἐπιδέδεικται. καὶ φαίνεσθαι μὲν στοιχείοις τοῖς αἰσθητοῖς τούτοις συγχωρήσειεν ἄν τις, εἶναι δὲ οὐ συγχωρήσειεν. οὐ γὰρ δὴ τὸ φαινόμενον ἁπλούστατόν τε καὶ πρῶτον μόριον, ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν φύσιν ὑπαρχὸν τοιοῦτο, στοιχεῖον ὄντως ἐστίν. ὡς εἴ γε τὸ φαινόμενον ἐλάχιστόν τε, καὶ πρῶτον μόριον ἑκάστου, τοῦτο φήσομεν εἶναι τὸ φύσει στοιχεῖον, ἄλλα μὲν τοῖς ἀετοῖς, καὶ λυγγεῖ,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 5 sur 276

καὶ εἴ τις ἕτερος αὖ θεφπος, ἢ ζῷον ἄλλο ὀξυωπέσατόν ἐστιν, ἄλλα δὲ ἡμῶν ἐκάστῳ φαίνεται τὰ στοιχεῖα. μὴ τοίνυν οὕτως, ἀλλὰ τὰ πρῶτά τε καὶ ἁπλούστατα τῇ φύσῃ, κ᾽ μηκέτ᾽ εἰς ἄλλα διαλυθῆναι δυνάμενα ζητῶμεν, εἰ μέλλοιμεν, ἢ αὐθεφπου φύσεως, ἢ τινος ἄλλου τῶν ὄντων ὁπωσοῦν ἀκριβῆ λήψεσθαι.

aut si quis homo sit, alterúmve quodpiam animal, quod visus acumine maximè præstet: & alia nobis ipsis videbuntur elementa. Ne igitur sic agamus, sed ea inquiramus (si naturæ, aut humanæ, aut cuiusuis alterius rei exactam scientiam assequi voluerimus) quæ natura prima, & simplicissima sunt, quæque in alia non amplius dissolui possunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Οὐχ ἓν εἶδος τῷ ἰδέαν τε καὶ δυνάμιν τὸ ἀνθρώπου στοιχεῖον, τῷ Ἱπποκράτους λόγῳ καὶ τῇ ἐμπειρίᾳ ἀποδείκνυται· καὶ ἡ τῶ Ἐπικούρου, & Δημοκρίτου, & Λευκίππου γνώμη διαλαμβάνεται.

CAPVT II.

Vnicum non esse forma, & potestate hominis elementum, Hippocratis ratione, & experientia demonstratur: & Epicuri, Democriti, atque Leucippi sententia refellitur.

ΤΙΣ οὖν ἐστὶ τῆς τούτων ἀνευρέσεως ἡ μέθοδος; ἐμοὶ μὲν οὐκ ἄλλη τις, ἢ ἣν Ἱπποκράτης εἰσηγήσατο, δοκεῖ. χρὴ γὰρ διελέσθαι, πρῶτον μὲν, εἰ ἕν τι τὴν ἰδέαν ἐστὶ τὸ στοιχεῖον, ἢ πολλὰ καὶ ποικίλα, καὶ ἀνόμοια. δεύτερον δὲ, εἰ πολλὰ & ποικίλα, κ᾽ ἀνόμοια; πόσα τε, καὶ τίνα, καὶ ὁποῖα ταῦτά ἐστι, καὶ ὅπως ἔχοντα τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας. ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἓν ἐστὶ τὸ πρῶτον στοιχεῖον, ἐξ οὗ τό, τε ἡμέτερον σῶμα, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων γένεσιν, ἐκ τῶνδε δείκνυσιν ὁ Ἱπποκράτης. αὐτίκα γὰρ ἄμεινον ἂν δοκεῖ πρῶτα διαθέμενον αὐτὸ τὴν ῥῆσιν, οὕτως ἐξηγήσασθαι. Ἐγὼ δὲ φημι, εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτε ἂν ἤλγησεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐν ὑφ᾽ ὅτου ἀλγήσειεν, ἓν ἐών. Καλλίσας μοι φαίνεται, καὶ λίαν βραχυτάτης λέξεως ἅμα, ὃ ἐπιχειρήσαντον αὐτὸ τῆς ἀποδείξεως εἰπεῖν, ὡς τῷ μὴ δυνάσθαι τὸ στοιχεῖον ἓν εἶδος τὴν ἰδέαν τε καὶ δύναμιν. ὅτι μὲν γὰρ ἓν τῷ ἀριθμῷ λέγειν εἶδος ὄν, ἐφάπτης ἀτοπίας ἐστὶ, καὶ ὄντως ἀνθρώπου μηδενὸς τὴν σαρκῶν πεφυτικότος, αὐτίκρις δῆλον. ἰδέᾳ δὲ καὶ δυνάμει δυνατὸν λέγειν τὰ πρῶτα, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρόν τε, καὶ Δημόκριτον, τὰς ἀτόμους. ὧν ταύτῃ δέ εἰσιν αὐτοῖς χρεῶδ, καὶ οἱ ἐλάχιστα, καὶ ἄτμαρμα, καὶ ἀμερῆ ὑπάρχοντες στοιχεῖα. πρὸς τοὺς τοιούτους οὖν ἀπάντως, ὁ Ἱπποκράτης κωλύει αὐτὸν λογίαν ποιούμενος, ἀποδείκνυσιν, οὐχ ἓν εἶδος τὴν ἰδέαν τε, καὶ τὴν δύναμιν τὸ στοιχεῖον, οὐδὲ μεμνημένος ἐκείνων, οἳ καὶ τῷ ἀριθμῷ, τὸ ὂν ἓν εἶναί φασιν, ὡς ἐμπλήκτων τελέως. ἰδέσθω οὖν, εἰ ὀρθῶς συνελογίσατο, καὶ δεόντως ἀντεῖπε, τοῖς ἓν εἶδος τὴν φύσιν τὸ στοιχεῖον ὑποτιθεμένοις, εἴτ᾽ οὖν ἄτομον, εἴτ᾽ ἄτμαρμον, εἴτ᾽ ἐλάχιστον, εἴτ᾽ ἀμέριστον αὐτὸ προσαγορεύειν ἐθέλοιεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι δεηθησόμεθα τῆς κατὰ μέρος ἐν αὐτοῖς διαφορᾶς, ἀλλ᾽ ὅ καθόλου τε, καὶ κοινὸν ἁπασῶν τῶν αἱρέσεων αὐτῶν ἀνελοῦμεν. ὑποκείται γὰρ ἅπασι τούτοις, ἄποιον εἶδος τὸ πρῶτον στοιχεῖον, μήτε λευκότητα σύμφυτον ἔχον, ἢ μελανότητα, ἢ ὅλως ὑπαιοῦν χροιάν, οὔτε γλυκύτητα, ἢ πικρότητα, ἢ θερμότητα, ἢ ψυχρότητα, οὐδ᾽ ὅλως ὑπαιοῦν ἕτερον ποιότητα. νόμῳ γὰρ χροιὴ, νόμῳ πικρὸν, νόμῳ γλυκὺ, ἐτεῇ δ᾽ ἄτομον, καὶ κενὸν ὁ Δημόκριτός φησιν· ἐκ τῆς συνόδου τῶν ἀτόμων γίνεσθαι νομίζων ἁπάσας τὰς αἰσθητὰς ποιότητας, ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς αἰσθανομένους,

QVænam igitur est inuentionis horum methodus? Nulla, vt quidem mea fert sententia, præter eam, quæ ab Hippocrate est instituta; nempe vt primùm sit disquirendum, an elementum vnum quippiam specie sit, vel plura potius, varia, & sibi inuicem dissimilia. Quòd si non esse vnum, sed multa variáque & dissimilia visum fuerit, quærendum erit secundo loco, quot illa sint, & quæ, & qualia, & quam tandem inter se habeant communionem. Quod igitur primum id elementum, ex quo tum nostrum, tum aliorum omnium corpora constant, nequaquam sit vnum, ex his monstrat Hippocrates: & melius forsitan sit illius dictionem primùm ascribere, ac ita mox illam exponere. *Ego autem statuo, quòd si homo esset vnum, neutiquam doleret; neque enim si vnum foret, esset ex quo doleret.* Præstantissimè pariter (mea quidem sententia,) ac breuissimè vniuersæ suæ demonstrationis momentum exposuit, qua monstrandum erat fieri non posse, vt elementum sit specie & potestate vnum. Iam enim satis patet esse extremæ cuiusdam absurditatis, & hominis præterea qui nullam rerum euidentium rationem habeat, statuere ens esse numero vnum, vt tamen inueniri facilè possint aliqui, qui affirment, omnia potestate, ac specie esse vnum, quemadmodũ Epicurus, & Democritus, indiuidua ea corpora, quæ atomos appellãt. In quo item ordine reponendi sunt illi, qui minima quædam, & incompacta, & impartibilia introducunt elementa. Itaque aduersus hos omnes Hippocrates communi opposita ratione, demonstrat elementum non esse vnum, vnum, inquam, tum forma, tum potestate: alioqui enim eorum ne meminisse quidem voluit, qui omnia etiam numero esse vnum autumant, quòd id videatur hominis esse omninò stupidi. Perpendamus ergo, recténe ille ratiocinatus sit, atque num meritò illis contradicat, qui asserunt elementa esse vnum natura, vt illis deinde liceat id, vel atomum appellare, vel nimium, vel ἄτμαρμον, quasi incompactum dixerit, vel impartibile, vel quid tandem ipsis magis gratum fuerit. Quoniam si illud quod his omnibus sectis in vniuersum commune est euerterimus, non erit amplius nobis opus particulatim eorum differẽtias persequi. Nempe subiicitur ab his omnibus, primũ elementum vsque adeò esse omni penitus qualitate vacuum, vt nullã, vel albedinẽ innatam habeat, vel nigredinem, vel alium quempiam colorẽ: non dulcedinem, non amaritudinem; sed neque calorem, neque frigus; & tandem vt cuiusuis alterius qualitatis sit omninò expers. Lege enim dicebat Democritus color est, lege amarum, lege dulce; verè autem atomus & vacuum est. Credidit enim ille sensiles qualitates ex indiuiduorum illorum corpusculorum conuentu per solam ad nos, qui sentiamus col-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 6 sur 276

lationem, gigni; ipsa verò naturâ nihil esse album, aut nigrum, flauum, aut rubrum, amarum, aut dulce. Quippe hoc illi lege, vt ipse inquit, significabat, ex nostra nimirum existimatione, non ex ipsa rerum natura: ita etiam illi ἐπεὶς nomen ab ἐπὶ deductum est, quod verum significat; vt vniuersi sermonis illius is sensus sit. Arbitramur quidem nos homines, quippiam esse album, vel nigrum, vel dulce, vel amarum, & quæcunque alia huiusce generis sunt; sed reuera omnia vnum sunt, & nihil. Nam & ille hoc loquitur modo qui atomos vnum appellat, vacuum autem nihil. Itaque atomi omnes, quæ exigua quædam corpuscula sunt, omni prorsus qualitate vacant. Vacuum verò spatium quoddam est, in quo ea omnia corpuscula sursum atque deorsum agitata, perpetua motione, quandoque simul secundùm aliquem modum complicantur, nonnunquam mutua inter sese collisione resiliunt; quò fit postea, vt ex huiusmodi eorum conuentu, & mutuæ concretiones fiant, atque iterum secretiones; vnde voluit ipse, cùm aliorum omnium, tum nostrorum quoque ipsorum coagmentari corpora, atque eorum cùm affectus, tum sensus. Statuunt autem prima hæc corpora impatibilia esse. Sed nonnulli deinde ex ipsis, vt Epicurei, ea præ duritie infringi non posse autumant; alij, qui magis Leucippo addicti sunt, in exilitatem referunt, quòd nullam admittant sectionem. Negant præterea quoquo modo ea posse quapiam ex his alterationibus alterari, quas tamen cæteri ferè omnes fatentur vel ab ipsis sensibus edocti. Quippe qui nolint eorum quicquam calefieri, aut refrigerari, paritérque nec humectari, vel siccari, atque adeò longè etiam minus nigrescere, aut albescere; vt tandem contendant nullam prorsus ex vlla mutatione qualitatem suscipere posse. Iure ergo illis contrarius est Hippocrates dum ait, *nunquam hominem doliturum, si hæc esset illius natura.* Quum mehercule necesse sit, vt id quod doleat, duabus his præditum sit facultatibus; porrò vt sit cùm sensus, tum alterationis capax. Quia si ab omni penitus sit alteratione alienum, eundem omninò statum, quem à principio sortitum est, perperuò seruabit: at eundem id quod dolet, minimè seruat. Quòd si transmutetur etiam, in quem tamen modum lapides, & ligna, quæ quidem, & calefiunt, & refrigerantur, & scinduntur, sed nulla sit illis innata vis sentiendi, nihil propterea magis affectiones, si quæ in eo gignantur, poterit, quam lapides sentiant. Quum igitur vtrunque horum in illis istorum elementis desideretur (nam neque eam naturam consequuta sunt eiusmodi indiuidua corpuscula, vt vel alterari, vel sentire possint) si ex his atomis, vel quapiam alia simplici, ac vniformi natura essemus concreti, non vtique doleremus; dolemus autem; quare iam manifestum est, quòd nequaquam simus ex vlla simplici, vniformique substantia constituti. Hæc est huiusce rationis summa quæ vt est admodum his qui in logica disciplina exercitati sunt, aperta, ita propositum etiam hoc ferè modo concludit. Sed quoniam ij qui talia introducunt elementa, non modò sunt disciplinæ differendi rudes, & præterea contentiosi; verùm & sibi malo fore existimant, si vel in melius sententiam mutauerint: communem hanc rationem particularibus aliquibus exemplis illis exponamus. Nimirum siquis cutem acu tenuissima pungat, dolebit animal:

αὐτῶν, φύσει δὲ οὐδὲν εἶναι λευκὸν, ἢ μέλαν, ἢ ξανθὸν, ἢ ἐρυθρὸν, ἢ πικρὸν, ἢ γλυκύ. Ὃ γὰρ δὴ νόμῳ, τοῦτο βούλεται τῷ οἶμαι νομίσαι, καὶ ἡμᾶς, ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων φύσιν. ὥσπερ δ' αὖ πάλιν ἐτεῇ καλῷ, τοῦδε δ' ἑτέρου, ὥσπερ ἀληθὲς δηλοῖ, ποιήσας τοὔνομα, ᾗ εἴη αὖ ὁ σύμπας αὐτῷ νοῦς τοῦ λόγου, τοιόσδε. νομίζεται μὲν τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις λευκόν τι εἶναι, καὶ μέλαν, καὶ γλυκὺ, καὶ πικρὸν, τῇ δὲ τῷ ἀληθείᾳ, ἓν, καὶ μηδὲν ἔστι τὰ πάντα. καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτ' εἴρηκεν αὐτὸς, ἓν μὲν τοῖς ἀτόμοις ὀνομάζων, μηδὲν δὲ, τὸ κενόν. αἱ μὲν οὖν ἄτομοι σύμπασαι, σώματα ὅσα σμικρὰ, χωρὶς ποιοτήτων εἰσί. Τὸ δὲ κενὸν, χώρα τις, ἐν ᾗ φέρεσθαι τοῦτ' τὰ σώματα, ἄνω τε καὶ κάτω σύμφορα δίχα πάντος τοῦ αἰῶνος, ἢ περιπλέκεταί πως ἀλλήλοις, ἢ παρεσκευάς, καὶ ἀποπάλλεται, καὶ διακρίνεται δὲ, καὶ συγκρίνεται πάλιν εἰς ἄλληλα τοῖς τοιαύτας ὁμιλίας, καὶ τούτου, πάντα ἄλλα συγκρίματα ποιεῖται, ἐκ τοῦ τὰ ἡμέτερα σώματα, καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν, ἐς τὰς αἰσθήσεις, ἀπαθῆ δ' ὑποτίθενται τὰ σώματα εἶναι τὰ πρῶτα. τινὲς μὲν αὐτῶν ὑπὸ σκληρότητος ἀθραυστα, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον. ἔνιοι δὲ, ὑπὸ σμικρότητος ἀδιαίρετα, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Λεύκιππον, ἀλλ' οὐδ' ἄλλοιοῦσθαι κατά τι δυνάμενα. Ταύτας δὴ τὰς ἀλλοιώσεις οὐ δυνάμενοι ἀπτῶτες αἰσθήσεως πεπιστεύκασιν εἶναι, διδαχθέντες ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, οἷς, οὔτε θερμαίνεσθαί τι φασιν εἰκὸς, οὔτε ψύχεσθαι, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, οὐδ' ὑγραίνεσθαι, οὔτε ξηραίνεσθαι. πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον ἔτι μήτε μελαίνεσθαι, μήτε λευκαίνεσθαι, μήτ' ἄλλῃ πῃ ὅλως ὑπεδέχεσθαι ποιότητα κατὰ μηδεμίαν μεταβολήν. Εὐλόγως οὖν ὁ Ἱπποκράτης αὐτὸς λέγων αὐτοῖς, ἐρᾷ, μηδέποτ' ἂν ἀλγῆσαι τὸν ἄνθρωπον εἰ τοιαύτη τις ἐν ᾗ φύσις αὐτοῦ. Ὃ γὰρ ἀληθὲς, χρὴ δήπου δύο τοῦτ' ἔχειν δεῖ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἀλλοιωτόν τε καὶ αἰσθητὸν ὑπάρχειν. Εἴτε γὰρ μηδέποτε μηδεμίαν ἀλλοίωσιν ὑπεδέχετο, φυλάξει ἀεὶ πάντος ἐν ᾗ ἔσχεν οἷς ἀρχῆς κατάστασιν, οὐ φυλάξει δέ γε ὃ ἀλγοῦν. Εἴ τε μεταβάλλοι, καθάπερ οἱ λίθοι τε καὶ τὰ ξύλα, θερμαινόμενά τε, καὶ ψυχόμενα, καὶ διαιρούμενα. μὴ περὶ δὲ αὐτοῖς τὰς αἰσθήσεις συμφυτος, οὐκ αἰσθήσεται τῆς ἀμφ' αὐτὸ γιγνομένης διαθέσεως, ὥσπερ οὐδὲ οἱ λίθοι. καὶ μὲν ἀμφοῖν ὑπολείπεται τὰ τούτων στοιχεῖα, μήτ' ἀλλοιοῦσθαι μήτ' αἰσθάνεσθαι πεφυκότα ἀτόμου μηδεμιᾶς. Εἴπερ οὖν ἐξ ἀτόμων τινῶν ἦμεν, ἢ τινος τοιαύτης ἄλλης φύσεως μονοειδοῦς, οὐκ ἂν ἠλγοῦμεν. ἀλγοῦμεν δέ γε, δῆλον ὡς οὐκ ἐσμὲν ἐξ ἁπλῆς τινος, καὶ μονοειδοῦς οὐσίας. Τὸ μὲν δὴ κεφάλαιον τοῦ λόγου τοῦτο, προδήλων ὑπαρχόντων ἅπασι τοῖς ἐν τῇ λογικῇ θεωρίᾳ γεγυμνασμένοις, οὕτω πως περαίνει τὸ προκείμενον, ἐπεὶ δὲ, προὸς τοῦ μὴ γεγυμνάσθαι τὸν λογισμὸν, οἱ τὰ τοιαῦτα εἰσηγούμενοι στοιχεῖα, καὶ ἄλλως εἰσὶ φιλόνεικοι, μέγιστον εἶναι νομίζοντες κακὸν τὸ, μεταπίπτεσθαι προὸς τὰ βέλτιω. πειρατέον αὐτοῖς ἐνθεῖναι τὸν καθόλου τοῦτον λόγον, ὅτι προδήλων τινῶν κατὰ μέρος. Εἰ γὰρ τις τῇ λεπτοτάτῃ βελόνῃ πρώσσει τὸ δέρμα, πάντως μὲν ἀλγήσει τὸ ζῷον.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 7 sur 276

ἅψεται δὲ ἤτοι μιᾶς, ἢ δυοῖν, ἢ καὶ πλείονων ἀτόμων, ἢ βελόνη. πρῶτον οὖν ὑποκείσθω ψαύειν αὐτὸ μιᾶς, ἀλλ' ἐκείνη τῶν ἀτόμων ἄτρωτός τε ἰοῦ, καὶ ἀναίσθητος. οὐκοῦν οὔτε πείσεταί τι πρὸς τῆς βελόνης, οὔτ' εἴπερ ἔπαθεν, ἤλγει δι' τὸ πάθημα. εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ δυοῖν τούτων ἦν ὁ ἀλγεῖν, ἔκ τε τοῦ πάσχειν ὁ πάσχων, καὶ τοῦ τῶν παθημάτων αἰσθάνεσθαι, μέτεστι δή οὐδὲ ἑτέρου τούτων τοῖς ἀτόμοις, οὐκ ἀλγήσει ὁ ζῶον, ὅταν ἡ βελόνη ψαύσῃ μιᾶς ἀτόμου. μὴ τοίνυν μιᾶς, ἀλλὰ δυοῖν ψαυέτω. καὶ μὲν δὴ ὅτι τῆς μιᾶς ἀρκέσει, τοῦτ' ἐπ' ἀμφοῖν ἐγχωρήσει λέγειν. εἰ δὲ μήδ' ἑτέρα τῶν ἀτόμων, μήτ' ἐπαΐει πρὸς τῆς βελόνης, μήτ' εἴπερ ἐπαΐει τῆς πρώτως αἰσθάνεσθαι φύσιν εἶχεν, ἀναίσθητός τε ἅμα, καὶ ἀνώδυνος ὁ πρωθεὶς ἔσται. ὥσπερ γὰρ οὐδὲν πλέον ἐκ τοῦ δυοῖν προσπεσεῖν ὀστοῖς, ἢ χόνδροις, ἢ ἰνδαλμοῖς τισὶ βελόνιον, ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀναισθήτων μορίων. ὁμοίως δὲ αἱ δύο τρίχες ἀναίσθητοί εἰσι τῇ μιᾷ, καθ' ἑαυτὴν, οἶμαι, δήπου, οὐδ' εἰ δυοῖν ἀτόμοιν ἐφάπτοιτο, πλέον οὐδὲν εἰς αἴσθησιν, εἰ μηδὲ ἑτέρα τῶν ἀτόμων ἐστὶν αἰσθητική. καὶ μὴν δὴ κἂν εἰ τριῶν, ἢ τεττάρων ἅπτοιτο καθ' ἑαυτὸν λόγον, ὥσπερ ὅτι τε ψηφίδων, ἢ λίθων, ἢ τειχῶν, οὕτω καὶ ταῦτα πλέον οὐδὲν, οὔτ' εἰς παθήματος, οὔτ' εἰς αἰσθήσεως γένεσιν. οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἐκ τῶν ἀπαθῶν, οὔτ' ἐκ τῶν ἀναισθήτων συντιθέμενον, αἰσθητικὸν ἢ παθητικὸν γένοιτ'. θαυμαστὸν γὰρ ἂν εἴη, εἰ μηδενὸς αὐτῶν τῶν μορίων, μήτε πάσχοντος, μήτ' αἰσθανομένου, ὅλον αἰσθανόμενόν τε, καὶ πάσχον ἐγίνετο. δυοῖν γὰρ ὄντων ὀργανίων, πρὸς ἃς τῶν τοιούτων ἀξιωμάτων εὑρέσεις, ἐμπειρίας καὶ λόγου, κατ' ἀμφότερον αὐτῶν εὑρεθήσεται ποτε συνθέτου ἐξ ἀναισθήτων τε ἅμα, καὶ ἀπαθῶν, αἰσθητικὸν καὶ παθητικόν. ἀλλ' εἴτε ἀδάμαντας πολλοὺς, ἢ καὶ ὅτι βούλῃ τῶν δυναμενῶν ἀθρόων ἀθρόοις, ὑπερώσσειν ὑπερέχοντος, οὔτε πρωθήσεταί ποτε ὃ ἐξ αὐτῶν συνθέτων, οὔτ' αἰσθήσεται. ἀφ' μὲν δὴ τῆς πείρας, οὐδὲν εὑρηταί ποτε τοιοῦτον, ἐκ τοῦ συμπτώματος αἰῶνος. ὅτι δ' οὐδ' ὁ λόγος αὐτῷ πρόσεισι, μικρὸν ἔμπροσθεν ἐρρέθη. τῆς γοῦν ἀληθοῦς ἕξεως, ἐν τῷ ὑπερώσσεσθαι, ὃ μηδὲν τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς μορίων, μήτε ἀλγεῖν, μήτε ὑπερώσσεσθαι, πῶς ἀθαύμαστον; ἢ τίς τοῦτο προσίεται λογισμός; ἐγὼ μὲν γὰρ φημι, κἂν εἰ πάσαις ταῖς ἀτόμοις ἓν αἴσθησις σύμφυτος, ἄτρωτοι δὲ τελέως, καὶ ἀπαθεῖς ἦσαν, ἐκ τοῦ συμπλέκεσθαι μόνον ἀλλήλαις, ἐρραζόμεναι τινὶ ἕξει, πλέον δὴ οὐδὲ οὕτως ἔσεσθαι, καθιεμένης τῆς βελόνης. ὥσπερ γὰρ, εἰ τοὺς δύο δακτύλους συμπλέξας ἀλλήλοις, κεῖνται γ' ἀναισθήτως ὧδε, οὐδεὶς ἔπεται πόνος ἐκ τοῦ πάλιν ἀφίσασθαί τε, καὶ ἁμαλύνεσθαι καθ' ἑαυτὸν, οἶμαι, δήπου, οὐδὲ εἰ διέλοι τε, καὶ ἁμαλύνῃ τὰς ἀτόμους ἀπ' ἀλλήλων ἡ βελόνη, ὑπερώσσεσθαι δὲ οὐδὲ μίαν, οὐδαμῶς ἀλγήσει ὃ ζῶον. ἢ δείξατωσάν, ἐκ τοῦ συμπλέκεσθαί τε, καὶ πάλιν ἀφίσασθαι τῶν ἀναισθήτων ὀπτικῶν σωμάτων, ἀκολουθοῦσάν ὀδύνας.

acus verò, vel vnam tantùm attinget atomum, vel duas, vel etiam plures. Sed ponamus primùm vnam tetigisse; at nulla atomus est penetrabilis sensúsve capax: non igitur ab acu quicquam patietur: neque etiamsi pateretur, illatam noxam propterea sentiret. Quum enim ex his duobus imprimis proueniat, vt aliquid doleat, nempe vt quod patibile est patiatur, atque vt impressas affectiones persentiat; vtriusque verò istorum sint atomi expertes: profectò si acus vnam tantùm atomum pupugerit, nequaquam animal dolebit. Fingamus ergo non ampliùs vnam, sed duas tetigisse. Atqui statim illa eadem, quæ nuper de vna, de duabus etiam poterimus pronunciare. Nam si earum neutra ex acu fuerit vulnerata, aut si etiam vulneretur; & nulla alioquin illis vulnus id sentiendi vis insit; is qui pungitur omni prorsus sensu, atque dolore carebit. Quemadmodum enim nihil habet acus cur magis sentiatur, quum duobus impingitur ossibus, aut duabus cartilaginibus, aut totidem etiam, vel capillis, vel quibusque aliis particulis sensu vacuis, duo siquidem capilli æquè sensu carent, ac vnus: ita etiam (vt equidem arbitror) nihilo magis acus, quæ duobus illis indiuiduis corpusculis infigitur, si ne alterum quidem ipsorum sit sensu præditum, vllum excitabit dolorem. Eadem verò sequentur incommoda, si tria dixerimus, vel quatuor tetigisse; quippe quia nullam maiorem operam, ad patiendi vel sentiendi rationem hæc conferre possunt, quàm totidem calculi, vel lapides, vel villi; quum fieri nequeat, vt siquid ex impatibilibus, & sensus expertibus componatur, sensus particeps patibiléque tandem euadat: mirum etenim esset, si totum & pati & sentire posset, cuius tamen pars nulla, aut sentiret, aut pateretur. Quum enim duo sint instrumenta, quibus huiusceмodi pronuntiata inuenienda sunt, experientia, inquam, & ratio, neutrum horum vnquam ita illis inseruiet, vt aliquid sint reperturi concretum ex his, quæ pariter impatibilia, & sine sensu sint, quod ipsum deinde patibile sit, atque sensus particeps. Porrò si multos adamantes, aut alia quæuis corpora minùs etiam ad patiendum idonea, in aceruum coacta ferire volueris; nunquam sanè, vel aceruo ex his constituto plagam infliges, aut illatam ille sentiet; nempe nec perpetuis etiam seculis tale quippiam poterit vnquam experientia reperiri. Atqui ostendimus paulò antea, quod ratio quoque huic sententiæ minimè consentiat. Iam enim quis non admiretur si caro dum pungitur, doleat; cuius tamen nulla, vel minima particula, aut perforatur, aut dolet? vel, quæ vnquam ratio reperietur, quæ hoc admittat? Imò hoc quidem affirmauerim, quòd quantumlibet illæ omnes atomi insitum haberent sensum, sed essent impatibiles, atque impenetrabiles, ita, vt tantummodo ex mutuo earum complexu caro gigneretur; nihil propterea magis impactam acum sentiret. Vt enim si duos digitos simul iungas, qui tamen sentiendi facultate pollent, ac mox eosdem disiungas, id absque vllo prorsus dolore feceris: ita etiam (vt arbitror) si acus atomos dissoluat, aut diuellat, modò ex illis nullam vulneret, nullum vnquam in animante dolorem excitabit. Vel illi nobis hoc ostendant, quando ex mutua solummodo aliquorum sentientium corporum commistione, ac eorumdem deinde separatione vllus vnquam subsequatur dolor:

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 8 sur 276

nunquam profectò tale quippiam poterunt oſtendere, ſi quæ euidentia ſunt ſequi voluerint; atque etiam ſi rationem; nihil ſanè offendent, quod hoc ipſo minus fieri poſſe videatur. Quum igitur tum ratio, tum experientia teſtetur, quòd quantumlibet atomis ſenſum conceſſerimus, eorum tamen ſeparatio fit abſque dolore futura; qui fieri quæſo poterit, vt ſi eas præterea ſenſu orbatas ponamus dolere poſſint? Neceſſe enim eſt, vt paulò ante teſtati ſumus, duo hæc ſimul concurrere vt aliquid doleat, alterationem, inquam, & ſenſum; vtroq; autem carent atomi. Rationi igitur conſonum eſt, quanuis eorum alterum atomis conceſſeris, adhuc tamen eas indolentiam ſeruare. Etenim ſi eas impatibiles quidem, ſed ſenſus participes ſupponas: nequaquã dolebunt, propterea quia non patientur. Quòd ſi pati etiam, verùm ita, vt ſenſus ſint expertes, minimè dolebunt, quum minimè ſentiant; quum opus ſit, vt iam diximus, corpus quod doliturum ſit, pati, atque affectionem perſentire. Quare fieri nequit, vt corpus facultate ſentiendi præditum, ex elementis ortum habeat, quæ pariter impatibilia ſenſúſque expertia ſint; ſed neque impatibilibus quidem, verùm ſenſu præditis. Nam neq; hoc eſſe in dolore vnquam poterit, quum non patiatur; erit enim forſitan poteſtate ſentiens, ſed actu nunquam. Quemadmodum ſanè & noſtrum corpus videmus, quod quantumlibet manifeſtò etiam vim habeat ſentiendi, attamen minimè ſentit, niſi ab aliquo priùs patiatur. Vnde & ex hac eadem ratione clarè eorum ſententia euertitur, qui inter elementa homœomerias (quaſi ſimilaritates dicas) introducunt. Quanuis enim in his ipſorum elementis aliqua ſint, quæ vim ſentiendi habeant; tamen quum prorſus ſint impatibilia, neſcio quo modo ſentiet corpus quantumlibet ſenſu præditum ſit, quod ſemper futurum eſt extra omnem patiendi occaſionem. Reliquum igitur erit, vt ſentiens corpus, vel ex his ſit, quæ pariter vim habeant ſentiendi, & patiendi, vel ex his, quæ pati quidem poſſint, ſed nullum deinde ſenſum habeant. Nos autem mox perpendemus vtrum horum verum ſit. Porrò apertè iam monſtrauimus, quòd nequeat corpus vllum vi ſenſitrice donatum, ex elementis gigni ſimul impatibilibus, & ſenſu carentibus, vel ſenſu quidem præditis, verùm impatibilibus. Habent hoc nimirum ambæ hæ ſectæ commune, quòd elementa impatibilia ſtatuant. Quod ſi elementum non poteſt eſſe impatibile; non erit etiam ſpecie vnum; nam neque longiori egemus demonſtratione ad oſtendendum, vnum eſſe impatibile; quippe quia quotieſcunque vnum fuerit elementum, nihil præterea reliquum erit, in quod tranſmutari, nihil à quo pati poſſit. Quicquid enim tranſmutatur, in alterum quippiam tranſmutatur, & quod etiam patitur, ab altero patitur. Sed quomodo quæſo vnum deinde ſeruabitur? Probè ergo Hippocrates ratiocinatus eſt, non eſſe vnum elementum ſi res vlla futura ſit, quæ doleat; *nihil enim erit* (ait ille) *ex quo doleat, ſi vnum fueris*. Quo fit deinde, vt elementa omninò ſint plura vno.

Ἀλλ' οὔτ' ὄπτι τῇ φαινομένων ἔλεγχοι δεῖξαι, καὶ τῷ λόγῳ σκοπουμένοις, πάντως μᾶλλον ἀδύνατον φαίνεται· καὶ μὴν εἰ καὶ τῷ αἰσθήσιν ἡμῖν συγχωρηθέντων τοῖς ἀτόμοις, ὁ χωρισμὸς ἀνώδυνος διείσκεται, καὶ λόγῳ καὶ πείρᾳ σκοπουμένοις, εἴπου γέ τοι τοῖς τοῦτῳ καὶ τὸ μηδ' αἰσθάνεσθαι λάβοιεν, ὀδυνᾶσθαι δυνήσονται; τὸ μὲν γὰρ ὀδυνᾶσθαι καθότι καὶ πρόσθεν εἴρηται, δυοῖν τοῦτοιν ἐξ ἀνάγκης δεῖσθαι συνιόντων ἀλλήλοις, ἀλλοιώσεώς τε ἅμα, καὶ αἰσθήσεως, ἔλεγχοι δ' ὁτέτερον αὐτῶν αἱ ἄτομοι. δεόντως οὖν, εἰ καὶ θάτερον αὐτοῖς ὑπαρχὸν ὑποθοῖο, μόνοισιν ἔτ' ἀνώδυνοι. καὶ γὰρ εἰ ἀπαθεῖς μὲν, αἰσθητικὰς δ' εἶναι συγχωρήσας, ὅτι ἀληθήσουσιν, ὅτι μηδὲ πείσονται· καὶ εἰ πάσχειν μὲν, ἀλλ' ἀναισθήτοις ὑπαρχὸν, ὅτι ἀληθήσουσιν, ὅτι μηδ' αἰσθήσονται. χρὴ γὰρ, ὡς εἴρηται καὶ πάσχειν, καὶ τῷ πάσχοις αἰσθάνεσθαι, τὸ μέλλον ὀδυνήσεσθαι σῶμα. ὁκοιῶ οὖτ' ἐξ ἀπαθῶν τε ἅμα, καὶ δυναθήτων, ἐγχωρῆ στοιχείων εἶναι τὸ αἰσθητικὸν σῶμα. Οὐ μὲν οὐδ' ἐξ ἀπαθῶν τε ἅμα, καὶ ἀδυνάτων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τῷτ' ἀληθήσει ποτὲ, ὅτι μηδὲ πείσεται. δυνάμει μὲν γὰρ αἰσθητικὸν ἔσται, ἐνεργείᾳ δ' αἰσθανόμενον οὐδέποτε. καθάπερ καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα, καίτοι φαμερῶς ὑπάρχον αἰσθητικὸν, ὅμως οὐκ αἰσθάνεται, πρὶν παθεῖν ὑπό τινος. ὥσθ' ὁκ τούτου τοῦ λόγου σαφῶς, καὶ ἡ τῶν ὁμοιομερείας εἰσαγόντων δόξα καταβάλλεται. καὶ γὰρ εἰ αἰσθητικά τινα τῶν στοιχείων ἔσται αὐτοῖς, ἀλλ' ἀπαθῆ τε πάντως, πῶς αἰσθήσεται τὸ αἰσθητικὸν σῶμα, ἔξω τοῦ πάσχειν ἀεὶ κωλυτικός; λοιπὸν οὖν, ἢ ἐξ ἀδυνατούντων τε ἅμα, καὶ παθόντων, ἢ ὁκ παθόντων μὲν, δυναθήτων δὲ, τὸ αἰσθητικὸν δεῖ) χρὴ σῶμα. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθὲς ἔσται, αὖθις ὀψόμεθα. Τὸ δὲ μήτ' ἐξ ἀναισθήτων τε ἅμα καὶ ἀπαθῶν, μήτ' ἐξ ἀδυνατούντων μὲν, ἀπαθῶν δὲ, δυνάσθαί ποτε τῶν στοιχείων, τὸ αἰσθανόμενον γενέσθαι σῶμα, δεδήλωται σαφῶς. ἀλλὰ κοινὸν ἀμφοτέρων τῶν αἱρέσεών ἔστι τὸ, ἐξ ἀπαθῶν, ὡς οὐχ ἓν τῶν ὄντων τὸ στοιχεῖον, εἴπερ μήτ' ἀπαθὲς· ὅτι δὲ τὸ ἓν ἀπαθὲς, ἡ ἀπόδειξις σεσώσεται. οὔτε γὰρ εἰς ὃ μεταπεσεῖται, οὔθ' ὑφ' ὅτου πείσεται, τὸ ἓν στοιχεῖον ἔσται. μεθισταμένου γάρ, εἰς ἕτερόν τι μεταπεσεῖται, τὸ πάσχον, ὑφ' ἑτέρου τινὸς πείσεται. πῶς οὖν ἓν ἔτι φυλαχθήσεται; καλῶς οὖν ὁ Ἱπποκράτης συνελογίσατο, μὴ ἓν εἶ) τὸ στοιχεῖον, εἴ μέλλοι τι τῶν ὄντων ἀληθήσειν. ὥσθεν γὰρ δή, φησὶν, ὦ ὑφ' ὅτου ἀληθήσεται, ἓν ἐόν. ὥστε πάντως μὲν ἑνὸς πλείω, τὰ στοιχεῖα.

CAPVT III.

Elementa ſiue ſentiant, ſiue non ſentiant, patibilia omninò eſſe.

VErũ quotus ſit vniuerſus ipſorũ numerus, hactenꝰ incõpertum eſt. Quare id deinceps exquiramus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὰ στοιχεῖα, ἢ αἰσθητὰ, ἢ ἀναισθητὰ, πάντως παθητικὰ εἶ).

Ποσος δὲ ὡς ὁ σύμπας αὐτῶν ἀριθμός ἔστιν, ἔτ' ἄδηλον, ἐφεξῆς δὲ τοῦτο ζητείσθω.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 9 sur 276

καίτοι τάχ' ἂν ἴσως ἄμεινον εἴη, περὶ τῶν λοιπῶν δυοῖν αἱρέσεων, ὧν ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐμνημόνευσα, πρότερον διελθεῖν, ὧν κοινόν ἐστι, τὸ, ἐξ ἀλλοιουμένων τῶν πρώτων στοιχείων ὑπάρχειν ἀπορον τὸ ἀλγεῖν πεφυκὸς σῶμα. τέσσαρες μὲν γὰρ αἱ πᾶσαι δόξαι, κατὰ τὴν διαίρεσιν διείσκονται. πρώτη μὲν, ἡ ἐξ ἀναισθήτων τε ἅμα, καὶ ἀπαθῶν. δευτέρα δὲ, ἡ ἐξ αἰσθητικῶν μὲν, ἀπαθῶν δὲ· ὧν κοινὸν ἐστὶν ἀμφοῖν, τὸ, ἐξ ἀπαθῶν. καὶ τοῦτο δείξαντες ἀδύνατον, ἀμφοτέρων ἀπεχωρήσαμεν τῶν δοξῶν. λοιπαὶ δ' ἦσαν δύο, μία μὲν ἐξ αἰσθητικῶν τε ἅμα, καὶ παθόντων, τῶν πρώτων στοιχείων, συνιστῶσα τὸ αἰσθανόμενον σῶμα. δευτέρα δὲ, ἡ οὐκ ἐξ αἰσθητικῶν μὲν, παθόντων δέ. κοινὸν γὰρ καὶ ταύτης ἐστὶν ἀμφοῖν τὸ, ἐκ παθόντων. ἰδωμεν οὖν εἰ καὶ ταύτης ἡ ἑτέρα τῶν αἱρέσεών ἐστιν ἀδύνατος, ἢ τὸ μὲν δυνατὸν ἔχοιεν ὁμοίως. ὁποτέρα δ' αὐτῶν οὐ δυνατὸν ἔχει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ ὄντως ἀληθής ἐστιν, ὑπολείπεται ζητεῖν. εὑρήσεις οὖν, εἰ προσέχεις τὸν νοῦν, ἀμφοτέρας ἐξευρίσκον τὸ δυνατόν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὰ τὰ μόρια δοκιμάζειν ἐθέλοις, καὶ σκοπεῖσθαι τῷ λόγῳ, πόσα ἐστὶν αἰσθητικὰ, καὶ παθητικὰ, τῶν αἰσθητικῶν σωμάτων, ὡς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔφην ἐστὶ τῆς ξυρὸς ἐλέγετο. εἰ δὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα σκοποῖς, ὑποδέχεται τούτων δυνάμεων. μὴν ὑποκειμένων, εἰς ἄλληλα δὲ, τὸ δρᾶν καὶ πάσχειν ἐχόντων πολυφόρως, ὑπὸ πολλῶν τῶν καθ' μέρος ἀλλοιώσεσι γίνεσθαι τὸ αἰσθητικὸν σῶμα. πᾶσα γὰρ ἡ ἐκ πλόκων συνθέσις, αὐ μὲν οἷά φησ ἐστὶ τὰ συνθέντα, τοιαῦτα φυλάττεται πᾶσα πρώτης, ὑποδεμίαν ἔξωθεν ὑπεκτίσεται νεωτέραν ἰδέαν, ἢ μὴ καὶ τοῖς συνθεῖσιν ὑπῆρχεν. εἰ δ' ἑτεροιοῦτο, καὶ μεταβάλλοιτο, καὶ πολυφόρως ἀλλοιοῖτο τὰ συνθέντα, δυνατὸν αὖ ὑπάρξαι ἢ τῷ συνθέτῳ, καθ' γένος ἕτερον, ὃ μὴ τοῖς πρώτοις αὐτῶν στοιχείοις ὑπῆρχεν. ἴσως δὲ καὶ παραδείγματος, ὑπὲρ σαφηνείας ἕνεκα τοῦ λόγου. φημὶ δὲ τὴν οἰκίαν, ἐκ λίθων, καὶ πλίνθων, καὶ ξύλων, καὶ κεράμων γεγονέναι, ὑπόνοιαν ὑπεκτήσασθαι κατὰ γένος ἕτερον, ὃ μὴ καὶ τοῖς συνθεῖσιν αὐτῇ ὑπῆρχεν. σκληρότητα γοῦν ἐκείνων ἕκαστον εἶχε, καὶ βάρος, καὶ χρῶμα, καὶ μέγεθος, ἃ καὶ τῷ δημιουργήματι πρέπουσιν. σκληρότης μὲν γὰρ, μέγεθος, καὶ βάρος, ἀκριβῶς ταῦτα τοῖς συνθεῖσιν. οὐ γὰρ δὴ σκληρὰ μὲν ἐκεῖνα, μαλακὴ δ' αὕτη, καὶ βαρέα μὲν ἐκεῖνα, κούφη δ' αὕτη, καὶ λευκὰ μὲν ἐκεῖνα, μέλαινα δ' αὕτη. χρῶμα δὲ καὶ μέγεθος ἔχει μὲν καὶ ἡ οἰκία, ὅτι καὶ τοῖς συνθεῖσιν αὐτῇ ὑπῆρχεν, οὐ μὴν ἀκριβῶς γὰρ ταὐτὸν, οὔτε μέγεθος, οὔτε χρῶμα τοῖς συνθεῖσι, πρὸς τὸ ὅλον. ἀλλ' οὐ τοῦτο ζητεῖται νῦν. εἰ μείζων ἡ οἰκία τῶν πλίνθων, ἢ πρόμηκης μὲν αὕτη, τετράγωνοι δ' οὗτοι. ἀλλ' εἰ διὰ τοῦτο, καὶ μεγέθους καὶ χρώματος αὐτῇ μέτεστιν, ὅτι καὶ τοῖς συνθεῖσιν. ἐπεί τοι, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ διαγώνιος δύναται, τὸ τετράγωνον χωρίον εἰς δύο τετράγωνα τέμνει; καὶ ὡς ἐξ

Sed satius forsitan erit, de reliquis duabus sectis, quarum meminimus priùs, differere, quibus commune erat, corpus quod dolere possit, ex his primis elementis constituere, quæ sint alterationi obnoxia. Ex diuisione enim reperies omnes opiniones in quatuor redigi posse; ita vt prima ea sit, quæ ex sensu vacuis pariter, & impatibilibus; altera, quæ sensu quidem præditis, sed impatibilibus. Quæ ambæ in hoc consentiunt, quòd ex impatibilibus statuant; atque ostendimus quòd hoc esse minimè possit, & proinde eas vtrasque missas fecimus. Vnde duæ supererant; altera, quæ corpus sentiens ex primis elementis facultatem cùm patiendi, tum sentiendi habentibus constituit; altera, quæ ex patibilibus, sed sensus expertibus, inter quas item ea est communio, quæ ambæ ex patibilibus aiunt. Iam igitur inspiciamus, an harum sectarum impossibilis sit altera; an potiùs æquè vtraque aliquid proferat quod possibile sit, vt tamen mox inquiramus, vtra earum, præter id quòd eam proferat sententiam, quæ sit possibilis, veritatem etiam maximè contineat. Itaque si animum diligenter aduerteris, ambas inuenies id quod possibile sit proferre. Si nanque ipsas particulas explorare volueris, rationéque examinare, eæ quæ corporum sunt vim sentiendi habentium, omnes & patibiles sunt, & sentiendi facultate præditæ, vt in carne paulò antea exposuimus. Quòd si prima respexeris elementa, facilè fieri poterit, vt quanuis ea nullum habere sensum supponatur, modò possint in se mutuò, multifariamque & agere, & pati, aliquod inde multis intercedentibus particularibus alterationibus, corpus sensu præditum gignatur. Quotiescunque enim ex pluribus quippiam componitur, si ea, quæ in compositionem veniunt, qualia sunt, talia ad extremum vsque durauerint; nunquam id profectò nouam vllam, aduentitiámque adipiscetur formam, quæ in his non præfuerit, è quibus constituebatur. Quòd si ea multifariam varientur, transmutentur, & alterentur, poterit tunc in composito aliquid suboriri, quod ab his, quæ priùs in primis illius elementis reperiebantur, sit generis alterius. Sed erit forsitan, operæpretium perspicuitatis gratia, hanc exemplo rationem explanemus. Ædes nimirum quæ ex lapidibus, lateribus, lignis, tegulísque constructæ sunt, nihil esse adeptas dicimus, quod non eodem genere contineretur, quo ea, quæ illis præerant, vnde ipsæ fabricatæ sunt. Duities quippe illis vniuersis sigillatim aderat grauitásque & magnitudo, præterea figura, & color, quæ omnia nec in ipso etiam ædificio desiderantur. Nam duritiem quidem, ac grauiratem, colorémque eundem prorsus cum his habent, è quibus constitutum est, neque enim id molle est, quum tamen illa dura fuerint; aut leue hoc, illa verò grauia; aut hoc atrum, & illa candida; sed figuram, & magnitudinem ob id quidem habent ædes, quia priùs ea habebant, vnde illæ compositæ sunt: verùm non eandem omninò, aut figuram, aut magnitudinem habet totum ædificium, quam partes id componentes habuerunt. At neque hoc est id, quod quærimus, an inquam, domus sit lateribus maior, vel an ea sit oblonga, quum lateres sint quadrati; sed potiùs an hæc, propterea sit figuræ particeps, ac magnitudinis, quia hæc in his vnde constituta est, præerant. Alioqui enim quis est, qui non norit rectam lineam ab angulo ad angulum ductam, in duos triangulos secare quadratum spatium? qui

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 10 sur 276

deinde duo trianguli ſi item in vnum coëant, quadratum iterum abſoluunt, vt tamen tam triangulus, quàm quadratum figuræ ſint; præterea ſi duo ſemicirculi ſimul iungantur integrum circulum complent. Et proinde concedimus poſſe quidem ex aliis aliud quippiam gigni, verùm non quod ab illis genere diuerſum ſit; figurarum enim figuræ effectrices ſunt, minoreſque magnitudines maiorum; at figuræ magnitudinum, vel magnitudines figurarum, nequaquam. Quare nequit ex elementis, quæ ſuas qualitates vſquequaque immutatas ſeruent, quicquam generis diuerſi gigni, ſed ſi tranſmutentur, ſanè poterit. Poterit enim quod hactenus nigrum fuit per multas tranſmutationes medias iterum album fieri, & quod nunc album, mox fieri nigrum, quod præterea ſenſus expers eſt, illius fieri particeps. Vnde qui ex igne, aqua, aëre, & terra, inuicem tranſmutatis, atque alteratis, & ad temperamentum quoddam redactis gigni corpus volunt ſenſitrice facultate præditum, hi conſentanea pronuntiant. Qui verò ex illis ita vt ſunt permanentibus, & permixtis tantummodo, perinde ac triticum, hordeum, ciceres, & fabæ, in aceruo, hi nimirum ea, quæ fieri nequeant, ſectantur. Nam nec prorſus quicquam intereſt, ſi dicas ex ſolo ignis, aquæ, aëris, terræque conuentu corpus ſentiens naſci, aut ſi ex atomis, quod priſci illi affirmabant. Iam enim nullum corpus quod ſenſum habeat, poteſt ex pluribus elementis conſtitui ſimul coëuntibus, quæ tamen impatibilia ſint, quum ſit monſtratum nihil in his ſimul compoſitis oriri poſſe generis alterius. Senſus verò eſt omninò è genere diuerſo à figura, grauitate, & duritie, quæ atomis inerant, & ab aliis quoque quæ igni, & terræ, aëríque & aquæ, eſt enim ſenſus alterius cuiuſdam generis à colore, ſapore, & odore, & cæteris tandem, quæ (vt omnia in vnum colligam) corporibus inſita ſunt. Non ergo, aut ex atomis corpus aliquod, quod vim ſenſitricem habeat, procreari poterit, aut ex igne, & terra, aëre, & aqua, quæ immutata permaneant, & talia ſemper, qualia ex ſua ipſorum natura ſunt, nihilque vnquam patiantur. Quare, vel ex elementis primis quibus vis ſentiendi inſit, vel ex illis, quæ licet hac careant, ea tamen natura ſunt, vt alterari, & tranſmutari poſſint, erit neceſſe corpus conſtitui, quod ſenſu præditum ſit. His igitur, & quòd vno plura ſint omnino elementa, atque etiam quod pati poſſint, monſtratum ſit. An verò ex his primis elementis, quibus omnibus vis inſit ſentiendi, an ex illis potiùs, quæ ea careant, quum & vtrumque horum fieri poſſe affirment, nondum monſtratum eſt. Porrò nonnulla quidem omni carere ſenſu, inde perſpicuum eſt, quòd quædam etiam concreta huiuſmodi ſint. Sed quum hoc iam ſit demonſtratum, quantùm poſſit iis ſufficere qui didicerunt demonſtrationibus acquieſcere, operæpretium ſanè erit, vt mox id exponamus, quod non ſemel, ſed multis in locis commentariorum Hippocraticorum oſtendimus: ille enim ſi aliquando vnum quippiam ex eorum numero proferat, quæ eandem naturam continent, reliqua deinde, quæ eandem vim habent, nobis ad rationem addenda reliquit. Quod mihi hoc quoque loco ſeruaſſe videtur, vtpotè qui ab vno quidem apparenti ducto argumento, opinionem hanc nequaquam poſſibilem eſſe oſtenderit, móxq; nobis locum reliquerit, vt id ipſum multifariam ex his, quæ eandem cum hoc vim tenent, demonſtraremus. In his enim quæ in nobis apparent, id vnũ eſt, quòd nos dolemus, hoc verò monſtrauit minimè fieri poſſe,

A ἐκείνων τῶν δύο τετραγώνων συνιόντων, ἓν ἀποτελεῖται τετράγωνον, ἀλλὰ καὶ ὃ τρίγωνον, καὶ ὃ τετράγωνον, σχήματα. καὶ μὴν δὴ καὶ δύο ἡμικύκλια συντεθέντα, τὸν ὅλον ἀπεργάζονται κύκλον, ὥστε ἐξ ἄλλων μὲν ἄλλο τι γενέσθαι συγχωρήσομεν, οὐ μὴν ἀνομοίσθαι. καὶ γὰρ τὰ σχήματα, σχημάτων εἰσὶν ἀπεργαστικά, καὶ τὰ μικρότερα μεγέθη, τῶν μειζόνων μεγεθῶν. οὐ μὴν τοι σχήματα μεγεθῶν, ἢ μεγέθη σχημάτων, ὡς ἐκ μὴ τῶν μὴ μεταβαλλόντων τὰς ποιότητας τῶν στοιχείων, ὅλον ἐγχωρῆσθαί τι τῶν ἑτερογνωῶν, ἐκ δὲ τῶν μεταβαλλόντων, ἐγχωρῆ. δυνάται γὰρ ἐν πολλαῖς ταῖς μεταξὺ γνομέναις μεταβολαῖς, τὸ τέως μέλαν αὖθις γενέσθαι λευκὸν, καὶ τὸ τέως λευκὸν, αὖθις μέλαν, καὶ τὸ νυῦν αἰσθητὸν, αὖθις αἰσθητικόν. ὅσοι μὴν οἴονται ἐκ πυρὸς, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς, καὶ ἀέρος, ἀλλοιουμένων τε, καὶ μεταβαλλομένων, καὶ κερανυμένων δ' ὅλων, ἀξιοῦσι γίνεσθαί τι τῶν στοιχείων σωμάτων αἰσθητικὸν, ἐνδεχόμενα λέγουσιν. ὅσοι δὲ μένοντων οἷά περ ἐστὶ, καὶ μόνον οὕτως ἀλλήλοις ἀναμιγνυμένων, ὥσπερ ἐν σωρῷ πυρῶν καὶ κριθῶν, ἐρεβίνθων τε, καὶ κυάμων, ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν. ὅλως γὰρ οὐδὲν διαφέρει πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ ἀέρα, ἢ γῆν συνελθόντα, φάσκειν αἰσθητικὸν ἀπεργάσασθαι σῶμα, ἢ ὥσπερ οἱ περὶ Δύτων ἔλεγον, ἐξ ἀτόμων. οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τῶν στοιχείων ἁπάντων μὴ ὄντων, ἐξ αἰσθητῶν δὲ πολλῶν συνελθόντων, ἓν αἰσθητικὸν ἀπεργάσασθαι σῶμα. δέδεικται γὰρ, ὡς οὐδὲν ἕτερογνωὲς δύναται περιγενέσθαι τοῖς συντεθειμένοις. αἴσθησις δέ γε πάντη γένους ἐστὶν ἑτέρου, σχήματός τε, καὶ βαρύτητος, καὶ σκληρότητος, ἀ ταῖς ἀτόμοις ὑπῆρχεν. ὥσπερ αὖ καὶ τῶν ἄλλων, ἃ πυρὶ, καὶ γῇ, καὶ ἀέρι καὶ ὕδατι. καὶ γὰρ οὐδὲ τὰ χρώματα, καὶ τοὺς χυμοὺς, καὶ ταῖς ἀτόμοις, καὶ πάνθ' ἁπλῶς εἰπεῖν τὰ ἄλλα τὰ τοῖς σώμασιν ὑπάρχοντα, ἕτερόν ἐστι τὸ τῆς αἰσθήσεως γένος. ὥσ' οὔτε ἐξ ἀτόμων, οὔτ' ἐκ πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ ἀέρος, καὶ ὕδατος, ἐγχωρῆ γενέσθαι τὸ αἰσθητικὸν σῶμα, μενόντων ἀμεταβλήτων, καὶ τοιούτων οἷά περ ἐστὶ κατὰ τὸν ἑαυτῶν φύσιν, καὶ μὴ παρόντων. ἢ τοίνυν ἐξ αἰσθητικῶν τε, καὶ παρόντων τῶν πρώτων στοιχείων, ἢ ἐξ ἀναισθήτων μέν, ἀλλὰ μεταβάλλεσθαι, καὶ ἀλλοιοῦσθαι δυναμένων, ἀναγκαῖόν ἐστι συνίστασθαι τὸ μέλλον αἰσθήσεσθαι. ταῦτα μὲν δὴ, ὅτι τε πλείω πρώτως ἑνὸς ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, καὶ ὅτι παθητικὰ, δείκνυσιν. εἰ δ' ἐκ τῶν πρώτων αἰσθητικῶν ἀπρώτων, ἢ ἐκ αἰσθητικῶν, οὕπω δείκνυσιν. ἀμφω γὰρ ἐνδέχεσθαι φασιν· ὅτι μὲν τοι πρώτως ἐστὶ ἵνα τὰ μὴ αἰσθητικὰ, προδήλον ἐκ τοῦ καὶ τῶν στοιχείων εἶ ἵνα τοιαῦτα. ἐπεὶ δ' αὐτάρκως ἀποδέδεικται τοῦτο, τοῖς γ' ἀκολουθεῖν ἀποδείξαι μεμαθηκόσιν, ἐφεξῆς αὖ εἶη διελθεῖν ἄμεινον, ὃ πολλάκις τε κἀ πολλαχοῦ τῶν Ἱπποκράτους συγγραμμάτων ὑπεδείκνυμι, ὡς ἓν τῶν ὁμοίων εἰπόντων, ἡμῖν ὑπολειπόμενα τὰ λοιπὰ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνῳ δυνάμει ἔχοντα, προσιέναι τῷ λόγῳ. καὶ δὴ καὶ νυῦν, οὕτω μοι δοκεῖ πεποιηκέναι. δείξας μὲν αὐτὸς ἑνὸς φαινομένου, ὃ τῆς δόξης ἀδυνάτου, ἀπολιπὼν δ' ἡμῖν ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ ἐκείνῳ δυνάμει ἐχόντων ἀποδείκνυσθαι πολυφόρως. ἐν μὲν γὰρ τῶν φαινομένων ἐστὶ τὸ ἀλγεῖν ἡμᾶς. ἐδείξατο δὲ τοῦτο γενέσθαι μὴ δυνάμενον, ἀΐδιο-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 11 sur 276

τῶ παθεῖν, ὦ πάλιν εἴπετο, πλείω πρώτως εἶη τὰ A
στοιχεῖα, ὃ γὰρ ἕν, οὐχ οἷόν τε ἦν πάσχειν, μηδενὸς
ὄντος τοῦ διαπεφευγότος αὐτό. ὥσπερ οὖν ἐκ τῶν ἀληθῶ-
των σωμάτων, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἡδομένων, ἔχεις ἀπο-
δεικνύειν τοῦτον. καὶ ὥσπερ ἀπὸ τούτων, οὕτω καὶ
τῶν ἀλγεινομένων. ὥσπερ καγὼ νῦν ὀξεπίτηδες
ἐποίησα πολλαχόθεν τὸν λόγον. καὶ μὴν εἰ μήτε
ἡδονὴ, μήτε πόνος, ἀλλὰ μηδὲ αἴσθησις ὅλως
ἔστι τοῖς ἀπαθέσι στοιχείοις, οὐδὲ μνήμη ὑπάρξει,
οὐδὲ ἀνάμνησις, οὐδὲ φαντασία. ῥίζα γὰρ αὕτη
ἐστὶ καὶ οἷον πηγὴ πάντων, ἡ αἴσθησις. εἰ δὲ μη- B
δὲν τούτων, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν τῶν ψυχικῶν ἔργων,
ὡς οὐδὲ ψυχή. θαυμάζειν οὖν ἄξιον τὴν παλαιῶν
ἀνδρῶν τὸ βραχὺ τῆς ἐρμηνείας. ὃν ἐλαχίστοις γὰρ
ὁ Ἱπποκράτης ὀνόμασι, πάντ' ἐνεδείξατο ταῦτα, καὶ
ἰκανῶς ἀπέδειξεν, ὡς οὐκ ἔστιν ἓν τὸ στοιχεῖον. ἀλλὰ
γὰρ ὅπως καὶ περὶ τούτου διεληλύθαμεν, ἰδίωμεν ὅπως
συνάψομεν τῷ προφημένῳ λόγῳ τὰ ἐφεξῆς. ἔχει δ'
ἡ σύμπασα ῥῆσις ὧδε. ἐγὼ δὲ φημι, εἰ ἓν ἦν ὁ ἄν-
θρωπος, οὐδὲ ποτ' ἂν ἤλγεεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑφ'
ὅτου ἀλγήσειεν, ἓν ἐών. εἰ δὲ καὶ ἀλγήσειεν, ἀνάγ- C
κη καὶ τὸ ἰώμενον ἓν εἶναι. εἰ ἓν φησιν ὑπῆρ-
χεν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγει. εἰ δέ γε καὶ ἤλ-
γει, ἀναγκαῖον ἂν ἦν ἓν εἶναι καὶ τὸ ἰώμενον. κα-
τὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ σχήματος τοῦ συλλογιστι-
κοῦ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἰάσεως ἐρωτᾷ λόγον, ὥσπερ
ἠρώτησεν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀλγημάτων. ἀκόλουθον γὰρ
λαβεῖν τῷ πρώτερῳ τὸ δεύτερον, εἶτ' αὖθις πρὸς-
λαβεῖν τὸ ἀντικείμενον τῷ ἐπομένῳ, παραλαβεῖν τὸ ἀν-
τικείμενον τῷ ἡγουμένῳ. εἰ γὰρ ἓν ἦν ὁ ἄν- D
θρωπος, οὐκ ἂν ἤλγησεν. ἀλγεῖ δέ γε, οὐκ ἄρα ἓν
ἐστιν. ὡσαύτως δὲ, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς ἰάσεως ἐρωτηθήσε-
ται λόγος. εἰ ἓν ὢν ὁ ἄνθρωπος ἀλγεῖ, καὶ ὁ ἰατὸς
τῆς ἰάσεως εἷς ἐστιν. οὐχ εἷς δέ γε ὁ ἰατὸς τῆς ἰά-
σεως, οὐκ ἄρα ἓν ὢν ὁ ἄνθρωπος, ἀλγεῖ. δεῖ τοίνυν
καὶνῦν ἡμᾶς πάλιν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐποιήσαμεν, ὅτι τε
τῷ πρώτερῳ, τὸ δεύτερον ἀκολουθεῖ, καὶ ὅτι καλῶς
προσλαμβάνεται τὸ τῷ λήμματος ἀντικείμενον, ἀποδεί-
ξαντας ἡμᾶς, ζητῆσαί τε ἅμα, καὶ πίστιν τινὰ δοῦναι
προσήκειν τῷ λόγῳ. ὅτι μὲν οὖν εἰ ἦν ἓν ἐστιν ὁ
ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγησεν, ἐν τοῖς πρὸ τούτου λό- E
γοις ἐπεμνήσθημεν. ὅτι δ' εἰ ἦν καὶ ἤλγησεν, ἵνα τῆς
ἰάσεως ἐλεγχῶ τὸ ἓν εἶναι τὸ ἔσχατον, ὧδ' ἂν μάλιστα κατα-
μάθοις, εἰ λογίσαιο ὅ, τι παρὰ μηδενὸς τῶν ἔξωθεν πά-
σχον, ὑπὸ τῆς οἰκείας φύσεως πάσχει αὐτό. μιᾶς οὖν
ἑκάστῳ τῆς οἰκείας ὑπαρχούσης φύσεως, ἔσται μὲν δή-
που καὶ τὸ πάθος ἕν. ἀκολουθεῖ δ' ἐξ ἀνάγκης αὐτῷ,
καὶ ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανόδους μία. τοῦτο δ' ἐν ἡ
ἴασις, ὥστε καὶ ἡ ἴασις ἔσται μία τῶν δι' ἑαυτῆς πάσχοντος,
ὥσπερ καὶ τὸ ἰώμενον ἕν. ὅτι δέ γε ἅπαντα ταῦτα τὰ
νῦν εἰρημένα, ψευδῆ προφανῶς εἰσιν, οὐ δέομαι λέ- F
γειν, ἀλλ' ἔπεται τῇ προτέρᾳ τῶν ὑποθέσεων, ἐν ἀδυνά-
τον γε πάντως μᾶλλον οὐσαν, ὃν παρεισήγαγεν ὁ Ἱπ-
ποκράτης προσήκατο, καὶ οὐδὲν ἧττον ἀπέδειξε καὶ ταύ-
της τῆς ὑποθέσεως, ὅθεν δὲ ἀρχῆς αὐτῷ προὔκειτο. τὸ
μὲν γὰρ, εἰ ἓν ἐστὶ τὸ στοιχεῖον, οὐκ ἂν ἀλγεῖν ἡμᾶς, ἀληθές.

quin etiam patiamur. Ex quo ſequebatur poſtea elementa eſſe plura vno, ſiquidem vnum pati nequit, quum nihil præterea relinquatur, quod ipſum afficiat. In quem igitur modum ille ex dolentibus corporibus, in eundem tu ex his, quæ in voluptate ſunt, ad hoc idem demonſtrationem depromas; & vt ex his, ita ex illis, quæ ſentiunt. Nam & hoc ita à me dedita opera identidem in hoc libro factitatum eſt. Vnde ſi nulla voluptas conſequi poterit, vbi impatibilia fuerint elementa, nullúſque dolor, ac nullus præterea ſenſus: nulla etiam aderit, vel memoria, vel reminiſcentia, vel imaginatio, quum horum omnium ſenſus ſit quaſi radix, & fons. At ſi nihil horum, nulla quoque animi functio, & tandem nec ipſe etiam animus. Quis igitur non admiretur priſcorum virorum breuitatem in ſententiis? Nam hæc omnia Hippocrates quibuſdam, vel paucis verbis perſtrinxit, & validè admodum monſtrauit, elementum non eſſe vnum. Verùm vt hæc expoſita ſunt; tranſeamus ad alia, & inſpiciamus quo modo ipſe priori rationi ſequentem annectat; vniuerſa verò verborum eius ſeries hoc ſe habet modo. *Ego autem ſtatuo, quòd ſi homo eſſet vnum, neutiquam doleret; nihil enim præterea eſſet, ex quo doleret, ſi eſſet vnum. Si tamen doleret, eſſet neceſſe, & medicamentum fore vnum. Si vnum* (inquit ipſe) *eſſet homo, minimè doleret; quòd ſi doleret, id etiam quod illi remedio eſt, vnum eſſet.* Secundum eundem figuræ ſyllogiſticæ modum rationem ex curatione interrogat, ſecundum quem, & ex dolore depromptam priùs interrogauit. Aſſumit enim ſecundum, quod eſt primi conſequens, cui deinde adiiciens oppoſitum conſequenti, tandem concludit oppoſitum antecedentis. Nam ſi vnum homo eſſet, non doleret; dolet autem; non igitur eſt vnum. Pari etiam modo rationem ex curationis conditione deſumptam interrogabimus. Si homo eſſet vnum, qui etiam doleret, modus illi medendi eſſet vnus; ſed medendi modus non eſt vnus: ergo ſi eſt vnum homo, non dolet. Erunt itaque partes noſtræ, vt hunc etiam locum illo tractemus modo, quo & priorem: quippe vt oſtendamus ſecundum primo conſequens eſſe, atque etiam quòd probè, oppoſitum conſequentis ſit acceptum; vt ſic & rationem exponamus, & fidem illi, prout res ipſa poſcere videtur, afferamus. Quum autem ſatis in ſuperioribus monſtratum ſit, quòd homo ſi vnum eſſet, nunquam doleret; nunc quòd poſito etiam quòd ipſe doleret, vnica tantum ſit futura curandi ratio, facilè intelliges, ſi cogitaueris, quòd ſi quid à nulla re externa pati poteſt, reliquum eſt, vt tantùm internè à ſua ipſius natura patiatur. At verò quum vnica fuerit ipſa rei vniuſcuiuſque natura, vnicus etiam ſtatim futurus eſt affectus. Hoc verò ex neceſſitate ſequitur, quòd ratio redeundi in naturalem ſtatum, vnica ſit: at hoc quid aliud eſt, quàm ipſamet curatio? quare quod ipſum per ſe patitur, vnicam habebit, qua curari poſſit, rationem, ſicut vnicum etiam eſt id, quod curandum eſt. Quæ omnia quàm apertè falſa ſint, nulla noſtra expoſitione præterea egent; ſed ea primam ſuppoſitionem ſequuntur, quam Hippocrates ex abundanti, quanuis ea ipſa omnes limites excederet eorum, quæ quoquo modo eſſe poſſint, introducere voluit, vtpotè quia nihilo minus ex hoc etiam ſuppoſito id conficiatur, quod ab initio fuerat, propoſitum. Nam quòd nos non doleremus, ſi vnum eſſet elementum, veriſſimum eſt.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 12 sur 276

Sed non ita deinde eſt verum, ſi vnum ſupponatur elementum, quòd nos dolituri ſimus; attamen ob id & ipſum ſupponitur, vt ex illiſmet, qui hoc ipſum ſuppoſitum ſequuntur, oſtendat principium illud euerti, quum vnicus tunc futurus ſit morbus, atque etiam vnica medendi forma, & vnicum præterea remedium; ſed non vnicum eſt remedium; erit ergo hypotheſis falſa, in qua ſubiiciebatur vnum eſſe elementum. Satis enim euidens eſt, non vnicum eſſe remedium, quum multi dum calefiunt, ſanitati reſtituantur; nec minus etiam reperiantur, qui refrigerati ex morbo conualuere, vel humectati; nec deſunt etiam quos exiccantia iuuerint; nec præterea quia aliqui ſint acerbis, aut amaris medicamentis curati, idcirco etiam omnes; ſunt enim qui dulcibus, vel ſalſis; atque etiam vt multi his vſi, quæ aluum aſtringunt, ita alij his, quæ eandem cient, ſani euaſere; & ſicut alij denſantibus, ita nonnulli rarefacientibus; vt tandem in vniuerſum hoc affirmare liceat, nullum vnquam reperiri curandi modum, quin & alter illi contrarius ſtatim reperiatur. Rectè igitur aſſeruit, remedium non eſſe vnum. Atqui ex hoc ipſo pronunciato, & altero quod ex ſuppoſitione deſumptum eſt, efficitur non eſſe elementum vnum; vt tandem vniuerſam rationem hoc ferè modo interrogare opporteat. Si homo, & eſſet vnum, & etiam doleret, modus quoque quo eſſet curandus, vnus foret: modus verò, quo curatur, nequaquam eſt vnus: igitur nec homo, ſi eſt vnum, dolet. Itaque nihil ampliùs, aut ea, quæ circa huius operis initia inducta ſunt, inquirere, aut præter hæc, quæ nunc à nobis dicta ſunt, alia quapiam expoſitione erit opus, quum ex his facilè huius viri ſententiam habere poſſimus. Ipſe verò ait, *Quicunque eos conſueuerunt audire, qui de natura humana diſſerunt, procul ab eo quod ad medicinam attineat, illos minimè expedit hunc audire ſermonem; neque enim dixerim hominem eſſe omninò aërem, neque ignem, neque aquam, neque terram, neque aliquid aliud, quod non in homine vnicum eſſe appareat.* Quæ non eo legenda ſunt modo, vt ἑνὸν ſimul, ac leni ſpiritu proferatur, quaſi vnica ſit pars orationis, quemadmodum multi ex Hippocraticis legere ſoliti ſunt, ſed potiùs aſpirantes, & in partes duas diuidentes, ac ſi ita dixerit: Neque enim dixerim ipſum hominem eſſe vſquequaque aërem, neque ignem, neque aquam, neque terram, neque aliquid etiam aliud, quod non appareat vnum, ac ſolum in homine exiſtens. Nam quod vniuerſus is ſermo, quem ipſe priorem habuit, ob id factus ſit, vt probaret elementum minimè eſſe vnum, tum ex his oſtenditur, quæ ipſe paulò antea dixit, tum vel maximè ex his, quæ ſtatim circa initia ſubiungit præcedenti ſententiæ quum ait, *Dicunt enim vnum eſſe id quod eſt, atque hoc & vnum eſſe & omne; ſed inter ſe non conueniunt deinde nominibus; nam ex eis aliqui hoc vnum, atque omne ſtatuunt eſſe aërem, alij aquam, alij terram, alij ignem.* Item paulò poſt: *Ex medicis quoque nonnulli hominem aiunt eſſe ſolum ſanguinem, quidam verò ipſorum bilem arbitrantur eſſe hominem, aliqui pituitam.* Poſtmodum illos refellere aggreſſus eam dictionem protulit, quam ego priorem expoſui, quæ in vniuerſum efficax plurimùm eſt tam contra medicos, quam contra naturales philoſophos. Mox verò ſeorſum medicos his etiam verbis inſectatur: *Ego verò cenſeo opus eſſe, illum qui affirmet ſolum*

Ὅ δέ γε ὑποθέσθαι, καὶν εἰ ἓν ἰῷ ὃ στοιχεῖον, ἡμᾶς ἀλγεῖν, οὐκ ἀληθές. ἀλλ' ὅμως ὑποτίθεσθαι τοῦτο, ἵνα τοῖς ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτῷ, ὃ καὶ οὕτως αἰσχρὸν θαι τὴν ἀρχήν. ἓν μὲν γὰρ καὶ ὃ νόσημα, καὶ ὃ εἶδος τῆς ἰάσεως ἔσται καὶ ὃ τρόπος ἓν ὄντι. οὐχὶ δέ γε ὃ ἰώμενον ἕν, ὑποθέσις ἄρα ψευδής, ἣ ἓν εἶναι λέγουσα ὃ στοιχεῖον. ὅτι δὲ οὐχ ἓν ὃ ἰώμενον, σαφές. καὶ γὰρ θερμαινόμενος ὅδε ὡς ἐθεραπεύθη. καὶ ἄλλον ψύξις, ὃς οὐδὲν ἧττον ἐθεραπεύθη ψυχόμενος, εἶθ' ὑγραινόμενος: οὐκ ὀλίγους δ' ὑγρότης, οἳ μετὰ τὴν ξηραινόντων ἰάθησαν. ὀλλ' οὐδ' εἰ μετὰ τὴν στρυφνῶν, ἢ πικρῶν ἐθεραπεύθη ὡς, ἤδη καὶ πολύτες. εἰσὶ γὰρ οἱ μετὰ τὴν ἁλμυρῶν, ἢ γλυκέων, οὕτω δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐπεχόντων τὴν κοιλίαν, ὅδε ὡς ἐθεραπεύθη. ἕτερος δὲ, μετὰ τὴν ὑπαγόντων, καὶ ὁ μὲν μετὰ τὴν πυκνούντων. ὁδὲ μετὰ τὴν ἀραιούντων, καὶ καθόλου φαίη, ἔστιν ἰάσεως οὐδένα δυνατὸν ὑπάρξαι, οὗ μὴ καὶ τοὐναντίον ὑπάρξῃ. ὡς ὀρθῶς εἶπεν, ὅτι ὃ ἰώμενον οὐχ ἓν ἐστιν. ὅλα καὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως, καὶ τῆς ἑτέρας, ἣν ὅδε ὑποθέσεως ἔλαβε, ὃ μὴ ἓν εἶναι ὃ στοιχεῖον ἐπεφαίνετο, καὶ γοῦν συμπας ἐρωτώμενος λόγος, τοιοῦτος. εἰ ἓν ὢν ὁ ἄνθρωπος ἀλγεῖ, καὶ ὁ τρόπος τῆς ἰάσεως εἷς ἐστιν. οὐχὶ δέ γε ὁ τρόπος τῆς ἰάσεως εἷς, οὐκ ἄρα ἓν ὢν ὁ ἄνθρωπος, ἀλγεῖ. μηκέτ' οὖν ὑπερθῶμεν ὃ καθ' ὅλου ἀρχὴν τῶν συλλογισμάτων, εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ, μηθ' ἑτέρως ἐξηγώμεθα τοῖσδε ταῦτα τὰ νῦν εἰρημένα, σαφὴς γε ἤδη τῷ γνώμιν ἅπασιν ὑπισχνουμένῳ τῷ ἀνδρός. ὀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν, ὅστις μὲν ἐῴησιν ἀκούειν λεγόντων ἀμφὶ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης, προσωτέρω ἢ ὁκόσον αὐτοῖς ἐς ἰατρικὴν ἀφίκει, πυτέῳ μὴν οὐκ ὑπιτήδειος ὁ λόγος ὅδε ἀκούειν. οὐδὲ γὰρ ὃ πάμπαν ἤέρα λέγω τ' ἄνθρωπον εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆν, οὔτ' ἄλλο οὐδέν, ὅ,τι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ὅτεῳ ταῦτα λέγω, μὴ σπουδάποντές τε, καὶ φιλοσοφοῦντες ἀναγινώσκομεν, ὡς ἓν μέρος λόγου ὃ ἓν ἐὸν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν Ἱπποκρατείων ἐποίησαν, ἀλλὰ διασείοντές τε, καὶ διϊσχοῦντες εἰς δύο μέρεα, ὡς εἶ καὶ οὕτως εἶπεν, οὔτε γὰρ ὃ πάμπαν ἤέρα λέγω εἶναι τ' ἄνθρωπον, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆν, οὔτε ἄλλο οὐδέν, ὅ,τι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν καὶ μόνον ὑπάρχον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ὅτι μὲν γὰρ ὁ προφὴς αὐτῷ λόγος ἅπας, περὶ τοῦ μὴ ἓν εἶναι ὃ στοιχεῖον ἐστιν, ὑπιδείκνυσι μὲν, καὶ ἐξ ὧν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον, οὐδὲν δὲ ἧττον, καὶ ἐξ ὧν ὑστάτης ἐν ἀρχῇ, μετὰ τὴν προφερομένην ῥῆσιν, ταύτην ὑπιφέρει. φασὶ γὰρ ἓν τε εἶναι, ὅ, τι ὄντι, καὶ τοῦτο εἶναι ὃ ἓν τε καὶ ὃ πᾶν, καλοῦσι δὲ ταῖς ὀνόμασι ἀλλήλοις οὐχ ὁμολογέουσι. λέγει δ' αὖτων, ὁ μὲν ὡς, ἤέρα εἶναι τοῦτο ὃ ἕν τε καὶ ὃ πᾶν. ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ γῆν, ὁ δὲ πῦρ, εἶτ' ἐφεξῆς, πάλιν. τῶν ἰατρῶν, οἱ μὲν ὑμῶν λέγουσιν, ὡς ὁ ἄνθρωπος αἷμα μόνον ἐστὶ, οἱ δὲ αὐτέων, χολὴν, ἔνιοι δὲ, φλέγμα εἶθ' ἑξῆς ἀρξάμενος αὖθις αὖπλέγλν, προφέρει μὲν ἐκείνην γραφὴν τὴν ῥῆσιν, ἣν προφέρει ἐξηγήσει, κοινὴ πρός τε τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἐρωυούσην. εἶτ' ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἰατροὺς αὖπλέγλ, καθ' ἣν δὲ τὴν ῥῆσιν. ἀξιοῖ δ' ἔγωγε, τὸν φάσκοντα αἷμα μόνον

εἶ) τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄλλο μηδὲν, δηκνύσαι αὐτὸν μὴ μεταβάλλοντα τὴν ἰδέαν, μήτε γένεσιν πρωτοῖον, ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίας τῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ αἷμα. ἓν ἐὸν φαίνεσθαι μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. εἰκὸς γὰρ ἔστιν εἶ) μίαν γέ τινα ὥραν ἐν ᾗ φαίνεσθαι ἂν ἓν ὄν, ἐν ἑωυτῷ ὅ, τι ἔστι. τὰ αὐτὰ δὲ λέγω καὶ πρὸς τοὺς φάσκοντας, φλέγμα μόνον εἶ) τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τοὺς φάσκοντας χολήν. τελεώσας δὲ τοῦτον τὸν λόγον ἐφεξῆς πάλιν ὑπιφέρων ἐρεῖ. πρῶτον μὲν οὖν ἀνάγκη τὴν γένεσιν γένεσθαι μὴ ἀφ' ἑνός. πῶς γὰρ ἂν ἓν γε ὄν, ἄλλό τι γεννήσειεν, εἰ μή τινι μιγείη ἄλλῳ; καὶ πάλιν ἐφεξῆς. ὥστε, πῶς εἰκὸς ἀπὸ ἑνός τι γεννᾶσθαι. ὅπου γε οὐδὲ ἀπὸ πλειόνων γίνεσθαι, ἰῶ μὴ τύχῃ καλῶς ἔχοντα τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας; καὶ πάλιν ἐφεξῆς. ἀνάγκη τοίνυν, τῆς φύσεως τοιαύτης οὔσης, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἁπάντων, μὴ ἓν εἶ) τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἐφεξῆς. ἀνάγκη τοίνυν ὅτι τοσοῦτον διήλλακται ἀλλήλων τήν τε ἰδέαν καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἓν εἶ) αὐτά, εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ἓν ἔστιν. ἓν τε οὖν τούτοις ἅπασι καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις πάλιν οὐδὲν ἄλλο, ἢ τοῖς ἓν ἀξιοῦσιν εἶ) τὸ στοιχεῖον, ἀπλέγκ σαφῶς. δῆλον οὖν, ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἀρχὴν τοῦ λόγου τοῦτ' εἶπεν, ὅπερ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν, ὃ, μήτε ἀέρα μόνον ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι, μήτε πῦρ, μήτ' ἄλλο μηδὲν, ὅτι μὴ φανερόν ἔστιν ἓν ὑπάρχον ἐν τῷ σώματι. καὶ γὰρ αὖ καὶ ὅταν εἴπῃ. οἱ δὲ λέγοντες ὡς ἓν ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, δοκέουσί μοι τοιούτῃ τῇ γνώμῃ χρέεσθαι· πολλοὶ ὁρμηθέντες ἔνιοι, τὸν ἄνθρωπον ἓν εἶναί φασι, διηνείκαι, καὶ πειθοῖ ἀπιλέγων αὐτοῖς ἐρεῖ· καίτοι ὅ μὲν πρῶτον ἐν τῇσιν ὑπερκαθάρσιοσι οὐδεὶς πω ἀπέθανε χολῶν μούνων καθαρθείς. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων χυμῶν, ἐν οἷς μὴ τοῦτο, πεποίηται τὸν λόγον, ὡς οὐκ εἰς χυμός ἔστι πρωτεύων ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτ' ἔστι τὸ στοιχεῖον, ἀλλ' οἱ τέτταρες, οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξαντο, περαίνῃ, ὃ μηδὲν εἶ) τῶν ἀνθρώπου. ἔστι μὲν οὖν ἡλίθιος ἡ δοξα καὶ τῶν φυσικῶν φιλοσόφων, καὶ τῶν ἰατρῶν, ὅσοι στοιχεῖον ἓν εἶναί φασιν, ἢ τὸ πρωτος, ἢ τὸ ἀνθρώπου.

sanguinem esse hominem, nec quippiam præterea aliud, ostendere ipsum, nec formam transmutare, nec alio etiam modo variari; & vt vel tempus aliquod anni, vel ætatis monstret, quo vnus solúsque in homine sanguis conspici possit. Nam consentaneum rationi videtur, vt aliquo saltem tempore id, quod in ipso vnum est, repræsentet; & eadem ego illis opposuerim, qui volunt hominem solam esse pituitam, nec non & illis, qui solam bilem. Ac tandem finem huic rationi facturus, hæc iterum subinfert. *Necesse igitur primùm est generationem minimè ex vno fieri, quí enim poterit quod vnum est, nisi alteri cuipiam commisceatur, aliquid aliud gignere?* Atque iterum deinde. *Quo vnquam modo rationi consonum est, quicquam ex vno fieri, quum nec ex pluribus etiam possit quicquam constitui, nisi ea ex mutuo temperamento probè se habuerint?* Et rursus postmodum. *Quare necesse est si hniusmodi sit natura cùm hominis, tum aliorum omnium, hominem non esse vnum.* Denuóque in sequentibus. *Necessarium igitur est, quum adeò inter se & specie, & potestate differant, ea non esse vnum, nisi ignis quoque & aqua vnum fuerint.* Itaque in omnibus his & præterea in sequentibus etiam, nihil aliud agit, præterquam quod eos apertè insectatur, qui vnum esse elementum decernunt. Quare patet, quod idem etiam agit, dum statim circa principia huius sermonis, quæ nos etiam exposuimus, ea profert; hominem, inquam, non esse solum aërem, neque ignem, nec quicquam aliud quod non in corpore vnum esse appareat. Nam & ea parte, qua ipse ait, Mihi videntur hi qui hominem esse vnum autumant, in hanc venisse sententiam; explicat vnde nonnulli inducti sint, vt dicerent hominem esse vnum. Quos quum mox etiam refellit inquiens. Atqui primùm, nullus vnquam ex superfluente purgatione mortuus solam bilem excreuit; nec non quum de cæteris humoribus, de quibus mox disserit, eadem etiam profert, humanam nimirum naturam non ex vno penitus humore, hoc est elemento, sed ex quatuor constare; nihil aliud omninò agit, nisi quod id concludit; quod erat pollicitus statim ab ipso principio, vnum non esse ipsum hominem. Porrò fatua est hæc tam naturalium philosophorum, quàm medicorum opinio, qui vnum, vel hominis, vel ipsius etiam vniuersi esse elementum asserunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

Ἐν ᾧ συνίσησι καὶ διαφέρουσιν οἱ ὃ στοιχεῖον ἓν τεθνώτες.

ΚΑΙ μᾶλλόν ἔστι θαυμάσαι, πῶς οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες ἐν ἀδοξίᾳ τινὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἦσθε, ἢ ἀπορῆσαι τῆς αὐτηλεγίας. ἀλλ' ὅμως ὁ Ἱπποκράτης αὐτηλέγκν αὐτοῖς ἐπεχείρησεν, οὐχ ὡς μέγα τι ποιῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν κατέχουσαν δόξαν. ἦδε γὰρ οὐδὲ παιδαρίοις ἦσαν λόγοις ἐχρήσαντο, καὶ δυσλύτοις, οἱ ἓν εἰπόντες εἶ) τὸ στοιχεῖον, ἀλλὰ πρεσβύτερόν τε, καὶ ῥᾴστην φαντασίαν, τὴν ἀπιστίαν ἔχουσιν. οὔτε γὰρ τὸ ὕδωρ εἰπόντες εἶ) τὸ στοιχεῖον, ὅτι τοῦτο πυκνούμενον μὲν, καὶ εἰς πηλούμενον, γίνεται γῆ, ἀραιούμενον δὲ, καὶ εἰς χεόμενον, ἀήρ. εἰ δὲ ὑπερπλέον ἀραιωθείη τε, καὶ λεπτύνοιτο, πῦρ· ἀλλὰ τοῦτό φασιν ὑπάρχειν αὐτὸ στοιχεῖον.

CAPVT IV.

In quo conueniant differántve, qui vnum esse elementum posuere.

ET sanè mirandum est, quo vnquam pacto illi, qui talia introducunt, aliqua à quibusdam hominibus existimatione digni habeãtur, quum tamen neque sit arduum illos confutare. Aggressus attamen Hippocrates est illis cõtradicere, nõ quòd se magni aliquid facturum arbitraretur sed magis celebritate eorum motus. Nullas enim, vel probabiles, vel quæ solui facilè non possint, rationes hi afferunt, qui vnum esse elementũ ponunt; sed eas tantummodo, quæ fallaciã omnibus expositã quæque facillimè deprehendatur, habeant. Qui etenim aquã esse elementũ censent, ob id hoc arbitrãtur, quod ea densata & quasi coacta, in terrã vertatur; rarefacta verò, ac veluti fusa, in aërem, quæ si præterea magis rarescat ac fundatur, in ignem transit; & proinde eam esse elementum affirmant.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 14 sur 276

Sed & qui aërem, ipſi quoque aiunt illum rariorem factum, ignem effici; denſiorem verò, aquam; qui ſi etiam denſetur magis, terram gigni. Alij autem quum terram intuerentur, quæ ſi aliquantulum, & moderatè rareſcit, & funditur, in aquam tranſmutatur: ſi magis, in aërem: ſi maximè, in ignem: hoc argumento probant terram ipſum eſſe elementum. Nec ſecus etiam agunt, qui ignem eſſe elementum ſtatuunt; quia enim ſi is denſetur, & quaſi in ſe ipſum cogatur, in aërem vertitur, ſi id ipſum magis patiatur, magiſque denſetur, in aquam; ſi quàm plurimum denſetur, in terram; ideò efficere volunt & iſti hoc ipſum eſſe elementum. Attamen hæ iſtorum rationes perquàm apertam, & in promptu abſurditatem habent. Porrò hi omnes de mutua elementorum tranſmutatione verba faciunt; nec tamen ſe id demonſtrare arbitrantur, ſed potiùs id quod vnuſquiſque eorum appellat elementum. Non autem idem eſt de aëris, igniſque, & præterea terræ, & aquæ inter ſe inuicem tranſmutatione ſermonem habere, ac de elementis; vtpotè quoniam non eò quòd poſſint inuicem ex natura tranſmutari, vnumquodque ipſorum elementum eſt, ſed quod primum, atque ſimpliciſſimum ſit. Vnde & Plato in Timæo oſtenſurus his omnibus communem materiam eſſe ſubiectam, de mutua illorum tranſmutatione differit; erat enim ipſe peritus methodi demonſtrandi, & proinde primorum corporum tranſmutatione probè vſus eſt. At Thales, Anaximenes, Anaximander, nec non & Heraclitus, ex eorum mutuâ tranſmutatione vnum quodpiam ex illis eſſe elementum demonſtrare conantur, ita tamen vt alius aliud introducat. Qui mihi videntur omnes communem illam ſomniaſſe materiam, omnibus elementis ſubiectam; & hanc vt vnicam videre, ita etiam vnum eſſe elementum arbitrati ſunt. Sed par quidem deinde erat, vt dicerent, hócne, quod communi quadam ratione omnibus ſubiectum eſt, aëri inquam, & igni, terræque & aquæ, eſſet id elementum: at illi hoc prætergreſſi, vnum quodpiam ex his quatuor id elementum eſſe promulgauerunt; & quidem hi omnes communem habent in demonſtrando ſententiam, non tamen idem poſtea elementum conſtituunt; quos & Hippocrates ſtatim inter huius libri initia carpit, dum ita ait; *Omnes quidem eadem vtuntur ſententia, nec tamen eadem deinde dicunt*; móxque hæc etiam addit. *Et ad id quidem quod ipſi ſentiunt, eundem afferunt ratiocinij modum, nec eadem tamen pronunciant.* At quiſnam erat quæſo, is ratiocinij modus; is qui ſuperiùs à nobis expoſitus eſt. Qui enim terram eſſe elementum poſuit, inde ratiocinatur, quòd ea fuſa, in aquam vertatur; quæ ſi magis inſuper rareſcat, in aërem; & ex hoc tandem in ignem, ſi adhuc fiat rarior; & ex hac ratione colligunt terram eſſe elementum. Et eiſdem innituntur qui aquam aiunt, aut ignem, aut aërem, ſicuti priùs à nobis expoſitum eſt. Hi igitur omnes quantumlibet in variis verſentur poſitionibus, eodem tamen vtuntur epilogo. Et ſanè primam non eam inferunt concluſionem, quæ illi propria, peculiariſque ſit, propria enim ea erat, vt dicerent, vnum eſt ergo ſubiectum, vnáque ſubſtantia, quæ omnibus pari ratione primis corporibus ſubiicitur. Deinde nec id animaduertunt, quod omnes vnam eandémq; demonſtrationem ad quatuor materias accommodare volunt. Et nimirum hæc ambo illis obiicit Hippocrates, dum ait. *Et aſtruit ſuam eorum vnuſquiſque rationem teſtimoniis,*

A οἵ τε τὸ ἀέρα, καὶ οὗτοι πῦρ μὲν γίνεσθαί φασιν ἀραιούμενον, ὕδωρ δὲ πυκνούμενον. Εἰ δ' ἔτι μᾶλλον πυκνωθείη, γῆν. οἵ τε τὸ γῆν, ἐκ τῆς μετρίως μὲν κεχεῖσθαι, ὕδωρ γίνεσθαι, προαιτέρω δ' ἀραιωθεῖσθαι, ἀέρα, καὶ σφόδρα τοῦτο παθοῦσθαι, εἰς πῦρ μεταπίπτειν, καὶ οὕτω συλλογίζονται τὸ γῆν στοιχεῖον. οἵτε τὸ πῦρ ὡσαύτως, ἐκ τοῦ σωμὸν μὲν, καὶ πυκνούμενον, ἀέρα γίνεσθαι. παθὸν δ' ἔτι μᾶλλον τοῦτο, καὶ σφοδρότερον πιληθέν, ὕδωρ. ὑπὸ πλεῖστον δὲ πυκνωθέν, γῆν ἀποτελεῖσθαι. συλλογίζον-

B ται, καὶ οὗτοι τοῦτ' εἶναι τὸ στοιχεῖον, καίτοι παρεγχεόντε ἡ ἀτοπία τῶν λόγων. ὑπὲρ γὰρ τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς τῶν στοιχείων, εἰρηκότες ἅπαντες, οὐ τοῦτο οἴονται δεικνύναι, ἀλλ' ὅτι πᾶν ἓν ἕκαστον αὐτῶν ὀνομάζει στοιχεῖον. οὐκ ἔστι δὲ ταὐτὸν, ἢ περὶ τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς εἰπεῖν, ἀέρος καὶ πυρὸς, καὶ ὕδατος καὶ γῆς, ἢ περὶ στοιχείων· οὐ γὰρ δὴ ταύτῃ γε στοιχεῖον ἕκαστον αὐτῶν, ᾗ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα πέφυκεν, ἀλλ' ᾗ πρῶτόν τέ ἐστι καὶ ἁπλούστατον. ἐπεί τε καὶ Πλά-

C των ὑπὲρ τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς ἐν Τιμαίῳ διείλεκται, χρεὼν ὑποβεβλῆσθαι πᾶσιν ὕλην μίαν, ἀποδεῖξαι βουλόμενος. ἀλλ' ἔστι μὲν, ὡς δὴ εἰδὼς ἀποδεικνύει, εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ τῶν πρώτων σωμάτων εἰς ἄλληλα μεταβολῇ. Θαλῆς δὲ, καὶ Ἀναξιμένης, καὶ Ἀναξίμανδρος καὶ Ἡράκλειτος, ἓν ἐξ αὐτῶν ὁτιοῦν, ἄλλος ἄλλο θέμενος εἶναι στοιχεῖον, ἐκ τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς αὐτῶν ἀποδεικνύειν πειρῶν-

D ται. καί μοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἐκφυγεῖν, τὸ ὕλην ὑπομεῖναι, ἢ κοινὴν πᾶσιν ὑποβεβλῆσθαι τοῖς στοιχείοις, καὶ ταύτην μίαν ὁρῶντες, ἓν ὑπολαμβάνειν εἶναι καὶ ὃ στοιχεῖον· εἶτα δέον εἰπεῖν, εἴθ' ἁπλοῦν, ὃ κοινῇ πᾶσιν ὑποβεβλημένον, ἀέρι, καὶ πυρὶ, καὶ ὕδατι, καὶ γῇ, τοῦτ' εἶναι τὸ στοιχεῖον. οἱ δὲ ὑποβέβηκεν μὲν ἑκάστῳ, τὴν τετάρων δὲ ἓν ὁτιοῦν ἀπεφήναντο, κοινῇ μὲν γνώμῃ τῆς ἀποδείξεως ἅπαντες χρησάμενοι. πάντες δ' οὐ ταὐ-

E τὸν ἅπαντες τὸ στοιχεῖον· ὥσθ' ὃν καὶ σκώπτων αὐτοὺς ὁ Ἱπποκράτης, ἐν οἷς ἐν ἀρχῇ τοῦ συγγράμματος, ὡδέπως φησί. γνώμῃ μὲν τῇ αὐτῇ πάντες χρέονται, λέγουσι δ' οὐ τὰ αὐτά. κἄπειτα τούτῳ σκώπτων. ἀλλὰ τῆς μὲν γνώμης, φησὶ, τὸν ἔπαινον τὸν αὐτὸν ποιέομεν, λέγουσι δὲ οὐ τὰ αὐτά. τίς δ' ἐν αὐτοῖς ἔπαινος; ὃν ἔμπροσθεν εἴπομεν. ὅτε γὰρ τὸ γῆν λέγων εἶναι στοιχεῖον, ἐκ τοῦ χεομένου αὐτὸ ὕδωρ γίνεσθαι, ἢ μᾶλλον ἀραιωθεῖσθαι, ἀέρα, κἄπειτα πῦρ, ἐκ τούτου συλλογίζονται τὸ γῆν εἶναι στοιχεῖον. κατὰ ταὐτὰ καὶ οἱ τὸν ἀέρα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ πῦρ εἰπόντες, ὡς ἔμπροσθεν ἐδηλώσαμεν. πάντες οὖν οὗτοι, τὸν ἔπαινον ἕνα λέγουσιν ὅτι ἀμφίδοξοι ὑποθέσεις, περὶ τῶν μὲν, ἐκ ὑπιφέροντες εἰκὸς συμπέρασμα. ὃ γὰρ εἰκὸς ἦν εἰπεῖν, ἓν ἄρα τὸ ὑποκείμενον ἅπασι, καὶ οὐσία μία,

F ἣ ὡς ὑποβέβληται κοινὴ τοῖς πρώτοις σώμασιν· ἔπειτα μὴ δ' αὖθ' τοῦτο γινώσκοντες, ὡς τεττάρων ὑποθέσεων ἀπόδειξιν μίαν ἐγχειροῦσι λέγειν ἅπαντες, ἄπορ αὐτῶν καὶ διαῤῥήδην ὁ Ἱπποκράτης ἀμφότερα μέμφεται ἐν τῇ φάσει. καὶ ὑπὲρ λέγει μὲν ἕκαστος τῷ ἑαυτῷ λόγῳ μαρτυρίαν τε,

καὶ τεκμήρια, ἃ ἔστιν οὐδὲν, σαφῶς ἐνδεικνύμενος, ὡς ἀναπόδεικτα φλυαροῦσι, καὶ μᾶλλον σφᾶς αὐτοὺς, ἢ συλλογίζονται. ἐν δὲ τῷ προσθεῖναι, ὅτι γνώμῃ μὲν τῇ αὐτῇ πάντες χρέονται, λέγουσι δ' οὐ τὰ αὐτὰ, δῆλον, ὅτι οὐδὲ γινώσκουσιν. ἐν τούτῳ πάλιν, αὖθις τοῦτο ἐνδεικνύμενος, ὡς οὐκ ἀμφίνονται, διαφόρων τε, καὶ μαχομένων προσωπάτων, ἀπόδειξιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιχειροῦντες λέγειν. ὅθεν καὶ ᾧ ἂν ἴσως τύχῃ φησὶν, ἢ γλῶσσα ῥυῆναι πρὸς τὸ ὄχλον, προσκινεῖσθαι δοκεῖ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ ὄχλον εἰπὼν, ἀπαιδεύτων δηλονότι πλῆθος ἀνδρῶν, οὐκ εἰδότων ὅ, τί ποτέ ἐστιν ἀπόδειξις. διὸ καὶ τοῦτο ὀρθῶς ἐπιτίμησεν. ἀλλ' ἐμοί γε δοκέουσιν οἱ τοιοῦτοι, αὐτοὶ ἑαυτοὺς καταβάλλειν τοῖς ὀνόμασι τῶν λόγων αὐτῶν, ὑπὸ ἀξιωσέως, τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ὀρθοῦν. ὁ γὰρ τοι Μέλισσος ἀλλόκοτα μὲν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ παντὸς ἀπεφήνατο, ὡς ἓν τε εἴη, καὶ ἀμεταβλητον, καὶ ἄπειρον. οὔτε ὧν οἵτε τὸν ἀέρα λέγοντες, ἢ τὸ πῦρ, ἢ τὸ ὕδωρ, ἢ τὴν γῆν εἶ τὸ ἓν τε καὶ τὸ παῦ, οὐκ οὖτοι μὴ δοξεῖεν ὁ τοῦ Μελίσσου λόγος ὀρθοῦσθαι. εἰ γὰρ χρὴ, δυοῖν ἀπόπων οὔτε δογμάτων αἵρεσιν ποιήσασθαι, κινδυνεύει νοεῖν ἔχειν ὁ τοῦ Μελίσσου λόγος. ὃ γὰρ ὑπέθετο κατ' ἀρχὰς, οὐκ ἀναιρεῖται τῇ τῶν ἐφεξῆς διέξοδον, ὡς οὗτοι. φάντες γὰρ τὸ στοιχεῖον ἓν εἶ τῶν ὄντων, οὐ τοῖς ἐφεξῆς, μεμνημένοις τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ, τέτταρα ποιοῦντες τὰ ὄντα. βέλτιον γὰρ ἦν ἀμετάβλητον ὑποθέσθαι τοῦτο τὸ ἕν, εἰ ὄντως ἓν ἐστιν. εἰ γὰρ μεταβάλλει, πῶς ἓν ἐστιν ἔτι; προσκόπτοντος οὖν ἔφη ὁ Ἱπποκράτης ἁπάντων τούτοις, τοῖς, ἤτοι τὸ ὕδωρ, ἢ τὸ πῦρ, ἢ τὸν ἀέρα, ἢ τὴν γῆν εἶ λέγουσι στοιχεῖα, ὀρθοῦν τὸν τοῦ Μελίσσου λόγον, καίτοι γ' ἄτοπον ὄντα δῆλος, καὶ παντὸς μᾶλλον ἀναγκαῖον εἰρηκώς, ὡς μηδὲ ἀπλοῦς χρῆσθαι. ὅτι πλέον δὲ καὶ περὶ τῆς ἀτοπίας αὐτοῦ, καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πρώτῳ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως διείληφεν.

ac coniecturis quibusdam; quæ tamen nihil sunt, apertè insinuat illos procul ab omni demonstratione nugari, potiusque seipsos fallere, quàm quod aliquid conficiant. Et quum præterea addit, quod in eadem sententia omnes versantur, nec tamen eadem dicunt, nempe neque id cognoscunt, hac etiam parte indicat eos latere, se rebus diuersis, ac pugnantibus velle vnam eandémque aptare demonstrationem. Vnde ait deinde ipse, *Cuiuscunque lingua magis soluta, fluénsque turba visa fuerit, is in ea disputatione superior indicatur.* Turbam porrò rudem imperitorum hominum multitudinem appellat, qui nec etiam quid sit demonstratio nouerunt vnquam; vnde rectè quidem hæc ipse deinde intulit; *Sed (vt mihi videtur) hi homines ipsi suis ipsorum, quibus in disserendo vtuntur, verbis, se ipsos præ imperitia in errorem detrudunt, Melissique sententiam erigunt. Is enim habito sermone de vniuersitate, absurda quædam pronunciauit, omnia nimirum esse vnum, & id intransmutabile, & infinitum.* Vnde ex qua parte aërem aiunt, aut ignẽ, aut aquã, aut terram esse vnum & omne, ex ea etiam ratio Melissi firmari videtur. Data nanque optione vt ex his duobus decretis, adeò tamen absurdis, alterum eligatur, res periclitari videtur, ne Melissi sententia sit præferenda; neque enim ipse id, quod à principio supposuerat, præcedente disputatione euertit; quod tamen illi committunt, quippe qui ponunt quidem vnum esse rerum omnium elementũ, mox verò de eius transmutatione agunt, ita, vt tandem quatuor entia constituant; melius enim foret id vnũ intransmutabile fecisse, si sit reuera vnum, quoniam si transmutetur, quo modo erit amplius vnum? Meritò igitur autumat Hippocrates eos omnes qui, vel aquam vnum esse elementum inquiunt, vel aërem, vel ignem, vel terram, Melissi rationem erigere; quæ tamen adeò est absurda, & ab omni prorsus euidentia semota, vt neque digna sit cui contradicat. De eius tamen absurditate ab Aristotele quoque in primo naturalis auscultationis libro pleniùs disputatum est.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τῷ αὐτῷ τρόπῳ τὸν Ἱπποκράτην τε καὶ τὸν Ἀριστοτέλη τοὺς παλαιοὺς διελέγξαι, καὶ τέσσαρα τὰ πρῶτα στοιχεῖα χράψαι.

ΚΑὶ μὴν δὴ καὶ ἡ τοῦ εἴδους τῶν λόγων ὡσαύτως ἔοικεν Ἀριστοτέλης πεποιῆσθαι τῷ Ἱπποκράτει. πρόχειρον γὰρ αὐτοῖς ἐν ἀρχῇ. ὃ μὲν οὖν, εἰ ἓν ἐστι καὶ ἀκίνητον τὸ ὂν σκοπεῖν, οὐ περὶ φύσεώς ἐστι σκοπεῖν. εἶτ' αὖθις τοῦτο ἀποδείξας, καὶ διὰ τοῦτο, μηδ' ἁπλοῦς ἂν τινὸς δεῖσθαι φήσας τὸν Μελίσσου τε, καὶ Παρμενίδου λόγον, σαφῶς ἑκάτερον ἄτοπον ὄντα, προϊόντος τοῦ συγγράμματος, ἀπελέγχων αὖθις διέσκεται. ὡσαύτως δὴ τούτῳ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἔπαθεν. ἐνδεξάμενος γὰρ ὡς ἀναγκαῖόν τινα τοῦ ἰατρικοῦ τέχνου οἱ ἓν εἶναι τὸ στοιχεῖον, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν αὖθις ὑπαιτιάσασθαι ὅδε λόγος ἀκούσῃ, ὅμως ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα, φαίνεται διαβαλλων αὐτοῦ τινὰ δόξαν. ὅτι δὲ καὶ τὰς τῆς φυσιολογίας ἀρχὰς, ὡς Ἀριστοτέλης ἔλεγε, καὶ τὰς τῆς ἰατρικῆς, ὡς Ἱπποκράτης φησὶν, ἀναιροῦσιν, οἱ ἓν εἶναι λέγοντες τὸ ὄν, αὐτίκρυς δῆλον, ἥτε γὰρ φυσιολογία, περὶ τῆς ἐν γενέσει, καὶ φθορᾷ, καὶ ὅλως ἐν μεταβολῇ σωμάτων ἐστίν. εἰ δὲ ἓν ἐστι μόνον τὸ ὄν, ἀνῄρηται ταῦτα. καταβὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἡ

CAPVT V.

Eodem pacto Hippocratem, & Aristotelem, veteres confutasse, & quatuor dixisse prima elementa.

IMò videtur ille se in suarum rationum forma Hippocratem imitatum fuisse. Præfatus etenim ab ipso statim initio, *quod considerare quidem si ens vnum sit, & immobile, non est de natura considerare*, atque hoc deinde etiam demonstrato, & proinde quòd neque sit opus rationibus Melissi, & Parmenidis contradicere, vtpotè quia vtræq; sint manifestò absurdæ, attamen mox in illius libri processu eos insectari deprehenditur. Nec secus etiam Hippocrates, ac ille egit, vtpotè quem (tametsi primũ innuisset illos, qui aiunt vnum esse elementum, eò medicinam labefactare, vt neq; operæpretium sit eos hunc audire sermonem) eorum sententias post modum refellere comperimus. At verò, quod ij, qui ens pronunciant esse vnum philosophiæ naturalis principia tollant, vt ait Aristoteles; atque etiam medicinæ, vt Hippocrates; est sanè quàm manifestum. Naturalis etenim scientia corpora quę generãtur, ac intereunt, quæque prorsus sunt exposita transmutationi, contemplatur; ea verò, si vnum tantummodo ens fuerit, omninò delentur. Quibus deinde ablatis pariter, &

medicina

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 16 sur 276

medicina tollitur; primùm quidem ob id, quod ea sit quasi generationis, & interitus ministra, & proinde nisi hæc concedantur, illa etiam tollitur: deinde verò quia ab iis ipsis, qui ens esse vnum opinantur, tot variæ, multiplicésque tolluntur medendi rationes: nam vel nihil corpora nostra tunc paterentur; vel si paterentur, vnus tantùm foret patiendi modus, & proinde vnica etiam esset medelæ ratio. Quòd si fuerit, vniuersa porrò medicina ruit: quippe quia, si multa sint remediorum genera, ad medicum mox pertinebit ea excogitare, quæ vnicuique morbo conducere possint: at quum vna tantummodo fuerit vt morbi, ita etiam remediorum ratio, nullum relinquitur amplius aberrandi periculum. Rectè igitur Hippocrates protinus inter initia ita ait: *Quicunque eos consueuerunt audire, qui de natura humana procul ab eo quod ad medicinam attineat disserunt, illos minimè expedit hunc audire sermonem.* Et deinde subinfert: *Neque enim dixerim hominem esse, vsquequaque aërem*, hoc est, *penitus vnum & solum.* Quia si quis id ipsum affirmare velit, is fertur vlterius, quam ratio medicinæ exposcat, & artis principia subuertit. Nam hoc medio in primis concedi opus est, multas nimirum esse morborum, multas etiam præsidiorum species: quod nisi concesserit, statim è medio tollet ipsa medicinæ principia. Procul igitur erit is sermo à finibus medicinæ. Iam enim nullus est artifex, qui illis contradicat, qui suæ artis principia destruit, imò hoc ad alium pertinet. Quod facilè vel ex ipsius Aristotelis verbis perdiscas quæ se in hunc modum habent. *Vt enim nequit Geometra contra eum, qui sua tollit principia disputare; verùm hoc vel alterius scientiæ munus est, vel pariter omnium: ita nec philosophus naturalis. Nam illi qui ea destruunt quæ perspicuè apparent, iure essent coarguendi ab omnibus in vniuersum hominibus, vtpote quia vitam subuertant: aut saltem ars aliqua prater has omnes particulares, instituenda est, cuius sit, pro principiis artium omnium propugnare: etenim particularium vnaquæque artium ex principiis quæ pro concessis habentur, progreditur.* Vnde videntur tam Aristoteles, quàm etiam Hippocrates, suum eodem ferè modo digessisse sermonem, quem tamen expositores intelligentia non consequuntur. Siquidem Hippocrates non ea propter dixit, hunc sermonem illis non conuenire, qui de humana natura audire consueuerunt vlteriùs quam quantum ipsius ad medicinam pertineat, quod eos contemnat, qui ignem, & terram, & aquam, & aërem in elementis ponunt, imò ab initio statim ad extremum vsque eos increpat, qui vnum tantùm ex his ponit, quocunque modo sit illud. Id nanque esset prorsus ab omni ratione alienum, si propterea quia nullum ex his quatuor solum, sincerúmque conspiciatur in corpore, velit etiam negare ea omnia simul reperiri. Esset enim hoc perinde ac si quis credere nollet, medicamentum quod tetrapharmacum appellatum est, ex cera, resina, picéque & adipe componi, quoniam eorum nullum integrum sincerum contineri videat. Sed cur de his quæ inuicem per tota miscentur, & temperantur ampliùs loquimur? quum neque sicciora medicamenta, vt ea quæ ex cadmia, ære vsto, stimmíque constant, si illa sint optimè læuigata, videantur vllum ex his simplex purúmque seruare: nec vllam vnquam possis, quantumlibet vel minimam accipias particulam inuenire, vbi quodpiam ex his sincerum alterique im-

Ἰατρικὴ, τοῦτον μὲν, καὶ τῶ τῆς γενέσεώς τε, καὶ φθορᾶς, οἷ ὑπηρέτης ὑπαρχόν, εἰ μὴ δοθείη ταῦτα, συναναιρεῖται καὶ αὐτη. ἔπειτα δὲ καὶ οἱ ἔξοποι τῶν ἰάσεων, οἱ πολλοὶ καὶ πολυειδεῖς, οὕτοι τοῖς τῶν ἓν ἡγουμένων εἶ) ὄν, ἀναιρέσονται. ἢ γὰρ οὐδὲ ὅλως πείσεται τὰ σώματα ἡμῶν, ἢ εἴπερ παθεῖ, καθ' ἕνα τρόπον πείσεται, ὥστε καὶ ὁ ἰατρὸς ἓν ἔσται. εἰ δὲ τοῦτ' ἀληθὲς, ἀπόλωλε δηλονότι σύμπασα ἰατρική. πολλῶν μὲν γὰρ ὄντων τῶν ἰατρικῶν, ἰατροῦ ἔργον ἐστὶ, τὸ προσφέρειν ἑκάστῳ τῶν νοσημάτων ἐξαρκῶν. ἑνὸς δὲ ὑπάρχοντος κατ' εἶδος, τοῦ τε ἰατροῦ, καὶ τοῦ νοσοῦντος, οὐδεὶς κίνδυνος ἀποτυχίας· ὡς ὀρθῶς εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης λύων κατ' ἀρχάς. ὅστις μὲν οὖν εἰώθειν ἀκούειν λεγόντων ἀμφὶ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωτέρω, ἢ ὁκόσον αὐτῆς ἐς ἰατρικὴν ἀφίκει, τούτῳ μὲν οὐκ ἐπιτήδειος οὐδὲ ὁ λόγος ἀκούειν. οὔτε γὰρ ὃ πάμπαν πέρα λέγω τῆ ἀνθρώπου εἶ), τοῦτ' ἔστιν οὐ πρωτέλως ἕν, οὐδὲ μόνον. ὁ γὰρ τοῦτο λέγων προσωτέρω, ἢ κατὰ τὴν ἰατρικὴν, ἀποφαίνεται τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης ἀναιρέσιμον. χρὴ γὰρ εἶναί τι ἄλλο, ἐς τοῦτο συγχεχωρῆσθαι τοῖς ἰατροῖς, ὡς πολλαὶ μὲν αἱ τῶν νοσημάτων ἰδέαι, πολλαὶ δὲ αἱ τῶν ἰαμάτων. τοῦτ' οὖν ὁ μὴ συγχωρῶν, αἱρεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰατρικῆς, ὥστε προσωτέρω, ἢ κατὰ τὴν ἰατρικὴν ὁ λόγος ἐστίν. ὁ γὰρ ἀναιρέων τοῖς ἀναιρεῖσιν ὑγιναστέον τέχνης τὰς ἀρχὰς, οὐχ ὁ τεχνίτης ἐστὶ τῆς ἀναιρουμένης τέχνης, ἀλλ' ἕτερός τις, ὅσῳ ἂν σοι γένηται δῆλον κατὰ τῆς τῶ Ἀριστοτέλους ῥήσεως, ἐχούσης ὧδε. ὥσπερ γὰρ τὰ γεωμέτρη, οὐκ ἔστι λόγος ὅστις πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τὰς ἀρχὰς, ἀλλ' ἤτοι ἑτέρας ὑπισχνεῖται, ἢ κοινῆ πασῶν, οὕτως οὐδὲ τῶ φυσικῶ, τοῖς γὰρ ἀναιροῦσι τὰ ἐναργῶς φαινόμενα, ἢ κοινῆ πᾶσας ἀνθρώπους μέμφεσθαι προσῆκεν, ὡς ἀναιρέσεσι τὸν βίον, ἢ τέχνῃ τινὰ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν ἀγωνιζομένῳ προσῆκε σθαι, πρῶτα μὲν τὰ καθ' ἕκαστα μέρη ἁπάσας. ἀτεχνῶς δ' ἐκάστῳ τῶν κατὰ μέρος τεχνῶν, ὅτι τοῖς ἀρχαῖς συγχωρήσασι, οὕτω προῖέναι. φαίνονται πίνειν ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τε, καὶ Ἱπποκράτης, ὡσαύτως διατεθεῖσθαι τὸν λόγον, οἱ δ' ἐξηγηταὶ μὴ ταῦτα κολουθεῖν. οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτ' εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης, οὐκ ἐπιτήδειον εἶ) τὸν λόγον τοῖς εἰωθόσιν ἀκούειν περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης, προσωτέρω ἢ ὁκόσον αὐτῆς εἰς ἰατρικὴν ἀφίκει, διότι καθ' ἡνωσκε τὸ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα ὡς μὲν στοιχεῖα, ἀλλ' ἁπλῶς, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, τοῖς ἓν ὁποιῳοῦν αὐτῶν εἰποῦσιν, ἀνείσκετο μεμφόμενος, ἐπεὶ σκληρόν γε δίκαιος ἄλογόν ἐστιν. εἰ, διότι μηδὲν τῶν τεσσάρων εἰλικρινὲς ἐν τῷ σώματι φαίνεται, διὰ τοῦτ' ἀπιστηθήσεται πάντα. καθ' ἓν γὰρ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον ἀπιστήσει τις, ἐκ κηροῦ, καὶ ῥητίνης, καὶ πίττης, καὶ στέατος συγκεῖσθαι τὸ τετραφάρμακον καλούμενον, ὅτι μηδὲν αὐτῶν ὁλόκληρον, καὶ πρωτέλες ἐν αὐτῷ περιεχόμενον φαίνεται. καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν οὕτω δι' ὅλων ἀλλήλοις κεραννύντων; ὅπου καὶ τὰ ξηρὰ φάρμακα, τὰ ἐκ καδμίας καὶ στιμμέως, καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου συγκείμενα, καλῶς λελειωμένα, τῶν ἁπλῶν οὐδὲν ἂν εἰλικρινὲς διασώζοιμεν ἔχειν. οὐδὲ ὅστι λαβεῖν ἂν μόριον, οὐδὲ ὃ σμικρότατον αὐτῶν, ἐν ᾧ τῶν εἰρημένων ὁτιοῦν ἔν, ἄκρατόν τε, καὶ ἀμι-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 17 sur 276

κλον ἑτέρου λάβῃ. μὴ τοίνυν, ὅπως καὶ τὰ τῶν ζώων σώ- A
ματα, τῶν τεττάρων στοιχείων οὐδὲν εἰλικρινὲς ἀφα-
σωζόμενον ἔχῃ, ἐκ τούτων ἀπιστῶμεν αὐτὰ κεκρᾶσθαι,
μηδὲ διὰ τοῦτο, τὸ μὲν κόσμον ἐκ τῶν τεττάρων εἰ)
στοιχείων συγχωρήσωμεν, ἀφαιρώμεθα δὲ τὰ ζῶα τῆς
ἐκ τούτων γενέσεως, ὥσπερ ἔξωθέν ποθεν ἥκοντα, καὶ οὐκ
ἐν τῷ κόσμῳ γεγονότα. ἢ δεῖξαί μοι σὺ κελεύεις, γλῶ
ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν εἰλικρινῆ καὶ ἄμικτον, αὐ-
τὸς μήτ' ἐν τῷ κόσμῳ δεῖξαι τοιαύτην δυνάμενος· ὅτι
γὰρ ἐν λαβοῖς αὐτῆς ὃ μόριον, δῆλόν τοῦτο, καὶ θερμό- B
τητός τινος, καὶ ὑγρότητος, καὶ ἀεροώδους οὐσίας μετέχει, τῆς
ἀμίκτου γῆς, ἵν' δὴ καὶ στοιχεῖον ὑπονοοῦμεν, ἑκάστης
πυκνῆς οὔσης, καὶ βαρείας, καὶ ψυχρᾶς, καὶ ξηρᾶς.
ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ κόσμῳ τὴν λίθον ὑποδείκνυές μοι σὺ γεώ-
δες σῶμα, τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζώοις ὑποδείξω σοι, τό τε
τῶν ὀστῶν γλίσχρον, καὶ ὃ τῶν χόνδρων, καὶ ὃ τῶν τρι-
χῶν. ἐκ πύπου δὲ τὸ γλίσχρον ἐστί, καὶ ταῖς ὀστρακοδέρ-
μοις ζώοις, ὃ καλούμενον ὄστρακον, ἀκριβῶς εἰς γῆς
ἰδέαν ἀπεξηραμμένον, καὶ πεπιλημμένον· ὥσθ' εἰ ζη-
τεῖς ἐν τοῖς ζώοις γλῶ, ἔχῃς θεάσασθαι τοιαύτην, οἵαν
καὶ τῷ κόσμῳ, τήν τε ἄμικτόν τε, καὶ πρωτέλη, καὶ C
μόνην, οὐκ ἂν οὐδ' ἐν ἐκείνῳ ῥᾳδίως ἐξεύρεις· ὥσπερ
οὐδὲ ὕδωρ καθαρὸν, καὶ ἀμίκτως ἀπὸ τῶν ἄλλων,
οὐδὲ πῦρ, οὐδὲ ἀέρα. γενέσθαι γὰρ ἅπαντα τοῖς ἑτε-
ρογλώσσοις, καὶ ἀναμέμικται, καὶ μετείληφεν ἀλλήλων,
ἢ μᾶλλον, ἢ ἧττον, ἀλλά τοι καὶ τῇ μίξει τοῖς γε νοεῖν
ἔχουσιν, ἡ τῶν κρατούντων ἰδέα φαίνεται. μὴ τοίνυν μήτ'
ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν, ἄμικτόν τι ζήτει, ἀλλ' ἀρ-
κείτω σοι, πυρὶ μὲν ψυχρόν, καὶ ξηρόν, καὶ πυκνόν,
ἰδεῖν δὲ τὸ μόριον, ἀναμνησθῆναι γῆς. πυρὶ δ' ὑγρὸν, ἢ D
ἀέριον, ἢ ῥυτὸν, εἰς ἔννοιαν ὕδατος ἀφικέσθαι. ἀνα-
μιμνησκέτω δέ σε καὶ ἡ πολλὴ θερμασία καθ' ὃ τῶν
ζώου σῶμα, πυρός· ἥτε τῆς παθήματος φύσις, ἧς χω-
ρὶς οὐχ οἷόν τε συστῆναι ζῶον, ἀέρος μὲν μάλιστα,
συνὼ αὖτ' δὲ πυρὸς ἀναμιμνησκέτω σε. μὴ δὲ μοι
γλῶ αἰτήσῃς αὐτὴν καθ' αὑτὴν ἐν ζώου σώματι, μὴ
δὲ τῶν ἄλλων μηδὲν ἄκρατον, ἢ δεῖξόν μοι σὺ πρῶ-
τος ἐν τῇ τετραφαρμάκῳ, τὸ κηρόν. ἐμοὶ μὲν γὰρ
καὶ θαυμάζειν ἐπῆλθεν, εἰ τοὺς πυροὺς, καὶ τὰς κρι-
θὰς, καὶ τὰς φηγοὺς, καὶ τὰ σῦκα, καὶ τῶν ἄλλων ὀσ-
πρίων τε, καὶ ἀκροδρύων ἕκαστον, οὐκ ἐκ γῆς καὶ ὕδα- E
τος οἷόν γεγονέναι, σαφῶς ὁρῶν ἐντεῦθεν αὐτοῖς ὑπαρ-
χούσην τὴν γλισχρότητα. ἆρ' οὖν οὐδὲ ὅλως ἀέρος, ἢ πυρώ-
δους οὐσίας μετέχει; καὶ μὴν εἰ γλῶ ὕδατι δεύσῃς,
οὐδὲν ἕξει σοι πλέον πηλοῦ. τῶν δ' ὀσπρίων ἕκαστον,
ἢ τῶν ἀκροδρύων, οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο πηλός ἐστιν, ὅτι δὲ
πυρὸς, καὶ ἀέρος μετείληφεν, δι' ὅλων ἀλλήλοις κε-
φαυνυμένων. ἀλλ' ἴσως σὺ μὲν τὰς φηγοὺς, καὶ τὰ σῦκα
συγχωρῇς, ἐκ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων γεγονέναι, καὶ
τοῦτό γε τούτων αὐτῶν, τὰ φυτὰ, μικρὸν μὲν ἐκάστου
σπέρμα θεώμενος εἰς τὴν γλῶ καταβαλλόμενον, ὁ τῶν F
ἄλλων φυτῶν οὐδὲ μυελοῦ ἐστι μέλιον. ἅπασαν δὲ τὴν
ἄλλην οὐσίαν, ἐκ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων ὁρᾶν νο-
μοθετῶν. ἀπορῇς πρὸς τῶν ζώων, ὥσπερ οὐχὶ καὶ ταῦτα ἐκ
τούτων τρεφομένων. ὄιες μὲν γὰρ τὰς πόας, σύες δὲ καὶ
βαλάνους, καὶ τὰς φηγοὺς, αἶγες δὲ πρὸς τούτοις, καὶ τοὺς

permixtum inſpicias. Igitur, tametſi nullum etiam
è quatuor elementorum numero integrum ſince-
rúmque in animantium corporibus reperiatur, ta-
men non propterea dubitandum, quin illa ex
his ſint contemperata: neque eam ob cauſam, ſi
mundum ex quatuor elementis conſtare concedi-
mus, deinde ab hac horum compoſitione animalia
eximamus, ac ſi illa minimè ſint in eo procreata, ſed
huc extrinſecus, & aliunde introducta. Vel cur eſt,
quæſo, quod tu à me velis terram in corporibus
animantium oſtendi, quæ ſincera ſit, atque imper-
mixta, quum eiuſcemodi ne in vniuerſo quidem
à te oſtendi queat? quancunque enim illius parti-
culam acceperis, ea ſtatim erit alicuius caloris, ac
humoris cuiuſdam, aëreæque ſubſtantiæ particeps,
quum tamen ea terra, quam etiam eſſe elemen-
tum opinamur, ſit quàm maximè denſa, grauiſque,
& ſicca, & præterea frigida. Quod ſi tu in mundo
mihi lapidem oſtenderis terreum ſanè corpus, ego
tibi illi ſimile in animantibus oſſium, cartilaginum,
pilorúmque genus oſtendam: ad quod etiam in
teſtaceis animalibus id ſpectat, quod teſta appella-
tur, quod iam exactè eſt in ſpeciem terræ concre-
tum & exiccatum. Quare ſi cupis in animante ter-
ram intueri, eandem habes qualem in vniuerſo:
eam verò, quæ ſola ſit, & cuiúſque mixturæ expers,
neque in illo facilè reperias, quemadmodum ne-
que aquam puram, quæ aliorum nulli commixta ſit,
nec ignem, nec aërem: ſunt etenim hæc omnia
quaſi adulterata, & aliis mixta, quæ ſunt diuerſi
generis: ſempérque alterum alterius tum magis,
tum minus particeps eſt: vt tamen in ipſa mixtio-
ne, illius (ſi quis animum intendat) forma appa-
reat, quod alia excedit. Ne igitur amplius imper-
mixtum quicquam in animalium corporibus ex-
quiras: ſed quotieſcunque aliquam videris par-
ticulam frigidam ſiccámque, & denſam; ea ſatis
ſit ad reuocandam tibi terram in memoriam. Sa-
tis etiam præterea ſit humidum aliquid vidiſſe, &
rarum, atque fluens: ad aquam mente concipien-
dam. Calor quoque, qui plurimus in corpore
animantis reperitur, tibi ignis memoriam re-
præſentet: necnon & ſpiritus natura, citra quem
animal, nequaquam conſtare poteſt, aëris in pri-
mis, ac mox etiam ignis tibi afferat memoriam.
Iam ne me popoſceris terram, quæ ipſa per ſe ſit,
nec aliorum vllum ſincerum: aut tu mihi prior in
tetrapharmaco ceram oſtende. Nam ego non
poſſum ſanè non admirari, ſi tu non arbitraris
triticum, hordeum, glandes, fagos, ficus, legu-
miná que omnia, ac fructus ex terra, & aqua gi-
gni, quum tamen ea manifeſtò videas ſuum in-
de ortum habere. Anne igitur eorum ſubſtan-
tia dum gignitur, ignis eſt, & aëris expers? At-
qui ſi terram aqua macerueris, nihil inde, ni-
ſi lutum habebis: legumina tamen, & huiuſce-
modi fructus non id ipſum ſunt, lutum inquam:
vtpotè quæ ab igne, & aëre ſimul per tota tem-
peratis partem habeant. Concedes forſitan tu
glandes quidem ficúſque ex totius vniuerſi ele-
mentis conſtare, atque etiam ſtirpes his ipſis prio-
res: quippe qui videas cuiúſque eorum ſemen
perexiguum, quod terræ mandatum eſt, neque mil-
leſimam eſſe particulam totius plantæ, quæ aliam,
vel vniuerſam deinde ſubſtantiam à totius vni-
uerſi referant elementis. Sed mox de anman-
tibus dubitas, perinde ac ſi hæc ab illis non
alantur: oues enim herbas depaſcuntur, ſues non
eas modò, ſed & glandes, capræ verò præter has

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 18 sur 276

arborum quoq; teneros ramos. Vnde illis ſanguis gignitur, atque corpori alimentum accedit, ac præterea fœtus inde, & conſtant, & augentur. Nunquid igitur capræ, oues, ſuéſque ex vniuerſi procreatæ ſunt elementis, cætera verò, quæ his ipſis veſcuntur, aliundè primum habent ortum, aut nutricationem, aut incrementum? Porrò hæc omnia, & ab omni ratione aliena, & abſurda ſunt, atque etiam multa rerum inſcitia referta. Legumina etenim, fructúſque omnes ex elementis vniuerſi ſuam habent originem, è quibus omnia animalia gignuntur, aluntur, & augentur. Audactérque profitendum eſt terram, ignem, aërem, & aquam, prima eſſe communiáque rerum omnium elementa, quum ipſa ſint inter ea corpora, quæ rerum vniuerſitate comprehenduntur, omnium prima, atque ſimpliciſſima vſque adeò, vt alia deinde omnia, ſtirpes inquam, & animalia, ſint ex his concreta. Atque Hippocrates in proceſſu libri De natura humana, non modò pronunciat, quòd hæc ſint omnium elementa, quæ mundo contineantur: verum etiam primus ipſe eorum qualitates definiuit, per quas inter ſe natura agere, & pati poſſunt.

A ἀπαλοὺς κλάδους τῶν δένδρων σιτοῦνται, καὶ τούτων αὐτοῖς τό, τε αἷμα γίνεται, καὶ τὸ σῶμα τρέφεται, καὶ τὰ κυήματα συνίσταταί τε, καὶ αὔξεται. πότερον οὖν αἶγες μῶν, καὶ σύες, καὶ οἶες ἐκ τῶν τοῦ κόσμου γεγόνασι στοιχείων, οἱ δὲ ταῦτα ἐσθίοντες, ἐξ ἄλλων τινός, ἢ τῶν τοιούτων γίνεσιν καὶ αὔξησιν, ἢ τῶν νῦν ἔγχρωτα ζῴων; καὶ μὴν ἄλλα ταῦτα πάμπαν, καὶ ἄτοπα, καὶ πολλῆς ἀμαθίας μεστά. καὶ γὰρ ὄσπρια, καὶ καρποὶ πάντες, ἐκ τῶν τοῦ κόσμου γεγόνασι στοιχείων, κἀκ τούτων, τὰ ζῶα καὶ γίνεται, καὶ τρέφεται, καὶ αὐξάνεται. καὶ χρὴ διαῤῥωσύνης

B ἀποφαίνεσθαι, γῆν καὶ πῦρ, καὶ ἀέρα, καὶ ὕδωρ, πάντων εἶναι κοινὰ καὶ τοῦτα στοιχεῖα. τοιοῦτα γάρ ἐστι ταῦτα, καὶ ἁπλούστατα σώματα πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. τὰ δ' ἄλλα πάντα, ἔκ τε φυτὰ καὶ ζῶα, ἐκ τούτων συγκειται. καὶ Ἱπποκράτης γε μόνον, ὅτι ταῦτα στοιχεῖά ἐστι πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, προεῖπεν αὐτὸς ἀποφαίνεται καὶ ὃ περὶ Φύσεως ἀνθρώπου βιβλίων, ἀλλὰ καὶ τὰς ποιότητας αὐτῶν, καθ' ἃς εἰς ἄλληλα δρᾷ, καὶ πάσχει πέφυκεν, αὖθίς ἐστιν ὁ παρὼν ὁρισμός.

CAPVT VIII.

Aduerſus Athenæum primas qualitates non eſſe prima elementa.

QVod dum non aſſequũtur quàm plurimi multiplici verborum ſignificatione confuſi, turbantur, quemadmodum Athenæo Attalenſi contigit, qui vt calidum, frigidum, humidum, & ſiccũ hominis eſſe elementa ſtatuit: ita elementa vſque eo eſſe euidentia prædicat, vt nullam præterea demonſtrationem expoſcant: qui ea etiam qualitates nonnunquam, ac poteſtates appellat, nonnunquam verò eſſe corpora concedit, nec audet hæc fateri D eſſe ignem, aquam, aërem, & terram: qui, & ſi nullus è iunioribus æquè vniuerſam rei medicæ rationem, ac ipſe literis mandauerit: in hoc tamen & in multis præterea aliis, vnà cum reliquis ferè omnibus erraſſe deprehẽditur. Nemo enim, quod equidem nouerim, antequam medicinam accuratè tractauit, aut methodos à priſcis illis nobis traditas abſoluit. Quin etiam, ſi verum ingenuè fateri liceat, dixerim, multa ex his, qui ab illis conſtantiſſimè dicta ſunt, hos detraxiſſe. Siquidem Athenæus ait elemente ita eſſe euidentia, vt nulla egeãt demonſtratione. Sed libenter ab eo ſciſcitarer, E hanc ne euidentiam aſſecuta ſint ea ratione, que elementa ſunt: an potius ex ipſis eorum ſubſtantiis, quibus deinde accidit, vt elementa ipſa ſint? quoniam ſi ex ſubſtantiis, cur non etiam affirmat, ſalubria morboſáque eſſe ómnibus homibus manifeſta, quæ nulla propter eorum euidentiam diſciplina, nulláque demonſtratione egeant? Iam enim nemo eſt, qui panem lentémq; non agnoſcat, necnon, & ptiſſanam, & carnem, alicámq, & mulſam: ſed quos deinde hæc ſigillatim poſſint, vel iuuare, vel lædere, non eſt æquè omnibus compertum: inde tamen habent, vt hæc ſalubria ſint, illa verò F morboſa. Norunt igitur omnes panem, ptiſſanámque: ſalubria tamen & morboſa ignorant. Et idem de medicamentis dixerim, nemo ferè eſt, qui veratrum, elaterium, ſcammoniam, epithymũ, irim, & helenium tractare non poſſit, non poſſit etiam olfacere, inſpicere, & guſtare: qui tamen quum ignorent poſtea quid cõmodi, quídve incommo-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

Εἰς τὸν Ἀθηναῖον, τὰς ποιότητας μὴ εἶναι τὰ ποῶτα στοιχεῖα.

C

ΜΗ ποῶτα καλοιῶντες δ' οἱ πολλοὶ τῇ κατ' ὀνομα ὁμωνυμίᾳ, συγχέονταί τε, καὶ ταραττονται, καθάπερ καὶ Ἀθηναῖος ὁ Ἀτταλεύς, ἅμα μὲν πεπειρμένον στοιχεῖα τὸ ἀνθρώπου, θερμὸν καὶ ὑγρὸν, καὶ ὀξὺ καὶ ὑγρὸν, ἅμα δ' ἐναργῆ φάσκων εἶναι τὰ στοιχεῖα, καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως δεῖσθαι. καί ποτε μὲν ὀνομάζων αὐτὰ ποιότητάς τε, καὶ δυνάμεις εἶναι δὲ συγχωρῶν σώματ' ἐναρχήν. Εἶτα δεδιὼς, ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ πῦρ, καὶ γῆν ὁμολογήσας, καίτοι ἀρχαῖον ὄντας τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ὄντως ἅπαντα τ' αὐτῶν τὴν ἰατρικὴν τέχνην ὀξυεργάσατο λόγον, ὡς Ἀθηναῖος. Ἀλλ' ὅμως καὶ κεῖνος ἀμφιβόλων φαίνεται, καὶ ταῦτα, καὶ ἄλλα πάμπολλα, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες. οὐδένα γὰρ οἶδα τῶν παλαιῶν ἰατρικὴν ἀκριβῶς μεταχειρισάμενόν τε, καὶ τελεώσαντα τὰ ὑπ' ἐκείνων ἡμῖν παραδοθείσας μεθόδους. Ἀλλ' εἰ χρὴ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, ἀφείλοντο πολλὰ τῶν ὀρθῶς εἰρημένων, ὅπου γε καὶ Ἀθηναῖος, ἐναργῆ φησιν εἶναι τὰ στοιχεῖα, καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως δεῖσθαι. πότερον γὰρ τὰ στοιχεῖα, ταύτην τὴν ἐναργείαν αὐτοῖς μάρτυρά, ἢ κατὰ τὰς οὐσίας, ἃς συμβέβηκεν αὐτοῖς εἶναι) στοιχείοις. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὰς οὐσίας, τί ὄφελος καὶ τὰ ὑγιαινὰ, καὶ τὰ νοσερὰ, πᾶσιν ἀνθρώποις φαίνεσθαί φησι, καὶ μήτε διδασκαλίας τινὸς, μήτ' ἀποδείξεως προσδεῖσθαι δοκῶ τῶν ἐναργῶν, ἅπαντες γὰρ γινώσκουσιν ἄρτον, καὶ φακὴν, καὶ θριδακίνην, καὶ κρέας, καὶ ὄξυκρον, καὶ μυίκεατον, ἀλλὰ τινας, ἢ ποτε βλαβησόμενοι, ἢ ὠφεληθέντες ἕκαστον τούτων πέφυκεν, ὑκέτι γινώσκουσιν. ἐν τούτῳ δ' ἴσως αὐτοῖς ὑγιαινοῖς, ἢ νοσεροῖς ἐναρχὴν, ὡς' ἄρτον μὲν, καὶ κρέας ἴσασι, καὶ θριδακίνην. ὑγιεινὸν δὲ καὶ νοσερὸν, οὐκ ἐπίστανται. ὅτου δ' ἐν τῶν φαρμάκων, ἑλλέβορον, ἐλατήριον, σκαμμωνίαν, ὑπόθυμον, ἶριν, ἑλένιον, οὐδείς ἐστιν ὃς οὐκ ἐναργῶς ἅλαται, καὶ ὀσφρήσασθαι, καὶ ἰδεῖν, καὶ γεύσασθαι δυνατός). τὰς δ' ἐξ αὐτῶν ὠφελείας, ἢ βλα-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 19 sur 276

ϛας, οὐκ ἴσασιν, ὥς γ' οὐδὲ ὃ ὑγιεινὸν, ἢ νοσερὸν αὐτῶν A
ὑπίσανται. καὶ τοίνυν, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, ἢ ἀέρα, ἢ
γῆν, οὐδείς ἐστιν ὡς οὐκ ἀναργῶς γινώσκει τοῖς αὐ-
θήσεσιν ἁπάσας. ἀλλ' εἰ στοιχεῖα ταῦτ' ἐστὶν οὐκ ἔστι
γινώσκοισιν, ἃ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν φιλοσόφων ἔνιοι, ἀλλ' ἴσως φήσουσιν οἱ ἀπ'
Ἀθηναίου, μηδ' αὐτοὶ τοῦτ' ἐμὲ γε τούτων αὐτῶν ἀποφαί-
νεσθαι μηδὲν, ἐπέκεινα γὰρ εἶ τῆς ἰατρικῆς τέχνης.
ἄρχειν δ' αὐτοῖς ὃ θερμὸν καὶ ὃ ψυχρὸν, καὶ ὃ ξη-
ρὸν καὶ ὑγρὸν, ἃ καὶν τοῖς ζώοις ἀναργῶς δεῖξαι δύ- B
νανται, στοιχεῖα καὶ τῶν σωμάτων ὑποτίθεσθαι καὶ τῆς
ὅλης ἰατρικῆς. ὃ μὲν οὖν, ὥσπερ ζώου, καὶ τῆς ἰα-
τρικῆς ὑποτίθεσθαι στοιχεῖα, ὃ θερμὸν, καὶ ὃ ψυχρὸν,
καὶ ὃ ξηρὸν, καὶ ὃ ὑγρὸν, ὅσης ἀλογίας ἔχεται, τί αὖ
ἐγὼ νῦν ἀπεξίσιμι; κεκωμῴδηται γὰρ ὑπὸ πολλῶν ἤ-
δη ὃ δόγμα, καὶ ψόγον, καὶ γέλωτα, ἃ σμικρὸν, ἔτι
τε πρὸς τούτοις, ἀπιστίαν οὐκ ὀλίγην, τῷ παλαιῷ
προσετρίψατο λόγῳ. τίς γὰρ ἂν, μᾶλλον αὐτὸν προῦ-
δωκεν, ἢ ὁ μήτ' ἀπόδειξιν ἔχειν φάσκων τὰ στοιχεῖα δι'
ἑνὸς ἀναργῶν, ἀξιοῖ δὲ ταῦτα τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν
ζώων ὑποτίθεσθαι στοιχεῖα. τὸν δὲ φοβούμενον εἰπεῖν C
ὕδωρ, καὶ πῦρ, καὶ ἀέρα, καὶ γῆν, ὑγρὸν καὶ θερμὸν,
καὶ ψυχρὸν ᾗ ξηρὸν ὀνομάζειν, ὅτι μηδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ
ἀναθήτως ἔχειν ὁμωνυμίας, ἐγὼ μοι δοκῶ δείξειν, οὐχ
ἵν' Ἀθηναῖον ἐλέγξαμι σφαλλόμενον, ἀλλ' ἵν' ὁμοίως
ἐκείνῳ τοῖς λοιποῖς ἀμφιτρήνη κωλύσαμι. καὶ δείξω γε
δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς οὐκ ἐνδέχεται χωρὶς τῆς
λογικῆς θεωρίας, οὐδὲν ἀκριβῶς οὐδένα καταγίνεσθαι
δόγμα. τὰ γοῦν ἐμοὶ συμβαίνοντα θεοὺς ἐπομνύμενος, ἤ-
μελλον οὕτως ἐρεῖν, ὡς ἐγίνετο, καὶ δὴ πειράσομαι διηγή-
σασθαι. ἵνα τοίνυν ὃ πρῶτον, ὁ τούτων διδάσκαλος ἐπε- D
χείρει με διδάσκειν τὴν Ἀθηναίων γνώμην, ἠξίουν αὐ-
τὸν, ἀκριβῶς μοι διελέσθαι τὴν ὁμωνυμίαν. ἐπειδὴ γὰρ εἰ-
δέναι, κατά τινος ὑποκειμένου πράγματος ὑπιφέρει ὃ
θερμὸν, ἢ ὃ ψυχρὸν, ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν τοιούτων ὀνο-
μάτων. ὡς γὰρ λευκὸν, ἔφην, αὐτό τε ὃ χρῶμα λέγε-
ται, καὶ ὃ δεδευμένον τὰ χρώματα σῶμα, φαμὲν γὰρ
τὸν χρωμὸν, ὃ μὲν εἶναι λευκὸν, ὃ δὲ μέλαν, ὃ δ' ἐρυ-
θρὸν, ὃ δὲ ξανθὸν, ὃ δὲ ὠχρόν. ἔτι τε πρὸς τούτοις,
τὰ δεδευμένα τοὺς χρόας σώματα, λευκὸν γὰρ τὸν κύκνον,
καὶ ὃ γάλα λέγομεν, μέλαινα δὲ τὸν κόρακα, καὶ τὸν E
Αἰθίοπα, ὅτιως, ἔφην, ἀκούω καὶ θερμὸν λεγόντων, ἐνίο-
τε μὲν αὐτὸ ὃ σῶμα, καθάπερ εἰ τύχοι ὃ πῦρ, ἐνίοτε
δὲ τὴν ἐν αὐτῷ ποιότητα μόνην. ἃ τοίνυν ἔφην, γι-
νώσκω, ἔπειδὴν εἴπῃς θερμὸν, ὅ, τί ποτε δηλοῖ ἐλέ-
γξω, εἴτε τὴν ποιότητα μόνην, εἴτε ὃ δεδευμένον αὐ-
τὴν σῶμα. ὁ δὲ, πρὸς μὲν τοῦτο, καὶ μάλα ἐπίμως
ἀπεκρίνατο, μὴ τὴν ποιότητα μόνην, ἀλλὰ καὶ σύμ-
πᾶν ὃ σῶμα, θερμὸν ὀνομάζειν ὁμολογῶν, ἐφεξῆς
δέ μου πάλιν ἐρομένου. πότερον οὖν ἐκεῖνο λέγεις
μοι ὃ σῶμα στοιχεῖον, ὅ, τί καθ' αὑτὸ ἄκρως ἢ θερμὸν, ἢ F
καὶν μετρίως ἢ ποσοῦτο, ἔσται καὶ τοῦτο στοιχεῖον; ὡσαύ-
τως δὲ καὶ περὶ ψυχροῦ, καὶ ὑγροῦ, καὶ ξηροῦ, τὴν
αὐτὴν ἐρώτησιν ποιησαμένου μου. τί δὲ τοῦτο ἔφη σοι
διαφέρειν, ἀπορούμενος ἤδη, καὶ μὴ καλῶς προάδειν,
ἐπίμως ἀπεκρινόμενος ὅτι πολὺ διαλλάττει ἔφην,

di, ea possint afferre, ignorant etiam quid salubre
contineãt, & quid insalubre. Atqui pari etiam pas-
su quis est, qui euidentissimè, & ope sensuum om-
nium terram non norit, aquámque, & ignem, &
aërem? sed quod ea sint elementa, adeò est pleris-
que hominum occultum, vt nonnullos quoque ex
philosophis lateat. Dicet forsitan quispiam ex sec-
tatoribus Athenæi, se quoque de his nihil pro-
nunciare, quippe quòd limites artis medicæ exce-
dant: sibi verò satis esse calidum, frigidum, humi-
dum, & siccum, quæ etiam in animalibus possunt
perspicuè ostendere, corporum etiam, ac medici-
næ vniuersæ elementa supponere. Verùm enimue-
rò quam sit ab omni ratione procul, velle, vt ani-
malium, ita medicinæ elementa, statuere calidum,
frigidum, humidum, & siccum, nihil arbitror esse
opus, vt à me in præsentia ampliùs explicetur, quũ
idipsum dogma à quampluribus palàm, & perinde,
ac in scena taxetur, iámque & derisioni, atque in-
famiæ sit, & non parum præterea de fide detraxe-
rit sermoni antiquo. Nam quis est qui vnquam
magis illum prodiderit, quàm qui elementa ait nul-
la ob euidentiam demonstratione egere, quique
censet deinde hæc esse supponenda, tam animan-
tium, quàm medicinæ esse elementa? Ego verò
monstrare statui, quòd hominis sit quasi stupidi, &
quem omnino verborũ multiplicitates lateant, ve-
reri quidem nominare aquam, ignem, terram, &
aërem: malle autem calidum, frigidum, humidum,
& siccum appellare. Nec id agam vt Athenæum er-
roris damnem: verùm potiùs vt in causa sim, ne
alij in eundem cum illo errorem labantur: atque vt
interim etiam ostendam vel ex ipsismet rebus, ne-
minem vnquam posse decretum aliquod accuratè
constituere, absque ope logicæ disciplinæ. Deos
autem testor me non secus hæc narraturum, ac mi-
hi euenerint: iam ergo narrationẽ aggrediar. Quo
primùm tempore ille qui hæc profitebatur dog-
mata, me Athenæi scientiam docere nitebatur: &
in primis ab illo requirebam, vt nominum multi-
plicitatem exquisitè distingueret: quippe quum
me profectò lateret, quando ille calidum, vel fri-
gidum, vel humidum, vel siccum, vel aliquod aliud
huiusce generis nomen proferret: in quam subie-
ctam rem illud foret referẽdum: dicebam etenim,
albus non modò color ipse dicitur, sed corpus quo-
que quod eo colore imbutum est. nam vt colo-
rum dicimus hunc album esse, illum nigrum, alte-
rum rubeum, alterum verò flauum, alterum palli-
dum: ita etiam de corporibus quæ istis coloribus
infecta sunt, loquimur: cygnum enim & lac al-
bum dicimus, coruum verò, & æthiopem nigrum.
Et eodem, inquam, modo sæpè audio, qui corpus
ipsum, vtpotè ignem calidum appellent, nonnun-
quam solam qualitatem eam quæ illi indita est. Vn-
de quum album profers, non etiam percipio quid
tu mihi velis significare, solámne qualitatem, an
præterea & corpus ea affectum. Ille autem statim
ad hæc promptè admodum respondit: fassúsque
est se non qualitatem solam: sed vniuersum hoc,
corpus inquam, calidum, sic appellare. Verùm quũ
iterum deinde illum percunctarer: Tu ne igitur ele-
mentum solum id corpus ais, quod summè cali-
dum est, aut potiùs nec illa alioquin ab elemento-
rum numero eximis quæ moderatè calida sint? &
hoc idem de frigido quærebam, humidóque & sic-
co. At ille cœpit hæsitare, nec amplius ita expedi-
tè respondebat, dixit attamen. Quid, inquit, hoc
tuâ refert? Plurimùm inquam: tanti nimirum,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 20 sur 276

quanti, vt vel infinita sint elementa constituenda, vel finita. Quoniam siquis in elementis vel mediocria calida, aut frigida, aut humida, aut sicca posuerit; cogetur statim fateri infinita elementa; sed qui id tantùm quod summum est; non amplius infinita, quum id in vnoquoque genere vnicum sit; vt demum finita, quatuórque futura sint elementa. Igitur ait ille; tu quoque hoc modo accipe, finita quatuórque elementa. Tum ego, iam ita satis constat ea; & prima esse, & simplicia, atque sibi qualitates summas vendicare. Tum ille, & tu cur tandem hoc vel etiam quàm par sit curiosiùs scrutaris? vt id quod dicitur (inquam ego) exactiùs apprehendam. Ille verò, ita equidem dico, & tu quoque ita intellige. Sed quum mox iterum interrogassem; tu, quæso, quo pacto iubes me elementum intelligere summè calidum, aut humidum? ipse non parum perturbatus, ac ira incitatus respondit, corpus id calidum appello, in quo calor superat, & eodem etiam modo frigidum, & humidum, & siccum, vbi vnumquodque eorum, quæ nunc recensuimus, excellit, & exuperat. Nihil sanè vetat (dicebam ego) quin ita loquamur; nam & panis, & lens, atque etiam ptisana, & balneæ calidæ dicuntur; attamen nunquam putarim te hoc à me exigere, vt existimem vnumquodque horum esse elementum, sed id potiùs, quod summè calidum est, & humidum, & pari modo quod summè siccum, & frigidum est, quod sit opus, vt simplex sit elementum, & cuiuscunque mixturæ expers. Qui ait, sic tu quoque intelligas, neque enim is sum, qui velim asserere lentem, aut ptisanam esse elementum. Atqui, inquam ego, quotiescunque existimauerim id corpus esse elementum, quod summè calidum sit, quid aliud putauerim ego quàm ipsum ignem? Esto, dixit ille, ignem puta. Vis ne igitur, dixi, vt ratione eadem quod summè humidum est, aquam arbitrer? vix tandem ille assensit. Quare, inquam, ad ignem, aërem, aquam, & terram, vnde maximè inter initia aufugiebamus, denuò reuoluimur? Ille verò, inquit, tu es qui istis rationem conturbas; statimque ad alios discipulos conuersus ait. Hic in dialecticis studiis educatus, ac inde quadam veluti scabie repletus (ita enim ipse loquebatur) omnia distorquet, peruertit, & confundit, nos fallacibus quibusdam rationibus petens, vt quàm ipse sit dialectices peritus ostendat. Accessit igitur, ac postulauit nos arbitrari calidum multiplex habere significatum, primùm vt qualitaaem significat, quemadmodum album colorem; deinde verò corpus id, quod ea qualitate summa affectum est; tertio loco illud in quo hæc qualitas alias superat, calidum nuncupatur, sicuti balneum. Verùm nos, qui nunquam istius modi sophismata dilsere didicimus; illi qui ea contexit soluenda relinquemus. Porrò hæc mihi euenere, quum annum agerem decimum nonum. Postmodum autem, ne contentiosus viderer, plurima silentio præteribam, mecum tamen ipse cùm alia multa, tum vel maximè elementorum rationem meditabar, atque etiam non parum admirabar, Athenæum non animaduertere quàm se ipsum confundat, dum calidum, frigidum, humidum, & siccum nominare audet, & ea ignem, aquam, aërem, & terram dicere recusat. Equidem, ait ipse; quippe quum proxima sumere velim animalium elementa, non quæ corporum omnium communia sint; proxima verò propria appellat, ita nimirum vt nullius alterius sint. Ego verò inter huiusce libri initia prefatus sum, plurimum inter ea quæ videntur,

ἢ ἄπειρόν ἐ πλῆθος ὑποτίθεσθαι στοιχείων, ἢ πεπερασμένον. ἄπειρον μὲν δὴ ἔσται τοῦ, μετρίως θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν, ἢ ὑγρὸν ὑποτιθεμένῳ στοιχεῖον, οὐκ ἄπειρον δὲ τοῦ, ἄκρως. ἓν γὰρ καθ' ἕκαστον ἔσται γένος. ὥστε εἰ τέτταρα τὰ πρῶτα στοιχεῖα πεπερασμένα. οὕτω δοκῶ, ἔφη, νοῦ καὶ τέτταρα. δῆλον οὖν εἶπον, ὅτι καὶ ἄκρα ταῖς ποιότησι, ἐν ἁπλᾷ, καὶ πρῶτα. τί γὰρ δὴ εἶπεν ἔτι τοῦτο πολυπραγμονῇς; ἵνα, ἔφιν, νοήσαιμι ὃ λεγόμενον ἀκριβῶς. ἀλλ' οὕτως, ἔφη, λέγω, καὶ οὕτως νοῶ. πῶς κελεύῃς με νοῆσαι, πάλιν ἐπερωτῶντα ἐγὼ, ὃ ἄκρως θερμὸν, ἢ ὑγρὸν, στοιχεῖον; ὁ δὲ ὀργιζόμενός τε ἤδη, καὶ παρεμπόδιος ἐμοῦ. ὅταν σ' αὖ, ἔφη, ὃ θερμὸν ὑπικρατήσῃ, θερμὸν ὀνομάζω σῶμα, καὶ ὑγρὸν αὖ, καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν ὡσαύτως, ἐν ᾧ κρατεῖ, καὶ πλεονεκτεῖ τῶν εἰρημένων ἕκαστον. ὀνομάζῃν οὖν, ἔφιν, οὕτως σεῦθεν κωλύῃ. καὶ γὰρ ὀνομάζεται καὶ ἄρτος θερμὸς, ἐ φακὴ, καὶ πτισάνη, καὶ βαλανεῖον, ἀλλ' οὐχ ἡγοῦμαί σε τούτων ἕκαστον ἀξιοῦν με νοῆσαι στοιχεῖον, ἀλλὰ μόνον ἑκάτερον ὃ ἄκρως θερμὸν, οὕτω δὲ καὶ ὃ ἄκρως ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ὑγρόν. ἁπλοῦν γὰρ εἶ χρὴ, καὶ ἄμικτον, οὐ συνθετον, οὐδὲ μεμιγμένον ἤδη ὃ στοιχεῖον. οὕτως, ἔφη, νοῶ. πιστεύω γὰρ, καὶ φαμὶν, οὐκ ἂν εἴποιμι στοιχεῖον, καὶ μιλῶ, εἶπον, εἰ ὃ ἄκρως θερμὸν σῶμα νοήσαιμι στοιχεῖον εἶ), πῦρ δήθεως ἐνοεῖς, καὶ οὐδὲν ἄλλο. νοῶ τοίνυν, ἔφη, πῦρ. οὕτως οὖν, ἔφιν, βούλῃ με, καὶ ὃ ἄκρως ὑγρὸν, ὕδωρ νοῆσαι; συνεχώρησε καὶ τοῦτο πάνυ μόγις. ὅτι πῦρ οὖν αὖθις ἤκουσα, ἀέρα τε, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν, ὧν κατ' ἀρχὰς ἀπεχωρήσαμεν. ὁ δὲ, εὖ γὰρ, ἔφη, τοιαῦτα παρεπῇς τὸν λόγον, καὶ ἅμα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποβλέψας μαθητάς, ἔστ', ἔφη, παφεὶς ὁ Ἀθηναῖος, καὶ τῆς σκέψεν ἀναπλησθεὶς ψώρας. οὕτω γὰρ δὴ καὶ ὠνόμασεν αὐτὸς, αἱρετρέφῃ πάντα, καὶ Ἀθαιρέφῃ, καὶ κυκᾷ, σοφιζόμενος ἡμᾶς, ἵν' ὑπιδείξηται τοῖς λογικοῖς αὐτῷ προσκυνοῦσι. ἦκει γοῦν ἀξιῶν ἡμᾶς ὁμώνυμα νοῆσαι τὰ θερμὰ, ἓν μὲν ὡς ποιότητα, καθάπερ τὸ λευκὸν χρῶμα, δεύτερον δὲ, ὃ τοῖς ἄκρως ποιότητα δεδεγμένον σῶμα, καὶ τρίτον ὃ τῆς τοιαύτης ὑπικρατούσης ποιότητος, θερμὸν ὀνομάζειν, καθάπερ τὸ βαλανεῖον. ἀλλ' ἡμεῖς, ἔφη, σοφίσματα λύειν οὐκ ἐμάθομεν, αὐτὸς τοίνυν, ὡς ἔοικεν, οὕτως καὶ λυέτω. ταῦτα μοὶ συνέπεσεν, ἔτος ἐνεακαιδέκατον ἄγοντι. καὶ τὰ λοιπὰ, τὰ πλείω μοὶ ἐσιώπων ὑπὸ τῆς μὴ δοκεῖν ἐρίζειν. αὐτὸς δ' ἀνεσκεπτόμην, περὶ ἐμαυτοῦ τάδ' ἄλλα, καὶ τὰ περὶ στοιχείων λόγον. ἐθαύμαζον δὲ, πῶς οὐκ αἰσθάνεται συγχέων ἑαυτὸν ὁ Ἀθηναῖος, ὃς θερμὸν μοὶ, καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ὑγρὸν ὀνομάζειν ὑπιχρῇ, ἀπαξιοῖ δὲ πῦρ εἰπεῖν, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ ὕδωρ. ναί φησι. τὰ γὰρ παρεσχῆ τῶν ζώων λαμβάνω, οὐχὶ τὰ κοινὰ πάντων σωμάτων στοιχεῖα. καλοῦσι δὲ παρεσχῆ, τὰ οἷ ἴδια, καὶ μηδενὸς ἄλλου τῶν ἀπάντων. ἐμοὶ δὲ καὶ κατ' ἀρχὰς δοκοῦς εἶναι, πάμπολυ διαφέρειν τὰ φαινόμενα

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 21 sur 276

στοιχεῖα, τῶν ὄντως στοιχείων. ἔοικε δὲ καὶ νῦν εἶπεῖν A interesse, & ea quæ vera sunt elementa; non erit tamen abs re, vt mihi quidem videtur, si de re hac in præsenti quoque longiorem habuero sermonem. Etenim si elementum minima sit simplicissimáque rei particula, atque hoc si sensu deinde metiri oporteat; profectò os, cartilago, ligamentum, vnguis, capillus, adeps, caro, neruus, medulla, fibræ, membrana, & tandem (vt omnia vno simplicíque verbo complectar) similaria cuncta erunt humanorum corporum elementa. Estne igitur quispiam locus vbi Athenæus reperiatur posuisse hæc in elementis? Atqui ille ipse scriptum reliquit, similaria quæque ex primis esse confecta elementis, alias postmodum animantis partes ex similaribus constitui. Qui si etiam interrogaretur, quænam essent carnis, exempli gratia, aut pinguedinis elementa; calidum proculdubio respondisset, frigidúmque, humidum, & siccum. Quare pari modo ossis etiam & cartilaginis, nec non & capilli, diceret ille, calidum, humidum, frigidum & siccum esse elementa. Iam ergo tempus esset ab eo percunctandi, qualénam sibi vellet humidum, vel siccum, calidum, vel frigidum; humidum etenim secundùm exuperantiam, caro est; siccum verò, cartilago; sicut os frigidum, & siccum; adeps, calida, & humida, atque etiam cætera similaria ex aliquorum simplicium dominatu figillatim talia erunt, vel talia; & proinde si quis illud esse elementum statuerit, quod aliquo istorum excessu calidum sit, aut frigidum, aut humidum, aut siccum; porrò os, & cartilago, & neruus, nec non & reliqua huiusce generis, prima erunt humano corpori elementa. At noluit Athenæus illa esse elementa, sed ea quæ hæc ipsa constituunt. Liquidò itaque constat, quòd ille sensum transgreditur, ad eáque progreditur, quæ verè, & ex ipsa ratione prima sunt, & simplicia, & quæ nequaquam amplius per alicuius in eis dominationem talia vel talia sunt; siquidem essent tunc, & hæc ipsa concreta, & à proposito bifariam aberraremus. Nam & propterea sensilia missa fecimus; vt quippiam quod simplicius esset, inquireremus, & tamen nihil proinde in his abditis, quod simplicius esset assequuti sumus. Etenim in illis euidentibus, si non aliud, hoc saltem habebatur; quòd comperta hæc nobis erant, confessáque, quum nemo non fateatur cartilaginem, membranam, & adipem, cæteráque similaria primas esse, si sensui attendamus simplicissimáque particulas. Quòd si hæc ob id aliquis dimittat, quia natura composita sut, quantumlibet sensibus simplicia videantur, nec postmodum aliud quicquam, quod simplicius sit, introducat; nescio profectò quam possit ille honestam proferre excusationem, ne inaniter, & superuacanea nugari videatur. Quotiescunque enim voluerit calidum frigidúmve, similiter humidum, & siccum nominare, quod secundùm dominationem tale est; iam elementa habet, & satis etiam perspecta; neruum, inquam, membranam, cartilaginem, carnem, & ligamentum, & reliqua etiam illa, quæ nuper recensuimus. At si illud inquiris, quòd natura simplex sit; oportet statim id haud esse mixtum, temperatúmve, & præterea summa esse qualitate affectum. Rursum igitur ad ignem remeas, & aërem, aquámque, & terram, quippe quòd in his solis qualitates reperire possis absque vlla mixtura, temperiéque. In igne nimirum, calorem summum, summámque siccitatem; summum frigus cum siccitate in terra, & in reliquis reliquas, prout sua cuiúsque natura postulat. Porrò si quatuor elementa nolueris po-

Ἐπεὶ γὰρ αὖτε μακροτέρων. εἴπερ γὰρ ἐλάχιστόν τι, B
καὶ ἁπλούστατόν ἐστι μόριον ὃ στοιχεῖον, εἴη δ' ἂν ὡς πρὸς
τὴν αἴσθησιν, ὀστοῦν, καὶ χόνδρος καὶ σύνδεσμος, καὶ ὄνυξ,
καὶ θρὶξ, καὶ πιμελὴ, καὶ σὰρξ, καὶ νεῦρον, καὶ μυελὸς,
ἴνές τε, καὶ ὑμένες, καὶ ἁπλαῖς εἰπεῖν, ἀπόμματα τὰ ὁμοιομερῆ στοιχεῖα τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων. ἆρ' οὖν ὁ Ἀθηναῖος ἔξεστί που τοῦτα στοιχεῖα; καὶ μὴν ἀλλ' ὅστις ἐστὶν ὁ γράφων, ἔκκειται μὲν τῶν ὁμοιομερῶν, οὐκ ἔστι δὲ τῶν πρώτων γεγονέναι στοιχείων. οὐκ ἔστι δὲ τῶν ὁμοιομερῶν, ἤδη καὶ συγκεῖσθαι τὰ ἄλλα τοῦ ζώου μόρια. τῆς οὖν σαρκὸς (εἰ οὕτως ἔτυχεν) ἢ τῆς πιμελῆς, ἐρωτηθεὶς τὰ στοιχεῖα, δῆλον, ὅτι τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν ἀπεκρίνατο. καὶ μὴν δὴ καὶ ὀστοῦ, καὶ χόνδρου, καὶ τευχὸς, ὡσαύτως ὑγρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν εἶ φησι τὰ στοιχεῖα, καιρὸς οὖν ἤδη πυθέσθαί σε, ὁποῖον ὑγρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρὸν, καὶ θερμὸν ἀπεφήνατο. καὶτὰ μὲν γὰρ τὴν ὑποκειμένην, ὑγρὸν μὲν ἡ σὰρξ, ὁ χόνδρος δὲ, ψυχρόν. ὡσαύτως δὲ ὃ μὲν ὀστοῦν, ξηρὸν καὶ ψυχρὸν, ἡ πιμελὴ δὲ, ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἕκαστόν τε τῶν C ἄλλων ὁμοιομερῶν, ἢ ποῖον, ἢ ποῖον, ὑποκειμένην ὅστ' εἶναι τῶν ἁπλῶν. εἴπερ οὖν ὃ κατ' ὑποκείμενην, θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν ἢ ὑγρὸν, ἀποφαίνοιτο τις εἶ στοιχεῖον, ὀστοῦν, καὶ χόνδρος, καὶ νεῦρον, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, στοιχεῖα νομίσειεν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ἀλλ' οὐ ταῦτά φησιν ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλὰ τὰ τούτων συνθετικὰ, ὄντως εἶ στοιχεῖα. δῆλον οὖν ὡς ὑπολαμβάνει τὴν αἴσθησιν, ὅτι τὰ πρῶτα, καὶ ὄντως ἁπλᾶ, τῷ λογισμῷ θεωρῶν, ἃ μηκέτ' ἐγχωρῇ λέγειν, ὑποκειμένην τοῖα ἢ τοῖα γίνεσθαι. συνθετὰ γὰρ καὶτεῖνα D πάλιν ἔσται. καὶ διχῇ σφαλησόμεθα τὸ προσῆκον· ὅτι τε τὴν αἴσθησιν ἀπεχωρήσαμεν, ὡς ἁπλούστερόν τι ζητοῦντες, καὶ ὅτι μήσ' ἐν τοῖς ἀδήλοις ἤδη τὸ ἁπλούστερον ἔχομεν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς φανεροῖς, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τό γοῦν ὁμολογούμενον ἡμῖν ὑπῆρχεν. οὐδεὶς γοῦν ἐστιν, ὃς οὐ φησι, πρῶτα καὶ ἁπλούστατα μόρια τοῖς τῶν ἀνθρώπων εἶ), χόνδρον, καὶ πιμελὴν, καὶ ὑμένα, καὶ τὰ ἄλλα σύμπαντα, τὰ ὁμοιομερῆ. τὴν δὲ καὶ ταῦτ' ἀπολείπουσι, δῆτα πρὸς τὴν φύσιν ὄντα συνθετὰ, καὶν ταῖς αἰσθήσεσιν E ἁπλᾶ φαίνεται, καὶ μηδέπω μηδὲν τῶν ἁπλῶν λέγοντι, τίς ἂν εὐλήμων ἀπολογία γένοιτο, πρὸς ὃ μὴ παρεῖπά τε καὶ μάταια φλυαρῶ· εἰ μὲν γὰρ ὃ κατ' ὑποκείμενην ὑγρὸν, καὶ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν ὀνομάζῃς, ἔχεις σαφῶς ἤδη τὰ στοιχεῖα γνωσκόμενα, νεῦρον, καὶ ὑμένα, καὶ χόνδρον, καὶ σάρκα, καὶ συνδέσμους, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ὧν εἰπόμεθα. εἰ δὲ ὃ πρὸς τὴν φύσιν ἁπλοῦν ζητεῖς, ἀμικτόν τε εἶ) χρὴ τοῦτο, καὶ ἄκρατον, καὶ ἄκρον τῇ ποιότητι. πάλιν οὖν ἥκεις ὅπῃ πῦρ, καὶ ἀέρα, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν. ἐν τούτοις F γὰρ μόνοις, εὑρήσεις ἀμίκτους τε, καὶ ἀκράτους τὰς ποιότητας, ἄκρας μὲν ἐν πυρὶ θερμότητά τε καὶ ξηρότητα, ἄκρας δ' ἐν τῇ γῇ ψυχρότητα καὶ ξηρότητα, καὶ τῶν ἄλλων ἐν ἑκατέρῳ, καθὰ τὴν οἰκείαν φύσιν. καὶν εἰ μὴ τέτταρα δὲ βούλη-

nere, ſed ex his, vel duo, vel tria; poſſis forſitan huius aliquam afferre rationem. At affirmare eſſe elementum, quod ſummè humidum eſt, ſimúlque mox arbitrari illud eſſe quippiam ab aqua diuerſum, extremæ cuiuſdam ineptiæ eſt, niſi forſan ſolas velis qualitates, nec ipſa illis affecta corpora, eſſe elementa; nam tunc non aqua, ſed humiditas elementum erit, nec ignis, ſed ſummus calor. Quòd ſi ita fuerit, primùm quidem iam vltra ignem aërémque, & aquam, & terram, tuam profers rationem, qui ne ea quidem attingere audebas, vtpotè quia medicinam excederent. deinde verò facilè conuinceris, quòd ignores quàm ab elemento principium differat. Iam enim quòd ſummus calor ſit igne ſimplicior, atque etiam quòd illo ad materiam accedente ignis gignatur pro confeſſo ab omnibus philoſophis habetur, quos Athenæus imitari ſtudet. Et fatentur etiam omnes, quod materia quædam, quæ omnibus elementis ſubiecta eſt, quæque omni caret qualitate, nec non & ſummus calor in ea procreatus, ſint igni ſuæ generationis principium; & præterea, quòd hæc eadem materia ſit ſemper ab omni penitus generatione & interitu immunis, qualitas verò ea ſit quæ in illa gignatur & intereat; & quod opus ſit vt elementum ſit eiuſdem generis cum illo, cuius eſt elementum. Eò enim elementum à principio differt, quòd minimè ſit neceſſe principia in eodem eſſe genere cum his quorum ſunt principia, ſicut elementa ad idem ſemper genus pertinere. Simplex nanque qualitas, compoſitæ qualitatis; & ſimplex corpus, corporis compoſiti eſt elementum. Quòd ſi calidum, frigidum, atque humidum, & ſiccum dicuntur tripliciter; nam vel ſicuti qualitas, vel ſicut corpus impermixtum, vel ſicut illud quod mixtum eſt; nec ipſa deinde qualitas elementum eſſe videtur, neque etiam mixtum temperatúmque corpus; relinquitur quòd elementum ſit id corpus quod eſt cuiúſque temperamenti ac mixturæ expers, quódque qualitatibus ſit ſimplex, & tandem ad ipſum ignem, & terram, & aërem, & aquam deueniendum eſt; in quibus primis ſummus eſt calor, & ſummum frigus, atque etiam humor, & ſiccitas. Quòd ſi quis ea non audeat fateri elementum, ea propter, quòd ex ipſis nullum, aut è corpore detrahimus, aut eidem imponimus, is ſummam quandam præfert ſtoliditatem. Iam enim quum ea, quæ ex elementis conſtant, noſtris offerimus corporibus, eiſdem quoque elementa omninò adhibemus. At non ſincera, aiunt, neque ſola; igitur peruersè etiam dictum eſt, non detrahi, neque apponi elementum: nam nec ita abſolutè proferendum erat: ſed potiùs, quòd non ſolum, aut non ſine mixtura, aut per ſe. Verùm enimuerò, nec quid tandem illi velint conficere, videre poſſum; neque enim ideò elementorum contemplatio iure inutilis habenda eſt, quia nullum eorum quod quidem mixtum cum altero non ſit, noſtris offeramus corporibus. Atque etiam non ob id perperam pronunciatum eſt, ignem, aërem, aquam, & terram eſſe elementa; quòd illa, quæ ex his compoſita ſunt, nobis in vſum veniant; nullum verò ipſorum ſeorſum ab aliis, ſolúmque, & per ſe nobis vtile ſit. At verò, & ipſis propemodum ſinceris huius vniuerſi elementis ſæpe vtimur, quemadmodum aquâ quotidie quum bibimus, aut lauamur, vel alio etiã aliquo modo; & aërem qui nos vndique ambit, dum illum inſpirando attrahimus, igne quoque interdum quũ frigemus, vt caleamus vtimur. Vt tandem minimè videam, quid ipſi conficiant, quũ aiunt, nunquam ignem, aut aquam, aut aërem, aut terram, vel detrahi è corpore noſtro, vel illi apponi.

A ϑείης, ἀλλὰ δύο λέγειν ἐξ αὐτῶν, ἢ πεῖρα τὰ στοιχεῖα; τάχ' ἂν ἔχοις τινὸς ἀπορῆσαι λογισμοῦ. Ὃ δὲ, ἅμα μὲ ἄκρως ὑγρὸν ὁμολογεῖν εἶ) Ὃ στοιχεῖον, ἅμα δὲ ἄλλο τι λέγειν οἴεσθαι τοῦδε Ὃ ὕδωρ, ἐξαίτως ἠλίθιον, εἰ μή τι αρα τὰς ποιότητας αὐτὰς μόνας εἶ) λέγεις στοιχεῖα, καὶ οὐ τὰ δεδεγμένα τοιάδε σώματα. γνήσεται γὰρ οὕτως, οὐ Ὃ ὕδωρ στοιχεῖον, ἀλλ' ὑγρότης; οὐδὲ Ὃ πῦρ, ἀλλ' ἡ ἄκρα θερμότης. εἰ δὲ τοῦτο, προῆσθον μὲν πυρὸς ἀνωτέρω, ☾ γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, ἀναθήσεται τῷ λόγῳ, ὁ μήσ' ὅπῃ τοῦτα προσελθεῖν ἐπιτρέπων, ὡς πόρρω τῆς ἰατρικῆς
B ὄντα. δεύτερον δὲ, φανερῶς ἐξελεγχθήσεται, μὴ γινώσκων ὅπῃ διαφέρῃ στοιχεῖον, ἀρχῆς. ὅτι τε γὰρ ἁπλούστερόν ἐστι πυρὸς ἡ ἄκρα θερμότης, ὅτι τε τοιαύτης ἐγγινομένης τῇ ὕλῃ, πῦρ ἀποτελεῖται, τοῖς φιλοσόφοις ὡμολόγηται πᾶσιν, οἷς Ἀθήναιος ἐπεσθαι σπουδάζει. καὶ μὴν δὴ ☾ ὡς ἀρχὴ τῆς τοῦ πυρὸς γενέσεως, ὕλη τίς ἐστιν ἡ ἅπασιν ἐπιπροσεβεβλημένη τοῖς στοιχείοις, ἡ ἄποιος, ἥτ' ἐγγινομένη ταύτῃ θερμότης ἡ ἄκρα, καὶ τοῦτ' ὁμοίως ὡμολόγηται. καὶ ὡς ἡ μὲν ὕλη, ἅμα πάντος τοῦ αἰσθητοῦ ἐστιν, ἀγένητός τε, καὶ ἄφθαρτος οὖσα. Ὃ δὲ γινόμενόν τε, καὶ ἀπογενόμενον αὐτῆς, ἡ ποιότης ἐστίν. καὶ ὡς ὁμολογεῖ εἶ) χρὴ Ὃ
C στοιχεῖον, οὗπερ ἄν εἴη στοιχεῖον. ἐν τούτῳ γὰρ δὴ καὶ διήνεγκε στοιχεῖον ἀρχῆς, ἐν ταῖς μὲν ἀρχαῖς, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁμολογεῖ εἶ) τοῖς πρᾶγμασιν, ὧν ἐστὶν ἀρχοῦσιν ἀρχαί· τὰ δὲ στοιχεῖα, πάντως ὁμολογῶ. ποιότης μὲν γὰρ ἁπλῆ, ποιότητος σωματοῦ στοιχεῖον, ἁπλοῦν δὲ σῶμα, σώματος οὐχ ἁπλοῦ. καὶ μὴν εἰ Ὃ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ὑγρὸν ἐλέγετο τριχῶς, ἢ ὡς ποιότης, ἢ ὡς ἄμικτον, ἢ ὡς μεμιγμένον σῶμα. Φαίνεται δ' οὐθ' ἡ ποιότης στοιχεῖον, οὔτε Ὃ κεκραμένον τε ☾ ἄμικτον σῶμα, καὶ
D ἀπολείπεται τοίνυν Ὃ ἄκρατόν τε ☾ ἄμικτον σῶμα, καὶ ἁπλοῦν ταῖς ποιότησι, Ὃ στοιχεῖον εἶ). πάλιν οὖν ἥκει πῦρ, καὶ γῆ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀὴρ, ἐν οἷς προῆσθε τὴν ἄκρα θερμότης, καὶ ψυχρότης, καὶ ξηρότης, καὶ ὑγρότης ἐστί. Ὃ δὲ ἅμα τοῦτο δεδιέναι ταῦθ' ὁμολογεῖν εἶ) στοιχεῖα, δέδοπ μήτ' ἐξαιρεθέν ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν τι, μήτ' ἐπιθέν, ἐξαίτως ἠλίθιον. τὰ γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων γεγονότα προσφερόμενοι, πάντως δήπου καὶ τὰ στοιχεῖα τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἐπιτιθεμεν· ἀλλ' οὐκ εἰλικρινῆ, φασὶν, οὐδὲ μόνα. κακῶς οὖν λέγεται, μήτ' ἐξαιρεῖν, μήτε ἐπιθέναι στοιχεῖον. ἐγὼ
E γὰρ οὐχ ἁπλῶς οὕτως εἶπεῖν, ἀλλ' ὅτι μὴ μόνον, μηδ' ἄμικτον, μηδ' αὐτὸ καθ' ἑαυτό. καίτοι καὶ τοῦτ' αὐτὸ πάντε βούλεται ἀφαιρεῖν αὐτῆς; οὔτε γὰρ ἄχρηστος ἡ τῶν στοιχείων θεωρία, διὰ τοῦτ' ἂν εἰκότως νομισθείη, δέδοπ μηδὲν αὐτῶν ἄμικτον ἑτέρου, τοῖς σώμασιν ἡμῶν προσφερόμενον, οὔτε διὰ τοῦτο, πῦρ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ κακῶς εἴρηται στοιχεῖα, δέδοπ τοῖς μὲν ἐξ αὐτῶν γεγονόσι χρώμεθα, μόνον δ' αὐτῶν ἕκαστον, ἰδίᾳ καὶ καθ' αὑτὸ πάντα πᾶσιν ἄχρηστον ὑπάρχῃ. καίτοι καὶ εἰλικρινέσι χρώμεθα πολλάκις τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις, ὕδατι
F μὲν ὅσημέραι χρώμενοι, καὶ πίνοντες, καὶ λουόμενοι, καὶ ἄλλως ὁπωσοῦν, ἀέρι τε πάντοθεν ἡμῖν περιεχομένῳ, καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἑλκομένῳ. καὶ μὴν δὴ ☾ κατεψυγμένοι πολλάκις, ἐδεήθημεν πυρός. οὕκουν οἶδά τι ποτέ ἐστιν ὃ φαίνουσι, φάσκοντες, μήτ' ἐξαιρεῖν τι τοῦ σώματος ἡμῶν, μήτ' ἐπιθέναι πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, ☾ γῆν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 23 sur 276

ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ ῥᾳδίως ψυχόμενον, A
ὑπεισάγειν φημὶ τῷ σώματι πῦρ, καὶ ὅστις ὕδατος πίνειν,
καὶ τοῦτον ὑπεισάγειν ὕδωρ εἰς τὸ σῶμα, καὶ τὸν ἀναπνέοντα
δὴ, καὶ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀέρα· καὶ μὲν γε καὶ ὅσα τῶν
ζώων, ἢ ψάμμον, ἢ γῆν, ἢ λίθους, ἢ βόρβορον, ἢ ὅσα σι-
τεῖται, καὶ ταῦτα φανερῶς ἐπεισάγει τοῖς σώμασι γῆν. εἰ
δ' ὅτι μήτε μέχρι τοῦ καυθῆναι θάλπεται ὁ ῥᾳδίως τοῦ
πυρὸς, μήτ' ἄχρι τοῦ διαῤῥαγῆναι πίνει, διὰ τοῦτ',
οὐχ ἡγοῦνται τῶν στοιχείων ἕνδεκα ἡμᾶς ἐπεισάγειν τῷ σώ-
ματι, θαυμάζειν χρὴ σοφίαν τὴν αἰσθῆναι, οὐδὲ ἄχρι το-
σούτου συμβαίνειν διαφθορῶν, ὡς εἰ παντελῶς ἀπόλλυτο τῶν B
στοιχείων ὁτιοῦν, ἅμα τοῦτο καὶ τὸ ζῷον φθαρήσεται. ἀπολεῖται
δὲ, εἰ μὲν ὑπὸ πυρωθείη, τὸ ψυχρὸν στοιχεῖον, εἰ δ' ἑκάτε-
ρα καταψυχθείη, τὸ θερμόν. οὕτω δὲ καὶ ἑκάτερα ἀποξη-
ραίνῃ τὸ σῶμα, τελέως ἀναιρήσει τὸ ὑγρὸν, καὶ ὀξυ-
γεραίνῃ, τὸ ξηρόν. ὥσθ' ἁπλῶς, ζητούμενον, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν λέγεσθαι,
ἀεὶ μὲν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ προσθήκην τῶν στοιχείων τι· μέτρῳ
μέντοι τοῦτο γίνεσθαι τοῖς γε μὴ βουλομένοις διαφθεῖραι τὸ
ζῷον. ἡ γὰρ ἄμετρος αὐτῶν χρῆσις, εἰς ὄλεθρον τελευτᾷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Διαθεῖναι ἡμᾶς τὴν φαρμάκων, καὶ τὴν σίτων διὰ τὴν τῆς οὐσίας ἡμῶν ἀλλοίωσίν τε, καὶ διαπνοήν.

ΤΟ δὲ σπουδαιότατον ἐν τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα λαν-
θάνον ἀνθρώπους, ἤδη πᾶσι προκαλύψαι πειράσομαι.
ἅπαντα γὰρ ὅσα γίνεσιν ἔχει καὶ φθοράν, σώματα, διττῆς
ὑποκειται μεταβολῆς, ἀλλοιουμένης τε ἅμα, καὶ ῥεού-
σης αὐτῶν τῆς οὐσίας. ἀλλοιοῦται μὲν οὖν θερμαινομένη,
καὶ ψυχομένη, καὶ ξηραινομένη, καὶ ὑγραινομένη. μόναι γὰρ
αἱ ποιότητες αὗται μεταβάλλουσιν ὅλως δ' ὅλου τὴν οὐ-
σίαν, ὡς καὶ μετ' ὀλίγον εἰρήσεται· ῥεῖ δὲ καθ' ἅς αἰσθη-
σις ἐκκρίσις, ἣ προσεπὶ καθ' ἑτέραν καλουμένην
διαπνοήν. ἵνα δ' ἵνα σώζηται, διττῆς καὶ τῆς ἐπιμορφώ-
σεως δεῖται, τῆς μὲν ἑτέρας ὁ ὑποβαλλόμενος ἐν ταῖς ποιό-
τησι κολάζουσης, τῆς δὲ λοιπῆς, τὴν τῶν κενουμένου
βάσιν ἀναπληρούσης. ἀλλὰ ἡ μὲν καθαιρεῦσα τὴν
ἀμετρίαν, ἐναντία δήπου ποιότης ἐστὶ τῆς πλεονά-
ζουσης. ἡ δὲ ὃ λεῖπον ἀναπληροῦσα ποιότης, ὁμοία
μὲν οὐκ ἔστιν, ὁμοιοτάτην δ' ἐν τῇ κενω-
θείσῃ προτέραν οὐσίαν. μέλλει γὰρ αὐτ' ἐκείνης ἔσε- E
σθαι τροφὴ τοῦ ζώου, τοῦτ' μὲν οὖν ὅστ' ὀνομάζεται τὸ τρέφεσθαι τοῖς σώ-
μασιν, ἐκ τινος οὐσίας ὁμοίας τῇ προτέρᾳ κενωθείσῃ
γινόμενον. ὅθεν εἴωμεν καὶ τὴν οὐσίαν ἐκείνην, τροφὴν
ὀνομάζομεν. ὥστε δὲ καθ' ποιότητα μόνον ἀλλοιοῦν βου-
λόμεθα τὸ ὑποκείμενον, οἷς μὲν τοῦτο σκοπῶμεν, οὐ τρο-
φὰς, ἀλλὰ φάρμακα προσαγορεύομεν. ὅσα ἔχοντες
δ' ὕδρα χωρὶς οὐσίας, οὐδὲ μίαν ποιότητα, σὺν ταῖς
οὐσίαις αὐταῖς ἀναγκαζόμεθα λαμβάνοντες προσφέρειν
τοῖς δεομένοις σώμασιν. ἄκρας μὲν ποιότητος χρή-
ζοντες, τὸ στοιχεῖον αὐτὸ, πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ γῆν, ἢ
ἀέρα, μετρίας δὲ, τὸ μεμιγμένον ἐκ τῶν στοιχείων.
ἐπεὶ δ' αὖ μὲν οὖν θερμῆναι βουλόμεθα, ποιοῦσιν
αἱρούμενοι φάρμακον, ἐν ᾧ πλείων μὲν ὅστις ἡ τῆς
πυρὸς μοῖρα, τῆς ἐναντίας, ἐπειδὴ δὲ ψύξαι, ἐν
ᾧ τοὔμπαλιν. ἔστι δ' ὅτε συναμφότερον ἅμα προσάξαι

A Etenim ego facilè affirmauerim eum qui alget, & ad ignem vt calefiat, accedit, ignem corpori adhibere, & aquam illum qui bibit, illum etiam qui respirat, aërem. At quæcunque animantia quoque vel arena vescuntur, vel terra, vel lapidibus, vel luto, vel ossibus, terram manifestò in corpus introducunt. Quòd si qui ob id putent nullum nos corpori offerre elementum, quia nemo eatenus calefiat, donec vratur, vel bibat quoad rumpatur: erit nempe horum hominum mirabilis sapientia, qui eousque deuenire nequiuerunt, vt intelligerent, quod si vel vnum elementum intereat
B omninò; sit etiam statim animal interiturum. Interribit autem frigidum elementum, si comburatur, calidum verò, si nimis refrigeretur; similiter etiam si nimis arescat corpus, peribit humidum; & siccum, si nimis humectetur. Vnde è contrario se habet hæc res, ac illi sentiunt. Quia semper aut eximitur elementum aliquod, aut apponitur. Verùm id fieri moderatè oportet ab his, qui animal incolume esse volunt; siquidem immoderatus eorum vsus ad interitum ducit.

C

CAPVT VII.

Egere nos medicamentis, & cibis ob substantiæ nostræ alterationem, ac diffiationem.

IAm autem id omninò aperire aggrediar, quod in hoc sermone consequens est, quódque istos imprimis latet. Omnia nimirum corpora quæ generantur, & intereunt, duplici transmutationi sunt obnoxia, vtpote quorum substantia tum alteretur, tum diffluat. Alteratur quidem quum calefit, uel refrigeratur, vel humectatur, vel exiccatur; hæ enim
D qualitates solæ possunt vniuersam (vt paulò post exposituri sumus) substantiam, ac illam per totum transmutare. Diffluit verò partim per sensiles excretiones, partim verò per eam, quæ latens diffiatio appellatur. Quò deinde fit vt duplici egeat procuratione, si incolumis sit seruanda; altera quâ quicquid in qualitatibus modum excesserit, reprimatur; altera, qua loco illius, quod euacuatur, restituatur aliquid. Porrò excedentis immoderationem oppositа qualitas emendat; quod verò deperditur, nequaquam per oppositam qualitatem reparatur, quum opus sit, vt id quod reparatur, sit
E priori, deperditæque substantiæ quàm simillimum, siquidem in illiuslocum reficiendum est in animante; atque hoc ipsum nutriri, inquam, corpora, ex quadam nimirum substantia fit, illi simili, quę priùs fuerit euacuata. Vnde etiam (vt equidem arbitror) ea substantia alimentum appellata est. At verò quum solam eam transmutationem in subiecto quærimus, quæ per qualitates fit, non amplius illa, per quæ idipsum agimus, alimentum, sed medicamenta potiùs appellamus. Sanè quum nulla qualitatum seorsum à substantia reperiri queat; proinde cogimur eas vnà cum substantiis assumere, ac ita corporibus illis egentibus offerre; quæ si summas eas exposcant,
F ipsum elementum adhibemus, ignem inquam, aut aquam, aut terram, aut aërem; vbi verò mediocri sit opus, mixto ex elementis vtimur; vnde si calefacere voluerimus, eiusmodi medicamentum eligemus, in quo maior sit ignis, quam alicuius illi contrarij portio; contra verò, si refrigerandum sit. Nonnunquam verò, si vtrunque horum procurare

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 24 sur 276

instituerimus, alterare inquam, & alere, eam tunc substantiam exquirimus quæ possit vtranque operã præstare, eam nimirũ quam cibus, & eam quã medicamentum. Itaq; non amplius hoc exposcant, vt vnumquodque animal ignem ingerat, aut terrã, aut aquam, aut aërem, aut tandem illud elementum, quod solum & per se ipsum sit, & absque vllo aliorum consortio: quippe quũ nihil nos illud vel tanquam medicinam, vel tanquam cibum offerre cogat: siquidem cibus rei nutriendæ similis est. Et simile composito corpori, atque ex elementis contemperato, eorúmq; participi id corpus est (ni me mea fallit opinio) quod itidem ex illis eisdem constitutum sit. Nec sanè semper elementum, vt medicina, vsui est, nisi eo fortasse tempore tantummodo, quo corpus summa eget qualitate. Hæc igitur à nobis aduersus eos prolata sint, qui perperã Hippocratem intelligũt. Iámq; id etiam præterea conspicuũ est, elementa in nostros vsus semper venire, vt tamen ea nonnunquã sola, & simplicia veniant, quandoque verò vt in mixtione vincentia, & tandẽ prout corpus id constituũt, quod potest nobis vel alimenti, vel medicamenti vsum præstare.

A προσαγορεύωμεν, καὶ ἀλλοιοῦσαν, καὶ θρέψαι, τοιαύτην ζητοῦμεν οὐσίαν, ἥτις καὶ τὴν ὡς σιτίου, καὶ τὴν ὡς φαρμάκου χρείαν παρέξῃ. μὴ τοίνυν ἀξιούτωσαν ἅπαν ζῷον, ἢ πῦρ, ἢ γῆν, ἢ ὕδωρ, ἢ ἀέρα προσφέρεσθαι, μόνον αὐτὸ καθ' αὑτὸ χωρὶς τῶν ἄλλων, εἰλικρινὲς στοιχεῖον. οὔτε γὰρ ὡς σιτίον, οὔθ' ὡς φάρμακον, δεῖσθαι προσφέρεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ὅμοιον ἑαυτῷ τῷ προσφερομένῳ, σιτίον. ὅμοιον δὲ τῷ συνεστῶτι σώματι, καὶ κεκραμένῳ, καὶ πάντων μετέχοντι τῶν στοιχείων, ἕτερον οἶμαι τοιοῦτό ἐστιν, ἐξ ἐκείνων ἁπάντων γεγονός. ὅθ' ὡς φάρμακον ἀεὶ χρήσιμόν ἐστι τὸ στοιχεῖον, ἀλλ' ὅν ἐκείνῳ μόνῳ τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν, ἄκρας ποιότητος δεῖται τὸ σῶμα. ταῦτ' οὖν εἴρηταί μοι πρὸς τοὺς ὀρθῶς ἀκηκοέναι Ἱπποκράτους. ἤδη γ' ὅλλον, ὡς ἀεὶ τῶν στοιχείων δεόμεθα, ποτὲ μὲν, ὡς ἁπλῶν καὶ μόνων, ἐνίοτε δ' ὡς ὑπικρατούντων, ἢ πάντως γ' ὡς συντιθέντων ἐκεῖνο τὸ σῶμα, τὸ μέλλον ἡμῖν, ἢ ξυφῆς ἢ φαρμάκου χρείαν παρέξειν.

B

CAPVT VII.

Sæpè Hippocratem, qualitatum nomine appellare omnium corporum elementa.

QVòd autem Hippocrates à qualitatibus in libro de natura humana, sæpiùs elementa nominet, atque calidum non solam ipsam qualitatem appellet, neque illud etiam, in quo vna quæpiam qualitas alias in mixtura superat, hoc vocet modo, sed potiùs corpus id, quod est summo calore affectum, & frigidum id, in quo summum sit frigus, & siccum, in quo siccitas: ipsa tibi horum verborum series facilè poterit apertum reddere. Quum enim ait: quum interit homo necesse est vnumquodque rursus ad suam ipsius naturam redire, siccum ad siccum, humidum ad humidum, calidum ad calidum, frigidum ad frigidum: non solas profectò qualitates, siccum, humidum, calidum, & frigidum vocat, sed eas substantias, in quibus hæ reperiuntur qualitates. Ipsæ enim sunt quæ animali vita defuncto, abeunt, quæque elementis vniuersi permiscentur. Qualitates verò possis forsan dicere, animante mortuo interire, ad propriam autem eas naturã redire, non item. Sed præterea hæc quoque tradit Hippocrates. Talis autem est tum animalium, tum aliorum omnium natura, omniáq; similiter oriuntur, atque similiter occidunt. quippe quorum natura ex his omnibus quæ diximus sit constituta: & vnde vnumquodq; ortum habuit, in idipsum etiam (vt dictum est) pariter definit, & proinde ad idipsum tandem redit. Quo loco patet, non solas illum qualitates appellare calidum, frigidum, humidum, & siccum: sed ipsa elementa, quũ ab his vniuersa corpora suam trahant originem, & tandẽ in hæc ipsa etiam omnia dissoluantur. Quod vt attendas, quàm maximè te monitum velim, quũ id quamplurimos medicorum latuerit, qui credant Hippocratem præteriisse, quò minus statuerit omnium quæ gignantur, & intereant corporum hæc esse elementa. In ista enim nuper à nobis recitata sententia, quater reperies id vocabulum (omnium) repetitum: sed & superiùs quùm dixit, necesse est, si talis sit cùm aliorum omnium tum etiam ipsius hominis natura, hominem non esse vnum: &

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ'.

Πολλάκις τὸν Ἱπποκράτην ἀπὸ τῶν ποιοτήτων ὀνομάζειν τὰ τῶν πάντων σωμάτων στοιχεῖα.

ΟΤΙ δ' ἀπὸ τῶν ποιοτήτων ὀνομάζει τὰ στοιχεῖα πολλάκις ὁ Ἱπποκράτης, ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίῳ, θερμὸν μὲν καλῶν, ὅτε τὴν ποιότητα μόνην, ὅτε δὲ καθ' ὑπερβολὴν αὐτῆς ὁμωνύμως ὀνομάζόμενον, ἀλλὰ δὲ μετέχον, ἄκρας θερμότητος σῶμα, ψυχρὸν δ', ἐν ᾧ ψυχρότης ἄκρα, ξηρὸν δ', ἐν ᾧ ξηρότης, ἐξ αὐτῶν ἂν δι καταδηλον γένοιτο τῶν ῥήσεων. ἐπειδὰν μὲ γὰρ λέγῃ, καὶ πάλιν ἀνάγκη ἀποχωρεῖν ἕκαστον εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, τελευτῶντος τοῦ ἀνθρώπου, τό, τε ξηρὸν πρὸς τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν πρὸς τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν πρὸς τὸ ψυχρόν. δ' τὰς ποιότητας αὐτὰς μόνας, λέγῃ ξηρὸν ἢ ὑγρὸν, ἢ ψυχρὸν καὶ θερμὸν, ἀλλὰ τὰς οὐσίας, ἐν αἷς αἱ ποιότητες. αὗται γὰρ ἀποχωροῦσι τελευτῶντος τοῦ ἀνθρώπου, ἢ αὗται τοῖς τοῦ πάντος ἀναμίγνυνται στοιχείοις. αἱ ποιότητες δ' φθείρεσθαι μὲν ἂν λέγοιντο τελευτῶντος τοῦ ζῴου, πρὸς δ' τὴν οἰκείαν φύσιν ἀποχωρεῖν, οὐκ ἂν λέγοιντο. πάλιν δὲ τοῖς εἰρημένοις ὑπιφέρων ὁ Ἱπποκράτης, φησί. τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τῶν ζῴων φύσις ἐστί, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. γὰρ ὁμοίως πάντα, καὶ τελευτᾷ ὁμοίως πάντα. συνίσταται γὰρ αὐτέων ἡ φύσις ἀπὸ τουτέων τῶν εἰρημένων ἁπάντων, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ εἰρημένον, ἐς ταὐτὸ, ὅθεν περ συνέστηκεν ἕκαστον, συλλυθὲν οὕτω καὶ ἀπεχώρησεν. ἐναργῶς συλλυθὲν δηλόν ἐστι, δ' τὰς ποιότητας μόνον ὀνομάζειν θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα. πάντων γὰρ τῶν σωμάτων οὐκ τούτων ἐστὶν ἡ λύσις, καὶ πάντων εἰς ταῦτα ἡ τελευτή. καί σε καὶ τούτῳ προσέχειν τὸν νοῦν ἀξιῶ, πολλοὺς τῶν ἰατρῶν, οἳ νομίζουσι φυγεῖν τὸν Ἱπποκράτην τὸ, πάντων τῶν ἐν μέσῃ καὶ φθορᾷ σωμάτων ἀποφαίνεσθαι ταῦτα στοιχεῖα. τετράχις μὲν γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει, τῇ νῦν ἡμῖν προκειμένῃ, τὸ, πάντων, ὄνομα πρόσκεισεται, ἐπί τε πρώτου ἐλέχθη. ἀνάγκη τοίνυν, τῆς φύσεως τοιαύτης οὐσης καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τῆς τ' ἀνθρώπου, μὴ ἓν εἶ τ' ἄνθρωπον,

D

E

F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 25 sur 276

ἔνιοτε τοῖς ἐφεξῆς λόγοις ὅπῃ φαίνεται χρώμενος. ἀλλὰ τοῦτό γε προφασιν οἱ πολλοὶ τῶν Ἱπποκρατείοις ἑαυτοὺς ὀνομαζόντων, ἔπι τε τοῖσδε τοῖσι, νομίζοντες ἄλλο τι λέγειν αὐτὸν, ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ θερμὸν καὶ ξηρὸν, ἢ τὰ κοινὰ πάντων στοιχεῖα. τὰς μὲν γὰρ ποιότητας αὐτῶν, ὅτι μὴ βούλεται στοιχεῖα ἡγεῖσθαι τῶν ἀναισθήτων σωμάτων, ἐξ ὧν ἤδη πρόσθεν ἐδήλωσε αὐτοῦ ῥήσεων, ἐναργῶς ἀποδεδεῖχθαι νομίζω, καὶ τούτοις οὐχ ἥκιστα. καὶ πάλιν. Εἰ μὴ δὲ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ, μετρίως πρὸς ἄλληλα ἔξει, καὶ ἴσως, ἀλλὰ τὸ ἕτερον, τῷ ἑτέρου πολλῷ πρόσεξει, καὶ τὸ ἰσχυρότερον τῷ ἀσθενεστέρου, ἡ γλῶσις οὐκ ἂν γλῶιτο. ἐγὼ δὴ οὐκ τῶν ποιοτήτων μόνον ἡγεῖται τὴν γλῶσιν ὑπαρχὴν τοῖς ζώοις, οὐδὲ μὴν εἴη) δυνατὰ χωρὶς τῶν σωμάτων, ἀλλ' οὐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, δηλονότι τῶν ἄκρας ποιότητας δεδεγμένων. οὐκοῦν γὰρ ὅστι τὰ κοινὰ πάντων στοιχεῖα. τὰ δ' ὑπερκρατείᾳ τούτων, ὀνομαζόμενα θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, ἰδία καθ' ἕκαστον ὑπαρχά. φέρε γὰρ ἵν' ἐπ' ἀνθρώπου διέλθω τὸν λόγον, οὐκ πρώτων ἔστ' καὶ ἁπλουστάτων ἀναθῶν στοιχείων ὅστι τῶν ὁμοιομερῶν ὀνομαζομένων, ἰνὸς, καὶ ὑμένος, καὶ χόνδρου, καὶ πιμελῆς, καὶ ὀστοῦ, καὶ χόνδρου, καὶ συνδέσμου, καὶ νεύρου, καὶ μυελοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὧν τὰ μόρια τῆς αὐτῆς ἀλλήλοις ἰδέας ὅστι σύμπαντα. γέγονε δ' πάλιν οὐκ ὕλαν ἑτέρων πρόσθεν ἑαυτοῖς στοιχεῖον, αἵματος καὶ φλέγματος, καὶ χολῆς δίττης, ὠχρᾶς καὶ μελαίνης, ὧν ἡ γλῶσις, οὐκ τῶν ἐναίμων ὅστι, καὶ πνευμάτων, ἃ δὴ πάλιν ἐξ ἀέρος, καὶ πυρὸς, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς ἐγλῶτο. ὥστε δ' οὐκ ἐξ ἑτέρων σωμάτων, ἀλλ' ἐξ ὕλης τε, καὶ ποιοτήτων ὅστ. καὶ ἀφ' τοῦτο, πυρὸς μὲν, καὶ γῆς, ἀέρος τε καὶ ὕδατος, ἀρχὰς εἶ) λέγομεν, ἃ στοιχεῖα. ὥστε δ' αὖτὰ, τῶν ἄλλων ἀπάντων στοιχεῖα. μόρια γὰρ ὅστιν ἐλάχιστα τῶν ὅλων ἀπάντων ἁπλᾶ, καὶ πρῶτα. ὃ μὲν οὖν ἐξ ἀέρος, καὶ πυρὸς, ὕδατός τε, καὶ γῆς, ἁπάσας τὰς πόας, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τοὺς καρποὺς ἔχειν τὴν γλῶσιν, εὐθὺς ἀμφισβητήσειε νοῦν ἔχων. ἃ μὲν δ' ὅτι ἔσθ' τοῦτ' ὅστ' τοῖς ζώοις ἅπασιν, ἔθ' ὡς οὐκ τούτων ὑμῖν οἱ χυμοὶ γεγόνασιν, οἱ κατὰ φύσιν ἐν τῷ σώματι φαινόμενοι. τίνες δ' εἰσὶν ὅτοι, καὶ πόσοι, ζητοῦσιν ἡμῖν, ὁ δεύτερος λόγος εἰς τοῦτ' ἀποκείσεται. νυνὶ δ' κεφαλὴν ἐπιθεῖναι τῷ πρώτῳ λόγῳ πειρασθῶμεν.

etiam in ſequentibus eodem viſus eſt vti modo. A Multi attamen ex his qui Hippocratici appellari volunt, hoc conniuentibus oculis prætereunt: qui præterea etiam putant, Hippocratem aliud per calidum, frigidum, humidum, & ſiccũ voluiſſe præter communia rerũ omnium elementa. Nam quod ipſe nuſquam ſenſerit ipſas iſtorum qualitates eſſe corporum elementa, monſtratum eſſe exiſtimo ex illis verbis, quæ iam à nobis propoſita ſunt, atque etiam non minus ex his dum ait. Item niſi calidum cum frigido, & ſiccum cum humido ſe moderatè & æqualiter habuerint, ſed alterum quod valentius, alterum, quod imbecillius eſt, plurimum ſuperet, B nulla vnquam futura eſt generatio. Quo loco nunquam velim mihi perſuadeant, illum arbitrari ex qualitatibus, quæ ne ſeorſum quidem à corporibus conſiſtere poſſint, animalia gigni: ſed ex corporibus potiùs, quibus illæ qualitates ſummæ inſint: ea quippe ſunt communia omnium elementa. Quæ verò calidum, frigidum, humidum, & ſiccum ob aliquam horum dominationem dicuntur, propria ſunt vnicuique. Agedum, vt de homine noſtrum ſermonem habeamus, is ex primis ſimpliciſſimiſq; his ſenſilibus elementis conſtat, quæ ſimilaria appellantur: nempe fibra, membrana, carne, adipe, C oſſe, cartilagine, ligamento, neruo, medulla, atque etiam omnibus aliis, quorum vniuerſæ particulæ eandem omninò formam retinent: quæ & ipſæ quoque ex aliis quibuſdam ipſis proximis gignuntur elementis, ex ſanguine nimirum, & pituita, & bile vtraque, pallida, & atra. quæ item ab illis ortum habent, quibus veſcimur, quæque potamus: at hæc ex aëre, igne, aqua, & terra gignuntur: ipſa verò hæc ex nullo ampliùs corpore alio conſtituta ſunt, niſi quod ex materia, & qualitatibus, & proinde has principia quidem eſſe ignis, & aquæ, aëriſque, & terræ concedimus, elementa verò nequaquam: illa autem cæterorum omnium elementa eſſe dicimus, vtpotè quum rerum omnium primæ ſint, minimæque, ac etiam ſimplices particulæ. Itaq; nullus vnquam, qui ſanæ mentis ſit, dubitauerit, quod herbæ omnes, ſtirpéſque, & fructus geniti ſint ex igne, aëre, aqua, & terra, neque etiam quod hæc animantibus omnibus ſint alimenta: ſed neque de eo ambiget quiſpiam, quod humores qui natura in noſtris conſpiciũtur corporibus, ab his ipſis ortum habeant. Qui verò ſint hi, & quot, ſiquis ex nobis percunctetur, ad ſecundum librum hanc huiuſce rei inquiſitionem diſtulimus. iam enim caput primo libro imponere properamus. E

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ θ'.

Θερμὸν, ψυχρὸν, ὑγρὸν, καὶ ξηρὸν, τὰ στοιχεῖα τἄλλα τῶν ἀλλοιομερῶν σώματα κατασκευάζειν, καὶ τούτοις τὰς πρώτας ποιότητας εἶ), τὴν ὅλην οὐσίαν ἀλλοιοῦντα καὶ μεταβάλλοντα.

CAPVT IX.

Calidum, frigidum, humidum, & ſiccum elementa, ac cætera quæ alterantur corpora conſtituere, atque primas eſſe qualitates quæ totam ſubſtantiam alterant & tranſmutant.

ΕΚ μὲν γὰρ τῶν χυμῶν τούτων, ἕκαστον τῶν ὁμοιομερῶν ἐγλῶτο. συνιόντων δ' τούτων ἀλλήλοις, τὸ πρῶτον ἀποτελεσθὲν ἁπλούστατον ὄργανον, ὁ μιᾶς ἐνεργείας ἕνεκεν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐγλῶτο. τούτων δ' αὖθις ἀλλήλοις συντεθέντων, ἕτερον ὄργανον μεῖζον γλυπτᾶται. κἀκείνων αὖθις ἀλλήλοις ὑπιπεπλεγμένων, ἡ τῶ πάντος σώματος ἀποτελεῖται σύστασις. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ἐν τοῖς ἀνατομικοῖς ἐγχρήσει λέγεται. καὶ μὲν τοι καὶ ὅπως

Ex his nimirum humoribus ſimilaria quæque gignuntur: ipſis verò ſimul coëuntibus, primum id, atque ſimpliciſſimum inſtrumentum abſoluitur, quod vnius functionis gratiâ à natura procreatum eſt. mox autem quum hæc item vnà componuntur: aliud maius inſtrumentum perficitur. Et deinde ex his aliis ſimul coagmentatis, vniuerſi tandem corporis integritas conſtituitur. Quibus de rebus in diſſectoriis adminiſtrationibus actũ eſt: ſed ſeorſum etiam in alio quodam opere, quam

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 26 sur 276

habuerit Hippocrates de rebus, quæ per diſſectiones corporum apparent, opinionem, literis mandauimus. At impræſentia de ſupremis elementis ſenſum effugientibus, de quibus Hippocrates in libro de natura humana ſermonem inſtituit, diſſerere propoſui, qui aſſerit quidem eos humores quatuor propria ac proxima eſſe noſtri corporis elementa; communia verò omnium, humidum, calidum, frigidum, & ſiccum; ex qualitatibus quippe elementa nominat, ex quibus etiam habent quòd elementa ſint. Quum enim materiæ ſummus accedit calor, iam id vniuerſum elementum eſt; & eodem modo quum ſummum frigus, aut humor, aut ſiccitas: nam nec quòd album ſit, aut nigrum, aut leue, aut graue, aut pari etiam ratione quod denſum ſit, vel rarum, quódve premat, vel incidat, vel frangat, (vt tandem in vniuerſum loquar) ex nulla alia qualitate, niſi ex enumeratis illis quatuor, elementum eſſe iudicatur. Solæ etenim hæ quum materiam ſubiectam alterant in cauſa ſunt mutuæ inter elementa tranſmutationis, ſuntque præterea ſtirpium ac animalium opifices. Porrò Thaletis etiam ſectatores ab ipſa huius euidentia coacti, tametſi id eorum (vt iam oſtenſum eſt) deceretis aduerſetur; mutuæ tamen elementorum tranſmutationi aſſenſere. Hoc autem cõceſſo ſtatim ea ſequebatur concluſio, nempe vnam communémque elementis omnibus eſſe ſubiectam ſubſtantiam. Quod quidem & Hippocrates quoque ea ipſa dictione, quam priorem aſcripſi, monſtrauit, quum inquit, *nos neutiquam dolituros, ſi homo vnum ſit.* Qua (quantumlibet ea breuiſſima ſit; dicebamus doceri vtrumque eorum, nimirum, & elementa plura eſſe, & natura ad alterationem habilia. Hoc ergo, vt aptum priori libro finem imponamus, iterum repetendum venit. Quum ſubſtantia ſuapte natura alterationi expoſita ſit, mox quænam illæ ſint qualitates, inſpiciendum eſt, quæ hoc efficere poſſint. Hippocrates itaque ſolita antiquorum breuitate vſus, vt præfatus eſt hominem, ſi vnum ſit, nunquam doliturum; ſtatim calidum, & frigidum, & humidum, & ſiccum, ad omnes adhibet alterationes. Hoc ex euidentia accipiens, quòd corpora, quæ inter ſe vicina ſunt, nata ſint ſeſe mutuò tranſmutare calefaciendo, vel refrigerando, vel exiccando, vel humectando. At verò, nec ipſum latuit, quòd ſi priùs demonſtratum ſit, vniuerſam alterari ſubſtantiam, ſtatim ſubuertitur eorum ſententia, qui aiunt apparentem corporum alterationem quandam eſſe concretionem, & ſecretionem, quemadmodum ſenſere Epicurus, & Democritus, nec non quanuis alio quodam modo Anaxagoras & Empedocles; horum enim alter ſimilaria, alter quatuor quidem elementa, verùm ea intranſmutabilia introduxit. Nos verò eam rationem explicabimus, vt illam clariorem, & proinde probabiliorem reddamus, quæ talis erit. Si nos dolemus, neque ſpecie vna erit, neque impatibilis noſtra ſubſtantia: dolemus autem: quare non vna ſecundùm ſpeciem, neque impatibilis erit ſubſtantia noſtra. Atqui ſi patitur, oportet vt calefacta frigefactáve, humectata, aut exiccata patiatur; quum nulla alia qualitate poſſint, quæ ſibi inuicem proxima ſunt, alterari tota per tota. Nam nec graue ſi prope rem leuem accedat; propterea aut graue leue, aut contrà leue graue reddetur; nec aſperum, ſi læui fiat vicinum, aut denſum raro, aut craſſo tenue; nullum enim horum id quod illi proximum eſt, totum poteſt, & per totum immutare. Sed reliqua præterea ſunt, durum & molle, viſcidum & friabile: verùm ex his molle

A ἐλάμβανεν ὁ Ἱπποκράτης γὰρ ἀπάντων τῶν ὀξὺ διαπιπτόντων
Φαινομένων ἰδίᾳ μοι λέλεκται. νυνὶ δὲ, ὅσα τῶν διαπιπτόντων στοιχείων, ἃ τῇ αἰσθήσει διαφεύγει, παρέκειται διελθεῖν, γὰρ ὧν ἡ Ἱπποκράτης ἐν τῇ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίῳ, διείλεκται. τὰ μὲν ἴδια καὶ παρεσιρὴ τῶν σώματος ἡμῶν στοιχεῖα, τοὺς τέτταρας φαύλους εἶναι χυμούς, τὰ δὲ κοινὰ πάντων, ὑγρὸν, καὶ θερμὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρόν.
ἀπὸ γὰρ τῶν ποιοτήτων ὀνομάζει τὰ στοιχεῖα, διʼ ἃς καὶ στοιχεῖα γέγονε. θερμότητος γὰρ ἄκρας ἐγκυμονούσης τῇ ὕλῃ, στοιχεῖον ἔσται τὸ σύμπαν ἅπαν. καθὰ δὲ τὸ αὐτὸν λόγον, καὶ
B ψυχρότητος, ὑγρότητός τε καὶ ξηρότητος. οὐ γὰρ διὰ τῶν ξανθὸν, ἢ λευκὸν, ἢ μέλαν ἕτερόν τι, ἢ τῶν κοῦφον, ἢ βαρὺ, τὸ στοιχεῖον κρίνεται. καθὰ οὔτε δὴ τῶν ὀδὲ τῶν πυκνὸν, μανὸν, οὐδὲ τῶν θλίβδυ, ἢ τέμνειν, ἢ θλᾶν, οὐδʼ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἕτερά τινι ποιότητι, πλὴν τῶν εἰρημένων τεττάρων. αὗται γὰρ μόναι, τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν ἀλλοιοῦσαι, τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς τῶν στοιχείων εἰσὶν αἰτίαι, καὶ φυτῶν, καὶ ζώων δημιουργοί. ὃ μὲν οὖν εἰς ἄλληλα μεταβάλλειν τὰ στοιχεῖα, καὶ παρὸ τῶν ἀμφὶ τὸν Θαλῆν συγκεχώρηται διὰ τὴν ἀναγκαίαν. καίτοι μαχόμενόν γε τοῖς
C ὑποθέσεσιν αὐτῶν, ὡς ἐδείκνυτο. ὃ δὴ ἐκ ταύτης τῆς ὁμολογίας παραμένομεν ἓν, ὑποβεβλῆσθαί τινα κοινὴν οὐσίαν ἅπασι τοῖς στοιχείοις. Ἱπποκράτει μὲν γε καὶ τοῦτ᾽ ἀποδέδεικται διὰ μιᾶς ἐκείνης ῥήσεως, ἓν ἅπασιν παρέπεται μέλεμα, ἐν ᾗ φησιν, ὡς οὐκ ἂν ἀλγοῦμεν, εἴπερ ἓν ἐν ἑνὶ ὁ ἄνθρωπος. ταύτην γὰρ οὔτως οὖσαν βεβαίαν, ἀμφότερα διδάσκειν ἔλεγον, ὡς πλείω τε ὄντα τὰ στοιχεῖα, καὶ ἀλλοιοῦσθαι πεφυκότα. τοῦτ᾽ οὖν καὶ νῦν αὖθις ἀναλαβόντες, ἵν᾽ ὑπολειπόμενον τοῦ παρόντος λόγου τὸν παρόντα πληρώσωμεν τελευτῶντα. ἐπεὶ γὰρ ἀλλοιοῦσθαι πέφυκεν ἡμῶν ἡ
D οὐσία, εἶναι αἱ δυνάμεναι τοῦτο δρᾶν ὑπάρχουσι ποιότητες, ἐφεξῆς ἰδωμεν. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης, ὡς αἱ βεβαιολογίαι παρεμένομεν παλαιᾷ, μὴ δοκεῖν, ὡς εἴπερ ἓν ἐν ἑνὶ ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ᾽ ἂν ἀλγήσειν, ἐφεξῆς ἔδειξε χρῆται, τῷ θερμῷ καὶ τῷ ψυχρῷ, καὶ τῷ ξηρῷ καὶ τῷ ὑγρῷ, παρὸ τὰς ἁπάσας τὰς ἀλλοιώσεις, ἐκ μὲν τοῦ φαίνεσθαι, λαβών, ὅτι τὰ πλησιάζοντα σώματα μεταβάλλει εἰς ἄλληλα πέφυκε, τῷ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ξηραίνειν, ἢ ὑγραίνειν. ἐκ δὲ τοῦ παρεδείχθαι δὲ τὴν οὐσίαν ἀλλοιοῦσθαι πᾶσιν, εἰδὼς
E δυσεπόρισον, ὡς οὐκ ἔστι διάκρισίς τις, καὶ σύγκρισις ἡ φαινομένη τῶν σωμάτων ἀλλοίωσις, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἐπικουρόν τε καὶ Δημόκριτον, νομίζουσιν. ἑτέρῳ δὲ τρόπῳ πάλιν Ἀναξαγόρας τε, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ μὲν τὰς ὁμοιομερείας εἰσάγων, ὁ δὲ ἀμεταβλήτα νομίζων εἶναι τὰ τέτταρα στοιχεῖα· ἡμεῖς δὲ ὀξαπλώσαντες τὸν λόγον, εἰς ὅσον σαφέστερον, εἰς τοσοῦτον καὶ πιστότερον ἐργασόμεθα. γυμνάσεται δὲ τοιῶδέ τις τις· εἴπερ ἀλγοῦμεν, ὅτε μία τις εἶδος, ὅτʼ ἀπαθὴς ὅστις ἡμῶν οὐσία. καὶ μὲν εἴπερ παθητὸν, θερμαινομένη τε, καὶ ψυχομένη, καὶ ξηραινομένη, καὶ ὑγραινομένη πιστέον. τῶν δὴ ἄλλων οὐδεμία ποιοτήτων, ἀλλοιοῖ οἷά τʼ ὄντα τὸ πλησιάζον ὅλον
F δι᾽ ὅλου. οὔτε γὰρ εἰ τὸ βαρὺ, τῷ κούφῳ πλησιάσειεν, ἢ τῷ βαρεῖ τὸ κοῦφον, ἢ τὸ κοῦφον ὂν βαρὺ, ἢ τὸ βαρὺ κοῦφον, ὅτʼ εἰ τῷ πράῳ τὸ λῷον, καὶ τῷ πυκνῷ τὸ μανὸν, καὶ ὧ παρεῖ τὸ λεπτὸν. τῶν γὰρ τοιούτων, οὐδὲν ἀμοιοῖ δυνατὸν τὸ πλησιάζον ὅλον δι᾽ ὅλου. ὑπολείπεται δὴ ἔτι τὸ μαλακὸν καὶ σκληρὸν, καὶ γλίσχρον, καὶ κραῶδες. ἀλλά τι καὶ τούτων, τὸ μὲν μαλακὸν,

καὶ γλίσχρον, ἐκ τῆς τῶν ὑγρῶν ἐστι φύσεως. Ὃ δὲ σκληρὸν A
καὶ τὸ κραῦρον, ἐκ τῆς τῶν ξηρῶν. ἕτεραι δὲ οὐκ εἰσὶ πρὸς
ταύτας ἁπλαῖ ποιότητες. ὅτι δ' ὀφθαῖς, ἢ ἀκουσταῖς, ἢ γευ-
σταῖς, ἢ ὀσφρηταῖς ποιότησιν, αἱ τῆς ὕλης ἀλλοιώσεις οὐχ
ἕπονται, πρόδηλον πᾶσι· τῷ γὰρ μὴ γεύεσθαι μὲν γλυκέος εἶναι
τὸ ἄπαθες, διευκρινήσασι δὲ τὴν ἰδίως ἀπαθῆ, τῷ, μήτε καθ'
ἡδονὴν τὰ γλυκὺ τῶν ζώων σωίζεσθαι, μηθ' ὅλως ἀλ-
λοιοῦν τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν. Εἰ γὰρ οὕτω καὶ μὴ
ἅπασι ζώοις ὑπάρχοι ζώων, αἱ δὲ τινὸς ὅλην οὐσίαν
ἀλλοιοῦσαί τε καὶ μεταβάλλουσαι, πρόδηλοι εἰσὶ τῇ φύ- B
σει, καὶ κοιναὶ πάντων τῶν ὄντων, καὶ τῶν στοιχείων δη-
μιουργοί, δῆλον ὡς ὑγρότης τε ξηρότης, τε θερμότης καὶ
ψυχρότης, ἐκείνων τῶν ὄντων συνίστωσι τινὰ οὐσίαν. ὀρ-
θῶς οὖν ὁ Ἱπποκράτης, οὐκ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ τε
τῶν ἄλλων ἁπάντων τινὸς φύσιν, ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυ-
χροῦ, τε ξηροῦ, τε ὑγροῦ, συνίστασθαί φησι. καὶ γὰρ ὁρᾶ
ταῦτ' εἰς ἅλληλα φανερῶς, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσι.
καὶ τὸ ὁρᾶν, οὐκ ἐκ διακρίσεως καὶ συγκρίσεως ἔχει,
ἀλλ' ἐκ τοῦ πάσχειν τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι δι' ὅλης ἑαυτῆς
τινὸς οὐσίαν. ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ θαυμάζειν ἐπέρχεται τινὰ
Ἀθηναίου γνώμην, μήτε ταῦτα τὰ νῦν εἰρημένα, C
μηθ' ὅσα προσέθηκεν Ἀριστοτέλης τε, καὶ Χρύσιππος,
εἰπόντος, ἀλλ' ἀξιοῦντος ἀναγκῆ τὰ στοιχεῖα χωρὶς
ἀποδείξεως λαμβάνεσθαι. καίτοι γε, ἐν οἷς αὐτὸς αὐ-
τοῦ πέπειν Ἀσκληπιάδης, μέμνηταί πως καὶ τούτων, οὐχ
ἁπάντων μὲν ἀκριβῶς, οὐδὲ ἀγωνιστικῶς, οὐδὲ τά-
ξει, καὶ μεθόδῳ λογικῇ χρώμενος τῆς ἁπλότητος. ὅμως
δ' οὖν μέμνηται, παρέπτων ἁπάντων αὐτῶν. τοῦτο μὲν
οὖν ἄξιον μέμφεσθαι, πρὸς διδάσκοντα τὸν Ἱπποκράτειον
φιλοσοφίαν. ἐμοὶ δ' αὖ εἴη καιρὸς, ἐνταῦθα κατα-
παύειν τὸν πρῶτον λόγον. ὅσα γὰρ ἄλλα ταῖς ἁπα- D
σῶν μὲν τὴν οὐσίαν ὑποτιθεμέναις αἱρέσεσι, πρόσ-
πλεκούσας δὲ τὸ κενὸν, διαιροῦσι, τὰ μὲν ὑπὸ
Ἀριστοτέλους τε, καὶ Θεοφράστου λέλεκται, τὰ δὲ καὶ
ἡμεῖς μὲν εἴπομεν, ἰδίᾳ πρὸς ἑκάστην τῶν αἱρέσεων
ἀντιπόντες, ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐκ περιουσίας. ἱκανὰ
δὲ τὰ νῦν εἰρημένα, πρὸς ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν.
οὔτε γὰρ ὡς οὐ χρὴ δι' ὅλης ἑαυτῆς ἀλλοιοῦσθαι τινὰ
οὐσίαν, ἀντειπεῖν ἔστιν. αἱρησόμεθα γὰρ οὕτω, καὶ
πόνον, καὶ ἡδονὴν, καὶ αἴσθησιν, καὶ μνήμην, καὶ λο- E
γισμὸν, καὶ αὐτὸν γε τὸν ψυχὴν· οὐθ' ὡς ἄλλη τις
ποιότης, ἀλλοιοῖ δι' ὅλου πέφυκε, πρὸς τὰς εἰρη-
μένας τέτταρας. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ πρῶτος Ἱπποκρά-
της ἁπάντων ἐξευρὼν φαίνεται τὰ στοιχεῖα τῆς τῶν ὄν-
των φύσεως, καὶ πρῶτος αὐτάρκως ἀποδείξας. Εἰ δ'
οὐκ ἐπέγραψε τὸ συγγραμμα περὶ στοιχείων, ὡς Ἀσκλη-
πιάδης ὁ ἰατρὸς, οὐδὲν ἂν εἴη τοῦτο γε ζήτημα.
Τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν, ἅπαντα περὶ φύσεως ἐπιγέγρα- F
πται, τά τε Μελίσσου, τά τε Παρμενίδου, τά τε Ἐμπεδοκλέους,
Ἀλκμαίωνός τε, τε Γοργίου, καὶ Προδίκου, καὶ τῶν ἄλ-
λων ἁπάντων. Ἀριστοτέλης δ' ἔν τε τοῖς περὶ οὐρανοῦ,
καὶ τοῖς περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, ὁ περὶ τῶν στοιχείων
λόγος ἐξείργασται, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τῆς οὐσίας λό-
γοις, Χρύσιππος. ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδέτερος ἐπιγράφει
τὰ βιβλία, περὶ στοιχείων. οὐδὲ χρὴ τοιοῦτον ζητεῖν, ἀλλὰ
τινὰ δυνάμιν ἐξετάζειν τῶν λόγων, εἴτε γὰρ περὶ φύσεως,

quidem, & viſcidum, ad humidorum, durum verò, A
& friabile, ad ſiccorum naturam pertinent; porrò
nullæ aliæ præter iſtas ſunt tactiles qualitates. Quòd
verò materiæ alterationes minimè viſibiles ſe-
quantur qualitates, nec etiam eas, quæ ad auditum,
guſtum, aut olfactum, attinent, iam omnibus ſatis
conſtat: verùm & hæ quidem ſunt è genere tac-
tilium qualitatum; ſed ab illis quæ propriè tactiles
ſunt, hoc differunt quòd hæ neque in omnibus ani-
malium generibus conſiſtunt, neque ſubſtantias
omninò tranſmutant. Quòd ſi hæ quibuſdam tan-
tummodo animantibus peculiares ſunt, illæ verò
vniuerſam ſubſtantiam tranſmutant, & alterant, & B
natura primæ ſunt, & rerum omnium communes,
& elementorum conſtitutrices, manifeſtum eſt quòd
calor, & frigus, humórque, & ſiccitas, cuiúſque rei
ſubſtantiam conſtituant. Et proinde rectè Hippo-
crates non hominis modò, ſed aliorum etiam om-
nium naturam ex calido, frigido, humido, & ſicco,
eſſe conſtitutam pronunciauit. Siquidem hæc, vt
omnes fatentur, mutuò inter ſe manifeſtè agunt;
neque à ſecretione, & concretione habent quod
agant, ſed ex eo potiùs, quod ipſa ſubſtantia per ſe
ipſam totam patitur, & alteratur. Et equidem non
poſſum non Athenæum admirari, qui nec iſta, quæ
nunc expoſita ſunt, nec ea etiam quæ ab Ariſto- C
tele, & Chryſippo addita ſunt, proferre voluerit;
ſed cenſuerit potiùs abſque vlla demonſtratione
elementa eſſe pro compertis accipienda. Attamen
vbi aduerſus Aſclepiadem diſſerit, horum, etſi non
prorſus omnium, quoquo modo meminit, neque
tamen ſub diſceptandi formula; nam nec ordinem
adhibet, nec logica vtitur methodo, dum illi aduer-
ſatur; eorum enim meminit ſine vllo ordine illa
diſcerpens. Vnde & hac parte damnandus eſt,
quòd rerum naturalium diſciplinam ab Hippocra-
te inſtitutam ipſe prodiderit. Mihi verò iam op-
portunum videtur, vt primo libro finem impona- D
mus; nam alia, quæcunque his ſectis, quæ impati-
bilem ſtatuunt ſubſtantiam, cui intermiſcent etiam
vacuum, obiici poſſunt, ea partim ab Ariſtotele, &
Theophraſto explicata ſunt, partim à nobis, quo
loco particulatim vnicuique ſectæ contradiximus,
ſed illa quidem ex abundanti. Quantùm enim ad
demonſtrationem ſcientiis congruentem attinet,
hæc ipſa, quæ hoc loco diximus, abundè erant: ſi-
quidem neque aduerſari quiſquam poteſt, quin ſub-
ſtantia per ſe tota non alteretur, quippe quia ſtatim
è medio dolorem tolleremus, voluptatéſque præ-
terea, & ſenſum, & memoriam, & rationem, atque E
etiam tandem ipſum animum: ſed neque quod alia
ſit qualitas, his quatuor exceptis, quæ poſſit aliquid
per totum tranſmutare. Quare ſi res ſe ita habeat,
primus profectò omnium Hippocrates videtur na-
turæ rerum omnium elementa excogitaſſe, atque
quantùm ſatis eſſe poſſit, demonſtraſſe. Neque ve-
rò nos moueat, quod ille ſuum commentarium non
inſcripſerit de elementis, quemadmodum Aſcle-
piades medicus; nihil enim hîc refert, quum ve-
teres ferè omnes videamus ſua monumenta litera- F
rum de natura inſcripſiſſe, vt Meliſſus, Parmeni-
des, Empedocles, Alcmæon, Gorgias, Prodicus,
cæteríque omnes. Sed Ariſtoteles in libris de cæ-
lo, & in libris de generatione, & interitu, agit de
elementis; Chryſippus in libro de ſubſtantia; nec
iſtorum quiſpiam libros de elementis inſcripſit, ve-
rùm ipſis vocabulis non eſt plurimùm inſiſtendum,
vis enim ſermonis potiùs perpendenda eſt. Et equi-
dem nihil ego intereſſe putauerim, ſi quis opus hoc
de natura

de natura inſcriberet, vel de elementis, vel etiam de generatione, & interitu, vel de ſubſtantia. Quum tamen hac tempeſtate inualuerit hæc conſuetudo ferè apud omnes, vt huiuſcemodi commentaria de elementis titulum habeant, nos etiam operæpretium duximus, vt de elementis ex Hippocratis ſententia inſcriberemus. Iámque videor primum hunc librum ad calcem deduxiſſe; nam ſi particulam quampiam ex iis quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt, præteriimus abſque expoſitione, facilè id poterit ex his vnuſquiſque aſſequi, quæ nos iam explicauimus, ſicut illud; quòd oporteat generationem non eſſe ex vno; & id etiam, quòd niſi calidum, & frigidum, & humidum, & ſiccum, inter ſeſe moderatè ac æqualiter habuerint, ſed alterum nimis, alterum excellat, fortius, inquam, id quod imbecillius eſt, nulla vnquam futura eſt generatio. Hoc enim loco de eorum agit moderatione, atque virium æqualitate, quæ nos tum in libris de temperamentis, tum etiam mox in aliis exponemus; & præterea quo pacto ea, quæ miſcentur, per tota temperentur ſolíſne qualitatibus, vt Ariſtoteles ſenſit, an potius ipſis etiam corporis ſubſtantiis, in ſeſe mutuò penetrantibus; quæ tamen non eſt opus medicum ſciuiſſe, & proinde nihil de his Hippocrates pronunciauit; ſatis enim ipſe habuit, ſi monſtraret elementa per totum temperari. Quippe quoniam hæc non parum vſui futura ſunt, partim ad librum de temperamentis, quem paulò poſt proſequemur, partim ad librum de medicamentis, ſed & in libro de curandi methodo, de horum vſu abundè ſumus ſermonem habituri. Quantum verò ad præſens negotium attinet, hoc præterea dixiſſe ſatis fuerit, quod ea quæ ab Aſclepiade in libro de elementis contra illos proferuntur, qui totas ſubſtantias per totas miſceri ſtatuunt, minimè eos attingit, qui ſolas aiunt qualitates temperari. Vnde ex hoc ſaltem capite, ſi non ex alio, hoc decretum eſſet recipiendum, quod tutius nimirum ſit; dicendúmque proinde eſt, quod ſi vinum, exempli gratia, aquæ immiſceatur; particulæ horum vtrorúmque in minima infringuntur, móxque inter ſe mutuò agunt, & patiuntur; & eo faciliùs ſibi inuicem qualitates impertiuntur, quò fuerint in minutiora redactæ; & propterea qui id genus res permiſcent, diutius eas commouent, eo commento diuiſionem in minima molientes. Atqui & ipſa ratio dictat, qualitates eorum, melius ſimul vniri quæ magis & diutius fuerint commixta; nam tempore opus eſt vt eorum quæ commiſceantur mutuæ particulæ inter ſe inuicem exactè agant, & patiantur, atque ita totum id, vnum, & ſibi vndique, & penitus ſimile euadat. Et hac de cauſa nonnulla poſſunt ſtatim poſt mixtionem ſegregari; quæ ſi diutiùs permanſerint, & tantiſper donec totum factum fuerit vnum, nequit alterum ab altero ampliùs diuelli. Nos tamen iterum in libro de medicamentis nonnulla adhuc de ratione temperaturæ quæ per totum eſt dicemus.

A εἴτε περὶ στοιχείων, εἴτε περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, εἴτε περὶ οὐσίας ὑπογράψαι τις τῶν ἡμῖν ἐνεστώσαν πραγματείαν, σχεδὸν δή που δῆλός ἐστιν ἅπασι τοῖς νεῶν, ὑπογράφων τὰ τοιαῦτα συγγράμματα περὶ στοιχείων, ὀνομάζειν τε ἀπὸ πάντος, οὕτω καὶ ἡμῖν ἄμεινον ἔδοξεν εἶναι, περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων ὑπογράψαι. καὶ δὴ δοκῶ μοι πάντα τὸν ἐφεξῆς λόγον ἤδη παρᾴδυναι. εἰ γάρ τι που καὶ σμικρὸν ἔτι ἀμφιβάλλεται, τοῦτ' ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένων, αὐτὸς ἂν ἐξήγητον, αὐτὸς ἂν ἕκαστος, ὅτῳ ὧν εἶπον ὁρμώμενος, ὀρθρίσας καὶ κεῖνο ῥᾳδίως. ὅτι δ' ὅτι τε τοῖς ἡμῖν δοκεῖ σχεδὸν ὀρθῶς ἔχειν, καὶ ὡς, εἰ μὴ τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ, καὶ τὸ ξηρὸν τοῦ ὑγροῦ, B μετρίως πρὸς ἄλληλα ἔχοι, καὶ ἴσως, ἀλλὰ τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου πολὺ προέχοι, καὶ τὸ ἰσχυρότερον τοῦ ἀδυνατωτέρου, οὐ γένεσις ἂν ἡμῖν εἴη. διδάσκει γὰρ οὐδὲν ἧττον περὶ τῆς συμμετρίας αὐτῶν, καὶ τῆς κατὰ δύναμιν ἰσότητος. ὑπὲρ ἧς καὶ ἡμεῖς, ἐν τε τοῖς περὶ κράσεων ὑπομνήμασιν ἐξηγησόμεθα, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐφεξῆς. ἔτι μὴν δὴ καὶ ὅπως δι' ὅλων κεραίνωνται τὰ κεραννύμενα, πότερον τῇ ποιοτήτων μόνων, ὡς Ἀριστοτέλης ὑπέλαβεν, ἢ καὶ τῇ σωματικῇ οὐσίᾳ δι' ἀλλήλων ἰόντων, ἀλλ' οὐκ αἰσχρὸν ὑπέλαβε τοῖς ἰατροῖς. ὅθεν δὴ Ἱπποκράτης ἀπεφήνατό τι περὶ τούτων, ἀλλ' ἠρκέσθη μόνῳ τῷ δι' ὅλων κεχεσθαι τὰ στοιχεῖα. τοῦτο γάρ ἐστιν ἡμῖν χρεία, πρός τε τὸν περὶ κράσεων προσγραφεῖσαν, ᾧ ἐφεξῆς τῇδε δίδωμι, καὶ πρὸς τὸν περὶ φαρμάκων. εἰρήσεται δὲ, καὶ τῇ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου προσγραφείσῃ, περὶ τῆς χρείας αὐτῶν ὑπερπλέον. ὃν δὲ τρόπον, τοσοῦτον εἰπεῖν ἀπόχρη νῦν πρὸς τὸν ἐφεξῆς λόγον, ὅτι τὸν ὑπ' Ἀσκληπιάδου λεγομένων ὑπὲρ τῶν περὶ στοιχείων βιβλίῳ, πρὸς τοὺς ὅλας δι' ὅλων κεραννυμένας ἀλλήλαις τὰς οὐσίας, οὐδὲν ἅπτεται τῶν τὰς ποιότητας μόνας κεραννυμένας λεγόντων· ὡς' εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, ἀπό γοῦν τοῦτο γ' ἀσφαλὲς, αἱρετέον δόγμα, καὶ D λεκτέον, ὡς ὑπὲρ τῆς μίγνυσθαι τὸν οἶνον, εἰ τύχοι, τῷ ὕδατι, καὶ κατὰ σμικρὰ μέχρι σμικροτάτων ἑκατέρου τὰ μέρια, δρᾶν καὶ πάσχειν αὐτοῖς εἰς ἄλληλα συμβαίνειν καὶ μεταδιδόναι τῆς ποιοτήτων ἀλλήλοις ἑτοιμότερον, ὅσῳ περ αἱ εἰς ἐλάττω κατὰ σμικρὰ τέμνοιντο, καὶ ὅτι τοῦτο, κινοῦσιν ὅτι πλέον οἱ μιγνύντες ἀλλήλοις τὰ τοιαῦτα, τὸ εἰς ἐλάχιστα διαίρεσιν αὐτῶν μηχανώμενοι. καὶ μὴν δὴ καὶ ὅ μᾶλλον ἐνοῦσθαι τὰς ποιότητας ἀλλήλαις, τῷ ὅτι πλέον ἀναμιχθέντων τε, καὶ χρονισθέντων ὁμολογεῖ τῷ λόγῳ. χρόνου γὰρ δεῖται τὰ σμικρὰ μέρια τῶν κεραννυμένων, ἵν' εἰς ἄλληλα δράσῃ καὶ παθῇ τελέως, καὶ οὕτως E ἓν ἀφῇ γένηται ὃ ὅλον ὅμοιον ἑαυτῷ πάντῃ. ὅθεν τοῦτο καὶ τῷ προσχρήσιμα μὴ εἶναι τὰ μιχθέντα πάλιν ἀπ' ἀλλήλων ἕνεκα τῶν ἀναμιχθέντων. εἰ δ' ὅτι πλέον χρονίσαιεν ὡς ἑνοῦσθαι ὃ πάν, ἀμηχάνου ἔτι ἀκριβοῦς τε, καὶ διελθεῖν ἀπὸ πατέρου πάτερον. ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ τοῦ τῆς δι' ὅλων κράσεως, εἰρήσεται καὶ κατὰ τοὺς περὶ φαρμάκων.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 29 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

GALENI DE ELEMENTIS EX HIPPOCRATE LIBER SECVNDVS.

Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Περὶ τῶν τεττάρων χυμῶν λέγει, οἵπερ εἰσὶ τὰ τῶν ἐναίμων ζώων ἴδια στοιχεῖα.

ARGVMENTVM LIBRI.

De quatuor humoribus agit, qui ſunt propria animalium ſanguine præditorum elementa.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τὰ τῶν ἐναίμων ζώων ἴδια στοιχεῖα.

ΕΠΙ δὲ τὸ δεύτερον λόγον ἤδη μοι ἐναι χωρεῖς. ἀποδείξας γὰρ ὁ Ἱπποκράτης, ἀπάντων τῶν ὄντων κοινὰ στοιχεῖα, τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, ἐφεξῆς ὅτι γένος ἕτερον στοιχείων μέτεισιν, οὐκέτι πρῶτον οὐδὲ κοινὸν, ἀλλὰ τῶν ἐναίμων ζώων ἴδιον. αἷμα γὰρ, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴ ξανθὴ τε, καὶ μέλαινα, στοιχεῖα τῆς ἁπάντων γένεσιός ἐστι τῶν ἐναίμων ζώων, οὐκ ἀνθρώπου μόνον. ἀνθρώπου δέ γε ἴδια μόρια, τὰ ἐλάχιστά τε, καὶ ὁμοιομερῆ προσαγορεύεται. κοινωνία δέ ἐστι καὶ τούτων αὐτῶν πρός ἕνια τῶν ἐναίμων ζώων, οἷς ἵππου, καὶ βοὸς, καὶ κυνὸς, καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα. πάντα γὰρ ἔχουσι, καὶ ἀρτηρίας ἔχει, καὶ φλέβας, καὶ νεῦρα, καὶ σπερματικοὺς, καὶ ὑμένας, καὶ σάρκας, οὐ μὴν ἀκριβῶς γε πάντα τοῖς ἀνθρώποις ὅμοια. ἔνια δὲ καὶ καθ' ὅλους ἕτερα, καθάπερ ὁπλὰς, καὶ κέρατα, καὶ πλῆκτρα, καὶ ῥάμφη, καὶ φολίδας, καὶ λεπίδας. ὥσπερ οὖν ὁ θερμὸν, καὶ ὁ ψυχρὸν, καὶ ὁ ξηρὸν, καὶ ὁ ὑγρὸν, ἀπάντων ἐστὶ κοινὰ στοιχεῖα, καθ' ὃν αὐτὸν τρόπον, ἴδιόν πάλιν ἑκάστου τῶν ζώων ἐστί, τὰ πρῶτα πρὸς αἴσθησιν μόρια, περὶ ὧν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι λέξεται. μεταξὺ δὲ τούτων τε κἀκείνων, ἡμῖν μὲν οἱ τέτταρες χυμοὶ, τῶν δ' ἄλλων ζώων ἕκαστον, τοῦθ' ὅπερ αὖ ὕλη τῆς γενέσεως αὐτῶν ἢ πρόσχυσις· οὕτω γὰρ εἰώθασιν ὀνομάζειν

CAPVT PRIMVM.

Quæ ſint propria animalium ſanguineorum elementa.

SED iam opportunum fuerit, vt ad ſecundum librum accedamus. Vt enim Hippocrates demonſtrauit calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, eſſe communia rerum omnium elementa, mox ad alterum tranſit elementorum genus, non amplius quidem primum, aut commune, ſed animalium ſanguineorum proprium. Sanguis enim, pituitáque, & bilis vtraque flaua ac atra, ſunt non modò generationis hominum, ſed cæterorum etiam animantium ſanguine præditorum, elementa. Hominis verò propria ſunt ipſæ partes minimæ, quæ ſimilares appellantur: quanuis, & in his aliquam habeat cum nonnullis ſanguineorum animalium, communionem, ſicut cum boue, cane, equo, & quibuſcunque aliis huiuſce generis. Siquidem hæc omnia venas habent, & arterias, & neruos, & ligamenta, & membranas, carnéſque, attamen non omnia vſquequaque humanis ſimilia; imò quædam etiam ſunt alterius cuiuſdam generis, qualia vngulæ, aculei, roſtra, ſquamæ, & cortices. Vnde quemadmodum communia omnium elementa erant calidum, frigidum, humidum, & ſiccum; ita rurſus propria vniuſcuiuſque animalis ſunt partes illæ, quæ ſenſu primæ habentur, de quibus in diſſectionum pertractationibus ſermo habetur: inter has verò, & illa medium in nobis quidem humores quatuor locum obtinent; in aliis verò animantibus quicquid vnicuique illorum proxima fuerit generationis materia: nam hoc ſanè modo id conſueuerunt appellare,

ex quo primùm fit aliquid, nulla præterea media egens transmutatione.

A ἐξ ἧς πρῶτης ἡ ἧς, μηδὲ μιᾶς ἐν μέσῳ δεομένης ἑτέρας μεταβολῆς.

CAPVT II.

Constare animalia sanguinea ex quatuor humoribus qui in sanguinea natura continentur.

AT verò quòd omnes sanguineorum animantium partes ex matris sanguine gignãtur, iam satis omnibus constat. Et quum sit is pituitę, necnon & vtriusq; bilis particeps, non absque ratione ex hoc capite dissidium ortũ est: quippe quod nonnulli fuerint, qui ex solo sanguine assererẽt nos esse genitos, alij verò ex succis quatuor. Nec æquè est deinde in his facile veritatem monstrasse, ac in primis elementis: siquidem vtraque horum sententia probabilitate non vacat. Ego verò conabor ea explicare, vnde adductus est Hippocrates, vt sentiret, humores quatuor materiam esse generando homini hinc tamen sumpto exordio. Similaris quidem, & caro est, & neruus: verũ caro sanguinea, & mollis est, atque etiam calida: aut neruus in his omnibus contra ac illa se habet, vtpotè qui exanguis sit, durus ac frigidus. Verum enimuerò nec illa omninò mollis & calida est, neque durus ac frigidus est neruus: sanguis quippe carne mollior ac calidior est; os autem neruo durius & frigidius, & ita cætęræ particulæ sigillatim se habent: nam hæc quidem altera frigidior est, illa verò calidior, atque hæc mollior, illa durior. Quid ergo ex eadem omnia procreata sunt substantia, vel potiùs sagax rerum opifex natura, quo primùm tempore ex sanguine ab ipsa matre in vterum delato fœtum procreabat atque formabat, quod in eo crassius erat, ad solidiora corpora constituenda attraxit, quod verò tenuius ad molliora, & simili etiam modo quod calidius erat, ad calidiora, & etiam quod frigidius, ad frigidiora? Et sanè mihi videtur quidem longè esse magis naturæ consentaneum & statim ab ipsis initiis formari fœtum, ac subsequenti etiam tempore vniuerso vnamquamque particulam suum habere alimentum augmentúmque ex propria peculiarique materia. Nam sanguis vt lac etiam vna quædam res videtur, ratio tamen docet illum non esse vnum, sicut nec lac. Nam in lacte aliquid est quod omninò serosum ac tenue est, aliquid etiam quod penitus casei speciem refert crassúmque est: & dum hæc simul erant contemperata, lac constituebant, quod inter caseum medium erat & serum: simul autem vt discernuntur, & propriè eorum forma inde ostenditur, & præterea docetur lactis naturam vnam non esse vsquequaque sed ex contrariis atque etiam differentibus concretum. Quemadmodum igitur in lacte & serum reperitur & caseus: sic & in sanguine liquor quidam est qui sero in lacte pro portione respondet: est & id quod veluti limus quidam, ac fæx sanguinis est, & caseo in lacte assimilatur. Sed & fibras in sanguine deferri nemo est qui videre non possit: quæ si ex eo detrahantur, iam non concrescit ampliùs sanguis qui deinde non parum, illis exemptis, colore ac substantia differt: quippe quum ex eo pars quædam omninò rubra videatur, alia verò potius flauescat, quædam etiam magis ad atrum vergat, nonnunquam verò, & aliquid albicans se in illius superficie apertè offert, interdum tamen totus ferè videtur liuens,

B

C

D

E

F

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Σωτήρεσθαι τὰ αἱματικὰ ζῶα ἐκ τῶν τεττάρων χυμῶν τῶν ἐν τῇ αἱματικῇ φύσει περιεχομένων.

ΟΤΙ μὲν οὖν ἐκ τῆς μητρὸς αἵματος, ἅπαντα γέγονε τὰ τῶν αἱμάτων ζώων μόρια, πρόδηλον πᾶσι. μετέχοντος δ' τούτου, φλέγματός τε, καὶ διττῶν χολῶν, οὐ λόγως ἁπλῶς διέκρισθαι. οἱ μὲν, ἐξ αἵματος μόνα τὰ γένεσιν ὑπάρχειν ἡμῖν, οἱ δὲ ἐκ τῶν τεττάρων χυμῶν φάσκοντες. ἔστι μὲν οὖν οὐχ ὁμοίως ἀποδεῖξαι τ' ἀληθὲς ἁπλῶς οὐδαμοῦ δυνατόν, ὡς ἐπὶ τῶν πρώτων στοιχείων. ἑκάτερος γὰρ ὁ λόγος ἔχει τι πιθανόν. ἐξ ὧν δ' οὖν ὁ Ἱπποκράτης κινηθεὶς, ἀληθέστερον εἶ) νομίζει τοὺς τέτταρας χυμοὺς ὑλίαν εἶ) τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως, ὑποδείξαι πειρώσομαι, τὴν ἀρχὴν ὁπόθεν ποιησάμενος. ὁμοιομερὲς μὲν οὖν ὄστ, καὶ σὰρξ, καὶ νεῦρον, ἀλλ' ἡ μὲν σὰρξ, ἐναιμός τε, καὶ μαλακὴ, καὶ θερμή. τοὐναντίον δὲ ὁ νεῦρον ἀναιμόν τε καὶ σκληρὸν καὶ ψυχρόν, ἡ μὲν ὅτ' ἐκείνη μαλακὴ καὶ θερμὴ τελέως ὄστιν, ὅτε ὁ νεῦρον σκληρὸν καὶ ψυχρὸν, ἀλλὰ ὁ μὲν αἷμα, τῆς σαρκὸς μαλακώτερόν τε, καὶ θερμότερόν ὄστ. ὁ δὲ ὀστοῦν, τοῦ νεύρου σκληρότερον, καὶ ψυχρότερον, ἥτω δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον μορίων ἕτερον ἑτέρου, ὁ μὲν ψυχρότερόν ὄστ, ὁ δὲ θερμότερον, καὶ ὁ μαλακώτερον, ὁ δὲ σκληρότερον. ἆρ' οὖν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τὰ πάντα γέγονεν, ἢ μᾶλλον, ἀγαθός ἦς ἅτα δημιουργὸς ἡ φύσις, ἐοίκασ ὁ πρῶτον ἐκ τοῦ πρώτου τῆς μητρὸς αἵματος, εἰς τὸν μήτραν ἰόντος, ἐλθόντα τε, καὶ διέπλαττε ὁ ἔμβρυον, εἰς μὲν τὸν τῶν σκληροτέρων σωμάτων πῆξιν, εἶλκεν ἐξ αὐτοῦ ὁ παχύτερον, εἰς δὲ τὸν τῶν μαλακωτέρων, ὁ ὑγρότερον. ἥτω δ' καὶ ὁ μὲ θερμότερον, εἰς τὸν τῶν θερμοτέρων, ὁ δὲ ψυχρότερον, εἰς τὸν τῶν ψυχροτέρων. ἐμοὶ μὲ οὖν ἥτω δοκεῖ μαχρῷ φυσικώτερον εἶ), καὶ κτ' τὸν πρώτιν ἀρχὸν διῆκας διαπεπλάσθαι ὁ κύημα, κἂν τοῦ μὴ τοῦτο χρόνῳ πρώτῃ, τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν αὐξησιν ἕκαστον τῶν μορίων ἔχειν ἐκ τῆς οἰκείας ὕλης. ἓν μὲν γὰρ τι φαίνεται ὁ αἷμα, καθάπερ καὶ ὁ γάλα. διδάσκ δ' ὁ λόγος, οὐχ ἓν ὑπαρχὴν αὐτὸ, καθότι μηδὲ ὁ γάλα. ὁ μὲν γὰρ ὄστιν ἄκρως ὀρρώδες καὶ λεπτὸν ἐν τοῦ γάλακτι, ὁ δ' ἄκρως τυρώδες καὶ παχύ. τοῦτα δ', ἕως μὲν ἐκέκρατο πρὸς ἄλληλα, μέσον ἀπηρτίζετο ὁ γάλα, τυροῦ καὶ ὀρροῦ. διακριθέντα δ', τὸν οἰκείαν ἰδέαν ἐνεδείξατο, καὶ τὸν τῶ γάλακτος ἐδίδαξε φύσιν· ὡς οὐκ ἄρα ἓν ἦν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίων τε, καὶ διαφερόντων συγκείμενον. ὡς οὖν ἐν τοῦ γάλακτι, ὁ μὲν ὄστιν ὀρρὸς, ὁ δὲ τυρὸς, ἥτω καὶ ἐν τοῦ αἵματι, ὁ μὲν οἷ ἰχὼρ αἵματος ἀνάλογον ὀρρῷ γάλακτος. ὁ δ' οἷ ἰλὺς τις, καὶ τρυξ, ἀνάλογον τοῦ τυρῷ. καὶ μὲν δὴ καὶ ἴνας ἐμφερομένας τοῦ αἵματι σαφῶς ὄστ ἰδεῖν, καὶ τούτων ἐξαιρεθεισῶν, ἁ πήγνυται ὁ αἷμα, καὶ χωρὶς τῶν ἰνῶν ὁ αἷμα, καὶ χροιᾶ καὶ συστάσ διαφέρ. τὸ μὲν δ', ἐρυθρὸν ἀκριβῶς φαίνεται, τὸ δὲ, ξανθότερον τούτου, τὸ δὲ μελανότερον. ἔστιν ὅτε δὲ καὶ σαφῶς ἐπιφαῖ τι λευκὸν αὐτοῖ, καὶ ποτε πελιδνὸν ἅπαν ἐφαίνη,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 31 sur 276

καὶ νὴ Δία γε πολλάκις ἐπὶ τῷ μέλανι, καθάπερ ὡς πορφύρα καπακορὴς, ὥς φησιν ἐν ἀκεφάλοις ὁ αἷμα. πάντων γὰρ αἷμα, οἶμαι, καὶ ζώων καὶ ἀνθρώπων ὅμοιον ἐστὶν ἰδεῖν ἀπὸ πάντος, εἴπερ ὡσαύτως ἔχει. ἀλλὰ ποτὲ μὲν αὐτῷ πλεονεκτεῖ ὁ παχὺ καὶ μέλαν, ὡς καὶ τὴν χρόαν ἀπάντων τῶν σώματος μελανίτερον φαίνεσθαι, καὶ ταῖς ὕλαις μιγαίνεσθαι, καὶ κιρσοῦσθαι ταῖς ἐν τοῖς σκέλεσι φλέβας, ἅμα ὑπὸ πελιδνῷ χρώματι. ποτὲ δὲ ὁ ξανθὸν, ὡς καὶ τοῦτ' ἔκ τε τῶν τειχῶν ἔστιν ἰδεῖν, καὶ τῆς συμπάσης τοῦ σώματος χρόας, ἐμέτων τε, καὶ διαχωρημάτων. ἔστι δ' ὅτε ὁ ἐρυθρὸν, ἢ λευκὸν, ὡς καὶ τοῦτα, ἔκ τε τῶν τοῦ σώματος ὅλου χρωμάτων, καὶ τειχῶν, καὶ διαχωρημάτων φαίνεσθαι. καὶ μὴν δὴ καὶ εἰ ταῖς φλέβας ἐντέμοις ὑγιαινόντων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ὑπὸ αὐτῶν, ξανθὸν ῥυήσεται ὁ αἷμα, τὸ δ' ἐρυθρὸν, τὸ δὲ λευκότερον, τὸ δ' μελανίτερον. κἂν εἰ δοῦναί τις φαρμακον ἐθέλοις σκαθαίρον ὅ σῶμα, ποιοῦτον σκενασθὲν χυμὸν, ὁποῖον ἕλκει πέφυκεν, ἀλλ' οὐκ ἴσον ἐν πᾶσι φύσει σώματος, οὐδ' ὑγιαινόντων, οὔτ' ἀῤῥωστούντων. ἵνα γὰρ ἀπὸ τῶν ἀῤῥωστούντων ἀρξώμεθα, χολῆς τῆς ὠχρᾶς τε, καὶ ξανθῆς ὀνομαζομένης, εἰ δοίης τοῖς ἰκτεριῶσιν ἀγωγὸν φάρμακον, ἀξιοῖ σε παμπόλλου χολὴν. εἰ δέ γε τοῖς τὸν καλούμενον ὕδερον λευκοφλεγματίαν νοσοῦσι ταύτὸ τοῦτο δοίης φάρμακον, ἐλαχίστην μὲν σκενοῦσαι χολὴν. εἰ δ' αὖ πάλιν ἕτερον δοίης φάρμακον, ὑφ' οὗ φλέγμα κενοῦσθαι πέφυκεν, ἧκιστα μὲν ἂν τοῖς ἰκτεριῶσι κενώσαι φλέγμα, καὶ σὺν μεγάλῃ τῇ βλάβῃ. πάμπολυ γὰρ τοῖς παραφρονοῦσιν ὑδέρου, καὶ χωρὶς τοῦ βλάψαι· καὶ λυθῆναι καὶ τοῖς ἐλεφαντιῶσι πολλάκις ἐδώκαμεν, ὅτε τι χολὴν σκαθαίρει μέλαιναν, ὑφ' οὗ καὶ ῥᾴστην, καὶ πλείστην, σὺν ὠφελείᾳ μεγάλῃ, τὴν κένωσιν εἰδόμεν ἀπάντων.

sæpè adeò nigricat, vt me hercle purpurã quandã saturam referre videatur. Vnde sanguis minimè vnum erit. Quia si esset reuera vnum, nimirum, (vt mihi quidem videtur) in omnibus cùm animãtibus tum hominibus vsquequaq; similis, attamen quandoque quod crassum nigrúmque est, adeò alia in eo superat: vt vniuersi corporis color nigrior videatur, cicatricésq; nigriores reddantur, atque venæ in cruribus varicosæ fiãt, & liuenti quodam colore suffusę. Quandóque verò quod flauum est: vt facilè & ex capillis, & ex corporis colore, & præterea ex vomitu, & alui deiectionibus conspicitur. Nonnunquam etiam id quod aut rubrum est, aut album, quæ & ipsa tum in colore totius corporis, tum in vomitu & alui excrementis notari possunt. Quòd si ipsas etiã venas seces hominibus qui prospera adhuc fruuntur valetudine: ab his quidem flauus profluet sanguis, ab aliis ruber, ab aliquibus nigrior, ab aliis albior. Sed si medicamentum insuper exhibeas quod vim habeat corpus purgandi: illud ciusmodi quidem humorem euacuabit, qualem attahendi vim insitam habet: verùm non tantumdem in quacumque corporis natura, siue sanũ id sit, siue ægrotet. Nam (vt à morbidis exordiar) si laboranti morbo regio medicamentum dederis, ex his inquam quæ bilem eam quæ flaua aut pallida appellatur educunt: plurimam ille bilem deiiciet. Si verò idipsum ei dederis qui aqua tenetur intercute, quam leucophlegmatian vocãt: bilis admodum parum educes. Si rursus medicamentum obtuleris quod vim habeat soluendi pituitam: id quidem exiguam ab eo qui morbo arquato arreptus est, pituitam detrahet, nec sine ingenti illius noxa: plurimùm verò ab illo qui eâ intercute aqua laborat, quam nuper nominauimus, & absque vllo incommodo. Atqui & eis qui morbo elephantiasi tentarentur, medicamentum purgatorium quod atram bilem purgat tradidimus sæpissime, & subinde copiosam facilémque & cum vtilitate maximam euacuationem consequentem vidimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ γ'.

Εἰς τὸν Ασκληπιάδην, τὰ καθαρτικὰ φάρμακα τὸν ἴδιον χυμὸν κενοῦν.

Ασκληπιάδης δὲ, πάντα τὰ καλὰ τῆς τέχνης ὑπερφυῶς αἰσχρύνειν τῷ λόγῳ, διὰ τοὺς θαυμαστοὺς ὄγκους, πόρους, πειρᾶται μεταπείθειν ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἔλκει ὁ οἰκεῖον ἕκαστον τῶν φαρμάκων, ἀλλὰ μεταβάλλει, καὶ πέπει, καὶ ἄλλοιοῖ, διαφθείρων εἰς τὸν ἑαυτοῦ φύσιν, ὁποῖον ἂν ᾖ ὁ ἐλθών. εἶτα τοῦτο ἀκολουθοῦσθαι ὠφέλειαν, ὑπὸ τῆς τοῦ λυποῦντος καθάρσει γίνεσθαι φησιν, ἀλλὰ τῷ κοινῷ λόγῳ τῆς κενώσεως. ὁ μὲν οὖν Ασκληπιάδους λόγος, οὕτων αἰσχύνεται κατὰ τὸ φαινόμενον. ὁ φαινόμενον δέ γ', ὡς Ιπποκράτης τε, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἰατροὶ, τῇ πείρᾳ βασανίζοντες, ἔμαθον, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἔχει. εἰ γὰρ ὑπερβήσῃς αὐθάδως χολώντι, φλέγματος ἀγωγὸν δοῦναι φάρμακον, ὑ μετὰ μικρᾶς, οἶσθ' ὅτι, ζημίας πεισθήσῃ τοῦ ἐξαιρήματος. εἰ δέ γ' ὡς κενοῦντα μόνον ὠφελῆ τὰ καθαίροντα, οἱ ὑ φλέβας τεμόμενοι ἀπάντων, εἰ τ' ἰσχνοὶ τύχοιεν ὄντες, εἴτε παχεῖς, εἴτ' ἰκτεριῶντες, εἴτε μελαγχολῶντες.

CAPVT III.

Aduersus Asclepiadem, medicamenta purgantia proprium humorem vacuare.

AT Asclepiades, qui optima quæque huius artis propter illos admirabiles tumores meatúsque sua oratione euertere sibi proponit, conatur nobis dissuadere, quod medicamentum quodcumq; peculiarem sibi humorem detrahat, sed illum potiùs transmutat, conuertit, alterat, ac tandẽ in sui ipsius naturam id quod ipsum trahit, qualecunque fuerit, corrumpit, nec deinde iuuamen quod purgationẽ consequi videmus, ait ipse euenire propterea quod id vacuetur quod infestabat: sed ex cõmuni potius euacuationis ratione. Sic igitur Asclepiadis sermo apparentibus impudenter aduersatur. Porrò quod apparet, vt Hipporates cæteríq, medici rem hanc experiẽtiæ examine indagãdo didicere: ita vt nos antea diximus, se habet. Nam si bilioso homini, medicamentũ quod pituitã purgandi facultatem habeat exhibere tentaueris, sanè non dubito quin sis hoc illius decretũ non sine dãno experturus. Præterea si purgatoria medicamẽta ea tantũ ratione iuuãt quod euacuãt: cur non omnib⁹ venas secamus hominibus, qualescunq; illi sint, graciles aut crassi, siue regio morbo teneãtur: siue bili atra vexentur?

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 32 sur 276

Atque ex his plurimi qui graciles erant ex purgatione humoris à quo infestabantur, non parum præsidij reportarunt: quibus, si sanguinem detrahere auderes, interitum protinus inferres. Sed Asclepiades ab illis tumoribus, meatibúsque ac incompactis elementis cogitur hæc proferre: quippe quum hinc sequatur, vt nulla sit qualitas nostræ naturæ aliena, adeo vt neque etiam eorum excrementorum, quæ quotidie per aluum vacuantur: & proinde quum aluus supprimitur, nos ratione multitudinis lædamur, illique remedio erit, vel parcè vesci, vel omnino à cibo se continere Et plurima suis sermonibus Asclepiades commentus est, quæ cum his pugnant quæ euidentia sunt. Et sanè hæc illis quidem occasionem dubitandi præstant qui ea ignorant quæ apparent: at illi qui horum periti sunt istius hominis impudentiam admirantur & stupent. Cæterum nos contra Asclepiadis audaciã in aliis plura afferemus: nunc ad ea quæ manifestò apparent redeuntes Hippocratis verba sequamur: qui ne vaticinari quidem potuisset fore vnquam medicum quempiam adeo imperitum & impudentem, sicut Asclepiades, vt vel ignoraret ea quæ sunt in arte ita exigua, vel, si calleret ea, negaret se nouisse: quod vt reor) in causa fuit cur nostra, dum horum impudentiã insectamur, longior quàm par sit, euadat oratio. Hippocratis verò breuis & concisa, vtpote qui id quod euidenter apparet, absque vlla probatione scripserit, quum ne suspicatus quidem vnquã sit vllum fore qui hæc ignoraturus aut etiam negaturus esset.

Ἀλλὰ πολλοῖς μὲν τῶν τοιούτων, ἰχῶρες ὄντες ἰκανῶς, ὑπ' ὀμικρὸν τοῦ ἔλκεος ὠφέλησαν ἢ τὸ λυποῦν τὸ μὴ κένωσις. Εἰ δ' αἵματος αὐτῶν ἀφελὼν ἐτόλμησέ τις, ἀθρόως ἂν ἀπέκτεινεν· ἀλλὰ ταῦτα λέγων ἀναισχύντοισιν Ἀσκληπιάδεω, οἱ ὄγκοι, καὶ πόροι, καὶ τὰ ἄτομα στοιχεῖα. Τούτοις γὰρ ἕπεται ὅ, μηδεμίαν εἶναι τῆς φύσεως ἡμῶν ἀλλοτρίαν ποιότητα, μηδὲ τὸ τῶν ὁσημέραι ἀφ' ἑαυτῆς χαίρουσι ἡμῶν ἐκκενουμένων περιττωμάτων. Ἀλλ' ὅταν ὑπερβάλλῃ χαίρειν, τοῦ λόγου τῶν πλήθους ἡμᾶς βλάπτεσθαι, καὶ εἶναι τὸ ἴασιν, ὀλιγοσιτίαν, ἢ ἀσιτίαν πρωτιστήν. πλῆθος γὰρ τούτων λόγων ἀποτετόλμηται πρὸς Ἀσκληπιάδου, τοῖς ἐναργέσι μαχόμενον, οἳ, τοὺς μὲν ἀγνοοῦντας τὸ φαινόμενον, ἀπορεῖν ἀναισχύντοισι, τοὺς δὲ γινώσκοντας, ἐκπλήττεσθαί τε, καὶ θαυμάζειν τὸ ἀναισχυντίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸν Ἀσκληπιάδην τόλμαν, ἐν ἑτέροις ὅπῃ πλέον εἰρήσεται. Τὰ φαινόμενα δ' ἐναργῶς πάλιν ἀναλαβόντες, ἐπόμενοι τοῖς Ἱπποκράτους ῥήσεσιν, ὡς ὑμμαντευσαμένου δήπουθεν, ὡς ἰατρός τις, ἀπειρος ἢ ἀναίσχυντος ἐς τοσοῦτον ἔσοιτο, καθάπερ Ἀσκληπιάδης, ὡς ἥτοι πρωτάπασιν ἀγνοῆσαι τὰ ὄντα ὁμικρὰ τῆς τέχνης, ἢ γνοὺς, ἀρνήσασθαι μὴ γινώσκειν· ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ λόγος ἡμῖν μὲν μακρότερος γένηται, ὅσα τοῖς πρὸς τοὺς ἀναισχυντήσασθαι ἀπλῶς. Ἱπποκράτει δ', βραχὺς, καὶ στύφων μος, αὐτὸ τὸ φαινόμενον ἐναργῶς γράφοντι, χωρὶς ἀπάσης κατασκευῆς, τοῦ μηδ' ὑπονοῆσαι μηδένα, μήτ' ἀγνοῆσαι τὰ τοιαῦτα, μήτ' ἀρνήσασθαι.

CAPVT IV.

Hominem vnum humorem non esse, sed quatuor humores necessariò in se continere.

NAm aduersus eos qui autumãt hominem esse solum sanguinem, vel quoduis aliud quod vnum sit: illi hoc tantummodo dixisse satis fuit, vt nimirum censeret eos ostendere hominem, qui nec formã mutet, nec alioquin varietur, & tum in aliquo anni tempore, vel aliqua sui ætate videatur ipse vnus solúsque sanguis. Nam consentaneum rationi videtur (ait ipse) vt aliquo saltem tempore id quod in ipso vnum est repræsentet. At deinde vt monstraret bilem duplicem sanguini semper esse permixtam, flauam (inquam) & atram, & præterea tertio loco pituitam: quæ ex natura in ætatibus, & temporibus videntur, explicauit. Si enim (inquit) homini medicinam pituitam purgantem exhibueris: ille tibi pituitam euomet: quod si medicamentum dederis quod bilem ducat: vomitu bilis reiicietur, si particulam quampiam corporis ferias ita vt vulnus infligatur, profluet ab eo sanguis. Hæc verò (ait) tibi euenient quotiescumque id effeceris nocte aut die, hyeme aut æstate. Deinde ostensurus his eius naturam constare, hoc est, quod ex his omnibus partes ipsius & procreatæ sint, & alantur: hæc profert. Primum quidem homo semper, donec vixerit, videtur manifestò habere in se ipso hæc omnia: sed & ex homine in quo sunt hæc genitus est, & in homine, vbi ea sunt omnia quotquot ego affirmo, & monstro nutritus est. Hæc quotiescunque voluerit quis è medio temeritatem Asclepiadis auferre: satis sunt ad monstrandum id quod propositum est. Quia si vnumquodque purgantium medicamentorum humorem quempiam attrahit, nec aliquo tempore

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ γ'.

Τὸν ἄνθρωπον μὴ εἶναι ὑγρὸν ἕν, ἀλλὰ τοὺς τέσσαρας χυμοὺς ἐξ ἀνάγκης ἐν ἑαυτῷ περιέχειν.

ΠΡὸς μὲν τοὺς λέγοντας αἷμα μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἕν ὁτιοῦν ἄλλο, τοσοῦτον εἰπεῖν ἤρκεσθη, δηκνύειν ἀξιώσας αὐτοὺς, μὴ μεταλλάσσοντα τὸ ἰδέαν τὸν ἀνθρώπου, μήτε γινόμενον πρωτοῖον, ἀλλ' ἢ ὥρῃ τινὰ τῶν ὄντων, ἢ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ αἷμα ἓν ἐὸν φαίνεται μοῦνον. Εἰκὸς γὰρ ὄντ' εἶναί φησι, μίαν γέ τινα ὥρην, ἐν ᾗ φαίνεται αὐτὸ ἐν ἑωυτέῳ ἓν ἐόν, ὅ, τί ὄντ. Πρὸς δ' τοῦ, δισσὰς μὲν χολὰς ἀναμεμίχθαι τοῦ αἵματι ἀεὶ πάντος, ὠχρὰν καὶ μέλαιναν, ἐπ' αὐταῖς δ', τρίτον δ' φλέγμα, τὰ κατὰ φύσιν ἐν ταῖς ἡλικίαις τε, καὶ ὥρῃσι φαινόμενα διῆλθεν. ἐν μὲν γάρ τοι δρῶσι, φησίν, ἀνθρώπῳ φάρμακον, ὅ, τι φλέγμα ἄγει, ἐμεῖται ὑπὸ φλέγμα. καὶ ἐν δρῶσι φάρμακον, ὅ, τι χολὴν ἄγει, ἐμεῖται ὑπὸ χολή· καὶ ἐν πρώσῃ αὖτ', φησί, ἢ τῷ σώματος, ὡς ὁ ἕλκος γλυφθῆναι, ῥυήσεται αἷμα. καὶ ταῦτα ποιήσει ὑπὸ, φησὶ, πάντα, πάσῃ ἡμέρῃ καὶ νυκτὶ, καὶ χειμῶνος, καὶ θέρεος. πρὸς δ' τοῦ, ταῦτα ἐν τῇ φύσιν αὐτῷ, συντέτριν ἐκ τούτων ἅπαντα τὰ μόρια, καὶ γεγονέναι καὶ τρέφεσθαι, τάδε φησί. Πρῶτον μὲν φανερός ὅστιν ὁ ἄνθρωπος, ἔχων ἐν ἑαυτῷ ταῦτα πάντα, ἕως ἂν ζῇ. ἔπειτα δ', γέγονεν ὅδ' ἀνθρώπου ταῦτα πάντα ἔχοντος, τρέφεσθαί τε ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα πάντα ἔχοντι, ὁπόσα φημί τε καὶ ἀποδείκνυμι. Ταῦτα πάντα ἐὰν ὡς ἐκποδὼν ποιήσηται τὸν Ἀσκληπιάδεω ἀναισχυντίαν, ἱκανῶς ἀποδείκνυσι τὸ προκείμενον. Εἰ γὰρ ἕκαστον τῶν καθαιρόντων φαρμάκων, ἕλκει τινὰ χυμὸν, ἐς χρόνος γενόμενος ἐστίν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 33 sur 276

ἐν ᾧ δίδοις ὁτιοῦν αὐτῷ, ἀπορήσεις ἐκκενώσαν τὸν οἰκεῖον A
χυμόν, δῆλον, ὡς οὐδεὶς χρόνος ἐστίν, ἐν ᾧ μὴ μετέ-
χῃ τῶν τεττάρων χυμῶν ὁ ἄνθρωπος. ἀλλὰ καὶ ἡ γένεσις
ἐξ αἵματος ἐστὶν αὐτῷ, τῷ τῆς μητρὸς, ἀκάθαρτόν τι
ὄντος, ἀλλ' ὑπεμεμιγμένην, φλέγματί τε, καὶ διττῇ χο-
λῇ. ἐδείχθη γὰρ ὁ ἅπας ἄνθρωπος, ἐν πᾶσι χαίρων τού-
τοις ἔχων ἐν ἑαυτῷ. εἰ τοίνυν ἐκ γένοιτο ἐκ τούτων ὁ ἄν-
θρωπος καὶ τῇ αὔξησιν, καὶ τῇ τροφὴν ἐκ τούτων ἔχει, τού-
τοις ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῷ. τὰ μὲν κεφάλαια τῆς λόγου τοῦ-
τῶν δὲ κατὰ μέρος εἰρημένων ἐν τῷ βιβλίῳ, τινὰ μὲν, περὶ B
τῆς κατά τε τὰς ἡλικίας, καὶ τὰς ὥρας μεταβολῆς διδά-
σκει. ἵνα δ', πίστιν δ' ὁμοίαν φέρῃ τῷ, τὸν οἰκεῖον χυμὸν,
ἕκαστον τῶν καθαιρόντων ἕλκειν, καὶ τῷ, τὸν ἄνθρωπον ἀπάν-
των δεῖσθαι τῶν εἰρημένων χυμῶν. αὐτίκα γέ τοι τὰ κατὰ
τὰς ὑποκαθάρσεις μνήμονα, μάλιστα τὸν οἰκεῖον ἐνδεί-
κνυται χυμὸν, ἕκαστον τῶν φαρμάκων ἕλκειν. ὁπότε γὰρ
πίῃ τις φάρμακον ὅ, τι χολὴν ἄγει, πρῶτον μὲν χολὴν
ἐμεῖ, ἔπειτα δὲ φλέγμα, ἔπειτα δὲ ὅτι τούτοις, χολὴν
ἐμέουσι μέλαιναν, τελευτῶντες δὲ, αἷμα καθαρόν. τὰ αὐ-
τὰ δὲ πάσχουσι, φησὶ, καὶ ὑπὸ τῶν φαρμάκων τῶν φλέγ-
μα ἀγόντων, πρῶτον μὲν γὰρ φλέγμα ἐμέουσιν, ἔπει C
χολὴν ξανθὴν, ἔπειτα μέλαιναν, τελευτῶντες δὲ, αἷμα
καθαρόν, καὶ ἐν τῷδε ἀποθνήσκουσιν. ἡ μὲν οὖν ῥῆσις αὕ-
τη. πρόδηλον δ' ἐξ αὐτῆς συλλογίσασθαι, ὅτι τὸν οἰ-
κεῖον χυμὸν ἕκαστον ὑπάρχειν τῶν καθαιρόντων φαρμάκων.
ὁπότε γὰρ ἀσθενέστερον ἔτι τὸ ζῷον ὑπάρχῃ, νενικημένον
ὑπὸ φαρμάκου, ὡς πλησίον ἥκειν θανάτου, τότ' ἀφίστα-
σθαι μὲν, ἡ τοῦ πρώτου χυμοῦ κένωσις, δέχεσθαι δ' αὐ-
τῷ ἑτέρα. καὶ τοι δυοῖν θάτερον, ἢ τ' Ἀσκληπιάδου
ἐρεῖν, ἢ μηδ' ὅλως ἐκκενοῦσθαι μηδένα χυμὸν, ἢ φέρε- D
σθαι τ' ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ πάσχει. ἀρρωστοῦντος μὲν οὖν ἤδη
τοῦ δοθέντος φαρμάκου, μηδένα δρᾶντος ὃ πέφυκε δρᾶν,
ἐκφυγὸν μόνον ἐρεῖν φέρεσθαι ὅπερ πάσχει, ὃν ἐξ ἀρχῆς
ἐκένου. ὑγιαίνοντος δὲ πάνυ τοῦ ζῴου, ὅτε ἰσχυρὸν ἔτι ὂν
σῶμα, καὶ σωτηρίαν αὐτὸ, καὶ μεταβάλλειν εἰς ὅπερ ἐπεφύ-
κει, ὃ φάρμακον ἱκανὸν ἦν. ἐπεὶ δ' ἀσθενὲς ἐγένετο νῦν, ὑ-
κέτι ταὐτὰ δρᾶσαν δυνήσεται. καὶ μὲν οὖν ὅτι γε δρᾷ, πρόδη-
λον. ἐκκενοῦται γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐν τῷδε, καὶ ὄλλυται, ἐ
φθείρεται ὃ σῶμα. πῶς οὖν ὑκέτ' ὁμοίως πρῶτον, E
ὁ κενούμενος χυμὸς φαίνεται; ὀρθῶς πρῶτος, ἢ ὅτι
πᾶς ἐκένος, ὀλίγου δεῖν, ἐκκεκένωται τῷ σώματος. ὥς-
τοῦδ' ζῆν ἔτι δυνατὸν ἔσαι τῷ ζῴῳ, τῶν στοιχείων τινὸς αὐ-
τῷ πρωτίστοις ἀπολλυμένου, ἀλλὰ ὄλλυσθαί τε, καὶ
φθείρεσθαι, καὶ ῥεῖν ἐφεξῆς, ὅσις αὖ ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων
χυμῶν, ἑτοιμότερος ἢ κενοῦσθαι. ὄλῳ τῷτ' οὖν, εἴ τε χο-
λῆς μελαίνης, εἴτε φλέγματος ἀγωγὸν εἴη τὸ φάρμα-
κον, ἐν ταῖς ὑποκαθάρσεσιν, ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς ἑπόμε-
νος χυμὸς, ὡς ἂν θερμότατός τε, καὶ λεπτότατος ὑπάρχων.
εἰ δ' αὖ τῆς ξανθῆς χολῆς εἴη τὸ φάρμακον ἀγωγὸν,
ἐφεξῆς μὲν τὸ φλέγμα, καὶ ταῖς ὑποκαθάρσεσιν, ἔπειθ' ἡ
μέλαινα κενοῦσθαι. βαρύτατα γὰρ αὕτη, καὶ παχεῖα, καὶ
δυσκίνητος. ὑγιέστατον δὲ πάντων τὸ αἷμα, τὸ μάλιστα οἰ-
κεῖον τῇ φύσει.

illud dabis, quin proprium humorem euacuet: li-
quidò iam constat nullum fore tempus, quo homo
expers sit humorum quatuor. Eius etiam ortus ex
sanguine materno fuit non quidem puro, sed cui
esset tum pituita, tum duplex intermixta bilis. quũ
sit onerosum hominem quolibet tempore hæc in
seipso continere. Itaque, si & ex his homo genitus
est, atque etiam ex his suum habet & alimentum, &
incrementum: hęc ipsa illius quoque natura erunt.
Porrò hæc sunt huius sermonis capita. Sed eorum
quæ particulatim in hoc libro dicuntur, non nul-
la eo spectant, vt de transmutatione per ætates
agant, & anni tempora: alia verò fidem faciunt,
nec eam exiguam, quod vnumquodque purgantiũ
medicamentorum humorem sibi peculiarem attra-
hat, atque etiam, quòd homo egeat quatuor his
iam sæpius dictis humoribus. Iam enim ea quæ,
dum purgationis modum excędunt, fieri videmus,
ostendunt cur proprium humorem pharmacum
quodlibet attrahat. Quotiescumque enim quis me-
dicamentum hauserit, quod vim habeat bilem va-
cuandi: vomitu huiuscemodi humorẽ eiiciet, mox
pituitam, post modum bilem atram euomet, & po-
stremò sanguinem purum. Et hoc idem (ait ipse)
patiuntur à medicamentis, quæ pituitam euacuant:
nam primum pituitam euomunt, postea bilem fla-
uam, deinde atram, tandem verò purum sanguinẽ,
ac inde intereunt. Hęc quidẽ est eius dictio, ex qua
licet manifestò etiam inferre, quod vnumquodque
medicamentum, cui vis purgatoria inest, proprium
attrahit humorem. Quum enim animal seipso im-
becillius factum fuerit, & à vi medicamenti omni-
nò victum, vt iam mors instet, tunc prioris hu-
moris euacuatio desinit, ipsamque alterius mox
subsequitur. Atqui si Asclepiadi assentiamur, ex
duobus alterum necesse est, aut nullum præterea
humorem euacuari, aut eum ipsum, qui à princi-
pio ferebatur: quia medicamento quidem, quod
iam exhibitum est, imbecilli facto, nullum: eo ve-
rò vigente, & proindè id agente, quòd ex natura
habet vt agat, illum ferri oportebat, quod purgari
statim ab initio cœperat. Nam si prius quidẽ dum
corpus esset adhuc robustius, poterat medicamen-
tum colliquare, & transmutare illud in quod sua
fert natura: an non poterit hoc idem agere etiam
nunc, postea quam imbecillius factum est? quòd
tamen agat patet, quippe quum nihilominus in
præsenti euacuetur, dissoluatur, aut corrumpatur
corpus. Vnde igitur est hoc, quod humor, qui nũc
euacuatur, non ampliùs priori similis videtur? nul-
la sanè alia de causa, præterquam, quod vniuersus
propemodum humor ille è corpore detractus est,
vt deinde neque incolume animal esse possit, vtpo-
te, quod vnum omninò ex suis amiserit elementis,
sed dissoluatur potius, ac intereat: mox autem ex
reliquis profluit humor ille, qui aptior est, vt eua-
cuetur. Ob id igitur semper medicamentum, siue
atram bilem vim habeat attrahendi: siue pituitam,
quum euacuatio modum excedit, flauã bilem edu-
cit, quippe, quæ & tenuissima sit, & calidissima.
Quòd si medicamen ex his sit, quę flauam bilem
cient: post eam statim in excedentibus purgationi-
bus pituita consequitur, deinde verò atra bilis,
quod ea grauissima sit crassãque; & ad motum ine-
pta: omnium autem sanguis postremus, is enim na-
turę maximè affinis est.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 34 sur 276

A

CAPVT V.

Ex quatuor humoribus gigni, augeri, atque enutriri animalium ſanguineorum corpora.

VNDE & eorum tam philoſophorum quàm medicorum laudanda eſt ſententia, qui ſtatuerunt animal ex ſolo ſanguine, & gigni, & nutriri: vt pote, quod conſentanea rationi pronunciauerint. Hippocrates tamen propius ad rerum naturam acceſſit qui in ortum, & alimentum incrementúmque noſtrorum corporum quatuor retulit humores. Nam (vt prius dictum eſt) plurimam in B his, qui bene valent, formæ corporum conſpiciebat varietatem: quæ alioquin ſi vnus tantum eſſet elementaris humor, nulla eſſet: & præterea etiam particularũ naturas adeo diuerſas eſſe animaduertebat, vt minimè videretur conſentaneum, ipſas, vel inter initia ſtatim ex eadem ſubſtantia fuiſſe procreatas, vel deinde vnico vſas alimento. At Hippocrates hæc omnia, quæ ego modo expoſui: ipſe breuiſſima oratione complexus eſt, his nimirum verbis. Quemadmodum enim ſtirpes, & ſemina terræ mandata, inde eorum vnumquodq; id quod ſuæ naturæ congruum, & affine in ipſa reperitur attrahunt (terræ autem ineſt, & acre, & dulce, & amarulentum, & ſalſum, & cuiuſcunq; alterius generis.) Sed id plurimum, ac primum trahunt, quod C maiorem habet cum ſua natura affinitatem, mox verò, & alia quoque: nec ſecus etiam in corpore agunt medicamenta. Porrò hoc ſermone quæ ad nutritionem ſpectant & euacuationem quæ fit dum purgamur exactè nos docuit, quæ tamen opus erit, vt nos fuſiùs in noſtris commentariis de naturalibus facultatibus explicemus. Verumenimuerò non erit forſitan ab re, nunc quoque rem hanc ſummatim exponere. Sanè naturalis quædam vis rei vnicuique ineſt ea attrahendi, quæ ſibi conueniunt, ſicuti in magnete vis eſt attrahendi ferrum. Atque per hanc facultatem cum nutritiones, tum D euacuationes fiunt ipſa quidem ſemper id, quod conuenit attrahente ſi illius copia ſuppetat: nonnunquam tamen cum hoc, aliquid eius, quod illi non conuenit: quod etiam purgantibus medicinis euenit. Quippe, quæ vbi vniuerſum id bilis, aut pituitæ, quod in corpore fluitat (ſic enim dixerim de his, quæ in venis continentur) attraxerint, ipſum peculiarem ſolidarum humorem partium, vi & labore attrahunt, eas quaſi diſſoluentes, & ad elementa deducentes & animal internecioni tradentes. Violentiam verò illius attractionis alius quiſpiam humor conſequitur illi affinis, qui primum vi attrahebatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἐκ τῶν τεττάρων χυμῶν γίγνεσθαι, αὔξεσθαι, καὶ ἐκτρέφεσθαι τὰ τῶν αἱματικῶν ζώων σώματα.

ΔΙΟ καὶ ὅσοι τῶν ἰατρῶν τε καὶ φυσικῶν, ὅτι αἵματος μόνου γίνεσθαι, καὶ τρέφεσθαι τὸ ζῶον ἀπεφήναντο, καλῶς καὶ τούτων ἐπαινῶ τὴν γνώμην, ὡς εἰκότα γινωσκόντων. Ἀλλ' Ἱπποκράτης, φυσικώτερον ἔτι καὶ τούτων, ἐκ τῶν τεττάρων χυμῶν, καὶ τῶν ἡλίκων, καὶ τῶν αὐξήσεων, καὶ τῶν θρέψεων ἑνὸς φησὶ τοῖς φύμασιν ἡμῶν, ἅμα μὲν, ὡς ἐπὶ πρόσθεν εἴρηται, παμπόλλων ἰδεῶν ἐν τοῖς ὑγιαίνουσιν ποικιλίαν τῆς τῶν σωμάτων ἰδέας, οὐκ ἂν γιγνομένην, εἰ ἓν εἶς ἦν ὁ στοιχώδης χυμός, ἔπειτα δὲ, καὶ τὰς τῶν μορίων φύσεις, οὔτω πάμπολυ διαφερούσας, οὐκ εἰκὸς, οὔτ' ἐκ μιᾶς οὐσίας γεγονέναι κατ' ἀρχὰς δύνας, οὔτε μιᾶς ἔδει κεχρῆσθαι τροφῆς· ἀποφαίνει δὲ ταῦτα, τὰ νῦν ἐπ' ἐμοῦ λεχθέντα, διὰ βραχυτάτης ἐνεδείξατο ῥήσεως ὁ Ἱπποκράτης, ὧδέπως εἰπών· ὡς γὰρ τὰ σπερμάτα τε καὶ φυόμενα, ὅταν εἰς τὴν γῆν ἐσέλθῃ, ἕλκει ἕκαστον, ὃ κατὰ φύσιν ἑαυτῷ ἐὸν ἐν τῇ γῇ, ἔνι δὲ, καὶ ὀξὺ, καὶ γλυκὺ, καὶ πικρὸν, καὶ ἁλμυρὸν, καὶ πάμπολυν. τροφὸν μὲν οὖν καὶ πλεῖστον τούτου εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸ, ὅ, τι αὐτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δὲ, ἕλκει καὶ τὰ ἄλλα· τοιοῦτο δή τι καὶ τὰ φάρμακα ποιεῖ ἐν τῷ σώματι. Ἀφ' τούτου τοῦ λόγου, καὶ τῆς θρέψεως, καὶ κενώσεως τῆς ἐν τοῖς καθάρσεσιν, ἀκριβῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅταν ὅτι πλεῖστον μὲν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν ἀναγκαῖον ἔσται μοι διελθεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἤδη τὸ κεφάλαιον ὁρᾶν ὑπάρχει· φυσικὴ γάρ τίς ἐστι δυνάμις, ἑλκυστικὴ τῶν οἰκείων ἑκάστῳ τῶν ὄντων· ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ τῇ ἡρακλείᾳ, τοῦ σιδήρου· τοιαύτη τε οὖσα, καὶ τοιαύτῃ τῇ δυνάμει, καὶ τὰ τῶν θρεπτῶν, καὶ τὰ τῶν καθάρσεων ἐπιτελεῖται. ἑλκύσει μὲν ἀεὶ τὸ οἰκεῖον, ὅταν ᾖ παρῇ, ἅμα δ' αὐτῷ, πολλάκις ἐπισπωμένη καὶ τὸ μὴ τοιοῦτο, οἷόν τι καὶ ἐν τοῖς καθάρσεσιν ὑπάρχει φαρμάκοις. ὅπόταν οὖν ἀπὸν ἐκκενώσῃ τὸ ἐπιπολάζον, ἢ χολῆς, ἢ φλέγματος· οὕτω δὲ καλῶ τὸ περιεχόμενον ἐν τοῖς φλεψίν, ὃ αὐτῷ ἕλκει λοιπὸν, τῶν τρεφῶν σωμάτων τὴν οἰκείαν ἐκμαδα, βίᾳ καὶ μόγις, ἀναλύοντά τε, καὶ οἷ ἀναστοιχειοῦντα, καὶ φθείροντα τὸ ζῶον. ἐν δὲ τῷ σφοδρῷ τῆς ἕλκης, συνέπεται τις τῶν ἄλλων χυμῶν, ὃς ἂν ἐφεζῆς ὑπάρχῃ τῇ φύσει τῷ βιαίως ἑλκομένῳ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 35 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΚΡΑΣΕΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.
GALENI DE TEMPERAMENTIS
LIBER PRIMVS.

Η ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Τίνι τῆ τας κράσεις εὑρίσκεσθαι μέθοδον διδάσκει, τοῖς παλαιοῖς ἐπιπλέγει, καὶ τίνων ὀνομάτων χρείαν, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κράσεων ἀποδείκνυσι.

ARGVMENTVM LIBRI PRIMI.

Rationem inueniendorum temperamentorum edocet; in antiquos inuehitur; & vſum nominum ac numerum temperamentorum demonſtrat.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ητῆ ἔργου ὑποθέσις; καὶ ὅτι τὸ θερμόν τε, καὶ τὸ ψυχρόν, καὶ τὸ ὑγρόν, καὶ τὸ ξηρὸν σῶμα λέγεται.

ΟΤΙ μὲν οὖν οὐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, τε Α ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, τὰ μὲν ζώων σώματα κέκραται, καὶ ὡς οὐκ ἴση πάντων ἐστὶν ἐν τῆ κράσει μοῖρα, παλαιοῖς ἀνδράσιν ἱκανῶς ἀποδέδεικται, φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν τοῖς ἀρίστοις· εἴρηται δὲ τε καὶ ἡμῖν ὑπ' αὐτῶν τὰ εἰκότα, δι' ἑτέρου γράμματος, ἐν ᾧ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοιχείων ἐσκοπούμεθα· νυνὶ δὲ, ὅπερ ἐστὶν ἐφεξῆς ἐκείνῳ, τῶν κράσεων ἁπάσας ἐξευρεῖν τὰς διαφοράς, ὁπόσαι τέ εἰσι, καὶ ὁποῖαι, κατ' εἴδη τε, καὶ γένη διαιρούμενος, ἐν τῷδε τῷ γράμματι δίδωμι, τίνων ἀρχὴν ἀπὸ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐξηγήσεως ποιησάμενος. ἐπειδὴ μὲν γὰρ οὐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, ἐκ ξηροῦ Β καὶ ὑγροῦ, κεκρᾶσθαι λέγουσι τὰ σώματα, τῶν ἄκρως ποιοτήτων ἀκούειν φασὶ χρεὼν αὐτούς, τοῦτ' ἔστι, τῶν στοιχείων αὐτῶν, ἀέρος, καὶ πυρὸς, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς. ἐπειδὴ δὲ ζῷον, ἢ φυτὸν, ἢ θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν, ἢ ὑγρὸν, οὐκέθ' ὡσαύτως. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ζῷον οὐδὲν, ὅτι ἄκρως θερμὸν ὑπάρχειν ὡς πῦρ, οὔτ' ἄκρως ὑγρὸν, ὡς ὕδωρ· ὡσαύτως δὲ, οὐδὲ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν ἐξ ἁπάντων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πλεονεκτοῦντος ἐν τῇ κράσει, γίνεσθαι τὰς προσηγορίας. ὑγρὸν μὲν καλοῦμεν ἡμῖν, ἐν ᾧ πλείονος ὑγρότητός ἐστι μοῖρα, ξηρὸν δὲ, ἐν ᾧ ξηρότητος· οὕτω δὲ καὶ θερμὸν μὲ, ἐν ᾧ τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ πλεονεκτεῖ, ψυχρὸν δὲ, ἐν ᾧ τὸ ψυχρὸν τοῦ θερμοῦ. αὕτη μὲν τῶν ὀνομάτων χρῆσις.

CAPVT PRIMVM.

Propoſitum operis; & cur calidum, frigidum, humidum aut ſiccum corpus dicatur.

ANIMALIVM equidem corpora ex calidi, frigidi, ſicci & humidi mixtione temperata eſſe, neque æqualem omnium in temperamento ineſſe portionem ab antiquis viris demonſtratum eſt, tum philoſophorum, tum medicorum præſtantiſſimis. Dictum autem eſt etiam à nobis de iis quæ probabilia videbantur alio opere, in quo de elementis ex Hippocrate ſpeculationem egimus. Hoc autem in opere, quod illi ordine ſuccedit omnes inuenire temperamentorum differentias, quot hæ, qualéſque ſint, per genera & ſpecies diuidendo proſequor, ab ipſa nominum explicatione exordium ducturus. Quum namque ex calidi, frigidi, ſicci & humidi mixtione conſtituta eſſe dicunt corpora, de iis in ſummo gradu, *ſic ſeſe habentibus*, hoc eſt, ipſis elementis, aëre, igne, aqua, & terra intelligendum proferunt: quum verò animal, aut ſtirpem vel calidam, vel frigidam, vel ſiccam, vel humidam eſſe; non item. Neque enim poſſe animal vllum ſummè calidum exiſtere, vt ignis eſt; neque ſummè humidum, vt aqua; eodémque modo neque frigidum, vel ſiccum in ſummo; ſed ab eo quod in mixtione exuperat fieri appellationes, quum humidum quidem vocemus nos in quo vberioris humiditatis eſt portio; ſiccum verò in quo ſiccitatis; ita verò & calidum, in quo calidum frigido præualet; frigidum verò, in quo frigidum calido. Is certè nominum vſus eſt.

A

CAPVT II.

Rationes quibus nonnulli duo tantùm temperamenta, nonnulli quatuor posuere.

IAM verò tempus idoneum fuerit de ipsis temperamentis disserere. Maxima profectò fuit illustrissimorum tum medicorum, tum philosophorum opinio, humidum & calidum temperamentum ab humido & frigido diuersum esse; ac tertium ab his siccum & frigidum, à sicco simul & calido *diuersum*. Nonnulli tamen eorum humidum quoddam, ac frigidum simul temperamentum esse affirmant, atque etiam ab hoc alterum calidum simúlque siccum. Non tamen humidum simul & calidum; neque frigidum simul & siccum *temperamentum esse*. Neque enim posse & humiditatem cum abundante calore concurrere, neque cum frigiditate siccitatem; quippe absumi à calido superante humiditatem, & ita calidum simul & siccum fieri corpus, *humiditatem* verò corporum, in quibus imbecillus calor est, incoctam imperfectámque manere; vt necessarium sit calido vincente sequi siccitatem; frigido superante humiditatem. At ij quidem hisce *rationibus ducti* sibi ipsis duas omnino esse temperamentorum differentias persuaserunt. Qui verò eas quatuor esse autumant, bifariam his contradicunt. Nonnulli quidem statim primum axioma, quod necesse sit humidum à calido superante absumi non concedunt. Quidam contrà id quidem concedunt, sed alia ratione disceptant. Ac priores quidem calidi munus esse, calefacere, asseuerant; vt & frigidi refrigerare; sicci rursum siccare; quemadmodum & humidi humectare: ac proinde quæcunque corpora calida simúlque sicca natura sunt, vt ignis, ea quatenus calida, calefaciunt, quatenus sicca, siccant. At quà humida & calida, vt aqua, hæc humectare & calefacere ex natura solent perpetuò, vtraque qualitate hîc quoque vnum haud separabile opus obtinente. Non igitur concedunt siquid calefaciat, idem protinus & siccare; imò si calori humor copuletur, calefacere simul & humectare; quemadmodum balnea dulcium aquarum. At si vt calidum, ita & siccum sit, veluti ignis non solùm id calefacere, sed & siccare protinus; non à calore id acceptum, sed à coniuncta ipsi siccitate. Commemorant autem hîc sub æstiuo sole diutiùs commoratos, etiam, vt consentaneum est, arefactos, quique vniuersum corpus siccum squalidúmque habent, nec toleranter sitiunt. Remedium enim his expeditum & facillimum dicunt, non si biberint duntaxat, sed etiam si calidis & dulcibus aquis sese proluerint, ac si humor siue cum frigore, siue cum calore fuerit, suum munus obire valeat, quippe humectare ea quæ huic proxima sint: Eadem verò ratione, & siccitatem semper siccare. Boream enim, qui siccus & frigidus ventus est, omnia siccare ac refrigerare; ídque dici ab Homero,

Vt verò humentem desiccat protinus agrum,
Autumni Boreas.

Pari modo & papaueris succum, aliáque innumera medicamenta siccare simul & refrigerare, proindéque non esse necessarium, siquid frigidum est, idem protinus & humidum esse; neque siquid calidum, idem statim & siccum. Neque igitur calidum temperamentum necessario esse siccum: imò posse aliquando in animalia temperamento calidum quidem plùs valere, quàm frigidum; & hu-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Λόγοι δι' ὧν ἔνιοι δύο μόνον κράσεις, ἔνιοι δὲ τέσσαρας ἔθεσθμ.

ΩΡΑ δ' αὖ εἴη λέγειν ἤδη περὶ τῶν κράσεων αὐτῶν· ἡ μὲν δὴ πλείστη δόξα τῶν ὑπιφανεστάτων ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων, ὑγρὰν εἶ) καὶ θερμὴν κρᾶσιν, ἑτέραν τ' ὑγρᾶς καὶ ψυχρᾶς, καὶ τελέτην ὅτι τούτοις, τὴν ξηρὰν καὶ ψυχρὰν, ἑτέραν τ' ξηρᾶς τε ἅμα καὶ θερμῆς. ἔνιοι δ' ἐξ αὐτῶν, ὑγρὰν μὲν B ψυχρὰν καὶ ἅμα κρᾶσιν ὑπάρχειν φασὶ, θερμὴν ἅμα καὶ ξηρὰν ἑτέραν· οὐ μὴν οὔτε τὴν ὑγρὰν ἅμα καὶ θερμὴν, οὔτε τὴν ψυχρὰν ἅμα καὶ ξηρὰν· οὐ γὰρ ἐγχωρῆν οὔθ' ὑγρότητα πλεονεκτοῦσαν θερμότητι συνδραμεῖν, οὔτε ξηρότητα ψυχρότητι. δαπανᾶσθαι μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ κρατοῦντος, τὴν ὑγρότητα, καὶ οὕτως θερμὸν ἅμα καὶ ξηρὸν γίνεσθαι τὸ σῶμα, μένειν δὲ ἀπεπῆ τε καὶ ἀκατέργαστον, ἐν οἷς αὖ σώμασιν ἐρρωμένον τὸ θερμὸν, ὡς ἀναγκαῖον εἶ), θερμότητος μὲν ὑπερεχούσης, ἕπεσθαι ξηρότητα, ψυχρότητος δὲ πλεονεκτούσης, ἀκολουθεῖν ὑγρότητα. οὗτοι μὲν δὴ καὶ τὰς C αἱρέσεις, ὡς δύο εἰσὶ πᾶσαι τῶν κράσεων αἱ διαφοραὶ· ὅσοι δὲ τέτταρας εἶ) νομίζουσι, διχῇ τούτοις ἀντιλέγουσιν. ἔνιοι μὲν γὰρ ὑγρὸν τὸ πρῶτον ἀξίωμα μὴ συγχωροῦντες, ὡς ἔξικμάζεσθαι τὴν ὑγρότητα ὑπὸ τοῦ θερμοῦ κρατοῦντος, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἔνιοι δὲ, τοῦτο μὲν συγχωροῦσιν, ἀμφισβητοῦσι δὲ ἑτέρως. οἱ μὲν δὴ πρῶτοι, τὸ θερμὸν μὲν ἔργον εἶ)' φασὶ τὸ θερμαίνειν, ὥσπερ καὶ τὸ ψυχρὸν, ψύχειν, τὸ ξηρὸν δ' αὖ τὸ ξηραίνειν, ὥσπερ καὶ τὸ ὑγρὸν, τὸ ὑγραίνειν· καὶ ἅμα τοῦτο, ὅσα μὲν σώματα, θερμὰ τὴν φύσιν ἐστὶν ἅμα καὶ ξηρὰ, καθάπερ τὸ πῦρ, ἢ μὲν θερμὰ, θερμαίνῃ, ἢ δὲ ξηρὰ, ξηραίνῃ. ὅσα δ' ὑγρὰ καὶ θερμὰ, καθάπερ D ὕδωρ θερμὸν, ὑγραίνειν τοῦτα καὶ θερμαίνειν πέφυκεν ἀεὶ, ἓν ἑκατέρας κἀνταῦθα ποιότητος ἔργον ἐχούσης ἀχώριστον, οὕτω συγχωροῦσιν εἴ τι θερμαῖνόν ἐστιν, τοῦτο καὶ ξηραίνειν· ἀλλ' εἰ μὲν ὑγρότης πρόσειη τῇ θερμότητι, θερμαίνειν ἅμα καὶ ὑγραίνειν, ὥσπερ τοὺς λουτροὺς τῶν γλυκέων ὑδάτων· εἰ δ' ὥσπερ θερμὸν, οὕτω καὶ ξηρὸν εἴη, καθάπερ τὸ πῦρ, οὐ θερμαίνειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ξηραίνειν τοῦτο, οὐκ ἐκ τῆς θερμότητος τοῦτο λαβὸν, ἀλλ' ἐκ τῆς συνούσης αὐτῇ ξηρότητος. ὑπομιμνήσκουσι δ' ἐντεῦθεν τῶν ἐν ἡλίῳ θερινῷ διατελούντων ὅτι πλέον, εἶθ' ὡς εἰκὸν ἀναῤῥέντων, ὅλον τε τὸ σῶμα καὶ τὸ ξηρὸν καὶ E αὐχμηρὸν ἐχόντων, καὶ διψώντων οὐκ ἀνεκτῶς. ἴασιν γὰρ αὐτοῖς εἶ)' φασιν, ἐπιμελῶς τε καὶ ῥᾴστην, οὐκ εἰ πίοιεν μόνον, ἀλλὰ εἰ καὶ λουσαίατο θερμοῖς ὕδασι, καὶ γλυκέσιν, ὡς τὴν ὑγρότητος, εἴτε μὴ ψυχρότητος, εἴτε μὴ θερμότητος εἴη, τὸ ἑαυτῆς δρᾶν δυναμένης, ὑγραίνειν γὰρ τὰ πλησιάζοντα. καὶ δὴ τὸν αὐτὸν λόγον φασὶ, καὶ τὴν ξηρότητα ξηραίνειν ἀεί. τὸν μὲν βορρᾶν, ξηρὸν καὶ ψυχρὸν ὄντα πνεῦμον τυγχάνοντα, ξηραίνειν ἅπαντα καὶ ψύχειν. καὶ τοῦτ' εἶ) τὸ παρὰ Ὁμήρου λεγόμενον,

Ὡς δ' ὅτ' ὀπωρινὸς βορέης νεοαρδέ' ἀλωήν
Αἶψα ξηραίνῃ.

F Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τὸν τῶν μηκώνος ὀπὸν, καὶ ἄλλα μυρία φάρμακα, ξηραίνειν ἅμα καὶ ψύχειν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον, οὔτ' εἴ τι ψυχρὸν, δῆθεν τοῦτο καὶ ὑγρὸν, ὑπάρχειν, οὔτ' εἴ τι θερμὸν, δῆθεν καὶ ξηρὸν· οὐκοῦν οὐδὲ τὴν θερμὴν κρᾶσιν, ἐξ ἀνάγκης εἶ) καὶ ξηρὰν, ἀλλὰ δύνασθαί ποτε, τὸ μὲν θερμὸν τοῦ ψυχροῦ πλεονεκτεῖν ἐν τῇ κράσει τοῦ ζῴου, τὸ δ'

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 37 sur 276

ὑγρὸν, τῶ ξηρῶ. ἢ γὰ δὴ καὶ τὼ ψύχεσιν, καὶ τὼ ἀλ- A
λοίωσιν, ἢ τὼ μεταβολὼ, ἐκ τῆ ἐναντίων εἰς τὰ ἐναν-
τία γίνεσθαι. τίς γὰ οὖν εἰπὼν, ὅτι ὃ λευκὸν ἠλλοιώθη τε
ἢ μετέβαλεν, ἐψύχετο γὰ θερμὸν, οὐκ ἂν εἴη καταγέλα-
στος; ἀπαιτεῖ γὰ ὁ λόγος, οὐ τὼ κτ' ψυχρὸν ἢ θερμὸν
ἀντίθεσιν, ἀλλὰ τὼ κτ' ὃ χρῶμα μεταβολὼ· μετα-
βάλλει γὰ, ὃ μὲν λευκὸν εἰς ὃ μέλαν. ὥσπερ ἢ ὃ μέ-
λαν, εἰς ὃ λευκὸν, ὃ δ' ὃ θερμὸν αὖ, εἰς ὃ ψυχρὸν, ὥσπερ
ἢ ὃ ψυχρὸν εἰς ὃ θερμὸν. οὕτω δὲ, καὶ ὃ μὲν ὑγρὸν εἰς
ὃ ξηρὸν, ὃ δ' αὖ ξηρὸν εἰς ὃ ὑγρόν· εἰ γὰ δὴ φάσκει
τις ἠλλοιῶσθαι ὃ σῶμα, τῶ τέως ὑγρὸν ὑπαρξαν, εἶ) B
νῦν λευκὸν, ἢ τῶ τέως ξηρὸν ὂν, τὸ νῦν φαίνεσθαι μέ-
λαν, οὐκ ἂν ὑγιαίνειν δόξειεν. εἰ δέ γε ὃ τέως ὑγρὸν ὃ
νῦν ξηρὸν φαίη γίνεσθαι, ἢ ὃ πρότερον ὑπαρξαν μέ-
λαν, νῦν εἶ) λευκὸν, ἢ οὐκ θερμὸν ψυχρὸν, ἢ οὐκ ψυχρὸν
θερμὸν γεγονέναι, σωφρονῶν ἂν δόξειεν ὁ τοιοῦτος, ἢ λέγειν
τὰ εἰκότα. ὃ γὰ μεταβάλλον, ἦ μεταβάλλει, τούτῃ μεθ-
ιστᾶν δεῖ πρὸς τοὐναντίον. ἐγίνετο γοῦν, ἢ γίγνεται μουσι-
κὸς ὅδε, φαμὼ, ἐξ οὐ μουσικοῦ δηλονότι, καὶ γραμματικὸς
ἐξ οὐ γραμματικοῦ, ἢ ῥητορικὸς ἐξ οὐ ῥητορικοῦ. τὸ δ'
οὐκ μουσικοῦ γραμματικὸν, ἢ οὐκ γραμματικοῦ μουσικὸν, C
ἢ ὅλως ἄλλου τινὸς τῶ ἑτεροίων, γίνεσθαί τι λέγειν, ἄτοπον.
ἐγχωρῆ γὰ τ' τέως γραμματικὸν, νῦν μουσικὸν γεγονέναι,
προσκτησάμενον τῆ γραμματικῆ, τὼ μουσικὼ, οὐκ ἀπο-
βαλόντα τὼ γραμματικὼ. καὶ μὼν εἰ προσκτήσατό τι,
μένοντος τοῦ πρώτερου, πάντι που δῆλον, ὡς οὐκ ἠλλοιώθη
κτ' ὃ μόνον; ὥς γ' οὐκ οὐκ μουσικοῦ μουσικὸς ἐγίνετο.
καὶ γὰ καὶ νῦν ἔτι γραμματικός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἀμούσου μου-
σικός· οὐ γὰ ἔτ' ἐγχωρῆ μηδὲν αὐτὸν ἄμουσον, μουσικόν γε
ἤδη γεγονότα. πασῶν γοῦν τῶν μεταβολῶν, ὑπὸ τῶν ἐναν-
τίων τε, καὶ τῶν ἐναντίων εἰς τὰ ἐναντία γινομένων, δη- D
λονότι καὶ ὃ ὑγρὸν, εἰ μεταβάλλ[illegible] ποτὲ, καθ' ὅσον ὑγρὸν, αὐτῆ
τε ξηρανθήσεται, καὶ ὃ ξηρᾶνον αὐτὸ, ξηρὸν λεχθήσεται. μὴ
τοίνυν λεγόντων, φασὶν, ὡς θερμὸν ἅμα καὶ ὑγρὰν κρᾶσιν
οὐκ ἐγχωρῆ γίνεσθαι· θερμὸν μὲν γὰ ἅμα καὶ ψυχρὰν
εἶ) τὼ αὐτὼ, ἢ ὑγρὰν ἅμα καὶ ξηρὰν οὐκ ἐγχωρῆ·
συμπίπτειν γὰ ἀλλήλαις, οὐχ οἵ[illegible] τε καθ' ἓν καὶ τοὐτὸ
σῶμα, τὰς ἐναντίας ποιότητας· ἅμα δ' ὑγρόν τι ἢ θερ-
μὸν, καὶ ψυχρὸν ἅμα καὶ ξηρὸν εἶ), δυνατὸν, ὡς ὅ, τε
λόγος ἀπέδειξε, ἢ τὰ σμικρῷ πρόσθεν εἰρημένα παρα-
δείγματα. τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ τῶν πρώτερον λόγος· ὁ δὲ E
τῶν δευτέρων, οὐδὲν ἄτοπον εἶ) φησιν, ὑποκειμένου τοῦ
θερμοῦ δραστικωτάτου τῶν τεττάρων, ὡς μὴ μόνον εἰς ὃ
ψυχρὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὃ ὑγρὸν ἐνεργεῖν, εἶ) κρᾶσιν
ὑγρὰν καὶ θερμὴν, ὅταν εἰς ταὐτὸ ἅμα συνέλθοι πλῆ-
θος ὑγρότητός τε καὶ θερμότητος, δυνάμει δὴ τῇ πρώτῃ
γενέσθαι τοῦ ζώου. ὁ δὲ λόγος ἐκείνων, οὐχ ὡς οὐκ ἂν ποτε
γένοιτο καθ' ἓν καὶ ταὐτὸ σῶμα, ὃ μὲν ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ
πλέον, ὃ δὲ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ, δείκνυσιν, ἀλλ' ὡς οὐκ ἂν
διαμείνῃ τοιοῦτο ἄχρι παντός. ἀεὶ γὰ ἕξις μαλόμενον ὑπὸ
τοῦ θερμοῦ ὃ ὑγρὸν, ἐν τῷ χρόνῳ ξηρὸν ἀποδείξει ὃ σῶμα. ἢ F
ὅτως οὐκ ἂν ἔτι θερμὸν καὶ ὑγρὸν, ἀλλὰ θερμὸν εἴη ἢ ξηρόν·
αὖθ' ὅ' οὖν πάλιν τοῦτο, τὸ θερμὸν ἢ ξηρὸν, ὅτι προήκοντι ὃ
χρόνῳ ξηρὸν ἔσαι ἢ ψυχρόν. ἐπεὶ δ' ἂν γὰ ἐκβοσκήσηται τ'
ἐκμαδα πᾶσιν αὐτῶ τὸ θερμὸν, ἀρχῆ) τοιοῦτος ἤδη, φασὶ,
ἢ αὖθ' μαίνεσθαι, μηκέτ' ὑποροῶ ξηρῆς, ὅθεν ἐξήπλετο.

midum, quàm ſiccum. Quin & tum generationem, tum alterationem, tum mutationem, ex contrariis in contraria fieri. Quis enim, ſi dixerit album alteratum, mutatúmque eſſe, quòd factum ſit calidum, non ſit ridiculus? Poſtulat enim *ea* oratio, non eam quæ eſt in calido & frigido, oppoſitionem; ſed quæ eſt in colore, mutationem. Mutatur enim quod album eſt, in nigrum; vt & quod nigrum eſt in album. Rurſus quod calidum eſt, in frigidum; vt & quod frigidum eſt, in calidum. Sic autem, & quod humidum eſt, in ſiccum; & rurſus quod ſiccum eſt, in humidum. Siquis enim dicat alteratum corpus eſſe, quod quum priùs eſſet humidum, nunc ſit album, vel quum priùs eſſet ſiccum, nunc appareat nigrum, non ſanæ eſſe mentis cenſebitur. Sin, quod priùs erat humidum, nunc factum eſſe ſiccum; aut quod priùs erat nigrum, nunc eſſe album; aut etiam ex calido frigidum, aut ex frigido calidum effectum eſſe, vtique ſapere, & conuenientia dicere cenſeatur. Quod enim mutatur, quatenus mutatur, eatenus cedere in contrarium debet: ſiquidem factus eſt hic aut fit muſicus, ex non muſico dicimus; & grammaticus, ex non grammatico; & rhetor, ex non rhetore: ex muſico verò grammaticum, aut ex grammatico muſicum; aut ex alio quod diuerſi ſit generis, fieri aliquid dicere, ſanè eſt abſurdum: ſors namq; fert, qui priùs erat grammaticus, eum nunc muſicum factum eſſe, & muſicam grammaticæ adieciſſe, nec grammaticam abieciſſe: atqui, ſi quid acquiſiuit priore etiam manente, cuique patet, non eſſe alteratum in eo, quod manet. Itaque non ex grammatico factus eſt muſicus, etenim nunc etiam grammaticus eſt, ſed ex non muſico muſicus: non enim fieri poteſt, ipſum qui iam muſicus eſt factus, etiam non muſicum manere. Quum igitur omnes mutationes & à contrariis, & ex contrariis fiant in contraria, manifeſtum eſt etiam humidum, ſi, quatenus humidum eſt, aliquando mutetur, tum ipſum ſiccatum iri: tum quòd id ſiccet, ſiccum dicendum eſſe. Deſinant igitur, inquiunt, dicere, non poſſe calidum ſimul & humidum temperamentum eſſe. Quippe calidum ſimul & frigidum eſſe idem temperamentum, aut humidum ſimul & ſiccum non poteſt, quum fieri nequeat, vt in vno, & eodem corpore contrariæ qualitates vnà conſiſtant: humidum verò ſimul & calidum, præterea frigidum ſimul & ſiccum, profectò in eodem conſiſtere poſſunt: ſicuti tum ratio ipſa demonſtrauit, tum quæ paulo ſupra propoſita ſunt exempla. Ac talis quidem eſt prioris propoſitarum partium oratio. Altera pars negat abſurdum eſſe, etiam ſi calidum efficaciſſimum è quatuor ſit ita, vt non in frigidum modò, ſed etiam in humidum agere poſſit, eſſe *tamen* temperamentum *quod* calidum ſit & humidum: vtique quum in primo ſtatim animantis ortu, humoris ſimul caloríſque copia in idem coëant. Ratio verò horum non declarat, quod nequeat aliquando in eodem corpore humidi plus eſſe, quàm ſicci: & calidi, quàm frigidi; ſed quòd *ſub eiuſmodi ſtatu* durare perpetuò non poſſit: quod enim ſemper à calido humidum exiccatur, id eo tempore ſiccum corpus, demonſtrat: atque ita non ampliùs calidum & humidum, ſed calidum ſiccúmque eſſe: iam hoc ipſum quod calidum & ſiccum eſt redditum, procedente tempore, frigidum ſiccúmque fore. Quum enim omnem ciuſmodi corporis humorẽ calor abſumpſit, ipſe quoque, inquiunt, marceſcere inde incipit, deſtitutus ſcilicet alimento quod ipſum accẽderat.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 38 sur 276

Non igitur mirum esse putant, tum inter initia statim, vt gignitur animal, conuenire in idem, aut humidum plùs sicco, aut calidum plùs frigido; tum temporis processu, quod priùs erat calidum & humidum temperamentum, postea posse calidum esse & siccum: æquè vt postea, quæ sicca erat calidáque temperies, ab extincto calore, frigidam siccámque euadere. Ergo esse quidem aliquod temperamẽtum quod calidum sit simul & humidum; ac rursus aliud, quod frigidum sit & siccum, ex istis confirmant. Non posse autem temperamentorum differentias plures esse quàm quatuor, ex his docere conãtur. Quum enim quatuor statuuntur qualitates quæ in se agere inuicem patiq; possint, calor, frigus, siccitas & humor, oppositiones existere duas; alteram, in qua calidum aduersatur frigido; alteram, in quâ humidum pugnat cum sicco: ob idque quatuor omnino effici coniugationes; sex enim fieri ex quatuor inter se copulatis coniugia, verùm duo subsistere non posse, neque enim humidum simul & siccũ, nec simul calidum & frigidum potest fieri corpus: reliquas igitur esse quatuor temperamẽtorum coniugationes, duas humidas, & duas siccas, atque has calore, frigoréque diuisas. Hæc sunt quæ elegantissimi eorum qui ante nos fuere, tum medicorum, tum philosophorum, de his dixere. Quæ verò mihi prætermisisse videntur, nunc adiicienda reor.

A γὰμα τὸν οὖν οὐδὲν εἶ) νομίζοισι, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρῃ τῆς ζώου, συμβαμεῖν εἰς ταὐτὸ, ἢ ὃ ὑγρὸν τῆς ξηροῦ πλέον, ἢ ὃ θερμὸν τῆς ψυχροῦ. διωατὸν δὲ καὶ τῷ χρόνῳ προϊόντι γίνεσθαι τὸ τέως θερμὸν, καὶ ὑγρὸν κρᾶσιν, αὖθις θερμὸν καὶ ξηρὸν, ὥσπερ γε καὶ αὖθις πάλιν, τὸ ξηρὸν καὶ θερμὸν, ἀποσβεννυμένου τῆς θερμοῦ, ψυχρὸν καὶ ξηρὸν ἀποτελεσθῆναι. ὅτι μὲν οὖν ἐγχωρεῖ καὶ θερμὸν ἅμα καὶ ὑγρὸν εἶ) πινα, καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν ἑτέραν τινὰ δὲ κρᾶσιν, ἐκ τούτων ἀποδέχονται. ὅτι δ' πλείους τῶν τεττάρων, διαφορὰς κράσεων ἀδύνατον ὑπάρχειν, ἐκ τῶνδε πειρῶνται διδάσκειν. ὑπάρχει- B μένων γὰρ, φασὶ, τεττάρων ποιοτήτων, εἰς ἄλληλάς τε ὁρᾶν καὶ πάσχειν ἐχουσῶν, θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος, καὶ ξηρότητος καὶ ὑγρότητος, ἀντιθέσεις γίνεσθαι δύο, τὸ μὲν ἑτέραν, ἐν ᾗ ὃ θερμὸν ἀντίκειται τῷ ψυχρῷ, τὸ δ' ἑτέραν, ἐν ᾗ ὃ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ, καὶ διὰ τοῦτο, τέτταρας ἀποτελεῖσθαι τὰς πάσας συζυγίας. ἓξ μὲν γὰρ γίνεσθαι τῶν τεττάρων ἀλλήλαις ἐπιπλεκομένων τὰς συζυξεις, ἀλλὰ τὰς δύο τούτων ἀδυνάτους ὑπάρχειν. οὔτε γὰρ ὑγρὸν ἅμα καὶ ξηρὸν, οὔτε ψυχρὸν ἅμα καὶ θερμὸν δυνατὸν γίνεσθαι σῶμα. λείπεται δὴ τὰς τέτταρας εἶ) συζυγίας κράσεων, ὑγρὰς μὲν δύο, ξηρὰς δὲ δύο, θερμότητι καὶ ψυ- C χρότητι διηρημένας. ἃ μὲν οὖν εἰ χρεμέσταται τῶν πρὸ ἡμῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων εἰρήκασι, ταῦτα ἐστίν. ἃ δ' ἐγὼ παραλιπεῖν αὖθις νομίζω, λέγειν ἤδη χρεών.

CAPVT III.

Perperam antiquos temperatam naturam omisisse, eámque non esse calidam & humidam.

VNVM igitur & primum, id est, quòd temperatam naturam, quæ tamen non virtute modò, sed etiam viribus reliquis præstat, non aduerterunt, imò tanquam nulla sit, prorsus omiserunt; quanquam ne loqui quidem de reliquis aliquid sine hac potuerũt. Quippe quòd vel in calida temperie calidum prævaleat frigido; vel in frigida temperie frigidum præstet calido, id ne intellexisse quidem est, nisi priùs ponatur eucratos. i. *temperata*, neque enim aliò, quàm ad hanc temperatam naturam sunt intenti, quum sanitatis tuendæ victum inuestigant, calidius iusto corpus iubentes refrigerare, vel frigidius calefacere, vel rursus humidius siccare, vel siccius humectare; scilicet quo temperatum quemdam mediocrémque statum efficiant, id quod minus est, ei quod exuperat, semper æquantes. Ergo quem assiduè sectantur, & quò semper respicientes intemperatos status corrigũt, hunc ego quidem primum omnium statum censuerim ab ipsis dici. Hi verò, tantum abest vt eius vel meminerint, vt etiam totum prætereant. At non prætermimus, inquiunt ex his aliqui; in calido enim, & humido comprehenditur. Et quomodo non quinque esse in totum temperamenta dixistis, sed quatuor, si modò optimum non omisistis? quippe duorum alterum, aut ex intemperatis statibus necesse est vnum esse omissum, aut ipsum temperatum. Atque ego quidem ex iis, quę statuunt, temperatum ipsis prætermissum certò scio; vbi enim calidum, & siccum, vel frigidum, & humidum, vel aliud quodvis temperamentum nominant, non vtique summas à nobis intelligi qualitates postulant; imò ex iis, quæ superant, fieri appellationes volunt. Quòd si temperatum statum omissum esse nolunt, certè reliquorum ali-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Γλημμελῶς τοὺς παλαιοὺς ἐᾶσαι τὸ εὔκρατον φύσιν, καὶ αὐτὸ οὐκ εἶ) θερμὸν τε καὶ ὑγρόν.

ΕΝ μὲν δὴ καὶ πρῶτον, ὅτι τὸ εὔκρατον φύσιν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῇ τε ἅμα καὶ δυνάμει προέχουσαν, ἐπε- D λαθοντο τε, καὶ τελέως παρέλιπον, ὥσπερ μήδ' ὅλως οὖσαν. καίτοι μηδὲ φθέγξασθαί τι χρεὼν ἐκείνης ἄνευ τῶν ἄλλων διωαμένων. ὃ γοῦν ἐν τῇ θερμῇ κράσει πλεονεκτεῖν ὃ θερμὸν, ἢ ἐν τῇ ψυχρᾷ ὃ ψυχρὸν, οὐδ' ὁτιοῦν δύναται, δίχα τοῦ πρότερον ὁπηδεῖσθαι τὸ εὔκρατον. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ ὑγιεινὸν διαιτᾶν, εἰς ἄλλο τι βλέποντες ἐξουσιάσουσιν, ἢ τὸ εὔκρατον ἐκείνῳ φύσαν. ὃ μὲν θερμότερον τοῦ δέοντος σῶμα, κελεύοντες ἐμψύχειν, ὃ δ' αὖ ψυχρότερον, θερμαίνειν, ὡσαύτως ὃ μὲν ὑγρότερον ξηραίνειν, ὃ δὲ ξηρότερον ὑγραίνειν, ἀντιτασσόντες ἀεὶ ἀ- E λλοτρίᾳ τῆς πλεοναζούσης ὃ λῆπον, ὡς εὔκρατόν τινα, καὶ μέσιν ἐργάσασθαι καθίστασιν. ἓως οὖν ἀεὶ μεταδιώκουσιν, καὶ πρὸς ἓως ἀποβλέποντες, ἐπιθορθοῦνται τὰς δυσκρασίας. ἐγὼ μὲν ἠξίουν ἁπασῶν πρῶτον λέγεσθαι πρὸς αὐτῶν. οἱ δ' ἆρα ποσοῦτον ἀποδέουσι τῆς μεμνῆσθαι ταύτης, ὥσθ' ὅλως παραλείπουσιν αὐτό. ἀλλ' οὐ παραλελῆσθαι, φασὶν ὀλίγοι τινὲς, ἐν γὰρ τῇ θερμῇ καὶ ὑγρᾷ πρειέχειν. καίτοι πῶς οὐχὶ πέντε λέγετε τὰς πάσας εἶ) κράσεις, ἀλλὰ τέτταρας, εἴπερ τῆς ἀρίξης μέμνησθε; δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ τὴν δυσκράτων ἀνάγκη παραλελῆφθαι μέν, ἢ τὸ εὔκρα- F τον. ἐγὼ μὲν δὴ σαφῶς οἶδα τὸ εὔκρατον αὖθις παραλιπόντας, ἐξ ὧν ἀξιοῦσιν. ἐπεὶ δ' οὐ γὰρ θερμὸν καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ἵνα ἄλλῳ λέγωσι κράσιν, οὐ τὴν ἄκρων ἀκούειν ἡμᾶς χρῶν ποιοτήτων, ἀλλὰ καθ' τὸ πλεονεκτοῦσιν, ἀεὶ γίνεσθαι προσηγορίαν. εἰ δ' οὐ βούλονται τὸ εὔκρατον παραλελῆφθαι, τὴν ἀλ-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 39 sur 276

λων τινὰ δέξησονται παραλιπόντες. ἔστω γὰρ, εὔκρατον εἶναι A
τὸν ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ὥσπερ αὐτοὶ βούλονται. παραλελοί-
πασιν ἄρα σαφῶς τὸν ἀντικείμενον τῇ ψυχρᾷ καὶ ξηρᾷ
δυσκρασίᾳ, ἐν ᾗ τὸ ὑγρὸν πλεονεκτεῖ, καὶ τὸ θερμὸν· ἀλλ'
αὐτὴ, φασὶν, ἔστιν ἥδε. καὶ πῶς ἐνδέχεται, καὶ πλεονεκτεῖν
ἅμα τὸ θερμὸν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν, ἢ κρατεῖσθαι, καὶ μὴ κρα-
τεῖσθαι τὸ ψυχρόν; εἰ μὲν γὰρ εὔκρατός ἐστιν, οὐδὲν οὐδενὸς
ἀμείρεως ὑπερκρατεῖ, εἰ δὲ δύσκρατος, ἀνάγκη πλεονεκτεῖν ἢ
τὴν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως. ἀλλ' αὖθ' τοῦτο, φασὶν, ἴδιόν ἐστι τῆς εὐ-
κράτου, τὸ κρατεῖν ἐν αὐτῇ, τὸ μὲν θερμὸν τοῦ ψυχροῦ, τὸ δὲ
ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ, κρατησάντος γὰρ τοῦ ψυχροῦ μετρίως μόνου, B
οὐκ ἀγαθὸν εἶναι τὸν κρᾶσιν, ἔτι γε μᾶλλον, νόσον ἤδη γίνεσθαι,
καθάπερ εἰ καὶ σφοδρὰς κρατήσας, θάνατον. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ
τοῦ ξηροῦ συμπίπτειν, ἐν ἀρχῇ μὲν δυσκρασίαν, ὅταν πλέον δὲ,
νόσον, ὅταν πλεῖον δὲ κρατήσαντος, θάνατον. ὥσπερ οὐχὶ καὶ ἐπὶ
τῆς ὑγρᾶς, καὶ θερμῆς ταῦτα συμπίπτοντα. τίς γὰρ ἂν οὐχ ὁμολο-
γήσειεν, ὡς ἐπιδιδοὺς μὲν ἐπ' ὀλίγον, ἢ τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ τύ-
χοι πλεονεκτῆσαν, ἢ τὸ ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ, δυσκρασίαν οὕτως γι-
γνομένην· ἐπειδὰν δὲ ἔτι πλέον, νόσον· ἐπειδὰν δὲ ἔτι πλεῖ-
στον, θάνατον· ὁ γὰρ αὐτὸς ἐπ' ἀμφοῖν λόγος. ἢ μὴ δεῖ τὰς ἀμείρεως
ὑγρὰς καὶ θερμὰς καταστάσεις αἰτιώμεθα, μηδ' ὅσα μετ' ὑγρό- C
τητος ἀμείρου νοσήματα συνίστανται θερμά, μηδὲ τοῦτ' ὁμο-
λογῶμεν εἶναι νοσήματα. πρὸς δὴ τοὺς τοιούτους λόγους ἀπο-
μαχόμενοί τινες τῶν ἀπ' Ἀθηναίου τοῦ Ἀτταλέως, ὁμόσε χω-
ροῦσιν· οὔτε καταστάσεις ὑγρὰς καὶ θερμὰς μεμφεσθαι λέγοντες,
οὔθ' εὑρεθῆναί τι νόσημα φάσκοντες ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἀλλὰ
πάντως, ἢ θερμὸν καὶ ξηρὸν ὑπερέχειν, ὡς τὸ πυρετὸν, ἢ ψυχρὸν
καὶ ὑγρὸν, ὡς τὸ ὕδερον, ἢ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, ὡς τὴν μελαγχο-
λίαν. ὑπομένουσι δὴ σκοῦδα καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ὑγρὸν
μὲν καὶ ψυχρὸν εἶναι τὸ χειμῶνα φάσκοντες. ξηρὸν δὲ καὶ θερμὸν D
τὸ θέρος, ἢ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν τὸ φθινόπωρον, εὔκρατον δὴ ἅμα
καὶ θερμὸν καὶ ὑγρὸν ἔαρ, καλοῦσι τὸ ἔαρ, οὕτω δὲ καὶ τὴν
ἡλικίαν, τὴν παιδικὴν εὔκρατόν τε, καὶ θερμὴν, καὶ ὑγρὰν
εἶναι φασι. δηλοῦσθαι δὲ τὴν εὐκρασίαν αὐτῆς νομίζουσι, κατὰ
τὴν ἐνεργείαν τῆς φύσεως, ἐρρωμενεστάτην τηνικαῦτα μάλιστα. καὶ
μὴν δὴ καὶ τὸν θάνατον φασιν εἰς ξηρότητα καὶ ψῦξιν ἄγειν τὰ
τῶν ζώων σώματα. καλεῖσθαι γοῦν ἀλίβαντας τοὺς νεκροὺς, ὡς
ἂν μηκέτι λιβάδα καὶ ὑγρότητα κεκτημένους σχεδεμίαν, ἐξατ-
μισθέντας ἅμα, καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ θερμοῦ, καὶ παγέντας
ὑπὸ τῆς ψύξεως. ἀλλ' εἴπερ ὁ θάνατος, φασὶ, τοιούτους, θάλ- E
λοντάν γε ἤδη τὴν ζωὴν, ὡς δὴ σώματα ὑπερχόμενα αὐτῇ, θερ-
μὴν τε εἶναι καὶ ὑγράν· καὶ μὴν εἴπερ ἡ ζωὴ, φασὶ, θερμόν τι
πνεῦμα καὶ ὑγρόν ἐστιν, ἀναγκαῖον πάντα, καὶ τὸν ὁμοιότατον αὐτῷ
κρᾶσιν, ἀρίστην ὑπερέχειν. εἰ δὲ τοῦτο πάντη που δῆλον, ὡς εὐ-
κρατωτάτην, ὡς ἐν τούτῳ συμβαίνειν ὑγρὰν καὶ θερμὴν
φύσιν, εὐκράτῳ, καὶ μηδὲν ἄλλο εἶναι τὴν εὐκρασίαν, ἢ τῆς ὑγρό-
τητός τε καὶ θερμότητος ὁπηκρατούσης. οἱ μὲν δὴ περὶ τὸν
Ἀθηναῖον, λόγοι τοιοῦδε. δοκεῖ δέ πως ἡ αὐτὴ δόξα καὶ Ἀριστο-
τέλους εἶναι τοῦ Φιλοσόφου, καὶ Θεοφράστου γε μετ' αὐτὸν, καὶ τῶν
Στωϊκῶν, ὥστε καὶ τῷ πλήθει τῶν μαρτύρων ἡμᾶς δυσωποῦσιν.
ἐγὼ δὲ περὶ μὲν Ἀριστοτέλους, ὅπως ἐνόμισεν, ὕστερ θερμῆς F
καὶ ὑγρᾶς κράσεως, ἴσως ἂν εἰ δεηθείη, ὅτε πρὸς ἐκεῖνον τὸν λόγον,
δείξαιμι. δοκοῦσι γάρ μοι παραλυθῆναι αὐτῷ.

quem omisisse conuincentur. Esto enim, sicut ipsi volunt, temperatus status is, qui calidus est & humidus; omissus igitur illis planè est is, qui frigidæ intemperiei aduersetur & siccæ, nempe in qua humidum præpollet & calidum. At idem, inquiunt, is est. At qui fieri potest, vt simul exuperet calidum & non exuperet; & superetur frigidum, & non superetur? si enim temperatus status est, neutrum alterum immodicè exuperat; sin intemperatus; necesse est exuperet altera oppositionum pars. At hoc ipsum, inquiunt, temperati statum proprium est, vt in eo calidum præstet frigido, & humidum sicco; quippe si frigidum modicè quidem vincat, non esse commodum temperamentum; sin ampliùs exuperet, iam vtique morbum existere, æquè vt si vehementer exuperet, mortem. Ad eundem modum in sicco contingere; in principio quidem existere intemperiem; si ampliùs augeatur, morbum; si plurimùm exuperet, mortem: Ceu verò in calido & humido non idem contingat; quis enim non dicat, vbi vel calidum frigido, vel humidum siccò paulò quidem plus valet, intemperiem ita fieri; vbi ampliùs exuperat, morbum; vbi plurimùm, mortem? si quidem eadem est vtrobique ratio. Alioqui nec qui calidi humidíque immodicè status sunt, eos vitio demus; nec qui calidi morbi cum humore immodico consistunt, eos morbos fateamur. Has quidem & eiusmodi obiectiones diluentes quidam Attalensis Athenæi sectatores, negant aut calidum humidúmque statum vitio dari, aut morbum vllum inueniri, qui calidus sit & humidus, sed omninò qui vel calidus sit & siccus, vt febris; vel frigidus & humidus, vt aqua intercus; vel frigidus & siccus, vt melancholia. Faciunt hîc & de anni temporibus mentionem, quorum hyemem frigidam esse atque humidam dicunt, æstatem calidam & siccam, autumnum frigidum & siccum, ver autem, tum temperatum, tum verò calidum humidúmque appellant. Ad eundem modum & ex ætatibus puerilem quidem temperatam esse, tum verò calidam humidámque. Porrò indicari autumant eorum temperiem ex naturalibus actionibus, quæ illa ætate maximè sint firmæ. Sed & mortem aiunt animantium corpora ad frigidum siccúmque perducere; quippe mortuos ἀλιβαντας vocari, quasi nihil humecti in se habentes, vtpote tum caloris abitione eo exhaustos, tum frigore rigentes. Quòd si, inquiunt, mors talis est naturæ, certè vita, quum sit illi contraria, calida est & humida; at verò si vita calidum quiddam atque humidum est, omninò quod illi simillimum temperamentum est, id optimum necessariò est; quòd si est, neminem latet idem quoque temperatissimum esse, sic in idem recidere calidum humidúmque statum cum temperato, nec aliud esse probam temperiem, quàm caliditatem simul & humiditatem dominari. Atque Athenæi quidem sequacium hæ sunt rationes; videtúrque & Aristotelis Philosophi, & post eum Theophrasti, & Stoicorum eadem esse quodammodo sententia. Ita testium quoque numero nos territant. Ego verò, quemadmodum Aristoteles de calida humidáque temperie senserit, in progressu, si respostulet, fortasse explicabo; videntur enim eum non rectè accipere.

CAP. IV.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 40 sur 276

CAPVT IV.

Ver non esse calidi & humidi temperamenti.

NVnc id primùm agam, vt eos qui sic sentiunt, in quo se ipsos fallant, doceam: mox rem totã in vnum coactam caput demonstrem. Cùm enim calidum & humidum, atque etiam eucraton existimant ver esse, hinc se manifestè decipiũt: nam neq; humidum est sicut hyems: neque calidũ, sicut æstas, quare neutrum immodicè: cùm tamen ipsis authoribus excessum quendam indicet quoduis talium nominum. Bifariam autem sunt decepti: primùm quidẽ, quòd in quatuor anni temporibus quartam temperamentorum coniugationem inuentam omninò volunt: deinde, quòd id ea ratione concludũt, quòd sit ver hyeme quidem calidius, æstate verò humidius. Verùm nec quartam in temporibus anni statuere temperamenti coniugationem est necesse, nisi etiam talis appareat: & cõtulisse id cum temporibus vtrinque positis, non magis id humidum & calidum, quam frigidum probat & siccum. Si enim calidum humidúmque, excessus cuiusdam nomina sunt, non potest, nec ipsis quidem authoribus, verum esse, ver enim in omnibus mediocre: si autem eò quòd æstate humidius est, hyeme verò calidius, idcirco humidum est & calidum, quid causæ est, quo minus frigidum id siccúmque putes propterea quòd æstate frigidius, & hyeme siccius? vel quam sibi facit sortitionem, vt vnam partem oppositionis ab hyeme, alteram ab æstate accipiat? quippe cùm ab vtroque in vtraque oppositionum parte dissideat, non ex dimidio collationem, sed ex toto habere debebat. Atqui si ita fiat, contraria illi inesse dicemus: nam calidum erit & siccum, si conferatur cum hyeme: frigidum & humidum, si cum æstate. Ex neutra igitur collatione, si modò integra est, calidum & humidum erit. Sed si illis licet ex vtraque oppositione sumpto dimidio, calidum id humidúmque asserere, nobis quoque ad alterum dimidium transire, atque id frigidum & siccum dicere, quidni licebit? scilicet siccum, vt ad hyemem: frigidum, vt ad æstatem. Omnia igitur hac ratione ver erit, humidum, siccum, calidum, frigidum. atqui in illorum ipsorum sententia, non possunt quatuor qualitates in vna eadémque re præpollere. Ergo neque æstati, neque hyemi ver comparare est æquum, sed potiùs ipsum per se æstimare. Neque enim hyemem ipsam ea de causa humidam esse & frigidam dicimus, quòd reliquis temporibus humidior frigidiórque sit: immo id illi alia quoque ratione accidit: sed quòd humiditas in ea superet siccitatem, & frigiditas calorem, propterea frigida dicitur atque humida. Ad eundem modum & æstas, quia in ea humidum vincitur à sicco, & frigidum à calido, ipsa quoque calida dicitur & sicca. siquidem æquum censeo quatuor anni temporum quodlibet ex suapte æstimatum natura, non autem ex alterius comparatione, calidum, frigidum, humidum, siccumve nominari debere. Quin etiam, si ad hanc formulam æstimes, apparebit tibi ver esse omnis excessus planè in medio: cùm neque, sicut in hyeme plus valet in eo frigidum, quàm calidum: neque, sicut in æstate, minus: Ad eundem modum siccitatis humiditatísque æquabilitatem in eo spectes, neque scilicet in eo sicut in æstate, præualente sicco: neque, sicut in hyeme, exuperante humido. Proinde rectè ab Hippocrate est dictum,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Εαρ οὐκ ἔστι τῆς θερμῆς τε καὶ τῆς ὑγρᾶς κράσεως.

ΤΟ δὲ γε νῦν ἔτι, πειράσομαι πρῶτον ἐνδείξασθαι τοῖς λέγουσι ταῦτα, πῆ ποτε σφίζονται σφᾶς αὐτοὺς, εἶτ' ἐφεξῆς ὑποδείξαι τὸν ἅπαντα λόγον, εἰς ἓν ἀναγήσαντες κεφάλαιον. ὅτι μὲν δὴ ὁ ἔαρ, οἵουπερ θερμόν ἐστι, καὶ ὑγρὸν ἅμα καὶ εὔκρατον, ἐντεῦθεν σφίζονται πρόφασιν. οὔτε γὰρ ὑγρὸν ὡς χειμὼν, οὔτε θερμὸν ὡς ὁ θέρος, ὡς ἔσθ' ὅτερον ἀμέτρως· ἀμετρίας δ' ἔτι ὧν ἕκαστον τούτων ὀνομάτων, καὶ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, δηλωτικόν. διχῶς δ' ἐσφάλησθαι, πρῶτον μὲν, ἐκ τοῦ βούλεσθαι πάντως, ἐν τοῖς ὥραις διῃρῆσθαι τὸ τέταρτον συζυγίαν τῶν κράσεων, ἔπειτα δ' ἐκ τοῦ, καὶ θερμότερον ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ὑγρότερον ἢ κατὰ θέρος ἐστὶν ἀρχήν αὖθ'. ἀλλ' οὔτ' ἀναγκαῖον, ἐν τοῖς ὥραις ὑποτίθεσθαι τὸ τέταρτον συζυγίαν τῶν κράσεων, εἰ μὴ καὶ φαίνοιτο· οὔτε ὁ πρόσθεν ἄλλην αὖθ' τοῖς ἑκατέρωθεν ὥραις, οὐδὲν μᾶλλον ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἢ ψυχρὸν ἀποδείξῃ καὶ ξηρόν. εἰ μὲν γὰρ ἀμετρίας ἐστὶν ὀνόματα ὁ ὑγρὸν καὶ ὁ θερμὸν, οὐκ ἀληθεύεται κατ' αὐτούς. σύμμετρον γὰρ ἐν ἅπασι ὁ ἔαρ. εἰ δ' ὅτι θέρους μὲν ἐστιν ὑγρότερον, χειμῶνος δὲ θερμότερον, ὑγρὸν ὅτι καὶ θερμὸν, οὐδὲν ἧττον αὖθ' ψυχρὸν καὶ ξηρὸν νομίζεσθαι προσήκει, διότι θέρους μὲν ὅτι ψυχρότερον, χειμῶνος γ', ξηρότερον, ἢ τίς ἀποκλήρωσις, ἓν μὲν τῶν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, ἓν γ' ἀπὸ τοῦ θέρους λαμβάνων; ἐν ἑκατέραις γὰρ ἀμφοτέρων διαφέρον, οὐκ ἐξ ἡμίσεως ὀφείλει τὸν πρόσθεν ἀλλ' ὁλόκληρον ἴσχειν. καὶ μὲν εἴπερ ὕστατα γίνοιτο, τὸν αὐτὸν φήσομεν ἐναρχὴν αὖτις. θερμὸν μὲν γὰρ ἔσται καὶ ξηρὸν, εἰ ὁ χειμῶνι, ψυχρὸν δ' αὖ καὶ ὑγρὸν, εἰ τοῦ θέρει, πρόσθεν δὲ ἄλλοτε. καὶ δεύτεραν οὕτω τὴν πρόσθεν ὁλοκλήρως μνημονεύω, ὑγρὸν καὶ θερμὸν ἔαρ. εἰ δ' ἔξεστιν ἐκείνοις ἐξ ἑκατέρας αὐτῶν ἥμισυ λαβοῦσιν, ὑγρὸν ἀποφαίνειν αὐτὸ καὶ θερμὸν, ἔξεστι δήπου καὶ ἡμῖν, ὅτι δ' ἑτέρου ἥμισυ μετελθοῦσιν, ξηρόν καὶ ψυχρὸν ἀποφῆναι. ξηρὸν μὲν, ὡς πρὸς τὸν χειμῶνα, ψυχρὸν γ', ὡς πρὸς ὁ θέρος. ἅπαντα οὖν ὕστατος ἔσται ὁ ἔαρ, ὑγρὸν, ξηρὸν, θερμὸν, ψυχρόν. ἀλλ' οὐδὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, οἷόν τε ἔστιν ἐν ἑνὶ καὶ ταὐτῷ πρόσθεν, τὰς τέτταρας διακρατῆσαι ποιότητας ἴσους ὥστε θερμὸν πρόσθεν, ὥστε χειμῶνι ὁ ἔαρ, ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ σκεπτέον δίκαιον. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν χειμῶνα, διὰ τοῦτο λέγομεν ὑγρὸν εἶναι καὶ ψυχρὸν, ὅτι τῶν ἄλλων ὡρῶν ἐστιν ὑγρότατος καὶ ψυχρότατος, ἀλλὰ τοῦτο μέν, καὶ ἄλλως αὖτις συμβέβηκεν. ὅτι δὲ πλεονεκτεῖ καὶ αὐτὸν, ἢ μὲν ὑγρότης τῆς ξηρότητος, ἡ δὲ ψυχρότης τῆς θερμότητος, διὰ τοῦτο, ψυχρὸς εἶναι καὶ ὑγρὸς λέγεται. καὶ ταὐτὸ γ' καὶ ὁ θέρος, ὅτι καὶν τούτῳ, τὸ μὲν ὑγρὸν ἀπολείπει τῆς ξηρᾶς, τὸ γ' ψυχρὸν τῆς θερμῆς, διὰ τοῦτο, θερμὸν εἶναι λέγεται καὶ ξηρόν. καὶ γὰρ δίκαιον, ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως ἑκάστην τῶν ὡρῶν ἐξεταζομένην, καὶ πρὸς ἄλλην τινὰ συμβαλλομένην, ἢ θερμὴν ἢ ψυχρὰν, ἢ ξηρὰν ἢ ὑγρὰν ὀνομάζεσθαι. καὶ δὴ καὶ σκοπουμένῳ οἱ κατὰ ταῦτα, φανήσεται τὸ ἔαρ ἀκριβὲς μέσων ἁπασῶν τῶν συμβολῶν. ὥστε γὰρ ὡς ἐν χειμῶνι, πλεονεκτεῖ τὸ ψυχρὸν ἐν αὐτῷ τῷ θερμῷ, ὥθ' ὡς ἐν θέρει, πλεονεκτεῖται. κατὰ ταῦτα δὲ, καὶ ξηρότητός τε, καὶ ὑγρότητος ἴσον μοιρίαν τιν' ὅστιν ἐν αὐτῷ, μήθ' ὡς ἐν θέρει κρατουμένου τοῦ ξηροῦ, μήθ' ὡς ἐν χειμῶνι, τοῦ ὑγροῦ. διὰ τοῦτο, ὀρθῶς εἴρηται πρὸς Ἱπποκράτους,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 41 sur 276

ἦρ ὑγιεινότατον, καὶ ἥκιστα θανατῶδες. ἀλλὰ καὶ ὁ φθινό-
πωρον, ἧττον μὲν ἢ ὁ θέρος, θερμὸν, ἧττον δ' ἢ ὁ χειμὼν, ψυ-
χρὸν, ὥστε τοῦτο μὲν, οὔτε θερμὸν ἁπλῶς, οὔτε ψυχρὸν,
ἀμφότερα γὰρ ὄντ', οὐ σαφέστερον ἄκρως. ἕτερον δέ τι πρό-
σεστιν αὐτῷ κακὸν, ὅπερ ἐπεσημήνατο καὶ Ἱπποκράτης ἐν
ἀφορισμοῖς λέγων. Οἷσι τὴν αὐτὴν ἡμέρην, ὅτε μὲν
θάλπος, ὅτε δὲ ψυχὸς γίγνηται, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήμα-
τα προσδέχεσθαι χρή. καὶ τοῦτ' ὄντ', ὃ μάλιστα νοσώδες
ἐργαζόμενον ὁ φθινόπωρον, ἡ ἀνωμαλία τῆς κράσεως. οὐκ
ὀρθῶς οὖν εἴρηται ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, ἅ γὰρ ὄντ' ψυχρὸν,
οὐκ καθ' αὑτὸ θεωρούμενον, ὥσπερ ὁ χειμὼν, ἀλλὰ τῷ θέ-
ρει παραβαλλόμενον, ἐκείνου ψυχρότερον. ἅ μὲν οὐ
ὁμαλῶς δύκρατον, ὡς ὅ ἔαρ, ἀλλ' ὅτι μάλιστα τούτῳ διε-
νήνοχεν ἐκείνης τῆς ὥρας, ὅτι τῷ δύκρασίαν τε καὶ τῷ
ὁμαλότητα, ὅσῳ πρώτως ἴσην ἅ κέκτηται. πολὺ γὰρ θερμό-
τερόν ὄντ', τῷ μεσημβρίαν, ἢ τῷ τέω τε, καὶ τῷ
ἑσπέραν. ὑγρότητι δὲ καὶ ξηρότητι, μέσον μὲν οὐκ ἔστιν ἀκρι-
βῶς, ὡς ὅ ἔαρ, ἀλλ' ὅπερ ὅ ξηρότερον ῥέπει. λείπεται γ' ἐπὶ
τούτῳ, τῇ θέρει, ἅ μὲν τοσοῦτόν γε ὅσον θερμότητι. δῆ-
λον οὖν ὡς οὐδὲ ὁ φθινόπωρον ἁπλῶς οὕτως ῥητέον, ὡς
ὑγροὶ λέγουσι, ψυχρόν τε ἅμα καὶ ξηρόν. ἄκρως μὲν γὰρ ὑ-
δέτερον ὄντ', ὑπερέχεται δ' ὑπ' αὐτοῦ ὅ ξηρὸν τῷ ὑγροῦ. καὶ
δικαίως ἂν λεχθείη τοῦτο μὲν ξηρὸν, ὑπ' ἴσῃ τῇ θερμότη-
τι καὶ ψυχρότητι διαφορᾷ, μικτὸν δ' ἀμφοῖν καὶ ἀνώ-
μαλον. ὥς γ' εἴπερ ταῖς τέτταρας συζυγίας τῶν κράσεων, εἰς
τὰς τέτταρας ὥρας διανέμειν ἀποδοίσιν, ἴσως ἂν μόνον
ἥκοιεν κακῶς προσαφέντες ὑγρότητα καὶ θερμότητα κρά-
σεως, ἀλλὰ καὶ φθινοπώρῳ, ψυχρότητα καὶ ξηρότητα. καί-
τοι γε, εἰ καὶ τοῦτο συνεχωρήθη τὸ ξηρὸν εἶναι καὶ ψυχρὸν, οὐκ
ἐῶ αἰσχύνην δύκρασιν, ὑγρὸν εἶναι καὶ θερμὸν ὅ ἔαρ. ἅ γὰρ εἰ
τέτταρες αἱ πᾶσαι συζυγίαι τῶν κράσεων ἀμείψεων εἰσὶν,
ἤδη πάσας ἀναίσχυντον εἰς τὰς τέτταρας ὥρας νενεμῆσθαι.
ἀλλ' εἴπερ ἄρα τάξις τίς ἐστιν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τῷ ὅ βέλ-
τιον, ἅ τῷ ὅ χεῖρον ἅπαντα κεκόσμηται, πῇ μᾶλλον ἐῶ,
δύκρατος μὲν ταῖς πλείοις ὥραις γεγονῆσθαι. μίαν δὲ ἐξ αὐ-
τῶν, εἴπερ ἄρα, τῷ δύκρατον. οἱ δέ γε, ἐναντίον ἀπο-
δείξαι πειρώμενοι, ὡς οὐδεμία τῶν ὡρῶν ἐστὶ δύκρατος,
ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἐν αὐταῖς ὑπάρχειν, νῦν μὲν ὅ θερμὸν,
αὖθις δὲ ὅ ψυχρὸν, καὶ νῦν μὲν, εἰ τύχοι, ὅ ξηρὸν, αὖ-
θις δὲ ὅ ὑγρόν. ἐγὼ δὲ τοσοῦτον ἀποδέω ὅ ὑγρὸν καὶ θερμὸν
ἀποφαίνειν ὅ ἔαρ, ἢ ὅπερ ἂν δύκρατον ᾖ, θερμὸν καὶ
ὑγρὸν εἶναι συγχωρῶν, ὥστε πολὺ ἐναντίον ἀποφαίνομαι,
χεῖσιν εἶναι κατάσασιν κράσεως τῆς παρεχόντος ἀέρος,
τῷ θερμῷ καὶ ὑγρῷ, ᾧ ἐν μὲν ταῖς ὥραις, οὐκ ἂν δύ-
ραις ὅλως. ἐν δὲ ταῖς νοσώδεσί τε καὶ λοιμώδεσι κατασά-
σεσιν ἐνίοτε συμπίπτει, καθάπερ που καὶ ὁ Ἱπποκράτης
ἐμνημόνευσε, λέγων. ὗεν ἐν καύμασιν ὕδατι λαύρῳ δι'
ὅλου. τοῦτο γὰρ ὄντ' ἴδιον ὑγρᾶς καὶ θερμῆς κατασάσεως,
ὗειν συνεχῶς ἐν καύμασιν. εἰ δ' ἤτοι μόνον εἴη καῦμα,
καθάπερ ὅτι τῇ κατὰ φύσιν, ἐχόντος θέρεος, ἢ ὗει μὲν,
ἀλλ' ἐν κρύᾳ, καθάπερ ἐν χειμῶνι, θερμὸν καὶ ὑγρὸν
ἔχ οἷόν τε τὸν τοιοῦτον εἶναι κατάσασιν. ἆρ' οὖν αὖσον
ἐκεῖνο ὅ θέρος, ἐν ᾧ φησιν, ὗεν ἐν καύμασιν ὕδατι λαύ-
ρῳ δι' ὅλου; ἢ μᾶλλον αἰθρίας ἐν αὐτῷ γιγνέσθαι διηνεκῶς,
σαπέντων δηλονότι τῶν ἐν τῷ σώματι περιττωμάτων.
καὶ ἵνας ἰχῶρας θερμοὺς ἢ ὑγροὺς ἀμέτρως γιγνομένους.

A Ver esse saluberrimũ, ac minimè morbis qui mortem afferant, obnoxium. Est & autumnus vtique quàm æstas, minùs calidus: sic vtiq; quàm hyems, minùs frigidus, quare hac ratione nec calidus absoluto sermone est, nec frigidus, quippe cùm ambo sit, ac neutrum ad summum: cæterùm alterum in eo est incommodum, quod etiam Hippocrates illa sententia significauit, quâ in Aphorismis dixit, Cùm eodem die modò nos calor vrget, modò frigus afficit, autumnales expectandi morbi sunt. atque ea res est quæ maximè autumnum morbiferum facit, inæqualis ipsa temperies. Itaque non rectè frigidus siccúsque dicitur: non enim frigi-
B dus est, si ipse per se spectetur, vt hyems est: sed vbi cum æstate confertur, vtique illa frigidior: Sed nec æquabiliter temperatus, sicut ver: imò in hoc maximè ab illo tempore dissidet, quòd mediam temperiem & æqualitatem perpetuò parem non seruat: quippe meridie multò est calidior, quàm manè, aut vesperi: Nec in humido & sicco medium omninò statum obtinet, quemadmodum & ver, sed ad siccius deuergit. Ab æstate verò etiam in hoc vincitur, non tamen tanto interuallo, quanto in calore. Ergo patere arbitror, nec autumnum absoluto sermone & citra exceptionem, fri-
C gidum & siccum (sicut illis placet) dicendum esse, cùm neutrum ad summum sit, sed vincat in eo siccitas humiditatem: qua ratione meritò siccus appelletur: in calore verò & frigore, mixtum quiddam ex ambobus, & inæquale statuatur. Proinde si quatuor temperamentorum coniugationes in quatuor anni tempora distribui volunt, sciant se non solùm veri calidum humidúmque statum malè assignasse, sed etiam autumno frigidum & siccum: quanquam, si hoc quoque concedamus frigidum & siccum esse, non erit statim necesse ver humidum calidúmque esse. Non enim si qua-
D tuor temperierum immoderatarum coniugationes in totum sunt, iam omnes eas in quatuor anni tempora dispensari necesse est: sed si quis hoc in mundo est ordo, ac prout meliùs est non prout peiùs, omnia sunt disposita, probabilius sit, plura quidem ex anni temporibus temperata esse facta: vnum verò, si modò aliquid, intemperatum. Hi verò contra ostendere conantur nullum eorum esse temperatum, sed necessariò in ipsis exuperare, aliàs calidum, aliàs frigidum: & nunc, si ita sors tulit, siccum, nunc humidum. Ego verò, tantum abest vt aut ver humidum & ca-
E lidum pronunciem: aut, si quid temperatum est, calidum atque humidum esse concedam, vt quod planè contrarium est id affirmem, omnium aëris nos ambientis temperamentorum pessimum id esse, quod humidum est & calidum: Quòd sanè temperamentum in quatuor anni temporibus inuenire prorsus nequeas: in morbido & pestilenti aëris statu interdum incidit, veluti quodam loco Hippocrates commemorat his verbis: Pluebat per æstum imber largus assiduè. Id namque est humidi & calidi status proprium, vt in æstu assiduè pluat: quòd si vel tantùm æstus sit, quem-
F admodum in naturaliter se habente æstate: vel pluat, sed in frigore, veluti hyeme solet: fieri nequit vt is status calidus sit & humidus. An igitur sine morbis erat æstas illa, in qua pluisse dicit in caloribus assiduè largum imbrem? Atqui carbunculos in ea fuisse narrat, putrescentibus scilicet in corpore excrementis: ac saniem quandam, quæ calida humidáque immodicè fuerat, gignentibus,

Intelliges id ex ipſa dictione, ſi totam tibi aſcripſero, ea ſic habet: Erant in Cranone carbunculi æſtiui. Pluebat per æſtum largo imbri, idque aſſiduè: accidebat autem hoc magis Auſtro. Ac ſuberat quidem ſub cute ſanies, quæ concluſa incaleſcebat ac pruritum excitabat: mox puſtulæ veluti ambuſtis oboriebantur, vrique ſub cute videbantur. Verùm hîc minus, vtpotè vno tantùm è quatuor temporibus mutato, malum fuit. Quòd ſi duo triáve ſint mutata, aut etiam totus annus calidus humidúſque fuerit, neceſſe eſt magna peſtilentia ſuccedat: cuiuſmodi in tertio Epidemiôn. i. *graſſantium publicè morborum*, narrat. Apponam autem primùm quæ de temporum intempeſtiuo ſtatu ſcripſit: deinde de hominum, quę ſubſequuta eſt, corruptela. Aduertas autem animum in omnibus diligenter velim: æſtiméſque primùm, cuiuſmodi res ſit calida humidáque temperies, quámque veri (quod temperata res eſt) diſſimilis: deinde quàm neceſſariò in ea omnia putreſcant. Incipit igitur Hippocrates narrationem in hunc modum: Annus Auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens. Deinde totius ſtatus particularem rationem his ſubiicit, crebros imbres in calido & auſtrino ſtatu fuiſſe ſcribens: mox vniuerſum ſermonem in vnam ſummam ſic conferens in fine, inquit: Cum fuiſſet totus annus auſtrinus, humidus & mollis, & hæc inciderunt: quæ vtique omnia in hoc libro ſcripſiſſe ſit longum: licet autem, cui libuerit, in tertio Epidemiôn membratim ea legere, ac in vnum caput omnia redacta videre, nempè putredinem maximam: cuius etiam ipſius Hippocrates non rarò nominatim meminit, aliàs ſic ſcribens: Erat autem & fluxio ipſa collecta haud ſimilis puri, ſed alia quædam putredo, ac fluxio multa, variáque. Aliàs ſic: Et in pudendis carbunculi æſtiui, tum alia, quæ putredines appellantur: vtque ex hac putredine multis quidem brachium & cubitus totus decideret: multis femur, vel ſura nudaretur, totúſque pes: quineſſam magni oſſium, carnium, neruorum articulorúmque prolapſus, inciderunt. Denique nullum ex affectibus quos ſcripſit, inuenias, qui meritò ſoboles putredinis non ſit. quippe quòd nec à ſicco putrefieri quicquam ſit aptum, nec à frigido, intelliges, ſi carnes & reliqua quæcunque aſſeruari ab hominibus ſolent, obſerues, hæc ſale, hæc muria, hæc aceto, hæc alio quopiam ex iis quæ ſiccant, commodè præparari. Deprehendas & Borea (qui ſiccus natura & frigidus ventus eſt) omnia quàm diutiſſimè imputria durare. contra, putreſcere facillimè Auſtrino ſtatu: eſt enim is ventus calidus & humidus. Itaque nos in totum contra, quàm ij, qui calidum & humidum ver autumant, decernimus: cùm neque tale ſit; neque, ſi eſſet, vtique ſalubre eſſet. Hi tamen & tale eſſe volunt, & propterea etiam ſalutiferum, vtrobique peccantes, tum in iis quæ ſenſu percipere, tum quæ ratione eſt intelligere: cùm ſenſu id manifeſtè liceat planè temperatum aduertere: nec minus ratione illud inuenire, quòd propterea eſt aptum ſanitati, quòd è quatuor nulla in eo qualitatum exuperet. Quòd ſi vel caliditas eius frigiditatem multò excederet, vel humiditas ſiccitatem, tum variis putredinibus obnoxium, tum hac ratione omnium annì temporum morbis eſſet maximè opportunum.

A Εἴρηται δὲ ὀξ αὐτῆς τῆς ῥήσεως, εἰ πᾶσθαι αὐτῶν οἱ προσαγορεύομαι, τόνδε τὸν τρόπον ἔλεγεν. αἱ μὲν ἀραχνες ἐν κραναῖσι θερεινοί. ὗεν ἐν καύμασιν ὕδατι λαβύρῳ δι' ὅλου. ἐλίνοντο δὲ μᾶλλον Νότῳ, καὶ ἐπεγίνοντο μὲν καὶ τοῦ δέρματος ἰχῶρες. ἐξηκαταλαμβανόμενοι δὲ ἐθερμαίνοντο, καὶ κνησμὸν ἐνεποίεον, εἶτα φλύκταιναι ὥσπερ πυρίκαυσοι ἐπεμίσαντο, ὑπὸ δὲ τοῦ δέρματος κατέαθαι ἐδόκεον. ἀλλ' ἐν τούτοισι μὲν, ὡς αἱ μιαὶ ὧραι μεταχωρήσησι, ἧσσον ἐκακοῦτο, εἰ δὲ δύο ἢ τρεῖς ἐπαναλάβοιεν, ἢ καὶ σύμπαν τὸ ἔτος ὑγρὸν καὶ θερμὸν γένοιτο, μέγιστον ἀνάγκη συμπίπτειν οὕτω λοιμὸν, οἷ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἐπιδημιῶν διηγεῖται. πανδαγράω δὲ, τοιοῦτον μὲν ἀεὶ τῆς τῶν ὡρῶν ἀκοσμίας εἶπεν. ἐφεξῆς δὲ, καὶ τοῦ τῆς ὀπτιλονομένης φθορῆς, τῶν ἀνθρώπων. ἐν ἅπασι δ' αὐτοῖς, τοιοῦτόν σε τὸν νοῦν ἀκριβοῦς ἀξιῶ, καὶ σκοπεῖσθαι, τοιοῦτον μὲν ὁποῖόν τι τοιοῦτόν θερμὴ καὶ ὑγρὰ κρᾶσίς ἐστιν, ὡς οὐδὲν ἧττον πρόμιον, ὑγιεινότατον χρήματι. Δεύτερον δὲ, ὡς ἀναγκαῖον ἐν αὐτῇ σήπεσθαι πάντα. ἄρχεται μὲν οὖν ὁ Ἱπποκράτης τῆς διηγήσεως ὧδε. ἔτος νότιον, ἔπομβρον, ἄπνοια ὅλῳ τέλεος. εἶτα τούτοις ὀπτιφέρᾳ τὰ κατὰ μέρος ἁπάσης τῆς καταστάσεως. ὀμβρίης πολλοὺς ἐν θερμῇ καὶ νοτίᾳ καταστάσῃ γίνεσθαι χρόαφων. εἶτ' αὖθις τὸν σύμπαντα λόγον εἰς ἓν ὅπερ τέλος κεφάλαιον ἀγαγών, φησίν. Γενομένου δὲ τοῦ ἔτεος ὅλου, φησὶ, νοτίου, καὶ ὑγροῦ, καὶ μαλακοῦ, τάδε τὰ τάδε συνέπεσεν, ἃ ξύμπαντα μὲν ἀναγράφειν ἐν τῷδε τῷ λόγῳ, μακρόν. ἔνεστι δὲ τῶν βυλομένῳ, λαβόντι τὸ τέλος τῶν ἐπιδημιῶν, ἀναγινώσκειν τὰ κατὰ μέρος, εἰς ἓν ἅπαντα κεφάλαιον ἀναγόμενα, σηπεδόνα μεγίστην, ἧς τὰ αὐτῆς ὀνόματι πολλάκις ὁ Ἱπποκράτης ἐπιμέμνηται, ποτὲ μὲν ὧδέ πως λέγων. ἰὼ ὦ καὶ ὁ ῥοῦμα ὁ συνισάμενον, ἃ πύῳ ἔοικεν, ἀλλὰ σηπεδόνι ἐοικὸς ἄλλῃ, καὶ ῥοῦμα πολὺ, καὶ ποικίλον, ὅτε ὦ πάλιν ὧδέ. καὶ ἐν αἰδοίοισιν, ἀνθρακες οἱ κατὰ μέρος, καὶ ἄλλα ἃ σήψις καλέεται, καὶ ὡς ἐκ τῆς σήψεως ταύτης, πολλοῖς μὲν βραχίων, καὶ πῆχυς ὅλως ἀπερρύη. πολλοῖσι δ' μηρὸς, ἢ τὰ περὶ τὸν κνήμιον ἀπεψιλοῦτο, καὶ ποὺς ὅλος. ἄλλα καὶ ὀστῶν, καὶ σαρκῶν, καὶ νεύρων, καὶ ἀρθρων ἐκπτώσεις ἐγίνοντο μεγάλαι. καὶ ὅλως οὐδὲν ἧττον ῥύσιν ὧν ἔγραψε παθημάτων, ὁ μὴ σηπεδόνος ἔσχον τάξιν, δεόντως. ὅτε γὰρ ἐκ τοῦ ξηροῦ τι σήπεσθαι πέφυκεν, ἢ ἐκ τοῦ ψυχροῦ. μάλιστα δ' αὖ, εἰ θέλοιμι τὰ τε κρέα, καὶ τἆλλα σύμπαντα, τὰ περὶ τὴν ἀνθρώπων ταμιεύομαι, τὰ μὲν ἁλσὶ, τὰ δ' ὄξυμι, τὰ δ' ὄξει, τὰ δ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ξηραινόντων σκευαζόμενα κελεύω. μάλιστα γὰρ, καὶ ὡς ἐν τῷ Βορέᾳ, ξηρῷ καὶ ψυχρῷ τῷ φύσιν ἐναρχόντι, ἀσηπτα μέχρι πλείστου διαμένοντα πέφυκε. σήπεται δ' ἑτοίμως ταῖς νοτίαις καλουμέναις καταστάσεσιν. ἔστι γὰρ οὗτος ὁ ἄνεμος ὑγρὸς καὶ θερμός. ὥστε πολὺ τοιοῦτον ἡμεῖς ἀποφαινόμεθα τοῖς ὑγρὸν καὶ θερμὸν ἐπιλαμβάνουσιν εἶναι. ὃ ἔαρ. οὔτε γὰρ τοιοῦτό ἐστιν, οὔτ' ὀλιγίστου ἂν ἰῶ, εἰ μὴ ἰῶ τοιοῦτο. οἱ δὲ καὶ τοιοῦτο εἶναί φασιν αὐτὸ, καὶ ὅτι τῶν ὑγιεινὸν ἐναρχόν, ἐν ἀμφοτέροις ἁμαρτάνοντες, ὅσα τε ταῖς αἰσθήσεσιν ἔνεστι διαγινώσκειν, καὶ ὅσα τῷ λόγῳ διασκέπτεσθαι. ταῖς μὲν γὰρ αἰσθήσεσιν ἔνεστιν εὐαρίθμως μαθεῖν, ὕδατος ἀκριβοῦς αὐτὸ, τῷ λόγῳ δ' ὀξυδερκῶς, ὡς ὅτι τῶν ἐστιν ὑγιεινόν, ὅτι μηδὲν ἐν αὐτῷ τῶν τεσσάρων ὑπερκρατεῖ. εἰ δέ γ' ἦτοι ὁ θερμὸν ὑπερκράτει πολλῷ τῷ ψυχροῦ, ἢ ὁ ὑγρὸν τῷ ξηροῦ, σηπεδόνων τε αἴ κ' ἰῶ φέρειν, οὕτω δὲ καὶ πασῶν τῶν ὡρῶν νοσωδέστατον

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 43 sur 276

ἀλλ' ἡ τῆς τῶν τεττάρων κράσεων ἰσομοιρία, τῆς τε δύκρασίας αὐτῶν, καὶ τῆς ὑγιείας αἰτία. πόθεν οὖν ἐπῆλθέ τισιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις, ὑγρὸν καὶ θερμὸν ἀποφήνασθαι τὸ ἔαρ; ὃν τῶν βουληθῶν δηλονότι, τὰς τέτταρας συζυγίας τῶν κράσεων, εἰς τὰς τέτταρας ὥρας ἁρμόσαι. τοῦτο δ' αὐτὸ πάλιν, ὃν τῶν παραλιπεῖν τὸν περὶ τῶν ἀπάντων, τὸν δύκρατον, ἐγένετο. καὶ γὰρ οὖν, καὶ διαιτημάτων, καὶ φαρμάκων, ἀποδύτων τε τῶν ὄντων, εἰς τὰς τέτταρας ταύτας συζυγίας ἀπάντησι τὰς διαφοράς.

A Sed quatuor qualitatum mixtionis æqualitas, & mediæ temperaturæ eius, & ſalubritatis eſt cauſa. Quid igitur medicis ac philoſophis quibuſdam perſuaſit, vt calidum humidúmque ver eſſe iudicarent? nempe quòd quatuor temperamentorum coniugia quatuor anni temporibus adaptare voluerunt. Porrò id inde accidit, quòd primum omnium temperamentorum, id eſt temperatum ipſum prætermiſerunt. Quinetiam victuum, medicamentorum, omnium denique rerum differentias, ad has quatuor coniugationes reducunt.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τοὺς παλαιοὺς διημαρτηκέναι, ὅτι ὀρθῶς τὴν τῶν ὀνομάτων σημασίαν οὐκ ἔγνωσαν.

CAPVT V.

Veteres erraſſe, quòd rectam nominum ſignificationem perſpectam non haberent.

Ὡς καὶ δῆλον εἰς ὅσον οἱ περὶ φύσεως ἀνθρώπου λογισμοὶ, σφαλέντες τῆς ἀληθείας, εἰς τὰς ἰάσεις βλάπτουσι, καὶ βέλτιόν ἐστι δυοῖν θατέρου, ἢ μηδ' ὅλως ἅπτεσθαι τῶν τοιούτων λόγων, ἢ πρότερον ἐν τῇ λογικῇ θεωρίᾳ γυμνάσασθαι. ὃ γὴ μήτε τῇ πείρᾳ προσέχειν τὸν νοῦν, μήτε

Quippe de mortuis & ſtirpibus animantia, calidiora humidioráque ſunt. Quinetiam ex animantibus ipſis ſpeciatim inter ſe collatis, canis ſiccior eſt, homo humidior: at ſi formicæ, vel api canem conferas, illas ſicciores, hunc humidiorem inuenias. Ita idem animans ſiccum quidem vt ad hominem collatum, humidum verò vt ad apiculam, rurſus vt ad hominem calidum: vt ad leonem, frigidum erit: nec nimirum, ſi ad aliud comparatum, contraria ſimul dici de ſe patitur. Nec enim alienum eſt, ſi idem corpus ſimul calidum, frigidúmque dixeris, niſi ad idem conferens, ſic dixeris, quod enim eſt incommodum, ſi eundem hominem dextrum ſiniſtrúmque dicas, niſi ad eundem conferens ita dicas, cùm ad alterum dextrum eſſe, ad alterum ſiniſtrum, nihil ſit abſoni. Sic igitur & canis humidus pariter & ſiccus, præterea calidus ſimul & frigidus eſt, non tamen ad idem collatus: quippe ad hominem ſi conferas, ſiccus eſt: ad formicam, humidus: rurſus hominis reſpectu calidus eſt: leonis, frigidus: quinetiam calidus eſt, vt viuēs, cum mortuus non amplius ſit calidus: non calidus, vt ad alterum (ſi ita vis) canem comparatus. Atque hæc quidem omnia per collationem inter ſe dicuntur: quæ verò, vt in animantium genere conferuntur, alia ratione: ſicuti etiam quęcumque in aliqua animalium ſpecie. Canis namque vt ad formicam & apim, eſt humidus: vt autem in animantium genenere, eſt ſiccus: rurſus ipſorum ſpeciatim canum hic ſiccus, ille humidus, alius, vt canis, temperatus.

καὶ γὰρ τῶν τεθνεώτων, ξηρὰ, καὶ τῶν φυτῶν ἔτι θερμότερα & ὑγρότερα. καὶ μὴν δὴ καὶ τῶν ζώων αὐτῶν ἀλλήλοις κατ' εἶδη παραβαλλομένων, ξηρότερον μὲν ὁ κύων, ὑγρότερον δ' ὁ ἄνθρωπος. Εἰ δ' μύρμηκι καὶ μελίττῃ παραβάλλοις τὸν κύνα, ξηρότερα μὲν σκέλη, τὸν κύνα δ' ὑγρότερον φήσεις, ὥστε ταὐτὸ ζῶον, ξηρὸν μὲν ὡς πρὸς ἄνθρωπον ἐπάρξει, ὑγρὸν δ' ὡς πρὸς μέλιτταν. οὕτω δὲ καὶ θερμὸν μὲν, ὡς πρὸς ἄνθρωπον, ψυχρὸν δ' ὡς πρὸς λέοντα. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰ ὃ πρὸς ἕτερόν τι λεγόμενον, πρὸς ἕτερα ἅμα κατηγορίας ὑπιδέχεται. ὃ γὰρ τὸ αὐτὸ σῶμα θερμὸν ἅμα λέγεται καὶ ψυχρὸν, ἀλλ' εἰ καὶ πρὸς ταὐτό. ὃ γὰρ ὅτι δεξιὸς ἅμα καὶ ἀριστερὸς ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ἄτοπον. Εἰ δέ γε πρὸς ἄλλον μὲν δεξιὸς, πρὸς ἄλλον δ' ἀριστερὸς, οὐδὲν ἄτοπον. ὕστως οὖν καὶ κύων, ὑγρὸς ἅμα καὶ ξηρὸς, καὶ θερμὸς ἅμα καὶ ψυχρὸς, ἀλλ' ὃ πρὸς ταὐτό. πρὸς μὲν γὰρ ἄνθρωπον ξηρὸς, ὑγρὸς δ' ὡς πρὸς μύρμηκα, καὶ πρὸς μὲν ἄνθρωπον θερμὸς, ψυχρὸς δ' ὡς πρὸς λέοντα. καὶ γὰρ δὴ καὶ θερμὸς μὲν, ὡς ζῶν. Εἰ γὰρ καὶ τεθνήκει, ἦν θερμόν· ὃ θερμὸς δ' ὡς πρὸς ἕτερον, εἰ οὕτως ἔτυχε, κύνα. ταὐτὶ μὲν οὖν ἅπαντα, πρὸς ἄλληλα ἐν παραβολῆς λέγεται, τὰ δ' ὡς ἐν ζώων γλιχῇ, καθ' ἕτερον τρόπον, ὥσπερ αὖ καὶ κατ' εἴδος ζῴων. κύων γὰρ, ὡς πρὸς μὲν μύρμηκα καὶ μέλιτταν, ὑγρὸς, ὡς δ' ἐν ζώων γλιχῇ, ξηρός. αὐτῶν δὲ τῶν κυνῶν κατ' εἴδος, ὁδὶ μὲν ξηρὸς, ὁδὶ δὲ ὑγρὸς, ἄλλος δὲ ὧς, ὡς κύων εὔκρατος.

CAPVT VI.

De recta nominum ſignificatione, quæ temperamentis adhibentur.

AT dictum quidem à nobis eſt in ſecundo de pulſuum agnitione de tali nominum vſu in vniuerſo diffuſiſſimè: neceſſe tamen videtur nunc quoq; ſummatim aliquid de his quod ad rem propoſitam vtile ſit dicendum. Quod abſoluto ſermone, nec ad aliud vllum collatum, ſiccum vocatur, id in ſolis elementis eſt igni terráque: ſicut humidum in aqua & aëre: Ad eundem modum & de calido frigidóque ſentiendum: nullum enim cæterorum corporū prorſus calidum frigidúmve eſt, ſed ſola elementa. Quicquid præter hæc cœperis, ex his mixtis conſtat: eóque ſecundo ſignificationum genere, calidum frigidúmve eſt, non ampliùs abſoluta ratione veluti ſincerum, & à mixtione alienum: imò veluti vel calidum largiùs, frigidum parciùs: vel frigidum largiùs, calidum parciùs ſit ſortitum, reliquorum quiduis calidum frigidúmve dicitur. Ac duo quidem ſignificata calidi, frigidi, humidi & ſicci hæc ſunt: alterum abſoluto ſermone loquentium mixtura carens & ſincerum: alterum ex contrariis quidem mixtis conſtans, cæterùm ex prępollentis in mixtura nomine appellatum. Sic quidem igitur, ſanguis, pituita, adeps, vinum, oleum, mel, quicquid his ſimile eſt, humidū dicitur: os, cartilago, vnguis, vngula, cornu, pilus, lapis, lignum, arena, later, minorem portionem humidi ſunt ſortita, maiorem ſicci: eóque eiuſmodi omnia ſicca dicuntur. Fomica verò ſicca eſt, & vermis humidus, ſcilicet vt ſunt animalia. Rurſus inter ipſos vermes, alius ſiccus, alius humidus: idque vel abſolutè loquendo vt vermis: vel alteri cuipiam vermi comparatus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Περὶ ὁρισμῶν τῶν ὀνομάτων σημασίας τῶν ταῖς κράσεσι προστιθεμένων.

ΛΕλεκται μὲν οὖν ὅτι πλεῖστον ἡμῖν ὑπῆρ ἀπάσης τῆς τοιαύτης ζητήσεως τὸ ὀνομάζειν, ἐν δευτέρῳ περὶ διαγνώσεως σφυγμῶν. ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικεν, εἰπεῖν καὶ νῦν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀρχὰς κεφαλαίων, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον. Τὸ μὲν ἁπλῶς ξηρὸν, ὃ πρὸς μηδὲν ἕτερον λέγεται, μόνοις τοῖς στοιχείοις ὑπάρχει, πυρί τε, καὶ γῇ, καὶ μᾶλλον δὴ, καὶ ὃ ὑγρὸν, ὕδατι καὶ ἀέρι. κατὰ ταὐτὰ δὲ, καὶ περὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ χρὴ νοεῖν. οὐδὲν γὰρ τῶν ἐνύλων σωμάτων, ἀκριβῶς ὅτε θερμὸν ὅτε ψυχρόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τὰ στοιχεῖα μόνον. ὅ, τι δ' αὖ τῶν ἐνύλων λαχοῖς, οὐκ ἐνύπαρχον ἔχει, καὶ ξηρὸν τοῦτο, ὃ δεύτερον σημαινόμενον, οὐκ ἐνὸν ἁπλῶς θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ὡς ἄμικτόν τε καὶ εἰλικρινές. ἀλλ' ὡς ἥτοι πλέονος μὲν τοῦ θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ δ' ἐλάττονος, ἢ ἢ μὲν ψυχροῦ πλέονος, ἐλάττονος δὲ τοῦ θερμοῦ μετέχον, ἕκαστον τῶν ἄλλων ἢ θερμὸν ἢ ψυχρὸν λέγεται. δύο μὲν δὴ ταῦτα σημαινόμενα ἔστι θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ. τὸ μὲν, ἁπλῶς λεγόντων ἡμῶν, ἄμικτόν τε καὶ εἰλικρινές. ἕτερον δὲ, μικτὸν μὲν οὐκ τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ τῶν τοῦ πλεονεκτοῦντος ὀνόματι προσαγορευόμενον. ὕστως μὲν οὖν ὑγρὸν αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ πιμελὴ, καὶ οἶνος, ἔλαιόν τε, καὶ μέλι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον λέγεται. ὁσᾶ δὲ, τε χόνδροι, τε ὄνυχες, καὶ ὀπλαὶ, καὶ κέρατα, τε τείχες, καὶ λίθοι, καὶ ξύλα, τε ψάμμος, τε κέραμος, ἐλάττονα μὲν ὑγροῦ μοῖραν ἔχει, πλείονα δὲ ξηροῦ, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν, ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ξηρὰ προσαγορεύεται. μύρμηξ δὲ ξηρὸν, καὶ σκώληξ ὑγρὸν ὡς ζῶα. καὶ πάλιν ἐν αὐτοῖς τοῖς σκώληξιν, ὁδὶ μὲν ξηρότερος, ὁδὶ δὲ ὑγρότερος, ἢ ἁπλῶς ὡς σκώληξ, ἢ τῷ δὲ ἕνι παραβαλλόμενος ἑτέρῳ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 45 sur 276

αὐτὸ δὲ τοῦτο, τί δή ποτέ ἐστιν ὅταν οὕτως λέγωμεν, ὡς A
σκώληξ ξηρός, ὡς ἄνθρωπος θερμός, ὡς κύων ψυχρός,
εἰ μή τις ἀκριβῶς ἀκούσας τε καὶ νοήσας πρότερον, ἀνάγ-
κη συγχεῖσθαι τὸν λόγον ἅπαντα. τὸ δ' ἀκόλουθόν ἐστιν,
ὅ καὶ τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς τῶν σφυγμῶν διαγνώσεως λέ-
γεται, ὃ χρὴ ἕκαστον εἶδος ὀνομάζεσθαι τίνι καλοῦθ' ἕκαστον,
ἢ θερμὸν μόνον, ἢ ψυχρόν, ἢ ξηρὸν ἢ ὑγρόν, ἀλλὰ καὶ μέγα,
καὶ μικρόν, καὶ βραδύ, καὶ ταχύ, καὶ τῶν τοιούτων ἕκαστον,
ὅταν ὑπὲρ τὸ συμμέτρως τε, καὶ μέσον ᾖ, ἢ ζῷον θερμόν,
ὅταν ὑπὲρ τὸ μέσον ᾖ τῇ κράσει ζῷον, ἢ ἵππος θερμός, ὅταν
ὑπὲρ τὸν μέσον ἵππον ᾖ. τὰ δ' ἐν ἑκάστῳ γένει τε καὶ εἴδει B
μέσα, τὰ συμμετρά ἐστιν. ἴσον γὰρ ἀπέχει τῶν ἄκρων τὰ
ἐκείνῳ τῷ γένει τε καὶ εἴδει. γένος μὲν οὖν τὸ ζῷον, ἵππος
ἢ, καὶ βοῦς, καὶ κύων, εἴδη. καὶ δὴ καὶ μέσον μὲν ἐστὶ τῇ κρά-
σει, καθ' ὅλον τὸ γένος τῶν ζῴων, ὁ ἄνθρωπος. ἐν γὰρ τοῖς
ἑφεξῆς τοῦτο δηλώσεται. μέσος δ' ὡς ἐν ἀνθρώποις κατ' εἶ-
δος, ὁ καλοσύμμυος δύσαρκος. ἔστι δ' ὅστις οὐ σύτε λεπτὸν, οὔ-
τε παχὺ ἐρεῖν εἰπεῖν, οὔτε θερμὸν, οὔτε ψυχρὸν, οὔτ'
ἄλλῳ τινὶ τῶν τοιούτων ἐναντιωμάτων ὀνομάζειν προ-
σαρμόσας. ὅστις δ' ἂν ὑπὲρ τοῦτον ᾖ, πότερος ἔσται, ἢ θερ-
μότερός ἐστιν, ἢ ψυχρότερος, ἢ ξηρότερος ἢ ὑγρότερος. ὀνο- C
μάζεται δὲ, τῇ μὲν ἁπλῶς ὁ τοιοῦτος, τῇ δ' οὐχ ἁπλῶς.
ἁπλῶς μὲν, ὅτι θερμὸς ἢ ψυχρὸς, ἢ ξηρὸς ἢ ὑγρὸς εἶναι λέ-
γεται, μηκέτι προσδιαλαμβάνοντος ἀφωρισμένως ἑνί τῳδε.
καθ' ἕτερον δὲ τρόπον οὐχ ἁπλῶς, ὅτι τῷ συμμέτρῳ τε καὶ
μέσῳ πρὸς τὸ εἶδος, προσδιαλέγεται. οὕτω δὲ καὶ κύνων,
ζῷον ξηρὸν, ἁπλῶς μὲν ὡς ἂν τῳ δόξῃε, λέγεται, μηκέτι
προσδιαλαμβάνοντος, εἰ τύχῃ μύρμηκι, καθ' ἕτερον δὲ τρόπον,
οὐχ ἁπλῶς, ὅτι τῷ συμμέτρῳ τε, καὶ μέσῳ τῇ κράσει πρὸς τὸ
ἴδιον εἶδος τῶν ζῴων ἁπάντων, ὅ, τί ποτ' ἂν ᾖ τοῦτο, προσδιαλ- D
λεται. τρόδηλον οὖν ἤδη γέγονεν, ὡς ἕκαστον τῶν οὕτω λεγο-
μένων, ἢ ἑνὶ προσδιαλλόντες, ὅταν δή ποτε, θερμὸν ἢ ψυχρόν,
ἢ ξηρὸν ἢ ὑγρὸν, τρόσθεν ἐκεῖνο λέγομεν, ἢ ὧ μέσῳ, καθ' ὅσον ἂν
εἶδος ἢ γένος ᾖ τὸ λεγόμενον. οἷ εἴδος μὲν, ἵππον, καὶ βοῦν,
καὶ κύνα, καὶ πλάτανον, καὶ κυπάρισσον, ἢ συκῆν, γένος δὲ,
ζῷον, ἢ φυτόν. ὑπὲ τούτοις, τρίτον ἄλλο σημαινόμενον ἢ τῶν
ἁπλῶς λεγομένων, ἃ δὴ καὶ ταῖς ἀμίκτοις τε, καὶ ἄκραις
ἔφαμεν ἔχειν ποιότησας, ὀνομάζεσθαί τε στοιχεῖα. καὶ μὲν
δὴ καὶ ταῖς ποιότησας αὐταῖς, ὀνομάζομεν ἐνίοτε τοῖς ποιοῖς σώ-
μασιν ὁμωνύμως. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μετ' ὀλίγον ἐρεῖ-
μεν. εἰς δὲ τὰ πρόσθεν, τῶν ποιῶν σωμάτων τρισσῶς λεγο- E
μένων, ὑπισχνεῖσθαι προσῆκεν, πῶς ἐν ἑκάστῃ ῥήσει κέ-
χρηται ἡμῖν τῇ προσηγορίᾳ, πότερον ὡς ἁπλοῦν τι ἢ ἀμι-
κτον δηλῶν, ἢ ὡς πρὸς τὸ συμμέτρως ὁμοιοῦντες, ἢ ὁμοιοῦντες
προσδιαλλων, ἢ πρὸς ὁποιονοῦν τὸ ὑπάρχον. οἷ ὅταν ὁτιοῦν
ἐψυχρὸν τις ξηρὸν, ἢ ψυχρὸν, ἁπλῶς οὕτωσὶ μόνον ὀνομά-
σας, ἀνεῦ τοῦ προσθεῖναι, λέοντος, ἢ κυνὸς, ἢ ἀνθρώπου.
δῆλον γὰρ, ὡς πρὸς τὸν ὅλον φύσιν ἀποβλέπων ἁπάντων
τῶν ἐν τῷ κόσμῳ σωμάτων, ὑπονοεῖ τι μέσον, ᾧ προσδιαλ-
λων αὐτὸ, ξηρὸν εἶναι φησι. ἂν δέ γε τὸ τοῦ λέοντος, ἢ τὸ τοῦ
κυνὸς, ἢ τὸ τοῦ ἀνθρώπου ὁτιοῦν εἰπὼν ξηρὸν εἶναι, δῆλον ὡς ἐν F
ἀνοίαις πάλιν τοῖς τῶν ζῴων ὁστοῖς, τῷ μέσῳ προσδιαλλέ. καὶ
χρὴ καλεῖσθαι τι νοοῦσαν πάντων τῶν ζῴων, τῶν μὲν μᾶλ-
λον, τῶν δὲ ἧττον ἐχόντων ὁστᾶ ξηρά, μέσον εἶναι τινὶ κρᾶσιν
ὁστοῦν ἔν τινι τῶν ζῴων, οἷ ἀνθρώπου, εἰ τύχοι, καὶ τού-
των τ' ἄλλα προσδιαλλόμενα, τὰ μὲν ὑγρὰ, τὰ δὲ ξηρά

Cæterùm hoc ipſum quod dicimus, vt vermis ſiccus: vt homo calidus: vt canis frigidus, niſi quis rectè accipiat & priùs intelligat quid ſibi velit, neceſſe eſt omnem ſermonem confundat. Eſt autem rectè accipere id quod in ſecundo de pulſibus agnoſcendis dicitur, vnumquodque ſecundum genus vel ſpeciem non modò calidum, frigidum, humidum ſiccumve: ſed etiam magnum, paruum, celer, tardum, aliáque id genus tunc nominari, cùm ſupra mediocre mediúmque ſit: verbi gratia, animal calidum, cùm ſupra medium temperie ſit animal: equum calidum, cùm ſupra medium temperie equum ſit: Porrò in quoque genere ſpecieve, media ſunt ea quæ ſymmetra dicuntur: quippe quæ à ſummis in eo genere & ſpecie finibus æqualiter diſtant. Ac genus quidem eſt animal: ſpecies equus, bos, canis. Medium temperie in toto animalium genere homo eſt: id enim in ſequentibus demonſtrabitur. Medium verò vt in hominum ſpecie eſt, quem euſarcon vocant .i. quadratum: is porrò eſt, quem nec gracilem dicere nec craſſum poſſis, ſed nec calidum, nec frigidum, nec alio quouis nomine ex iis quæ exceſſum defectumve indicant, appellare. Quiſquis ſuper hunc fuerit, is prorſus calidior, frigidior, humidior ſicciorve eſt: nominatur autem talis partim abſoluto ſermone, partim non abſoluto: abſolutè quidem loquenti, quoniam calidus, frigidus, ſiccus humidúſve eſſe dicitur, minimè vni alicui priuatim collatus: altero autem modo non abſolutè, quoniam ſymmetro, id eſt coæquali & medio omnis ſpeciei, confertur. Ita autem & canis abſolutè quidem (provt videlicet cuipiam opinio eſt) animal ſiccum dicitur, non dum alicui comparatus, verbi gratia formicæ: altero autem modo non abſolutè, quoniam ſymmetro & temperie medio, omnis animalium ſpeciei quæcunque illa ſit, cõparatur. Ergo iam palàm fit, quòd vnumquodque eorum quæ ſic dicuntur, nos id vel vnicuicunque comparantes, calidum, frigidum humidumve aut ſiccũ, vt ad illud dicimus: vel in quocunque genere ſpecieve ſit dictum, ad eius medium referentes: in ſpecie quidem, vt equo, boue, cane, platano, cupreſſo, ficu: genere verò, vt animali, vel planta: his accedit & tertium ſignificatum, eorum ſcilicet quæ abſoluto ſermone dicuntur, quæ impermixtas ſummáſque habere qualitates diximus, ac elementa vocari. Quinetiam qualitates ipſas, eſt quando corporibus iis quæ affecta qualitate ſunt, ſimiliter appellamus: verùm de hoc mox agetur. Sed ad rem propoſitam: cùm qualitate affecta corpora trifariàm dicantur, conſiderandum arbitror in quaque dictione quemadmodum vtamur appellationibus: vtrumne vt ſimplex aliquid & impermixtum indicantes: an veluti ad ſymmetron eiuſdem generis vel ſpeciei conferentes: an veluti ad rem quamlibet: ſicut cum os ſiccum dicimus aut frigidum, abſoluto ita ſermone nominantes, non adiecto leonis, aut canis, aut hominis: palàm namque eſt, quòd ad vniuerſam naturam omnium quæ ſunt in mundo corporum reſpicientes, aliquid concipimus medium, cum quo conferentes, ipſum ſiccum dicimus. At ſi quis leonis vel canis vel hominis os ſiccum eſſe dicit, liquet hunc rurſus ei quod in ipſis animalium oſſibus medium eſt, id comparare. Eſtque, quoniam vniuerſorũ animalium aliis magis, aliis minùs ſicca oſſa ſunt, hic quoque os aliquod in aliquo animalium genere intelligendum, quod media temperie ſit, verbi cauſa hominis: atque huic reliqua collata, alia humida, alia ſicca

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 46 sur 276

appellanda. Iam in ipsis hominibus alius os siccum, alius humidum habere dicetur, vtique ei qui medius est vt in hominibus, collatus. Quòd verò in omnibus quæ sunt, quod medium inter extrema est, id symmetron, atque in illo genere vel specie temperatum sit, in omni mihi sermone subaudiendum perpetuò est, quanquam sit in dictione nonnunquam omissum. Atque, cùm hæc quidem sic se habeant, vbi aliquis hanc vel illam humidam calidamve temperiem affirmat, rogandus est, quemadmodum dixerit: vtrúmne hunc quempiam vni definito comparans, Platoni, verbi gratia, Theophrastum: an secundum genus quodlibet speciemve collationem faciens, quippe vel vt hominem, vel vt animal, vel vt substantiam absolutè: tertiũ enim significatum cuiusuis talium nominum, quod simplex esse impermixtúmque diximus, id in mixtis substantiis non est, sed in ipsis primis, quæ etiam vocamus elementa. Ita, cùm quodque affectorum qualitate corporũ trifariam dicatur, nobis ad propositam de temperamentis tractationem duobus tantùm est opus vt qui vel ad vnum quodlibet, vel ad medium eiusdem generis comparemus. Quoniam autem multa genera sunt, quemadmodum vtique & indiuidua, poterit multis modis idem corpus & calidum, & frigidum, & humidum, & siccum esse: verùm cùm vni cuilibet comparatur, admodum manifestum est, contraria de eodem dicere licere, veluti Dionem Theone quidem & Memnone siciorem, Aristone & Glaucone humidiorem. At cùm ad medium eiusdem generis, vel eiusdem speciei fit collatio, hic iam confundi conturbarique, qui parum exercitati sunt, solent. Idem namque homo humidus simul & calidus esse potest, sed non minùs siccus & frigidus: verùm siccus quidem & frigidus, ad mediocris temperamenti hominẽ collatus: humidus autem & calidus, vt ad aliud quoduis animal stirpemve aut substantiã comparatus. verbi gratia ad animal, vt apem & formicam: ad stirpem vt oleã, vel ficum, vel laurum: ad aliam verò quampiam substantiam quæ nec animal sit, nec planta, vt lapidem, ferrum, vel æs. In his verò collationem, quæ ad hominem fit, ad rem eiusdem speciei dixeris: quæ ad apem vel formicam est, ad aliquid eiusdem generis: simili modo quæ ad quamlibet stirpem sit: est enim supra animal stirpis genus: quemadmodum sanè superioris quàm stirpium generis sunt lapis, ferrum, & æs. Vocetur tamen pro docendi compendio ad homogenes. i. rem eiusdem generis, omnis eiusmodi comparatio, illud modò in ea determinantibus nobis, quod vbi simpliciter substantia quæpiam eucratos. i. temperata dicitur, tum hac alia siccior, alia humidior, & alia frigidior, alia calidior, eo loco eam quę ex contrariis æqua prorsus inter se portione coëuntibus constet, eucraton. i. temperatã nominamus: quæcumque verò ab hac deficiunt superántque aliquo, eas superantis nomine vocamus: vbi verò stirpem animánsve vllum eucraton dicimus, nequaquam in ea dictione simpliciter contraria inter se comparamus, sed ad naturam vel animalis, vel stirpis referimus: ficum, verbi gratia, temperatam dicentes, cum talis sit, qualis maximè ficus esse natura debeat: rursus, canem, suem, equum & hominem, cùm eorum quisque pro sua natura optimè se habeat. Optimè verò se habere aliquid pro sua natura ex ipsis functionibus intelligitur: quippe animal ac stirpem quamlibet tum optime se habere dicimus, cùm optimè suam functionem obeunt:

A προσαγορεύεσθαι. ἐπὶ μὲν δὴ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν πάλιν, ὁ μὲν ὑγρὸν, ὁ δὲ ξηρὸν, ὁ δ' ὑγρὸν ὁτιοῦν ἔχειν λεχθήσεται, τὸ μέσον δὲ διαλλόμενος ὡς ἐν ἀνθρώποις. ὅτι δ' ἐν ἅπασι τοῖς οὖσι, τὸ μέσον τῶν ἄκρων ἐστὶ τὸ σύμμετρον καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ γένος, ἢ εἶδος ἔυκρατον, ἀεὶ χρὴ προϋποκεῖσθαι ἐν ἅπασιν τοῖς λόγοις, καὶν παρελθόντες ποτὲ τῇ λέξει τὸ χρῆμα αὐτῆς. καὶ μὲν δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅταν ὑγρὰν εἶναί τις εἴποτε τινὰ δὲ τὴν κρᾶσιν, ἢ θερμὴν, ἐρωτᾶν ὅπως εἴρηκεν, ἄρα γε τῶν δέ τινι διαλλάττων ἀφωρισμένως ἑνὶ, καθάπερ εἰ τύχοι, τῶν Γλάυκωνι τὸν Θεόφραστον, ἢ κατ' ἰδίαν τινὰ ὁτιοῦν, ἢ εἴδους· ἢ B ὡς ἀνθρωπον, ἢ ὡς ζῷον, ἢ ὡς οὐσίαν ἁπλῶς. τὸ δὲ δὴ τρίτον σημαινόμενον ἑκάστου τῶν τοιούτων ὀνομάτων, ὅταν ἁπλοῦν ἐλέγχηται εἶναι, καὶ ἄμικτον, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς κεκραμένοις, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς στοιχείοις, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα προσαγορεύομεν. ὥστε τοιχῶς ἑκάστου τῶν ποιῶν λεγομένων, τῶν δύο μόνων ἡμᾶς χρήζειν εἰς τὴν περὶ κράσεων πραγματείαν, ἢ πρὸς τὸ τυχὸν ὁτιοῦν παραβάλλοντας, ἢ πρὸς ὃ σύμμετρον ὁμολογές. ἐπεὶ δὲ πολλὰ τὰ γένη, καθάπερ οὖν καὶ τὰ ἄτομα, διωρίσεται ταὐτὸ σῶμα, καὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν ἔτι), καὶ πολλοὺς τοὺς τρόπους, C ἀλλ' ὅταν μὲν ἑνὶ τῶν τυχόντι παραβάλληται, πάνυ ῥᾴδες ἐστὶν, ὡς ἐγχωρεῖ τἀναντία λέγεσθαι τοῦτον, οἷ Δίωνα, Θέωνος μὲν, καὶ Μέμνονος ξηρότερον, Ἀρίστωνος δὲ, καὶ Γλαύκωνος, ὑγρότερον. ὅταν δὲ πρὸς τὸ σύμμετρον, ὁμολογὲς ἢ ὁμοφυὲς, ἐνταῦθ' ἤδη συγχεῖσθαί τε, καὶ ταράττεσθαι συμβαίνει τοὺς ἀγυμνάστους. ὁ γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὑγρὸς ἅμα καὶ θερμὸς ἔτι) δυνατὸν, καὶ ξηρὸς, καὶ ψυχρός· ξηρὸς μὲν καὶ ψυχρὸς, ὡς πρὸς τὸν σύμμετρον ἄνθρωπον παραβαλλόμενος, ὑγρὸς δὲ καὶ θερμὸς, ὡς πρὸς ἄλλο τί ζῷον, ἢ φυτὸν, ἢ οὐσίαν ὑπιαοῦν. οἷ ὡς πρὸς μὲν ζῷον εἰ τύχοι, D μέλιτταν τε, καὶ μύρμηκα· πρὸς δὲ φυτὸν, ἐλαίαν, ἢ συκῆν, ἢ δάφνην· πρὸς οὐσίαν δέ τινα ἑτέραν, ἢ μήτε ζῷόν ἐστι, μήτε φυτὸν, οἷ λίθον, ἢ σίδηρον, ἢ χαλκόν. ἐν τούτοις δ', ὁ μὲν πρὸς ἄνθρωπον παραβάλλων, πρὸς ὁμοφυὲς ἐστιν ἢ παραβολὴ, ὁ δὲ πρὸς μέλιτταν, ἢ μύρμηκα, πρὸς ὁμογενὲς, ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς φυτὸν, ὁτιοῦν. ἔστι γὰρ ἀνωτέρω τοῦ ζῴου τοῦτο τὸ γένος. ὥσπερ οὖν καὶ αὐτοῦ τούτου, λίθος, καὶ σίδηρος, καὶ χαλκὸς, ἐκ τῶν ἀνωδέν γένων. καλεῖσθω γοῦν ὁμογενὲς ἕνεκα συντόμου διδασκαλίας, ἢ τοιαύτη σύμπασα παραβολή. ἔστω δ' μόνον ἐν αὐτῇ διειλημμένων ἡμῖν, ὡς E ἐπειδὴ μὲν ἁπλῶς οὐσία τις ἔυκρατος λέλεκται, καὶ τούτης δὲ τις ἑτέρα ξηροτέρα καὶ θερμοτέρα, καὶ ψυχροτέρα καὶ ὑγροτέρα, τὴν μὲν ἔυκρατον ἐνταῦθα, τὴν ἐκατέρων ἀναντίων ἀκριβῶς ἴσων συνελθόντων ὀνομάζομεν, ὅταν δ' ἐκλείπηται τῆσδε, καὶ πλεονεκτεῖ κατά τι, τῶν τὸ πλεονεκτοῦντος ὀνόματι προσαγορεύομεν. ἐπειδὴ δ' ἤτοι φυτὸν, ἢ ζῷον ἔυκρατον ὁτιοῦν εἴπωμεν, οὐκ ἔξω ἁπλῶς ἐν τῇ τοιαύτῃ φάσει, τἀναντία παραβαλλομένω ἀλλήλοις, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ φυτοῦ φύσιν, ἢ τὴν τοῦ ζῴου, τὴν ἀκριβεστάτην ποιούμεθα, συκῆν μὲν ἔυκρατον, εἰ τύχοι, λέγοντες, ὅταν οἵαν μάλιστα πρέπῃ τὴν φύσιν ὑπάρχειν συκῆν, τοιαύτη τις ᾖ, κύνα δ' αὖ, καὶ σῦν, καὶ ἵππον, καὶ ἄνθρωπον, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἕκαστον ἄριστα, τῆς οἰκείας ἔχῃ φύσεως. αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ τῆς οἰκείας φύσεως ἕκαστον ἄριστα ἔχειν, τῆς ἐνεργείας κεῖται, καὶ γὰρ καὶ φυτὸν, καὶ ζῷον ὁτιοῦν, ἄριστα λέγεσθαι τότε φαμὲν, ὅταν ἐνεργῇ κάλλιστα.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 47 sur 276

συκῆς μὲν γὰρ ἀρετὴ, βέλτιστά τε, καὶ πλεῖστα τελεσφορῆν σῦκα. κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ τῆς ἀμπέλου, ὃ πλείστας τε, καὶ καλλίστας βότρυν ταφυλὰς, ἵππου δὲ, ὃ θεῖν ὠκύτατα, καὶ κυνὸς, τοὺς μὲν πρὸς θήρας καὶ φυλακὰς, ἄκρως εὖ ἔχειν θυμοειδῆ, τοὺς δὲ τοῖς οἰκείοις, τοὺς ἡμέρους. ἀπάντων δὴ τούτων τῶν τε ζῴων λέγω, καὶ τῶν φυτῶν, τὴν ἀρίστην τε, καὶ μέσην ἐν τῷ σφετέρῳ γένει κρᾶσιν ἔχειν εὐθυμίαν, οὐχ ἁπλῶς, ὅταν ἰσότης ἀκριβὴς ἢ τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ὅταν ἡ κατὰ δύναμιν αὐτῆς ὑπεροχὴ συμμετρία. διοὔτε δὲ τι καὶ τὴν δικαιοσύνην εὖ φαμὲν, οὐ σταθμῷ καὶ μέτρῳ τὸ ἴσον, ἀλλὰ τῷ προσήκοντί γε, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀξιοῦντες · ἰσότης οὖν κράσεως, ἐν ἅπασι τοῖς δικράτοις ζῴοις τε καὶ φυτοῖς ἐστιν, οὐχ ἡ κατὰ τὴν κεραστὴν στοιχείων ὄγκον, ἀλλ' ἡ τῇ φύσει τῶν τε ζῴου καὶ τοῦ φυτοῦ πρέπουσα. πρέπει δ' ἑκάτερον, τὸ μὲν ὑγρὸν τῷ ξηρῷ, τὸ δὲ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, πλέον ὑπερέχειν. οὐ γὰρ ὁμοίαν χρὴ κρᾶσιν ἔχειν ἀνθρώπου, καὶ λέοντα, καὶ μέλιτταν, καὶ κυνα. πρὸς δὲ τὸ ἐρώμενον, ἥντινός ἐστι κράσεως ἄνθρωπος, ἢ ἵππος, ἢ βοῦς, ἢ κύων, ἢ ὁποιοῦν ἄλλο τῶν πεφύτων, οὐχ ἁπλῶς ἀποκριτέον. οὐ γὰρ ἐγχωρεῖ τὰ πολλαχῶς λεγόμενά τε, καὶ κρινόμενα, καθ' ἕνα τρόπον ἀποκρινάμενον, ἀνέγκλητον εἶναι. χρὴ τοίνυν δυοῖν θατέρου, ἢ πάσας ἐπεξέρχεσθαι τὰς διαφοράς, ἢ περὶ οὗ τινος ἤρετο, πυθόμενον, ἐκείνῳ μόνῳ εἰπεῖν. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐν ζῴοις ἐπεπυθάνετό τινος εἴη κράσεως, ὅπῃ τὸ μέσον ἀπάντων ζῴων τῇ κράσει βλέποντα, τοῦτῳ ἀποκρίνειν αὐτῷ ποιητέον. εἰ δ' ἁπλῶς τε, ὡς πρὸς ἅπασαν οὐσίαν, οὕτως ἤδη προσβαλλέτω τὰ ἐναντία τῶν ἐν αὐτῷ, πρὸς ἄλληλα, καὶ σκοπεῖσθαι, μηκέτι πρὸς τὰς ἐνεργείας ἀναφέροντα τοῦτῳ κράσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ὄγκους τῶν στοιχείων. εἰ δ' ἀφωρισμένως τὰ δέ τινι προσβάλλων ἤρετο, πρὸς ἐκεῖνο μόνον προσβλητέον. ἔτι δὲ μᾶλλον, εἴ τινος τῶν ἀτόμων οὐσιῶν, οἷ, εἰ τύχοι, Δίωνος, ἢ τοῦ δὲ τινος τοῦ κυνὸς, ἐρωτηθείημεν ὁποία τις ἡ κράσις ἐστὶν, οὐχ ἁπλῶς ἀποκριτέον. ἀφορμὴ γὰρ οὐ σμικρὰ τοῖς σοφισταῖς ἐντεῦθεν, εἰς ὃ συκοφαντεῖν. εἰ γὰρ εἴποις, θερμῆς καὶ ξηρᾶς κράσεως εἶναι τὸν Δίωνα, ῥᾷστον αὐτῷ, προσχεῖσαι μᾶλλόν τῶν ξηροτέρων καὶ θερμοτέρων ἐκείνου τῷ κράσιν, ἀνθρωπον ὀντινασοῦν, ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὡς πρὸς ἐκεῖνον, ἀποφῆναι τὸν Δίωνα. τοῦτο δ' ἄλλο τι ζῷον ἢ φυτὸν, οἷ εἰ τύχοι, λέοντά τε, καὶ κυνα, καὶ τούτων ὑγροτέρου τινα καὶ ξηροτέρου ἀποδεῖξαι τὸν Δίωνα. χρὴ τοίνυν, ὃς μηθ' ἑαυτὸν ἐξαπατῆσαι βούλεται, μηθ' ὑπ' ἄλλου σοφιζόμενον, τῶν ἀπὸ τῶν ἁπλῶς λεγομένων θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν οὐσιῶν ἀρξάμενον, οὕτως ὅπῃ ταῖς ἄλλαις μεπέναι. καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπ' αὐτῶν διελέσθαι, ὃ μηδὲ ταύτας, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα δοκοῦσιν ἁπλῶς λέγεσθαι, περιφυγέναι τὸ πρὸς ὃ συμμέτρων ὁμωνύμως προσβολόν. ὥσπερ γὰρ κυνα, μέσον ἀπάντων κυνῶν τῇ κράσει λέγομεν, ὅταν ἴσον ἀπέχῃ τῶν ἄκρων, ὅτων καὶ οὐσίαν ἐροῦμεν εἶναι μέσην τῇ κράσει, τὸν ἴσον ἀπέχουσαν τῶν ἄκρων, οὕτω δὴ καὶ πρῶτά τε εἶναι πάντων, καὶ στοιχεῖα. ἴσον δ' ἀφέξει δηλονότι τῶν ἄκρων, ὅσῳ ἴσου κεραθέντων ἀπάντων. τὸ οὖν ὑπερβάλλεσθαι, ἢ ἐλλείπουσθαι τῆσδε, θερμοῦ ἢ ψυχροῦ, ἢ ξηροῦ ἢ ὑγροῦ φήσομεν, ἅμα μὲν, τῇ μέσῃ προσβάλλοντες, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐναντίων στοιχείων ἐξέτασιν ἐπ' αὐτῆς ποιήσομοι.

ficus enim virtus bonitásque eſt, optimas plurimáſque ficus ferre: ad eundem modum vitis, plurimas optimáſque vuas afferre: equi verò quàm velociſſimè currere: canis, ad venationes quidem & tutelam quàm animoſiſſimum, ad domeſticos, quàm mitiſſimum eſſe. Hæc igitur omnia (animalia dico & ſtirpes,) optimam mediámque habere in ſuo genere temperiem dicemus, non vtique abſoluto ſermone, cùm paritas exacta contrariorum in iis non ſit, ſed cùm ea mediocritas, quæ pro eius poteſtate eſt, iis adſit. Eiuſmodi aliquid & iuſtitiam eſſe dicimus, non quæ pondere & menſura, ſed quæ eo quod pro dignitate conuenit, æqualitatem explorat. Eſt igitur temperaturæ æqualitas in omnibus temperatis animalibus ſtirpibúſque, non ea quæ ex pari elementorum commixtorum ſpectatur mole, ſed quæ tum animalis, tum ſtirpis naturæ conuenit: conuenit autem aliàs, vt humidum ſicco, & frigidum calido præponderet: Neque enim ſimilem habere temperaturam debent homo, leo, apis & canis. Ergo ad quærentem cuius ſit temperamenti homo, equus, bos, canis, aliudve quodlibet, non eſt abſoluto ſermone reſpondendum: non enim fieri poteſt, vt qui ad ea quæ multis modis ſunt dicta & inter ſe diuerſa vno modo reſpondet, non coarguatur. Oportet igitur duorum alterum, aut omnes percenſere differentias: aut percontatum priùs de qua rogauerit, illam ſolam dicere. Nam ſi vt in animalibus, cuius eſſet temperamenti, rogabat, ad id quod medio eſt inter omnia animalia temperamento reſpicientes, reſpondere ei oportet: Si abſolutè atque vt ad omnem ſubſtantiam, ſic iam contraria quæ ſunt in eo comparare inter ſe oportet, atque æſtimare haudquaquam ad actiones temperiem referentes, ſed ad elementorum portiones: Sin huic cuipiam membratim comparans rogabat, vtique ad illud ſolum conferendo eſt reſpondendum. Iam minùs etiam ſi indiuiduorum cuiuslibet, Dionis verbi gratia, vel huius canis, rogemur quænam ſit ſubſtantiæ temperatura, eſt ſimplex danda reſponſio: dabitur enim hinc ſophiſtis ad calumniam occaſio non parua. Nam ſi calidi eſſe temperamenti & ſicci Dionem dicas, facillimè licebit illis partim hominem quemlibet, qui calidioris quàm Dion ſit & ſiccioris temperamenti proponentibus, vt ad illum humidum frigidumque Dionem dicere: partim aliud quoduis animans ſtirpemve, verbi gratia leonem, aut canem, atque his humidiorem, ac frigidiorem aſſerere Dionem. Quiſquis igitur nec ipſe ſeſe fallere nec ab alio falli volet, huic opus eſt ab his ſubſtantiis, quæ ſimpliciter calidæ. frigidæ, humidæ, ſiccæ dicuntur incipere, atque ita tranſire ad reliquas: ac primùm quidem illud ipſum in his exploratum habere, ne has quidem, tametſi maximè videntur abſoluto ſermone dici, quò minùs ad mediocre eiuſdem generis comparentur, effugere. Veluti enim canem medio temperamento eſſe omnium canum dicimus, cùm pari ſpatio diſtat ab extremis, ita ſubſtantiam medio eſſe temperamento dicemus, cùm pari modo ab extremis abeſt, quæ ſcilicet & prima omnium ſunt & elementa. Porrò aberit pari modo ab extremis, cum ea continebit æqualiter inter ſe mixta: quæ autem ſupra citráve hanc temperies erit, eam calidam, frigidam, humidam vel ſiccam dicemus, ſimul ei quæ media eſt conferente, ſimúlque contrariorum elementorum examen in ea facientes:

qua nimirum ratione ſimpliciter eam calidam, frigidam, humidam ſiccamve pronunciabimus. vbi verò cùm medio temperamento conferimus, non ſimpliciter, ſed quòd ad mediocre eiuſdem generis ſic ſe habet. Porrò genus earum ſubſtantia eſt: omnia enim ſub hanc, vt ſupremum genus cadunt, tum animata, tum inanimata: eſtque hæc hominis, canis, platani, ficus, æris, ferri, aliorum denique omnium commune genus. Sub ea verò ſunt alia genera permulta, animal quidem, auis, piſcis: ſtirps, arbores & herbæ: auis, aquilæ & corui: piſcis, lupi & rhombi: ſimili modo oleæ & ficus genus eſt arbor: anagallidos & pæoniæ, herba. Iam hæc vltima ſunt genera, eóque ſpecies appellantur, coruus, rhombus, ficus, anagallis, ſimiliter homo, & bos, & canis. Ac ſupernè quidem deſcendentibus, hæc vltima ſunt genera, proinde ſpecies dictæ: infernè verò aſcendentibus, ab indiuiduis ſcilicet ſubſtantiis, prima ſunt: indicatúmque alio opere eſt meritò omnia quæ media ſunt inter prima genera & indiuidua, ſimul genera & ſpecies à veteribus nominari.

A καὶ δὴ καὶ τοῦτο μὴ, ἁπλῶς ἐρῶμεν αὐτὸ, ἢ θερμὸν, ἢ ξηρὸν, ἢ ψυχρὸν ἢ ὑγρὸν ὑπομνήσομεν. ἐπειδὰν δὲ τῇ μέσῃ κράσει παραβάλωμεν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ σύμμετρον ὁμοίως ἔχον. γένος δ' ἐστὶν αὐτῶν ἡ οὐσία. πάντα γὰρ ταῦτα αὐτὸ πέπονθεν, ὡς ἀνώτατον τὸ γένος, ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα, καὶ κενόν ἐστιν ἄδε, καὶ ἀνθρώπου, καὶ κυνὸς, καὶ πλατάνου, καὶ συκῆς, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων γένος. ὧδε αὖτις δ' ἐστὶν ἕτερα γένη πολλά. τὸ μὲν ζῷον, ὄρνις τε, καὶ ἰχθύος, τὸ δὲ φυτὸν δένδρον τε, καὶ βοτάνη. ἀετὸς δὲ καὶ κόραξ, ὄρνις, καὶ λάβραξ καὶ φωκίδος, ἰχθύς. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ μὲν δένδρον, ἐλαία τε καὶ συκῆς γένος. ἡ βοτάνη δὲ ἀναγαλλίδος τε καὶ παιονίας. ἕκαστα δ' ἤδη γένη ταῦτα. καὶ ἀφ' τοῦτο, καὶ εἴδη προσαγορεύεται, κόραξ, καὶ φωκὶς, καὶ συκῆ, καὶ ἀναγαλλὶς, οὕτω δὲ καὶ ἄνθρωπος, καὶ βοῦς, καὶ κύων. ἄνωθεν μὲν οὖν καθιόντων, ἕκαστα γένη ταῦτα, καὶ ἀφ' τοῦτο, καὶ εἴδη προσαγορεύεται. κατωθεν δ' ἀνιόντων ἀπὸ τῶν ἀτόμων οὐσιῶν, πρῶτα. καὶ δέδεικται πρὸς ἕτερον γράμματος, ὡς βούλονται οἱ παλαιοὶ, ταῦτα ξυμπάντα τὰ μεταξὺ τῶν ἀτόμων τε, καὶ τῶν πρώτων γενῶν, εἴδη τε ἅμα, καὶ γένη προσαγορεύοντες.

B

CAPVT VII.

Idem nonnunquam nomen, ſuſcipienti ſuſceptæque rei acccommodari.

ERgo cùm definita ſignificata iam ſint, ac clarè indicatum, quemadmodum tum abſoluto, tum non abſoluto ſermone calidum, frigidum, humidum ſiccumve corpus aliquod pronunciandum ſit, quærendæ deinceps eorum ſunt notæ: quanquam hic quoque decernere priùs de nominibus oportet quæ in ſequentem ſermonem neceſſariò incident: ſimul explicare rem quandam quæ poteſtate iam monſtrata priùs eſt, non tamen ab omnibus qui hos commentarios euoluent, facilè ſaltem intelligi poteſt. Itaque de nominibus priùs loquutus, mox ad rem reuertar. Quòd calidum, frigidum, humidum ſiccumve non vnum aliquid ſimpliciter ſignificent, vbi de corporibus dicuntur, priùs eſt indicatum: quòd autem & ſolæ ipſæ in corporibus qualitates circa corpora quæ eas ſuſcipiunt ſic interim nominentur, id quidem, vt nondum eſt dictum, ita nunc dici eſt tempeſtiuum. Quemadmodum nomen albi, tum de colore enunciant cùm ita loquuntur, contrarius eſt albus color nigro: tum de corpore quod colorem ſuſcepit, cùm ſcilicet coloris corpus album dicunt, ita & calidi nomen, tum de qualitate affirmant ipſa, tanquam ſi caliditatem appellarent: tum verò de corpore quod caliditatem ſuſtinet: quippe qualitatem à corpore quod eam ſuſcepit, diuerſam habere naturam quandam propriam exiſtimare oportet, veluti in opere de elementis eſt indicatum. Caliditas quidem qualitas eſt, eadem verò & calidum dicitur, veluti & albedo album: ipſum verò corpus calidum vnum hoc nomen tantummodò obtinet, calidum, ſicuti album: nunquam tamen caliditas vel albedo corpus ipſum dicitur: Ad eundem modum ſiccum, frigidum & humidum nominantur, tum ipſum corpus, tum qualitas:

C D E F

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Αὐτὸ ποτε ποιῶμα συλλαβόντι τε καὶ συλλαβόντι σωιέναι.

ΟΠότ' οὖν διήρηται τὰ σημαινόμενα, ὡς οὐχ ἁπλῶς ἀποφαίνεσθαι χρὴ θερμόν τι καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν σῶμα, σαφῶς ἀποδέδεικται, ζητητέον ἐφεξῆς αὐτῶν τὰ γνωρίσματα. καίτοι καὶ ταῦτα χρὴ πρότερον ἤδη τῶν ὀνομάτων διελέσθαι, τὴν ἐμπίπτουσαν ἐξ ἀνάγκης μελλόντων εἰς τὴν ἐφεξῆς λόγον, ὀξαπλασιάσαί τέ τι πρᾶγμα, δυνάμει μὲν ἤδη προαποδεδειγμένον, οὐ μὴν ἐναργῶς γε πᾶσι τοῖς ἐντυγχάνουσι τῷδε τῷ γράμματι, νοηθὲν δυνάμενον. ὥσπερ τῶν ὀνομάτων οὖν πρῶτον εἶπον, οὕτως ἐπιδείκνυμι ὅτι τὸ πρᾶγμα. τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, ὅτι μὲν οὐχ ἓν τὶ σημαίνει ἐπειδὴν ὅτι σωμάτων λέγεται, δέδεικται πρόσθεν· ὅτι δὲ καὶ ταῖς ἐν τοῖς σώμασι ποιότησιν αὐταῖς μόναις, αἷς τῶν δεδεγμένων αὐτὰς οὐσιῶν, οὕτως ὀνομάζουσιν ἐνίοτε, τοῦτο μὲν οὕτω εἴρηται πρόσθεν. ἤδη δὲ αὖθ' λέγεται χρηστέος. ὥσπερ οὖν τὸ, λευκὸν, ὄνομα, κατά τε τὸ χρώματος ὑποφερόμενον, ἐπειδὴν οὕτω λέγωσιν, ἐναντίον ἐστὶ τὸ λευκὸν χρῶμα, τῷ μέλανι, κατά τε τὸ δεδεγμένου τὸ χρῶμα σώματος, ἐπειδὴν τὸ τοῦ κύκνου σῶμα λευκὸν εἶναι φάσκωσιν, οὕτω καὶ τὸ, θερμὸν, ὄνομα, κατά τε τῆς ποιότητος ὑποφερόμενον, ὡς εἰ τὸ θερμότητα προσηγόρευον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος τὸ τῇδε θερμότητα δέδεκται. τῇδε γὰρ δὴ ποιότητα τῷδε τὸ δεδεγμένον αὐτῇδε σῶμα, ἑτέραν χρὴ νομίζειν εἶναί τινα φύσιν ἔχουσαν ἰδίαν, ὡς ἐν τοῖς περὶ τῶν στοιχείων λόγοις δείκνυται· θερμότης μὲν οὖν ποιότης· ἡ δ' αὐτὴ, καὶ θερμὸν ὀνομάζεται, καθάπερ λευκότης καὶ λευκόν· αὖθ' δὲ σῶμα τὸ θερμὸν, ἓν τοῦτο μόνον ὄνομα κέκτηται, τὸ θερμὸν, ὥσπερ τὸ λευκόν· οὐ μὴν οὔτε θερμότης, οὔτε λευκότης αὖθ' τὸ σῶμά ποτε προσαγορεύεται. τῷ δὲ τὸ αὐτὸν εἶπον, καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρὸν, καὶ ὑγρὸν, ὀνομάζεται αὖθ' τε τὸ σῶμα, καὶ ἡ ποιότης·

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 49 sur 276

οὐ μὴν ἡ ψυχρότης, ἢ ξηρότης, ἢ ὑγρότης ἔτι τὸ σῶμα κεκλῆται, καθάπερ ἡ ἐν αὐτῷ ποιότης. τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἄλογον, ἐπειδὴ μὴ ἤτοι θερμότητά τις ἢ ψυχρότητα, διαλεγόμενος εἴποι, μηδὲν γίνεσθαι σόφισμα. μόναι γὰρ ἐκ τῶν τοιούτων ὀνομάτων αἱ ποιότητες δηλοῦνται. θερμὸν δ' εἰπόντος, ἢ ψυχρὸν, ὅπερ καὶ ἡ ποιότης οὕτω, καὶ τὸ σῶμα τὸ δεδεγμένον αὐτὴν, ὀνομάζεται, ῥᾴδιόν γίνεσθαι τῷ κακουργεῖν ἐθέλοντι, τὸ μὴ δηλούμενον ὑπὸ τοῦ λέγοντος ἀκούειν, ἵν' ἔχῃ σοφίζεσθαι. τοιοῦτό γάρ τι δρῶσι καὶ πρὸς τὰ ἀφορισμὸν ἀντιλέγοντες, ἐν ᾧ φησιν Ἱπποκράτης. τὰ αὐξανόμενα πλῆσον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. οὐ γὰρ σῶμά τι θερμὸν τὸ ἔμφυτον τῷ ζώῳ λέγεσθαι πρὸς Ἱπποκράτους ἀκούσαντες, οὐδὲ ζητήσαντες ὅ,τι ποτέ ἐστι τοῦτο, καὶ τῆς ποιότητος μόνης, ὡς δὴ τὸ θερμότητα καλουμένην, εἰρῆσθαι τοὐνόμα δεξάμενοι, τῷ ἀντιλέγειν οὕτω ποιοῦνται. καίτοι φαίνεται σμικρὸν ὄν, τὸ διαφέρεσθαι τὰς ὁμωνυμίας, ἐν τῇ χρείᾳ τῶν πραγμάτων ἱκανῶς ἀξιόλογον ὑπάρχον.

non tamen corpus, frigiditas, humiditas, vel ſiccitas appellatur, quemadmodum quæ in eo eſt qualitas. Hæc cum ſic ſe habent, æquum eſt, cum vel caliditatem, vel frigiditatem diſputans quis profert, nullam exoriri captionem, quòd ſolæ qualitates his indicentur nominibus: at calidum frigidúmve cùm dicit, quando & qualis ita & quod eam ſuſcepit corpus, nominatur, facile fit ei qui redarguere ſtudet, vt quod à loquente non ſignificatur, id, quo poſſit reprehendere, accipiat. Eiuſmodi enim rem faciunt, & aphoriſmo illi contradicentes, in quo Hippocrates. Augeſcentia, inquit, corpora plurimum habent innatum calidum: neque enim eſſe corpus aliquod ipſum innatum animali calidum ab Hippocrate dici intelligentes: neque id, quid ſit vſquam quærentes: ſed de ſola qualitate quam ſcilicet caliditatem appellamus, nomen id dici præſumentes, ſic dictum eius refellere parant. Et iam apparet, quòd, de homonymia diſtinguere, tametſi ſit res parua, tamen in rerum vſu non leuis reperitur momenti.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Πόσαι ὦσι τῷ ἀριθμῷ κράσεις.

ΑΛΛ' ὅπως καὶ τοῦτο σαφῶς ἤδη διώρισται, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον αὖθις ἐπισκεπτέον. οὔσης γὰρ ἑνὸς ἀκράτου τε ἀμίκτου ποιότητος, ὑγρότητός τε καὶ ξηρότητος, καὶ θερμότητος καὶ ψυχρότητος, ὅσα τούτας διέδεξαντο σώματα, θερμὰ δηλονότι, καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ ὑγρὰ, τελέως τε καὶ ἀκριβῶς ἔστω. τοιαῦτα μὲν οὖν μοι νόει τὰ τῶν γενομένων τε, καὶ φθειρομένων στοιχεῖα. τὰ δ' ἄλλα σώματα, τά τε τῶν ζώων, καὶ τὰ τῶν φυτῶν, καὶ τὰ τῶν ἀψύχων ἀπάντων, οἷον χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ λίθων, καὶ ξύλων, ἐν τοῖς μεταξὺ τῶν πρώτων ἐκείνων τεταχθαι. οὐδὲν γὰρ αὐτῶν, οὔτ' ἄκρως θερμὸν, οὔτ' ἄκρως ψυχρὸν, οὔτ' ἄκρως ὑγρὸν, οὔτ' ἄκρως ξηρόν ἐστιν. ἀλλ' ἤτοι μέσον ἀκριβῶς ὑπάρχει τῶν ἐναντίων, ὡς μηδὲν μᾶλλον εἶναι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν, ἢ ὑγρὸν, ἢ θατέρῳ τῶν ἄκρων προσκεχώρηκεν, ὡς μᾶλλον εἶναι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ μᾶλλον ὑγρὸν, ἢ ξηρόν· εἰ μὲν δὴ μέσον ἀκριβῶς εἴη καθ' ἑκατέραν τῶν ἐναντιώσεων, ὡς μηδὲν μᾶλλον εἶναι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ ξηρὸν, ἢ ὑγρὸν, εὔκρατον ἁπλῶς τοῦτο λεχθήσεται. θατέρου δὲ πλεονεκτήσαντος, ἤτοι τῇ τὴν ἑτέραν ἀντίθεσιν, ἢ κατ' ἀμφοτέραν, οὐκ ἔτ' εὔκρατον. εἰ μὲν δὴ θερμὸν εἴη μᾶλλον, ἢ ψυχρὸν, ὃ μᾶλλόν ἐστι, τοῦτο λεχθήσεται, ὡσαύτως δὲ καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρόν· τῷ τοιαῦτα δὲ, καὶ εἰ ψυχρὸν εἴη μᾶλλον, ὀνομασθήσεται ψυχρόν. εἰ δ' ἐξ ἑκατέρας τῆς ἀντιθέσεως ὑπερκρατοίη θατέρου, ἤτοι θερμὸν ἅμα καὶ ὑγρὸν, ἢ θερμὸν ἅμα καὶ ξηρὸν, ἢ ψυχρὸν ἅμα καὶ ὑγρὸν, ἢ ψυχρὸν ἅμα καὶ ξηρὸν, ὀνομασθήσεται τὸ σῶμα τῷ ὑπερκρατοῦν. τούτας μὲν οὖν τὰς τέτταρας δυσκρασίας, ὡς καὶ πρόσθεν εἰπομεν, οἱ πλῆσοι γινώσκουσιν ἰατροί τε καὶ φιλόσοφοι. τὰς δ' ἄλλας τέτταρας ἐξ ἡμίσεως τούτων γιγνομένας, οὐκ οἶδ' ὅπως παρῆλθον, ὥσπερ καὶ τὴν πρώτην ἁπασῶν κρᾶσιν, τὴν εὐκρασίαν. ἀλλ' ὅτι γε δυνατὸν, ὑπερκρατοῦντος τοῦ θερμοῦ, μηδὲν μᾶλλον ὑγρὰν καὶ ξηρὰν εἶναι τὴν κρᾶσιν, ὅσον ὅτι τούτῳ τῷ συζυγίᾳ, προσθήσειν μὲν οἶμαι καὶ τῶν ἤδη προφημένων εἶναι. ῥᾴστον δὲ, καὶν εἰ μηδὲν προσείρητο, συλλογίσασθαι, συγχωρησάντων γε ἅπαξ αὐτῶν,

CAPVT VIII.

Quot ſint numero Temperamenta.

VERVM cùm hoc quoque abundè ſit definitum, rurſum id quod ſupereſt repetamus. Cùm humiditas, & ſiccitas, & caliditas, & frigiditas, ſinceræ quædam & impermixtæ qualitates ſint, quęcumque has ſuſcepêre corpora, ea calida & frigida, ſicca & humida prorſus exactéque ſunt. Atque hæc mihi omnium quæ fiunt & corrumpuntur, elemẽta intellige: reliqua corpora, vel animalium, vel ſtirpium, vel inanimorum omnium, veluti æris, ferri, lapidum, lignorum in medio primorum illorum collocata eſſe: nullum enim horũ, vel ad ſummum calidum, vel ad ſummũ frigidum, vel ad ſummum humidum, vel ad ſummum ſiccum eſt, ſed vel medium prorſus contrariorum, ita vt nihilo magis ſit calidum quàm frigidum, aut humidum quàm ſiccum: vel ad alterum contrariorum eſt propenſum, ita vt magis ſit calidum quàm frigidum, vel magis ſit humidum quàm ſiccum. Ac ſi quidem medium planè ſit in vtroq; contrariorum genere, ita vt non magis ſit calidum quàm frigidum, aut humidum quàm ſiccum, eucraton id, id eſt temperatum ſimpliciter dicetur: ſin alterum contrariorum ſuperet, ſiue in altera oppoſitione, ſiue in vtraque id ſit, non etiam dicetur eucraton. Ac ſi calidum magis ſit quàm frigidum, quod magis eſt id appellabitur: idem ſtatuendum de ſicco & humido: ad eundem modum ſi frigidum magis ſit, nominabitur frigidum: at ſi in vtraque oppoſitione alterum ſuperet, ſiue calidum vnà cum humido, ſiue calidum ſimul cum ſicco, ſiue frigidum ſimul cum humido, ſiue frigidum vnà cum ſicco, vtiq; pro vincenti ſortietur id corpus appellationem. Et has quidem quatuor intemperies, vt ſupra diximus, plurimi norunt tum medici, tum philoſophi: reliquas quatuor quæ ex dimidio harũ conſtitutæ ſunt, neſcio quomodo derelinquntur, ſicut etiam eam quæ prima omnium optimáq; eſt temperies. Cæterùm quòd ſuperante calido liceat nihilo magis humidam eſſe quàm ſiccam tẽperiem (quod vtique ad hanc ſpectet coniugationem) id vel ex iis quę iam dicta ſunt manifeſtũ arbitror. Facile autem eſt etiam ſi nihil eſſet prædictum, id colligere, concedẽtibus ſemel illis ſaltem,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 50 sur 276

alteram esse temperiem humidam & calidam, alteram siccam & calidam. Si namq; necessarium omninò nõ est siccam esse quæ calida sit, sed licet eam & humidam esse, licebit vtiq, & mediam esse: propior namque siccæ temperaturæ media est quàm humida. Ad eundem modum est & frigida quædam tẽperies altera, in qua nimirum frigidum præpollet: hanc tamen nec humidam esse nec siccam est necesse, sed potest inter has & media esse. Rursus enim hic quoq; eandem afferes rationem, nempe, si necesse non est frigidam temperiem esse humidam, sed licet & siccam eam fieri, manifestum est mediam quoque esse posse, quippe quæ vicinior humidæ est quàm sicca. Ergo veluti duæ intemperies in altera oppositione sunt monstratæ, altera calida tantùm, altera frigida: sic in altera oppositione duæ aliæ statuantur, altera sicca tantùm, altera humida, mediocriter scilicet sese habentibus calido & frigido. Iterum namque dicemus hic quoq; sicuti necesse non est, si qua temperies sicca est, hanc protinus calidam quoque esse, sed fieri potest, vt etiam frigida sit, ita fieri potest, vt quæpiam nec calida sit, nec frigida, sed in hac quidem oppositione eucratos, id est temperata, in altera sicca. Simili modo nec humidam temperiem necesse est calidam frigidamue esse, sed eam mediam esse inter huius oppositionis extrema licet. Si igitur necesse non est, vt vel intemperiem quæ in calido est & frigido, sequatur ea quæ est in altera oppositione intemperies: vel hanc quæ in illa: licebit aliquando & naturam quæ in caliditate & frigiditate temperata sit, vel siccam esse vel humidam: inuicémque quæ in his temperata sit, vel calidam esse, vel frigidam: ita vt sint & hæ ab iis quas priores, tum medici, tum philosophi nobis tradiderunt, quatuor diuersæ intemperies, medióque loco positæ inter temperatos habitus, & eos qui in vtraque oppositione sunt intemperati. Qui namque in summo est temperatus, is neutram oppositionem habet superantem: qui verò aduersus hunc est intemperatus, vtramque habet vitiosam: medium sortitur locum qui in altera quidem est temperatus, in altera intemperatus: qui vtique & ex dimidio temperatus, & ex dimidio intemperatus cùm sit, meritò medius dici potest inter eum qui ex toto est temperatus, & eum qui ex toto est intemperatus. Et si quidem hæc sic se habent, sicut certè se habent, cur nouem dicere vniuersas temperatorum differentias dubitemus? temperatam quidem vnam, non temperatas octo: quarum quatuor simplices sint, humida, sicca, calida & frigida: quatuor compositæ, humida simul & calida, sicca pariter & calida, frigida simul & humida, frigida simul & sicca.

A ἑτέραν μὲν εἶ) κρᾶσιν ὑγρὰν καὶ θερμήν, ἑτέραν δὲ ξηρὰν καὶ θερμήν. Εἰ γὰ οὐκ ἀναλκαῖόν ἐστι πάντως εἶ) ξηρὰν τὴν θερμήν, ἀλλ' ἐγχωρῆ καὶ ὑγρὰν ὑπαρχὴν αὐτὴν, ἐγχωρήσῃ δηλονότι καὶ μέσην. ἐγγύτερω γὰρ ἐστὶν ἡ μέση τῆ ξηρᾶς κράσεως, ἤπερ ἡ ὑγρά. κῆ δὲ τ αὐτὸν ἔχειν ἐστὶ πρὸς ἑτέραν ψυχρὰ κρᾶσις, ἐφ' ἧς ἐστιν ἰσωμέτρως ὁ ψυχρὸν, οὐ μὴν οὐδὲ ὑγρὰν, οὔτε ξηρὰν ὑπαρχὴν αὐτὴν ἀναγκαίαν, ἀλλ' ἐγχωρῆ καὶ μέσην γενέσθαι. πάλιν γὰ καὶ ταῦτα τ αὐτὸν ἐπάξεις λόγον· ὡς εἰ μὴ οὐκ ἀναλκαῖόν ἐστιν ὑγρὰν εἶ) τὴν ψυχρὰν, ἀλλ' ἐγχωρῆ καὶ ξηρὰν γενέσθαι, φανερὸν ὡς καὶ τὴν μέσην ἐγχωρήσῃ, ἐπὶ τέρω γὰρ ἐστιν αὕτη τ ὑγρᾶς, ἤπερ ἡ ξηρά· ὡς ἂν οὖν αἱ δύο δυσκρασίαι, κῆ τὴν ἑτέραν αὐτῶν ἐδείξαμεν, ἡ μὲν θερμὴ μόνον, ἡ δὲ ψυχρὰ κῆ τ αὐτὸν ἔχουσα, ἑτέραν δύο γενήσονται, κῆ τὴν ἑτέραν αὐτῶν, ἡ μὲν ξηρὰ μόνον, ἡ δ' ὑγρὰ, συμμέτρως ἐχόντων πρὸς ἄλληλα τῶ θερμοῦ καὶ τῶ ψυχροῦ. πάλιν γὰ καὶ ταῦτα φήσομεν, ὥσπερ οὐκ ἔστιν ἀναλκαῖον, ἢ πὸς ἐστὶ ξηρὰ κρᾶσις, οὕτως καὶ τούτων εἶ) καὶ θερμὴν, ἀλλ' ἐνδέχεται καὶ ψυχρὰν ὑπαρχὴν, οὐκ ἀδυνατον ἔσται καὶ ὅ, μήτε ψυχρὰν εἶ) ἴσως, μήτε θερμὴν, ἀλλ' εὔκρατον μὲν κῆ τοῦτο, ξηρὰν δὲ κῆ τὴν ἑτέραν αὐτῶν ἔχουσαν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ὑγρὰν κρᾶσιν, οὐκ ἀναλκαῖον οὔτε θερμὴν, οὔτε ψυχρὰν ὑπαρχὴν, ἀλλ' ἐνδέχεται μέσην ἀμφοῖν εἶ) καλῶς τοῦτο τὴν αὐτῆς. εἰ τοίνυν οὐκ ἀναλκαῖον, οὔτε τῆ κῆ ὁ ψυχρὸν καὶ θερμὸν δυσκρασία, τὴν οὐκ τ ἑτέρας αὐτῆς ἔπεσθαι, οὔτ' ἐκείνη τὴν οὐκ ταύτης, ἐνδέχεται ποτὲ καὶ τὴν εὔκρατον, ὅσον ὅπω θερμότητι καὶ ψυχρότητι, φύσιν, ἤτοι ξηρὰν ἢ ὑγρὰν γενέσθαι, καὶ τὴν ἐν τούτοις πάλιν εὔκρατον· ἤτοι θερμὴν ἢ ψυχράν. ὡς εἶ) καὶ ταύτας τέτταρας ἑτέρας ἐκείνων δυσκρασίας, ὡς οἱ παλαιότεροί τε, καὶ φιλόσοφοι παρέδοσθαι ἡμῖν, καὶ μέσας γε ταύτας τετάχθαι τῶν εὐκράτων ἕξεων, καὶ τῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς αἰτίας δυσκράτων. ἡ μὲν γὰ ἄκρως εὔκρατος, οὐδετέραν αἰτίαν ἔχει πλεονεκτοῦσαν. ἡ δ' ἐξ ἑκατέρου τῆσδε, δύσκρατος, ἀμφοτέρας μεμιγμένας. ἐν μέσῳ δ' ἐστὶν, ἡ κῆ μὲν τὴν ἑτέραν εὔκρατος, κῆ ἢ τὴν ἑτέραν δυσκρατος ὑπερέχουσα, ἡ πὸς ἐξ ἡμίσεως μὲν εὔκρατος, ἐξ ἡμίσεως δὲ δύσκρατος οὖσα, μέση δεόντως ἂν εἶ) λέγοιτο τ ὅλης εὐκράτου τε καὶ δυσκράτου. καὶ εἴπερ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὥσπερ ἴσως ἔχει, διαῤῥήδην ἤδη λέγωμεν, ἐπεὶ καὶ τὰς πάσας εἶ) τὴν κράσεων διαφορὰς εὔκρατον μὲν μίαν, οὐκ εὐκράτους ἢ ταύτας ὀκτὼ, τέτταρας μὲν ἁπλᾶς, ὑγρὰν, καὶ ξηρὰν, καὶ θερμὴν, καὶ ψυχράν. ἄλλας δὲ τέτταρας συνθέτους, ὑγρὰν ἅμα καὶ θερμὴν, καὶ ξηρὰν ἅμα καὶ θερμὴν, καὶ ψυχρὰν ἅμα καὶ ὑγρὰν, καὶ ψυχρὰν ἅμα καὶ ξηράν.

B

C

D

E

F

CAPVT IX.

Quo pacto media Temperatura, ceteraque dignoscantur.

IN quolibet verò iam dictorum temperamentorum, permagnus est excessus defectúsque non in iis modò, quæ simplicia sunt, sed etiam in compositis: idque tum in tota substantia, tùm verò in vnoquoque genere. Sicui igitur agnoscendorum temperamentorum cura est, incipiat exercitationem oportet, ab iis in quolibet genere naturis, quæ temperatæ mediæque sunt: quippe qui, si his alias comparet, facile, quod in quauis superet defi-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Πῶς ἡ μέση κρᾶσις, καὶ ἄλλαι διαγινώσκονται.

ΕΝ ἑκάστῃ δὲ τῶν εἰρημένων κράσεων, ὃ μᾶλλόν τε καὶ ὃ ἧττον, πάμπολυ, καλά τε τὰς ἁπλᾶς λεγομένας κράσεις, ὅτι τε τ ὅλης οὐσίας, ἥδε δὲ καθ' ἓν ὁποιῶν γένος. εἰ δή πις βούλεται διαγνωστικὸς εἶ) κράσεων, ἀρκέσει τούτῳ πρὸς τὴν τῶν γυμνασίων, ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον γένος εὐκράτων τε, καὶ μέσων φύσεων. ἐκείναις γὰ τὰς ἄλλας παραβάλλων, ῥᾳδίως ἐξευρήσῃ ὃ πλεονάζον, ἢ ὃ λεῖπον

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 51 sur 276

ciatve, inuenerit. Ergo primum de iis, quæ ſimpliciter loquentibus, temperata intemperatáque dicuntur, agendum: quæ ſcilicet in omni generata ſubſtantia, non in ſolis animalibus, & ſtirpibus, diſquirenda diximus. Porrò hîc quoque tantillum ſaltem diſtinguere de nominibus conueniet, vt calida temperies, alia iam energia, id eſt, actu ſit, alia poteſtate: tum vt poteſtate ea eſſe dicamus, quæ, quod dicuntur, id nondum ſint, ſed facilè id fieri poſſint, quoniam naturalem, vt id fiant, aptitudinem ſint adepta. Igitur primum de iis, quę actu calida, frigida, humida, & ſicca ſunt, diſſeramus, auſpicati ab vniuerſa ſubſtantia, mox ad animalia, & ſtirpes deſcenſuri: ita enim conſummationem habebit, quod inſtitutum nobis eſt. Quoniam igitur, quod in omni genere, maximéque in vniuerſa ſubſtantia, medium eſt, id ex mixtione extremorum conflatur, vtique conueniet, vt tum intelligentia eius, tum dignotio ex illis ſumatur. Ac intelligentia quidem facillima eſt: quippe à calidiſſimo omnium, quæ ſub ſenſum veniunt, veluti igni, aut quapiam aqua, quæ ad ſummum ſit feruens, ad id, quod omnium, quæ nobis apparent, eſt frigidiſſimum, veluti glaciem, & niuem venientes, æſtimato inter ea interuallo, ad vnguem id in medio diuidimus: ſic enim ſymmetron, quod ſcilicet ab vtroque extremorum pari abeſt ſpatio, intellectu comprehendemus. Quin etiam id nobis præparare licet miſcentibus aquæ feruenti parem modum glaciei: quod enim ex ambobus eſt mixtum, pari interuallo ab vtroque extremorum aberit, & eo quod vrit, & eo quod frigore ſtupefacit. Non eſt igitur difficile ei, qui ita mixtum tetigerit, medium vniuerſæ ſubſtantiæ in calidi frigidíque oppoſitione habere, eiúſque meminiſſe, atque alia omnia illi veluti normæ adaptata iudicare. Quin etiam, ſi terram, quæ ſicca ſit: vel cinerem, vel tale aliquid quod planè ſit aridum, pari aquæ modo imbueris medium in ſicci humidíque oppoſitione corpus effeceris. Ergo nec hic quidem difficile eſt, vbi viſu pariter tactúque eiuſmodi corpus noueris, memoriæ id infigere, eóque ad humidorum, ac ſiccorum, quæ deficiant ſuperéntve, agnitionem, pro norma exemplaríque vti. Porrò corpus, de quo iudicandum eſt, mediocriter calens eſto: nam hoc ipſum humidi ſiccíque medium corpus, ſi ad ſummum calorem frigusve ſit perductũ, falſam interim imaginationem excitabit: videbitúrque quàm ſit mediocre, aliquando humidius, aliquando ſiccius: quippe, ſi liberalius calefiat, liquatum iam, ac fluens, humidioris ſubſtãtiæ phantaſiam de ſe præbebit: contra, refrigeratum plus iuſto, conſiſtit ac cogitur, immobiléque redditur, & durum tangenti apparet: vnde etiam falſam ſiccitatis imaginationem exhibet, quod ſi, veluti humidi ſiccíque parem modum habet, ſic caloris, ac frigoris ſit in medio, nec durum nec molle tangẽti apparebit id corpus. Atque tota quidem eiuſmodi corpora per tota ſe miſcendi, calidum, inquam, frigidum, ſiccum & humidum, homini facultas non eſt: terra enim aquæ confuſa miſcetur quidem (quatenus ſcilicet videri cuipiam poſſit) atque ita tota toti contemperatur, cæterum appoſitio exiguarum partium ea eſt, nequaquam totorum per tota mixtio: ſed ambo ea per tota miſcere, Dei vel naturæ eſt opus: magíſque etiam, ſi calidum, ac frigidum inter ſe tota per tota miſcenda ſint. Attamen appoſitionem eiuſmodi efficere, vt ſenſum effugiant ſingula ſimplicium corporum, non

ſolum

ſolum naturæ opus, Deive eſt, ſed etiam noſtrum: neque enim difficile eſt tali mixtione lutum, quod medium ſicci humidique ſit, moliri: ſimili modo, & quod calidi, & frigidi ſit medium: videbitúrque tibi eiuſmodi corpus in calore, & frigore temperatum, imò etiam in duritiæ mollitiæque medio ſtatu eſſe. Id autem genus eſt hominis cutis, vtpote omnium extremorum, calidi, frigidi, humidi, ſicci, verè media, maximéque ea, quæ eſt in manu: hæc enim omnium ſenſilium veluti norma futura erat, tactus nimirum inſtrumentum prudentiſſimo animalium proprium ab ipſa natura præparata: quo magis eam ab omnibus extremis, calido, inquam, frigido, ſicco & humido, pari abeſſe interuallo oportuit. Iam vtique & conſtat ex horum omnium æquis portionibus, non compoſitis modò, ſed etiam per totas ſe mixtis: quod noſtrum planè nemo efficere poteſt, ſed eſt naturæ opus. Quæcunque igitur partes cute ſunt duriores, veluti oſſa, cartilagines, cornua, pili, vngues, ligamenta, vngulæ, calcaria, in his omnibus ſiccum præualet: quæcunque verò molliores ſunt, ſicuti ſanguis, pituita, ſeuum, adeps, cerebrum, medulla tum ſpinalis, tum altera, in his humidi plùs eſt, quàm ſicci. Quinetiam, quantò ſicciſſima omnium, quæ ſunt in homine, pars, cutem ſiccitate ſuperat, tantò rurſus à cute ſuperatur, quæ eſt humidiſſima. Porrò videtur nunc diſceptatio noſtra, ea quæ vtiliſſima ſunt, attingere: ac docere ſimul, quòd tum animalium, tum verò aliorum omnium corporum temperatiſſimus ſit homo: ſimul quòd omnium, quæ in eo ſunt, particularum cutis, quæ intra manum habetur, omnis exceſſus planè ſit expers. Rurſus igitur hîc orationem ſiſtentes, æſtimemus quiſnam ſit optimè temperatus homo, quem ſcilicet totius ſubſtantiæ, vel potiùs tum hominum, tum reliquorum animalium medium, veluti regulam & normam ſtatuentes, reliquos omnes huic collatos, calidos, frigidos, humidos, ſiccóſve dicere oporteat. Concurrant ergo oportet in hoc homine multæ notæ: quippe & cum vniuerſa ſubſtantia collatus, medius apparere in ea debet, & magis etiam hominibus, & beſtiis. Ac medij quidem in vniuerſa ſubſtantia communes notæ dictæ iam ſunt: quæ verò in animalium ſpeciebus notantur, actionis perfectione quæ cuique ſit conueniens, iudicantur. Conuenit autem homini, vt ſit ſapientiſſimus: cani, vt mitiſſimus pariter ſit & acerrimus: leoni, vt tantùm ſit fortiſſimus: ſicuti oui, vt ſit tantùm mitiſſima. Iam verò, quod corporis actiones conſentientes eſſe animi moribus oporteat, tum Ariſtoteli in iis quæ de partibus animalium ſcripſit: tum verò nobis alibi nihilominus eſt monſtratum: ac methodus quidem hæc eſt: Exercitari verò, vt non in ſingulis modò animalium generibus, ſed etiam in vniuerſis medium promptè quis noſcat, id cuiuſlibet hominis non eſt, ſed diligentis in primis, qui per longam experientiam, & multam omnium particularium peritiam, inuenire medium queat. Quippe ad eum modum plaſtæ, pictores, ſtatuarii, alij denique fictores, quæ pulcherrima in omni ſpecie ſunt, tum pingunt, tum fingunt, veluti hominem ſpecioſiſſimum,

A φύσεως τοῦτό γε μόνης, ἢ θεοῦ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἡμέτερόν ἐστιν. οὐδὲ γὰρ χαλεπὸν, ὑγροῦ καὶ ξηροῦ μέσον ἐργάσασθαι πηλὸν, ἐκ τῆς τοιαύτης μίξεως, ὡσαύτως δὲ καὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ· καὶ σοι φανεῖται τὸ τοιοῦτο σῶμα καὶ τῇ θερμότητι μηδὲν καὶ τῇ ψυχρότητι δύσκρατον, ἀλλὰ καὶ σκληρότητός τε, καὶ μαλακότητος ἐν τῷ μέσῳ. τοιοῦτο δ' ἐστὶ καὶ τὸ τῆς ἀνθρώπων δέρμα, μέσον ἀκριβῶς ἁπάντων τῶν ἐσχάτων, θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ, καὶ τούτου μάλιστα, ὃ κατὰ πᾶν χεῖρες. γνώμων γὰρ αὕτη πάντων ἔμελλεν ἔσεσθαι τῆς ἁφῆς, ὄργανον ἀκριβὲς B κατὰ τῆς φύσεως ἀφορμασθεῖσα τῷ φρονιμωτάτῳ τῶν ζώων οἰκεῖον. ἦσαν οὖν ἀπεγνωσμένως ἐγχρῆν αὐτῷ ἁπάντων τῶν ἄκρων, θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ. καὶ δὴ καὶ γέγονεν ἐκ τῆς τούτων ἁπάντων ἰσομοιρίας, οὐ μιχθέντων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλων ἀλλήλοις κεραθέντων, ὅπερ οὐκ ἔστ' οὐδεὶς ἡμῶν ἐργάσασθαι δυνατὸς ἐστιν, ἀλλὰ φύσεως ἔργον. ὅσα μὲν οὖν σκληρότερα τῶν δέρματός ἐστι μόρια, καθάπερ ὀστᾶ, καὶ χόνδροι, καὶ κέρατα, καὶ τείχες, ὄνυχές τε, καὶ σύνδεσμοι, καὶ ὁπλαὶ, καὶ πλῆκτρα, πλέον ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ ξηρόν. ὅσα δὲ μαλακώτερα, καθάπερ αἷμα, C καὶ φλέγμα, καὶ πιμελὴ, καὶ σέαρ, καὶ μυελὸς, ἐγκέφαλός τε καὶ νωτιαῖος, ὑγροῦ πλέον ἐν τούτοις ἐστὶν, ἢ ξηροῦ. καὶ μὴν δὴ, καὶ ὅσῳ τὸ πάντων ξηρότατον ἐν αὐθρώπῳ μέσον, τοσοῦτον ἀφεστηκὸς ξηρότητι τῆς δέρματος, τοσούτῳ πάλιν ἀπολείπεται τὸ ὑγρότατον. ἔοικε δέ πως ὁ λόγος ἤδη τῶν χρησιμωτάτων αὐτῶν ἐφάπτεσθαι, καὶ διδάσκειν, ἅμα μὲν ὡς οὐκ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ζώων εὐκρατώτατός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. ἅμα δ' ὡς τῶν ἐν αὐτῷ μορίων τὸ τῆς χειρὸς δέρμα τὸ ἔσωθεν ἁπάσης ἐκπέφυκε τῆς ἀκριβοῦς τοῦ D ζῴου κράσεως. ὁπόταν οὖν πάλιν ἐπιζητῶμεν τὸν λόγον, ὁπόσον ἀφεστήκαμεν, τίς ἄρα πάντων κέκραται ἄνθρωπος, ὃν καὶ τῆς ὅλης μὲν οὐσίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἐν τῷ μέσῳ χρὴ τοῦτον ἁρμόσαντας, καθάπερ κανόνα τινὰ καμόνα, καὶ γνώμονα, τοὺς ἄλλους ἁπάντας τούτῳ παραβάλλοντας, θερμοὺς καὶ ψυχροὺς, καὶ ξηροὺς καὶ ὑγροὺς ὀνομάζειν. δεῖ δὲ σπουδάσαι ἐς τοῦτο ὅπῃ τάδε, πολλὰ γνωρίσματα. καὶ γὰρ ὡς πρὸς τὸν ὅλον οὐσίαν ἐξετάζοντι, μέσον φαίνεσθαι χρὴ τὸν ζῳοῦντα, ἔτι δὲ μᾶλλον ὡς πρὸς ἀνθρώπους τε, καὶ ζῶα. τὰ μὲν οὖν ἁπάσης τῆς οὐσίας γνωρίσματα κοινὰ, παρείρηται. τὰ δὲ ὡς ἐν ζώων εἴδεσιν, ἐνεργείας τελειότητι κρίνεται, τῆς E ἑκάστῳ προσηκούσης. προσήκει δὲ ἀνθρώπῳ μὲν εἰς σοφωτάτῳ, κυνὶ δὲ πρὸς ἡμερωτάτῳ τε ἅμα, καὶ ἀλκιμωτάτῳ, λέοντι δὲ, ἀλκιμωτάτῳ μόνον, ὥσπερ γε καὶ προβάτῳ, πρὸς ἡμερωτάτῳ. καὶ μὴν γε καὶ ὡς τὰς τῶν σώματος ἐνεργείας, οἰκείας εἶναι χρὴ τῆς τῆς ψυχῆς ἕξεως, δέδεικται μὲν καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους, ἐν τοῖς περὶ ζώων μορίων. λέλεκται δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν ἐναργῶς αὐτῶν οὐδὲν ἧττον. ἡ μὲν δὴ μέθοδος ἥδε. ὃ δ' ἀσκῆσαι γνωρίζειν ἑτοίμως ἐν ἑκάστῳ γένει ζῴων, καὶ κατὰ τὰ σύμπαντα ὃ μέσον, ἢ τῷ τυχόντος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐσχάτως ἐστὶ φιλοπόνου, καὶ πολλῆς μακρᾶς ἐμπειρίας, καὶ πολλῆς γνώσεως ἁπάντων τῶν κατὰ μέρος, ἐξευρίσκειν δυναμένου τὸ μέσον. οὕτω γοῦν καὶ πλάσται, καὶ γραφεῖς, ἀνδριαντοποιοί τε, καὶ ὅλως εἰδωλοποιοὶ τὰ κάλλιστα γράφουσί τε καὶ πλάττουσι καθ' ἕκαστον εἶδος, οἷς ἀνθρώπων ἄριστόν,

ἢ ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ λέοντα, ὃ μέσον ἐν εἴδει τῷ ἠθμῷ σκοπουντες. καί που καὶ ἀνδριάς ἐπαινῆται, Πολυκλείτου κανὼν ὀνομαζόμενος, ἐκ τοῦ, πάντων τῶν μερίων ἀκειβῆ πρὸς ἄλληλα συμμετρίαν ἔχειν, ὀνόματος τοιούτου τυχών. ἔστι μὲν οὖν ἔτι πλέον, ὃν νῦν ἡμεῖς ἐζητοῦμεν ἢ ὁ κανὼν ἔσται. τὸ μὲν γὰρ ὑγρότητός τε, καὶ ξηρότητος ἐν τῷ μέσῳ καθέστηκεν ὁ οὕτως εὔκρατος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θερμασίας ἀρίστης τετύχηκεν, ἴσως μὲν ἐπομένης τῇ τῶν τεττάρων στοιχείων εὐκρασίᾳ, τάχα δέ τινα θερμοτέραν ἀρχὴν ἑτέραν ἐχούσης αὐτῶν. ἀλλὰ τό γε πάντως εὔκρατον εἶναι τὸν τοιοῦτον, ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει. ὃ γὰρ ἐν εὐκρασίᾳ συμμέτρῳ, εὐκρασίας ὄντως ἔτυχεν. εὐξὺς δ' ὑπόκειται τῷ τοιούτῳ σώματι, καὶ τῆς ἐνεργείας ἄμεινα θερμασκεῖσθαι, καὶ σκληρότητός τε, καὶ μαλακότητος ἔχειν μετρίως, θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος· καὶ ταῦθ' ὑπάρχειν ἁπάντα τῷ δέρματι, καὶ τούτῳ μάλιστα τῷ τῆς χειρὸς ἐντός, ὅτῳ μηδένα τύλον ἔχει τοιοῦτον, οἷ τοῖς ἐρέτῃσί τε, καὶ σκάπτουσι γίγνεται. διπλῆς γὰρ ἕνεκα χρείας, τῶν χειρῶν γεγενημένων, ἁφῆς καὶ ἀντιλήψεως, αἱ μαλακαὶ μὲν, εἰς τὴν τῆς ἁφῆς ἀκρίβειαν, αἱ σκληραὶ δὲ, εἰς τὴν τῆς ἀντιλήψεως ἰσχὺν ἐπιτηδειότεραι. καὶ δὴ καὶ τὸ δέρμα τὸ μέσον, οὐ μόνον ἁπάντων ἀνθρωπίνων μερίων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης οὐσίας, καὶ πάντων τῶν ἐν ηλικίᾳ καὶ φθορᾷ σωμάτων, οὐ τὸ τετυλωμένον ἐστὶ, καὶ σκληρὸν, καὶ λιθῶδες, ἀλλὰ τὸ κατὰ φύσιν ἔχον, ᾧ δὴ καὶ μάλιστα φαμὲν ἀκειβοῦσθαι τὴν ἁφήν. ὅτι μὲν οὖν σκληρότητός τε καὶ μαλακότητος ἐν τῷ μέσῳ καθέστηκεν ἁπάντων μερίων, ἱκανῶς ἐναργές. ὅτι δὲ καὶ θερμότητος, καὶ ψυχρότητος, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ μάλιστα καταμάθοις. ἔστι γὰρ οἷ ἔναιμόν τι νεῦρον, ἀκειβῶς μέσον ὑπάρχον νεύρου τε, καὶ χόνδρου, ὡς εἰ καὶ κεφθέντων ἀμφοῖν ἐλαμβε. ἀλλὰ νεῦρον μὲν ἄπαν, ἄναιμόν τε, καὶ ψυχρόν· χόνδρος δὲ, πολύαιμός τε καὶ θερμὴ, μέσον δ' ἀμφοῖν τὸ δέρμα, μήτ' ἄναιμον τὸ παμπαν ὡς νεῦρον, ἀλλὰ μὴ δὲ πολύαιμον ὡς ἡ χόνδρος, γλισχρόν. εἰ δὴ τοῦτο κανόνα τε, καὶ οἷ κριτήριον ἁπάντων τῶν τῷ ζώῳ μερίων ποιησαίμην, ἀξιοπίστως τε, καὶ ῥᾳδιάλλως αὐτῷ χρῆσθαι, τὰς ὀκτὼ διαφορὰς εὑρήσεις τῆς δυσκρασίας ἐν αὐτοῖς. καὶ δὴ καὶ κατὰ μέρος δίειμι σοι ποῖα πάντων ἐστίν. φλέγμα μὲν οὖν ὑγρότατόν ἐστι καὶ ψυχρότατον, αἷμα δὲ θερμότατον, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὑγρὸν, ὡς τὸ φλέγμα. ὀστοῦν δὲ, ξηροτάτη τε ἡ ψυχροτάτη, ἧπαρ δὲ αὐτῆς ὀσῳοῦν ψυχρὸν ἐστι καὶ ξηρὸν, ἡ τάδε, χόνδρος ἧπαρ ξηρός. ἐφεξῆς ἡ χόνδρῳ συνδεσμος, ἡ ὃν χονδροσύνδεσμον ὀνομάζουσιν, ἔπειτα τένων, εἶθ' ὑμὴν, καὶ ἀρτηρία καὶ φλὲψ, αὐτὰ δηλονότι τὰ σώματα τῶν ἀπείρων, εἶθ' ὅσα νεῦρα σκληρά. τὰ δὲ μαλακὰ νεῦρα, κατὰ τὸν τῆς δέρματος ὑπάρχει φύσιν, ἐν τῇ καθ' ὑγρότητά τε καὶ ξηρότητα, μεσότητι. κατὰ γὰρ τὸν ἕτερον αὐτῶν λόγον, οὐκ ἔτι μέσον θερμοῦ καὶ ψυχροῦ τὸ νεῦρον μαλακὸν, ἀλλὰ ψυχρὸν ἀπολείπεται θερμότητος, ὅσον καὶ αἵματος. ὅτῳ δὲ καὶ τάλλα συμπέφυκε τὰ προειρημένα, τοσούτῳ ψυχρότερα δέρματος, ὅσῳ καὶ ἀναιμότερα. καὶ οἵ γε χιτῶνες αὐτοὶ τῶν ἀναιμοτάτων ἀπείρων, ἀρτηρίας λέγω καὶ φλεβὸς, ἀναιμοί τέ εἰσι καὶ ψυχροὶ τῇ φύσει. τῇ γλιτνιάσῃ δὲ τοῦ αἵματος, θερμανθεντα, καὶ εἰς μέσην ἀφικνούμενα κατάστασιν κρᾶσεως.

A equum, bouem, leonem formoſiſſimum, ad id, quod medium eſt in illa ſpecie, collineantes. Laudántque homines quandam Polycleti ſtatuam, canonem appellatam, inde adeo id nomen ſortitam, quòd partium inter ſe omnium commoderationem ad vnguem habeat. Habet autem, quem nunc quærimus, plùs aliud, quàm canon ille, cùm non ſolum humoris, ac ſiccitatis, caliditatis, & frigiditatis in medio conſiſtat is, qui ita euſarcos. i. quadratus eſt homo: ſed etiam optimam formationem ſit adeptus: quæ fortaſſe bonam quatuor elementorum temperiem eſt comitata: fortaſſe diuiniorem aliquam ſupernè originem habet. Cæterùm prorſus eucraton eſſe huiuſmodi hominem, id verò eſt neceſſarium: quippe mediocritas in carne ex mediocritate temperamenti prouenit. Protinus autem aſſequitur tale corpus, vt optimè ad actiones ſit comparatum: tum in mollitie, & duritie, præterea calore, ac frigore, mediocriter ſe habeat: atque hæc omnia inſint cuti, huiuſque maximè illi parti, quæ eſt intra manum, ſcilicet quæ callum nullum eiuſmodi contraxit, qualis in remigibus, & foſſoribus cernitur. Cùm enim gemini vſus cauſa manus ſint factæ, tactu diſcernendi, & rem quampiam comprehendendi, vtique quæ molles ſunt, ad exquiſitiùs tangendum: duræ ad aliquid maiore vi capiendum, magis ſunt idoneæ. Quinetiam cutis, quæ non ſolum omnium hominis partium, ſed etiam vniuerſæ, quę generationi corruptionique ſubiicitur, ſubſtantiæ media eſt, ea nec calloſa, nec dura, lapideáve eſt, ſed ſecundum naturam ſe habens, quo ſcilicet cutis genere maximè perfectum eſſe tactum cenſemus. Ac quòd in duritie, & mollitie medium omnium particularum locum ſit ſortita, abundè liquet: quòd autem & in calore, ac frigore ſimiliter ſe habeat, ex eius ſubſtantia maximè intelligas licet: eſt enim veluti ſanguine præditus neruus, qui ſit inter neruum & carnem quiddam planè medium, vt ſi ex mixtis vtriſque conſtitueretur. Cæterùm neruus omnis exanguis, & frigidus: caro multi ſanguinis, & calida: media inter vtrumq; eſt cutis, nec planè exanguis, vt neruus, nec ſanguine abundàs, vt caro. Si igitur hanc omnium animalis partium veluti normam, iudicémq; proponens, reliqua illis conferas, atque ad eam examines, octo diuerſas intemperies in eis inuenies. Iámque membratim tibi de omnibus deinceps differam. Humidiſſimum frigidiſſimúmq; in corpore pituita eſt: calidiſſimum, ſanguis, non tamen eſt is perinde humidus, vt pituita: ſicciſſimum, ac frigidiſſimum eſt pilus: minùs eo, & frigidum, & ſiccum eſt os: hoc verò minùs ſiccum eſt cartilago: proximè hanc ſequitur ligamentum, & quem compoſito nomine Chondroſyndeſmon, i. cartilagineum ligamentum, vocant: poſt hunc tendo: deinceps membrana, & arteria, & vena, ipſa ſcilicet corpora vaſorum: ſuccedunt deinde nerui duri. Molles autem nerui in humiditate, & ſiccitate mediam naturam ſicuti cutis obtinent: nam in altera oppoſitione, quæ eſt calidi, & frigidi, neruus mollis in medio non eſt, ſed tantùm ei deſit de calore, quantũ de ſanguine. Ita verò, & reliqua omnia priùs dicta tanto ſunt cute frigidiora, quantò minùs habent ſanguinis. Etiam tunicæ ipſæ, maxime ſanguineorum vaſorum, arteriarum dico, & venarum, non ſolum exangues ſunt, ſed etiam frigidæ natura: contactu tamen ſanguinis calefiunt: atque ad medium temperamenti ſtatum veniunt,

B C D E F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 54 sur 276

Sanguis uerò ipſe à corde ſuum accipit calorem: quippe id viſcus natura, tum omnium animalis particularum maximè ſanguineum, tum verò calidiſſimum eſt: proximum illi iecur eſt, verum cor paulò quàm cutis minùs eſt durum, iecur multò. Itaque etiam humidius, quàm cutis, quantò ſcilicet eſt mollius. Iam verò caro humidior cute eſt, eadem tamen calidior: ſpinalis autem medulla cute eſt humidior, atque etiam frigidior: ſicuti ac rurſus humidius eſt cerebrum: cerebro autem ipſo adeps, cui concretio contingit propterea quòd membranis adiacet: craſſo namque oleo eſt ſimilis: cóque congelatur, vbi cum frigidis, & exanguibus particulis coniungitur. At neque circa iecur coire adeps poteſt, neque circa arterias, venáſve, aut cor, ſed nec circa aliam vllam præcalidam particulam. Quoniam autem cogitur per id, quod valdè eſt frigidum, idcirco calefacta liquatur, cæterorum coagulatorum ritu: at cerebrum calfactum minime liquatur, cóque adipe minùs eſt humidum. Porrò minùs humida, quàm adeps, eſt & pulmonum caro, vt quæ nec ipſa calfacta liqueſcat: iam longè etiam adipe minùs humida eſt; tum lienis, tum renum caro. Omnia tamen hæc cute ſunt humidiora. Harum rerum demonſtrationes proximo libro tradam, ſicuti omnia, quæ ad vniuerſam de temperamentis diſputationem deſunt, duobus deinceps commentariis exponam.

A Ὁ δὲ αἷμα πάλιν αὐτῷ, καθ' ἑαυτὸ τῆς καρδίας ἔχει τὴν θερμασίαν. φύσει γὰρ ἐκεῖνο ὁ σπλάγχνων ἁπάντων ἐστὶ τῷ τῶν ζώων μορίων, αἱματωδέστατόν τε αἷμα καὶ θερμότατον, ἐφεξῆς δ' αὐτῷ ὁ ἧπαρ. ἀλλ' ἡ μὲν καρδία, βραχὺ δέρματος ἀποδεῖ σκληρότητι, ὁ δ' ἧπαρ πολύ. καὶ τούτου ὑγρότερα τοσούτῳ δέρματός ἐστιν, ὅσῳ μαλακώτερα· καὶ μὴν δὴ καὶ σὰρξ ὑγροτέρα δέρματος, ἀλλ' αὕτη μὲν καὶ θερμοτέρα. νωτιαῖος δὲ, ὑγρότερος μέν, ἀλλὰ καὶ ψυχρότερος, καὶ τῶνδε μᾶλλον ἐγκέφαλος ὑγρότερος· ἔτι δὲ τούτου μᾶλλον πιμελή, καὶ ἡ πῆξις αὐτῆς, διὰ τὴν τῶν ὑμένων γύτνιασιν. ἐλαίῳ γὰρ ἔοικε παχεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πήγνυται, ψυχροῖς καὶ ἀναίμοις ὁμιλοῦσα μορίοις. ὅτε δ' ἥπατι προσπήγνυσθαι πιμελὴν, ὅτ' ἀρτηρίαις, καὶ φλεψὶν, οὔτε καρδίᾳ δυνατὸν, ἀλλ' οὐδ' ἄλλῳ τινὶ θερμῷ πρὸς μορίῳ. διότι δὲ πέπηγε πρὸς ψυχροῦ, διὰ τοῦτο χεῖται θερμαινόμενη, ὡς ἄλλοις ὁμοίως πεπηγόσιν. ἡ μὲν ἐγκέφαλός γε, θερμαινόμενος χεῖται, καὶ διὰ τοῦτο ἧττον ὑγρός ἐστι πιμελῆς. ἧττον δὲ ὑγρὰ πιμελῆς ἐστι καὶ ἡ τοῦ πνεύμονος σὰρξ, ὅσον γὰρ αὐτὴ χεῖται θερμαινόμενη. πολὺ δὲ ἔτι μᾶλλον, ἡ τοῦ σπλῆνός τε καὶ τῶν νεφρῶν, ἧττόν ἐστιν ὑγρὰ πιμελῆς. ἁπάντων μὲν τοι τούτων, δέρματος ἐστιν ὑγροτέρα. ταῦτ' οὖν ἀποδείξας, ἐν τῷ μεταξὺ λόγῳ διέξειμι· καὶ μὴν δὴ καὶ ὅσα λείπει τῇ συμπάσῃ τοῦ κράσεων πραγματείᾳ, διὰ τῶν ἑφεξῆς δυοῖν ὑπομνημάτοιν εἰρήσεται.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 55 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΚΡΑΣΕΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

GALENI DE TEMPERAMENTIS
LIBER SECVNDVS.

Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Περὶ τῆς τοῦ κράσιν τῆς ἀνθρώπου πολλαχῶς διακρίνεσθαι μεταχειρίζεται.

ARGVMENTVM LIBRI.

De Temperie hominis multis rationibus dignoscenda pertractat.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τί ἐν τοῖς περὶ τούτου πεποιημένον ἐστὶ, καὶ περὶ τῆς εὐκρατωτάτου ἀνθρώπου.

ΟΤΙ μὲν δὴ πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν σῶμα, καὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἐν τοῖς περὶ τῆσδε λόγου διήρηται. δέδεικται δὲ, ὡς ἑνδεκά διαφοραὶ τῶν κράσεών εἰσι, μία μὲν ἡ σύμμετρός τε, καὶ εὔκρατος, αἱ λοιπαὶ δὲ πᾶσαι, δύσκρατοι, τέτταρες μὲν ἁπλαῖ, μιᾶς ἐν ἑκάστῃ πλεονεκτούσης ποιότητος, ἤτοι θερμότητος, ἢ ψυχρότητος, ἢ ξηρότητος, ἢ ὑγρότητος. ἑτέραι δὲ τέτταρες, ἐπειδὴ δύο ἑκατέρας ἀντιθέσεως ἡ ἑτέρα κρατήσῃ δυνάμις. λέγω δ' ἀντιθέσεις δύο, μίαν μὲν τὴν τοῦ θερμόν τε καὶ ψυχρὸν, ἑτέραν δὲ, τὴν τοῦ ξηρόν τε καὶ ὑγρόν. ἐφεξῆς δὲ τούτων ὅπως τὰ γνωρίσματα μεταβαίνοντες, ὑπὲρ τῆς δυσκράτου φύσεως ἐσκοπούμεθα, ὅτι περὶ τὰ πάντων ἥδε, καὶ ἀρετὴ, καὶ δυνάμει, καὶ τάξει νοήσεώς ἐστιν. ἐπεὶ δ' εὔκρατον, ἄλλο μὲν ἁπλῶς δύσκρατα λεγόμενον, ἐν πάσῃ τῇ τῶν ὄντων φύσει, καθ' ἕκαστον δὲ γένος ἄλλο· περὶ τοῦτο δεῖν ἐδόκει σκοπεῖσθαι, τὸ κοινῇ τῇ πάσης φύσεως ὀνομαζόμενον. κανὼν δ' ἐν αὐτῷ, καὶ κρίσις, ἡ τῶν στοιχείων ἰσομοιρία, δι' ἣν καὶ ὁ τῶν ἐσχάτων ἀπόντων ἀκεραίως μέσον ἀποτελεσθὲν, εὔκρατόν τε, καὶ σύμμετρον ὀνομάζεται. τὰ δὲ ἄλλα, τὰ καθ' ἕκαστον γένος εὔκρατα, τοῖς οἰκείαις τῶν σωμάτων ἐνεργείαις τε καὶ χρείαις κρίνεται. ᾗ δηλοῦ τοῦτο, ζῷόν τοῦ σῶμα ζῴου τινὸς, ἢ φυτοῦ, μέσον μὲν εἴ) δύναται τῶν ὁμογενῶν ἀπόντων, τοῦτ' ἔστιν, εὔκρατόν τε, καὶ σύμμετρον ἐν ἐκείνῳ τῷ γένει, δύσκρατον δ' ἑτέρῳ τινὶ τῶν διαφερόντων, ἢ φυτῷ, ἢ ζῴων, ἢ ἀψύχων, γένει.

CAPVT PRIMVM.

Quid actum sit superiore libro, ac de homine temperatissimo.

VOD multifariam quidem dicatur humidum, siccum, calidum & frigidum corpus, in proximo definitum est libro. Demonstratum præterea est nouem esse temperamentorum differẽtias, vnam quidem, quæ mediocris sit, & eucratos. i. temperata: reliquas omnes intemperatas, quatuor simplices, vnica scilicet in quaque prępollente qualitate, vel calore, vel frigore, vel siccitate, vel humiditate: quatuor ab his diuersas, in quibus vtriusq; oppositionis altera qualitas exuperat: dico autem duas oppositiones, alteram quæ est calidi & frigidi: alteram quæ est humidi & sicci. Ab his ad notas earum digressi, de temperata natura disceptauimus, quoniam hæc omnium prima, virtute, potentia, cognitionisque ordine sit. At cum temperatum aliud absolutè dictum inueniatur in vniuersa rerum natura, aliud in singulis generibus, principio visum est de eo considerandum esse, quod communiter in vniuersa natura æstimatur. Huius norma iudiciúmque erat elementorum portionis æqualitas: ob quam extremorum omnium medium ad vnguem redditum, eucraton & symmetron (siue temperatum, & mediocre mauis) dicitur. Reliqua, quæ in singulis generibus temperata dicuntur, propriis corporum functionibus, vsibúsq; iudicantur: eóque fit, vt idem animalis cuiuspiam stirpísve corpus, omnium, quæ in eodem sunt genere, medium esse possit, id est, in illo genere eucraton, & mediore: alteri verò cuipiam comparatum, vel stirpium vel animalium, vel inanimorũ generi, dyscraton siue intemperatũ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 56 sur 276

Quippe viuẽtis corpus cum demortui corpore collatum, humidius calidiúsque est: verbi gratia, leo viuens leone mortuo, tum ipse seipso, tum alter altero, calidior, humidiórque est. Atque inde adeo dictum veteribus est, animal calidum, & humidum esse, non absoluto sermone, quod humiditas in eo calórve exuperet (sic enim inuenire est animalia sicca frigidáque complura, veluti culices mulionios, culices vinarios, muscas, apes, formicas) sed vt ad mortua collata. Viua enim apes calidior humidiórq; quàm mortua est, & formica viua, quàm mortua: cum homine tamen, equo, bouéve collata, tum aliis sanguine præditis animalibus, omnia id genus frigida siccáque temperie sunt. Quin, si ad vniuersam naturam spectans ea expendas, ne sic quidem, quo minus frigida, siccáque sint, elabantur. Veluti enim in vnoquoque genere, vbi quid à mediocritate recessit, ab eo, quod vincit, nomen accipit: itidem in vniuersa substantia, cum aliquid medium transierit, non amplius eucraton, sed vel calidum, vel frigidum, vel humidum, vel siccum nominabitur. Monstratum enim supra est, hominẽ non solum animalium, stirpiúmve, sed etiam reliquorum omnium, maximè esse temperatum. Quoniam autem ex multis, & dissidentibus is conditus est partibus, manifestum est, quæ pars medio omnium sit temperamento, eam esse simpliciter temperatissimam: quæ namque animalis eius, quod medij sit temperamenti, media particula est, hæc omnium simpliciter est temperatissima. Monstratum verò est, id esse in homine vocatam cutem, atque huius eam maxime partem, quæ in manu est interna: si tamen, qualem eam natura est molita, talis perstiterit. Iam verò, quod nec cuiusque hominis cutis, medium absolutè sit vniuersæ substantiæ, sed eius qui maximè est temperatus, dictum prius est: plurimam enim esse ipsis quoque hominibus inter se differentiam. Verùm maximè temperatus is est, qui corporis habitus medius horum extremorum apparet, gracilitatis, crassitudinis, mollitiei, duritiei, itémq; caloris, & frigoris: inuenias enim cuiuslibet hominis tangendo corpus, vel mitem & halituosum calorem, vel igneum & acrẽ, vel horum neutrũ, imò frigiditatem quandam præpollentem: frigiditatẽ autem præpollere, vt in animalis corpore, intelligere oportet, eóque tum sanguine prædito, tum humido. Ac corpore quidem talis homo est temperatissimus. Idem animo quoque medius omnino est audaciæ, & timoris, cunctationis, & præcipitationis, misericordiæ, & inuidiæ: fuerit verò talis alacer, amicorum amans, humanus, & prudens. Et temperatissimus quidem homo ex his primum, potissimúmque agnoscitur: his accedunt non pauca eorum, quæ ex necessitate sequuntur. Quippe edit, bibítque moderatè: & nutrimenta non solùm in ventre, sed etiam in venis, & in tota corporis habitudine probè concoquit: omnésque (vt semel dicam) tum naturales, tum animales dictas virtutes inculpatas habet: cum & sensuum facultatibus, & membrorum motibus optimis sit præditus: tum viuido colore semper sit: tum ad perspiratum excrementorum bene comparatus: idem medius inter somnolentum, & peruigilem, inter glabrum, & hirtum, inter nigrum colorem, & album: pilósque habeat, cum puer est, magis rufos quam nigros: cum in flore est, contra.

A Ὁ μὲν γὰρ τῶ ζῶντος σῶμα, τῶ τῶ νεκροῦ πολλῶ μᾶλλον, ὑγρότερόν ἐστι καὶ θερμότερον. οἷ εἰ τύχοι, λέων ζῶν, λέοντος τεθνεῶτος, ἢ αὐτὸς ἑαυτῶ τις, ἢ ἕτερος, ἑτέρου θερμότερος ἐστι, καὶ ὑγρότερος, ᾧ δὴ τοῦτ' εἴρηται πρὸς τῶ παλαιῶν, ὑγρόν τε εἶ καὶ θερμόν, ὃ ζῶον, οὐχ ὡς ἡ τῆς ὑγρότητος ἐν αὐτῶ πλεονεκτοῦσης ἁπλῶς, ἢ τῆς θερμότητος. ὅταν μὲν γὰρ εὑρεθήσεται πάμπολλα ζῶα, ψυχρὰ καὶ ξηρά, καθάπερ ἐμπίδες τε, καὶ κώνωπες, καὶ μυῖαι, καὶ μέλιτται, καὶ μύρμηκες, ἀλλ' ὡς τοῖς τεθνεῶσι πολλῶ ἔλαττόν μοῦνα. ἃ γὰρ μέλιτται ζῶσαι, τεθνεώσης μελίττης ὑγρότερά τέ ἐστι, καὶ θερμότερα, καὶ μύρμηξ μύρμηκος. οὐδέπω μὴν τοσοῦτόν γε ἔλαττόν μοῦνα, ὡς ἵππων, ἃ βοῶν, καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν ἁπαλομίων, ἀποθνησκόντων ταχὺ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ τὴν κρᾶσίν ἐστιν. καὶ μὴν δὴ κἂν εἰ πρὸς τὴν ὅλην οὐσίαν ἀποβλέπων ὄζοις τις, οὐδ' ὅτως ἐκπεπόνθασι τῶ, ξηρά τε εἶ ταῦτα, καὶ ψυχρά. ὥσπερ γὰρ καὶ ἔνθεν ἦλθον, ὅταν ὀζίσατό τι τῆς μεσότητος, ἀπὸ τοῦ πλεονεκτοῦντος ὀνομάζεται, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτι τῆς συμπάσης οὐσίας, ὅταν παραλλήλως τῶν μέσων ἔχῃ μὴ εὔκρατον, ἀλλ' ἢ τοι ψυχρόν, ἢ ξηρόν, ἢ θερμόν, ἢ ὑγρὸν ὀνομασθήσεται. δέδεικται γὰρ δὴ πρόσθεν, ὡς αὐθεφθός ἐστιν, οὐ τῶ ζώων B μόνων, ἢ φυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων εὐκρατώτατον. ἐπεὶ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφερόντων σύγκειται μερῶν, εὐδηλον ὡς ὃ μέσον ἁπάντων τῇ κράσει, τοῦτο καὶ ἁπλῶς ἐστιν εὐκρατώτατον. ὃ γὰρ τῶ μέσω τῇ κράσει ζῶν μέσον μέρεσιν ἁπάντων ἐστὶν ἁπλῶς εὐκρατώτατον. ἐδείχθη δ' τοῦτ' ἐν αὐθεφθῳ, ὃ καλοῦμεν δέρμα, καὶ μάλιστα τῶ δέρματος ὃ τῶν χειρῶν ἐστιν, ἐάν, οἷ ἔστω τῆς φύσεως ἀβλαβῆ, διασῶσαν τὸ φυλάττηται. καὶ μὴν δὴ καὶ ὡς ἡ πάντος αὐθεφθου ὃ δέρμα, μέσον ἁπλῶς ἐστιν ἁπάσης οὐσίας, ἐλέχθη πρόσθεν, ἀλλ' ὅστις αὖ εὐκρατώτατος ᾖ. πολλὰ γὰρ εἶ καὶ αὖθις τοῖς D αὐθεφθοις πρὸς ἄλλους τῶν διαφορῶν. εὐκρατώτατος δ' ἐστὶν, ὃς αὖ τῶν μὲν σώμασι φαίνηται μέσος ἀκριβῶς τῶν ἄκρων, ἰσχνότητός τε, καὶ παχύτητος, μαλακότητός τε, καὶ σκληρότητος, ἔτι δὲ θερμότητός τε, καὶ ψυχρότητος. ἔστι γὰρ εὑρεῖν ἁπαλόμοιον ἑκάστου τῶν αὐθεφθίνων σωμάτων, ἢ λεπτὴν καὶ ἀτμώδη θερμασίαν, ἢ πυρώδη καὶ δριμεῖαν, ἢ τούτων μὲν θατέρου, ὀλιγατέρου δὲ θάτερον ψύξιν· ἀκούῃ δὲ χρὴ ψύξιν ὀλιγκρατῶσαν, ὡς ἐν ζῶν σώματι, καὶ ταῦτα, ἐν αἵμασί τε καὶ ὑγροῖσ ὄντος. τῶν μὲν οὖν δὴ σώματι, τοιοῦτος ὁ εὐκρατος αὐθεφθος. ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ψυχῇ, μέσος ἀκριβῶς E ἐστ ἀθρασύτητός τε, καὶ δειλίας, μνησικοῦ τε, καὶ προπετείας, ἐλέους τε καὶ φθόνου. ἔτι δ' αὖ ὁ τοιοῦτος, εὔμυθος, φιλόσοφος, φιλόν αὐθεφθος, σιωπηλός. ἐκ τούτων μὲν ὁ εὐκρατώτατος αὐθεφθος γνωρίζεται πρόχειρος δὲ μάλιστα προσέρχεται δ' αὖθις οὐκ ὀλίγα τῶν δὴ αὐδήκης ἐπομένων. καὶ γὰρ ἐδιᾷ καὶ πίνῃ σύμμετρα, καὶ πέπῃ καλῶς ταῦ ἔσφας, οὐκ ἐν γαστρὶ μόνον, ἀλλὰ κἀν ταῖς φλεψὶ, καὶ καθ' ὅλου τοῦ ἕξιν τῶ σώματος, ἁπάσας τε σιωλόντι φαίνας, ταῖς τε καλουμένας φυσικὰς ἐνεργείας, καὶ ταῖς ψυχικὰς, ἀμέμπτους ἔχῃ. καὶ γὰρ καὶ ταῖς αἰσθήσιν ἄριστα διάκειται, καὶ ταῖς τῶν κώλων κινήσιν, εὔχροός τ' ἐστ, καὶ εὔπνους ἀεὶ, καὶ μέσος ἐστὶν ὑπνώδους τε, καὶ ἀγρύπνου, καὶ ψιλοῦ τε χῶν καὶ δασέος, καὶ μέλανος τοῦ χρόας, καὶ λευκοῦ· καὶ τρίχας ἔχῃ, παῖς μὲν ὢν, πυῤῥοτέρας μᾶλλον ἢ μελανοτέρας, ἀκμάζων δ' ἐμπαλιν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 57 sur 276

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν κράσεων τῶν ἡλικιῶν.

ΕΠΕΙ δὲ καὶ τῆς κατὰ τὰς ἡλικίας αὐτῶν διαφορᾶς ἐπεμνήσθημεν, οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον ἤδη καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν. ἐβουλόμεθα μὲν οὖν, πρότερον ἑκάστου τῶν εἰρημένων γνωρισμάτων ἐπελθεῖν τὰς αἰτίας, ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τὰ παρόντα μᾶλλον ἡ περὶ τῶν ἡλικιῶν ἐπείγει σκέψις, διὰ προπάτους τε ἡμᾶς πρὸς τὴν τῶν αἰτιῶν εὕρεσιν ἀναγάγεται, τοῦτ' ἤδη νῦν ἐπιχειρήσομεν. Ποιήσωμεν οὖν ἀρχὴ διαπλάττεσθαι μὲν ἐν ταῖς μήτραις τῶν ἐκτυπουμένων τὸ ζῷον, ἵνα γνῶμεν ὅπως ὑγρότατόν ἐστι, καὶ θερμότατον. ἡ μὲν γὰρ πρώτη σύστασις, ἐξ αἵματος αὐτῷ καὶ σπέρματος ὑγροῦ, καὶ θερμῶν χρημάτων. ἀεὶ δὲ καὶ μᾶλλον τούτων ξηρῶν γινομένων, ὑμένες μὲν πρῶτον διαπλάττονται, καὶ χιτῶνες, καὶ σπλάγχνα, καὶ ἀρτηρίαι, τελευταῖα δὲ ὀστᾶ, καὶ ὄνυχες, καὶ χόνδροι, πηγνυμένης ἀποτελοῦνται τῆς οὐσίας. πρὶν γὰρ ἅπτεσθαι διαθλασθαι τείνεσθαι τὴν ὑποβεβλημένην οὐσίαν, ἢ πήγνυσθαι, τῶν εἰρημένων οὐδὲν ἐνδέχεται γενέσθαι. χιτῶνες μὲν οὖν, καὶ ὑμένες, ἀρτηρίαί τε, καὶ νεῦρα, καὶ φλέβες, τεινομένης αὐτῆς, ὀστᾶ δὲ, καὶ χόνδροι, καὶ ὄνυχες, καὶ ὀπλαί, καὶ σπλάγχνα, πηγνυμένης ἀποτελοῦνται. τελεσθέντων δ' ὕστερον, πέπεται μὲν ἐφεξῆς ἐν τῇ κοιλίᾳ. ἔτι δ' ὑγρὸν ἐκάστως ἐστὶν ὥσπερ βρύων, οὐκ ἀπ' εἴδεσι μόνον, καὶ σπλάγχνοις, καὶ σαρξὶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀστοῖς, ἃ δὴ ξηρότατα τῶν ἐν ἡμῖν ὑπάρχει μορίων. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα, καὶ ὅλα σὺν αὐτοῖς τὰ κῶλα, διαπλάττουσιν αἱ τροφοὶ τῶν βρεφῶν, ὥσπερ κήρινα. τοσαύτη γὰρ ὑγρότης ἐστὶν ἐν ἅπασι τοῖς σώμασι τῶν παιδίων. ἀλλὰ καὶ εἰ νέον ἱερεῖον εἴτ' ἐθέλοις εἴτε μοσχάριον ἀρτιγενὲς ἀνατεμεῖν σκοπεῖσθαι, μυελώδη μὲν, καὶ πλαδαρὸν εὑρήσεις τὸν ἐγκέφαλον. ὃ δὲ ὀστῶδες γένος ἅπαν, ἀρτιπαγὲς τυρῷ ἐμφερές, ὥστε μηδὲ φαγεῖν ἡδέα, δι' ὑπερβάλλουσαν ὑγρότητα, τῶν νεογνῶν ζώων ἔτι τὰ σώματα. καὶ μάλιστά γε τοῦτο πέπονθε τὰ ὑεῖα καὶ τὰ προβάτια, διότι καὶ μάλιστ' ἐστὶν ὑγρότερα. τὰ δ' αἰγῶν, διότι ξηρότερα, βελτίω τε ἐστὶ καὶ ἡδίω φαγεῖν. ἐμπαλιν δὲ τοῖς νέοις ἱερείοις, τὰ γεγηρακότα, ξηρὰ μὲν ἰσχνὰ, καὶ ἄπιμα, καὶ ἄχυμα, τά τ' ὀστᾶ σύμπηκτα, καὶ τοὺς σύμπηκτος σὺν δέσμιος αὐτῶν ἔχει, νευρώδη δὲ καὶ σκληρὰν τὴν σάρκα, καὶ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς φλέβας, ἔτι τὰ νεῦρα ἀφ' τῆς ἡλικίας, δίκην ἱμαντῶν ἀνδῆ καὶ ἄχυμα. τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ τούτων, καὶ τῶν ἀρτιγενῶν, ὅσα μὲν ἤδη προβέβηκε τῆς ἡλικίας, ὅσον ἀπολείπεται τῆς ὥρας, τοσοῦτον καὶ τῆς ἐσχάτης ξηρότητος. ὅσα δὲ νεώτερα, καὶ ἔτ' αὐξανόμενα, τοσοῦτον καὶ τοῦτο τῆς τῶν ἐμβρύων ὑγρότητος ἀπεχώρησεν, ὅσον καὶ τῆς ἡλικίας προεληλύθεν. ἡ δ' ἀκμὴ μάλιστα πάντων τῶν ζώων, ἐν τοῖς μέσοις κατέσχηκε τῶν ἀκροτήτων, ὥτ' εἰς ἔσχατον ἥκουσα ξηρότητος, ὡς ὃ γῆρας, ὥτ' ἐν ὑγρότητι, καὶ πλάδῳ πολλῷ κατεχομένη, καθάπερ ἡ τῶν βρεφῶν ἡλικία. τί δὴ οὖν ἔνιοι τῶν ἑλλογίμων ἰατρῶν, ὑγρὸν ἀπεφήναντο τὸ γῆρας; ἢ δηλονότι τῷ πλήθει τῶν περιττωμάτων ἀπατηθέντες; οἵτε γὰρ ὀφθαλμοὶ δακρύουσιν αὐτοῖς, αὖτε ῥῖνες αἀπίμπλανται χορύζης, ἔν τε τῷ σώματι σίελου πλῆθος ἀθροίζεται, ἀλλὰ καὶ βήσσουσι, καὶ ἀναπτύουσι φλέγμα, δηλοῦντες ἄρα, καὶ τὰ πνεύμονα μεστὸν ἔτι τοιούτου χυμοῦ· καὶ ἡ γαστὴρ ὑπ' αὐτοῖς πεπλήρωται φλέγματος, ἔκρισίν τε τῶν ἀρθρων

B

C

D

E

F

CAPVT II.

De Ætatum temperamentis.

AT, quoniam differentiarum, quæ ex ætate eius ſpectantur, mentionem feci, non alienum ſit aliquid iam de his quoq; apponere. Porrò volebam vniuſcuiuſque prædictarum notarum cauſas perſequi: verùm cùm ad ea quæ nunc ſunt propoſita magis vrgeat ætatum conſideratio, quæ etiam maximam nobis ad cauſarum inuentionem facultatem ſuggerit, huic primum nunc inſiſtamus. Intelligamus igitur recens formatum animal in vtero matris, quò ſciamus qua ratione humidiſſimum calidiſſimúmque ſit. Prima enim eius conſtitutio ex ſanguine & ſemine eſt, quæ humidæ & calidæ res ſunt. His autem magis ſemper ſiccescentibus, primùm quidem formantur membranæ, tunicæ, item viſcera & ſanguinis vaſa: vltima verò perficiuntur oſſa & vngues, & cartilagines, concretâ ſcilicet eorum ſubſtantiâ: ante enim quàm vel tendi poſſit ſubiecta ſubſtãtia vel concreſcere, nihil fieri memoratorum poteſt. Et tunicæ quidem ac membranæ, arteriæque & nerui, & venæ, tenſâ eâ: oſſa, cartilagines, vngues, vngulæ & viſcera, coagulatâ eâ perficiuntur. His verò in vtero perfectis, ita deinde paritur infans. Eſt verò adhuc in ſummo humidus, veluti bryon. i. muſcus ſeu maris alga: idq; nõ ſanguinis vaſis modò & viſceribus ac carne, ſed etiam ipſis oſſibus, quæ ſcilicet ficciſſima ſunt omnium quæ in nobis ſunt partiũ. Verùm tum hæc, tum reliqua tota vnà cum his membra quaſi cerea ſint, infantium nutrices fingunt formántque: tanta eſt in toto puellorum corpore humiditas. Quin ſi recens editum porcellum vel eſſe, vel diſſectum incipere velis, carnem quidem eius muſoſam, præhumidámque inuenies: oſſeum verò genus vniuerſum caſeo, qui modò ſit coagulatus affimile: adeo vt nuper nati animalis corpus propter redundantem in eo humorem libens non comedas. Quod maxime tum ſuilli, tum ouilli fœtus corporibus accidit, propterea quod ea maximè ſunt humida: caprinum quòd ſiccius ſit, & melius eſui eſt & iucundius. Contra verò quàm in nouellis porcellis, quæcunque iam ſenuerunt, hęc oſſa quidem omnia & ligamenta vniuerſa præſicca, ſine ſucco & inſipida poſſident: carnem verò neruoſam & duram: arterias quoque & venas, & neruos, ætatis culpa lori inſtar, inſuaues & ſine ſucco. Quæ medio ſtatu horum ac nuper natorum ſunt, quæ vtique iam ætate proceſſerunt, quantùm à ſenio abſunt, tantum & ab extrema ſiccitate ſunt remota. Quæ minora ſunt atque adhuc augeſcunt, tantùm ea quoque à geſtati etiamnum fœtus humore abſunt, quantùm proceſſerunt ætate. Floreſcens verò ætas omnium animalium maxime in medio extremorum eſt, neque ſicut ſenium ad ſummam perducta ſiccitatem, neque velut infantium ætas, in humore & multo vuido merſa. Cur igitur aliqui celebrium medicorum, humidum eſſe ſenium prodiderunt: an videlicet quod excrementorum abundantiâ ſunt decepti? quippe tum oculi his lacrymis ſuffunduntur: tum nares grauedine replentur: tum in ore eorum ſaliuæ copia exuperat: ad hæc tum tuſſiunt tum excreant pituitam, ſcilicet pulmones quoque hac eſſe refertos indicantes: venter quoque illis pituita eſt plenus: tum ſinguli articuli quodammodo

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 58 sur 276

mucosi. Cæterùm nihil horum obstat quo minùs
senum corpora sicca censeantur: vt quorum ner-
uos & arterias, & venas, & membranas, & tunicas
instrumentorum omnium, multo quàm priùs erãt,
sicciores inuenias, circunfundi autem illis extrin-
secus intrinsecúsque, aut pituitosum quendam hu-
morem aut mucosum. Verùm tantum abest vt eiusmodi signa vniuersa senilem ætatem humidam confirment, vt etiam siccam esse propè testentur: idcirco namque particula quæuis siccior quàm ante euadit, quòd per caloris imbecillitatem similiter non nutritur, foris siquidem illi copia humidi excrementi superfluitat, corpus autem cuiusque intrinsecus siccum est, vt quod nec trahere introˋ nutrimentum valeat, nec eo sufficienter frui. Est ergo humidus senex, non propriis suis particulis, sed excrementis: rursum siccus non excrementis, sed particulis ipsis: ita nimirum alio genere siccus, alio humidus. Verum non est ad præsens de excrementis eius, sed de propriis partibus disceptatio, quarum secundum naturam actiones vitam eius complent. His igitur siccus senex est, quibus scilicet puer erat humidus, ipsis nimirum solidis corporis particulis, ossibus, membranis, ligamentis, arteriis, venis, neruis, tunicis, carnibúsque. Meritóque Aristoteles senium marcenti stirpi assimilat. Quippe stirpes, nouellæ dum sunt, molles humidæque cernuntur: senescentes, assiduè magis siccescere videntur: ad postremum prorsus exarcescunt, idque ipsis mors est. Ac quòd siccissima ætatum senilis sit, ex iam dictis liquet: quòd autem & frigidissima sit, id vel magis est euidens ita vt de eo nemo dubitauerit. Nam & tangenti senes frigidi apparent, & facile in frigidum statum mutantur: & nigri, & liuidi fiunt: & frigidis morbis facile capiuntur, apoplexia, neruorum resolutione, stupore, tremore, conuulsione, distillatione, raucedine. Porrò periit eorum omnis propemodum sanguis: eóque vnà periit & coloris rubor. Iam verò concoctio iis & digestio, & sanguificatio, & appositio, & nutritio, & appetentia, & sensus, & motus, oblæsa omnia sunt, vitioséque affecta. Et quid, quæso, aliud est senium, quàm via ad interitum? Itaque si mors naturalis caloris est extinctio, vtique senium veluti tabes quædam eius fuerit. Verùm non perinde de puerorum & florentium ætate, inter medicos conuenit. Sed nec dirimere inter eos litem est promptum: probabiles enim sunt vtrorúmque rationes, tum eorum qui pueros calidiores esse quàm florentes ætate censent: tum eorum qui contrà florentes calidiores pueris esse contendunt. Alteri namque ex eo quod sanguinis humor omnium quæ in animalis corpore secundum naturam continentur, calidissimum sit: tum quòd fœtus in vtero propemodum sanguis tantùm sit, post autem fingendis vtique iam particulis aliud os efficitur, aliud arteria, aliud vena, aliud diuersum ab his aliquid, omnia tamen rubra: tum quòd plurimum sanguinem sinceríssimum calidissimúmque obtineant: colligunt calidissimum esse, gestatum in vtero fœtum: quod si est, etiam pueros quantò gestatis in vtero propiores sunt, tantò esse florentibus ætate calidiores. Alteri verò quod etiam plurimus sit in florentibus sanguis ac copiosior quam in pueris, ita vt eius occasione crebrò his sanguis profluat: quinetiam quod flauæ bilis succus qui sanguine multò est calidior, plurimus his sit, propterea calidiores esse florentes quàm pueros confirmant.

ὑπόμυξον. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐναντιοῦται τῷ, ξηρὰ τὰ τῶν γηρώντων εἶναι σώματα· τὰ μὲν γὰρ ὑγρὰ, καὶ τὰ ἀρτηρίας, καὶ τὰς φλέβας, καὶ τοὺς ὑμένας, καὶ τοὺς χιτῶνας· ἀπόντων τῶν ὀργάνων, ξηρότερα μὲν ἐρίσεις τῶν πρόσθεν πολύ, περιπεπλασμένον δ' αὐτοῖς ἔνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἤτοι φλεγματώδη τινὰ χυμὸν, ἢ ὑγρότητα μυξώδη. Ἀλλὰ τοσοῦτον δεῖ τὰ τοιαῦτα σύμπτωτα γνωρίσματα, ὁ γῆρας ὑγρὸν ἀποφαίνειν, ὥστε καὶ μαρτυρεῖν μοι δοκεῖ τῇ ξηρότητι. δι' αὐτὸ γὰρ τοι τοῦθ' ἕκαστον τῶν μορίων ξηρότερον γίνεται, ὅτι μηκέτι ὁμοίως τρέφεται νῦν ὑπ' ἀῤῥωστίας τοῦ θερμοῦ. πλῆθος μὲν γὰρ ἔξωθεν αὐτοῦ περιττωμάτων ὑγρῶν ἐπικλύζει, ὁ βάθος δ' αὐτὸ τοῦ σώματος ἑκάστου, ξηρόν ἐστι, μήθ' ἕλκειν εἴσω τὴν ἐφιὼ δυναμένου, μήτ' ἀπολαύειν ἱκανῶς. ὑγρὸς οὖν ὁ γέρων ἐστὶν, οὐ τοῖς οἰκείοις μορίοις, ἀλλὰ τοῖς περιττώμασι, καὶ ξηρὸς, οὐ τοῖς περιττώμασιν, ἀλλὰ τοῖς μορίοις αὖθις, ὡς ἄλλῳ μὲν ξηρὸς, ἄλλῳ δ' ὑγρός. Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν περιττωμάτων αὐτῶν νῦν ὁ λόγος, ἀλλὰ τῶν οἰκείων μορίων ἐστὶν· ὧν αἱ κατὰ φύσιν ἐνέργειαι συμπληροῦσι τὸν ζῶντα. τούτοις οὖν ξηρὸς ἐστὶν ὁ γέρων, οἷς ὁ παῖς ἦν ὑγρὸς, αὖθις τοῖς στερεοῖς μέρεσι τοῦ σώματος, ὀστοῖς καὶ ὑμέσι, καὶ συνδέσμοις, καὶ ἀρτηρίαις, καὶ φλεψὶ, καὶ νεύροις, καὶ χιτῶσι, καὶ σαρξί. καὶ δικαίως Ἀριστοτέλης εἰκάζει ὁ γῆρας αὐαινομένῳ φυτῷ. καὶ γὰρ οὖν καὶ τὰ φυτὰ, νέα μὲν ὄντα, μαλακά τ' ἐστὶ καὶ ὑγρά. γηράντα δὲ, ἀεὶ καὶ μᾶλλον φαίνεται ξηραινόμενα, τελευτῶντα δὲ, τελέως ἀποξηραίνεται, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς ὁ θάνατος. ὅτι μὲν οὖν ξηρότατον ὡς ἐν ἡλικίαις ὁ γῆρας, ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον. ὅτι δὲ καὶ ψυχρότατόν ἐστιν, ἔτ' εὐαργέστερον, ὡς οὐδ' ἀμφισβητήσειεν οὐδεὶς γοῦν γε τούτου. καὶ γὰρ ἀποπλήθουσι, οἱ γέροντες ψυχροὶ φαίνονται, καὶ ῥᾳδίως ἀποψύχονται, καὶ μελαίνονται, καὶ πελιδνοῦνται, καὶ τοῖς ψυχροῖς ἑτοίμως ἁλίσκονται νοσήμασιν, ἀποπληξίαις, παραλύσεσι, ναρκαις, ῥίγεσι, σπασμοῖς, κορύζαις, βεγγεσι. ἀπόλωλε δ' αὐτῶν ὀλίγου δεῖν ἅπαν τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο σπανιόλωλε καὶ ἡ τῆς χρόας ἐρυθρότης. Ἀλλὰ καὶ πέψις αὐτοῖς, καὶ ἀπόδοσις, ἕξις τε, καὶ προσθεσις, καὶ διάθρεψις, ὄρεξίς τε, καὶ αἴσθησις, καὶ κίνησις, ἀμυδρὰ πάντα, καὶ κακῶς διακείμενα. καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ὀδὸς ὅτι θάνατόν ἐστι τὸ γῆρας; ὡς εἴπερ ὁ θάνατος σβέσις ἐστὶ τῆς ἐμφύτου θερμασίας, εἰκὸς αὖ καὶ τὸ γῆρας, οἷον μαρασμός τις αὐτῆς. ὃ μὲν περὶ γε τῆς τῶν παίδων ἡλικίας, καὶ τῶν ἀκμαζόντων, οὐδ' ὁμολογεῖται τοῖς ἰατροῖς, οὔτε κρῖναι, τὴν διαφωνίαν αὐτῶν διπτεύειν. πιθανοὶ γὰρ ἑκατέρων οἱ λόγοι, τῶν τε τοὺς παῖδας ἀποφηναίντων θερμοτέρους εἶναι, τῶν ἀκμαζόντων, καὶ τῶν ἔμπαλιν τοὐτοις, τοὺς ἀκμάζοντας, τῶν παίδων. οἱ μὲν γὰρ, ὅτι θερμότατον ἁπάντων ἐστὶ τῶν ἐν τῷ ζῴῳ κατὰ φύσιν ὑπαρχόντων, ὁ τοῦ αἵματος χυμός. ἔνθ' ὅτι καὶ τὰ κυούμενα, ὃ μὲν πρῶτον, ὀλίγου δεῖν αἷμα μόνον ἐστὶν, ὕστερον δὲ, διαπλαττομένων ἤδη τῶν μορίων, ὃ μὲν, ὀστοῦν γίνεται, ὃ δὲ, ἀρτηρία, ὃ δὲ, φλὲψ, ὃ δ' ἄλλο τι, πάντα μὲν ἐρυθρά, καὶ πλῆσον, αἵματος εἰλικρινεστάτου τε καὶ θερμοτάτου μετέχοντα, συλλογίζονται θερμότατον εἶναι τὸ κυούμενον. εἰ δὲ τοῦτο, ὡς τοῖς παῖδας, ὅσῳπερ ἐτέρῳ τοῖς κυουμένοις, θερμοτέρους εἶναι τῶν ἀκμαζόντων. οἱ δ' ὅτι πολὺ μᾶλλον καὶ τοῖς ἀκμάζουσι τὸ αἷμα, καὶ πλέον ἢ ἐν τοῖς παισὶν, ὥστε συνεχῶς διὰ τοῦτο αἱμορραγεῖν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 59 sur 276

ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ξαινῆς χολῆς χυμὸς, αἵματος πολὺ θερμότε- A
ρος ὑπάρχων, πλῆθος αὐξῆς ὅσῃ, ἢ διὰ τοῦτο, θερμοτέρους
ἀποφαίνοισι τοὺς παῖδας τοῖς ἀκμάζουσι. αὔξης δ' ἀπὸ τῆς
ἐνεργείας, οἱ μὲν, ὅτι καὶ αὐξάνονται, καὶ πλόνων ἢ κατὰ τὸν
ἀναλογίαν τοῦ σώματος, ὀρέγονταί τε, καὶ κρατοῦσιν ἐδεσ-
μάτων, ἰσχυρὰν ἐν τοῖς παισὶν εἶναί φασι τὴν θερμασίαν. οἱ
δὲ, ὃ μὲν αὐξάνεσθαι, διὰ τὴν ὑγρότητα μᾶλλον, ἢ τὴν
τοῦ θερμοῦ ῥώμην ὑπάρχειν αὐτοῖς φασι. τοῖς μὲν τοι πέ-
ψεσιν, οὐχ ὅπως πλεονεκτεῖν, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῶν ἀκμαζόντων B
ἀπολείπεσθαι. ἐμέτους τε γὰρ ἀπέπτων αὐτοῖς γίνεσθαι τῶν
σιτίων, καὶ διαχωρήσεις ὑγρὰς, καὶ τραχέων, καὶ ἀχυμώτων
αὐτῶν. εἰ δ' ὀρέγονται πλόνων, οὐδὲν εἰς τοῦτο φασὶ,
πρὸς τὴν ῥώμην τοῦ θερμοῦ. πρῶτον μὲν γὰρ, οὐδὲ πλεο-
νεξία θερμότητος ὀρέγεσθαι τοῦ ζῷα, ἀναιρετέον δ' ἄπαν,
ἀποψυχομένων, τῶν ὀρεκτικῶν μορίων. ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ μὴ
μόνον εἰς ὄρεξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὔξησιν αὐτοῖς ἡ τροφὴ διοι-
κεῖται, διὰ τοῦτο, πλόνων ἐδεσμάτων, προσδεῖσθαι. καὶ
μὴν τοι τοῖς ἄλλαις ἐνεργείαις ἁπάσαις, καὶ πολὺ ἧττον
ἀπολείπεσθαι τοὺς παῖδας τῶν ἀκμαζόντων. οὔτε γὰρ βα-
δίζειν, οὔτε θεῖν, οὔτε βαστάζειν, οὐθ' ὅλως ἃ τῶν προσκτι-
κῶν ἐνεργάζονται ὁμοίως ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰσθήσεις, καὶ C
τὰς νοήσεις ἐν τοῖς ἀκμάζουσί φασιν εἰς ἄκρον ἥκειν ἀρετῆς.
ὅλως δὲ, ὃ μὲν ἀτελὲς ἔτι, ὃ δ' ἤδη τέλειον ἔστι ζῷον. ἐν
δὲ τοῖς τελείοις, βέλτιον ὃ προσκτικώτατόν τε, καὶ ἀρχι-
κώτατον τῶν στοιχείων φασὶν ὑπάρχειν. ἀλλὰ καὶ τοὺς ὕ-
πνους, πλείους μὲν ἐν τοῖς παισὶν ἰδεῖν ἔστι γιγνομένους,
ἐλαχίστους δὲ τοῖς ἀκμάζουσι. καί τοι τούτους γε, φασὶν, οὐδὲ
μεμνῆσθαι ἄν τις ἕτερος ἠγήσαιτο γίγνεσθαι, ἢ τοῦ θερμοῦ νι-
κηθέντος πως, ἢ βαρυνθέντος ὑπὸ πλήθους ὑγρότητος, ὡς
ἔκ τε τῶν οἰνωθέντων ἔστιν ἰδεῖν, ἔτι τε τῶν πλείω λουσαμέ-
νων. οὕτω δὲ καὶ μήκων ὑπνοποιός ἐστι, καὶ μανδραγόρας, D
καὶ ὀπιδακίνη, καὶ πολλὰ ὅσα τῶν κρᾶσιν ὑγροτέραν καὶ ψυ-
χροτέραν. τοιαῦται μὲν αἱ ἑκατέρωθεν ἀμφισβητήσεις
εἰσὶ, περὶ τῶν προκειμένων ἡλικιῶν τῆς κράσεως. ἁπάν-
τας γὰρ αὐτὰς ἐπεξέρχεσθαι, βέλτιον εἶναί μοι δοκεῖ, τῷ
τύπῳ τῶν ὑπαρχόντων, σαφῶς ἤδη καὶ ἐξ ὧν εἰρήκαμεν
ἐγνωσμένων. ποδηγοῦντα γὰρ ἑκάτερα, καὶ ῥᾳδίαν ἀπὸ τῶν δύο
τέρων, τὰ προτέρα συλλογίζονται, καὶ ὥσπερ εἰδότων ἤδη
τῶν ἀκροατῶν, ὅπως μὲν αὔξησις, ὅπως δὲ πέψις, ὅπως τὴ
ὄρεξις γίνεται, ποιοῦνται τὸν λόγον. ὡσαύτως δὲ ὑπὲρ αἰ- E
σθήσεως, καὶ κινήσεως, καὶ προσκτικῶν, καὶ φυσικῶν ἐνερ-
γειῶν διέρχονται, καὶ γλυκέσεως ὑπομνημονεύουσι, τῶν σιτίων
φύσεως, ὧν οὐδὲν ἁπλῶς ἐστι, καὶ ῥᾳδίως γνῶσιν, ἀλλὰ
παμπόλλης μὲν ζητήσεως δεόμενον, ἴσως δὲ οὐδ' εὑρεθῆναι
δυνάμενον, εἰ μὴ προτέρων τις εἰδείη γνωρίζειν ὑγρὰν, καὶ
ξηρὰν, καὶ θερμὴν, καὶ ψυχρὰν κρᾶσιν. ὃ, τι γὰρ ἂν ἐκείνων,
ὡς γνώσκοντες ἤδη λέγωσιν, αἰτησάσθαί τις αὐτοὺς ἀποδεί-
κνυσθαι, πάντως δεήσονται τῶν περὶ κράσεων λόγου, τῷ νῦν
ἡμῖν ἐφεστῶτος. ὥστε δι' ἀλλήλων τε, καὶ ἐξ ἀλλήλων αὐτοῖς
γίνεσθαι τὰς ἀποδείξεις, οὐκ μὲν τῶν νῦν ζητουμένων, ὡς F
ἤδη γνωσκομένων, ἐπειδὴ ὑπὲρ τῶν ἐνεργειῶν διῆλέγον-
ται, καὶ τῶν τῆς ἐδεσμάτων τε, καὶ φαρμάκων ἐξουσιάσουσι
δυνάμεων, ὕπνου τε, καὶ τῶν ἀλλων τῶν τοιούτων ὑπομνήσουσι.
πάλιν δ' αὖ τὰ νῦν ἐφεστῶτα, δι' ἐκείνων, ὡς ἤδη προεγνωσ-
μένων, ἀποδείκνυσιν. ἐγὼ δ' οὐκ ἐπαινῶ τὰς τοιαύτας ἀπο-
δείξεις. ἀλλ' εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐδ' ἀποδείξεις εἶναι νομίζω,

Rursus illi ab ipsis functionibus, quod tum augeantur, tum plura quàm pro corporis sui portione alimenta tum appetant, tum conficiant, validum esse in pueris calorem asserunt. Hi contrà humiditatis occasione potiùs quam caloris vi augeri illos contendunt, at concoctione non modò florentes non vincere, sed etiam longè ab iis pueros vinci: nam & vomitiones iis ex incoctis cibis accidere, & deiectiones, cùm ipsi cibi adhuc humidi sunt asperique, nec adhuc in succum mutati: Quòd si appetūt plura, nihil id facere ad caloris robur: primùm enim id non accidere caloris copia vt animal appetat plura, immo contra, refrigeratis scilicet his partibus quibus appetentia debetur: deinde quoniam non tantum ad nutritionem, sed etiam incrementum, alimenta dispensantur, idcirco etiam pluribus nutrimentis iis esse opus: Iam verò reliquis functionibus vniuersis, etiam non obscurè inferiores esse pueros iis qui florenti sunt ætate, vt qui nec ingredi, nec currere, nec portare, nec quicquam in summa functionum actiuarum similiter obire queant: cum florentibus tum sensum omnem, tum intellectum, ad summam perfectionem bonitatémque peruenisse dicant. In summa, puerum adhuc imperfectum esse, florentem, animal perfectum: in perfectis rationabile esse, maxime actiuum maximéque princeps elementum præpollere: quin somno quoque plurimo deditos pueros videre licet, contrà minimo florentes esse contentos, quanquam hunc quoque aliter accidere, ne vel insanum quidem hominem censere aiunt, quàm calido victo quodammodo grauatóque humoris copia, veluti tum ex temulentis intelligere licet, tum ex iis qui balneo liberalius sint vsi: ita verò & papauer somnificum esse, & mandragoram, & lactucam, & omnia quæ humidiore frigidioréque temperie sunt. At tales quidem de propositarum ætatum temperie rationes vtrinque afferuntur: omnes enim recensere superuacuum videtur, cum formula ipsa epichirematum, vel ex iis quæ retulimus, satis clarè perspici possit. Eminus enim vtrique ferméque à secundis priora colligunt: ac tanquam iam sciat auditor quemadmodum auctio, quemadmodum concoctio, & quemadmodum nutritio fiat, verba faciunt. Simili modo de sensu, de intellectu, de functionibus tum naturalibus, tum actiuis disputant. de somni quoque generatione & ciborum natura mentionem faciunt: quorum nullum simplex promptúmque cognitu est, sed & multam disquisitionem requirit, nec potest fortasse vlli compertum esse, nisi qui priùs humidam, siccam, calidam frigidámque temperiem sciat agnoscere. Quicquid enim eorum veluti scientes dicunt, id si demonstrare eos cogas, prorsus disputationem de temperamentis, hanc scilicet, cui nunc insistimus desiderabunt. Quare per mutua, & ex mutuis fiunt iis demonstrationes: ex iis quidem quæ nunc quærimus: ceu iam sint cognita, cum de actionibus disputant, & ciborum ac medicamentorum facultates inuestigant, ac de somno & aliis id genus differunt: rursus autem quæ nunc sunt proposita, per illa veluti priùs iam nota, demonstrant. Ego verò eiusmodi demonstrationes non probo: quin si fateri verum oportet, nec demonstrationes eas censeo,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 60 sur 276

veluti diffusiùs in aliis ostendi, satiúsque esse in omni docendi genere existimo ordinem conceptionum definire. Si igitur principium omnis quæ de temperamentis suscipitur disputationis tractatio de elementis est, sintne ea impatibilia prorsúsque mutationis expertia, an alterari mutarique potentia: ab illorum verò cognitione secunda deinceps est proposita nunc disputatio. non vtique sumenda est istorum fides ex iis quæ nondum sciuntur, sed sicuti tum rectum est, tum verò iustum, quod sumendum ad demonstrationem est, vel euidens aliquid sit oportet, vel quod priùs fuit demonstratum. Non est igitur neque de somni generatione mentio facienda, neque de concoctione, neque auctione, neque de alio id genus vllo, sed ab ipsa sola nudáque subiectarum rerum substantia disquisitio inunda, sicuti in primo libro fecimus. Quippe statuentes aliud esse quod energia. i. actu sit: aliud, quod potestate: de eo quod actu iam calidum, frigidum, humidum siccúmve sit, priùs disserendum esse diximus: subinde ad ea quæ potestate sint veniendum. Porrò eorum quæ actu calida, frigida, humida siccáve sunt, obuia promptáque omnibus cognitio est, vtpote quæ tactu discerni queant, qui scilicet & ignem ipsum calidum esse docuit, & glaciem frigidam. Quòd si alia quapiam ratione notionem, agnitionémque calidi frigidíve habent, dicant hanc nobis: inauditam enim sapientiam promittunt, immo si verum fateri licet, stuporem potiùs, si rerum sensilium alium quempiam habere se iudicem meliorem putant, quàm ipse sit sensus. Atqui si eorum quæ actu calida sunt, alius esse iudex quàm tactus nullus potest, tangant iam deinceps multos viros, tum senes, tum adolescentes, tum pueros, tum infantes: ita enim inuenient qui magis minúsve calidi sint. Sin de rebus sensilibus rationales demonstrationes quærunt, iam de niue ipsa inquirendum est, censendáne sit, sicut omnibus hominibus apparet, candida: an sicut Anaxagoras asseuerauit, non candida. Iam verò de pice simili modo coruóque ac reliquis omnibus æstimandum: neque enim si non habenda est oculis fides de albo quod vident, de nigro sine demonstratione fides est habenda. Omnia igitur quæ sensui apparent, si iam fide carere dicunt, nec cygnum album esse dicant, nisi priùs id viderint ratione, immo nec calcem, nec diem, nec ipsum Solem: ad eundem modum & de uoce auribus fidem abrogent, & de odore naribus, & de omni tactili ipsi tactus sensui. Et nónne hæc sunt Pyrrhonis hæsitatio & nugæ immensæ? Sanè æquum fuerat eos qui optimam sectam in philosophia elegissent, quæ scilicet calidum, frigidum, humidum & siccum principia & elementa statuit, non in tantùm desciuisse à viris qui hæc posuerunt, vt quòd omnis demonstrationis principia sint, quæ sensui quæque intellectui sunt manifesta, non cognoscerent. Et profectò quisquis de his addubitat, frustra de aliis inquirit, vtpotè ne quidem vnde sit incepturus, quicquam sibi relinquens. Vnde igitur in tam longum errorem diuerterint, ac sensilium rerum cognitionem ratione consequi tentarint, ego sanè ne cogitare quidem possum. Et ideò quod actu calidum est, tactu iudico: si quid autem adhuc calidum non est, sed vt tale fiat, est idoneum (quod vtique potestate calidum appellamus) id ratione

καθάπερ ὅτι πλέον δι' ἑτέρων ἐδήλωσα. καὶ βέλτιον εἶναί φημι, τὴν πᾶσαν διδασκαλίαν οὕτως ἔχειν τῇ τάξει νοεῖσθαι. εἰ γὰρ οὖν ἀρχὴ μοί ἐστι ἀπάσης τῆς περὶ κράσεων πραγματείας, ἡ περὶ τῶν στοιχείων ἐπισκέψις, εἴτε ἀπαθῆ καὶ ἀμετάβλητα τελέως ἐστίν, εἴτ' ἀλλοιοῦσθαί τε, καὶ μεταβάλλεσθαι δυνάμενα. μὴ δὲ τὴν οἰκείαν ἐπιστήμην, ἐφεξῆς ἐστὶ δεύτερος ὁ νῦν ἡμῖν συνεχὴς λόγος. ὥστε χρὴ λαμβάνειν αὐτῶν τὰς πίστεις οὐ τῶν μήπω γινωσκομένων, ἀλλ' ὥσπερ ὀρθόν τε ἐστι, καὶ δίκαιον, ἤτοι τῶν εὐαρίθμων εἶναι προσήκει, ὃ ληφθησόμενον εἰς τὴν ἀπόδειξιν, ἤτοι τῶν προαποδεδειγμένων. ὅτε οὖν ὑπὸ γλυκέως μνημονευτέον, ὅτε πέψεως, ὅτ' αὐξήσεως, ὅτ' οὐδὲ τῶν τοιούτων μηδενός, ἀλλ' ἀπὸ μόνης καὶ ψιλῆς τῆς οὐσίας τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, ἡ ζήτησις γενέσθω, καθάπερ καὶ ἀρχὴ τῆς περὶ του λόγου πεποιήμεθα. διειλόμεθα γὰρ, ὡς ἕτερόν μοί ἐστι τὸ κατ' ἐνέργειαν, ἕτερον δὲ, τὸ κατὰ δύναμιν, οἷον τὸ καὶ ἐνεργείᾳ ὄντος ἤδη θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, τὸν λόγον ἐφάμεθα χρεὼν εἶναι ποιήσασθαι περὶ ἑτέρου· ἔπειτα οὕτως ὅτι τὰ κατὰ δύναμιν ἀφικέσθαι. προήκοντες δ' ἐπί πᾶσι, καὶ γνώσεως ἡ τῶν καθ' ἐνέργειαν ἤδη θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, ὑγρῶν τε καὶ ξηρῶν διάγνωσις. ἀφὴ γὰρ τά γε τοιαῦτα διακρίνειν πέφυκεν, ἡ καὶ ὁ πῦρ αὐτὸ θερμὸν εἶναι διδάξασα, καὶ τὸν κρύσταλλον ψυχρόν. εἰ δ' ἄλλοθέν ποθεν ἔχοιεν, ἔννοιαί τε, καὶ διάγνωσιν θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, λεγέτωσάν μοι. ἀμήχανον γὰρ ἄνευ σοφίας ἐπαγγέλλονται. μᾶλλον δ', εἰ χρὴ ταληθὲς εἰπεῖν, ἐμπληξίαν, εἰ περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἕτερόν τινα τούτου αἰσθήσεως ἔχοιεν κριτήριον. καὶ μοί, εἰ μηδὲν ἄλλο τῶν ἐνεργείᾳ θερμῶν ἐγχωρεῖ κριτήριον εἶναι πλὴν, ἀπολέλοιπεν ἤδη πολλοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας, ἐκ γεγόντων, καὶ μειρακίων, ἐκ παίδων, ἐκ βρεφῶν. ὥστε γὰρ ἐξευρήσουσι τοὺς μᾶλλόν τε, καὶ ἧττον θερμούς. εἰ δ' αἰσθητῶν πραγμάτων λογικὰς ἀποδείξεις ζητοῦσιν, ὥρα τι καὶ περὶ τῆς χιόνος αὐτῆς ἤδη σκοπεῖν, εἴτε λευκὴν, ὡς ἅπασιν αἰσθητοῖς φαίνεται νομιστέον αὐτὴν, εἴτε καὶ μὴ λευκὴν, ὡς Ἀναξαγόρας ἀπεφήνατο. καὶ μοί τοι καὶ περὶ πίττης ὡσαύτως αὖ σκοπεῖν τε καὶ κόρακος, ἀπιστούντων τε τῶν ἄλλων. ἐγὼ γὰρ δὴ ὃ μοὶ λευκὸν ἀπιστεῖσθαι χρὴ τοῖς ὄμμασι ὁρῶντας, αὖθις δ' ἀποδείξεως ὅτι τῶν μεγαίων πιστευέσθω. ἀπιστητέον οὖν ἤδη τοῖς τῶν αἰσθήσεων, ἀπιστοῦντας φάμενοι, μήτε τὸν κύκνον λευκὸν εἶναι λέγοντων, ἐὰν μὴ προτέρων ὀπτικέσθωνται λόγῳ, μήτε τὸν πίτταν, ἢ τὴν ἡμέραν, ἢ αὐτὸν τὸν ἥλιον. οὕτω γὰρ καὶ τῶν φωνῶν ἀπιστητέον ἀκοῇ, καὶ περὶ τῶν ὀσμῶν ῥισί, καὶ περὶ πάντων τῶν ἁπλῶν ἁφῇ. εἶτα ταῦτα ὁ Πυρρώνιος ἀπορία, καὶ λῆρος ἀπέραντος; ἐγὼ μὲν καὶ δίκαιόν γε ἂν τοὺς τὴν ἀρίστην αἵρεσιν ἑλομένους τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν θερμὸν, καὶ τὸν ψυχρὸν, καὶ τὸν ξηρὸν, καὶ τὸν ὑγρὸν, ἀρχὰς στοιχεῖα ὑπειληφέναι, εἰς τοσοῦτο ἀποπλανηθῆναι ἀπὸ τῶν ταῦτα θεμένων ἀνδρῶν, ὡς μὴ γινώσκειν, ὅπῃ τε πάσης ἀποδείξεως ἀρχαὶ, τὰ πρὸς αἰσθησίν τε καὶ νόησίν ἐστιν εὐαρίθμητα, καὶ ὅστις περὶ τούτων ἀπορεῖ, μάτην ἄρα τῶν ἄλλων ζητεῖ. μηδ' ὁπόθεν ἄρξηται, ὡς παραλελοιπὼς ἑαυτόν. πόθεν οὖν εἰς μακρὰν ὕστερος ἤλθον ἐπεχείρησα αὐτῶν πραγμάτων, διάγνωσιν, ἐγὼ μὲν δὴ δύναμιν τοιαύτην κρίνω ὃ κατ' ἐνέργειαν θερμόν. ἔτι δ' ὅπως μοί ἐστι θερμὸν, ὁπωστιδήποτ' ἔχει τοῦτο, ὃ δὴ καὶ δυνάμει θερμὸν ὀνομάζεται, τοῦτ' ἐξευρίσκειν

λόγῳ πειρᾶμαι. τοῖς δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνατέτραπται πάν- A
τα, καὶ ῥητορεία μακρὰ περὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ἤσκηται.
τούτοις μὲν οὖν ἐάσαμεν, ἀναμνήσαντες δ' ἡμᾶς αὐτοὺς τό
γε τοσοῦτο, καὶ νῦν, ὡς ἀρχὴ δογμάτων μεταπρῶτόν ἐστι μία,
ὃ μηδὲν ὑπὸ ἀποδείξεως ἐσπέφθαι πρότερον, ἀλλ'
ἅμα τὰ πράγματα ζητεῖν, καὶ ὡς εἰδότας ὅ, τί ποτέ
ἐστιν ἀπόδειξις, ἐπιχειρῆσαι ἀποδεικνύειν. ἐπιμελησόντες οὖν
αὖθις ὅτι ὃ προκείμενον, ἀφῆ κρίνομεν πρῶτος καὶ μά-
λιστα, ὃ κατὰ τὰς ἡλικίας θερμόν. ἔστω δ' ἡμῖν ἡ κρίσις
ἀρίστη, καθ' ἓν καὶ τοῦτο σῶμα βρέφους ἑνός. ἢ γὰρ ἀδύ-
νατον, ὁποία τέ τις ἡ θερμασία διατεῖ τὴν ἡλικίαν ὑπάρ- B
χουσι προϋπῆρχεν αὐτῷ, μεμνῆσθαι, καὶ ὁποία νῦν ἐστι,
δυοῖν, ἢ τριῶν ἐτῶν, ἐὰν τύχῃ, μεταξὺ γιγνομένων. εἰ γὰρ
ὅλως φαίνοιτο μεταβολή τις ὑπὸ θερμὸν, ἢ ψυχρὸν γενο-
μένου τοῦ βρέφους, χαλεπὸν οὐδὲν ἔτι συλλογίζεσθαι τὴν
ἕως τῆς ἀκμῆς ἐσομένην προσθήκην. εἰ δ' καὶ πλείω παι-
δία πολλοῖς ἀκμάζουσιν ἐτέλεις παραβάλλειν, ἴσα μὲν
ἴσοις, εὖ ῥᾳκα δ' εὖ ῥᾳκέσι, καὶ παχέα παχέσι παραβάλοις,
οὕτω δ' καὶ χρόας ὡσαύτως ἔχοντα, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάν-
των ὡς οἷόν τε. Τὴν γὰρ ἐν ταῖς ἡλικίαις διαφορὰν ἀζη-
τῆσαι, ὅτι τῶν ὁμοίων ὡς ἔνι μάλιστα φύσεων, ἀσφα- C
λέστερον ἂν ὑπισχνοίμεθα. ὃ δ' ὅτι τῶν ἐναντίων ἀξεπάστου,
ἢ σμικρὸν ἔχει τὸν παραλογισμὸν, ἢ ἀφ' τὴν ἡλικίαν ἐνίο-
τε τῆς τῶν δοκιμαζομένων ἐμπειρίας διαφορᾶς, ἀλλὰ ἀφ'
φυσικὴν ὑπαρχούσης κρᾶσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ διαίτῃ πά-
σῃ, καὶ τοῖς καιροῖς. ἐν οἷς ἀξεπάστου, παραπλησίως ἐχον-
τα παραῤῥᾶσθαι τὰ σώματα, μὴ γεγυμνασμένον ἠρεμούντα
παραβάλλοντας, ἢ λελουμένου ἀλούτῳ, μηδ' ἄσιτον ἐδη-
δοκότι, καὶ διψῶντα μεμεθυσμένῳ, μηδὲ τὸν ἐν ἡλίῳ θαλ-
φθέντα, τῷ ῥιγώσαντι ἀφ' κρύος, ἢ τὸν ἀγρυπνήσαντα, ᾧ
κεκοιμημένῳ, μήτ' ὅλως τοῖς ἐξ ἐναντίας φύσεως, ἢ διαί- D
της, ἢ ἐπιτηδεύσεως παραμιᾷ κινοῦσιν, ἀλλ' ὡς οἷόν τε,
πρὸς ὡσαύτως ὑπαρχόντα τ' ἄλλα, πλὴν τῆς ἡλικίας
αὐτῆς. ὅταν δὲ δηλονότι καὶ αὐτὸν τὸν ἕνα παῖδα παραβάλ-
λων ἑαυτῷ, τὰς ἐξωθεν ἁπάσας αὐτῷ ἐπιτηδείους ἀκριβῶς
ὁμοίας φυλάξῃς, ἵνα μὴ ὅ ἀφ' τινα τούτων ἐν διαλλάττε
καὶ ψύξῃ ἀφοφέρον, εἰς τὴν τῆς ἡλικίας ἀναφέρηται
μεταβολήν. μακρὰν ἴσως εἰ δόξω λέγειν τὴν ἀξέτασιν
ἀλλ' ἀληθῆ γε πρὸς μᾶλλον, ἢ αὐτῆς τε τῆ ζητουμένης
τῆς οὐσίας λαμβανομένου, ὡς ἐν τοῖς ὑπὸ ἀποδείξεως
ἐλέχθη. σὺ δὲ ἴσως αἱρήσῃ τὴν ὀλίγιστον, οὐδὲν φρον- E
ζων εἰ ψευδὴς εἶη. ἴσθι τοίνυν, ὅ μόνον ψευδῆ βαδίσον,
ἀλλὰ καὶ μακρήν. ὃ γὰρ ἔτεσι τρισὶν, ἢ τέτταρσιν, ἀξιο-
ρήσῃς ὃ ζητούμενον, ἀλλ' ἐν πρώτῃ τῆ βίῳ φυλάξῃς
τὴν ἄγνοιαν. ὅσον γὰρ ὑπὸ τοῖς αὐτολογίαις τῶν ἀνδρῶν,
οὐδὲν ἀποδεικνύειν δυνατὸν ἔφασ· ὅλ' ὅλως ὅλον,
ἐκ τῶν ὑστέρων πιστοῦσθαι τὰ πρότερα. κελεύομεν οὖν
μεθήσῃ ὃ θερμὸν καὶ ψυχρὸν σῶμα, τό γε κατ' ἐνέρ-
γειαν ἤδη τοιοῦτο, καὶ μηκέτι δυνάμει, πρέντες τὴν
τε κρίσιν πρώτην, τά τ' ἄλλα σύμπαντα γνωρίσμα-
τα. καὶ δή σε μικρὸν ὡς ὃ κελεύω τὰ πρὸς τὴν πεί- F
ραν ἀπολύω· τὴν δ' ἐμὴν αὐτὸς κρίσιν ἑρμηνεύσω.
πολλῶν γὰρ ἐφεξῆς ἀπτόμενος σωμάτων ὑπομελῶς, ἢ
παίδων μόνων, ἢ βρεφῶν, ἀλλὰ καὶ μειρακίων καὶ ἀκμα-
ζόντων, εὕρισκον σεσηπότας ἀληθεύοντας, οὔτε τοὺς θερ-
μοτέρους ἁπλῶς, οὔτε τοὺς ψυχροτέρους εἰπόντας εἶ) τὸν ἀκ-

inueſtigare conor. Hi verò omnia neſcio quo pacto ſubuertunt, & in argumentis prolixè rhetoricantur. Sed hos mittamus, illius tamen nunc minimè obliti, quod vnum prauorum dogmatum principium ſit, nihil de demonſtratione priùs meditatum ſimul res ipſas inquirere: ſimul veluti ſcientem quidnam demonſtratio ſit, demonſtrare tentare. Denuò igitur ad propoſitum reuerſi calidum quod in ætatibus cognoſcere cupimus, primum & maximè tactu iudicemus. Erit autem optimum iudicium in vno eodémque vnius infantis corpore: poteſt enim & qualis color illi ante biennium fuerit in memoria reponi, & qualis nunc ſit poſt duos fortè vel tres interpoſitos annos. Si namque mutatio omninò vlla ad calidum frigidúmve infanti facta videbitur, nullum præterea negotium erit, qui vſque ad florentem ætatem futurus exceſſus ſit, colligere. Quòd ſi plures puellos pluribus conferre florentibus ætate velis, graciles gracilibus, quadratos quadratis, & craſſos craſſis conferes: æquè verò & qui colore & reliquis omnibus, quoad fieri poteſt, ſimiliter ſe habeant: quippe ſi differentiam in ætatibus inuenire ſtudeas, in ſimilibus quàm maximè licet naturis eam inquiſitionem tutiùs facies. Porrò in contrariis naturis hanc diſquirere non parui erroris eſt occaſio, cùm interim non tam exploratorum corporum ætatis quàm naturalis temperamenti gratia, differentia exiſtat. Ad eundem modum, tum victu vniuerſo, tum temporum quibus exploratur ſtatu, pari modo ſe habentia corpora eliges, non exercitatum requieto comparans: non balneo vſum ei qui eo non ſit vſus: non ieiunum ſaturo: non ſitientem ebrio: non eum qui ſole incaluit, ei qui ex frigore riget: non eum qui vigilauit, ei qui dormiuit: nec denique eos quibus contraria eſt vel natura, vel victus ratio, vel quælibet rerum circunſtantia: ſed reliqua omnia ſint quàm fieri licet paria, vna ætate excepta. Pari modo, ſi vnum eundémque puellum cum ſeipſo conferas, omnes eius externas circunſtantias ſimiles ad vnguem ſeruabis: quò ſcilicet ſi qua harum alicuius cauſa in calore & frigore differentia contingat, ætatis mutationi non imputetur. Longam tibi experiendi rationem fortaſſe tradere videor, ſed planè veriſſimam atque ex ipſa rei quæſitæ eſſentia deſumptam: ſicut in iis quæ de demonſtratione ſcripſimus à nobis eſt proditum: tu verò fortaſſe compendiariam voles, minimè curans ſi falſa ſit. Scito ergo non ſolùm falſam te, ſed etiam longam ingreſſurum viam, neque tribus quatuórve annis quod requiris inuenturum, ſed tota vita in ignorantia verſaturum: quantùm enim accipi ex memoratorum virorum controuerſia licet, non eſt quòd putemus clarè aliquid demonſtrari poſſe: ſed nec rationabile omninò eſt ex iis quæ poſteriora ſint, ea probari quæ ſunt priora. Ergo calidum frigidúmque corpus quod ſaltem actu nec adhuc poteſtate tale ſit, ſenſu iudicemus, miſſo nunc tum priorum iudicio, tum reliquis omnibus notis: & te iam ceu rectè iudicaturum ad ipſam experientiam remitto: meum autem iudicium ipſe interpretabor. Complura enim deinceps corpora non puerorum modò, vel infantium, verùm etiam adoleſcentium & ætate florentium curiosè tangés, neutros vera loquutos inueni, nec eos qui abſolutè calidiorem: nec eos qui frigidiorem eſſe florentem ætatem quàm pue-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 62 sur 276

rilem dixerunt. Si enim reliquis omnibus quæ ex
rinſecus aduenium, alterationibus circumcisis, eas quæ ex ſola ætate proueniunt differentias æſtimaueris, neuter abſolutè loquenti videbitur tibi calidior: quippe diſſident eorum calores qualitate quæ ex imparitate diffiatus creatur: cuius rei occaſione nonnulli vel eos qui ſecum verſantur, vel ſeipſos fallentes, alij puerorum, alij iuuenum valentiorem eſſe calorem autumant. Eſt enim puerorum calor magis halituoſus & copioſus & tangenti blandior: florentium calor ſubacre quiddam habet ac non ſuaue. Hæc igitur tangenti occurſus differentia, pluribus perſuadet, vt florentium corpus calidius eſſe pronuncient: res verò aliter ſe habet. Quippe qui in varia materia tactum ſuum ad calorem tum valentiorem, tum imbecilliorem, tum parem diſcernendum exercuerit, huic non dubito puerorum calorem florentium calori vel parem, vel ampliorem viſum iri. Eſt porrò exercendi ratio hæc: incipiendum enim ab eo quod euidens maximè eſt. Balnearum aër ita eſt aliquando calens vt nemo eum ferat, ſed vri in eo videatur: aliquando ita eſt frigidus, vt ſudare in eo non ſit: iam tertium quoque quendam eſſe, & ab his diuerſum, quem vtique maximè requirimus, temperatum aëris ſtatum quid refert dicere? Iidem tres caloris ſtatus in ſolij quoque apparent aqua: quippe quæ & calida adeò vt vrat: & frigida adeò vt nec calfaciat quidem: & temperata adeò vt calfaciat modicè ſæpe offenditur. ergo ſi te vter ſit calidior, perconter, aquáne temperata, an aër temperatus, neutrum dicere poſſis: cùm enim ambo ſimiliter corpori blanda ſint, & mediocri temperie, alterum eorum dicere calidius eſſe, alterum frigidius, nulla dici ratione videtur. Iam ſi intelligas aquam labri ea eſſe caliditate vt ferueat, aut aërem balnei prorſus inflammatum, ab vtroque te pari modo deurendum conſtat. Rurſus, ſi aquam ita intelliges frigidam vt procul à glaciando non abſit: aut aërem prorſus refrigeratum, vt fit cum ningit: patet quod vtriuſuis occurſu pari modo refrigeraberis rigebiſq;. Ergo ſummum tum calorem, tum frigus ſimiliter in aqua, ſimilitérque in aëre finge: præterea medium amborum extremorum ſtatum ſimili modo in vtroque conſtitue: hoc caſu quòd in medio interuallo extremorum & medij ſtatus tum in aqua eſt, tum in aëre, eaſdem in exceſſus diſtantiæque rationes habebit: tantóque dices alterum mediocri eſſe calidius, quantò alterum: ad eundem modum frigidius quàm mediocre, tantò eſſe aquam aliquando dices, quantò & aërem, tametſi ſuus vtriuſque occurſus tangenti idem non ſit vtrique: neque enim ſimili modo aqua temperata ſicut aër temperatus tactum afficit. Et quid opus eſt in tam diſſimilibus exemplum proponam? cùm ipſe aër qui ſimili ſit calore, variè tangenti occurrat, prout alias veluti caliginoſus & halituoſus, alias veluti fumoſus & fuliginoſus, interdum purus omninò eſt. Igitur in pluribus iiſdémque differentibus æqualitas caloris conſiſtit: quæ inconſideratis quaſi inæqualis ſit imponit, propterea ſcilicet quòd non vndequaque ſimilis apparet. Cæterùm homo qui rationes quas propoſui expenderit, & ſenſum in multa particularium experientia exercuerit, is nimirum æqualitatem caloris in pueris florentibúſque inueniet:

μᾶλλον τῶν παιδός. εἰ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἁπάσης τοῖς ἔξωθεν ἀφελῶν ἀλλοιώσεις, τοῖς ἐκ τῆς ἡλικίας μόνης ὑπαρχόντοις διαφορὰς, εὑρήσεις θατέρου θάτερον μᾶλλον θερμὸν καὶ φαινόμενον. θερμότερος μὲν γὰρ τοῖς διαφέρουσιν αὐτῶν αἱ θερμότητες, ἐπ' αὐτῷ τῇ διαπνοῇ, δι' ὧν καὶ ἐφιζάνουσιν οὖσαι, ἢ τοὺς πέλας, ἢ σφᾶς αὐτοὺς, οἱ μὲν τῶν παιδὸς, οἱ δὲ τῶν τῆς νεανίσκου θερμασίαν ἰσχυροτέραν εἶναι νομίζουσιν. ἔστι γὰρ ἡ μὲν τῶν παίδων, ἀτμωδεστέρα τε, καὶ πολλὴ, καὶ ἠδείαν τοῖς ἀπομορύττοις, ἡ δὲ τῶν ἀκμαζόντων, ὑποδριμύ τε, καὶ οὐχ ἡδὺ κέκτηται. τοῦτ' οὖν ὁ διαφορὰν τῆς προσβολῆς, αἰεὶ πείθει τοὺς πλείους ὑποφαίνεσθαι θερμότερον εἶναι τὸν ἀκμαζόντων τὸ σῶμα. ὃ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. τὸν γὰρ ἀσκήσαντα τῷ ἁφῇ ἐν διαφόροις ὕλαις διαγνωστικὴν εἶναι θερμότητος ἰσχυροτέρας τε, καὶ ἀδυνεστέρας, καὶ ἴσης, δεῖ εἰδέναι ὅτι καὶ ἡ τῶν παίδων, αὐτῷ, ἤτοι γ' ἴση φανήσεται τῇ ἰσχυῇ, τῇ τῶν ἀκμαζόντων, ἢ πλείων. ἡ δ' ἄσκησις ἥδε. χρὴ γὰρ ἀπὸ τῶν διαφανεστάτων ἄρξασθαι· τῶν βαλανείων ἐνίοτε θερμὸς οὕτως ἐστὶν ὁ ἀὴρ, ὡς μηδένα φέρειν αὐτὸν, ἀλλὰ καίεσθαι δοκεῖν, ἐνίοτε δ' οὕτω ψυχρὸς, ὡς ἱδρῶτα μὴ διὰ σώματος. καὶ μέσην καὶ ὁπόταν τρίτην τινὰ ἄλλην τούτοις τοῖσδε κατάστασιν ἔχῃ, ἣν μάλιστα χρήζομεν, ἡ ἄκρατος, οὐδὲν δέομαι λέγειν. αἱ δ' αὐταὶ τρεῖς καταστάσεις, ἐν τῷ τῆς κολυμβήτρας ὕδατι φαίνονται. καὶ γὰρ θερμὸν οὕτως, ὡς καίεσθαι τοῖς αὐτῷ, καὶ ψυχρὸν, ὡς μηδὲ θερμαίνεσθαι, καὶ ἄκρατος, ὡς συμμέτρως θερμαίνεσθαι, πολλάκις ἐπείσεται. εἰ τοίνυν ἐρήμην σε, πότερον ἔστι θερμότερον; ἆρά γε ὃ ὕδωρ ὃ ἄκρατον, ἢ ὁ ἀὴρ ὁ ἄκρατος; οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν οὐδέτερον. ἀμφοῖν γὰρ ὄντων ὁμοίως ἡδέων τε, καὶ συμμέτρων τῷ σώματι, ὃ μὲν θερμότερον λέγειν αὐτῷ, ὃ δὲ ψυχρότερον, οὐδένα νοῦν ἔχειν ἡγοῦμαι. καὶ μὴν εἰ νοήσαις ὃ τῆς δοξαυθοῦς ὕδωρ εἰς ἄκρον θερμότητος ἀφικνούμενον, ὡς ζεῖν, ἢ τὸν ἀέρα τελέως ἐκφλεγόμενον, ὅτι προσβάλλοντας ἀμφοῖν ὡσαύτως καυθήσῃ, προσδήλον. εἰ δὲ δὴ καὶ νοήσαις αὖθις ἢ ὃ ὕδωρ οὕτω ψυχρὸν, ὡς ἐπὶ τοὺς ἤδη πήξεως εἶναι, ἢ τὸν ἀέρα τελέως ἐκψυγμένον, ὡς ἐν τοῖς νιφετοῖς γίγνεται, δῆλον ὡς καὶ προσβολὴν τούτων ἑκατέρων ὁμοίως ψυγήσῃ τε, καὶ ῥιγώσεις. ὑποκεῖσθω καὶ θερμότητα καὶ ψῦξιν ἄκραν, ὡσαύτως ἀέρι νοήσας ἐγγινομένην, ὡσαύτως καὶ ὕδατι, καὶ τῶν ἄκρων ἑκατέρων, ὃ μέσον ὁμοίως ἀμφοῖν ἐγγινόμενον, ὥστε καὶ ὃ μεταξὺ πάντων τῶν ἄκρων τε καὶ τοῦ μέσου, κατά τε ὃ ὕδωρ, καὶ τὸν ἀέρα, τοῖς αὐτοῖς ὑστεροχαί τε καὶ διαφοραὶ σῆς ἔξῃ. καὶ τοσοῦτῳ ποτὲ φήσεις εἶναι τοῦ μετρίου θερμότερον θάτερον, ὅσῳ θάτερον. ὕτω δὲ καὶ ψυχρότερον τοῦ μετρίου, τοσοῦτῳ φήσεις εἶναι ποτὲ ὃ ὕδωρ, ὅσῳ καὶ τὸν ἀέρα, καί τοι τό γε τῆς προσβολῆς ἴδιόν, ὃ ταὐτὸ ἑκατέροις ἐστί. ὃ γὰρ ὡσαύτως ὕδωρ ἄκρατον, ὡς ἀὴρ ἄκρατος προσπίπτει. καὶ τί δεῖ λέγειν ὅτι τῶν ὕντως αἰσθητῶν; αὐτὸ γὰρ τὸ ἀέρος ὁμοίως ὄντος θερμοῦ, διαφέρουσαι γίγνονται προσβολαί. προσδὲ ὃ, ποτὲ μὲν οἷς ἀχλυώδη τε, καὶ ἀτμώδη, ποτὲ δὲ, οἷς λιγυώδη τε καὶ καπνώδη, ποτὲ δὲ, καθαρὸν ἀκεραίως ὑπάρχον. ὡς πολλαῖς οὖσι, τὸ διαφερούσας, ἰσότητος εἶναι θερμότητος, ὀξαπατῶσα τοὺς ἀνεπιστήμονας αἴσθησιν, ἔτι γε τὸ πρῶ ὁμοία φαίνεται. λελογισμένῳ μέν ἐστιν ἀνδρὸς, τοὺς λογισμοὺς οὓς εἴρηκα, καὶ γεγυμνασμένῳ τῷ αἰσθήσιν ἐν πολλῇ τῇ κατ' μέρος ἐμπειρίᾳ, τὴν ἰσότητα τῆς θερμότητος ὀξυδορκῆσαι, ἔν τε τοῖς παισὶ, καὶ τοῖς ἀκμάζουσι,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 63 sur 276

καὶ μὴ τῷ τὸ μὲν ἐφ' ὑγρᾶς οὐσίας φαίνεσθαι, τὸ δ' ὅτι ξηρᾶς, ὀξαπατᾶσθαι. καὶ γὰρ λίθος ὕδατι δύναταί ποτε τὸ ἴσον δέξασθαι θερμασίαν, οὐδὲν διαφέρον, εἰ ξηρὸς μὲν ὁ λίθος ἐστὶν, ὑγρὸν δὲ τὸ ὕδωρ. ὥστως οὖν ἔμοιγε μυριάκις ὀπτισκευαμμένῳ καὶ παῖδας καὶ νεανίσκους πολλοὺς, καὶ μειράκια, καὶ τὸν αὐτὸν παῖδα, καὶ βρέφος καὶ μειράκιον ἡμόμην, οὐδὲν μᾶλλον ἐφαίνετο θερμότερος, ὅτε παῖδος ἀκμάζων, ὅτ' ἀκμάζοντος παῖς. ἀλλ' ὡς εἴρηται μόνον ἐν μὲν τοῖς παισὶν, ἀτμωδεστέρα τε, καὶ πολλὴ, καὶ ἡδεῖα. ἐν δὲ τοῖς ἀκμάζουσιν, ὀλίγη, καὶ ξηρὰ, καὶ οὐχ ὁμοίως ἡδεῖα τῆς θερμασίας ἡ περισσολή. πολὺ μὲν γὰρ τῆς τῶν παίδων οὐσίας ὑγρᾶς οὔσης, ἐκτὸς ἀπορρεῖ, βραχὺ δὲ τῆς τῶν ἀκμαζόντων ξηρᾶς ἐπαναρρεύσης. οὐδέτερος οὖν αὐτῶν ἁπλῶς φαίνεται θερμότερος, ἀλλ' ὁ μὲν τῷ πλήθει τῆς διαπνοῆς, ὁ δὲ τῇ δριμύτητι. ὃ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν, ὁ παῖς ἔχει πλέον, εἴ γ' ἐξ αἵματος καὶ σπέρματος ἡ γένεσις αὐτῷ, καὶ ἥδιον. ἐν δὲ τοῖς ἀκμάζουσιν, ὀλίγον, καὶ ξηρὸν, καὶ οὐχ ὁμοίως ἡδεῖα τῆς θερμασίας ἡ περισσολή.

nec eo falletur quod alter in humida, alter in ſicca ſubſtantia repræſentetur: quippe lapis aliquando pari cum aqua calore eſſe poteſt, nullum eo faciente diſcrimen quod lapis ſiccus ſit, aqua humida. Ita igitur mihi cùm pueros iuuenes, adoleſcentes millies conſideraſſem: præterea eundem infantem, puerum, adoleſcentémque factum, nihilo calidior viſus eſt nec puer quàm ætate florens: nec ætate florens quàm puer: ſed tantùm (quemadmodum dixi) in pueris magis halituoſus & multus & ſuauis: in florentibus exiguus, ſiccus, nec ſimiliter ſuauis eſſe caloris occurſus: ſiquidem puerorum ſubſtantiæ, vtpotè humidæ, multùm foras effluit: florentium ſubſtantiæ parum, vtpotè ſiccæ. Itaque neuter eorum ſimpliciter videtur altero calidior, ſed alter multitudine eius quod difflatur, alter acrimonia: quippe inſiti caloris puer plus habet ciúſque blandioris, ſiquidem ex ſanguine & ſemine ortum habet: in florentibus ætate exiguus & ſiccus, nec ſimiliter ſuauis calor tangenti occurrit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τῶν τῆς κράσεως τοῦ τε σώματος μορίων τοῦ λόγῳ τε καὶ τῇ ἁφῇ διαγινώσκειν.

Θερμοῦ μὲν δὴ καὶ ψυχροῦ σώματος, ἁφὴ μόνη γνώμων ἐστίν. ὑγροῦ δὲ καὶ ξηροῦ σταθμὸς τῇ ἁφῇ, λογισμός. ὃ μὲν γὰρ ξηρὸν, κληρὸν πάντως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἁφῇ αὐτίκα δῆλον. ὃ μὲν εἴ τι καὶ σκληρὸν, οὐδὲν ἧττον καὶ ξηρόν. ἀχώριστον μὲν γὰρ ἐστὶ ξηροῦ σώματος ἡ σκληρότης, ὃ μὲν ἴδιόν γε τούτου μόνου. καὶ γὰρ ὃ πεπηγὸς ὑπὸ ψύξεως, σκληρὸν, ὥσπερ ὁ κρύσταλλος. ὅθεν οὐδ' οὕτως ἐστὶ χρεὼν τῇ τοῦ ξηροῦ τε καὶ ὑγροῦ διαγνώσει, πρὶν ἐπισκέψασθαι, πῶς ἔχει θερμότητος ἡ ψυχρότητος. οὔτε γὰρ εἰ μὴ ψυχρότητος ἄκρας σκληρὸν, ἤδη τοῦτο ξηρὸν, ὅτ' εἰ μὴ θερμότητος σφοδρᾶς, μαλακὸν οὐθέως ὑγρόν. ἀλλ' ὅταν μετρίως ἡ θερμὸν, σκοπεῖν ἐφεξῆς, εἰ μαλακόν ἐστιν ἢ σκληρόν. εἰ μὲν γὰρ μαλακὸν, ὑγρὸν, εἰ δὲ σκληρὸν, ξηρόν. ἀλλ' εἰ ὧδ' ταῦτ' οὕτως ἔχοι, τὸν ἐν ἀνθρώπου σώματι μορίων σκληρῶν, οὐδὲν ἂν εἴη ὑγρόν. ὃ γὰρ ἐγχωρεῖ τοσαύτην ἐν αὐτῷ γλισχρότητα φύσιν, ὡς σκληρυνθῆναι καὶ ἁφὴ πῆξιν. εἰς μὲν γὰρ σύστασιν ἅπαν ὃ τέως ῥυτὸν ἀφίξεταί ποτε, καθάπερ ἡ πιμελή. ὃ γὰρ ἐλαιώδες ἐν αἵματι, ῥυτὸν ὂν καὶ λιπαρὸν, ὅταν ἐν ψυχρῷ γλίσχραν χωρίῳ, πήγνυται, σκληρὸν μὲν οὐδ' οὕτω γίγνεται. δεόντως οὖν εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑγροτάτη μὲν ἡ πιμελὴ, δευτέρα δ' ἐπ' αὐτῇ, ὁ σαρκώδης χυλὸς, ἐνίοτε δ' αὐτῆς πλείω. τριτάτη μὲν, ἡ κυρίως ὀνομαζομένη σάρξ, ἣν οὐκ ἂν εὕροις καθ' αὑτὴν οὐδαμοῦ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἔστιν ἀεὶ μέρεσι μυός. ἐφεξῆς δὲ, ἐκείνου τὸν παραπλήσιον ἡ ἰδίως οὐσία. καλοῦσι δ' αὐτὴν οἱ περὶ τὸν Ἐρασίστρατον, παρέγχυμα, ἣν ὡς περὶ μικροῦ καὶ φαύλου διανοοῦνται τὰ πολλὰ, οὐκ εἰδότες, ὡς ἡ καθ' ἕκαστον παραπλήσιον ἐνέργεια, τῆς σαρκὸς ταύτης ἐστίν. ἀλλὰ τούτων μὲν, οὔπω νῦν ὁ καιρός. ὅτι δ' αὐτὸ τὸ ἰδίως ἐγκεφάλου σῶμα, καὶ πνεύμονος, ἐφεξῆς ἐστὶ τῇ πιμελῇ κατ' ὑγρότητα, τῇ μαλακότητι τεκμήρασθαι πάρεστιν. ὃ γὰρ ὑπὸ ψυχροῦ γε πέπηγε,

CAPVT III.

De partium corporis temperamento ratione & tactu dignoſcendo.

Ergo calidi frigidique corporis ſolus tactus eſt iudex: humidi autem & ſicci vnà cum tactu ratio. Quippe quod ſiccum eſt, durum prorſus eſt, at hoc tactu omnino dignoſcitur: non tamen ſi quid durum eſt, idem ſtatim & ſiccum eſt: etenim inſeparabilis à ſicco corpore duritia eſt, non tamen eius vnius propria: nam & quod frigore concretum eſt, durum cernitur ſicut glacies. Quo vtique minùs ſicci humidique dignotio ſtatim aggredienda eſt, ante ſcilicet quàm æſtimatum ſit quemadmodum ſe in calore habeant & frigore. Neque enim ſi quid cum ſummo frigore repræſentatur durum, id etiam ſiccum eſt: nec, ſi quid cum vehementi calore eſt molle, idem ſtatim eſt humidum: verùm cùm mediocriter eſt calidum, tum æſtimare durúmne an molle ſit, oportet: ſi enim molle ſit, humidum eſt: ſi durum, ſiccum. Verùm ſi hæc ita ſe habent, partium quæ in humano corpore ſunt duræ, nulla eſt humida: neque enim tanta eſſe in eo frigiditas poteſt, vt aliquid in ipſo concreſcere in duritiem queat. Poteſt quidem quod priùs fuit fluxile, aliquando concreſcere, veluti adeps: quod enim oleoſum in ſanguine fluxiléque & pingue eſt, vbi in frigidum venit locum, cogitur: durum tamen ne ſic quidem efficitur. Commodè igitur dictum veteribus eſt humidiſſimam eſſe adipem: ſecundo poſt eam loco, carnoſum genus. Eius autem plures ſunt ſpecies, prima quidem quæ propriè caro appellatur, quam ſcilicet nuſquam in corpore per ſe inuenies, ſed eſt perpetuò muſculi pars. Ab hac cuiuſque viſcerum propria ſubſtantia eſt, eam Eraſiſtratus parenchyma vocat, quaſique pro re parua leuique habet, parum intelligens cuiuſque viſceris actionem huic carni acceptam referri. ſed horum non eſt nunc tempus. Quòd autem ipſum cerebri pulmoniſq; proprium corpus proximùm adipi humiditatis ratione ſit, ex mollitie eius coniectare licet: non enim à frigore congelatur, cùm

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 64 sur 276

cùm nec calore fundatur. Propinquam his naturam habet medulla : non eſt tamen eiuſdem generis cum cerebro & ſpinali medulla, ea quæ in quolibet habetur oſſe: ſed cerebrum & ſpinæ medulla eiuſdem ſunt generis, reliquæ omnes medullæ alterius naturæ ſunt. Eſt tamen humidius ac calidius cerebrum, quàm ſpinalis medulla, eóque etiam mollius : præterea ipſius cerebri priores partes tantò ſunt humidiores, quantò molliores. Omnia tamen hæc cute non humidiora modò ſunt, ſed etiam frigidiora : vnóque verbo, omne exangue frigidius ſanguine prædito eſt. Proxima cuti eſt mollium neruorum natura : duriores autem in humido & ſicco ſecundum cutis naturam ſe habent : calore ab eius natura tantùm abſunt, quantùm conſentiens eſt, exangue corpus à ſanguine prædito abeſſe. Lienis autem, renum & iecinoris caro tantò cute eſt humidior, quantò eſt mollior : calidior autem, quantò magis abundat ſanguine. Iam cordis caro omnibus his tantò eſt ſiccior, quantò eſt durior : calidior verò non modò his, ſed etiam omnibus planè corporis particulis : quod etiam ſenſu clarè deprehendas licet in pectoris animalis diſſectione, ſi digitos in ſiniſtrum eius ſinum immiſeris, inuenies enim locum hunc omnibus quæ in animali ſunt haud paulo calidiorem. At iecinoris, lienis, renum & pulmonis caro ſimplicis cuiuſdam naturæ eſt, circa cuiuſque viſceris venas, arterias, & neruos creſcens. Cordis ſimplex carnis natura non eſt, ſed ſunt in eo fibræ, quales in muſculis cernimus, quibus caro circumhæret : cæterùm non eſt idem fibrarum genus : ſed quæ in muſculis habentur, neruorum & ligamentorum ſunt particulæ : cordis propria quædam fibrarum eſt ſpecies, æquè ſcilicet vt venarum tunicæ atque arteriarum, itemque inteſtinorum, ventriculi, vteri & veſicæ vtriuſque, licet enim in his quoque omnibus inſtrumentis propriam quandam videre carnem ſuis ipſorum fibris circumnatam. Atque hæ quidem carnes cute ſunt calidiores : fibræ verò quàm cutis, partim paulò magis partim paulò minùs, tum frigidæ, tum ſiccæ ſunt : partim ſimiles omninò cutis ſubſtantiæ : Porrò omnes membranę cute ſunt ſicciores, veluti quæ circa cerebrum & ſpinalem medullam ſunt meninges: ſunt enim hæ quoque membranæ. Iam ligamenta omnia quantò cute ſunt duriora, tantò ſunt & ſicciora. Tendones quoque tametſi ligamentis ſunt molliores, attamen cute luculenter ſunt duriores. Cartilagines verò poſt ligamenta deinceps ſunt. Præterea medium quoddam inter ea corpus appellant id anatomici quidam νευροχονδρώδη σύνδεσμο quaſi verò cartilagineum ſimul & neruoſum ligamentum dicas : eſt autem id durum, cartilaginoſúmque ligamentum. Os verò omnium quæ cutis operit, duriſſimum eſt. At eorum quæ ex cute extant ſicciſſimus eſt pilus : deinde cornu : mox vngues & vngulæ & calcaria, roſtra, quæque his in ſingulis animalium ratione carentium ſimiles ſunt partes. Humorum optimus & maximè proprius ac domeſticus, ſanguis eſt. Huius veluti ſedimentum ac fæx, atra bilis eſt : quæ idcirco tum frigidior, tum craſſior ſanguine eſt : ſicut flaua bilis longè calidior. Frigidiſſimum verò ac humidiſſimum omnium quæ in animali habentur, pituita eſt. Inſtrumentum autem quo id cognoſcitur ipſe eſt tactus : veluti Hippocrates in libello de hominis natura monſtrauit.

A ὅτι μηδὲ θερμῷ χρῆται. πλησίον δὲ τούτων, καὶ ὁ μυελὸς τὴν φύσιν ἐστίν, ἃ μὲν ὁμογλυφὴς ὁ καθ' ἕκαστον ὀστοῦν μυελός, ἐγκεφάλῳ τε, καὶ νωτιαίῳ. ἀλλ' ἐγκέφαλος μὲν, καὶ νωτιαῖος, οὐ ταὐτὸν γλίσχρος. οἱ δ' ἄλλοι ξυμπάντες μυελοὶ, φύσεως ἑτέρας εἰσίν. ὑγρότερος μὲν ὅδε καὶ θερμότερος ἐγκέφαλος νωτιαίου, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μαλακώτερος, καὶ μᾶλλον καὶ αὖτε τοῦ ἐγκεφάλου τὰ πρόσθεν ὑγρότερα τοσοῦτον, ὅσονπερ καὶ μαλακώτερα. πάντα μὲν ταῦτα, δέρματος οὐχ ὑγρότερα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχρότερα καὶ ὅλως ἀναιμοτέρα πολύ, καὶ αἱματος ψυχρότερα. ἐλαχίστου δ' ὅδε δέρματος, καὶ ἡ τοῦ μαλακοῦ νεύρων φύσις.

B ἡ δὲ τοῦ σκληροῦ, οἵῃ περ αὐτὸ τὸ δέρμα, καθ' ὑγρότητα δηλονότι, καὶ ξηρότητα. θερμότητι γὰρ ἀπολείπεται τοσοῦτον, ὅσον εἰκὸς ἀπολείπεσθαι τὸ πρωτέλως ἀναιμον, τοῦ αἱματος σώματος. ἡ δὲ τοῦ παχέος, καὶ τοῦ νεφροῦ, καὶ ἡ τοῦ ἥπατος σὰρξ, ὑγροτέρα μὲν τοσούτῳ δέρματος, ὅσῳ καὶ μαλακωτέρα. θερμοτέρα δὲ, ὅσῳ καὶ πολυαιμοτέρα. ἡ μὲν καὶ ἡ τῆς καρδίας σὰρξ, ἀπάντων μὲν τούτων ξηροτέρα τοσοῦτον, ὅσον καὶ σκληροτέρα. θερμοτέρα δὲ, οὐ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁπλῶς τοῦ σώματος μορίων. καὶ σοι τοῦτο παφῶς ἔνεστιν αἰσθήσει μαθεῖν, ἐν τοῖς τοῦ ζώου ἀνατομαῖς, τοῖς τὸ θερμὸν γυμνοῖ

C μέσοις, εἰς τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας καθέντι τοὺς δακτύλους. εὑρήσεις γὰρ ὧδε ὀλίγῳ ὑπὲρ, τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ ἄλλου ἀπάντων θερμότερον. ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ ἥπατός τε, καὶ παχέως, καὶ νεφροῦ, καὶ παθόμενος σὰρξ, ἁπλῆ τὴν φύσιν ἐστὶ, τοῖς καθ' ἕκαστον καλάγγαιον ἀρτηρίαις, καὶ φλεψὶ, καὶ νεύροις περιπεφυκυῖα. τῆς καρδίας δ' οὐχ ἁπλοῦν τὸ τῆς σαρκὸς εἶδος, ἀλλ' οἷαί περ εἰσὶν αἱ ἐν τοῖς μυσὶν ἶνες, αἷς ἡ σὰρξ περιπέπηγε, τοιαῦται καὶ τῇ καρδίᾳ. πλὴν οὐ ταὐτὸ γλίσχος τοῦ ἰνώδους, ἀλλ' αἱ μὲν ἐν τοῖς μυσὶν, νεύρων εἰσὶ καὶ συνδέσμων μόρια. τῆς καρδίας δὲ, τὸ τοῦ ἰνώδους γλίσχος ἴδιόν, ὥσπερ καὶ τὸ τῆς ἀρτη-

D ρίας, καὶ φλεβὸς χιτῶνες, ἑτέρων τε, καὶ γαστρὸς, καὶ μήτρας καὶ τοῦ κύστεως ἑκατέρων. ἔστι γὰρ οὖν δὴ καὶ ταύτοις ἅπασι τοῖς ὀργάνοις τὴν οἰκείαν σάρκα περιπεπηγυῖαν ἰδεῖν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν ἶσιν. αὗται μὲν οὖν αἱ σάρκες, θερμότεραι τοῦ δέρματος ἁπασαρχοῦσιν, αἱ δ' ἶνες, αἱ μὲν ὀλίγῳ ἧσσον μᾶλλον, αἱ δ' ἧττον βραχὺ δέρματος ψυχρότεραί τε εἰσι, καὶ ξηρότεραι, ἶνες δ' ὅμοιαι κατὰ πᾶν εἰσι τῇ τοῦ δέρματος οὐσίᾳ. πάντες δ' ὑμένες ἤδη ξηρότεροι δέρματος, ὥσπερ γε καὶ αἱ περὶ τὸ ἐγκέφαλόν τε καὶ τὸ νωτιαῖον μηνίγγες. ὑμένες γὰρ δὴ καὶ αὗδε. καὶ μὴν δὴ καὶ συνδέσμοι πάντες εἰς ὅσον σκληρότεροι

E δέρματος, εἰς τοσοῦτο καὶ ξηρότεροι. καὶ οἱ τένοντες δέ, καὶ τῶν συνδέσμων εἰσὶ μαλακώτεροι, δέρματος ὁμοῦ σαρκῶν ἤδη σκληρότεροι. χόνδροι δὲ, μετὰ τοὺς συνδέσμους εἰσὶ καί τι μέσον ἀμφοῖν σῶμα καλοῦσι σὺν αὐτῷ νευροχονδρώδη σύνδεσμον ἔνιοι τῶν ἀνατομικῶν. ἔστι δὲ τοῦτο, συνδέσμος σκληρὸς, καὶ χονδρώδης. ὀστοῦν δ', ὃ πάντων ξηρότατον, ὃ καλύπτει τὸ δέρμα. καὶ τῶν ἐξειργόντων αὐτὸ, ξηροτάτη μὲν ἡ θρὶξ, ἐφεξῆς δ' ἡ κέρας, εἶτ' ὄνυχές τε, καὶ ὁπλαὶ, καὶ πλῆκτρα, καὶ ῥάμφη, καὶ ὅσα τοιαῦτα καθ' ἕκαστον τῶν ἀλόγων ζώων ἐστὶ μόρια. τῶν δ' χυμῶν, ὁ μὲν χρηστότατός τε, καὶ οἰκειότατός ἐστι τὸ αἷμα, τούτου δ' οἷον ὑπόστασίς τε, καὶ ἰλὺς ἡ μέλαινα. ταύτη ἄρα καὶ ψυχροτέρα τέ ἐστι, καὶ παχυτέρα τοῦ αἵματος. ἡ δέ γε ξανθὴ, θερμοτέρα μακρῷ. ψυχρότατον δ', καὶ ὑγρότατον ἁπάντων τῶν ἐν τῷ ζώῳ, τὸ φλέγμα. κριτήριον δ' καὶ τοῦτου διαγνώσεως, ἡ ἁφὴ, καθάπερ καὶ Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου πεποίηται λόγῳ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 65 sur 276

ἀλλ' ὅτι μὲν ψυχρόν, ἡ ἁφὴ μόνη γινώσκει. ὅ δ' ὅτι καὶ A
ὑγρόν, ἁφή τε ἅμα, καὶ ὄψις, καὶ λογισμός. ἁφὴ μὲν καὶ
ὄψις, ὅτι τοιοῦτο ἑκατέρᾳ φαίνεται. ὁ λογισμὸς δὲ, δι-
δαχθεὶς ὡς οὐ πλήθει θερμότητος, ἀλλ' ὑγρότητι συμφύτῳ
τοιοῦτο ἐγίνετο. τοῖς μὲν οὖν τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος μείων τε
καὶ χυμῶν, ὧδε ἔχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ἐν κράσεσι διακρίνεσθαι δυνάμεων διὰ τῆς συγκρίσεως καὶ λεπτότητος.

ΠΕρὶ δὲ τῶν ἐπομένων τῇ κράσει, ἐφεξῆς χρὴ διελθεῖν. B
ἔστι μὲν γὰρ καὶ τὰ προσφυῆ, μᾶλλον δ' ἀχώριστα
τελέως ὄντα, ξηρότης μὲν σκληρότης, ὑγρὸν δὲ μαλακότης, ὅταν
γε μὴ χιλιαρᾶς ᾖ θερμότητος. ἀλλὰ καὶ παχύτητες ἕξεως,
καὶ λεπτότητες ἔνιοτε κράσεσιν, οὐ τῇ συμφύτοις μόνον, ἀλλὰ
κἂν ὀλίγος μακροῦ τινος ἐθισμοῦ γένηται. πολλοὺς γὰρ καὶ
τὴν φύσιν λεπτοὺς, ἐθισάμενον παχυνθέντας, καὶ τὴν πα-
χέων, λεπτυνθέντας. τοὺς μὲν ἀγρίᾳ τε, καὶ ἀθρᾳ διαίτῃ τοῦ
ὅλου κράσιν ἐναλλάξαντας ὅτι ὁ ὑγρότερον. τοὺς δὲ, ἐν
ἁλμυρωτέραις πλείοσι, καὶ φλεγμοῖσι, καὶ διαίτῃ λεπτῇ κα- C
ταξηρανθέντας. εἰρήσεται δὲ καὶ τούτων τὰ γνωρίσματα.
κάλλιον γὰρ ἡμᾶς ἀνίσως ἔκ τινων σημείων ὁρμωμένους, πρὶν
πρὸ ἑτέρου πυθέσθαι, δυνάσθαι γνωρίζειν, εἰ φύσει τοιοῦ-
τος ἐστὶν ὁ ἀνθρωπος, ἢ ἐξ ἔθους ἐγένετο. διδάσκαλος δὲ καὶ
τούτων τῶν γνωρισμάτων, ὥσπερ οὖν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάν-
των ὁ θαυμάσιος Ἱπποκράτης. ὅσοι μὲν γὰρ εὐρύτερας ἔχουσι
τὰς φλέβας, θερμοτέρᾳ φύσει. ὅσοι δὲ στενοτέρας, ψυχρότε-
ροι. τοῦ θερμοῦ γὰρ ἔργον, αὐξῆσαί τε, καὶ διαφυσῆσαι
τοιαύτας· ὡς δ' ὁμολογούμενον εἰς ταὐτὸ, ὡς ὁ πολὺς, στενοτέρας γενό-
μενος φλεβῶν, ἐξῄρηκε. πιμελώδη τε, καὶ παχυτέρᾳ, λεπτότης D
δ' ἕξεως, εὐρύτητι φλεβῶν. εἰ δ' ἅμα τις εἴη πιμελώδης
τε, καὶ παχὺς, καὶ τὰς φλέβας εὐρείας ἔχοι, δι' ἔθος τοῦτ', οὐ
φύσει πιμελώδης ἐγένετο. ὥσπερ εἰ καὶ γενοῖ μὲν ἔχοι τὰς
φλέβας, εἴη δὲ ἰσχνὸς, οὐδ' ἔστιν ἄρ' αὐάγκης φύσει τοιοῦτος.
καὶ τοῖσι λιμαγχονικοῖσι, φησὶ, τὰς μετεωρότητας ἀπὸ τούτων
σκεπτέον, τὴν τῶν ἀγγείων εὐρύτητος δηλονότι, καὶ γενότητος, οὐ
τῆς ἄλλης ἕξεως ὅλου τοῦ σώματος. οἱ μὲν γὰρ γενοῖ ἔχοντες
τὰς φλέβας, ὀλίγαι μοί τέ εἰσι, καὶ μακραὶ ἀσιτίας οὐ φέ-
ρουσιν. ὅσοις δ' εὐρεῖαι, καὶ πλῆθος αἵματος, τούτοις ἔνεστι καὶ
χωρεῖν βλάβης ἀσιτοῦσιν. αἱ δ' αἰτίαι τῶν εἰρημένων, ἤδη μὲν E
δῆλαι, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, τοῖς γε προσέχουσι τὸν νοῦν. ἐπεὶ
δ' οὐ πάντες προσέχουσιν, ἀναγκαῖον ἴσως ὄντι τι καὶ δι' ἐκεί-
νους εἰπεῖν. ὡς ὅσον ἐν αἵματι πίων τέ ἐστι, καὶ κοῦφον, καὶ λε-
πτὸν, ἐν μὲν τοῖς θερμοτέροις σώμασι, ταχὺ γίνεται τοῦτο
πᾶν θερμόν, καὶ δὲ τὰ ψυχρότερα, βραδύτερον. καὶ τὴν
φλεβῶν ἔξω διηθούμενον, ἐπειδὰν μὲν ψυχροῖς προσίπτῃ
μορίοις, οἷοί περ οἱ ὑμένες εἰσὶν, ἐκείνοις προσιπτήσεται. καὶ
δὲ τὰ φύσει θερμότερα μόρια, τοιαῦτα δ' ἐστὶ δηλονότι τὰ
σαρκώδη, δαπανᾶταί τε πρὸς τοῦ θερμοῦ, καὶ διαφορεῖται,
πλὴν εἴ ποτε, πρὸς τὴν ψυχροτέραν τῆς κράσεως, ἔτι καὶ ὁ F
τῆς διαίτης ἀπαλαίπωρον ὅτι, ῥέψῃ· ἔτι καὶ αὖθις τοῖς σαρ-
κώδεσι μορίοις, πιμελίν. οὕτω τοι καὶ τὰ φωλεύοντα ζῶα
πολλάκις εὐρίσκεται πιμελωδέστερα. καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν,
ὅτι καὶ τῇ κράσει ψυχρότερον ἄρρενος ὁ θῆλυ, καὶ οἰκουρεῖ τὰ
πολλά. ὅσαι μὲν οὖν ἕξεις σωμάτων εὐκρατοί τέ εἰσι φύσει,

Cæterùm quòd frigida ſit, vnus tactus diſcernit: quòd verò humida quoque pariter tactus, viſus & ratio iudicant, & tactus quidem ac viſus, quòd talis his cernitur: ratio verò vbi non caloris copia, ſed connato humore talem eſſe definiuit. Ac particulæ quidem & ſucci corporis ad hunc modum ſe habent.

CAPVT IV.

De dignoſcendis temperamentis per craſſitiem, & gracilitatem.

DE iis quæ temperamenta comitantur deinceps agendum. Comitantur enim ea & quæ dicta iam ſunt: immò potiùs inſeparabilia omninò ſunt, à ſicco quidem corpore durities: ab humido mollities, ſi tamen cum tepido calore eſt. Sed & craſſitudo habitus & gracilitas, temperamenta ſequuntur, non ea modò quæ connata ſunt, ſed etiam ſiqua ex longa conſuetudine ſunt contracta. Multos ſiquidem qui natura graciles fuerant, craſſos redditos vidi: contráque, qui craſſi fuerant, graciles: illis quidem ex otioſa & delicata vita toto temperamento ad humidius mutato: his verò multis ærumnis & curis & tenui victu ſiccatis. Dicemus verò & horum diſcernendorum notas: ſatiùs enim eſt taliſne quiſpiam naturâ ſit, an ex conſuetudine redditus, noſmet priùs per aliquot ſigna diſcernere poſſe, quàm ab alio id quærere. Sanè eiuſmodi ſignorum author æquè vt reliquorum omnium, mirus eſt Hippocrates. Siquidem quibuſcunque latiores venæ ſunt, hi calidiores natura ſunt: quibus anguſtiores contrà, magis frigidi. caloris namque opus eſt has dilatare flatúque extendere. Ita rationabiliter in idem magna ex parte recidit venarum anguſtia cum habitu pingui & craſſiore: habitus gracilis cum venarum laxitate. Quòd ſi quis ſimul pinguis craſſúſque eſt ac venas laxas habet, is conſuetudinis alicuius occaſione, non natura pinguis eſt redditus: ſicut è diuerſo, ſiquis anguſtas habet venas & gracilis eſt, ne hunc quidem talem eſſe natura neceſſe eſt. Quin iis qui fame cruciantur, inquit, mediocritatem ex laxitate venarum & anguſtia, non à cætero totius corporis habitu ſpectandam eſſe ait: quippe qui anguſtas habent venas, exigui ſunt ſanguinis, nec longam inediam ferunt: quibus latæ, his copia ſanguinis eſt & citra noxam cibo abſtinent. Cauſæ horum, quæ dicta ſunt, euidentes iam ſunt iis qui animum aduerterint, tametſi à me non referantur: ſed quoniam nõ omnes aduertunt: neceſſe fortaſſe erit aliquid eorum cauſa dixiſſe. Quicquid in ſanguine pingue, leue & tenue eſt, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit, in frigidioribus ſeruatur: cúmque id venæ extra ſe tranſmiſerint, vbi in frigidas particulas incidit, quòd genus membranæ ſunt, circum eas concreſcit: in partibus verò natura calidioribus, cuiuſmodi carnoſæ ſunt, à calore ipſo abſumitur ac digeritur, niſi ſicubi frigiditati temperamenti etiam vita indulgentior accedens, ipſis carnoſis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam quæ hyeme deliteſcunt animalia, non rarò inueniuntur pinguiora. Et fœminæ viris ſunt pinguiores, quòd ſcilicet fœmina mare eſt frigidior & plurimùm domi verſatur. Ac quicunque corporum habitus & temperati natura ſunt,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 66 sur 276

& mediocri exercitatione vtuntur, hos necesse est eusarcos esse, id verò est mediocri omninò corporis habitu. Quibus verò humidum abundat, & calor à mediocritate summa non longè abest, hi corpulenti siue carnosi fiunt. Corpulenti rursus fiunt qui natura sunt temperati, cæterùm desides & otiosi viuunt: quippe dictum à veteribus commodissimè est, consuetudinem, acquisititiam esse naturam. Nec fortasse oportebit, cùm id iam semel dixerimus, in quouis etiam capite definire, naturane frigidior an ex consuetudine quispiam sit redditus: sed illud legentibus remittere, me autem compendij causa proprios cuique temperamento corporis habitus persequi. Sunt igitur nonnulli qui & graciles sunt, & venas paruas habent: sed si ex iis quempiam incidas adeps excidet quam constat cuti ad internam eius membranam esse subnatam. Et rarò id quidem in viris conspicitur, in fœminis sæpissimè inuenitur: est namque tum frigidioris naturæ, tum vitæ magis desidiosæ eiusmodi nota: siquidem adeps ex habitus frigiditate semper gignitur: corpulentia siue carnis abundantia, ex sanguinis copia nascitur: mediocritas temperatæ naturæ est nota. Et corpulenti quidem omninò plùs adipis habent quàm temperati: nec tamen pro carnis semper portione adeps simul augetur: sed crassorũ alios habere plùs carnis, alios plùs adipis videas, aliis ambo pari modo sunt adaucta. Et quibus quidem ambo pari modo sunt aucta, iis tantum supra temperatam naturam humoris est quantùm & frigoris: quibus autem plùs est adipis, in iis frigidi plùs est quàm humidi: æquè vt quibus caro est plenior, iis humoris plùs iusto est, non tamen etiam frigoris: cùm enim calori intra debitos fines manenti boni sanguinis accedit copia, necesse est corpulentia sequatur. Quantùm autem supra mediocritatem esse sanguis debeat, id quidem mensura & pondere ostendere non est: ratione tradere licet: quippe vbi nullum adhuc morbosum symptoma crasiato corpori incidit, humoris abũdantia intra sanitatis interim est fines. Monstratum enim nobis & in aliis est, non paruam in eo statu quæ sanitas dicitur necessariò statuendam esse latitudinem: quin id nunc quoque in omni ferè sermone nostro apparet, qui temperatam mediámque naturam reliquarum veluti normam semper statuamus: quæ verò ex huius vtraque sunt parte, intemperatas censeamus: quod vtique non faceremus, nisi in sanitatis statu maioris minorísque ratio inueniretur. Est enim alia sanitatis, alia morbi intemperies: morbi quidem ea, quæ à media temperie longissimè abest: sanitatis, quæ paulum. Definire autem modum ne hîc quidem mensura & pondere licet: cæterùm intemperamenti quod intra sanitatem habetur, sufficiens nota est, quòd nulla functio animalis manifestè sit adhuc læsa. Quantùm igitur interuallum est inter id quod perfectissimè functionem obit, & id quod manifestè actionem aliquam habet oblæsam: tanta est profectò & sanitatis & distemperantiæ quæ intra sanitatem consistit latitudo. Ab hac proxima est intemperies morbosa, cùm scilicet animal, intemperamenti vitio ægrotat: non enim huius tantùm noxa laborat, sed etiam aliis affectibus non paucis: de quibus in iis quæ de morborum differentiis scribemus, diffusiùs agetur. Nunc autem redeundum ad diuerticulũ est. Sicuti enim naturali calore optimã seruante temperiem, humidũ quod intra sanitatis terminos est auctũ, non adipem modò in homine,

A ἢ πονοῦσι τὰ μέτρια, τούτους ἀναγκαῖον δύσρκους γίνεσθαι, τοῦτ' ἔστι πρὸς τὴν συμμετρίην. ὅσους δὲ, ὃ μὲν ὑγρὸν αὔξεται, ὀλιγαρκέες, ὀπολείπεται δ' οὐ πολλῷ τ ἄκρας συμμετρίας ὃ θερμόν, αὔξεται πολύσαρκοι γίνονται. πολύσαρκοι δὲ, καὶ ὅσαι φύσει μὲν δύσκρατοι, ῥᾳθύμως δὲ καὶ ἀπόνως βιοῦσιν. εἴρηται γὰρ δή μοι τοῦτο κάλλιστα πρὸς τῶν παλαιῶν, ὡς ὑπίκτητοι φύσις εἰσὶ τὰ ἤθη. καὶ σοὶ μὲν ἴσως δῆλα τούτου ἅπαξ εἰρημένα νῦν, μηκέτι δεῖσθαι δόξει καθ' ἕκαστον κεφάλαιον, εἴτε φύσει ψυχρότερος, εἴτ' ὀλίγος ἐδώδιμος ὁδὲ ὡς ἐγένετο. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπολείπειν τοῖς ἀναγινώσκουσιν, αὐτὸν δὲ βραχυλογίας ἕνεκα, τὰς οἰκείας ἑκάστῳ τῶν κράσεων ἕξεις τοῦ σώματος ἐπελθεῖν. B εἰσὶ δή τινες, ἰσχνοί τε ἅμα, καὶ φλέβας ἔχοντες μικράς, ἀλλ' εἰ τέμοις ὀλίγου αὐτῶν ὑποδερμίου, πολλαπλῆ πιμελὴ δῆλον ὡς ὑποπεφυκυῖα τῷ δέρματι κατ' ἔνδυσιν ὑμένα. ἀσθμιον μὲν οὖν ἐπ' ἀνδράσι τοιοῦτο, ὅτι δὲ γυναικῶν, καὶ πάνυ πολλάκις διεσκόπηται. ἔστι γὰρ καὶ φύσεως ψυχροτέρας, καὶ ἀργοτέρου βίου τὸ τοιοῦτο γνώρισμα. πιμελὴ μὲν γὰρ ἀεὶ διὰ ψύξιν ἕξεως γίνεται· πολυσαρκία δὲ, πλήθους αἵματος ἔπομένου. εὐσαρκία δὲ, φύσεως εὐκράτου γνώρισμα. πάντων μὲν οὖν οἱ πολύσαρκοι, καὶ τὴν πιμελὴν εὐθέως ἔχουσι πλείονα τῶν εὐκράτων· οὐ μὴν ἀπάλωρός ἀεὶ τ σαρξὶν ἡ πιμελὴ συναύξεται, ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν τῶν παγέων τοὺς C μὲν, τὴν σάρκα πλείονα, τοὺς δὲ, τὴν πιμελὴν ἔχοντας, ἑνίοις δὲ ὁμοίως ἀμφω συναύξηται. τούτοις μὲν οὖν οἷς ὁμοίως ἀμφω συναύξηται, τοσοῦτῳ πλέον ὑγρὸν ἔστιν ὑπερ τὴν εὔκρατον φύσιν, ὅσον καὶ ψυχρόν. οἷς δ' ἡ πιμελὴ πλείων, ὃ ψυχρὸν ὅτι τούτων πλέον ἔστιν, ἢ περ ὃ ὑγρόν. ὥσπερ οἷς ἡ σὰρξ πλείων, ὑγρότης μὲν ὅση τῆς δεούσης πλείων, οὐ μὴν καὶ ψύξις. ὅταν γὰρ ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις μένοντες τῷ θερμῷ, προσγένηται τῆς αἵματος χρησοῦ πλεονεξία, πολυσαρκίαν D ἀναγκαῖον ἀκολουθῆσαι. ὃ δ' ὅσῳ χρὴ πλέον εἶναι τῆς συμμέτρου ὃ αἷμα, μέτρῳ μὲν οὐχ οἷόν τε μιλυῦσαι, καὶ σταθμῷ, λέγω δ' ἐγγωρὶς διελθεῖν. ὡς ἐπειδὴ μήπω νοσώδες μηδὲν γέννημα τῆς τοῦ ζώου σώματι σύμπτωμα, παχυμερίᾳ, ὃ πλῆθος τῆς ὑγρότητος τετιμηκέναι τῶν τῆς ὑγιείας ὅρων ἐντός ἐστιν. ὑπεδείξαμεν δὲ ἡμῖν καὶ δι' ἄλλων, ὡς ἀναγκαῖόν ἐστιν, οὐ σμικρὸν ὑποτεθέσθαι πλάτος τῆς ὑγιείης καλοσάσεως. ἀλλὰ καὶ νῦν φαίνεται ἀρεστὸν ἐν ὅλῳ τῷ λόγῳ, τὴν μὲν δύκρατόν τε, καὶ μέσιν φύσιν, οἷς κανόνα τῶν ἄλλων ἀεὶ τιθεμένοις. ὅσα δ' ἐφ' ἑκάτερα τῆσδε, δυσκράτους ἀποφαίνοισιν. E ὅπερ οὐκ αὐτῷ, εἰ μὴ ὃ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἡ ὑγιὴς κατάστασις ἐδέγετο. ἄλλη μὲν γάρ ἐστιν ὑγιείη, ἄλλη δὲ νοσώδης δυσκρασία. νοσώδης μὲν, ἡ ὅπου πλῆθος ἀποκεχωρηκυῖα τῆς δύκρατου, ὑγιὴς δὲ, ἡ ὅπου ὀλίγον. ὀφείλει δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα, μέτρῳ καὶ σταθμῷ ὃ ποσὸν ἐγγωρεῖ. ἀλλ' ἱκανὸν γνώρισμα τὸ ὑγιὴς δυσκρασίας, ὃ μηδέπω μηδεμίαν ἐνεργάειν τῶν ζώῳ βεβλαφθαι σαφῶς. ὅσον δ' οὖν μεταξὺ τῆς τε ἀκρου ἐνεργείης, καὶ τοῦ βεβλάφθαι σαφῶς ἐνεργάειν, ὑπαρχῇ, ποσοῦτο καὶ τῆς ὑγιείας ὃ πλάτος ἐστὶ, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν δυσκρασίας. τούτων δ' ἐφεξῆς ἐστὶν ἡ νοσώδης δυσκρασία, ὅταν γε δὴ δυσ- F κρασίαν νοσῇ ὃ ζῶον. οὐ γὰρ δὴ διὰ τοιοῦτόν γε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλας διαθέσεις οὐκ ὀλίγας, ὑπάρ ὧν ἐν τοῖς περὶ τ τῶν νοσημάτων διαφορᾶς λογισμοῖς, ὅτι πλέον εἰρήσεται, νυνὶ δὲ πάλιν ἀναληπτέον τ ἐξ ἀρχῆς λόγον. ὡς γὰρ τὸ συμφυτον θερμὸν τὴν ἀρίστην δύκρασίαν φυλάττοντος, αὐξηθὲν ὃ ὑγρὸν ἐν ὅροις ὑγιηροῖς, οὐ πιμελώδη τ αἴσθησιν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 67 sur 276

ἀλλὰ πολὺ ῥᾷον ἀποδείκνυσι, σπανιωτέρου μὲν ἐπ' ὀλίγον τῆ πιμελῆς, ἀλλὰ πολλῷ πλείονι μέτρῳ, τ ῥᾳθυμοῦς. ὕστερος αὖ πάλιν, εἰ θερμόν τε, τ ξηρὸν, ἀκριβῶς τ πρὸς ἄλληλα φυλάττῃ συμμετρίαν, ἧττον μὲν εἴη θερμὸς ὁ ἀνθρωπος, ἀναίσχυντα πιμελῶδες μᾶλλον, ἢ πολὺ ῥᾷον ἀλγεῖν τοῦτο τὸ σῶμα. εἰ δ' αὖ πάλιν αὐξηθείη τὸ θερμὸν, σὺν συμμετρίᾳ μένουσης τ ἑτέρας ἀντιθέσεως, πλέον ἀπολείποιτο τούτου τὸ ζῷον, πιμελῆς ἢ ῥᾳθυμοῦς. ὥσπερ εἰ τ κρατήσῃ ποτὲ τὸ ξηρὸν, σὺν συμμετρίᾳ μένουσης τ ἑτέρας ἀντιθέσεως, ἰσχνότερόν τε ἅμα καὶ σκληρότερον ἔσται τὸ σῶμα. ταῦτ' εἴρηται μοι, καὶ δῆλον ἤδη, ὡς οὐ λόγῳ μόνῳ ἐδείχθησθαι αἱ ἁπλαῖ δυσκρασίαι τοῖς τῶν ζώων ὑπ' αὐτὰς οὔσαις σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ γνωρίσματα σαφῆ πασῶν ἐστιν. οὕτω δὲ θερμότητι καὶ ψυχρότητι, καὶ μαλακότητι καὶ σκληρότητι μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις τ ἕξεως τοῦ ὅλου σώματος διαφοραῖς, ὧν ἐπὶ μὲν τ λεπτότητα καὶ παχύτητα εἴρηται νῦν. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἤδη λεγέσθω.

A

B

sed etiam corpulentiam gignit: & adipem quidem parcius adiicit, carnem verò multò liberaliùs auget: ita rursus si humidum & siccum mediocritatem ad vnguem inter se seruent, calor autem in homine sit minor, necesse est huius corpus, adipe quàm carnis copia magis abundet. At verò si calor augeatur, seruétque mediocritatem altera contrarietas, minùs erit ei animali adipis quàm carnis: sicut è diuerso, siquando pollet siccum, altera contrarietate medium modum seruante, & gracilius & durius corpus euadet. Hæc à me dicta sunt, patétque non solum ratione monstratum esse quòd simplices in animalium corporibus intemperies habeantur, sed etiam quòd singularum manifestæ sint notæ: nec eæ modò in calore, frigore, mollitie & duritie, sed etiam in reliquis omnibus habituum totius corporis differentiis: quarum de ea, quæ ex gracilitate, & crassitudine spectatur, nunc diximus: de reliquis autem iam dicamus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆ διακρίνεσθαι ταῖς κράσεις ἐκ τῶν τριχωδέων καὶ φαλακρῶν.

CAPVT V.

De dignoscendis temperamentis ex pilosis & glabris.

C

D

E

F

ΔΑσεῖα μὲν, ἡ θερμὴ καὶ ξηρὰ κρᾶσίς ἐστιν, ἀλλ' αὕτη μὲν ἐσχάτως. μετρίως δ' ἡ θερμὴ μὲν, συμμέτρως δὲ τῇ τοιούτῳ ἑτέραν ἀντίθεσιν. ὥσπερ γε ἡ ξηρὰ μὲν, δύσκρατος δὲ τῇ τοιούτῳ θερμόν τε, καὶ ψυχρὸν, ἔστι γὰρ καὶ ἥδε μετρίως δασεῖα. ψιλαὶ δὲ τριχῶν, αἱ ψυχραὶ πᾶσαι κράσεις, εἴτ' οὖν ἀμέτρως ἔχουσιν ὑγρότητος, εἴτε μετρίως. ἀλλ' ἐσχάτως μὲν ἀτριχος ἡ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κρᾶσίς ἐστιν. ἐλαττον δὲ ταύτης ἡ ψυχρά τε ἅμα καὶ τῇ τοιούτῳ ἑτέραν ἀντίθεσιν δύσκρατος, ἔτι δ' ἐλαττον ἡ ψυχρὰ καὶ ξηρά. καίτοι δόξειέ τις, ὡς ἐν γῇ ξηρᾷ τὰ φυόμενα ἀδύνατον ἐστι καὶ φύεσθαι, καὶ τρέφεσθαι, καὶ αὔξησθαι, τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τῷ δέρματι τὸ ἀριξὶν, ἔχειν δ' οὐχ οὕτως. γῆ μὲν γὰρ ὡς γῆ, ξηρὰ λέγεται, δέρμα δὲ, ὡς δέρμα. καὶ τοίνυν ὁ μὲν ἐν γῇ ξηρὸν, ἄπικρυν ἐσχάτως ἐστί. τὸ δ' ἐν ἀνθρώπου σώματι, καὶ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπῳ ζώων, οὐκ ἄπικρυν, ὅτι τὴν ὑγρὸν τε καὶ μάλιστα πάντων εἰς ἡμᾶς τρέφων. ἐν μὲν γὰρ τῶν ὀστρακοδέρμων τε καὶ μαλακοστράκων, οἷς ὀστρέων, καὶ καρίδων, καὶ καρκίνων, ὅσα τε φολιδωτὰ τῶν ζώων ἐστὶν, ὥσπερ οἱ ὄφεις, ἢ λεπιδωτὰ καθάπερ οἱ ἰχθύες, οὐκ ἂν δυνατὸν φύεσθαι θρίξ. οὕτως γὰρ ἐστὶ τὰ τούτων δέρματα τελέως ξηρὰ, δίκην ὀστράκου τινὸς, ἢ πέτρας. ἐν μέντοι τῶν μαλακοδέρμων, οἷς καὶ ἀνθρωπός ἐστιν, ὅσον γε ἀεὶ ξηρότερόν τε, καὶ θερμότερον ἢ τὸ δέρμα, τοσόνδε μᾶλλον ἐγχωρεῖ φύεσθαι τρίχας. ἵνα γὰρ, ὡς ἐκ βίου παραλειφθῶσι, τῷ τῆς γῆς ἐπωμεθα παραδείγματι, ταῖς πόαις, οὔτ' ἐν ξηρᾷ καὶ αὐχμώδει πάνυ γῇ φύεσθαι δυνατὸν, οὔτ' ἐν ὑγρᾷ, καὶ τελματώδει, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἄρχηται διαπνεῖσθαι τὸ περιττὸν τῆς ὑγρότητος ἐκ φύονται τῆς γῆς. αὐξάνονται δ' ὅτι πλέον, ὅταν καὶ ἥδε ξηραίνηται, μετρίως μὲν ἐν τῷ ἦρι, ταχέως δὲ καὶ μᾶλλον πλείστου κατὰ τὸν θερμὸν τῆ ὥρας. ἀποξηραίνονται δὲ τελέως αὐανθείσης τῆς γῆς, ἐν μέσῳ τοῦ θέρους. καὶ σοι πάρεστιν εἰ βούλῃ, καὶ νῦν, ὥσπερ που καὶ πρὸ τούτου λόγῳ δέδεικται, τὸ μὲν ἔαρ, ὅτι τῶν ὡρῶν δυκρατώτατόν ἐστιν, εἰκάζειν δύκρατον δέρματος φύσει. καὶ μάλιστά γε τὰ μέσα τῆς ὥρας τῆσδε. τετυκται γὰρ οὕτω, καὶ ἡ γῆ μέση πως ὑγρότητός τε, καὶ ξηρότητός ἐστιν. ὅσα δὲ τοῦ θέρους πεπαίνεσθαι τὰ ἡμερινὰς ὥρας,

CAlida igitur & sicca temperies hirsuta est, verùm ea in summo: mediocriter autem quæ calida quidem est, sed in altera contrarietate mediocritatem habet: similiter & quæ sicca quidem est, sed in calido & frigido media est temperie, est enim ea quoque modicè hirta. Nuda pilis sunt frigida omnia temperamenta, siue ea mediocriter se habeãt in humiditate, siue immodicè, cæterùm ad summum glabra est frigida temperies & humida: minùs hac quæ frigida est, sed in altera contrarietate temperata: adhuc minùs quæ frigida & sicca. Quanquam putet aliquis sicut fieri non potest vt in terra sicca herbæ nascantur, nutriantur & incrementum capiant, sic nec pili in sicca cute: est autem secus, quippe terra vt terra, sicca dicitur: cutis, vt cutis: Itaque siccitas quæ in terra est maximè sine humore est: quæ verò in hominis est corpore & eius similium animalium, nec humoris est expers, & maximè omnium ad pilorum generationem est idonea: Si quidem nec ex iis quibus testa pro cute est, nec quibus mollis crusta est, veluti ostreis, locustis, cancris: sed nec ex corticosis humi repentibus quales sunt serpentes: nec quę squamata sunt, cuiusmodi sunt pisces, oriri pili possunt: sunt enim horum cutes verè & in totũ siccæ ritu testæ, vel petræ. Cæterùm ex iis quæ molli sunt cute, vt homo, quantò vtique siccior calidiórque cutis fuerit, tantò magis potest pilos gignere. Nam (vt ab exemplo terræ quod illi proponunt non recedamus) herbæ nec in sicca & squallente admodum terra nasci possunt, nec in humida & lacustri: verùm cùm absumi cœperit redundantia humoris, tum enascuntur è terra: augentur autem largiùs vbi hæc quoque succescit modicè quidem in vere, celerrimè verò & plurimùm incunte æstate: siccantur autẽ omninò arefacta terra æstate iam media. Licetque tibi, si placet, nunc quoque (sicuti in priore libro demõstratum est) vel ipsum propterea quòd ex temporibus anni maximè temperatum est, temperati corporis id assimilare cuti, potissimúmque eius temporis medium, tum enim terra quoque ipsa medio quodã statu humoris siccitatisq; est: quod autem veris æstati est proximũ,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 68 sur 276

id iam ficciorem iusto habet terram: hoc etiam ampliùs æstas inchoata. Quam igitur dico calidam & ſiccam cutem, hanc maximè terræ ſtatui aſſimiles, qui abeunte fit vere, vel ineunte æſtate: nam media æſtate in ſummo eſt ſicca, perinde vt teſta inſectorum animalium tegmen, non vt hominum, ſuum, aſinorum, equorum, aut alterius cuiuſquam eorum quæ pilis veſtiuntur. Quare ſi cutem terræ comparare volunt, hactenus quoque rem conſentire cum iis quæ priùs diximus inuenient. ipſi verò ſeſe ex homonymia non animaduerſa fallunt: in ſicca enim & calida cute multos magnoſque naſci pilos diximus, nimirum vt de homine vel animali pilis prædito, non de oſtreis aut cancris verba facientes. Quippe per omnem cutem diflatur ſemper aliquid à calido, quod ſecum etiam interni humoris non parum aufert. Verùm in quibus humida cutis eſt & planè mollis qualis modò concreſcens caſeus, in iis eorum quæ exciderunt, viæ per cutem non manent, partibus ſcilicet eius quæ priùs diffidebant, rurſus inter ſe vnitis. At in quibus dura eſt, non abſimilis caſeo iam coacto, perforatur quidem eorum quæ exeunt impetu: cùm autem rurſus vniri per ſiccitatem nequeat, meatus ipſos immutatos ſeruat, qui etiam perpetuò transfluentium ictu aſſiduè magis fiſtulantur. Si igitur quod transfluit, vel halitus, vel humor purus ſit, halitui certè celer miniméque impeditus tranſitus eſt: humor in exilioribus ſpiramentis nonnunquam hæret: aliquid etiam intrò recurrere ad profundum cogitur. Sin veluti fuliginoſus craſſúſque & terreus vapor ſit, ſubinde contingit vt in anguſtiis ſpiramentis impactus nec facilè rurſus intrò redeat, nec vacuari poſſit: hunc igitur alius rurſum è profundo ſubiens ferit, foráſque impellit, tum hunc rurſus alter, atque illum alius: ac multos mihi eiuſmodi vapores fuliginoſos alium ſuper alium impactos tempore complicari coniungíque intellige, ac vnum eiuſmodi efficere corpus, quale eſt ea quæ foris cernitur fuligo: niſi quòd hic quantùm ſpiſſatum eſt, tantùm etiam per tranſitus anguſtiam ſtipatum, in anguſtam prorſus redactum eſt formam. Vbi autem tale corpus totum obſtruxerit meatum, deinceps iam violenter ictum à ſimilibus ſui, quibus exitus non eſt excrementis, totum interim propellitur adeò vt è cute exire cogatur iam lori formam adeptum. Aſſimiles autem quod in meatu eſt impactum herbæ, ſtirpiſve veluti radici: quod verò ex cute iam extat, ipſi veluti ſtirpi. Fit autem niger pilus, cùm deuſto vi caloris vapore, excrementum in exactam fuliginem mutatur: flauus verò, cùm vapor minùs torreatur, quippe quod tum eſt impactum, flauæ bilis, non nigræ fæculentum excrementum eſt: albus verò pilus ex pituita naſcitur rurſus, ſicuti caloris flaui albíque eſt medius, ſic eius generatio ex pituitoſæ biliоſæque fæcis media quadam natura prouenit. Criſpi pili fiunt vel propter ſiccitatem temperamenti, vel propter meatum in quo radices habent. Et propter ſiccitatem quidem, ad eum modum quo corrigiæ quæ igni plus iusto ſiccantur: & quid corrigiarum meminiſſe eſt opus, cum ipſos pilos, vbi igni propiùs ſunt admoti, protinus intorqueri videas? atque ita quidem omnes Æthiopes ſunt criſpi. At propter meatuum, in quibus radices egerunt naturam ad hunc modum. Exhalatio quidem ſæpe imbecillior exiſtés quàm vt rectam viam ſibi moliri poſſit, pro modo quo inflectitur, etiam meatum ſuum figurat:

A τῶν τ' ἤδη ξηροτέραν ἔχῃ τὴν συμμέτρου τ' γλῶ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀρχομένου θέρεος. ὁ πίνω λέγω δέρμα θερμὸν καὶ ξηρὸν, εἰκάζοις αὖ μάλιστα τῇ τ' γῆς ὄψει τῇ γινομένῃ τελευτῶντος ἦρος, ἢ ἀρχομένου θέρεος. μεσοῦντος γὰρ θέρεος, ἄκρως ξηρά ἐστ', ὡς τὴν ὀστρακοδέρμων ζώων ὁμοίως, οὐ μὴν αἰθρεπτῶν, ἢ συῶν, ἢ ὄνων, ἢ ἵππων, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τειχωτῶν ζώων. ὥσ' εἰκὸς τῇ γῇ βούλονται τοὐναντίον ὁ δέρμα, καὶ τ' τοῦτο, τ' λόγον ὁμολογοῦντα τοῖς πρόσθ' ἡμῖν ἐμπροσθεν εἰρημένοις, διήσουσιν. αὐτοῖς δὲ σφᾶς αὐτοῖς τοῦτο τ' ὁμωνυμίας συφιέντες, παρελογίζονται. ὅτ' γὰρ τῷ ξηρῷ τ' θερμὸν δέρματι, πολλὰς τ' μεγάλας ἐλέγομεν φύεσθ' τείχας, ὡς τοῦτ' αἰθρεπτου δηλονότι, ἢ ζώου τειχωτοῦ τ' λόγον, οὐχ τοῦτ' ὀστρέων τε καὶ καρκίνων ποιούμενοι. ἅμα πᾶσαι μὲν γὰρ ἀεί τι καθ' ἕκαστον δέρμα, τοῦτο τ' θερμοῦ, σὺν ἀπάγοντος ἑαυτοῦ τ' ἔνδοθεν ὑγρότητος σὺν ὀλίγον. ἀλλ' ἐν οἷς μὲν ὑγρὸν ὄντ' ὅτι ὁ δέρμα, τ' ἀκριβῶς μαλακὸν, οἷος ὁ νεωστὶ πηγνύμενος τυρὸς, ἀεὶ τοπομύουσιν αἱ τ' διεκπεσόντων ὁδοὶ, τῆς τέως διεξηκόντων αὐτῆς μειόων, αὖθις ἀλλήλοις ἑνουμένων. ἐν οἷς δ' ἤδη σκληρὸν ὑπ' τοῦ χρόνου, πεπηγότι παχὺ πλησίον τυρῷ, καταπίτρα) μὲν τοπὸ τ' ῥύμης τῆς ὀξιόντων. ἐνωδοῦσαι δ' τοπὸ ξηρότητος μὴ δυνάμενον, τοπομύουσας ἴσχει τοὺς πόρους ἀεὶ, τ' μᾶλλον συειλουμένοις τ' σωματοῖσι πληγαῖς τῆς διαῤῥεόντων. ἐὰν μὴ οὖν ὁ διαῤῥέον, ἢ ἀτμὸς, ἢ ὑγρὸν εἰλικρινὲς ᾖ, τῇ μὲν ἀτμῷ, ῥᾳγεῖα τε ἐστὶ καὶ ἀκώλυτος ἡ φορά. ὁ δ' ὑγρὸν ἴσχεται πολλάκις ἐν τοῖς μικροτέροις πόροις, καί τοι παλινδρομεῖν εἴσω εἰς ὁ βάθος ἀναγκάζεται. εἰ δ' οἷ αἰθαλώδης τε, καὶ παχεῖα, τ' γεώδης ἢ ἀναξυμίασις ᾖ, κίνδυνος αὐτῇ πολλάκις ἐν ταῖς στενῇς τῆς διεξόδων σφιγχθείσῃ, μήτ' εἴσω ῥᾳδίως τοπονοστεῖν ἔτι, μήτε κενοῦσθαι δυνάσθαι. ταὐτὸν οὖν, ἕτερα τοιαύτη πάλιν ἐκ τῶ βάθους ἀναφερομένη, πλήσσῃ τε, τ' ὠθεῖ πρόσω, τ' ταὐτὸν αὖθις ἑτέρα, κἀκείνην ἄλλη. τ' πολλὰς αἰθαλώδης οὕτω μετὰ σφηνωμένας ἐπ' ἀλλήλαις ἀναξυμάσης, ἐν τῷ χρόνῳ συμπλέκεσθαί τε, τ' συνάπτεσθαι, καί τι ποιεῖν ἓν σῶμα τοιοῦτο, οἷ ἐκπὸς ἡ λιγνύς ἐστι, πλὴν ὅσῳ πεπύκνωται, τοσοῦτῳ καὶ ἀκριβῶς ἔσφιγκ) τῇ τ' διεξόδου στενότητι πεπληθέν. ἐπειδὴ δὲ τ' πόρον ἀποφράξῃ πολύτα, ὃ τοιοῦτο σῶμα, τοιοῦτος ἤδη βιαίως πεπιεσμένον τοπὸ τῆς ὁρμῆς ἑαυτῷ καθέλκυσμάτων, οὐκ ἐλόντων διέξοδον, ὠθεῖται προσω σύμπαν ἐν τῷδε, ὥστε καὶ προσκαθῆψαι ἀναγκάζεται τ' δέρματος, ἰσχνοτῶδες ἤδη γενόμενος. ἔοικε δ' αὐτὸ, ὃ μὲν ἐν τῷ πόρῳ σφιγχθὲν, οἷ ῥίζῃ τινὶ πόας, ἢ φυτῷ, ὃ δ' ἐξέχον ἤδη τ' δέρματος, οἷ ὥσπερ αὖ ὁ φυτὸν. ἡ μὲν ῥίζ δ' ἐστὶ μέλαινα μὲν, ὅτῳ τοπὸ ῥώμης τ' θερμοῦ, συγκαυθείσης τ' ἀναξυμάσεως, ἀκριβῶς, λιγνὺς γὰρ) ὁ καθέλκυσμα, ξανθὴ δὲ, ὅτῳ ἧττον κατεσφίγθη. ξανθὴς γὰρ χολῆς τινι κεκραμένα ἐστὶν ἰλυώδες καθέλκυσμα ὁ σφιγχθὲν, οὐ μελαίνης. ἡ δὲ λευκὴ ῥίζ, ἐκ γονοῦς φλέγματος. ἡ πυῤῥὰ δὲ, ὥσπερ τῇ χροᾳ μεταξὺ ξανθῆς ἐστι, καὶ λευκῆς, οὕτω καὶ γλιοειδεῖ μεταξὺ φλεγματώδους τε, καὶ χολώδους ἰλύος. οὖλαι δὲ τείχες, ἢ διὰ τ' ξηρότητα τ' κρίσεως, ἢ διὰ τ' πόρων, ἐν οἷς κατερρίζωνται, γίνονται. διὰ μὲν τ' ξηρότητα, καθάπλησίως ἰμᾶσι τοῖς ὑπὲρ πλέον ὑπὸ πυρὸς ξηραινθεῖσι. καί τοι τί δεῖ τ' ἰμάντων μνημονεύειν, αὐτὰς τὰς τείχας ὁρῶντας, εἰ πλησιάσαι πυρὶ, καθάπερ ἔθος ἐστὶ διαχρεφομένας; ὅτῳ μὲν οὖν Αἰθίοπες ἅπαντες οὖλοι· τῇ δὲ τ' πόρων οἷς ἐῤῥίζωνται) φύσει, τ' πάνυ πολλάκις μὲν ἡ ἀναξυμίασις δυσπορεῖν τοπ' ἐρρώστας ἀδυνατοῦσα, καθ' ὃν δὴ αὐτὴ τρόπον ἐλίσσηται, καὶ τ' πόρον οὕτως ἐτύπωσεν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 69 sur 276

ἐνίοτε δὲ, ἡ μὲν ἀναθυμίασις ὑγρὸς ἐστὶν, ὑπὸ δὲ τῆς δέρματος φύσεως, σκληροτέρας τῷ προσήκοντος ὄσης, εἰς ῥοπὴν φέρεται κατ' ὀλίγον, προὴς τὸ πλάγιον ὑπιστρέφει), καθάπερ γε καὶ ἔξωθεν ἰδεῖν ἐστιν, ἃ μήτον ἀτμὸν, ἢ καπνὸν, ἀλλὰ καὶ φλόγα αὐτὴν, ὅταν ἀποκλασθῶσι τῆς ἄνω φορᾶς, λοξὰς ἐφ' ἑκάτερα μέρη σχίζομένας. οὕτως οὖν καὶ ἡ ἐκ τοῦ σώματος ἀναθυμίασις, ὅταν εἰρχθῇ καθά τι, καὶ κωλυθῇ φέρεσθαι πρὸς τοὐκτὸς, λοξοῦται ὑπὸ τὸ δέρμα διέξοδον ὁδοποιήσασα, μέχρι ἂν ἀθροισθεῖσα χρόνῳ πλείονι, βιάσηται τε, καὶ ἀναπνεύσῃ προὴς τοὐκτός. ἐνίοτε δ' ἅμ' ἀμφοῖν συνδραμόντων, ἐρρώσου τε τῆς πρώτης ἀναθυμιάσεως, ἡ τις τοῦ πόρου ἐδημιούργησε, καὶ ξηροῦ τοῦ δέρματος, ἡ λοξότης γίνεται τῶν ῥίζης τῶν τριχῶν. οἵαι δ' αἱ ἐν τῇ ῥίζῃ σχήματα πλάττονται, τοιαῦται εἰκὸς ὑπάρχειν αὐτὰς ἕως πόρρω. ἐοίκασι γὰρ οὐδὲν ἄλλο τι τῶν σκληρῶν καὶ ξηρῶν σωμάτων, οὐδὲ οἷόν τε ῥᾳδίως ἄνευθεν μαλαχθῆναι πρότερον. αὕτη μὲν οὖν ἡ γένεσις τῶν τριχῶν. ἐφεξῆς δ' ἂν εἴη λέγειν τὰς αἰτίας ἁπάντων τῶν συμβεβηκότων τοῖς κράσεσιν, ἐν τοῖς τῶν τριχῶν διαφοραῖς, καθ' ἡλικίαν, καὶ χώραν, καὶ φύσιν σώματος. Αἰγύπτιοι μὲν οὖν, καὶ Ἄραβες καὶ Ἰνδοὶ, καὶ πᾶν ὃ θερμὸν καὶ ξηρὰν ἐποικοῦσιν ἔθνος, μελαίνας τε, καὶ δυσανθρίξους, καὶ ξηρὰς, καὶ ὄλας, καὶ κρατερὰς ἔχουσι τὰς τρίχας. ὅσα δ' ἔμπαλιν τούτοις, ὑγρὰν, καὶ ψυχρὰν χώραν οἰκοῦσιν, Ἰλλυριοί τε, καὶ Γερμανοὶ, καὶ Δάλμαται, καὶ Σαυρομάται, καὶ σύμπαν ὃ Σκυθικὸν, βραχεῖς μετρίως καὶ λεπτὰς, καὶ ὀρθὰς, καὶ πυρράς. ὅσοι δ' ἐν ταῖς μεταξὺ τούτων, ὑγρὰν μὲν οὐκέτι τὴν νεμομένοι χώραν, ὑπερβραχεῖς τε, καὶ ἰσχνοτάτας, καὶ μυαίνας, μετρίως, καὶ παχείας συμμέτρως, καὶ οὔτ' ἀκριβῶς οὐλὰς, οὔτ' ἀκριβῶς ὀρθὰς. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἡλικίαν. βρέφεσι μὲν, οἷά περ τῶν Γερμανῶν, ἀκμάζουσι δὲ, οἷαι περ τοῖς Αἰθίοψιν, ἐφήβοις δὲ, καὶ παισὶ, οἷά περ τοῖς ὑγρὰν ἐποικοῦσι χώραν ἔθνεσιν, ἀνάλογον αἱ τρίχες ἔχουσιν, ἰσχύος τε πέρι, καὶ πάχους, καὶ μεγέθους, καὶ χρόας. οὕτω δὲ καὶ κατ' αὐτὰς τῶν σωμάτων τὰς φύσεις, ἀνάλογον ἡλικίας τε, καὶ χώρας αἱ τρίχες διάκεινται παῖδες μὲν γὰρ οἱ πάνυ σμικροὶ, ψιλοὶ τριχῶν, ὅτι μήπω μήτε πόρος αὐτοῖς ἐστι μηδεὶς τοῦ δέρματος, μήτε λιγυρώδη προσπεφύκασι περιττώματα προσάγοντες τῇ παιδικῇ, τοιαῦτα φύσει σμικρὰ καὶ ἀδενῆ. ἀκμάζοντες δὲ ἰσχυροτέρας, καὶ πολλὰς, καὶ μεγάλας, καὶ μελαίνας ἴσχουσιν· ὅτι τε πλῆθος ἤδη πόρων ἐν αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ ὅτι μεστοὶ τῶν ἀθαλωδῶν εἰσι περιττωμάτων, ἀπὸ ξηρότητος καὶ θερμότητος. αἱ δ' ἐν τῇ κεφαλῇ τε, καὶ τοῦ ὀφρύσι, καὶ τοῖς βλεφάροις, καὶ παισὶν οὖσιν ἡμῖν ὑπάρχουσιν ἤδη. γένεσις γὰρ δὴ ταύταις, οὐχ οἵα τοῖς πόαις, ἀλλ' οἵα τοῖς φυτοῖς, τῷ περὶ τὸν λόγον ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπειργασμένοις, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐπομένοις τοῖς κράσεσιν, ὡς καὶ τοῖς περὶ χρείας μορίων δείκνυται. ἀλλά τοι καὶ ταῦτά γε, ὃ μὴ εἰδὼς, ἀγνοεῖ τὸν τῆς φύσεως τέχνην. ὃ δ' ἤτοι μελαίνας, ἢ πυρράς, ἢ ἵνα ἄλλῳ ἐχούσας διαφοράν, ἐξ ἀνάγκης ἕπεται τῇ κράσει τῆς ἡλικίας. ἀπὸ πυρροὶ μὲν γάρ εἰσιν οἱ παῖδες, ὅτι καὶ τὸ σφιγγόμενον ἐν τοῖς πόροις, οὐδέπω μέλαν ἐστὶν ὅλον. ἔτι γὰρ ὑγρότης πολλὴ, καὶ ἡ διέξοδος ῥᾳδία, καὶ ἡ σύγκρισις ἀδενής. διαυξὴς δὲ, καὶ παχεῖαν συμμέτρως, τῇ τῶν περιττωμάτων ἀφθονίᾳ. ὃ μὲν γὰρ μέσον αὐτῶν τοῦ σώματος ἐν ᾧ γίγνονται, ξηρόν. ὅλον γὰρ ὃ κρανίον ὀστέινόν ἐστι. ὃ δὲ περικείμενον αὐτῷ δέρμα, τοσούτῳ ξηρότερον τοῦ ἄλλου σῶμα δέρματος ἅπαντος, ὅσῳ περ καὶ σκληρότερον. διαφέρεται μὲν γοι πλῆθος οὐκ ὀλίγον, ἔκ τε τῆς ἄλλης τῆς ἐγκεφάλου, ἤδη δὲ καὶ ὅλου τοῦ σώματος ἀθαλωδῶν περιττωμάτων.

A interim verò exhalatio ſatis valens eſt, ſed duriore quàm par eſt cutis natura recta ferri regione prohibita, in latus flectitur quemadmodum & extrinſecus videre licet, non halitum modò aut fumum, ſed etiam flammam ipſam cùm ſurſum agi vetatur, diuiſam vtróque verſus in obliquum agi. Sic igitur corporis exhalatio vbi in aliquo loco remoratur prorſúmque agi prohibetur, obliquum ſibi tranſitum ſub cute molitur, donec longiore temporis ſpatio collectam aliquid eam vrgeat, & foras efflatu agat. Eſt quando ambobus coëuntibus & primæ exhalationis quæ meatum finxit imbecillitate & cutis duritie, obliquitas pilorum radicibus contingit: quales autem in radice finguntur, tales rationabile eſt perpetuò fore, neque enim durorum & ſiccorum corporum quippiam, niſi priùs molliatur, fingi in rectum poteſt. Atque hæc quidem eſt pilorum generatio. Sequens eſt vt cauſas omnium quæ temperamentis in pilorum pro ætate, regione & corporis natura differentiis contingunt, dicamus. Ergo Ægyptij, Arabes & Indi, omnes denique qui calidam & ſiccam regionem incolunt, nigros, & difficilis incrementi, ſiccos, criſpos & fragiles pilos habent. Contrà qui humidam frigidámque regionem habitant, Illyrij, Germani, Dalmatæ, Sarmatæ & omnis Scythica plaga, modicè auctiles & graciles, & rectos, & rufos obtinent. Qui verò inter hos temperatum colunt tractum, hi pilos plurimi incrementi, & robuſtiſſimos, & modicè nigros, & mediocriter craſſos, tum nec prorſus criſpos, nec omninò rectos edunt. Et in ætatibus ad eundem modum. Infantium quidem pili, Germanis: florentium ætate, Æthiopibus: epheborum & puerorum iis qui temperatum locum incolunt, in robore, craſſitudine, magnitudine & colore ad portionem ſe habent. In corporum quoque naturis ad ætatum & regionum portionem pili ſe habent. Pueri enim admodum parui, nudi ſunt pilis, quòd vtique nec meatus adhuc vllus illis in cute eſt nec fuliginoſum excrementum: incipientes autem pubeſcere, paruos & imbecillos exigunt: at qui iam florent, valentiores, multos, & magnos, & nigros habent, quòd & frequentes iam meatus iis ſunt facti, & fuliginoſis excrementis præ ſiccitate & calore abundant. Cæterùm pili qui in capite, ſuperciliis & ciliis habentur, etiam pueris nobis innaſcuntur: ſiquidem generatio iis eſt, non qualis herbis, ſed qualis ſtirpibus, prima ratione à natura conditis, non temperamentum ex neceſſitate ſequentibus, ſicuti in libris de vſu particularum eſt monſtratum. Verum hi quoque quòd quidem ſint, id naturæ arti acceptum ferunt: quòd nigri rufive vel alio quovis ſint colore, id ætatis temperamento omnino debent. Subrufi enim ferè ſunt, quoniam quod in meatibus eſt impactum nondum totum eſt nigrum, quippe cùm humiditas multa ſit & tranſitus facilis & deuſtio imbecilla. Boni verò incrementi & modicè craſſi ſunt, propter excrementorum quibus aluntur copiam: quippe ipſa pars corporis in qua fiunt ſicca eſt, tota namque calua oſſea eſt, cutis verò quæ illi eſt circumdata tantò reliqua totius corporis cute eſt ſiccior, quantò etiam eſt durior: aſcendit tamen tum ab iis quæ circa cerebrum ſunt, tum verò ex toto corpore fuliginoſi excrementi non parua vis.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 70 sur 276

Quò fit vt quale ætate florentibus totum est corpus, eiusmodi iam infantibus sit capitis cutis: eóque rationabilius nonnulli procedente tempore calui redduntur, quibus scilicet à primo ortu siccior cutis erat: quippe monstratum priùs est senescentium partes omnes siccescere. Fit autem cutis non paucis veluti testacea, vbi supra iustum fuerit siccata: in ea verò, sicut ex prioribus constat, nihil nasci potest: etenim etiam interna manuum, & inferna pedum, semper glabra & pilorum expertia sunt, quod siccissimus densissimúsque sit tendo is qui sub cute habetur. Quibus autem ad summam siccitatem cutis capitis non peruenit, imbecilli his albíque omninò pili fiunt, quos vulgò canos appellant: imbecilli quidem, conuenientis alimenti penuria: albi verò propterea quod alimentum quo aluntur, veluti situs est pituitæ quæ temporis spatio computruit. Vbi enim meatus etiamnum manet, excrementum verò exiguum est & lentum ac languidè à calore propellitur, non dissimiliter putredini in eo afficitur. Iam calui fiunt homines cùm senescunt à sincipite magis, canescunt magis à temporibus: quoniam illud omnium capitis partium est siccissimum, hæret enim cutis illic ossi nudo: tempora verò humidiora sunt, quòd in his musculi magni sub cute habeantur, omnis autem musculus carnosus sit, caro tum osse tum cute humidior.

A ὥσθ' οἷς τοῖς ἀκμάζουσιν ὅλον γίνεται τὸ σῶμα, τοιοῦτο ἤδη τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἐστι τοῖς βρέφεσι. εὐλόγως οὖν ἔνιοι φαλακροῦνται, τοῦ χρόνου προϊόντος, οἷς ἐξ ἀρχῆς ἦν σκληρότερον τὸ δέρμα. δέδεικται γὰρ ἔμπροσθεν, ὡς τῶν γηρασκόντων ἅπαντα ξηραίνεται τὰ μόρια. γὰρ δὴ πολλοῖς ὀστρακῶδες τὸ δέρμα, ἐπὶ πλέον ἢ δεῖ ξηρανθέν. ἐν τοιούτῳ δ' οὐδὲν φύεσθαι δύναται, καθ' ὅ, τι καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν ὡμολόγηται. καὶ γὰρ δὴ καὶ τῶν χειρῶν τὰ ἔνδον, ὥσπερ καὶ τὰ κάτω τῶν ποδῶν, ἀεὶ ἄτριχα καὶ ψιλὰ, ξηροτάτου καὶ πυκνοτάτου τοῦ κατ' αὐτὰ τένοντος ὄντος, ὃς ὑποτέτακται τῷ δέρματι. ὅσοις δ' εἰς τέλος ξηρότητος οὐκ ἀφικνεῖται τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς, ἄῤῥωστοι τούτοις γίνονται, καὶ λευκαὶ πάντως αἱ τρίχες, ἃς ὀνομάζουσιν οἱ ἄνθρωποι πολιάς. ἄῤῥωστοι μὲν, ἐνδείᾳ τῆς οἰκείας τροφῆς, λευκαὶ δὲ, διότι καὶ τὸ τρέφον αὐτὰς, τοιοῦτο οἷς εὐρώς τις φλέγματος ἐν χρόνῳ διασαπέντος. ὅταν γὰρ ὁ μὲν πόρος ἔτι μένῃ, τὸ περίττωμα δ' ὀλίγον ᾖ, καὶ γλίσχρον, ἀῤῥώστως δ' ὑπὸ τῆς θερμασίας ὠθεῖται πρόσω, πάσχει τι παραπλήσιον ἐν τῷδε σηπεδόνι. καὶ δὴ φαλακροῦνται μὲν μᾶλλον τὸ βρέγμα, γηρῶντες οἱ ἄνθρωποι. πολιοῦνται δὲ τοὺς κροτάφους μᾶλλον, ὅτι τὸ μὲν ξηρότατόν ἐστι τῶν μορίων ἁπάντων τῆς κεφαλῆς. ἐπὶ γὰρ ὀστῷ τὸ δέρμα ταύτῃ ψιλῷ· οἱ κρόταφοι δ' ὑγρότεροι· μύες γὰρ ἐνταῦθ' εἰσιν ὑπὸ τῷ δέρματι μέγαλοι, σαρκώδης δὲ πᾶς μυς. ἡ δὲ σὰρξ ὀστοῦ καὶ δέρματος ὑγροτέρα.

CAPVT VI.

De vniuersi corporis temperatura dignoscenda.

Est autem ei quod dicimus diligenter attendendum, ne imprudentes nosmetipsos fallamus, sicuti se fallunt multi ex iis qui optimi visi sunt medici: qui si quem caluum viderint, statim huic siccum esse totius corporis temperamentum putant. Neque enim simpliciter ita coniectare oportebat: sed priùs illud definire præstiterat, humanum corpus, in aliis æquabili per totum temperamento esse: in aliis nec iis paucis, inæquabiliter esse affectum, cùm eorum aliæ particulæ mediocri & iusto sint humidiores, aliæ frigidiores, aliæ sicciores, aliæ calidiores, aliæ prorsus temperatæ ac mediocres: Porrò huic maximè esse attentos conuenit, vbi corporis temperiem æstimamus. Quippe si totum corpus æquabiliter concinnum sit, omnémque partium inter se commoderationem, in longitudine, latitudine & altitudine seruet, potest vtique æquabiliter attemperatum esse id corpus: at sicui corpori thorax, collum & humeri maximi sunt, lumbi parui angustíque & crura gracilia atque sicca, quomodo id dixeris omnibus particulis similiter affectum? Quin si crura ei crassa sint & lumbi lati, thorax verò angustus, ne id quidem omnibus partibus æquabiliter est temperatum. Sunt alia corpora quibus maximum est caput, alia quibus paruum, quale passeribus: iam crura aliis blæsa, aliis vara: artuum quoque extrema aliis gracilia sunt, aliis crassa: & thorax aliis (vt dictum est antea) latus, aliis tabulæ ritu angustus, quos σανιδώδεις vocant: vbi verò opertæ scoptulæ illis sine carne nudæque planè sunt, & alarum more pronæ, nominantur à medicis eiusmodi naturæ πτερυγώδεις. Quantopere hæ sint vitiatæ deperdito his paulò minùs omni

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Περὶ τοῦ τὴν τοῦ ὅλου σώματος κρᾶσιν διακρίνεσθαι.

Ἀκριβῶς δὲ χρὴ προσέχειν τῷ λεγομένῳ τὴν νοῦν, ὅπως μὴ λάθωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς παρακούσαντές τι, καὶ σφαλέντες, οἷα δὴ πολλοὶ τῶν πάνυ δοκούντων ἀρίστων ἰατρῶν εἶναι, σφάλλονται, εἴ τίς ἐστι φαλακρὸς εὐθὺς, τοῦτον οἰόμενοι ξηρὰν ἔχειν ἅπαντος τοῦ σώματος τὴν κρᾶσιν. οὐ γὰρ δὴ οὕτως ἁπλῶς εἰκάζειν ἐχρῆν, ἀλλὰ διορίζεσθαι πρότερον ἄμεινον ἦν, ὡς τῶν ἀνθρώπων τὸ σῶμα, τῶν μὲν ὁμαλῶς κέκραται σύμπαν, ἐνίων δὲ, καὶ οὐκ ὀλίγων τούτων, ἀνωμάλως διάκειται. τὰ μὲν γὰρ τῶν μορίων αὐτοῖς, ὑγρότερα τῶν συμμέτρου τε, καὶ προσήκοντός ἐστι. τὰ δὲ ψυχρότερα, τὰ δὲ ξηρότερα, τὰ δὲ θερμότερα, τὰ δὲ καὶ παντελῶς εὔκρατά τε, καὶ σύμμετρα. δεῖ δὲ προσέχειν μάλιστα τούτῳ τὴν νοῦν, ἐπειδὰν ἐπισκέπτῃ σώματος κρᾶσιν. εἰ μὲν γὰρ ὁμαλῶς εὔρυθμον ὅλον ἐστὶ, καὶ πάσας τῶν μορίων ἀποσῶζον τὰς πρὸς ἀλλήλα συμμετρίας, ἐν μήκει, καὶ πλάτει, καὶ βάθει, δύναιτ' ἂν ὅλως ὁμοίως κεκρᾶσθαι τὸ τοιοῦτο. εἰ δέ τι σῶμα, θώρακα μὲν ἔχει, καὶ τράχηλον, καὶ ὤμους μεγίστους· ἰσχνὰ δὲ, καὶ μικρὰ, τὰ κατ' ὀσφύν. καὶ σκέλη λεπτὰ, καὶ ξηρὰ, πῶς ἂν ὁμοίως εἴη τοῦτο διακείμενον ἅπασι τοῖς μορίοις· οὐ μὴν οὐδ' εἰ τὰ μὲν σκέλη παχέα, καὶ τὰ κατ' ὀσφὺν εὐρέα, τὴν θώρακα δ' ἔχει στενόν· οὐδὲ τοῦτ' ἂν εἴη κεκραμένον ὁμαλῶς τοῖς μορίοις. ἕτερα δὲ σώματα μεγίστην ἔχει τὴν κεφαλὴν, ἕτερα δὲ σμικρὰν, οἵαν οἱ στρουθοί. καὶ τοῖς σκέλεσι, τὰ μὲν βλεσσὰ, τὰ δὲ ῥαιβὰ, καὶ ἄκροις τοῖς κώλοις. τὰ μὲν ἰσχνὰ, τὰ δὲ παχέα· καὶ θώραξ τοῖς μὲν, ὡς εἴρηται πρόσθεν, εὐθὺς, ἐνίοις δὲ στενὸς οὕτως ὡς σανὶς, οὓς δὴ καὶ σανιδώδεις ὀνομάζουσιν. ὅταν δὲ καὶ τὰ κατ' ὠμοπλάτας αὐτοῖς ἄσαρκα τελέως ᾖ, καὶ γυμνὰ, καὶ προπετῆ δίκην πτερύγων, ὀνομάζονται μὲν αἱ τοιαῦται φύσεις ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, πτερυγώδεις. εἰς ὅσον δ' ἥκουσι κακίας, ἀπολωλεκότος τῶν θώρακος, ὀλίγου δεῖν ἅπασαν

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 71 sur 276

τῷ ἐντὸς διϋχωρίαν, ἐν ᾗ πνεύμων τε, καὶ καρδία τέ- A
θαπται, πρόδηλον πᾶσι. μυελοῦ δ' ἄλλα τῆς τοῦ σώματος
μορίων εἰσὶ πρόδηλος διαφθορὰ, ὅταν ἐκτὸς ἀπὸ μόνου τῆς
φυσικῆς ἀναλογίας, εἰς ἀνώμαλόν τινα δυσκρασίαν, ὑπὸ
ἐν τῷ κύησθαι μεταπέσῃ. οὐκοῦν ὅτι τῆς τοιούτων, ἐξ
ἑνὸς χρὴ μορίου τεκμήρεσθαι πρῶτος. οὐδὲ γὰρ οἱ
φυσιογνωμονοῦντες, ἁπλῶς ἀποφαίνονται περὶ
πάντων, ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας καὶ οἷδε διδαχθέντες. εἰ μὲν γάρ
τις ἱκανῶς εἴη δασὺς τὰ στέρνα, θυμικὸν ἀποφαίνονται. μηδεὶς
δ' εἴπῃ εἴη τοιοῦτος, ἀφεδρισιακὸν, οὐ μόνον τὴν γ' αἰτίαν
προσιδέασιν ἔτι. οὐδὲ γὰρ ὅτι λέοντι μὲν ἔμφρην τὰ στέρνα, B
τράγῳ δὲ, ἢ κριῷ μηδεὶς, ἐπειδὴ φᾶσι, τίνα προσήκουσαν αἰτίαν
ἐξεύρηκασι. διὰ τί γὰρ, ὁ μὲν λέων θυμικὸς, ὁ δὲ τράγος
ἀφεδρισιακὸς, ὁ λάγνος ἐξευρεῖν ὑπιχνεῖ. μέχρι γὰρ τοῦδε,
τὸ μὲν γινόμενον εἰρήκασι, τίνα δ' αἰτίαν αὐτῷ προσλελοί-
πασιν. ἀλλ' ὁ φυσικὸς ἀνὴρ, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὕτω
καὶ τὰς τούτων αἰτίας ἐξευρίσκειν ὑπιχνεῖ. διότι γὰρ ἀνω-
μάλως διάκειται κατὰ τὰς τῶν μορίων κράσεις, οὐ λέων μό-
νον, οὐ τράγος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ζώων πάμπολλα, διὰ τοῦτ'
ἄλλα πρὸς ἄλλας ἐνεργείας ἐπιτήδεα ἔχει. περὶ μὲν δὴ τού- C
των Ἀριστοτέλης καλῶς ὑπὲρ πλέονος εἴρηται. ὃ δ' οὖν εἰς τὰ
παρόντα χρήσιμον, ἤδη φαίνεται, διότι χρὴ σκοπεῖσθαι τῶν αὖ-
θις ἀπάντων τὰς κράσεις, ἕκαστον τῶν μορίων ἰδίᾳ ἑξετάζοντα καθ' ἑαυ-
τὸ, καὶ μὴ νομίζειν εἴ τῳ δασὺς ὁ θώραξ ὅλον δὴ αἰδαλῆς τοῦτο
ὃ σῶμα θερμότερόν τε, καὶ ξηρότερον ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐν τῇ
καρδίᾳ ὃ θερμὸν εἶναι πλέον, διὰ καὶ θυμικόν. δυνατὸν δ' εἶναι
ἐνίοτε δι' αὐτὸ τοῦτο, μὴ ὁμοίως ἅπαν αὐτῆς ὃ σῶμα θερμὸν
καὶ ξηρὸν ὑπερβάλλειν, ὅτι πλέον αὐτοῦ ἐπιθυμεῖ ἐνεῖναι, καὶ πρὸς ὃ
προειρημένον ἐξεκενώθη ὃ θερμόν. εἰ μὲν γὰρ ὅλη τῆς σώματος κρᾶ-
σίς ἐστιν ὁμαλὴ, οὗτος αὖ εἴη τούτοις αὐτὸς σύμπας ὁ θώραξ
εὐρύτατος, αἵ τε φλέβες εὐρεῖαι, καὶ ἀρτηρίαι μεγάλαι τε ἅμα D
καὶ μέγιστον, καὶ σφοδρότατον σφύζουσαι, καὶ τείχεσι πολλαῖς καθ'
ὅλον τὸ σῶμα· καὶ αἱ τῆς κεφαλῆς διαυξήσεται μᾶλλον, καὶ μέλαιναι,
καὶ οὖλαι, καὶ τῷ προσήκοντι τῆς
ἡλικίας, ὅτι δὲ προήκοντι τῆς
χρόνῳ, φαλακρώσεις ἀκολουθήσει. καὶ μὴν δὴ καὶ στύπτικον, καὶ
διηρθρωμένον, καὶ μυώδες, ἐπειδὴ ὁμαλῶς τῆς κράσεως ἔχω-
σιν, ὅλον ἕξαι τοῖς τοιούτοις αὐτοῖς τὸ σῶμα, καὶ ὃ δέρμα
σκληρότερόν τε, καὶ μελάντερον, ὥσπερ καὶ δασύτερον. οὕτω δὲ
κἂν εἰ τοὐναντία πρὸς τὴν θώρακα συμπέσῃ, τῆς κράσεως ὁμα-
λῆς ὑπαρχούσης ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, τοῦτ' ἔστιν, ὑγροτέρων τε,
καὶ ψυχροτέρων ἀπάντων τῶν μορίων γιγνομένων, ὁ μὲν θώραξ E
αὐτοῖς ἔσται, καὶ ἀτειχος ἔσται. καθάπερ οὖν καὶ σύμπαν ὃ
σῶμα, ψιλὸν τειχῶν, ἁπαλόν τε, καὶ λευκὸν ὃ δέρμα, καὶ ἐπὶ-
πυρρον ταῖς ὀρχεσι, καὶ μᾶλις ἐν νεότητι, καὶ οὐ φαλακρούμενα
γηράσαντες, διὰ τὸ δὲ καὶ ὑγιεῖ, καὶ ἄπλυσι, καὶ ὀκνηροῖς, καὶ μι-
κρὰς καὶ ἀδήλους ἔχοντες τὰς φλέβας, καὶ πιμελώδεις, καὶ νευ-
ρώσεις τε καὶ μυῶν ἀῤῥωστοι, καὶ ἀδιαφόρους τὰ κῶλα, καὶ βλεσ-
σοὶ γίνονται. διαφόρου μέντοι τῆς κράσεως τῶν μορίων ἀπερ-
γασθείσης, οὐκ ἔστ' ἐξ ἑνὸς αὐτῶν, οἵῳ τε εἶναι τῷ σύμπαντος
ἀποφαίνεσθαι σώματος, ἀλλ' ἄμεινον ἑφ' ἕκαστον ἰέναι, καὶ σκο-
πεῖσθαι, ὅπως μὲν ἡ γαστὴρ ἔχει κράσεως, ὅπως δὲ ὁ πνεύμων, F
ὅπως δὲ ὁ ἐγκέφαλος, ἕκαστόν τε τῶν ἄλλων, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτό.
ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωσόμεθα. οὐ γὰρ ἔστιν οὔθ'
ἁπτὸν μόνον ἁφῇ, οὔτ' ὀφθαλμοῖς θεατὸν μόνον, ἐξευρεῖν τοῖς
κράσιν αὐτῶν. προσεπισκέψασθαι δὲ καὶ τὰς τῶν προειρημένων
αὐτοῖς μορίων διαθέσεις, ὧν ἀπάντων ἔξωθέν ἐστι τὸ δέρμα,

interno thoracis ſpatio quo pulmo & cor ſunt ſita, neminem latet. Innumeræ verò aliæ particularum corporis planè affectiones ſunt, vbi id à naturali analogia protinus in vtero matris ad inæqualem intemperiem eſt mutatum. Minimè igitur in corporibus id genus ex vnica particula coniectandum de toto eſt. Neque enim ij qui mores ex ingenio corporis docere profitentur, ſimpliciter de omnibus pronunciant: verùm ipſi quoque experientia docti, ſiquis impensè hirto eſt pectore, hunc animoſum iudicant: ſin cruribus eſt hirtis, ſalacem: non tamen cauſam etiam adiiciunt. Neque enim cùm pectus habere leoni ſimile dicunt, crura verò hirco, iam primam cauſam inuenerunt: ſiquidem cur leo quidem animoſus, hircus verò ſalax ſit, ratio etiam inueſtigandum exigit: hactenus enim quod in re quidem fieri cernitur dixêre, cauſam tamen eius omisêre. Cæterùm is qui naturali ſpeculatione eſt exercitatus ſicuti aliorum omnium, ita horum quoque cauſas inuenire tentat. Propterea enim quòd inæquali partium temperamento ſunt non leo modò & hircus, ſed etiam cæterorum pleráque animalium, idcirco ad alias actiones aliud eſt pronum. Ac de his quidem Ariſtoteles commodè fuſiſſimèque tractauit. Sed quod ad rem propoſitam eſt vtile, id iam apparet hominum ſcilicet temperamenta conſiderantibus ſingulas partium per ſe examinandas eſſe. Nec ſi cui thorax ſolùm hirſutus eſt, huic totum corpus calidius ſiccíſque ex neceſſitate putandum, ſed plurimùm in corde caloris eſſe eóque animoſum: poſſe verò aliquando etiam huius ipſius rei occaſione accidere, quo minùs totum his corpus ſimiliter calidum ſiccúmque ſit, quòd ſcilicet plurimùm caloris ſurſum huc ſpirauerit, atque in ambientem abierit. Nam ſi tota corporis temperies eſt æqualis, erit his ſtatim thorax ipſe vniuerſus latiſſimus, venæ amplæ, arteriæ magnæ, cædem maximè vehementiſſiméque pulſantes: tum plurimi per totum corpus pili, atque ij quidem in capite plurimi incrementi, nigri & criſpi vtique in prima ætate, procedente verò tempore caluities excipiet. Quin etiam eiuſmodi hominibus, cùm æqualiter ſint attemperati, & robuſtum, & ſuis articulis diſtinctum & muſculoſum totum corpus erit: tum cutis durior, nigrior atque hirſutior. Ad eundem modum, ſi contraria omnia in thorace ſint ac æqualis in toto corpore temperies vigeat, id eſt ſi humidiores & frigidiores vniuerſæ corporis partes ſint, thorax quidem anguſtus & glaber erit, ſicuti etiam totum corpus pilis nudum: cutis verò mollis & alba: capilli ſubrufi, potiſſimùm in iuuentute & in ſenectute non calueſcunt: timidíque ſtatim & ignaui, & ſegnes: adde etiam paruis venis ac minimè conſpicuis: & adipoſi fiunt: iidem neruis muſculíſque imbecillis & artubus parum articulatè diſtinctis, & blæſis. At vbi varia partium temperies eſt, ex vna earum pronunciare de toto corpore non licet, ſed adeundæ ſingulæ ſunt: æſtimandúmque quo temperamento ventriculus, quo pulmo, quo cerebrum, ac reliquarum per ſe vnaquæque ſeorſim ſit. Atque hæc quidem ex functionibus noſcenda, cùm nec manuum contrectatione, nec oculorum inſpectione inueniſſe temperiem eorum ſit. Simul autem penſitandus & continentium ea partium affectus eſt,

quarum omnium extrema eſt cutis. Hæc in noſtra regione, quæ vtique temperata eſt, ſubiectarum partium naturam prodit, quanquam nec in ea ſimpliciter loquenti omnium, ſed dumtaxat earum quæ ſimilem habent cuti temperiem. At in iis quæ ſub Vrſa & ſub meridie ſunt locis, quoniam quidem corporum quæ in altero ſunt, calor in altum à circundante extrinſecus, & vincente frigore eſt fugatus: eorum autem quæ ſunt in altero, in cutem is ab externo calore attractus prodiit, non poteſt ex eo affectu qui in cute cernitur internarum particularum temperies clarè diſcerni. quippe corporis temperies in regionibus iis quæ à temperie receſſerunt, inæqualis viſitur, externis ſcilicet interniſque partibus ad eundem ſe modum non habentibus. Celtis enim & Germanis & omni Thracio ac Scythico generi frigida humidáque cutis eſt, ideo etiam mollis, alba & pilis nuda. Omnis verò naturalis his calor in viſcera vnà cum ſanguine confugit: vbi dum agitatur & premitur & feruet, animoſi, audaces & præcipitis conſilij redduntur. Æthiopibus verò & Arabibus, omnibus denique iis qui ad meridiem incolunt, natura cutis ex ambientis æſtu, & naturali calore foras acto, vſta, dura, ſicca, & nigra redditur, toto corpore naturalis quidem caloris exiguam obtinente portionem, ſed alieno atque adſcititio incaleſcente. Quippe id quoque oprimè ab Ariſtotele in multis eſt traditum, éſtque illi ſi alteri vlli attendendum: ac in ſingulis corporibus æſtimandum, ſuone & proprio, an adſcititio calore incaleant: quæ enim putreſcunt, omnia adſcititio calore ſunt calida, proprio frigent. Qui meridianam plagam incolunt, adſcititio calore ſunt calidi, proprio frigidi. Iam apud nos quoque naturalis calor hyeme eſt vberior, adſcititius minor: æſtate contrà adſcititius maior, naturalis minor. Omnia igitur hæc definiat oportet, qui rectè temperamentum eſt cogniturus. Neque enim omninò ſi cutis nigrior apparet iam totus homo calidior eſt, ſed ſi ita eſt cæteris omnibus ſimili modo ſe habentibus. Siquidem ſi alter in feruido ſole verſatus diutiùs eſt, alter in vmbra: illi nigrior, huic albidior cutis erit: verùm hoc ad totius temperamenti alterationem nihil facit: ipſa namque cutis ſub ſole diutiùs habita ſiccior, in vmbra humidior euadet: non tamen naturalis temperies, vel iecinoris, vel cordis, vel alterius cuiuſquam viſceris ſtatim mutabitur. Optimum igitur fuerit (ſicuti priùs eſt dictum) cuiuſque ſeorſum particulæ temperamenti notas comparaſſe. Verbi gratia ventriculi, ſi is benè concoquit quòd temperatus ſit, ſi non benè concoquit, intemperatus: ſi nidoroſos quoſdam vel fumoſos edit ructus, quòd immoderatus & igneus in eo calor ſit, ſin acidos, imbecillus & infirmus. Simili modo ſi qui bubulam & omnia quæ coctu difficilia ſunt concoquunt, eorum calor immodicus ſit: ſiqui verò hæc concoquere non valent, ſed ſaxatiles piſces & talia concoquunt infirmus. Videndum autem hic rurſum, num ſucci alicuius qui aliunde confluat culpâ, eiuſmodi ſymptoma ventriculo accidat. Aliis enim ex capite pituita: aliis flaua ex iecinore bilis in ventriculum confluit, rarum tamen hoc & pauciſſimis contingit: at compluribus à capite defluit, atque id maximè Romæ ac locis perinde humidis. Cæterùm & quod raro accidit conſiderandum,

A χρὴ τὸν ἡμέτερον οἰκεῖον εὔκρατον οὖσαν, ὑπὸ τοῦ περιέχοντος μόνον τῶν ὑποκειμένων μορίων τὴν φύσιν. οὐσῶν δὲ αὐτῆς πάντων ἁπλῶς, ἀλλ' ὅσα τοῖς κράσιν ὡσαύτως ἔχει τῷ δέρματι. χρὴ δὲ τὰς ὑπὸ τοῖς ἄρκτοις τε, καὶ τῇ μεσημβρίᾳ χώρας, ὅπῃ τὸν μὲν εἰς τὸ βάθος ἀπελήλαπε τὸ θερμὸν, ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἔξωθεν κρύους νικώμενον. τὸν δὲ ἐκ τὸ δέρμα παρεπελήλυθεν, ὑπὸ τοῦ περιέχοντος θάλπους ἑλκόμενον, οὐκ ἐκ τοῦ χρὼς τὸ δέρμα διαθέσεως οἵᾳ τε γενέσθαι σαφῶς, ὑπὸ τῆς ἔνδον τῶν μορίων κράσεως. αὐτόμαλος γὰρ ἡ τοῦ σώματος κρᾶσις, ἐν τοῖς δυσκράτοις χώραις, οὐχ ὑπαυτῶν τῶν ἐχόντων τὸν τ' ἔξωθεν μορίων, καὶ τὸν αὐτῶν. Κελτοῖς μὲν γὰρ, καὶ Γερμανοῖς, καὶ παντὶ τῷ Θρᾳκίῳ τε, καὶ Σκυθικῷ γένει, ψυχρόν καὶ ὑγρὸν τὸ δέρμα, καὶ διὰ τοῦτο μαλακόν τε καὶ λευκὸν καὶ ψιλὸν τοιχῶν. ὅσοις δ' ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὰ σπλάγχνα καταπέφυγεν ἅμα τῷ αἵματι, καὶ ταῦτα κυκωμένου τε, καὶ τενοχωρουμένου, καὶ ζέοντος αὐτοῦ, θυμικοὶ, καὶ ὁρασεῖς, καὶ ὀξύῤῥοποι τὰ γνώμης ἐπιτελεῖν τάχα. Αἰθίοψι δὲ, καὶ Ἄραψι, καὶ ὅλοις τοῖς κατὰ μεσημβρίαν, ἡ μὲν τοῦ δέρματος φύσις, ὡς ἂν ὑπὸ τε τοῦ περιέχοντος θάλπεος, καὶ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἔξω φερομένης, διαπεπαυμένη καὶ σκληρὰ καὶ ξηρὰ καὶ μελαίνα. τὸ δ' ὅλον σῶμα, τῆς μὲν ἐμφύτου θερμότητος ἔκπυστα μετέχει, θερμὸν δ' ἐστὶν ἀλλοτρίᾳ τε, καὶ ἐπικτήτῳ θερμῷ. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο καλλίστα παρὸς Ἀριστοτέλους, ὅτι πολλῶν διώρισται. καὶ χρὴ παρασκευάζειν αὐτῷ τὸν νοῦν, εἴπερ ἄρα καὶ ἄλλῳ, καὶ σκοπεῖσθαι καθ' ἕκαστον σῶμα, πότερον οἰκείῳ θερμῷ θερμὸν ἐστιν, ἢ ἐπικτήτῳ. πάντα γοῦν τὰ σαπόμενα, θερμὰ μὲν ἐπικτήτῳ θερμῷ, ψυχρὰ δ' οἰκείῳ καὶ τὰ τῶν ἐποικεόντων τὸν μεσημβρινὸν χώραν, θερμὰ μὲν ἐπικτήτῳ θερμῷ, ψυχρὰ καὶ οἰκείῳ. καὶ περὶ ἡμῖν δὲ χρὴ μὲν τὸ χειμῶνα, ὅ φύσει θερμὸν πλεῖον, ὅ δ' ἐπίκτητόν ἐστιν ἧσσον. ἐν δὲ τῷ θέρει, ὅ μὲν ἐπίκτητον πλέον, ἔλαττον δὲ ὅ σύμφυτον. ἀπόμοια γοῦν ταῦτα δεῖ λέγεσθαι χρὴ τὸν μέλλοντα καλῶς διαγινώσκειν κρᾶσιν. οὐ γὰρ δὴ ἁπλῶς, εἰ ὅ δέρμα μελάντερον ἤδη, θερμότερος ὁ ἄνθρωπος ὅλος, ἀλλ' εἰ τῶν ἄλλων ἀπόντων ὡσαύτως ἐχόντων. εἰ γὰρ ὁ μὲν ἐν ἡλίῳ θερμῷ διέτριψεν ὑπερπλέον, ὁ δ' ἐν σκιᾷ, τῷ μὲν ἔσται μελάντερον ὅ δέρμα, τῷ δὲ λευκότερον. ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ὅλης κράσεως ἀλλοίωσιν. αὐτῷ μὲν γὰρ ὅ δέρμα ξηρότερον ἡλιούμενον, ὑγρότερον δ' ἔσται σκιατραφούμενον. ἡ φυσικὴ δ' οὐκ οἶδ' εἰ ἀλλαγήσεται κρᾶσις, ὅθ' ἥπατος, ὅτε καρδίας, ὅτε τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐχόντων. ἄριστον οὖν, ὡς εἴρηται καὶ πρόσθεν, ἑκάστου τῶν μορίων ἴδιᾳ πεπειρᾶσθαι τῆς κράσεως τὰ γνωρίσματα. οἷς τῆς μὲν γαστρὸς, εἰ πέπεπται καλῶς, εὔκρατος, εἰ δ' οὐ πέπεπται καλῶς, δύσκρατος. ἀλλ' εἰ μὲ κινατώδης εἶναι, ἢ καπνώδης ἐρεύγοιτο τὰς ἐρυγὰς, ἀμέζων αὐτῆς, καὶ πυρώδης ὑπερβάλλει ὁ θερμὸν. εἰ δ' ὀξείας, ἀῤῥώστου τε, καὶ ἀσθενές. οὕτω δὲ καὶ βοὸς κρέα, καὶ πάντα τὰ δυσκατέργαστα καλῶς πεπεπτόντων, ἀμέζων ὁ θερμόν. ἀσθενὲς δὲ, τῶν τοιούτων μὲν ἀπεπτόντων, ἰχθύας δὲ πετραίους, ἢ τι τοιοῦτο πεπεπτόντων. ὑποσκέπτεσθαι δὲ χρὴ πάλιν ἐνταῦθα, εἰ μή τινα χυμὸν ἑτέρωθεν ὑπιρρέοντα, ὃ συμπάσχοιτο τῇ γαστρί. φλέγμα μὲν γὰρ οἷοις ἐκ τῆς κεφαλῆς, ξανθὴ δ' ἄλλοις, ὀξὺς ἥπατος ἐς τὸν γαστέρα καταῤῥεῖ χολὴ, σπάνιον δὲ τοῦτο, καὶ ὀλιγίστοις συμβαίνει. πάμπολλοις δὲ, ἐκ τῆς κεφαλῆς κατέρχεται φλέγμα, καὶ μάλιστα ἐν Ῥώμῃ τε, καὶ τοῖς ὑγροῖς ὕπου χωρίοις. ἀλλά πῃ καὶ ὃ σπάνιον ὑποβλέπειν χρὴ,

μηδὲν ἐν περίεργῳ τιθεσθαι, μήθ' ἁμελῶν. οἶδα γὰρ ἐγὼ A
ἔνιον ἰκμὰς φλεγματώδεσιν ἀνθρώποις, ἀθροιζομένην
ἐν τῇ γαστρὶ χολῆς παμπόλλης ξανθῆς, ὥστ' ἐδέοντο πρὸ
τῶν σιτίων ὕδωρ πίνοντες ἢ οἶνον, ἐξεμεῖν. εἰ δ' ἤ φθάσαντό ποτε
σιτίων, πρὶν ἐμέσαι, διέφθειράν τε τὸ σῶμα, καὶ τὴν κεφαλὴν
ὠδυνῶντο, καὶ τούτοις ὠφοντο ἔνιες χολώδεις εἶναι φύσει. καίτοι
μαλακοί τε ἦσαν ὅλον τὸ σῶμα, καὶ λευκοί, καὶ ἀπειροι, καὶ
μικρομελῶδες, καὶ ἄφλεβοι, καὶ ἄμυοι, καὶ ἀναίμοις, καὶ ἀσθε-
νοῦσιν οὐ λίαν θερμοί. ἄλλους δὲ ἔνας οἶδα μηδέποτε χολὴν
ἐμέσαντας χολὴν ξανθὴν, ἰσχνοὺς δὲ καὶ δασεῖς καὶ μυώδεις
καὶ μέλανας, καὶ φλεβώδεις, καὶ θερμοὺς ἰκμάς, εἴ τις ἅψαιτο, B
φαινομένους, οἷος καὶ ὁ φιλόσοφος Εὔδημος. Ἀλλ' ἐπεὶ δὲ
μὴν ἐμπέπτωκε καὶ ἀνατομικόν τι θεώρημα, ὃ μὴ γινόντες
ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἀπορεῖσθαι δύνας ὅτι τῇ διαφωνίᾳ τῶν
συμπτωμάτων, ἀγνοοῦντες, ὡς ὁ πόρος, ᾧ τὴν χολὴν εἰς
τὸν γαστέρα ὁ ἦπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς
δὲ ἁπλοῦς, ὡς καὶ τῶν τετραπόδων ζώων ἀνατομαῖς
ἔστι θεάσασθαι. τὰ πολλὰ μὲν οὖν, ἢ ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὸ μετα-
ξὺ πυλωροῦ τε, καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκ-
φυσιν ὀνομάζουσιν. ἢ διπλοῦς ἡμόμυος, εἰς μὲν τὴν ἔκ-
φυσιν ἐμβάλλῃ θατέρῳ σώματι τοῦ μείζονι. θατέρῳ δὲ τοῦ C
μικροτέρου, κατὰ τὴν πυθμένα, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ πυλωροῦ.
ἀποκρίνεται δὲ, ὃ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ, ποτὲ μεῖζον ὂν εἰ-
σκεται, ὃ κάτω δ' ἔλαττον. ἀλλ' ἐφ' ὧν γε μεῖζόν ἐστιν, ὅπερ
τούτων ἡ γαστὴρ, ἐφ' ἡμέραν ἐμπίπλασθαι χολῆς οὐκ ὀλίγης,
ὥστ' ἐμεῖν τε δέονται πρὸ τῶν σιτίων, καὶ βλάπτονται κακῶς
ἔχοντες. οἷς δὲ πάντελῶς ἁπλοῦς ἐστιν ὁ πόρος, εἰς τὸν νῆστιν
ἡ χολὴ τούτοις σύμπασα καταῤῥεῖ. πῶς οὖν χρὴ διαγινώ-
σκειν αὐτούς; οὐ γὰρ δὴ ἀνατεμεῖν γε ζῶντας τοὺς ἀνθρώπους
ἄξιον. πρῶτον μὲν ὅλη τῇ σώματος τῇ κράσει, καθ' ὅ, τι καὶ
μικρὸν ἐμπρόσθεν ἐλέγετο, δεύτερον δὲ, τοῖς ὑπιοῦσι κάτω. D
χολώδη μὲν γὰρ ἄκρατα, διὰ τῆς γαστρὸς ἔξεκενοῦτο σπευ-
χῶς Εὐδήμῳ, ὅτι καὶ πολλὴν ἠθροίζε χολὴν, καὶ σφόδρα αὐτῆς
εἰς τὸν ἄνω κοιλίαν ἀφικνεῖτο. τοῖς δὲ ἄλλοις, οἷς ἡ μὲν ἔξις
φλεγματώδης, ἐμοῦσι δὲ χολὴν, ἥκιστα διαχωρεῖται χο-
λώδες. καὶ γὰρ ὀλίγον γινόμενον τῆς ξανθῆς χολῆς αὐτοῖς, καὶ
πλεῖστον εἰς τὸν ἄνω κοιλίαν ἀφικνεῖται. τρίτον ὅπερ τοῖς εἰρη-
μένοις εἶδος γνωρισμάτων, ἐν αὐτοῖς τοῖς κενουμένοις ἐστίν.
οἷς μὲν γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ ὁ χολώδες γινόμενον τοιοῦτόν E
τοῖς σφόδρα φαίνεται. ξανθὸν δ' ἀκριβῶς ἐστιν, ἢ ὠχρόν γε
πάντως, οἷς ἐξ ἥπατος κατάγεται. καὶ οἷς μὲν ἐν γαστρὶ ὂν
τοιοῦτον γινόμενον, χρὴ πάντως αὐτοῖς, ὃ ἐδηδε-
σμένον σιτίον, οὐκ ἄρτον οὐδὲ κρέας εἶναι χοίρειον, ἢ τοιοῦτο
τοῦ παλαιοτέρου, ἀλλὰ θερμότερόν γε τοῦ δ' ἐξ ἀνάγκης, καὶ
οὐκ εὔχυμον. οἷς δ' ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὸν ἀφικνεῖται, ξαν-
θὸν ἢ ὠχρὸν ἐμεῖται, καὶ εὔχυμώτατον ἢ ὃ ληφθὲν σιτίον, καὶ
ἀκρως πεφθῇ. καὶ μᾶλλον τοῖς ἀκριβῶς πέψασιν, ἐμεῖται τὰ
ξανθὰ, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἔτι τοῖς ὅτι πλέον αὐτῶν ἀσιτήσασι.
τὰ δὲ σφόδρα, μόνοις τοῖς κακῶς πέψασιν, ἐν τῇ κοιλίᾳ
γινόμενα. καὶ μὴν δὴ καὶ φρενῖτιδες, καὶ θυμοὶ, καὶ λῦπαι, καὶ πόνοι,
καὶ γυμνάσια, καὶ ἀγρυπνίαι, καὶ ἀσιτίαι, καὶ ἔνδεια, πλείονα τὰ τῆς F
ξανθῆς χολῆς τούτοις ἀθροίζουσι χυμὸν, ὅτι καὶ πλείονα γίνε-
ται ἐν ἥπατι. ζωπυρεῖ τε οὖν ἀκριβῶς τὰ γινόμενα. καὶ πρὸς
τούτοις ἔτι, τῶν μὲν αὐχμηρῶν καὶ πυρώδη, τῶν κατὰ τὴν γαστέρα
θερμοῦ, τὰ εἰς ὃ χολώδες ἔσπης ἐπιθυμίης, ἀρτοι, καὶ κρέα
χοίρεια, καὶ βοέα, κάλλιον πεφθήσονται τῶν παχέων ἰχθύων.

nihilque pro ſuperfluo habendum aut negligendum: ſiquidem ipſe vidi quibuſdam perquàm pituitoſis hominibus, multam tamen in ventriculo colligi flauam bilem: quàm cum ante cibum aqua vinove epoto euomere debuiſſent, ſi quid ciborum priùs quàm vomerent guſtaſſent, & hos corrumperent, & capite dolerent: & hos quidam natura bilioſos eſſe credebant, quanquam eſſent toto corpore molles, & candidi, & glabri, & adipoſi, & venis ac muſculis parum conſpicuis, præterea exangues, nec tangentibus admodum calidi. Vidi alios quoſdam qui flauam bilem nunquam vomuiſſent, graciles autem & hirſuti, & muſculoſi, & nigri, & venoſi, affatímque calidi, ſiquis tangeret, viderentur: cuiuſmodi habitu Eudemus philoſophus erat. Sed incidit hoc loco ſpeculatio quædam anatomica, quam aliqui medicorum ignorantes, ex ſymptomatum diſſonantia magnopere anguntur, dum parum intelligunt meatum illum, per quem iecur bilem in ventrem euomit, aliis geminum eſſe, aliis vnicum, id quod in quadrupedum diſſectionibus videre licet. Ac plurimùm quidem vnicus is eſt in id inteſtinum, quod pylori id eſt exitus fundi ventris & ieiuni medium eſt inſertus: medium id γαστρὸς ἔκφυσιν, quaſi quiddam è ventre enatum vocant. Vel ſi geminus meatus ſit, in ecphyſin illam maior inſeritur, minor in fundum ventriculi paulò ſupra pyloron inuenitur: ſed tamen in pauciſſimis ſuperior pars maior, inferior minor. Cæterùm quibus eſt maior, iis in ventrem quotidie non exiguum bilis effunditur: quam & euomant ante cibos oportet, & niſi id faciant læduntur: Quibus autem vnicus eſt omnino meatus, iis tota bilis confluit in ieiunum. Quanam igitur ratione dignoſcere hos licebit? neque enim diſſecandos eſſe viuos homines cenſeo: Primùm certè totius corporis temperamento, veluti paulò ſupra eſt propoſitum: deinde iis quæ infra excernuntur. Eudemus enim bilioſa mera perpetuo per ſedem excernebat, vtpote qui multam colligebat bilem, cuius nihil in ſuperiorem ventrem perueniebat: reliquis qui ſcilicet & pituitoſo ſunt corporis habitu, & bilem euomunt, his haudquaquam eſt aluus bilioſa, quippe qui & minimùm flauæ bilis gignunt, & eius plurima portio in ſuperiorem ventrem peruenit. Tertium indiciorum genus in iis eſt quæ euacuantur. Nam quibus in ventre bilioſum excrementum gignitur, id porri virorem præfert: at quibus ex iecinore deſcendit, iis vel planè flauum eſt, vel omnino ſaltem pallidum. Præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur quæ porri colorem imitatur, debet omninò iis cibus fuiſſe, non panis, non ſuilla caro, ſimileve aliquid, ſed neceſſariò aliquid quod his calidius fuit, neque id boni ſucci: quibus autem ex iecinore in ventrem defluit, iis flaua ea pallidave euomitur, etiamſi boni in primis ſucci fuit quod ſumpſerunt, etiamſi ad ſummum fuit concoctum: immo verò magis ipſis qui exactè concoxerunt flaua vomuntur atque etiam magis iis qui diutiùs cibo abſtinuerunt: quæ verò bilis porrum refert, iis ſolis gignitur in ventre qui vtique concoxerunt malè. Quin etiam ſollicitudo, ira, dolor, labor, exercitatio, vigilia, abſtinentia & inedia, ſucci flauæ bilis plùs acciuant: propterea quod plus eius ſucci in iecinore gignunt. Sunt igitur tum hæc certa indicia: tum ad hæc, quod vbi ſiccum & igneum ventriculi calorem conuerſio ad bilioſum ſequitur, panis & ſuilla & bubula caro commodiùs quàm ſaxatiles piſces

concoquentur: cum si ex iecinore bilis affluat, ex comestorum mutatione nulla sequutura sit concoctionis diuersitas. Atque his quidem discernitur, quod non temperamenti, sed alterius cuiusquam gratia prouenit. Ad eundem modum, si defluens à capite in ventrem pituita acidi ructus causa est, conueniet simili ratione hic quoque à ventris proprio affectu hanc discernere. Æquè verò & capitis dolores ex propriáne eius intemperie, an propter ventris aliqua excrementa incidant discernendi. Iam cerebrum ipsum cuius sit temperamenti, per se æstimare est satius quàm ex corporis totius affectu: ipsius autem per se consideratio, ex canitie, catarrhis, tussi, destillatione & saliuæ copia initur, quippe quæ omnia id frigidius humidiúsque esse docent: atque his ampliùs, si ex leui qualibet occasione in hos deuenit affectus. At caluities ex siccitate prouenit: nigrorum autem & frequentium pilorum prouentus boni in cerebro temperaméti nota est. Ergo ad hunc modum de temperamentis inunda semper nobis consideratio est, quamque scilicet particulam seorsum perpendentibus, nec ausis ex vna pronunciare de omnibus: Quod vtique nonnulli fecerunt qui resimos, humidos: aduncos, siccos esse dixerũt: & quibus parui sunt oculi, siccos: quibus magni, humidos. Atque de hoc quidem parum inter eos conuenit: alij namque eorum qui scilicet humidis particulis oculos annumerant in quibus eos maiores vident, in iis humiditatem temperamenti pollere existimant: alij caloris vehementia qui in prima formatione sursum confertim magis copiosiórque ferebatur, non oculos modò verùm etiam os ipsum & reliquos omnes meatus ampliores factos aiunt: ita non humiditatis id, sed caloris indicium esse. Verùm ambo à veritate aberrant, vno modo eóque communi, quòd vnius particulæ occasione de toto corpore pronunciare sunt ausi: altero, quòd formatricis in natura virtutis, quæ artifex facultas est & particulas secundum animi mores effingit, parum meminerunt. De hac namque Aristoteles dubitauit nunquid diuinioris originis sit, atque à calido, frigido, humido & sicco res diuersa: quo mihi minùs rectè facere videntur, qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & solis qualitatibus formandarum partium causam assignant: rationabile enim est, hæc organa esse, formatorem alium. Sed & citra tam arduas quæstiones inuenire licet, sicut ostendimus, humidam & siccam: calidámque & frigidam temperiem. Errant igitur qui propriis indiciis neglectis, ad ea quæ longè posita sunt & magnæ quæstioni fuerunt, atque ad hunc vsque diem optimis philosophorum dubitata sunt, conuertuntur. Neque enim propterea quod pueri nasis magis sunt resimis, florentes ætate magis aduncis, idcirco rationabile est resimos omnes humidos censere, aduncos verò siccos: sed fieri potest, vt formatricis virtutis eiusmodi opus sit potiùs, quam temperamenti. Quòd si temperaméti est nota, at certè eius quod in naso tantũ habetur, non eius quod in toto corpore nota fuerit. Quare frustra illud prædicant, in siccis natura temperamentis nasum acutum, oculos cauos, tempora collapsa: quod scilicet in affectibus iis quæ corpora liquant, atque supra quam par est, inaniunt, hæc contingant. Sæpe namque sic accidit, sæpe non ita: sed videre licet totius corporis habitum, & mollem & pinguem & album & carnosum, cum tamen oculi sunt parui & nasus acutus: rursus siccum, macilentum

A εἰ δ' ἐξ ἥπατος καὶ χαρρέοι, τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐδεσμάτων ὑπάλλαξιν, οὐδὲ μία τῆς πέψεως ἔσται διαφορά. ἀλλ' οὗτοις μὲν δὴ διώρισται, ὃ δ' ἄλλο τι, οὐ μὴ διὰ τοῦ κρᾶσιν ἡμῶν. καὶ τοῦτον δὲ ἔξεστιν, εἰ καὶ τῆς κεφαλῆς ὅτι τὸ γαστέρα φλέγμα καὶ χαρρέον, ὀξυρεγμίας αἴτιον γίγνοιτο, χρὴ καὶ τοῦτο καὶ τὰς ὁμοίας μεθόδους, ἅπερ ἐπὶ τοῦ γαστρὸς ἰδίου παθήματος. ὅταν δ' ἐν τῇ κεφαλῆς οὐσίας, ἢ διὰ τινὰ οἰκείαν αὐτῆς δυσκρασίαν, ἢ διὰ τὰ τῆς γαστρὸς ταύτῃ πάσχοντα. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ εἰκάζεσθαι
B ὅστις κράσεως ἐπίσκεψις, ἥ τε πολιώσεις ὅστιν, οἵ τε καταῤῥοι, καὶ βῆχες, καὶ κόρυζαι, καὶ σίελου πλῆθος. ἀπόντα γὰρ ταῦτα, ψυχρότερον αὐτὸν ἐμφαίνει, καὶ ὑγρότερον ὑπάρχον. ἔτι δὲ μᾶλλον, εἰ ὅτι τὸ τυχούσας προσφάσεις, εἰς τοιαύτας ἀρχέται διαθέσεις. ἡ δὲ τῶν φαλακρώσεις ὅτι ξηρότητι, καὶ ἥ τε μυελοῦ τε, καὶ πολλῶν περιττῶν ἔξοδος, δυσκρασίας ἐστὶ κεφάλου γνώρισμα. καὶ τόνδε οὖν τὸν τρόπον, ἀεὶ χρὴ σκοπεῖν, πρὸς κράσεως, ἕκαστον ἰδίᾳ μέρος ἀξιοπαθοῦντα, καὶ μὴ πρὸς πάντων ἀποφαίνεσθαι πολλῶν
C ἐξ ἑνός. ὥσπερ ἐποίησάν τινες τοὺς μὲν σιμοὺς ὑγροὺς εἶναι φάσκοντες, τοὺς δὲ γρυποὺς ξηροὺς. καὶ οἷς μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ μικροὶ, ξηροὺς, οἷς δὲ μέγαλοι, ὑγροὺς. τοῦτο μὲν οὖν καὶ ὅλως πάντα πρὸς ἀπλῶν οἱ μὲν γάρ τινες ἐπὶ τοῖς μυελοῦν εἶναι μείζων τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐν οἷς δὴ μείζους διείσκουσιν, ὑγρότητα κράσεως ἐν τούτοις κρατεῖν ὑπολαμβάνοντες. ἔνιοι δὲ, τῇ ῥώμῃ τοῦ θερμοῦ καὶ τῇ προσφορᾷ πλασιν αἱματώδους πνεύματος, ἀραιώτερόν τε καὶ πλέον, οὐκ ὀφθαλμοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ
D τὸ στόμα καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας πόρους γεύεσθαι φασὶ μείζονας, ὄφεν οὐχ ὑγρότητος, ἀλλὰ θερμότητος εἶναι γνώρισμα. ἀμφότεροι δὲ διαμαρτάνουσι τῆς ἀληθείας, ἑνὶ μὲν καὶ κοινῷ λόγῳ, διότι πρὸς πάντος τοῦ σώματος, ἀπὸ ἑνὸς ἀποφαίνεσθαι πολλῶν μορίων. καὶ δεύτερον ὅτι ἐν τῇ φύσει δυνάμεως ἀμνημόνευτον, τεχνικῆς οὔσης, καὶ τοῖς τῆς ψυχῆς ἤθεσιν ἀκολούθως διαπλαττούσης τὰ μόρια. περὶ ταύτης γάρ τοι, καὶ Ἀριστοτέλης ἠπόρησε, μήποτ' ἄρα θειοτέρας τινὸς ἀρχῆς εἴη, καὶ ἔστι θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρόν. ἔκαιον ὀρθῶς μοι δοκοῦσι ποιεῖν, οἱ προσπεπτωκότες ἅττως ὑπὸ τὴν μείζονα ἀποφαινόμενοι, καὶ τὰς ποιότητας μόνας αἰτιαφέροντες τοῦ διαπλάττειν. βέλτιον γὰρ, ὄργανα μὲν εἶναι ταῦτας, τὸν δὲ διαπλάττοντα δ' ἕτερον. διὰ δὲ καὶ χρεὼν τῶν τηλικούτων ζητημάτων, ἐν δέονται ἀξιοεικότων, ὡς ἔμοιγε δοκεῖν ἐδείξαμεν, ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς, καὶ θερμοῦ καὶ ψυχρᾶς κρᾶσιν.
E ἀμνημόνευτον οὖν, οἱ τὴν οἰκείων μὲν ἀμαθοῦντες γνωρισμάτων, ὅτι ὅ τε πόρρω τε, καὶ ζητήσεως ἐκτὸς τετυχηκότα, καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο, καὶ πρὸ αὐτοῖς τοῖς ἀρίστοις φιλοσόφοις ἀπορήματα μεταβαίνοντες. ἀδὲ καὶ δῆλον, ὅτι τὰ μὲν παιδία σιμώτερα, γρυπώτερα δ' οἱ πρεσβύτερα δοκιμάζοντες, βέλτιον, ὑγροὺς μὲν νομίζειν τοὺς σιμοὺς ἀπλῶς, ξηροὺς δὲ τοὺς γρυπούς. ἀλλ' ἐνδέχεται μὲν, καὶ τὸ διαπλαστικῆς δυνάμεως ἔργον εἶναι τὸ τοιοῦτο μᾶλλον, ἢ τὸ κράσεως. εἰ δ' ἄρα καὶ κράσεως εἴη γνώρισμα, τὸ ἐν τῇ ῥινὶ μύτης εἶναι αὖ, καὶ τὸ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι. μάτην οὖν ὑπ' αὐτῶν καὶ κεῖνο
F λέγεται, ὃ, ῥινὰ τε ὀξεῖαν γίνεσθαι, καὶ ὀφθαλμοῖς κοίλοις, καὶ χροιᾷ φοινικοειδεστέραις, ἐν τῇ ξηρᾷ φύσει κράσιν, ὅτι καὶ τοῖς πάθεσιν οὕτω συμπίπτει, τοῖς σκληκνοῖσί τε καὶ κενοῦσι παρὰ τὸ μετρίου τὰ σώματα. πολλάκις μὲν γὰρ οὕτω συμπίπτει, πολλάκις δ' οὐχ οὕτως. ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν καὶ μαλακὸν, καὶ πιμελώδη, καὶ λευκὸν, ἅμα πολύσαρκον, ὅλου τοῦ σώματος τοῦ ἕξιν, ὅτι μικροῖς ὀφθαλμοῖς, ἢ ὀξεῖα ῥινὶ. ἅμα ξηρᾷ, καὶ ἀσάρκου,

καὶ μέλαιναν καὶ δασεῖαν, ὅτι τε τοῖς μεγάλοις ὀφθαλμοῖς, σιμῇ τε τῇ ῥινί. βέλτιον οὖν, εἴ γε καὶ τῆς ῥινὸς μόνης, ὑγρότητα μὲν τῇ σιμότητι, ξηρότητα δὲ τῇ γρυπότητι τεκμήρεσθαι, καὶ μὴ τοῦτο τῆς ἅπαντος τοῦ ζώου κράσεως ἐντεῦθεν ἀποφαίνεσθαι. κἀ τοῦτο δὲ, ὃ τοῦτο τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πάντως οὐδενὸς οὕτω ἑτέρου μορίου τὴν ἰδίαν κρᾶσιν, ὡς τῶν οἰκείων ὑποσκοπεῖσθαι γνωρισμάτων ἄμεινον, οὐ τοῦτο τῆς ὅλης τοῦ σώματος κράσεως, ἀφ' ἑνὸς μέρους ὑποδοχὴν λαμβάνων. εἴτε γὰρ ὑγρότητος, εἴτε θερμότητος ὑπερβαλούσης, εἴτε καὶ ἀμφοτέρων, ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς τίθεσθαι χρὴ, γνώρισμα τῆς οἰκείας αὐτοῖς οὕτω γε, καὶ οὐ τῶν ἄπαντων τῶν μορίων τοῦ σώματος εὐδηλωτικοὺς κράσεως. ὡσαύτως γὰρ εἰ σκληρὰ, καὶ ἄσαρκα καὶ σκέλη, ξηρὰ πάντως καὶ ἡ κρᾶσις ὅλου τοῦ σώματος. ἔνιοι γὰρ ἰσχνοὶ οὐ σαρκοῦνται, καὶ πιμελώδεις, καὶ παχεῖς, ἢ τραχύσαρκοι καὶ μαλακοὶ, καὶ λυκοὶ γίνονται μὴ τοιούτων σκελῶν. ἀλλ' εἰ μὲν ὁμαλὰ ἅπαντα ἔχῃ τὸ σῶμα τῆς κράσεως, οἷς μὲν ἰσχνὰ τὰ σκέλη, ξηροὶ πάντως εἰσὶν, ὑγροὶ δ' οἷς παχέα. καὶ οἷς μὲν ἡ ῥὶς ὀξεῖα, ἢ γρυπὴ, οὗτοι ξηροὶ, σιμῆς δ' οὔσης, ὑγροί. κἀ τοῦτο δὲ, καὶ τοῦτ' ἴδιον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν κροτάφων, ἁπάντων τε τῶν ἄλλων μορίων. οἷς δ' ἀνώμαλος ἡ κρᾶσις, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ πάντων τῶν μορίων. ἄτοπον ὅτιν ἐξ ἑνὸς μορίου φύσεως ὑπὲρ ἁπάντων ἀποφαίνεσθαι. τοιοῦτο δέ τι τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἠπάτησεν, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνων, ἀλλὰ καὶ τοῦτ' ἴδιον τῶν ἄλλων ζώων ἀποφήνασθαι τολμήσαντας, ὑπὲρ ὅλης τῆς κράσεως, ἐκ μόνων τῶν κατὰ τὸ δέρμα γνωρισμάτων. οὐδὲ γὰρ εἰ σκληρὸν τὸ δέρμα, ξηρὸν δέ ἀναγκης τὸ ζῶον, ἀλλ' ἐγχωρεῖ τὸ δέρμα μόνον. οὔτ' εἰ μέλαν, οὔτ' εἰ δασὺ, κατὰ δὲ τ' αὐτὸν ἔστιν, οὔτ' εἰ μαλακὸν, ἢ ψιλὸν τειχῶν, ὑγρὸν ἐξ ἀνάγκης ὅλον τὸ ζῶον. ἀλλ' εἰ μὲν ὁμαλῶς κέκραται σύμπαν, βέλτιόν ἐστιν, οἷς μὲν τὸ δέρμα, τοιοῦτο εἶναι καὶ τἄλλον ἔχειν μορίων, εἰ δ' ἀνωμάλως, σκέπτεσθαι χρὴ τῶν ὀστρέων, ὑγρότατον μὲν ὅλον τὸ σῶμα, ξηρότατον δὲ τὸ δέρμα. τὸ γὰρ δὴ ὄστρακον αὐξῆς, οἷόν περ ἡμῖν τὸ δέρμα. καὶ ἡ τοιαύτη σκληρότης δ' ἐντεῦθεν, ὀστρακοδέρμων ἁπάντων τῶν τοιούτων ζώων ὀνομαζόντων, ἐκ τοῦ τὸ δέρμα τοῦτο πλησίον αὐξῆς εἶναι τοῦ ὀστράκου. καὶ τὰ μαλακόστρακα γ', καθάπερ ἀσκοὶ, καὶ κέραθοι, καὶ καρκῖνοι, ξηρὸν μὲν ἔχει τὸ δέρμα, τῷ δ' ἄλλῳ ἅπαντι κράσιν ὑγρὰν. καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο πολλάκις αἴτιον ὑπάρχει τοῖς ζώοις, τὸ ἐν τῇ θερείᾳ ὑγρότητος, ὅτι πᾶσι αὐξῆς τὸ ξηρὸν καὶ γεώδες, ἡ φύσις ἀπονέμει τοῖς τὸ δέρμα. μὴ τοίνυν μηθ' ὅτι ξηρὸν τοῦτο τοῖς ὀστρέοις, αὐτίκα τε θέρμα νομιστέον ὑπάρχειν ξηρὰν, μηθ' ὅτι πλαδαρὸν, καὶ μυξώδες, ἤδη τοιοῦτο ὑποληπτέον εἶναι καὶ τὸ δέρμα. δίκαιον γὰρ, ἕκαστον τῶν μορίων ἐξ ἑαυτοῦ γνωρίζεσθαι. ταῦτά τε οὖν ἀμφισβητοῦσιν οἱ τὰ περὶ κράσεων ἡμῖν ὑπομνήματα καταλελοιπότες. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι μηδὲ μέμνηνται τοῦ, πρὸς ἃ παρακελεύονται τοῖς ὀρθῶς ἐπιθυμοῦσι προσηκόντως ἐμπείρως ἔχειν τῆς μεταβολὰς ἐξ οἵων εἰς οἷα γίνεται. πολλάκις γὰρ τὰ πρόσφατα γνωρίσματα τῶν ἐμπροσθεν κράσεως ἐστιν, ἃ τῶν νῦν ὑπερχεύσης τῷ σώματι. φέρε γὰρ, εἴ τις ἐτῶν γεγονὼς ἑξήκοντα, δασὺς ἱκανῶς εἴη, μὴ δῆτα νῦν ὄντα θερμὸν, καὶ ξηρὸν, ἀλλ' ὅτι πρόσθεν μὲν τοιοῦτος ἐγένετο. ὑπομνῆσαι δ' αὖ τοὺς γηγενεῖς ἔστιν, ὥσπερ ἐν ᾧ θέρει πολλάκις, αἱ τοῦ ἔαρ ἀναφυσῶσαι βοτάναι ἵστασι μὲν γὰρ ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ τοῦτ' ἔαρ συνέβη τοῖς ἄλλοις ἐκείνης ἀπομαγῆναι δασύτητος, ἐκπιπτόντων ἐκ τῶν ἄκρας ξηρότητος τοῖς πλείοσιν, οἷς μήτ' ἀποξηρανθῆναι ἱκανῶς ὅτι προήκοντι τῷ

& nigrum & hirſutum, vbi magni ſunt oculi & naſus reſimus. præſtat igitur, ſiquidem de ſolo agitur naſo reſimo, humiditatem, adunco ſiccitatem coniectes, nec de totius animantis temperie ex his particulis pronuncies. Pari modo oculorum & alterius cuiuſlibet partis proprium temperamentum ex propriis indiciis æſtimari eſt ſatiùs, non de totius corporis temperie ab vna quapiam particula indicium ſumi. ſiue enim humoris vincentis, ſiue caloris, ſiue etiam amborum cæſios oculos indicium ſtatuere oporteat, vtique proprij ipſorum ſic non omnium totius corporis partium temperamenti documentum fuerint. Neque enim ſi ſicca & macra crura ſunt, omninò ſiccum eſt totius corporis temperamentum, aliqui namque affatim carnoſi & pingues & craſſi & prominenti ventre, & molles & candidi, etiam cum eiuſmodi cruribus cernuntur: verum ſi totius corporis temperies æqualiter ſe habeat, ſicci omninò ſunt quibus macra ſunt crura, humidi quibus craſſa. Præterea quibus acutus eſt naſus aut aduncus, hi ſicci: quibus reſimus, humidi. Ad eundum modum de oculis, temporibus, cæteris denique omnibus particulis iudicandum. Quibus verò impar temperamentum eſt, nec omnium particularum idem, alienum à ratione eſt ex vnicæ particulæ natura de omnibus ſententiam ferre. Porrò tale quippiam plurimis eorum impoſuit, cùm non de hominum modò, ſed etiam aliorum animalium totius corporis temperamento, ex indiciis quæ in cute tantum ſpectãtur, iudicium ferre ſunt auſi. Neque enim ſi dura cutis eſt neceſſariò ſiccum eſt animans, ſed fieri poteſt vt tantùm cutis ſic ſit affecta: ſed nec ſi nigra hæc hirtáve eſt: ſimili modo, nec ſi mollis hæc depiliſve eſt, humidum ex neceſſitate totum eſt animal, verùm ſi per totum æquabiliter eſt attemperatum, ratio eſt vt qualis ſit cutis, talis ſit & reliquarum partium vnaquæque: ſin inæqualiter, non item: quippe oſtreorum totum corpus humidiſſimum eſt, cutis ipſa ficciſſima. Eſt enim iis qua teguntur teſta cuiuſmodi eſt nobis cutis, atque hinc illis eſt nomen: ὀστρακόδερμα enim nominantur omnia eiuſmodi animãtia: propterea quod cutis eis oſtraco, id eſt teſtæ aſſimilis eſt. Iam μαλακόστρακα, id eſt quæ molli teſta integuntur, veluti marinæ locuſtæ & gammari & cancri, cutem quidem habent ſiccam, reliquam vniuerſam temperiem humidam: immò verò illud ipſum humiditatis in carne nonnunquam animalibus cauſa eſt, quòd ſiccam terrenámque portionem natura his vniuerſam circa cutem reponit. Non eſt igitur putandum, nec quod cutis oſtreis ſicca eſt illico carnem quoq eſſe ſiccã: nec quod hæc perhumida mucoſáque eſt, iam cutẽ quoq; eiuſmodi eſſe: quippe æquũ eſt quamq; particulam ex ſe ipſa dignoſci. Ergo tum in his peccãt ij qui commentarios de temperamentis nobis reliquerunt, tum quòd id omittunt quod Hippocrates rectiſſimè admonuit ſpectandum eſſe ex quibus in quæ mutationes fiant: fit enim rarò vt præſentes notæ, prioris temperamenti ſint, non eius quod in corpore nunc habetur: veluti ſiquis annos natus ſexaginta denſo pilo ſit, non quod calidus & ſiccus nunc ſit, ſed quod antea talis fuerit. Conſiſtunt aũt ei priùs geniti pili, ad eum modum quo herbæ quæ vere ſunt enatæ, nonnunquam perſeuerant æſtate. alij enim ſpatio & paulatim cõtingit à plurimo illo hirto mutari, labentibus ſcilicet præ nimia ſiccitate pilis: aliis diutiſſimè pili permanent, vtique qui nec in proceſſu temporis admodum ſiccantur,

& à

& à principio valentem habuerunt originem arbitrorum ritu, quarum radices in terra valenter comprehenderunt. Ne igitur ſi quem piloſum admodum videas, hunc ſtatim melancholicum putes: ſed ſi quidem floret adhuc ætas, nondum eſſe talem: ſin iam declinat, melancholicum exiſtima: at ſi ſenex eſt, non item: fiunt namque melancholica temperamenta ex ſanguinis aduſtione, cæterùm cùm id pati incipit, non etiam ſtatim eſt percoctus. Verùm hirtus abunde qui calidus & ſiccus eſt, celeriter erit (ſi modò eorum quæ propoſita ſunt meminimus) non illicò melancholicus: quippe cutis denſitas, craſſiorum excrementorum tranſitum remorans, in temperamentis quæ calida in ſummo ſunt, comburi ea cogit. Ita fit vt tale iis nunc ſic excrementum quod pilos creat, quale olim procedente tempore, in vaſis *ſanguinis* eſt futurum. Tum hæc igitur omiſſa prioribus ſunt, tum præter hæc quod ex natura excrementorum indefinitè de temperamentis pronunciant: putant enim particularum temperiem ſimilem eſſe cum excrementorum natura. Id verò vſquequaque verum non eſt: ſed fieri interim poteſt, vt pituitoſa excrementa colligantur, nec tamen humida ſit particula, immo frigida omninò, humida verò non omninò, quippe cùm ſiccam quoque eſſe liceat. Quod autem eis impoſuit, facilè animaduertitur. Non enim norunt quòd ex cibis, nequaquam ex ipſo corpore noſtro pituita fit. Quare nihil miri eſt, ſi vbi ingeſtos cibos qui humidi fortaſſe natura ſint, corpus non vincit, ſimile his ipſum quoque excrementum creet. Non eſt igitur quod opinetur, tanquam corpus ſiccum eſt, itidem excrementum quoque eſſe ſiccum. Etenim ſiquis ab initio ſiccior frigidioréque temperamento ſtatim fuit, is non melancholicus eſt, ſed vtique pituitoſus ab excrementis. Quòd ſi ex habitus mutatione frigidus ſiccúſque eſt redditus, neceſſariò hic talis iam melancholicus eſt: verbi gratia, ſiquis ante calidus & ſiccus ex ſanguine vrendo plurimam generàuit atram bilem: eſt enim is, præter quàm quòd ſiccus eſt & frigidus, protinus etiam melancholicus. Sin à principio frigidus & ſiccus fuit: habitus quidem corporis eius albus, mollis, depilis, venis articuliſque parum expreſſis, gracilis & tangenti frigidus, animus verò minimè audax, & timidus, & triſtis: non tamen excrementa huic melancholica ſunt. In his igitur omnibus peccant plerique medicorum ex eo quòd proprias notas reſpuunt, atque ad ea quæ non perpetuò, ſed frequenter accidunt conuertuntur. Eiuſdem erroris occaſione, & quod excalfacit, id etiam ſiccare omninò putant: hoc enim adhuc veluti coronide ac capite vniuerſo ſermoni addito, ſecundum iam librum finire ſtatui. Quippe phlegmone obſeſſas partes, calida frequenter perfundentes aqua, atque ita vacuari ab iis humorem cernentes, clarè indicatum arbitrantur ſiccitatem omninò calori ſuccedere: neque id modò vbi cum ſiccitate, verùm etiam vbi cum humore eſt coniunctus. Cæterùm non eſt idem, vel vacuaſſe ab aliquo humorem qui locis quibuſdam ſit diſperſus, vel propriam particulæ alicuius temperiem ſicciorem reddidiſſe. Siquidem inæqualis quædam in iis quæ phlegmone laborant partibus, intemperies eſt, ſimilaribus ſcilicet corporibus à propria

A λεόνω, καὶ τὼ περὶτω ἔκφυσιν αἱ τείχες αὐτῆς ἰσχυραὶ ποιήσονται, δίκαιω φυτῶ ἀκριβῶς ἐκριζωθέντων τῆ γῆ. μὴ τοίνυν, εἰ δασύς τις ἱκανῶς ἐστιν, εὐθὺς τῶτον οἰώμεθα μελαγχολικὸν ὑπάρχειν, ἀλλ' εἰ μὲν ἀκμάζων, οὕπω τοιοῦτον. εἰ δὲ παρακμάζων, ἤδη μελαγχολικόν. εἰ δὲ γέρων, οὐκ ἔτι. γίνονται γὰρ αἱ μελαγχολικαὶ κράσεις, ὀκ συγκαύσεως αἵματος. οὐ μὴν ἐπειδὴ ἄρξηται τῶτο παρεῖναι, εὐθὺς καὶ πέπανται τελέως, ἀλλ' ὀκ ἐν ἀρχῆ μὲν ἱκανῶς ἔσται δασύς, ὁ θερμὸς καὶ ξηρὸς, εἰ γε μεμνήμεθα τῶν ἔμπροσθεν λόγων, οὐκ εὐθέως δὲ μελαγχολικός. ἡ γὰρ τῶ δέρματος πύκνωσις, εἴργουσα τῶν παχυτέρων περιττωμάτων τὴν διέξοδον, ἀναγκάζει συγκαίεσθαι καὶ ταῦτα ἄκρως θερμαῖς κράσεσιν, ὥστε τοιοῦτο αὐτοῖς ὑπάρχειν ἤδη τὸ περίττωμα τὸ φύον τὰς τείχας, οἷ ἐν τοῖς ἀπείροις ἔσεσθαι μέλλει, προελθόντος τῶ χρόνου. καὶ ταῦτ' οὖν ἠμέληται πῶς ἔμπροσθεν, ἔπί τε τοῖς τούτοις, ἐπειδὴ ὀκ τῆς φύσεως τῶν περιττωμάτων, ἀδιαείστως περὶ τῶν κράσεων ἀποφαίνονται. νομίζουσι γὰρ αἰάλογον ἔχειν τὰς κράσεις τῶν μορίων τῆ φύσει τῶν περιττωμάτων. τὸ δὲ, οὐχ ὅλον ἀληθὲς ἐστιν, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν περιττώματα μὴν ἀναδίδεσθαι φλεγματώδη, ὑγρὸν δὲ ὀκ εἶναι τὸ μόνον, ἀλλὰ ψυχρὸν μὴν ἐξ ἀνάγκης, ὑγρὸν δὲ ὀκ ἐξ ἀνάγκης· ἐνίοτε γὰρ καὶ ξηρὸν εἶναι. τὸ δ' ἀπατῆσθαι αὐτοὺς, διὰ φανερόν. οὐ γὰρ γινώσκουσιν ὡς ὀκ τῶν σιτίων, καὶ ὀκ ἐξ αὐτῆς τῆς σώματος ἡμῶν γίνεται τὸ φλέγμα. χωριστὸν οὖν ὄντων, εἰ μὴ κρατήσαι ποτὲ τὸ σῶμα τῶν προσενεχθέντων σιτίων, ὑγρῶν, εἰ τύχοι, τὴν φύσιν ὑπαρχόντων, ὁμοίων αὐτοῖς ἀποτελέσαι τὸ περίττωμα· μὴ τοίνυν ὑπολαμβανέτωσαν, ὥσπερ τὸ σῶμα ξηρὸν, οὕτω καὶ τὸ περίττωμα δεῖν ξηρὸν εἶναι. εἰ γάρ τις, διὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐγίνετο τῆ κράσει ξηρότερός τε, καὶ ψυχρότερος, οὐ μελαγχολικός ἐστιν ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ φλεγματικὸς τοῖς περιττώμασιν. εἰ δ' ὀκ μεταπέπωκεν ἐγίνετο ξηρὸς καὶ ψυχρὸς, ἐξ ἀνάγκης ὁ τοιοῦτος διὰ ἤδη καὶ μελαγχολικός ἐστιν. οἷ εἴ τις ἔμπροσθεν θερμὸς καὶ ξηρὸς, ὀκ συγκαύσεως τῆς αἵματος ἐγκύπτοι πλείω τὴν μέλαιναν χολήν. οὗτος γοῦν ἐστιν ὁ πρὸς τῆ ξηρὸς εἶναι, καὶ ψυχρὸς, διὰ καὶ μελαγχολικὸς ὑπάρχων. εἰ δ' ἀπ' ἀρχῆς εἴη ψυχρὸς, καὶ ξηρὸς, ἡ μὴν ἕξις τῆς σώματος τοιαύτη, λευκὴ, καὶ μαλακὴ, καὶ ψιλὴ τριχῶν. ἄφλεβος δὲ, καὶ ἀνάρθρους, καὶ ἰσχνὴ καὶ ἀπορρύοις ψυχρά, καὶ ὁ τῆς ψυχῆς ἦθος ἄτολμον, ἢ δειλὸν, καὶ δύσθυμον, οὐ μὴν μελαγχολικά γε τὰ περιττώματα. ταῦτα γε οὖν ἁπάντα διαμαρτάνουσιν οἱ πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, ὀκ τῶν, τῶν οἰκείων μὴν ἀποχωρήσαι γνωρισμάτων, ὅτι δὲ τὰ συμβεβηκότα μὴ διὰ παντὸς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, μεταβαίνει. διὰ ταῦτα γὰρ, καὶ τὸ θερμαῖνον ἠρίωται πάντως ξηραίνειν. ἐγνωκα γὰρ ἔτι τῶτο προελθεῖς, οἷ κεφαλίδα τε, καὶ κεφαλὴν τῶ λόγου παντὶ, καταπαύειν ἤδη τὸ δεύτερον γράμμα. θερμὸν γοῦν ὕδωρ ἐπάντλησάντες ἐκάστοτε τοῖς φλεγμαίνουσι μορίοις, εἶθ' ὁρῶντες αὐτὸν ὀκκενοῦν μᾶλλον τὸν ὑγρότητα, προφανὲς οἰόμενοι δείκνυσθαι τὸ ξηραίνεσθαι πάντη προὸς θερμασίας, ὀκ εἰ μὴ ξηρότητος μόνον, ἀλλ' εἰ καὶ μᾶλ' ὑγρότητος εἴη. ἔστι δ' οὗ τοῦτο, ἢ κενῶσαί τινος ὑγρότητα περιαπαρμᾶλλον ἔν τισι χώραις, ἢ ξηροτέραν ἀπεργάζασθαι τὴν οἰκείαν κρᾶσιν. αἰῶμαλος γάρ τις ἐν τοῖς φλεγμαίνουσι μορίοις γίνεται δυσκρασία, τῶν μὲν ὁμοιομερῶν σωμάτων οὕπω τῆς οἰκείας

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 77 sur 276

ἐξεστηκότων φύσεως, ἀλλ' ἔτι μεταβαλλομένων τε καὶ ἀλλοιουμένων. ἐμπεπλησμένων δὲ τοῦ ῥεύματος ἁπάντων τῶν μεταξὺ χώρων. ἅπαντα οὖν, ὅσα θερμὰ καὶ ὑγρὰ τὴν κρᾶσίν ἐστιν, προσαγόμενα τοῖς οὕτω διακειμένοις, ἐκκενοῖ μὲν ὃ περιττὸν ἐκεῖνο, ὃ τὰς μεταξὺ χώρας τῶν ὁμοιομερῶν κατειληφός. αὐτὰ δὲ τὰ σώματα, τοσούτου ἀποδεῖ τοῦ ξηραίνειν, ὥστε καὶ προσδίδωσιν αὐτοῖς ὑγρότητα. ὃ μὲν οὖν ἀληθὲς ᾧδ' ἔχει· δεῖ δὲ τοῖς εἰρημένοις ἀποδείξεως, ἣν μακροτέραν τε εἶναι νομίζων, ἢ ὥστε προσγράφεσθαι κατὰ τόνδε τὸν λόγον, ἔτι δὲ ἀκροατοῦ δεομένην ἐπισταμένου περὶ φαρμάκων δυνάμεως, ἀναβάλλομαι τό γε νῦν διελθεῖν. ἀλλ' ἐπειδὰν τὸν τρίτον τοῦτον λόγον τὸν περὶ κράσεων ἅπαντα διέλθω, καὶ δείξω περὶ τῶν κατὰ δύναμιν ὑγρῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ θερμῶν, καὶ ξηρῶν, ἅπασαν τὴν μέθοδον, ἐφεξῆς οὕτω βιβλίον ἕτερον ὅλον ὑπὲρ τῆς ἀνωμάλου δυσκρασίας ἔγνωκα γράψασθαι. τελειωθήσεται γὰρ ἅπας ἡμῖν ὁ περὶ κράσεων λόγος, εἴς τε τὴν θεραπευτικὴν μέθοδον, οὐ σμικρὰς ἀφορμὰς παρέξει.

A natura nondum amotis, ſed aſſiduè adhuc in mutatione atque alteratione verſantibus, omnibus nimirum interpoſitis inter eas ſpatiolis fluxione refertis: quæcunque igitur calida humidáque temperie ſunt, cùm ſic affectis admouentur, ipſa quidem ſuperuacanea quæ media ſimilarium ſpatia occuparunt, euocant: corpora tamen ipſa tantùm abeſt vt ſiccent, vt etiam illis humorem adiiciant. Ac ipſa quidem veritas ita ſe habet, demonſtrationem tamen euidentem dicta deſiderant: verùm eam cùm longiorem exiſtimem quàm vt huic libro inſeratur: & auditorem deſideret qui medicamentorum facultatis ſit non ignarus, in præſens differo. Cæterùm vbi in tertio ſequenti libro de omni temperamentorum genere tractauero: ac de iis quæ poteſtate calida, frigida, humida ſiccáque ſunt, omnem methodum indicauero, mox integrum alium libellum ſcribere de inæquali intemperie decreui. Quippe ſic abſoluetur à nobis vniuerſa de temperamentis diſceptatio, tum ad libros de medicamentis, tum ad medendi methodum non parum allatura commodi.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΚΡΑΣΕΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.
GALENI DE TEMPERAMENTIS
LIBER TERTIVS.

Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Τὰς τῶν φαρμάκων κράσεις τῶν ἐντὸς τοῦ σώματος ὑπολαμβανομένων, ἢ ἐκτὸς παρατιθεμένων πραγματεύεται.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de temperamentis medicamentorum quæ intra corpus assumuntur, vel extra applicantur.

CAPVT PRIMVM.

Quot modis aliqua res talis esse potestate dicatur.

QVOD itaque actu, calidorum, frigidorum, humidorum & siccorum vnumquodque tale esse dicatur, vel quod summam habeat eiusmodi qualitatem; vel quod vincat in eo qualitatum aliqua vel quod ad cognati generis mediocre aliquid, vel ad vnum quodlibet à nobis sit collatum, priùs est traditum. Monstratum præterea est quemadmodum ea quis agnoscere exactè possit. Reliquum est vt de iis quæ talia potestate sunt disseramus, si tamen priùs explicuerimus quid ipso potestatis nomine significetur. Est autem breuis eius & facillima & clara explicatio. Quippe quod quale dicitur, tale nondum est sed potest tale esse, id hoc esse potestate dicimus: hominem, verbi gratia, qui modo natus fuit, rationalem: & auem, volatilem: & canem, venaticum: & equum, celerem: scilicet quod eorum vnumquódque futurum omnino est, si nihil id extrinsecus impediat, hoc ceu iam id sit appellantes: vnde arbitror hæc esse potestate, non actu, dicimus. Perfectum namque aliquid est ac iam præsens ipsa energia siue quod actu est: quòd verò potestate est, imperfectum & adhùc futurum, atque vt fiat quidem id quod dicitur veluti aptum. non tamen adhuc est. Siquidem nec infans rationalis iam est, sed talis futurus: nec qui modo editus est canis, iam venator,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ποσαχῶς τι τοιοῦτο εἶναι δυνάμει ἂν λέγηται.

ΟΤΙ μὲν οὖν ἕκαστον τῶν ἐνεργείᾳ θερμῶν, καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν, ἢ τῷ τὴν ἄκραν δεδέχθαι ποιότητα, τοιοῦτο εἶναι φαμὲν, ἢ ἐπικρατήσει τινὸς ἐξ αὐτῶν, ἢ πρὸς ὃ σύμμετρον ὁμογενὲς παραβάλλοντες, ἢ πρὸς ὁτιοῦν τῶν ἐπιτυχόντων, ἔμπροσθεν εἴρηται. δέδεικται δὲ καὶ ὡς ἄν τις μάλιστα δύναιτο διαγινώσκειν ἀκριβῶς αὐτά. λοιπὸν δ' ἂν εἴη περὶ τῶν δυνάμει τοιούτων ἐπελθεῖν, αὐτὸ πρότερον ἐξηγησαμένοις τοὔνομα, τί ποτε σημαίνει, δυνάμει. σύντομος δὲ, καὶ ῥᾴστη, καὶ σαφὴς ἡ ἐξήγησις. ὃ γὰρ ἂν ὑπάρχῃ μὲν μηδέπω τοιοῦτο οἷον λέγεται, πέφυκε δὲ γενέσθαι, δυνάμει φαμὲν ὑπάρχειν αὐτό. λογικὸν μὲν τὴν ἄρτι γεγενημένον ἄνθρωπον, πτηνὸν δὲ τὴν ὄρνιθα, καὶ θηρατικὸν τὴν κύνα, ταχὺν δὲ τὴν ἵππον, ὅπερ ἔσεσθαι πάντως ἕκαστον αὐτῶν μέλλει, μηδενὸς τῶν ἔξωθεν, ἐμποδὼν αὐτῷ γενομένου. τοῦθ' ὡς ὂν ἤδη λέγοντες· ὅθεν, οἶμαι, καὶ δυνάμει πάντα ταῦτά φαμεν ὑπάρχειν, οὐκ ἐνεργείᾳ. τέλειον μὲν γάρ τι, καὶ ἤδη παρὸν, ἡ ἐνέργεια. ὃ δυνάμει δὲ, ἀτελές τι καὶ μέλλον ἔτι, καὶ οἷον ἐπιτήδειον μὲν εἰς ὃ γενέσθαι, μηδέπω δὲ ὑπάρχον ὃ λέγεται. οὔτε γὰρ ὃ βρέφος λογικὸν ἤδη, ἀλλ' ἔσεσθαι μέλλει, οὔθ' ὁ γεγενημένος ἄρτι κύων, ἤδη θηρατικός,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 79 sur 276

ὅ γε μὴ βλέπων μηδέπω, ταῦ δυνάσθαι σ' εἰ τελεσθήσ- A
ται φησῖν, οὕτως ὀνομάζεται. κυριώτατα μὲν οὖν ἐκεῖνα μόνα
δυνάμει λέγομεν, ἐφ' ὧν ἡ φύσις αὐτὴ πρὸς τὸ τέλειον
ἀφικνῆται, μηδενὸς τῶν ἔξωθεν ἐμποδὼν αὐτῇ γιγνομένου.
ἤδη δὲ καὶ ὅσα τοιαῦτης ὕλης τῶν γινομένων εἰσίν, ἐνδεὲς δὲ
βραχύ τι προσέχῃ λέγειν, ἢ οἰκείαν, ἢ ἰδίαν, ὃ ἀπόντων γε
αὐτῶν δηλοῦται τὸ πλησίον, καὶ μὴ διὰ μέσης ἄλλης μετα-
βολῆς, οἷ εἰ τὸ αἷμα δυνάμει σάρκα προσαγορεύοις, ἐλαχί-
στης μεταβολῆς δεόμενον εἰς σαρκὸς γένεσιν. οὐ μὴν τό γ'
ἐν τῇ γαστρὶ πεπεμμένον σιτίον, ὕλη προσεχὴς σαρκός, ἀλλὰ
διὰ μέσου τοῦ αἵματος, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ μάζα, καὶ ὁ ἄρτος B
ὀλιγῳπλέον ἀποχωρήσει. πολλῶν γὰρ δεῖται μεταβολῶν εἰς
σαρκὸς γένεσιν. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα πάντα, δυνάμει λέ-
γεται σάρξ, καὶ πρὸ τούτων πῦρ καὶ ἀὴρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἡ πού-
των αὐτῶν ὕλη κοινή. ταῦτα μὲν οὖν ἁπάντα καλῶς χρω-
μένων, ἢ μᾶλλον ἢ ἧττον λέγεται. ὁ δὲ πρῶτος τρόπος ὁ κυ-
ριώτατός ἐστι τῷ δυνάμει ὃ δέ τι λειπόμενον ὕστατον.
ἐφεξῆς δὲ, ὁ κατὰ τὴν οἰκείαν ὕλην, οἷ εἰ τὴν αἰθαλομίασιν
τὴν καπνώδη, φλόγα λέγοις ὕστατον, ἢ τὸ ἀτμόν, ἀέρα
δυνάμει. λέγεται δὲ ποτε τὸ δυνάμει, καὶ τῷ κατὰ συμβεβη- C
κὸς ἀδιαφεύδοντι, οἷ ἐὰν τὴν ψυχρολουσίαν ἐπὶ βάρ-
κου νέου, θερμαίνειν τις φαίη τὸ σῶμα, κατὰ συμβεβηκὸς, οὕτω
οἰκείᾳ δυνάμει. κατὰ τοσούτους δὴ τρόπους, καὶ θερμὰ δυνάμει
ψυχρὰ καὶ ξηρὰ, καὶ ὑγρὰ καὶ θερμὰ λεχθήσεται καὶ ζητη-
θήσεται δεόντως, τί δήποτε καυστέον, ἢ διαφορητέον; ἢ πύρε-
θρον, ἢ στρουθίον, ἢ νίτρον, ἢ μίσυ θερμὰ λέγομεν; ἢ
ἀριδακίνην, ἢ κώνειον, ἢ μανδραγόραν, ἢ σαλαμάνδραν,
ἢ μήκωνα, ψυχρά; πότερον τοῖς εἰρημένοις τρόποις ὑπο-
πέπτωκεν, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ λέγεται, μηδέπω σ' εἰρη-
μένον. ἀσφαλτος μὲν γὰρ καὶ πίσσα καὶ στέαρ ἔλαιόν τε καὶ D
πίτυα, δυνάμει θερμὰ, διότι ῥᾳδίως ἐνεργεῖα γίνεται θερ-
μά. καὶ γὰρ ἐκφλογοῦται ταχέως. καὶ τοῖς σώμασιν ἡμῶν
προσαγόμενα, θερμαίνει σαφέστατα. χαλκῖτις δὲ καὶ μίσυ,
καὶ νάπυ καὶ νίτρον, ἄκορόν τε καὶ μῆον, καὶ κόστος, καὶ πύρε-
θρον, ἥκιστα μὲν προσαγόμενα, θερμὰ φαίνεται. τὰ μὲν
αὐτῶν μᾶλλον, τὰ δ' ἧττον, οὐ μὴν ἐκφλογοῦσθαί πέφυ-
κεν. ἢ οὖν παραλογίζονται σοφὰς ἀνδρες, οἱ τοῦτο μόνον ὑπο-
σκοπούμενοι, εἰ μὴ ῥᾳδίως ἐκφλογοῦται; ἐχρῆν γὰρ οὐχ E
οὕτως, ἀλλ' εἰ μὴ διαφραττόμενα σκοπεῖν, ὡς τάχιστα ἥκιστα
φλογὸς, ὁ ἀφράττων πῦρ. ἀλλ' ἢ μὴ φλόξ, ἀέρος ἐκπυρωθέν-
τος, ἢ τινος ἀεροειδοῦς σώματος. ὁ δ' ἀφράττων, γῆς, ἢ τινος γεω-
δοῦς ἴσως. καὶ δὴ μέχρι μὲν τοῦδε, συμφωνῶ ὁ λόγος ἑαυτῷ
πάντη. φαίνεται γὰρ ὅσα πυρὸς ἀπόλυμα φαρμακα, ῥᾳδίως
ἐκπυροῦται. ταῦτα καὶ ἡμᾶς θερμαίνοντα, πλὴν εἴ τι διὰ τὸ
παχυμερὲς εἴη, μὴ προδεδεγμένον ῥᾳδίως εἴσω τὸ σῶμα. δια-
φθαρήσεται γὰρ ὅπερ πλέον ἐστὶ τούτων, ὑπὸ τοῖς τοιοῖδε φαρμά-
κων δυνάμεως. ὅσα μὴν τοι σῶμα τὸ ἡμέτερον φαίνεται θερ-
μαίνοντα, ταῦθ' ἑτοίμως ἐκπυροῦται. πῶς οὖν, φασὶν, ἀπόλυ-
μοις οὐ φαίνεται θερμά; τοῦτο δὲ οὐκ οἶδα· ἔνιος ἕνεκα λέ-
γουσιν. εἰ μὲν γὰρ ἐνεργείᾳ τε, καὶ ἤδη θερμὸν ἐλέγομεν ἅπαντα
τῶν εἰρημένων ὑπάρχειν, ἴσως ἂν δήπου θαυμαστὸν, ὅπως ἀπόλυ- F
μοις οὐ φαίνεται θερμά. νυνὶ δὲ, ταῦ δυνάσθαι γίνεσθαι
ῥᾳδίως θερμὰ, δυνάμει τὰ τοιαῦτα προσαγορεύομεν. θαυ-
μαστὸν οὖν οὐδὲν πέπονθεν, εἰ μήπω θερμαίνει τοὺς ψαύοντας
αὐτῶν. ὡς γὰρ οὐδὲ τὸ πῦρ αὔξεται, πρὶν ὑπ' αὐτοῦ νικηθέντα
τὰ ξύλα μεταβληθῆναι, καὶ τοῦτο πάντως ἔν τινι χρόνῳ γίνε-

qui ſcilicet adhuc non videat, ſed quòd venari
queat, ſi ad iuſtum perueniat incrementum, ſic no-
minatur. Ac maximè quidem propriè ſola ea poteſ-
tate eſſe dicimus, in quibus natura ipſa ſuopte im-
petu ad abſolutionem venit, vtique ſi nihil ei ex-
trinſecus impedimento ſit: præterea quæcunque
eorum quæ fiunt continentes materiæ ſunt. Nec
refert continentes an conuenientes an proprias di-
cas, quippe cùm ex his omnibus indicetur quod
propinquum eſt, quódque nec alia intercedente
mutatione ſic dicitur. verbi gratia, cùm ſanguinem
poteſtate carnẽ appellas, quoniam minimam mu-
tationem ad carnis generationem requirat. At non
qui in ventriculo habetur concoctus cibus, conti-
nens carnis materia eſt: ſed priùs ſit ſanguis opor-
tet. Longiùs etiam abſunt maza & panis, quippe
quæ vt caro fiant, tres ſui mutationes requirãt, cæ-
terùm hæc quoque omnia poteſtate caro dicũtur:
etiam ante hæc ignis, aër, aqua & terra: etiam horũ
ipſorum cõmunis materia. Atq; hæc quidẽ omnia
magis minúsve abuſiuè loquentibus nobis dicun-
tur. Primus autẽ modus eorum quæ poteſtate eſſe
aliquid dicuntur, maximè eſt proprius. Proximus
huic eſt eorum quæ ſunt propinqua materia, veluti
ſi fumidã exhalationem flammam eſſe aut halitum
aërem poteſtate dixeris. Dicitur autem aliquando
poteſtate eſſe & quod ei quod ex accidenti dicitur
ex aduerſo poſitum, vt ſi carnoſi quis iuuenis in frigi-
da lauationẽ corpus eius ex accidenti, nõ ex pro-
pria poteſtate, calfacere dicat. Ergo tot modis etiã
poteſtate calida, frigida, humida & ſicca dicentur.
Dubitabitur quoq. non abſurdè, cur caſtoreũ, vel
euphorbium, vel pyrethrum, vel ſtruthion, vel ni-
trum, vel miſy, calida eſſe dicamus: rurſus lactucã,
vel cicutã, vel mandragoram, vel ſalamãdram, vel
papauer frigida: vtrúmne ſub prædictis iam modis
cõprehendãtur, an alia quapiã ratione dicãtur quæ
dicta nondũ ſit. Bitumen namq;, reſina & ſeuum, &
oleũ & pix calida poteſtate ſunt, quòd vtique ener-
gia calida celerrimè fiãt, etenim celerrimè inflam-
mãtur. præterea cùm corporibus noſtris admouẽ-
tur, ea manifeſtiſſimè calfaciunt. at chalcitis, miſy,
ſinapi, nitrũ, acoron, meon, coſtus & pyrethrũ, cùm
nobis sũt admota, calefacere apta ſunt, alia magis,
alia minùs: non tamen ſunt idonea quæ in flammã
vertantur. An igitur ſeipſos fallunt qui id ſolum æ-
ſtimant, an aliqua non facilè in flammã tranſmutẽ-
tur? quos vtiq; non ſic, ſed an non vertantur in pru-
nã æſtimare oportebat, cùm ſit pruna ignis non mi-
nùs quàm flamma: hoc tamẽ diſcrimine, quòd aër
vel aëreo quopiam in ignem mutato, flamma: terra
vel terrea re aliqua accenſa, fit pruna. At hactenus
quidem conſentire ſecum ſermo omnino videtur:
ſiquidem videntur medicamenta ea quæ vbi ignẽ
attigerint, facilè accendũtur, nos quoque excalfa-
cere, niſi ſi quod propter craſſitiẽ intra corpus non
facile aſſumitur: (diſſeretur enim de his latiùs in li-
bris de medicamentorũ viribus:) quæcunq; tamen
medicamenta noſtrũ corpus excalfacere videntur,
ea promptè vertuntur in ignẽ. At quomodo igitur,
inquiunt, tangentibus non ſentiuntur calida? Hoc
haud ſcio cur dicant: nam ſi energia ac iam nunc
calidum eſſe prædictorum quidq; diceremus, pro-
fectò mirari liceret quomodo tangentibus nõ ap-
pareant calida: nũc quòd poſſint facilè calida eſſe,
idcirco ea poteſtate talia vocamus: Itaq; nihil miri
ſi eos qui ea tangũt nondũ calfaciant. Veluti enim
nec ignis ipſe augetur priùs quàm ab eo ligna ſint
mutata, quòd aliquo temporis ſpatio omnino fit,

ita nec animantium calor à medicamentis, niſi illa priùs ab ipſo ſint mutata. Quippe alio genere calefit is qui ab igne vel Sole intepeſcit, alio is qui à prædictorum quouis medicamentorum: illa namque actu ſunt calida, medicamenta nequaquam: itaque nec calfacere nos valent priùs quàm actu talia fiant: ac quod actu talia ſint, id à nobis accipiunt, veluti ſicci calami ab igne. Ita verò & ligna ex ſua quidem natura frigida vniuerſa: ſed quæ ſicciora ſunt & gracilia, ea facilè mutantur in ignem: quæ humidiora ſunt & craſſa, ſpatio egent maiore. Nihil igitur miri eſt ſi medicamenta quoque primùm quidem in parua & tenuia frangi poſtulant: ſecundo loco vt tempore aliquo, tametſi etiam minimo corpori noſtro quo calida fiant ſint adiuncta. Tu verò, ſi ea nec comminuta nec priùs calfacta, calida tamen iam fieri cenſes quid ſignificet quod poteſtate calidum dicimus, parum mihi meminiſſe videris: ſic enim ea exploras tanquam energia ſint calida. Sed nec illud mirum ſi quò recalfaciant, calefieri ipſa priùs poſtulent, cum idem fieri cernatur & in lignorum exemplo: quippe hæc vaneſcentem aliàs morientémque flammam tum ſeruant, tum verò augent dum ab hac ipſa priùs calefiunt. Non eſt igitur alienum calorem qui in animantibus habetur, eiuſmodi medicamentis quaſi alimento quodam vti, quemadmodum ignis vtitur lignis, quippe id ita quoque fieri cernimus. Si verò perfrigerato corpori, eorum quoduis quantumuis diligenter comminutum inſpergas, prorſus non calefit. Proinde quæ refrigeratæ partes ſunt, eas eiuſmodi medicamentis plurimùm perfricamus, vnà calorem perfricando excitantes: vnà rarum quod priùs frigore fuit denſum reddentes, quò ſcilicet tum introrſum pharmacum penetret, tum naturali animantis calori coniunctum mutetur ac calefiat: quippe cuius ſi particula quæpiam vel minima calorem energia concipiat, hunc deinde in totum per continuitatem porrigat, perinde ac ſi ex parua ſcintilla tædam ſummam accendas, ſiquidem hanc vniuerſam ignis depaſcitur facilè, nihilo ampliùs ſcintillam requirens. Quicquid igitur poteſtate calidum eſt, huic nondum quidem in natura ſua calidum frigido præpollet, ſed in propinquo eſt vt præpolleat, adeò vt breuem opem quò vincat, extrinſecus requirat: hanc illi modò fricatio abunde præſtare poteſt, modò vel ignis vel corporis alicuius natura calidi contactus. Non eſt igitur tam arduum rationem reddere quid cauſæ ſit, cur alia protinus, vt corpus noſtrum contigêre, recalfacere id poſſint, alia poſt longius id efficere ſpatium: quippe ex iis quæ igni appropinquant, alia ſtatim accenduntur, veluti ellychnium & tenuis tæda & pix & ſiccus calamus: alia niſi diutiùs ſunt admota non vincuntur, ſicut viride lignum. Illud potiùs definiamus cuius vtique demonſtratio cùm de naturalibus potentiis agemus, tradetur: ex hypotheſi nunc quóque propoſitorum cauſa eo vtemur, quatuor nimirum dicentes omnis corporis proprias facultates eſſe, vnam familiarium tractricem, alteram eorum omnium retentricem, tertiam alteratricem, & quartam poſt has quæ alieni ſit ſegregatrix: eaſdémque facultates eſſe totius in quouis corpore ſubſtantiæ, quam etiam conſtare ex calido, frigido, humido & ſicco inter ſe mixtis dicimus.

A κῇ τ' αὐτὸν ἔτι, οὐδὲ τῷ ἐν τοῖς ζῴοις θερμαίνει, εἰ μὴ τοιοῦτόν ἀπ' αὐτῆς ἐκείνης τὰ φάρμακα μεταλήψῃ. καθ' ἕτερον μὲν γὰρ ἔτι ὁ ἥλιος πυρὶ ἅπτει λιπόνυμφος, ἢ ἐν ἡλίῳ, θερμαίνεται. καθ' ἕτερον δὲ, ὁ ὑφ' ἑκάστου τῶν εἰρημένων φαρμάκων. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἐνεργείᾳ θερμά, τῶν φαρμάκων δὲ οὐδέν. οὕτω οὐδὲ θερμαίνει ἡμᾶς δύναται, πρὶν ἐνεργείᾳ γένεσθαι τοιαῦτα, ὁ δὴ ἐνεργείᾳ, πρὸς ἡμῶν αὐτῶν λαμβάνει. καθάπερ γὰρ οἱ ξηροὶ κάλαμοι, τῷ πυρὶ τῷ ἐκτὸς, οὕτω καὶ ξύλα, ψυχρὰ μὲν ἅπαντα, καθά γε τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλὰ τὰ μὲν ξηρότερά τε, καὶ σμικρὰ, ῥᾳδίως εἰς πῦρ μεταβάλλ. τὰ δὲ ὑγρότερά τε, καὶ μεγάλα, χρόνου δεῖται πλείονος. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, εἰ τὰ φάρμακα, πρῶτον μὲν εἰς μικρὰ καὶ λεπτὰ καταθραυσθῆναι δεῖται, δεύτερον δὲ χρόνου τινὸς, κἂν ἐλαχίστου, τοῖς σώμασιν ἡμῶν ὁμιλήσαι, πρὶν ὁ ἡμᾶς θερμαίνειν. σὺ δὲ εἰ μήτε καταθραύσας αὐτὰ, μήτε θερμήνας πρότερον, ἀξιοῖς ἤδη χεῖσθαι θερμὰ, τί ποτε σημαίνῃ ὃ δυνάμει θερμὸν, ὅπλελῆφθαί μοι δοκεῖς. ὡς οὖν ἐνεργείᾳ θερμὰ βασανίζῃς αὐτὰ; κ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο θαυμαστὸν, εἰ θερμανθῆναι δεῖται πρότερον, ἵν' αὐτιθερμάνῃ. γίνεται γὰρ δὴ τοῦτο, κ τῷ τῶν ξύλων εἰκόνα. τὸν γοῦν ἀποσβεννυμένην φλόγα, θαλπούσῃ τε ἅμα, κ αὐξῇ, θερμαινόμενα πρότερον ὑπ' ἐκείνης αὐτῆς. ἔχεις οὐδὲν ἀπεικὸς ὄντ, οὐδὲ τῷ ἐν τοῖς ζῴοις θερμαίνειν, εἰ ἔσθ' ὅπῃ χρῆσθαι τοῖς τοιούτοις φαρμάκοις, ὡς ὁ πῦρ τοῖς ξύλοις. οὕτω γὰρ δὴ κἀκεῖνα φαίνεται γινόμενον. εἰ δὲ καταψυγμένῳ σώματι πρὸς παῖσιν ὁτιοῦν αὐτῶν, ἀκριβῶς λεπτὸν ἐργασάμενος, οὐδ' ὅλως θερμαίνεται. κ διὰ τοῦτο, τελοῦμεν ὀπὶ πλῆσον τὰ καταψυγμένα μόνα τοῖς τοιούτοις φαρμάκοις, ἅμα μὲν ἀναπαύοντες τὴν τελέψ θερμασίαν, ἅμα δ' ἀραιὸν ἐργασάμενοι ὅ πέως ὑπὸ τ' ψύξεως πεπυκνωμένον, ἵνα τε εἴσω δύῃ τὸ φάρμακον, κὶ ὁμιλήσῃ τῷ συμφύτῳ τοῦ ζῴου θερμῷ, μεταβάλληταί τε, κ θερμαίνηται. κ γὰρ εἴ μόριον αὐτοῦ τι σμικρότατον, ἐνεργείᾳ κτήσαιτο τὴν θερμασίαν, εἰς ἅπαν οὕτω διαδίδωσι, κ ὃ συνεχὲς, ὡς εἰ καὶ τὸ δαδὸς ἅψαις ὃ ἄκρον, ὑπὸ σμικροῦ ἀπινθῆσαι. ἅπασαν γὰρ καὶ ταύτην ὑπανίσταται ῥᾳδίως ὁ πῦρ, οὐδὲν ἔτι τοῦ ἀπινθῆσαι δεόμενον. ἕκαστον μὲν οὖν τῶν δυνάμει θερμῶν, οὔπω μὲν ἐν τῇ φύσῃ πλεονεκτῶν ἐχεῖ ὃ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ. πλησίον δὲ ἤδη τοῦ πλεονεκτεῖν ὄντ, ὥστε βραχείας τ' ἐξωθεν ὑποκουείας δεῖσθαι πρὸς ὃ κρατῆσαι. κ ταύτην αὐτὸ, ποτὲ μὲν ἡ τελείως ἱκανὴ παρέχειν ὄντ, ποτὲ δ' ἤτοι ὃ πῦρ, ἢ τι τῶν φύσῃ θερμῶν σωμάτων ἀφομοίωμα. ἔχεις οὐδὲν θαυμαστὸν εἰπεῖν, διά τι ποτὲ μὲν, εὐθὺς ἅμα τῷ θιγεῖν τοῦ σώματος ἡμῶν, αὐτιθερμαίνῃ αὐτὸ πέφυκε, τὰ δὲ, ὑπ πλείονι χρόνῳ δρᾶν τοῦτο. κ γὰρ κ τῶν πλησιαζόντων τῷ πυρὶ, τὰ μὲν εὐθὺς ἐξάπτεται, καθάπερ ἡ θρυαλλὶς, κ ἡ δαὶς ἡ λεπτὴ, κ ἡ πίττα, κ ὁ κάλαμος ὁ ξηρὸς, τὰ δ' εἰ μὴ πολλῷ χρόνῳ πλησιάσειεν, οὐ νικᾶται, καθάπερ ὃ ξύλον ὃ χλωρὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑγρὸν διελέσθαι δικαιότερον, οὗ τὴν μὲν ἀπόδειξιν ὑπ τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ἐροῦμεν. ἐξ ὑποθέσεως δ' οὖν, ἕνεκα τῶν προκειμένων, κ νῦν αὐτῷ χρησόμεθα, τέτταρας εἰπόντες εἶναι πάντως σώματος δυνάμεις οἰκείας, ἑλκυστικὴν μὲ τῶν οἰκείων μίαν, ἑτέραν δ' τὴν τῶν αὐτῶν καθεκτικὴν, κ τρίτην ἀλλοιωτικὴν, καὶ τετάρτην ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀλλοτρίων ἀποκριτικὴν, εἶναί τε τὰς αὐτὰς δυνάμεις ὅλης τῆς οὐσίας ἑκάστου τῶν σωμάτων, ὧν ὑπ θερμοῦ κ ψυχροῦ, κ ξηροῦ κ ὑγροῦ κεκραμένων φαμὲν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 81 sur 276

ἐπειδὴ γ' ἔχει μίαν ἑκάστην τῶν ἐν αὐτῇ ποιοτήτων, ὃ σῶμα μεταβάλλει ὃ πλησιάζον, ὅτε καθ' ὅλων ἐνεργεῖν αὐτὸ τοιαύτα τὴν οὐσίαν ἀπολητέον, ὅτ' ἐξομοιωθῆναι δύναται ὃ μεταβαλλόμενον, ὡς οὐδὲν ἀφέλειν ἂν ποτε ὃ ἐστω μεταβληθέν, οὐδὲν τῶν μεταβαλλόντων. εἰ δ' ἐκεῖνο μεταβάλλοι, τοῦτ' ἔστι καθ' ὅλων ἑαυτὸ τὴν οὐσίαν ἐνεργήσοι, ὅξομοιώσειεν ἂν οὕτως ἑαυτῷ, καὶ τραφεῖη πρὸς τὸ μεταβληθέντος. οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι ἀφέλις ἐστὶ πρὸς τὴν τελείαν ὁμοίωσιν.

A Vbi igitur corpus vna qualibet earum quas in se habet qualitatum, corpus quod sibi admouetur, demutat, nec ipsum hoc tota substantia suâ existimandum est agere: nec quod ab ipso mutatur, posse ei assimilari: quare nec vnquam nutriet quod ita mutatum est, id quod se mutauit: & si illud admodum mutet, id est si tota substantia operetur, vtiq; tum sibi assimilabit id quod mutatur, tum ab eo nutrietur: neque enim aliud nutritio est, quàm assimilatio perfecta.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Διαφορὰ τῶν ἐντὸς τοῦ σώματος ἡμῶν λαμβανομένων.

CAPVT II.

Differentia rerum quæ intra corpus nostrum assumuntur.

B

Γειδὴ γ' τοῦτο διώρισται, πάλιν ἐνθένδε ἀρκτέον τοῦ λόγου. τῶν ζώων ἕκαστον, οἰκείας τρέφεται ἐδωῆς, οἰκεία δ' ἐστὶν ἑκάστῳ ἐδωή, πᾶν ὅ, τι ἂν ὁξομοιωθῆναι δυνάμενον τῷ τρεφομένῳ σώματι. χρὴ τοίνυν ὅλων τὴν οὐσίαν τοῦ τρέφοντος, ὅλῃ τῇ τοῦ τρεφομένου φύσει, κοινωνίαν τέ τινα καὶ ὁμοιότητα κεκτῆσθαι, πάντως οὐκ ὀλίγης οὐδ' ἐνταῦθα τῆς χρὴ ὃ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ὑπερέχουσης ἐν αὐτοῖς διαφορᾶς. τὰ μὲν γὰρ μᾶλλον οἰκεῖά τέ ἐστι καὶ ὅμοια, τὰ δ' ἧττον, ὥστε καὶ τῆς κατεργασίας, τὰ μὲν ἰσχυροτέρας τε, καὶ πολυχρονιωτέρας, τὰ δ' ἀσθενεστέρας τε ἅμα, καὶ ὀλιγοχρονιωτέρας προσδεῖται. ὃ μὲν οὖν ὀρνίθειον κρέας, ἐλαττόνος, ὃ δὲ χοίρειον πλείονος, τὸ δ' βόειον, ἔτι πλείονος. ἐλαχίστης δ' δεῖται μεταβολῆς εἰς ὁξομοίωσιν οἶνος, ὅταν καὶ πέσῃ, καὶ ῥώννυται τάχιστα. πάντως μὲν οὖν καὶ τοῦτον ὁμιλῆσαι χρὴ τοῖς πεπτικοῖς ὀργάνοις, γαστρί τε, καὶ ἥπατι καὶ φλεψίν, οἷς προσκατεργασθείς, τρέφειν ἤδη δύναται ὃ σῶμα. πρὶν δὲ τῆς ἐν τούτοις μεταβολῆς ὑπομεῖναι, οὐχ οἷός τ' αὐτὸν ἐδωὴν ζῴου γενέσθαι, κἂν εἰ δὴ ὅλης ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ὑπικείμενος ἔξωθεν εἴη τοῦ σώματι. πολὺ δέ τι μᾶλλον ἄρτος ἔξωθεν ὑπικείμενος, ἢ τεῦτλον, ἢ μάζα, τρέφειν ἀδύνατον. τὰ μὲν οὖν ὁμοιούμενα πάντη, ἐδωαί. τὰ δ' ἄλλα σύμπαντα, φάρμακα καλεῖται. διττὴ δ' ἡ τούτων ἡ φύσις. ἢ γὰρ οἷα προσελήφθη ἀφομοίωτα, νικᾷ καὶ μεταβάλλει ὃ σῶμα, καθ' ὃν ἐκτὸν ἐνδέχεται τὰ στοιχεῖα, καὶ ταῦτα πάντως φάρμακα δηλητήρια τε, καὶ φθαρτικὰ τῆς τοῦ ζῴου φύσεώς ἐστιν. ἢ μεταβολῆς ἀρχὴν μὲν τοῦ σώματος λαβόντα, σήπεται τοιοῦτόν τι ἤδη, καὶ διαφθείρεται, κἄπειτα συνδιαφθείρει τε, καὶ σήπει ὃ σῶμα. δηλητήρια δέ ἐστιν ἔτι καὶ ταῦτα. τρίτον δ' ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς εἶδος φαρμάκων, τῶν ἀνθερμαινόντων μὲν ὃ σῶμα, κακὸν δ' οὐδὲν ἐργαζομένων. καὶ τέταρτον, ὅσα καὶ ποιοῦντά τι, καὶ πάσχοντα, νικᾶται μὲν τῷ χρόνῳ, καὶ τελέως ὁξομοιοῦται. συμπέπτωκε δ' καὶ τούτοις, ἅμα τε φαρμάκοις εἶ καὶ ἐδωαῖς. θαυμαστὸν δ' οὐδὲν εἰ βραχείας ἀφορμῆς ἕνεκα λαβόμενα, μεγίστην ἐκτοπίζει ἰσχὺν ἀρχαίας φύσεως ὁρᾶσθαι γοῦν καὶ τὰ ἔξω πολλὰ τοιαῦτα. χρὴ μὲν γὰρ τὴν ὅπου ἡ Ασίας Μισίαν, οἰκία ποτὲ κατεκαύθη ἐπ' ἐμοῦ τοιῷδε. κόπρος ἀπέκειτο πρόσφατος, ἤδη σεσηπυῖα, καὶ τεθερμασμένη, καὶ ἀτμὸν ἀναπέμπουσα, καὶ ἀπτομένοις ἐκφανῶς θερμή. ταύτης δ' πλησίον ἦν, ὡς καὶ φανῆναι ἤδη, θυεὶς ἔχουσα ξύλα νεωστὶ καταπλεσμένα ῥητίνῃ πολλῇ. θέρους οὖν μέσου, λαύρος ἥλιος προσβαλὼν, ὀξὺν ἅμα τε ῥητίνην τε, καὶ τὰ ξύλα. καὶ ἐντεῦθεν ἤδη ῥαγαὶ ἦσαν ἕτεραι πλησίον ἀπαρύουσαι, καὶ θυεὸς ἐναγὴς ὀξαλειμμένη ῥητίνῃ, ῥᾳδίως διεδέξατο τὸ πῦρ, καὶ μέχρι τῆς ὀροφῆς ὀξέτεινεν.

C D E F

Quoniam autem hoc definitum est, deinde rursus incipiendum. Omne animal conueniente sibi nutritur alimento, conueniens autem cuique alimentum est, quicquid assimilari corpori quod nutritur potest. Oportet igitur toti nutrientis substantiæ cum tota nutriti natura communio aliqua similitudóque sit prorsus hic quoque non paruo excessus defectúsque subsistente in ipsis discrimine, cùm alia magis consentiētia similiáque sint, alia minùs. Proinde etiam alia conficiendi opere valentiore ac diuturniore, alia minore ac breuiore egent: auium caro minore, suilla maiore, bubula etiã hac maiore. Vinum verò vt assimiletur mutationem desiderat minimam: quòfit, vt tum nutriat, tum roboret celerrimè: porrò id quoque in concoquendi instrumentis, ventriculo, iecinore & venis, prorsus aliquandiu moram traxerit oportet, in quibus scilicet præparatum nutrire corpus iam queat: ante verò quàm in his sit demutatũ, fieri non potest vt animalis corpori sit nutrimentum, etiamsi per totum diem ac noctem extrinsecus super corpus sit impositum. Multóque minùs panis vel beta vel maza foris imposita nutriat. At quæ quidem assimilant, omnia nutrimenta vocantur: reliqua omnia medicamenta. Est porrò & horum natura duplex. Quippe vel cuiusmodi sunt assumpta, eiusmodi etiam permanentia vincũt mutántq; corpus ad eum modum quo id cibos: atq; hæc prorsus tum venenosa, tum naturæ animalis corruptricia pharmaca sunt: Vel mutationis initiũ ab animalis corpore consequuta, deinceps iam putrescunt, ac corrumpuntur: deinde corpus quoque vnà corrũpunt, ac putrefaciunt: sunt autem hæc quoq, venenosa. Est his etiã ampliùs tertia medicamentorum species, eorum nimirũ quę corpus recalfaciunt quidẽ, mali tamen nihil afferunt. Est & quarta eorum species quæ & agunt & patiuntur aliquid, sed tandem vincuntur planéq; assimilantur: accidunt porrò his vt tam medicamenta sint, quàm nutrimenta. Nihil autem miri est si exiguum consequuta momentum aliqua maximam à priore natura mutationem habent: cernuntur enim eiusmodi multa in iis quæ extra nos sunt: siquidem in ea Misya, quæ est Asiæ pars, domus hac aliquando ratione conflagrauit. Erat proiectum columbinum stercus, cui iam putri & excalfacto ac vaporem remittenti, & tangentibus admodũ calido, in propinquo feneſtra fuerat, ita vt iam contingeret eius ligna quæ largè nuper illita resina fuerant. Media igitur æstate cùm Sol plurimis incidisset, accendit tum resinã, tum ligna: hinc autem & fores quædam alię quæ prope fuerũt & feneſtræ nuper etiam resina illitæ facile ignem conceperant, atque ad tectum vsque submiserant:

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 82 sur 276

vbi autem excepta semel à tecto est flamma, celeriter in totam domum est grassata. Hoc (arbitror) modo aiunt & Archimedē hostium triremes vrentibus speculis incendisse. Porrò succenditur his promptè lana, stuppa, ellychnium, ferula, quicquid denique similiter his siccum rarúmq; est. Flammā edunt & lapides attriti, atque hoc magis, siquis sulphure illos illeuerit. Eiusmodi erat medicamentū Medeæ, quippe quod quibus est illitum, omnia vbi in id incidit calor, accendit: constat id ex sulphure & humido bitumine. Iam illud ceu rem mirandam quidam ostentauit: extinxit lucernā, ac rursus muro admouens accendit: alter lapidi eam admouit: fuerant autem tum murus, tum lapis sulphure cōtacti: quod vbi deprehensum est, desiit mirum videri, quod ostentabatur. Ergo omnia id genus medicamina perfectè calida adhuc non sunt, aptissima tamen vt calida fiāt, atq; idcirco potestate calida dicuntur. Ac de his quidē nulla est dubitatio: sed nec cur vinum potum quidem, valenter corpus calfaciat, cuti autem impositum non calfaciat: monstratum enim superiùs paulò est, id non simpliciter vt calidum medicamētum, immo vt conueniens nutrimentum, calfacere animal. Tanquam enim idoneum ignis alimentum, ignē ipsum auget, ita quicquid corporum natura calidorum proprium, & naturale est nutrimentū, id ea semper non solum roborabit, sed etiam insitum eorum calorē augebit: atq; id quidem omnis nutrimenti communis effectus est. Vino autem præter cæterea proprium ac suum est mutationis celeritas, ita vtiq;, vt tedæ, ellychnio, stuppæ, pici. Iam verò ab ignis exemplo nō digressi, admoneamus rursus de lignis humidis quæ ipsa quoq; ignis nutrimentum sunt, cæterum non statim aut cōtinuo, eóque sæpenumero multa igni iniecta non solum flammam quasi sopiunt, sed etiam, si imbecilla est & parua, corrumpendæ quoque eius periculum afferunt. Sic profectò & in animalibus cibi, qui vt prorsus assimilentur & corpus nutriāt, spatio egent, ij frigus vniuersi potiùs, quàm calorem, afferre in præsenti videntur: cæterùm calfaciunt hi quoque tandem nō secus, ac reliqui cibi, si semel, vt corpus nutriant, sint consequuti: omne enim nutrimentum, quatenus nutrimētum est, animalis calorem auget. At, si deuoretur quidem vt nutrimentum, nec tamen superetur neque assimiletur, id erit quod Hippocrates dixit, nomine quidē nutrimentum re autem minime: quippe cum trifariam nutrimentū dicatur, sicut ipse docuit his verbis. Nutrimētum est & quod nutrit: & quod veluti nutrimentum est, & quod futurum nutrimentū est. Quod vtique iam nutrit, & corpori adiungitur, nec amplius futurum est, id propriè nutrimentum nominatur, idem verò & corpus, quod nutrit, omnino excalfacit: quod reliquorū neutrum facit, quod scilicet proprie nutrimenta non sint, sed alterū eorum veluti nutrimentum, alterū tale futurum. Proinde nec vinum ipsum semper animal calfacit, æquè, vt nec oleum flammā accendit, tametsi aptissimum est ignis nutrimentum: immo, si imbecillæ, & exiguæ flammæ cōfertim multum oleum infundas, suffocabis eam, prorsúsque extingues potius, quàm augebis. Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur, quàm vt vinci possit, tantùm abest, vt animal calfaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat, quippe apoplexiæ, & paraplexiæ, & quæ caros & comata vocamus, & neruorū resolutio, & comitiales morbi, & cōuulsiones, & tetani, immodicū vini potum comitātur: quorū vnumquodq; frigidū est vitium.

A ἐπεὶ δ' ἅπαξ ἡ φλὸξ ἐκείνης ἐλάβετο, ταχέως ὅλη πᾶσα ἐνεμήθη τὴν οἰκίαν. οὕτω δή πως, οἶμαι, καὶ τὰ Ἀρχιμήδους, φασὶ λαβόντα τῶν πυρείων ἐμπρῆσαι τὰς τῶν πολεμίων τριήρεις· αὐάνθεται δ' ἑτοίμως ὑπὸ πυρείου, καὶ ἔριον, καὶ συπτεῖον, καὶ θρυαλλὶς, καὶ ναρθὴξ, καὶ πᾶν ὅ,τι αὖ ὁμοίως ἢ ξηρὸν, καὶ λαιῶον. ἐξάπτουσι δὲ φλόγα, καὶ λίθοι τριβόμενοι, καὶ μᾶλλον αὖ θείου τις αὐτοῖς ὑπαπάσῃ. καὶ ὁ τῆς Μηδείας δὲ φάρμακον, τοιοῦτόν ἐστιν. πολλάκις γοῦν αὐάνθεται τοιαῦτα πολλοῦσδε θερμασίας οἷς αὖ ἐπαλφθῇ. σκυάζεται γ' καὶ κεῖνο, λαβόντε θείου, καὶ τῆς ὑγρᾶς ἀσφάλτου, καὶ μυδῶν καὶ ὡς θαυμαστόν τις ἐδείκνυ, ἀποσβεννὺς λύχνον, αὖθις ἅπτων, πίσσῃ B τοιαῦτα φέρων. ἕτερος δὲ, λίθῳ τοιούτῳ φέρειν, ἐτεθείωτο δὲ αὐτὰ καὶ ὁ πίσσης καὶ ὁ λίθος. καὶ ὡς ἐγνώσθη τάδε, θαυμαστὸν οὐκέτ' ἐστὶν ὁ γινόμενον. πολλὰ δὲν ταῦτα τὰ φάρμακα, θερμὰ μὲν οὕτω τελέως ἐστὶν, ὑπερηδύσπαστα μέντοι τοιαῦτα ὁ γὰρ ἑαυτὰ θερμά. καὶ διὰ τοῦτο, δυνάμει θερμὰ λέγεται. τοιαῦτα μὲν δὴ τούτων, οὐδὲν ἄπορον. ἀλλ' οὐδὲ διά τι, πινόμενος μὲν ὁ οἶνος ἰσχναίνει θερμαίνει δ' ὁ σῶμα, κατὰ δὲ τὰ δέρματος ὑπερηδύμενος, οὐ θερμαίνει. δέδεκται γὰρ ὀλίγῳ τοιοῦτερον, οὐχ ἁπλῶς ὥσπερ θερμὸν φάρμακον, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα ἔσφηκε, θερμαῖνον ὁ ζῶον. ὡς γὰρ αἱ τῶν πυρὸς ὑπερηδύοι ἔσφαι ὁ πῦρ αὔξουσιν, οὕτω καὶ τὴν φύσιν θερμὴν σωμάτων, ὁ, τι C ἂν ἀεὶ, οἰκειά τε καὶ σύμφυτος ὑπάρχῃ ἔσφηκε, ῥώσει τε λαβὸν πάντας αὐξᾷ, καὶ τὴν ἐμφυτον αὐξησιν θερμασίαν. καὶ τοῦτο μὲν ἁπάσης ἔσφῆς κοινόν. οἶνῳ δ' ἴδιόν ἐστιν ὄξαιρετον ὑπάρχειν. ὁ γὰρ χυμὸς τῆς μεταβολῆς, ὡς λαθεῖν, καὶ θρυαλλίδι, καὶ συπτείῳ, καὶ πίσσῃ· καὶ δὴ καὶ τῆς εἰκόνος ἐχόμενοι τὸ πυρὸς, αὖ μνησθῶμεν αὖθις ξύλων ὑγρῶν, ἃ ἔσφηκε μὲν ὄζει καὶ αὐτὰ τὸ πυρὸς, ἀλλ' οὐκ αὐθὺς, οὐδ' ἐκ τοῦ παραχρῆμα. καὶ διὰ τοῦτο, ὑπιζληθέντα πολλὰ τῷ πυρὶ, καταχρώσῃ τε τὴν D φλόγα, καὶ μάλιστ' δὴ ἀσθενὴς ὑπάρχῃ καὶ σμικρὰ, κίνδυνον ἐπάγει φθορᾶς. οὕτως οὖν καὶ τοῖς ζῴοις, ὅσα τῶν ἐδεσμάτων, ἵν' ἐξομοιωθῇ τελέως, καὶ θρέψῃ τὸ σῶμα, χρόνου δεῖται, ψύχος μᾶλλον ἐπάγει ἢ θάλπος ἐν τῷ παραχρῆμα φαίνεται. θερμαίνει μὲν ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ταῦτα, παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἐδέσμασιν, εἰ μόνον αὐτοῖς τοσοῦτον εἴη τὸ θρέψαι τὸ σῶμα. ἔσφηκε γὰρ ἅπασα, καὶ τ' ἑαυτῆς λόγον, αὔξει τὸ τοῦ ζῴου θερμόν. εἰ δὲ καταπεπτέον μὲν ὡς ἔσφηκε, μὴ μέντοι δὲ κρατηθείη, τότ' ἐκεῖνο τὸ τοῖς Ἱπποκράτοις εἰρημένον, εἴη αὖ ὄνομα ἔσφῆς, ἔργον δ' οὐχί. τεκμήριον γὰρ τῆς E ἔσφῆς λεγομένης, ὡς γὰρ αὐτὸς ἐδίδαξε τότ' εἰπών. ἔσφηκε δὲ τὸ τρέφον, ἔσφηκε τὸ, οὗ ἔσφηκε, καὶ τὸ μέλλον. ἡ μὲν ἤδη τρέφουσα, καὶ τοιοῦτον ἐστὶν, καὶ μηκέτι μέλλουσα, κυρίως ὀνομάζεται ἔσφηκε. καὶ δὴ καὶ θερμαίνει πάντως τὸ τρεφόμενον σῶμα, τὴν δ' ἄλλων οὐδετέρα, οὔτε μὴν ἔσφαι κυρίως εἰσὶν, ἀλλὰ τὸ μὲν οὗ ἔσφηκε, τὸ δ' ὅτι μέλλει τοιοῦτο γενήσεσθαι. ταῦτ' ἄρα, καὶ αὖθις ὁ οἶνος, ὅτι ἀεὶ θερμαίνει τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἔλαιον αὐάνθη τὴν φλόγα, καίτοι γ' οἰκειότατον ἔσφηκε πυρὸς ὑπάρχον. ἀλλ' ἐὰν ἀσθενὴς ᾖ σμικρᾷ φλογὶ καταχέοις ἔλαιον ἀθρόον, καὶ πολὺ, καταπίξῃς, F καὶ τελέως ἀποσβέσῃς αὐτὸ, μᾶλλον ἢ αὐξήσῃς. οὕτως οὖν καὶ ὁ οἶνος, ἐπειδὰν πολὺς, ὡς μὴ κρατεῖσθαι, πίνηται, τοσοῦτον ἀποδεῖ τοῦ θερμαίνειν τὸ ζῶον, ὥστε καὶ παγὴν ψυχροτέραν γίνεσθαι. ἀποπληξίαι γοῦν, καὶ παραπληξίαι, καὶ κάροι καὶ κῶματα καὶ παράλυσις ὑπολυσίαι τε, καὶ ἀσθμοὶ καὶ τέτανοι τοῖς ἀμέτροις οἴνου πόσεσιν ἕπονται, ψυχρᾶ σύμπαντα πάθη.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 83 sur 276

καθόλου γὰρ, ὅσα τῶν εἰς τὸ σῶμα λαμβανομένων ὡς ἐφ' A
θερμαίνει, ταῦθ' ὕλεσις δή ποτε ψύχοντα, καθ' ὅ, τι καὶ τὸ
φλέγμα τοῦτ' ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης οὐκ αὐξανομένου μόνον, ἀλλὰ
καὶ σβεννυμένου ἐνίοτε. ταῦτα μὲν οὖν ἔοικεν ὁμολογεῖν
ἅπασι, τοῖς τε περὶ στοιχείων, καὶ τοῖς περὶ κράσεων λο-
γισμοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν διαφορῶν τῶν φαρμάκων ἐκ ποικίλης τ' μίξεως,
καὶ ποικίλου τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως ἑκάστου.

B

ΕΚφέρει δ' αἴτιόν τινα δόξειεν ἂν διαφέρεσθαι. τὰ μὲν γὰρ ἐσθιο-
μένων ἐν ἐσθῆτος τροφῆς, καὶ τοῦ δέρματος ὑπιτιθέμενα,
διαβιβρώσκειν τε, καὶ ἕλκοῦν αὐτὸ, καθάπερ νάπυ καὶ τὰ σι-
νηπι, σκόροδά τε, καὶ κρόμμυα. καίτοι τοῦτο συμφωνεῖ τοῖς ὀξ
ἀρχῆς ὑποκειμένοις. ἅμα μὲν γὰρ, ὅτι μεταβάλλεται, καὶ
ἀλλοιοῦται καθ' ἃ τε τῶν χαλεπὰ πεπόνθασι, κἂν ἦ φλεγμο-
νὴ αἱματώδης. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ὅτι μὴ μένει καθ' ἕνα
τόπον, ἀλλ' εἰς πολλὰ μερίζεται πάντη φερόμενα, καὶ πρὸς
τούτοις, ὅτι μίγνυται καὶ χυμοῖς πολλοῖς, καὶ τοῖς ἅμα αὐτοῖς
λαμβανομένοις σιτίοις, ἔτι τε πρὸς τούτοις, ὅτι διὰ ταχέων C
ἥτε πέψις αὐτῶν γίνεται, καὶ ἡ διάκρισις. ὡς ὃ μὲν οἰκεῖον
ἐξομοιωθῆναι, ὃ δὲ περιττὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ δριμὺ, διὰ χα-
λεροῦ τε ἅμα, καὶ οὐρον, καὶ ἱδρώτων ἐκκριθῆναι, διὰ τού-
των τῶν πόρων ὃ ἔξωθεν ἕλκοῦν, ἐσθιόμενον οὐχ ἑλκεῖ. καίτοι κἂν
τῶν εἰρημένων ἐν ὁτιοῦν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, ἱκανὸν ἂν ἦν δύ-
νασθαι ἀβλαβῆ φυλάξαι τὰ ἔντερα, εἰ τύχοι, τὸ μεταβάλ-
λειν πρῶτον. εἰ γὰρ οὐ μένει τὸ νάπυ, τοιοῦτο εἶ ἔξωθεν ἐλή-
φθη, δῆλον ὡς οὐδὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ μένειν ἀξιώσεις. εἰ
δὲ καὶ διακρίνεται, καὶ καθαίρεται, πολὺ δή καὶ μᾶλλον. ὑπ-
ρχει δὲ καὶ τὸ μὴ χρονίζειν ἐν ἑνὶ χωρίῳ. φαίνεται γὰρ οὐδὲ D
περὶ τὸ δέρμα δρᾶσαί τι δυνάμενον, ἂν μὴ χρόνου πλείονος.
ἀλλὰ καὶ τὸ μίγνυσθαι πολλοῖς ἑτέροις σιτίοις, οὐ σμικρὸν
οὐδ' ἀνόητον. γοῦν εἰ μόνον ἀνὴρ προσενέγκοις, χωρὶς
τῶν ἄλλων σιτίων, ὅσον αἴρειν τε, καὶ δῆξιν ὑπιφέρει τῇ γαστρί.
καὶ μὴν δή, κἂν εἰ πολλοῖς γλυκέσι χυμοῖς ἀναμίξας ἀνὴρ
τὸ δέρματος ὑπιτείης, οὐδὲν ἐργάσεται φαῦλον. ὁπότ' οὖν
ἕκαστον τῶν εἰρημένων, ἱκανὸν ᾖ καθ' αὑτὸ κωλύσαι τὸ
νάπυ, δρᾶσαί τι τοιοῦτο οἷός, οἷ οἷός ἐστι περὶ τὸ δέρμα,
πολὺ δή που μᾶλλον, οἶμαι, πάντων ἅμα συνελθόντων. καὶ
γὰρ ἀλλοιοῦται πεπόνθασι, καὶ διακρίνεται, καὶ καθαίρεται, E
καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἀναμίγνυται, καὶ μερίζεται πολλαχῇ,
καὶ πάντῃ φέρεται, καὶ χρονίζει κατ' οὐδέν τῶν μερίων.
ὅτι δ' ἐπὶ πᾶν ἐλθεῖν δριμὺ, πάντας ἀνῆλκωσε καὶ τὰ οἷός,
οὐκ ἐκ τῶν ἀβρωμάτων ἐλκῶν ὑπιγνώσῃ. γίνεται γὰρ πολλοῖς
πολλάκις, τοῖς μὲν ἐξ ἐδεσμάτων μοχθηρῶν, τοῖς δ' ἔκ τι-
νος ἐν αὐτῷ τῷ σώματι διαφθορᾶς, καὶ σηπεδόνος, ἣ καλεῖ-
ται μὴ καλῶς χυμία. καὶ τούτοις οἱόντε μὲν, ἑλκοῦσθαί τι καὶ τῶν
οἷός. ὡς τὰ πολλὰ δὲ, ἐκ τοῦ, τὴν φύσιν ἀποτείνεσθαι τὰ
κατὰ τὴν ἕξιν περιττώματα, πρὸς ὃ δέρμα, τῶν ἑλκοῦσθαι
πολλοῖς καὶ συνεχέσιν ἕλκεσι. καρκῖνός τε γὰρ, καὶ φαγέ- F
δαινα, καὶ ἕρπης ὁ ἀναβιβρωσκόμενος, ἄνθρακές τε, καὶ τὰ
χλωρώτατα, καὶ τηλέφια καλούμενα, καὶ ἄλλαι μυρίαι γίνονται
ἕλκῶν, ἐκ γονῆς τοιαύτης εἰσὶ κακοχυμίας. οὔτ' οὖν τῶν τοιού-
των οὐδὲν ἄπορον, οὔτε διὰ τί τῶν φαρμάκων ἔνια μὴ ἡμᾶς
οὐδὲν ἔξωθεν ἀδικοῦντα, μέγα τι κακὸν ἐργάζεται καταπόντα·

Generatim enim, quæcunque aſſumpta in corpus, A
vt nutrimentum, calfaciunt: hæc interim frigefa-
cere deprehendas, æque ſcilicet, vt flammam ab
eadem materia non augeri modò, verùm etiam
aliquando extingui. Atque hæc quidem omnia
tum iis, quæ de elementis: tum iis, quæ de tempe-
ramentis ſunt prodita, conſentiunt.

CAPVT III.

De differentiis medicamentorum ex varia permixtione, & vario adhibendi modo.

ILlud fortaſſe diſſonare videbitur, quod ex iis, B
quæ vt nutrimentum comeduntur, aliqua cuti
poſita hanc erodunt atque exulcerant, ſicuti ſi-
napi, & alliaque & cæpe. Verum hoc quoque
cum poſitis à principio hypotheſibus concordat:
etenim fit propterea, quòd mutantur, alterantúrque dum & in ventre concoquuntur, & in venis in
ſanguinem vertuntur: præterea quod vno loco
non permanent, ſed in multas partes diuiſa, quo-
quoversùs feruntur: adde & quòd non ſolum mul-
tis ſuccis miſcentur, ſed etiam cibis, cum quibus
ſumuntur: ad hæc quòd celeriter eorum, & concoctio, & partium ſeparatio perficitur ita, vt, quod C
conueniens in eis eſt, aſſimiletur, quod ſuperuacaneum, & acre, per aluum, vrinas & ſudorem excernatur? Propter hæc, inquam, omnia, quod foris impoſitum exulcerat, id comeſtum non exulcerat: &, ſi vel vnum quodlibet prædictorum illis accederet, ſatis eſſe ad ea, quæ foris ſunt, integra ſeruanda, verbi cauſa mutatio ipſa prima. Si namque non maneat ſinapi, quale extrinſecus fuit, cum eſt aſſumptum, manifeſtum eſt nec vim eius manere cenſendum, quòd ſi tum dirimuntur eius partes, tum purgantur, multo vtique magis ſic cenſendum. Iam ſatis erat, quod nec eodem loco maneret, cum nec circa cutem aliquid efficere poſſe D
videatur, niſi diutius immoretur. Sed nec mixtio ipſa cum multis cibis parum momenti habet: ſi enim id citra alium cibum ſolum aſſumas, facile intelliges, quantum moleſtiæ & mordicationis ventriculo afferat, quinetiam, ſi plurimo dulci ſucco admixtum cuti id imponas, quàm nihil afferat incommodi. Cum igitur prædictorum vnumquodlibet per ſe ſatis prohibere poſſit, quo minus ſinapi, quod foris facit in cute, idem facere intus poſſit, multò (arbitror) magis, vbi omnia ſimul coierint: nam & coquendo alteratur, & dirimitur, & expurgatur, & cum multis aliis miſcetur, & variè diſtribuitur, & in omnem partem fertur, nec in vlla moratur. Quòd autem ſi acrimoniam ſuam ſeruaret, E
interna quoque omninò exulceraret ex iis quæ ſponte accidũt vlceribus intelligas. Gignitur enim non rarò aliis ex vitioſo cibo, aliis ex quapiam in ipſo corpore corruptela & putredine vitioſus ſuccus quem cacochymiam vocant. His aliquando interiorum quoque aliquid exulceratur: magna tamen ex parte cutis, quoniam in hanc excrementa quæ in habitum corporis colliguntur, natura expellit, multis & aſſiduis vlceribus afficitur: quippe cancri, phagedænæ, herpetes erodentes, carbunculi, & quæ Charonia & Telephia vocantur, millèque aliæ vlcerum generationes ab eiuſmodi cacohymia naſcuntur. Nec igitur talium quicquam F
eſt dubitandum: ſed nec cur medicamentorum nonnulla, cum nihil nos extrinſecus offendant, intro aſſumpta magnum afferant malum:

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 84 sur 276

aliqua rursus intrò assumpta nonnunquam lædant, nonnunquam conferant: aliqua non solum intrò assumpta, sed etiam extrinsecus admota offendant: quippe vt semel dicam, nihil foris intúsque parem agendi facultatem habet. Neque enim aut rabidi canis spuma, aut viperæ venenum, aut aspidis virus (quæ tamen, si extrinsecus etiam sine vlcere corpori occurrant, offendere creduntur, parem vim habent vel soli cuti applicata vel intrò assumpta. Sed nec illud est mirandum, si certorum medicamentorum vis ad profundum non peruenit: neque enim necesse est vt omnia parem habeant vim. Quòd si ex iis quæ intrò sumuntur, non pauca certo tempore & certa quantitate & in mixtura cum cæteris accepta conferunt: intempestiuè autem & largiùs nec cum aliis admixta lædunt: nec id quidè dubitationem vllam disputationi pariet, siquidem id tum cibis tum ignitum verò omnibus (vt sic dicam) quæ corpori similiter occurrunt, accidere solet. Nam & mediocri nobis flamma nonnunquam opus est, eáque vsi, plurimùm ex ea iuuamur, cùm tamè immodica flamma nos vrat: ad eundem modum & frigidæ potio quæ medi ocris est, confert, quæ immodica est, maximam affert læsionē. Quid igitur miri est esse medicamen aliquod adeo calidum potestate, vt si multum eius sumatur ac in vacuum corpus inferatur, erodat prorsus vratque: sin verò exiguum sit & cum iis quæ vehementiam eius remittant coniunctum, non modo nihil incommodi afferat, verùm etiam c alfaciendo iuuet? Lacrymam enim vel Cyrenaïc am vel Medicam vel Parthicam, ipsam quidem per se citra incommodum sumere non est: at si omninò exigua vel cum aliis in tēpore congruente sit sumpta, nequepere conducit. Atque ad hunc quidem modum, quæcunq; corpus excalfaciunt, vbi mutationis principium in ipso, sicut dictum priùs est, accepêre, recalfacere illud sunt apta: quæ verò refrigerant veluti papaueris succus, hæc à nostr o corpore ne vel paulùm quidem demutantur, se d ipsum statim vincunt ac mutant etiamsi calfacta priùs dederis, est enim eorum natura frigida qu emadmodum aqua. Quare illud rectè Aristoteli sicut alia multa dictum est, calidorum & frigido rum, siccorum & humidorum corporum quæda n esse talia per se, quædam ex accidenti: sicut aq ua per se quidem frigida est, ex accidenti verò al iquando calida: verùm acquisititius eius calor bre ui perit, naturalis frigiditas manet. Tanquam igitur calida aqua flammæ iniecta eam extinguit: sic meconium si quantumuis calfactum dederis & calorem animalis perfrigerabis, & necis periculum afferes. Omnia igitur id genus medicamenta si exiguè sint data, & vnà cum iis quæ vehementiam frigoris eorum castigare valeant nonnūquam vsum aliquem corporibus nostris præstant: quemadmodum in opere de medicamentis dicetur. Siquidem medicamen id quod cantharidas recipit, hydericis prodest, tametsi cantharis ipsa vesicam omninò exulcerat: verùm vbi per ea quæ admiscentur castigata est, ac corpori quod plurimo humore grauatur tum offertur, illum per vrinas expellit. Maximè igitur attendendum in omnibus quæ potestate calida, frigidave dicuntur, sintne ex natura eorum quæ nutrire corpus possunt: an eiusmodi quæ exiguum alterationis momentum nacta, deinde secundum propriam naturam altera corpus ipsum aliquo modo afficiunt: tertio loco, an nullo pacto ab eo quicquam alterentur. Si namque ex nutrientium sunt genere, siquidem

A ἐνιὰ δὲ πολλάκις ἐβλαψεν ἔσα ληφθέντα. πολλάκις γ' ὠφέλησεν· ἔνια δὲ, οὐ μόνον ἔσωθεν, ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν ἀδικεῖ. συλλήβδην γοῦν εἰπεῖν, οὐδὲν ὁμοίως, ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἐνεργεῖν πέφυκεν. οὔτε γὰρ ὁ τῆς λυττώντος κυνὸς, ἀφρὸς, οὔθ' ὁ τῆς ἀσπίδος, οὔθ' ὁ τῆς ἐχίδνης ἰὸς οἵ δὴ καὶ χωρὶς ἕλκους ἔξωθεν προσπεσόντες, ἀδικεῖν πεπίστευνται, τῷ ἴσῳ ἔχειν δυνάμιν, ἢ τῷ δέρματι μόνῳ προσομιλήσαντες, ἢ εἴσω μεταληφθέντες. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκφυγμαίζειν ἄξιον, εἰ ἔνιον φαρμάκων, οὐκ ὀξυκήρατον πρὸς τὸ βαθὺ ἢ δυνάμις. οὐ γὰρ ἀναγκαῖον ἅπασι τοῖς αὐτοῖς ἔχειν ἰσχύν. B εἰ δὲ πολλὰ τῷ εἴσω λαμβανομένων, ὁ μὲν τῷ δὲ τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τοσῆσδε ποσότητος, καὶ τῆς πρὸς τάδε μίξεως, ὠφέλησεν. ἀκαίρως δὲ, καὶ πολλὰ, καὶ ἀμίκτα ληφθέντα, βλάβιον ἐνέγκειν, οὐδὲν ἀντεύθεν ἀπόρημα τῷ λόγῳ. καὶ γὰρ καὶ τοῖς σιτίοις ἐπαρχὴ τόδε γε, καὶ τῷ πυρὶ, καὶ πᾶσιν ὡσαύτως φαίη τοῖς προσπεφυκόσι τῷ σώματι. συμμίξου γοῦν φλογὸς, ἔστιν ὅτε δεόμεθα, καὶ χιόνος, μεγάλας προὸς αὐτῆς ὀνινάμεθα, καίτοι τῆς ἀμέσου καιούσης ἡμᾶς. οὕτω δὲ καὶ ψυχροῦ πόσις, ἢ λοὺ συμμέτρως ὀνίνησιν, ἢ δὲ ἀμέτρως, ἐξάπτους βλάπτει. τί τοίνυν θαυμαστὸν, εἴ τι φαρμάκων οὕτω δυνάμει θερμὸν, ὡς εἰ λοὺ πολύ τε λαμβάνοιτο, καὶ C κενῷ τῷ σώματι προσφέροιτο, ἀφανίζειν τε καὶ κάειν αὖθ' ὁπωστιοῦν; εἰ δ' ὀλίγον εἴη ἢ καὶ σὺν τοῖς κολάζουσιν τὴν ἰσχὺν αὐτὸ, προὸς τῷ μὴ βλάπτειν μηδὲν, ἔτι καὶ θερμαῖνον ὠφελεῖν; ὁπόν γοῦν, ἤτοι τὸ Κυρηναϊκὸν, ἢ τὸ Μηδικὸν, ἢ τὸ Παρθικὸν, αὐτὸν καθ' αὑτὸν, οὐκ ἔστιν ἀλύπως λαβεῖν. ἀλλ' εἰ πρυτελῶς ὀλίγος, ἢ σὺν ἄλλοις ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι ληφθείη, μεγάλως ὠφελεῖ. τοῦτο λοὺ δοῦν ὅσα θερμαίνει ὁ σῶμα, μεταβολῆς ἀρχὴν ἐν αὐτοῖ λαβόντα, καθ' ὅτι προσθεν ἐρρέθη, πάλιν αὖτὸ θερμαίνειν αὖθ' πέφυκεν. ὅσα δὲ ψύχει, D καθάπερ ὁπὸς μήκωνος, οὐ μεταβάλλεται προὸς τῶ σώματος οὐδὲν ἐπ' ὀλίγον, ἀλλ' αὐτὸ νικᾷ, καὶ μεταβάλλει, κἂν εἰ θερμαίνας αὖθ' δοίης. ἔστι γὰρ ἡ σφῶν αὐτῶν φύσις ψυχρὰ, καθότι καὶ τὸ ὕδωρ. ὀρθῶς δοῦν καὶ τοῦτο σὺν πολλοῖς ἄλλοις ἐπ' Ἀριστοτέλους εἴρηται. τῶν, τὰ μὲν θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρῶν σωμάτων, τὰ λοὺ μὲν εἶ) καθ' αὐτὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός. οἷ καὶ τὸ ὕδωρ, καθ' αὐτὸ λοὺ ψυχρὸν, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ποτὲ θερμόν. ἀλλ' ἡ λοὺ ὑπάκτητος αὐτῷ θερμασία, ταχέως ἀπόλλυται, λοὺ δ' ἡ σύμφυτος ψυχρότης. ὡς δοῦν ὕδωρ θερμὸν ὑπιβληθὲν φλογὶ, καταβέννυσιν αὐτὸν, E οὕτω καὶ τὸ μηκώνιον, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα θερμαίνας δοίης. ἀποψύξεις τε τὸν ἐν τοῖς ζώοις θερμασίαν, καὶ κίνδυνον ἐπάξεις θανάτου. πρὸ πάντα δοῦν τὰ τοιαῦτα φάρμακα, βεβιγέα τε διδόμενα, καὶ σὺν τοῖς κολάζειν αὐτῶν τὸ σφοδρὸν τῆ ψύξεως δυναμένοις, ἔστιν ὅτε χρεία ἵνα προσέχῃ τοῖς σώμασιν ἡμῶν, ὡς ἐν τοῖς περὶ φαρμάκων εἰρήσεται. καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ ἁμαρεῖδων φάρμακον, ἰσχυρῶς ὀνίνησι τοὺς ὑδεριῶντας, καίτοι τὸν πίπερι ἕλκοῦ τῆ κύστιν ἢ καθαιρεῖς. ἀλλ' ἐπειδὴν σὺν τε τοῖς μιχθέντων αὐτῇ κολασθῇ, καὶ σώματι προσάγηται, παμπόλλου ὑγρότητα περιέχοντι, κενοῖ δὴ τὸν οὖρον αὐτέν. μάλιστα δοῦν χρὴ προσέχειν τὸν νοῦν ἐν ἅπασι τοῖς δυνάμει θερμοῖς, ἢ ψυχροῖς εἶ) λεγομένοις, εἴτε τὴ φύσεως ὅστι τοῖ τρέφειν δυναμένων, εἴτε μόνῳ ἀφορμὴν ἀλλοιώσεως λαμβάνοντα, καὶ ἅπτεται τῆ τὴ οἰκείαν φύσιν ἀλλοιοῦσθαι. δεῖ δὲ καὶ πῶς ὃ σῶμα. καὶ τέλος ὅτι τούτοις, εἰ μηδὲ ὅλως ἀλλοιοῦται προὸς αὐτὸ τῆ μηδὲν. εἰ μὲ γὰρ ὁτὲ τῷ ἡλίους εἴη τοῖ προφέροντος, εἰ μὲ

κεκαυθεῖν, θερμήνῃ, μὴ κεκαυθέντα δὲ, ψύχῃ. εἰ δὲ τῶν ἐπ' ὀλίγον ποσὸν ἀλλοιουμένων, θερμήνῃ πάντως. εἰ δὲ τῶν μηδ' ὅλως, ψύχῃ μάλιστα.

A vincantur, calfaciunt, si non vincantur, refrigerant: sin ex iis sunt quæ exiguum quippiam alterantur, omninò calfaciunt, si verò ex iis quæ omninò non alterantur, maximè refrigerant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐν τῷ σώματι φαρμάκων. καὶ ποσαχῶς ἔνια ὑπ' αὐτῶν μὴ διοίσεται, ἔνια δὲ διοίσεται μεταβάλλεσθαι.

CAPVT IV.

De Actione medicamentorum in corpus: & quo pacto nonnulla ab ipso nequeant, nonnulla queant mutari.

Προσήκειν δὲ, ὡς εἴρηται μάλιστα, καὶ διαιρεῖσθαι τὰ καθ' ἑαυτὰ, τῶν κατὰ συμβεβηκὸς, οὐκ ὀπτὶ θερμῶν καὶ ψυχρῶν μόνον, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον αὐτῶν, ἐφ' ὑγρῶν τε καὶ ξηρῶν. ἔνια γὰρ τῶν τοιούτων, ξηρὰ τῇς οὐσίας ὑπάρχοντα, πολλῷ θερμῷ ταχέως, φαντασίαν ὑγρότητος ἔλαβεν, ὡς χαλκὸς καὶ σίδηρος. ἢ καθ' ἑαυτὰ μὲν ὄντα ὑγρὰ καθάπερ ὁ χρύσαλλος, ἀκεράτῳ δὲ ψύξῃ πλησιάζοντα, ξηρὰ φαίνεται. χρὴ τοίνυν τούτων ἁπάντων τὴν κρίσιν οὐχ ἁπλῶς ποιεῖσθαι, καθάπερ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, ἀλλὰ μὴ τὸ συνεπισκέπτεσθαι, πῶς ἔχῃ θερμότητος ἢ ψυχρότητος· εἰ μὲν γὰρ ὀλίγης μετέχοντα θερμότητος, ὅμως καὶ ὑγρὰ φαίνοιτο, διὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ὄντα τοιαῦτα, κἂν εἰ μὴ θαυλιοῖς θερμασίας, ξηρά. τὰ δ' ἤδη ῥέοντα μὴ θερμότητος ξενούσης, ἢ πεπηγότα διὰ ψύξιν ἄκρατον, οὐ καθ' ἑαυτὰ νομίζειν χρή. τὰ μὲν ὑγρὰ, τὰ δὲ ξηρά. ταῦτα τε δὴ διαιρεῖσθαι τὰ καθ' ἑαυτὰ, τῶν κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ διαφέροντά τε πρὸς αὐτὰ ταῦτα, τὴν κρίσιν οὕτω ποιεῖσθαι, τῶν δυνάμει θερμῶν, ἢ ψυχρῶν, ἢ ξηρῶν, ἢ ὑγρῶν. οὐ γὰρ πρὸς ὃ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ πρὸς ὃ καθ' ἑαυτὸ χρὴ κρίνεσθαι ὃ δυνάμει. κοινὴ δ' ὅπτι πάντων ἡ κρίσις καὶ μία, ὃ τάχος τῆς ἀλλοιώσεως. ὁμωνύμως δὲ λεγομένου τοῦ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ· τὰ μὲν γὰρ κατ' ὀπτικὴν αὐτῶν ὀνομάζεται, τὰ δ' ὡς ἄκρατα ἔχοντα ἧς προσονομάζεται ποιότητος, εἰς ὁπότερον αὐτῶν ἐπίμους μεθίσταται ὃ κρινόμενον, ἔστι δυνάμει τοιοῦτο. ἔλαιον μὲν γὰρ ὅτι δυνάμει θερμὸν, ὅτι ῥᾳδίως φλὸξ γίνεται. καὶ ταῦτα δὲ, καὶ ῥητίνη, καὶ ἄσφαλτος, καὶ πίττα. οἶνος δὲ, ὅτι ῥᾳδίως αἷμα γίνεται. καὶ ταῦτα δὲ καὶ μέλι, καὶ κρέας, καὶ γάλα. ταυτὶ μὲν οὖν, ὅλαις ἀλλοιούμενα ταῖς οὐσίαις, ἔσθ' ἃ τῶν ἀλλοιωτῶν εἰσι. τὰ δὲ καὶ μίαν ἐπιναιοῦν ποιότητα, τὴν ἀλλοίωσιν ἴσχοντά τε, καὶ πεπόμενα, φάρμακα μόνον, ὥσπερ γε καὶ ὅσα ταῖς ὅλαις ἑαυτῶν οὐσίαις ἀτρεπτα μένοντα, διαφθείρει τὸ σῶμα, φάρμακα μὲν ὄντα καὶ τὰ τοιαῦτα. χαλεπὰ δὲ, καὶ φθαρτικὰ τῆς τοῦ ζώου φύσεως, ὅταν πολλὰ, οἷμαι, καὶ τὸ ἧμισυ αὐτῶν ἄπεπτον ὀνομάζεται δηλητήριον. οὐ γὰρ διὰ τοῦτό γε, λεκτέον οὐδὲ εἶναι τῷ ὄντι δηλητήρια τὰ τοιαῦτα, ὅτι πάντελῶς ἐλάχιστα πρόσεστιν, βλάβην οὐδὲ μίαν αἰσθητὴν ἐπιφέρειν. οὕτω γὰρ ἂν οὐδὲ τὸ πῦρ εἴη θερμὸν, οὐδὲ ἡ χιὼν ψυχρά. ὡς καὶ τούτων γε πάντων ἅπασι τὰ σμικρὰ, σαφὲς οὐδὲν ἀποτελεῖ πρὸς τοῖς σώμασιν ἡμῶν πάθος. ἀπιθάνως γὰρ ἑνὸς ἑκατοστὸν μέρος, ἔστι μὲν πάντως τῶν ἡμῖν πῦρ, ἀλλ' οὐ μόνον οὐκ ἂν ἡμᾶς καύσειεν, ἢ θερμήνειεν, ἀλλ' οὐδ' ἂν αἴσθησίν τινα παράσχοι. οὕτω δὲ καὶ ὁ τῆς ψυχρᾶς ῥαιδος ἑκατοστὸν μέρος, ὃ μόνον οὐδὲν ἂν βλάψειεν, ἢ ψύξειεν, ἀλλ' οὐδ' ἂν αἴσθησίν τινα παράσχοι. μὴ τοίνυν οὕτως μηδὲ τὰ δηλητήρια κρίνῃ, ἀλλὰ τῇ τῆς ὅλης φύσεως ἀναπώσῃ.

B Attendere autem (vt dictum est) quàm maximè oportet ac discernere quæ per se sunt ab iis quæ per accidens, non in calidis & frigidis modò, sed nihilo etiam seciùs in siccis & humidis. Quippe aliqua talium cùm siccam substantiam sint sortita, vbi largo calore sunt liquata, humiditatis speciem habent, veluti æs & ferrum: quædam per se humida vbi in sincero frigore sunt morata, apparent sicca sicut glacies. Minimè igitur de his omnibus faciendum absolutè & sine vlla exceptione iudicium est (sicut in superioribus monuimus) sed cum eo, vt, quemadmodum sese in calore frigoréque habeant, considerentur. Siquidem si exiguo prædita calore, nihilominus humida cernuntur, talia esse ex propria natura sunt censenda, C tametsi cum copioso calore sint sicca: quæ verò vel sub feruenti calore fluunt, vel sub puro frigore sunt concreta, ne horum quidem altera per se humida, altera per se sicca sunt existimanda. Ergo tum ad hunc modum distinguere conueniet quæ per se sunt, ab iis quæ per accidens: tum ad hæc ipsa spectantibus, eorum quæ potestate calida, frigida, humida siccáve sunt, iudicium faciendum. Non enim ad id quod secundum accidens est respicientibus, sed ad id quod secundum se est, id quod potestate est iudicari debebit. Porrò communis in omnibus vnáque iudicandi ratio est alte- D rationis celeritas. At cùm calidum, frigidum, humidum & siccum dicantur ὁμωνύμως, quod scilicet alia per id quod exuperat, sic nominẽtur, alia quod eam qualitatem à qua sunt denominata, summam habeant: in vtrumcumque horum promptè id vertitur de quo iudicium agitur, tale potestate fuerit. Oleum namque calidum potestate est, nimirum quod flamma facilè fiat: eodem modo resina, bitumen & pix: vinum autem quòd facile fiat sanguis: pari modo mel & caro & lac: atq; hæc quidem totis ipsorum alteratis substantiis nutrimẽta se alterantium sunt. Quæ verò vna qualibet qualitate alterã- E tur ac mutantur, ea medicamenta tantùm sunt: medicamenta itidem sunt, & quæ nulla substantiæ suæ mutata parte, sed tota seruata integra, corpus ipsũ afficiunt, cæterùm grauia & naturam animalis corrumpentia: vnde & totum eorum genus deleterion id est pestilens dici reor. Quippe hæc non propterea genere deleteria non esse dicendum est, quod vbi planè minima exhibentur, nullam inferũt sensilem noxam: sic namque neque ignis ipse calidus sit, neque nix frigida, nam horum quoque liquid prorsus exiguum est, nullum euidens in corporibus nostris excitat affectum: quippe centesima vnius F scintillæ pars est quidem omnino genere ignis, cæterùm adeo nos non vrat excalfaciatve, vt corpori incidens ne sensum quidem vllum sui excitet: ad eundem modum frigidæ guttæ centesima portio nõ modò nihil offendat aut refrigeret, sed nec sensum sui vllũ præbeat. Nequaquam igitur sic iudicãda deleteria sunt, immo totius naturæ cõtrarietate.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 86 sur 276

Porrò iudicabitur contrarietas ex ea quæ media intercedit mutatione. In elementis, verbi gratia, neque aqua mutari potest in ignem, neque ignis in aquam, sed ambo in aërem, is verò in vtraque, at illa in alterutrum nullo modo. Ergo continens & sine medio est aquæ mutatio in aërem, itémque ignis : non continens, ignis & aquæ in alterutrum : hæc igitur inter se contraria pugnantiáque sunt. Non dissimili ratione papaueris succus hominis corpori prorsus est contrarius, vt quod in eum quicquam agere ne vna quidem qualitate possit, multò minùs etiam tota sua substantia possit : atque vnum quidem deleteriorum genus eiusmodi est. Alterum est eorum quæ ex nostro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, ac deinde in multiformes alterationes vertuntur, quibus corrumpi naturam nostram accidit : eiusmodi enim omnia deleteria genere sunt, etiamsi propter exiguitatem nonnunquam nihil quod sentiatur, efficiant. Ac quæ corporis nostri naturam rodunt, putrefaciunt & liquant, meritò potestate calida nominantur : contrà, quæ refrigerant & sensum auferunt torporémque notabilem afferunt, frigida. Et priora quidem nihil non rationi consonum, aut ipsa pati, aut in corporibus nostris efficere videntur : siquidem calido corpori applicata & mutationis momentum aliquod hinc adepta, alia quidem ad summam caliditatem, alia verò perueniunt ad putredinem. Iure igitur pro suo affectu, etiam corpus animalis afficiunt. At quæ corpus tametsi ipsa calida sunt applicata, tamen refrigerant, non paruam dubitationem afferunt, vtrius potiùs naturæ sint. Nam si energia semel calida sunt reddita, cur animal non calfaciunt? sin nondum sunt calfacta, quomodo apparent calida ? Soluetur dubitatio si distinguatur quod per se frigidum est, ab eo quod est ex accidenti, ita vti Aristoteles docuit : perit namque celeriter eorum quæ ex accidenti sunt calida, acquisititius affectus, ita vt in priorem naturæ suæ statum facile reuertantur. Porrò in applicandis iis nobis, quæ natura quidem sunt frigida sed per accidens calida, duo hæc contingere est necesse, & vt acquisititius eorum calor pereat : & propria eorum temperies à nostra nihil immutata, frigida perstet. Et quid miri si papaueris succus, mandragora, vel cicuta, vel similium aliquid, quamuis exhibeantur calfacta, paulò pòst euadunt frigida, cum idem patiantur ptissana, & lac & far panis vbi in imbecillum ventrem demissa ab eo non superantur? euomuntur enim non rarò abundè frigida. Et quod his maius est quódque Hippocrates notauit, *pituita ipsa, quamuis iam humor sit, atque ex cibis in ventre non concoctis frequenter nata, nihilominus frigida tangentibus sentitur* : neque id modo dum in ventre consistit, sed etiam postquam à venis ipsis purgantis cuiuspiam medicamenti vi est detracta : tametsi enim quàm tenacissima natura est ac per vim ducitur, attamen ne ipsa quidem tractus violentia calfieri potest. Quid igitur miri si etiam papaueris succus, quòd naturæ nostræ tam contrarium medicamentum est, quàm celerrimè refrigeretur, etiam si calfactus sit exhibitus, refrigeret autem vnà secum & corpus (quippe acquisititium calorem non seruat, propterea quod natura frigidus est) at quia eius substantia à nobis non alteratur, immò potiùs nos alterat & mutat,

τὴν δ' ἀντίωσιν, ἐκ τῆς ἐμμέσου κρίνειν μεταβολῆς. οἷ ὕδατος ἀπὸ τῶν στοιχείων, οὔθ' ὕδωρ εἰς πῦρ, οὔτε πῦρ εἰς ὕδωρ μεταβάλλειν πέφυκεν, ἀλλ' εἰς ἀέρα μὲν ἀμφω, ἀκρατος δ' εἰς ἑκάτερα, εἰς ἄλληλα δὲ ταῦτ' οὐδαμῶς. ἄμεσος μὲν οὖν ἡ εἰς ἀέρα μεταβολὴ τῷ ὕδατος, ὡσαύτως δὲ καὶ τῷ πυρός. ἐκ ἀμέσου δὲ, ἡ πυρὸς καὶ ὕδατος εἰς ἄλληλα. ταῦτ' οὖν, ἀλλήλοις ἀντία ἐστὶ καὶ πολέμια. τὴν δὲ τ' αὐτὸν ἔχον τρόπον καὶ ὁπὸς μήκωνος, φύσεως ἀπείρῳ σώματι τελέως ἐστὶν ἀντικος, ὥσθ' εἰς αὐτὸ, οὔτε τὴν μίαν ποιότητα δρᾶσαι δυνάμενον, οὔτε πολὺ δὴ μᾶλλον ἔτι καθ' ὅλην τὴν οὐσίαν. ἓν μὲν δὴ τοῦτο γένος τῶν δηλητηρίων. ἕτερον δὲ, τῶν ἀφορμὴν μὲν ἴνα μεταβολῆς λαμβανόντων ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν θερμασίας, εἰς πολυειδεῖς δ' ἐντεῦθεν ἐκτρεπομένων ἀλλοιώσεις, ὑφ' ὧν διαφθείρεσθαι τὴν φύσιν ἡμῶν συμβαίνει. πάντα γὰρ τοιαῦτα, τὴν μὲν δηλητήρια, κἂν διὰ σμικρότητα ποτε, μηδὲν αἰσθητὸν ἀφεργάζηται. τὰ μὲν δὴ διαβιβρώσκοντα, καὶ σήποντα, καὶ τήκοντα τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν φύσιν, εἰκότως ὀνομάζεται δυνάμει θερμά. τὰ δ' αὖ ψύχοντα, ἐναρκτικῶντα, ψυχρά. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τοσοῦτον διάλογον οὐδὲν, οὔτε αὐτὰ πάσχειν, οὔτε τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἐναπεργάζεσθαι δοκεῖ. θερμῷ γὰρ σώματι πλησιάσαντα, καὶ λύπην ῥοπὴν ἀλλοιώσεως ἐντεῦθεν λαβόντα, τὰ μὲν εἰς ἐκάτερα ἀφικνεῖται θερμότητα, τὰ δ' εἰς σηπεδόνα. διαπίπτουσιν οὖν εἰκότως καὶ τὰ τῶν ζώων σώματα, τὴν τῶν ἑαυτῶν διάθεσιν. ὅσα δὲ ψύχει τὸ σῶμα, κἂν θερμήνας αὐτὰ προσενέγκῃς, ἀπορίαν οὐ σμικρὰν ἐπιφέρει, τίνος ποτὲ φύσεώς ἐστιν εἰ γὰρ ἅπαξ ἐνεργείᾳ θερμὰ γένοντο, τί οὐ θερμαίνει τὸ ζῶον; ἢ εἰ μήπω τεθερμασται, πῶς φαίνεται θερμά ; λύσις δὲ τῆς ἀπορίας, εἰ διορισθείη τὸ καθ' αὑτὸ ψυχρὸν, τῷ συμβεβηκὸς, ὡς Ἀριστοτέλης ἐδίδαξεν. ἀπόλλυται γὰρ ἐν τάχει, τὴν συμβεβηκὸς θερμὴν ἡ ὀπτικὴ διάθεσις, ὥστ' εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτὰ φύσιν ἐπανέρχεσθαι ῥᾳδίως. ἐν δὲ τοῖς πλησιάζειν ἡμῖν τὰ φύσει μὲν ψυχρὰ, τῷ συμβεβηκὸς δὲ θερμὰ, δύο ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης γίνεται. τὸ μὲν ὀπτικὸν αὐτῶν ἀπόλλυται θερμὸν, ἡ δ' οἰκεία κρᾶσις, σῴζεται ἐπὶ τῆς ἡμετέρας παρούσα, μήτε ψυχρὰ. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ μήκωνος ὀπὸς, ἢ μανδραγόρας, ἢ κώνειον, ἢ τι τῶν τοιούτων, εἰ καὶ θερμανθέντα προσενεχθείη, μικρὸν ὕστερον γίνεται ψυχρά ; πτισάνης, καὶ γάλακτος, καὶ χόνδρου, καὶ ἄρτου, ὃ αὖθ' ὑπὸ τοῦτο παρόντων, ἐπειδὰν εἰς ἄῤῥωστον ἐμπεσόντα γαστέρα, μὴ κρατηθῇ πρὸς αὐτῆς. ἐμεῖται γοῦν πολλάκις ἱκανῶς ψυχρά. τὸ δὲ τούτων μεῖζον, ὃ δὴ καὶ Ἱπποκράτης ἐπεσημήνατο · καίτοι χυμὸς ὢν ἤδη τὸ φλέγμα, κἀκ τῶν σιτίων τῶν μὴ πεφθέντων πολλάκις ἐν τῇ γαστρὶ γινόμενος, ὅμως ψυχρὸν ἀπομόμοις φαίνεται, οὐ μόνον ἐν τῇ γαστρὶ συσὰν, ἀλλὰ κἀκ τῶν φλεβῶν αὐτῶν, ὑπό τινος τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ἑλκόμενον. καὶ τοί γε γλισχρότατόν ἐστι σφόδρα, καὶ βιαίως ἄγεται, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἡ βία τῆς ὅλης ἐκθερμαίνειν αὐτὸ δύναται. τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ καὶ τὸ μηκώνειον, οὕτως ἐναντίον ἡμῶν τῇ φύσει φάρμακον, ἀποψύχεται μὲν αὐτίκα μάλα, κἂν θερμὸν ποθῇ, συγκεκραμένον δ' ἑαυτῷ τὸ σῶμα. τὴν γὰρ ὀπτικὴν οὐ φυλάττει θερμασίαν, ὅτι φύσει ψυχρόν ἐστιν. τῶν δὲ μὴ δ' ἀλλοιοῦσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν πρὸς ἡμῶν, μηδὲ μᾶλλον ὁμοιοῦν τε καὶ μεταβάλλειν ἡμᾶς,

οὔτε θερμαίνεται τι τοῖς ἡμῶν, αὐδὲ τε ἀφαιρῆσιν ἡμᾶς καθ' αὑτό. ψυχρὸν οὖν ὑπάρχον φύσει, ψύχει δήπου καὶ ἡμᾶς. οὐκ οὖν οὐκ ἔτ' ἄποθεν οὐδὲν ὑπολοιπόν ἐν τῷ λόγῳ. καὶ γὰρ δὴ καὶ ὅτι τούτων ἀπάντων, τὰ φύσει ψυχρά, ὅτι αὖ ὅτι πλέον ἐκθερμήνης, ἐξίστα τὴν ἰδίας φύσεως, τοῖς τῷ μηδὲν ἄποθεν ἔχειν, ἔτι καὶ μάρτυρες τοῖς εἰρημένοις. ὡς γὰρ καὶ ἡ σαλαμάνδρα μέχρι μέν τινος, ὑπὸ πυρὸς οὐδὲν πάσχει. καταχθείσα δ' εἰ μὲν πλείονι χρόνῳ τῷ πυρὶ πλησιάσειεν, οὕτω καὶ ὁ μανδραγόρας, καὶ κώνειον, καὶ ψύλλιον, ὅτι βραχὺ μέν ὁμιλήσαντα τῷ πυρὶ, τὴν οἰκείαν ἔτι τὴν ἀφ' ἑαυτῶν κρᾶσιν. ὅτι πλέον δὲ θερμανθέντα, ἀφαιρεῖται τοῦ ψυχροῦ, καὶ ὁρᾶν οὐκέτι οὐδὲν ὧν τοιοῦτον ἐπέφυκεν, δυνάμενα. τὴν μὲν δὴ τοιούτων ἀπάντων ἡ φύσις, ἐναντιωτάτη τοῖς ἀνθρώποις ἐστί. φύσιν δ' ὀνομάζω εἶπα, τὴν ὅλην οὐσίαν τε, καὶ κρᾶσιν λέγω, τὴν ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων, θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ τε καὶ ὑγροῦ, τὴν δὲ ἁπλᾶ τρεφόντων, οἰκειοτάτη. ἃ δ' ἄλλα πάσχειν μεταξύ τούτων ἐστί. τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δ' ἧττον ὁρᾶν ἐκ παθόντα ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν, δυνάμενα. καταθεῖον μὲν γὰρ, καὶ πεφθεῖσι, ὁρᾶν μᾶλλον, ἢ παθόντα ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν δυνάμενα. οἶνος δὲ, καὶ μέλι, καὶ ποτιστήριον, παθόντα μᾶλλον, ἢ ὁρᾶν. ἀπάντα οὖν ταῦτα, καὶ παθόντι τι καὶ ὁρᾶ πρὸς τὸ σῶμα. καθ' ὅλου γὰρ ἐπειδὴ εἰς ταὐτὸ ἀλλήλοις ἥκοντα δύο σώματα, ἄμφω μάχεται τε, καὶ στασιάζει πρὸς ἄλληλα πρὸς τὴν ἀλλοίωσιν, ὁ μὲν χρόνῳ πλείονι, ὁρᾶν καὶ παθόντα ἑκάτερον αὐτῶν ἀναγκαῖόν ἐστιν. ἴσως δὲ καὶ μὴ πολλῷ πάνυ χρόνῳ γίγνηται τοῦτο, ὁρᾶ μὲν ἔτι καὶ πότε, τὸ νικώμενον εἰς τὸ κρατοῦν, ἀλλ' οὐ πάνυ σμικρόν, ὡς λανθάνειν τὴν αἴσθησιν. ὁρᾶ γὰρ ὁ τμηλικώτατος σίδηρος, εἰ τὴν μαλακώτατον τέμνοι κηρὸν δι' ὅλης ἡμέρας καὶ νυκτός, ἀδύνατον αὐτὴν μὴ οὐκ ἀμβλυνθῆναι σαφῶς. οὕτω δή που καὶ κεῖνο καλῶς εἰρῆσθαι δοκεῖ,

Ῥέπτει καὶ λαίνη ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη.

καὶ γὰρ καὶ φαίνεται γινόμενον οὕτως, ἀλλ' ὅτι μὲν μιᾶς, ἢ καὶ δευτέρας πρόσοψιν, οὐδὲν οὕπω σαφὲς ἐν τοῖς τοιούτοις ἰδεῖν ἐστιν. ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὃ μὴ δι' ὅλως πάσχειν ἔνια πρὸς τὴν μιλτιώτων, ἐδοξάσθη τισὶ· καὶ συγχωρητέον γε τοῖς οὕτω λέγουσι. πολλάκις δὲ καὶ αὐτοὶ ἡμᾶς, ὁμοίως ἐκείνοις λεκτέον ἐστὶ τὰ πολλά. πλὴν εἴποτε μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀκριβείας αὐτὸν ἐξερευνῶμεν τὸν λόγον, ὥσπερ ἐν τῷ πρόσθεν ποιοῦμεν. οὕτως οὖν καὶ ὃ τῆς ἀπαθείας δόγμα, τοῖς λόγῳ μὲν αὐτὸ μόνῳ σκοποῦσιν, ἰσχυρὰν ἔχει τὴν ἀπόδειξιν. οὐ μὴν χρεία γέ τις ἐστὶν αὐτοῦ, πρὸς τοὺς κατ' μέρος πρόσοψις. εἰ γὰρ οὕτω μικρά τινα πρὸς ἡμᾶς ἡ πάθη ἀφ' ἑκάστου, ὡς μηδεμίαν αἴσθησιν καὶ σαφῆ βλάβην ἐνεργεῖσθαι μηδεμιᾶς, δι' ἃ καὶ φεύγοντα δήπουθέν ἐστι, καὶ τῶν μηδὲν εἶναι φάσκοντα τοιαῦτα, συγχωρητέον. οὕτως οὖν ἔχει καὶ περὶ τῶν τρεφόντων, ὀλίγου δεῖν, ἀπάντων. ἐργάζεται μὲν γάρ τι καὶ τοῦτο πρὸς τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐκ αἰσθητόν, οὐδὲ σαφές τι καθ' ἑαυτό. ἢ μὴν τοι πολυχρόνιος αὐτῶν πρόσοψις, μεγάλως ἄλλοιοῖ, καὶ μεταβάλλει σαφῶς ἤδη τὰ σώματα. ἔνια μὲν γε καὶ τῷ πρώτῳ χρῆσιν διδύς, εὐαρίθμως ἐνδείκνυται τὴν ἀλλοίωσιν, οἷ καὶ ἡ θριδακίνη. τοῖς μὲν ἐγκαυματώδεσι τὴν ἀσθενῆ, σαφῶς ἐμψύχουσά τε, καὶ ἀδίψους ἐργαζομένη, τοῖς δὲ κατεψυγμένοις, εὐαρίθμως βλάπτουσα. σμυρνῆς δὲ οὐ σμικρὰ καὶ τοῖς ὕπνοις, οὐ κατ' ἄλλον τινὰ λόγον, ἀλλ' ὅτι ψυχρά τέ ἐστι, καὶ ὑγρὰ τὴν κρᾶσιν. ἀλλ' οὕτως ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ πρὸς ἀνθρώπου τε, καὶ πάλιν ὅσα πρόφυλ πέφυκεν,

idcirco nec à nobis quicquam recipit caloris, & pro ſua natura nos afficit: itaque cùm frigidus natura ſit, & nos vtique refrigerat. Nihil igitur in dictione noſtra eſt dubitationis reliquum. Enimuerò quàm horum omnium quæ frigida per naturam ſunt quicquid plùs iuſto calfeceris, ex propria id natura recedat, præterquàm quod nullam dubitationem habet, etiam prædictis à nobis affert teſtimonium. Sicut enim ſalamandra ad certum vſque terminum ab igne nihil patitur, vritur autem ſi longiore ſpatio igni ſit admota: ſic & mandragora & cicuta & pſyllium breui ſpatio igni admota, proprium adhuc temperamentum ſeruant, largiùs autem excalfacta, illico corrumpuntur nec quicquam eorum ampliùs efficere quæ priùs poterant valent. Ac talium quidem omnium natura hominibus maximè eſt contraria (ſanè naturam cum dico vniuerſam ſubſtantiam ac temperiem quæ ex primis elementis conflatur ſignifico, calido, frigido, humido, ſicco:) eorum verò quæ celerrimè nutriunt, conuenientiſſima: reliqua omnia media inter hæc ſunt, quorum alia magis, alia minùs agere ac pati à corpore noſtro poſſunt. Siquidem caſtoreum & piper agere magis in corpus noſtrum quàm pati ab eo valent: vinum & mel & ptiſſana, pati magis quàm agere. Ergo hæc omnia tum agunt circa corpus aliquid, tum verò patiuntur. Omnino enim vbi duo aliqua corpora inter ſe commiſſa multo tempore pugnant certántque inuicem de alterando, vtrumque eorum tum agere, tum pati eſt neceſſe. Fortaſſe autem & ſi non multo tempore id fiat, attamen agit etiam id quod vincitur in id quod vincit, verùm ita exiguum, vt ſenſum effugiat: neque enim ſi acutiſſimo ferro molliſſimam ceram toto die ac nocte incidas, fieri poteſt vt non fiat manifeſtò obtuſius. Ita nimirum illud commodè dici videtur,

Aſſiduo illiſu durum cauat vndula ſaxum:

quippe ita quoque fieri cernitur: cæterùm ex vno aut altero ictu nihil adhuc euidens videre in talibus licet: ex quo factum arbitror vt nonnulli quædam ab admotis ſibi nihil prorſus pati opinati ſint. Et cedendum quidem eſt ita loquentibus: ſæpe verò nobis quoque ipſis eodem pacto plerumque loquendum eſt, niſi ſicubi ad vltimum examen diſputationem perducimus, quemadmodum in præſentia facimus. Sic igitur ἀπαθείας, id eſt nunquam deficientis affectionis dogma, iis vtique qui ſolum id ratione ipſa æſtimant, valente demonſtratione non caret: non eſt tamen eius ad priuatas ſingulatim obeundas actiones vllus vſus. Si namque adeò exigui affectus ſint quibus aſſiduè afficimur, vt nulli actioni ſenſile & manifeſtum incommodum afferant, facile profectò contemnendi ſunt: atque ei qui affectus id genus nullos eſſe dicit, non repugnandum. Perinde igitur habet & in iis quæ nutriunt propè dixerim omnibus: quippe quæ ipſa quoq; in corpore hominis aliquid faciũt, ſed nec ſenſibile aliquid prorſus, nec euidens: diuturna tamen eorum exhibitio magnoperè alterat mutátq; manifeſtè iam corpora. Sunt enim & quæ primo ſtatim vſu manifeſtam alterationem ſuam indicent, veluti lactuca: quæ eos quibus vẽter quidem æſtuat, manifeſtè refrigerat atque à ſiti vindicat: quibus autem refrigeratus eſt, manifeſtè lædit: Conducit verò & ad ſomnum non parum, neq; id alia ratione vlla, quàm quod frigido temperamento & humido eſt: verùm ſic eſt humida & frigida ad hominem & alia quæ ab ipſa nutriri ſunt apta, ſicut

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 88 sur 276

ſicut viridia ligna ad ignem. Quare rationabiliter cibi id genus vtrúmque præſtant & quòd veluti medicamenta corpus noſtrum afficiunt, & quòd nutriunt: toto quidem concoquendi ſui tempore, vt medicamenta: vbi verò iam nutriunt ac prorſus ſunt aſſimilata, tum vt quæ non amplius quicquam in nos agant, naturalem calorem augent, ceu priùs eſt dictum: quippe id omnium quæ nutriunt commune eſt. Nec eſt quòd miremur (ſi modo exempli viridium lignorum non ſumus immemores) eſſe aliqua quæ priùs quàm aſſimilentur & nutriant, dum adhuc concoquuntur refrigerent: cùm aſſimilata ſunt ac iam nutriunt, calfaciant. Itaque vſus quoque talium omnium duplex medicis ſuppetit, tum vt ciborum tum vt medicamentorum. Fac namque mutata ſit alicui optima ventriculi temperies ad calidiorem, is profectò, quandiu lactucam concoquit, refrigerabitur & mediocritatem temperamenti aſſequetur: vbi verò ex ea iam nutritus eſt, inſiti caloris ſubſtantiam augebit. In eo igitur vel maximè teſe fallere videtur iuniorum medicorum vulgus, quod ignorat in nobis aliquando qualitatem caloris intendi, aliquando ſubſtantiam eius augeri: & vtroque genere veteres calidius factum animal dicere: ſit enim calidius ſiue calorem eius intendas, ſiue ſubſtantiam in qua prima conſiſtit, inaugeas. Finge namque ex iis quæ in animalis corpore continentur ſanguinem per ſe calidum, aut ſi magis placet flauam bilem: reliqua omnia ex accidenti eſſe calida, vtique quòd horum aliquam habeant partem: nunquid non neceſſe erit animal bifariam calidius eſſe, vel quòd plùs calidorum ſuccorum ſit ſortitum: vel quòd calidiores eos habeat quàm ante? mihi planè ita videtur. Ad eundem modum arbitror, & frigidius erit bifariàm, vel quòd plures illi ſuccreuerint frigidi ſucci, ceu pituita & nigra bilis: vel quod eorum omnium mediocritate non mutata, ſola qualitas ſit intenſa. An igitur miri quicquam eſt ſi corpus quoad concoquitur, qui frigidus natura cibus eſt ſicut portulaca & lactuca, frigidæ qualitatis non parum percipiat; percocto autem ac iam in bonum ſanguinem verſo, calidi ſucci acceſſione calidius quàm priùs euadat? Atqui ſi nihil horum aut eiuſmodi eſt quod fieri nequeat, aut etiam adhuc mirum, deſinant iam obſtrepere, qui vnum eundémque cibum tum nutrimenti, tum medicamenti vſum corpori præſtare negant: tanquam enim ſi omninò non percoqueretur, perpetuò maneret medicamentum: ſic cùm iam eſt percoctum, ambo efficitur. Pone enim prorſus non concoquatur lactuca, vel ſi mauis, ſuccus ipſius: quando is ſi liberaliùs ſumatur ſimilem in homine cum papaueris ſucco effectum habet: nonne hoc caſu medicamentum tantùm erit, nec aliud quicquam? nemo (arbitror) de ea re dubitet. Ergo habet omninò lactuca & medicamenti facultatem: at verò habebat & nutrimenti, quippe quæ perſæpe nutriit: ambas igitur facultates ſimul in ſe continet, non tamen ſimiliter ambas oſtendit: verùm vbi plùs egit in homine quàm ſit paſſa, medicamenti potiùs indicat facultatem, vbi paſſa plus eſt quàm egit, nutrimenti. Nec mirum illud eſt, ſi lactucæ tum agere tum pati contingit, quando gladio quoque (ceu paulo ante diximus) non ſolùm in ceram agere,

A ὡς καὶ τὰ ξύλα τὰ χλωρὰ πρὸς τὸ πῦρ. ὥς γ' ἐλάχιστα ἄμφω τοῖς τοιούτοις ἐδέσμασιν ὑπάρχει, πλὴν ὡς φαρμάκοις ἀμφοτέραις τὰ σώματ' ἡμῶν, καὶ τὸ πέφθαι, πρὸ ὅλου μὲν τοῦ χρόνου τῆς πέψεως, ὡς φαρμάκοις. ἐπεὶ καὶ ἤδη πέφθαι τε, καὶ τελέως ὁμοιοῦσθαι, τότ' οὐκέτ' ἐᾷν ἡμᾶς αὐτὰ δρᾶν, πλὴν ἔμφυτον αὔξειν θερμασίαν, ὡς καὶ πρόσθεν εἴρηται. κοινὸν γὰρ ἤδη τῶν πεφθέντων ἁπάντων ἐστὶ, καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἴ τι, πρὶν μὲν ὀφθῆναι, καὶ πέφθαι, ἔτι πεπόμενον ἔψυχεν. ὀφθῆναι δὲ, καὶ πέφθαι, ἐθέρμηνε, μεμνημένους ἀεὶ τῶν τῶν χλωρῶν ξύλων παραδείγματος, ὥστε καὶ ἡ χρεία
B τῶν τοιούτων ἁπάντων διττὴ τοῖς ἰατροῖς ἐστι, καὶ ὡς σιτίων, καὶ ὡς φαρμάκων. φέρε γὰρ ὑπολαβεῖν ἡμῖν τινὰ πρὸς ὀρέξεως κρᾶσιν, ὅτι θερμότερον. οὗτος ἄγει μὲν οὖν πέψιν τῷ ὀρδακίνῳ, ἐμφυσήσεται, καὶ συμμετρίαν κτήσεται κράσεως. ἐπειδὰν δ' ἐξ αὐτοῦ ἤδη πέφθαι, τὴν οὐσίαν αὐξήσει τῆς ἐμφύτου θερμασίας. ἐν τούτῳ δὴ καὶ μάλιστα δοκοῦσί μοι πολλοὶ λογίζεσθαι σφᾶς αὐτοὺς οἱ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἰατρῶν, ἀγνοοῦντες, ὡς ἐνίοτε μὲν ἡ ποιότης ἐπιτείνεται τῆς ἐν ἡμῖν θερμασίας, ἐνίοτε δ' ἡ οὐσία πολλαπλασιάζεται, καὶ ὡς ἑκάτερος, οἱ παλαιοὶ θερμότερον γεγονέναι τὸ
C ζῷον φασι. καὶ γὰρ καὶ γίνεται θερμότερον, αὔτ' ἐπιτείνης αὐτὴν τὴν θερμασίαν, αὔτ' αὐξήσης τὴν οὐσίαν ἐν ᾗ περιέχεται. φέρε γὰρ εἰ τὸ αἷμα τὸ ἐν τοῖς σώμασι τοῦ ζῴου καθ' αὑτὸ θερμόν, ἢ, νὴ Δία, εἰ βούλει τὴν ξανθὴν χολήν. ἄπεπτα δὲ τἄλλα πάντα συμβεβηκέναι ὑπάρχειν θερμὰ τοῖς τούτων μετέχειν. ἆρ' οὐκ ἀναγκαῖον ἔσται, διττῶς γίνεσθαι θερμότερον τὸ ζῷον, ἤτοι τοῖς πλείονας ἐπικτήσασθαι χυμοὺς θερμοὺς, ἢ τοῖς θερμοτέρους ἔχειν, ἢ τοῖς θερμότερον; ἐμοὶ μὲν καὶ πάνυ φαίνεται. πάλιν δὲ τὸ αὖθις, εἶμαι, φημὶ, καὶ ψυχρότερον ἔσται διττῶς, ἢ τοῖς πλείοις ὑποστραφῆναι τοὺς ψυ-
D χροὺς χυμοὺς, οἷς τὸ φλέγμα, καὶ τὴν μέλαιναν χολὴν, ἢ τοῖς τῆς αὐτῶν ἀπεπτίας μιμούσης συμμετρίας, ὑπαλλαχθείσης μόνης τὴν ποιότητα. τί δὴ οὖν θαυμαστὸν, ἄχρι μὲν ἂν πέπηται τὸ ψυχρὸν τῇ φύσει σιτίον, οἷ ἀνδράχνη τε, καὶ ὀρδακίνη, ψυχρᾶς ποιότητος ἀναπιμπλασθαι τὸ σῶμα, πεφθέντων δ' ἀκριβῶς, καὶ χυμοῦσθαι αἷμα χρηστὸν, θερμότερον αὖθις ἑαυτῷ γίνεσθαι τὸ σῶμα, τῇ τῶν θερμῶν χυμῶν ὑγρότητι. καὶ μὴν εἰ μηδὲν τούτων, μήτ' ἀδύνατόν ἐστι, μήτε θαυμαστὸν ἔτι, παυσάσθωσαν οἱ μὴ συγχωρεῖν ἐθέλοντες ἓν καὶ ταὐτὸ ἔδεσμα, καὶ τῷ, ὡς τροφῆς, καὶ τῷ, ὡς φαρμάκου
E χρείαν τοῦ ζῴου παρέχειν. ὡς γὰρ εἰ καὶ μηδ' ὅλως ἐπέφθη, ὅμως πάντως ἂν ἐφυλάττετο φάρμακον, οὕτω πεφθὲν, ἀμφω γίνεται. φέρε γὰρ, μηδ' ὅλως πεφθῆναι τὸν ὀρδακίνην, ἢ, νὴ Δία, τὸν χυλὸν αὐτῆς, ἐπειδὴ καὶ πολλαπλάσια τοῦ τῶν μήκωνος ὀπῶν, ὁρᾷς εἰς τὸ ἀναίσθητον εἰ πάμπολυς ληφθείη. ἆρ' οὖν φάρμακον ἔσται τοιοῦτον μόνον, ἄλλο δ' οὐδέν; οὐκ οἶμαί γε τοῦτον ἀμφισβητήσειν, ὡς ἐγὼ πάντως καὶ τὸν τῶν φαρμάκων δυνάμιν ἡ ὀρδακίνη, ἀλλὰ μὴν ἔχει καὶ τὸν τῆς τροφῆς. ἐμφαίνει γὰρ πολλάκις. ὥστ' ἀμφοτέρας μὲν ἅμα τὰς δυνάμεις ἐν ἑαυτῇ παρέχει. δείκνυσι δ' οὐχ ὁμοίως ἀμφοτέρας, ἀλλ' ἐπειδὰν μὲν αὐτὴ πλέον
F ἐνεργῇ παρὸν τὸ ἀναίσθητον ἢ πάσχῃ, τὸν ὡς φαρμάκου μᾶλλον ὑπάρχειν δυνάμιν. ἐπειδὰν δὲ πάσχῃ πλέον, ἢ ποιῇ, τὸν ὡς σιτίου· καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ τῇ ὀρδακίνῃ καὶ ὁρᾷν καὶ πάσχειν συμβέβηκεν, ὅπου γε καὶ τοῦ ξίφους, καθάπερ καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, μὴ μόνον ὁρᾷν εἰς τὸ κηρὸν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 89 sur 276

ἀλλὰ καὶ πάσχειν ὑπάρχει. τῷ δ' εἰ πολὺ πλέον ὁ πέφυκε δρᾶν, ἢ πάσχειν, λανθάνει δεύτερον. ἀλλ' εἰ σκληρότατον αὐτῷ τῶν ἀδαμάντων δοκεῖ, ἔμπαλιν σοι φανήσεται πάσχειν μᾶλλον, ἢ δρᾶν, καίτοι δρᾷ μὲν καὶ τότε, προσεῖται δ' ἠδυνάμεις αὐτοῦ διὰ σμικρότητα. θαρροῦντες οὖν ὅτι πάντων μὲν ἁπλῶς ἀποφαινόμεθα τὴν πέψιν, ὡς οὐ μόνον πάσχει ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ δρᾶν εἰς αὐτὸ πέφυκεν. ἤδη δὲ καὶ τοῦτ' ἴσμεν, οἷς ἐναργῶς καὶ σαφῶς ὑπάρχει ὃ δρᾶν, ὡς οὐ σιτία μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ φάρμακα. θριδακίνη μὲν οὖν, ἡ ἕψησις, καὶ φάρμακον ψυχρόν. δύζωμον δὲ, καὶ ἕψησις ἡ φάρμακον θερμόν. εἰ δὲ καὶ καστόριον ὁ τῷ χρόνῳ πέπεπται, ἔστιν αὖ καὶ τοῦτο, ἕψησίς τε ἅμα καὶ φάρμακον θερμόν. οὕτω δὲ καὶ νάπυ, καὶ πέπερι, καὶ τῶν βοτανῶν ἁπάντων τε, καὶ πήγανον, ὀρίγανόν τε, καὶ γλήχων, καὶ καλαμίνθη, καὶ θύμβρα, καὶ θύμος. πάντα γὰρ ταῦτα, ἡ ἕψησίς ἐστι φάρμακα θερμά. πρὶν γὰρ εἰς αἷμα μεταβαλεῖν ἔτι γε πεττόμενα, φάρμακα. μεταβληθέντα δὲ, οὐκ ἔτι μόνα φάρμακα, ἕψησίς ἐστιν ἤδη, τὸ δεύτερον δηλονότι τῆς ἕψησις σημαινομένου, ὃ οὕτω μόνον ἐστὶν ἕψησις, οἷς δὲ ἕψησις· ὡς οὖν ἐπιστάμεθα ὅτι θριδακίνης ἐλέγομεν, μίαν μὲν κοιλίαν ψυχροτέραν τοῦ δέοντος, ἑτέραν δὲ θερμοτέραν, οὕτω καὶ νῦν ὅτι πάντων τῶν δυνάμει θερμῶν, ὑποκεῖσθωσαν αἱ δύο κοιλίαι. τὸν μὲν δὴ ψυχροτέραν τοῦ δέοντος, ἄγει μὲν οὖν ἡ ὑπ' αὐτὴν τεθερμασμένα καὶ πεπεμμένα τοιαῦτα σύμπαντα, θερμαίνει τε, καὶ εἰς ἰσότητα κράσεως ἐπιφέρει, καὶ ὠφελήσει λόγῳ φαρμάκων. τὸν δ' ἑτέραν τὸν θερμὸν, ἐκπυρώσει τε, καὶ μεγάλως βλάψει· ἃ ταύτας μὲν τὰς ἀλλοιώσεις ἐργάσεται κατὰ ποιότητα. πεφθέντα δ' ἀκριβῶς, καὶ μεταβληθέντα, ἤδη χρηστὸν αἷμα γεννήσει, κατ' οὐσίαν αὐξήσει τὸ ἔμφυτον τοῦ ζῴου θερμὸν, οὐ κατὰ ποιότητα. κεκώλυται γὰρ, ἅττε ψυχρὸν, αὖ τε θερμὸν ἢ τῇ δυνάμει τὸ σῖτον, ἐπειδὰν αἱματωθῇ, τὸν ἔμφυτον ὡσαύτως αὐξήσει θερμασίαν. ἄγει δ' αὖ ἀγηπται μὲν εἰς αἵματος ἰδέαν, οὕπω δὲ τελέως αἱματωθῇ, ψύχῃ καὶ θερμήνῃ τὸ σῶμα δίκην φαρμάκου. ἅπας δ' οὗτος ὁ λόγος, ὃν μιᾶς ἀρχῆς ἥρτηται, δεῖ καὶ φυλάττειν αὐτὸν ἀεὶ χρὴ, καὶ μεμνῆσθαι διὰ παντὸς, ὡς ἕκαστον τῶν σωμάτων, ἰδιότητά τινα κέκτηται κράσεως, οἰκείαν μὲν τῇδέ τινι τῇ φύσει, διαφερομένην δὲ τῇδέ τινι· καὶ ὡς εἰ μὲν ἀλλοιώσειε τὸ οἰκεῖον εἰς τὸν ἑαυτοῦ φύσιν, αὐξήσει τὸν οὐσίαν οὕτω τῆς ἐν αὐτῷ θερμασίας. εἰ δ' ἀλλοιωθείη, δυοῖν θατέρου αὐτῷ συμβήσεται, θερμαίνοντος μὲν τοῦ μεταβάλλοντος, ἐπικτήσασθαί τινα θερμασίαν, μὴ θερμαίνοντος δὲ, τὸν οἰκείαν ἀπολέσαι. δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὡς ἐν τοῖς τοιοῖς τι, σύμπαντά ἐστι τὰ τοιαῦτα. τοιοῖς γὰρ τὸν ἰδιότητα τῆς ἀλλοιούσης φύσεως, ἕκαστον τῶν προσφερομένων, ἢ ἕψησίς, ἢ φαρμάκου, ἢ ἀμφοτέρων λόγον ὠφελεῖ. οἷς δ' κώνωψ, τῷ μὲν ἀεὶ μὴ ἕψησις, φάρμακον δ' αὖ θερμόν. καὶ τοῖς μὲν ὀρτυγίοις, ἐλλέβορος ἕψησις, τοῖς δ' ἀνθρώποις, φάρμακον. ἡ μὲν γὰρ τῶν ὀρτύγων κρᾶσις, ὁμοιοῦν ἑαυτῇ δύναται τὸν ἐλλέβορον, ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων, οὐ δύναται.

sed etiam ab ea pati accidit, cæterùm quia multò amplius est quod ille agit quàm quod patitur, alterum latet: at si durissimum illi ferrum admoueas, contrà magis pati quàm agere tibi videbitur, tametsi agit aliquid tum quoque, sed vis eius negligitur præ exiguitate. Itaque de omnibus prorsus cibis illud pronunciare non dubitemus, quòd non solùm à nostris corporibus pati, sed etiam agere aliquid in ea possunt: iam verò & de quibusdam (quæ planè scilicet & luculenter videmus agere) quòd non tantum cibi sint, sed etiam medicamenta. Et lactuca quidem tam cibus quàm medicamentum frigidum est: eruca tam cibus quàm medicamentum calidum. Quòd si castoreum quoque spatio concoquitur, erit id quoque simul nutrimentum, simul medicamentum calidum: ad eundem modum sinapi & piper: ex herbis quoque anethum & ruta & origanum; pulegium & calamînthe & thymbra & thymus: quippe hæc omnia tum cibi, tum medicamenta calida sunt: priùs enim quàm in sanguinem sunt mutata, dum scilicet adhuc concoquuntur, medicamenta: mutata verò in sanguinem non vtique iam medicamenta, sed nutrimenta secunda nimirum nutrimenti significatione qua id significatur quod nondum est alimentum, sed veluti alimentum. Ergo sicut de lactuca paulò supra fecimus, cùm duos ventres, alterum iusto frigidiorem, alterum iusto calidiorem finximus: ita quoque in omnibus iis quæ potestate calida sunt, proponamus eosdem ventres. Ergo eum qui frigidior iusto est, quoad in eo continentur ac concoquuntur huiusce modi omnia, calfaciunt atque temperamenti æqualitatem reuocabunt proderúntque vt medicamenta: alterum verò qui calidus est inflammabunt ac magnopere lædent: atque has quidem alterationes qualitate sua inducent nam omnino percocta & mutata ac in sanguinem bonum iam versa, naturalis in animali caloris substantiam augebunt, non qualitatem intendent. In totum enim siue frigidus siue calidus potestate cibus sit posteaquam in sanguinem conuersus est, naturalem calorem similiter augebit: quoad autem ad sanguinis formam tendit nec dum planè sanguis est redditus, refrigerat excalfacítve animal medicamenti ritu. Sanè omnis hæc disceptatio ab vno, vt videtur, principio pendet: quò magis seruandum semper id memoriáque tenendum perpetuò est cuiuslibet corporis proprietatem quandam temperamenti esse quæ huic quidem naturæ sit consentiens, ab hac verò sit dissentiens. Tum si quòd conueniens sibi est, in suam naturam transmutet, eo pacto caloris sui substantiam augere: sin ipsum sit mutatum, duorum alterum illi contingere, vel vt calorem quendam conquirat, vtique si id à quo mutatur calfacit: vel proprium calorem amittat, si id non calfacit. Liquet igitur ex his quod huiusmodi omnia ex eorum sunt numero quæ relata ad aliquid dicantur, cùm ad proprietatem mutantis naturæ quicquid assumitur vel nutrimenti, vel medicamenti, vel vtriusque rationem sortiatur: verbi gratia, cicuta sturno nutrimentum est, homini medicamentum: rursus coturnici veratrum nutrimentum est, hominibus medicamentum: siquidem coturnicum temperies assimilare sibi veratrum potest, quod hominum temperies non potest.

A

CAPVT V.

De Medicamentis experimento dignoſcendis.

ERgo manifeſtum iam arbitror factum quod iudicium eius quod reſpectu noſtri calidum, frigidum, humidum & ſiccum dicitur, non ex iis quæ extrinſecus ſunt poſita, ſed ex iis quibus ipſi afficimur, certum exactúmque fieri poſſit: atque id tanquam primùm ac maximè ſit ſpectandum: deinde ſi res exigit etiam quod ab externis petitur. Nam ſi euidens ad ſentiendum & clarus ſit adhibiti medicamenti effectus, huic reliquis notis omnibus poſthabitis credendum: ſin debilis & obſcurus aut etiam mixtus aut vllam omnino dubitationem habeat, tum vtique ad externa omnia conferendo, de eo iudicandum, ac neque horum quidem ad ea quæ longiùs abſunt, ſed ab ipſa quæſitæ rei ſubſtantia deſumpta. Verbi gratia, ſi oleum calidum eſt, non id inde ſpectabitur quòd glutinoſum aut pallidum aut leue eſt: ſed quòd facilè inflammatur: id namque erat illi calidum poteſtate eſſe quod celeriter in actu calidum mutatur. Ad eundem modum & in corporibus noſtris non vtique id expendendum, an craſſarum partium aut tenuium aut humidum aut leue aut glutinoſum aut pallidum, ſed an calfaciat admotum: æquè verò nec an dulce ſit, an aluum deiiciat, an, ſi ſanguis ſuperinſtilletur, reddatur in venæ ſectione fluxile: quippe hæc quoque ſuperuacua ſunt cùm æſtimare liceat an calfaciat cùm admouetur. Ergo ſi notabiliter id valentérque faceret, quemadmodum piper, vtique clarum id procul dubio eſſet: nunc cùm minimè valenter id præſtet, meritò in quæſtionem venit. Multò verò magis de roſaceo & aceto dubitatur à medicis, atque ambigitur, calida ne hæc an frigida poteſtate ſint. Agendum igitur id eſt, vt in omnibus quæ poteſtate calida, frigida, humida ſiccaue dicuntur, exactas aliquas clarásque diſtinctiones inueniamus, ſicut ante de energia ſic dictis fecimus. Porrò incipiendum arbitror ab iis quæ euidentiſſima ſunt, quando in his exercitatus facilè conſequetur ea quæ minùs ſunt euidentia. Ergo ſtatim vt corpori hoc vel illud medicamentum cibusve admouetur, expers eſto omnis acquiſititij caloris vehementis & frigoris: quam enim in ſuperioribus diſtinctionem iniuimus quum ſicca & humida corpora dignoſcenda propoſuimus, eadem nobis nunc quoque in iis quæ poteſtate calida frigidáque ſunt, non minùs erit vtilis: nam ſi poteſtate frigidum, cùm id applicas, vehementer calfacias: ſiue calidum, refrigeres, corpus primo occurſu qualitatis acquiſitæ, non eius quæ propria eſt rei admotæ ſenſu afficitur. Vt ergo admotæ rei vera ſincerá-que natura exploretur, tepidum, quoad fieri maximè poteſt, eſto: nec vllam extrinſecus notabilem alterationem valentis caloris frigorisve ſeperit. Ac prima quidem admoti medicamenti præparatio talis eſto. Applicetur autem: cùm eius vim exploras, non cuilibet corporis affectui, ſed ſimpliciſſimo, quoad fieri maximè poteſt, & ſummo. Si igitur ſummi quidem caloris affectioni admotum, frigoris ſenſum excitet, erit profecto ſic frigidum: pari modo ſi frigido affectui applicatum, calidum ſtatim appareat, id quoque erit calidum: ſin vel calidæ affectioni calidum,

B C D E F

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῶ κατὰ φάρμακα τῇ ἐμπειρίᾳ διαγινώσκειν.

ΦΑνερὸν οὖν ἤδη γέγονεν, ὡς ἡ κρίσις τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑγρῶν, ἢ ξηρῶν, ἢ ψυχρῶν, ἢ θερμῶν, οὐκ ἐξωθέν πόθεν, ἀλλ' ὅτι ὧν ἡμᾶς αὐτοὶ παθοιμεν, ἀκριβοῦς αὐ γένοιτο, καὶ ὡς πρῶτόν μὲν καὶ μάλιστα τούτων, εἴη σκεπτέον, ἐφεξῆς δ' εἴ τι δεήσοι, καὶ τῶν ἔξωθεν. εἰ μὲν γὰρ ἐναργὴς εἴη, καὶ σαφὴς αἰσθήσει τῶ προσαχθέντος ἡ ἐνέργεια φαρμάκου, τούτῳ πιστευτέον, ἀμελοῦντες τῶν ἄλλων ἀπάντων γνωσμάτων. εἰ δ' ἀμυδρὰ, καὶ ἀσαφὴς, ἢ ὀπτίμικτος, ἢ τινα ὅλως ἀμφισβήτησιν ἔχουσα, τοιαύτα, καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀπάντα κριτέον αὐτῶν. Οὐκ οὖν οὐδὲ πρὸς τοῦτο πορρώθεν, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τῶ ζητουμένου, εἰ ἡ ἔλαιον θερμὸν, οὐχ ὅτι γλίσχρον, ἢ ὠχρὸν, ἢ κοῦφον, ἀλλ' εἰ ῥᾳδίως ἐκφλεγοίατο. τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ τῇ δυνάμει θερμὸν εἶναι, ὃ ταχέως μεταβάλλον εἰς ὃ ἐνέργεια θερμόν. χρὴ δὲ τ' αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων, οὐκ εἰ παχυμερὲς, ἢ λεπτομερὲς, ἢ ὑγρὸν, ἢ κοῦφον, ἢ γλίσχρον, ἢ ὠχρὸν, ἀλλ' εἰ θερμαίνει προσαχθὲν. οὕτω δ' οὐδ' εἰ γλυκὺ, καὶ κοιλίαν ἐκκαθαῖρον, ἢ οὖρα ἐργαζόμενον ἐν ταῖς φλεβοτομίαις, εἰ ὀπτισθείη ὃ αἷμα. καὶ γὰρ καὶ τοῦτα πρεπτὰ, πρόν γε σκοπεῖν εἰ θερμαίνει προσαχθὲν. εἰ μὲν οὖν ὀπτισθείη τε, καὶ ἰσχυρῶς ἐποίει τοῦτο, καθαρὸν ὃ πέπεψει, προδηλον αὖ ἐν τοῖς παῖσι καὶ ἀναμφίσβητον. ἐπεὶ δ' οὐκ ἰσχυρῶς, ἀλλόγως εἰς ζήτησιν ἀφικτέον. πολὺ δὲ μᾶλλον, ὅτι ῥοδίνου τε, καὶ ὄξους ἐπόρηται, καὶ ἀμφισβήτηται τοῖς ἰατροῖς, εἴ τε δυνάμει θερμὰ πέφυκεν, εἴ τε ψυχρά. χρὴ τοίνυν ὀξυρρῷν ὕλας ἐφ' ἁπασι τοῖς δυνάμει λεγομένοις ἐναρχὴν, ἢ θερμοῖς, ἢ ψυχροῖς, ἢ ξηροῖς, ἢ ὑγροῖς, ἀκριβεῖς καὶ σαφεῖς διορισμοὺς, ὡς ἐμπροσθεν ὅτι τῆς ἐνεργείας λεγομένων ἐποιησάμεθα. προσήκει δ', οἶμαι, τῶν ἀρχῶν ἀπὸ τῶν ἐναργεστάτων ποιήσασθαι. γυμνασόμενος γὰρ ὡς ἐν τούτοις, ῥᾷον ἀκολουθήσεις τοῖς ἀσαφεστέροις. διὸ οὖν ἐν τῷ προσφέρειν τῷ σώματι τόδε τὸ φάρμακον, ἢ σιτίον, ἀπαλλάξαι δεῖ τὸ προσαχθὲν, ἀπάσης σφοδρᾶς ὀπτικῆς θερμότητος τε, καὶ ψύξεως. ὃν μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα διορισμὸν, ἰσίκασι τὰ θ' ὑγρὰ καὶ τὰ ξηρὰ σώματα διαγινώσκειν ἐπεχόμενον, οὗτος οὐδὲν ἂν ἧττον εἴη καὶ νῦν χρήσιμος, ὅτι τῆς δυνάμει θερμῆς καὶ ψυχρᾶς. Εἴτε γὰρ δυνάμει ψυχρὸν ὂν τὸ προσφερόμενον ἑρμηνεύσει σαφῶς, εἴτε θερμὸν καὶ ψύξαις, ἢ προσῆκε τῇ σώματος προσβολῇ τὴν αἴσθησιν ἀπὸ τῆς ὀπτικῆς διαθέσεως, οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας τῶ προσαχθέντος ἐργάσεται κράσεως. ἵν' οὖν ἀκριβῆς τε, καὶ εἰλικρινὴς ἡ φύσις ὀξετάζηται τῶ προσαγομένου, χλιαρὸν ὡς οἷόν τε μάλιστα ἐναρχέτω. μηδεμίαν ὀπίσημον ἐξωθεν ἀλλοίωσιν εἰληφὸς, ἤτοι θερμότητος, ἢ ψύξεως σφοδρᾶς. ἢ μὲν δὴ προσῆκε προδιωθεῖσθαι τῶ προσαγομένου φαρμάκου, τοιαύτη γινέσθω. προσφερέσθω δὲ μὴ πάσῃ διαθέσει σώματος, ὅταν ὀξετάζῃς αὐτῶ τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἁπλουστάτῃ ὡς ἔνι μάλιστα, καὶ ἀκραιᾳ. εἰ μὲν οὖν ἐρᾴστως θερμῇ διαθέσει προσαχθὲν, αἴσθησιν ἐργάζοιτο ψύξεως, εἴη ἂν οὕτως γε ψυχρόν. ὡσαύτως δὲ, καὶ εἰ τῇ ψυχρᾷ, θερμὸν ἐν τῷ πρώτῳ φαίνοιτο, καὶ τότ' ἂν εἴη θερμόν. εἰ δ' ἤτοι τῇ θερμῇ θερμὸν,

ἢ τῇ ψυχρᾷ ψυχρὸν φαίνοιτο, μὴ πάντως ἐπιφαίνεσθαι, A
ὃ μὲν θερμὸν, ὃ δὲ ψυχρόν. ἐνίοτε γὰρ, ἄκρως μὲν ὄντι ἡ
ἀφάθεσις θερμῇ, μετρίως δὲ ψυχρὸν ὑπαρχὸν ὃ φάρ-
μακον, οὔτ' ἀλλοίωσιν αὐτῷ, ἐπὶ τὰ πρὸς τοῦτο, ψύξαν
τὸ πυκνοῦσθαι ἅπασαν τὴν ἐκτὸς ὑπιφάνειαν, ἀπέκλεισεν εἴσω,
καὶ ἀφθῆσθαι ὃ θερμὸν ἐκώλυσε, κἀκ τούτου μείζονως
ἐξεπύρωσε τὴν ἀφάθεσιν. οὕτω δὲ, κἂν εἰ τῇ ψυχρᾷ δίψα-
θέσι, ὃ προσφερόμενον μηδεμίαν ὑπιφέρει θερμότητα,
ἐκπλεῖσθαι, μὴ τι μετρίως ὑπάρχον θερμὸν, ἔνδον ἔδρα-
σεν εἰς τὸν ἄκρου θερμοῦ διορυττόμενον ἀφάθεσιν. ἐκκοῦ οὔθ'
οὕτω χρὴ βασανίζεσθαι τὴν προσφερομένων φαρμάκων B
τὰς δυνάμεις, οὔτ' εἰ τῷ συμβεβηκὸς ἐργάζοιτό τι, καὶ μὴ
καθ' αὑτό. κρίσις δὲ τοῦ συμβεβηκὸς, ἥτε ἀφάθεσις, καὶ
ὁ χρόνος. ἡ μὲν ἀφάθεσις εἰ ἁπλῆ καὶ μία. τοῦ χρόνῳ δ'
ἡ κρίσις δηλοῦται τῷδε. ὃ μὲν, ἅμα τοῦ προσενε-
χθῆναι, ψύχει, ἢ θερμαίνει σαφῶς φαινόμενον, εἴη ἂν
δήπου, καὶ καθ' ἑαυτὸ γε καὶ δι' ἑαυτὸ τοιοῦτο. ὃ δ' ἐν τῷ
χρόνῳ, ἐφ' ὃν ἂν ἔκ τινος συμβεβηκότος εἰς τοῦτ' ἄγοιτο,
καθάπερ ὅτι τετηκότι, θέρους μέσου, νέῳ διάκρᾳ, ὑδά-
τος ψυχροῦ πολλοῦ καταχύσις, θέρμης ἐπιπολάκτιον ποιῆ-
σαι. ἀλλ' ὅτι γε μὴ καθ' ἑαυτὸ θερμαίνει ὃ ψυχρὸν ὕδωρ, C
δῆλον ἐκ τῆς προτέρης παρατηρήσεως. ἅπασιν γὰρ ἐργάζεται
ψύξεως, καὶ μὴν δὴ καὶ ψυχρὸ ὃ δέρμα, μέχρις ἂν ὑπο-
χέηται τούτῳ. καὶ τὴν θερμασίαν, οὔτ' ὅτι πάντων σωμά-
των, οὔτ' ἐν πᾶσι καταχεῖσθαι, παρέχεται, ἀλλ' ὅτι μόνων
διάκρων νέων, ἐν θέρει μέσῳ, μὴ ὃ παύσασθαι καταχέον-
τας. ὥσπερ οὖν οἷς προσαπτῇ ὃ ψυχρὸν ὕδωρ ἐκ τοῦ
προσλαμβάνειν ψύχει τοῦτο, κἂν ἔμψυχα, κἂν ἄψυχα σώ-
ματα ὑπάρχῃ, κἂν θερμὰ, κἂν ψυχρά. τῷ αὐτῷ
τρόπον, εἴ τις ἐῶ χρόνος. ἡ φύσις σώματος, ἢ ἀφάθεσις
ἐφ' ἧς ἅπασιν ἔφερε ὃ ψυχρὸν ὕδωρ, διὰ τοῦ ἅμα τοῦ D
προσαπτεῖν θερμότητος, βούλοιτ' ἂν ἐζητεῖτο πότερον θερ-
μαίνειν, ἢ ψύχειν πέφυκε καθ' ἑαυτό. νυνὶ δ' ὅπῃ μὲν
ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα πάντα, προσδεχόμενα τὴν ἀφὰ πάν-
τως ὀφθῆναι ψυχόμενα, οἷς δ' ἔστιν ἔμφυτος θερμασία, καὶ οἷς
πηγή τις ἐν τοῖς σπλάγχνοις πυρός, εἰ τούτοις προσενεχθὲν
ἐπιπολάκτιόν τινά ποτε ποιῆται θερμότητος. βούλοιτ' οἶμαι
καθό τι συμβεβηκὸς, ἢ καθ' ἑαυτὸ θερμαίνειν αὐτὸ τὰ τοιαῦτα.
καὶ δὴ καὶ φαίνεται καθό τι. πυκνώσει γὰρ τὴν ἐκτὸς ὑπιφανείας,
καὶ καταπλήσει τὴν θερμοῦ, τὴν ἐπιπόδων ποιῆται τὴν ἐν τῷ βά- E
θους θερμασίας, ἅμα μὲν ἀφεδιαθείσης, τοῦ μὴ διαπνεῖν.
ἅμα δ' εἰς ὃ βάθος ἐπιχωρούσης διὰ τὸν τοῦ ἐναντίου
βίαν ψυχροῦ, ἅμα δὲ καὶ περιφορμούσης ὑπὸ τῆν ἐκτοῦθα χυ-
μῶν. ὅτῳ γὰρ ἀφεδιαθεῖσά τε καὶ πεφθεῖσα πρὸς τὴν ὑπιφα-
νεστάτην ὁρμὴν σφοδρότερον, ἐπιπολάκτιος μὲν γὰρ ἡ θέρμης,
ἔνδυξις δὲ τοῦ μὴ καθ' ἑαυτὸ τὴν θερμασίαν αὐξῆσαι ὃ ψυ-
χρὸν ὕδωρ. καθ' ἑαυτὸ μὲν γὰρ ἐψυξε ὃ δέρμα. τῇ ψύξει δ'
αὐτοῦ, πύκνωσίς τε ἅμα καὶ εἰς ὃ βάθος ὑποστοχάσις ἠκολού-
θησε τοῦ θερμοῦ. τούτων δ' αὐτῶν τῇ μὲν πυκνώσει κώλυσις
διαπνοῆς. τῇ δ' εἰς ὃ βάθος ὑποχωρήσει, κατεργασία τῆς
τοιαύτη χυμῶν. ὧν, ἡ μὲν κώλυσις τὴν διαπνοῆς, τὴν ἀφεδισιν τὴν F
θερμασίας, ἡ δὲ τῶν χυμῶν κατεργασία, τὴν γλύσιν αὐτῆς
ἐποιήσατο· τούτων δ' ἑκατέρῳ πάλιν, ἡ αὔξησις ἕπεται τῆς
ἐμφύτου θερμασίας. διὰ μέσων οὖν ἑκατέρων, ὃ μὲ ψυχρὸν,
αὐ αὔξησιν ποτε τὸν ἐν ᾧ ζώῳ θερμασίας ἐργάζεται, καθ' ἑαυτὸ
δ' οὐδέποτε. τὸ μὴν τὸ θερμὸν ὅτε τῷ συμβεβηκὸς ψύχει

vel frigidæ frigidum ſentiatur, non eſt quòd A
hoc calidum, illud frigidum omnino pronuncies. Eſt enim aliquando ſummi caloris affectus, quem mediocriter frigidum medicamen adeo non alterat vt refrigerando denſandóque ſummum extrinſecus corpus, calorem intrò concludat ac difflari vetet, indéque affectum magis accendat. Ita verò & ſi quòd frigido affectui admouetur, nullum afferat calorem, videndum eſt num id cùm ſit aliquid mediocriter calidum, nihil egerit in affectum qui ſummi indiguit caloris. Ergo nec ſi admoti medicaminis exploranda vis eſt: nec ſi ex accidenti aliquid effi- B ciat, non per ſe. Iudicabis autem quòd ex accidenti aliquid facit, tum ex affectu ipſo, tum tempore: ex affectu, ſi is ſimplex eſt & vnus: at à tempore determinabitur iudicium ad hunc modum. Quod protinus, vt admotum eſt, calfacere vel refrigerare manifeſtè cernitur, id vtique & ex ſe, & per ſe tale fuerit: quòd tempore id facit, fortaſſe ex aliquo accidenti in id eſt actum. Veluti iuueni quadrati corporis tetano æſtate media laboranti, frigida liberaliter affuſa caloris repercuſſum facit: cæterùm quòd aqua frigida per ſe non calfaciat, ex primo eius occurſu patet, ſenſum namque inuehit frigoris: C præterea cutim, quoad ei affunditur, frigefacit: tum calorem nec in omni corpore nec dum affunditur, inuehit: imò tantùm in iuuene quadrati corporis & æſtate media & poſtquàm à perfundendo eſt ceſſatum. Sicut igitur frigida, quibus incidit, hæc illico perfrigerat, ſiue animata corpora ſunt ſiue non animata, ſiue calida, ſiue frigida: ita, ſiquod eſſet tempus vel corporis natura, vel affectus vllus in quo frigida primo ſtatim occurſu caloris ſenſum inueheret, iure quæri poſſet calfacere ne an frigefacere per ſe nata eſſet: nunc autem, cùm omnia D tum animata tum inanimata, protinus & perpetuò frigifieri ab ea cernamus: quibus autem inſitus calor, veluti fons quidam ignis in viſceribus eſt, iis adhibita repercuſſum aliquando caloris faciat, rationabile arbitror ex aliquo accidenti non per ſe talia calfacere. Sed nec latet qua ratione illud accidat: ſiquidem ſtipata clauſáque corporis ſumma facie, repercuſſus refractúſque fit caloris eius qui à profundo aſcendit: qui quidem ſimul propter difflatus inopiam eſt aceruatus, ſimul propter frigidi circunſtantis violentiam in altum recedit, ſimul E ex ſuccis illic habitis nutritur. Quippe vbi collectus nutrituſque calor ad ſumma corporis violentiùs ruit, fit quidem caloris repercuſſus, indicium verò ac documentum quòd frigida haudquaquam per ſe calorem auxit: nam per ſe quidem cutim perfrigerauit, eius verò perfrigerationem denſitas & reditus caloris ad profundum ſunt conſequuti: Rurſus horum denſitatem quidem difflatus prohibitio: reditum verò ad interiora, concoctio confectióque, qui iſtic ſunt ſuccorum, eſt conſequuta: Horum verò difflaF tus prohibitio, caloris colligendi: ſuccorum concoctio, eiuſdem generandi fuit cauſa: porrò horum vtrumque natiui caloris ſequitur auctio. Ergo intercedentibus mediis vtriſque frigida in animalis corpore caloris aliquando excitat incrementum, per ſe nunquam. Sed non minùs calor eſt quando ex accidenti perfrigerat,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 92 sur 276

vtique intercedente vacuatione, ſicut perfuſio phlegmonem. Cùm enim ex calida fluxione phlegmone conſiſtat, propria quidem eius curatio vacuatio ſuperuacui eſt: vacuationi autem particulæ quæ per phlegmonem excalfacta eſt, omninò ſuccedit refrigeratio. Ergo cum duplex in iis quæ phlegmone laborant particulis affectus ſit, vnus quidem in quantitate, ex ſuperuacui naturæ modum exeuntis abundantia: alter in qualitate qui ex caloris ſpectatur ratione, ſequitur prioris eorum curationem etiam poſterioris curatio: fiúntque ex accidenti ea medicamenta quæ calentem materiam vacuant inflammationis particularum refrigeratoria. Ergo tum hæc diſcernere oportet, tum id agere vt pro modo ſimplicis affectus etiam virium medicamenti inueniatur modus: Verbi gratia, ſi calidus in ſummo affectus ſit, frigidum quoque in ſummo medicamentum paretur: ſi affectus à ſummo paulum recedat, medicamentum quoque à ſummo paulum declinet: ſi plùs à ſummo calore abſit affectus, ad portionem abſit à ſummo frigore medicamen: quippe ſi auſpicatus à tali coniectura examen eorum ſis, faciliùs propriam cuiuſque inuenias vim. Ad ſummam enim in omni ſimplici affectu calido, quodcunque adhibitum medicamen primo ſtatim occurſu frigoris ſenſum intulit, id frigidum poteſtate eſt: ac multò profectò magis, ſi poſt primam exhibitionem tale perpetuò manet: quòd ſi calidum affectum prorſus ſanet, frigidum id ex neceſſitate fuerit. Adhibendum verò eſt, cùm exploratur, omninò tepidum vt prius teſtati ſumus. Vbi iam cognitum eſt tale eſſe, deinde curationis cauſa aſſumitur, rectiùs frigidum adhibetur: niſi ſi medicamen ſummi ſit frigoris, morbus in ſummo caloris non ſit. Atque hæc quidem diffuſiùs tum in opere de medicamentis, tum curandi methodo tradentur. Ad præſens illud ſaltem nouiſſe oportet, quod ſi calido & ſimplici affectui aliquod adhibitum medicamentum, tum protinus tum toto deinceps tempore frigoris ſenſum ac facilioris tolerantiæ iuuamentique laboranti affert, id frigidum neceſſariò eſt tametſi in aliis nonnunquam videatur calidum: deprehendetur enim in illis, ſi diligenter exploretur, non vtique per ſe ſed ex accidenti aliquo excalfacere. Cùm autem per ſe dicimus, vel primum vel nullo intercedente medio, omnibus huiuſmodi verbis idem poteſtate ſignificatur. Et horum ſimul omnium exercitationem in opere de medicamentis propriis exemplis inſtituemus.

CAPVT VI.

Epilogus operis vniuerſi.

NVnc recenſitis iis quæ ante iam dixi, propoſito libro commodum imponere finem tentabo. Cùm namque calidum corpus multifariam dicatur, nam & quod ſummam eiuſmodi habet in ſe qualitatem, ipſum ſcilicet elementum: & quod propter eiuſmodi qualitatem pollentem nomen eſt ſortitum: ad hæc, quod collatum ad aliud dicitur, vel ad id quod mediocre, eiuſdem ſit generis, vel quicquid ſors tulerit: ſic & quod poteſtate calidum eſt, actu verò nondum dici poteſt, intelligi probariſque multis modis oportet.

ἀφ' μέσου τῦ κενοῦ, ὡς ὃ κατάπλημα τὴν φλεγμονήν. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ῥεύματος τῆς φλεγμονῆς, ὃ μὲν ἴσον αὐτῆς ἴαμα, κένωσίς ἐστι τῦ περιττοῦ. ὃ δὲ τῇ κενώσει πρόσπτως ἐπόμενον, ἡ ψύξις τῦ ἀφ' τὴν φλεγμονὴν τεθερμασμένου μορίου. διτῆς μὲν οὔσης ἐν τοῖς φλεγμαίνουσι σώμασι ἀφθέσεως, ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ πλεονεξίᾳ τῦ περιττοῦ, κὴ ὃ ποσὸν ἐξισαμβύοις τῦ κὴ φύσιν, ὅσον δ' ἐπὶ τῇ θερμασίᾳ, κὴ ὃ ποιὸν, ἡ τῆς ἑτέρας τῶν ἀφθέσεων ἴασις, ἐπομβύει ἔχῃ καὶ τὴν ἑτέραν. καὶ γίνεται κὴ συμβεβηκὸς, τὰ κενωτικὰ τῆς θερμῆς ὕλης φάρμακα, καὶ τῆς φλεγμάσεως τῶν μορίων ἐμψυκτικά. ταῦτα γε οὖν ὁρίζεσθαι, καὶ περιέχεσθαι, κὴ ὃ ποσὸν τῆς ἁπλῆς ἀφθέσεως, ὀξύβειν εἰσκειν ὃ ποσὸν τῆς τῦ φαρμάκου δυνάμεως. οἷ εἰ ἄκρως ἡ ἀφθεσις θερμὴ, καὶ ὃ φάρμακον ἄκρως ἔστω ψυχρόν. εἰ δ' ὀλίγον ἀπολίποιτο τῆς ἀκρότητος ἡ ἀφθεσις, ὀλίγον χλιῶαι κὴ ὃ φάρμακον ἀπολείπεσθαι, κὰν εἰ πλέον ἀπέχοιτο τ' ἄκρας θερμασίας ἡ ἀφθεσις, ἀναλόγον ἀπέχειν τ' ἄκρας ψυχρότητος ὃ φάρμακον. εἰ γὰρ ἀπὸ τῦ τοιούτου σταθμοῦ, τὴν ἀρχὴν τ' ἐξετάσεως αὐτῶν ποιοῖο, ῥᾷον ἂν ἐξεύροις τὴν οἰκείαν ἑκάστου δύναμιν. ὅλως γὰρ, εἰ καθ' ἕν ὁποιῶν πάθος ἁπλοῦν θερμὸν, ὅτι δήποτε τῶν φαρμάκων προσαχθὲν, ὑγρὸν ἅμα τῇ προσπτώσει προσφορᾷ ψύξεως αἴσθησιν ἐνέγκοι, ψυχρόν ἐστιν ἐκεῖνο τῇ δυνάμει, κὴ πολὺ μᾶλλον, εἰ καὶ μετὰ τὴν προσπτωσιν προσφοραν, ἕως πόσου μένῃ τοιοῦτο. εἰ δὲ κὴ πόσου τελῶς ἴσῃ τὸ θερμὸν ἀφθεσιν, ὀξ ἀνάγκης ψυχρόν ἐστι. προσφέρεσθαι δὲ χρὴ πάντως αὖθ' χλιαρόν, ἐπειδὴ δοκιμάζηται, καθότι κὴ προέθεν εἴρηται. γνοὺς δὲν σ' ὅτι τοιοῦτό ἐστιν, εἶτα θεραπείας ἕνεκα προσλαμβανόμενον, ἀμεινον ψυχρὸν λαμβάνῃν, πλὴν εἰ ὃ μὲν φάρμακον ἄκρως εἴη ψυχρὸν, σὺ δ' ἄκρως δὲ θερμὸν εἴη ὃ νόσημα. ταῦτα μὲν οὖν ὅτι πλέον, ἔν τε τοῖς περὶ φαρμάκων εἰρήσεται, κὰν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου γράμμασιν. ἐν δὲ τῷ παρόντι, τόγε τοσοῦτον χρὴ γινώσκειν, ὡς εἴπι, τῇ θερμῇ κὴ ἁπλῇ ἀφθέσει προσπτέον φάρμακον, ἐκ τῦ προσηνέμα, κὰν τῷ μὴ ταῦτα χρόνῳ πάντι, τὴν τε τ' ψύξεως αἴσθησιν ἐνέγκαι τῷ καμνοντι, κὴ τὴν τ' εὐφοείας τε, κὴ ὠφελείας, ὀξ ἀνάγκης τῦτο ψυχρὸν ἐστι, κὰν ἐπ' ἄλλων ποτὲ φαίνηται θερμόν. εὑρεθήσεται γὰρ ἐπ' ἐκείνων ὀξεταζόμενον ἀκριβῶς, οὐ καθ' ἑαυτὸ θερμαῖνον, ἀλλὰ κατά τι συμβεβηκός. ὅταν δὲ καθ' ἑαυτὸ λέγωμεν, ἢ πρώτως, ἢ ἀφ' μηδενὸς τῶν ἐν μέσῳ, ταῦτὸν ὀξ ἁπάντων δηλοῦται δυνάμει τῶν ῥημάτων. κὴ τὴν γυμνασίαν ἁπάντων ἅμα τούτων τοῖς οἰκείοις παραδείγμασιν, ἐν τοῖς περὶ φαρμάκων ὑπομνήμασι ποιησόμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Ἐπίλογος τῦ σύμπαντος ἔργου.

ΝΥνὶ δὲ πάλιν ἀναμνήσας, ὧν ἤδη καὶ προέθεν εἶπον, ὑπισχνεῖσθαι πειράσομαι τῷ παρόντι λόγῳ τὸν προσήκοντα τελυτὸν. ὅπερ γὰρ ὃ θερμὸν σῶμα πολλαχῶς ἐλέγετο, καὶ γὰρ καὶ ὃ τὴν ἄκραν ἔχον ποιότητα ὃ στοιχεῖον αὐτὸ, καὶ ὃ κατ' ὑπεροχὴν αὐτῆς ὀνομαζόμενον, ἔτι τε ὃ πρὸς ἕτερον λεγόμενον, ἤτοι πρὸς ὃ σύμμετρον ὁμοίως, ἢ πρὸς ὁποιῶν ὃ τυχὸν, οὕτω χρὴ καὶ ὃ δυνάμει μὴ θερμὸν, ἐνεργείᾳ δ' οὐδέ πω, καὶ νοεῖσθαι, καὶ δοκιμάζεσθαι πολλαχῶς.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 93 sur 276

ὅθεν οὐκ ὀρθῶς εἴ τι μὴ ταχέως ἐκπυροῦται, τοῦτ' ἔνιοι νομίζουσιν, οὐδὲ ταχὺς ἡμᾶς εἰ δυνάμει θερμόν. εἴ τε γὰρ εὔπεπτόν ἐστι, καὶ πέφθ ταχέως, εἴη αὖ ὡς ταχὺς ἡμᾶς θερμόν, εἴ τε θερμαίνει προσφερόμενον ὡς φάρμακον, εἴη αὖ καὶ τοῦτο δυνάμει θερμόν, ὡς ταχὺς αὖ ἄνθρωπον. οὕτω δὲ καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος ζώου, ὃ δυνάμει θερμόν, εἴθ' ὡς φάρμακον, εἴθ ὡς τροφὴ ταχὺς ἐκλέγεται μόνον ὃ ζῶον. ἐν γὰρ τῷ ταχύς τι, ὃ δυνάμει πολύ, ὥστε καὶ ἡ βάσις ἡ οἰκεία, βελτίων τῆς ἔξωθεν. οἰκεία δὲ μία καθ' ἕκαστον, εἰ φαίνοιτο ταχέως γινόμενον τοιοῦτο, ὁποῖον ἔφαμεν ὑπάρχειν αὐτῷ δυνάμει. πῦρ μὲν γάρ ἐστι δυνάμει πολύ ὅ,τι αὖ ταχέως ἐκπυροῦται. δυνάμει δὲ, ὡς ταχὺς αὖ ἄνθρωπον θερμόν, ὅταν ἐν εἴδει τῷ κατ' ὀπτικρότησιν θερμῷ, ὅταν αὖ ἀνθρώπῳ προσφερόμενον, ἢ τῷ ποιότητι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ἢ τῷ οὐσίαν αὐξαίνει. τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰρῆσθαι χρὴ νομίζειν, ὅσα δυνάμει λέγεται ψυχρὰ καὶ ξηρὰ, καὶ ὑγρὰ καὶ θερμά. καὶ γὰρ καὶ τὰ ταῦτα, τὰ μὲν, ὡς ταχὺς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ δὲ, ὡς κατ' ὀπτικρότησιν ὠνομασμένα, καὶ νοῆσαι χρὴ, καὶ δοκιμάζεσθαι, καὶ διδάσκεσθαι. δῆλον δ' ὡς καὶ τοῦτο κρίνουσιν ἁφῇ, ἁπάσης ὀπτικτήτου θερμασίας τε, καὶ ψύξεως ἀπηλλάχθαι χρὴ, καθάπερ καὶ περὶ τῶν φαρμάκων αὐτῶν εἴρηται ταχέως.

A Quo vtique minùs rectè ſiquid non ſtatim inflammatur, id aliqui ne vt ad nos quidem eſſe calidum poteſtate putant: nam ſiue facilè concoquitur & citò nutrit, erit ad nos calidum: ſiue admotum, veluti medicamentum, calfacit: erit id quoque vt ad hominem poteſtate calidum. Sic nimirum & per ſingulas animalis ſpecies ipſum poteſtate calidum, ſiue eſt vt medicamentum ſiue vt nutrimentum, ad illud tantùm animal collatum dicitur: eſt enim ex iis quæ ad aliquid referuntur quicquid poteſtate dicitur: quare & probatio quæ propria eſt, melior vtique eſt quàm quæ ab externo petitur: propria verò eſt vna in ſingulis, vtique ſi celeriter tale fieri appareat quale id eſſe poteſtate diximus. Eſt enim poteſtate ignis quicB quid celeriter in ignem vertitur: poteſtate verò calidum eſt, vt ad hominem (quæ eſt vna ex ſpeciebus eorum quæ ex eo quod in ipſis præpollet calida dicuntur,) quicquid homini applicatum, naturalis eius caloris vel qualitatem auget vel ſubſtantiam. Eadem mihi & de aliis cenſeri dicta velim, quæcunque ſcilicet poteſtate frigida vel ſicca vel humida vel calida dicuntur: cùm hæc quoque partim veluti ad ipſa elementa: partim veluti ad ea quæ ex præpollente ſunt nominata, tum intelligi, tum explorari, tum doceri conueniat. Patet verò eum quoque tactum qui iudicat omnis acquiſitiij caloris & frigoris expertem eſſe debere, ſicuti de medicamentis ipſis priùs eſt dictum.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 94 sur 276

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ, ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

HIPPOCRATIS DE NATVRA HOMINIS LIBER PRIMVS ET GALENI IN EVM COMMENTARIVS.

Τὰ σημαινόμενα τοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον εἰθισμένα· τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν οὐ μὲν ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ τεσσάρων τῶν τε στοιχείων, καὶ χυμῶν συγκεῖσθαι· τί καὶ ποσαπλάσιον ἢ τὸ σῶμα, καὶ ὁμοιομερὲς καὶ ὀργανικόν· καὶ ἡ τούτου τοῦ γνησίου Ιπποκράτους βιβλίου ὑπόθεσις.

Vsitatiora Medicis vocabuli naturæ significata; Naturam hominis non ex vno, sed ex quatuor tum elementis, tum humoribus constitui; Quid & quotuplex pars similaris, & organica; & libri huius germani Hippocratis propositum.

PROOEMIVM GALENI. A

QVEM olim de elementis ex Hippocratis *sententia* commentarium conscripsi, amicorum cuidam peregrinationem suscipienti pro ingenij illius coniectura tradidi. Quæ igitur ipsum accuratè scire noueram, ea neque operis initio demonstraui, neque commemoraui; etsi ita facere consueueram, quum sermo omnibus ipsum lecturis est communis futurus. Quum autem ad multos liber (Haud noui qua ratione) elabi præcepisset, nondum alterum post ipsum construere mihi visum est, explicationem etiam libri de natura hominis ea de re distuli, quòd quæ *ibi* continentur omnia, in commentario priùs edito (quod de elementis ex Hippocratis sententia inscriptum est) manifestè sint prodita. Nunc itaque (quandoquidem familiares mei huius etiam Hippocratici operis, non modò necessariarum ad dogma sententiarum, vt in illo priùs attigi, sed deinceps omnium explicationem à me accipere rogarunt) exordium ducens explicationis, illa priùs docebo quæ in operis de elementis ex Hippocratis sententia principio dicere omiseram,

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΠΕΡΙ τῶν καθ' Ιπποκράτην στοιχείων, πάλαι ποθ' ὑπόμνημα τῶν ἑταίρων τινὶ πρὸς ἀποδημίαν στελλομένῳ, γράψας ἐπιδέδωκα, τῆς ἐκείνου στοχαζόμενος ἕξεως· ἅπερ οὖν ἤδειν αὐτὸν ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, οὔτ' ἀπ' ἀπέδειξα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματος, οὔτ' ἀνέμνησα, καί περ εἰωθὼς οὕτω πράττειν, ὅταν κοινὸς ὁ λόγος ἅπασι τοῖς ἀναγνωσομένοις αὐτὸν, ἔσεσθαι μέλλοι. φθάσαντος δ', οὐκ οἶδ' ὅπως, εἰς πολλοὺς ἐκπεσεῖν τοῦ συγγράμματος, οὐκέθ' ἕτερον ἐπ' αὐτῷ ποιεῖν ἔδοξέ μοι, καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίου, διὰ τοῦτ' ἀνεβαλλόμην, ὅτι τὰ συνέχοντα πάντα, διὰ τοῦ προεκδοθέντος ὑπομνήματος, ὃ περὶ τῶν καθ' Ιπποκράτην στοιχείων ἐπιγέγραπται, σαφῶς ἐδέδεικτο. νῦν οὖν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ιπποκρατείου συγγράμματος ἐξήγησιν, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸ δόγμα λέξεων, ὡς ἐν ἐκείνῳ πρότερον ἐπεποιήμην, ἀλλ' ἁπασῶν ἐφεξῆς, ἐδεήθησαν οἱ ἑταῖροι παρ' ἐμοῦ λαβεῖν, ἀρχόμενος τῆς ἐξηγήσεως, ἐκεῖνα λέξω πρότερον, ὅσα παρέλιπον εἰπεῖν ἐν ἀρχῇ τῆς περὶ τῶν καθ' Ιπποκράτην στοιχείων,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 95 sur 276

ὅτῳ γινώσκειν αὐτὸ τὸ ἑταῖρον ὁπόσα μέλλω. ἐν μὲν δὴ τῷ πρῶτον ὅτιν εἰπεῖν, ὅ, τί ποτε σημαίνεται περὶ τῆς τῆ φύσεως ὀνόματος, ἀφ' οὗ καὶ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων ἔνιοι προσονομασθέντες, ἐκλήθησαν Φυσικοί. γνῶσις δ' ἡμῖν, ὧν ἕνεκεν λέγω τοῦτο, δῆλον, ἂν ἀναγνῶσι τὰ περὶ φύσεως αὐτῶν γεγραμμένα βιβλία. φαίνεται γὰρ ἔξηκριβωμένα τὰ πρώτιστα ἅπασιν ὁπόσα τίς ἐστιν, ὡς ἀγήρατόν τε καὶ ἀίδιον εἶναι φασιν, καὶ παρεβεβλημένα ἅπασιν τοῖς γηρατοῖς καὶ φθαρτοῖς σώμασι, καὶ θ' ὑπόσα ἔχοντα τὴν ἰδέαν λόγον, ἑκάστου τῶν γινωμένων τε καὶ φθειρομένων, οἷς γινώσκειν ἐστίν, ἔπειτα καὶ ἡ τῶν ἄλλων γνῶσις, ὅσα μὴ τὴν ἰδέαν λόγον ἔχοντα τὴν μέρος οὐσιῶν συμβαίνῃ τελεία μοῦνα οὕτω διδασκαλία τε ἑκάστου τῶν ὄντων φύσεως οὕτω γίγνεται· καὶ ἔν δή τις, ἢ δύο τῶν ὑπερεχόντων τινὶ διέρχοιτο, καὶ οὕτως εἰδησόμοι λέγειν εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ἐν ᾧ δεῖ τὰ τῶν ῥημάτων φύσεως ἀποφαίνεσθαί τι, καθάπερ καὶ ὁ ποιητής. περί που γάρ,

ὁμοῦ Ὡς ἄρα φωνήσας, πόρε φάρμακον Ἀργιφόντης,
Ἐκ γαίης ἀνέλων, καὶ μοι φύσιν αὐτὸς ἔδειξεν.
ἐφεξῆς φησιν,
Ῥίζῃ μὲν μέλαν εἶχε, γάλακτι δὲ ἴκελον ἄνθος.

Οὕτω δὲ καὶ οἱ περὶ τῶν βοτανῶν γράψαντες, ἢ ὅλως περὶ φυτῶν, ἐν διδάσκουσι τίνα αἰσθητὰ αὐτῶν φύσιν, ὁποῖόν ἐστιν ἕκαστον ἁπτομένῳ καὶ γευομένῳ, καὶ ὀσμωμένῳ, καὶ βλέποντι, διηρθρωμένοι, τίνα τ' ἔχει δυνάμιν, ἢ εἴσω τοῦ σώματος λαμβανόμενον, ἢ ἔξωθεν ὑπιὸν προσφερόμενον. ἐν τούτοις γὰρ ἡ αἰσθητὴ φύσις ἑκάστου τῶν ὄντων ἐστίν. ἡ δὲ τούτων αἰτιωτέρα καὶ πρώτη, περὶ ἧς ἐγώ τε τοιοῦτόν τι, καὶ Πλάτων ὑπισχνεῖσθαι συμβουλεύει τὸ βουλόμενον ὁτιοῦν τοιοῦτον μεταδιδόναι μεταχειρίζεσθαι. δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ῥῆσιν αὐτός. ΣΩ. ψυχῆς οὖν φύσιν, ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἷόν δυνατὸν εἶναι, ἄνευ τῆς τοῦ ὅλου φύσεως. ΦΑΙ. εἰ μὲν οὖν Ἱπποκράτει τῳ τῶν Ἀσκληπιαδῶν δεῖ τι πείθεσθαι, καὶ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης. ΣΩ. καλῶς γε, ὦ ἑταῖρε, λέγει· χρὴ μέντοι τοῖς τοῦ Ἱπποκράτει τὸν λόγον ἐξεταζούσας σκοπεῖν εἰ συμφωνεῖ; ΦΑΙ. φημί. ΣΩ. Ὃ τοίνυν περὶ φύσεως σκοπεῖ τι ποτε λέγει Ἱπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος, ἆρ' οὐχ ὧδε; δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὁτουοῦν φύσεως. πρῶτον μὲν εἰ ἁπλοῦν, ἢ πολυειδές ἐστιν, οὗπερ βουλησόμεθα ἐφ' αὑτοῦ τεχνικοί, καὶ ἄλλοις δυνατοὶ ποιεῖν. ἔπειτα δὲ ἐὰν μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τίνι δυνάμιν αὐτό, πρὸς τί πέφυκεν εἰς ὃ ὁρᾶν ἔχον, ἢ ἵνα εἰς ὃ παθεῖν ὑπὸ τοῦ· ἐὰν δὲ πλείω εἴδη ἔχῃ, ταῦτ' ἀριθμησάμενον, ὅσα ἑφ' ἑνός, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου, τί, τι ποιεῖν αὖτε πέφυκεν, ἢ τί, τι παθεῖν ὑπὸ τοῦ. αὕτη σοι καὶ ἡ τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις ἐκ τοῦ Φαίδρου, διδάσκουσα τοῦ τε τῆς φύσεως ὀνόματος τὸ σημαινόμενον, ὅπως τε χρὴ μεθόδῳ τίνι οὐσίαν αὐτῆς ὑπισκοπεῖσθαι. τοιαῦτα δ' οὐκοῦν ἂν ἅπαντα, τὰ περὶ φύσεως ὑπογεγραμμένα βιβλία τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, Ἐμπεδοκλέους, Παρμενίδου, Μελίσσου, Ἀλκμαίωνος, Ἡρακλείτου. ἅτινες δ' οὐχ ἓν, ἀλλὰ πλείονα βιβλία τῆς θεωρίας ἐποιήσαντο ταύτης. ἔνιοι δὲ καὶ πάνυ πολλά, καθάπερ Ἐπίκουρος. ἄρχεται γὰρ καὶ αὐτὸς, ὥσπερ οὖν καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, ἀπὸ τοῦ ζητῆσαι, πότερον ἓν τι καὶ ἁπλοῦν ἐστιν οὗ τὴν φύσιν δεῖ ὑπολαμβάνειν, ἢ σύνθετον ἔκ τινων ἑαυτῷ προτέρων ἁπλῶν, ἅπερ οἱ μετ' αὐτὸν τοὺς παλαιοὺς εἰώθασιν ὀνομάζειν στοιχεῖα. καθάπερ ὑπὲρ τῶν φωνῆς, οἱ γραμματικοὶ τέτταρα καὶ εἴκοσι φασὶν εἶναι στοιχεῖα,

quum ea familiarem noſtrum ſcirem agnoſcere. Fiet autem nobis perſpicuum id cuius gratia hoc dico, ſi libros de natura ab ipſis conſcriptos perlegamus. Ij namque videntur primam ſubſtantiam qualiſnam ſit explicare, quam & increatam ac perpetuam eſſe tradunt omnibus corporibus ortui & interitui obnoxiis ſubiectam; ac præterea quæ peculiari ratione inſunt ſingulis quæ generantur & intereunt; quibus cognitis ſequitur & aliorum cognitio, quæ non propria ratione cuique particulari ſubſtantiæ accidunt. Perfecta igitur naturæ cuiuſque rei exiſtentia doctrina hunc in modum efficitur, etſi vnum aliquis, aut duo eorum quæ rei cuipiam inſunt recenſeat. Atque ſunt homines qui ita loqui conſueuerunt vbi nonnihil de rei natura pronunciant, quemadmodum & Poëta; nam quum prædixiſſet,

Sic iam præfatus medicamen porrigit Hermes
mox concinit
E terra euulſum, naturamque edocet eius,
Nigra ipſi radix, ſed lacti concolor eſt flos.

Sic etiam qui de herbis, aut in vniuerſum de plantis ſcripſerunt, ſenſilem ipſarum naturam docent, qualis quæque ſit tangenti & guſtanti & odoranti & conſpicienti; quamque habeat facultatem declarant, quum vel intra corpus aſſumuntur, vel foris admouentur. In his enim ſenſilis cuiuſque natura exiſtit. At hæc ſuperior ac prima eſt *naturæ exceptio*, de qua tum ego priùs loquutus ſum, tum quam Plato eum ſcire conſulit qui quamcumque rem methodo tractare deſiderat. Aſcribam autem tibi & ipſius verba. *SOCRATES, naturámne animæ abſque vniuerſi natura, prout rationi conſentaneum eſt, intelligere poſſe arbitraris? PHAEDRVS, ſi ſanè Hippocrati & Aſclepiadi fides quædam adhibenda ſit, neque etiam corporis naturam citra hanc methodum poteris. SOCRATES. Recte quidem ille (ô amice) docet. Attamen qui ſupra Hippocratem rationem perpendunt; ipſis an conſentanea ſit, ſpeculandum eſt. PHAEDRVS, Aſſentior. SOCRATES. De natura igitur quidnam & Hippocrates, & vera ratio dicat, velim animaduertas. Nam ſic de cuiuſque rei natura ſtatuendum eſt. Primùm quidem vtrum illud ſimplex ſit an multiplex, cuius artis periti ipſi eſſe voluerimus, & alios efficere voluerimus? poſtea verò ſi ſimplex fuerit exploranda eſt ipſius facultas, quam certam ad quid agendum, aut ab aliis patiendum à natura ſortiatur. At ſi plures ſpecies habeat, his dinumeratis, quæ in vno, ea in ſingulis aliquid agendi, aut ab alio aliquid patiendi natura facultas inſpicienda eſt.* Hæc tibi & Platonis verba ſunt ex Phædro, quæ tum quod naturæ nomen ſignificet, tum quomodo ipſius ſubſtantiam inſpicere oporteat, edocent. Tales verò omnes verbum Philoſophorum libros de natura conſcriptos comperias, Empedoclis, Parmenidis, Meliſſi, Alcmeonis, & Heracliti. Quidam autem *ex his* non vnum, ſed plures huius ſpeculationis libros compoſuerunt; nonnulli verò etiam permultos, quemadmodum Epicurus. Is etenim exorditur quemadmodum & alij omnes à quæſtione, vtrùm vnum ſit ac ſimplex cuius naturam inuenire conemur, an compoſitum ex ſimplicibus quibuſdam ſe prioribus, quæ veterum ipſorum ſucceſſores elementa nominare conſueuerunt; quemadmodum Grammatici in voce quatuor & viginti eſſe elementa pronunciant;

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 96 sur 276

hoc eſt, ſimplices primáſque particulas, quæ non ampliùs in alias diuidi poſſunt, ſicuti ſyllabæ: Nam ſi de hac ſyllaba, *ſtra* primum adimas elementum, *ſ*, licet reliquam adhuc integram habere ſyllabam, *tra*. Ita ſi rurſus ab ipſa, *tra*, primam demas litteram, *t*, id quod ex hac reliquum eſt habebis, *ra*, quod diuidi poteſt; non tamen, *a*, adhuc diuidere licet, neque illam ex duobus tribúſve ſonis, ſicut alias multas conſtare oſtendes, verùm indiuiduus vnus ipſius ſonus eſt, non ſecundum quantitatem ſimpliciter (vt alibi & nos, & alij plerique Philoſophi oſtendimus) verùm ſecundum ſolam ſpeciem. Eodem quoque modo qui corporum generationi & corruptioni obnoxiorum elementa quatuor eſſe aſſerunt, aërem, ignem, terram & aquam; quòd ampliùs ſingula ipſa in plures ſpecies ſecari nequeant, eò phyſiologiæ principia ipſa ſtatuunt. Prima ſiquidem minimorum corporum notio eſt penes quantitatem; altera verò quæ ſequitur, penes qualitatem, vt in vocis elementis monſtratum eſt. Atque hinc Phyſici philoſophi inter ſe diſcrepant. Quidam enim corporum quæ generantur ac intereunt minimas quantitate particulas elementa ſuppoſuerunt; quidam verò qualitate. Verùm de ſignificatione vocis elementi primo libro de Medicis vocabulis, vt & de naturæ *vocabuli ſignificatione*, quinto à me ampliſſimè concertatum eſt. Iam verò non de appellationibus, aut ſignificationibus, ſed de rebus ipſis ſermo eſt inſtituendus, ex quibus minimis ſine ſecundum magnitudinem, ſine ſecundum ſpeciem prima compoſitio fit generalium corporum, quæ Ariſtoteles & nos ſimilaria appellamus. Secunda namque ex his alia compoſitio fit corporum, quæ organica vocamus, manus, pedis; oculi etiam; & pulmonis, & cordis; hepatis, & lienis, & renum, & ventriculi, & vteri & id genus aliorum. Horum enim organorum natura ex primis illis ſimilaribus, quæ vtique Plato primigenia vocare conſueuit. De horum verò differentia dictum iam eſt vno quodam volumine; nunc autem & per capita, clarioris doctrinæ gratia, dicetur. Similare quidem eſt os, cartilago, & ligamentum; ſimilare quoque membrana, adeps, & caro ſiue quæ muſculorum fibris quæ ipſæ etiam ſunt ſimilares obducitur, ſiue quæ in viſceribus habetur, quam Eraſiſtratus etiam parenchyma vocitare ſolitus eſt. Proditum eſt ſtatim ab initio operis (quo medendi methodum, qualisnam ea ſit demonſtrauimus) fieri non poſſe, vt quis per indicationes ſimilaribus corporibus medeatur, niſi prius agnoſcat, vtrum eorum quodque ſimplex ſit, an ex pluribus compoſitum; & vtrum illa per tota temperata ſint, an ſolùm *ſe mutuò* tangant. Præterea demonſtratum eſt, nonnullos Medicos, ex quibus eſt Eraſiſtratus, ex dimidia parte dogmaticos eſſe, qui partium organicarum morbos ratione curauit, ſimilarium autem aut nequaquam, aut Empirico more. Imò eorum plurimi quomodo organicarum partium morbi ab iis differant qui ſimilaribus obortuntur, minimè norunt; quemadmodum neque vtrorumque ipſorum numerum. Sed vos, ô amici, etiam de morborum differentiis vnum è noſtris commentariis aliquem habetis, & remediorum non exiguum opus quod inſcripſi methodum medendi. Verùm tum hæc, tum alia de natura corporis noſtri orationem expoſtulant, quæ propoſito hoc in volumine docetur.

A πυτέσιν ἁπλᾶ τε καὶ πρῶτα μόρια, μηκέτι εἰς ἄλλα διαιρεῖσθαι δυνάμενα, καθάπερ αἱ συλλαβαί· τῆς γοῦν γρᾶ συλλαβῆς ὄντι ἀφελόντι σοι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τὸ σ, τὸ λοιπὸν ἔχειν τὸ ρᾶ. μόνουσθμ ἔτι συλλαβοῦ. οὕτω δὲ καὶ εἰ αὖτις πάλιν τῆς ρᾶ, τὸ πρῶτον ἀφέλοις γράμμα τό τ', τὸ ταύτης λοιπὸν ἐξῆς διαιρεῖσθαι δυνάμενον τὸ ρᾶ. οὐ μὴν τό γε α διαιρήσεις ἔτι, καὶ δείξεις ἐκ δυοῖν, ἢ τεττάρων φθόγγων, ὥσπερ ἄλλας πολλὰς συγκειμένων. ἀλλ' ἔστιν εἷς αὐτῆς ἀδιαίρετος φθόγγος, οὐχὶ ποσὸν ἁπλῶς, ὡς ἑτέρωθι δεδείγμεθα ἡμεῖς τε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν

B φιλοσόφων, ἀλλὰ κατὰ μόνον τὸ εἶδος. οὕτω δὲ καὶ τὰ τέτταρα στοιχεῖα τῶν ἐν ὑγρῷ καὶ φθορᾷ σωμάτων, εἴ τις λέγοντες, ἀέρα, πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, ἐπεὶ μηκέτι δύναται ἕκαστον αὐτῶν εἰς εἴδη πλείω τμηθῆναι, διὰ τοῦτο τὰ φυσιολογίας ἀρχὰς αὐτὰ πεποίηται. τοιοῦτον γὰρ ὅτι σωμάτων ἐλαχίστων ἔννοια καθ' ποσὸν ἐφεξῆς ἡ ἄλλη δευτέρα, καθ' ὃ ποιόν, ὡς ὅπερ τῶν τῆς φωνῆς στοιχείων ἐδείχθη. καὶ διεζητήμεθα πρὸς ἄλλήλους οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι. τινὲς μὲν καθ' ὃ ποσὸν ὑποτιθέμενοι τὰ στοιχεῖα τῶν ἐν ὑγρῷ καὶ φθορᾷ σωμάτων, ἐλάχιστα μόρια, τινὲς δὲ καθ' ὃ ποιόν. ἄλλα πρὸς μὲν τῷ σημαινομένῳ πρὸς τὸ στοιχείου φωνῆς, ἐν τῷ πρώτῳ πρὸς τῷ

C ἰατικῷ ὀνομάτων ὅπερ πλεῖστον εἴρηται, καθάπερ γε καὶ πρὸς τὸ φύσεως, ἐν τῷ πέμπτῳ. νυνὶ δὲ οὐ πρὸς πραγμάτων, ἢ σημαινομένων, ἀλλὰ πρὸς τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὁ λόγος ἡμῖν ἐστιν, ἐξ ὧν ἐλαχίστων, εἴτε καθ' μέγεθος, εἴτε κατ' εἶδος, ἢ πρώτη συνθέσεις τῶν ἐν ὑγρῷ σωμάτων, ἀφ' ἃς Ἀριστοτέλης καὶ ἡμεῖς ὀνομάζομεν ὁμοιομερῆ. δευτέρα γὰρ ἐκ τούτων ἄλλη συνθέσεις γίνεται σωμάτων, ἃ καλοῦμεν ὀργανικὰ, χεῖρες, σκέλεις, ὀφθαλμοῦ τε καὶ γλώττης, καὶ πνεύμονος, καὶ

D καρδίας, ἥπατός τε καὶ σπληνὸς, καὶ νεφρῶν, καὶ γαστρὸς, καὶ μήτρας, ὅσα τἆλλα τοιαῦτα. συγκεῖται γὰρ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁμοιομερῶν, ἃ δὴ καὶ πρωτόγονα καλῶν εἴωθεν ὁ Πλάτων, ἢ πρώτη τῶν τοιούτων ὀργάνων φύσις. ὑπὸ τούτων δ' ἑκάστων διαφορᾶς, εἴρηται μὲν ἤδη καὶ καθ' ἓν τι γράμμα, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὅτι κεφαλαίων, ἕνεκα σαφοῦς διδασκαλίας. ὁμοιομερὲς μὲν ὅτι ὀστοῦ, καὶ χόνδρος, καὶ συνδέσμος. ὁμοιομερὲς δὲ καὶ ὑμήν, καὶ πτελή, καὶ σὰρξ, ἥτε τῶν μυῶν ἁπλῶς οἵα πλατυσμῶν, καὶ αὐτῆς οὔσης ὁμοιομερέσιν, ἥ τ' ἐν τοῖς παλάγγοις, ὧν δὴ καὶ παρέγχυμα καλῶν Ἐρασίστρατος εἴωθεν. ἐδείχθη δ' οὐδὲν ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας, ὡς ἡ τῶν

E θεραπευτικῶν μέθοδον, ὁποία τίς ἐστιν, ἀπεδείκνυον, ἀδύνατον ὄν, ἐνδεχομένως θεραπεύειν τοὺς ὁμοιομερῶν σωμάτων, ἄνευ τοῦ γνῶναι πότερον ἁπλοῦν ἕκαστον αὐτῶν ἐστιν, ἢ ἐκ πλειόνων συγκειται, καὶ πότερον ὁμοίως κέκραται δι' ὅλων, ἢ ἄλλως μόνον. ἐδείχθη δὲ καὶ ὡς ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ὧν ἐστι καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, ἐξ ἡμίσεως μέρους εἰσὶ δογματικοὶ, τὰ μὲν τῶν ὀργανικῶν μορίων νοσήματα, λογικῶς θεραπεύοντες, τὰ δὲ τῶν ὁμοιομερῶν, ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ ἐμπειρικῶς. οἱ πλεῖστοι δ' αὐτῶν, οὐδ' ὅπη διαφέρει τὰ τῶν ὀργανικῶν νοσήματα, τῶν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσι γιγνομένων, ὑπίσανται, καθάπερ οὐδὲ τὸ

F τῶν καθ' ἑκάτερον αὐτῶν ἀριθμοῦ. ἀλλ' ὑμεῖς γε ὦ ἑταῖροι, καὶ τοῦτο τῶν νοσημάτων διαφορᾶς, ἔν τι τῶν ἡμετέρων ὑπομνημάτων ἔχετε, καὶ τῶν ἰαμάτων οὐ σμικρὰν πραγματείαν, ἐν ᾗ ἐπέγραψα μέθοδον θεραπευτικήν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα, καὶ τἆλλα, τὰ περὶ τῆς φύσεως τοῦ σώματος ἡμῶν, ἅπαντα τοῦτον λόγον, ὃς ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι διδάσκει.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 97 sur 276

διὸ καὶ θαυμάσειεν ἄν τις ἐκ εἰκῆ, ὅσοι νομίζουσι τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον, οὐκ εἶναι τῶν γνησίων Ἱπποκράτους, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ καλῶν εἰώθασι, νόθον, ἀπατηθέντες ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ διεσκευασμένων τε, καὶ προεγεγραμμένων, ὑφ' ὧν ὅτι πλέον μέν ἐν αὐτοῖς τόποις ὑπεδείξω τοῖς ὑπομνήμασιν. ἄρχεται δὲ νῦν ἐρεῖν ὅσα καὶ τῆς γνησίας, ἢ καὶ νόθης Ἱπποκράτους συγγράμμασιν εἴρηται, καὶ λέξιν οὕτως ἔχοντα. τοῦ τοῦ βιβλίου, ὃ μέν καὶ τὸ ἓν γράμμα μέρος τὸ πρῶτον εἰς διακοσίους καὶ τεσσαράκοντα στίχους ὀξήκει, διχῶν ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ τὰ μὲν ζώων σώματα γεγονέναι, μέχρι τοῦ καὶ διδάξαι περὶ τῶν χυμῶν φύσεως. τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε, ποικίλον, τ' ἔστι. τὸ μὲν δὴ πρῶτον αὐτοῦ μέρος, διακρίνει τὰς σποραδικὰς ὀνομαζομένας νόσους, ἀπὸ τῶν ἐπιδημιῶν γε καὶ λοιμωδῶν, ἰδίαν τε θεραπείαν ἑκατέρου τοῖς ἰητροῖς, ἐν τῷ καθόλου διδάσκει. τὸ δὲ μετ' αὖθις, αἱματομιῶν φλεβῶν διέρχεται. κἄπειτα περὶ νοσημάτων ἔστι ποικίλη διδασκαλία, καὶ μέχρι τούτου ὑγιεινὴ διαίτη, πρὸς ἰδιώτας γεγραμμένη. κἄπειτ' ἐφεξῆς, ὅπως αἱ τις τοὺς παχυτάτους ἀνθρώπους λεπτύνει, ἢ τοὺς λεπτοτάτους σαρκώσει, οἷς ἔθος διδασκαλία περὶ ἐμέτων. εἶτα τις ὑπογραφὴ ἀφ' ἑβδομήκοντα, διαίτης παιδίων, καὶ μέχρι τούτου γυναικῶν, εἶτα τῶν γυμναζομένων, εἶτ' ἔστι τελευτῶν περὶ σκιᾶς ἀφ' ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ὡς δέκα, περὶ τῶν ἐγκεφάλου νόσων, εἰκῇ, καὶ ὡς ἔτυχε προσερρίμμενον. ἀδηλον δ' ὅτι, ὅτι ὁ μὲν ὅλον βιβλίον ἐκ πολλῶν διεσκευασμένον καὶ συγκείμενον, ἐξεδόθη εἰς ἑξακοσίους στίχους, ἢ βραχύ τι πλεῖον ἐκτεταμένον. ἔχει δὲ τὸ μὲν πρῶτον λόγον, ἐν ᾧ περὶ τῶν στοιχείων, καὶ τῶν χυμῶν διέρχεται, πολυτρόπως ἐξηλλαγμένον τῶν Ἱπποκράτους τέχνης. ὥσπερ γε καὶ τὸ δεύτερον, τῶν διακριτικῶν τῶν ἐπιδημιῶν τε καὶ σποραδικῶν νοσημάτων. τὸ δὲ περὶ τῶν φλεβῶν αἱματομῆς, ἀναφῶς προεγεγράμμενον, ἔχει μεταποιηθὲν ὅλον. ὅτε γὰρ τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, καὶ τοῖς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν εἰρημένοις μάχεται. τῶν δ' ἑξῆς τὰ μὲν προέλειται, περὶ ὧν ὀλίγα ἐξηγούμεθά σοι ὃ βιβλίον, ἀκριβωθησόμενα. τὰ δ' ἔστιν ἀξιόλογα, καὶ ἀφ' Ἱπποκράτους καλῶς εἰρημένα, καὶ τῆς Ἱπποκράτους ἐμφάσεως τέχνης, ὥσπερ ὅσα περὶ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης εἴρηται. ὃ μὲν ὅλον ὃ βιβλίον, ἐκ τούτων συγκειται. ὃ δὴ πρῶτον αὐτοῦ μέρος, ἁπάσης τῆς Ἱπποκράτους τέχνης ἔχει τὴν οἰκειοτάτην ἀρχήν, ἀφ' ἧς ἀναμάξαι ἔφην ἐγώ τοὺς ἀπεξενωμένους αὐτῆς, τῆς Ἱπποκράτους διανοίας. οἱ πλεῖστοι μὲν δὴ τῶν νῦν Ἱπποκράτειον τέχνῃ, τοῖς γνησίοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐθισμοῖσι, νομίζοντες τὸν μέγαν Ἱπποκράτους συγγράμμα, εἶναι δὲ Πολύβου τοῦ μαθητοῦ τε ἅμα καὶ ἀφ' ἑβδόμου μόνου τῶν νέων διδασκαλίαν, ὃς οὐδὲν ὅλως φαίνεται μεταποιήσας τῶν Ἱπποκράτους δογμάτων, ἐν οὐδενὶ τῶν ἑαυτοῦ βιβλίων. ὥσπερ οὐδὲ Θεσσαλὸς ὁ αὐτοῦ υἱός, θαυμάσιος μὲν ἀνὴρ ἐκ ἔστι γνόμενος, ἀλλ' ἐκεῖνα μείνας ἐν τῇ πατρίδι, καθάπερ ὁ Πόλυβος, Ἀρχελάῳ γὰρ τῷ Μακεδονίας βασιλεῖ συνεγένετο. πεπιστεύκασι μὲν δὴ οὗτως ἔφιν, καὶ ἄλλοι οὐδὲν ἧττον ἰατροὶ, πολὺ ὀλίγων δή τινων, Ἱπποκράτους εἶναι τὸ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον, οὐκ ἀγνοῶ δὲ οὐδὲ Πλάτωνα αὐτὸς. γράφει γοῦν ἐν Φαίδρῳ προεγεγραμμένῳ ῥῆσιν ὀλίγον ἔμπροσθεν, ἧς ἡ ἀρχή, ΣΩ. Ψυχῆς οὖν φύσιν, ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἴῃ δυνατὸν εἶναι, ἄνευ τοῦ ὅλου φύσεως; ΦΑΙ. εἰ μὲν δὴ Ἱπποκράτει γε τῷ Ἀσκληπιαδῶν δεῖ τι πείθεσθαι, καὶ περὶ τοῦ σώματος, ἄνευ τοῦ μεθόδου ταύτης. ταύτην τὴν ῥῆσιν ἐγκωμιάζοντας τοὺς εἰκῆ φλυαροῦντας, ὑπισχνεῖσθαί τινι τῶν βιβλίων Ἱπποκράτους, ἢ τινὸ Πλάτωνος ἐπαινουμένην μέθοδος,

Quare etiam mirari aliquis possit illos qui librum de natura hominis non esse germanum Hippocratis iudicant, sed, vt ipsi vocare consueuerunt, spurium, decepti ab iis quæ in eo digesta ac inserta sunt, de quibus his in commentariis fusiùs tractabo. Nunc verò satis est explicasse quæ in germano, vel etiam adulterino Hippocratis opere narrata sunt, ex lectione ita sese habentia. Huius libelli prima in vno volumine pars in ducentos & quadraginta versus excedit, quæ ex calido, frigido, sicco & humido animalium corpora constituta esse demonstrat, simulque de humorum natura docet. Altera post hanc pars varia est: Etenim prima ipsius pars sporadicos, quos appellant, morbos & ab epidemiis, & à pestilentibus discernit, & propriam vtriusque generis curationem summatim præscribit. Quæ pars libri subsequitur, venarum dissectionem persequitur. Deinde de morbis varia est doctrina: & postea salubris victus ratio ad priuatos conscripta. Postremò, qua ratione quis crassissimos homines attenuet, aut tenuissimos carne repleat; quibus coniuncta est de vomitu præceptio; mox breuis quædam puerorum victus rationis descriptio; deinde mulierum; pòst, eorum qui exercentur; ad finem adiecta est versibus circiter decem, cerebri morborum doctrina temerè & sine iudicio. Proinde clarum est vniuersis hunc libellum ex multis constructum conflatúmque esse, ad sexcentos ferè versus, aut paulò minùs extensum. Habet autem primum sanè librũ vbi de elementis & humoribus agit, omnino Hippocratis arti consentaneum; quemadmodum & secundum qui morbos epidemios, & sporadicos ab inuicem distinguit. At eam quæ de venarum dissectione est oratio euidenter ab aliis interposita, totum continet vitiosum. Neque enim iis quæ apparent consonat, & cum iis pugnat quæ in secundo Epidemiorum sunt comprehensa. Subsequentium alia interiecta sunt, de quibus, quum tibi librum interpretabimur, exactè agetur; alia verò sunt mentione digna, & paucis rectè dicta, nec artem Hippocratis callentia, sicuti quæ de salubri victus ratione prodita sunt. Ex his totus quidem liber constat, verùm prima ipsius pars, totius Hippocraticæ artis veluti fundamentum continet: quare demirari nonnullos me dixi, qui eam ab Hippocratis sensu alienam esse tuentur. Plurimi siquidem qui Hippocratis artem habent cognitam, germanis ipsam ascribunt, iudicantes magni Hippocratis esse commentarium: quidam verò Polybi eius discipuli, simul & in iuuenibus docendis successoris, qui nullum planè Hippocratis dogmatum videtur transmutasse in vllo suo libro: quemadmodum neque Thessalus eius filius, mirabilis sanè vir & hic existimatus, sed qui non in patria, sicuti Polybus permanserit. nam Archelao regi Macedoniæ familiariter conuixit. Itaque persuasum habent, vt dixi, & alij propè vniuersi medici, præter paucos quosdam, Hippocratis esse librum de natura hominis: id quod nec Plato ipse ignorat. Scribit itaque in Phædro sententiam paulò antè à me recitatam, cuius initium hoc est, *SOC. Animæ igitur naturã, sine vniuersi natura intelligere te vt conuenit, posse arbitrarus? PHAE. Si sanè Hippocrati Æsculapiadæ credendũ est, ne corporis quidem naturam citra hanc methodum posse.* Hæc verba perlegentes inconsultos illos nugatores considerare oportebat, quo in libro Hippocratis methodus, quam Plato commendat,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 98 sur 276

perſcripta ſit; quippe non in alio quàm præſenti hoc commentario de natura hominis tradita eſſe videbitur. Deinde verò & alia ſingula quæ Plato enumerauit, quæ etiam ego in opere de Elementis ſecundum Hippocratem edocui, & nihilo minùs in præſentia perſequar: ad ídque me nunc accingo, quandoquidem ita vobis viſum eſt: illud ſanè adhuc vbi ſermoni adiecero, orationum quæ in libro ſunt, expoſitionem aggrediar. Quum liber de Elementis ſecundum Hippocratis ſententiam à me aliquando conſcriptus, in multorum manus incidiſſet, probatúſque ab omnibus eſſet eruditis, pauculi indocti (qui demonſtrationum in eo ſcriptarum nullam potuerunt reprehendere, quamuis id aggreſſi) contabeſcebant, rumpebantúrque inuidia, hoc ſatis eſſe ad calumniam putantes, ſi dicerent opus non eſſe ipſius Hippocratis. Eſto igitur neque Hippocratis, nec ipſius Polybi, nec, ſi velint, omnino conſcriptus liber ſit de hominis natura qui oſtendat corpora noſtra ex calido, frigido, ſicco, & humido eſſe conflata. Et ſi enim hoc ipſis donabimus, tamen corpora noſtra ex his conſtare, Hippocratis eſt dogma. Nam in libris, maximè germanis ipſius, non modò differentias morborum, his principiis conſentaneas facere videtur, ſed etiam curationum modos illinc inuenire. Siquidem morbi, ipſorum principiorum ratione calidi, frigidi, humidi, & ſicci, inter ſe differunt. Curatio autem fit calidorum refigerantibus; humidorum ſiccantibus, vt & frigidorum calefacientibus, ſiccorum humectantibus. Præterea ante hæc, ipſas naturas hominum, alias calidas, alias frigidas, has humidas, illas ſiccas arbitratur; ætatéſque ſimiliter, & regiones etiam pari modo inuicem differre autumat, quum nihil horum Eraſiſtratus vnquam prodiderit, ſicut nec alius quiſpiam eorum, qui calidum aſcititium non innatum eſſe putant. Sic etiam alia omnia particularia Hippocrates ſanè ad hæc principia refert: Eraſiſtratus autem non obſeruat: quæ cauſa eſt, vt nonnulla naturæ opera indiſcuſſa reliquerit, quemadmodum in commentariis de facultatibus naturalibus docuimus. Quoniam verò, qui omnibus honeſtis obſtrepunt, ſermonis prolixitatem criminantur, dicentes nos quiduis potiùs quàm commentarios ſcribere, decreui & hanc ipſorum contumeliam recidere, proprio alio opere à me conſcripto, in quo opinionem eandem cum Hippocrate me tueri oſtendam, quæ in libro de natura hominis ſcripta eſt, & in aliis omnibus commentariis. Noui autem rurſus quemadmodum in omnibus iis quæ à nobis demonſtrantur, inuidi ea calumniari veriti quæ ab omnibus collaudantur, criminantur aliqua theoremata eorum qui ipſis communicant, ita etiam nunc facturos ipſos [cogito]. Etenim in libris qui ſcribentur, dicunt Hippocratem vti quidem verè ſcopis elementaribus, calido, frigido, ſicco, & humido, non tamen verè ipſum ſentire. Quum autem demonſtret rurſus ex iis corpora noſtra conflari, non videri hoc Hippocrati dictitant: quippe librum de natura humana non eſſe Hippocratis. Sicut igitur illi malefacere non deſinunt: ita & nos conuenit memores eorum, quæ in ſingulis commentariis erant propoſita, in memoriam illis reuocare, & neque, quum demonſtramus Hippocratem in omnibus commentariis artis ſuæ fundamentum in ſcientia de Elementis repertis ſtatuere:

A λέγεσθαι. φαίηται γὰρ, οὐ καθ' ἓν ἄλλο, τῶν τοῦ παρόντος εἰρημένων ἡμῖν σύγγραμμα ὃ περὶ φύσιος ἀνθρώπου. ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστων ὧν ὁ Πλάτων διῆλθεν, ἃ κἀγὼ δέδεικται τὴν περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων ἐδίδαξα, καὶ νῦν οὐκ ἦλθον ἔρχομαι δείξων, ἐπειδήπερ ὑμῖν οὕτως ἔδοξεν. ἐκεῖνο δ' ἤδη ἔτι προσθεὶς τοῖς λεχθεῖσι, περὶ τῆς ἐξηγήσεως ἀφίξομαι τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις ῥήσεων· ἐπεὶ πεισάντος εἰς πολλοὺς τὸ γραφέντος μοί ποτε βιβλίου περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, ἐπαινεθέντος τε παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων, ὀλίγοι τινὲς τῶν ἁπάντων ἦσαν, ὅσοι τῶν μὲν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων B ἀποδείξεων οὐδεμίαν ἠδυνήθησαν ἐλέγξαι, καί τοι γ' ὀπτιλῴμενοί τε, καὶ ἀπεπίμπλαντο ὑπὸ τοῦ φθόνου, τοῦτο μὲν ἱκανὸν εἰς παρρησίαν ἐποιοῦντο πρὸς ἅπαντας, ὡς οὐκ ἔστιν Ἱπποκράτους αὐτὸ σύγγραμμα· τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον, μήθ' Ἱπποκράτους, μήτ' αὖτε Πολύβου, μήθ' εἰ βούλοιντο γεγράφθω τῷ δεῖνι ἢ συγγράμματι περὶ φύσιος ἀνθρώπου, δεικνύον ὡς θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ τὰ σώματα ἡμῶν γεγονέναι. εἰ γὰρ καὶ τοῦτ' αὐτοῖς χαριζόμεθα, τό γε ὡς τούτων συγκεῖσθαι τὰ σώματα ἡμῶν, Ἱπποκράτους ἐστὶ δόγμα. φαίνεται γὰρ ἐν τοῖς γνησιωτάτοις ἑαυτοῦ βιβλίοις, οὐ μόνον τὰς τῶν νόσων διαφορὰς ἀκολούθους τοῖς ἀρχαῖς τούτοις ποιούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἰάσεων τρόπους ἐντεῦθεν εὑρίσκων. τὰ νοσήματα μὲν γὰρ αὐτῶν, τῷ θερμόν τε καὶ ψυχρὸν, C ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν ἀλλήλων διαφέρειν. ἡ θεραπεία δὲ γίνεται, τῶν μὲν θερμῶν ψυχομένων, τῶν δ' ὑγρῶν ξηραινομένων, ὡσαύτως γε καὶ τῶν μὲν ψυχρῶν θερμαινομένων, τῶν δὲ ξηρῶν ὑγραινομένων. ἔτι τε τούτων ἐμπροσθεν, αὐτῶν τῶν τοῦ ἀνθρώπου φύσεων, τὰς μὲν θερμὰς ἡγεῖται, τὰς δὲ ψυχρὰς, τὰς δὲ ὑγρὰς, τὰς δὲ ξηρὰς, ἡλικίας τε ὡσαύτως, καὶ χώρας, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλων διαφέρειν ὑπολαμβάνει. μηδὲν τούτων Ἐρασιστράτου ποτὲ φθεγξαμένου, καθάπερ οὐδὲ ἄλλου τινός, ὅσοι τὸ θερμὸν, ἐπίκτητον οὐ σύμφυτον εἶναι νομίζουσιν. οὕτω D δὲ καὶ πάλλα πάντα τὰ κατὰ μέρος, ὁ μὲν Ἱπποκράτης εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀναφέρει, οὐ φυλάττει δ' Ἐρασίστρατος, ὡς διὰ τοῦτο καὶ τῶν φυσικῶν ἔργων ἀνεπιζήτητα καλῶς λιπεῖν ἔνια, καθάπερ ἐδιδάξαμεν ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασι. ἐπεὶ δὲ οἱ πᾶσι λοιδωρούμενοι τοῖς καλοῖς, ἐγκαλοῦσι τῷ μήκει τοῦ λόγου, πάντα μᾶλλον, ἢ ὑπομνήματα γράφειν ἡμᾶς εἰπόντες, ἔγνωκα κἀγὼ ταύτην αὐτῶν ἀποκόψαι τὴν ἐπήρειαν, ἰδίαν γράψας ἑτέραν πραγματείαν, ἐν ᾗ δείξω τῷ αὐτῷ δόξαν Ἱπποκράτει ἐμὲ διαφυλάττοντα, τῇ περὶ E φύσιος ἀνθρώπου γεγραμμένῃ, καὶ περὶ τὰ ἄλλα πάντα συγγράμματα. οἶδα δὲ πάλιν, ὥσπερ ἐν ἅπασι τοῖς ἀποδεικνυομένοις ὑφ' ἡμῶν, οἱ βάσκανοι δηλαδὴ ἀλλὰ καὶ δεδιότες τὰ παρὰ πάντων ἐπαινούμενα, μεμφόμενοί τινα θεωρήματα τῶν κοινωνούντων αὐτοῖς, οὕτω καὶ νῦν πράξοντας αὐτοὺς. ὅτι μὲν γὰρ τῶν γραφησομένων βιβλίων, ἐροῦσι, χρῆσθαι μὲν ὄντως Ἱπποκράτει σκοποῖς στοιχειώδεσι, περὶ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, οὐ μέντοι γ' ἀληθῶς ὑπολαμβάνειν αὐτόν. ὅταν δ' ἀποδεικνύῃ πάλιν, ἐκ τούτων τὰ σώματα ἡμῶν συγκεῖσθαι, μὴ δοκεῖν Ἱπποκράτει τοῦτο, ἐροῦσιν, οὐ γὰρ ἔστι τὸ περὶ F φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον Ἱπποκράτους. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι κακοῦργοι ὄντες οὐ παύονται, οὕτω καὶ ἡμεῖς μεμνῆσθαι, τῶν προκειμένων ἐν ἑκάστῳ τῶν ὑπομνημάτων ἀναμιμνήσκειν αὐτοὺς, καὶ μήθ' ὅταν ἀποδεικνύωμεν Ἱπποκράτει τὰ πάντα τὰ συγγράμματα δοκοῦντα εἶναι αὐτοῦ τέλος δὲ θέλομεν ἐν τῇ περὶ τῶν εὑρημένων στοιχείων ἐξηγήσει,

ἡμᾶς νῦν v. al. lege ἐξ' ἐν τῷ ἡμᾶς μεμνῆσθαι ἀναμιμνήσκειν αὐτοὺς

καταλιπόντες τοῦτο, περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν ζητῶσι. μήθ' ὅταν περὶ τῆς ἀληθείας ζητῶμεν, ἢ καὶ ἀποδεικνύωμεν, ἀποχωρείτωσαν ἐπὶ τὴν περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ σκέψιν, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν εἰ ἀληθὴς ὁ περὶ τῶν στοιχείων λόγος, ἐξεταζέτωσαν, ἰδίᾳ δὲ, εἰ ταῦθ' Ἱπποκράτης ἐτίθετο στοιχεῖα. δυοῖν οὖν ὄντοιν τούτοιν τοῖν προβλημάτοιν, τὸ πρότερον ἔν τε τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, κἀν τῷ νῦν προκειμένῳ λόγῳ σκοπείτωσαν. ἐκ περιουσίας δὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν, τοῖς οὐκ ἀσυνέτοις φαίνεται τὰ αὐτὰ τιθέμενος ἀεὶ στοιχεῖα, τό, τε βιβλίον τὸ νῦν ἡμῖν προκείμενον αὐτὸς γράψας.

A hoc omisso, de veritate ipsorum inquirant. Neque quum de veritate inquirimus, aut etiam demonstramus, digrediantur ad sententiæ ipsius considerationem: sed priuatim quidem, an vera de elementis disputatio sit, disquirant: priuatim quoque, an hæc elementa Hippocrates statuerit. Quum itaque duo hæc disquirenda proponantur, priùs in opere de Elementis secundum Hippocratem, & in disputatione modò proposita considerent. Hinc abundè ex consequentia colligitur, eadem semper elementa statuisse, librúmque nunc nobis propositum conscripsisse, viris non imprudentibus apparet.

B

Τοῖς τὰ ἰατρικὰ μόνα ζητέοντας, ὡς οὐ προσήκοντας ἀκροατὰς προσαγορεύει ὁ Ἱπποκράτης, καὶ τὴν φύσιν ἀνθρώπου οὐ πάμπαν τὸ ἓν εἶναι στοιχεῖον διδάσκει· τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὁ Γαλήνος, καὶ δοκιμάζει, ὅτι ἡ φύσις ἀνθρώπου ἐκ τεσσάρων τῶν στοιχείων τε καὶ χυμῶν σύγκειται, καὶ ὅτι φαίνεται C ἀλγοῦσα καὶ θεραπευομένη πολυειδῶς.

Qui quæ sunt artis medendi sola perquirunt, eos vt idoneos auditores Hippocrates alloquitur, hominísque naturam non omnino vnum esse Elementum edocet; id explicat Galenus, probátque quòd natura hominis ex quatuor tum elementis, tum humoribus constet; quódque à pluribus causis dolere, pluribúsque remediis curari appareat.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. α'.

ΟΣΤΙΣ μὲν εἴωθεν ἀκούειν λεγόντων ἀμφὶ τῆς φύσιος τῆς ἀνθρωπίνης προσωτέρω, ἢ ὁκόσον αὐτέης ἐς ἰητρικὴν ἀφήκει, τουτέῳ μὲν οὐκ ἐπιτήδειος ὅδε ὁ λόγος ἀκούειν. οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἠέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆν, οὔτε ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ἀλλὰ D τοῖσι βουλομένοισι ταῦτα λέγειν πρίημι.

TEXTVS HIPPOCRATIS I.

QVicunque de natura humana vlteriùs quàm quod eius ad Medicinam spectat, disserentes audire consueuit, huic certè vt auscultet, minimè est accommodata hæc oratio. Neque enim omnino aërem dico hominem esse, neque ignem, neque aquam, neque terram, neque aliud quicquam; quod minimè appareat, vnum in homine esse. Verùm iis hæc volentibus dicere concedo.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΣΟΝ ἐπὶ τῇ ῥήσει ταύτῃ, γνῶναι σαφῶς τὴν τοῦ συγγραφέως γνώμην, οὐ πάνυ τι δόξει δυνατὸν εἶναι. μέμφεται γὰρ τοῖς προσωτέρω τὴν περὶ τῆς φύσεως λόγον ἀπάγουσι τῆς ἰατρικῆς χρείας. προσωτέρω δ' ἀπάγειν ὑπονοήσειεν ἄν τις ἐκείνους, ὅσοι τε πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ γῆν εἶναι λέγουσι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρώπου φύσεως, εἰ μὴ μιγέουσι τὰ στοιχεῖα, ὅσοι τε τούτων, E τὸ στοιχεῖον ἕν τι· κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον φαντασίαν, ἐπὶ τὸ πρότερον ἀφικνουμένων ἡμῶν, κατὰ δὲ τὴν ἀκριβεστέραν σκέψιν, ἐπὶ τὸ δεύτερον. τοὺς γὰρ ἐκ πυρὸς καὶ γῆς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀλλήλοις κραθέντων, ἡγουμένους τὰ σώματ' ἡμῶν γεγονέναι, μοχθηρῶς ἄν τις ἀξιώσειε κρίνεσθαι, ὕδωρ, ἢ πῦρ, ἢ γῆν, ἢ ἀέρα δεικνύοντας ἐν ἡμῖν, ἢ μὴ δεικνύοντας, ἐξελέγχεσθαι φάσκειν. ὅμοιον γὰρ τοῦτο, τῷ κατὰ τὴν τετραφαρμάκων δύναμιν ἀξιοῦν, ἤτοι κηρὸν, ἢ πίτταν, ἢ στέαρ, ἢ ῥητίνην εἰλικρινῆ δεικνύειν, ἢ μὴ δυναμένους δεῖξαι, μὴ συγχωρεῖν ἐκ τούτων αὐτὴν συγκεῖσθαι. ἐν γὰρ τῷ κεκρᾶσθαι F φάναι τὰ τέτταρα, τὸ μηδὲν εἰλικρινὲς αὐτῶν εἶναι δηλοῦται. δυνατὸν μὲν οὖν ἐστιν ἄμφω νοῆσαι κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν· ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς εἰρησομένοις, φαίνεται τὸ δεύτερον ὑπὸ τῆς συγγραφέως κατασκευαζόμενον. εἰ δέ τις ἀκριβῶς προσέχοι τὴν νοῦν, καὶ κατ' αὐτὴν τήνδε τὴν λέξιν, ἔνθα φησίν.

COMMENTARIVS GALENI.

QVANTVM ad hanc dictionum seriem spectat, haud adeò fieri posse videbitur, vt manifestò autoris sententiam intelligas; accusat enim eos qui disputationem de natura vlteriùs abducunt, quàm medicinæ vsui sit. Vlteriùs autem abducere, aliquis poterit intelligere illos qui ignem, aquam, aërem, & terram, hominis naturæ elementa esse dicunt, si non misceant ipsa elementa: item illos, qui elementum vnum aliquod ponunt, quorum priorem sententiam prompta imaginatione; secundam verò exacta magis consideratione percipimus. Nam qui corpora nostra ex igne, terra, aqua, & aëre inuicem temperatis constare arbitrantur, ab iis iniquè postulabit aliquis, vt secernant demonstrãtes in nobis aquam aut ignẽ, aut terram, aut aërem; aut si non demonstrant, cõuinci dicat. Simile enim id est, ac si voles in medicamento terrapharmaco, vel ceram, vel picem, vel seuum, vel resinam puram syncerámque ostendi: aut iis qui nequeãt ostendere, non concedas ex his ipsum esse compositum. Nam dum quatuor contẽperari dicuntur, nullum ex ipsis syncerũ esse ostenditur. Possis igitur ambo in proposita oratione intelligere. Verùm in iis quæ mox dicẽtur, secundum ab autore astrui videtur. At (si quis animum diligẽter aduertat) etiam hac ipsa oratione, vbi inquit,

Neque

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 100 sur 276

Neque enim hominem in totum aërem esse dixerim, non hoc dicit, quòd non sit omnino in nobis aër; quemadmodum neque quòd ignis, vel aqua vel terra, sed quod non in totum sit, ἀπὸ τοῦ πάμπαν: ex qua dictione significatur μὴ παντελῶς *non omninò* non μηδ' ὅλος, *nulla ex parte*. Neque enim res de qua verba facimus, per dictionem πάμπαν, tollitur omnino, sed quod in ea absolutum est, & mixturæ expers, comminuitur. Quin & Poëta eo significatu, voce πάμπαν vti videtur, in quibus vaticinatur;

---quia prorsus Achiuum
Noluit is populum pro Troiæ perdere muris.

Item Hippocrates ipse, quum ait, *Morborum acutorum, non in totum securæ sunt prædictiones, tum sanitatis, tum mortis.* Etenim poëta scribit, Iouem in gratiam Thetidis, magnam Græcorum cladem velle moliri, non tamen omnino ipsos extinguere. Hippocrates verò multas sanè prædictiones firmas esse dicit, (vt in commentariis in librum Prognosticon ostendimus) non tamen omnes, præstat intelligere. Quod etiam subsequentibus declarat, Hippocratem non concedere iis, qui aërem solum humani corporis esse elementum dictitant, quemadmodum neque his qui terram solam, aut aquam, aut ignem. Neque enim vnum aliquod horum est, sed omnia elementa. Proinde etiam dictionem ad finem orationis positam, quum ambigua sit, in eo ambiguitatis genere, quod ex diuisione & compositione nascitur, satius est diuisim legere, vbi inquit, neque aliud quicquam, quod non vnum esse in homine appareat; in qua sententia ἑνεόν, non (vt priorem interpretationem celebrantes censent) vna est orationis pars, quæ ab aliis Græcis duabus syllabis effertur, ἐὴ ὄν, ab Ionicis tribus, ἐὸν ἐόν: verùm duæ sunt orationis partes; prior nomen monosyllabum, vt quum numerando dicimus, ἑὼ vnum, duo, tria; altera, quàm nos quidem ὄν, ens dicimus; Iones autem duabus syllabis ἐόν. Ostendetur enim in subsequentibus Hippocrates refragari non iis qui putant singula quatuor elementorum in corpore contineri, sed iis qui vnum duntaxat ex ipsis, naturam hominis esse arbitrantur. Quomodo igitur, inquies, vlteriùs quàm medicina postulat, disputatio hæc procedit, in qua vnum quodlibet elementum nonnulli naturam hominis esse statuunt? quoniam (vt ipse paulò pòst dicet) hanc opinionem sequitur, nunquam hominem dolere; & si quis hoc concesserit, vnum etiam remedium esse: sed dolere & curari videtur multifariam: eóque falsa planè est opinio. Inspiciamus igitur singula iam dicta, quomodò ipsa in subscriptis verbis comprobet. *Neque enim τὸ πάμπαν, in totum dico hominem esse aërem, neque ignem, neque aquam, neque terram, neque aliud quidquam: quia vnum in homine esse non apparet: sed iis hæc volentibus dicere, concedo.* Artemidorus cognomento Capito, Hippocratis libros edidit: quæ editio non solùm apud Adrianum Imperatorem in pretio est habita, verùm etiam nunc admodum à multis studiosè affectatur, probatúrque vt & ea Dioscoridis ipsi coætanei. Multa igitur vterque transcribendo corrigens, veteres scripturas immutauit, quas solas norunt, qui Hippocratis libros interpretati sunt. Capito autem præter plæráque alia, hanc modò propositam orationem immutauit, húncque in modum scripsit,

οὔτε γὰρ ἠέρα τὸ πάμπαν ἐὴ τὸ ἀνθρώπου, οὐ τοῦτό φησιν, ὡς οὐκ ἔστιν ὅλως ἐν ἡμῖν ἀήρ, ὥσπερ οὐδ' ὅτι πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ γῆ, ἀλλ' ὡς τὸ πάμπαν. ἐκ δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, σημαίνεται τὸ μὴ πάντελῶς, οὐ τὸ μηδ' ὅλως. οὐ γὰρ αὐταρκῶς περὶ τῶν πάντων λέξεως, τὸ προκείμενον σκοπούμεθα τὸ λόγον, ἀλλὰ τὸ τέλεον αὐτοῦ καὶ ἀμιγὲς ἀποδιδράσκει. φαίνεται γοῦν ὁ, τε ποιητὴς καλῶς τοῦτο τὸ σημαινόμενον, χρώμενος τῇ πάμπαν φωνῇ, ἐφ' ὧν φησίν.

----οὐδ' ὅτι πάμπαν
Ἤπαλε λαὸν ὀλέσσαι ἀχαϊκὸν ἰλιόθι πρό.

αὐτὸς θ' Ἱπποκράτης, ὡσαύτως δὴ λέγει. τῶν ὀξέων νοσημάτων, οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προαγορεύσιες, οὔτε τῆς ὑγιείης, οὔτε τοῦ θανάτου. ὁ μὲν γὰρ ποιητὴς τὸν Δία φησὶ χρυσοῦν μὲν τὴν Θέτιδι, πολεμεῖν μὲν ὅλεθρον ἐθέλειν ἐργάσεσθαι τῶν Ἑλλήνων, οὐ μὲν πάντελῶς γ' αὐτοὺς ἀπαφθεῖραι. ὁ δ' Ἱπποκράτης, πολλὰς μὲν τῶν προρρήσεων εἶναι βεβαίας, ὡς ἐπεδείξαμεν ἐν τοῖς εἰς τὸ προγνωστικὸν ὑπομνήμασιν, οὐ μὲν ἁπάσας γε, βέλτιον ἀκούειν, ὅπερ καὶ ἀπὸ τῶν ἑφεξῆς δηλοῦται, μὴ συγχωρεῖν τὸν Ἱπποκράτην τοῖς ἀέρα μόνον εἶναι λέγουσι τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀνθρωπείου σώματος, ὥσπερ οὐδὲ τὸν γῆν μόνην, ἢ ὕδωρ, ἢ πῦρ. οὐδὲ γὰρ ἕν τι τούτων ἐστίν, ἀλλ' ἅπαντα στοιχεῖα. διὸ καὶ τὸν τῆς ῥήσεως φωνὴν, ἀμφίβολον οὖσαν ἐν τῇ τοῦδε διαιρέσει καὶ συνθέσει γινομένης ἀμφιβολίας, ἄμεινόν ἐστι καθ' διαίρεσιν διαγινώσκειν, ἔνθα φησίν. οὔτ' ἄλλο οὐδέν, ὅτι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ὃ γὰρ ἓν ἐὸν, οὐχ ὡς οἱ τὸν προτέραν τῶν ἐξηγήσεων προσθέμενοι οἴονται, μέρος ἓν ἐστι λόγου, λεγόμενον ἀντὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν δυοῖν συλλαβαῖν, ἓν ὄν. ἀντὶ δὲ τῶν Ἰώνων ἐν τρισὶν, ἑνεόν, ἀλλὰ δύο ἐστὶ λόγου μέρη. ὃ μὲν ἕτερον ὄνομα μονοσύλλαβον, ὡς ἐπειδὰν λέγωμεν ἀριθμοῦντες ἕν, δύο, τρία. ὃ δ' ἕτερον, ὅπερ ἡμεῖς μὲν ὂν λέγομεν, οἱ δ' Ἴωνες, ἐὸν ἐν δυοῖν συλλαβαῖν. ὑπενδεχέσθω γὰρ ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ Ἱπποκράτης αὐτὸλεγὰν οὐ τοῖς προειρῆσθαι τὸν σῶμα, τῶν τεττάρων στοιχείων ἕκαστον οἰομένοις, ἀλλὰ τοῖς ἓν μόνον ἐξ αὐτῶν τὸν φύσιν εἶναι τὸ ἀνθρώπου νομίζουσι. πῶς οὖν φησὶ ὡς προσωτέρω, ἢ καὶ τὸν ἰατρικὸν ὁ λόγος ἤδη ἀποχωρεῖ; καθ' ὃν ἓν ὁποιῳοῦν στοιχεῖον ὑποτίθενται τινες εἶναι τὸν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; ὅτι, καθάπερ αὐτὸς ὀλίγον ὑστερον φησι, ταύτῃ τῇ δόξῃ ὃ μή ποτε ἀλγεῖν τὸν ἄνθρωπον ἕπεσθαι, κἂν ποῦ τοῦτο ὡς συγχωρήσῃ, ἓν καὶ ὃ ἰάσιμον εἶναι). φαίνεται δὲ ἀλγοῦν, καὶ θεραπευόμενον πολυειδῶς, ὥστε ψευδὴς ἀληθῆς. ἴδωμεν οὖν τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐν τοῖς ἑφεξῆς ῥήσεσιν, ὅπως αὐτὸ κατασκευάζῃ. Οὔτε γὰρ ὃ πάμπαν ἠέρα λέγω τὸν ἀνθρώπου εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆν, οὔτε ἄλλο οὐδέν. ὅτι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τοῖσι βουλομένοισι ταῦτα λέγειν πρίνω.) Ἀρτεμίδωρος ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων, ἔκδοσιν ἐποιήσατο τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων, δοκιμήσασαν οὐ μόνον παρὰ Ἀδριανῷ τῷ Αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐκλεκτῶς ὑπὸ πολλῶν σπουδαζομένην, ὥσπερ καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτῷ Διοσκουρίδου. πολλὰ μὲν οὖν ἀμφοτέρους μετεγράψαμεν, ὑπαλλάττοντες τὰς παλαιὰς γραφὰς, ἃς μόνας ἴσασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ Ἱπποκράτους βιβλία. πρὸς δὲ τοῖς πολλοῖς, καὶ τόνδε τὸν νῦν προκειμένην λέξιν ὑπαλλάξε Καπίτων, ὧδέ πως γράψας,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 101 sur 276

οὔτε γὰρ ὃ πᾶν ἠέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε A
ὕδωρ. ὅπῃ γὰρ οὔτε βιβλίον πώποτε ἀνὴρ παλαιὸς τὴν γῆν μόνην ἐόντος εἶναι στοιχεῖον, οὔτε τοῦτο τοῖς μάλιστα τὴν τοιαύτην ἰσοτιμίαν ἀναλεξαμένοις ἀνδράσι τοῖς Περιπατητικοῖς ἰσορρόπιον, τῆς δόξης ταύτης τοιοῦτόν τινα, τὸν λέξιν ἀπηλλαξε τελμηρῶς. ἄμεινον δ' ἴσως ἐπιτιμῆσαι τοῖς φιλοτίμως ἐζητηκόσι, τίνος ἄρα ἀνδρὸς ἦν δοκεῖ τὴν γῆν, ὡς μόνης στοιχείου, δόξα. παραπλήσιον γάρ ἐστι τοῦτο, τὸν ζητῆσαι, τίς ἄρα ἐστὶν ὁ ἀξιῶν ἐκτετραμμένον ὑπιδεῖσθαι τὸν πόδα ἀπολύειν. καὶ τίς ἄρα, ὁ τὸν τῆς πτέρνης ὑπίδεσιν, ἕτερος, ἢ ὡς Ἱπποκράτης, ἀξιῶν ποιεῖσθαι· τίς δὲ ὁ τὸν τῆς κλῆδος, B
ἢ τίς ὁ τὰ μὲν ἕλκους καθάγματα, κατ' αὐτὰ μὲν ὃ ἕλκος ἐκ ὑπιδῶν, ἑκατέρωθι δὲ ὑπιδῶν· ἢ τίς ὁ τὸν κατ' ὦμον ἄρθρον, ἐκ οἷς χρὴ μέρεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάρας. ἢ τίνες ἦσαν οἷς ὁ τὰ περὶ ῥάχεων λόγῳ μεμφεται. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καθ' ὅλου τε ὁ περὶ ἀγμῶν, καὶ περὶ ἄρθρων εἴρηται τοῦ Ἱπποκράτει, ποτὲ μὲν ὡς ἑνός, ἐνίοτε δ' ὡς πολλῶν ἁμαρτανόντων, ὥσπερ καὶ τοῦ περὶ διαίτης ὀξέων. ἅμα γὰρ κἀκεῖ πολλοὺς ἰατροὺς μεμφόμενος, ἔγραψεν ὧδέ πως. Οἶδα τοὺς ἰητροὺς τὰ ἐναντιώτατα, ἢ ὡς δεῖ ποιεῦντας. βούλονται γὰρ πάντες ἀπὸ τῶν ἐσχάτων τὴν C
νούσων ἐπιχειροῦντες τοὺς ἀνθρώπους, ἢ δύο, ἢ καὶ τρεῖς, ἢ καὶ πλείους ἡμέρας, οὕτω προσφέρειν καὶ τὰ ῥοφήματα καὶ τὰ ποτά. τίνες οὖν ἦσαν οἱ διαιτῶντες οὕτω, δηλοῦτόν μοι οἱ ἐξηγηταί. τίνες δὲ οἱ νομίζοντες, φλέγμα μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, τίνες οἱ ξανθὴν χολὴν, ἢ τίνες οἱ μέλαιναν. ἐφεξῆς γὰρ τοι καθ' αὐτὸ τοῦτο αὐτὸ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον, εἴτ' ἴνας φησὶν, οἳ οὕτως ἐδόξασαν. ἄμεινον μὲν οὖν εἰρῆσθαι τοῖς ἐξηγηταῖς, ὡς τάχα μὲν οὐδ' ἔγραψαν πάντες οὕτοι τὰς ἑαυτῶν δόξας. ἐλλοιπὸς δὲ, καὶ γραφόντων αὐτῶν, μὴ διασωθῆναι. φαίνεται γὰρ τοῦτο καὶ D
πλείοσιν αἰτίαις γεγονός. ἔνιοι μὲν γὰρ, τοὺς διεδεδεγμένους αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν οὐκ ἔχον, ἔνιοι δὲ οὐκ ἐξέδοσαν ζῶντες τὰς βίβλους, εἶτα ἀποθανόντων αὐτῶν, ἐν ᾗ δύο που σωζόμενα τῶν συγγραφῶν, ἀπώλετο. δυνατὸν δὲ ἐστι καὶ δι' ἀπορροίας τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ἀμεληθῆναί τε καὶ τὸν χρόνον τελέως ἀπολέσθαι, καὶ μύσται καὶ φθονεροί τινες, ἢ τοι καὶ κρύπτοισιν, ἢ τελέως ἀφανίζουσι τὰ τῶν πρεσβυτῶν βιβλία. ἴσως δ' ἂν τὸ λεχθὲν, ὡς ἴδιόν τι καὶ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα, πεποίηκε τοῦτο. ἢ καὶ τί θαυμαστὸν ἀπολέσθαι τῶν ἀλλοκότους δόξας γραψάντων, ὅπου γε καὶ τοὺς E
τοῖς Ἀθηναίοις δοκίμους γνωρισθέντας τινὰς, εὐδοκίμως γνωρισθέντας κωμικούς τε καὶ τραγικοὺς ποιητὰς, δράμασιν οὐκέτι διασωζομένους. ἵνα γὰρ παραλείπω τὰς ἄλλας ἁπάσας αἰτίας, δυοῖν δὲ μόνων τῶν ἐναγχος ἐν Ῥώμῃ γεγονότων, μεμνησθήσομαι. πολλάκις μὲν ἐμπρησθέντες οἶκοι, πολλάκις δὲ ἐν σεισμοῖς καταπεσόντες, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν, οὐκ ὀλίγων βιβλίων ἀπωλείας αἴτιοι γεγονέναι φαίνονται. κακῶς μὲν ὁ Καπίτων ἐπολμήσε μεταγράψαι τὸν παλαιὸν ῥῆσιν. οὐκοῦν οὐδὲ τοῦτο προσθεὶς, ὡς ἐπεδέχετο τὸ πρῶτον βιβλιογράφον ἁμαρτεῖν, ἀντ' ἄλλου γράψαντ' ἄλλο. κακῶς δὲ καὶ τῶν F
ἐξηγητῶν ἔνιοι κατεψεύσαντο Ξενοφάνους, ὥσπερ καὶ Σαβῖνος, ἀδίπτως γράψας αὐτοῖς ὀνόμασιν. οὔτε γὰρ πάμπαν ἀέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον, ὥσπερ Ἀναξιμένης, οὔτε ὕδωρ ὡς Θαλῆς, οὔτε χθὼν ὡς ἔν τινι Ξενοφάνης. οὐθαμοῦ γὰρ εἴρηται ὁ Ξενοφάνης, ἀποφηνάμενος οὕτως.

neque enim in totum aërem dixerim esse hominem, neque ignem, neque aquam. Quia enim neque librum viri veteris inuenit; qui terram solùm elementum esse diceret, neque apud eos viros Peripateticos qui maximè huiusmodi historiam pertractauerunt, huius opinionis autorem quenquam prodi; lectionem audacter immutauit. Satius autem erat increpare eos, qui contentiosè inuestigarunt, quis esset vir, qui terram solam elementum opinatus sit. Perinde enim hoc est, ac si quæras, quis erat qui manum luxatam supinam deligari voluerit? & quis ille qui calcanei deligationem aliter quàm Hippocrates fieri præcepit? quis rursus, qui claiculam; aut quis qui fracturas cum vlcere coniunctas in ipso quidem vlcere non deliget, in vtraque autem ipsius parte deliget? aut quis in adurendo humeri articulum, non in quibus conuenit partibus escharas induxit? aut qui erant quos in oratione de spinis dorsi accusat? Multa enim huius generis Hippocrates & in opere de fracturis, & de articulis est persequutus: nunc quasi vno, nunc quasi multis aberrantibus: quemadmodum in opere de victus ratione in morbis acutis, simul multos medicos accusans: hunc in modum scripsit. *Noui medicos iis quæ oportet maximè contraria moliri; volunt enim omnes sub morborum initiis, vbi homines aut duos, aut tres, aut etiam plures dies fame cruciauerint, ita iam & sorbitiones & poculenta offerre.* Qui igitur fuerunt, qui ita victus rationem tradebant, ostendant nobis interpretes: qui rursus erant, qui pituitam solam esse hominem arbitrarentur; qui flauam bilem; aut qui atram bilem hominem esse iudicabant: nam inferiùs in hoc ipso de natura hominis libello, esse nonnullos ait qui sic opinati sunt. Quare præstiterat interpretibus, dixisse quòd forsan omnes hi suas ipsorum opiniones ne scriptis quidem mandauerint. Rursus fieri potuit vt ipsi conscripserint, sed libri interciderint; nam hoc pluribus de causis fieri videtur. Nonnulli enim qui susciperent ipsorum disciplinam, non habebant; nonnulli verò libros dum viuerent, non ediderunt: deinde mortuis ipsis vnum aut alterum exemplar quod supererat, periit. Iam potuerunt etiam, quia scripta ipsorum in pretio nullo erant, negligi & temporis spatio prorsus interire. Quinetiam inuidi quidam aut supprimunt, aut omnino abolent veterum libros. Sunt qui id faciant, vt quæ in eis sint tradita, sua esse dictitent. Vel quid mirum est, eorum libros qui alienas opiniones literis prodiderunt, perire, quum etiam apud Athenienses nonnulli inueniantur, tum Comici, tum Tragici poëtæ, magna celebritate operum commendati, quorum fabulæ non ampliùs supersint? Vt enim alias vniuersas causas omittam, duarum duntaxat quæ Romæ nuper acciderunt, meminero. Sæpe conflagrata incendio templa, sæpe terræ motibus collapsa, aut alia de causa, fecerunt vt non pauci libri interierint. Prauè igitur Capito ausus est antiquam lectionem abrogare, ita vt ne hoc quidem adiecerit, fieri potuisse vt primus librorum scriptor errauerit, pro alio scribens aliud, Malè etiamnum interpretes quidam de Xenophane mentiti sunt: quemadmodū & Sabinus qui sic suis ipsis verbis scripsit. *Neque enim in totum aërem dico hominē, sicut Anaximenes; neque aquam vt Thales; neq; terram sicut alicubi Xenophanes.* Nullo enim in loco sic pronuntiasse Xenophanes inuenitur.

Quinetiam Sabinus ipſe ex ſuiſmet verbis mentiri perſpicitur non præ inſcitia in errorem prolapſus, alioqui certè librum in quo hæc pronuntiauit, nominatim protuliſſet. Nunc autem ſic ſcripſit. Neque terram, ſicut quodam in loco Xenophanes. Theophraſtus autem in naturalium opinionum compendio, Xenophanis opinionem, ſi ita haberet, conſcripſiſſet. Ac tibi licet, ſi hiſtoria de his prodita te oblectat, Theophraſti libros perlegere, in quibus naturales opiniones in compendium redegit: quemadmodum ſi veterum medicorum opiniones voles diſcere integrum tibi eſt medica collectione libros euoluere, qui ſanè Ariſtoteli aſcribuntur, ſed à Menone eius diſcipulo ſcriptos eſſe, pro confeſſo habetur: quare etiam nonnulli hos libros Menonios appellant. Conſtat autem quòd & Menon ille, inueſtigatis diligenter veterum Medicorum libris, qui ipſius tempore adhuc ſupererant, opiniones ipſorum inde collegerit. Eorum verò qui iam prorſus interiiſſent, aut ſuperſtites quidem eſſent, ſed non in lucem editi, ſententias haud potuit ſcribere. In his itaque libris haud inuenias vel ab uno proditum, flauam bilem, aut nigram, aut pituitam, hominis naturæ eſſe elementum. Sanguinem verò etiam qui Hippocrati ſucceſſerunt permulti, ſolùm nobis ineſſe arbitrati ſunt, quòd prima generatio noſtra ex ipſo fiat: mox in vtero incrementum: deinde in lucem editorum perfectio. Sed Hippocrates paulò pòſt ſcripſit, tanquam nonnulli ſint, qui pituitam & bilem, hominem eſſe arbitrarentur, non ita ſcripturus, niſi quidam fuiſſent, vel ipſius tempore, vel ante ipſum, qui ſic opinarentur.

A Ἀλλὰ καὶ ὁ Σαβῖνος αὐτὸς, οὐδενὸς ὄντος ἐν τῷ αὐτὸν ψευδομένου, οὐχ ὑπ' ἀγνοίας ἐσφαλμένος, ἢ πάντως ἂν ὁμολογήσαι τοῦτο περιγράψαι τὸ βιβλίον ἐν ᾧ ταῦτα ἀπεφήνατο. νῦν δ' οὕτως ἔγραψεν, Οὔτε γῆν, ὡς ἔν τινι Ξενοφάνης· καὶ Θεόφραστος δ' ἂν ἐν τοῖς τῶν Φυσικῶν δοξῶν ἐπιτομαῖς τὴν Ξενοφάνους δόξαν, εἰ τοιαύτη εἶχεν, ἐγεγράφει. καὶ οἱ πάρεστιν εἰ χαίροις τῇ τοιαύτην ἱστορίᾳ, ταῖς τοῦ Θεοφράστου βίβλοις ἀναγνῶναι, καθ' ἃς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐποιήσατο τῶν Φυσικῶν δοξῶν. ὥσπερ γε πάλιν εἰ ταῖς τῶν παλαιῶν ἰατρῶν δόξαις, ἐθέλοις ἱστορῆσαι, πάρεστί σοι ταῖς τῆς ἰατρικῆς συναγωγῆς ἀναγνῶναι βίβλοις, ὑπ' ἐγραμμένας μὲν Ἀριστοτέλει, ὁμολογουμένως δ' ὑπὸ τοῦ Μένωνος, ὃς ἦν μαθητὴς αὐτοῦ, γεγράφθαι, διὸ καὶ Μενώνεια προσαγορεύουσιν ἔνιοι ταῦτὶ τὰ βιβλία. δῆλον δ' ὅτι καὶ ὁ Μένων ἐκεῖνος, ἀναζητήσας ὑπομελῶς τὰ διασωζόμενα κατ' αὐτὸ ἔτι τῶν παλαιῶν ἰατρῶν βιβλία, ταῖς δόξαις αὐτῶν συνέθηκεν ἀνελέξατο. τῶν δ' ἤδη διεφθαρμένων πάντα πάσιν, ἢ σῳζομένων μέν, οὐ θεωρηθέντων δ', αὐτὰς τὰς γνώμας οὐκ ἠδυνάτο γράψαι. ὅτι τοῦτ' οὖν τὰ βιβλία, χολὴν ξανθὴν ἢ μέλαιναν, ἢ φλέγμα, στοιχεῖον ἀνθρώπου φύσεως, οὐκ ἂν εὕροις οὐδ' ὑφ' ἑνὸς εἰρημένον. αἷμα δ', καὶ τοῦτ' ἀπὸ τοῦ μετ' Ἱπποκράτην φαίνονται πολλοὶ μόνον εἶναι νομίζοντες ἐν ἡμῖν, ὥστε καὶ τὸν πρῶτον γίνεσιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ γίνεσθαι, καὶ τὸν μετὰ ταῦτα τοῦτον αὔξησιν, καὶ ἀποκυηθέντων τελείωσιν. ἀλλ' ὅγε Ἱπποκράτης ὀλίγον ὕστερον ἔγραψεν, ὡς ὅταν νικῶσι οἱ μὲν φλέγμα, οἱ δὲ χολὴν ξανθὴν, οἱ δὲ μέλαιναν, οἱ δὲ αἷμα, τὸν ἄνθρωπον. οὐκ ἂν ὕστερον γράψας, εἰ μή τινες ἦσαν ἦτοι κατ' αὐτὸν, ἢ πρὸ αὐτοῦ δοξάζοντες οὕτως.

Qui hominis naturam vnum omnino eſſe conſtituunt, eorum omnia vnum eſſe concludentium ſententia euertitur.

Τῶν τὸν ἀνθρώπου φύσιν τε ἓν εἶναι πάμπαν λεγόντων, καὶ ἅπαντα ἓν εἶναι συμπεραινόντων γνώμη ἀναιρέπεται.

D

TEXTVS HIPPOCRATIS. II.

QVI verò talia proferunt, non mihi rectè id agnoſcere videntur; eadem enim ſententia vtuntur omnes; verùm non eadem dicunt, ſed ſententiæ ſuæ epilogum eundem efficiunt. Aiunt enim vnum quid eſſe quodcunq; eſt, & id ipſum vnũ eſſe, ac vniuerſum; nominibus autem non conſentiunt. Eorum autem aliquis aërem eſſe hoc vnum, & vniuerſum aſſerit; alius ignem, alius aquam, alius terram; tum vnuſquiſq; ſuæ orationi teſtimonia, & coniecturas addit, quæ nihili ſunt. Quod etenim in eádem verſentur omnes ſententiâ, nec eadem dicãt, eos ipſa ignorare manifeſtũ eſt. Atque id ex eo maximè is cognouerit qui ipſis diſceptantibus interfuerit. Nam nunquam ter continua *ſeriè idem homo eodem in ſermone ſuperior euadit ſed modò hìc vincit, modo ille, modo iſte, cui potiſſimùm lingua fluẽs ad populum contigerit. Quanquam par eſt, qui rectè ſe de rebus aliquid cognoſcere profitetur, ſuam enim rationem perpetuò ſuperiorem adferre, ſi quæ ſunt* vera *agnoſcit, rectèq; pronunciat. Verùm mihi videntur eiuſmodi homines ſeipſos in ſcarum rationum vocabulis præ inſcitia euertere; Meliſſi verò ſententiã erigere. Sed de his mihi dicta ſufficiũt.*

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. Ϛ'.

Δοκέουσι δὲ μοι οὐκ ὀρθῶς γινώσκειν οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες. γνώμη μὲν γὰρ τῇ αὐτέῃ πάντες χρέονται, λέγουσι δ' οὐ τὰ αὐτά. ἀλλὰ τῆς μὲν γνώμης τὸν ὑπόλογον τὸν αὐτὸν ποιέονται. φασὶ γὰρ ἓν τε εἶναι ὅ, τι ἔστι, καὶ τοῦτ' εἶναι ἓν τε καὶ ὅλον πάν, τῷ δὲ τὰ οὐνόματα οὐχ ὁμολογέουσι. λέγει δὲ αὐτέων, ὁ μὲν ὡς φάσκων, ἠέρα τοῦτο εἶναι ὅ ἓν τε καὶ ὅλον πάν, ὁ δὲ πῦρ; ὁ δὲ ὕδωρ; ὁ δὲ γῆν. καὶ ὑπολέγει ἕκαστος τῶν ἑωυτοῦ λόγῳ μαρτύρια τε καὶ τεκμήρια, ἅτε ἔστιν οὐδέν. ὅτι μὲν γὰρ τῇ αὐτέῃ γνώμῃ πάντες χρέονται, λέγουσι δ' οὐ τὰ αὐτά, δῆλον, ὅτι οὐδὲ γινώσκουσι αὐτά. γοῦν σοὶ αὐτὸς τόδε ὡς μάλιστα, ἐπαγωνιόμενος αὐτέοισιν αὐτιλέγουσι. πρὸς γὰρ ἀλλήλους αὐτιλέγοντες οἱ αὐτοὶ ἄνδρες, τῶν αὐτέων ἀναντίον ἀκροατέων, οὐδέποτε τρὶς ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς αὐτὸς ἐπιχειρητὴς γίνεται ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἔστ' ὑπικρατέῃ, ποτὲ δὲ ἔστ', ποτὲ δὲ ὦ αὐ τύχῃ μάλιστα ἡ γλῶσσα ῥυεῖσα πρὸς τὸν ὄχλον. καὶ οἱ δίκαιόν ἐστι, τὸν φαίνεσθαι ὀρθῶς γινώσκειν πρὸς τῶν πραγμάτων, πρὸς ἀεὶ ὑπικρατέοντα τὸν λόγον τὸν ἑωυτῷ, εἰ γὰρ ἐόντα γινώσκει, καὶ ὀρθῶς ἀποφαίνεται. ἀλλ' ἐμοί γε δοκέουσιν οἱ τοιοῦτοι αὐτῶν ἀνθρωποι, αὐτοὶ σφᾶς αὐτοὺς καταβάλλειν ἐν τοῖσιν ὀνόμασι τῶν λόγων αὐτέων ὑπὸ ἀσυνεσίης, μᾶλλον δὲ Μελίσσου λόγον ἐπανορθοῦν. τοιοῦτοι μὲν οὖν τούτεων ἀρκεόντως μοι τὰ εἰρημένα.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 103 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

COMMENTARIVS GALENI.

ΩΣ τοὺς εἰδότας, ἃ λέγουσιν οἱ στοιχεῖον ἓν ὑποτιθέμενοι, ποιοῦσι τὸν λόγον. οἵ τε γὰρ ὃ πῦρ εἶναι στοιχεῖον λέγοντες, ὧν τούτου βούλονται καὶ ἄλλα γίνεσθαι, πυκνώσεώς τε καὶ σπανιώσεως, καὶ πιλήσεως. τῆς μὲν ὀλίγης αὐτοῦ πιλήσεως, ἀέρα γινώσης, τῆς πλείονος δὲ, ὕδωρ, τῆς τελεωτάτης τε καὶ πλείστης, γῆν. οἵ τε ὃ ὕδωρ, οἵ τε τὸν ἀέρα, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὧν τοῦ πιλοῦσθαι καὶ χεῖσθαι τἆλλα γίνεσθαι λέγουσι. πιληθὲν μὲν γὰρ ὃ ὕδωρ, γῆν γίνεσθαι φασιν, χυθὲν δὲ ἀέρα. καθάπερ γε καὶ τὸν ἀέρα πιληθέντα μὲν, ὕδωρ, χυθέντα δ', πῦρ, ὡς' ὧν τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς τῶν τεττάρων, ὁ λόγος ὁρμᾶται τῶν ἓν ὁτιοῦν ὑποτιθεμένων εἶναι στοιχεῖον. καὶ διὰ τοῦτο γνώμην μὲν αὐτῶν φησιν αὐλοὺς χρῆσθαι, λέγειν δ' ἃ γε αὐτά. φανερῶς οὖν ὧν τούτῳ τῷ λόγῳ πάντι, τοῖς ἓν τι μόνον τῶν τεττάρων στοιχεῖον ἡγουμένοις εἶναι τὸν ἀνθρωπον, αἰτιᾶται, καὶ φησιν αὐτοὺς ἁμαρτάνειν. ὅτι γὰρ μηδὲν ἀποδεικνύουσιν, ἐσχάτως ἀπίθανος ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῶν. ἓν μὲν γὰρ τῶν τεττάρων εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἃ κατασκευάζουσι. τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ὀρθοῦσιν, ἡγουμένω μὲν ἓν εἶναι καὶ αὐτὸ τοῦτο, ἃ μὲν οὐκ ὧν τῶν τεττάρων γ' ἕν τι τούτων, ἀέρος καὶ γῆς, ὕδατός τε καὶ πυρός. ἔοικε δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἐννοῆσαι μὲν εἶναί τινα οὐσίαν κοινὴν, ὑποβεβλημένην τοῖς τέτταρσι στοιχείοις, ἀγήρων τόν τε καὶ ἄφθαρτον, ὧν οἱ μετ' αὐτὸν, ὕλην ὀνομάσθαι, ἃ μέντοι διηρθρωμένως γε δυνηθῆναι τοῦτο δηλῶσαι. ταύτην δ' οὖν αὐτὴν τὴν οὐσίαν, ὀνομάζει ὃ ἓν, καὶ ὃ πᾶν ἀληθὴς ἦν ἂν εἴη ὁ λόγος ὅστις. ἃ γὰρ ἓν ἂν μόνον ἐστὶν ὀνόματι τῶν ὄντων καὶ φθορᾷ σωμάτων ἀρχὴ, καθάπερ ὑπέλαβεν ὁ Μέλισσος, ἀλλὰ πολλὰς αὐτῷ ποιότητας τέτταρες. ψυχρότης ἀκρα, καὶ ξηρότης, καὶ θερμότης, καὶ ὑγρότης. ἃ μὲν στοιχεῖά γε ταῦτ' ἔστιν, οὔτε τῶν ἀρχῶν, ἃτ' ἀνθρώπου φύσεως, ἀλλὰ ἀρχαί. συνεκέχυτο οὖν τοῦτο πολλοῖς τοῖς ἀρχαίοις. διὰ δ' εἰς ἔννοιαν ἀφικνουμένοις τῆς διαφορᾶς, ἀρχῆς τε, καὶ στοιχείου, διὰ τὸ δύνασθαι χρῆσθαι τὴν τῶν στοιχείων πολυσημείᾳ, κατὰ τῶν ἀρχῶν. ἄλλα γ' δύο πράγματα ἐστὶ φανερῶς ἀλλήλων διαφέροντα. τὸ μὲν ἕτερον, ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὅλου, ὃ γ' ἕτερον, εἰς ὃ διέλη τις, κατ' ἐπίνοιαν αὐτὸ τοῦτο ἐλάχιστον. αὐτὸ μὲν γὰρ ὃ πῦρ οὐκ οἷόν τε διελθεῖν εἰς δύο σώματα, καὶ δεῖξαι κεκραμένου ἐξ ἐκείνων, ὥσπερ οὐδὲ τὸν γλυκὺν, ἢ ὃ ὕδωρ, ἢ τὸν ἀέρα. νοῆσαι μὲν τι δυνατὸν ἑτέραν μὲν εἶναι τῆς μεταβάλλοντος τὴν οὐσίαν, ἑτέραν δὲ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ. ἃ γὰρ ταὐτόν ἐστι ὃ μεταβάλλον σῶμα, τῇ καθ' αὑτὸ μεταβολῇ. ὃ μὲν γὰρ μεταβαλλόν ἐστὶ ὃ ὑποκείμενον, ἡ μεταβολὴ δ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν τῶν ποιοτήτων ἀμοιβὴν γίνεται. θερμότητος μὲν γὰρ ἄκρας ἐπιγενομένης αὐτῷ, πυρὸς ἀποτελουμένου, καθάπερ γε καὶ ἀέρος, ὅταν ἄκραν ὑγρότητα δέξηται, κατὰ ταὐτὰ δ', γῆς μὲν γιγνομένης, ἐπειδὰν ὑγρὸν ὃ ὑποκείμενον, ἅπαξαπλῶς, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἄποιον ὑπάρχῃ, εἰς ἑαυτὸ δέξηται ξηρότητα χωρὶς θερμότητος, ὕδατος δ', ὅταν ὑγρότητα. ὥστε μὲ γὰρ τοῦ παντὸς ψυχροῦ, ζήτησις ὑ σμικρὰ γέγονεν, ἧς οὐκ ἔστι χρεία, εἰς γε τὰς ἰατρικὰς τέχνης ἔργα μηδὲν σπουδαιοτέρους. ὃ γοῦν τι χρήσιμόν ἐστιν ἐν τῇ ζητῆσαι, πότερον ἓν ἁπλοῦν ἐστὶ ὃ σῶμα τῶν ἀνθρώπων, ἢ σύνθετον ἐξ ἁπλῶν τεττάρων; ὡς ἡ τε τοῦ Πλάτωνος ἐδίδαξε ῥῆσις,

QVI elementum vnum ſtatuunt, iis tanquam quæ proferunt ſcientibus orationem ſtruit. Nam qui ignem eſſe elementum affirmant ex hoc quum excraſſeſcit, & cogitur, & denſatur, alia generari volunt, ita vt ex modica quidem ipſius denſatione aërem generet; ex ampliore verò aquam, ex abſolutiſſima ex plurima terram. Qui aquàm, quíque aërem ponunt elementum, pari modo ex denſatione & fuſione illorum alia procreari tuentur. Denſatam ſiquidem aquam, terram gignere dicunt; fuſam, aërem; ſicut & aërem denſatum, aquam: fuſum, igem. Quare ex mutua in ſe quatuor *Elementorum* mutatione, ratio orta eſt eorum qui vnum quodlibet elementum eſſe ſtatuunt: atque ideo ſententia ipſos eadem vti; diuerſa autem dicere ſcribit. Proinde manifeſtò hac oratione tota iis aduerſatur, qui hominem vnum quid ſolùm ex quatuor elementis eſſe autumant, aitque ipſos aberrare. Nam quia nihil demonſtrant, ſummè improbabilis oratio ipſorum extiterat: vnum ſiquidem quatuor *Elementorum* eſſe hominem, non tuentur, aſtruúntque. Meliſſi verò ſententiam erigunt, probántque, qui ſanè etiam eſſe vnum elementum exiſtimet, non tamen ex quatuor illis, aëre, terra, aqua, igne. Videtur autem vir hic conſideraſſe ſubſtantiam quandam communem, quatuor ſubiectam elementis, non generabilem, incorruptibilem, quam poſteri ipſius materiam appellarunt; non tamen perfectè id potuiſſe oſtendere. Hanc igitur ipſam ſubſtantiam nominat vnum; & omne. Verus autem nequaquam hic ſermo eſt. Non enim illud vnum eſt ſolum principium corporum, quæ generationi & corruptioni ſubiiciuntur, quemadmodum Meliſſus opinatus eſt; ſed præter id qualitates quatuor, frigus ſummum, ſiccitas, calor, & humor: non tamen hæc elementa ſunt, vel aliorum, vel hominis naturæ, ſed principia. Hoc autem apud veteres confuſum erat; vt quibus ne in mentem quidem peruenerat principij, & elementi differentia, eò quòd potuerint vti etiam in principiis elementi appellatione. Verùm duæ res ſunt, manifeſtò inuicem differentes; altera ſanè eſt minima totius particula: altera verò, in quam quis diuidet intellectu, ipſam hanc particulam minimam. Etenim ignem ipſum non licet in duo corpora diuidere, & temperatum ex illis oſtendere; quemadmodum neque terram, aut aquam, aut aërem; conſiderare tamen poſſit alteram eſſe eius quod mutatur, ſubſtantiam: alteram, ipſius mutationem. Non enim idem eſt corpus quod mutatur, & mutatio quæ ei accidit. Siquidem quod mutatur, ſubiectum eſt; mutatio verò ipſius ex qualitatum viciſſitudine contingit. Nam quum ſummus in eo fuerit calor ignis efficitur; ſicut & aër, vbi ſummum humorem acceperit. Simili modo terra fit, vbi illud ſubiectum ſecundum ſuam ipſius naturam qualitatis expers, omnem in ſe receperit ſiccitatem ſine calore; aqua verò quum humiditatem. Etenim de primo frigido quæſtio non exigua oborta eſt, quæquum ad medicæ artis opera nihil conferat, non eſt vſui. Vtilitas enim eſt in diſquirendo, vtrum vnum corpus hominum ſimplex ſit, an ex quatuor ſimplicibus compoſitum? vt & Platonis verba declarárũt,

& nos in medendi methodo ſtatim inter initia docuimus. Verùm de hoc etiam poſtea dicetur: nunc in memoriam reuocabo, quomodo in propoſita oratione aduerſatus ſit iis, qui vnum aliquod ex quatuor hominem eſſe, non iis qui quatuor aſſeuerant. Melior itaque lectio meritò diceretur in prima ſententia, quæ primam ſyllabam dictionum, ἓν ἐὸν, *vnum exiſtens*, in pronunciatione aſpirat. Quòd enim non vnum ſit, ſed plura hominis naturam conſtituétia, Hippocrates oſtendit; non tamen quòd vllum ſit ex quatuor elementis ſyncerũ in corpore. Neutiquam enim id dicunt principium opinionis huius principes, vnũ verò aliquod præter quatuor, quod ex ipſis compoſitũ enuncient; ſicut tetrapharmacum facultate, neque ceram, neque picem, neque reſinam, neque adipem: ſed vnum quoddam aliud præter hæc, quod ex omnibus contemperatis prouenerit. Porrò quum hæc rurſus opinio duplex ſit (nonnulli enim quatuor qualitates ſolas per totas inuicem contemperari, nonnulli verò ſubſtantias pronunciarunt) Peripatetici ſanè prioris opinionis autores: ſecundæ verò, Stoici habentur. Præterea ante hos Empedocles corporum compoſitorum naturam ex immutabilibus quatuor elementis generari arbitratur, ita primis illis inter ſe commixtis, vt ſi quis læuigata exactè, & in puluerem redacta æruginem, calcitidem, cadmiam, myſi, ita miſcuerit, vt nullum ipſorum ſine altero poſſit in manus aſſumi.

A ἡμεῖς τε χ τῷ προπεδευτικὴν μέθοδον ἐδιδάξαμεν ὑμᾶς ἐν τοῖς προσθεν αὐτῆς. ἀλλὰ καὶ νῦν τοῦτον, καὶ αὖθις εἰρήσεται. νυνὶ δὲ ἀναμνήσομαι, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει, τῷ ἀντιλέγειν ἐποιήσατο πρὸς τοὺς ἓν ἢ τῶν τεσσάρων εἶ) λέγοντας τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς τοὺς τέσσαρα. βελτίων οὖν ἀναγνωσις εἰκότως ἐλέγετο χ τῷ προσθεν ῥῆσιν, ἡ δασυνόμενα χ τῷ ἐκφώνησιν, τῷ προσθεν συλλαβῇ τὸ ἓν ἐὸν. οὐ γὰρ ὄχ ἓν ὄντα, ἀλλὰ πλείω τὰ συνιστάντα τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ὑπεδείκνυσιν ὁ Ἱπποκράτης. ἢ μᾶλλον ὅτι γε μηδὲν ἢ τῶν τεσσάρων στοιχείων εἰλικρινὲς ἐν τοῖς σώμασι. τῷ B δ᾽ ἓν μόνον λέγουσιν οἱ τῆς δόξης ταύτης ἡγεμόνες, τοῦτο, ἓν δέ τι τῶν τέσσαρα, ὃ δὲ αὐτῶν πυκνότερον ἀποφαίνονται, ὡς γε τῷ τετραφαρμάκῳ δυνάμιν ἤτε κηρὸν, ἤτε πίτταν, ἤτε ῥητίνην, ἤτε στέαρ, ἀλλά τι τῶν τούτων ἓν ἄλλο, ὃ ἐξ ἁπάντων κραθέντων γέγονεν. ὅσοις δ᾽ πάλιν ἐ αὐτῆς τῆς δόξης διῄρηται, ἔνιοι μὲν τὰς τέσσαρας ποιότητας μόνας κεφάλαια δι᾽ ὅλων ὑπέλαβον, ἔνιοι δὲ τὰς οὐσίας ἀπεφήναντο. Περιπατητικοὶ μὲν τῆς πρώτης δόξης προσάντες, Στωϊκοὶ δ᾽ τῆς δευτέρας, ἔτι τε τούτων ἔμπροσθεν Ἐμπεδοκλῆς ἐξ ἀμεταβλήτων τῶν τεσσάρων στοιχείων ἡγήσατο γίγνεσθαι τὸν C τῶν συνθέτων κρᾶσιν φύσιν, οὕτως ἀναμεμιγμένων ἀλλήλοις τῶν πρώτων, ὡς εἴ τις λεπάσας ἀκριβῶς, καὶ χνοώδη ποιήσας ἰόν, καὶ χαλκῖτιν, καὶ καδμίαν, καὶ μίσυ, μίξειεν, ὡς μηδὲν ἐξ αὐτῶν δυνάσθαι μεταχείσασθαι χωρὶς ἑτέρου.

Qui Medici hominem vnum eſſe humorem dicunt exploduntur.

Ιατροὶ οἱ τὸν ἄνθρωπον ἕνα χυμὸν εἶ) φάσκοντες ἀποδοκιμάζονται.

TEXTVS HIPPOCRATIS. III.

AT è Medicis nonnulli hominem ſanguinem ſolum eſſe dicunt; ex ipſis bilem, hominem eſſe aſſerunt; quidam denique pituitam.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. γ'.

D ΤΩΝ δὲ ἰητρῶν, οἱ μὲν ἅνες λέγουσιν ὡς ὁ ἄνθρωπος αἷμα μοῦνόν ἐστιν, οἱ δὲ αὐτέων, χολὴν φασιν εἶ) τὸν ἄνθρωπον, ἔνιοι δὲ ἅνες φλέγμα.

COMMENTARIVS GALENI.

QVum ſuperiori oratione aduerſus philoſophos egiſſet, qui aut ignẽ ſolum, aut aquã, aut aërem, aut naturã terrã corporis noſtri eſſe cẽſent; etiam ad medicos digreſſus eſt, ex propoſita verborum ſerie, oſtendẽs ſimiliter illis etiam hos aberrare, qui arbitrantur hominem aut ſolum eſſe ſanguinem, aut bilem, aut pituitam. Manifeſtò igitur iam diſtinctum eſt, quod in prima omnium oratione E ambiguum eſſe videatur, non iis, qui quatuor elementa ponunt; ſed illis qui vnum aliquod ſolum ex ipſis, contradicere ſemper apparet. Cæterùm relinquitur hîc opinio quædam medicorum, abſurditate Meliſſi placito reſpondens: eorum ſcilicet, qui dicunt hominẽ eſſe vnum, quod dum mutatur, vnumquodq; eorum, quæ dicta ſunt efficitur.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

ΑΝτειπὼν ἐν τῷ προ τούτου λόγῳ τοῖς φιλοσόφοις, οἳ ἢ πῦρ μόνον, ἢ ὕδωρ, ἢ γῆν, ἢ ἀέρα τὴν φύσιν εἶ) νομίζουσι τοῦ σώματος ἡμῶν, καὶ ὅτι τοὺς ἰατροὺς μετέβη χ τῷ προκειμένῳ ῥήσει, ὑπεδέκνυε καὶ τούτους ὁμοίως ἁμαρτάνειν ἐκείνοις, ὅσοι νομίζουσιν ἢ αἷμα μόνον εἶ) τὸν ἄνθρωπον, ἢ χολὴν, ἢ φλέγμα. προφανὲς οὖν ἦδη διώρισται ὃ χ τῷ προσθεν ἁπασῶν ῥῆσιν ἀμφίβολον εἶ) δόξαι, ἃ πρώτοις μὲν τέτταρα στοιχεῖα ὑπειλήφασιν, ἅπλα δὲ τοῖς ἓν τι μόνον ἐξ αὐτῶν, ἀντιλέγων ἀεὶ φαίνεται. προλέλειπται δ᾽ ἔτι καὶ δόξα τις ἰατρῶν, ἀναλόγως ἔχουσα τῇ τοῦ Μελίσσου, τῶν λεγόντων ἓν εἶ) τὸν ἄνθρωπον, ὃ μεταβαλλόμενον, ἕκαστον τῶν εἰρημένων γίγνεται.

Medicorum vnum humorem hominem eſſe ſtatuentium rationes adfert Hippocrates, propriáque authoritate improbat, vt & rationibus expugnat Galenus.

Τοὺς ἰατρῶν τῶν μὲν ἕνα χυμὸν, ἄνθρωπον εἶ) ὑπειλόντων λογισμοὺς ἀναφέρει ὁ Ἱπποκράτης, καὶ αὐτοῖς αὐτόπιστος ἀποδοκιμάζει, ὡς καὶ ὁ Γαληνὸς καταβάλλει τῷ λόγῳ.

F

TEXTVS HIPPOCRATIS. IV.

ATque hi omnes epilogũ eundẽ faciunt. Vnũ enim eſſe quid affirmant, quodcunque eorum quiſq; appellare voluerit; atq; id vnũ exiſtẽs, tranſ-

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. δ'.

ΕΠίλογον δὲ ποιέονται καὶ αὐτοὶ πάντες τὸν αὐτὸν, ἓν γάρ τι εἶναί φασιν, ὅ, τι ἔκαστος ἐθέλησει ὀνομάσαι αὐτέων. καὶ τοῦτο ἓν ἐὸν, μεταλλάσ-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 105 sur 276

σειν τὴν ἰδέην καὶ τὴν δύναμιν, ἀναγκαζόμενον ὑπό A τε τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ, καὶ γίνεσθαι καὶ γλυκὺ, καὶ πικρὸν, καὶ λευκὸν, καὶ μέλαν, καὶ παντοῖόν τι ἄλλο· ἐμοὶ δὲ οὐδὲ ταῦτα δοκέει οὕτως ἔχειν. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τοιαῦτά τινα, καὶ ἔτι εὐγύτατα τουτέων ἀποφαίνονται.

mutare formam & facultatem, quum à calido & frigido cogitur; fierique & dulce, & amarum, & album, & nigrum, & cuiuscumque generis quid aliud. Mihi verò neque hæc sic se habere videntur. Plurimi igitur talia quædam & ampliùs his proxima pronunciant.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

ΚΑΙ τοὺς ἰατροὺς φησιν ὅσοι χυμὸν ἕνα μόνον ἔφασαν εἶναι κατὰ φύσιν, ἐπίλογον ποιεῖσθαι τὴν αὐτὸν ἀμήλοις τε καὶ τοῖς φιλοσόφις. ἐπιδεικνύντας τὸν ἕνα τοῦτον χυμὸν, ὃν ἂν ἕκαστος B αὐτῶν ὑποτίθεται, μεταβάλλειν εἰς τοὺς ἀμίους. ἃ δὲ κατασκευάζων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἔλαβεν, οὐδένα τῶν τετταρῶν χυμῶν ἀποδείκνυσιν εἶναι κατὰ φύσιν, ἕτερον δὲ αὐτ' αὐτῶν τινα πρότερον, ἐξ οὗ μεταβαλλόντος οὗτοι γίγνονται. δόγματός τινος τοιοῦδε μὴ δυναμένου συστῆναι κατὰ τὴν ἰατρικὴν θεωρίαν, ἀνάλογον τῇ τοῦ Μελίσσου, κατὰ τὴν φυσικήν. ἐν οἷς γοῦν φασι δὲ ἓν τοῦτο μεταβάλλειν ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καὶ τοῦ ψυχροῦ, καὶ γίγνεσθαι γλυκὺ, καὶ πικρὸν, καὶ λευκὸν, καὶ μέλαν, οὐδὲν ἐκ τούτων τῶν τεσσάρων εἰπεῖν ἐοίκασιν ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς ἀντιλέγων, οὐ δὲ κατὰ φύσιν εἶναι φάσκει, ἀλλ' ἕτερόν τι μετάβαλλον εἰς ταῦ- C τα. γλυκὺ μὲν γὰρ δὲ αἷμα, πικρὰν δὲ τὴν ξανθὴν χολὴν, καὶ λευκὸν μὲν δὲ φλέγμα. μέλαν δὲ τὴν μέλαιναν εὐλόγως εἰρῆσθαι νῦν, εἰς ἃ δὲ ἓν ἐκεῖνο μεταβάλλειν φησὶν, ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ. δὲ δὲ ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ λόγου προσκείμενον, δὲ, καὶ παντοῖον, τοὺς ἐν ταῖς χαλεπαῖς οὔσαις νόσοις, γιγνομένους ἰχῶρας ἐνδείκνυται. φαίνεται οὖν καὶ ἰώδης, καὶ φαιὰ χολὴ, καλοῦσι δ' αὐτὴν ἰσατώδη, καὶ τις ἐρυθρὰ, καὶ πρασοειδής. ἄλλαι τέ τινες ἀνώνυμοι, καὶ μάλισθ' ὅταν ᾖ σηπεδονῶδες δὲ νόσημα.

COMMENTARIVS GALENI.

MEdicos etiam ait, qui humorem vnum solũ secundum naturã esse affirmarũt, idem inter se quod philosophos concludere, indicantes vnum hunc humorem, quemcumque singuli illi statuunt, mutari in alios. Quæ verò astruens suam quisque opinionem assumpsit, nullum ex quatuor humoribus secundum naturam esse declarant, sed loco ipsorum alium quendam priorem, ex cuius mutatione hi fiant: dogmatis eiusmodi sunt, quod in medica speculatione nequit consistere, quemadmodum neque Melissi sententia in physica. In quibus igitur dicunt vnum hoc mutari, si à calido & frigido cogatur, fierique dulce, amarum, nigrum & album, nullum ex his quatuor dicere illi videntur: quibus contradicẽs profert id non secundum naturam esse, sed aliud quippiam quod in hæc mutatur. Dulcem enim sanguinem; amaram verò flauam bilem; albam pituitam: nigram verò atram bilem, meritò dicta esse, in quæ, vnum illud transmutari, inquit, si à calido & frigido cogatur. Quod autem ad finem orationis, adiectum est καὶ παντοῖον cuiuscumque generis sanies in difficilibus morbis oborientes indicat. Apparet enim & æruginosa & fusca bilis, hanc & glasteam vocãt, & quædam rubra & prasma; aliæque nonnullæ nominis indigæ, præsertim vbi morbus fuerit putridus.

D

Η τῶν ὑπολαμβανόντων τὸν ἄνθρωπον ἓν εἶναι θέσις ἀνατρέπεται.

Astruentium hominem vnum esse, euertitur thesis.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ε'.

ΕΓΩ δὲ φημι, εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέ ποτ' ἂν ἤλγεεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑφ' ὅτου ἀλγήσειεν ἓν ἐόν. εἰ δ' οὖν καὶ ἀλγήσειεν, ἀνάγκη καὶ δὲ ἰώμενον ἓν εἶναι.

ὑπὸ τοῦ

TEXTVS HIPPOCRATIS. V.

EGo autem dico, si vnum esset homo, neutiquam doleret. Neque enim esset, quum vnum existat, à quo doleret. Quod si etiam doleat, necesse est, & remedium quod medetur, vnum esse.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

E ΕΜπροσθεν μὲν αὐτοὺς τοὺς λόγους διέβαλλεν, οὓς ἔλεγον οἱ ἓν εἶναι τὸν ἄνθρωπον ὑπολαβόντες, ἀποδείξας οὐ μόνον ἀναποδείκτους, ἀλλὰ καὶ ἀπιθάνους. τὰ νῦν δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ἀνατρέπει τῶν ἓν οἰομένων εἶναι τὸν ἄνθρωπον. ἔστι δὲ οὐ ταὐτὸ, ἢ λόγον προτεινόμενον ἐλέγκειν, ἢ δόξαν ὡς οὐκ ἀληθῆ διαβάλλειν. ἐνδέχεται γὰρ ἀληθῆ μὲν εἶναι τὴν δόξαν, οὐκ ὀρθῶς δὲ ὑπό τινων συνηγορεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ τῆς δόξης μὲν τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ τῶν συνηγορησάντων αὐτῇ γεγονέναι. νῦν οὖν ἐάσας τοὺς λόγους αὐτῶν, ἐλέγχει τὴν δόξαν αὐτὴν μόνην ἀφ' ἑαυτῆς, οὐ μόνον ἰσχυ- F ρωτάτῳ χρησάμενος, ἀλλὰ καὶ βραχυτάτῳ λόγῳ. εἴπερ γὰρ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγεεν. ὅν τινα λόγον, ἔφην ἐξελέγχειν καὶ τοὺς ἄτομα, καὶ ἄναρμα, καὶ ἐλάχιστα στοιχεῖα τιθεμένους. ἓν γὰρ τῷ εἴδει καὶ κατὰ τούτους ἐστὶ δὲ ὄντως ὄν. οὕτω δὲ ὠνόμασται δὲ πρῶτον σῶμα δὲ ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον,

COMMENTARIVS GALENI.

E SVperiùs quidem rationes ipsas reprehendebat, quas qui hominem vnum esse arbitrãtur, adducunt; indicans non solùm demonstrationis expertes, sed etiam improbabiles esse. In præsentia verò opinionem illorum subuertit, qui hominem vnum esse autumant. At idem non est, aut rationem productam coarguere, aut opinionem vt non veram criminari. Quippe fieri potest, vt vera sit opinio, non rectè autem à quibusdam sit defensa, eóque non opinio, sed hi qui ipsam tuentur, coarguendi sunt. Nunc igitur relictis eorum rationibus, opinionem ipsam solam coarguit, oratione per se non solùm validissima, sed breuissima quoque vsus. Si enim homo vnum esset, non doleret: quam sententiam coarguere dixi etiam eos qui elementa indiuidua, incompactilia, & minima statuunt. Vnum namque specie etiam his autoribus est id, quod reuera est. Sic autem nominatum est primum corpus generationis, & corruptionis

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 106 sur 276

expers: quandoquidem alia omnia ex illius compo- A
sitione generationem capiunt. Nascetur enim ex
his opinio, generationem nostram in certa æter-
norum illorum corporum compositione consti-
tuens: quemadmodum Hippocratis placitum in
quatuor elementorum temperatura, quod Aris-
teles & Stoici admiserunt. Quòd autem si vnum
simplex elementum esset, non doleret corpus ex
huiusmodi elemento constructum, indicium esse
(ait) nullum aliud existere secundum, quod in ip-
sum possit agere. Non enim iam fieri potest, vt vnũ
illud corpus à seipso patiatur. At si etiã aliquis do-
lere ipsum concesserit, ex se patiens, remedium B
simplex erit. Quum enim multa in eo non sint, mul-
tos curandi modos esse non licet.

Alterari humanum corpus à qualitatibus primis, & secundis, inde varios morbos ac dolores exurgere, proinde in eo vno plura inesse.

TEXTVS HIPPOCRATIS. VI.

NVnc verò multa. Nam multa sunt in corpore existentia, quæ quum ab inuicem præter naturam & calefiunt, & refrigerantur, & C exiccantur, & humectantur, morbos pariũt: Quare multæ sunt morborum species, & multiplex quoque eorum curatio existit.

COMMENTARIVS GALENI.

SVperiore oratione eos qui hominem vnum esse dicunt (quod est idem, ac si dicas, compositorium ipsius elementum vnum esse) ex absurditatibus quæ opinionem consequuntur, coarguit. Non enim doleremus vnquam, si nullum omnino alterum esset, quod vnum illud posset afficere: deinde etiam si hoc donauerimus, curatio vna esset D specie, non multiplex. præsenti verò sententia nobis exposuit ea, quæ ostensurus est primariò esse, à quibus alia omina procreantur. Hæc autem sunt calidum, frigidum, siccum, & humidum: quæ quum inuicem moderatè fuerint contemperata, animal sanum est. Quum autem se mutuò calefaciunt, refrigerant, exiccant, & humectant, dolores generare solent, non vno curationis modo consanescentes. Nonnulli siquidem ipsorum, si quæ partes dolent, incalescant, nonnulli si refrigerentur. aut siccentur, aut humectentur, desinunt. Traditũ de his fusissimè est in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, & methodi medendi: E quanquàm nihil mali sit, etiam nunc paululum aliquid dicere, quum manifestam habeam indicationem, nos à calido, humido, frigido, & sicco dolore & curari. Quis enim non nouit dolorem oboriri, quum in hyeme vehementi quis foràs progredi tentauerit? quis quum in æstu vehementi? quis non dolet sitiens? aut quis potu repletus? quum sitis quidem fiat nobis siccescentibus: repletio autem nimia contrarium affectum efficiat. Et inflammationes, omnésque tumores præter naturam dolorifici fiunt, interdum à superfluo humore, in partem confluente, interdum quòd humores aut calidi præter naturam, aut frigidi existant. Quinetiam curationes, corporum quidem nimio humore repletorum, euacuatione peraguntur; eorum verò quæ præter naturam exiccantur, humidorum adhibitione; vt etiam qui ex perfrictione dolet, si

ὅτι μὴ ταῦτα πάντα τὴν γένεσιν ἐκ τῆς ἐκείνων συνθέσεως λαμβάνῃ. γενήσεται γὰρ ἡ ἐκ τούτων δόξα, τὴν γένεσιν ἡμῶν ἐκ ποίας συνθέσεως τῶν ἀϊδίων ἐκείνων σωμάτων διαιρῶν. καθάπερ ἡ Ἱπποκράτους, ἐν τῇ κράσει τῶν τεττάρων στοιχείων, ἣν Ἀριστοτέλης τε καὶ οἱ Στωϊκοὶ παρεδέξαντο. ὅτι γὰρ ἓν ἦν τῶν ἁπλοῦν στοιχεῖον, ἔφασκε μὴ γίγνεσθαι τὸ συγκείμενον ἐκ τῆς τοιούτου στοιχείου σῶμα, τεκμήριον εἶναι φήσας, ὅ μηδὲν ἕτερον ὑπάρχειν δυνάμενον, εἰς αὐτὸ δράσαι δυνάμενον. ἕκαστον γὰρ ἐν ἑαυτῷ πάσχειν ἐγχωρεῖ τὸ ἓν ἐκεῖνο σῶμα. παρεδέξατο καὶ εἴ συγχωρήσειέ τις ἄλλο, πάσχον ἐξ ἑαυτοῦ, τὴν ἴασιν ἁπλῆν ἔσεσθαι. ἐκ ὄντων γὰρ πολλῶν πρὸς αὐτῷ, πολλοὺς ἔχομεν ἰάσεως ἀδύνατον γενέσθαι.

Ἀλλοιοῦσθαι αὐθαίρετον τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ποιοτήτων παρ' ἡμῶν καὶ δευτέρων, ἔνθεν πολυφθορίαι καὶ ἀλγήματα καὶ νοσήματα γίνεσθαι, καὶ ἐξ ἑνὸς καὶ πλείονα εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ϛ.

ΝΥΝΙ δὲ πολλά, πολλὰ γὰρ ἔστιν ἐν τῷ σώματι ἐόντα, ἃ ὁκόταν ὑπ' ἀλλήλων παθόντα φύσιν θερμαίνηται τε καὶ ψύχηται, ξηραίνηταί τε καὶ ὑγραίνηται, νούσους τίκτει, ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι τῶν νοσημάτων, πολλὴ δὲ ἴησις αὐτέων ἐστί.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΕΝ μὲν τῇ πρὸ ταύτης ῥήσει, τοὺς ἓν τὸ λέγοντας εἶναι τὸ ἄνθρωπον, ὅπερ ἐστὶ ταὐτὸ τῷ φάναι, ὃ συνθετικὸν αὐτοῦ στοιχεῖον ἓν εἶναι), διήλεγξεν ἐκ τῶν ἀκολουθούντων ἀτόπων τῇ δόξῃ. ἐπεὶ γὰρ ἠλγήσαμέν ποτε, μηδενὸς ὄντος δευτέρου τὸ δύνασθαι ὃ ἐν ἐκεῖνο δυναμένου. εἶτ' εἰ καὶ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, ἡ ἴασις ἂν ἦν μονοειδὴς, οὐ πολυειδής. ἐπὶ δὲ ταύτῃ τῇ νῦν ἡμῖν προκειμένῃ ῥήσει, διῆλθεν ὅσα μέλλει δείξειν ἔνια πρώτων, ὑφ' ὧν ἅπαντα πάσχομεν). ταῦτα δ' ἐστὶ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, ξηρόν τε καὶ ὑγρόν, ἃ ὅταν μὲν ἀνάλησις κρᾶσιν συμμέτρεως, ὑγιαίνον ἐστὶ ζῷον. ὅταν δ' ἄλληλα θερμαίνῃ, καὶ ψύχῃ, καὶ ξηραίνῃ, καὶ ὑγραίνῃ, τὰς ὀδυνὰς ἦν ἃς πέφυκεν, οὐχ ἑνὶ τρόπῳ θεραπείας ἰωμένας. ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν, θερμαινομένων τῶν ὀδυνωμένων μορίων, ἔνια δ' ψυχομένων, ἢ ξηραινομένων ἢ ὑγραινομένων παύονται. δέδεικται δὲ περὶ τούτων ἅπαντα πλήρως, ἐν τοῖς περὶ τῆς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως, καὶ ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου γραμμασι. χρεὼν δ' ὀλίγα εἰπεῖν τι καὶ νῦν βραχύ, περὶ δηλον ἔχον τὴν ἐνδειξιν τῆς δίψης. ὅ θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν, ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν, ἀλγεῖν τε ἡμᾶς καὶ θεραπεύεσθαι. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὴν χειμερινὴν ὀδυνὴν ὁπόταν ἐν χιόνι τις ἰσχυρᾷ προελθεῖν ἔξω τῆς οἰκίας ἐπιχειρήσῃ; τήν δ' ὅταν ἐν καύματι σφοδρῷ; τίς οὐκ ὀδυνᾶται διψῶν; ἢ τίς πλησθεὶς ποτέ; τὸ μὲν διψῆν ξηραινομένων ἡμῶν γιγνόμενα, τὸ δ' ὑπερπεπλῆσθαι, τὴν ἐναντίαν δίψαν ἐργαζόμενα. καὶ αἱ φλεγμοναὶ δὲ, καὶ πάντες οἱ ὀδυνηροὶ, καὶ παρὰ φύσιν ὄγκοι, ποτὲ μὲν ὑπὸ περιττῆς ὑγρότητος, εἰς ὃ μόριον ὑπερρυείσης γίγνονται, ποτὲ δὲ τῶν τινες χυμοὶ, ἢ παρὰ φύσιν θερμοὶ, ἢ ψυχροὶ ἐγένοντο. καὶ μὲν δὴ καὶ αἱ ἰάσεις, τὴν μὲν ὑγρότητος ὑπερπληρωθέντων ἐκκενώσεως γίνονται), τὴν δὲ παρὰ φύσιν ξηραινομένων, διὰ ὑγρῶν προσφορᾶς, ὥσπερ καὶ τὴν μὲν διὰ κρύους ὀδυνωμένῳ

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 107 sur 276

θερμανθέντι, τοῦ δὲ ἥκιστα θάλπους ἀμέτρου, ψυχθέντι. δέδεικται δὲ καὶ τὰ φάρμακα πάντα, διὰ τὸ θερμᾶναι, ἢ ψύξαι, ἢ ξηρᾶναι, ἢ ὑγράναι ἐνεργοῦντα. τοῦτο γὰρ αὐτῶν αἱ ποιότητες εἰσὶ δραστικαὶ τε καὶ ἀλλοιωτικαὶ τῆς ὕλης, ὡς ἐπιδείξαμεν ἐν τῷ περὶ τῶν κατὰ Ἱπποκράτην στοιχείων. ἕπονται δὲ αὐταῖς αἵ τε χυλῶν ποιότητες, οἷον ὀνόματα, σῦψις, καὶ αὐστηρότης, καὶ δριμύτης, καὶ πικρότης, ἀλυκότης τε καὶ δριμύτης, ὀξύτης τε καὶ γλυκύτης, καὶ λιπαρότης. αἵ τε χρόαι, ἐν λευκότητι, καὶ μελανότητι, καὶ ἐρυθρότητι, καὶ τοῖς ὁμοίοις εἶσιν. αἵ τε χυμῶν ἁφαί, ἐν σκληρότητι, καὶ μαλακότητι, καὶ τραχυτότητι, καὶ γλισχρότητι. τοῖς γὰρ ὀσφρήσεις μὲν ἰσάριθμοί πως εἰσιν, καὶ αἱ χυμῶν ὄσφρησιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν αὐτῶν τὰ ὀνόματα κατ' εἴδος. ἡ γὰρ κατ' εὐωδίαν τε καὶ δυσωδίαν διαφορὰ τῆς ὀσμῆς, αὐτὸ δὴ τοῦτο, διαφορὰ τοσαυτάκις ἂν νομίζοιτο, καὶ λέγοιτο πολλοῖς εἴδεσιν ἑπομένη. τὰ μὲν δὴ κεφάλαια τοῦ λόγου τοῦτο. δέδεκται δέ πινα μὲν αὐτῶν, ἐν τῷ περὶ τῶν κατὰ Ἱπποκράτην στοιχείων. ἃ δέ, ἐν τῇ περὶ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων πραγματείᾳ. οἱ πολλοὶ δὲ, τὰς μὲν ἀποδείξεις οὐκ οἴδασι μανθάνειν, ἀπλέγοντες ἃ οἷς οὐκ ἴσασιν, ἐπίμως, ἃ δ' ἐναντίον οἱ φιλομαθεῖς τε καὶ ἀληθείας ἐραστὰς ποιοῦσι, φιλοπόνως ἐκμανθάνοντες τὰς ἀποδείξεις, οὐκ ἀκόντως δὲ ἀπλέγοντες.

A caleſiat; qui ex immoderato calore, ſi refrigeretur. Oſtenſum verò à me eſt, etiam medicamenta omnia calefaciendo, aut refrigerando, aut ſiccando, aut humectando agere. Nam primariæ hæ qualitates ſunt, & effectrices, & alteratrices corporum, vt in primo de Elementis ſecundum Hippocratem explicauimus. Has autem ſequuntur qualitates quæ ad guſtum ſpectant, quarum nomina ſunt, aſtrictio, auſteritas, acerbitas, amaror, ſalſedo, acrimonia, acor, dulcedo, & pinguedo. Item coloris qualitates verſantur in albedine, nigredine, rubore, & conſimilibus. Quæ ſunt tactus, in duritie, mollitie, friabilitate, & lentore. Guſtatoriis autem pares numero ſunt & olfactoriæ, quæ tactum afficiunt, ſed non habent ſpeciei nomina. Nam odorum in fragrantia & fœtore differentia: hoc ipſum differentia conuenienter putari queat, dicíque multas ſpecies conſequi. Hæc ſanè orationis capita ſunt; quædam ipſorum in libro de Elementis ex Hippocratis ſententia comprehenſa ſunt; quædam in opere de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Multi autem demonſtrationes addiſcere negligunt. Iis autem quæ ignorãt, promptè aduerſantur; è contrario ſtudioſi & veritatis amatores faciunt, qui demonſtrationes diligenter ediſcunt, tardè autẽ ac inuiti contradicunt.

B

C

Ἀνδρὸς οὐχ ἓν εἶδος τὸ αἵματος, ἢ χολῆς, ἡλικίαί τε καὶ ὧραι ἐν αἷς πλεονεκτεῖ ὁ χυμὸς, ἀποφαίνουσι.

Hominem non vnum eſſe ſanguinem, aut bilem, ætas & anni tempeſtas in quibus humor prædominatur, arguunt.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ζ.

TEXTVS HIPPOCRATIS. VII.

ΑΞιῶ δ' ἐγώ γε τὸν φάσκοντα αἷμα μοῦνον εἶναι τὸν ἄνδρα, καὶ ἄλλο μηδὲν, δεικνύναι αὐτὸν μὴ μεταλλάσσοντα τὴν ἰδέαν, μηδὲ γίγνεσθαι πάντοτε. ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίης τῆς τοῦ ἀνδρὸς, ἐν ᾗ αἷμα ἐνεὸν φαίνεσθαι μοῦνον ἐν τῷ ἀνδρί. εἰκὸς γὰρ ἔστιν εἶναι μίαν γέ τινα ὥρην ἐν ᾗ φαίνεται αὐτὸ ἐφ' ἑωυτοῦ ἓν ἐόν. καὶ αὐτὰ δὲ λέγω καὶ τοῦτο τοῦ φάσκοντος φλέγμα εἶναι τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦτο τοῦ χολὴν φάσκοντος.

EGo verò cenſeo, qui hominem ſanguinẽ ſolum, nihilq; aliud eſſe aſſerit, ei monſtrandũ eſſe, ipſum neq; ideã tranſmutare, neq; vniuerſæ mutationi fieri obnoxiũ; vel ſaltẽ tempeſtatẽ anni aliquam, vel hominis ætatẽ, in qua ſanguis ſolus in homine ineſſe appareat. Conſentaneũ namq; eſt vnã quandã eſſe tempeſtatẽ, in qua ipſum per ſe vnũ exiſtere appareat, eademq; aſſero tum de eo qui pituitã eſſe hominẽ loquitur, tum de eo qui bilem aſſeuerat.

D

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

COMMENTARIVS GALENI.

ΕΤΙ καὶ νῦν αὐτιλέγει, πρὸς τοὺς ἓν εἶδος φάσκοντας τὸν ἄνδρα, ὅπερ ὀλίγῳ ἔμπροσθεν ἔφην αὐτὸν ποιήσασθαι. καὶ πρότερον δὲ ἐλέγχει τοὺς αἷμα φάσκοντας αὐτὸν εἶναι. μάλιστα μὲν γὰρ ἐλέγχειν φησὶ τοὺς ὑγιαίνοντας ἀνθρώπους, αἷμα μόνον ἔχειν ἐν τῷ σώματι, χωρὶς χολῆς τε καὶ φλέγματος, ἐπειδὴ ἡ φύσις αἷμα μόνον ἐστὶν ἐν τῷ σώματι. ἔπειτα δὲ εἰ καὶ συγχωρηθείη ποτ' ἐπικτᾶσθαι χολὴν καὶ φλέγμα, καὶ ἡλικίαν μίαν τινὰ, ἢ ὥραν τοῦ ἔτους φύεσθαι, καθ' ἣν αἷμα μόνον ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, χωρὶς τῶν ἄλλων χυμῶν. ὡσαύτως δὲ ἐλέγχων καὶ τοὺς ἤτοι χολὴν, ἢ φλέγμα φάσκοντας εἶναι τὸν ἄνδρα, ὅπερ ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν εἶναι αὐτὸ μόνον, ἠρωτήσεις δὲ ἐν τούτῳ καὶ τὴν πρώτην γένεσιν ἐκ τούτου τοῦ χυμοῦ γεγονέναι.

NVnc quoque adhuc contra illos agit, qui hominem vnum eſſe tuentur, quod per initia ipſum propoſuiſſe dixi: ac primùm reprehendit eos, qui ſanguinem ipſum eſſe ferunt. Maximè enim conueniebat (inquit) ſanos homines ſanguinem citra vtramque bilem & pituitam in corpore obtinere, ſi natura eſt ſanguis ſolus in corpore. Deinde verò etiam ſi admittatur, bilem aliquando & pituitam colligi, ætatem ſanè vnam aliquam aut anni tempus inueniri, quo ſanguis ſolus ſine aliis humoribus in corpore eſſet. Pari modò coarguit eos quoque, qui hominem eſſe pronuntiant aut bilem, aut pituitam, hoc eſt ex natura id ſolùm eſſe: putant in hoc & ex hoc humore primam generationem prouenisſe.

E

F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 108 sur 276

A

Quæ conſtituunt hominem, ipſa in eo perpetuò & lege, & natura ineſſe ſimilia.

TEXTVS HIPPOCRATIS. VIII.

ENimuerò quæcumq; ego hominẽ eſſe dixero, ea & lege, & natura, tum in iuuene, tum in ſene, ac tempore tam frigido, quàm calido ſemper ſimilia ineſſe demonſtrabo; indicia etiam proferẽs, & cauſas neceſſarias oſtendam, per quas vnumquodque in corpore augeatur minuatúrque.

B

COMMENTARIVS GALENI.

OStenſurum ſe pollicetur elementa quæ ab ipſo ſtatuuntur, perpetuò in corpore contineri, & ſecundum ætates, anniſque tempeſtates habere tum incrementum, tum contabeſcentiam, quod eſt imminutionem. Secundum legem quidem eſt, quod homines exiſtimant, & opinantur, quum veteres ita nominare conſueuerint: ſecundum naturam autem, id quod ſecundum rerum veritatem eſt.

C

Τὰ τὸν ἄνθρωπον ποιοῦντα ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν νόμον καὶ κατὰ τὴν φύσιν ἀεὶ ὅμοια εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. η'.

ΕΓΩ μὲν γὰρ ἀποδείξω, ἃ ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, καὶ κατὰ τὸν νόμον, καὶ κατὰ τὴν φύσιν, ἀεὶ τοιαῦτα ἐόντα ὁμοίως, καὶ νέον ἐόντος, καὶ γέροντος, καὶ τῆς ὥρης ψυχρῆς ἐούσης, καὶ θερμῆς, καὶ τεκμήρια παρέξω, καὶ ἀνάγκας ἀποφανῶ, δι' ἃς αὐξηταί τε καὶ φθίνει ἕκαστον ἐν τῷ σώματι. ἄμεινον — ἐν ψυχρῷ

B

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΔΕίξειν ἐπαγγέλλεται, ὅτι πάντως μὲν ἐν τῷ σώματι καθιερώμενα τὰ τοῦ ἀνθρώπου ὑπομνήματα στοιχεῖα, καὶ τὰς ἡλικίας, καὶ τὰς ὥρας, αὔξησίν τε καὶ φθίσιν, ὅπερ ἐστὶ μείωσιν ἔχοντα. καὶ τὸν νόμον δέ φησιν εἶναι, ὃ τοὺς τῶν ἀνθρώπων νομιζόμενόν τε καὶ δοξαζόμενον, οὕτως εἰωθότων ὀνομάζειν τῶν παλαιῶν. κατὰ φύσιν δέ, ὃ κατ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν.

C

Non ab vno generationem fieri.

TEXTVS HIPPOCRATIS. IX.

PRimùm itaque generationem non vno fieri neceſſe eſt. Quomodo enim vnum exiſtens, aliquid aliud generarit, niſi alicui miſceatur.

D

COMMENTARIVS GALENI.

HIppocrates igitur ſemper ea quæ manifeſtò apparent, ſequitur: eóque nunc dicit nihil ab vno generari, niſi aliud quidpiam extrinſecùs admiſceatur, idque commoderatum ipſi temperamentum ſortiatur. Nonnulli autem philoſophi naturales appellati, haud ſcio quomodo opinionem abſurdam pronuntiare ſunt auſi, quæ omnem naturalem ſpeculationem euertat. Nam qui vniuerſum dicit eſſe vnum, tollit oratione vniuerſam generationem. Si enim vnum exiſtit id quod natum eſt, non erat priùs, ſicut neque erit paulò pòſt. Neque enim Thales, neque Meliſſus, neque Heraclitus priùs erant, aut nunc ſunt. Aut igitur verè aliquis dixerit hos viros non fuiſſe? an fuerunt quidem, & annis non paucis ſinguli vixerunt, non erant autem quo tempore viuebant? An quod eſſent ipſi illo tempore, concedemus? eos autem qui erant, non eſſe dicemus, quum eſſent? Atqui ſi eſſe quis ipſos fateatur, fuiſſe quoq; fatebitur. Quomodo autem platanus, lapis, & leo non erant olim, generationem habentia & interitum? Si autem eſt generatio eius quod priùs non erat, neceſſarium eſt ipſam ex ſubſtantia quadam ſubiecta proueniſſe. Hanc autem videmus non poſſe ipſam per ſe ſolã quicquam generare. Nam ſtirpiũ ſemina humore & calore commoderato externo ad aliquid generandũ indigent. Quod ſi ſemen ſolũ ſuaptè natura generare poſſet, nullius alterius externi auxiliũ requirẽs, haud differret vel breuiſſimo tẽpore generationẽ, ſed ſtatim germinaret. Verũ ſæpe nõ menſem ſolũ, ſed etiã annos haud pauca ſemina perdurare videas. Nó enim ex ſe tantũ generãdi facultatẽ habẽt, ſed externũ quoddã præſidiũ poſtulãt; idq,

E

F

Τὸ οὐκ ἀφ' ἑνὸς γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. θ'.

ΠΡῶτον μὲν οὖν ἀνάγκη τὸ γίνεσθαι αὐτὸν γίνεσθαι μὴ ἀφ' ἑνός. πῶς γὰρ ἕν γε ὂν τι γεννήσειεν ἄλλο, εἰ μή τινι μιχθείη;

D

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Ο Μὲν οὖν Ἱπποκράτης, ἀεὶ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ἀκολουθῶν· Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἔφη, μηδὲν ἀφ' ἑνὸς γίνεσθαι χωρὶς τοῦ δεηθῆναί τινος ἔξωθεν ἑτέρου, καὶ τοῦτο συμμέτρως ἔχοντος τῆς κράσεως. ἔνιοι γοῦν τῶν φυσικῶν ὀνομαζομένων φιλοσόφων, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐτόλμησάν ἀποφήνασθαι δόξαν ἄλλοκοτον, ἅπασάν ἀναιρέουσαν τὴν φυσικὴν θεωρίαν. ὁ μὲν γὰρ εἰπὼν ἕν τὸ πᾶν εἶναι, ἀναιρεῖ τὴν λέγω γένεσιν ἅπασαν. εἰ γὰρ ἦν ὃ γενόμενον, οὐκ ἂν ἐμπροσθεν ἦν, ὥσπερ οὐδὲ ἔσεται μικρὸν ὕστερον. ὅτε γὰρ ὁ Θαλῆς, οὔθ' ὁ Μέλισσος, οὔθ' ὁ Ἡράκλειτος ἐμπροσθεν ἦσαν, ἢ νῦν εἰσιν. ἆρ' οὖν ἀληθῶς ἂν τις εἴποι μὴ γεγονέναι τούτους τοὺς ἄνδρας, ἢ ἐγένοντο μέν, καὶ ἔζησαν ἔτεσιν, οὐκ ὀλίγοις ἕκαστος οὐκ ἦσαν δ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, ἢ ὃ μὲν ἦν καὶ ἔζων χρόνον, ἢ οὐκ ἦν; καὶ ἔτι νῦν τὸν χρόνον αὐτοὺς συγχωρήσομεν, ὄντας δ', οὐκ ἔστι φήσομεν ἐκείνοις ἦσαν; ἡμεῖς μὲν εἴπερ ὄντας τις αὐτοὺς ὁμολογήσει, ὁμολογησόμεν καὶ γεγονέναι. πῶς γὰρ πλάτανος, καὶ λίθος, καὶ λέων οὐκ ἦσαν πάλαι γένεσιν ἔχοντα καὶ φθοράν; εἰ δὲ ἔστι γένεσις τοῦ πρότερον οὐκ ὄντος, ἀναγκαῖον αὐτῷ ἔκ τινος ὑποκειμένης οὐσίας γενέσθαι. ταύτην δ' ὁρῶμεν, ὃ δυναμένην αὐτὴν καθ' αὑτὴν μόνην ὁποιῶν γεννῆσαι. τὰ γοῦν τῶν φυτῶν σπέρματα, καὶ ὑγρότητος, καὶ θερμασίας συμμέτρου τῆς ἔξωθεν δεῖται, πρὸς ὃ γεννῆσαι καὶ μόνον γὰρ εἴπερ ἐπεφύκει γεννᾶν ὃ σπέρμα, μηδενὸς ἄλλου πρὸς δεόμενον ἔξωθεν, οὐκ ἂν διέμεινεν, οὐδὲ ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ χωρὶς τοῦ γεννᾶν, ἀλλ' εὐθὺς ἂν ἐφύετο. Φαίνεται δὲ ἐνίοτε μυρίους πολλαχοῦ μένον, ἀλλὰ καὶ ἐνιαυτούς, οὐκ ὀλίγα τοῦ σπέρματος· ὃ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ μόνου ἐστὶ τὸ γεννᾶν, ἀλλὰ δεῖταί τινος ἔξωθεν ὑπουργίας, καὶ τούτου

ὐ χ᾽ ἁπλῆν γιγνομένης, ἀλλὰ κατὰ μίαν τῶν φανέντος A non ex ſimplici contactu emanans, ſed ex aliqua
δυνάμιν, εἴσω ἐφαπλουμένης εἰς ὅλον ὃ φανόμενον. Εἰ γε rei contingẽtis facultate, quæ intrò in totum quod
δι᾽ ὅλου φαίνεται τῷ ἀλλοίωσιν ἴσχον ἐν τοῖς ἡμέρσι ὃ σπέρ- tangitur, diſtribuatur. Si iam ſemen inter generan-
μα, καὶ τε τὰ δένδρα καὶ τὰς πόας, καὶ τὰ ὅλα φυτά, πολὺ δὴ dum alterationem per totum ſubire videtur, in ar-
μᾶλλον ὅτι τὰ ζώων ἐναργῶς φαίνεται, μήτ᾽ ἐξ ἄρρενος μόνου, boribus, herbis, & cunctis ſtirpibus, multò magis in
μήτ᾽ ἐκ θήλεως, ἄνευ τοῦ μιχθῆναι, δυνάμενόν τι γενέσθαι. animalibus euidenter apparet, neque ex maſculo
ſolo, neque ex fœmina ſine mixtione aliquid poſſe
procreari.

Ὅτι τὰ γονιμα μίγνυσθαι, καὶ τὰ ὁμόφυλα εἶναι, καὶ Quod quæ generant, ea miſceri eiuſdémque eſſe
τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχειν χρῆ. generis & facultatis oporteat.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ι'. B TEXTVS HIPPOCRATIS. X.

Ἔπειτα, ἢν δ᾽, αἱ μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίσγηται, καὶ τὴν *Deinde quæ miſcentur, niſi eiuſdem ſint ge-*
αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν, γονιμα, ἢν δ᾽ αἱ τὰ αὐτὰ ἡμῖν *neris, eandémque facultatem habeant, neq; generant, neq; vnquam* ad generationẽ *conferũt.*
ξυντελέοιτο.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ. COMMENTARIVS GALENI.

Οὐ μόνον ἐξ ἑνὸς ἀδυνάτον εἶναι γενναθῆναί τι φασιν, NOn ſolùm ex vno generari aliquid non poſſe
ἀλλ᾽ ἢν δ᾽ ἐκ δυοῖν, εἰ μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίγνοιτο, τοῦ- dicit, ſed ne ex duobus quidem, niſi eiuſdem
τέστιν οἰκειότητα τῆς οὐσίας ἐχόντα. Φαίνεται γὰρ τοῦτο φα- generis ſint quæ miſcentur, hoc eſt, familiaritatem
νερὸν ὅτι τῇ τῶν ἑτερογλώσσων ζώων γενέσει γιγνόμενα. καθά- ſubſtantiæ habentia: At ea manifeſtò apparent fie-
περ ὅτι ἵππων ἔχει καὶ ὄνων, ἀλωπέκων τε καὶ κυνῶν. ἐκ γὰρ τῆς C ri in diuerſi generis animaliũ generatione, quem-
τούτων ὁπτιμιξίας γίνεται τὸ ζῶον, οἷ μικτὸν δέ ἀμφοῖν. admodum in equis habet & aſinis, vulpibus & ca-
ὅσα δ᾽ ὅτι πολὺ διέχουσιν ἀλλήλων ἔχει τὴν φύσιν, ἢν δ᾽ αὖ nibus: nam ex horum mixtione generatur animal,
μιχθῇ, ποτε δύναται γλυνῆσαί τι. Ὃ δ᾽ ὅτι τῇ τελουτῇ τῆς veluti ex duobus mixtum. Quæ autem naturam
ῥήσιος ἐπεσκεύασται, ἢν δ᾽ αὖ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελέοιντο, habent multùm inter ſe differentem, neque ſi miſ-
παρέρχονται μὲν ὡς σαφὲς οἱ ἐξηγησάμενοι ὃ βιβλίον. ἀσα- ceantur, vnquam generare aliquid poſſunt. Por-
φὲς δέ ἐστιν, ἢ μὴ καλῶς ἡρμηνευθὲν ὑπό τῶν γραψάντος, rò quod ad orationis finem adiectum eſt [neque ſi-
ἢ ἐξ ἐκείνου μεταγραφὲν ἡμαρτημένον. ἐμοὶ δ᾽ οὖν μοι δο- milia nobis efficiantur] libri interpretes ceu mani-
κεῖ βούλεσθαι δηλοῦν, ἔστι τοιόνδε. καὶν μὴ ὁμοιοδὲς ᾖ ὃ μι- feſtum prætereunt. Obſcurum autem eſt, aut non
γνύμενον ζῶον ἕτερον ἑτέρῳ, κοινωνίαν δή τινα τῆς φύσεώς probè à ſciptore interpretatum, aut à tranſcripto-
φησιν εἶναι. ἃ γὰρ αὐτὰ ἡμῖν συντελέοιντο, τοῦτ᾽ ἔστιν, D ribus vitiatum. Quod autem mihi videtur velle
οὐκ ἂν γένοιτο, ἐκ τῆς συνόδου γένοιτο. ζῷα τοῖς γεννήσασιν innuere, id eſt, etſi non ſimile ſpecie ſit animal al-
ὅμοια. τάχα δὲ καὶ ἡ ῥῆσις οὐχ οὕτως εἶχεν, οὐδ᾽ ἂν τὰ αὐτὰ terum, quod alteri miſcetur, communionem certè
ἡμῖν συντελέοιτο. quandam naturæ eſſe dicit. Non enim ſimilia no-
bis effici poterunt, hoc eſt, non generatio ex con-
greſſu fieri poteſt animalis, iis quæ procrearunt ip-
ſum, ſimilis. Forſan etiam oratio non ſic habebat,
neque ſimilia nobis efficientur.

Τῶν κρᾶσιν συμμέτρου τε καὶ ὁμαλοῦς τῆς μήτρας, καὶ τοῦ Commoderatum & conſentaneũ temperamentũ
σπέρματος ἐς τὴν γένεσιν συντελοῦν. tũ vteri, tũ ſeminis ad generationẽ conducere.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ια'. TEXTVS HIPPOCRATIS. XI.

Καὶ πάλιν, εἰ μὴ ὃ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, καὶ ὃ ξη- *Præterea niſi calidum cum frigido, & ſiccum*
ρὸν τῷ ὑγρῷ μετρίως πρὸς ἄλληλα ἔχοι καὶ ἴσως, E *cum humido moderatè, & æquabiliter inter ſe*
ἀλλὰ θατέρου θατέρου πολὺ προέχοι, καὶ τοῦ ἰσχυρότε- *habeant, ſed alterũ alteri, & robuſtius imbecilliori*
ρου τοῦ ἀσθενεστέρου, ἡ γένεσις οὐκ ἂν γένοιτο. *multùm præpolleat, nulla generatio futura eſt.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ. COMMENTARIVS GALENI.

Ἐμπροσθεν μὲν ἔφη μὴ δύνασθαι, γόνιμον γένεσιν ἀπο- ANtea quidem dixit non poſſe prolificam
τελεσθῆναι μηδὲν, εἰ μὴ ὁμόφυλα εἴη τὰ συνιόντα, τὴν absolui generationem vllius, niſi quæ
αὐτὴν δὲ τὴν ὁμοφύλων ἡ συνόδος, οὐκ ἐξ ἀνάγκης γόνιμα, coëunt eiuſdem ſint generis; non tamen eo-
λέλεκται ὑπ᾽ ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς ὁ λόγος οὗτος αὐτὸ τέλος, rum quæ generis ſunt eiuſdem coitus neceſſariò
ἔνθα φησίν. Οἱόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς ἔχουσι μήτρας ἔχου- generat. Porrò hanc orationem in Apho-
σιν, ἢν κυίσκωνται. καὶ οἱόσαι καθυγρὰς ἔχουσι τὰς μήτρας, F riſmis integrè protulit, vbi inquit, *Quæcun-*
ἢν κυίσκωνται, ἀποσβέννυται γὰρ ὁ γόνος. καὶ οἱόσαι ξηρὰς μᾶλ- *que frigidos denſóſque habent vteros, non conci-*
λον καὶ θερμὰς, ἐνδεὴς γὰρ τῆς τροφῆς, φθείρεται τὸ σπέρ- *piunt; & quæcumque præhumidos vteros obti-*
μα. οἱόσαι δ᾽ ἐξ ἀμφοτέρων τῇ κράσει ἔχουσι συμμέτρως, *nent, non concipiunt, nam in his genitura ex-*
αἱ τοιαῦται ἐπὶ τεκνοποιοὶ γίγνονται. ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ διδάσκει *tinguitur. Ad hæc quæ ſiccos magis & ardentes;*
μὲν, ἐξ ὧν αἰτίας ἄγονοι γίγνονται γυναῖκες. ἐνδείκνυ- *nam alimenti inopia ſemen corrumpitur. Quæ ve-*
rò moderatum ex vtriſque temperamentum habent, fœcundæ fiunt. His verbis docet quas ob cauſas mulieres infœcundæ fiant. Indicat au-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 110 sur 276

tem id etiam, quod hoc consequitur, de quo & nos alibi, & alij plærique ante nos scripserunt. Innuit & Plato, quum diceret *non exiguam esse artem, qua quis nouit & viros & mulieres consentaneum habentes generationi temperamentum, coniungere.* Quæ enim de vteri temperamentis dixit, eadem etiam de seminis temperamento intelligere oportet: siquidem & id interdum humidius est quàm conueniat, aut frigidius; aliquando siccius, aut ardentius. Familiare autem est sicciori vtero, humidius semen; humidiori siccius; quemadmodum & calidiori frigidius; frigidiori autem calidius. De quibus vberiùs in libro de ratione procreandi liberos, pertractamus. Nunc satis est scire, quòd neque aliquid potest ex vno gigni, neque ex duobus, aut etiam pluribus coëuntibus, nisi familiaritas mutua sit, & commoderatio quædam temperamenti, quæ ex coëuntibus perficitur, id generari potest.

Non ab vno, neque à pluribus, nisi hæc mutuam temperiem probè sortita sint, generationem fieri.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XII.

QVocirca, quomodo rationi consentaneũ fuerit, ab vno aliquid generari, quum ne à pluribus quidem generetur, nisi probam inter se temperiem habere contigerit.

COMMENTARIVS GALENI.

RElIqua huius sententiæ ex prædictis sunt conspicua. Meminisse autem oportet nominis in ea dicti κράσεως, temperamenti, quod Ionicè κρῆσι& protulit, quoniam primus quorum memoria ad nos peruenit, Hippocrates elementa κεραίνυσθαι id est, contemperari docuit, quemadmodum & paulò antè ostensum est. Atque hac ratione differt ab Empedocle, is etenim ex eisdem elementis, quibus & Hippocrates, nos aliáque omnia corpora, quæ circa terram sunt, constare dicit, non tamen inuicem contemperatis, sed per exiguas partes commissis, & se contingentibus. Quòd verò & hæc opinio simili modo coarguitur, quo illæ opiniones quæ sensile corpus ex insensilibus impatibilibúsque primis corporibus generant, in commentario de elementis ex Hippocratis sententia ostensum est, vbi etiam omnium ferè physicarum opinionum mentionem fecimus, quæ de primis principiis, aut elementis extiterunt.

Qualem quodque ad generationẽ contulit, talem id in corpore facultatem habere. Elementa omnium communia, & hominis naturæ propria.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XIII.

QVumitaque eiusmodi sit natura cùm reliquorum omnium, tum hominis; non vnum esse hominem necesse est; sed vnumquodque eorum quæ ad generationem conferunt, talem in corpore facultatem qualem contulit, obtinere.

COMMENTARIVS GALENI.

PRæfatus Hippocrates nisi calidum frigido, & sic cum humido moderatè contemperatum sit, corporum videlicet generabilium genera-

Οὐκ ἀφ' ἑνὸς δὲ ἀπὸ τ πλφόνων, ἰῶ μὴ τύχῃ ταῦτα καλῶς ἐχοντα τ κράσιος τ πρὸς ἀλλήλα τῶν γλίσιων γλίεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιϛ'.

ΩΣτε, πῶς εἰκὸς ἀφ' ἑνός τι γλιγνεσθαι; ὅπου γε οὐδὲ ἀπὸ τῶν πλφόνων γλιγνεται, ἰῶν μὴ τύχῃ καλῶς ἐχοντα τῆς κρήσιος τ πρὸς ἄλληλα.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΑ μὲν ἄλλα τῆς ῥήσεως, ἐκ τῶν προειρημένων ἐστὶ δῆλα. μεμνῆσθαι δὲ χρὴ τοῦ καὶ αὐτὸν ὀνόματος εἰρημένου τοῦ τῆς κράσεως, ὅπερ ὀρθῶ τοῦ κρῆσις εἶπεν. ὅτι πρῶτος ὧν ἴσμεν Ἱπποκράτης ἀπεφήνατο κεραννυσθαι τὰ στοιχεῖα, καθάπερ καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδείχθη, καὶ ταύτῃ διαφέρειν Ἐμπεδοκλέους. κἀκεῖνος γὰρ, ἐκ μὲν τῶν αὐτῶν στοιχείων, ὧν καὶ Ἱπποκράτης γεγονέναι φησὶν ἡμᾶς γε καὶ τὰ ἄλλα σώματα πάντα τὰ περὶ τὴν γῆν, ἃ μὴν κεκραμένων γε δι' ἀλήλων, ἀλλὰ κατὰ μικρὰ μόρια πρὸς ἀλλήλοις τιθέντων τὰ ἀμυόντων. ὅτι δὲ καὶ ἥδε ἡ δόξα τοῖς αὐτοῖς ἐλέγχοις ἔχεται τοῖς ἐξ αἰσθητῶν καὶ ἀπαθῶν τῶν πρώτων ὅλων τὸ αἰσθητικὸν σῶμα γεννώσαις δόξαις, ὑπεδέδεκτο ἐν τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων ὑπομνήματος, ἔνθα καὶ πασῶν σχεδὸν τῶν φυσικῶν δοξῶν ἐμνημονεύσαμεν, ὅσαι περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἢ στοιχείων γεγόνασιν.

Οἵαν δ' ἕκαστον εἰς τὸ γλίεσθαι συνεβάλετο, τοιαύτην τῆς τοῦ ἐν σώματι δυνάμιν ἔχειν. κοινὰ πάντων στοιχεῖα, καὶ ἰδία τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιγ'.

ΑΝάγκη τοίνυν, τῆς φύσεως τοιαύτης ὑπαρχούσης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἕν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἕκαστον τῶν ξυμβαλλομένων εἰς τὸ γλίεσθαι, ἔχειν ἅπερ δύναμιν ἐν πρώτοις σώμασι, φέρων ξυνεβάλετο.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΠΡοφρονῶς ὁ Ἱπποκράτης, εἰ μὴ θερμὸν ἅμα ψυχρῷ, καὶ ξηρὸν ἅμα ὑγρῷ μετρίως κραθείη, τὴν γένεσιν τ γιν-

πῶν δηλονότι ϛμῦ ἀδύνατον εἶ) γενέσθαι· νῦν δὴ ϛφαδς, οὐκ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων ὅσα γίνεσιν ἔχει καὶ φθορὰν ϛμῦ, ἐκ τῶν αὐτῶν εἶ) τὴν γένεσίν φησιν. ἐκ θερμοῦ γὰρ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ πάντα γέγονε, καὶ διὰ τοῦτο κοινὰ πάντων εἶ) ταῦτα στοιχεῖα. τὰ δ' ἴδια τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴ ξανθὴ τε καὶ μέλαινα. καίτοι γ' οὐδὲ ταῦτα ἴδια καλῶς ἂν λέγοιτο, κοινὰ γάρ ἐστιν ἁπάντων τῶν ἐναίμων ζώων. δῆλον δ' ὅτι καὶ τούτων ἕκαστα ἐκ τῶν πρώτων τεττάρων γέγονεν, ἀφορῶντες ἀπὸ τῶν ποιοτήτων ὀνομάζοντες, ὑγρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρὸν, καὶ θερμὸν λέγομεν. ἴδια δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἐστιν ὀνόματα, πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ ἀὴρ, ἢ γῆ. πρόδηλον γὰρ ὅτι ταῦτα στοιχεῖα κατὰ ἁπλᾶς καὶ ἀμίκτους ποιότητας καλεῖται. θερμότητος μὲν ἄκρας ἐστὶν ἀρχὴ πυρὸς ἐν πυρὶ, καθάπερ γε καὶ ὑγρότητος ἐν ἀέρι, ψυχρότητος δ' ἐν ὕδατι, ξηρότητος δ' ἄκρας, ἅμα πληθός τε καὶ ψύξει κατὰ τὴν γῆν πῶς οὖν οἴονταί τινες, ὑγρὸν μὲν καὶ ξηρὸν, καὶ ψυχρὸν καὶ θερμὸν Ἱπποκράτει τιθέσθαι τὰ στοιχεῖα; φαίνεσθαι γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα, πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ, ἀέρα τε καὶ γῆν μὴ προσίεσθαι, δῆλόν μηδὲ φαίνεται τι τούτων ἐν ἀνθρώπου σώματι. μὴ προσδιακολουθοῦντες μέν, ὅτι τὰ φαινόμενα πρὸς ὃ σῶμα μόν ἐστι τὰ φαινόμενα, καθάπερ ὃ σῶμα, θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά. πῶς οὖν ταῦτα δυνατόν ἐστι φαῦναι κοινὰ στοιχεῖα πάντων εἶ) ϛμῦ; δῆλος δήπου τῶν καὶ βραδυπαίτων, εἰρηκότος τοῦ Ἱπποκράτους, ἀναίτιον εἶναι τῆς φύσιος τοιαύτης οὔσης, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ τὰ βλεπόμενα τοῦ ὃ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ, λέγειν αὐτὸν οἴεσθαι νῦν, ἀλλὰ τὰ τέτταρα στοιχεῖα. ταῦτα γὰρ ἄκρας ἔχει καὶ ἀμίκτους ποιότητας, ἐξ ὧν ἀλλήλοις κεραννυμένων, τὰ μεταξὺ σώματα πάντα γίγνεται, κατ' ὑπερβολὴν δ' κυρίως ὀνομαζόμενα θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ ὑγρά. ὡς εἴγε ταῦτα τὰ ἤδη κεκραμένα στοιχεῖα ὑπόκειται, τὰς ἄκρας ἔχοντα ποιότητας, οὐκ οἶδ' ὅ, τι φήσομεν εἶ). ἐκ τοῦ δὲ ἐχομένου λόγου δῆσιν, σαφηνίσεσθαι ἔτι τῶν ἑαυτοῦ γνωμῶν ὑποδείκνυται, πρὸς ὃ καὶ ἤδη μεταβησόμεθα.

A tionis haud posse fieri: nunc sanè manifestò non hominis tantùm, sed omnium etiam quæ generationem corruptionémque corporis subeunt, ex ipsis generationem esse pronuntiat. Nam ex calido, frigido, sicco, & humido omnia creata sunt, eóque communia omnium esse hæc elementa. Propria autem hominis naturæ, sanguinem, pituitam, bilem flauam, & nigram. Quanquam ne hæc quidem propria rectè dixeris; vt quæ omnium sanguine præditorum animantium sint communia. Constat autem & horum singula ex primis creata esse quatuor *elementis* quæ à qualitatibus nominantes, humidum, siccum, frigidum, B & calidum dicimus. Propria verò substantiæ ipsorum nomina sunt, ignis, aqua, aër, terra. Apertum siquidem est elementa secundum simplices, nec mixtas qualitates nuncupari: quum calor summus igni insit, quemadmodum & humor aëri, frigus aquæ, siccitas summa vnà cum densitate & frigore, terræ. Quomodò igitur nonnulli arbitrantur Hippocratem, humidum, quidem siccum, frigidum, & calidum elementa statuere (hæc enim in homine apparere) ignem verò, aquam, aërem, & terram non admittere? eò quòd neque horum aliquod in humano corpore conspiciatur? C haud tamen assequentes intellectu, ea quæ in corpore apparent, vt calida, frigida, sicca, humida, esse apparentia & visibilia corporis elementa. Quæ quis audebit elementa omnium corporum esse communia pronunciare? Nemo profectò, etiam stupidissimus, quum Hippocrates dixit, *Necesse igitur est, quum talis & aliorum omnium, & hominis natura sit,* non arbitrandum est nunc ipsum dicere ea quæ in corpore humano videntur, calida, frigida, sicca, & humida; sed quatuor elementa, quæ summas & expertes mixtionis qualitates obtinent, ex quibus inuicem contemperatis omnia quæ in medio sunt corpora gignuntur, D per exuperantiam, non propriè, appellata calida, frigida, sicca, & humida. Nam si hæc iam contemperata, elementa statuamus, ea quæ summas habent qualitates, haud noui quid esse dicemus. Iam proxima oratione clariùs adhuc suam ipsius sententiam explicat, ad quam modò digrediamur.

Ἀπὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου τελευτῆς, ἢ διακρινομένων τῶν στοιχείων πρὸς τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἕκαστον ἀποχωρῆ, δι' ἓξ ἐνὸς συνκεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, δοκιμάζει.

Ab hominis interitu, quo diremptorum elementorum quodque in suam naturam secedit, hominem non ex vno constare probat.

E

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιδ'.

ΚΑΙ πάλιν γε ἀνάγκη ἀποχωρεῖν εἰς τὴν ἑωυτοῦ φύσιν ἕκαστον, τελευτῶντος τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, τό, τε ὑγρὸν πρὸς τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν πρὸς τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν πρὸς τὸ ψυχρόν.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XIV.

RVrsus etiam necesse est intereunte hominis corpore vnumquodque ad suam secedere naturam, humidum ad humidum, siccum ad siccum, calidum ad calidum, & frigidum ad frigidum.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΑΠοχωρεῖν φησι, διακρινόμενον ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ἑαυτῶν φύσιν, ἕκαστον τῶν προδηλουμένων στοιχείων, τό θερμὸν ἐκάλεσ, καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ὑγρὸν, οὐδέπω λέγων τὸ αἷμα, πρὸς τὸ κατὰ τὸν κόσμον αἷμα· καὶ τὸ φλέγμα, πρὸς τὸ φλέγμα· καὶ τὴν χολὴν πρὸς τὴν χολήν. ἐκ τε ἀρτηρίας πρὸς τὴν ἀρτηρίαν· καὶ τὴν σὰρκα πρὸς τὴν σάρκα· καὶ τὴν φλέβα πρὸς τὴν φλέβα· καὶ τὸ νεῦρον ἀπίεναι πρὸς τὸ νεῦρον· ἀλλὰ τὸ καθ' ἕκαστον τούτων θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν,

COMMENTARIVS GALENI.

QVum in hominis obitu vnumquodque prædictorum elementorum dirimitur, ad F suam naturam secedere commemorat, quæ calidum, frigidum, siccum, & humidum vocabat: non sanguinem dicens, ad mundi sanguinem, pituitam ad pituitam; bilem ad bilem, arteriam ad arteriam: carnem ad carnem; venam ad venam; neruum ad neruum abire: sed singulorum horum calidum, & frigidum, humidum,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 112 sur 276

humidum, & ſiccum, ad communia omnium elementa diſcedere. Neruus enim nimirum ex calido, frigido, ſicco, & humido elementis ſcilicet compoſitus eſt: quippe non ex alio neruo, ſicut nec vena ex alia vena. quoniam ne cogitari quidem poſſunt per tota inuicem contemperata eſſe hæc, caro, vena, os, arteria, & aliæ partes. Vult autem ipſe, ſi paulò antè dictorum meminimus, per tota inuicem, calidum, frigidum, ſiccum, & humidum eſſe contemperata. Quare non hæ quæ palam in corpore humano videntur calidæ, frigidæ, ſiccæ, & humidæ particulæ, hominis naturæ elementa ſunt ſed illa quæ has ipſas compoſuerunt, generarúntque. Hæc autem ſunt aqua, ignis, aër, & terra, de quibus abundè in opere de Elementis ſecundum Hippocratis ſententiam diſſeruimus.

A ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν, εἰς τὰ κοινὰ πάντων ἀναφέρεσθαι στοιχεῖα. συμβαίνειν γὰρ δή που καὶ τὸ νεῦρον ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ τῶν στοιχείων δηλονότι. οὐ γὰρ δὴ ἔξ ἄλλου γε νεύρου, καθάπερ οὐδ' ἡ φλὲψ ἐξ ἄλλης φλεβός. ὅτι μηδ' ἐπινοηθῆναι δυνάτην κεραννύμενα δι' ὅλων ἀλλήλων τοῦτα, σάρξ, καὶ φλὲψ, καὶ ὀστοῦν, καὶ ἀρτηρία, καὶ τἆλλα μόρια. βούλεται δ' αὐτὸς κεκρᾶσθαι δι' ὅλων ἀλλήλοις, τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρόν. εἶπε μεμνῆσθαι τῶν ὀλίγων ἔμπροσθεν εἰρημένων. ὥστε οὐ τὰ φαινόμενα βλέπομενα νῦν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ μόρια, στοιχεῖα τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεώς ἐστιν, ἀλλὰ τὰ τούτων αὐτῶν σπερματικά τε καὶ γονιμικὰ, τοῦτα δέ ἐστιν ὕδωρ τε καὶ πῦρ, ἀήρ τε καὶ γῆ. ἀποδέδεικται γὰρ περὶ τούτων ἱκανῶς ἐν τῷ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοιχείων.

B

Rerum omnium naturam ex quatuor elementis conſtitui.

TEXTVS HIPPOCR. XV.

TAlis autem tum animantium, tum cæterorum omnium eſt natura.

C

Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν ζώων ἐστὶν ἡ φύσις, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

COMMENTARIVS GALENI.

HIuiſmodi, inquit, non modò hominis, ſed etiam aliorum omnium natura eſt, ex calido nimirum, frigido, ſicco, & humido, ſimplicibus & ſummis contemperata. Nam quæ in medio conſiſtunt, omnia temperamentum ex his obtinuerunt. Igitur ab intellectu alienum eſt dicere, eorum quæ in medio habentur, temperamentum ex iis quæ in medio ſunt, fieri. Hoc autem non percipiunt ſe dicere, qui ex iis quæ in corpore conſpiciuntur, humidis, ſiccis, calidis & frigidis naturam noſtram conſtare tuentur Adhuc abſurdius eſt, ſi & aliorum omnium animantium ſtirpiúmque naturam ex his conflari dicamus. Hippocrates enim clarè dixit in oratione propoſita, & aliorum omnium talem eſſe naturam. Illi verò haud ſcio quid dicent, quum fici ſemine in terram deiecto, verbi gratia, maxima arbor enaſcatur. Abſurdum eſt dictu, non ex terra & aqua, ſed aliunde talem ipſi ineſſe naturam. Atqui terra ſui ratione ſummè eſt frigida, calorem verò ficus quo viuit, multum obtinet, eóque etiam ſi in valida hyeme perfrigeretur, non emoritur. Liquet igitur corpus fici non ſolùm ex aqua & terra conſtitutum eſſe, ſed etiam igneæ naturæ particeps euaſiſſe. Perſpicuum autem eſt, & aëris partem recepiſſe ſiquidem lignum ipſius palàm eſt non terra ſolùm, ſed & aqua leuius. Ex quatuor itaque & ficus conſtat, & ſi hæc inde conſtat, fructus etiam tum ipſius, tum alij omnes. Sunt autem triticum, hordeum, fabę, aliáque cerealia ſemina, fructuum particulæ: atque ipſæ idcirco ex quatuor conſiſtunt, terra, igne, & aqua, & aëre. Quoniam verò ex fructuum ſtirpiúmque eſu humores qui in nobis ſunt, generantur, & hi nimirum primam generationis originem habebunt aquam, terram, aërem, & ignem. Sed, vt dixi, hęc etiam in commentario de Elementis ſecundum Hippocratem demonſtrata ſunt. Quare iam ad alteram ſententiam digredi, tempeſtiuum eſt.

D

E

F

Τῶν τῶν ἀπάντων φύσιν ἐκ τεττάρων τῶν στοιχείων συγκεῖσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιε'.

Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν ζώων ἐστὶν ἡ φύσις, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΟιαύτη, φησὶν, οὐ μόνον ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἐκ θερμοῦ δηλονότι καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ κεκραμένη τῶν ἁπλῶν καὶ ἄκρων. τὰ γὰρ ἐν τοῖς μεταξὺ πάντα, τὴν κρᾶσιν ἐκ τούτων ἔσχηκεν. ἀδιανόητον οὖν γίγνεται τὸ λέγειν, ἐκ τῶν μεταξὺ τὴν κρᾶσιν γίγνεσθαι τῶν ἐκ τῶν μεταξύ. τοῦτο δ' οὐκ αἰσθάνονται λέγοντες, οἱ ἐκ τῶν κατ' ὀφθαλμὸν βλεπομένων ὑγρῶν καὶ ξηρῶν, θερμῶν τε καὶ ψυχρῶν, τὴν φύσιν ἡμῶν συνίστασθαι φάσκοντες. ἔτι γὰρ ἀδιανοητότερον, εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ζώων τε καὶ φυτῶν, ἐκ τούτων λέγοιμεν εἶναι τὴν φύσιν. Ἱπποκράτης μὲν γὰρ εἴρηκε φανερῶς ἐν τῇ ῥήσει, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὴν τοιαύτην εἶναι φύσιν. οἱ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι φήσουσιν. ὅταν μοι εἰς τὴν γῆν ἐκβληθέντος σπέρματος συκῆς, εἰ τύχοι, γίγνηται μέγιστον δένδρον, ἀδιανόητόν ἐστι λέγειν, οὐκ ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἀλλ' ἑτέρωθεν αὐτῇ τὴν τοσαύτην οὐσίαν ἐπαρύσαι. καὶ μὴν ἡ γῆ καθ' ἑαυτῆς λόγον ἄκρως ἐστὶ ψυχρὰ, θερμότητα δ' ἔχει πολλὴν ἡ συκῆ δι' ὧν ζῇ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἰχθύσι γλυκοῖς καταψυχομένη, οὐ νεκροῦται. δῆλον οὖν, ὅτι μὴ μόνον ἐξ ὕδατος καὶ γῆς συνέστηκε τὸ σῶμα τῆς συκῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πυρώδους φύσεως μετείληφεν. δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς ἀερώδους, εἴ γε φαῦλός ἐστι ξύλον αὐτῆς, οὐ μόνον τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕδατος κουφότερον. ἐκ τῶν τεττάρων οὖν ἐστὶ καὶ ἡ συκῆ. καὶ εἴγε αὐτὴ, καὶ τὸ σῦκον, ὅτου δὲ καὶ οἱ καρποὶ πάντες. εἰσὶ γοῦν οἱ πυροὶ, καὶ αἱ κριθαὶ, καὶ οἱ κύαμοι, καὶ τἆλλα δημήτρια σπέρματα, τῶν καρπῶν μόρια. καὶ αὐτὰ τοίνυν ἐκ τῶν τεττάρων συνέστηκεν, γῆς, πυρὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς τῶν καρπῶν τε καὶ φυτῶν ἐδωδῆς, οἱ μὲν ἡμῖν γίγνονται χυμοὶ, καθ' ὅτι δηλονότι τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔξουσιν, ὕδωρ καὶ γῆν, ἀέρα τε καὶ πῦρ. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, ἀποδέδεικται καὶ ταῦτα ἐν τοῖς περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοιχείων, ὡς ἤδη μεταβαίνειν καιρὸς ἐφ' ἕτερον ῥῆσιν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 113 sur 276

A

Απαντα ὁμοίως γίγνεσθαι καὶ τελευτᾶν.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιϛ'.

ΓΙΝΕΤΑΙ' τε ὁμοίως πάντα, καὶ τελευτᾷ ὁμοίως πάντα.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΥ δὲ μαντευσάμενός τις ἔσεσθαί τινας ἀνθρώπους οἱ παρακούσουσιν αὐτοῦ, τοσαυτάκις ἂν εἶπε ταὐτὸ δόγμα, καθάπερ νῦν ὁ Ἱπποκράτης ἐποίησε, πάντα φάσκων, B οὐ μόνον ἄνθρωπον ὁμοίως γίγνεσθαι καὶ τελευτᾶν, ὥσπερ εἴρηται, ἐκ τῶν τεταρίων δηλονότι στοιχείων, οὐ τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων θερμῶν, ἢ ψυχρῶν, ἢ ξηρῶν, ἢ ὑγρῶν. ἀλλ' εἰσί γε οὕτω τινὲς ἀναίσθητοι λέξεως Ἑλληνικῆς, ὡς οἴεσθαι τὸ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, θερμόν τε καὶ ψυχρὸν, ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν αἰσθητῶς διαγιγνωσκόμενα, πάντων εἶναι τῆς γενέσεως κοινὰ στοιχεῖα.

Omnia eodem modo nasci ac interire.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XVI.

ORiuntúrque similiter omnia, & similiter omnia occidunt.

COMMENTARIVS GALENI.

NVllus vaticinatus fuerit, quosdam fore homines, qui ipsum toties oscitanter audituri sint, quoties idem dogma pronunciauerit, vt nunc Hippocrates fecit [omnia] dicens non tantùm hominem similiter nasci & interire, quemadmodum dictum est, ex quatuor scilicet elementis, non corporis partibus, calidis, aut frigidis, aut siccis, aut humidis. Verùm sunt nonnulli adeò imperiti græcanicæ dictionis, vt putent id quod in corpore humano est calidum, frigidum, siccum, & humidum, sensu dignota, communia omnium generationis esse elementa.

Τὴν φύσιν ἁπάντων ἐκ τῶν τεταρίων στοιχείων συνίστασθαι, καὶ τελευτᾶν εἰς αὐτά.

C

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιζ'.

ΞΥνίσταται γὰρ αὐτέων ἡ φύσις ἀπὸ τουτέων τῶν προειρημένων πάντων, καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα, ἐς τὸ ἑωϋτὸ ὅθεν περ ξυνέστη ἕκαστον. ἐνταῦθα οὖν καὶ ἀπεχώρησεν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΕΠιμένει τῷ δόγματι, τὴν φύσιν ἁπάντων ἐκ τῶν εἰρημένων τεταρίων συνίστασθαι, καὶ τελευτᾶν εἰς αὐτὰ D βουλόμενος. ὅθεν γὰρ ἕκαστον τῶν ὄντων συνέστη, φησὶν, ἐνταῦθα καὶ ἀπεχώρησεν, εἰς τὰ κοινὰ δηλονότι στοιχεῖα τοῦ κόσμου, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα τε καὶ πῦρ. ἐσχάτως οὖν ἀγνοοῦσι τὴν Ἱπποκράτους γνώμην, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν εἰρημένον. οὔτε γὰρ, τὸ πάμπαν ἠέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον, οὔτε ὕδωρ, οὔτε πῦρ, οὔτε γῆν, ἀντὶ του μηδ' ὅλως ἀκούοντες. ἐφάνη γὰρ, οὐ τὸ μηδ' ὅλως εἶναι τὰ κοινὰ πάντων στοιχεῖα κατὰ τὸ σῶμα βουλόμενος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Ἱπποκράτης. ἀλλὰ τοὺς ἓν μόνον ἐξ αὐτῶν λέγοντας, μεμφόμενος.

Naturam omnium ex quatuor elementis constitui, & in eadem desinere.

TEXTVS HIPPOCR. XVII.

EOrum enim natura ex prædictis omnibus constat; & vt prædicta sunt à nobis, in idipsum ex quo constat vnumquodque desinit, proindéque eò secedit.

COMMENTARIVS GALENI.

IMmoratur suo dogmati, naturam omnium censens ex commemoratis quatuor constitui, & in eadem finire. *Vnde enim singula constituta sunt, inquit, illuc etiam recedunt*, ad communia scilicet mundi elementa terram, aquam, aërem, & ignem. Prorsus igitur Hippocratis sententiam ignorant, & id quod initio dictum est. Neque enim τὸ πάμπα, *in totum* hominem dixerim aërem, neque aquam, neque ignem, neque terram] pro, μηδ' ὅλως: *nequaquam & nulla in parte* intelligẽtes. Liquet enim Hippocratem non velle communia omnium elemẽta, nequaquam in corpore humano esse, verùm eos qui vnum solùm ex ipsis dicunt, insectari.

E

Τὸν ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἄνθρωπον συνίστασθαι, καθ' οὓς αὐτὸς ὑγιαίνει, ἀλγεῖ τε καὶ νοσεῖ.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιη'.

ΤΟ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει ἐν ἑωϋτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴν διττὴν ἤγουν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτέῳ ἡ φύσις τοῦ σώματος, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΣΥντελέσας τὸν περὶ τῶν κοινῶν στοιχείων λόγον, ἐπὶ τὰ τῶν ἐναίμων ζώων, ὧν ἐστι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει μετέβη, βουλόμενος ἐξ αἵματος, καὶ φλέγματος, καὶ χολῆς διττῆς, τήν τε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἡμῶν γίνεσθαι, καὶ τὴν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ διαμονὴν ἐκ τούτων ὑπάρχειν,

Hominem ex quatuor humoribus constare, quibus sanus est, dolet, & ægrotat.

TEXTVS HIPPOCR. XVIII.

COrpus autem hominis in se sauguinem, & pituitam, & bilem duplicem, flauam, ac nigram continet. Et hæc sua ipsi natura est corporis, & per hæc dolet, & sannm est.

COMMENTARIVS GALENI.

F

FInita de communibus elementis dissertatione, ad animalium sanguine præditorum (in quorum numero est & homo) elemẽta in oratione proposita digressus est; decernẽs tum nostram ab initio generationẽ ex sanguine, pituita & duplici bile, flaua & nigra constare; tum totius vitę permãsionẽ,

eáque tota esse naturam hominis, quum humores quidem in solidis partibus contineantur; ipsæ verò solidæ in prima animantis quod gestatur in vtero conformatione, generationē ex his sortiantur. Nam omnes partes ex menstruo sanguine factæ sunt, quí non syncerus est sanguis, sed duplicem in se bilem, pituitámque habet; id quod paulò pòst auctor ostendet. Quinetiam quomodo fiat, vt ex his sani simus, doleamus, & ægrotemus, proxima oratione persequitur.

A καὶ ζῶντα τὸν ὅλον φύσιν ἔχῃ ἕ καὶ ἄνθρωπου. τῶν μὲν χυμῶν, ἐν τοῖς στερεοῖς περιεχομένων, αὐτὰν ὁ τῶν στερεῶν ἐκ τῆ προσ-τῆ ἀρχαπλάσῃ κυκλώσῃ τὸ ζῶον, τὰν δὲ ἐν τούτων ἐχόντων. ἐκ μὲν τὸ καταμηνίου πρῶτα τὰ μόρια γίγνεν, ὄκ εἰλικρινοῦς αἵματος ὄντος, ἀλλ' ἔχοντος ἐν ἑαυτῶ δίτιας χολὰς, καὶ φλέγμα. δείξει δὲ ὀλίγον ὕστερον τοῦτο· καὶ μὴν τοι καὶ ὁ ὑγιαίνειν, ἡμῖν, λέγειν τε καὶ νοσεῖν ἐκ τούτων φησὶ γίγνεσθαι, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν μὲν ζῶντα, ἀρχὰ τῆς ἐχομένης ῥήσεως.

Sanitatem hominis tum in symmetria, tum in proba temperie consistere.

B

TEXTVS HIPPOCRATIS. XIX.

SAnum quidem est maximè, quũ hæc moderatiũ inter se, tum facultate, tum copia, temperamẽtum habuerint, idq; præsertim, si permixta fuerint.

COMMENTARIVS GALENI.

OMnium & medicorum & philosophorum, qui absoluti dogmatici sunt, consensu elementorum commoderatio sanitatem efficit. Quũ autem rationalis sectæ prima elementorum institutio duplex genere sit; altera, appositione & complexu primorum corporum, generationes compositorum fieri profitetur: altera temperamento. Prior itaque symmetriam in meatuum structura, poropœia ponit; secunda ex proba elementorum temperie sanitatem constare affirmat; cuius nimirum opinionis Hippocrates princeps existit. Rursus quum duplex sit symmetria seu commoderatio, hæc in facultate eorum quæ contemperantur; illa in substantiæ quantitate, vtriusque meminit Hippocrates, inquiens, *facultate & copia*. Quod ad sententiæ finem dictum est [*& præsertim si commixta sint*] accuratam per tota ipsa contemperationē innuit. Nam in dispositione corporis maximè inculpata, non solùm quatuor elementorum commoderatio, sed etiam per tota temperies mixtióque accuratè absoluitur. In deterioribus autē corporis temperamentis fieri aliquando potest, in vna aliqua parte humores non æqualiter, neq; similiter neq; per tota inuicem esse temperatos; verùm quũ nondum functio manifestè læditur, culpata quidē est sanitas, nec dum tamen morbus est.

C

D

Τὼ τῦ ἀνθρώπου ὑγίαν ἐν τῇ συμμετρίᾳ, τε καὶ εὐκρασίᾳ συνίστασθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιθ'.

ΥΓιαίνειν μὲν οὖν μάλιστα, ὁκόταν μετρίως ἔχῃ τούτων τῆς τροφῆς ἀλλήλοις χρήσιος καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθεος, καὶ μάλιστα, ἢν μεμιγμένα ᾖ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΚΑτὰ πάντας ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους τοὺς τελείους δογματικοὺς, ἡ συμμετρία τῶν στοιχείων ὑγίαν ἐργάζεται. διττῆς δ' οὔσης τῆ γένει τῆς ἐν τοῖς λογικοῖς αἱρέσεσι στοιχειώσεως, ἡ μὲν ἑτέρα κατὰ προσθήκην τε καὶ περιπλοκὴν τῶν πρώτων σωμάτων, τὰς γενέσεις τῶν συνθέτων γίνεσθαι φησὶν· ἡ δὲ ἑτέρα, κατὰ κρᾶσιν. ἡ μὲν οὖν πρώτερα τὴν συμμετρίαν, ἐν τῇ ποροποιΐᾳ τίθεται. ἡ δὲ ἑτέρα, κατὰ τὴν εὐκρασίαν τῶν στοιχείων, ἡμᾶς φησιν, ἧς δηλονότι δόξης, ὁ Ἱπποκράτης ἐστὶν ἡγεμών. οὐσίας δὲ διττῆς συμμετρίας, τῆς μὲν ἐν τῇ δυνάμει τῶν κερασυμένων, τῆς δὲ ἐν τῷ ποσῷ τῆς οὐσίας, ἑκατέρας ἐμνημόνευσεν Ἱπποκράτης εἰπὼν, τῆς τε δυνάμεως καὶ τῦ πλήθεος. ὃ δ' ὅτι τέλος τῆς ῥήσεως εἴρηκεν, ὃ, καὶ μάλιστα ἢν μεμιγμένα ᾖ, τὴν ἀκρίβειαν τῆς δι' ὅλων αὐτῶν κράσεως ἐνδείκνυται. κατὰ γὰρ τὴν τελείως ἀμεμπτοτάτην τῦ σώματος διάθεσιν, οὐ μόνον ἡ συμμετρία τῶν τεττάρων στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ὅλων κρᾶσις ἀκριβοῦσθαι. κατὰ δὲ τὰς φαυλοτέρας κράσεις τῦ σώματος, ἐνδέχεται ποτε καθ' ἕν τι μόριον ὄκ ἴσως, οὐδ' ὁμοίως, οὐδὲ δι' ὅλων, ἀλλήλοις κεκρᾶσθαι τοὺς χυμοὺς, ἀλλ' ὅταν γε μηδέπω σφαλῶς ἐνεργὰ βλάπτηται, μεμπτὴ μὲν ἐστὶν ἡ ὑγίεια, νόσος δὲ οὐδέπω.

Vnde doleat homo.

E

TEXTVS HIPPOCRATIS. XX.

DOlet autem, vbi horũ quicquã vel parcius, vel copiosius fuerit, aut in corpore separatum, nec reliquis omnibus contemperatum.

COMMENTARIVS GALENI.

QVemadmodum in sanitate exquisitam commoderationem in quantitate, & facultate, & temperamento per tota statuit, eodē modò in morbo horum contraria ponit: minus quidē, aut maius, ad substantiæ quantitatem, & facultatem reducēs; non autem contemperatum esse omnibus, ad in temperiem aut inæqualitatem temperaturæ, aut quomodocumque aliquis nominare velit.

F

Οθεν ἀλγεῖ ὁ ἄνθρωπος.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κ'.

ΑΛγέει δ', ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλεῖον ἐόν, ἢ χωρεῖσθαι ἐν τῷ σώματι, καὶ μὴ κεκρᾶσθαι μοῦνον ἢ τοῖς ξύμπασι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΩΣπερ ὅτι τῆς ὑγιείας, τὴν ἀκριβῆ συμμετρίαν ἐν ποσότητι, καὶ δυνάμει, καὶ τῇ δι' ὅλων ἔθετο κράσει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅτι τῆς νόσου, τὰ τούτων ἐναντία τίθεται, ὃ μὲν ἔλασσον, ἢ πλέον, εἴς τε ὃ ποσὸν τῆς οὐσίας, καὶ τὴν δύναμιν ἀναγαγών, ὃ δὲ μὴ κεκρᾶσθαι τοῖς πᾶσιν, εἴς δυσκρασίαν ἢ ἀκυμαλίαν κράσεως, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλοι.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 115 sur 276

A

Ὀδυνίαν ἀπὸ τῆς τῶν χυμῶν ὑπερρύσεώς τε καὶ μεταστάσεως, καὶ καταπλήξεως, καὶ τῆς δυσκρασίας γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κα'.

ΑΝάγκη γὰρ ὁκόταν τι τουτέων χωρισθῇ, καὶ ἐφ' ἑωυτῦ στῇ, ἔνθέν τε ἐξέστηκεν, ὑ μόνον τῦτο τὸ χωρίον νοσερὸν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα στῇ καὶ ὑπερχυθῇ, ὑπερεμπιμπλάμενον, ὀδυνίαν τε καὶ πόνον παρέχειν.

νοσερὸν γίνεσθαι

B

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΤαν τῶν τεττάρων τις χυμῶν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἵστηται που κατά τι μόριον, ἀποχωρισθεὶς τῶν ἄλλων, καὶ μὴ κεκερασμένος ἢ ὅλος δι' ὅλων αὐτοῖς, ὀδυνᾶται τὸ ζῷον ὑπὸ δυσκρασίας ἑτερομερῶν ἀμφοτέρων τῶν μορίων, ἔνθέν τε ἐξέστη, καὶ εἰς ὃ μετέστη. καὶ μάλιστα τῦτο γίνεται, ἰσχυρὰς ἐχόντων τὰς δυνάμεις, χυμοί. ὅτι γὰρ, ὑ μόνον τῷ ποσῷ βαρυύοντες τὸ μόριον, εἰς ὃ κατέσκηψαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ποιῷ, τῷ ὀδυνᾶν ἐργάζονται, θερμαίνοντες ἢ ψύχοντες σφοδρῶς.

C

Ὀδυνᾶσθαι ἀπὸ τῆς ἀμέτρου κενώσεως γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κβ'.

ΚΑΙ γὰρ ὁκόταν τι τουτέων ἔξω τῦ σώματος ἐκρυῇ πλέον τῦ ὑπερπλήθοντος, ὀδυνᾶν παρέχει ἡ κένωσις.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΑΝτὶ τῦ πλεονάζοντος, ἀκουστέον εἰρῆσθαι νυνὶ τὸ ὑπερπλήθοντος, ἢ εἴπερ μὴ τῦτό τις ἀκούειν ἐθέλοι, τὸ μὴ κεκερασμένον ἅπασι τοῖς ἄλλοις, ὑπερπλήθειν οἰητέον εἰρῆσθαι. πιθανὸν γὰρ ἑκάτερον αὐτῶν.

D

Ἐν τῇ εἴσω τῶν χυμῶν ποιουμένῃ ὑπορρύσει, ἔνθέν τε καὶ ἔνθα φέρεται τὸ μέρος ἀλγεῖν.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κγ'.

ΗΝ τ' αὖθις εἴσω ποιήσηται τινὰ κένωσιν, καὶ τινὰ μετάστασιν, καὶ τινὰ ἀπόκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴν αὖτέω ἀνάγκη, διπλῆν τινὰ ὀδυνᾶν παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθέν τε ἐξέστη, καὶ ἔνθα ὑπερέβαλεν. Εἶπον δὴ ἃ αὖ φήσω τὸν αὐτὸν εἶναι, ἀποφαίνειν ἀεὶ τοῦτα ἐόντα καὶ κατὰ νόμον καὶ κατὰ φύσιν.

E

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΤΙ προειρηται τῦτο, καὶ αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπών, τὰ εἰρημένα. τῇ λέξει γὰρ, ὑ τῇ διαφορᾷ τῆς νυνὶ εἰρημένης ῥήσεως διαλείπειν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν ὑτως αὐτὴν γεγραμμένην, καθ' ἣν οὕτως εἶπεν. ἀνάγκη γὰρ ὁτὲν τι τουτέων χωρισθῇ, καὶ ὑφ' ἑωυτῦ στῇ, ἔνθέν τε ἐξέστηκεν, ὑ μόνον τῦτο τὸ χωρίον νοσερὸν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα αὖ στῇ, καὶ ὑπερχυθῇ, ὑπερεμπιμπλάμενον, ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν. εἰπὼν δ', ἃ αὖ φήσω τ' αὖ, ἀθέσπιτον εἶναι), ἀποφαίνειν ἀεὶ τοῦτα ἐόντα καὶ νόμου καὶ φύσιν. καὶ νόμον μὲ εἰπε, δηλώσαι βυλόμενος τὴν τῶ

F

Dolorem ab affluxu, translatione, & decubitu humorum & in tempore fieri.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXI.

NEceſſe namque eſt quum quid horum ſecretum fuerit, & per ſe conſtiterit, non ſolùm eum vnde ſeceſſit locum morbo affici, ſed & eum vbi conſtiterit, & in quem ob exuperantiam diffuſum fuerit, dolore ac labore vexari.

COMMENTARIVS GALENI.

QVum quatuor humorum aliquis per ſe in aliqua parte conſtiterit ab aliis ſeparatus, & non ſit totus per tota ipſis contemperatus, animal dolet, dum vtraque pars intemperiem experiatur, tum vnde diſceſſit; tum in quam tranſiit; potiſſimúmque hoc accidit in humoribus, qui validas facultates obtinent. Hi enim non ſolùm quantitate partem in quam decubuerunt, aggrauantes, ſed etiam qualitate dolorem excitant, dum vehementer calefaciunt aut refrigerant.

Dolorem fieri ab immoderata vacuatione.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXII.

ET enim quàm quid horum pluſquàm redundet, extra corpus effluat, euacuatio ipſa dolorem concitat.

COMMENTARIVS GALENI.

Ὑπερπλήθοντος id eſt, *innatante*, dictum nunc eſſe, loco πλεονάζοντος, id eſt, *abundante*, intelligendum: aut ſi non hoc quis velit intelligere, pro, non temperatum omnibus aliis per ſumma innatans, poſitum eſſe putabimus. Vtrumque enim eſt probabile.

In eo qui intrò fit humorum defluxu, vnde & quò fertur, partem dolere.

TEXTVS HIPPOCR. XXIII.

AT ſi contra intrò vacuationem, & translationem, ac ab aliis ſecretionem fecerit, duplicem ſanè dolorem (vt ex dictis patet) concitare neceſſe eſt, & vnde ſeceſſit, & vbi exuperat. Dixi ſanè quæcunque hominem eſſe affirmauero, ea me demonſtraturum eadem ſemper eſſe & lege & natura.

COMMENTARIVS GALENI.

HOc ſuperiùs eſſe comprehenſum etiam ipſe innuit, quum dicit, vt ex dictis patet, nam dictione, non poteſtate à nunc dicta oratione differt, quàm paulò antè adduxit, vbi in hunc modum inquit. *Neceſſe enim eſt quum aliquod horum ſeceſſerit, & per ſe conſtiterit, non ſolùm locum ex quo ſeceſſit, morbo affici, ſed eum etiam, vbi conſtiterit & in quem ob exuperantiam diffuſum fuerit, dolore laboréque vexari.* Quum autē ait. *Quæ verò hominē eſſe dixero, ea ſemper ſecundum legem, & ſecundum naturā ineſſe monſtrabo.* Secundū legem quidē dixit, volens innuere

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 116 sur 276

hominum opinionem, quam de ipsis habent, secundùm naturam verò, ipsarum rerum veritatem. Attendamus igitur iam verbis ipsius subsequentibus, vt cognoscamus, an quod initio operis pollicitus est, nunc præstet.

A αἰ δοξῶν δόξαν, ἰδεῖν ἔχουσι πρὸς αὐτὸν. κ᾽ φύσιν δὲ, τὴν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. προσέχωμεν οὖν ἤδη τοῖς ἑξῆς ῥήσεσιν, ἵνα γνῶμεν εἰ ὅπερ ὑπέσχετο κ᾽ τὰς ἀρχὰς τῆς συγγράμματος, νῦν ἀποδίδωσι.

Humores quatuor ab inuicem differre, nomine, specie, qualitate, colore, & consistentia.

Τοὺς τέτταρας χυμοὺς διαφέρειν ἀλλήλων ὀνόματι, καὶ εἴδει, καὶ ποιότητι, καὶ χροιᾷ, καὶ συστάσει.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXIV.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΡΗΣΙΣ κδ΄.

Dico etiamnum sanguinẽ esse, & pituitã, & bilẽ tum flauam, tum nigram. Atque horũ quidẽ nomina ex lege distincta esse assero, nulliq; ipsorum idem esse nomen inditũ. Deinde species natura distinctas esse, nullámq; pituitam similem esse sanguini, neque bili sanguinẽ, neque bilẽ pituitæ. Quo nanque modo hæc inter se similia fuerint, quorũ neque colores cõspicientibus similes apparẽt, neque qualitates manui tãgenti similes esse videntur? Neque enim calida consimiliter sunt, neq; frigida, neque sicca, neque humida.

B Φημὶ δὴ εἶναι αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν· καὶ τουτέων μὴν τοῦτον κατὰ νόμον τὰ ὀνόματα διωρίσθαι φημὶ, καὶ οὐδενὶ αὐτέων, ὃ αὐτὸ ὄνομα εἶναι. ἔπειτα καὶ φύσιν τὰς ἰδίας κεχωρίσθαι, καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἐοικέναι τῷ αἵματι, οὔτε τὸ αἷμα τῇ χολῇ, οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν ἐοικότα εἴη τοῦτα ἀλλήλοισιν, ὧν οὔτε τὰ χρώματα ὁμοῖα φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψαύοντι ὁμοίως δοκεῖ εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστὶν, οὔτε ψυχρὰ, οὔτε ξηρὰ, οὔτε ὑγρά.

C

COMMENTARIVS GALENI.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

TOta ipsius oratio manifesta est, & quod instituerat, demonstrat. Nam proposita hac serie, quatuor esse humores in corpore inuicem differentes, docuit. In subsequenti verò, quòd etiam secundùm naturam hi omnes existant, non vnicus ex ipsis, sed in hac præsenti oratione humores ait & colore, & consistentia, & calore, & frigore inuicem differre, id quod etiam manifestò apparet. Perturbat autem fortasse quosdam, quòd humor ab humore siccitate discrepet, quum omnes humores sint liquidi & humidi. Negent igitur hi quòd neque humiditate ipsi differant, siquidem alterum altero humidiorem esse concedunt, quod in omnibus pariter humoribus apparet. Etenim flaua bilis, vehementer humescit sæpe, quum color ipsius non flauus, sed pallidus efficitur. Sæpe verò vitelli modo crassescit, eóque à nonnullis nominatur vitellina; atra bilis perpetuò crassior est pallidâ & flauâ, non parua minoris maiorisque ratione, quemadmodum & sanguis. Nam hic interdum humidus adeò vt fluat, interdum crassus admodùm apparet; pituitam autem commemoratis humoribus proportione respondere videas. Variat enim crassitie & tenuitate, dum nunc est aquea, nunc crassa, vt pus repræsentet. Accidit hoc humoribus qui non verè sunt elementa, quemadmodum aqua, terra, aër, & ignis sunt. Singuli enim ex quatuor his generati sunt, ita vt in alio aliud ipsorum præpolleat, quemadmodum subinde didicistis.

D

E

ΚΑὶ σαφὴς ὁ λόγος αὐτοῦ πᾶς ἐστι, καὶ ἀποδείκνυσιν ὃ προὔθετο. κ᾽ μὲν γὰρ τὸν προκείμενον τοῦτον ῥῆσιν, ἔδειξε τέτταρας εἶναι χυμοὺς ἐν τῷ σώματι διαφέροντας ἀλλήλων. ἐν δὲ τῇ ἑφεξῆς, ὅτι καὶ κατὰ φύσιν εἰσὶν οὗτοι πάντες, οὐχ εἷς ἐξ αὐτῶν. ἀλλ᾽ ἔν γε τῇ προκειμένῃ ταύτῃ ῥήσει, καὶ χροιᾷ, καὶ συστάσει, καὶ θερμότητι, καὶ ψυχρότητι διαφέρειν ἀλλήλων φησὶ τοὺς χυμοὺς, καὶ γὰρ καὶ φαίνεται σαφῶς τοῦτο. προσορύσσει δὲ ἴσως τισὶ, τὸ καὶ ξηρότητι χυμὸν χυμοῦ διαφέρειν, ἁπάντων τῶν χυμῶν ὑγρῶν ὄντων. ἀναιρείτωσαν οὖν οὗτοι τὸ μᾶλλον ὑγρότητι διαφέρειν αὐτούς. εἰ γὰρ γ᾽ ὑγρότερον ἕτερον ἑτέρου συγχωροῦσιν εἶναι· καὶ λυθήσεται καὶ φαίνεται σαφῶς τοῦτο καθ᾽ ἑαυτὸ πᾶσι τοῖς χυμοῖς. ὅτε γὰρ ξανθὴ χολὴ, πολλάκις μὲν ὀξυχραίνεται σφοδρῶς, ὡς ἐκ μηδὲ ξανθὴν, ἀλλ᾽ ὠχρὰν αὐτῆς γίγνεσθαι τὸ χρῶμα. πολλάκις δ᾽, ὥσπερ λέκιθος γίγνεται παχεῖα, διότι καὶ λεκιθώδης ὀνομάζεται πρὸς ἡμῶν. ὅτε αὖ μέλαινα, δῆλα ποιεῖ παχυτέρα τ᾽ ὠχρᾶς τε καὶ ξανθῆς. σὺν ὀλίγον δὲ οὐδὲ κατ᾽ αὐτὴν ἐστὶ τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον, ὥσπερ γε καὶ τὸ αἷμα. φαίνεται γὰρ τοῦτο, ποτὲ μὲν οὕτως ὑγρὸν ὡς ῥεῖν, ποτὲ δ᾽ ἰκανῶς παχύ. τὸ φλέγμα δὲ ἔχον πᾶν αὐτὸ διαλεγόμενον ἰδεῖν ἐστι, τὴν κατὰ τοὺς εἰρημένους χυμοὺς. ὑπάλληπται γὰρ οὐ παχὺ καὶ λεπτότητι, ποτὲ μὲν ὑδατῶδες ὄν, ἔστι δ᾽ ὅτε παχυνόμενον, ὡς ἐοικέναι πύῳ. συμβαίνει δὲ τοῦτο τοῖς χυμοῖς, ὡς δὴ οὐκ οὔσιν ὄντως στοιχείοις, ὥσπερ ὕδατος γῆ, καὶ ἀὴρ, καὶ πῦρ ἐστιν. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν οὐκ ἐκ τεττάρων τούτων γέγονεν, ὑπερκρατοῦντος ἄλλου κατ᾽ ἄλλο αὐτῶν, ὡς δὴ πολλάκις ἐμάθετε.

Humores specie & facultate discrepantes non vnum esse.

Τοὺς χυμοὺς ἰδέᾳ τε καὶ δυνάμει διαφέροντας οὐχ ἓν εἶναι.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXV.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΡΗΣΙΣ κε΄.

QVum itaque tantopere inter se tum idea, tum facultate differant, ea non vnum esse necesse est nisi ignis & aqua vnum & idem sint.

ΑΝάγκη πάντως, ὅτε τοσοῦτον διήλλακται τήν τε ἰδέαν καὶ τὴν δύναμιν ἀλλήλων, μὴ ἓν αὐτὰ εἶναι, εἰ μὴ πῦρ τε, καὶ ὕδωρ ἓν, καὶ ταυτόν ἐστιν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 117 sur 276

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Ἀληθὲς μὲν ἡ δόξα τῶν ἡγουμένων ἓν εἶ) τ' ἄνθρωπον, ὅμως ὁ Ἱπποκράτης ἀπλέγων αὐτῇ φαίνεται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἴσως τινῶν κατ' αὐτὸν ὄντων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἳ ταύτην ἐπαρέσθοντο τὴν δόξαν. ὅπου γὲ. καὶ συγγράμματα πλεῖστα παλαιῶν ἀνδρῶν σέσωται, πολὺ δὴ μᾶλλον, εἰκὸς τὰς ἀγράφους δόξας εἰκὸς ἐστιν αὐτῶν ἀφανισθῆναι, καὶ μάλιστ' ὅτι μηδ' ἔγραψέν τινι σύγγραμμα μηδέν, ὥσπερ Σωκράτης, καὶ ὁ Πυθαγόρας, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς εὐδόξων ἰατρῶν Κόϊντος. ἔτι δὲ μᾶλλόν ἐστι πιστεῦσαι πολλοὺς ἀνδρας, ἐπιφανεῖς γεγονέναι ζωντας, ἀποθανόντων δ' αὐτῶν, ἀπολωλέναι τὰς περὶ τῶν δογμάτων ὑποθήκας. ὁπότε καὶ Πλάτωνος τοσαῦτα συγγράμματα γεγράφθαι, ὅμως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν εἶ) ἴδια τινὰ τὰ γεγραμμένα, τῶν ἀγράφων δογμάτων αὐτοῦ. ὥσπερ δὲ τοῖς μαθηταῖς ἄγραφα δόγματα λέγουσιν εἶ) πιστεῦσαι, οὕτω καὶ τοῖς Ἱπποκράτει πιστεῦσαι, εἶ) τινας οἱ χυμῶν μόνων ἔλεγον εἶ) κοινὸν ἁπάντων στοιχεῖον. ἐν αἵματι δὲ χολὴ, ἢ φλέγμα. καὶ γὰρ καὶ νεῶν, οἶδά τινας ἄλλα γεγράφοτας, ὧν τὰ συγγράμματα, τοῖς μὲν δὴ στωμυλτέρων, τοῖς δὲ στωμυθήκασι, καθάπερ καὶ τῶν λεγόντων ἁπάντων εἶ) μητέρα, καὶ τιτθεύειν, καὶ ἀσχολεῖν, καὶ στοιχεῖον τινὰ χολῆν. αὐτίκα γὰρ ἔγ τ' οὐρανὸν γεννῆσαι, καθάπερ Ἡσίοδός φησι, καὶ τὰ ζῷα τὰ κατ' αὐτόν. καὶ τῶν Ἀρχιγενείων δέ τις, μήτε οὐ φαυλότατος ἐπεπείσει, μήτ' ἐν τοῖς εἰκαιοτάτοις εἶναι τ' ἀέρα, μήτ' ἐν τοῖς εἰκαιοτάτοις ἔξω. καὶ ἄλλος τις, ἐβούλετο τ' πρῶτον καὶ στοιχεῖόν χυμὸν εἶ) φλέγμα. μὴ τοίνυν ζητήσωμεν ὀνόματα τῶν τὰς ἀλλοκότους δόξας ταύτας πρῶτον ἐπιφημισάντων. Εἰ γὰρ ὅτι Θαλῆς ἀπεφήνατο στοιχεῖον μόνον εἶ) τὸ ὕδωρ, οὐ συγγράμματος αὐτοῦ δείκνυσιν οὐκ ἔχομεν, ἀλλ' ὅμως ἅπασι καὶ τοῦτο πεπίστευται.

Τὰ καθαρτικὰ, καὶ αὐτῆς γενέσεως ἀρχαὶ, καὶ τὸ αἷμα οὐκ ἂν εἴη, καὶ τὸ σῶμα τ' ἀνθρώπου οὐκ ἂν τεταρσὶν χυμοῖν συνίστασθαι δοκιμάζοιεν.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΡΗΣΙΣ κϛ'.

Γνοίης δ' ἂν τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἓν τοῦτο πάντα ἐστὶν, ἀλλ' ἕκαστον αὐτέων ἔχει δύναμίν τε καὶ φύσιν τὴν ἑωυτέου. ἐὰν γὰρ τινι δίδως ἀνθρώπῳ φάρμακον ὃ, τὸ φλέγμα ἄγει, ἀπομέσεται σοι φλέγμα· καὶ ἐὰν δίδως φάρμακον ὃ, τὸ χολὴν ἄγει, ἐμέσεται σοι χολή. καὶ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ χολὴν μέλαιναν καθαίρει, ἐὰν δίδῶς φάρμακον ὃ, τὸ χολὴν μέλαιναν ἄγει. καὶ ἐὰν τρώσῃς αὐτέῳ τῶν σώματος μέρεος τὸ, ὥστε τραῦμα γενέσθαι, ῥυήσεται αὐτέῳ αἷμα. καὶ ταῦτα ποιήσῃ πάντα ἐν πᾶσιν ἡμέρῃσι τε καὶ νυκτὶ, καὶ χρόνου τε καὶ ἤρεος, μέχρις ἂν δυνατὸς ᾖ τὸ πρῶτον ἕλκειν ἐς ἑωυτὸν, καὶ πάλιν μεθιέναι, δυνατὸς δὲ ἔσῃ ἐς' ἂν τινος τούτεων στερηθῇ τῶν ξυγγενέων. ξυγγένεια δὲ ταῦτα τὰ εἰρημένα. πῶς γὰρ οὐ ξυγγενέα; πρῶτον μὲν γὰρ φανερὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἑωυτῷ ταῦτα πάντα αἰεὶ, ἐς ὃ ζῇ. ἔπειτα δὲ, γίνεται ἐξ ἀνθρώπου, ταῦτα πάντα ἔχοντος, ἔπειτα τε θρέπεται ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα πάντα ἔχοντι, ὁκόσα ἐγὼ γε νῦν φημί τε καὶ ἀποδείκνυμι.

COMMENTARIVS GALENI.

QVanuis absurda eorum sit opinio, qui hominem vnum esse arbitrantur, Hippocrates tamen studiosè ei contradicere videtur; fortè quòd aliqui illius tempore fuerint insignes viri, qui hanc opinionem celebrarent. Quum enim plurima veterum virorum opera non ampliùs supersint, multò verisimilius est, opiniones ipsorum nullis mandatas literis intercidisse, præsertim quoniam nonnulli ne vllum quidem opus conscripserunt, quemadmodum Socrates, Pythagoras, & ex claris nostra tempestate medicis, Quintus. Præterea magis licet credere multos viros illustres dum viuerent extitisse: ipsis autem fato defunctis, de dogmatibus opiniones interiisse, quum & Plato tot conscripsit opera: discipuli tamen quædam ipsius placita non memoriæ prodita esse dicant, præter ea quæ scripta videmus. Quemadmodum verò discipulis, dogmata non prodita esse dicentibus, fidem accommodamus; ita etiam Hippocrati extitisse nonnullos credimus, qui terram solam commune omnium elementum esse dicerent; in homine autem bilem, aut pituitam. Etenim nunc etiam quosdam noui, qui alia scripserunt, quorum opera partim cum ipsis perierunt, partim peribunt; sicut eius qui terram omnium esse matrem, nutricem, principium & elementum affirmat. Ipsam nanque etiam cælum generasse, & animantia quæ in ea habentur, vti Hesiodus tuetur. Iam verò ex Archigenis sectatoribus aliquis vir non omninò pessimus, crediderat, neque inspiratione aërem in corpus ingredi, neque in expiratione foràs egredi. Item alius quidam primum & elementarem humorem pituitam esse volebat. Ne igitur inquiramus nomina illorum, qui absurdas has opiniones primùm ediderint. Etsi enim quòd Thales aquam solam esse elementum pronunciauit, ex ipsius libris ostendere nequeamus, attamen hoc quoque omnibus persuasum est.

Medicamenta purgantia, generationis principia, sanguis effusus, & alimenta hominem ex quatuor humoribus constare probant.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXVI.

AT verò ex his noueris quòd non vnum hæc omnia sint, sed suam quodque ipsorum & facultatem & naturã obtineat. Si enim cuidam homini medicamentũ dederis quod pituitam educat, pituitam tibi euomet; Si medicamentũ quoq; dederis quod bilẽ ducat, tibi bilis euometur; Eadẽ quoque ratione atram bilẽ purgat medicamentũ quod dederis atrã bilẽ ducens Quod si ipsi aliquã corporis partẽ sauciaris ita vt vulnus fiat, effluet ipsi sanguis, Atque hęc tibi totam diem, noctẽmq; tum hyeme tũ æstate obseruabũtur, quãdiu spiritũ homo ad se trahere, viciſsimq; reddere valebit. Valebit autẽ quoad aliquo corũ quę cognata sunt priuatus fuerit. Cognata verò sunt ea prædicta. Quomodo enim non essent cognata? Primũ quidẽ hæc omnia homo, quoad vita fruitur, semper in se manifestè cõtinet; deinde ex homine natus est hæc omnia habẽte postremò in homine nutritus est hęc cõtinẽte omnia, quæ nũc ego asseuero ac demõstro.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 118 sur 276

COMMENTARIVS GALENI.

SVperiore oratione ipſe demonſtrauit manifeſtè ſimul & verè hominē omnia in ſe habere, bilem vtramque, pituitam & ſanguinem. In præſenti verò non hoc ſolùm oſtendit, ſed etiam quòd ſecundùm naturam ſint: non (vt quidam aiunt) vnum ex ipſis. Aliæ igitur opiniones eorum, qui vnicum humorem in corpore ſecundùm naturam eſſe referunt, facilè poſſunt conuinci. At illorum qui ſanguinem affirmant, non contemnenda eſt, ſed magnum aliquod certamen, quo ſubuertatur, requirit. Hoc autem aggredi iam tempus eſt, exordio ab eo, quod priùs vir dixit, deſumpto. Dicit autem hunc in modum. *Ego verò cenſeo, qui hominem ſanguinem duntaxat, & nihil aliud eſſe aſſerit, vt is nec ideam ipſam transmutare, nec vniuerſe mutationi fieri demonſtret obnoxium, aut ſaltem tempeſtatem anni aliquam, aut vllam hominis ætatem oſtendat, qua ſanguis vnum exiſtens elementum, ſolus ineſſe homini appareat. Veriſimile nanq; eſt tēpeſtatem vnam quandam eſſe, qua is vnum per ſe exiſtens appareat.* Si igitur huic ſermoni adieceris id, quod in ſententia modò nobis propoſita demonſtratur, integrum Hippocratis dogma efficies. Nam oſtenditur inibi, neque anni tempeſtatem aliquam huiuſmodi eſſe, neque ætatem, in qua hominem commonſtret aliquis aliorum humorum non eſſe participem: imò etiam per purgationes *liquet*. Si nanque dederis alicui medicamentum vel bilem ducens, vel pituitam, id vacuari videbis, quod ab eo trahi natum eſt, vt quum omni tempore omnes in corpore contineantur humores. Huic autem rationi quidam renituntur, qui non concedunt purgans medicamentum familiarem ex corpore humorem attrahere, ſed in formam in quam natum eſt, tranſmutare. Verùm quòd falſa ſit ipſorum ſententia, commentario vno de facultatibus medicamentorum purgantium inſcripto à nobis demonſtratum eſt. Dicetur autem etiam nunc vnum quippiam eorum quæ illic enarrata ſunt, cauſa exempli. Vidiſtis enim in ipſis artis operibus non rarò conuinci eos, qui id quod euacuatur, à medicamentis purgantibus trahi non admittunt: vtpote hydero aſcite dicto laborantes medicamento aquam ducente ſumpto, non exiguam aquoſi humoris copiam euacuant, tumorémque ventris demittunt. Quòd ſi flauæ bilis, aut nigræ eliciens medicamentum ipſis aliquis propinet, pauciſſimum euacuabit humorem, & tumor ventris non modò nihilo minor, ſed etiam maior euadet. Contrarium accidere ictero ex iecoris obſtructione laborantibus conſpexiſtis; nam deobſtructo priùs ipſis viſcere medicamentis id efficiendi facultate donatis quum bilem ducens exhibitum fuerit, & copioſa redundantis humoris vacuatio fit, & affectus ſtatim ceſſat. His ſimile nouiſtis etiam in his fieri, qui pituita aut atra bile infeſtantur. Etenim multus qui vexat humor euacuatur, & ægroti magnopere iuuantur. Si igitur hiſce purgantibus talia trahuntur, & medicamenta omni ætate, & anni tempore purgant, perpetuò quatuor in corpore humano exiſtunt. Oportebat enim, ſicut priùs dictum eſt, ſaltem vnum aliquod anni tempus, aut hominis ætatem, quæ ſolum ſanguinem haberet, apparere, ſi opinio eorum, qui ſolum ſanguinem naturam hominis eſſe prodiderunt, vera ſtatuatur.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΕΝ μὲν τῇ προτέρᾳ ῥήσει δέδεικται πρὸς αὐτῶν σαφῶς τε ἅμα καὶ ἀληθῶς, ὡς ἔχει αὐθρωπος ἐν ἑαυτῷ πάντα, χολάς, καὶ φλέγμα, καὶ αἷμα. καθ' δὲ τὸν παρεκειμένον, οὐ τοῦτο μόνον ἐπιδείκνυσι, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ φύσιν ἐστίν, οὐ καθάπερ ἔνιοί φασιν ἐν ἐξ αὐτῶν. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι δόξαι τῶν ἕνα λεγόντων εἶ) καθ' φύσιν ἐν τῷ σώματι χυμὸν, διέλεγχοι. ἡ δὲ τῶν τὸ αἷμα φασκόντων, οὐκ ὀλιγαφρόντως, ἀλλὰ μεγάλου τινὸς ἀγῶνος δεῖται παρὸς τὸ καταβαλλειν αὐτήν. ὑπῆρξαθαι δὲ καιρὸς ἤδη, τὸν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ παρόντος εἰρημένου τῷ σοφῷ ποιησαμένους. λέγει δὲ ὧδέ πως. Ἀξιῶ δ' ἔγωγε τὸν λέγοντα αἷμα μοῦνον εἶ) τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄλλο μηδὲν, δείκνυσιν αὐτὸν μὴ μεταλλάσσοντα τὸν ἰδέαν, μηδὲ χίνεσθαι πάντοτον, ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίης τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ αἷμα ἐὸν φαίνεται μοῦνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Εἰκὸς γὰρ ἔστιν εἶ) μίαν γέ τινα ὥρην ἐν ᾗ φαίνεται αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ ἓν ἐόν. Εἰ δὲ οὖν τούτῳ τῷ λόγῳ προσθήσεις ὃ καθ' τὸν νῦν ἡμῖν προκειμένῳ ῥῆσιν ἀποδεικνύμενον, ὁλόκληρον ἐργάσῃ ὃ δόγμα τοῦ Ἱπποκράτους· ἀποδείκνυται γὰρ ἐνταῦθα, μήτε ὥραν μίαν ἐνὸν εἶ) τινα τοιαύτην, μηθ' ἡλικίαν, ἐν ᾗ τὸν ἄνθρωπον ἀπιδεῖξαί τις οὐ μετέχοντα τῶν ἄλλων χυμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀφ' τῶν καθάρσεων. καὶ γὰρ ἂν δῶς τινι φάρμακον, ἤτοι χολὴν ἄγον, ἢ φλέγμα, κενούμενον ὄψῃ ὃ πρὸς αὐτῷ πεφυκὸς ἕλκεσθαι, ὡς ἐν πάντι καιρῷ, πάντων παρεκομένων ἐν τῷ σώματι. Τούτῳ δὲ ἐνίσανται τῷ λόγῳ τινὲς, οὐ συγχωροῦντες ἕλκειν ὃ καθαρτικὸν ἐκ τοῦ σώματος τὸν οἰκεῖον χυμὸν, ἀλλὰ μεταβαλλειν εἰς ἰδίαν αὐτῶ πέφυκεν, ἰδέαν. Ἀλλ' ὅτι γε ψευδὴς ὁ λόγος αὐτῶν, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῖν καθ' ἓν ὑπόμνημα τῶν τῶν καθαιρόντων φαρμάκων δυνάμεως ἐπιγεγραμμένον, εἰρήσθω δὲ καὶ νῦν ἓν τι τῶν ἐκείνοις λελεγμένων, ἕνεκα παραδείγματος. ἐθεάσασθε γὰρ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων τὴν τέχνης, οὐκ ὀλιγάκις ἐλεγχομένους τοὺς μὴ συγχωροῦντας ἕλκεσθαι ὃ κενούμενον ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων, οἵ οἱ ὑδερικοῦντες τὴν ἀσκίτην καλουμένην, λαβόντες μὲν ὑδραγωγὸν φάρμακον, ἐκκενοῦνται πλῆθος οὐκ ὀλίγον ὑδατώδους ὑγρότητος, καὶ παρέλλονται τὸν ὄγκον τῆς γαστρός. Εἰ δὲ χολῆς ξανθῆς, ἢ μελαίνης ἀγωγὸν αὐτοῖς τις δοίη φάρμακον, ὀλιγοστὸν τ' ἐκκενοῖ τὸν χυμὸν, οὐτ' ὄγκος αὐτοῖς τῆς γαστρὸς οὐ μόνον οὐδὲν ἐλάττων, ἀλλὰ καὶ μείζων γίνοιτ' ἄν. τοὐναντίον δὲ συμβαίνον, ὅταν τῶν δι' ἔμφραξιν ἢ πάσιν ἰκτεριώντων ἐθεάσασθε. παρεκφερομένου γὰρ αὐτοῖς τοῦ παλλάγου, ἀφ' τῶν τοῦτο δρᾶν δυναμένων φαρμάκων, ὅταν ἐπιδοθῇ ὃ χολαγωγὸν, ἥτε κένωσις παμπόλλη γίνεται τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ, παύεταί τε παραχρῆμα ὃ πάθημα. Ὃ δὲ τούτοις ἀνάλογον ἴσθι, κατὰ τῶν ὅταν φλέγματος, ἢ χολῆς μελαίνης ἐπιχλυομένων, γιγνόμενον. καὶ γὰρ κενοῦται πάμπολυς ὁ λυπῶν χυμὸς, οἵ τε κάμνοντες ὀνίνανται μεγάλως. Εἰ πίνειν ἔλκονται μὲν ὑπὸ τῶν καθαρτικῶν τοιούτων, τὰ τε φάρμακα καθ' πᾶσαν ἡλικίαν τε καὶ ὥραν καθαίρει, ἀφ' πάντος ἐστὶν οἱ τέτταρες χυμοὶ καθ' σῶμα τ' ἀνθρώπου. ἐχρῆν γὰρ καθάπερ ἔμπροσθεν ἐλέχθη, κἂν μίαν τινὰ ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίης τοῦ ἀνθρώπου φαίνεσθαι μόνον ἔχουσαν τὸ αἷμα. τῆς δόξης ἀληθοῦς ἐστοντεῦθεν εἶ) τῶν ἀποφαινομένων αἷμα μόνον εἶ) τὸν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 119 sur 276

ὅταν ὅτι τῶν τοῦ ἐξ αἵματος μόνου ἁπαπλάσθαι πάντ' αὐτὰ τὰ μόρια, τρέφεσθαί τε ἀπὸ πάντος αἵματι μόνα. διττῶν δὲ τοῦ αἵματος λεγομένου, τοῦ μὲν, ὅταν ἐν τοῖς φλεβοτομίαις καὶ τοῖς τρώμασι κενούμενον φαίνεται, μετέχοντος, ὡς ἐδείκνυμεν, ἀμφοτέρων τε τῶν χολῶν, καὶ τοῦ φλέγματος, ἑτέρου δὲ τοῦ καθαροῦ τε καὶ εἰλικρινοῦς, ἀμίκτου τε τῶν ἄλλων χυμῶν. ὃν μὲν τοῦ καλοῦ δ' τοῦτ' ἔστιν σημαινόμενον αἷματος, ἀληθὲς ἴσως ὅτι ἁπαπλάσσεσθαι δ' κυούμενον. ὃν δὲ τοῦ, καλοῦ δ' δεύτερον, οὐκ ἀληθές· οὐδέποτε γὰρ ἂν ἐν τοῖς κυούσαις μόνον γίγνεται τοῦτο. ἀπὸ τί δὲ τοσοῦτον τῷ λόγῳ δ' ἴσως, οἶμαι γινώσκειν ὑμᾶς. ἐν γὰρ τοῖς περὶ σπερμάτος ἐπιδεδείγμεθα τὰ πλεῖστα μόρια τοῦ σώματος ἐκ τοῦ σπέρματος γιγνόμενα, μόνων τῶν ὀρκωδῶν οὐκ αἵματος ἁπαπλασσομένων. ἀλλ' ἐπεὶ μὲν τοῦ σπέρματος ὀλίγος ἐστὶν ὁ καταβαλλόμενος εἰς τὰς μήτρας ὄγκος. ἡ δὲ αὔξησις, καὶ ἡ αὔξησις, ἐκ τοῦ αἵματος γίγνεται. ἀπὸ τοῦτ' ἂν ὡς ὀλίγου δεῖν ἐξ αἵματος φαίη ἁπλάσθαι τὰ μόρια. καλόσον δὲ τὸ σπέρμα τινὰ ἴδιον ἔχει ἐξ αἵματος ἔρχεσθαι, καὶ τοῦτο δι' τις ἐξ αἵματος εἶναι λέγων τὴν ἰδέαν τοῦ κυοῦντος, δοξάσει ἀληθεύειν, ἀλλ' οὐκ ἐξ εἰλικρινοῦς αἵματος ἀμίκτου τῶν ἄλλων χυμῶν. ἀλλ' οὐκ τοῦ καὶ ὑπερβάλλειαν ὠνομασμένου. τοιαύτη μὲν τις ἐστὶν ἡ ὅλη διάνοια τῆς προκειμένης ῥήσεως. τῶν δὲ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ, πρῶτον μὲν ὑπομνήσαι δεῖ τοῦτο, ὃ κοινὸν, ὡς μόνον ἰατρῶν ἔθος, ἀλλὰ καὶ πάντων Ἑλλήνων ὀνομαζόντων χολὴν αὐτὸ προσηκεν, ὅταν τινὰ ὠχρὰν, ἢ τοῦ ξανθὸν δηλοῦσαι βουληθῶσιν. ὅτι δ' ἓν τοῦτο τὰ ἀμφω ὀνόματα καθ' ἓν εἶδος χυμοῦ λέγει, διαφέροντος ὑγρότητι καὶ ξηρότητι, μικρὸν ἔμπροσθεν εἴρηται μοι. τοὺς δ' ἄλλας ἁπάσας χολὰς, μὴ προσηκεν ὀνομαζόντων οὕτω καλούντες, ἢ μέλαναν, ἢ ἐρυθράν, ἢ πρασοειδῆ, δεύτερον δ' ὅτι τοῦ δὲ τοῦτ' τὸ προσηκεν ῥῆσιν ὑπομνήσαι δεῖ προσῆκον. ἔνθα φησὶ, μέχρις αὖ ἕλκειν δύναται ἢ ὃ πνεῦμα εἰς ἑαυτὸν, καὶ πάλιν μεθιέναι. δῆλον γὰρ ὅτι τὸ μὲ εἰσπνεῖν, ἑλκόντων τῶν ἀναπνεόντων ὀργάνων τὸ ἔξωθεν ἀέρα, βούλεσθαι γιγνόμενον, τὸν δ' ἐκπνεῖν, μεθιόντων. εἶτα τρίτον ἔνθα φησίν. ἕως αὖ τινος τρηθῇ τῶν ξυγγενῶν. βούλεται γὰρ οὐ μόνον ὅταν αἵματος τρηθῇ ὁ ζῶον ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ φλέγματος, ἢ ξανθῆς, ἢ μελαίνης χολῆς.

quod idem est, ac si omnes ipsius partes ex solo sanguine conformentur, nutriantúrque semper solo sanguine. Porrò quum bifariam sanguis dicatur; alter qui in venæ sectionibus & vulneribus vacuari cernitur, vtriusq; bilis & pituitæ, vt ostendi, particeps: alter autem purus, syncerus, neque cum aliis humoribus mixtus, ex eo sanguine secundùm prius significatum, cõceptum efformari, verum fortassis est; ex eo autem qui secundo, falsum. Nunquam enim solus hic in iis quæ vterum gerunt, gignitur. Cur autem adiecerim sermoni, fortassis, vos non latere arbitror. Nam in cõmentariis de semine plurimas corporis partes ex semine generari docuimus; solas autem carnosas ex sanguine conformari. Sed quia exigua seminis moles est quæ in vteros coniicitur, nutrimentum verò ipsi & incrementum ex sanguine obuenit; ideo quis partes propemodùm vniuersas ex sanguine conformari dixerit? Quatenus autem semen generationem ex sanguine obtinet, eatenus concepti generationem ex sanguine esse si quis dicat, vera fateri videbitur; sed non ex syncero sanguine aliis humoribus non commixto, sed ex eo qui per excellentiam nominatus est. Huiusmodi sanè totus præpositæ orationis sensus est. Particularium verò in ea hic erit, primùm significare conuenit communem non solùm medicorum consuetudinem, sed omnium quoque Græcorum, qui bilem sine adiectione nominant, quum pallidam, aut flauam indicare voluerint. Cæterùm quòd hæc vtraque nomina de vna humoris specie dicũtur differentiis humiditate & siccitate, paulò antè à me expositum est. Reliquas omnes biles cum appendice nominant, æruginosam dicentes aut nigram, aut rubram, aut porraceam. Secundum ad hoc in serie proposita indicare oportet, vbi inquit, *Quousque spiritum in se possit attrahere, & rursus emittere.* Constat enim inspirationem velle ipsum fieri instrumentis respiratoriis externum aërem attrahentibus, expirationem verò emittentibus. Deinde tertium, vbi ait, *Quod aliquo cognatorum priuatus fuerit.* Vult enim non solùm quum sanguine animal priuatum fuerit, interire; sed etiam quum aut pituita, aut flaua, aut nigra bile.

Ἐκ τῶν ἀποθνησκόντων ἐν τοῖς ὑποκαθάρσεσι, καὶ τῶν ἀποσφαζομένων τὸν αὐθέντην ὃ αἷμα, ἢ χυμόν τινα εἶναι φέρουσί τε, καὶ ἀποφαίνουσι.

Ex mortuis in superpurgationibus, & iugulatis hominem sanguinem aut humorem aliquem esse ferunt, negántque.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ κζ'.

Οἱ δὲ λέγοντες ὡς ἓν ἐστὶν ὁ αὐθέντης, δοκέουσί μοι τοῦτῃ τῇ γνώμῃ κεχρῆσθαι, ὀρέοντες τοὺς πίνοντας τὰ φάρμακα, καὶ ἀπολλυμένους ἐν τῇσιν ὑποκαθάρσεσι, τοὺς μὲν χολὴν ἐμέοντας, τοὺς δὲ τινας φλέγμα, τοῦτο ἕκαστον αὐτέων νομίσαντ εἶναι τὸν αὐθέντην, ὃ, τι καταφερόμενον αὐτὸν, εἶδον ἀποθανόντα. καὶ οἱ δὲ αἷμα φαίνεσθαι εἶναι τὸν αὐθέντην, τῇ αὐτῇ γνώμῃ χρέονται, ὀρέοντες ἀποσφαζομένους τοὺς αὐθέντας, καὶ δὲ αἷμα ῥέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὸν ψυχὸν ἐν τῷ αὐθέντῃ. καὶ μάρτυσι τουτέοισι τοῖσι πάντες χρέονται ἐν τοῖσι λόγοισιν.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXVII.

QVi verò vnum, esse hominẽ asserunt, hanc mihi sententiam tulisse videntur, quòd quum intuerentur eos epotis medicamentis in superpurgationibus interiisse, alios quidem bilem, nonnullos verò pituitã euomentes, horum vnumquodque hominẽ esse existimarunt, quo purgante ipsum intereuntem viderunt. Et qui sanguinem esse hominem asserunt, eadem vtuntur ratione. Quum enim homines iugulari & è corpore sanguinem fluere conspiciunt, eum in homine animam esse existimant, hisque argumentis omnes inter disserendum vtuntur.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 120 sur 276

COMMENTARIVS GALENI.

QVi dicunt, inquit, hominem vnum esse, tanquam multi sint id dicentes, non vnus. Ex quibus igitur persuasionem hanc sibi induerunt, qui ex quatuor humoribus vnum aliquem homini generando sufficere arbitrantur, Hippocrates ipse indicauit: quæ nobis quidem absurda, vt dixi, illis autem probabilia nimirum apparent. nam in purgationibus immoderatis quum viderent alius alium, ab alio atque alio humore extremè euacuato interire, illum solum humorem hominis naturam esse censuerunt.

In superpurgationibus non vnius humoris, sed omnium fieri vacuationem mortis causam.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXVIII.

QVanquam primùm quidem in immoderatis purgationibus sola euacuata bile nullus vnquam mortuus est. Verùm epoto medicamẽto quod bilem ducat, primùm sanè aliquis bilem vomet, deinde pituitam, postea quoque præter bilem, atram bilem, idque per vim, sub mortem verò sanguinem etiam purum euomit.

COMMENTARIVS GALENI.

ATque hic rursus clarè Græcorum consuetudinem innuit, qui bilem frequenter sine adiuncto flauam, atram verò semper cum adiuncto vocant. Porrò quod in tota oratione significatur, manifestum est. Nullum enim mori, inquit, cui vnus solùm humor purgatus fuerit, quum alij quoque semper cum ipso euacuentur.

Quod phlegmagogum superpurgationem adfert mortis causam, id primùm pituitam, deinde reliquos humores euacuare.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXIX.

EAdem verò patiuntur & à medicamentis pituitam ducentibus. Primùm etenim pituitam vomunt; deinde bilem flauam; tertiò atram; intereuntes demum sanguinẽ purum, in eòq; moriuntur.

COMMENTARIVS GALENI.

QVum humor medicamento purganti familiaris, fuerit euacuatus, mox illum consequitur primus qui ad euacuationem inter alios facillimus est: post illum, qui secundum in hoc *genere* ordinem sortitur: deinde sanguis omnium postremus, vt qui humor sit naturæ familiarissimus. Tutum namque est tantillum de eo dicere, quòd si non solus est natura hominis, certè omnium aliorum familiarissimus est.

Medicamentum purgans primùm familiarem sibi humorem, deinde reliquos attrahere.

TEXTVS HIPPOCRATIS. XXX.

QVVM enim medicamentum corpus introierit, primùm quidem quodcunque sibi ex omnibus in corpore existentibus,

A ΓΑΛΗΝΟΥ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

Οἱ δὲ λέγοντες, φησὶν, ὡς ἓν ὄστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς πολλῶν ὄντων τῶν λεγόντων, οὐχ ἑνός. ἐξ ὧν δ' οὖν ἑαυτοὺς ἐπεπείκεισθαι οἱ τὴν τετραρῶν χυμῶν ἕνα ἕκαστα νομίσαντες ἱκανὸν εἶναι γεννῆσαι τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἐδήλωσεν. ἐπιφανῶν μὲν ἡμῖν, ὡς ἔφην, ἐκείνοις δὲ δηλονότι πιθανῶν φαινομένων. ἐν γὰρ ταῖς ὑπερκαθάρσεσιν, ἄλλος ἄλλον, ὑπ' ἄλλης καὶ ἄλλης χυμοῦ τελέως ἐκκενωθέντος ὁρῶντες ἀπολλύμενον, ἐκεῖνον μόνον ἐνόμισαν εἶναι τὸν χυμὸν, τὴν φύσιν ἀνθρώπου.

B

Ἐν ταῖς ὑπερκαθάρσεσιν οὐχ ἑνὸς τοῦ χυμοῦ, ἀλλὰ πάντων τὴν κένωσιν γίνεσθαι τὴν τοῦ θανάτου αἰτίαν.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κη'.

ΚΑί τοι πρῶτον μὲν ἐν τῇσιν ὑπερκαθάρσεσιν, οὐδείς που ἀπέθανε χολῆς μεμιγμένης καθαρθείς. ἀλλ' ὁπόταν πίῃ τις φάρμακον ὁ, τι χολὴν ἀγαγεῖ, πρῶτον τὴν χολὴν ἐμέει, ἔπειτα δὴ καὶ φλέγμα. ἔπειτα δ' ὅταν τῇ χολῇ, ἐμέσωσι καὶ χολὴν μέλαιναν ἀναγκαζόμενοι, τελευτῶντες δή, καὶ αἷμα ἐμέσωσι καθαρόν.

C

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΚΑινῶδα πάλιν Σαφὰς ἐδήλωσε τὸ ἔθος τῶν Ἑλλήνων, χολὴν μὲν ὀνομαζόντων πολλάκις ἁπλῶς προσθήκης τὴν ξανθὴν, τὴν μέλαιναν δὲ μὴ προσθήκης ἀεί. ὃ δ' ἐν ὅλῃ τῇ ῥήσει δηλούμενον, Σαφές. οὐδένα γὰρ, φησὶν, ἀποθανεῖν, ἕνα μόνον χυμὸν ἐκκεκαθάρθαι, σωζεκκενοῦσθαι γὰρ ἀεὶ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτῷ.

D

Φλεγμάγωγον φάρμακον τὸ τὴν ὑπερκάθαρσιν τὴν τοῦ θανάτου αἰτίαν ποιούμενον, πρῶτον τὸ φλέγμα, ἔπειτα ἀπάγειν τοὺς χυμοὺς κενοῦν.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κθ'.

ΤΑ αὐτὰ δὲ πάσχουσι καὶ ὑπὸ τῶν φαρμάκων τῶν τὸ φλέγμα ἀγόντων. πρῶτον μὲν γὰρ φλέγμα ἐμέουσιν, ἔπειτα ξανθὴν χολὴν, ἔπειτα μέλαιναν, τελευτῶντες δή, αἷμα καθαρὸν καὶ ὃν τοῦτο ἀποθνήσκουσιν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

E

ΜΕΤΑ τὸ κενωθῆναι τὸν οἰκεῖον, τοῦ που καθαρτικῷ φαρμάκῳ χυμὸν, ἐφεξῆς αὐτῷ πρῶτος ὁ τῶν ἄλλων βιαιότατος ἕπεται. μετ' ἐκεῖνον δή, ὁ τὴν δευτέραν ἐν τούτῳ τάξιν ἔχων. κἄπειτα τὸ αἷμα πάντων ὕστατον, ὡς ἂν οἰκειότατος ὢν τῇ φύσει χυμός. ἀσφαλὲς γὰρ φαῖναι περὶ αὐτοῦ τό γε τοσοῦτο, ὡς εἰ καὶ μὴ μόνος ὄστιν ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οἰκειότατός γε ἁπάντων τῶν ἄλλων.

Καθαρτικὸν φάρμακον πρῶτον μὲν τὸν οἰκεῖον αὐτῷ χυμὸν, ἔπειτα δὲ τοὺς ἄλλους ἕλκειν.

F

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λ'.

ΤΟ γὰρ φάρμακον, ὁκόταν ἐισέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει, ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ, τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 121 sur 276

ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει, ὥσπερ τὰ φυόμενά τε καὶ αὐξόμενα, ὁκόταν εἰς τὸν χλὼ ἔλθῃ, ἕλκει ἕκαστον ὃ κατὰ φύσιν ἑωϋτῷ ἐνεὸν ἐν τῇ γῇ. ἔνι δὴ καὶ ὀξύ, καὶ γλυκύ, καὶ πικρόν, καὶ ἁλμυρόν, καὶ πηκτοῖον. πρῶτον μὲν οὖν πλεῖστον τουτέων εἵλκυσεν ἐς ἑωϋτό, ὅ, τι ἂν ᾖ ἑωϋτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δ' ἕλκει καὶ τὰ ἄλλα. τοιοῦτο δέ τι καὶ τὰ φάρμακα ποιέει ἐν τῷ σώματι. ὁκόσα γὰρ τὸν χολὸν ἄγει, πρῶτον μὲν ἀκρητεστάτην ἐκάθηρε τὸν χολόν, ἔπειτα δὲ μεμιγμένην. καὶ πάλιν τὰ τοῦ φλέγματος φάρμακα, πρῶτον μὲν ἀκρητέστατον τὸ φλέγμα ἄγει, ἔπειτα δὲ μεμιγμένον. καὶ πάλιν τοῖσιν ἀποσφαζομένοισι, πρῶτον μὲν τὸ αἷμα ῥεῖ θερμότατόν τε καὶ ἐρυθρότατον, ἔπειτα δὲ ῥεῖ φλεγματωδέστερον καὶ χολωδέστερον.

A secundũ naturã familiarissimũ fuerit, educit; deinde verò reliqua tum trahit, tum purgat. Quemadmodum quæ è terrà nascũtur, & in eã conseruãtur, vbi terrã subierint, eorũ quodq; trahit, quod naturâ sibi familiare in terra inest. Inest autem & acidum, & amarũ, & dulce, & salsum, & cuiuscunq; generis aliud. Primùm itaq; eius plurimùm quod naturâ sibi ipsi familiare fuerit, ad se allicit, atque deinceps reliqua attrahit. Tale quiddã etiam medicamẽta in corpore faciũt. Quæcunq; enim bilẽ educũt, primùm meracissimam bilẽ purgãt; deinde mixtã, & rursus medicamẽta pituitã ciẽtia primùm purissimã pituitã educũt postea etiã mixtã. Iugulatis quoq; primùm quidẽ sãguis tũ calidissimus, tũ maximè ruber effluit; mox verò magis pituitosus, magisq; biliosus profluit.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Σαφὴς ἡ ῥῆσις ὅδε, χαράττοντος αὐτοῦ τὰ μαρτύρια τῷ προκειμένῳ λόγῳ, καθ' ὃν ἔφη. Τὸ φάρμακον ὅταν εἰς τὸ σῶμα ἔλθῃ, πρῶτον μὲν τὸν οἰκεῖον ἕλκειν αὐτῷ χυμόν, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους. μεμνῆσθαι δὲ χρὴ καὶ περὶ τῶν φυτῶν αὐτὸν λέγοντος, ἕλκειν καὶ ταῦτα εἰς ἑαυτὰ τὸ κατὰ φύσιν ἕκαστον αὐτῶν. προσέχεσθαι γὰρ ἐν τῇ γῇ καὶ ὀξύ, καὶ γλυκύ, καὶ πικρόν, καὶ ἁλμυρόν, καὶ πηκτοῖον. ὥσπερ δηλονότι καὶ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ὀξὺ μὲν τὴν μέλαιναν χολήν, πικρὸν δὲ τὸν ξανθόν, γλυκὺ δὲ τὸ αἷμα, καὶ ἁλμυρὸν τὸ φλέγμα. καὶ γὰρ τοιοῦτό ἐστι τι φλέγμα, καθάπερ ἄλλο γλυκύ, καὶ ἕτερον ὀξύ, καί τι ἕτερον μηδεμίαν ἔχον ἐπίσημον ποιότητα. ἔοικε τοίνυν μοι δοκεῖ καὶ κατὰ τέλος τῆς ῥήσεως προσθεῖναι, ὃ, καὶ πηκτοῖον, ὃ μόνον ἐν τοῖς φλέγμασι διαφορὰς ὁρῶν παμπόλλας, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς. ὥσπερ γὰρ ὀξύ, καὶ γλυκύ, καὶ πικρόν, καὶ ἁλμυρόν, οὕτω καὶ φρυγόντι, ἢ αὐχμηρόν, καὶ δριμύ, καὶ λιπαρὸν εἶδός ἐστι χυμοῦ, ἔν τε τοῖς ζῴοις, καὶ τοῖς φυτοῖς, καὶ δηλονότι καὶ κατὰ τὸν χλὼ ἀνάλογον αὐτοῖς.

C COMMENTARIVS GALENI.

Perspicua auctoris est sententia, qui rationis propositæ testimonia scribit, qua dicit, *medicamentum vbi in corpus venerit, primùm sanè humorem sibi familiarem attrahere, deinde etiam alios.* At meminisse oportet etiam de stirpibus ipsum verba facere, nempe quòd & harum vnaquæque sibi naturale & connatum ad se attrahunt. Contineri enim in terra acidum, dulce, amarum, salsum, & cuiusuis generis, veluti etiam in homine: acidum quidem, atram bilem; amarum verò, flauam; dulce, sanguinem; salsum, pituitam. Etenim talis quædam est pituita, quemadmodum alia dulcis, alia acida, & quædam alia nullam insignem obtinens qualitatem. Atque ideo mihi videtur ad orationis finem adiecisse (*cuiuscumque generis aliud*) vt qui non tantum in pituita, sed in alijs etiam humoribus permultas viderit differentias, Sicut enim acida, dulcis, amara, & salsa: ita etiam acerba, austera, acris & pinguis humorum species est, tum in animalibus, tum in stirpibus, & nimirum quæ in terra ipsis respondent.

Αὔξεσθαι τὸ φλέγμα τῷ χειμῶνος, καὶ τοῦτο ψυχρότατον εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λα'.

Αὔξεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ μὲν φλέγμα τῷ χειμῶνος. τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα, τῷ ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ψυχρότατον γάρ ἐστι. τεκμήριον δὲ τουτέων, ὅτι τὸ μὲν φλέγμα ψυχρότατον, ἐξελθὸν ἔξω σὺν φλέγματος, καὶ χολῆς, καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα εὑρήσεις ψυχρότατον ἐόν, καὶ τοι γλισχρότατόν ἐστι, καὶ βίῃ μάλιστα ἄγεται μὴ χολὼ μιγέν. ὁκόταν δὲ βίῃ ἄγεται, θερμότερα γάρ, αἱματώδεα ἐστὶ τῆς βίης. ἀλλὰ ὅμως καὶ τοῦτο τῶν ταῦτα πάντα, ψυχρότατον ἐόν τὸ φλέγμα φαίνεται ἐὸν τῆς φύσιος τῆς ἑωϋτοῦ. ὅτι δὲ ὁ χειμὼν πλήθει τὸ σῶμα φλέγματος, γνοίης ἂν τοῖσδε. οἱ ἀνθρωποι τοῦτοι τε καὶ ἐκπτύουσι φλεγματωδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα αὐτοῖς λευκότατα γίνεται, μάλιστα κατὰ τοῦτον τὸν ὥρην, καὶ τἆλλα νοσήματα φλεγματώδεα.

Pituitam augeri hyeme, eámque esse frigidissimam.

TEXTVS HIPPOCR. XXXI.

E Augetur verò in homine pituita quidẽ hyeme; hæc enim hyemis naturæ, eorũ quæ corpori insũt, maximè analoga est, frigidissima namq; existit. Huius autẽ rei certa sunt indicia pituitã esse frigidissimã. Quòd si pituitã, & bilẽ, & sanguinẽ tangere volueris, pituitã frigidissimã esse reperies: quæ quamuis sit lentissima, ac vi potissimùm secundũ atrã bilẽ educatur, (quæcumq; verò vi educuntur, ea per violentiam coacta calidiora redduntur) nihilominus tamẽ supra hæc omnia, pituita suapte natura frigidissima esse conspicitur. Quòd autẽ hyeme corpus pituita repleatur, hisce noueris. Per hyemem homines maximè pituitosa tum expuunt, tum emungunt, ædemata ipsis albissima per eam potissimùm tempestatem, & cæteri morbi pituitosi oboriuntur.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 122 sur 276

COMMENTARIVS GALENI.

CLara eſt oratio, quæ lectorem diligentem requirat, non interpretem, qui ipſam explicet. Quòd autem in fine ſcriptum eſt *caterique morbi pituitoſi)* hoc modo ex ipſius ſcriptura intelligendum eſt. Oedemata alba hyeme potiſſimum oriuntur: item alij pituitoſi morbi hoc tempore infeſtant: denique & febres, ſicut in æſtate omnino biliоſiores, ſic in hyeme pituitoſiores.

Sanguinem vere augeſcere, eúmque calidum & humidum eſſe.

TEXTVS HIPPOCR. XXXII.

AT vere adhuc quidem pituita in corpore valida manet, ſed ſanguis augeſcit. Nam & frigora remittunt, & imbres ſuccedunt: tùncque ſanguis augetur, tum ex imbribus, tum ex diebus calidis. Nam ſecundum naturam ipſi hæc ex anni tempeſtate potiſſimum inſunt; etenim humidum & calidũ eſt. Ex his verò noueris, quòd homines vere & æſtate potiſſimum d, ſenteriis corripiãtur, & ex naribus ſanguis ipſis profluat, calidiſ. imi & maximè rubicundi ſint.

COMMENTARIVS GALENI.

ESt ſanè & huius ſententiæ contextus perſpicuus. dictum namque à me eſt in primo de temperamentis libro, ſatius eſſe ver temperatum vocari, non humidum & calidum. Subcrat verò cauſa aliqua ob quam medicorum philoſophorúmque nonnulli, ipſum calidum, humidúmque dicerent. Sic enim in anni temporibus hoc humidum & calidum eſſe dicunt, vt in genere eorum quæ corpora habent animalia, hæc ſanè cum plantis conferentes: ver autem autumno inter anni tempora optimum, & vt ita dixerim ſolum exactè ſecundum naturam habens, cum eo quod præter naturam affectum eſt. At ſanguinem vere redundare, quum alia, tum illud indicio eſt, quod tunc dyſenteriæ infeſtent, quæ cruentæ ſcilicet dicuntur, non quæ ex bile inteſtina exulcerant. Verùm de cruenta hac dyſenteria in quarto operis de articulis commentario tractaui, affectum hunc oſtendens frequenter copia ſanguinis oboriri, qui in venis continetur: deinde quem natura per inteſtina confertim excernit, ſicut & mulieribus per vterum, nonnullis per nares, aut hæmorrhoidas, aut vomitum. Porrò æſtatem adiunxit veri, tum dyſenteriæ ratione, tum ob cutis ruborem. Nam beneficio ſuiipſius caloris generatus vere ſanguis, & rubicundam totius corporis cutem efficit, & per anum quibuſdam excernitur. Cæterùm calidi ad tactum tunc apparent homines, tum ſanguinis tum etiam ambientis aëris beneficio.

Τὸ αἷμα ϗ ὃ ἔαρ αὔξεσθαι, καὶ τοῦτο ὑγρὸν καὶ θερμὸν εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λϛ'.

ΤΟδ δὲ ἦρος, ὃ φλέγμα, ἔτι μὲν ἰσχυρὸν ἐν τῷ σώματι, καὶ ὃ αἷμα αὔξεται. Ταύτε γὰρ ψύχεα ἐξανίᾳ, καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίνεται, ὃ δὲ αἷμα ϗ ταῦτα αὔξεται, ϗτοτε τῶν ὄμβρων, καὶ τῶν θερμημερίων, κατὰ φύσιν γὰρ αὐτέῳ ταῦτ' ἔστι μάλιστα τῷ σώματϊ, ὑγρόν τε γάρ ἐστι καὶ θερμόν. γνοίης δὲ ἂν τῇσδε. οἱ αἵματοι τῷ ἦρος καὶ τῷ θέρεος μάλιστα ϗπό τε τῶν δυσεντερίων ἁλίσκονται, καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν ὃ αἷμα ῥᾷ αὐτέοισι, καὶ θερμότατοί εἰσι καὶ ἐρυθρότατοι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΕΣτι μὲν καὶ τῆσδε τῆς ῥήσεως ἡ λέξις σαφής. Εἴρηται δ' ἐν τῷ περὶ τῶν κράσεων, ὅτι βέλτιον ἐστὶν, ὃ ἔαρ ὑγρὸν εἶναι, σὺν ὑγρῷ ϗ θερμῷ λέγεσθαι. Δι' ἥντινά τε τὴν αἰτίαν, εἰς ὃ θερμὸν καὶ ὑγρὸν λέγειν αὐθ' ἧμας τῶν ἰατρῶν ἔνιοι καὶ τῶν φιλοσόφων ϗπῆρξαν. ὡς ἐν ὥραις μὲν γὰρ, τοῦτο λέγουσιν ὑγρὸν καὶ θερμὸν ὡς ἐν ὕλῃ, τῶν δ' ἐν σώμασι τὰ ζῷα. Ταῦτα μὲν ὡς περὶ τὰ φυτὰ παραβάλλοντες. ὃ δὲ ἔαρ τῷ φθινοπώρῳ, ὃ ἄμεινον ἐν ταῖς ὥραις, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, μόνον ἀκεραίως ϗ φύσιν, τῷ παρὰ φύσιν ἔχοντι. τὸ δὲ πλεονάζειν αἷμα ϗ ὃ ἔαρ, σημεῖοις τοῖς ἄλλοις γνωρίσμασι, καὶ ὃ δυσεντερίας ἔσεσθαι τότε, τὰς αἱματηρὰς δηλονότι λεγομένας, οὐχ ὅσαι χολὴν ἕλκουσι τὰ ἔντερα. λέλεκται δὲ μοι περὶ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης δυσεντερίας, ἐν τῷ τεταρτῷ τῶν εἰς ὃ περὶ ἄρθρων ϗπομνήματι, δεικνὺς ὃ πάθημα τοῦτο, πλήθους αἵματος ὄντος ἐν ταῖς φλεψὶν, εἶτα ἐκκρινούσης ἀθρόως τῆς φύσεως ἀπ' αὐτῶν, γίγνεσθαι πολλάκις· ὥσπερ καὶ ταῖς γυναιξὶ δι' ὑστέρας. ἔνιοι δ' δι' ῥινῶν, ἢ δι' αἱμορροίδων, ἢ ἐμέτων. προσένεγκε δὲ ϗ ὃ ἦρος τῷ ἦρι, κατά τε τὸν τῆς δυσεντερίας λόγον καὶ τὴν ἐρυθρότητα τῆς χροάς. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἑαυτῆς θερμότητα, ὃ γιγνόμενον αἷμα ϗ ὃ ἔαρ, ἐρυθραίνει τε τὴν χροιὰν ἐργάζεται δ' πολυτὸς σώμασι, ἐκκρίνεταί τε δι' ὑστέρας ἐνίοις. θερμοὶ δ' ἀποδείκνυνται οἱ ἄνθρωποι τηνικαῦτα φαίνονται, ϗ ἀπὸ ὃ αἵματος μόνου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὃ περιέχοντος.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 123 sur 276

A

Τὴν χολὴν ξανθὴν τοῦ θέρεος αὔξεσθαι, καὶ αὐτὴν θερμὴν καὶ ξηρὴν εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λγ'.

Τοῦ δὲ θέρους τό, τε αἷμα ἰσχύει ἔτι, καὶ ἡ χολὴ ἀείρεται ἐν τῷ σώματι, καὶ παρατείνει ἐς τὸ φθινόπωρον. ἐν δὲ τῷ φθινοπώρῳ, τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίγνεται, ἐναντίον γὰρ αὐτέῳ τὸ φθινόπωρον τῇ φύσει ἐστίν. ἡ δὲ χολὴ, τὴν θερίην, κατέχει τὸ σῶμα, καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δὲ αν τοῖσδε. οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι, καὶ ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι χολωδέστερα καθαίρονται. δῆλον δὲ καὶ τοῖσι πυρετοῖσι, καὶ τοῖσι χρώμασι τοῖσι τῶν ἀνθρώπων. τὸ φλέγμα τῆς θερίης ἀσθενέστερόν ἐστιν αὐτὸ ἑωυτοῦ. ἐναντίη γὰρ αὐτέου τῇ φύσει ἐστὶν ἡ ὥρη, ξηρή τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμή.

ΥΠΟΝΜΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Ἐν τῷ θέρει καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τοῖς πλείστοις αἷμα πλεονάζει, τὸ κατὰ τὸ ἔαρ αὐξηθὲν, ὡς ἂν μηδέπω διαπεφορημένον ὑπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος θερμότητος. αὔξεται δὲ καὶ χολὴ, διὰ τὸ παρὰ φύσιν ἐκθερμαίνεσθαι τὸ σῶμα, κατὰ τήνδε τὴν ὥραν. ὠνόμασε δὲ πάλιν ἐνταῦθα χολὴν, ἄνευ τοῦ προσθεῖναι τὸ τῆς χρόας ὄνομα, τὴν ξανθὴν, οὐδέποτε τὴν μέλαιναν ἁπλῶς ὀνομάζων, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τοῦ προσθεῖναι τὸ τῆς χρόας ὄνομα. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐν τῇ ῥήσει, δῆλα τοῖσγε προσέχουσι τὸν νοῦν.

Bilem flauam æstate augeri, & calidam & siccam esse.

TEXTVS HIPPOCR. XXXIII.

Æstate verò sanguis adhuc viget, & bilis in corpore attollitur, & in autumnum protenditur. At autumno modicus quidem sanguis generatur (contrarius enim ipsius naturæ autumnus est) bilis autem æstate & autumno corpus occupat, quod hisce indiciis noueris, quòd hac tempestate homines sua sponte bilem euomant, & medicamentorũ potionibus biliosiora purgentnr. Id quoque ex febribus, & hominum coloribus patet. At pituita æstate seipsa longè imbecillior est. Contraria namque ipsius naturæ est hæc tempestas, calida siquidem & sicca est.

COMMENTARIVS GALENI.

Æstate, & præsertim per ipsius initia, plerisque sanguis abundat, vere auctus, vt qui ab ambientis aëris calore nondum sit discussus. Augescit autem bilis, quòd hac anni tempestate corpus præter naturam incalescat. Cæterùm nominauit hic rursus bilem citra adiectionem coloris vocabuli [*flauam*] nunquam atram simpliciter nominans, verùm semper cum adiectione coloris nominis. Particularia in oratione manifesta iis sunt, qui animum adhibent.

Τὴν χολὴν μέλαιναν τοῦ φθινοπώρου αὔξεσθαι, καὶ τὸ αἷμα ἐλάχιστον γίγνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λδ'.

Το δ' αἷμα, τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον γίγνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ξηρόν τε γὰρ ἐστὶ τὸ φθινόπωρον, καὶ ψύχειν ἤδη ἀρχεται τὸν ἄνθρωπον. ἡ δὲ μέλαινα χολὴ, τοῦ φθινοπώρου, πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστί.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Κατὰ μὲν τὴν πρὸ ταύτης ῥῆσιν εἴρηται, ἐν τῷ φθινοπώρῳ, τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίγνεται, ἐναντίον γὰρ αὐτοῦ τὸ φθινόπωρον τῇ φύσει ἐστίν. ἡμεῖς δὲ ὅπως ἐναντίον ἐστὶν, ἐδιδάξαμεν. εἰπερ γὰρ τὸ μὲν αἷμα θερμὸν καὶ ὑγρόν ἐστιν, ὁμοίως τῷ ἦρι. τὸ δὲ φθινόπωρον, ὡς αὐτὸς ἔφη, ξηρόν τέ ἐστι, καὶ ψύχειν ἤδη ἀρχεται τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ἐναντίον τ' ἐστὶ τὸ φθινόπωρον τῷ ἦρι, καὶ τὸν χυμὸν ἔχει τὸν ἐναντίον τῷ αἵματι πλεονάζοντα, τὸν ξηρὸν καὶ ψυχρόν. ἐγένετο δ' εἰκότως τοιοῦτος, διὰ τὸ προκατωπτῆσθαι τοὺς χυμοὺς ἐν τῷ θέρει· τὸ δ' ὑπόλειμμα τῶν ὀπτηθέντων, ὅταν δηλονότι σβεσθῇ τὸ θερμὸν, αὐτίκα γίγνεται ψυχρόν τε καὶ ξηρόν. ψυχρὸν μὲν, διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ σβέσιν ξηρὸν δὲ, ὅτι κατὰ τὴν ὄπτησιν ἐξεδαπανήθη πᾶν τὸ ὑγρὸν ἐξ αὐτοῦ.

Atram bilem, autumno augeri, paucissimúmque generari sanguinem.

TEXTVS HIPPOCRAT. XXXIV.

At sanguis per autumnũ paucissimus in homine gignitur; siccus siquidem est autumnus, & hominem iam refrigerare incipit. Atra autem bilis autumno tum plurima, tum vehemẽtissima est.

COMMENTARIVS GALENI.

Superiore contextu dictum erat, sanguinem in autumno paucum generari, vt qui naturam autumno contrariam habeat. Nos autem quomodo contrariam habeat, edocuimus. Si enim sanguis calidus, & humidus est, veri similiter. Autumnus autem, vt ipse dixit, siccus est, & refrigerare iam hominem incipit, meritò autumnus veri contrarius est, & humorem redundantem sanguini contrarium obtinet, siccum & frigidum. Generatus autem est talis bona ratione, quòd in æstate humores priùs adurantur: reliquiæ verò adustorum humorum, restincto scilicet calore, statim frigidæ siccæque redduntur; frigidæ quidem propter calorem extinctum; siccæ, quòd totus ipsius humor quum assaretur, sit consumptus.

Pituitæ

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 124 sur 276

A

Pituitæ per hyemem augeſcentis cauſæ.

TEXTVS HIPPOCR. XXXV.

QVum verò hyems ingruit, bilis refrigeſcens pauca gignitur, & pituita rurſus augetur tum ab imbrium copia, tum à noctium longitudine.

COMMENTARIVS GALENI.

HVmorem in ſingulis quatuor anni tempeſtatibus exuperantem vult ipſi tempeſtati ſimilem eſſe, temperamento; ideóque pituita quidem frigida & humida nominatur, hyemi ſimilis; ſanguis autem calidus & humidus, vt ver; flauam bilem calidam & ſiccam eſſe dicit, vti æſtatem: & nigram; ſicut autumnum, frigidam & ſiccam. Quòd igitur dixit, quibus anni tempeſtatibus ſinguli humores augentur, anteà probauit: nunc verò cauſam reddit, cur piuita hyeme exuperet. *Ex crebris*, inquit, *pluuiis, & noctium longitudine*, eò quod hæc anni tempeſtas humida ſit & frigida. Humida quidem eſſe monſtratur, pluuiarum copia, frigida verò, noctium longitudine. Nam caloris quem æſtate ambiens nos aër obtinet, ſol auctor eſt, dum propè ſupra verticem noſtrum emergit, & diem longiorem efficit. Ità etiam hyeme frigoris idem auctor eſt, quum obliquus demiſſúſque, & breui tempore ſupra terram feratur. Hippocrates autem vult, animantium corpora pro ambientis nos aëris conſtitutione, affici ita vt ſiccentur quidem in ſiccis ipſius temperamentis, humectentur autem in humidis: ita verò vt incaleſcant in calidis, re- & frigida eſt, bona ratione in ipſa pituita ſuperat, quum ſit frigida & humida. Id quod etiam priùs ipſe oſtendit. Ratio autem ipſi & aliis anni temporibus conſentire videtur. Nam æſtate flaua bilis præcellit, quoniam ſicca & calida facultate eſt: verè, ſanguis humidus calidúſque humor. ſiquidem & ver calidum eſſe & humidum prædicauit. In autumno autem atra bilis, quæ frigida & ſicca eſt, tempori reſpondens. Proinde non exigua quæſtio de veris temperamento oritur, quomodò calidum & humidum dicatur: quam cùm tractarem oſtendi meliùs eſſe, temperatum ipſum dicere. Qua ratione conſtat & ſanguinem non calidum & humidum, ſed temperatum appellari. Prætereà maior adhuc quæſtio erit, ab interpretibus libri omiſſa, nempe de pituita, quæ humida quidem & frigida conſiſtentiâ eſt, ſed in hyeme generatur. Cur autem dixerim non exiguam fore quæſtionem, iam tibi aperiam. Hippocrates ipſe in Aphoriſmis inquit, *Ventres hyeme & verè naturâ calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: itaque per ea tempora cibi liberaliùs dari debent. Caloris enim natiui copia magna ineſt, vt cibus proinde plenior requiratur. Argumento etates ſunt, & athletæ. Et iterum æſtate & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè, mox vere.* Si igitur hæc ſunt vera, & pituitam frigidum humorem non temperatum nouimus, quemadmodum ſanguinem, quomodo in hyeme copioſior generabitur?

Αἱ φλέγματος ἐν τῷ χειμῶνι αὐξομένου αἰτίαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λε'.

Ὁκόταν δὲ ὁ χειμὼν καταλαμβάνῃ, ἥ τε χολὴ ψυχομένη, ὀλίγη γίνεται, καὶ τὸ φλέγμα αὔξεται πάλιν, ἀπό τε τοῦ ὑετοῦ τοῦ πλήθεος, καὶ ἀπὸ τοῦ νυκτὸς τοῦ μήκεος.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΟΝ ὑπικρατοῦντα χυμὸν ἐν ἑκάστῃ τοῦ τετάρτου ὥρῃ, ὅμοιον ἐᾷ βούλεται καὶ τοῦτον κεῖσθαι, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ διὰ τοῦτο, ψυχρὸν μὲν καὶ ὑγρὸν ὀνομάζεται τὸ φλέγμα, διὰ τὴν πλησίως τοῦ χειμῶνος. θερμὸν δὲ καὶ ὑγρὸν τὸ αἷμα, καθάπερ τὸ ἔαρ. τοῦτο δὲ ξανθὴν χολὴν, ὥσπερ τὸ θέρος, ἐᾷ φησὶ θερμὴν καὶ ξηράν, καὶ τοῦτο μέλαιναν ὁμοίως τῷ φθινοπώρῳ, ψυχρὰν καὶ ξηράν. ὅτι μὲν οὖν, ἐν αἷς εἶπεν ὥραις, ἕκαστος τῶν χυμῶν αὔξεται, τοσοῦτον ἤδη δεδήλωται· νυνὶ δὲ τοῦτο αἰτίαν λέγει, δι' ἣν χειμῶνι πλεονάζον ἐστὶ τὸ φλέγμα. συντό τε γὰρ τοῦ ὑετοῦ τὸ πλῆθος, φησὶ, καὶ τοῦ νυκτὸς τὸ μῆκος, ὅπερ ἐστὶ, διὰ τὸ τοῦτο ὥριον ταύτην ὑπάρχειν ὑγρὰν καὶ ψυχράν. ὑγρὰ μὲν οὖν ἐᾷ δηλοῦσθαι, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ὑετοῦ, ψυχρὰ δὲ, διὰ τὸ μῆκος τοῦ νυκτός. τῆς γὰρ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος θερμασίας, ὡς ἴδιά φησι τὸ θέρος, ὁ ἥλιος αἴτιος, ἐπίς τε τοῦ κορυφοῦν ἡμῖν ἀφικνούμενος, καὶ μακροτέραν τοῦ ἡμέραν ποιούμενος. οὕτω δὲ καὶ τῆς ἐν χειμῶνι ψυχρότητος, ὁ αὐτὸς αἴτιος, λοξὸς καὶ χαμαιπετὴς, ἐν ὀλίγῳ τε χρόνῳ τοῦ ὑπὸ γῆς φοραὶ ποιούμενος. ὁ δ' Ἱπποκράτης βούλεται σωζομένου τὰ τῶν ζώων σώματα τῇ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος καταστάσῃ. ξηραινόμενα μὲν ἐν τοῖς ξηραῖς αὐτοῦ κεράσεσιν, ὑγραινόμενα δὲ ἐν τοῖς ὑγροῖς. οὕτως δὲ καὶ θερμαινόμενα ἐν τοῖς θερμοῖς, ψυχόμενα δ' ἐν τοῖς ψυχροῖς. εἰ γὰρ οὖν ὁ χειμὼν ὑγρὸς καὶ ψυχρός ἐστιν, εὐλόγως ἐν αὐτῷ τὸ φλέγμα πλεονεκτεῖ, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ὑπάρχον. ἔδοξε γὰρ καὶ τοῦτο τοσοῦτον αὐτῷ. ὁμολογεῖν δὲ ὁ λόγος αὐτῷ φαίνεται, καὶ ταῖς ἄλλαις ὥραις. ἐν μὲν γὰρ τῷ θέρει τῆς ξανθῆς χολῆς πλεοναζούσης, ὅπερ ἐστὶ ξηρὸν καὶ θερμὸν τοῦ δυνάμει ἐστίν. ἐν ἦρι δὲ τοῦ αἵματος, ὑγρὸν καὶ θερμὸν χυμός. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἔαρ ἔφη θερμὸν εἶ) καὶ ὑγρόν. ἐν φθινοπώρῳ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς, ξηρὰς ὑπαρχούσης ὁμοίως τῇ ὥρᾳ. ἔστι μὲν οὖν τις οὐ σμικρὰ ζήτησις, καὶ περὶ τοῦ ἦρος κράσεως, ὅπως λέγεται θερμὸν καὶ ὑγρόν· ὡς δηλον ὑπεδέχετο ἄμεινον εἶ) λέγειν εὔκρατον αὐτό. καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸν αὐτὸν λόγον οὐ θερμὸν καὶ ὑγρὸν, ἀλλ' εὔκρατον. ἔτι δὲ μείζων ζήτησις ἐγένετο, καθάπερ ἐλέλεκτο μὴ τοῖς ἐξηγησαμένοις τὸ βιβλίον, περὶ τοῦ φλέγματος, ὑγρὸν μὲν καὶ ψυχρὸν τοῦ σύστασιν ὄντος, ἐν χειμῶνι δὲ γινομένου. δι' ὃ καὶ δεῖ τοῦτο ἐφ' ὧν οὐ σμικρὰν ἔσεσθαι ζήτησιν, ἤδη σοι φράσω. καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης εἶπεν. αἱ νεῖλαι, χειμῶνος, καὶ ἦρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταύτοισι τοῖσιν ὥρηισι, καὶ τὰ σιτία δοτέον, καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πολύ. ἔφης οὖν πλείονος δεῖται. σημεῖον δὲ αἱ ἡλικίαι, καὶ οἱ ἀθληταί. καὶ πάλιν, ἦρος καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι, χειμῶνος ῥᾴιστα, ἦρος δεύτερον. εἰ γὰρ οὖν ἀληθῆ ταῦτά ἐστι, γινώσκομεν τε τὸ φλέγμα ψυχρὸν ὄντα χυμὸν, οὐκ εὔκρατον, ὥσπερ τὸ αἷμα, πῶς ἐν χειμῶνι γίνηται πλέον;

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 125 sur 276

ἐχρῆν γὰρ ἐκ τῆς καλῶς πεφθείσης ἕφης, αἷμα γίνεσθαι μᾶλλον, οὐ φλέγμα. τίς οὖν ἡ λύσις τῆς ἀπορίας; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, θερμόταται μὲν αἱ κοιλίαι χειμῶνός εἰσι, τῇ τῆς φύσιν θερμῷ, τουτέστιν εὐκρατώταται. τὰ δὲ μέσα τοῦ σώματος, ψύχεσθαι μᾶλλον ἐν χειμῶνι. ἴσως δὲ καὶ ἡ ἀφικνεῖται αὐτὴ, δι' ὁδοιπορείαν, ἢ ἔνδειαν ἀμφιεσμάτων, ἢ ὑποδημάτων ἰδέαν, ἢ τοιοῦτό τι. καταδύεται γοῦν ἄπασα μὲν ἡ τοῦ περιέχοντος ψύξις ἕως πλείστου· ἴσως δὲ καὶ μέχρι τῶν τῆς τῶν ἀφέδρων χωρίων, ὡς εἴρηται· ὥστε κἂν πεφθῇ καλῶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τὰ ληφθέντα σιτία, καθά γε τὸν ἐν ἅπασι μεταβολὴν, οὐκ ἀκριβῆ τὴν τῆς αἱματώσεως λαμβάνῃ κόσμον, ἀλλ' ἀπατυγχάνεταί τι κατ' αὐτόν. ἔτι δὲ μᾶλλον αἱ καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλέβες, οὐχ ὁμοίως αὖθις μεταβάλλουσιν, ἐψυγμέναι. τοῦτο συμβαίνει δὲ τούτῳ, καὶ ὁ πλῆθος τῶν ἐδεσμάτων ὧν προσφέρονται χειμῶνος, αἷμα ποιοῦσι φλεγματικωτέρας οὔσας. λέβροπα γὰρ ἐσθίουσιν ἐν χειμῶνι πολλὰ, ἄρτου τε πολὺ πλέον, ἢ τῇ τὰς ἄλλας ὥρας. σεμιδαλίν τε, καὶ ῥυπμαλφᾶ, καὶ λαχανα, ῥογχυλίδας τε, καὶ κρέα πολλὰ, πινὰ μὲν αὐτικρὺς φλεγματώδη καθάπερ τὰ προβάτεια, ἔνια δὲ εἰ μὴ καλῶς κατεργασθείη, καθάπερ τὰ τῶν ὑῶν, καὶ μάλιστα τῶν χοίρων. καὶ βολβοὺς δὲ καὶ κοχλίας, καὶ τυρὸν, ἄλλα τε ἔνια τοιαῦτα πολλὰ, δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος ἐσθίουσιν, ἐπίμως φλεγματούμενα. καὶ μὴν καὶ πίνουσι πλῆθος τοῦ νέου οἴνου, ὑποτιθέντα ὄντα καὶ αὐτὸν εἰς φλέγματος γένεσιν, ὥστε καὶ διὰ ταῦτα, φλέγμα πλεονάζει τοῦ χειμῶνα.

A Conueniebat enim ex alimento probè concocto ſanguinem potiùs generari quàm pituitam. Quæ igitur dubitationis ſolutio? Meo quidem iudicio, ventres hyeme calidiſſimi ſunt naturali calore, hoc eſt, temperatiſſimi: partes autem corporis refrigerantur magis in hyeme: quibuſdam & venter ipſe ex itinere, aut veſtium penuria, aut ſtudiorum genere, aut huiuſmodi aliquo. Penetrat igitur vniuerſum ambientis aëris frigus in corpus quàm penitiſſimè, quibuſdam etiam vſque ad uentris regiones, vt expoſitum eſt. Quare licet in ventriculo cibi aſſumpti probè concocti ſint, certè in iecinore dum B mutantur, non abſolutum ſanguinis facti ornamentum recipiunt, ſed aliqua ipſius parte fruſtrantur. Præterea multò minùs totius corporis venæ ipſum tranſmutant refrigeratæ. Accedit huc etiam copia ciborum, qui hyeme offeruntur, qualitatibus ſimul pituitoſiores. Nam legumina hyeme multa comedunt, paniſque multò ampliùs quàm in aliis anni temporibus, ſimilaginem, placentas ſeu liba, olera, rapas ſatiuas, carnéſque multas, quaſdam ex iis manifeſtò pituitoſas, ſicut ouillas; quaſdam niſi probè conficiantur, vti porcorum, & præſertim aprorum. Item bulbis, cochleis, caſeo, aliiſque hoc C genus multis per totam hyemem veſcuntur, quæ facilè in pituitam tranſeunt. Quinetiam bibunt complures vinum recens, quod & ipſum pituitæ generandæ idoneum eſt. Quare his de cauſis pituita hyeme redundat.

Τοὺς χυμοὺς τῶν ὡρῶν μεταβολὰς χυμοὺς αὔξεσθαί τε καὶ ἐλαττοῦσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λϛ'.

ΕΧει μὲν οὖν ταῦτα πάντα ἀΐδιον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. ὑπὸ δὲ τῶν ὡρῶν παθεϊζομένης, ποτὲ μὲν πλείω γίνεσθαι σφῶν αὐτῶν ἑκάστων, ποτὲ δὲ ἐλάττω, ἕκαστα τοῦ μέρους τε καὶ τῆς φύσιν. D

Humores pro tempeſtatum mutationibus & augeri, & imminui.

TEXTVS HIPPOCR. XXXVI.

HÆc igitur omnia perpetua hõis habet corp⁹, verũ prout cõſtituitur obſidẽs anni tẽpeſtas, interdũ quidẽ ipſa tũ ex parte, tumex natura ſeipſis ſingula ampliora, interdũ verò parciora redduntur.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΑΠαντα, φησιν, ἔχει τὰ εἰρημένα, τουτέστι τοὺς τέτταρας χυμοὺς, ὃ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὅλου πάντος τοῦ βίου. τοῦτο γὰρ αὐτῷ σημαίνει τὸ ἀΐδιον· πλείω δὲ γίνεσθαι καὶ ἐλάττω τοῦτα, τῇ τὰς τῶν ὡρῶν μεταβολάς. ὃ γὰρ ὑπὸ τῶν ὡρῶν παθεϊζομένης, τοῦτο δηλοῖ τὴν μεθισταμένης, ὅταν ὃ ἐστὶ μεταβαλλούσης τε καὶ καθισταμένης εἰς ἑτέραν τινὰ τοῦ ἐχομένου αὐτῆς. πλείω δὲ καὶ ἐλάττω τοῦτα γίνεσθαί φησι, τῇ μέρος τε καὶ τῇ φύσιν· ἔνιοι μὲν ἤκουσαν τὸ τῇ μέρος, ὅτι τῶν τοῦ σώματος εἰρῆσθαι μορίων. ἔνιοι δὲ τὸ ἐναντίον τῇ φύσιν, ἵν' ὁ λόγος ᾖ τοιοῦτος. τοὺς εἰρημένους τέτταρας χυμοὺς, ἔχει μὲν ἀεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πλείους δὲ καὶ ἐλάττους καθά τε τὰ μέρη τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τῇ τὴν φύσιν. ὅσαν ἀλλάξας τις τὸν λέξιν εἴπῃ, τὴν διάνοιαν ἕξει χρησίμως τε καὶ ἀληθῶς. ὁ γὰρ πλῆθος τῶν χυμῶν, ὑπαλλαττόμενος καθά τε τὰς ὥρας τῇ φύσιν διοικουμένου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τῇ τὰ μέρη τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ· κἂν μὴ τῇ φύσιν διοικῆται, διαφορὰς τῇ τὸν ποσότητα γίνεσθαι τῶν χυμῶν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ τῶν ὡρῶν ἀκούσαι τὰ μέρη.

COMMENTARIVS GALENI.

OMnia, inquit, commemorata, hoc eſt, quatuor humores corpus humanum toto vitæ curriculo continet. id enim ſignificat ipſi *perpetua*. Augeſcunt autem imminuuntúrque hæc prout anni tempora mutantur. Nam (*prout conſtituitur anni tempeſtas*) idem ſignificat ac tranſmutatur, E hoc eſt, transfertur, & migrat in alterum quem ipſa induit ſtatum. Porro quòd augeſcere hæc, & imminui ſecundum partem, & ſecundum naturam dicit, nonnulli quidem *ſecundum partem* intelligunt de corporis partibus eſſe dictum; nonnulli verò ei quod ſecundum naturam dixit contrarium, vt oratio ſit talis. Quatuor humores memoratos humanum corpus ſemper obtinet; copioſiores autem, & pauciores pro anni partibus, & pro natura. Quod ſi mutata oratione quis dicat, ſenſum habebit tum vtilem tum verum. F Nam humorum copia ſecundum anni tempora variat, ſi annus ſecundum naturam diſpenſetur; & ſecundum totius anni partes, etiamſi non ſecundum naturam gubernetur, humores quãtitate differunt, poſſunt etiam de anni temporibus partes intelligi.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 126 sur 276

A

Vniuersum annum calidi, frigidi, humidi, & sicci esse participem; nec elementum purum dari.

TEXTVS HIPPOCR. XXXVII.

VT enim vniuersus annus omnium quidem & calidorum, & frigidorum, & siccorum, & humidorum est particeps: neque enim eorum quicquã, ne minimo tempore sine omnibus, quae hoc in mundo existunt, consisteret. Imò si vnum quidpiã B *desit, omnia aboleantur. Nam eadem necessitate omnia & constituta sunt, & ab inuicem aluntur.*

COMMENTARIVS GALENI.

CAlidum, frigidum siccum, & humidum, non quod per exuperantiam nominatur, consideratúrque, sed elementarium intelligens, etiam in proposita oratione indicauit, vbi inquit, annum vniuersum omnium esse participem. Non enim eorum omnium quae per excellentiam dicuntur, vniuersus annus compos est, sed elementarium: tota quidem hyems humidi & frigidi; æstas con- C trariorum sicci & calidi, autumnus frigidi & sicci. Praeterea manifestiùs hoc innuit, quum diceret, interitura etiam alia, si vnum ex ipsis interierit. Et enim quum vnum ex elementis perit, id quod ex ipsis compositum est, corruptum iri vera est oratio: quum ex his quae per excellentiam nominantur, falsa. quippe contrarium ipsum verum est: quum aliquid ex illis perit, quae ex dominio appellationem sortiuntur, oppositum ipsi conseruari. Quum enim æstas non est, hyems est; quum hyems non est, æstas est; quum ver abest, autumnus est; quum autumnus non est, ver est. At si D omnino calidum elementum perierit, humidum quidem concrescet, quoniam non ampliùs calidum est. Sin autem sol omnino interit, nulla planta, neque animal relinquetur. Eadem ratione si frigidum elementum pereat, omnia ignis erunt; & si siccum, aqua erunt omnia. atque sic vniuersa in mundo generata corpora corrumpentur. Idcirco dixit elementaria in ipso corpora ex se inuicem nutriri. nam exactum elementum, intelligitur magis, quàm sit. Quòd verò cum illo propemodum idem est, vnum aliquod est ex eorum numero, quae subsistunt. Si igitur absolutè humidam frigidámque aquam fieri cogites, non aqua adhuc E seruabitur. Quippe statim concrescet, subsistet, & fluere cessabit. Item si terram simili modo ad amussim siccam frigidámque consideraueris, durius adamante tale corpus erit. Atque si eiusmodi euaserit, stirpium generatio desinet. Vbi autem haec defierit, etiam animalium nutrimentum abolebitur: & sic hoc, nimirum ipsa etiam animantia. Quum igitur elementum per excellentiam intelligitur siccum & frigidum, & terra quae in mundo est, siccum esse & frigidum corpus dicitur, & aqua humidum. Verùm ignis ipse cuiusdam aëriae etiam substãtiae, sicut & fumosae particeps est. quin & humiditatis ad nutritionẽ manifestò indiget, sicuti in lucernis flãmae ostendunt. Quapropter mundi elementa alimentum ex se mutuò obtinẽt. atque ideo Plato quoque dixit, Idem enim, vt sibi alimentum suum & corruptionẽ exhibeat, ac omnia in se & à se, tum patiatur, tum agat, artificiosè fabricatũ est.

Τὸν ἑαυτὸν πάντα τῷ θερμῷ, καὶ ψυχρῷ, καὶ ξηρῷ, καὶ ὑγρῷ μετέχειν, καὶ τὸ στοιχεῖον ἄκρατον οὐκ εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λζ'.

Ὡς γὰρ ὁ ἑαυτὸς μετέχει μὲν πάντων πάντων, καὶ τοῦ θερμοῦ, καὶ τῶν ψυχρῶν, καὶ τῶν ξηρῶν, καὶ τῶν ὑγρῶν. οὐδὲν γὰρ ἂν μείνειε τούτων οὐδὲν, οὐδὲ ἕνα χρόνον, μὴ πάντων τῶν ἐνόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εἴ τι ἐκλίποι, πάντα ἂν ἀφανισθείη. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης πάντα ξυνέστηκέ τε καὶ τρέφεται ἀπ' ἀλλήλων.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, οὐ τῇ κατὰ τὴν ὑπερβάτειαν ὀνομαζομένην τε καὶ νοουμένην, ἀλλὰ τὸ στοιχειώδες λέγων, καὶ κατὰ τοῦτο προσκειμένῳ λέξει ἐδήλωσε, τὸ ἑαυτὸν εἰπὼν ἅπαντα πάντων μετέχειν. οὐ γὰρ τῶν κατ' ὑπερβάτειαν ἁπάντων ἅπας ὁ ἑαυτὸς μετέχει, ἀλλὰ τῶν στοιχειωδῶν. ὅλος μὲν γὰρ χειμὼν ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, ὁ δὲ θέρος τῶν ἐναντίων, ξηροῦ τε καὶ θερμοῦ, ὁ δὲ φθινόπωρος ψυχροῦ τε καὶ ξηροῦ. ἐπὶ δὲ τοῦ φθίσεσθαι ἐδήλωσε τοῦτο, καὶ ὅτι τῶν φαίνεσθαι διαφθαρήσεσθαι καὶ τὰ ἄλλα, φθαίσαντος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἀπολέσθαι. τῶν μὲν γὰρ στοιχείων ἑνὸς ἀπολομένου, διαφθαρήσεσθαι τὸ ἐξ αὐτῶν συγκείμενον, ἀληθὲς φαῖναι, τῶν δὲ κατ' ὑπερβάτειαν, οὐκ ἀληθές. αὐτὸ γὰρ τοὐναντίον ἀληθές ἐστιν, ὅταν ἀπόληταί τι τῶν κατ' ὑπερβάτειαν λεγομένων, σῴζεσθαι τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ. θέρους μὲν γὰρ οὐκ ὄντος, ὁ χειμὼν ἔστι, χειμῶνος δὲ, ὁ θέρος. καὶ τοῦ μὲν ἦρος, τὸ φθινόπωρον, τοῦ δὲ φθινοπώρου, τὸ ἔαρ. εἰ δὲ τελέως ἀπόλοιτο τὸ θερμὸν στοιχεῖον, παγήσεσθαι μὲν τὸ ὑγρὸν, ὅτι μηκέτι θερμὸν ὑπάρχει. ἀπολεῖται δὲ πάντα τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ζῷα, εἰ μὴ τὸν ἥλιον, οὐδὲν δὲ οὔτε φυτὸν, οὔτε ζῷον ὑποληφθήσεσθαι. τῇ δὲ τοῦ ὕδατος λήψει, εἰ τὸ ψυχρὸν ἀπόλοιτο στοιχεῖον, ἄπηγμα πῦρ ἔσται. καὶ εἰ τὸ ξηρὸν, ὕδωρ ἔσται πάντα, ᾗ οὕτω διαφθαρήσεται τὰ τοῦ κόσμου ἅπαντα γιγνόμενα σώματα. διὰ τοῦτ' οὖν ὁ ἄλλων ἕνεκα τρέφεσθαι τὰ κατ' αὐτὸν σώματα στοιχειώδη. τὸ μὲν γὰρ ἀκριβὲς στοιχεῖον, ὑπερέχοντα μᾶλλον ἢ ὑποδεέστερα. τὸ δ' ὀλίγου δεῖν ἐκείνῳ ταὐτὸ, ἕν τι τῶν ὑποδεεστέρων ὄντων. ἐὰν γοῦν ἀκριβὲς ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὑπονοήσῃς γιγνόμενον ὕδωρ, οὐδὲ ὕδωρ ἔτι φυλαχθήσεται. παγήσεται γὰρ αὐτίκα, καὶ ἡσθήσεται, καὶ ῥέον παύσεται. κἂν τῷ γοῦν ὡσαύτως νοήσῃς ἀκριβῶς ξηρὰν καὶ ψυχρὰν, σκληρότερον ἀδάμαντος ἔσται τὸ τοιοῦτο σῶμα. καὶ μὴν εἰ τοιαύτη γένοιτο, τῶν φυτῶν ἡ γένεσις παύσεται. παυσαμένης δ' αὐτῆς, καὶ ἡ τῶν ζῴων διαφθαρήσεται βοσφή, καὶ εἰ τῷ αὐτῇ, δηλονότι τὰ ζῷα. κατ' ὑπερβάτειαν οὖν νοουμένου στοιχείου, τὴν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ γῆ, λέγεται ξηρὸν εἶναι καὶ ψυχρὸν σῶμα, καὶ τὸ ὕδωρ ὑγρόν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ, μετέχει τινὸς ἀεροώδους οὐσίας, ὥσπερ καπνώδους. καὶ μήν τοι καὶ πολὺ φανερῶς ὑγρότητος εἰς ἀφθονίαν δεῖται, καθάπερ αἱ τῶν λύχνων φλόγες δηλοῦσι. τὰ τοῦ κόσμου οὖν στοιχεῖα, τῷ βοσφὴν δὲ ἀλλήλων ἔχοντα ὄντα, διὰ τοῦτο, καὶ ὁ Πλάτων εἶπεν. αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ βοσφὴν τῷ ἑαυτῷ, καὶ φθίσιν πρέχειν, καὶ πάντα τὸν αὐτῷ καὶ κατ' αὐτὸ, καὶ πάσχον, καὶ δρῶν, ὑπὸ τέχνης γέγονεν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 127 sur 276

Τέσσαρας τοὺς χυμοὺς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ τούτων οὐδένα ἀκριβῶς θερμόν τε καὶ ψυχρόν, καὶ ὑγρόν, καὶ ξηρόν.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λη'.

Οὕτω δὲ, καὶ εἴπερ ἐν τῷ ἀνθρώπου ἐγκλίποι τούτεων τῶν συγγενομένων, οὐκ ἂν δυνατὸν εἴη ὁ ἄνθρωπος.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Συγγενόμενα κέκληκε τὸ αἷμα, καὶ τὸ φλέγμα, καὶ τὰς χολάς, ὅπερ τινὲς τῶν παλαιῶν ὀλίγα πλάσιν ἔφασαν τὸ κυούμενον ἐκ τῆς τοῦ μητρὸς αἵματος, ἀπάντων μετέχοντος, αὔξησίν τε καὶ B ἔνδειαν ὁμοίως. ἐὰν μὲν οὖν ἀπόλλυται παντελῶς ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἤτοι τὸ ὑγρὸν, ἢ τὸ ξηρὸν, ἢ τὸ θερμὸν, ἢ τὸ ψυχρὸν, αὐτίκα οἱ χυμοὶ διαφθαρήσονται, κατ' ὀλίγον δὲ, οὐκ εἰλικρινῶς, οὐδ' ἀκριβῶς, ὄντες ὑγροὶ, καὶ ξηροὶ, καὶ θερμοὶ, καὶ ψυχροί. τὸ γοῦν φλέγμα ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν εἶναι λέγομεν, οὐχ ὡς μὴ μετέχον τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ὡς ὑπερκεῖσθαι τοῦ μὲν τούτων. καὶ εἴγε ψυχρὸν ἀκριβῶς ἦν μόνον, ὡς κρύσταλλος ἂν ἐπεπήγει, καθάπερ γε καὶ εἰ ἀκριβῶς ὑγρὸν ἦν, οὐκ ἂν εἶχε πάχος, οὐδὲ γλισχρότητα. ἴσχει δὲ αὐτὰ καὶ τὰ τῶν χολῶν· ἥτε γὰρ ξανθὴ ξηρά· ἥτε μέλαινα ξηρὰ καὶ γεώδης εἶναι λέγεται C μετέχουσα δηλονότι καὶ ὑγρότητος, ἢ οὐκ ἂν ἦν χυμὸς, ἀλλὰ καὶ στερεὸν σῶμα, ὡς ὁ ἀδάμας. οὕτω δὲ καὶ ψυχρὰ λέγεται, δήλον ὅτι πλέον ἐν αὐτῇ ψυχρότητός ἐστιν, ἢ θερμότητος. εἰ γοῦν ἀκριβῶς ἦν ψυχρὰ, κρυστάλλου ἂν δίκην ἐπεπήγει. καὶ τί δεῖ περὶ τούτων λέγειν; αὐτὸ γὰρ τὸ αἷμα, τὸ δοκοῦν εὐκρατότατον λέγεται τοιοῦτο, ὅτι μηδὲν ὑπερκρατεῖ μεγάλως ἐν αὐτῷ, τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις, μήτε τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, μήτε τὸ ψυχρὸν τῷ θερμῷ, μήτε τὸ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ, μήτε τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ. ἔτι τοίνυν δεῖται καὶ τὸ αἷμα αὐτὸ τῶν τεττάρων ποιοτήτων, ὑγρότητος, καὶ ξηρότητος, καὶ θερμότητος, καὶ ψυχρότητος, D εὐδηλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων χυμῶν δεήσεται μίξεως. καὶ διὰ τοῦτο, τὸ εὐκρατότατον αἷμα μεθέξει τι καὶ φλέγματος, καὶ χολῆς ξανθῆς, καὶ μελαίνης. ἔστι δὲ καὶ ἕτερός τις λόγος φυσικὸς, οὐ σμικρὰν ἔχων πιθανότητα, καθ' ὃν εἰς ἡμᾶς ὑπετυπώθησαν χυμοὶ χρήσιμοι. πρῶτον μὲν οὖν ἀποδεῖξαι δεῖ καὶ πάλιν ἐν αὐτῷ, τῆς τοῦ σώματος κράσεως ἐπόμενα καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη, ὥσπερ οὖν ἡμῖν ἑτέρωθι γέγραπται. τούτου τοίνυν ὑποκειμένου, τὸ μὲν ὀξὺ καὶ στωμυλὸν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀπὸ τῆς χολώδους χυμοῦ ἔσται. τὸ δὲ ἔδραῖον καὶ βέβαιον, ἀπὸ τῆς μελαγχολικῆς. τὸ δὲ ἁπλοῦν καὶ ἠλιθιώτερον, ἀπὸ τοῦ αἵματος. τῆς δὲ E φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὲν ἡδοποιΐαν, ἀχρήστως, αἰσχύνην δὲ φαίνεται τὰ ἤθη σπάνιον.

A

Quatuor humores homini ineſſe eorúmque nullum abſolutè calidum, frigidum, humidum, & ſiccum eſſe.

TEXTVS HIPPOCR. XXXVIII.

Ita etiam ſi quid ex his quæ in homine ſunt connata defecerit, is vtique viuere nequeat.

COMMENTARIVS GALENI.

COgnata vocauit ſanguinem, pituitam, & vtramque bilem: quandoquidem primam conformationem habuit conceptum, ex materno ſanguine omnium participe. Item incrementum alimentúmque ſimiliter. Si igitur omnino ex corpore noſtro vel humidum, vel ſiccum, vel calidum, vel frigidum interit, ſtatim humores corrumpentur, qui per exuperantiam, non ſincerè, neque abſolutè ſunt humidi, ſicci, calidi, & frigidi. Nam pituitam humidam & frigidam eſſe dicimus, non ceu contrariorum expertem, ſed veluti ab his ſuperatam. Et ſi frigida abſolutè eſſet ſolùm, glaciei modo concreſceret: ſicut etiam ſi humida ad amuſſim eſſet, non haberet craſſitiem, neque lentorem. Eadem ratione dicitur, & de vtraque bile: nam flaua ſicca; nigra ſicca & terrea eſſe dicitur, humiditatis etiam nimirum particeps: alioqui nõ eſſet humor, ſed ſolidum corpus, vt adamas. Sic autem & frigida dicitur quòd plùs in ea frigoris ſit quàm caloris: nam ſi abſolutè eſſet frigida, glaciei inſtar concreſceret. Sed quid opus eſt de iis verba facere? ipſe namque ſanguis qui videtur temperatiſſimus, talis dicitur, quod nihil in ipſo cõtrariorum inter ſe admodum præpolleat, neque calidum frigido, neque frigidum calido, neque humidum ſicco, neque ſiccum humido. Quoniam igitur & ſanguis ipſe quatuor indiget qualitatibus, humiditate, ſiccitate, calore, & frigore, conſtat aliorum quoque humorum mixtionem ipſum requirere; atque ob id temperatiſſimus ſanguis, particeps erit & pituitæ, & bilis flauæ, & atræ. Iam verò eſt alia quædam ratio naturalis non paruam habens probabilitatem, qua humores quatuor ad morum idoneorum generationem vtiles demonſtrantur. Verùm priùs demonſtraſſe in ipſa rurſum oportet: animi mores corporis temperaturã ſequi, de quo à nobis etiam alibi ſcriptum eſt. Itaque hoc ſtatuto acumen animi & ſolertia ex bilioſo humore proficiſcetur; conſtantia verò & ſtabilitas: ex melancholico, ſimplicitas autem, & ſtoliditas, ex ſanguine: pituitæ verò natura ad mores formandos, inutilis. Neceſſariam verò in prima ciborum mutatione generationem habere videtur.

Τὰς δὲ ποικίλας τε καὶ μεταβολὰς τοὺς ἐνιαυτῶν τε καὶ ἀνθρώπου καιρούς.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. λθ'.

Ἰσχὺς δὲ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ, ποτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, ποτὲ δὲ ὄπωρα, ποτὲ δὲ, θέρος, ποτὲ δὲ ὁ φθινόπωρον. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τότε μὲν τὸ φλέγμα ἰσχύει, ποτὲ δὲ τὸ αἷμα, ποτὲ δὲ χολή. πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλουμένη.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Σαφὴς ἡ ῥῆσίς ἐστιν, ὑπεδηλωμένα πειρωμένου τοῦ λόγου, ὥσπερ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ, ποτὲ μὲν ὑγρὸν καὶ ὁ χυ-

Varias & mutabiles eſſe tum anni tum hominis temperaturas.

TEXTVS HIPPOCR. XXXIX.

VT autem in anno modò hyems maximè, interdum ver, interdũ æſtas, nonnunquam autumnus viget: ſic quoque in homine, modò quidẽ pituita inualeſcit, modò ſanguis, interdum etiã bilis, primùm quidem flaua, deinde quæ atra vocatur.

COMMENTARIVS GALENI.

CLara eſt viri ſententia, qui oſtendere nititur, quemamodum in anno aliàs humidum & fri-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 128 sur 276

gidum præpollet, vocatúrque tale anni tempus hyems, aliàs humidum & calidum, quando ver eſt; aliàs ſiccum & calidum, quæ æſtas nominatur; poſtremò ad hæc, ſiccum & frigidum in autumno; ſic & in homine prævalet pituita quidem hyeme, humor frigidus & humidus: ſanguis in vere, calidus & humidus; flaua bilis æſtate, ſicca & calida facultate prædita; nigra in autumno, ſicca & frigida, quemadmodum & ipſe autumnus exiſtit.

A χρὸν ὑπικρατεῖ, καὶ καλεῖται χειμὼν ἡ τοιαύτη τῶ ἔτους ὥρα. ποτὲ δὲ ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ὡίνα ὃ ἔαρ ὄνομ. ποτὲ δὲ ξηρὸν καὶ θερμὸν, ὃ τῶ θέρος ὀνομάζεται. ὕστατον δ' ἐπ' αὐτῆς ὃ ξηρὸν καὶ ὃ ψυχρὸν, ὑπικρατεῖ φλέγμα μὲν ἐν χειμῶνι, ψυχρὸς καὶ ὑγρὸς χυμὸς· αἷμα δὲ ἐν ἦρι, θερμὸς καὶ ὑγρὸς χυμός. καὶ χολὴ ξανθὴ μὲν ἐν τῶ θέρει, ξηρὰ καὶ θερμὴ τῶ δυνάμει ὖσα. μέλαινα δ' ἐν τῶ φθινοπώρω ξηρὰ καὶ ψυχρά. καθάπερ καὶ αὐτὸ ὃ φθινόπωρον.

Quatuor humores homini ineſſe.

TEXTVS HIPPOCRATIS XL.

B

CVius rei euidentiſsimũ eſt teſtimoniũ, quòd ſi eidem homini idem medicamẽtum quater in anno exhibere voles, hyeme quidem maximè pituitoſa tibi euomet, verè autẽ valde humida, æſtate admodum bilioſa, & Autumno nigerima.

COMMENTARIVS GALENI.

TEſtimonium prædicti ſermonis manifeſtiſſimum eſſe dicit, in quo ſingulos humores ſingulis anni temporibus dominari docuerat, nempe quòd vomitus, ſi medicamentum quater in anno quod illum citet propinetur, hyeme ſit pituitoſior, verè humidor; æſtate bilioſior; & Autumno nigrior.

Τέταρας τοὺς χυμοὺς ἐν τῶ ἀνθρώπῳ εἶ).

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. μ'.

ΜΑρτύριον δὲ σαφέστατον, εἰ ἐθέλοις δοῦναι τῶ αὐτῶ ἀνθρώπῳ ὃ αὐτὸ φάρμακον τετράκις τῶ ἐνιαυτοῦ, ἐμέσει σοι, τῶ μὲν χειμῶνος φλεγματωδέστατα, τῶ δὲ ἦρος ὑγρότατα, τῶ δὲ θέρους χολωδέστατα, τῶ δὲ φθινοπώρου μελαινότατα.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

C ΜΑρτύριον δὲ σαφέστατον εἶ)' φησι τῶ προειρημένου λόγου, καθ' ὃν ὑπικρατεῖν ἐν ἑκάστῃ τῶν ὡρῶν, ἵνα ἑνὶ τῶν χυμῶν εἰρήκει, ὃ, δοθέντος ἐμετικοῦ φαρμάκου αὐτῷ τετράκις, ἐν μὲν τῶ χειμῶνι φλεγματωδέστερον εἶ) τ' ἔμετον, ὑγρότερον δὲ ἐν ἦρι. καὶ χολωδέστερον μὲν ἐν τῶ θέρει, μελαινότερον δὲ ἐν τῶ φθινοπώρῳ.

Oppoſitas anni tempeſtates morborum eſſe medicatrices.

TEXTVS HIPPOCR. XLI.

D

QVum igitur hæc ita ſe habeant, quicunque morbi hyeme augeſcunt, eos æſtate deſinere neceſſe eſt; & qui æſtate increſcunt, eos hyeme ceſſare niſi certo dierum circuitu ſoluantur; dierum autem circuitum quis ſit, *aliàs ſum explicaturus. Quicunque autem morbi vere fiunt, eorum futurum diſceſſum Autumno expectare oportet: qui verò autumnales morbi ſunt, eorum diſceſſum vere fieri neceſſe eſt. At qui morbus eas anni tempeſtates ſuperarit, hunc annuum fore ſciendum eſt.*

COMMENTARIVS GALENI.

E

INitium ſententiæ duplicem habet ſcripturam. Nonnulli legunt ὀφειλει, conuenit; nonnulli φειλεῖ, quod idem valet, ac par eſt, ſeu conuenit. Vtuntur enim nonnunquam voce hac, pro conuenit. Reliqua perſpicua ſunt. Vult enim auctor morbos qui diuturni redduntur & non dierum, ſed menſium circuitibus fiunt, hos contrario anni tempore ei quo generati ſunt, hoc eſt, ſeptimo menſe finiri: in quo ſi non ſoluti fuerint, annuum fieri morbum pronunciat. Porrò annuum nomen poteſt ſignificare etiam eum, qui poſt annum primę ſuæ generationis ſoluitur. Poteſt etiam cum innuere, qui ſeptem annorum circuitu, vt ſeptem menſium, finitur. Etenim in Aphoriſmis ita quoque dixit, *Plurimi affectus puerorum iudicantur aut intra quadrageſimum diem, aut intra ſeptimum menſem, aut intra ſeptimum annum, aut quum ad pubertatem itur.*

F

Αντικειμένας ὥρας τὰς τῶν νόσων ἰάσεις εἶ).

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. μα'.

ΟΦείλει ὧν τουτέων οὕτως ἐχόντων, ὁκόσα μὲν τῶν νουσημάτων τῶ χειμῶνος αὔξεται, θέρεος λήγειν· ὁκόσα δὲ θέρεος αὔξεται, χειμῶνος λήγειν. ὁκόσα μὴ αὐτέων ἐν τεσσαρεσκαιδεκαήμερον ἀπαλλάσσεται. τὸν δὲ τεσσαρεσκαιδεκαήμερον αὖθις ἑξδόμῳ τὸν τῶν ἡμερέων. ὁκόσα δὲ ἦρος γίνεται νοσήματα, τεσσαρεσκαιδεκάτην χρὴ, φθινοπώρου τὸν ἀπαλλαγὴν ἔσεσθαι αὐτέων. ὁκόσα δὲ φθινοπωρινὰ νοσήματα, τουτέων τῶ ἦρος ἀνάγκη τὸν ἀπαλλαγὴν γενέσθαι, ὅτι δ' αἱ τὰς ὥρας ταύτας ὑπερβάλλη νοῦσημα, εἰδέναι χρὴ ἐνιαύσιον αὐτὸ ἐσόμενον.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

H ΑΡΧΗ τῆς ῥήσεως διπλῆν ἔχει γραφήν. ὀφείλει μὲν, ὀφείλει, ἐνίων δὲ γραφόντων, φιλεῖ γοῦν· τουτέων οὕτως ἐχόντων, ἐν ἴσῳ, τῶ πρόσηκει. χρῶνται γὰρ ἐνίοτε τῇ φωνῇ ταύτῃ κατὰ τῶ πρόσηκει. τὰ δ' ἄλλα τῆς ῥήσεως δῆλα. βούλεται γὰρ αὐτὸς, ὅσα χρονίζει νοσήματα, καὶ μὴ κατ' ἐξόδους ἡμερῶν, ἀλλὰ μειζόνων γίνεται, λύεσθαι ταῦτα κατὰ τὸν ἐναντίαν ὥραν ἢ συνέστη, τουτέστιν ἑβδόμῳ μηνί. μὴ λυθέντων δ' αὐτῶν, οὕτως ἐνιαύσιον γίγνεσθαι φησι τὸ νόσημα. ὃ δ' ἐνιαύσιον ὄνομα, δυνάμει μὲν δηλοῦ, καὶ τ' μετ' ἐνιαυτὸν τῆς πρώτης ἑαυτῶ γενέσεως λυόμενον. δυνάμει δὲ καὶ ὃ κατ' ἐξόδους ἐνιαυτὸν ἑπτὰ, ὡς τὰ μείζονα. ἔλεγε γοῦν καὶ κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ὧδε. τὰ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθεα κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δ' ἐν ἑπτὰ μησὶ, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς ἥβην πρόσαντες.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 129 sur 276

Τὰ νοσήματα τῆς ὥρης ἀνάλογα, καὶ ὅλῳ τῷ φύσιν καὶ τῷ μέρος προγινώσκειν δεῖ.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. μβ'.

ΚΑΙ τὸν ἰητρὸν οὕτω χρὴ ἴσασθαι πρὸς τὰ νοσήματα, ὡς ἐκείνου ἕνεκεν ἰσχύοντος ἐν τῷ σώματι καὶ κατὰ τὸν ὥριον τὸν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν ἐοῦσαν μάλιστα.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΟ χρήσιμον ἅπαντος τοῦ προκειμένου καὶ τῆς ὥρας λόγου, νῦν ἐδίδαξεν ἐν τῇ προκειμένῃ τῇ ῥήσει, δηλονότι τὸ καὶ τοῦ ἀστοῦ χρείαν ἔχειν τὸν σοφὸν τῆς ἡλικίας καὶ χώρας, ὑπιτηδευμάτων τε καὶ τῆς ἐφημέρου διαίτης, λόγος. πρὸς ἅπαντα γὰρ ταῦτα τὸν ἰατρὸν ἀποβλέποντα χρὴ συλλογίζεσθαι, τίς ὑπερέχων ἐστὶν ὁ χυμὸς, ἢ ποῖος καὶ ὁ ποσὸς, ἢ καὶ τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων, ἐν τίνι τε μορίῳ τοῦ σώματος μάλιστα πλεονάζει; τοῦτο γὰρ τὴν θεραπείαν ἀρίστην οὕτω ποιοῦντι, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς θεραπευτικοῖς λογισμοῖς δείκνυται. ὁ Ἱπποκράτης τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν φύσιν, ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ προθέμενος εὑρεῖν, ἐχρήσατο μεθόδῳ πρὸς τὴν εὕρεσιν ταύτην. πρῶτον μὲν ἐζήτησεν, πότερον ἁπλοῦν, ἢ πολυειδές ἐστιν, ἔπειθ' εὑρὼν ὅτι πολυειδές, ἐσκέψατο τὴν ἁπλῆν ἐν αὐτῷ τὴν οὐσίαν, ὁποία τίς ἐστιν, τουτέστιν ἵν' ἴνα δύναμιν ἔχῃ πρὸς ὃ παθεῖν ὑπό τινος, ἢ δράσαι, καὶ ἀφ' οὗτο, τὴν θ' ὥραν τὴν θ' ἡλικιῶν ἐμνημόνευσεν, ὑπισχνούμενος ὅπως ἔχῃ τὰ εὑρεθέντα στοιχεῖα πρὸς αὐτάς. εὗρε δὲ καὶ ὅτι ταύτας τε προῤῥήσεις τὰ λύσεως τῶν νοσημάτων, καὶ τὰς θεραπείας, ὅτι τοὺς αὐτοὺς ἀναφέρειν χρὴ σκοπούς. ἐν δὲ τῷ ζητεῖν τὰ στοιχειακὰ τοῦ σώματος ἡμῶν στοιχεῖα, καὶ τὴν τῶν πάντων ἐνυπομόνησιν, ἅτε ὄντως ὄντα στοιχεῖα. λέγεται γὰρ οὐδέποτε καθαχρωμένων ἡμῶν, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα πρὸς διαίρεσιν, ἁπλᾶ καὶ πρῶτα μέρη, στοιχεῖα τοῦ πράγματος ἐκείνου, καθάπερ ἁρμονικὰ στοιχεῖα, καὶ ῥυθμικὰ, καὶ γεωμετρικὰ, καὶ ἀριθμητικὰ, καὶ λόγου, καὶ φωνῆς, καὶ ἀποδείξεως εἰρήκασιν. οὕτω δὲ καὶ ἑξήκοντα ἕξ) στοιχεῖα φησιν ὁ Πλάτων, ὑφ' Ησιόδου λελέχθαι, χαλκοῦ τε ἥμισυ.

Ἑκατὸν δέ τε δοῦρα θ' ἁμάξης.

ἅπαντα μὲν τὰ οὕτω λεγόμενα στοιχεῖα καθ' ἕκαστον τῶν πραγμάτων, οὐκ ἀκριβῶς ὄντα ἁπλᾶ καὶ πρῶτα. τὰ δὲ κυριωτάτων τῶν ὄντων, ἁπλᾶ τε καὶ πρῶτα κατ' ἀλήθειαν εἰσιν, καὶ κυρίως ὀνομάζεται στοιχεῖα. καλῶς δὲ ἀπὸ τῶν ποιοτήτων ὁ Ἱπποκράτης αὐτὰ, θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν, ὧν τὰ μεταξὺ τῶν ἄκρων, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἄκρα, πῦρ δηλονότι καὶ γῆν, ὕδωρ τε καὶ ἀέρα. ταύτην οὖν τὴν μέθοδον, ὁ Πλάτων ἀξιοῖ μιμεῖσθαι, καὶ τὴν τοῦ φύσεως ψυχῆς ὑπισκοπούμενον. οὐδὲν γὰρ δυνάσθαι τῶν κατὰ μέρος, αὐτὴν τῆς τοῦ ὅλου φύσεως ἀκριβῶς γνωσθῆναι. προσγράφω δέ σοι καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Πλάτωνος ῥῆσιν ἐλθοῦσαν οὕτως. ΣΩ. ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἴει δυνατὸν εἶ), ἄνευ τῆς τοῦ ὅλου φύσεως; ΦΑΙ. Εἰ μὲν οὖν Ἱπποκράτει τῷ τῶν Ασκληπιαδῶν, δεῖ τι πείθεσθαι, οὐδὲ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης. ΣΩ. καλῶς γὰρ, ὦ ἑταῖρε λέγεις. χρὴ μέντοι πρὸς τὸν Ἱπποκράτει τὸ λόγον ἐξετάζοντας, σκοπεῖν εἰ συμφωνεῖ. ΦΑΙ. φημί.

A

Morbos anni tempeſtatibus analogos, & naturam vniuerſalem priuſquam particularem præſcire oportet.

TEXTVS HIPPOCR. XLII.

ATque ita Medicum aduerſus morbos inſurgere oportet, vt non ignorantem *morbum in corpore pro anni tempeſtate illi maximè naturali & analoga inualeſcere.*

COMMENTARIVS GALENI.

B

AD quid tota ſuperior de anni temporibus diſputatio valeat, nunc in præſenti oratione edocuit indicans eundem quoque vſum præbere de ætatibus, locis, vitæ ſtudiis, & quotidiana victus ratione enarrationem. Namque medicum ad hæc omnia reſpicientem oportet coniicere, quis humor dominetur aut quantite, aut ipſius facultate in aliqua potiſſimùm corporis parte redundet? Sic enim curationem optimè obierit, ſicut in medendi inſtitutionibus docetur. Hippocrates quum corporis noſtri naturam C hoc in libro propoſuiſſet inuenire, hac methodo ad inuentionem vſus eſt. Primùm ſanè diſquiſiuit, vtrum ſimplex, an multiplex eſſet; deinde vbi inueniſſet eſſe multiplex, ſimplicium in eo ſubſtantiam qualis ſit, inſpexit, hoc eſt, quàm facultatem habeat, vt ab aliquo patiatur, aut agat. Et huius rei gratia, anni temporum, ætatúmque meminit, conſiderans quomodo elementa à ſe inuenta ipſis reſpondeant. Item inuenit & morborum ſolutionis prædictiones, & curationes; & curationes ad eoſdem referendas eſſe ſcopos. At dum elementa, corpus noſtrum D conſtituentia, inueſtigaret, etiam vniuerſi mundi elementorum commeminit, quæ reuera ſunt elementa. Dicuntur enim nonnunquam per abuſionem vocabuli, cuiuſque rei ad compoſitionem ſimplices, & primæ partes, illius rei elementa: quemadmodum muſica elementa, rhythmica, geometrica, arithmetica, orationis, vocis, & demonſtrationis dixerunt. Similiter etiam plauſtri centum elementa ab Heſiodo eſſe dicta Plato commemorat in eo hemiſtichio

Centum lignáque plauſtri.

Omnia ſanè quæ ſic dicuntur, ſingularum rerum elementa, non ad amuſſim ſimplicia ſunt, E & primaria: communia verò omnium rerum ſimplicia & prima verè exiſtunt, & propriè nominantur elementa. Hippocrates autem à qualitatibus ipſa denominat, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, non quæ media extremorum ſunt, ſed ipſa ſumma, ignem videlicet, & terram, & aquam, & aërem. Hanc igitur methodum Plato cenſuit ſibi imitandam, quum de natura animæ conſideraret. Nullum enim particulare citra totius naturam exactè poſſe cognoſci. Adſcribam autem tibi ipſam Platonis dictionem, F quæ hunc in modum habet. SOCR. *Anima igitur naturam, ſine totius natura intelligere te, vt conuenit, poſſe arbitraris?* PHÆDR. *Si ſanè Hippocrati ex Aſclepiadarum genere credendum eſt, ne corporis quidem naturam citra hanc methodum poſſis.* SOCRATES. *Rectè quidem, ô amice, dicit, attamen præter Hippocratem, ratio inſpiciunda, examinandáque eſt, an ipſi conſentiat.* PHÆDRVS. *Aſſentior.*

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 130 sur 276

SOCRATES. *Et quid tandem Hippocratres dicit veráque ratio ? an non ſic ? Conſiderandum eſt de cuiuslibet rei natura : primùm ſanè ſimpléxne ſit, an multiformis, cuius nos periti eſſe voluerimus, quámque alios docere ſtudeamus : poſteà verò ſi ſimplex fuerit, facultas ipſius inſpiciunda eſt, quam videlicet ad quid agendum, item quam ad patiendum ab alio habeat. Quòd ſi multas habeat ſpecies, his dinumeratis, in ſingulis ſimiliter, vt in vna, naturalis & agendi, & patiendi vis inquirenda.* Verum quum hæc Plato ſic conſcripſerit, oſtendat aliquis nobis in quo Hippocratis libro alio, quàm qui de natura hominis inſcribitur, methodum hanc ſit inuenire : aut ſi non poſſit, nullum quærat fide digniorem Platone teſtem eius quòd hic liber ſit germanus. Nam præter alia Plato proximè Hippocratis diſcipulis tempore ſucceſſit, quorum ſi cuius liber eſſet, ipſum autoris nomen fuiſſet inſcriptum. Nam priùs quàm in Alexandria & Pergamo reges eſſent creati, qui veteribus libris comparandis vincere ſe mutuò contendebant, nondum opus falsò fuit inſcriptum : verùm poſtquam præmium capere incœperunt, qui vetuſti cuiuſdam ſcriptoris monumenta ipſis offerrent, hac tandem ratione multa falſo titulo inſcribentes attulerunt. Verùm hi reges poſt Alexandri mortem extiterunt : Plato autem ante Alexandri principatum hæc memoriæ mandauerat, quum nullæ adhuc inſcriptiones eſſent dolo effictæ, ſed ſuum quiſque liber ſcriptorem titulo repræſentaret. Itaque Plato fatetur, ſe ſecundum Hippocratis methodum de animæ natura conſiderare, vt ille de corpore : fieríque hoc aliter poſſe negat, antequàm totius naturam habeas cognitam. Nonnulli tantùm aberrarunt, vt tam mirabilem methodum, alterius cuiuſdam eſſe cenſerent, cò quòd is qui primùm rem adeò magnam & grauem inuenit, demonſtrationem ipſius ſcribere non ſit grauatus. Quomodò enim non magnum & graue cenſeas, omnium generatorum corruptibiliúmque corporum elementa inuenire ? quomodò non multò magis demonſtrationibus fidem facere ? Atque hæc in verſibus ne totis quidem trecentis, ſed multò paucioribus complecti potuerit. Non enim veriſimile eſt Hippocratem in omnibus medicandi prænoſcendíque inuentis, elementis tanquàm demonſtratis vti, nuſquam verò demonſtrationem ipſorum explicaſſe. Hæc igitur ex ſuperfluo mihi dicta ſunt, vt oſtenderem, germanum Hippocratis eſſe librum. Non tamen in hoc ceu ſerio ponendum eſt ſtudium, ſed de veritate eorum quæ in ipſo conſcripta ſunt, accuratè conſiderandum eſt. Id autem nos in opere de Elementis ex Hippocratis ſententia, factitauimus : Quod quum inuidi apud omnes eruditos in pretio haberi viderent, frigidam defenſionem attulerunt, cur librum Hippocratis non eſſe dicerent. Porrò quòd hæc ſtatuerit, ad illáque ſemper reſpiciens, omnia particularia opera conſcripſerit, pro confeſſo habetur. Quoniam verò æmuli, vt ſunt impudentes, etiam iis quæ apud omnes in confeſſo ſunt, & omnium conſenſu probantur, contradicunt ; idcirco alterum opus edidi, tali inſcriptum titulo. Quòd etiam in aliis operibus Hippocrates eandem habere opinionem, quam in libello de natura hominis, videatur.

ΣΩ. καίπ ποτε λέγ{ι} Ἱπποκράτης τε ϗ ὁ ἀληθὴς λόγος, ἆρ' οὐχ ὧδε ; διαιρεῖσθαι χρὴ περὶ ὁτουοῦν φύσεως, πρῶτον μὲν, εἰ ἁπλοῦν, ἢ πολυειδές ἐστιν, οὗ περὶ βουλησόμεθα εἶ) αὐτοὶ τεχνικοὶ, καὶ ἄλλους δυνατοὶ ποιῆν. ἔπειτα δὲ αὖ μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς ἃ πέφυκεν εἰς ὃ ποιᾶν ἔχον, ἢ τίνα εἰς ὃ παθεῖν ὑπὸ τοῦ. ἐὰν δὲ πλείω εἴδη ἔχῃ, ταῦτα ἀριθμησαμένους, ὥσπερ ἐφ' ἑνὸς, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου, ὅ, τι ποιῆν αὖ πέφυκεν, ἢ ὅ, τι παθεῖν ὑπὸ τοῦ. ἀλλὰ ταῦτα Πλάτωνος οὕτως γράψαντος, ὑποδείξατω τις ἡμῖν, ἐν τίνι βιβλίῳ τῶν Ἱπποκράτους ἑτέρῳ πρῶτόν ὅ περὶ φύσιος ἀνθρώπου, τὴν μέθοδον ταύτην ἔχει ὑμῖν. ἢ εἰ μὴ ἔστ' ἔχῃ, μηδένα ζητείτω Πλάτωνος ἀξιοπιστότερον μάρτυρα, τοῦ γνήσιον εἶ) ὅ βιβλίον τοῦτο. τά τε γὰρ ἄλλα, ϗ τοῖς χρόνοις ἐγυτάτω γέγονεν ὁ Πλάτων τοῖς Ἱπποκράτους μαθηταῖς, ὧν εἴ τινος ἦν ὅ βιβλίον, ἐπεγέγραπτο ἂν τοῦ γράψαντος αὐτοῦ τοὔνομα. πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε ϗ Περγάμῳ γενέσθαι βασιλῆς, ὑπὲ κτήσαι παλαιῶν βιβλίων φιλοτιμηθέντας, οὐδέπω ψευδῶς ἐπεγέγραπτο σύγγραμμα. ληφθέντ' ἂρ' ἐξαιφνιδίων μεθ' ὧν κομίζοντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαιοῦ τινος ἀνδρὸς, οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον. ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ βασιλῆς, μετὰ τὸ Ἀλεξάνδρου γενέσθαι θάνατον. ὁ δὲ Πλάτων αὐτοῦ πρεσβύτερος τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλείας ἐγεγράφει ταῦτα, μηδέπω πεπιουργημένων τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' ἑκάστου βιβλίου τὸν ἴδιον γραφέα ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ συγγράμματος δηλοῦντος. Πλάτων μὲν οὖν ὁμολογεῖ, ϗ τὴν Ἱπποκράτους μέθοδον ἐπισκοπεῖσθαι περὶ ψυχῆς φύσεως, ὡς ἐκεῖνος περὶ σώματος, ἀδύνατόν τέ φησιν ἄλλως τοῦτο γνῶναι, πρὶν τοῦ γνῶναι τὴν φύσιν τοῦ παντός. ἔνιοι δὲ τοσοῦτον ἡμαρτήκασιν, ὡς τὴν οὕτω θαυμασίαν μέθοδον ἄλλου τινὸς εἶ) νοῆν. τὴν μὴν ἀποκτῆσαι γράψαι τ' βιβλίον τοσοῦτον οὕτω μέγα ϗ σεμνὸν τοσοῦτο τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ. πῶς γὰρ οὐ μέγα ϗ σεμνὸν, ἀπείρων ἀριθμῶν ϗ φθαρτῶν σωμάτων βύρσῃ στοιχεῖα ; πῶς δὲ οὐ πολὺ μεῖζον ἀποδείξεσι πιστώσασθαι ; ϗ ταῦτα μὴν' ἐν τρισὶν ὅλοις τετραχοσίοις, ἀλλ' ἐλαττόσι πολλῷ τοῦ παληθεῦσαι δυναμένῳ ; οὐ γὰρ εἰκὸς ἐστιν ἐν ἅπασι τοῖς θερμοβυτικοῖς, ϗ τοσούτοις βύρσαις, ὡς ἀποδεδειγμένοις χρῆσθαι τοῖς στοιχείοις τ' Ἱπποκράτει, μηδαμοῦ τὴν ἀπόδειξιν αὐτῶν εἰρηκότα. ταῦτα μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἴρηται μοι, δηλωτέον γνήσιον Ἱπποκράτους εἶ) ὅ βιβλίον. οὐ μέντοι ὡς ἐν ἔργῳ γε τοῦτο σπουδαστέον, ἀλλὰ περὶ τ' ἀληθείας τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων σκεπτέον ἀκριβῶς. τοῦτο δ' ἡμεῖς ἐν τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτους στοιχείων ἐποιησάμην, ὁ πᾶσι τοῖς πεπαιδευμένοις δόξαν ἐνδοκιμεῖ ὁρῶντες οἱ βάσκανοι, ψεγειν αὐτὸ ἀπολογίαν ἐποιήσαντο, οὐκ εἶ) φάσκοντες Ἱπποκράτους ὅ βιβλίον. ἀλλ' ὅτι γε ταῦτα ἐπῄνει, ϗ τοῖς ταῦτα ἀποδεδειγμένοις ἀεὶ, τὰ κατ' μέρος ἔγραψε πάντα, τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν. ἐπεὶ δὲ τινὰ ἀναγκαῖα, ϗ τοῖς τινὰ πάντων ὁμολογουμένοις τε ϗ συμφωνουμένοις αὐτοῖς εἰσιν οἱ βάσκανοι, γέγραφε τῆτο πραγματείαν ἑτέραν ἐποίησα, τοὐπιγραμμα τοιοῦτο ἔλαχουσαν. ὅτι ϗ κατ' ἄλλα συγγράμματα τοῦ αὐτοῦ δόξαν ὁ Ἱπποκράτης ἔχων φαίνεται, τῇ κατ' ὅ περὶ φύσιος ἀνθρώπου.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 131 sur 276

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ, ΚΑΙ ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ Β.

HIPPOCRATIS DE NATVRA HOMINIS LIBER, ET GALENI IN EVM COMMENTARIVS II.

Ταῦτα γνήσια Ιπποκράτους οὐκ εἶναι, ἀλλὰ κακῶς προσκείμενα τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίῳ Γαλήνος φησι.

Hæc non germana Hippocratis esse, sed prauè adiecta libro de natura hominis dicit Galenus.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΑΥΤΟ μὲν ὃ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίον, ἐν τῷ προτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων ἐξήγημαι. νυνὶ δὲ τὰ προσκείμενα κακῶς αὐτῷ προχειρίσομαι, συγκείμενα καὶ αὐτὰ μετὰ διασκευῆς· ἓν μὲν γὰρ ἐστι μικρὸν βιβλίον ἐν ᾧ περὶ τῆς τῶν ὑγιαινόντων διαίτης γέγραπται, καὶ δοκεῖ Πολύβου εἶναι σύγγραμμα τοῦ Ιπποκράτους μαθητοῦ. ὃ δὲ μεταξὺ τούτου τε καὶ τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου, διεσκεύασται παρεγγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ πρῶτον συνθέντος ἐς ταὐτὸ τὰ δύο ταῦτα βιβλίδια, ὃ περὶ φύσιος ἀνθρώπου τοῦ Ιπποκράτους αὐτὸ σύγγραμμα, καὶ ὃ Πολύβου περὶ διαίτης ὑγιεινῆς. ἐν γὰρ τῷ κατὰ τοὺς Ατταλικούς τε καὶ Πτολεμαϊκοὺς βασιλέας χρόνῳ, πρὸς ἀλλήλους ἀντιφιλοτιμουμένους περὶ κτήσεως βιβλίων, ἡ περὶ τὰς ἐπιγραφάς τε καὶ διασκευὰς αὐτῶν, ἤρξατο γίγνεσθαι ῥᾳδιουργία τοῖς ἕνεκα τοῦ λαβεῖν ἀργύριον ἀναφέρουσιν, ὡς τοὺς βασιλεῖς, ἀνδρῶν ἐνδόξων σύγγράμματα. μικρῶν οὖν ὄντων ἀμφοτέρων τῶν βιβλίων τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ τοῦ περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, εὐκαταφρόνητον ἑκάτερον τοῦτο εἶναί τις δόξας διὰ τὴν σμικρότητα, συνέθηκεν ἐς ταὐτὸ ἄμφω. καί τις ἴσως ἄλλος, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος αὐτὰ συνθεὶς, παρενέθηκέ τινα μεταξὺ τῶν δύο ταυτὶ τὰ νῦν προχειρίζεσθαι μέλλοντα.

PROOEMIVM GALENI.

IPSVM quidem de natura hominis librum in priori horum commentariorum opere exposui; nunc verò quæ illi prauè adiecta sunt in medium proferò, eáque probo ordine composita. Vnus etenim paruus est liber, in quo de victu sanorum *à me* scriptum est, qui Polybi Hippocratis discipuli opus esse videtur. Quod autem inter hunc & illum de natura hominis est interpositum, ab eo qui primùm hosce duos libros de natura hominis Hippocratis, & Polybi de salubri victus ratione in *vnum* & eundem collegit, conscriptum & collocatum est. Quo enim tempore Attalus & Ptolomæus reges certatim inter se de comparandis sibi libris contendebant: ab his qui ex oblatis celebriorum virorum scriptis pecuniam à regibus reportabant, cœpere inscriptiones & digestiones librorum vitiari. Quum itaque vterque liber tum de natura hominis, tum de salubri victus ratione paruus extiterit; arbitratus aliquis ob paruitatem neutrum ipsorum multi ducendum ambos in *vnum* & eundem simul contulit. Pari verò ratione alius quidam, vel ille idem etiam qui hos primùm in vnum redegit, hæc ipsa illis interposuit, quæ nunc exponenda suscepturi sumus.

Morbos morborúmque cauſas à contrariis profligari curaríque.

TEXTVS HIPPOCRATIS. I.

NOſſe verò præterea oportet, quòd quoſcũque repletio parit morbos, ſanat euacuatio: qui verò ab euacuatione oboriuntur, eos curat repletio. Atq; qui ex labore fiunt, eos quies ſanat: quíq; ex otio gignuntur, labore tolluntur. Omninóq; noſſe Medicum oportet, & morbis, & ſpeciebus, & tempeſtatibus, & ætatibus cõtrarium ſtatuere contentáque ſoluere, & ſoluta contendere. Sic enim maximè morbum ſedauerit; atque curandi ratio, hoc ipſum mihi eſſe videtur.

COMMENTARIVS GALENI.

SINGVLIS huiuſce contextus verſibus Dioſcorides ſignũ præfixit quod obeliſcum vocant, quo ſigno & Ariſtarchus notabat verſus quos apud poëtam ſuſpectos habebat. Hæc quidem ſcripſit Dioſcorides, quòd ſuſpicaretur hunc propoſitum contextũ eſſe Hippocratis Theſſali filij. Nam duo hi Magni Hippocratis filij extiterunt, Theſſalus, & Draco, qui ambo deinceps *alios* Hippocrates procrearunt. Hæc ſanè hoc in textu diuulgata ſunt. At cõſentaneum eſt nobis, & de ipſis obſeruationẽ inſtituere, & vnamquanque dictionem peculiariter examinare. *Quoſcunque repletio parit morbos, ſanat euacuatio.* Idem non eſt ac dicere, continentem morborum cauſam eſſe & repletionem, & euacuationem, & vnũquodque eorum deinceps cõmemorata ſunt, aut quod à repletione, aut ab aliorum quodam quippiam fiat. Etenim quòd quidam morbi per repletionẽ, vel à repletione oboriantur (nihil enim differt hoc vel illo modo dicere) verum eſt; ſed continentem morbi cauſam eſſe repletionem, non verum eſt. Morbus ſiquidem ipſe affectus quidam eſt in animalis corpore primùm functionem lædens (vt in libro de morborũ differentiis demonſtratum eſt.) Repletio verò ipſa, vt & id in libro de plenitudine oſtendimus, primũ minimè lædit actionẽ, ſed intermedio quodã alio affectu, quem affectum quidem aliter Eraſiſtratus, aliter Aſclepiades, etiam Pneumatici Medici appellati alio modo procreari conſtituerunt. Dictum autem eſt à nobis pluribus, quomodo ab vtrâq; plenitudine morbi exoriantur. Duplex enim prodita eſt plenitudo, altera quidem quoad vires; altera verò quoad vaſorũ cauitatẽ. Quæ igitur quoad vires, ea quidẽ & humores ad corruptionẽ ducit, & fluxionẽ ad imbecilliores corporis partes immittit. Quæ verò quoad affuſionem, ea & vaſorũ ora aperit, & eorũ rupturas molitur, interdum etiam repentinam mortem infert, quum corporis perſpirationes obſtruat. Itaq; curatio dicitur, non ſolùm eorũ qui iam procreati ſunt morborum, *verùm* etiam eorum quæ morbos procreant. At ſi quis proprio cauſarum ipſarum nomine vti voluerit, antecedentes morborum cauſas eiuſmodi appellabit, quemadmodum Athenæus. Eas verò vnde rurſum hæ ipſæ antecedentes ordinem ducunt, primitiuas, ſeu euidentes vo-

Τὰ νοσήματα τε & τὰς τ νοσημάτων αἰτίας, ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐκβάλλεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΡΗΣΙΣ α'.

ΕΙδέναι χρὴ καὶ τάδε πρὸς τοῖσιν, ὅτι ὁκόσα πλησμονὴ τίκτει νουσήματα, κένωσις ἴηται· ὁκόσα δὲ ἀπὸ κενώσιος γίνεται νουσήματα, πλησμονὴ ἴηται· ὁκόσα δὲ ἀπὸ ταλαιπωρίης γίνεται, ἀνάπαυσις ἴηται· ὁκόσα δὲ ἀνάπαυσιν ἀχρὴν νουσήματα τίκτει, ταλαιπωρίη ἴηται. Δεῖ δὲ ξύμπαντα γινώσκειν τὸν ἰητρὸν ἰσχυρὸν ἐόντα τοῖσι κατηκόοσι, καὶ νουσήμασι, καὶ ἐδέσι, καὶ ὥρῃσι, καὶ ἡλικίῃσι, καὶ τὰ ξωτείνοντα λύειν, καὶ τὰ λελυμένα ξωτείνειν. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα ὁ κάμνων ἀναπαύοιτο, ἥτε ἴησις, τοῦτό μοι δοκέει εἶναι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΙΑΤΤΗΣ ὅλης τ ῥήσεως ἑκάστου στίχου, Διοσκουρίδης προσέγραψε σημεῖον ὃ καλοῦσιν ὀβελόν, οἷῳ σημείῳ καὶ Ἀρίσταρχος ἐχρήσατο πρὸς τὰ τοιαῦτα, πρὸς τοὺς ὑποπτευομένους ὑπ' αὐτοῦ στίχους. Τοῦτο μὲν ὁ Διοσκουρίδης ἔγραψεν, εἰκάζων ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ῥήσει Ἱπποκράτους τ Θεσσαλοῦ υἱέος. δύο γὰρ υἱοὶ οὗτοι γεγόνασι τῷ μεγάλου Ἱπποκράτους, Θεσσαλὸς, καὶ Δράκων, ὧν ἑκάτερος πάλιν Ἱπποκράτεις ἐγέννησεν. ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν ῥῆσιν εἰρημένα· προσήκει δέ που καὶ ἡμῖν ὑποσκέψασθαι πρὸς αὐτὴν, ἑκάστην τὴν λέξεων ἰδίᾳ προσφυσαμένους, ὁκόσα πλησμονὴ τίκτει νουσήματα, κένωσις ἴηται. οὐ γὰρ τόδε φαῦλα συνεχῶν αἴτιον νόσων ἐστὶ πλησμονή τε καὶ κένωσιν, ἑκάτερόν τε καὶ τὴν ἐφεξῆς εἰρημένων, τὴν γίνεσθαι ἀπὸ πλησμονῆς, ἢ τι τῶν ἄλλων. ἀληθὲς μὲν γὰρ, ὅτι γίνεσθαί τινα νοσήματα ἀπὸ πλησμονῆς, ἢ τινῶν πλησμονῶν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει οὕτως, ἢ ἐκείνως εἰπεῖν, οὐκ ἀληθὲς δὲ συνεχῶν αἴτιον ἐστὶ νοσημάτων πλησμονή. ἡ μὲν γὰρ νόσος αὐτὴ πάθησίς τίς ἐστιν ἐν ζώου σώματι, προῦσα βλάπτουσα τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐν τῷ περὶ τῆς τῶν νοσημάτων διαφορᾶς γράμματι δέδεικται. πλησμονὴ δὲ, προῦσα μὲν ἐνέργειαν οὐ βλάπτει, καθάπερ δέδεικται καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῷ περὶ πλήθους λόγῳ· διαφορὰ δέ τινος ἑτέρας διαθέσεως, ἣν ἔνιοι διάθεσιν, Ἐρασίστρατος μὲν ἕτερος, Ἀσκληπιάδης δ' ἕτερος, οἱ πνευματικοὶ δ' ὀνομασθέντες ἰατροὶ, κατ' ἄλλον ἕτερον τρόπον ἐπιφανῆναι γίνεσθαι. λελέκται δὲ καὶ ἡμῖν ὅτι πλέον, ὅπως ὑφ' ἑκατέρου πλήθους νοσήματα γίνεται. διττὸν γὰρ ἐδείχθη τὸ πλῆθος, ὡς μὲν πρὸς τὴν δύναμιν, ἕτερον, ὡς δὲ πρὸς τὴν καλότητα τῶν ἀγγείων, ἕτερον. τὸ μὲν οὖν ὡς πρὸς τὴν δύναμιν, εἰς διαφθορά τε τοὺς χυμοὺς ἄγει, καὶ ῥοῦν παῖς ἀδενεστέρους ἐπὶ τὰ σώματα μείζους ἐπιπέμπει. τὸ δ' ὡς πρὸς τὸ ἔγχυμα, τάς τ' αἱματώσεις τε καὶ τὰ ῥήξεις τῶν ἀγγείων ἐργάζεται, καὶ ποτὲ θανάτους ἐξαφνιδίους, ὅταν ἀποφράξῃ τὰς διαπνοὰς τῷ σώματος. ἴασις οὖν λέγεται καὶ τῶν τοιούτων τὰ νόσους, οὐ μόνον αὐτὸ τὴν ἤδη γεγενημένων νόσων. εἰ δὲ τὰ κυρίως κατ' αὐτὸν ὀνόματι χρῷτο τις, προηγούμενα τῶν νόσων ἐρεῖ τὰ ἰάματα τῶν αἰτίων, ὥσπερ Ἀθηναῖος. ὑφ' οὗ δὲ πάλιν αὖθις τοῦτο τὸ προηγούμενα γίνεται, προκαταρκτικά τε καὶ προκαθάρματα καὶ-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 133 sur 276

λέσης. πλῆθος γὰρ ἐδεσμάτων, ἀπεψίαι τε καὶ λουτρὰ, καὶ A
γυμνάσια μὴ καλὰ καιρῷ γεγονότα, καὶ πόνοι ὅσα διὰ πλῆθος
ἐν τῷ τοιῷδε τῶν τοιούτων καθαρκτικῶν αἰτιῶν ἐστὶν ἐπιτήδεια,
τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἑκάστης νόσου, γίνεται ποιητικά. ὁκόσα
δὲ ὑπὸ κενώσιος γίνεται νουσήματα, πλησμονὴ ἴσχει. οὐ
κυρίως δοκεῖ κεχρῆσθαι τῷ τῆς πλησμονῆς ὀνόματι νῦν, ὁ
γράψας τὸν ῥῆσιν τοῦτον, πρώτων εἰωθότων οὐ μόνον ἰατρῶν,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὃ τῆς πλησμονῆς ὄνομα
μᾶλλόν πως ὅτι φέρειν τῆς ὑπερβολῆς τῆς συμμέτρου ποσό-
τητος, οὐ μὴν γε τὸν κενωσιν ἐπιμορφοῦσθαι ἀφ' ἑαυτῆς
ἀμετρίας. ἀκουσον οὖν ἐφεξῆς τὸν σταθμοῦντα τὰς ἀμε- B
τρίας λόγον. ὄντων γὰρ ὕλων συμμέτρων σιτίων, ὡς πρὸς
τὸν τῶν ὕλος ἕξιν, ὑγιαίνοντος μὲν, ἔνδεια καὶ ὑπερβολὴ κατὰ
τὸν πρὸς ταῦτα λόγον νοοῖντο. ὁ δὲ κενωθεὶς εἰ
μέλλοι πληροῦσθαι, τὸν ποσότητα τῆς ἐμπροσθεν ὑπαρχού-
σης αὐτῷ συμμετρίας αὔξησοῖτο. ἐνὸν γὰρ ὅσα πρὶν κενω-
θῆναι προσφέρεσθαι σιτία, τοσαῦτα καὶ νῦν προσφέρηται,
ὁ κενωθεὶς οὐδέποτε ἀναπληρώσει. τεχνίτου δέ ἐστι, μετρίως
ποιήσασθαι τὸν πρόσληψιν αὐτῶν, καὶ μήτε πρόσω χαίρειν ἐμ-
πιπλάσαι, μήτ' ὀλιγωρίης τε καὶ ἀμελίης ὃ κενωθεὶς. δοκοῦσι
δή τινες τῶν ἰατρῶν τοὺς κενώσεις, μηδέποτε νόσων αἰτίας γί- C
γεσθαι. μόνας γὰρ ἐργάζεσθαι φασιν αὐτοὺς, τῆς μὲν δυνάμεως
ἀῤῥωστίας, τῆς δὲ ἕξεως τοῦ σώματος ἰσχνότητα, μηδὲν δὲ τῶν
νοσημάτων ὑπ' οὐδείας γίνεσθαι, ἀλλ' οὗτοί γε οὐχ ὁρῶσι
τοὺς γιγνομένους νόσους τοῖς ἀμέτρως κενωθεῖσιν. ἐπίμως τε γὰρ
καὶ ὅτι τοῖς τυχοῦσιν προσφάσεσι καταψύχονται, καὶ πάλιν
οὐκ ἰσχνοῦνται ταχέως, καὶ κόποις ἀλίσκονται ῥᾳδίως, καὶ πᾶσι τοῖς
ἔξωθεν αἰτίοις. ὥσπερ γε καὶ ὑπὸ ἀγρυπνίας, καὶ λύπης, καὶ
ἀπεψίας, καὶ ὀργῆς εἰς νόσους ἅλλονται μᾶλλον οὗτοι τῶν εὐεκ-
τοιούντων. ὁκόσα δὲ ὑπὸ ταλαιπωρείης γίνεται, ἀνάπαυσις D
ἴσχει. ταλαιπωρείας δηλονότι κέκληκεν, ὅσαι κατὰ τοὺς ἀμέτρους
κινήσεις γιγνόμεναι, ὅτι δεῖ ἀναπαύεσθαι χρὴ τοὺς οὕτω διατι-
θεμένους, ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι γινώσκουσι καὶ πρόσθοισι,
μηδὲ πυθέσθαι τῶν ἰατρῶν δεόμενοι. δεδήλωται δή μοι ὅτι καὶ
τὰ ἄλογα ζῶα, οὐ μόνον αὐθρωποι διὰ τὴν ὀκνηρίην τοῖς
βλάπτουσι, τοὺς βλάπτας ἐπιμορφοῦται. ὁκόσα δὲ ὑπὸ τέρψιος
ὀργῆς νουσήματα γίνεται, ταλαιπωρίη ἴσχει. οὐδὲ γὰρ ὀργὴ
πρήσσεται τε καὶ δι' ἑαυτῆς, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἐργά-
ζεται τὰς νόσους. ἥκιστα τε γὰρ διαφορεῖται τοῖς ὀργῇσι τὰ
τοῦ σώματος μόρια, ῥῤωστότερά τε γίνονται ὡς ἑκάτερον
ὑπὸ αὐτῆς γίνεσθαι πλῆθος. ἡ τοίνυν ἀμέσοτέρα κίνησις, E
ἰσχυροτέρας μὲν οὐκ ἐργάζεται τὴν δυνάμιν, ἐκκενοῖ δὲ τὴν
οὐσίαν τῶν ἀφιεμένων ὑγρῶν. δῆλον οὖν ὅτι εἰ καὶ
κατ' αὐτὴν βραχὺ πλεονάσειεν, ἡ προσήκει τῆς συμμέτρου
κινήσεως, κοπώδη μὲν ἥρεμα διὰ ταύτης γίνεσθαι τὸν ἄνθρω-
πον, οὐ μὴν πυρέξαι γε. ὃ δὲ ξύμπαν, γινώσκειν δεῖ τὸν ἰητρὸν
ἑαυτὸν ἴσα θαι τοῖσι καθιστηκόσι νουσήμασι, κατ' εἶδος, κατ' ὥρην,
καὶ ἡλικίην. εἴδεσιν ἔοικε λέγειν τὰς τοῦ σώματος φύσιας, ὧν
τὴν οὐσίαν ἐν τοῖς τῶν τεττάρων στοιχείων κράσι δεδείχαμεν εἶ-
ναι. νοσήματα μὲν οὖν ἀπέφηνε διὰ τῶν ἐναντίων τοῖς δυνάμεσιν, F
οὐ τὴν προσχείρισιν φαινομένοις ἐδείξατο θεραπεύοντα. φύσις δὲ
σώματος, ὅπερ ἐστὶν ἡ κρᾶσις, ἃ πᾶσα διὰ τῶν ἐναντίων ἐπιμορ-
φοῦται, ὥσπερ οὐ δὴ ὥραι καὶ ἡλικίαι. γίνονται μὲν γὰρ τινες
εὔκρατοι, καθάπερ καὶ δύσκρατοί τινες ἕτεραι, τῶν μὲν εὐκρά-
των ἡ εὐκρασία φυλάττεται διὰ τῶν ὁμοίων, τῶν δὲ δυσκρά-
των ἡ δυσκρασία διὰ τῶν ἐναντίων ἐπιμορφοῦται. διώρισαι δὲ

cabis. Ciborum enim copia, cruditates, balnea, & exercitationes quæ intempestiuè fiunt, & quæque omnia in commentario de procatarcticis causis recensuimus, antecedentium causarum cuiusque morbi fiũt effectrices. *Qui verò ab euacuatione oboriuntur, eos curat repletio.* Non proprie vsus esse videtur præsenti *repletionis* vocabulo qui hanc sententiam scripsit, quum omnes non modo Medici, sed & cæteri Græci id repletionis nomen vtcunque magis adhibere excessibus commoderatę quantitatis consueuerint, non autem euacuationem per contrariam immoderationem corrigere. Audi igitur subsequentem rationem quæ immoderatis excessibus fauet. Sunt cibi quidam qui vt ad alicuius iam sani habitum moderati sunt, horum collatione excessum & defectum intelliges. Qui verò vacuatus est, si id quod de suæ prioris mediocritatis quantitate detractum est resarcire velit; cibum adaugebit, qui si tantundem nunc alimenti ingerat quantùm antequam vacuaretur solitus erat, nunquam id quod exinanitum est replebit. Ad artificem sanè pertinet moderatè incrementum id afferre, vt neque intempestiuè repleat quod demptum est, neque cõfertim atque repente. Sunt nonnulli ex medicis qui nolint in causis morborũ ponendas esse vacuationes, quas dicunt tum virium imbecillitatẽ, tum habitus gracilitatẽ solummodo parere, & quòd nullus vnquã morbus ex defectu oritur. Hi profectò non animaduertũt qui morbi eos arripiãt, qui immoderatè vacuãtur. Nã facillimè ex quacũq; occasione refrigerãtur, itémq; paruo negotio vruntur, faciles etiam vt in lassitudines incurrant, omnibúsque externis causis obnoxij sint, & longè præterea magis ij ex vigilia, tristitia, cruditate & ira, quàm qui bono sunt habitu, in morbos decidunt. Quos labores gignunt, quies remedio est. Labores eos appellat qui in motionibus fiunt præter modum. At verò qui in hũc modum affecti sunt, quòd quiete sint reficiendi: nemo mortalium est qui hoc nesciat, quique id etiam non agat vt neque in hac re medici consilium expectent: imò & bruta etiam (vt iam ostendimus) nedum homines, noxam per ea quæ contraria sunt, lędentibus auferunt. Quos nimium induxit otium, labor tollit. Neque primùm & per se otium morbos excitat, sed media plenitudine; otiosis enim minùs corporis particulę digeruntur, & præterea imbecilliores redduntur, vt inde vtraque gignatur plenitudo. Itaque immoderatior motus vires quidem nequaquam validiores reddit, humores tamen qui redundãt euacuat. Liquet igitur quòd si in his motus qui modum parumper excedat adhibeatur, senfim à lassitudine capietur homo, vt tamen non illico febricitet. Summatim verò sciendum quòd oportet medicum præsentibus morbis, formis, anni tempestatibus, ætatibúsque contrarium opponere. Formas appellare videtur corporum naturas, quarum substantiam ostendimus in tẽperatura quatuor elementorum sitam esse. Morbi itaque curantur ab his quæ facultatibus contraria sunt, vt iam monstratum est, non autem apparentibus imaginationibus. Porrò natura corporis quæ temperamento idem est, non omnis per contraria corrigitur: quemadmodum neque anni tempora aut ætates; sunt enim in ipsis temperatæ quædam, sicuti multæ etiam intemperatæ; vnde temperatarum similibus seruatur temperies, contrariis verò intemperies intemperatarum emendatur. Hæc quippe

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 134 sur 276

in libris de tuenda ſanitate definita ſunt. Atque contendentia laxare, laxata verò contendere. Nequaquam vt decebat morborum oppoſitionem conſtituit: contendenti enim laxans, laxato contentum propriè opponitur; contendentia verò & laxantia propriè de cauſis, & non de læſis dicuntur corporibus: contenta autem & laxata ad ipſa læſa iam corpora referuntur. Præterea etiam contenta & laxata corporum nomina ſunt, minimè verò morborum contentorum aut laxatorum: quemadmodum durum & molle, rarum & denſum: de quibus à nobis probè in ſexto epidemiorum libro actum eſt eo loco. Cutis duræ mollitio, contentæ remiſſio; Quo etiam in libro ſubinde de condenſando quod rarefactioni contrarium eſt, ſermonem habuimus; Id autem cum incraſſare idem eſt, ſicut incraſſatum & denſatum.

περὶ τούτων ἐν τῇ τῶν ὑγιεινῶν πραγματείᾳ. καὶ τὰ ξηωτείνοντα λύειν, καὶ τὰ λελυμένα ξηωτείνειν. καὶ κατὰ ὀρθὸν ἐποιήσατο τὴν τῶν νοσημάτων αἰτίησιν. ὡς μὲν γὰρ ξηωτείνοντες τὰ λύοντα, ὡς δὲ λελυμένῳ, τὰ ξηωτεταμένα καὶ αὐτίησιν οἰκείως ὀνομάζει. λέγει γὰρ τὰ μὲν ξηωτείνοντα καὶ λύοντα κυρίως ὅτι τῶν αἰτιῶν, οὐκέτ' ἐπ' αὐτῶν τῶν βλαπτομένων σωμάτων, ἔμπαλιν γὰρ τὰ σηωτεταμένα καὶ λελυμένα, κατὰ τῶν ἤδη βεβλαμμένων, ἔπειτα καὶ σηωτεινόμενα καὶ λυόμενα, σωμάτων ἐστὶν ἃ νοσημάτων ὀνόματα, σηωτεινομένων καὶ λελυμένων. ὥσπερ γε καὶ τὸ σκληρὸν, καὶ τὸ μαλακὸν, ἀραιόν τε καὶ πυκνὸν, ὑφ' ὧν εἴρηται κάλλιον ἐν τοῖς ἔκτῳ τῶν ἐπιδημιῶν ἐν τῇδε τῇ λέξει. διέρματος σκληροῦ μάλαξις, σηωτεταμένου χάλασις. εἴρηται δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ κατὰ τὸ σηωεχὲς καὶ πυκνὸν τοῦ σεγαῶσαι, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τοῦ ἀραιῶσαι. τοῦτο δ' αὖ πάλιν τοῖς πυκνουμένῳ τὸν αὐτὸν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ γε καὶ τὸ πεπυκνωμένον τοῖς ἐσεγνωσμένῳ.

A

B

Morbos tum à victu tum ab aëre oriri.

TEXTVS HIPPOCRAT. II.

MOrbi verò oriuntur partim quidem ex viuendi ratione, partim verò ex ſpiritu quem introducendo viuimus.

C

COMMENTARIVS GALENI.

VIctum nonnunquam ſolum cibum potúmque appellant, ſæpe etiam hoc nomine omnia vitæ inſtituta comprehenduntur, qua ſignificatione hîc vſurpatum eſſe eſt arbitrandum. Neque enim ex his ſolùm quæ comedendo vel bibendo ingerimus, verùm ex balneis quoque & exercitationibus, otio, vigiliis, mœrore, ira, refrigeratione & æſtu morbi ortum habent, quandoque etiam ex ſolo ſpiritu quo reſpiramus, lædimur, vt in locis qui charonij dicuntur.

D

Τὰ ἀπὸ τῶν διαιτημάτων τε καὶ τοῦ ἀέρος νοσήματα γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. β'.

ΑΙ δὲ νοῦσοι γίνονται, αἱ μὲν ἀπὸ διαιτημάτων, αἱ δ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ εἰσαγόμενοι ζῶμεν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΔΙαιτήματα καλοῦσιν ἐνίοτε μὲν αὐτὰ μόνα τὰ σιτία καὶ τὰ ποτά. πολλάκις δ' ἐπειλαμβάνονται ἐν τῇ προσηγορείᾳ καὶ τῶν ὑπτιηθυμάτων, καὶ νῦν οὕτως εἰρῆσθαι νομιστέον. οὐ γὰρ ἀπὸ μόνων, ὧν ἐσθιόμεθά τε καὶ πίνομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λουτρῶν, καὶ γυμνασίων, ὀργῆς τε καὶ ἀγρυπνίας, καὶ λύπης, καὶ θυμοῦ, καὶ ψύξεως, καὶ ἐκκαύσεως αἱ νόσοι γίνονται. πολλάκις δ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος μόνου καθ' ὃ εἰσπνέοντες ἢ βλαπτόμεθα γίνεσθαι. καθάπερ ἐν τοῖς χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις.

Vnde petenda dignotio morborum ab aëre, aut victu ortorum?

TEXTVS HIPPOCRATIS III.

ATtrorumque cognitionem ita facere oportet. Quum multi homines vno morbo eodem tempore corripiuntur, in id quod maximè commune eſt, quoq; omnes vtimur potiſsimùm reijcienda cauſa eſt. Id autem eſt, quod inſpirãdo trahimus. Quod enim viuendi cuiuſque noſtrũ ratio in cauſa non ſit, iam liquidò conſtat, quum morbus omnes continẽter attingat, & iuuenes & ſenes, & mulieres, & viros, perindéq; temulentos, & abſtemios, tam eos qui mazam, quàm qui pane victitant, & eos qui multis, quàm qui paucis exercitationibus vtũtur. Non igitur victus rationi aſſignanda cauſa eſt, quum cuiuſuis generis victu vtentes eodem modo corripiuntur, ſua proculdubio cuique viuendi ratio in cauſa eſt.

E

F

COMMENTARIVS GALENI.

QVod communem cauſam habeat ſiquid multis morbis commune ſit, probè profectò ab eo dictum eſt, perinde ac cætera huius orationis: vt tamen id non omnino rectè dictum ſit, *quòd ortus cõmunium morborum in aërem ſolummodo ſit*

Ὅθεν ἀφίγνωσις τῶν νοσημάτων τῶν ἀπὸ τῶν διαιτημάτων τε καὶ τοῦ ἀέρος γεγονότων;

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. γ'.

ΤΗΝ δὲ ἀφίγνωσιν ἑκατέρων, ὧδε χρὴ ποιέεσθαι. ὁκόταν μὲν ὑπὸ ἑνὸς νουσήματος πολλοὶ αὖθις ἅμα πίπτωσι καθ' ὃν αὐτὸν χρόνον, τῶν αἰτίων χρὴ αἰσθάνεσθαι τοῦτο ὃ, τι ἂν κοινότατόν ἐστι, καὶ μάλιστα αὐτῷ πάντες χρεώμεθα. ἔστι δὲ τοῦτο ὃ ἀναπνέομεν. φανερὸν γὰρ δή, ὅτι τὰ γε διαιτήματα ἑκάστου ἡμέων οὐκ αἰτίη ἐστὶν, ὅτε ἅπαντας πάντων ἢ νοῦσος ἕξῃς, καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν γυμναζομένων, καὶ τῶν ὑδροποτεόντων, καὶ τῶν μάζαν ἐσθιόντων, καὶ τῶν ἄρτον σιτεόντων, καὶ τῶν πολλὰ παλαιπωρεόντων, καὶ τῶν ὀλίγα. οὐκ ἂν οὖν τά γε διαιτήματα αἴτια εἴη, ὁκόταν διαιτώμενοι οἱ αὖθις ἅπαντες πάντα τρόπον, ἁλίσκωνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς νούσου.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΤΙ μὲν ὃ κοινὸν πολλοῖς νοσήμασι κοινῶς ἔχῃ τῶν αἰτίων, ὀρθῶς εἶπεν, ὥσπερ γε καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ καλὰ τῶν ῥήσεων, οὐ μὴν ὀρθῶς εἰς μόνον τὸν ἀέρα τῶν κοινῶν νοσημάτων ἀναφέρει γε-

νεσιν. εἰ γὰρ οἱ ἐν Αἴνῳ ἐν λιμῷ ὀσπριοφαγέοντες σκελέων ἀκρατέες ἐγίνοντο, ἀτὰρ καὶ οἱ ὀρχοφαγέοντες γονυαλγέες. ἴσμεν δ' ὅτι καὶ πυρετοὶ ἡμισαπεῖς ἀφ' λιμὸν ἀναγκασθέντες ἐσθίειν τινές, κοινὸν ἀπὸ τῆ κοινῆς αἰτίας ἐνόσησαν νόσημα, καὶ που στρατόπεδον ὅλον ὕδατι μοχθηρῷ χρησάμενον, ὁμοίως ἐν ἅπασι τοῖς στρατιώταις τὴν βλάβην ἔσχε, τὰ δ' ἄλλα τῆς ῥήσεως δῆλα.

referendas, quando præ fame in Æno leguminibus vescentes, crura imbecillia habuêre, qui verò eruo, illis genua dolebant. Iam etiam nouimus quòd comesse semiputridum triticum famis necessitate compulsi quidam, communi morbo ex communi causa arrepti sunt. Sed & exercitus quandoque dum prauis vterentur aquis, simili in omnibus militibus noxa vexatus est. Cætera huius capitis clara sunt.

Πῶς δεῖ τὴν διαιτὴν τοῖς νοσοῦσιν ἐφίστασθαι.

Quomodo diæta ægris præscribenda.

ΡΗΣΗΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. δ'.

TEXTVS HIPPOCR. IV.

Ὁκότε δ' αἱ νοῦσοι γίνωνται πάντοδαπαὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δῆλον ὅτι τὰ διαιτήματά ἐστιν αἴτια ἑκάστοις ἑκάστοισιν. καὶ τὴν θεραπείην χρὴ ποιέεσθαι, ἀναπολέοντα τῇ τροφῇ τῆς νούσου, ὥσπερ μοι πέφασται καὶ ἑτέρωθι, καὶ τῇ τῶν διαιτημάτων μεταβολῇ. δῆλον γὰρ δή, ὅτι οἷσί γε ἔθος ἐστὶ χρέεσθαι ὁ ἄνθρωπος διαιτήμασιν, οὐκ ὀπιτήδεά οἱ ἐστιν, ἢ πάντα, ἢ τὰ πλείω, ἢ ἔν γέ τι αὐτέων. ἃ χρὴ καταμανθάνοντα μεταβάλλειν, καὶ σκεψάμενον τὸν ἄνθρωπον, τὴν φύσιν, τὴν τε ἡλικίην, καὶ ὃ εἶδος, καὶ τὴν ὥρην τοῦ ἔτεος, καὶ τῆς νούσου τὸν ἕσπον, τὴν θεραπείην ποιέεσθαι, ποτὲ μὲν ἀφαιρέοντα, ποτὲ δὲ προσιέντα, ὥσπερ μοι καὶ πάλαι εἴρηται, προσὸς ἑκάστας τῶν ἡλικιέων, καὶ τῶν ὡρέων, καὶ τῶν εἰδέων, καὶ τῶν νούσων, ἔν τε τῇ φαρμακείῃ προστρέπεσθαι, καὶ ἐν τοῖσι διαιτήμασιν. ὁκόταν δὲ νούσημάτος ἐνὸς ὀπιτήδεια καθαρῇ, δῆλον ὅτι οὐ τὰ διαιτήματα αἰτιά ἐστιν, ἀλλ' ὃ ἀναπέφορμεν, τοῦτ' αἴτιόν ἐστι καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι νεωτερίων ὕλην ἀπόκρισιν ἔχον αὖ εἴη. τοῦτον οὖν χρὴ τὸν χρόνον τοῖς προαιρέσιας ποιέεσθαι τοῖσιν ἀνθρώποισι τοιάσδε. τὰ μὲν διαιτήματα μὴ μεταβάλλειν, ὅτι γε οὐκ αἰτιά ἐστι τῆς νούσου. τὸ δὲ σῶμα ὁρῆν ὅκως ἔσται ὡς ἀογκότατον καὶ ἀδενέστατον. τήν τε σιτίων ἀφαιρέοντα, καὶ τὴν ποτῆ οἷς ἐώθη χρέεσθαι κατ' ὀλίγον. ἰὼ γὰρ μεταβάλλη ταχέως τὴν διαιτὴν, κίνδυνος καὶ ἀπὸ τῆς μεταβολῆς νεώτερόν τι γενέσθαι ἐν τῷ σώματι. ἀλλὰ χρὴ τοῖσι μὲν διαιτήμασιν οὕτω χρῆσθαι, ὅτε γε φαίνεται, σῶζον ἀδικέοντα τὸν ἄνθρωπον. τὸ δὲ πνεύματος, ὅκως ῥοῦσις ὡς ἐλαχίστη ἐς τὸ σῶμα εἰσίοι, καὶ ὡς ξενοπάτη ἔσαι, προμηθέεσθαι. τὴν δ' αὖ χωρέων, ἐς τοὺς τόπους μεταβάλλοντα εἰς δύναμιν, ἐν οἷσιν αἱ ἡ νοῦσος κατισχήκει, καὶ τὰ σώματα λεπτοῦντα. οὕτως γὰρ ἂν ἥκιστα πολλοῦ τε καὶ πυκνοῦ πνεύματος χρήζοιεν οἱ ἄνθρωποι.

Quum verò eodē tēpore cuiusq; modi morbi oriuntur, sua proculdubio cuiq. viuēdi ratio in causa est; adhibēdāq; curatio, aduersꝰ morbi causā instādo, quēadmodū aliàs etiam à nobis dictum est, & victus rationē immutando. Quandoquidē cōstat victus genus quo quis vtitur, aut ex toto, aut magna ex parte, aut in eorum aliquo minimè ei esse accommodatū. Quo cognito immutare, & adhibita in cōsiderationē cuiusq; natura, ætate, forma, anni tēpore, & morbi genere ad curationē aggredi oportet, nunc quidē detrahendo, nunc verò addendo, ita vt (quemadmodū iamdudum à me dictum est) ad singulas ætates, & anni tēpora, & naturas, & morbos, contrariā tū medicamentorū tum victus rationem adhibeas. At verò vbi morbus aliquis populariter grassatus fuerit non victus rationē in causa esse, sed quod spirando ducimus, manifestum est, ipsúmque morbosam quandā excretionem planè obtinere. Eo igitur tēpore his exhortationibus homines sunt admonendi, vt ne victus quidem rationem immutent, quum morbi causa minimè existat. Prouideant etiā, vt corpus quàm minimè intumescat, sitq. attenuatissimū, tum cibos, tum potus quibus vti cōsueuerint sensim demēdo. Si quis enim subitò victus rationem immutet, ne quid in corpore ex immutatione innouetur, periculū est. Sed solita victus ratio seruāda est, vbi nihil quidem ledere videtur, atque insuper vt aëris quàm minimū in corpus influat, ísque vt maximè peregrinus sit, prouidendum, tum regionum loca, in quibus morbus consistit, quoad eius fieri poterit permutando, tum corpora extenuando. Ita enim minimè multum ac frequentem spiritum homines ex necessitate attrahent.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

COMMENTARIVS GALENI.

Ἐλλιπῆ τὴν ἴασιν ἔσχαψε τῶν κοινῶν νοσημάτων, ὅταν μετὰ τοῦ περιέχοντος γίγνηται. πολλάκις μὲν γὰρ ἀναθυμιάσεις τινὲς ἐξ ἕλους, ἢ λιμνῶν, ἢ τελμάτων, ἢ γῆς τοιαύτης, αἰτίαι γίγνονται τῶν τοιούτων νοσημάτων. ἔστι δ' ὅτε μόνη τῶν ὡρῶν ἡ κρᾶσις. ὅτι μὲν οὖν τῶν ἀναθυμιάσεων, ἰδίωτητι μᾶλλον ὅλης τινὸς οὐσίας, οὐχ ἁπλῇ ποιότητι λυμαινομένων τοῖς σώμασιν, ὀρθῶς ἔργαψε τὴν θεραπείαν, εἰς δύο σκοποὺς ἀναγων σκοπεῖν, ἀμείβειν τε τὸν χωρίου, καὶ χρείαν ὀλίγης τῆς εἰσπνοῆς. ὅτι δὲ τῶν ἀπὸ ποιότητος βλαπτομένων, οὐ μόνον

Mancam cōmunium morborū quorū causa sit circūfluus aër, curationē protulit. Nonnūquam enim halitus stagnorū paludū & cœnosorū locorū vel huiuscemodi alicuius terræ istiusmodi gignēdis morbis occasionē præstat: interdū verò sola anni tēporū intēperies. Rectè igitur cùm halitus sola potiùs substātię proprietate, quàm simplici aliqua qualitate corporibus noxij sint, curandi rationē explicuit, rem hāc in duos referēs scopos, locorū mutationē ac vsum modicæ respirationis. At verò in his qui ex qualitate lædūtur, non morborū

modò

modò iamdum factorũ curatio, verùm & cuſtodia ne illi ſuboriantur, per contrarias perficitur qualitates, quia ſi corpus ab immoderato offendatur calore, per refrigerãtia; ſi ex frigore, per calefaciẽtia, & pari etiam modo in aliis tam ſimplicibus, quàm compoſitis qualitatibus. Iam autem à nobis de his indicationibus quæ ab ætatibus, anni temporibus corporúmque temperamentis ſumendæ ſunt, actũ eſt. Illud verò τῇ φαρμακείᾳ προσπέπεσθαι dictum arbitror pro προσφέρεσθαι id eſt, occurrere morbis per contraria. Nam nunc etiam in Aſia dicunt aliquem alicui προσφέρεσθαι χρηστῶς, ἢ φιλικῶς, ἢ ἀπίστως, ἢ ἀπιστῶς, bene cum eo agere, vel amicè; vel perfide, vel crudeliter.

A ἡ θεραπεία τῶν γεγενότων ἤδη νοσημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ προφυλακὴ τοῦ μὴ ὅλως συνίστασθαι, δι' ἧς τῶν ἐναντίων ἕξεων ποιοτήτων. εἰ μὲν ἀπὸ θερμότητος ἁμέτρου βλάπτοιτό γε τὸ σῶμα, δι' ἧς τῶν ψυχόντων. εἰ δὲ ἀπὸ ψύξεως, δι' ἧς τῶν θερμαινόντων, ὁπότε τε τῶν ἄλλων ποιοτήτων ἁπλῶν τε καὶ συνθέτων, ἀεὶ τἀναντίον. πρὸς δὲ τῆς ἀπό τε τῶν ἡλικιῶν, καὶ τῶν ὡρῶν, καὶ τοῦ σώματος κράσεων ἐνδείξεως, εἴρηται μοι πρόσθεν. τὸ δὲ τῇ φαρμακείᾳ προσπέπεσθαι, δοκεῖ μοι λελέχθαι νῦν, ἀντὶ τοῦ προσφέρεσθαι τοῖς νοσήμασιν ὀρθῶς ὑπεναντίου. λέγεται δὲ καὶ νῦν ἔτι παρὰ τοῖς Ἀσίαν. ὁ δέ τις αὖ θεσπέσιος προσφέρεσθαι παρὰ δὲ χρηστῶς, ἢ φιλικῶς, ἢ ἀπίστως, ἢ ἀπιστῶς. B

Morbos ratione partium robuſtiorum aut imbecilliorum faciliùs aut difficiliùs curari.

TEXTVS HIPPOCRATIS V.

MOrbi autem à robuſtiſſima corporis parte orti, grauiſsimi exiſtũt. Etiáſi vnde originẽ ſumpſerunt, iſthic perſtiterint, quum pars robuſtiſſima laboret, corpus vniuerſum laborare neceſſe eſt. Quod ſi ad imbecillioré aliquã ex robuſtiſſima deuenerint, difficiles habẽt ſolutiones. Quicũq; verò ab imbecillioribus, ad robuſtiores veniũt, faciliùs ſoluũtur quòd quæ influũt facilè per vim liberãtur.

COMMENTARIVS GALENI.

SIue membrũ, ſiue corpus valentiſſimũ quis dicat, id propriè dicet quod ad actiones validiores obeũdas ſit optimè conſtructũ: quo pacto Herculem fuiſſe robuſtiſſimũ dicimus. Altero etiã modo validũ eſſe hoc corpus dicimus, vel hoc membrum pro hac certa actione quemadmodum aliud pro alia, & in omnibus alicui quidem ſingularum actionũ robur adſit, ita tamen vt aliud in corũ alio robur habeat. vna itaq; actio earum motionũ quæ in animãte voluntariæ ſunt, vt ſi aut currat, aut cum aliis animantibus congrediatur, aut corpus aliquod animatũ vel inanime diuellat, aut quicquã auellat. Eſt & vna alia facultas quæ ad actiones vitales pertinet, vnde arteriæ & cor habent quod pulſent. In his præterea quæ genere inter ſe differũt, ſunt aliæ quædã diſſimiles quæ nõ modo in animalibus, ſed etiã in plantis reperiũtur, quapropter naturales eas nominamus, attractrix, cõtentrix, alteratrix & expultrix. Poteſt itaque aliàs quidẽ in alio atque alio corpore venter, verbi gratia facultatẽ quantùm ad vnã quampiã actionẽ ſpectat, robuſtiſſimã habere, vt ad contentricẽ aut alteratricẽ: nonnũquam etiã vel iecur, vel lien, vel aliorũ aliquod. Contrà etiam in animante eodem inualida erit ventris vel expultrix facultas, quas tamen iecur robuſtiſſimas obtinebit. Sed is author qui hæc litteris mandauit, iſta prætergreſſus eſt. Mihi verò robuſtum videtur intelligere id quod præter hoc quod à cauſis quæ morbos pariunt haud facilè afficitur, habet etiã vt ſi in ipſo aliqua humorũ excreſcat redundantia, in aliud quodpiã membrũ ope expultricis facultatis propellat. ſed eſt ſanè manifeſtũ quòd oportet vt valẽtius ſit id quod propellit, eo quod recipit. Erit quippe in omni corpore hoc quidẽ membrũ infirmiſſimũ, alia verò validiſſima: in quo omnes tã medici quàm vulgares conſentiunt. Et proinde podagricis pedes aiunt eſſe inualidiſſimos. vniuerſũ autem articulorũ genus his qui arthritidi obnoxij ſũt;

Τὰ νοσήματα διὰ τὰ ἰσχυρότερα ἢ ἀσθενέστερα μέλη, δύλυτώτερά τε καὶ δυσλυτώτερα εἶ).

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ε'.

ΟΚόσα δὲ τῶν νουσημάτων γίνεται ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν μελέων τὸ ἰσχυρωτάτου, ταῦτα δύνοταπὰ ὅστ. καὶ γὰρ ἐὼν αὐτὸ μόνη ἔνθα ἂν ἄρξηται, ἀνάγκη τὸ ἰσχυρωτάτου τῶν μελέων πονεομένου, πᾶν ὅ σῶμα ὀχλεῖσθαι. καὶ ἐὰν ὁπὶ τῶν ἀσθενεστέρων τι ἀφίκηται ἀπὸ τοῦ ἰσχυρωτάτου, χαλεπαὶ αἱ ἀπολύσιες γίνονται. ὁκόσα δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων ὁπὶ τὰ ἰσχυρώτερα ἔλθῃ, δύλυτώτερά ὅστιν, ὅτου γὰρ τῆς ἰσχύος ἀποκλείεσθαι ῥηϊδίως τὰ ὑπερῤῥέοντα. C

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΕΙτε μόριον, εἴτε σῶμα λέγειν ἐθέλοι τις ἰσχυρώτατον, κωλύει μὲν ἐρρῶσθαι τὰς δράσεις ἐνεργείας κάλλιστα κατεσκευασμένον, ὥς που καὶ τὸν Ἡρακλέα λέγομεν ἰσχυρώτατον γεγονέναι. καθ' ἕτερον δ' ἕτερον τρόπον, ὡς πρὸς τοῦτο δὲ μόνα τινὰ ἐνέργειαν, ἰσχυρὸν τυγχάνει τὸ σῶμα. καὶ τὸ μόριον, ὡς πρὸς ἕτεραν δ', ἄλλο, καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἰσχυρὸν γίνεται). μία μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τῶν καθ' ὁρμὴν τῶν ζώων κινήσεων, ὡς ὅταν τρέχοντος, ἢ συμπλεκομένου ζώοις ποσὶν, ἢ διαπαλαίοντός τι τῶν σωμάτων τὸ ἐμψύχων, ἢ τῶν ἀψύχων, ἢ ἑλκύοντος ὡσαύτως ὁπόθεν. μία δ' ἄλλη δυνάμεως καὶ καθ' αὐτὴν ἐνέργεια ζωτικὴν, καθ' ἣν αἱ ἀρτηρίαι καὶ ἡ καρδία σφύζουσιν. ὅτι δ' ἕτερος ἄλλων δύναμις διαφερούσας, ἄλλας ἴνες εἰσὶν ἀνομοιομερεῖς, δῆλον ἐκ τῶν ζώοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν φυτῶν, διὸ καὶ φυτικὰς ὀνομάζομεν αὐτὰς, ἑλκυστικὴν, καὶ ἄλλοιωτικὴν, καὶ κατεκτικὴν, καὶ ἀποκριτικὴν. δυνάμεις) ποικίλας δὲ καὶ ἄλλοτε, καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο σῶμα, ἢ μᾶλλον εἰ τύχη δύναμιν ἰσχυροτάτην ἔχειν, ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τὴν ἐνέργειαν, οἷς ἤτοι τὴν κατεκτικὴν, ἢ τὴν ἄλλοιωτικὴν ποτε ἢ ὃ ἤκιστ', ἢ ἀπολῦσαι, ἢ τι τῶν ἄλλων. ἔμπαλιν ἢ τὸ αὖθ' ζῷον, ἢ μᾶλλον ἀσθενεστάτην ἔχειν, ἤτοι τὴν ἑλκυστικὴν, ἢ τὴν ἀποκριτικὴν δύναμιν, ἰσχυροτάτην ἢ, ὃ ἤκιστ'. πρόσκειται δὲ νῦν ὁ γράψας τὸ προκειμένου ῥῆσιν, ἰσχυρὸν δ' ἐνόησε μοι δοκεῖ, ὡς πρὸς ὃ μὴ ῥᾳδίως πάσχειν ὑπὸ τῶν νόσων ἐργαζομένων αἰτιῶν. ἔτι γὰ Δία καὶ τοῦτο προστίθησι, ὃ, διὰ τὴν ἀποκριτικῆς δυνάμεως, ὅταν ἐν αὐτῷ τις ἀθροισθῇ περιουσία χυμῶν, εἰς ἕτερον αὐτὸ ἀποπέμπειν μόριον. εἰ) δὲ δηλονότι χρὴ, τὸ δεξάμενον, ὃ πέμπον ἰσχυρότερον. ἔστω τοιγαροῦν καὶ ἕκαστον σῶμα, ὃ μόνοι ἀσθενέστατον μόριον, τὰ δ' ἰσχυρότατα, ὥσπερ ἀμέλει καὶ πᾶσιν ὁμολόγηται τοῖς ἰατροῖς, καὶ τοῖς ἰδιώταις. ἀσθενεστάτους μὲν γὰρ εἶ) λέγουσι τοὺς πόδας τοῖς ποδαγρικοῖς, ὥσπερ γε σύμπαν τὸ τῶν ἀρθρῶν γένος τοῖς ἀρθριτικοῖς, D E F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 137 sur 276

ἀδενεσάτιν δὲ κεφαλίῃ, τοῖς κεφαλαλγικοῖς. οὕτως δὲ A
καὶ τὸν σπλῆνα, τοῖς φύσῃ σπληνώδεσι, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅσοι ῥᾳδίως ὀφθαλμίαις ἁλίσκονται, καὶ καθ' ἕκαστον μέρος ὡσαύτως. ὄντων δὲ τῷ θερμῷ διττῶν τῶν ἐς νόσους ἐργαζομένων αἰτιῶν. τὰ μὲν γὰρ ἔξωθέν ἐστι, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ὁρμᾶται, καὶ τοῖς μὲν ἐς ἔξωθεν βλάβας, ἄλλα μέρεα τῶν ἐν ἡμῖν ἐστιν ἐνίοτε ἀδενῆ, τοῖς δὲ ἐς ἔνδοθεν, ἄλλα. ὅτῳ γὰρ τῶν αἰτιέων αὐτῶν αἱ δυνάμεις ἑτεροῖαι εἰσιν. ἐξ ἡμῶν γὰρ ἐς πλῆθος χυμῶν, ἢ μοχθηρίαν, αἱ νόσοι γίνονται. τὰ δ' ἔξωθεν αἴτια, τὰ μὲν τῶν δυσκρασίαν τινὰ ἐργάζεσθαι, τὰ δὲ, τῶν θλαῦν, ἢ τέμνειν, B
ἀδικεῖ τὰ τῶν ζώων σώματα. ὃ γὰρ τῶν ἔξαρθρημάτων πάθος, ὥσπ' ἀμφοτέρων ἔοικε γίνεσθαι. καὶ γὰρ αὖτις ἐς μόνος αὖθι συμπλοκῆς τῆς τοῖς ἕτερον, ἐξάρθρησεν, ἤτοι γόνυ, βαδίζων, ἢ γλῶν, χασμώμενος, ἢ τι τῶν ἄλλων ἀρθρέων, ἢ ὁπωσοῦν ἐνεργῶν, ἢ περιτρεφόμενος, ἤδη δὲ καὶ κάταγμά τις ἔπαθεν αὖθι τῆς ἔξωθεν αἰτίας, ὧν περιτροφαῖς ἀθρόαις, ἢ τῷ πηδῆσαι σφοδρότερον, ὥσθ' ὅσα γλῶν τῶν αἰτιέων ἐστὶ, τοσαῦτα καὶ τῆς τῶν παθόντων ῥᾳδίως, ἢ μὴ παθόντων μοίρεων ἀδενείας τε C καὶ ἰσχύος. αἱ μὲν οὖν ἐν τῶν χυμῶν ὁρμώμεναι νόσοι, ἐς τὸν ῥώμιλον τε καὶ ἀδένιδα ἅπασι γίνονται τῶν ἀποκριθέντων δυναμέων. συμπεφυκότων γὰρ ἀλλήλοις τῶν τοῦ ζώου μοίρεων, ἐν τῶν ἀπωθεῖσθαι δυνατωτέρων, ἐς ἕτερα μεταῤῥέουσιν οἱ νοσηροὶ χυμοὶ, καὶ πάλιν ἐξ ἐκείνων εἰς ἕτερα, μέχρις ἂν τινι τῶν ἀδενεστέρων στείχωσιν, ὃ μηκέτ' ἔχῃ μηδὲν ἀδενέστερον ἑαυτῷ μέσσς, ὥστε πέμψαι τὸ λυποῦντα χυμόν. ἐαὶ μὲν οὖν ἐκρυὰς ἔχῃ τοῦτο ὃ μόριον, ὡς ἔντερά τε καὶ γαστὴρ, καὶ κύστις, καὶ μήτρα, δι' ἐκκρίσιος ἐκκενωθῇ ὃ λυποῦν αἴτιον. ἐαὶ γε λεπτότερον ἢ κατὰ τὴν σύστασιν τῶν ἐκρυῶν τοῦ μορίου, πολλάκις D
καὶ ἀναῤῥαγέντων, ἢ καὶ ἀνασωθέντων ἀγγείων, ὅτι πλέον ἢ κένωσις ἐγένετο, καθάπερ ἐν τοῖς χρηὶς τραυμάτων αἱμορῥαγίαις. ἐαὶ δὲ μὴ ἀνασωθῇ, μήτ' ἀναῤῥαγῇ, παχὺς ἢ γλίσχρος, καλασκήλας χυμὸς, ὄγκον ἐργάζεται τοιοῦτὸν φύσιν ἐν τῷ μορίῳ. τοιαύτη μὲν οὖν τίς ἐστιν ἰσχὺς καὶ ἀδένιδα τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν, ὅσα τινὶ γίνεσιν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἔχει. τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν αἰτιέων πάσχοντα, ἢ ὑπὸ θερμαίνεσθαι, καὶ ψύχεσθαι, ἢ ξηραίνεσθαι, ἢ ὑγραίνεσθαι τυπίπτειν ἔοικε πάσχειν. ταυτὶα γὰρ ἐστὶ τὰ ἀφὸ τοῦ θλαῦν, ἢ τέμνειν, ἢ τι E
τοιοῦτο ποιεῖν, εἰς νόσους ἄγοντα τὰ τῶν ζώων σώματα. γίνεσθαι πίνυν ἐν ταῖς τοιαύταις νόσοις ἄλλο τοῖς ἄλλοις αὐτῶν ἀδενιές τε καὶ ἰσχυρόν. ὅσα μὲν γὰρ ἐστὶ φύσῃ ψυχρότερα μόρια, ταῦτα πείσεται ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν ψυχόντων αἰτίων, ὅσα δὲ θερμότερα, τοῖς τῶν θερμαινόντων. ἀάλογον δὲ τούτοις ἐστὶ τῶν καθ' ὑγρότητα, καὶ ξηρότητα δυσκράτων. ἐνδέχεται δὲ αὖτις τούτων, ἐνία μὲν ὑπὸ τῶν θερμαινόντων, ἢ ψυχόντων, ἢ ξηραινόντων, ἢ ὑγραινόντων αἰτίων ἑτοίμως πάσχειν, ἰσχυροτέραν δ' ἕτερον μόριον ἔχον τινὶ ἀποκριτικὴν F
δύναμιν, βίῃ ἀποπέμπειν εἰς σκῆνα ὃ σφέτερον κακόν. ἐπεὶ πίνυν οὐχ ἁπλῶς γίνεταί τε καὶ νοσεῖ μόριον ἰσχυρώτερον, ἢ ἀδενέστερον, ἀλλὰ κατὰ πλείονας τρόπους ἕτερον ἕτερου, οὐκ ἔστι τε ὅστις κρῖναι τινὶ τοσχειρὶ ῥᾴδιον ἔσται, οὐδ' ἀποφήνασθαι πότερον ἀληθὴς ἢ ψευδὴς. σκοπεῖν γε μὲν ἔστιν, καὶ τοῦτο τόδε, καὶ τοῦτ' ἄλλων ἁπασῶν εἰπεῖν,

infirmum etiam caput esse quibus id dolet, & lien, lienis vitio laboranti, oculos quoque illis qui in lippitudinem procliues sunt. eodémque in cæteris partibus modo. Præterea verò vt duplices sunt causæ morborum effectrices, aliæ externæ, aliæ verò quæ à nobis ipsis prodeunt, sic ad externas interdum offensiones nonnullæ in nobis partes imbecilliores sunt, ad internas aliæ: quando & causarum ipsarum non eadē genere vis est. In nobis etenim morbi vel ex humorū multitudine, vel ex eorumdem suboriūtur prauitate. Externæ item causæ corporibus animantium nocuæ sunt, tum quòd intemperiem quampiam gignant, tum quòd contundant vel incidant. Luxatio enim & ab vtrisque videtur habere occasionē: solus enim absque alterius congressu quispiam ambulans, interdum genu aut mentum oscitās luxauit, sic & alium aliquē articulum aliud quidpiam agens, aut se contorquens, sed & sine vlla externa causa aliquibus infractum est membrum aliquod dum subitò cōtorquetur, aut vi maiore salit: vnde totidē sunt membrorum facilè aut ægre patientium, totidem etiam firmitatis vel infirmitatis genera, quot videlicet sunt causarum: morbi siquidem qui ex humoribus habent originem, ipsi etiam à robore vel imbecillitate expultricis facultatis òrtum habent. Nam cùm omnes animalis particulæ naturali quadam connexione inter se deiunctæ sint, à robustioribus repulsi noxij humores ad alias confluunt, & inde rursus ad alias donec in imbecilliorem partem quampiam delati, ibi figantur: quòd nullam se præterea inualidiorem habeat quò morbosum humorem propellat. Hæc si perindeac intestina, venter, vesica, vterúsque effluxus habeat, inde excreta noxia causa vacuatur, quæ tamen si consistentia tenuior sit, sæpe canalibus quæ in ea parte sunt disruptis, aut vasorum ostiis reseratis, copiosior subsequitur euacuatio: in quem modum fiunt sanguinis, quæ absque vulnere sunt, profluuia. Si verò ea neque disrumpantur neque aperiantur, sed crassus sit humor aut tenax, qui in aliquam incumbat particulam, tumorem aliquem in ea parte præter naturam excitat. Sic ergo hæc est membrorum nostri corporis imbecillitas, & eorumdem robur in affectibus illis qui ex nobis ipsis prodeunt. Qui verò ex externa causa, ij dum calefiunt vel refrigerantur, exiccantur aut humectantur, plurimùm affici videntur. Alioqui enim quæ aut contundunt, aut incidunt, vel aliud quodpiam huiusce modi agunt: rarò admodum corporibus animalium morbos afferunt. Quò fit vt aliud membrum ad aliud in huiusce modi morbis collatum, sit vel imbecille vel robustum; membra siquidem natura frigidiora, faciliora etiam sunt vt à refrigerantibus causis afficiantur, calidiora verò à calefacientibus. Nec secus etiam ea se habent quæ præ siccitate aut humiditate sunt intemperata. Sunt porrò in his nonnulla quæ etsi non ægre à calfacientibus refrigerantibusue, exiccantibusque aut humectantibus causis afficiantur, quia tamen vim expltricem obtinent valentiorem, in aliam partem suum impellunt malum. Quum igitur non vnus nec simplex modus sit quo membrum robustum aut debile aut sit aut intelligatur, sed multi potiùs ac genere varii: nemo est qui possit pronuntiare præsens pars veráne sit necne. Verumenimuero vt de hac, ita de aliis omnibus

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 138 sur 276

quæ modis pluribus dici & accipi possunt, id sanè dixerim quòd cùm ita indistinctè proferantur, confusam ac minimè articulatam habent interpretationem vt inde nequeant auditores aliquem fructum referre. Præterea nec leuem obiectionem id patitur, quod præsens insinuat oratio, vbi ait. *Quæ verò ab infirmioribus ad fortiora deueniunt, solutu faciliora sunt*, influxus enim à robore facilè ἀποκλείζεται, & proinde expositores varij in exponendo illud ἀποκλείζεται fuêre. nam quidam ἀποκλείζεται scripsêre, alij ἀποκλείεται. fuêre & qui ἀποπαγιώσαται tertia scilicet istius verbi syllaba per ω scripta : sicut alij in quibus est Dioscorides per η & σ, ἀποπαγήσεται dicunt, ita vt pro repelli sit positum hoc verbum. At verò si ab infirmioribus particulis ad validiores propulsus noxius humor, ab illis rursum repellatur, nihil inde ægrotus proficiet. Quare meliùs sanè erit vt hoc modo scribatur locus iste. A robore enim quæ influunt expendentur, hoc est concocta ac digesta consumentur. Quidam autem validissimas partes eas appellari hîc quæ principes sunt, autumant, & falsam reddunt hanc sententiam. Satius enim est vt humores praui, relictis principalioribus partibus, in ignobiliores ferantur, quàm quòd ab ignobilioribus in principes impellantur. Aspeximus etenim sæpe in his qui articulari morbo, aut podagræ obnoxij erant, quòd repulsis ab artubus humoribus eò delatis, illi in principem aliquam partem contendentes, homini interitum attulêre : cui ea sola relinquebatur spes salutis, si iterum possent ad artus reuelli.

A ὅσαι περὶ τῶν πολλαχῶς λεγομένων τε καὶ νοουμένων ἀδιορίστως ἀποφαίνονται, συγκεχυμένην τε καὶ ἀδιάρθρωτον εἶναι τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, ὡς μηδένα τῶν ἀκουσάντων αὐτῆς ὠφελεῖσθαι. καὶ μέν τοι καὶ ἀντιλογίαν ἰσχυρὰν ἔχει τὸ κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν εἰρημένον, ἔνθα φησίν. ὁκόσα δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων ἐπὶ τὰ ἰσχυρώτερα ἔλθοι, εὐλυτώτερά ἐστιν. ὑπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος ἀποκλείζεται ῥηιδίως τὰ ἐπιῤῥέοντα, διὸ καὶ διαφόρως ἔγραψαν οἱ ἐξηγηταὶ, τὴν τοῦ ἀποκλείζεται ἐξήγησιν. ἔνιοι μὲν ἀποκλείζεται γράψαντες, ἔνιοι δὲ ἀποκλείεταί, τινες δὲ ἀποπαγιώσεται, τὴν τρίτην συλλαβὴν τοῦ B ἀποπαγιώσεται ῥήματος, διὰ τοῦ ω προσενεγκάμενοι. τινὲς δὲ διὰ τοῦ η καὶ σ, καθάπερ ὁ Διοσκουρίδης, ἀπὸ τοῦ παγήσεσθαί φησιν, ἀντὶ τοῦ ἀποκρούεσθαι εἰρῆσθαι τοῦτο τὸ ῥῆμα. ἀλλ' εἴπερ ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων μορίων ἐπί τι τῶν ἰσχυρωτέρων ἀφικνούμενος, ὁ λυπῶν χυμὸς ἀποκρουσθείη, πάλιν ὑπ' αὐτοῦ πλέον οὐδὲν, οὕτω γε τῷ κάμνοντι γένοιτο. βέλτιον οὖν γράφειν τὴν λέξιν ᾧδέ πως. ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος ἀναλώσεται τὰ ἐπιῤῥέοντα, τουτέστιν ἀναλωθήσεται πετιόμενά τε καὶ διαφορούμενα. τινὲς δὲ τὰ κυριώτατα μόρια φασιν εἰρῆσθαι νῦν ἰσχυρώτατα, ψευδῆ ποιοῦντες τὸν λόγον. ἀπὸ C γὰρ τῶν κυριωτέρων μορίων εἰς ἀκυρώτερα μεθίστασθαι τοὺς λυποῦντας χυμοὺς, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀκυρωτάτων εἰς τὰ κυριώτατα βέλτιόν ἐστι. πολλάκις δ' ἤδη τεθεάμεθα τῶν ἐπὶ τὰ κῶλα φερομένων χυμῶν ἐν ἀρθρίτισί τε καὶ ποδάγραις ἀποκρουσθέντων ἐκεῖθεν, εἶτ' ἐπί τι κύριον ἐλθόντων, ἀποθάνοντα τὸν ἄνθρωπον, εἴτ' τε μίαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἐὰν δυνηθῶμεν αὖθις ἐπὶ τὸ κῶλον αὐτοὺς ἀντισπᾶσαι.

Quatuor paria venarum esse.

TEXTVS HIPPOCR. VI.

AT venas crassissimas sic natura condidit. Quatuor ipsarum paria sunt in corpore ; Ac vnum quidem à capite retro per ceruicem, parte exteriore ad vtraque spinæ latera, in ischia & crura peruadit, deinde per tibias & exteriores malleolos ad pedes peruenit. In dorsi itaque & ischiorum doloribus ex poplitibus & malleolis exterioribus venæ sectiones facere oportet. Alterum autem venæ exordium ducentes à capite iuxta aures per ceruicem (quæ iugulares vocantur) intrò secundum spinam vtraque ex parte ad psoas & in testes & femora, & per poplites interiori ex parte, indéque per tibias ad malleolos internos, & ad pedes deferuntur. Proinde in psoarum & testium doloribus ex poplitibus & malleolis interioribus venæ secandæ sunt. Tertium par venarum ex temporibus per ceruicem sub scapulis & inde ad pulmonem defertur : hæc quidem ex dextris ad sinistra, illa verò à sinistris ad dextra peruenit. Ac dextra quidem ex pulmone mammam subiens, ad lienem & renem tendit : Quæ verò à sinistris ad dextra procedit, ex pulmone mammam subiens, & hepar & renem petit.

Τὰ τέσσαρα τῶν φλεβῶν ζεύγη.

D ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ϛ'.

ΑΙ παχύταται δὲ τῶν φλεβῶν ᾧδε πεφύκασιν· τέσσαρα ζεύγεά ἐστιν ἐν τῷ σώματι, καὶ ἓν μὲν δὴ αὐτέων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὄπισθεν διὰ τοῦ αὐχένος, ἔξωθεν ἐπὶ τὴν ῥάχιν, ἔνθεν τε καὶ ἔνθεν ἐς τὰ ἰσχία ἀφικνέεται, καὶ ἐς τὰ σκέλεα, ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων, ἕως τῶν σφυρῶν τὰ ἔξω καὶ ἐς τοὺς πόδας διήκει. δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας τὰς ἐπὶ τῶν ἀλγημάτων, τῶν ἐν τῷ νώτῳ, καὶ τοῖσιν ἰσχίοισιν ἀπὸ τῶν ἰγνύων ποιέεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔξωθεν. αἱ δὲ ἕτεραι φλέβες ἔχουσαι E τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς παρὰ τὰ οὔατα διὰ τοῦ αὐχένος αἱ σφαγίτιδες καλεόμεναι, εἴσωθεν ἀπὸ τῆς κοίλης παρὰ τὴν ῥάχιν ἑκατέρωθεν φέρουσαι παρὰ τὰς ψόας, καὶ ἐς τοὺς ὄρχιας, καὶ ἐς τοὺς μηροὺς, καὶ διὰ τῶν ἰγνύων ἐκ τοῦ εἴσωθεν μέρους, ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων παρὰ τὰ σφυρὰ τὰ εἴσωθεν μέρεος, καὶ ἐς τοὺς πόδας. δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας ποιέεσθαι πρὸς τὰς ὀδύνας, τὰς ἀπὸ τῶν ψοῶν, καὶ τῶν ὄρχεων, ἀπὸ τῶν ἰγνύων καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν εἴσωθεν. αἱ δὲ τρίται φλέβες ἐκ τῶν κροτάφων διὰ τοῦ αὐχένος ὑπὸ τὰς ὠμοπλάτας, ἔπειτα F ξυμφέρονται ἐπὶ τὸν πνεύμονα, καὶ ἀφικνέονται, ἡ μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν εἰς τὰ ἀριστερὰ, ἡ δὲ ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιά. καὶ ἡ μὲν δεξιὰ ἀφικνέεται καὶ ἐκ τοῦ πνεύμονος ὑπὸ τὸν μαζὸν καὶ ἐς τὸν σπλῆνα καὶ ἐς τὸν νεφρόν. ἡ δὲ ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ, ἐκ τοῦ πνεύμονος ὑπὸ τὸν μαζὸν, καὶ ἐς τὸ ἧπαρ, καὶ ἐς τὸν νεφρόν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 139 sur 276

τελευτῶσι δὲ ἐς τ' ἔσχατον αὗται ἀμφότεραι. αἱ δὲ τέτταρται ἀπὸ τῆς ἔμπροσθεν τ' κεφαλῆς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ὑπὸ τ' αὐχένα καὶ τὰς κλεῖδας, ἔπειτα δὲ ὑπὲρ τῶν βραχιόνων ἄνωθεν, ἐς τὰς ξυγκαμπὰς, ἔπειτα δὲ ἀμφὶ τῶν πήχεων, καὶ ὀπὶ τοὺς καρπούς, καὶ τοὺς δακτύλους, ἔπειτα ἀπὸ τῶν δακτύλων πάλιν ἀμφὶ τῶν πήχεων καὶ τῶν χειρῶν ἄνωθεν ἐς τὰς ξυγκαμπὰς, καὶ ἀμφὶ βραχιόνων τῶ κάτωθεν μέρεος, ἐς τὰς μασχάλας, καὶ ἀπὸ τῶν πλευρέων ἄνωθεν, ἡ μὲν ἐς τὸν σπλῆνα ἀφικνέεται, ἡ δὲ ἐς τὸ ἧπαρ, ἔπειτα ὑπὲρ τῆς γαστρὸς, ἐς τὸ αἰδοῖον τελευτῶσιν ἀμφότεραι· καὶ αἱ μὲν παχύταται τῶν φλεβῶν ὧδε ἔχουσιν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τ' κοιλίης φλέβες αἳ τὸ σῶμα πάμπολλαί τε καὶ πανταχῆ, καὶ δι' ὧν τῷ σώματι ἐσφαὶ ἔρχονται.

Vtraque postremò in rectum intestinum ac anum desinit. Quartum par ab anteriore capitis parte & oculis sub ceruicem & clauiculas desinit, deinde verò per superiora in brachiorum flexus, posteáque per cubitos & superiores manuum partes in flexuras & per inferiorem brachiorum partem ad axillas perque summas costas, hæc quidem ad lienem, altera verò ad iecur deuenit, postea supra ventrem in pudendum vtraque desinit. Atque hæ quidem crassissimæ venæ ita sese habent. sunt autem & ex ventriculo venæ per corpus multæ ac variæ & per quas corpori accedunt alimenta.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΩΝ μὲν τὰς τέχνας ἀμφισβητουμένων, ἔνια μὲν αἰσθήσει, ἔνια δὲ ἀποδείξει κρίνεται. τὰ μὲν οὖν αἰσθήσει κρινόμενα, τ' κρινούσης αἰσθήσεως ἐρρωμένης δεῖται, τὰ δ' ἀποδεικνύμενα, τοῦ λογισμοῦ γεγυμνασμένου. τοῦτο μὲν οὖν τ' περὶ τὴν σιτίων πέψεως τ' ἐν γαστρὶ, καὶ τ' μετὰ ταύτην τῶν χυμῶν γένεσιν, καὶ αἱματώσεώς τε καὶ θρέψεως, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, λογισμοῦ δεόμενα τοῦ κρίνοντος τὰς εἰρημένας ὑπὸ τῶν παλαιῶν δόξας. εἰ δὲ τέτταρας ἔχει κοιλίας, τὰ μηρυκάζοντα ζῶα, τὰ δ' ἀμφόδοντα μίαν, αἰσθήσεως οὐκ ἀποδείξεως χρεία. ἔμπαλιν οὖν ἔχει τ' ἔλεγχον τῶν ψευδομένων τά τε αἰσθήσει κρινόμενα, καὶ τὰ τοῦ λογισμοῦ. τὰ μὲν γὰρ αἰσθήσει κρινόμενα, τοῖς διαλεγομένοις πρὸς ἀλλήλους ἐπιμαρτύρει φέρε τὸν κρίσιν, ὅπῃ τὸ φαινόμενον ἐν τοῖς αἱματομίαις ἀφικνουμένοις. τὰ δ' ἀποδείξει, καὶ χωρὶς αἱματομίης κρίνασθαι δυνάμενα, χρᾶσθαι δεῖται τῆς ἀποδείξεως. ἐὰν οὖν τις ἀναγκάζηται διὰ γραμμάτων αὐτὰ λέγειν τοῖς ἀναισθητοτάτοις τε καὶ ἀμαθεστάτοις τολμήσασιν ἀποφήνασθαι περί τινος αἱματομικοῦ θεωρήματος, αἰσθήσει τὸν κρίσιν ἔχοντος, οἱ μὴ γινώσκοντες τὸ φαινόμενον ἐν τοῖς αἱματομίαις, ἀδυνατοῦσι διακρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθευόντων τοὺς ψευδομένους. ὥσπερ γὰρ ἐάν τις λέγῃ Κρήτην οὐκ εἶναι νῆσον, ὑπὸ πάντων τῶν ἀκουόντων καταγινώσκεται, διότι γινώσκουσιν αὐτὴν εἶναι νῆσον. οὕτως ἐάν τις λέγῃ τέτταρας μὲν ἔχειν τοῖς κοιλίας τοὺς κύνας, μίαν δὲ τὰ μηρυκάζοντα, καταγελᾶται παρὰ τῶν ἑωρακότων, ὅτι μὲν τοῖς μηρυκάζουσι τέτταρας, ὅτι δὲ τοῖς κυσὶ μίαν. ταὐτὸ δὴ τοῦτο, καὶ περὶ τ' τῶν φλεβῶν αἱματομίης ἐστὶν. οὐ γὰρ ἀποδείξεως ἡ κρίσις, ἀλλ' αἰσθήσεως δεῖται. μέχρι δ' αὖ οἱ διαφωνοῦντες ἐν τοῖς ἰδίοις χάρταις γράφωσιν, ἄκρον αὖ ἐθέλωσιν, ἀδηλόν ἐστιν ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀπείροις αἱματομίης. εἰς τοιαύτην γοῦν ἀφιλομύθοις διαφωνίαν ἡμεῖς ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ, περὶ τοὺς τολμήσαντας εἰπεῖν ἀπὸ τ' κεφαλῆς εἰς τὸ σῶμα τέτταρα ζεύγη φλεβῶν καθιέναι, τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ κατὰ τὰς αἱματομὰς, εὐθυμίαν δυνάμεθα διὰ τ' γραφῆς ἰάσασθαι εἰπεῖν ἀποδέξιν, ὅτι μηδὲ λογικῆς ὅλως ἀποδείξεως, ἀλλ' αἰσθήσεως μόνης ὑπομνηματικῆς ἡ κρίσις δεῖται. εἰ δὲ μή τις ἆρα τὰ περὶ κρίσεως ἱστορίας γεγραμμένα καὶ ἄλλοις μέν πισιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῖς ἐμπειρικοῖς, ἐθέλοι παραμελεῖν μηδὲ πειθέσθαι τῇ κρίσει. ἐγὼ μὲν γὰρ οὐ φεύγω τὰ παλαιὰ κριτήρια καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν ἱστορημάτων,

COMMENTARIVS GALENI.

EA quæ in artibus in controuersiam veniunt, partim sensu, partim demonstratione dijudicantur. Quæ ad iudicium sensus pertinent, vigentem à quo iudicentur sensum exposcunt: sed quæ ad demonstrationes, rationem exercitatione elaboratam. Iam igitur si de ciborum concoctione, tum ea quæ in ventriculo fit, tum verò quæ hãc excipit, humorum generatione, distributione, nutricationéque & id genus reliquis sermo habeatur: ratione qua veterum opiniones iudicentur, egemus. At verò an quæ ruminant animalia, quatuor ventres habeant, quæ autem vtrinque sunt dentata, vnum à sensu hoc non ex demonstratione petendum. Vnde diuersus modus est quo conuincendi falsitatis sint qui aberrant in his quorum sensus, & in illis quorum ratio iudex est. Eorum enim quæ ad sensum attinẽt, quum inter se aliqui disputant: ad id quod in corporum dissectionibus conspicitur si se contulerint, facile erit iudiciũ. Sed qui demonstrationem requirunt, possunt sine vlla etiã dissectione, sola ascripta demonstratione iudicari. Igitur cùm scriptis cogimur cum his cõtẽdere qui de aliquo dissectorio theoremate quod sensum in primis iudicẽ habet, impudentissimè pariter ac imperitissimè pronuntiarũt, fieri nequit vt ignari eorũ quę in dissectionibus videri solita sunt, possint mẽdaces à veridicis discernere. Vt enim si quis Cretã esse insulã negauerit, statim ab omnibus qui id audierint despicietur: quippe qui probè nouerint eã esse insulã. Sic si quis canibus quatuor esse ventres affirmauerit, vnicũ verò ruminãtibus: hunc illi qui in ruminãtibus quatuor, & vnũ in canibus inspexẽre, facilè deridebunt. Idipsũ quoq; de venarum sectione dicas; nã à sensu, non à demonstratione huiusce rei petendũ est iudiciũ. Porrò quoadusq, illi qui in hac re discordes sunt, in suis chartis quicquid illis visum sit descripserint: veritas eos qui sectionis imperiti sunt, latebit. Sic itaque cùm in hoc præsenti sermone in controuersiã venerimus cum his qui ausi sunt affirmare quatuor venarum paria à capite in corpus descendere, dissectionis rudibus nullam possumus validam scriptis afferre demonstrationem, nempe quòd non demonstratione, sed sẽsu iudice egeat: nisi quis fortè velit ea proponẽs quæ de iudicãda historia tũ à multis tã Philosophis quàm Medicis, tum vel maximè ab Empiricis tradita sunt, horum institutis vsus iudicium afferre. Et equidem antiquiorũ iudicia atque etiã consensum authorum minimè fugerim, dum illi qui scripsêre,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 140 sur 276

fuerint in re de qua ſcripſêre conſummati, quemadmodum in diſſectatoria diſciplina Eudemus & Herophilus: Crateuas & Dioſcorides in metallicis medicamẽtis. Quòd ſiquis huiuſcemodi ſubterfugiat iudicium, non modò nõ poterit octo venas à capite deſcẽdentes demõſtrare, verùm neque tres neque duas; quia vna tantummodo vena eſt, & ea maxima quæ caua appellatur, à gibbo iecinoris per totam animalis longitudinẽ protracta. Nam quum ſeptum tranſuerſum animantis partem ſuperiorem ab inferna ſeparet: vena caua pertranſiens tranſuerſum id ſeptum ſurſum verſus ad cor tendit, deorſum verò à gibbo iecinoris per ſpinam cõcedit. At ab ea quæ ſurſum contendit parte planè perſpiciuntur tanquam à caudice omnes exoriri. quæ ſepto trãſuerſo ſuperiores ſunt venæ, ſicut ab ea quæ ad ſpinam deflectit, inferiores. Horum Hippocrates in ſecundo epidemiõn libro meminit vbi venã cauam iecorariam vocat. Huic cæteri omnes quicunque in diſſectionibus verſati ſunt, conſentiunt: Nec quiſquam alius vnquam medicus repertus eſt ſiue diſſectiones diligentiùs ſiue negligentiùs pertractauerit, qui aſſeuerauerit octo eſſe venas quæ à capite in corporis infernas diſcurrant partes, non Diocles, non Praxagoras, non Eraſiſtratus, nõ Pliſtonicus, non Philotimus, non Mneſitheus, non Dieuches, non Chryſippus, neque Antigenes, vel Medius, vel Euryphon, nec alius tandem quiſpiam è numero priſcorum medicorum. Et quid de recẽtioribus dicã à quibus anatomica diſciplina plurimùm adaucta eſt, in quibus Eudemus & Herophilus fuêre, quos nullus ad tempora vſque Marini & Numeſiani ſubſequutus eſt qui illorum methodo aliquod inuẽtum addiderit? vt neque Heraclianus cum quo Alexandriæ magna attentione verſatus ſum. Horũ virorum & alij etiam plures extitere diſcipuli, ſed omnium præſtãtiſſimi fuêre, Numeſiani quidem, præceptor noſter Pelops: Marini verò Quintus. Quintus verò vt de nulla præterea re alia quicquam ſcripſit: ſic neque de diſſectionibus. Sed aliorum non paucos habemus anatomicos libros; Imò & commentaria reperiuntur anatomica à diſcipulis Quinti edita, qualia ſunt Satyri præceptoris noſtri & Lyci. Igitur cùm ab his omnibus & ab aliis præterea multis de corporibus ſecandis ſcriptum ſit: nullus tamen nouiſſe potuit quatuor venarum paria à capite delabi. Neque hoc ſecus eſſe videtur quàm ſiquis vellet contendere Athenis octo eſſe arces, vbi vnica tantùm eſt: Romæ etiam ſi aliquis diceret colles octo eſſe qui inhabitentur. alius verò ſex tantùm: vno vterque mentiretur. Si tamen quiſpiam vnum pro ſeptem habitari collem, contrà verò Athenis pro vna octo dicat eſſe arces: hic longè maiori mendacio erit obnoxius, quàm alter qui vno tantùm à vero aberrat. Sic ergo cùm vna ſit vena quæ à iecinoris gibbo in ſupernas corporis partes fertur, quæ etiam ſiquis à ſuperioribus ſectionem exordiatur, deſcẽdere potiùs quàm aſcendere dici poterit: vt tamen nihilo feciùs vna videatur, ille profectò ab oĩbus deridẽdus veniet, qui octo dixerit à capite venas deferri: quia ſiue ex ſuperna parte deorſũ, ſiue ex inferna ſurſum ferri dixeris, venã iecorariã quam cauã appellant, illa vna penitus sẽper erit per gibbũ iecinoris porrecta. Et proinde ſi vllus cuiuſpiã reperiatur liber, qui anatomẽ huiuſcemodi litteris mãdauerit, null' ſanè vnquã eã poterit illius habere rationẽ, vt pati poſſit particulatim oĩa capita legere, imò hoc vno audito, quatuor eſſe venarũ in corpore paria,

A καὶ μάλιστα αἱ ἔμπειροι τῆς ἰσοσυλλάβου ὕλης εἶεν, ὥσπερ Εὔδημος μὲν καὶ Ηρόφιλος αὐτομῆς· Κρατεύας δὲ καὶ Διοσκουρείδης τῆς μεταλλικῆς φαρμάκων. Εἰ δέ τις ἐκφύγῃ τὴν κρίσιν ταύτην, οὐ μόνον ὀκτὼ φλέβας ἀδυνατήσει δεικνύειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφερομένας, ἀλλ' οὐδὲ τρεῖς, ἢ δύο, μία γάρ ἐστι μόνη μεγίστη φλὴψ, ἣν κοίλην ὀνομάζουσιν. Ἀφ' ἧς δὲ τὴν κυρτὴν τῆς ἥπατος ἐκτεταμένην τῆς τοῦ ζώου μῆκος, ὀρειζούσῶν διαγνῶναι τὴν φρένα, τὸ κάτω, καὶ τὸ ἄνω τοῦ ζώου. Φέρεται δ' ἡ κοίλη φλὲψ αὕτη διὰ τῆς φρενὸς. ἄνω μὲν ὅτι πρὸς καρδίαν, κάτω δ' ὅτι πρὸς B ῥάχιν τὸ κυρτὸν τῆς ἥπατος διεξερχομένη. κάρπιθ' οὕτως ἀπὸ μὲν τῆς ἄνω φερομένης ἀποφυόμενα, φαίνονται σαφῶς ἀπὸ σελέχους αἱ ἄνω τοῦ Διαφράγματος ἅπασαι φλέβες. ἀπὸ δὲ τῆς ὅτι πρὸς ῥάχιν καμπτομένης, αἱ κάτω. καὶ ταῦτα γέγραπται μὲν καὶ ὑπ' Ιπποκράτους ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν, ἥπατίτην ὀνομάζοντος αὐτὸ πρὸς τὴν κοίλην φλέβα. γέγραπται δὲ καὶ ὧδε καὶ ὑπὸ τῶν ἀπόντων τῶν ἀνατομικῶν. οὐθεὶς δ' ἄλλος ἰατρὸς εἶπεν ὀκτὼ φλέβας ἀπὸ κεφαλῆς ὅτι τὰ κάτω τοῦ σώματος ἥκειν, οὔτε τῶν ἡμῶν, οὔτε τῶν μάλλον ἀκριβῶς ἀνατεμνόντων, οὐ C Διοκλῆς, οὐ Πραξαγόρας, οὐκ Ερασίστρατος, οὐ Πλειστόνικος, οὐ Φιλότιμος, οὐ Μνησίθεος, οὐ Διεύχης, οὐ Χρύσιππος, οὐκ Αντιγόνης, ἢ Μήδιος, ἢ Εὐρυφῶν, οὐκ ἄλλος τις ἰατρὸς τῶν ἀρχαίων. τί δεῖ λέγειν ἔτι περὶ τῶν μετ' αὐτοὺς ὅτι πλῆθος αὐξησάντων τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν; ὡς Ηρόφιλός τε καὶ Εὔδημος, οἷς εἰς τὴν μέθοδον, οὐκέτι οὐδεὶς προσεθήκατο οὐδὲν, ἄχρι Μαρίνου τε καὶ Νομισιανοῦ, οὐδ' Ηρακλιανὸς ᾧ συνεγυμνάσθην ὅτι τῆς Αλεξανδρείας οὐκ ἐκπέπτωκα. μαθηταὶ δὲ τῶν ἀνδρῶν τούτων, πολλοί τε καὶ ἄλλοι, διαφερέτωσαν δὲ, Νομισιανοῦ μὲν, ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Πέλοψ, Μαρίνου δὲ, Κόϊντος. ἀλλὰ Κόϊντος μὲν οὔτ' D ἄλλο τι βιβλίον, ἢ τ' ἀνατομικὸν ἔγραψε. τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀνατομικὰς ἐγχειρήσεις οὐκ ὀλίγας βίβλους. ἀλλὰ καὶ τῶν Κοΐντου μαθητῶν ἐστιν ἀνατομικὰ συγγράμματα, καθάπερ τὰ Σατύρου τε τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου, καὶ Λύκου. τούτων οὖν ἁπάντων καὶ πρὸς τούτοις ἄλλων πολλῶν ἀνατομὰς γεγραφότων, θεάσεις οἵδε τέτταρα ζεύγη φλεβῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁρμᾶσθαι. τοῦτο γὰρ ὁμοίως ὅτι τῶν λέγειν οὐκτὼ καὶ τὴν τῶν Αθηναίων πόλιν ἀκροπόλεις εἶναι, μιᾶς οὔσης μόνης. καὶ μὴν γε τὴν Ρωμαίων πόλιν, ἐγχωρεῖ μίαν φάναι τοὺς ὠκισμένους λόφους ὑπάρχειν ὀκτὼ, καθάπερ καὶ ἕξ τις φήσειεν ἕνα γὰρ ἑκάτερος ἐψεύσεται. εἰ δέ τις αὖτε τὴν ἑπτὰ, ἕνα E εἶναι φήσῃ τὸν ὠκισμένον λόφον, ἢ ἔμπαλιν Αθήνησιν, αὖτε μιᾶς ἀκροπόλεως ὀκτὼ, πολλῷ μᾶλλον ψεύσεται τὸν περὶ ἑνὸς τ' ἀληθῆ εἰπόντος. Διαφερομένης οὖν ἀπὸ τῆς κυρτῆς τοῦ ἥπατος εἰς τὰ τοῦ σώματος ἄνω μιᾶς φλεβὸς, ἢ κἂν ἄνωθεν ἀρξηταί τις ἀνατέμνειν, οὐκ ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ καταφέρεσθαι λεκτέον, μία δ' ὡσαύτως φαίνεται. γελοιότατος αὖ εἴη τις ὀκτὼ λέγων ἄνωθεν κάτω φέρεσθαι φλέβας, εἴτε γὰρ ἄνωθεν κάτω βουληθείης λέγειν, εἴτ' ἐκ τῆς κάτω μοίρας ἄνω φέρεσθαι τὴν ἥπατίτην, ἢ κοίλην ὀνομαζομένην φλέβα, μία πάντως ὅστις αὐτὴ ἀφ' τῆς κυρτῆς τοῦ ἥπατος ἐκτεταμένη. εἰ μὲν οὖν ἕτερόν τινος εὑρεῖν βιβλίον ἀνατομὴν ἔχον τοιαύτην, οὐδ' ἂν ἐποιησάμην τις ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον, οὐδ' ἀναγκαῖον τὸ κεφάλαιον ὑπερμένειν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀκούσας ὡς ἔστι τέτταρα ζεύγη φλεβῶν ἐν τῷ σώματι,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 141 sur 276

καθαγνοὺς ὡς ἐμπλήκτου τῆς ἐπαγγελίας, ἀπεχώρησεν δύ-
δεως. ἐπεὶ δ' Ἱπποκράτους συγγράμμασι προσενέβηκέ τις τ̃
λόγον, ἀνάγκαν ἡμῖν προέσχεν ἀπολύσαι τ̃ χρόνον, αὖθίς τε
τοῦτον ὃν ἀναλίσκομεν ἐλέγχοντες αὐθις, ἔτι τε τοῖς τούτοις
καθ' ὧν ἀναγινώσκομεν τὰ κακῶς ἐγγεγραμμένα. Ἀπὸ τῆς
ὀπίσθεν τῆς κεφαλῆς, φησι, ζεῦγός τι φλεβῶν ὥρμηται φέ-
ρεσθαι διὰ τ̃ αὐχένος, εἶτ' ἐκ τῆς ἔξω μοίρας πρὸς τὸν
ῥάχιν ἀφικνούμενον ὅπῃ τὰ ἰσχία. ξυνάπτουσιν δὲ διὰ τῆς
κνήμης ὅπῃ τὰ τῆς σφυρᾶς ἔξω σφίγγουσι). ἕτερον δ' ἄλλο
ζεῦγος, ἀρχέσθαι μὲν, φησιν, ἐκ τῆς πρὸς τὰ ὦτα χοιλίας,
κατέρχεσθαι δὲ διὰ τ̃ τραχήλου, τῆς σφαγιτίδων ὀνομαζο-
μένων φλεβῶν. εἶθ' ὥσπερ ὁ πρότερον ζεῦγος ἐκ τῆς ἔξω
μοίρας πρὸς τὸν ῥάχιν, οὕτως ἐκ τῆς ἔνδον, τοῦτο πρός τε
τοὺς ὄρχεις καὶ τοὺς μηροὺς ἥκει. κἄπειτα διὰ τῆς ἰγνύων, ὅπῃ
τὰ τῆς σφυρᾶς ἔνδον ἀφικνῆται. τίς αὐτόροιτο ταῦτα ἀκούων
ἡμέρα μιᾷ τετραμμένος αὐτομαῖς ζώῃ; πολλὰ μὲν γὰρ ὅστι
καὶ δύσβατα θεωρήματα τ̃ ταῖς αὐτομαῖς, ὥστ' ὦν εἰκὸς
ἀγνοῆν ἵνα τῆς μὴ πάνυ τετελεσμένων ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ
διὰ τοῦτο διαφωνία γέγονεν ἐπ' αὐτῶν. ὁ δὲ τῆς μελίσσης
φλεβὸς, οὕτως ὅστι πρόδηλον, ὡς μή τέ τινα λαθεῖν δυνάσθαι
τῶν δυνηθέντων ἐξ αὐτομῆς τι μαθεῖν. ὡμολόγηταί τε πᾶσιν
ἄρχειν τῶν καὶ τοῖς ποιηταῖς αὐθις γινώσκειν. Ὁμήρου γοῦν φησιν.

---- Ἀπὸ δὲ φλέβα πᾶσιν ἔκερσεν,

Ἧτ' αἶψα νᾶπα θέουσα διαμπερὲς αὐχέν' ἰκάνῃ.

μίαν οὖν αὐτὴν οἶδεν, ὥσπερ μία καὶ ὅστι, οὐ τέσσαρας. ἔξω-
θεν μὲν τῆς ῥάχεως δύο. δύο δὲ, κατ' τ̃ αὐτὸν ἔσωθεν, ἐκεί-
νους, πρὸς τετραμμένας ἑκατέρωθι τῇ ῥάχι ἄλλας. ἀλλὰ ταῖς
μὲν τέσσαρας, ὡς ὁ διαπλάσας τὴν οὕτω δὴ γεγραμμέ-
νην αὐτομὴν ἔγραψεν, οὐδὲν ἔχει ζῷον. Ἀπὸ δὲ τῆς μιᾶς
φλεβὸς τῆς μελίσσης, ἀποφύσεις γίνονται καθ' ὅλον τὸ μεταξὺ
τῶν τῆς νωτιαίου πρώτων ὡς Ἱπποκράτης ἔγραψεν ἐν τῷ
δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν, τό τ' ἄνω πρὸς ταῖς κληῖσι πρὸς
αὐτῆς, καὶ τὸ κάτω πρὸς τῷ ἱερῷ ὀστέῳ. καὶ τὸ μὲν, εἰς ταῖς
σφαγίτιδας φλέβας ῥίζεται, τὸ δ' εἰς ταῖς ὅπῃ τὰ σκέλη φε-
ρομένας. πῶς οὖν ὁ τὸ δεύτερον ζεῦγος γράψας, δύο
διαμυούσας ταῖς σφαγίτιδας φλέβας οἴεται πρὸς τὴν
ῥάχιν ἐκ τῆς ἔνδον μοίρας ὅπῃ τὰ σκέλη φέρεσθαι; πῶς δ'
ὅπῃ τὰ τῆς σφυρᾶς ἔνδον ἥκειν; μιᾶς καὶ μόνης φλεβὸς εἰς
ἑκάτερον τῶν σκελῶν ἀφικνουμένης, οὐκ ἄλλης μὲν τινος ἔν-
δον τῆς σφυρᾶς, ἄλλης δ' ἔξωθεν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς εἶσιν ἀπο-
βλαστήσασα. ἔτι δὲ τούτων ὅστι γελοιότερον ὃ περὶ τὸν ζεῦγος
τῶν φλεβῶν, ἃς ἐκ τῆς κροτάφων ὁρμηθείσας φέρεσθαι φησι
διὰ τ̃ αὐχένος ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας εἰς τ̃ πνεύμονα. κἄπ-
ειτ' ἐντεῦθεν ἐπαλλαττούσας ὃ κατ' ἀρχὰς τ̃ φορᾶς ἐκ-
περᾶσθαι πρὸς τὰ πλάγια, τὸν μὲν ἐκ τῆς δεξιᾶς μερᾶς
ὅπῃ τὰ ἀριστερὰ μετερχομένην, εἶθ' ἑπὶ τ̃ μάζιν, ὅπῃ τε τ̃
παχέα, καὶ τ̃ ἀριστερὸν ἀφικνουμένην νεφρόν. τὸν δ' ἐκ
τῆς ἀριστερᾶς μερᾶς ἐπὶ τ̃ δεξιὸν νεφρὸν, ἀμφοτέρας δ'
αὖθις εἰς τ̃ ἀρχὴν τελευτᾶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχὴς, ὦ βέλτιστε,
φαίη ἂν τις εἰκότως πρὸς τ̃ ταῦτα γράφοντα, πρὸς τ̃ ἐπ'
ὀσφύϊ κοίλης ἀποφύσεις λαμβάνειν, κατ' ἐκεῖνον τ̃ τόπον, εἶθα
καὶ εἰς ἑκάτερον μέρος ἀποφυομένας τ̃ κοίλης, ὥσπερ ῥίνας
κλάδους μεγάλους ὅπῃ τὰ σκέλη φέρεσθαι. τῷ δὲ πνεύμονι,
τίς ἀγνοεῖ μὴ ὅτι τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μαγείρων, ἀπὸ καρ-
δίας χορηγούμενον αἷμα διὰ μιᾶς φλεβὸς, ἧς καρδίας οὐδα-
μοῦ μεμνῆσθαι τ̃ λόγον ὁ τὸ πέμπτον ζεῦγος αὖθις πλάσας;

statim quasi à stolido quodam instituto aufugiet. Verùm posteaquam hæc à nonnullis interiecta sunt Hippocratis operibus, coacti fuimus nos hoc temporis quod tum in his refellendis, tum verò illis quæ vel perperam scripta sunt legendis consumimus, dispendium subire. Est (ait ipse) par vnum venarum quod ab occipite exoriens per ceruicem descendens, & ab exterioribus spinæ partibus ad coxas delatum, mox inde per tibiam ad malleolos tandem exteriores peruenit. Alterum verò par à partibus iuxta aures originem habere ait, quod per collum delatum, constitutisque venis iugularibus vocatis, mox vt primum ab externis circa spinam partibus, ita hoc ab internis ad testes & femora pertingit: Deinde verò per poplites ad internos concedit malleolos. Quis vnquam si vel diem vnam secari corpora viderit aliquando, hæc audire queat? Multa quidem in sectionibus existunt theoremata obscura, nec facilem demonstrationem habentia, quæ meritò quempiam ex his qui in ea re non admodum consummati sunt, latere possunt, & propterea de his aliqua suborta est dissentio. At maximæ illius venæ negotium ita omnibus apertum est, vt illos qui ex anatome quicquam addiscere potuerint, fallere nequeat. Imò adeò penes omnes in confesso est vt etiam Poëtæ id cognoscant, vnde Homerus ait,

& venam præcidit inde
Quæ dorso incumbens in collum fertur vtrinque.

Sic igitur vnam, vt vna etiam est, nouit, non quatuor: duas extra spinam, duas item alias quæ eodem ſicut illæ modo vtrinque secundum spinam porrectæ sint, vt tamen nullum sit animal quod, in quem modum qui hanc descripsit anatomen fingit, quatuor habeat. A vena hac maxima per vniuersos spinalis medullæ fines, vt in secundo Epidemion libro scripsit Hippocrates, germina oriuntur: superior eius terminus ad clauiculas est, inferior autem ad os sacrum. Horum alter in venas iugulares scinditur, alter in illas quæ in crura deferuntur. Iam ergo quo modo is qui hoc secundum par commentus est, putauit iugulares venas duas permanentes iuxta spinam ex internis partibus ad crura deuehi? quo etiam interiùs ad malleolos peruenire? quum vna in vtramque & sola vena feratur, & non vna intrà, altera verò extra malleolos, sed vnius & eiusdem sunt rami. His autem præterea ineptius est tertium id venarum par, quas à temporibus deductas per ceruicem sub scapulis transire ad pulmonem dixit, inde verò mutato incessu, à recto in obliquum, dextram ad sinistrum latus peruenire, sicque ad lienem & sinistrum renem concedere: sinistram verò ad dextrum renem, & ambas tandem in sede finiri. Sed dicat quispiam authori huiusce inuenti, ô bone vir, sedes habent sua venarum germina à caua iuxta lumbos exorientia, qua sanè parte duæ illæ quæ in vtramque partem deductæ à caua ortæ, quasi rami maiores in crura deueniunt. Et quis præterea est nedum medicus, sed nec coquus qui nesciat sanguinem à corde, cuius ille quihoc tertium confinxit par, vsquam in suo sermone ne meminit quidem pulmoni per venam vnam subministrari?

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 142 sur 276

Imò is istius sermo id si vllam habeat venam ignorasse videtur quod tamen à nonnullis sectoriæ disciplinæ peritis tanquam fons & origo venarum omnium per vniuersum corpus distributarum, habitum est. Quartum enim venarum par à sincipite oculisque suum initium habere ait, vnde sub ceruicem & clauiculas delatum, brachium ingredi, ad vtramque manum vnam, subinde verò ex superioribus partibus in digitos ferri, & mox referri per vniuersam manum ad alam, indéque per costas progredi, alteram quidem in iecur, alteram in lienem, vt tandem à ventre decurrentes ambæ ad genitalia desinant: sicque nec istæ vllã cordi partem attribuunt. Qui ergo potuit is horum, veluti nouus quidam Prometheus, confictor tantum viscus, cor inquam, omnino obliuioni mãdasse? At nec cerebri vsquam meminit, vel forsitan quòd malleolis esset in minori honore habendum. Sed quod de renibus tradit, omnem videtur cæcitatem superare, quippe qui à vena caua maximas venas habeãt, quas iste prætergrediens, sibi quasdam alias eò à pulmone deferri confingit. Iam igitur satis ex his omnibus constat quòd vir iste nequaquam aut alij quidam sectionibus operam dantes sæpe faciunt, quædam quasi cæcutiens præterierit, sed potiùs nihil prorsus viderit. Nam siquis vel maxima non videat, hunc nihil videre quàm cæcutire veriùs dicas. Atque is qui de venarum à capite in vniuersum corpus partitione habitus est sermo, quòd ebriorum somniis similis sit, eorum qui sectionibus vel parum interfuerint nemo ignorat. Porrò paruas aliquas venas viros anatomicos refellisse magnum non est: nunquam tamen quisquam aliam alio modo descripsit, neque eas quæ à cæcis etiam, modò digitos admouissent, comprehendi poterant, prætermisit. Itaque vna est vena per quam sanguis ex iecinore in vniuersum corpus influit, à qua multæ aliæ minores quasi rami à trunco prodeuntes, illum omnibus corporis dispertiuntur partibus. Quòd si sanguinem in vena caua fluuio compares, riuulis verò illum qui inde in corporis particulas defluit, minimè à vera aberrabis similitudine. Sed siue fluuio, siue trunco similem esse venam magnam quis dicat: omnes penitus medici consentiunt vnicam eam esse, præterquam ille qui audacissimè quatuor hæc paria huic libro interseruit. Et præter alia multa, tum cor, tum venam ipsam cauam silentio præteriit cùm tamen iugularium meminerit, in quas illa in supremo thorace scinditur. Quicquid enim præterea inter locum hunc & vltimam spinæ partem clauditur, vena caua occupat, à qua venæ vtrinque germinant. Ex vtroque verò ipsius termino, & ex vtrisque partibus bipertita est, nam à superiore eius parte duæ prodeunt venæ maximæ quæ per collum inuectæ iugulares appellantur: ab inferioribus verò in vtrumque crus vna, vt iam diximus, & ea quidem maxima descendit. Eorum sanè quæ per collum feruntur & iugulares vocantur, in suo illo secundo pari meminit nouus hic noster Prometheus, vbi temeritatem ac ignorantiam maximam ostendit, nulla vnquam cauæ venæ, à qua istæ ortum habent, facta mentione. Debuisset quippe si vnquam vel tantillũ secandis corporibus interfuisset, dixisse venas has iugulares in vnum coire & efficere iecorariam vel cauam venam, vel quomodocunque quis illam in præsentiarum velit appellare. Quòd si de istis tanquam semper sic duabus permanentibus ab eo sit sermo habitus,

A ἀλλ' ὦ ἔνιοι τῶν ἀνατομικῶν ἀνδρῶν ἀρχὴν εἶναί φασιν τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλεβῶν, ταύτην ἡ προσκειμένη ῥῆσις, οὐδεμίαν οἶδεν ἔχουσαν φλέβα: καὶ γὰρ δύω καὶ τέταρτον ζεῦγος ἄρχεσθαι μὲν ἀπό τε τῶν προσώπων τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔφησεν, ἵστασθαι δὲ τὰ ἀγκῶνα καὶ τὰς κατὰ συνέχειαν αὐτῶν, ὑποβαίνειν τε μετὰ βραχίονι καθ' ἑτέραν διαφυὴν χεῖρα μίαν. εἶτ' οὐκ οἶδ' ὅπῃ αὖθις μεροῦν ὑπὸ τοὺς δακτύλους συνελθόντας, αὖθις ἀναφέρεσθαι μετὰ τῆς ὅλης χειρὸς ὑπὸ τὸν μασχάλην, ἐντεῦθέν τε δύο μὲν τὸν πλευρὰν ἰέναι. τὸν μὲν ἑτέραν ὑπὸ τὸ ἧπαρ, τὸν δ' ἑτέραν, ὑπὸ τὸ σπλῆνα, κἄπειτα φέρεσθαι ἀπὸ τῆς γαστρὸς εἰς τὸ αἰδοῖον ἀμφοτέρας τελευτᾶν, ὥστε οὐδεμίαν αὐτῶν διδόναι τι τῇ καρδίᾳ μέρος. πῶς οὖν εἰς τέλος ἐπελήλυθεν τηλικοῦτον ἀπολάγνιον τῆς καρδίας ὁ τοιοῦτος Προμηθεύς; οὐ μέντοι οὐδ' ἐγκεφάλου μνήμην ἐποιήσατο. δῆλον γὰρ, ὅτι καὶ τοῦτ' ἀτιμότερον ἦν τῶν σφυρῶν. ὥσθ' ἅπασαν δὲ τυφλότητα τὸ καθ' ὅλους νεφος ἐστίν, ἐφ' οἷς ἀπὸ τῆς κοίλης μέλιτταν φέρονται φλέβες, ἃς παραλιπὼν, ἀναπλάττῃ τινὰς ἀπὸ τοῦ πνεύμονος ἐπ' αὐτοὺς φέρεσθαι. δῆλον οὖν ὅτι ἀπρύτων, οὐχ ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἀνατεμνόντων προῄδει τινα, καὶ αὐτὸς τοῦτ' προεωρακώς, ἀλλ' ὅλως οὐδὲν ἑωρακώς. ὁ γὰρ τὰ μέγιστα μὴ βλέπων, οὐ παραβλέπειν, ἀλλ' ὅλως οὐ βλέπειν ἀληθῶς ἂν λέγοιτο. ὅτι μὲν οὖν ὑπνίοις μεθυόντων ἔοικεν ὁ περὶ τῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα καταφερομένων φλεβῶν λόγος, οὐδεὶς ἀγνοῇ τῶν ὅλως ὁπωσχρησθέντων τι διασασθαι τῇ τοιαύτῃ ἀνατομῇ. ἄλλας μὲν γάρ τινας μικρὰς παραφύσεις τοῖς ἀνατομικοῖς εἶναι, οὐ μέντοι ἐξαφὲς τῆς ἄλλων ἄλλως, οὐδὲ παρέλιπε τις καὶ τοῖς τυφλοῖς δυνάμενα γνωρίσματα, τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς ὑποβάλλοντα. μία γοῦν ἐστι φλὲψ δι' ἧς ἐξ ἥπατος εἰς ὅλον τὸ σῶμα φέρεται τὸ αἷμα, καθάπερ ἀπὸ τελέχους κλάδων πολλῶν, ἀποφυομένων ἀπ' αὐτῆς φλεβῶν σμικρῶν, αἳ διανέμουσιν αὐτὸ τοῖς τοῦ ζώου μορίοις ἅπασιν. εἰ μὲν οὖν ποταμῷ παραπλήσας ὁ τις τὸν κοίλιον αἷμα, ὃ δὴ ἀπ' αὐτῆς φερόμενον εἰς τὰ μόρια τοῦ σώματος ὀχετῷ, οὐδὲ οὕτως ψευσθήσῃ τῆς εἰκόνος. ἀλλ' εἴτε ποταμῷ παραπλησίαν φαίη τις, εἴτε παρέμφατον τὸν μεγάλιον φλέβα, τό γε μίαν αὐτὸν εἶναι πᾶσι τοῖς ἰατροῖς ὡμολόγηται, πλὴν τούτου τολμηθέντα παραγράψασθαι τῇ βιβλίῳ τούτῳ τὰ τέσσαρα ζεύγη. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ τὸν καρδίαν ἀμνημόνευτον εἴασεν, οὕτω καὶ αὐτὸν τὸν κοίλιον φλέβα. καί τοι τὴν γε σφαγίτιδων μνημονεύσας, εἰς ἃς αὕτη ἁλίζεται καὶ ὁ τῶν ὠμοπλατῶν κατωτέρω. ὅσον γὰρ ὅσον μεταξὺ τούτου τε τοῦ χωρίου, καὶ τοῦ τῆς ῥάχεως πέρατος, ἡ μεγάλη φλὲψ αὐτὸν καταλήφθεν, ἀποφύουσα φλέβας ἑκατέρωθεν. ἁλίζεται δὲ διχᾶ, καθ' ἑκάτερον τὸν τῶν ἄτων καὶ τὸν μορίων αὐτῆς. αἷμα μὲν γὰρ, ὅσον τὸ πραχήλου φέρονται μέγισται φλέβες, αἱ σφαγίτιδες ὀνομάζονται. κάτω δὲ ἐφ' ἑκάτερον σκέλος, ὡς εἴρηται, μία μὲν, μεγίστη δὲ φλὲψ. τὸν δὲ ὅσον τὸ πραχήλου φερομένων, αἱ καλοῦνται σφαγίτιδες, ὧν τὸν δευτέρων ζεῦγος μνημονεύσας ὁ νέος οὗτος Προμηθεύς, οὐδενὸς ἠξίωσε παραμνησθῆναι. τὸ δὲ μέγιστον ἐπιδείξατο μεγέθει, οὐδαμοῦ τὴν κοίλης φλεβὸς ἁλιζομένης, ὅθεν αὖθις γίνεται μνημονεύσας. ἐγὼ γὰρ εἴπερ ἑωρακέναι τι σμικρὸν ἐν τῇ ἀνατομῇ, ἐς ταὐτὸ ἄλλοις φάναι τὰς σφαγίτιδας ἰούσας, μίαν ἀποτελεῖν φλέβα τὸν ἥπατίτην, ἢ κοίλιον, ἢ ὅπως ἄν τις ἑτέρως ὀνομάζειν ἐθέλῃ. εἰ δ' ὡς δύο μόνους αὐτοὺς ὁ λόγος αὐτοῦ ἐνέχεσθαι,

Φάσκοντι ἀφ' ἑνὸς μερῶν τοῦδε τινὸς ῥᾳδίως ὅτι τὰ τῶν σφυρῶν ἔσω καταφέρεσθαι. τί οὖν οὐκ ἔτι μνημονεύσῃ τις τῶν μετὰ τέτταρα ζεύγη γεγραμμένων φλεβῶν; ἃς ἀπὸ τῆς κοιλίης ἀναφέρειν εἰς ὅλον τὸ σῶμα τῷ ξυμφύτῳ ἠγεῖται, ὥσπερ τὰ εἰρημένων τεττάρων ζευγῶν, ἀλλά τινος ἕνεκεν οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως γεγονότων, ἀλλ' οὐχὶ μίαν ἁπασῶν φλεβῶν ἐξουσῶν χρείαν κενεὰν, ἀναφέρειν δὲ ἥπατος ἅπασι τοῖς τοῦ ζῴου μέρεσιν αἷμα. τῶν δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς κοιλίας, ἀλλὰ τῶν ἑτέρων ἀναχομιζομένων εἰς ἧπάρ τε οὐκ ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων χυλὸν ξυνέμια προσωτέρω τοῦ ἥπατος αἴρεται. ἀλλ' οὐδὲ κατὰ πολλοὺς τοῦ ἥπατος τόπους φαίνονται· καί τοι πάμπολλαι τὸ ἀριθμὸν οὖσαι καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ἄλλοις ἐντέροις ὁμιλούσαι, ἀλλ' εἰς ἕνα τόπον, ὃν ὀνομάζουσι πύλας ἥπατος, ἀφικνοῦνται δὲ πᾶσαι, τοῦ ξυμπόρου προσόντος, πύλας ὄνομα τῷ χωρίῳ τούτῳ, πολλῇ μοίρᾳ ἡ οἰκία τινὶ μεγάλῃ ὁ ἥπαρ προσκέκτηται. ἀγγεῖα δὲ, τά τε ἔντερα, καὶ τὴν κοιλίαν, ἐξ ὧν ὥσπερ διὰ ὁδῶν τινων, πολλαὶ τῶν φλεβῶν, εἰς τὰς πύλας τοῦ πόλεως, ἢ τοῦ οἰκίας κομίζεται τὰ σιτία. λήγει τοίνυν ὁ νέος Προμηθεὺς, ὧν ᾧ διαπλάττῃ ζῴῳ τι ἑαυτῷ λόγον. οὐ γὰρ δὴ τοῖς ἔργοις γε διέπλασέ τις ζῷον, ὧν ᾧ φλέβες οὐκ ἀπὸ τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἑτέρων, εἰς ὅλον ἀναφέρουσι τὸ σῶμα τοῦ ξυφίου. εἰς ἕνα γὰρ ἀφικνοῦνται τόπον ἅπασαι, τὰς πύλας τοῦ ἥπατος. ἐντεῦθέν τε πάλιν αὖ τὸ σπλάγχνον ὑποδεχόμεναι φλέβες τὴν ἀνενεχθεῖσαν ξυφίῳ εἰς τὴν κοιλίαν φλέβα καταφορεῖσιν, ὅς ἐστι, ὡς ἔφην ὀλίγον ἔμπροσθεν, εἰς ὅλον τὸ σῶμα διανέμεται τὸ αἷμα.

qui dicat illos per internas prope ſpinam partes, ad interiores malleolos deuehi; quid deinde de aliis venis poſt quatuor illa paria deſcriptis erit dicendum? quas ipſe putauit alimentum à caua vena in corpus vniuerſum afferre, ac ſi quatuor illa commemorata paria alterius cuiuſpiam negotij gratia fuerint à naturâ fabrefacta, neque vnum idémque, & commune ſit venarum omnium munus, nempe ſanguinem ex hepate in cæteras animantis partes aduehere. At verò quæ à ventriculo & inteſtinis ſuccum ciborum in iecur aſportant, earum nulla vltra iecur progreditur, imò nec in multis ſecundum iecur locis apparent, quamuis numeroſæ admodum ex ea parte ſint qua ventrem & cætera attingunt inteſtina, ſed in vnum locum, quem portas iecoris vocant, omnes conueniunt: quem locum qui primus portas nominauit, iecur vrbi aut ædibus amplis comparauit, inteſtina ventrémque agris, ex quibus inſtar viarũ per multas venas cibi in vrbis ædiúmue portas vehuntur. Delirat itaque in hoc animali quod ſibi nouus iſte Prometheus ſuo ſermone fingit. Nam nemo vnquam animal aliquod effectu ipſe ſic formabit, vt in eo venæ à ventriculo & inteſtinis alimenta in totum corpus deferant: omnes ſiquidem in vnum concurrunt locum, portas ſcilicet iecinoris: vnde quæ per id viſcus diſpertitæ ſunt venæ aſſumptum alimentum in cauam venam ferunt, à qua in totum corpus ſanguis (vt paulò ante diximus) diſtribuitur.

Εἰς ἀλλήλας αἱ τῶν φλεβῶν διαδόσεις.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ζ'.

Φέρουσι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν παχέων φλεβῶν, εἰς τὸ κοιλίῳ καὶ εἰς ὃ ἄλλο σῶμα, καὶ ἀπὸ τῶν ἔξω, καὶ ἀπὸ τῶν εἴσω, καὶ εἰς ἀλλήλας διδόασιν αἵ τε εἴσωθεν ἔξω, καὶ αἱ ἔξωθεν εἴσω.

Mutuæ venarum diſtributiones.

TEXTVS HIPPOCRAT. VII.

Quæ etiam à craſsis venis tum ab externis tum ab internis, in ventriculum & reliquum corpus deferunt, ſibique internæ externis & externæ internis mutuò diſtribuunt.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Ἦρκει μὲν τῷ νέῳ Προμηθεῖ τὰ τέτταρα ζεύγη τῶν φλεβῶν, οὐ μὴν ἠρκέσθη γε αὐτὸς, ἀλλ' ὑπ' ἀπληστίας ἠκμήνησε, προσαθεῖς αὐτοῖς τὰς ἐκ τῆς κοιλίης φερούσας τῷ ξυφίῳ εἰς τὸ σῶμα. νυνὶ δ' αὖτις ἐπιθέτην τοῦ λόγου τὴν κοινωνίας τῶν φλεβῶν εἰπὼν οὐκ ἀληθῆς. ξυνέμια γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς κοίλης ἀποπεφυκυιῶν φλεβῶν, ἃς παχείας ὠνόμασεν, εἰς ἕτερα ζεύγη διανενεμημένων, εἰς κοιλίαν, ἢ ἔντερα φαίνεται καταπεφυκότα. καθάπερ γοῦν ὅτι τῶν εἰρημένων ἀνατομῆς ξυνέμια ὅλως ἐστὶν ἄχρι ῥήματος ἑνὸς ἀληθὲς εἶπεν ὁ πλάσης αὐτῶν, οὕτως ὅτι τῆς δευτέρας τῶν ὑπομνημάτων ξυνέμια ὅλως ὁ Ἱπποκράτης ἐψεύσατο. τοσαῦτα φρονοῦσιν οἱ, ὅσοι οὐδὲ ὄναρ ἀνατομῆς ἁφάμενοι, τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων ἀξηγήσεις ὑπισχνοῦσι ποιήσασθαι· καὶ μάλιστ' αὐτῶν, οἱ καλοῦντες ἑαυτοὺς Ἱπποκρατείους, ἑνὸς ἀνδρὸς ἡμῶν μόνοι καὶ τῶν εἰ τι λῆρον ἀπόμοιρα, τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς, καὶ τοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ὑπομνημάτων ἀκριβῆσαι. εἰ μὲν γὰρ ἐπεξεύρηταί τι τοῦ ἑτέρου αὐτῶν, ἐγγραφῆ τῷ αὐτῶν ἀνδρὶ τῶν χρόνου προϊόντος ἑαυτῷ βελτίονα γινόμενον, ἐφ' οἷς ἔμπροσθεν εἰρήκει καλῶς, ἕτερα προσθεῖναι. ἐπεὶ δὲ, ὁ μὲν Ἱπποκράτης αὐτὸς ἀκριβῶς φαίνεται γεγραφὼς, οὐ μόνα τὰ σαφῶς ὁρώμενα πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δυσθεώρητα, μὴ βλέπων δὲ, καὶ ὁ τῶν ὑπομνημάτων συνθεὶς ἀνατομῶν, ἃ τῷ ψηλαφῶν αὐτὸς τις δύναι,

COMMENTARIVS GALENI.

POterant huic nouo Prometheo quatuor ea venarum paria ſuffeciſſe, nec tamen ſatis iſti fuêre, imò præ inexplebili quadam impudentia has illis inſuper addidit, quæ corpori à vena caua alimentum miniſtrent, vt nunc coronidem ſermoni impoſitus, de venarum communione hoc tandem verũ protulit. Ex his etenim venis quæ à caua oriuntur quas ille craſſas vocat, nulla in alia partita paria inteſtinis aut ventriculo inſeritur. Porrò vt ne verbum quidem is qui hanc venarum anatomen commẽtus eſt, verum attulit: ſic Hippocrates epidemiorum libro ſecundo in nullo prorſus aberrauit. Quare inſaniunt profectò qui ne per ſomniũ quidẽ corporũ ſectiones attigêre, at libros Hippocratis exponere aggrediuntur, & illi quàm maximè qui cùm velint Hippocratici appellari, in eundẽ tamen authorem & has vniuerſas de venarũ ſectione nugas, & exactã eiuſdem diſquiſitionẽ in ſecundo epidemiorũ traditã referendã arbitrantur. Si enim in alterutro eorũ aliquod præterea acceſſiſſet inuẽtũ: fieri ſanè potuiſſet vt idẽ vir tẽpore peritior factus, illis quę ab eo priùs probè dicta fuerãt, alia etiã addidiſſet. At cùm videamus Hippocratẽ nõ modò oĩa ad amuſſim in cõmentarios retuliſſe, quæ cũctis planè perſpicua ſunt, verùm & ea quæ ad videndũ ſunt difficiliora, is verò qui hãc anatomẽ cõpoſuit, ea etiã nõ viderit quæ quiſq; vel palpãdo inueniat,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 144 sur 276

quomodo poteſt quiſpiam affirmare eũdem vtraque hæc ſcripſiſſe? quomodo etiã probabile eſt, vt abſoluto vniuerſo qui de hominis elimẽtis inſtitutus erat ſermo, de venis ſubnexuerit? aut enim tota anatomes ratio explenda erat, aut neque de venis erat tractandum. Hoc enim magis ad commentationes, quas nobis ipſis memoriæ gratia deſcribimus, attinet vt eiuſcemodi varia theoremata ſimul explicentur. Iuſto autem & legitimo volumini nequaquam cõuenit vt priore doctrina cõſummata, ſubinde illi alterius pars aliqua annectatur, atque iterum illa relicta, paulopoſt alia, & poſtmodum etiam alia, quod in his eueniſſe videmus quæ libro de natura humana ſubiecta fuêre.

A πῶς ἐγχωρεῖ φάναι τ̃ αὐτὸν ἀμφότερα γεγραφέναι; καθάπερ ἡ σὺλλογος, ὅλην ἀναπληρώσας τὸν περὶ τῶν στοιχείων τ̃ ἀνθρώπου λόγον, ἐφεξῆς αὖπαλιν, σωπήσε τ̃ περὶ τῶν φλεβῶν. ἢ γὰρ πᾶσαν ἐχρῆν τὴν ἀνατομὴν γράφειν, ἢ μηδὲ τὴν περὶ τῶν φλεβῶν. ταυτὶ πώσει μὲν γὰρ, ἃς ἑαυτοῖς ἀναμνήσεως ἕνεκα γράφομεν, εἰκεῖον ἐστιν ὅτε τοιαύτη ποικιλία θεωρημάτων γίνεται. συγγράμματι δὲ οὐδαμῶς ἐστιν οἰκεῖον ὑπεπεπληρωμένῃ τῇ πρώτερα διδασκαλίᾳ, μέρεσι καὶ τ̃ δευτέρας προσγράφειν. κἄπειτα τοῦτο καθάλιπόντα, μικρὸν ὕστερον ἄλλο τι γράφειν, εἶτ' αὖθις ἄλλο, καθάπερ ἐν τούτοις

B τοῖς ὑποκειμένοις ἐν τῇ περὶ φύσιος ἀνθρώπου.

Pro diſtributione venarum, Phlebotomiam faciendam eſſe.

TEXTVS HIPPOCRATIS VIII.

EAS igitur venæ ſectiones hiſce rationibus ductos facere oportet,

COMMENTARIVS GALENI.

QVæ ipſe videlicet præmonſtrauerat quando ad finem primi paris ſubiunxit hæc verba. *Venam itaque ad coxarum & dorſi dolores in poplitibus ſecabis & exterioribus malleolis.* Secundo item pari hæc adſcripſit. *Vnde ad lumborum dolores & teſtium, venas in tibiis incidere oportet & malleolis interioribus.* vt tamen in tertio, & quarto pari nihil de vena ſecanda meminerit. Quapropter hac etiam parte mancam tradidit hanc inſtitutionem qui multas præterierit corporis partes quarum venæ quæ tundendæ eſſent, explicandæ erant. vt ergo ab vniuerſa anatomes ratione particulam quandam auulſam litteris commiſit, ſic & quod de ſanguine mittendo referendum erat.

Οτι χρὴ διάδοσιν τῶν φλεβῶν φλεβοτομίαν ποιέεσθαι δεῖ.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. η'.

ΤΑΣ οὖν φλεβοτομίας δεῖ ποιέεσθαι χρὴ τουτέοισι τοῖσι λόγοισι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

C ΟΥΣ αὐτὸς προεῖρηκε δηλονότι, τῶν μὲν πρόσθεν ζεύγη τῶν φλεβῶν ἐν τῇ τελευτῇ, προσθεὶς χρὴ λέξιν ταυτί. δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας ὅτι τῶν ἀληθεστάτων τῶν ἐν τῷ νώτῳ, καὶ ἐν τοῖσιν ἰσχίοισιν ἀπὸ τῶν ἰγνύων ποιέεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔξωθεν. τῷ δὲ δευτέρῳ ζεύγη ταυτὶ προσγράψας. δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας ποιέεσθαι πρὸς τὰς ὀδύνας τὰς ἀπὸ τῶν φρενῶν καὶ τῶν ὄρχεων, ἀπὸ τῶν ἰγνύων, καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔσωθεν. ὅτι δὲ τῷ τρίτου καὶ τετάρτου ζεύγους, οὐδὲν προσεῖπεν περὶ φλεβοτομίας, ὥσπερ καὶ κατ' αὐτὰ τ̃ λόγον ἐλλιπῆ πεποίηκε, πολλὰ μέρεα τ̃ σώματος παραλιπών, ἐφ' ὧν ἐχρῆν εἰρηκέναι τὰς τμητεσομβρώδας φλέβας.

D ἀλλ' ὥσπερ τ̃ ὅλης ἀνατομῆς βραχύ τι μόριον ἀποπατάσας ἔγραψεν, οὕτως καὶ τοὺς περὶ φλεβοτομίας λόγους.

Procul à dolore & inflammatione venam ſecandam eſſe ad reuulſionem.

TEXTVS HIPPOCR. IX.

STudendum autem eſt venarum *ſectiones efficiquàm longiſsimè à locis in quibus dolores fieri & ſanguis colligi conſueuit, ſic enim tum mutatio minimè magna derepente continget, tum etiam conſuetudinem tollendo effeceris vt ne ampliùs in eundem locum colligatur.*

COMMENTARIVS GALENI.

QVod ſectiones venarum hic intellexerit quas phlebotomias compoſito appellamus nomine: rectè ab expoſitoribus acceptum eſt, qui in hoc omnes conſentiunt. Quòd verò minimè definierit num dolentibus iam partibus cenſeat procul eſſe reuellendos humores vel potiùs ſanitatis tempore: ea ratione fortè veniet reprehendendus. Et mihi quidem videtur quòd id in his qui proſpera vtantur valetudine dictum ſit, quippe quòd voluerit author aſſuefacere humores redundantes in alias ferri partes.

Οτι πόρρω τῆς ὀδυνῆς καὶ τῆς φλεγμονῆς φλεβοτομίαν ποιέεσθαι δεῖ.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. θ'.

E ΕΠιτηδύειν δὲ χρὴ τὰς τομὰς ὡς πρόσω πάντῃ τέμνειν ἀπὸ τῶν χωρίων ἔνθα αἱ ὀδυναι μεμαθήκασιν γίνεσθαι, καὶ ὃ αἷμα συλλέγεσθαι. οὕτως γὰρ ἂν ἧκιστα ἥτε μεταβολὴ γίγνοιτο μεγάλη ἐξαπίνης, καὶ ὃ ἔθος μεταιρήσας αὖ, ὥστε μηκέτι εἰς ὃ αὖθι χωρίον συλλέγεσθαι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΤΙ μὲν τομὰς εἴρηκε τῶν φλεβῶν, ἃς ἐν συνθέτῳ προσηγορίᾳ φλεβοτομίας ὀνομάζομεν, ὀρθῶς ἤκουσεν οἱ ἐξηγηταί, καὶ γὰρ ὁμολογοῦσι πάντες τοῦτο. ὅτι δὲ οὐ διωρίσατο, πότερον ὀδυνωμένων ἤδη τῶν μορίων, ἀξιοῖ πόρρω

F τὴν ἀπόπασιν γίνεσθαι τῶν ὑπορρεόντων χυμῶν, ἢ κατὰ τ̃ ὑγιείας χρόνον, ἐν τούτῳ μεμφατ' ἄν τις αὐτῷ. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ μᾶλλον ὅτι τῶν ὑγιαινόντων εἰρῆσθαι, βουλομένου τ̃ γράμματος ταῦτα προσημῆναι, εἰς ἄλλα μόρια φέρεσθαι τοὺς πλεοναζοντας χυμούς.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 145 sur 276

Τὼ τῆ πύῳ ὲν τῳ πίνελῳ, καὶ τῳ ὄρῳ, καὶ τοῖς ὑποχωρήμασιν αἰτίαν αὐτὼν εἶναι τῶν νοσημάτων ἔνθεν γινομένων.

A

Puris in ſputo, vrinis & deiectionibus eandem eſſe cauſam & morborum inde prodeuntium.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ι.

ΟΚόσοι πύον πολλὸν πτύουσιν ἄτερ πυρετῆ ἐόντες, καὶ ὁκόσοισιν ἄνευ ὀδύνης ἐοῦσιν, πύον ὑφίσταται πολλὸν ἄτερ ὀδύνης ἐοῦσιν, καὶ ὁκόσοισι τὰ ἀποχωρήματα αἱματώδεα, ὥσπερ ὲν τῆσι δυσεντερίῃσι, καὶ χρόνια ἀ νέοισιν ἐοῦσι πέντε καὶ τριάκοντα ἐτέων, καὶ γεραιτέροισι, τουτέοισι πᾶσιν ἀπὸ τουτωμάτου τὰ νουσήματα γίνεται. ἀνάγκη γὰρ τουτέους τὰλαιπώρους τε γίνεσθαι καὶ φιλοπόνους τῳ σώματι, καὶ ἐργάτας νεανίσκους ἐόντας. ἔπειτα σὶ ὀξανεθέντας τῆ πόνων ῥᾳκωδεῶσαι μαλθακῆ σαρκὶ, καὶ πολὺ διαφερούσῃ τῆς πρεσβυτέρης, καὶ πολλὸν διακεκριμένον ἔχειν τὸ σῶμα, τότε προϋπάρχειν, καὶ τὸ ὑπεστραφὲν, ὥστε μὴ ὁμολογεῖν. ὁκόταν οὖν νούσημά τι καταλάβῃ τοιὲ οὕτω διακειμένοις, τότε μὲν πρόσχρημα διαφθείρουσιν. ὕστερον δὲ, μετὰ τὴν νοῦσον, χρόνῳ τήκεται τὸ σῶμα, καὶ ῥέει διὰ τῆ φλεβῶν, ἢ ἂν βύρσχωσι μάλιστα τύχῃ, ἰχωρώδες. ἐὼν μὲν οὖν ὁρμήσῃ ἐς τὴν κοιλίην τὴν κάτω, χρόνον τι οἷόνπερ ὲν τῳ σώματι ἐνέῃ, τοιοῦτο καὶ τὸ διαχώρημα γίνεται. ἅτε γὰρ τῆς ὁδοῦ κατημέτεως ἐούσης, οὐχ ἥσσαν πολλὸν χρόνον ὲν τῳ ἐντέρῳ. ὁκόσοισι σὶ ἂν ἐς τὸ στῆθος ἐσρυῇ, ἀποπύοι γίνονται, ἅτε τῆς καθάρσεως ἀνάντεες ἐούσης, καὶ χρόνον ἀναλιζόμενον πολλὸν, ὲν τῳ στήθεϊ καταπίπτειν καὶ γίνεται πυώδες. ὁκόσοισι σὶ ἂν ἐς τὴν κύστιν ἀζερβύνηται ἀπὸ τῆς θερμότητος, πουτέου τὸ χωρίου τὸ καὶ θερμὸν καὶ λευκὸν γίνεται, καὶ διακρίνεται, καὶ τὸ μὲν λεπτότατον ὑφίσταται ἄνω, τὸ δὲ παχύτατον κάτω, τὸ δὴ πύον καλέῃται.

B

C

D

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΑ μὲν εἰρημένα τῇ τῶν χειρόνων ῥᾴων ἂν σημήνατά ἐστι σαφῆ, καὶ δεῖται τῆ παρέχοντος αὐτοῖς τὴν νοῦν, οὐκ ἐξηγητῆ σαφηνίζοντος. εἰ σὶ ἀληθῆ πάντ' ἐστὶ, βασανίζειν χρὴ, τὸ μὲν τῇ πείρᾳ, τὸ δὲ τῳ λόγῳ. τῇ πείρᾳ μὲν, εἰ χωρὶς τῆ πυρέξαι τινὲς ἀφῆκαν, ἢ ἀποπύοντες πύον, ἢ τοῖς οὖρον ὑποκρίνοντες τι. ἔτι δὲ παρὰ τούτοις, εἰ διαλαπαρέντες ὑπὸ τῳ παρόντος βίου, νῦν ἐπαύσαντο χρόνῳ συχνῷ, καὶ εἰ νοσήσαντες μὲν ὕστερον διεσώθησαν. ὕστερον σὶ αὖτοῖς αἱ εἰρημέναι πυώδεις ὑποκρίσεις ὑπεγίνοντο. ταῦτα μὲν ὧν τῇ πείρᾳ κρινεῖται χρή. τῳ λόγῳ δὲ, τὴν αἰτίαν, ὑφ' ἧς γίνεσθαί φησιν ὁ γράψας αὐτὰ, πότερον ἀληθὴς, ἢ ψευδὴς ἐστιν. ὅτι μὲν ὧν οὐκ ἔχει τὸ ὅλως ἀναίτιον τὰ εἰρημένα παρὸς αὐτῶ, παρόδηλόν ἐστι τοῖς γεγυμνασμένοις ὲν ἀποδεικτικῆς μεθόδοις. εἰ δὲ τὸ πιθανὸν χρῶ ἔχει, καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος σκοπείσθω. καὶ γὰρ οὐδὲ γὰρ ὲν τῳ παρόντι, τὸ πιθανὸν ἔχειν. παρὰ μὲν ὧν τὴν ἐμὴν πείρας φαινομένων ἔχειμι αὖ σοι καὶ φάναι τὸ γε παρόν, ὡς αἱματώδης μὲν ὑποκρίσεις ἐμοὶ γατρὸς εἶδον οὐκ ὀλίγας γινομένας πρὸ τῆ καταλυσμάτων ἔτος γυμνασίων σφοδρῶν, οὐδεμίαν ἢ ἔκκρισιν πυώδη. μυξώδη μὲν τοι πολλάκις ὑπ παρεόντων τινῶν ἀπέκτων τε καὶ τεταραγμένων, ἠρεμαίαν τε καὶ ἐμὲ γατρὸς ὑποκρινόμενα τούτοις ἐθεασάμην, ὥσπερ γε καὶ πύσματα, πέπονα μὲν, οὐ μὴν πυώδη γε.

E

F

TEXTVS HIPPOCR. X.

QVicunque pus copioſum citra febrem expuunt; & quibuſcunque abſque dolore pus multum in vrina ſubſidet, & quibuſcunque alui deiectiones vt in dyſenteriis, cruentæ ac diuturnæ ſunt, vt iuuenibus quinque & triginta annorum, atque etiam ſenioribus; his omnibus eadem ex cauſa morbi oboriuntur. hos namque & labores toleraſſe, & exercitationibus deditos, & operarios in iuuentute fuiſſe neceſſe eſt. Poſtea verò ſolutos laboribus molli carne, & multùm à priore differente carnoſos eſſe redditos, multúmque diſſidens corpus habere, vt quod priùs extitit cum eo quod nunc accreuit, minimè conſentiat. Quum igitur morbus aliquis ſic affectos corripuerit, ij quidem quamprimùm euadunt, ſed poſtea à morbo temporis ſucceſſu corpus liquatur, & per venas, qua parte ampliſsimæ eſſe ſolent, ſanies quædam fluit. Si igitur ſanies ad inferiorem aluum impetu feratur, quale quid ferè ineſt in corpore, tales etiam deiectiones redduntur. Neque enim, cùm via decliuis ſit, multo tempore in inteſtino ſubſiſtit. At quibus in pectus influit, ij purulenti fiunt cùm nimirum purgatio accliuis ſit, & multo tempore immorans in pectore putreſcat, & purulentum reddatur. Quibus verò in veſicam effunditur, à loci calore calida & alba fit, & ſecernitur, quódque tariſsimum exiſtit, ſupra innatat, craſsiſsimum verò, quod ſanè pus appellatur, ſubſidet.

COMMENTARIVS GALENI.

OMnia quę hac tradũtur ſerie clara ſunt potiúſque lectorẽ qui animũ aduertat, quàm expoſitorẽ deſiderant qui declaret: quæ tamen an vera ſint, partim experientia, partim ratione examinãda ſunt. Experiẽtia quidẽ obſeruãdũ eſt num aliqui à febre immunes viſi vnquã ſint aut ſputo pus reiecíſſe, aut vrinis aliquid excreuiſſe. Præterea ſi priorẽ vitã duxerint laborioſam, móxq; quieuerint multo tempore, atque ſi ij à morbo detenti incolumes euaſẽre, & ſubinde ſi purulẽtæ excretiones ſuperuenerint. Hæc experimẽtis ſunt iudicãda. Ratione verò, ſi quam is retulit, cauſa vera ſit vel ſecus. Iam verò quod iſta ab ipſo authore producta nullã ſecũ habeant neceſſitatem, facilè omnibus conſpicuum erit qui demonſtratiuis methodis operam nauarũt. An autem probabile ſaltem habeat, ſecum quiſque perpendat: videtur enim probabile in his eſſe quæ ad aliud referuntur. Et equidem quantùm ad ea ſpectat quæ in experimentis apparent: tantùm hoc habeo quod tibi afferam, me cruentas vidiſſe ſæpenumero deiectiones per aluũ ab his qui conſuetas validáſque exercitationes dimiſerint, excretas: purulentas verò nequaquã. Vidi præterea ex quibuſdam periodis tum ordinatis, tũ inordinatis mucoſa ab his in vrinis reddi & per aluum deiici: ſicut & ſputa cocta quidem, purulenta verò minimè.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 146 sur 276

A

Cauſæ calculorum in pueris qui in viris non generantur.

TEXTVS HIPPOCR. XI.

AT verò calculi pueris ob loci huius ac vniuerſi corporis calorem procreantur, ſed viris ob corporis frigus calculi non generantur.

COMMENTARIVS GALENI.

LOci nimirum veſicæ de qua in fine prioris orationis ſic ipſe ait. *Quibus in veſicam eijcitur à loci iſtius calore albeſcit.* Inquit ergo quòd calculi pueris innaſcuntur ob calorem tam veſicæ, quàm corporis totius. Poſtea de puerorum calore ſic ſubiungit.

Αἱ τῶν λίθων ἐν τοῖς παιδίοις, τῶν ἐν τοῖς ἀνδράσιν οὐ γινομένων αἰτίαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ια'.

Γίνονται δὲ οἱ λίθοι τοῖσι παιδίοισι, διὰ τὴν θερμότητα τοῦ χωρίου τε τουτέου, καὶ τοῦ ὅλου σώματος, τοῖσι δὲ ἀνδράσιν οὐ γίνονται λίθοι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ σώματος.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

B ΤΟΥ χωρίου, δηλονότι τῆς κύστεως, ἐν ᾗ καὶ τὴν τελευτὴν τῆς προτέρας ῥήσεως οὕτως ἔγραψεν. ὁκόσοισι δ' αὖ ἐς τὴν κύστιν ἀξερύγηται ἀπὸ τῆς θερμότητος, τουτέου τοῦ χωρίου λευκὸν ἦν, τοῖς οὖν παιδίοις φησὶ τοὺς λίθους γίνεσθαι διὰ τὴν θερμότητα, τῆς τε κύστεως, καὶ ὅλου τοῦ σώματος, εἶτα ὑπιφέρων ἐρεῖ καὶ τῆς θερμότητος τῶν παιδίων.

Hominem priori ætate calidiſſimum poſteriori frigidiſſimum eſſe.

TEXTVS HIPPOCR. XII.

NAM probè noſſe oportet hominem primo dierũ decurſu, ipſum ſui comparatione *calidiſſimum eſſe, poſtremo verò frigidiſſimum.*

COMMENTARIVS GALENI.

QVi ſimpliciter abſque ea limitatione, ſcilicet primis illis diebus hominem aiunt calidiſſimum eſſe, eorum ſermo non eſt verus: at cum limitatione, verus. calidiſſimus ſiquidem eſt ſi de innato calore loquamur, is enim in pueris plurimus eſt. Id autem, vt ſequens indicabit oratio, ille qui hæc ſcripſit obaudiuiſſe videtur, quod tamen in hoc ſermone præcipuum erat. Neque enim vt Hippocrates dixit, *Qui augentur plurimùm habent innati caloris*: ita hunc ſenſiſſe offendes: imò natiuo prætermiſſo ſimpliciter putaſſe calida eſſe quæ creſcunt.

Τὸν ἄνθρωπον πρώτῃ ἡλικίῃ θερμότατον εἶναι, ὑστάτῃ δὲ ψυχρότατον.

C ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιβ'.

ΕΥ γὰρ χρὴ εἰδέναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερέων, θερμότατός ἐστιν αὐτὸς ἑωυτῷ, τῇ δὲ ὑστάτῃ ψυχρότατος.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΑΠΛΩΣ τῶν λεχθέντων θερμότατον, αὐτὸν διορισμοῦ, τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερῶν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος ἐστὶ, μετὰ διορισμοῦ δὲ, ἀληθής. θερμότατος γὰρ ἂν γε ῥηθῇ τῷ ἐμφύτῳ. τοῦτο γὰρ ἐστὶ πλῆθος τοῖς παιδίοις. ὁ δὲ D γράψας τὴν προκειμένην ῥῆσιν, αὐτὸ τοῦτο κυριώτατον ὢν τοῦ λόγου προσῆκεν, ὡς διὰ τῆς ἐπομένης ῥήσεως ἔσται δῆλον. ὑπῆρχε γὰρ οὐχ ὡς Ἱπποκράτης τὰ αὐξανόμενα πλῆθος ἔχειν ὃ ἔμφυτον θερμὸν ἔφη, καὶ αὐτὸς οὕτως γινώσκων. ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐμφύτου ἡμεῖς μόνον ἁπλῶς εἶναι θερμὸν ἐνόμισα.

Calorem & incrementi & roboris eſſe cauſam.

TEXTVS HIPPOCRAT. XIII.

QVod enim augeſcit corpus & ad robur procedit, id calidum eſſe neceſſe eſt.

COMMENTARIVS GALENI.

QVum Hippocrates dixerit, *Qui augentur plurimùm habent innati caloris*: videtur hic author exiſtimaſſe corpora his qui augentur calida ſimpliciter eſſe: qui innati nihil in hoc meminerit ſermone. Quod enim ad vim progreditur, calidum fore ait ad vim autẽ progredi, vult quid huiuſmodi indicare. videtur ipſi incrementum eſſe rem violentam & validam, & vt opera alia vehemẽtiora operarios excalfaciunt, ſic & incrementum. At contrà debuerat dicere ex innato calore pueros augeri, non autem ob id eos incalescere quòd augeantur. Nam calor ipſe innatus non ſolùm moderatè calidus, ſed præterea etiam humidus eſt. Igitur iure merito eiuſcemodi augentur corpora, quippe quæ in tres diſtendantur dimenſiones & quaſi inflentur,

Τὸ θερμὸν τῆς αὐξήσεως, καὶ τῆς βίας αἰτίαν εἶναι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιγ'.

E ΑΝάγκη γὰρ, αὐξανόμενον, καὶ χωρέον τὸ σῶμα πρὸς βίην, θερμὸν εἶναι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΙΠποκράτους εἰπόντος τοὺς αὐξανομένους πλῆθος ἔχειν τὸ ἔμφυτον θερμόν. οὕτως ἔοικεν ἁπλῶς ἀκηκοέναι θερμὸν εἶναι τοῖς αὐξανομένοις τὸ σῶμα, μὴ προσκειμένου τοῦ λόγου, τὸ ἔμφυτον. χωρεῖν γὰρ αὐτὸ φησι πρὸς βίαν θερμὸν γίνεσθαι. τὸ δὲ πρὸς βίην χωρεῖν, τοιόν τι βούλεται δηλοῦν. ἔργον αὐτῷ δοκεῖ βιαῖόν τι καὶ ἰσχυρὸν ἡ αὔξησις εἶναι. ὥσπερ οὖν τἆλλα τῶν ἰσχυρῶν ἔργων οἱ θερμαίνοντες τοὺς ἐνεργοῦντας, οὕτω καὶ ἡ αὔξησις, ἀλλ' ἔμπαλίν γε ἐχρῆν αὐτὸν εἰρηκέναι. διὰ τὸ ἔμφυτον θερμὸν αὐξεσθαι τοὺς παῖδας, οὐ διὰ τὴν αὔξησιν γίνεσθαι θερμούς. τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν, οὐ μόνον σῦκρατον θερμὸν, ἀλλὰ καὶ ὑγρόν. εἰκότως οὖν αὔξεσθαι τὰ τοιαῦτα σώματα. διαστατὸν γὰρ εἰς τρεῖς διαστάσεις οἰονεὶ καὶ διαφυσώμενα,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 147 sur 276

πλὴ εἰς ἁπάσας αὐτὰς ὀπίδοσιν λαμβάνῃ. διατείνῃ μὲν οὖν ἡ φύσις αὐτὰ πάντη, πρὸς τοῦτο, ὀργάνῳ συμφύτῳ χρωμένη τῷ θερμῷ. διατείνεται γὰρ ἐπίμηκες, ἀπὸ τῆ ὑγρότητος. ἅτε μὲν οὖν πολλὰ τὴν παίδων ἀδηφαγοῦντα πλῆσον, ἀθροίζῃ τε ἰδίως ὀνομαζόμενον ὠμὸν χυμὸν, ἐξ οὗ ῥᾳδίως ὁ λίθος γινᾶται. τούτου μὲν ὕλης ἔχοντος λόγον, ἐξ οὗ ὁ λίθος γινᾶται, ποιητικοῦ δὲ αἰτίου τῆς θερμασίας.

& propterea omnibus illis fit acceſſio. Itaque ea vndique natura diſtendit ad hoc negotium organo vſa calore innato. ex humore enim habet vt facilè protendatur. Atque plerique pueri, vtpote qui plurimùm voraces ſint, humorem non modicum aggregant, quem crudum propriè vocamus, qui calculo gignendo in primis opportunus eſt accedente calore veluti effectrice cauſa.

Μαραινόμενον τὸ σῶμα, ψυχρότερον γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιδ'.

ΟΚότε δ' ἀρξῆται μαραίνεσθαι τὸ σῶμα, καταῤῥέον πρὸς ὑπέτειαν, ψυχρότερον γίνεται.

Corpus marceſcens frigidius euadere.

TEXTVS HIPPOCR. XIV.

AT vbi marceſcere corpus cœperit, & ad exitium delabitur, frigidius euadit.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΚΑνταῦθα πάλιν, ὅτε δὲ μηδὲν αὔξεται τὸ σῶμα τοῖς παιδαριδίοις, ἀπὸ τὴν ὀρθίαν, αὐτὴ φησι γίνεσθαι ψυχρότερον, ἔμπαλιν δὲ ἀμείνον αἰτιολογεῖν. ἐλαττόνως γὰρ αὐτῷ χυμοῦται τῷ ἐμφύτου θερμοῦ, καὶ αὔξησις ἐπαύσατο. σαφέστερον δὲ τὴν ἑαυτῆ γνώμην ἐδήλωσεν ὀλίγας ταύτας ἀπὸ τῆς ἐχομένης ῥήσεως.

COMMENTARIVS GALENI.

ET hic rurſum quando non ampliùs augetur corpus his qui inclinata ætate ſunt, ipſum ab otio fieri ait frigidius, at ſatiùs erat vt contrà ratio cauſæ aſſignaretur: ob id enim quia illis innatus calor imminuitur, & incrementum etiam ceſſat. clariùs tamen horum author ſuam in ſequenti parte ſententiam aperuit.

Τὸν ἄνθρωπον πρότερον θερμότερον, ὕστερον ψυχρότερον γίνεσθαι.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιε'.

ΚΑΙ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὁκόσον τῇ προτέρῃ τῶν ἡμερέων πλῆσον αὔξεται ἄνθρωπος, τοσοῦτο θερμότερος γίνεται. καὶ τῇ ὑστάτῃ τῶν ἡμερέων, ὁκόσον πλῆσον καταμαραίνεται, τοσοῦτο ψυχρότερον ἀνάγκη εἶναι.

Hominem priùs calidiorem, poſteriùs frigidiorem fieri.

TEXTVS HIPPOCR. XV.

AT que hac ratione quò plurimùm prioribus diebus increſcit homo, eò calidior euadit: atque vltimis diebus quantò plurimùm marceſcit, tantò eum frigidiorem eſſe neceſſe eſt.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΡθῶς οὖν ἡμεῖς ἐξηγησάμεθα τὴν προχειμένην ῥῆσιν, ἐν ᾗ φησιν. ἀνάγκη γὰρ, αὐξανόμενον καὶ χωρέον τὸ σῶμα πρὸς βίαν, θερμὸν εἶναι. ἐχρεῶν γὰρ ἔμπροσθεν αὐτὸν εἰπεῖν, ἅτε τὸ ἔμφυτον θερμὸν, αὔξεσθαι τὸ αὐξανόμενον. ἀλλ' οὐ διὰ τὴν αὔξησιν, γίνεσθαι θερμόν. ἀπάλογον δὴ τούτου καὶ τὸ παιδαριδίου, ἐπεὶ μηκέτ' αὔξεται, ψυχρὸν αὖθ' νομίζειν γίνεσθαι διὰ τὴν ἀργίαν τὸ πρότερον μὲν ὑπερβολῆς αὐξήσεως, νυνὶ δὲ παυομένης.

COMMENTARIVS GALENI.

NOs ergo rectè partem ſuperiorem vbi ait: *Neceſſe ſiquidem eſt vt augeſcens corpus & ad vim progrediens calidum ſit*, interpretati ſumus. Erat enim è contrario dicendum ob calorem innatum augeri quæ augentur, non autem quia augeantur ideo eſſe calida, vt eadem ſit ratio in his quæ decreſcunt. Putat namque quando non ampliùs creſcit, frigidum fieri propter otium, dum priſtinum incrementum quod in corpore erat, nunc quieſcit.

Οτε προφθημένα τὰ νοσήματα λύεται.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ις'.

ΥΓιέες δὲ γίνονται αὐτόματοι οἱ οὕτω διαχειμένοι. πλῆσοι μὲν ἐν τῇ ὥρῃ ἐν ᾗ ἄρξηται τὴ κεφαλῆ, πέντε καὶ τεσσαρακοστὰ ἡμερέων. ὁκόσοι δ' ἂν τὸν ὧρον τοῦτον ὑπερβάλλωσιν, οὐκέτι αὐτόματοι ὑγιέες γίνονται, ἐν μή τι ἐς ἄλλο κακοῦργηται ὁ ἄνθρωπος.

Quando prædicti morbi ſoluuntur.

TEXTVS HIPPOCRAT. XVI.

SIc autem affecti ſua ſponte ſane ſcunt; plurimi quidem quo anni tempore liqueſcere cœperint, quinto & quadrageſimo die. Qui verò hoc anni tempus ſuperauerint, anno ſponte conualeſcunt, niſi quid aliud hominem malè habuerit.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΙνας λέγει τοὺς οὕτω διαχειμένους; οὓς προφθήκει δηλονότι καταλύσθηναι τὰ γυμνάσια, ἀπὸ τὴν ἀργίαν ἀποπτύειν τε καὶ οὐρεῖν πύον, ἀλίσκεσθαί τε δυσεντερείαις. ἐγὼ δὲ ἔφην, ἁλισκομένους μὲν δυσεντερείαις αἱματηραῖς ἑωρακέναι πολλοὺς τὴν εἰς ἄπονον μεταστάντων, ἐκ πολυπραγμοσύνης

COMMENTARIVS GALENI.

QVosnam eo ſe habentes modo nominat? nimirum quos priùs commemorauerat. Qui ab exercitatione ad otium tranſlati pus expuunt, & mingunt, dyſenteriiſque corripiuntur. vbi equidem dixi me plures vidiſſe cruentis arreptos dyſenteriis qui laborioſa negotioſáque vita relicta

ad

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 148 sur 276

ad desidem se contulerint : qui verò pus expuerint aut minxerint, nullos vnquam vidisse. At hic (vt arbitror) crudum quem vocant humorem, vbi concoctus sit, pus esse putat. Qui autem hoc mirum sit ? quando & Erasistratus quoque ea quæ in vrinis febricitantium subsident pus esse, non hunc humorem censeat? neque nouerit in bene valentibus etiam qui voraces sint, id genus plurimùm subsidere ? Nos multos obseruauimus qui aliquandiu in otio vitam egêre, vrinis magnam copiam rei quæ muco sic appellato similis erat, excreuisse, & in eorum nonnullis vbi hæc tardè permeabant puri similia excernebantur, quemadmodum & in respiratoriis instrumentis, quando diutiùs contenta concoquuntur. Huius autem & ipse paulo ante causam retulit: in dysenteria quidem, quum dixit viam decliuem in causa esse celeris excrementorum transitus, quemadmodum tardi accliuem in iis quæ tussi reiiciuntur, in vrinis verò loci calorem. Quòd siquis concedere nolit in vrinis, aut sputis, aut excrementis à pure crudum humorem differre, is alterutro errori obnoxius est, quia vel vltrò, ne suum dogma prodere videatur, dolosè agit, Erasistratum imitatus qui voluit febres omnes habere ab inflammationibus ortum : vel sophistes est qui in operibus artis nunquam versatus sit. Hos antiqui rectè λογιατρους appellant. Porrò à crudo humore pus colore, substantia, ac odore distat. Iam & per nares & per os certis quibusdam vel incertis circuitibus fit huiusce crudi humoris excretio, vnde expurgatur cerebrum, cuius nulla nunc ab illo qui hæc scripsit, mentio habita est. Meritò tamen dixit prædictos sponte sua fuisse sanatos, id est, nullo nostro negotio : Nam ipsa quantùm satis sit natura expurgat. At expurgationis duplicem ipse præscripsit terminum : alterum eo anni tempore quo dicta iam excretio ipsis cœpisse contigit, alterum qui in annum protenditur, vt tamen qui breuior est, ad quinque & quadraginta dies producatur. Nonnulli verò non quadraginta quinque sed quadraginta scribunt. Ego sanè multos in hunc modum à natura fuisse expurgatos cùm obseruauerim, non eos duos solummodo terminos euacuationis quos iste descripsit animaduerti, sed quàm plures. Alius etenim alio præfixo termino plenè purgatus est, alij quidem diebus quadraginta, alij in menses, & eos non numero pares, progressi sunt. nec defuêre qui per annum integrum ab eo symptomate detenti sunt.

καὶ ἐργασικοῦ τῷ προσώπου βίου. πύον δὲ οὔτ' ἀναβήσσοντας, οὔτ' οὐρεῖν ὤφθαι μίνυας. ἀλλ' οὗτος γέ μοι δοκεῖ τὸ ὠμὸν ὀνομαζόμενον χυμὸν ὅταν πεφθῇ γε, πύον εἶναι. καὶ τὸ θαυμαστὸν ὅπου γε καὶ ὁ Ἐρασίστρατος ταῦτ' ἐν τοῖς οὔρεσι γινόμενα ἰδὼν ἔγνω ὅτι τῶν πυρεσσόντων, οὐ τοῦτον εἶναι τὸν χυμὸν, ἀλλὰ πύον ἡγεῖται, μήθ' ὅτι τῶν ὑγιαινόντων τοῖς ἀδηφαγοῦσιν ὑφίστασθαι πολὺ τὸ τοιοῦτο γινώσκων, τεκμαιρόμενος ὁμοίως πάμπολλους τῶν ἀργῶς βιούντων ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐκκρινομένους διὰ τῶν οὔρων, τὴν καλουμένην μύξαν ὑπάρχοντα πλείστα πάμπολλα, καὶ ἔστιν αὐτῶν βραδεῖαν ποιησαμένων τὴν διέξοδον, πύῳ ὑπάρχειν φαίνεται ὅμοιον. καὶ διά γε καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν, ἐπὶ ὃ πλείονι χρόνῳ κεκτεγχωσμένα πέπεσθαι τὰ τοιαῦτα. τούτου δ' οὕτω καὶ αὐτὸς εἶπε τὴν αἰτίαν ἐμπροσθεν ὅτι μὲν τῆς δυσεντερίας, ὃ κάτοπτος τῆς ὁδοῦ, ταχείας διεξόδου τῶν περιττῶν αἴτιον εἶναι φάσκων. ὅτι δὲ τῶν ἀναπνευομένων, ὃ ἀνάντες τῆς βραδείας. ὅτι δὲ τῶν οὔρων τὴν θερμασίαν τοῦ χωρίου. εἰ δέ τις οὐ συγχωρεῖ διαφέρειν ὠμοῦ χυμοῦ πύον ἢ οὔρεσιν, ἢ πτύσμασιν, ἢ διαχωρήμασι, δυοῖν θατέρου ἔοικε πάσχειν, ἢ ἑκὼν πανουργεῖν διὰ ἀκολουθίαν τὴν πρὸς τὸ δόγμα, καθάπερ Ἐρασίστρατος ὅτι φλεγμονῆς γίνεσθαι βουλόμενος ἅπαντας τοὺς πυρετούς, ἢ σοφιστής ἐστιν ἀνομίλητος τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, οὓς ὀρθῶς ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ λογιατρούς. ἕτερον γάρ ἐστι καὶ χρόα, καὶ συστάσει, καὶ ὀσμῇ, ὃ πύον ὠμοῦ χυμοῦ. καὶ γίνεται δὲ καὶ διὰ ῥινῶν καὶ διὰ στόματος, ἐν περιόδοις τισὶν ἀπεκτοῖς τε καὶ τεταγμέναις, ἔκκρισις ὠμῆς χυμῆς ἐκκαθαίρουσα τὴν ἐγκέφαλον, ἧς οὐκ ἐμνημόνευσε νῦν, ὁ τοιοῦτον τὸν προεγεγραμμένον ῥῆσιν γράψας. εἰκότως δὲ ἔφησεν αὐτομάτως ὑγιάζεσθαι τοὺς προφρημένους, ὅτι ἐστὶν οὐδὲν ἡμῖν προσαύτων. αὐτάρκως γὰρ ἡ φύσις αὐτοῖς ἐκκαθαίρει. προσθεσίαν δὲ τῆς ἐκκαθάρσεως ἔθετο διττὴν αὐτοῖς. τὸν μὲν ἕτεραν κατὰ τὸν ὥραν τοῦ ἔτους ἐν ᾗ τὸν εἰρημένων ἔκκρισιν αὐτοῖς ἄρξασθαι συμβῆ, τὸν δὲ ἑτέραν εἰς ἐνιαυτὸν ἐκτεινομένην, ἀλλὰ καὶ τὸν ὁλιγοχρόνιον εἰς πέντε καὶ τεσσεράκοντα προσήκειν ἡμέρας. ἐνίοις δὲ οὐ πέντε καὶ τεσσεράκοντα χράσθαι, ἀλλὰ τεσσεράκοντα. πολλοὺς δὲ ἐγὼ θεασάμενος οὕτω καθαιρομένους ὑπὸ τῆς φύσεως, οὐ δύο μόνον ὡρῶν τῆς κενώσεως εἶδον, ὡς οὗτος ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ πολλάς. ἄλλος γὰρ ἐν ἄλλῃ προθεσμίᾳ, τελέως ἐξεκαθάρθη, ἐνίοις μὲν τεσσαράκοντα ἡμέραις, ἐνίοις δὲ ἐν μέσοις μείοσιν προσῆκεν, οὐκ ἴσων τῷ ἀριθμῷ. ἔστι δὲ οἳ καὶ δι' ὅλου τοῦ ἔτους τὸ σύμπτωμα ἔχοντες ὑπέμειναν.

Qui morbi securissimi & quæ eorum curatio.

TEXTVS HIPPOCR. XVII.

QVi morbi leui momento oriuntur, & quorum causæ cognitu sunt faciles, ij securissimi esse prædicantur, eorum autem curatio oppositis causæ morbi remediis molienda est, sic enim quod morbum in corpore concitauit, soluitur.

COMMENTARIVS GALENI.

CVm his illud pugnare videtur quod in Aphorismis traditum est. *Acutorũ morborũ non omnino*

Τίνα τὰ νοσήματα ἀσφαλέστατα, καὶ τίς τῶν αὐτῶν ἴησις;

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιζ'.

ΟΚόσα δὲ τῶν νουσημάτων γίγνονται ἐξ ὀλίγου, καὶ ὁκόσων αἱ προφάσιες εὔγνωστοι, ταῦτα δὲ ἀσφαλέστατά ἐστι προσαγορεύεσθαι. τὴν δὲ ἴησιν χρὴ ποιέεσθαι αὐτέων ἀναλούμενον τῇ προφάσῃ τῆς νούσου, οὕτω γὰρ ἂν λύοιτο τὸ τῶν νοῦσον προσφερὲς ἐν τῷ σώματι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΟύτῳ μάχεσθαι δοκεῖ, ὃ τῶν ποιᾶ ἀφορισμοῖς εἰρημένον. τῶν ὀξέων νοσημάτων, ὑ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προσπα-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 149 sur 276

γορθώσιες, οὔτε τὴν ὑγιείης, οὔτε τὸν θανάτου. καὶ Σαβῖνος αὖθ' A
πειρηθεὶς λύσαι, ὡς ἐλάλησε μὲν, οὐδὲν δὲ εἶπε πιθανόν. ὅτου
δ' οἱ ἄλλοι πολλοὶ τὸ ἐξηγήσασθαι μόνων τὸ βιβλίον, δοκέουσι δή μοι,
μὴ σαφηνείαν τι σημῆναι, ὃ ἐξ ὀλίγου. νομίζουσι γοῦν ὅτι τὴν
ὀλιγοχρονίων καὶ ὀξέων, γίνεσθαι τὸ λόγον. ἔοικε δὲ οὐ περὶ τού-
των λέγειν τοῦτο, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐξ αἰτιῶν προδήλων τὴν γνώ-
σιν ἐχομένων τοῦσφατον, ἐξ ὀλίγου χρόνου, καὶ οὐκ ἐκ πολ-
λοῦ κατασκευασθεῖσαν. ὅπερ τούτων δὴ καὶ προγνώσεις τὴν γνω-
σομένων ῥᾴστην, ὅτι καὶ ὃ αἴτιον ὁποῖόν τε καὶ πλῆθος ἐστὶν, ἔγνωσται.
ὅσα δὲ ἐκ πολλοῦ χρόνου καὶ βραχὺ γνώμενα μηδεμίαν ἔχειν
αἰτίαν προφανῆ τὴν γνώσεως, οὐχ ὁμοίως ὅπερ τούτων ἡ προ- B
γνώσις ἀσφαλής. τοιαῦτα δὲ αἰτίαι νοσημάτων εἰσὶν, ἐλκώ-
σεις, ψύξεις, ἀγρυπνίαι, λύπαι, φροντίδες, ἀπεψίαι, σπληροκοι-
λίαι, κάματοι, μέθαι, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. διὰ τοῦτ' οὖν καὶ
τοῖσιν ἔασιν ἔφην τὴν τοιούτων ποίησιν, διὰ τὴν ἐναντίων τῇ προ-
φάσει τοῦ νοσήματος, οἷς εἰ ἐνέγκαιμι, ψύχονται. εἰ ἐψύχθη, θερ-
μαίνονται. εἰ ἔκαμεν, ἀναπαύονται. εἰ ἤργησε πρὸ ὃ ἔθος, ὅπερ
πλέον γυμνάζονται. εἰ ἐπλήρωθη, κενοῦνται. εἰ ἐκενώθη, πλη-
ροῦνται. καθάπερ καὶ προέφαμεν εἶπε τοῦ τὴν ῥῆσιν ἧς ἡ ἀρχή.
ὁκόσα πλησμονὴ τίκτει νουσήματα, κένωσις ἴηται.

C

Περὶ ψαμμων καὶ τῶν τόφων τῆς οὐρήσεως.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιη'.

Ὁκόσοισι δὲ ψαμμώδεα ὑφίσταται, ἢ πῶροι ἐν τοῖσιν
οὐρηθεῖσι, τουτέοισι τοῦ ἀρχοῦ φύματα ἐγίνοντο
πρὸς τῇ φλεβὶ τῇ παχείῃ, καὶ διεπύησεν. ἔπειτα δὲ ἅτε οὐ
παχέως ἐκραγέντων τῶν φυμάτων, πῶροι συνεξαφίσταν
ἐκ τοῦ πύου, οἱ ἔνιες ἔξω θλίβονται διὰ τῆς φλεβὸς σὺν
τῷ οὔρῳ ἐς τοῦ κύστιν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Γένοιτο μὲν οὖν ποτε καὶ καθ' ἑαυτὸ εἶπεν αἰτίαν ἑτέραν τοιαύτα.
γίνοιτο δ' οὖν καὶ αὐτοῦ τοῦ νεφροῦ πάσχοντος ὁμοίως, οὐδὲν τὸ
μεγάλης φλεβός. ὡς δ' ὁπόταν δὲ, χωρὶς φυμάτων συμβαί-
νοισιν αἱ εἰρημέναι διὰ τῶν οὔρων ἐκκρίσεις, ὅταν παχὺς, καὶ
γλίσχρος ἱκανῶς χυμὸς βραδεῖαν ποιούμενος τὴν διέξοδον,
ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ τόπου θερμασίας ξηραινόμενος παγῇ.

Τὰ τῶν φλεβῶν πεπονθότων σημεῖα.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. ιθ'.

Ὁκόσοισι δὲ αἱματώδεα μόνον τὰ οὐρήματα, τουτέοι-
σιν αἱ φλέβες πεπονήκασιν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

Τὸ πεπονήκασιν, ἀδηλόν ἐστιν ὁπότι τινὸς εἴρηται. δυνάσθαι
γὰρ καὶ ὃ κεκμήκασι δηλοῦν, ὡς ἐκλύσεις γεγονυίας
αὐτοῖς, ἡμίπεπτόν τε γινομένου αἵματος, καὶ μεδιέναι τοῦτο ῥᾳδίως δι'
ἀτονίαν, ἢ ὡς ἄλλο τι ἂν ἀποκρίνῃ. δυνάσθαι δὲ κοινῶς ὃ πε-
πόνθασιν ἐκ τοῦ πεπονήκασι δηλοῦσθαι, μηδὲν αὐτῶν τῶν νε- F
φρῶν πεπονθότων, ἀλλ' ἐν μόναις τὰ φλεψὶν οὔσης τῆς διαθέ-
σεως. τὸ μὲν οὖν ποία τίς ἐστιν ἐκ τῶν τοιαύτης ἐξηγήσεως δηλοῦται.
φανερὸν δέ ἐστιν, ὡς ἅπαντες Ἱπποκράτης, ὅτε Πόλυβος εἶπεν αὐτὰ
οὐρήματα, δυναμένοι γε εἰπεῖν, ὁκόσοισι δὲ αἱματώδεα τὰ
οὖρα. καὶ πολλαχοῦ γε πάνυ τι γράφων ὁ Ἱπποκράτης οὖρα,

certæ sunt pronuntiationes, neque salutis neq; mortis. Sabinus dũ nodũ soluere conatur, nugatur plurimùm, nihil tamẽ quod consentaneũ esset attulit, & aliorum plerique qui librum hunc exponẽdum suscepêre. Mihi verò non videntur assequi quid ἐξ ὀλίγου sibi velit, ipsi enim arbitrantur de breuibus & acutis morbis sermonẽ haberi: cùm tamẽ ipse non videatur id voluisse, sed de his qui à manifestis causis recentẽ ortũ habent, ex breui tempore, non autẽ ex multo excitatum. In his siquidem facilis est eius quod euenturũ est prædictio, vtpote quia iã & ipsa causa qualis & quãta sit cognoscatur. At qui paulatim & lõgo tẽporis spatio fiunt, nec sui ortus apertã aliquã causam habent, in his nõ ita erit præsagatio tuta. Recẽtes verò morborũ causę sunt æstus, refrigerationes, vigiliæ, mœrores, curæ, eruditates, durũ cubile, lassitudines, ebrietates & id genus reliqua. Per ea ergo quæ morborũ occasionibus contraria sunt, moliendam esse curationem ait; vt si exæstuauerit, refrigerantia adhibeantur, si frixerit, calefaoientia: si laborauerit vt quiescat, si in otio præter morẽ degerit, pleniùs exercitetur, si fuerit repletus euacuetur, si euacuatus, repleatur: in quem modum superiùs etiam ea parte dixit, cuius principium est: *Quos morbos repletio gignit, euacuatio sanat.*

B

C

De vrinæ arenulis atque lapillis.

TEXTVS HIPPOCR. XVIII.

Quibus autem in vrinis arenulæ vel lapilli subsident, iis per initia tubercula ad crassam venam enata sunt, ac suppurata; Postea verò quum ea tubercula haud ita citò erupta sunt, lapilli ex pure coalescunt qui per venam cum vrina in vesicam foràs extruduntur.

D

COMMENTARIVS GALENI.

Potest quidem esse vt ea de causa quam ipse attulit, eiuscemodi vrinæ fiant: potest & pariter esse vt fiant absque vena ex affectu scilicet renis frequenter tamen huiusmodi excretiones in vrinis proueniunt etiam sine tuberculis, nempe quando crassus & satis viscosus humor tardè egrediens, ab illius loci calore exiccatus cogitur.

Venarum affectarum signa.

E

TEXTVS HIPPOCR. XIX.

At quibuscunque vrinæ quidem solùm cruentæ sunt, his venæ laborarunt.

COMMENTARIVS GALENI.

Obscurum est qua de re, laborarunt, dixerit. Nã significare potest eas imbecilles factas vt solutis viribus semicoctum sanguinẽ generent, qui vel earũ imbecillitate facilè profluat, vel quasi res aliena ab illis excernãtur. Potest præterea cõmuniter, laborarũt significare affectæ sunt, quòd scilicet tota affectio citra renum incommodum ad solas venas pertineat: quæ tamen illa sit, haud ex hac expositione indicatur. At verò per quàm manifestum est, quòd neque Hippocrates neque Polybus vnquam οὐρήματα dixissent cùm ita dicere potuerint, quibus sanguinolenta sunt τὰ οὖρα. Alioquin enim Hippocrates frequentissimè οὖρα scripsit,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 150 sur 276

οὔρημα verò nullibi in eius scriptis inuenias. Sunt & alia multa adscripta in hoc libro quæ manifestè indicant ea neque Polybi neque Hippocratis fuisse.

A κατ' οὐδεμίαν λέξιν εἶπεν οὔρημα. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν παρεγγεγραμμένων ἐνδείκνυται σαφῶς, αὐτὰ μή θ' Ἱπποκράτους εἶναι, μήτε Πολύβου.

Renum affectorum & arthriticorum signa.

TEXTVS HIPPOCR. XX.

QVibuscunque autem in vrina crassa existẽte carũculæ paruæ piliformes simul prodeũt, eas à renib. & ab arthriticis prodire, nosse oportet.

COMMENTARIVS GALENI.

APhorismum illum in hoc loco interpretatus est. *Quibus cum vrina crassa carunculæ paruæ aut capillis similes egrediuntur, his à renibus fit excretio.*

Τὰ τῶν νεφρῶν πεπονθότων καὶ τῶν ἀρθριτικῶν σημεῖα.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κ'.

ΟΚόσοισι δὲ ἐν τῷ οὐρήματι παχεῖ ἐόντι, σαρκία σμικρὰ τριχοειδέα συνεξέρχεται, ταῦτα δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἰδέναι χρὴ ἐόντα, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρθριτικῶν.

B

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΤΟΝ ἀφορισμὸν ἐνταῦθα μετέφρασε τόνδε. ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι σαρκία σμικρὰ, ἢ ὥσπερ τρίχες συνεξέρχονται, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται.

Vesicæ scabiosæ signa.

TEXTVS HIPPOCR. XXI.

QVibus verò vrina pura est, & aliàs, atque aliàs veluti fursures in vrina innatant, iis vesica scabiosa existit.

COMMENTARIVS GALENI.

HOc item loco eum aphorismum descripsit. *Quibus in vrina crassa furfuraceum quid excernitur, his uesica scabie laborat.*

Τὰ τῆς κύστιος ψωρώδεος σημεῖα.

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κα'.

C ΟΚόσοισι δὲ καθαρὸν τὸ οὖρον, ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, οἷά γε πίτυρα ἐκφέρεται ἐν τῷ οὐρήματι, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΠΑλιν κἀνταῦθα τὸν ἀφορισμὸν ἐκεῖνον παρέφρασεν. ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι πιτυρῶδές τι συνεξεύρεται, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ.

De febre continente, quotidiana, tertiana & quartana.

TEXTVS HIPPOCR. XXII.

PLurimæ febres à bile procreantur: earũ autẽ species sunt quatuor præter eas quæ dolorib. separatis succedunt. Earũ autẽ nomina sunt continens, quotidiana, tertiana, & quartana. Quæ itaque continens vocatur, ex plurima & meracissima bile prouenit, crisésque breuissimo tempore efficit: quum namq; corpus nullo tẽpore perfrigeratur, & à multo calore incalescit, celeriter colliquescit Quotidiana post continentem à plurima bile generatur, & præ cæteris celerrimè discedit, at continente diuturnior est, tum quòd à pauciore bile procreetur, tum quòd in ea intermissionis quietem habeat corpus; At in continente nullo vnquam tempore quiescit. Tertiana verò quotidiana longior est & à pauciore bile fit: & quò longiori in ea tempore quàm in quotidiana corpus quiescit, eò diuturnior hæc febris quàm quotidiana. At quartanæ in reliquis eandem rationem obtinent, sed tertianis tantò lõgiores sunt, quantò pauciorem bilis qua calor concitatur, partem obtinent, tum quia in his corpus liberaliùs refrigeratur, iisque ab atra bile is cumulus accedit vt non nisi ægrè depelli possint. Atra namque bilis omnium qui corpori insunt humorum glutinosissima est, ac diuturnissimas stationes facit.

Περὶ τοῦ πυρετοῦ τοῦ συνόχου, καὶ ἀμφημερινοῦ, καὶ τριταίου, καὶ τετάρτου.

D

ΡΗΣΙΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ. κβ'.

ΟΙ πλεῖστοι τῶν πυρετῶν γίνονται ἀπὸ χολῆς. εἴδεα δὲ αὐτέων εἰσὶ τέσσαρα, χωρὶς τῶν ἐν τῇσιν ὀδύνῃσι γινομένων τῇσιν ἀποκεκριμένῃσιν. οὐνόματα δ' αὐτέων ἐστὶ, σύνοχος, καὶ ἀμφημερινὸς, καὶ τριταῖος, καὶ τεταρταῖος. ὁ μὲν οὖν σύνοχος καλεόμενος ἀπὸ πλείστης χολῆς καὶ ἀκρητεστάτης, καὶ τὰς κρίσιας ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ ποιέεται. τὸ γὰρ σῶμα οὐ διαψυχόμενον οὐδένα χρόνον, συντήκεται ταχέως, ἅτε ὑπὸ πολλοῦ τοῦ θερμοῦ

E θερμαινόμενον. ὁ δὲ ἀμφημερινὸς μετὰ τὸν σύνοχον, ἀπὸ πλείστης χολῆς γίνεται, καὶ ἀπαλλάσσεται τάχιστα τῶν ἄλλων. μακρότερος δὲ ἐστὶ τοῦ συνόχου, ὅτι ἀπ' ἐλάσσονός τε γίνεται χολῆς, καὶ ὅτι ἀνάπαυσιν ἔχει τὸ σῶμα, ἐν δὲ τῷ συνόχῳ οὐκ ἀναπαύεται οὐδένα χρόνον. ὁ δὲ τριταῖος μακρότερός ἐστι τοῦ ἀμφημερινοῦ, καὶ ἀπὸ χολῆς ἐλάσσονος γίνεται. ὁκόσῳ δὲ, πλείονα χρόνον ἐν τῷ τριταίῳ, ἢ ἐν τῷ ἀμφημερινῷ τὸ σῶμα ἀναπαύεται, τοσούτῳ χρονιώτερος ἐστὶ ὁ πυρετὸς τοῦ ἀμφημερινοῦ ἐστιν. οἱ δὲ τεταρταῖοι, τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. χρονιώτεροι δὲ εἰσι μάλα

F τῶν τριταίων, ὁκόσον ἔλασσον μετέχουσι μέρος τῆς χολῆς τῆς τὴν θέρμην παρεχούσης, τοῦ δὲ διαψύχεσθαι τὸ σῶμα, πλέον μετέχουσι. προσγίνεται δὲ αὐτέοισιν ἀπὸ μελαίνης χολῆς τὸ περισσὸν τοῦτο καὶ δυσαπάλλακτον. μέλαινα γὰρ χολὴ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων χυμῶν γλιχρότατον, καὶ τὰς ἕδρας χρονιωτάτας ποιέει.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 151 sur 276

γνώσῃ δὲ ὃν τῷδε, ὅτι οἱ τεταρταῖοι πυρετοὶ μετέχουσι A τῆς μελαγχολικοῦ. φθινοπώρῳ γὰρ μάλιστα ἁλίσκονται οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τῶν τεταρταίων, καὶ ἐν τῇ ἡλικίῃ τῇ ἀπὸ πέντε τε καὶ εἴκοσιν ἐτέων, ἐς τὰ πέντε καὶ τεσσερά-κοντα. ἡ δὲ ἡλικίη αὕτη ὑπὸ μελαίνης χολῆς κατέχεται μάλιστα πασέων τῶν ἡλικιῶν, ἥ τε φθινοπωρινὴ ὥρη μάλιστα πασέων τῶν ὡρέων. ὁκόσοι δ' ἂν ἀλόωσιν ἔξω τῆς ὥρης ταύτης, καὶ τῆς ἡλικίης ὑπὸ τῶ τεταρταίου, δεῖ χρὴ εἰδέναι, μὴ χρόνιον ἐσόμενον τὸν πυρετὸν, ἢν μή τι ἄλλο κακοῦργῆται ὁ ἄνθρωπος.

B

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΑΛΗΝΟΥ.

ΟΜοιόν τί μοι δοκοῦσι πεπονθέναι οἱ πολλοὶ τῶν ἐξηγητῶν, ἐν οἷς ἔστιν ὁ Σαβῖνος, τῶν νοσούντων μὲν ὑδερικῶς ἀνθρώπων, περῶντος δὲ αὐτοῖς θεραπεύσαι φιλότιμον τὴν ἰατρὸν ἀξιούντων. δυοῖν γὰρ θατέρων, ἢ οὐκ ἔβλεπεν ὀρθῶς, ὅπως εἶχεν ὅλως κακῶς, ἢ οὐκ ᾤετο δεῖσθαι θεραπείας. οὕτως οὖν καὶ τοὺς ἐξηγητὰς, ἢ τυφλώττειν τὴν ψυχῆς ὄφθαλμὸν νομιστέον, ἢ τὰ μὲν σμικρὰ τῶν ἐγκλημάτων ἡγεῖσθαι θεραπείας μηδὲν δεῖσθαι, τὰ μεγάλα δὲ, σφόδρα μὲν χρῄζειν βοηθείας. ὥσπερ γὰρ ἐξ ὕπνου βαθέος ἐγρηγόρτες, ἡδονται τοῖς ὑπὸ Ἱπποκράτους C μάχης, τῷ κατὰ τὸν προκειμένῳ ῥητῶν εἰρημένῳ, τὴν ἀμφιμερινὸν ὀλιγοχρονιώτερον ἀποφαινούσης αὐτῆς τὴν τεταίου. σαφῶς εἰρηκότος Ἱπποκράτους ἐν τῷ προτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν, καὶ ταῖς ἀφορισμοῖς, τάχιστα κρίνεσθαι τὸν τεταῖον. οὐκοῦν φασὶν Ἱπποκράτειον εἶναι τὸ βιβλίον, ὡς ἐν φανεροῖς ψευδεῖς ὄντος τοῦ λεγομένου, καὶ διαφερομένου τοῖς ἑτέρωθι γεγραμμένοις ὑφ' Ἱπποκράτους. εἰ γὰρ ἐν τούτῳ μόνῳ ψευδόμενόν τε ἅμα καὶ μαχόμενον Ἱπποκράτει, τὴν παρεγγράψασθαι τὰ μεταξὺ, καὶ τενόησθαι, ἐοίκασι τῶν τῶν πρώνυχίαν ὁρώντι, ὃ δ' ὅλον σῶμα μὴ βλέποντι κάκιστα διακείμενον. ὁ μὲν γὰρ ἀγνοή- D σας τὴν ἀμφιμερινὸν τοῦ τεταίου χρονιώτερον εἶναι, ἐν δείκνυ μοὶ ἑαυτὸν οὐκ εἰδότα τέλεωσιν τῶν ἔργων τῆς ἰατρικῆς. οὐ μὴν διὰ τοῦτό γε ἁπάντων ἀναγκαίου τὸ ψεῦσμα διέπλασεν, ἀλλ' ἐκ παλαιοῦ λόγου κινηθείς, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἴσασι τῶν παλαιῶν, ὧν ὁ Πλάτων ἐστὶν, ἐδόκει τοῖς μὲν συνεχεῖς πυρετοὺς, διὰ τὴν ὑπερβολῆς τοῦ πυρὸς γίνεσθαι. τοῖς δ' ἀμφιμερινοῖς, ἀέρος, καὶ τεταίοις μὲν, ὕδατος, τεταρταίοις δὲ, γῆς. ἡ γοῦν τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις αὐτῆς ὀνομάζουσιν οὕτως ἔχει. Τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσῆσαν σῶμα, συνεχῆ καύματα, καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται. τὸ δὲ δὴ ἀέρος ἀμφιμερινοῦ, τεταρταίους δ' ὑδατος, ἔτι δὲ

congruum sanè est calidum affectum ex redundantia elementi calidioris excitari. Discrepant autem mutuò febres suis ipsis differentiis, quas in quantitate causæ ponas. Quòd si concesserimus, febris quæ continentissima iuxtáque & calidissima est, à plurimo igne proficiscetur. Quòd huic continens est, secundum sibi vendicabit in qantitate locum, tertium tertiana, quartum quartana. Solutiones quoque earum erunt causis consequentes, calidissimæ quidem febris, citissimæ. Ab his verò temporis spatio secundum ordinem habent quotidianæ, tertium tertianæ, quartum quartanæ: ita vt si ad probabilitatem respicias, hæc sanè erunt rectè pronuntiata: hanc verò rationem rerum ipsarum explanatio conuicit. At in superiori venarum anatome eius author nulli innixus probabili argumento non semel, aut bis, aut ter, mentitus est, sed sæpissimè: vt neque vnum quidpiam in illis inuenias quod vel casu rectè sit expositum. vnde mirabile profectò est quòd in nullo eorum authorum qui omnia hæc à libro de natura humana vsque huc conscripsit, accusauerit vnquam, in præsentiarum accuset ita vt ob hoc non ampliùs illi videatur liber hic fuisse Hippocratis. Porrò & id mirandum est quòd Sabinus & alij plerique expositores superioribus omnibus semper applauserint, asserentes hoc quidem mirificè fuisse ab homine dictum, illud verò summa cum felicitate, aliud diuinè, nunc autem eorum omnium obliti ex vna tantùm contradicendi occasione, statim cœperit illis videri hic liber non esse ampliùs Hippocratis, ipsúmque in Polybum transferunt. Quasi ipsi Aphorismos legerint atque etiam primum Epidemiorum librum, non legerit autem Polybus, quem fieri nequit cùm Hippocratis discipulus fuerit, non sæpissimè ab eo de febrium differentiis audiuisse, & non rarò etiam eius libros relegisse. His accedit quod viderat & ipse in ægris tertianam citò iudicari, quotidianam verò longiori tempore perdurare. Nam neque in eis ponendus est Polybus qui Alexandriæ diuinabant, ij nullo vnquam vel viso ægrotante in scholis versabantur, nihil vnquam quod sanum esset dicentes, neque ea etiam quæ in ægrotis clarissimè apparere animaduertunt qui in arte exercitati sunt. Vnde is horum author aut sophistes fuit, aut veterator vt videtur: quippe qui vt notam aliquam seni inureret, falsa libro annexuit: Nam iuniorem illum fuisse qui hæc tradidit litteris, nomen σύνοχος argumento est. Neque enim vnquam Hippocrates vel ex antiquis alius continuam febrem σύνοχον appellauit, sicuti neque vrinas οὐρήματα. Sunt sanè vocabula ista medicorum recentiorum qui linguam antiquorum ignorarunt. Quare hæc missa faciamus quæ supposititia sunt, & ad librum de victu salubri, quem Polybi fuisse aiunt, accedamus.

A πίνω βέλτιον μᾶλλον ἐστι, τῷ θερμοῦ στοιχείου τὴν πλεονεξίαν, θερμὸν γίνεσθαι πάθος. ἀλλήλων δὲ διαφέρουσιν οἱ πυρετοὶ ταῖς αὐτῶν διαφοραῖς, ἃς τῷ ποσῷ τὸ αἰτίας ἀναδίτεσθαι προσήκει. τοῦτο δ' εἰ συγχωρήσομεν, ὁ μὲν συνεχέστατος καὶ θερμότατος πυρετὸς, ὑπὸ πλείστου φλογὸς ἔσται πυρός. ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτῷ, δευτέραν ἕξει χώραν ἐν ποσότητι, καὶ τρίτῳ μὲν ὁ τριταῖος, τεταρτίῳ δὲ ὁ τεταρταῖος, αἵ τε λύσεις αὐτῶν ἀκολούθως ταῖς αἰτίαις ἔσονται. τάχιστα μὲν αἱ τοῦ θερμοτάτου πυρετοῦ. δευτέραν δὲ καὶ τὸ χρόνον αἱ τῶν ἀμφημερεινῶν, καὶ τρίτα αἱ τῶν τριταίων, καὶ τέταρται, αἱ τῶν τεταρ-
B ταίων· ὡσαύτως ὅσον μὲν ὅτι τῶν πιθανῶν καλῶς εἴρηται ταῦτα. ὃ δὲ ἐκ τῆς τῶν διαγμάτων ἰσοτείας, ἐλέγχει τὸ λόγον. ὅτι δὲ τὸ προγεγραμμένης τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς, οὐδὲν ἔχων εἰκὸς πιθανὸν ὁ συνθεὶς αὐτῷ, οὐκ ἓν, ἢ δύο, ἢ τρία φαίνεται ψευσάμενος, ἀλλὰ πάνυ πολλά, ὡς ὃ μηδὲ κατὰ τύχην ἓν τι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀληθῶς εἰρῆσθαι. θαυμαστὸν οὖν ὅπως ἐπ' ἐκείνων μὲν οὐδὲν ἐμέμψατο τῶν γεγραμμένων, τὰ μὴ ὃ τῇ φύσει ἀνθρώπου μέχρι δεῦρο πάντα, νυνὶ δὲ μέμφεται, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῷ οὐκέτι δοκεῖ ὃ βιβλίον Ἱπποκράτους εἶναι. Σαβίνου δὲ, καὶ τῶν πλείστων ἐξηγητῶν, ἔτι καὶ
C τοῦτ' ἂν τις θαυμάσειεν, ὅτι τὰ προγεγραμμένα πάντα ἐπαινοῦντες ἀεὶ θαυμασίως εἰρῆσθαι, ὃ δὲ τι τοιοῦτοι, καὶ δαιμονίως, ὃ δέ τι, καὶ θείως, ὃ δέ τι νῦν ἐξαίφνης μόνῳ ἐκείνων ἀπάντων ἐπελάθοντο. διὰ μίαν δ' αἰτιολογίαν, οὐκέτ' αὐτοῖς Ἱπποκράτους εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ μεταπεπτώκασιν ὅτι Πόλυβον, ὡς αὐτοὶ μὲν ἀναγινώσκοντες τοὺς ἀφορισμούς, τὸ πρῶτον τῶν ἐπιδημιῶν, οὐκ ἀναγινώσκοντες δὲ ταῦτα Πολύβου, ὃν ἀδύνατον ἦν μαθητὴν Ἱπποκράτους
D ὄντα, μὴ οὐ πολλάκις μὲν ἀκηκοέναι περὶ αὐτῶν τοῦτ' ἐπὶ διαφορᾶς τῶν πυρετῶν. ἀναγινώσκειν δὲ οὐκ ὀλιγάκις αὐτὰ συγγράμματα, σαφῶς τῶν ἐν αὐτοῖς ὅτι τῶν ἀρρώστων τεθραῦσθαι χαλεπώτατον μὲν τὸ τριταῖον, χρονίζοντα δὲ τὸ ἀμφημερινόν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ὅτι τῶν Ἀλεξανδρείας προφητευσάντων, εἷς τις ἦν ὁ Πόλυβος, οἳ μηδένα πώποτε θεασάμενοι νοσοῦντα, θρασυτικοῖς ἐπέτρεπον, οὐδὲν ὑγιὲς λέγοντες, οὐδ' ὧν οἱ τρίβωνες ὁρῶσι, φαινομένων σαφῶς ὅτι ἀρρώστων. ὥσθ' ὁ ταῦτα γράψας, ἤτοι σοφιστὴς ἦν ὁ συνθεὶς, ἢ παμπόνηρος ἀνθρωπος ὡς ἔοικε, τοῦδε γράψας τὸ ψεῦδος, ἕνεκα τοῦ προσθεῖναι φόρτον τῷ παλαιῷ. τὰ δὲ νεώτερον ἐστὶ τὰ τοῦδε γράμματα ταῦτα, καὶ ἡ τοῦ συνόχου προσηγορία τεκμήριον
E ὅτι. οὐδαμόθεν γὰρ, οὔθ' Ἱπποκράτης, οὔτε τις τῶν παλαιῶν τὸ συνεχῆ πυρετὸν ὠνόμασε σύνοχον, ὥσπερ οὐδὲ οὐρήματα τὰ οὖρα, ἀλλὰ ταῦτα ὀνόματα νεωτέρων ὄντων ἰατρῶν, ὅσοι τὴν παλαιὰν λέξιν ἠγνόησαν. ἀπολιπόντες οὖν ἤδη τὰ προγεγραμμένα ταυτί, μεταβαίνωμεν ὅπου ὃ περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, ὃ Πολύβου φασὶν εἶναι σύγγραμμα.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 153 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΧΥΜΩΝ.
GALENI DE HVMORIBVS LIBER.

seu de temperiem humorum mediatione

ΠΕΡ ἐν κόσμῳ στοιχεῖον, τοῦτο ἐν ζώοις χυμὸς, ὥσπερ δὴ καὶ ἐν χρόνῳ κρᾶσις. οὐ πάντελῶς ταυτότητα, ἢ ὁμοιότητα ἔχοντα. ἀλλὰ μὴν ταῦτά γε ταῖς δράσεσί τε καὶ παθητικαῖς ποιότησιν, ὡς ταῦτα ὄντ' ἔστι ἔχει, καὶ συντέθεικε ὅσα, καὶ ἃ ἔσχατα τῶν ἐν ἡμῖν, διενηνόχασι δὲ ἀλλήλων, καὶ πολλοῖς μὲν ἄλλοις, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασιν. αὐτίκα γὰρ στοιχεῖα μὲν ὁ κόσμος ἐξ ὧν, ἀήρ τε καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ. κράσεις δὲ δι' ὧν ὁ χρόνος, ἔαρ, καὶ θέρος, καὶ χειμὼν, καὶ φθινόπωρον. χυμοὶ δὲ χολὴ, καὶ αἷμα, φλέγμα τε, καὶ ἡ μέλαινα, ἐξ ὧν τὰ ζῶα συνέστηκε, καὶ ὁ ἄνθρωπος. ὑγρότητι δὲ πάντα συγκέκραται καὶ θερμότητι, ξηρότητί γε καὶ ψυχρότητι. αἷμα γὰρ μὲν καὶ ἀὴρ, καὶ πάνυ δὴ καὶ ὅλον ἔαρ, ὑγρὰ καὶ θερμά, κἀν ἄλλοις ἄλλως περὶ τῶν ἀέρος δοκῇ. χολὴ δὲ ἡ ξανθὴ, καὶ θέρος, καὶ πῦρ, θερμὰ καὶ ξηρά. μέλαινα δὲ, καὶ γῆ, καὶ φθινόπωρον, ξηρὰ καὶ ψυχρά. φλέγμα δὲ καὶ ὕδωρ, ἀλλὰ δὴ καὶ χειμὼν, ψυχρὰ καὶ ὑγρά. ἔνεισται δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὰ χυμὸς καὶ στοιχεῖον, καὶ κρᾶσις, καὶ διάστασις. ἀὴρ μὲν καὶ πῦρ διενήνοχε τῇ ξηρότητι καὶ ὑγρότητι, ἔνεισται δὲ θερμότητι. πῦρ δὲ καὶ γῆ, τῇ ψυχρότητι καὶ θερμότητι. ξηρὰ δὲ πάντως ἀμφότερα. ὥσπερ γῆ καὶ ὕδωρ ψυχρὰ, διάστασιν δὲ ξηρότητι καὶ ὑγρότητι. ὕδωρ τε καὶ ἀὴρ, ὑγρὰ μὲν, θερμότητι δὲ καὶ ψυχρότητι διαφέρετον. οὕτω καὶ χυμοὶ καὶ κράσεις συνίστανται, καὶ ἀλλήλων διίστανται. καὶ τὴν καλουμένην φίλεκθεσιν μίξιν ἀποτελοῦσιν. ἀλλὰ τὰ μὲν στοιχεῖα τὰ αὐτὰ πάντως ἐστὶ, καὶ ὅτι τῶν αὐτῶν ἕκαστον μένει τόπον· καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα μεταβολὴν τὴν διαμονὴν ἔχει, καὶ τὴν ἀναλόγῳ ἑαυτῇ πρόνοιαν λόγῳ τρεφομένων, καὶ κράσεις ὡσαύτως ταῖς πρὸς νότον καὶ βορρᾶν τῆς ἡλίου κινήσεσι γίνεται καὶ λέγεται. χυμοὶ δὲ οὐχ ὡσαύτως, οὐδ' οἱ αὐτοὶ πάντη εἰσὶν, ἀλλὰ διενηνόχασιν ἀλλήλων, καὶ τόπῳ, καὶ χρόᾳ, καὶ δυνάμει, συστάσει τε καὶ ποιότητι. καὶ μεταβάλλειν μὲν ἀνάγκη τοὺς χυμοὺς, ὥσπερ δὴ καὶτὰ στοιχεῖα μεταβάλλοντα πρὸς ἄλληλα. οὐκ ἀεὶ δὲ τὸν αὐτὸν διαμένειν ἔστιν τῆς μεταβολῆς, οὐδ' ὁπόσης αὐξεῖν ἀεί. ἀλλ' ἐνίοις μὲν ἀπὸ τοῦ γεώδους εἰς τὸ ὑδατώδη τάξει τινὶ, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς τὸν ἀερώδη, ἀφ' οὗ εἰς τὸ πυρώδη γίνεται ἡ μεταβολή.

σύνθετά τε

μὴν deest in MS.

QVOD in mundo elementum, id in animalibus humor; quemadmodum & in anno tempestas. Non autem omnino eadem, aut similia sunt, sed hæc quidem & actiuis & passiuis qualitatibus, à quibus eadem essentiam habent. Et composita atque eorum quæ nobis insunt principia existunt. Differunt autem inter se, & multis rebus aliis, etiam ipsis nominibus. Primùm enim elementa ex quibus constat mundus, sunt aër, ignis, aqua, & terra. Tempestates autem ex quibus annus constituitur ver, æstas, hyēs, atq; autumnus. Humores verò sunt bilis, sanguis, pituita, & humor melācholicus, ex quibus animātia componūtur, & homo. Omnia autē humiditate, calore, siccitate, & frigore contemperantur. Sanguis enim & aër, & ver sunt calida & humida: licet aliis aliter de aëre videatur. Bilis autem flaua, æstas, & ignis sunt calida, & sicca. Humor verò melancholicus, terra, & autumnus sicca & frigida sunt. Pituita autem, & aqua, hyems quoque frigida sunt & humida. Conueniunt autem & inter se humor, elementum ac tempestas, atque etiam differunt. Aër enim, & ignis siccitate & humiditate differunt, calore verò vniuntur. Ignis etiam & terra frigore & calore *dissentiunt*, vtraque autem sicca omnino sunt: quemadmodum terra & aqua, frigida: siccitate autem, & humiditate distant. Aqua denique & aër, humida quidem sunt, calore autem ac frigore differunt. Sic humores & tempestates inter se & conueniunt, & discrepant. Atque eam mixtionem quam odiosam nominant, perficiunt. Sed elementa quidem, *per se* ipsa omnino sunt, & eorum quodque in eodem permanet loco: & in assidua vnius in alterum permutatione, permansionem habent, alimentóque prouido cuidam eorum quæ nutriuntur, rationi consono. Atque etiam tempestates eodem modo solis ad austrum & Boream motionibus fiunt & appellantur. Humores verò non eodem modo neque ijdem omni ex parte sunt. verùm & loco, & colore, & facultate, & consistentia, & qualitate inter se differunt. Atque necesse quidem est mutari humores, quemadmodum & elementa inter se mutantur; non autem eos eundem semper mutationis modum, neque æqualiter incrementum seruare. Sed in nonnullis quidem, à terreo in aqueum ordine quodam, & ab eo *aqueo* in aëreum, à quo in igneum fit mutatio.

Galeni in Hippocratem
de
Humoribus
vel de
Tempestiva humorum medicatione, opus,
interprete et illustratore Nicolao Vigero
Melodunensi

Quemadmodum ad orbis totius fabricam communia illa rerum omnium elementa, sic ad animantium corpora succi (a) humores hodie dicti, ita demum ad universi temporis naturam, vicissitudinaria singularum ejusdem partium constitutio variæ quæ tempestates se habent. non quod reapse eadem (si essentia antedictorum trium species) aut (si mavis qualitatem) omnimoda similitudine invicem cohærent; eoque prorsus nomine juste (b) veniant conferenda. sed activis quidem et passivis qualitatibus (bb) eadem cum sint (a quibus essentiam interius obtinent, et eorum (c) quæ ab his in nostro corpore coaluisse spectantur, prima exitant initia) differunt sane, cum aliis in rebus multis, tum vero ipsis nomenclaturis. (d)

Quandoquidem universi elementa, ignis, aer, aqua, terra, uno omnium ore, et consensu dicuntur: at tempestates in quas tempus ipsum distribuitur, veris, æstatis, autumni, et hyemis nomina passim obtinere visuntur. ipsi denique humores, concordi omnium ore, nec (e) alis re, flava bilis, pituita, sanguis, melancholia nuncupantur: ex quorum coitione cætera animantia, maxime vero ipsi homines conflantur, et componuntur.

Porro antedicta omnia hæc humiditate, siccitate, caliditate, et frigiditate temperata cum sint, sanguis quidem et aer, atq. etiam ver humida sunt et calida: idq. constanter affirmare ausim, et si nonnullis aliter de aere visum sit. gemina autem bilis, flava quidem ut dixi, et ignis, tum sicca tum calida: nigra vero, in animalium humoribus ut terra, in rerum elementis, et autumnus in temporum acervis, frigida sicca q. existit. pituita denique et aqua. immo vero et hyems frigida et humida esse, vel ipsa lucis manifestius comperiuntur.

Adde et id, ut ex quadruplici prælatorum elementorum classe symbola quædam sunt, quadam rursus assimila, hoc est invicem partim consona, partim dissona: sic non in humoribus modo, sed et temporibus, viro optimo philosophandum. nam aër et ignis sicus et humido cum differant, calido consentiunt. ignis et terra, frigore, et calore dissentiunt, sicca autem atraq. cum sint in eodem conspirant. quemadmodum terra et aqua, frigida utraq. cum sint, consentiunt in frigiditate: differunt autem siccitate, et humiditate. at aqua et aer humida cum sint, calore et frigore dissident. (f)

Conformiter et tempestates et humores, penes antedictarum, tum activarum, tum passivarum qualitatum vires, partim conventire, partim dissentire ad invicem — (g) manifesto videntur: ut miscellam quandam efficiant ex dissentium unione (quæ Græcis κρᾶσις appellatur) consurgentem. ejusdem rursus elementorum unionem quidem licet idem interim manere, puta in loco sedem habeat, fere tamen assidua unius in alterius permutatione, ut quodammodus degenerent: re vera tamen interim soventur de permanentiam habere, alimento interim ad proportionem ipsi dicto respondente: quod me hercule a certa quadam et divinatori providentia ratione contingere videtur. jam vero tempestates, seu partes anni variæ pro ipsa solis, aurarum vel borealium versus notionem vicissitudine fiunt, tum appellantur non itidem plane de humoribus nobis tribuendum. neq. enim itidem plane sunt; quin et manifestissime inter se dissident, tum loco, tum calore, tum facultatum consistentia et qualitate. ut invicem trans(h)mutari, ut communia elementa, sic et nostri corporis humores, cum necessum sit: neq. eandem mutationis rationem et modum servare neq. item humores ipsos, ex æquo semper augeri necesse est. licet enim quamplurimos ex terreo in aquosum mutari videre sit, id q. certo naturæ ordine ex ex aquoso in aereum

hæc verso, aut potius paraphrasis libri Galeni, ex manuscripto bibliothecæ Regiæ excerpta est, qui 15 sæculo scriptus.

(a) προσρυῆια quid sumpsit significat adventitia. hæc enim legendum putat Nicolaus Piccholomini, et hic de contentis et continentibus agi existimat. sed nihil mutandum.

(b) συγγενῆ pro ὁμογενῆ legendum putat Piccholomini

(c) Plura inutilis est vox. nonnulla Galenus com. 3. in lib. 6. epid. nec non hic et passim alibi adhibuit χωρὶς absolute et absque ablativo, pollidem, rarius. Flavam esse intelligendam Prob.

(d) Aër est calidus et siccus, in regione secundo modo temperata, remotis influxibus et elementis circumstantibus inferioribus, quæ plurimum extra se rapiunt, et suis partibus grassantur.

(e) observandum ἀδιάφορον id est inter se, non significare indifferentes esse, humores suas tempestatibus, aut has suis illis, sed humores inter se comparandos esse, eodemq. modo tempestates inter se, ut humores inter se congruant, et discrepant. non bilis cum sanguine calore convenit, (si sanguinem alicubi ponamus) ubi enim calidum est: et cum humore nigro siccitate, cum malo sit sicca. at sanguine autem differt, quia bilis flava et sicca, sanguis autem præter humidus: a nucleo vero nigro quia hic frigidus, illa calida existit.

(f) in mixtione quarto remanent actu qualitates primæ, reliquæ tamen vi subsistunt. mixta ea temperatura, quæ mixtioni convenit. cum ergo hæc modo in multis sint elementa, quæ ita contraria sunt, ut eorum pugna et alterum bellum nunquam cesset, hoc odium perpetuo duret, et unum quidq. reliquum omnia in suam naturam convertere nitatur, fit ut mortales veteres mixtionem ex elementis contrariis, appellarint φιλοτιμίαν i. odiosum, invidia ardentem, et inimicitiarum plenum. illud autem elementum in mixto inclusum sensum contrarium vincit, quod adjumentum a sui simile externo. aut si calidum externum sit vehementissimum, adjuvabit ita calorem in mixto existentem, ut frigus, quod in eodem inest, superet. contra vero, si frigus externum fuerit validum maxime.

(g) per quandam mixtionem alimenta dicuntur alii et augeri, nullam enim alimentum aliter, sed generatur, aut potius elementorum inter se perpetua est mutatio.

(h) proinde est τὸ τραῖα i. optimus rerum ordo, in finem, per idoneam mediam, in mente summi principis dei constituta.

(i) hoc sumi debet, propria elementi, sic particula quædam terræ, priusquam vertit in quodlibet aliud alimentum, sive aqueum, sive aereum, sive ignem.

a quo rursus in igneum transitus eandem fiat: in nonnullis tamen intercurrit eo ordine a phlegmate convertionem fieri in bilem flavam, ut a sanguine in melancholiam odere est.

Tertiis hujus rei vel locupletissimus (a) caeteris sanguis et melancholicus esse potest, nec non et salsa pituita, quae sane ex ipsa proxime ad glaucedinem bilem accedit adeoque in ipsam facile transmutabilis. apparet autem ex bilis quadam tum pituitosa, tum mucosa atq. sanguis ejusmodi exemplo vel promptissimo ab hydropicis et cachecticis ducto. haud dissimili (b) forma in calidioribus, siccioribus q. naturis apparere solet flava illa bilis alterutrius humoris mixti nequaquam praeceps, idq. si perperam coxisse subjectorum venericulos contigerit. atq. hisce non coquentibus, necnon id genus eruditate laborantibus, etiam porracea bilis gignitur: nempe quam vomitione rejici, atq. alvi dejectione evacuare facile cuiq. apparet. atq. pro ordine mutationum fere procedit ordo victoriae humorum contra quam fiat in his, qui (d) post hanc victoriam et succorum dominatum mutantur.

Augescit autem, dominatum quae plus minus ve sumit in alio alius, alia atq. alius humor. pro certa non modo temperie, sed et varia corporis parte regione, aetate, et vicissim ratione generatur, quanquam et in omnibus omnes, nec dum statis (c) periodis et temporibus tum gigni, tum augeri possint. per aestus (f) si quidem augetur amara bilis, aetate praevertim, temperamento, atq. ipsa diaeta illi ad similem proportionem respondentibus. his inquam potissimum ac rebus quae externis conformiter habentibus. et enim curae seu solicitudines, iracundia, moeror, laboriosa exercitatio, vigilia, inedia et egestas copiosiorem bilis flavae progressum cumulant. Quemadmodum contra somnus, aqua potus, marinatarum rerum, caeterorumq. id genus humidiorum, tum crassorum tum vicidorum esus, pituitosum succum multum congerunt. rursus volatilium (g) carnes, ova, omnia denique cocta facilia et eucbyma, sanguineum succum ingeminant. nisi forsan universalis aut particularis quaedam totius aut partium atq. adeo individua peculiaris quae natura coquentis proprietas interdat, nempe quae alimentum aliosqui laudabile et optimum suopte genio perverset ac labefaciat. consimiliter et de melancholico, quin etiam et de mixtis inter se confuse q. implicitis humoribus censendum, qui pro varie mixto cibarum quotidiano una, etiam consentanea veluti miscellanea jure optimo consequentur.

Jam vero increscit sanguis in adolescentiore, aut potius puero, quia causa est, ut saltandi, chorias ducendi, et ludendi insano quodam amore teneatur. bilis vero in juvene affundatur, iracundum ipsum animosumque acerbum reddit. at in eo qui jam (h) confirmata, et constanti est aetate, atra bilis abundat: litterimus scilicet hic humor et cujus in quacumque parte tam irruperit, cohiberi furia haud facile potest, vix (k) mutatur, adhuc melior tandem redditur. nimirum si aetatem in qua abundat, suspiacem injuriarum tenacem, vix q. placabilem et quodammodo emendatu impossibilem reddat. porro abundat in sene phlegma: unde pigritiae hae aetas, oblivios est et somnolentia in die efficitur: nimirum si frigida humidaq. sit senectus consimilem illi temperiem nanciscente pituita. quemadmodum tendens et inclinans aetas frigida siccaq. est. ut puerilis calida et (l) sicca et ipsa juvenum atas ad proportionem respondet humori in id genus aetate (m) abundanti, aut alio quovis dominii jure praepollenti.

Sedes autem et loci, non modo ubi horum singuli gignuntur, et persistunt, sed et qua moventur (emissaria practicorum, vulgus appellat) sic fere habent: ut sanguinis quidem sit jecur, et tum venarum, tum narium utraq. flava bilis, folliculus fellis, seu vesica illi propria, atq. portiones hepatis illi vicinae, nec non arteriosa illa arcrimedia et cavitas, quod vel ipsa rei evidentia facile cuivis compertu licet. phlegmatis vero sedes est stomachus, ac ilia: ipsiq. pituitae solennis via est per os. quemadmodum et atra bilis locus est infra jecur et splenem: emissaria autem via (si vulgo credatur) per oculos.

Jam vero ut cominus agamus, et propius ad captum in hippocratem commentarium accedamus, praefatorum quatuor humorum colores sic fere habent: ut sanguinis quidem rubri sit color: pituitae albicus: bilis vero flavae colorum celebriores differentiae septem numero existant. quarum enim peculiariter propriaq. magis flava, quae elementaris proinde, ac veluti fundamentum et basis caeterarum dicitur: altera pallida, quae dam rubra, porracea alia, alia glastea. atra vero bilis propius magis color elaeus, ipsi rempte est quo passim bilis atra vocatur.

Est vero ab quidem sanguis dulcis, gemina autem bilis flava quidem amarae, atra vero acriba. pituita denique primaria quidem sui sortis insipida, porro salsa, exinde acida, rursusq. dulcis.

Sunt autem atrae bilis differentiae quatuor. una enim ex face sanguinis, altera ex flava bilis supertorrefactione: atra asphaltode bitumen ipsum colore et consistentia referens: quarta denique, propriissima, i.e. gypsi formam quandam indiens.

Sub hac sanguis et pituita secundum existentiam, crassa quidem sunt, itidem et

(a) Κόρης habet textus quod opinionem convertit Richolz, cum quia theophrastus in hac significatione sibi visus est dicendo usurpare, tum quia haec lectio erat adnotabatur.

(b) i. melancholicum.

(c) i. insanis salsae colorem qui color proximus est nigrae bili.

(d) rectius dicitur refert potest tum ad ἐπιγιγνόμενα. i. ad victoriam tum ad τάξιν. i. ad ordinem.

(e) sic in temperamento bilioso; veris tempore acrior sanguis plus quam alio anni tempore; tempore vero aestatis, bilis magis abundat quam alio tempore, etiam si temperamentum sit biliosum autumno humor nigri pituita amplius generatur.

(f) aestate sicca et calida existit, augetur bilis.

(g) hoc sistas ut calida et sicca

(h) ἥβη significat anteriorem aetatis partem tenuem, quae etiam gravis frequentius dicitur opponiturque et ἀκμῇ et γήρᾳ. quamvis ἥβη extrema et tenue in adolescentia est tibia, ab hoc quae appellatur sed hic sumitur quatenus a γήρᾳ discedit. per quae existimari calorem innellegere carnes pectorum animalium non in hirco de alio boni alimenti succi, vocabulum ἥβης et vocabulum ὄρχις ita inter se distingui ut ἥβης carnem pinguem non probabilem. ὄρχεως vero carnem volatilium, ἐπὶ δὲ ἥβης carnem volatilium significat. quae quemadmodum hinc vocabulum ἥβης pinguem esse videtur, ut carnes pectorales ὄρχεως vero, ut volatilium significet.

(i) ὀπίσθιον hic gal. appellat excrementa ex intestino i.e. eum qui ad latus pubem est tenuem. quanquam etiam apud graecos saepius significat semen ejaculare, et τὰ ὀπίσθια juventutem.

(k) non ita citius medicamentis obtinet, ac plane immutata bilis esse videatur. sed hoc de bile praeter naturam nigra videtur intelligendum.

(l) hic locus membranis videtur cum gal. scripsit et praetritissimi quique mihi adolescentiam — calidam et humidam ponere. sed illud animadvertere debitum est, cum longum sit tempus adolescentiae adscriptum, reliquum id ipsum tantum aetatis, et breve usq. ad vigesimum quintum annum non quae his ejus temporis partis ove calidum et humidum, sed quo calor est proprius, eo est calidior et humidior, quo vero abeo remotior, et juventuti propinquior, et minus humida, minus q. calida, calore scilicet biliosoque ac sicco. ipse galenus multis testimoniis, in 2° praecipue de temperamentis existentibus confirmat. praeterea, quum juvenes calidos esse sensu facile percipimus. deinde cum calores veloreq. sint in agendo, calore praeesse necesse est. sicco vero esse hinc potest intelligi, quia in adolescentia est plurimum caloris, qui tamen eo adolescentiae tempore in sanguinem agit, tenuiorem ac pinguiorem sanguinis partem in bilem convertens quae calida sicca q. est. quapropter

ut calida sicca q. sit ea atas in qua bilis dominatur, quapropter eadem ratione demonstrabimus, et in juventute bilem flavam abundare, et juventutem essa calidam et siccam. quod etiam tertio aphorismorum suum aetatis calidae et sicae similem facit. quaritur autem adolescentes an adolescentiae, an juvenem calidiores ac adolescentiae, an juvenem. quid hac de re mihi videatur sententiam, paucis absolvam, siquidem tribus hypothesibus. ja judicium caloris esse gravius tactus. altera caloren notis quibusdam contrahi pone, ut diu atus calor acer, mordax, tristis, ferinus, vel suavis, jucundus, blandus, hilarisque. tertia caloren pone conjungi et cum humiditate et cum siccitate. cum siccitate mordacior acrior q. exoritur seu vero cum humiditate blandior. facile ita constabit, dicendum videtur, adolescentes esse calidiores juvenibus et juvenes esse calidiores adolescentibus, sed solo atq. solo modo. nam adolescentes minus calidiores juvenibus esse suaviore jucundiore et magis hilarem. juvenes autem adolescentibus sunt calidiores calore acriore, mordaciore, molestiore et magis feriente.

(m) i.e. tale esse temperamentum ejus, quod est bonum. quin in juventute dominatur. dominatur autem flava bilis. calidaet sicca calida ergo et sicca juventus existimanda est. aetate vero definimus frigidos et siccos dicimus, non quidem simpliciter, sed comparatione facta ad inventam aetatem adolescentiam, comparatione vero senum sunt paulo calidiores et siccioresque se autem et natura sua si spectentur calidi sunt et sicci aetate definimus. nam ab ortione et aloribus, et humi calidae et vigilis, atq. refectione plurimum illi offendantur, et horum quidem temperatura plus atra bilis habet, atq. ideo in adolescentia insanire, velut ex anni tempestate in autumno.

Quibuſdam verò citra ordinem à pituita in bilem, & à ſanguine in humorem nigrum. Teſtimonia autem huiuſce opinionis ſunt, terreus ſanguis, & melancholicus, ſalſa pituita, quæ ad glaſteam bilem proximè accedit, in eámque facilè tranſmutatur. Apparet quoque bilis tum pituitoſa, tum mucoſa, eiuſmodi que ſanguis, vt in hydropicis & cachecticis, quemadmodum in calidioribus, & ſiccioribus ſyncera flaua bilis. Atq; in iis ipſis apepſia laborantibus; bilis porracea & vomitionibus & deiectionibus conſpicitur. Ordine itaq; mutationū procedit temperationis ordo, contrarium autē accidit hiſce quæ ipſo ordine mutantur. Augetur autem ex alio viciſſim alius humor, tē perie, tempeſtate, regione, ætate, victus ratione procreatus, quēadmodum in omnibus omnes ſtatis periodis ac tempeſtatibus & generantur, & incremētum habent. Æſtate nanq; augetur amara bilis, in iis maximè qui ad eam & ætate, & temperaméto, & victus ratione proximè accedūt, præterea rebus externis. Etenim curæ, & ire, & dolores, & labores, & exercitationes, & vigiliæ, & inediæ, & indigentiæ, plurimum flauæ bilis humorem accumulant. Quemadmodum certè & ſomni, & aquæ potiones, & marinorū, & humidiorum omnium, & craſſorum, & viſcoſorum eſus, pituitoſum. Atque pedeſtrium, & volatilium carnes & oua, & quę facilia coctu ſunt omnia, quæq; probi ſunt ſucci, ſanguineum humorem *accumulāt*, niſi quædam *naturæ* proprietas quæ edūtur in prauam qualitatem mutet: eodem modo & humorem melancholicū quædam procreant. verumtamen haud citra aliorum permixtionem, atq; iure, quum mixtis inter ſe alimētis vtimur, iis quoq; conſentanei humores conſequuntur. At augetur in adoleſcētia quidem ſanguis, ob ídque ea ætate prædíti iucūdi ſunt, inſanóque impetu ad puerilia nati feruntur, bilis verò iuueni, ipſum iracundum, animoſum, & ad vindictam pronum ipſa efficit. In virili autem ætate, nigra bilis. Peſſimus eſt hic humor, qui quācunq; in partem impetu irruerit, in ea vix cōtineri accōmutari poteſt; atq; ipſis ætatē verſutam, iniuriarū memorem, & quodammodo implacabilem efficit. At in ſene viget pituita, quę ætas pigra, obliuioſa, ac ſomnolenta eſt: humida nanque & frigida eſt; quemadmodum declinās ætas ſicca & frigida, adoleſcentia calida & humida; iuuentus deniq; pro humore proportione reſpondente & exuperante. Loci autē ipſorum & ortus, & permāſionis, & motus, ſanguinis quidē ſunt hepar, venæ, & ambæ nares; bilis verò folliculus fellis proprius, & quod circū hepar, & per aures mouetur, quod cuiq; notum eſt; ſed pituitæ ſtomachus, & lūbi & per os; quēadmodum nigræ bilis, id quod ſub hepate, & lien, & per oculos, vt dicitur. Color autē ipſorum humorum, ſanguinis quidē ruber eſt; pituitæ verò albus; bilis autē flauę ſeptem ſunt ſpecies. Quędā etenim eſt flaua quæ & elementaris dicitur, altera pallida, tertia rubra, quarta porracea, quinta vitellina, ſexta æruginoſa, ſeptima glaſtea. Nigræ autem bilis proprius color, oleaceus. Atque hic eſt qui dicitur niger. Eſt autem ſanguis ſapore dulcis; bilis flaua, amara; & nigra, acida; Pituita verò primò eſt qualitatis expers, ſecundò ſalſa; tertiò acida; & præterea dulcis. Atræ verò bilis quatuor ſunt differētiæ. Vna enim eſt ex ſanguinis fæce, altera ex bilis flauæ aſſatione; tertia bituminoſa, quod bituminis inſtar ſplendeat; quarta autem ſanguinea. Ex his autem ſanguis & pituita & atra bilis craſſa ſunt conſiſtentia; tenuis verò & leuis; & ſurſum tendēs bilis flaua;

A τοῖσις δὲ ἀπάντως ἀπὸ τῦ φλέγματος εἰς ξανθὴν, καὶ ἀπὸ τῦ αἵματος εἰς τὴν μέλαιναν. μάρτυρια δὲ τῦ λόγου ὅ τε ὠχρὸς αἷμα καὶ μελαγχολικὸν, ὅ τ' ἁλικὸν φλέγμα ἐγγύς που τῆς ἰσατώδους τυγχάνον χολῆς, καὶ ῥᾳδίως εἰς αὐτὴν μεταβαλλόμενον. φαίνεται δὲ καὶ φλεγματώδης χολὴ, καὶ μύξωδης, καὶ αἷμα τοιοῦτον, καθάπερ κἀπὶ τῶν ὑδαλέων καὶ καχεκτικῶν, ὥσπερ δῆπα κἀπὶ τῶν θερμοτέρων καὶ ξηροτέρων ἀμιγὴς ξανθὴ. καὶ τούτων αὐτῶν ἀπεπτουμένων, ἡ μὲν σηπεδὼδης ἐμφυομένη τε καὶ ἀφαχωσυμένη φαίνεται. τῇ μὲν οὖν τάξει τῆς μεταβολῆς, καὶ

B ἡ τάξις ἕπεται τῆς δυσκρατήσεως, τοὐναντίον δὲ τοῖς κατ' αὐτὴν μεταβάλλουσιν. αὔξει δὲ ἄλλα ἄλλος ἄλλοτε χυμὸς, κρᾶσις, καὶ ὥρα, καὶ χώρα, καὶ ἡλικία, καὶ διαίτη ξυνωθούμενος, ὥσπερ ἅπασιν ἁπάντων τεταγμέναις πεφύκασι, καὶ καιροῖς τοῖς ἑαυτῶν ξυνωθούμενοί τε καὶ ὑπείκοντες. θέρει γὰρ αὔξει πικρὰ, ἡλικία δὲ καὶ κρᾶσις, καὶ διαίτη πολυπλησία καὶ μᾶλιστα, ἔτι τε καὶ τοῖς ἔξωθεν. καὶ γὰρ καὶ φαγητοὶ, καὶ θυμοὶ, καὶ λύπαι, καὶ πόνοι, ἔ γυμνάσια, καὶ ἀγρυπνίαι, καὶ ἀσιτίαι, καὶ ἔνδεια πλείονα τ' τῆς ξανθῆς χολῆς ἀθροίζουσι χυμόν. ὥσπερ δῆπα ὕπνοι καὶ ὑδροποσίαι, καὶ ἡ τῶν θαλασσίων, καὶ τῶν ὑγροτέρων πτηνῶν,

C καὶ παχυμερῶν καὶ γλίσχρων ἐδωδὴ, τ' φλεγματικόν. κρέα τε καὶ πίνωσι χῆνες, ἔ ὠὰ, ἔ βύπεπλα πτηνὰ, καὶ βύχυμα τ' αἱματικόν, εἰ μή που ἡς ἰδιότης μεταπέπει ὅ προσφερόμενον. ὡσαύτως καὶ τ' μελαγχολικόν. ἀλλὰ δὴ καὶ συμπεπλεγμένως. ὁρῶμεν ἔ ὅτε συμπεπλεγμένως χρῶμενα τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐκ τούτων ἀκήλυθα ἔπεται. αὔξει δὲ μελαγχόλιον μὲν ὅ αἷμα. διὸ καὶ χαλεπῶς ὀργίζονται οἱ τοιοῦτοι, καὶ μανικῶς φέρει ὅ παῖς ἀφικόμενοι. χολὴ δὲ τῶν νεανίσκων,

D ὀργίλον αὐτὸν ἔ θυμώδη, ἔ πικρὸν ἀποδυσκολαίνουσα. τῶν ὑπηβῶν δὲ μέλαινα· χείριστος ἁπάντων ὁ χυμὸς, καὶ ὅπου μὴν ὁρμήσῃ δυσκαθέκτους τυγχάνων, ἔ δυσμεταστρεπτος. ὑφαλόν τε τὸν ἑαυτῦ ἡλικίαν ἔ μανικώτατον, καὶ πως δυσδιόρθωτον ἐργαζόμενος. ἔστι δὲ καὶ τῶν γηρόντων φλέγμα. νωθρὰ ἡλικία αὐτὴ ἔ ληθαργικὴ ἔ κωματώδης. ὑγρὰ γὰρ καὶ ψυχρά· ὥσπερ ἡ πρηβῶσα ξηρὰ καὶ ψυχρά. ἡ δὲ μειρακιώδης θερμὴ καὶ ὑγρά· καὶ τῶν νεανίσκων ἡ τῶν ἀνθρωπίνων ζωῆς

χυμοῦ ἔ ἀμείνονος. τόποι δὲ αὐτῶν γνώσεώς τε καὶ ἀφορμῆς ἔ κινήσεως, αἵματος μὲν ἥπαρ καὶ φλέβες, καὶ ἀμφότεραι τῶν ῥινῶν. ξανθῆς δὲ κύστις ἡ ἰδία καὶ περὶ ὅ ἥπαρ,

E καὶ δι' ὤτων, ὅπερ καὶ φαίνεται. φλέγματος δὲ στόμαχος, καὶ φάρυγξ, καὶ ἀφὴ στόματος. ὥσπερ τῆς μελαίνης χολῆς ὅ ἥπαρ ἔ σπλὴν, ἔ δι' ὀφθαλμῶν ὥσπερ λέγεται. χροιὰ δὲ αὐτῶν, αἵματος μὲν ἐρυθρά. φλέγματος δὲ λευκή. ξανθῆς δ' εἴδη ἑπτά. ἡ μὲν γὰρ τίς ἐστι ξανθὴ, ἥτις ἡ χοιλώδης λέγεται, ἡ δὲ ὠχρά, ἡ δὲ ἐρυθρά, ἡ δὲ πρασώδης, ἡ δὲ λευκοῦ ὠχρὰ, ἡ δὲ ἰώδης, ἡ δὲ ἰσατώδης. μελαίνης δ' ἕλειος χρῶμα οἰκεῖον, ἔ τοῦθ' ὅπερ λέγεται μέλαινα. ἔστι δὲ ἡ κατὰ τὸν γεῦσιν ὅ αἷμα γλυκύ. πικρὰ ἡ ξανθὴ, καὶ ὀξεῖα ἡ μέλαινα. ὅ δὲ φλέγμα ἄποιον μὲν πρῶτος, εἶθ' ἁλυκὸν, εἶτ'

F ὀξὺ ἔ πρῶτον γλυκύ. εἰσὶ δὲ ἡ τῆς μελαίνης τέτταρες αἱ διαφοραί. ἡ μὲν γὰρ ὅτι ἀπὸ τῆς τεφρίας τῶν αἱμάτων. ἡ δὲ ὀξὺ ὑπερβολῆς τῆς ξανθῆς. ἡ δὲ ἀσφαλτώδης, διαφορὰ ὅ φιλεῖ ἀσφάλτου δίκην. ἡ δὲ αἱματώδης ἐστὶ δ' ὅτε μὲν πυκνὸν, πολὺ αἷμα, τότε φλέγμα παχὺ τὴν σύστασιν, καὶ ἡ μέλαινα. λεπτὴ δὲ καὶ κενὴ ἡ αἰωρεῖσθαι ἡ ξανθὴ,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 157 sur 276

ὥσπερ οἱ ἕτεροι δύο χυμοὶ βαρῆς. ὁ δὲ αἷμα μεσάζῃ, τῷ μετέχειν θερμότητος. ἔοικε δὲ τὴν ὑγίειαν χαρακτηρίζεσθαι τῇ τούτων ἰσότητί τε καὶ συμμετρότητι. ἐνδεόντων δὲ αὐτῶν, ἢ πλεονασάντων παρὰ τὸ δέον, ἢ ποσότητι, ἢ ποιότητι, ἢ τόπων μεταστάσει, ἢ συμπλοκῇ ἀτάκτῳ, ἢ σήψει κακωθέντων αἱ νόσοι συμβαίνουσιν. ὥσπερ καὶ λέγεται τὰς νόσους συμβαίνειν τῇ τῶν χυμῶν ἀμετρίᾳ· καθὸ καὶ τὴν ὑγίειαν ἐπανέρχεσθαι ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει, καὶ λεπτότητι, καὶ παχύτητι τῶν χυμῶν, καὶ ἁπλῶς τῇ εὐκρασίᾳ καὶ συμμετρίᾳ αὐτῶν. ὡς ὅτι τῷ ἕκτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν τοῦ Ἱπποκράτει ἀρίστα λέγεται· χυμοὺς τοὺς μὲν ἐξάγειν, τοὺς δὲ ἐνεῖναι, λεπτύνειν, καταχεράσαι· τῇ μὲν, τῇ δὲ μή. καλῶς γάρ τοι τὴν αἰτίαν τῶν παθῶν, τὴν ἀκολουθίαν τῶν βοηθημάτων προείρηται. χρὴ γὰρ ἀκριβῶς εἰδέναι κεκραμένους ποιότητι, καὶ ἴσους ποσότητι τοὺς χυμούς, ἵν' ὑγιάζειν τε δύνηται, καὶ μὴ οὖσα ἐπιμελῶνται. ὅθεν καὶ τῆς ὁμοιώσεως ἔτυχον ὄντες χυμοὶ, τοῦτο ὁ χεῖσθαι ἅμα λεγόμενοι. δῆλον γὰρ ὡς εἰ τοῦτο ὑγιάζει, ὃ μὴ τοιοῦτο, νόσος ἂν εἴη, ὥσπερ καὶ δέδεικται. ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος γένος ἐστὶ διαφορᾶς εἴδη διαιρουμένη, ἀνάγκη τὰς διαφορὰς ἀπό τινων διαφορῶν αἰτίων προσγίνεσθαι. αἴτια δὲ χυμοὶ, καὶ συμπτώματα. τὰ μὲν τοῖς ἔξωθεν ἐπισυμβαίνουσιν· οἱ δὲ τοῖς αὐξήσεσι καὶ μειώσεσιν ἐπὶ τε ἡλικίαις, καὶ χρείαις, καὶ διαίταις, καὶ κράσεσιν, ἀλλαττόμενοι ὡς προείρηται. τοῦτο δὲ καὶ Ἱπποκράτης σημαίνειν ἔοικεν, ἄλλοις κατ' ἄλλα ὥραν φαίνειν τε καὶ δύνασθαι τοῖς σώμασι χυμούς. καὶ τὰ χρώματα διαφορὰ εἶναι λέγων τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἐν τῇ κράσει δυνάμεων ἐνόντων χυμῶν. καὶ τὰ νοσήματα κατὰ τὴν τῶν πλεονάζοντος χυμοῦ φύσιν πεφυκέναι γίνεσθαι. καὶ μὴν δὴ καὶ ἐν προοιμίῳ τῆδε χυμῶν. ὁ χρῶμα, φησὶ, τῶν χυμῶν, ὅπου οὐκ ἔστι παρακμὴ αὐτῶν, ὥσπερ τῶν αὐτῶν, κατ' ἐπικράτειαν τῶν χυμῶν ἐνόντων ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἡλικιῶν μεταλλάττεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καθάπερ ἀρὰ καὶ τὰ ἤθη τῆς ψυχῆς. ἠθοποιοῦσι γὰρ οἱ χυμοὶ καὶ οὗτοι. καὶ ὁ μὲν αἷμα ἱλαροτέρους ἀποτελεῖ· ἡ δὲ ξανθὴ ὀργιλωτέρους, ἢ θρασυτέρους, ἢ γοργοτέρους, ἢ καὶ ἀμφότερα. ὁ δὲ φλέγμα βραδυτέρους, καὶ ἠλιθιωτέρους. ἡ δὲ μέλαινα ὀργιλωτέρους, καὶ ἰταμωτέρους. μεταλλάττεται δὲ ὁ τῆς ψυχῆς ἦθος, ὅτ' ἐν τοῖς νόσοις, καὶ ὁ εἶδος τῶν παρεπόντων χυμῶν, ὡς ὅτι τῶν παρακόπων. ὅσαι γὰρ αὐτῶν εἰσὶν ἔφ' αἵματος, μετ' ᾠδῆς παραπίπτουσί τε καὶ γέλωτος. ὅσαι δ' ἀπὸ ξανθῆς θρασύτεραι καὶ πικρότεραι. διὰ τοῦτο καὶ Ἱπποκράτης φησὶν, αἱ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι παραφορώδεις, ἀσφαλέστεραι. αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς ὑπισφαλέστεραι, σπουδὴν τὴν θρασύτητα λέγων. ὅσαι δ' αὖ ἀπὸ μελαίνης σκυθρωπότεραι καὶ σιωπηλότεραι, καὶ ἀσχολότεραι. ὅσαι δ' αὖ ἀπὸ φλέγματος ληρώδεις, καὶ ἀναπαύσεσιν. καὶ ἄλλαχῃ αὐτὸς μάρτυρά φησι, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν φησι. Σιλλίωνος μὲν παρακόψαντος μετ' ᾠδῆς καὶ γέλωτος. ὅτι δὲ Φιλίσκου ἐν τῇ τρίτῃ Ἐπιδημίᾳ ἠλύσθαι θρασείαν τὴν παρακοπὴν· ἐξεμάνη γὰρ, φησὶ, περὶ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας. ξανθὴ γὰρ ἦν ἡ παραφορὰ τῆς νόσου. ἐν Κυζικῷ δὲ τὰς Διδύμου θυγατέρας ἠκούσας μανῆναί φησιν, εἶδος δὲ σκυθρωπὸν καὶ δυσθυμον ὃ εἶδος τῆς παρακοπῆς. σιωπῶσα γὰρ ἦν, καὶ σφόδρα πυθομένη· μέλαινα δὲ ἦν, αἰτία τῆς νόσου. πιθήκους δὲ τὸν τοῦ τῆς γῆς ἱερὸν οἰκοῦντα, λῆρον,

quemadmodum reliqui duo humores graues; sanguis verò, quod caloris sit particeps medium obtinet. Videtur autem sanitatem eorum humorum æqualitate & symmetria consignare: his verò deficientibus, vel exuperantibus præter modum, vel quantitate, vel qualitate, vel locorum translatione, vel complexu inordinato, vel putredine vitiatis morbi oboriuntur; quemadmodum & dicitur, morbos humorum intemperie accidere; sicuti & sanitatem tum detractione & additione, tum tenuitate & crassitie humorum, atque omnino ipsorum temperie & commoderatione restitui, vt in sexto Epidemiorum ab Hippocrate optimè dicitur: humores quidem alios educere, alios verò imponere, attenuare, temperare, hac re quidem, hac verò non: etenim pro morborum causa, remedia inuestiganda sunt. Oportet enim humores exquisitè esse qualitate temperatos, & quantitate æquales, vt & sanitas præsens permaneat, & absens redeat: Vnde etiam denominationem sortiti sunt humores qui ab humectando, quod simul humectent, dicuntur. Perspicuum enim est, si hoc sit sanitas, quod tale non est, id morbum vtique esse, quemadmodum demonstratum est. Quum autem morbus *vt* genus in diuersas species diuidatur, necesse est, differentias à quibusdam differētibus causis prouenire. Causæ verò humores, & symptomata; hæc quidem rebus externis accedentibus; illi verò incrementis, prætereáque ætatibus, & tempestatibus, & victus rationibus, & temperamentis permutantur, vt priùs dictum est: hoc autem & Hippocrates significare videtur, quum alios & alia tempestate florere, dominaríque humores asserit; atque etiam colores in hominibus differre dicit, pro humorum in temperamento dominantium exuperantia; morbósq; pro redundantis humoris natura procreari consueuisse. Et in proœmio libri de humoribus, *color*, inquit, *humorum, vbi non est eorum perturbatio, quemadmodum florum*, pro exuperantia humorum consueuit in ætatum successione mutari in hominibus; sicuti sanè & animi mores. Moratum siquidem ipsum efficiunt humores. Sanguis hilariorem quidem ipsum reddit. Flaua verò bilis iracundiorem, vel audaciorem, vel truculentiorem, vel etiam vtrumque. At pituita pigriorem & stupidiorem. Atra denique bilis ferociorem & impudentiorem. Immutantur autem animi mores & in morbis, pro specie humoris exuperantis, vt in deliriis. Ipsorum enim quæcunque à sanguine ortum ducunt, cum cantu, risúque accidunt. Quæcunque verò à flaua bile, audaciora & sæuiora. Ob idque Hippocrates dicit. *Quæ cum risu fiunt deliria, securiora quæ verò cum studio, periculosiora*; studium audaciam appellat. Quæcunque verò ab atra bile, vultuosa magis, taciturniora, & vrbaniora. Quæcunque denique à pituita, nugatoria & instabilia. Atque alibi ipse testatur, vt in primo Epidemiorum, vbi Silenum quidem cum cantu risúque deliraſſe narrat. In tertio autem Epidemiorum, Philisci delirium temerarium fuisse: *Vehementer etenim*, inquit, *circa meridiem delirauit*; flaua namque bilis morbi erat causa. Quæ autem in Cyzico mulier gemellas filias pepererat, eam deliraſſe dicit, ipsámque taciturnam ac mœstam delirij speciem fuisse. Ipsa enim mulier taciturna erat, nec quemquam auscultabatur. Atra autem bilis morbi erat causa. Pithionem verò qui prope Telluris templum habitabat, insanum nugacem

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 158 sur 276

bilis nigra seu atra: tenui vero et levi sursum que reptante substantia, flava bilis constat, quemadmodum ex reliquis humoribus, dud equidem ut suopte nutu graves, sic gravitate sua facile pessum eunt, flava bile contra sursum passim vergente. ambigit autem medium q. locum obtinet sanguis vel ipsius scilicet caloris, cujus est particeps moderatione.

Porro ut horum quatuor aequali moderatione humanae naturae sanitatem definiri ac contineri apparet, sic ipsismet plus justo, vel abundantibus vel deficientibus, aut qualitate, aut quantitate, aut sedis propriae mutatione, aut complexa horum confuso, aut putredinis corruptela depravatis, et id genus vitium facientibus humoribus, morbi interim fiunt. quod communiter etiam dicitur morbos accidere pro humorum intemperantia. quemadmodum et sanitatem restitui vulgo dicitur substractione, et additione, ac insuper tenuitate et crassitudine humoribus inducta: ut denique in universum dicam, temperie ac symmetria ipsorum. quemadmodum belle Hippocrati nostro dictum est sexto epidemiorum: humores, videlicet, quosdam exigendos esse e corporibus, alios vero inserendos seu addendos, quosdam tenuandos, alios deniq. temperandos. alia quidem atq. alia ratione: neq. enim pro sola humoralium morborum causa, consecutoria statim praesidiorum excogitatio temere et indiscriminatim venit suppeditanda. cum temperatos qualitate, et aequatos quantitate humores esse oporteat, ut praesens sanitas persistat atq. absens redeat. unde et χυμοὶ ἐκ humores graecis appellationem sortiti sunt παρὰ τὸ χεῖσθαι, i.e. quod una veluti fundantur et fluant, aut quod una veluti fusi coeant et permisceantur. porro si id sanitas est, quod tale non apparet, morbum esse manifeste liquet, ut etiam fusius antea demonstravimus.

Quum autem morbi generabile nomen in diversas species dividatur, nonnullas ipsorum ipsorum differentias a differentibus manare causis necessum est: ut pro varietate causarum, diversi quoq. morbi proveniant. at in morborum causis, humores non injuria censendi sunt et symptomata: quaequidem extrinsecus accidunt, ut illi incrementis et decrementis, propter aetates, tempora, vivendi rationem, et temperamentorum evariationes insuper mutantur, quemadmodum jam supra a nobis expressum est quod et ipse Hippocrates abunde significare videtur, cum alios alis tempestatibus vigere et dominari nostris in corporibus humores prodidit. coloresq. diversos secundum extimam cutem in nobis efflorescere asseruit pro dominatu humorum in temperie praepollentium: nimirum si morbos quoq. ipsos fieri pro redundantis cujusq. humoris natura contingat.

Sed et statim in proaemio, seu praefatione sui de humoribus inscripti operis, color, inquit, humorum (ubi nulla turbatio accidit) pro summa cutis efflorescens, pro eorum dominatu, et excellentia variare, adeoq. mutari in hominibus assolet, aetatum maxime successione. quin imo et animi mores indidem mutari, ac veluti de novo informari solent: nam et hunc ipsi quoq. humores veluti moratum reddiderunt. nimirum si sanguis quidem hilariorem animam reddet. bilis flava iracundiorem, et confidentiorem, aut fastuosiorem, vel utrumq. at pituita inertiorem et hebetiorem. atra vero bilis iracundiorem et petulantiorem.

Jam vero animi mores mutari in morbis quoq. ipsis contingit pro abundantis forma et specie, ut et in delirationibus seu desipientiis fieri solet. nam quae a sanguine accidunt, cum cantionibus, oblectatione, et risu fiunt. quaecunq. vero a flava bile audaculae, atq. adeo amariores existunt. locupletissima horum omnium testimonia, aut verius authoramenta, nobis praestat Hippocrates sub his fere verbis. quae cum risu desipientiae fiunt, securiores; quae vero adhibito studio periculosiores, studium audaciam appellans. quae vero ab atra, maestiores, tetricosiores, taciturniores, et urbaniores: rursum quae a pituita, nugatiores et ineptiores.

Atq. ut passim alibi, sic in epidemiorum libris idem ipse testatur Hippocrates, nominatim cum ait: silenum quendam desipuisse cum cantionibus et risu. Philisci vero delirationem, epidemiorum tertio fuisse ait confidentiorem, in furorem inquit actus est ille, furibundusq. tandem evasit, medio fere die: nam flava bilis, morbi causa erat. Cyzici vero oppido seu loco, insanas factas ait Didymi filias a partu, delirationis autem speciem tristem, maestamque fuisse: taciturna enim erat, neq. quemquam percontabatur. ipsius autem morbi causa atrabilis erat. Pithionem vero, qui habitabat ad telluris fanum, in desipientiae genus fatuum incidisse: neque mirum. pituitosa enim illic erat morbi occasio.

1536.

Ad hæc medicum quoq. oportet, si morbos varios recte curaturus sit, multivagas ipsorum causas prævidere ac præsentiscere. quisquis enim (ut ait Hippocrates) morbi causam tenet, is unus quæ corpori conducunt præsidia, ex arte adhibere potest, contraria ipsa morbis legitime opponens. insuper libello de morbis sic fere habet: cum datur artificem ipsum medicum decet, imo verius necesse est, scite interrogare, ad quæsita respondere, repugnare recte, seu commode objecta refutare, et ratiocinari etiam convenit, partim quidem unde morbi isti omnibus hominibus oriuntur.

Deprehenduntur autem morbificorum malorum causæ, primum quidem ab ætate. nam si adolescentulus ægrotat, maxime in causa illi sanguis fuerit, quemadmodum supra demonstravimus: atq. de reliquis ætatibus consequenter. secundario vero ab anni partibus: nam si vernum tempus adfuerit fere sanguis est qui contristat, et molesta ingenerat, tertio a diæta, vivendi que ratione, ex esculentis enim et potulentis alia alterius humoris sunt efficientia, atq. vinolentias et voracitates, ciborumq. ingurgitationes, sanguinariæ effectiones consequuntur. Hac ratione et methodo internovit Hippocrates sileni effectum, cum ipsum ex multa vini potatione ægrotasse didicisset. atq. uxorem olitoris cujusdam, cum stato tempore illi menses non prodiissent, agnovit, inquam, eam ex suppressione mensium laborare, sese enim supra modum ingurgitaverat. quarto dignoscuntur morbi ab habitationis loco et regione. si quidem calida regio calidiores conciliat affectus. quinto ab efflorescentibus in cute exanthematis, rubra enim et rotunda, sanguinea, lata vero, pituitosa, atq. de aliis similiter. quemadmodum et Hippocrates in aphorismis ostendit inquiens. vere et ætate fieri sudationes, ut pote quæ a permixtione sanguinis et bilis fiant.

deniq. a colore, ut enim humoris dominatus, sic et morbi occasio inde dignoscitur. est autem hæc quæ a colore sumitur notatio, nihilo minor ac maximæ dignotiones censenda. unde et Diogeni reliquisq. sapientibus qui ejus seculo floruerunt, oraculi cujusdam loco habita est hæc diagnosis.

Nimirum si viri illi veteres copiose de coloribus tractaverint, partiti sæpe morbos pro eorumdem colorum differentiis, appellantes scilicet eos qui sanguine abundant ἐρυθρόχρους, i.e. rubricolores homines, et ignei flaviq. coloris participes, in quibus amara bilis redundat: nigro item colore præditos, in quibus atra bilis abundat: candido tandem colore seu albidos, pituitosos: morbosq. ad id genus humoribus factos, rubros, flavos, vel igneos, nigricolores et candidos colore vocitantes. cæterum nescio qua causa adducti fretiq. tanti ii viri, coloribus solis acceptam retulerint perfectam, suisq. omnibus numeris absolutam morborum notitiam, post habitis scilicet aliis multis ipsius artis testimoniis et signis, hisq. præsertim quæ accuratiorem, planioremq. morborum dignotionem nobis exhibere possint.

Finis.

factum esse: Pituitosa autem illicerat affectionis huius causa. Quamobrem qui varios morbos curaturus est, ipsorum causas prænosse oportet. Si quis enim, vt loquitur Hippocrates, morbi causam nouerit, is sanè morbo reluctaturus, profutura *remedia* ex contrariis *deprompta*, corpori adhibebit. Atque in primo de morbis, Qui de *morborum* curatione, tum rectè interrogare, tum interroganti respondere volet, rectéque contradicere, eum hæc animaduertere oportet. Primùm quidem ex quibus morbi omnes omnibus hominibus fiunt. Cognoscuntur morborum causæ primùm quidem ab ætate. Si etenim adolescens ægrotat, maximè à sanguine ægrotabit, vt superiùs demonstratum est, atque deinceps eodem modo. Secundò ab *anni* tempestatibus. Si enim verna fuerit tempestas, sanguis maximè malè habet. Tertiò, à victus ratione. Rerum enim esculentarum, & potulentarum alia alius humoris causa est efficiens; ac vini potationes, & edacitates sanguineæ affectiones consequuntur. Sic agnouit Hippocrates Silenum quem ex potu ægrotasse didicit. Atque etiam olitoris vxorem, cui menstruorum suppressio suborta erat, vberiorem quippe ciborum copiam sumpserat. Quartò à regione. Si enim calida, calidiores affectus inducit. Quintò ab exanthematis. Nam rubra & rotunda sanguinea sunt lata; pituitosa, atque alio modo alia, vt in aphorismis ostendit. Qui sudores vere aut æstate fiunt, eos tanquam à sanguine & bile existere profert. Postremò etiam à colore quemadmodum humoris exuperantia, sic & morbi causa dignoscitur. Est autem & ipsa nihilominus maximarum dignotionum exquisitissima, ac à Diogene, aliisque eius seculi sapientibus tanquam ars quædam diuinandi iudicabatur. Multa enim viri illi de coloribus verba fecerunt, qui pro eorum differentiis morbos etiam partiuntur, cósque rubicolores sanguineos, & flauicolores in quibus amarus exuberat humor; & atricolores, in quibus ater; & albicolores pituitosos denominant. Atque etiam morbos ab ipsis *humoribus* profectos rubicolores, flauicolores, atricolores, & albicolores dicunt. Non tamen noui, quomodo multa prætermittentes artis testimonia, eáque magis quæ exquisitam morbi diuisionem præbere possunt, solis coloribus perfectam morbi diuisionem tribuerint.

A γινέσθαι μεμένηκε. φλεγματικὴ δὲ ἐν τοῖς σκέψις προέφασις τῶν παθῶν ἐστὶ τούτοις δεῖ καὶ τὴν προαπόδοσιν ταῖς ποικιλίαις τῶν νοσημάτων, προγινώσκειν ταῖς αἰτίαις αὐτῶν. ἐν γὰρ τῇ ὡς Ἱπποκράτης λέγει τὴν αἰτίαν τοῦ νοσήματος εἰδότι, οἷός τ' ἂν εἴη τὰ ξυμφέροντα προσφέρειν τῷ σώματι ἐκ τῶν ἐναντίων ἰσάμενος τῷ νοσήματι. καὶ ἐν τοῖς περὶ νούσων, ὃς ἂν περὶ ἑκάστου ἐθέλῃ ἐρωτᾶν τε ὀρθῶς καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεσθαι, καὶ αὐτὸς ἐν ὀρθῶς, ἐνθυμέεσθαι χρὴ τάδε. πρῶτον ἀφ' ὧν αἱ νοῦσοι γίνονται τοῖσιν ἀνθρώποισι πᾶσι γιγνώσκονται τούτων αἱ τῶν νοσημάτων προφάσεις. πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἡλικίας. εἰ γὰρ μειρακίῳ ὁ νοσεῖν, μάλιστα αἷμα νοσήσει, ὡς καὶ αὐτοτέρω δεδήλωται, καὶ ἔξης ὁμοίως. δεύτερον ἀπὸ τῶν ὡρῶν. εἰ γὰρ ἔαρινὴ εἴη ὥρα αἷμα, μάλιστα ὁ λυπεῖ. τρίτον ἀπὸ τῆς διαίτης. τῶν γὰρ βρωτῶν καὶ ποτῶν ἄλλο ἄλλου χυμοῦ ποιητικόν ἐστι, καὶ τοῖς οἰνοφλυγίαις καὶ ἀδηφαγίαις αἱ μαλακαὶ μάλιστα προσίστανται. οὕτω δὲ λέγω Ἱπποκράτη τὸν Σείλλιον ἐκ ποτῶν μαθόντα αὐτὸν νενοσηκέναι. καὶ τὴν τοῦ κηπουροῦ γυναῖκα κρύψεως γεγυμνασμένης αὐτῇ ἐπιμελιῶν. ἄφθονον γὰρ εἶχε τὴν πολυφαγίαν. τέταρτον ἀπὸ τῆς χώρας. εἰ γε θερμὴ, θερμότερα προσξενοῦσα πάθη. πέμπτον ἀπὸ τῶν ἐξανθημάτων. τὰ γὰρ ἐρυθρὰ καὶ στρογγύλα αἱματώδη· τὰ δὲ πλατέα φλεγματώδη, καὶ ἄλλως ἄλλα ὥσπερ ἐν ἀφορισμοῖς δείκνυσιν, ἱδρωτήρια ἔασας καὶ θέρους γινόμενα λέγων, ὡς ἀφ' αἵματος καὶ χολῆς ὄντα. καὶ μὴν δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ χρώματος, ὥσπερ ἔστι τοῦ χυμοῦ ἐπικράτεια, οὕτω καὶ τοῦ νοσήματος διαγινώσκεται. ἔστι δὲ καὶ αὕτη σοφῶν ἦν τῶν μεγίστων διαγνώσεων ἀκριβεστάτη, καὶ Διογένει καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ σοφοῖς ὡς μαντικὴ τις νομιζομένη. πολλὰ μὲν γὰρ οἱ ἄν-
D δρες ἐκεῖνοι περὶ χρωμάτων ἐποιήσαντο λόγον, τάς τε διαφορὰς αὐτῶν, καὶ τὰ νοσήματα μεμιγμένους ἐρυθροῖς τε τοὺς αἱματώδεις, καὶ πυρροῖς, οἷς ὁ πικρὸς πλεονάζει χυμός. καὶ μελανόχροις οἷς μέλας, καὶ λευκόχροις τοὺς φλεγματίας ἀποκαλοῦντες. ἐρυθρόχροά τε καὶ πυρόχροα τὰ ὅπου τούτοις νοσήματα καὶ μελανόχροα, καὶ λευκόχροα λέγοντες. οὐκ οἶδα αὐθ' ὅπου τὰ πολλὰ τῆς τέχνης καταλιπόντες μαρτύρια, καὶ ἐκεῖνα μᾶλλον ἀδυνατοῦντα τὴν νοσήματος τοῦ ἀκριβῆ διάκρισιν σαφηνεῖν, τοῖς χρώμασι μόνοις τὴν ἀτελῆ διάκρισιν τῆς ἀσθενείας ἀνέθεντο.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΕΙ ΚΑΤΑ ΦΥΣΙΝ ΕΝ ΑΡΤΗΡΙΑΙΣ ΑΙΜΑ ΠΕΡΙΕΧΗΤΑΙ. ΒΙΒΛΙΟΝ.

GALENI AN IN ARTERIIS NATVRA SANGVIS CONTINEATVR. LIBER.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περιέχεσθαι ἐν ταῖς ἀρτηρίαις τὸ αἷμα σαφῶς δηλοῖ.

ΕΠΕΙΔΗ ὑπερσκληρύνης ἀρτηρίας ἀ-
ηίστοσυν, φαίνεται κενούμενον αἷμα, δυοῖν θατέρων ἀναγκαῖον ὑπαρχόν, ἢ ἐν αὐταῖς αὐτὸ περιέχεσθαι ταῖς ἀρτηρίαις, ἢ ἑτέρωθι μεταλαμβάνεσθαι, ἀλλ' εἰ μεταλαμβάνεται, πρότερόν που δῆλον, ὡς, ὅτ' εἶχον κατὰ φύσιν, πνεῦμα μόνον ἐν αὐταῖς περιέχετο. εἰ δὲ τοῦτο ἐν ταῖς πρώτοις ἐλέγχῳ πρότερον τοῦ αἵματος, ἐκκενούμενον φαίνεσθαι τὸ πνεῦμα, οὐχὶ δὲ γε φαίνεται, οὐκ οἶδ' ὅπως ὀλίγον ἔμπροσθεν περιείχετο. καὶ διὰ βραχυτέρου δ' ἂν λόγου τοῦτον ἀποδειχθείη τόνδε τὸν τρόπον. εἰ ὑπερσκληρυνθέντων ἀρτηριῶν αἷμα πρόδηλον φαίνεται κενούμενον, ἰοῦ ἄρα ἐν ἀρτηρίαις αἷμα καὶ πρὸ τῆς πρώτης. δῆλον γὰρ ὡς ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ, τὸ πρόδηλον, πρόκειται, ἀλλ' οὐχὶ τοιοῦτον τοῦ συνημμένου πρὸς ὃ ἡγούμενον ἀκολουθεῖ. ἁπλῶς μὲν γὰρ ῥηθέν, χωρεῖ τὸ πρόδηλον, τόνδε τὸν τρόπον, εἰ ὑπερσκληρυνθέντων ἀρτηριῶν, αἷμα φαίνεται κενούμενον, ἐπόμενον ἐξῆν ὃ κατ' ἀρχὰς δύο ῥηθέν, ὅ, ἤτοι καὶ πρόσθεν ἐν αὐταῖς περιείχετο, ἢ νῦν μεταλαμβάνεται. πρόσκειται δὲ τῷ πρόδηλον, τὸ ἐπόμενον, ἰοῦ ἐν ἀρτηρίαις αἷμα καὶ πρὸ τῆς πρώτης· συνῆπται δηλονότι τῷ πρώτῳ λόγῳ γεγενημένῳ τόνδε τὸν τρόπον. εἰ ὑπερσκληρυνθέντων ἀρτηριῶν φαίνεται κενούμενον αἷμα, ἤτοι ἐν αὐταῖς περιείχετο τῇ ἀρτηρίᾳ, ἢ ἑτέρωθι μεταλαμβάνεται, ἀλλὰ μὴν ὑπερσκληρυνθέντων τῶν ἀρτηριῶν φαίνεται κενούμενον αἷμα, ὃ μεταλαμβάνεται, ὡς δείξομεν, ἐν αὐταῖς ἄρα τῇ ἀρτηρίᾳ περιείχετο. πῶς οὖν ὅτι μὴ μεταλαμβάνεται; ἐφαίνετο δήπου πρὸ αὐτοῦ κενούμενον πνεῦμα, ἀλλὰ μὴν ὃ φαίνεται, οὐκ ἄρα μεταλαμβάνεται. δέδεικται τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν, τοῖς μηθ' αἱρέσει τινὶ προκατειλημμένοις, μήτ' ἀγνοοῦσιν ἀληθεῖς λόγοις διακρίνειν ψευδῶν. ἐπεὶ δ' οὐ πάντες τοιοῦτοι, πλείονων ἴσως πρὸς ἐκείνους δεήσει λόγων. ἀντιλαμβάνονται γοῦν οἱ περὶ τὸν Ἐρασίστρατον ψεύδος εἶναι φάσκοντες τὸ συνημμένον. οὐ γὰρ ἀληθὲς ὑπάρχειν φασὶ τό, εἰ μεταλαμβάνεται πρὸ αὐτοῦ κενούμενον πνεῦμα. δυνατὸν γὰρ κενοῦσθαι μόνον,

CAPVT PRIMVM.

Sanguinem in arteriis contineri manifeſtè demonſtrat.

QVVM quoties vulneratur arteria quæuis, ſanguis euacuari cõſpiciatur, duorum alterũ ſit neceſſe eſt, aut in ipſis illũ arteriis cõtineri, aut alibi tranſſumi. At ſi *alibi* trãſſumatur, cuiq; iã cõſtat, quum ſecundum naturam arteriæ ſeſe haberent, ſpiritum ſolum in ipſis concluſum fuiſſe. Si verò id *ita eſſet*, in uulneratis oporteret priorem ſanguine ſpiritum euacuari; nequaquam tamen conſpicitur; non itaque priùs ſolus ſpiritus in arteriis continebatur. Atque breuiori id ratione hoc pacto demonſtrabitur. Si quum vulnerantur arteriæ ſanguis quamprimum vacuari videatur, erat vtique in arteriis ſanguis etiam priuſquan ipſæ vulnerarentur. Patet etenim hac in ratiocinatione appoſitam *dictionem* (quamprimum) veram efficere conſequentis ad antecedentem cui coniunctum eſt, conſequentiam. Etenim ſimpliciter dictum citra *dictionem* (quamprimum) hoc modo; ſi vulneratis arteriis ſanguis vacuari appareat, conſequens habebit quod per initia ſtatim dictum eſt: nimirum etiam priùs in ipſis arteriis ſanguis continebatur, vel alibi tranſſumitur. Verùm appoſita *dictione* (quamprimum) conſequens eſt in arteriis etiam priuſquam vulnerarentur *fuiſſe* ſanguinem, compoſita nimirum tota ratiocinatione, quæ hunc in modum procedit. Si quum vulnerantur arteriæ ſanguis vacuari conſpiciatur, vel is in ipſis arteriis continebatur, vel alibi tranſſumitur: Atqui quum vulnerantur arteriæ ſanguis vacuari conſpicitur, non tranſſumitur vt demonſtrabimus: In ipſis ergo arteriis continebatur. Sed quomodo eum non tranſſumi probabitur? Nunquid ſpiritus ante ipſum *ſanguinem* vacuari conſpiciebatur? attamen non conſpicitur: Itaque non tranſſumitur. Id ſatis eſt ad demõſtrationem *Medicis* alicui ſectæ minimè præoccupatis, veras rationes à falſis diſcernere non ignorãtibus. Quum autẽ non omnes ſint huiuſmodi, pluribus fortaſſis aduerſus eos rationibus opus erit. Nã qui Eraſiſtratũ ſectantur cõtradicunt, aſſerẽtes quod coniunctũ eſt, id falſum eſſe. Non enim verũ eſſe proferunt, ſi ſanguis tranſumatur, quod ſpiritus ante ipſũ vacuari conſpiciatur. Poteſt autẽ

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 162 sur 276

vacuari,nõ conſpici, quum tenuis ſit,ac leuis, proindéq; facilè emittatur. Rurſum igitur quod nõ lateat,demõſtrare nobis neceſſe eſt. At quomodo id demõſtramus? Multis ſanè modis. Atque vt noſtra oratio dilucida fiat,& ordine progrediatur, operæ pretiũ fuerit eos interrogare,quo ipſi modo velint ſpiritum euacuari. Vtrũ à ſeipſo impetu feratur, an ab altero quodã impellatur? At omnes eodẽ modo non reſpondẽt. Alij quidem à ſeipſo impetu ferri autumant; alij verò à corde impelli aſſerũt. Quamobrem nobis quoque ſeparatim vtriſque demonſtrandum eſt,quæ fieri nequeunt eos aſſerere.

CAPVT II.

Spiritum aëre craſſiorem exiſtentem ſine ſenſu noſtro quamprimum ex arteria egredi non poſſe.

EXordiendum autem eſt ab illis qui ſpiritũ dicunt ex arteriis à ſeipſo foràs impelli. vel enim tenuiorẽ prorſus,vt qui æthereus eſt, vel alio quodammodo calidiorem ambiente nos aëre ipſum eſſe concedent. Tertium namque quod proferent haud habebunt ſpiritus accidens,per quod is foràs impelli queat Enimverò qui ſpiritus arteriis concluditur ambiente nos aëre tenuior non eſt,vt eius procreatio docet. Procreatur enim Eraſiſtrati ſententia, ex ambiente nos aëre qui in corpus ad eas quæ in pulmone ſunt,primas arterias, deinde verò ad cor,& ad alias appulerit. Quò igitur in humidioribus corporibus is verſatur, eò craſſior pinguiórque reddatur par eſt. Calidior quoq; fit, ſed vt vapor ſurſum fertur qui neque obſcuram vacuationem,neq; ita citam habiturus eſt. Praxagoras quidem & craſſiorẽ ipſum, & abundè vaporoſum eſſe protulit. Eraſiſtratus verò quomodo craſſitiem habeat haud definiuit. Ex iis tamen quæ de ipſo tradit,quiſque coniicit,nequaquam congruere ipſum eſſe tenuem. Arterias enim eo repletas dilatari, eodémque modo muſculórũ ventres aſſeuerat;quum certè eorum neutrum fieri queat,ſi abſolutè ſit tenuis. Non enim certè qui talis eſt, eum in corporibus detineri, ſed egredi magis conſentaneum eſt. Cur igitur is peræque ac in thoracis, peritonæi, & pharingis vulneribus efflari non conſpicitur? Sed riſum fortaſſis mouemus,ex aliis,id argumẽtis cõprobãtes,quum liceat eos memorare arteries quæ quum ſanguinem affatim eiaculatur, is manifeſtò efflari conſpicitur. Vt enim calidior, ſic & magis vaporiferus in arteriis eſt ſanguis, non tamen ipſe per ſe vapor, vel aër, vel æther, vel omnino qui in eo continetur ſpiritus conſpicitur. Si namque tenuiſſima acu perforetur arteria,hæc quamprimum ſanguinem eiaculatur. Oportebat autem (arbitror) etſi non magno,mediocri ſaltẽ vulnere,non repẽte,neque extra ſenſum,ſed ampliori tẽpore ſpiritũ vacuari. Priuſquã enim ille vacuatus fuerit, prorſus nõ excidet per vulnus ſanguis, quum Eraſiſtratus ipſe dicat remotiſſimè poſitas arterias primas transfuſione frui. Et ſi verò id ab illo ſcriptum non erat,ea tamen propoſita neceſſariò ſectatus eſt. Si namque continuus ſibi omnino ſit qui arteriis cõprehenditur ſpiritus, motúque adeo facilis ac tenuis, vt pauco tempore procliuiter vacuetur: non is quidem ſolus vacuabitur qui ſectis ineſt arteriis, ſed qui in cæteris omnibus manet. Conſtat enim, quòd priorẽ ſectæ arteriæ,reliquus vniuerſus prõptè ſit ſequuturus. Ac prima in poſtremis arteriis manifeſta fiet vacuatio, quum aliud ipſæ non habeant vnde rurſum tranſſumant. In ipſa igitur primi φαίνεσθαι δὲ λεπτομερὲς ὂν καὶ κοῦφον, καὶ ἅμα τοῦτο ῥᾳδίως ἐκπεμπόμενον. ἀναλαμβάνον οὖν αὖθις ἡμῖν δεκτέον, ὡς οὐκ ἂν λάθοι. πῶς οὖν ἀποδείκνυμεν; πολυφδῶς μέν, ὡς δ' ἂν καὶ σαφὴς γένωνται οἱ λόγοι, καὶ τάξει προϊόντες, ἀναλαμβάνον αὐτοῖς ἐκείνοις ἔρεσθαί πως ἐκκενοῦσθαι δοκοῦσι τὸ πνεῦμα, πότερον ὑφ' ἑαυτοῦ φερόμενον, ἢ πρὸς ἑτέρου τινὸς ὠθούμενον; ἀποκρινοῦνται μὲν οὐχ ὡσαύτως ἅπαντες, ἀλλ' οἱ μὲν ὑφ' ἑαυτοῦ φέρεσθαί φασιν, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς καρδίας ὠθεῖσθαι. καὶ πεῖραν καὶ ἡμῖν ἑκατέρας ἐν μέρει δεκτέον ἐστίν, ὡς ἀδυνάτου λέγοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀέρος παχυμερέστερον ὂν ἀναισθήτως ἐκ τῶν ἀρτηριῶν ἐξέρχεσθαι ἀδύνατον εἶναι.

ΑΡκτέον δ' ἀπὸ τῶν ὑφ' ἑαυτῶν φερεσθαι λεγόντων. ἢ γὰρ τοῦτο πρώτην δήπου λεπτομερέστερον, οἷον ὁ αἰθερώδης, ἢ ἄλλως πως θερμότερον εἶναι φήσουσιν αὐτὸ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος. ἔστω γὰρ τρίτον ἔξοισιν εἰπεῖν πνεύματος σύμπτωμα, δι' ὃ φέρεσθαι δύναιτο ἄν. λεπτομερέστερον μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος, ὡς ἡ ἡμετέρα αὐτὸ διδάσκει. γίνεται γὰρ κατὰ τὸν Ἐρασίστρατον, ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος εἰσιόντος τοῦ σώματος, εἰς μὲν τὰς κατὰ πνεύμονα προσβάσεις ἀρτηρίας ἐλθόντος, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὰς ἄλλας. εἰς ὅσον οὖν ὑγροτέρας ὁμιλεῖ σώμασιν, εἰς τοσοῦτο εἰκὸς αὐτὸ παχυμερέστερόν τε καὶ ἀπαλωδέστερον γίνεσθαι. θερμότερον δὲ γίνεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀτμὸν αὖτο φερόμενον, ὅτε ἀφαιτῶν κένωσιν, ὅτε οὕτως ὠκεῖαν ἔξει. Πραξαγόρας μὲν οὖν, καὶ παχυμερέστερον αὐτὸ, καὶ ἱκανῶς ἀτμῶδες εἶναι φησιν, Ἐρασίστρατος δὲ ὅπη μὲν ἔχει πάχους, καὶ διώρισεν. ἐξ ὧν δὴ ὑπὸ αὐτοῦ λέγεται τεκμήρατ' ἄν τις ὅδαμῶς αὐτὸ προσήκειν εἶναι λεπτόν. ταῖς τε γὰρ ἀρτηρίαις φησὶ αὐτὸ πληρουμένας, διαστέλλεσθαί φησι, καὶ ταῖς τῶν μυῶν κοιλίαις ὡσαύτως, οὐδετέρου δὴ τούτων γίνεσθαί ποτ' ἂν δυνηθέντος, εἰ λεπτομερὲς ἀκριβῶς ὑπῆρχεν. οὐ γὰρ δὴ ἴσχεσθαί γε τὸ τοιοῦτο μᾶλλον ἐν τοῖς σώμασιν, ἀλλ' ἐκπέμπεσθαι πρέπει. τί ποτ' οὖν ἐκφυσώμενον καὶ φαίνεται πολλαπλασίως τοῦ κατὰ τὰς ὀφθαλμικὰς τε καὶ τὰ περιτοναϊκὰ καὶ τὰ φαρυγγος πληγάς, γλοιῶδες δ' ἴσως ποιοῦν, ὃ ἕτερον αὐτὸ συλλογιζόμενοι, πρὸν αὐτοὺς ὑπομεῖναι τὴν ἀρτηρίαν, ὃ ἐν ὅτῳοῦν ἀθρόον ἐξακοντίζει τὸ αἷμα, σαφῶς ἐκφυσώμενον φαίνεται. ὡς γὰρ θερμότερον, ὅταν καὶ ἀτμωδέστερον τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας αἷμα, καὶ μᾶλλον αὐτὸ γε καθ' ἑαυτὸν ἀτμὸς, ἢ ἀὴρ, ἢ αἰθὴρ, ἢ ὅλως πνεῦμα περιεχόμενον ἐν αὐτῷ φαίνεται. καὶ γὰρ εἰ τὴν λεπτοτάτην βελόνην δέοιτο ἡσαιο ἀρτηρίαν διοῦσ' ἐξακοντίζεσθαι ἂν τὸ αἷμα. ἐγχεῖν δ' οἶμαι καὶ εἰ μὴ διὰ τοῦ μεγάλου τραύματος, ἀλλὰ διὰ τῆς μέσης. μὴ ταχέως, μὴ δ' ἀναισθήτως, δηλονότι ἐν χρόνῳ πλείονι κενοῦσθαι τὸ πνεῦμα. πρὶν γὰρ ἐκεῖνο κενωθῆναι, πάντως οὐκ ἐκπίπτοι διὰ τοῦ τραύματος τὸ αἷμα, λέγοντός γε αὐτοῦ τοῦ Ἐρασιστράτου, ταῖς πορρωτάτω κειμένας ἀρτηρίας, τοῦ διὰ παλαιοῦ δὲ μεταχίσεως. εἰ δὲ καὶ μὴ τοιαῦτ' ἐκεῖνα γεγραμμένον ἐστίν, ὅτι ἀναίσθητος ἠκολούθησε ταῖς ἐπιθέσεσιν. εἰ γὰρ συνεχὲς αὐτοῦ, πάντως ἐστὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα, καὶ οὕτως δυσκίνητόν τε καὶ λεπτὸν ὡς ἂν ἀκαρεῖ χρόνῳ κενοῦσθαι ῥᾳδίως, οὐ τὸ μὲν ἐν ταῖς διαιρουμέναις ἀρτηρίαις κενωθήσεται μόνον, τὸ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις μένοι. προδῆλον γὰρ ὡς τοιούτῳ τοῦ κατὰ τὸν τετμημένον, τὸ λοιπὸν ἅπαν ἑτοίμως ἀκολουθήσει, καὶ πρώτην ταῖς ὑστάταις ὑπιδοῦσα κένωσις ἠκόησε, μηκέτ' ἐχούσας ἑτέρας ὅθεν μεταλήψεται. ἐν αὐτῇ οὖν τοιού-

τως, κἀνδεωος τοῦ κενὸν γενέσθαι τόπον, εἰ μὴ τὴν οὐσίας πληρώσει τὴν χώραν τὴν μεταλαμβανομένου πνεύματος, καὶ δηλονότι τοῦτο ἐξ ἀνάγκης ἕπεσθαι δοκεῖ τὴν συναστομώσεων, ὡς αὐτός φησιν, εὔμα τῇ ταχεῖ δοκεῖ κενούμενον ἀκολουθίᾳ, καὶ τοῦτο, ὥσπερ ταχὺ δεδεμένου τῶν κατὰ τὴν ὑστάτων ἀρτηριῶν πνεύματι. ταχέως μὲν ἀπέμπτος τοῦ ἄλλου αἵματος, ὕστατον δὲ πέμπτος τῆς χειρὸς ἀρτηρίας πνεύματος κενωθήσεται. δύο οὖν ἄτοπα μέγιστα συμβήσεται κατὰ τὸν λόγον, ταχύτερον μὲν ὁ δηλονότι τοῦ κατὰ τὸν βελόνιον τρήματος ἀπέμπτον κενοῦσθαι, ὁ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα, βραχέως οὕτως ὥστε λανθάνειν. δεύτερον δὲ ὁ ζῆν ἔτι ὁ ζῷον, ἀπέμπτος τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος οὐ κενουμένου. ἀλλὰ τοιαῦτα, καὶ μετ' ὀλίγον ἔξεσται διελθεῖν.

A mùm periculum eſt, ne locus vacuus reddatur niſi quid ſubſtantiæ tranſſumpti ſpiritus locum repleuerit, propterea quæ neceſſariò per mutuas anaſtomoſes (vt ipſe loquitur) ſanguis curſum ei qui euacuatur ſuccedẽtem ſequitur, atque tanquam ei qui poſtremarum arteriarum extremis eſt, ſpiritui alligatus, prior quidem omni alio ſanguine; poſterior verò arteriarum ſpiritu vacuabitur. Duo igitur ex hac ratiocinatione abſurda maxima contingent. Prius quidem ob foramen acu factum omnem ex arteriis ſpiritum adeo celeriter emitti, vt ſenſum fugiat; alterum verò animal toto vitali ſpiritu euacuato etiamnum viuere. Cæterum iſta ac paulò pòſt diſſerere licebit.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὡς ταχὺς τῆς καρδίας ὅλον τὸ πνεῦμα ἐξ ἀρτηριῶν οὐκ ἂν ὠθεῖσθαι.

Ἐπὶ δὲ τὸ λοιπὸν τῶν προτεθειμένων μεταβαίνοντες ὅπερ δείξομεν, ὡς ἔδει εἰ ταχὺ ἡ καρδίας θλίβοιτο, ὁπότε μέλλοι τὸ πνεῦμα τὰς ἀρτηρίας, πιθανὸν ἦν δοκεῖν ὅτως ἔχει, τὸ τῆς πρὸ ἐμπλώσεως δόγμα. τί γὰρ καὶ βούλεται πρότερον; τὸ εἰς ἕλκειν πεφυκέναι συστέλλειν τὰς ἀρτηρίας, ὥσπερ καὶ τὰς φλέβας, ἢ ὅπερ δηλοῖ μέλλει λυσ. ἔστω πρότερον, τὸ εἰς ἕλκειν, ἵνα μηδὲν παρὰ λείπῃ. δηλοῖ εἰ τοῦτο, μαχήσεται ὁ λόγος ἔσαι καὶ ἀπαράντος παρὰ τὸ διαιρέσεως ἐλλιπές. ἀκέπι γὰρ ἔξεσι λέγειν κενοῦσθαι τὸ πνεύματος, ἤτοι κενὸς ἔσαι τόπος ἀθρόος, ἢ τὸ συνεχὲς ἀκολουθήσῃ. ἀλλ' ὑπομνήσωμεν αὖθις, ὡς καὶ πρότερον ὅτι προδηλοῦμεν ἐν τῇ διαιρέσῃ, τὸ κενούμενον ἀγλίσχον συσταλήσεται, καὶ δηλοῖ τοῦτ' ἀπαράντος ὁ λόγος δηλώσει). προδηλοῦντος γὰρ ἑνὸς λήμματος δηθοῦς, τοῦ, δηλαδὴ μὲν ἀγγεῖ) κενὸς ἀθρόος τόπος, ἀκέτ' ἔξεσι λέγειν, τὸ, ἆρα συνεχὲς ἀκολουθήσῃ. δηλαδή τί ποτ' ἔσαι τὸ συμπέρασμα; ἤτοι ἆρα τὸ συνεχὲς ἀκολουθήσῃ, ἢ τὸ ἀγλίσχον συσταλήσε). ὅτως μὲν ἂν μαχήσεται ὁ τῆς πρεμπλώσεως ὅπτι δηλήσεται λόγος, εἰ τελέως ἡ ἀρτηρία συστέλλοιτο. εἰ δὲ μέγεθει ποσοῦ λυσος, ἐκεῖνος αὖθις ὁ λόγος ἀποδηλήσεται μαχήσεται, ἐὰν τὸ χθὲς ἀπαλοὺς καλάμους ἀναμιγνυμένων φαινόμενον, οἷς ἐμφυσῶντες, ὅτι τοσοῦτον αὖθις δηλαδέλλομεν, ἐφ' ὅσον πεφύκασιν. εἶτ' αὖθις συκκενοῦται τὸ πρὸ ἀὴρ τοσοῦτος, εἰς ὅσον ὁ κάλαμος πέφυκε συστέλλειν. πλέον γὰρ ὁ κάλαμος, οὔτ' συκτείνοιτο φυσώντων, οὔτ' αὖ συστέλλοιτο. ὅσον γὰρ ἐμφυσήσαμεν, τοσοῦτ' ἀναλίσκων κενοῦσθαι μόνον. ὅσον δ' ἔφθανεν ἀέρος προεισέρχεσθαι, καὶ πρὶν ἡμᾶς ἐμφυσῆσαι, τοῦθ' ὑπολαμβάνειν ἀναλίσκων. ὅτως οὖν ἔχει καὶ τὰς ἀρτηρίας. προείσεται μὲν γὰρ τι πνεῦμα, καὶ συνεξαλειφθέντων αὐτῶν, ὁπότε πέμπεσθαι δ' ἕτερον ὑπὸ τῆς καρδίας πλησθήσῃ, καὶ τοῦτο ὁπόταν πληροῖ μὲν αὐτῶν τὰς κοιλίας, πρὸς ὃν χρόνον δέξερχεσθαι, καὶ τὴν δηλαδὴ ἐργάζεσθαι. κενουμένων δὲ συστελλεσθαι πάλιν, εἰς ὅσον ἐξ ἀρχῆς ὁπότε ἐφῆκε. οὐκ οὖν ἀκέτι δοκεῖ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον δεμία τῆς τοῦ αἵματος προεμπλώσεως ἀνάγκη. ἄτε γὰρ ἄλλα, καὶ πολὺ σφοδρότερον δηλοῖ τὰ σώματος ἐμφυσωμένων ἡμεῖς τοῖς καλάμοις, ἢ τὴν ἀρτηρίας ἡ καρδία χρὴ ὅ δήπου τὸ σφοδρότερον ἐμφυσώμενον, μᾶλλόν τε καὶ θᾶττον κενοῦσθαι. ἀλλ' ὅμως ἀσὶ εἰ τὸν καλαμον αὐτὸν ὁπτήσατέ τις κατὰ τὰ ἀνέμων ἀπέμπτων, ἀσὶ οὕτως ἔσαι τις ἐν τοῖς καλάμοις τόπος κενός. ἀλλ' ἀεὶ μὲν ὁδὸν ἕξει, τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ καλάμου τὸ διαρρέον πνεῦμα. κενωθήσεται δ' οὐδέ ποθ' ὅτως, ὡς δεηθῶμεν πινος ἑτέρου σώματος ἀναπληροῦντος τὴν χώραν τοῦ κενωθέντος.

C

D

E

F

CAPVT III.

Spiritus à corde expelli totus non poteſt ex arteriis.

AD eorum autẽ, quæ propoſita ſunt, reliquum redeuntes demõſtrabimus, neque, ſi à corde cõprimente ſpiritus immittatur arteriis, probabile eſſe ipſum intercidentis ſanguinis dogma. Quid enim vult *id* (priùs?) arterias ad extremũ vſque ex natura ſolitas, quemadmodum & venas contrahi, vel, quod verũ eſt, *eas* aduſq; quid. Eſto prius quod ad extremũ, vt nihil ſuperſit. At ſi hoc, prauum erit argumentũ, & quod diuiſionis defectu nihil concludet. Neq; enim ampliùs licet dicere, quòd quũ euacuatur ſpiritus, vel locus confertim inanis euadet, vel quod continuũ eſt id ſubſequetur. Sed memoremus id quoque tertiũ eſſe in ſectione prætermiſſum, vas quod vacuatur contrahi, proindeque argumentũ nihil concludere. Nã aſſumptâ eâ, quæ vera eſt, aſſumptione: Atqui locus vacuus affatim non euadit, haud inde licet iſtud concludere: igitur continuum ſubſequetur. Sed quænã erit cõcluſio? Ergo vel continuũ ſubſequetur, vel vas contrahetur. Sic ſanè praua eſſe paremptoſeos ratio demõſtrabitur, ſi abſolutè arteria contrahatur; ſed ſi ad aliquantulũ quid vſque: illa etiamnum ratio praua eſſe demõſtrabitur, ſi id meminerimus, quod in teneris calamis aduertitur, quos inſufflantes tantum extendimus quãtum eorum natura patitur: Rurſus verò ab extremo tantum aëris vacuatur, quantum contrahi ſuapte natura calamus poteſt, plus enim calamus ab inflãtibus neque extenditur, neque cõtrahitur. Quantũ enim inflauerimus, tãtum vacuari duntaxat oportet. Quantum verò aëris præcedẽtis continebat priuſquam inflaremus, tantum poſtea permanere neceſſe eſt. ſic igitur & in arteriis ſeſe res habet. Continent ſiquidem aliquem ſpiritum etiãſi ipſæ contrahantur, alter verò à corde repleto amandatur, ſique earũ quidem cauitates implet, & quo tẽpore egreditur diaſtolen efficit. Quum verò arteriæ vacuantur, viciſſim ſyſtolẽ quãtum ab ortu conceſſum eſt efficiunt. Nullo itaque modo, nec etiã hac ratione vlla eſt intercidentis ſanguinis neceſſitas, aliàs multo etiã vehementiùs ore calamos inflamus, quàm cor arterias. Opus autem eſt profectò, quod vehementiùs inflatur, id magis ac citiùs euacuari. At ſi quis calamum omnibus etiam ventis exponat, nullus tamen erit vacuus in calamo locus, ſed ſemper ſanè viã ſibi, ſpatioſam calami cauitatem habiturus eſt, per quam aëris ſpiritus fluat, neque verò vnquam adeo vacuabitur, vt alio quodam corpore ſit opus, quod euacuati locũ repleat.

CAP.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 164 sur 276

A

CAPVT IV.

Abſurda quæ Eraſiſtrati dogma ſequuntur.

QVum ergo quod fuerat propoſitum, id abundè demonſtratum ſit, quid prohibet & ex cæteris abſurdis quædam adiicere? Omnia nanque percurrere vix poſſum, ob ingentem eorum multitudinem. Vnum equidem primúmque abſurdum eſt, oportere quocunque in vulnere, etiamſi ſola cutis tenuiori acu vulnerata ſit, vniuerſas quidem arterias ſanguine repleri, febrémque neceſſariò ſubſequi. Manifeſtum autem erit quod dicitur, ſi noſtra demonſtratio arteriatum vulneribus aptetur. Mecum igitur cogita arteriam quæ per axillam in vniuerſam manum diſtributa eſt, tenui acu eſſe punctam. Quid autem ex Eraſiſtrato eueniet? Euacuari nimirum ipſius ſpiritum, ſimúlque cum eo qui arteriis ineſt proximus. Huic autem proximæ ſunt, tum quæ ab hac ortæ in manum diſtribuuntur; tum quæ magna à corde prodit, à quâ ipſa propagata eſt. At ſi hæc vacuetur, ſiniſtrum ſimul cordis ſinum huic proximum exiſtentem vacuari vtique prorſus neceſſe eſt; tum *ſuperiorem* quæ ad caput aſcendit, tum *inferiorem*, quæ ad ſpinam deſcendit. Nam ſi omni quæ euacuatur parti arteriæ, quæ vicinæ ſunt ſimul euacuentur; vicinæ verò ſint ipſius propagines, à quibus etiam ipſa propagatur, perſpicuum eſt & ſiniſtrum cordis ventriculum, & prædictas arterias vtraſque cum ea quæ per axillam traiicitur, ſimul euacuari. Quum itaque ab ipſa altera *aſcendente*, tum ceruicis, tum capitis omnes propagentur; ab altera verò *deſcendente*, cæteræ reliqui vniuerſi corporis ortum trahant, ipſam quoque aduſque extrema ſimul euacuari neceſſe eſt. Quum primùm autem ad arteriarum extrema ſpiritus vacuitas peruenerit, per anaſtomoſes ſanguinem è venis in arterias transfundi contigerit; eúmque duntaxat, quòd ſpiritus euacuetur, ab inferioribus quidem corporis partibus ad arteriam ſpinæ incumbentem, & ad cor, atque ita demum ad axillam peruenire: partim verò à ſuperioribus capitis ad eum quæ prior ſurſum aſcendit, mox verò ad ceruicem, & ad vulneratam. Atque ita ſanguis per omnes manus arterias tranſumptus ſpiritum ſequens ad ſectam arteriam infunditur; ſicque in vniuerſa mole ſanguis ad arteriæ ſectionem confluet. At id equidem veriſſimum. Conſpicitur enim per vnam qualemcunque inſignem arteriam, niſi fluxum eius prohibueris, totum vniuerſæ molis ſanguinem euacuari. Id verò (vt monſtrauimus) haud iis ſanguinem arteriis contineri aſſerentibus, ſed & Eraſiſtrato, eiúſque ſectatoribus, ipſas vitalis ſpiritus organa eſſe volentibus aduerſantur. Etenim, acu vulnerata dicta arteria, primùm quidem vitalem ſpiritum, eúmque vniuerſum euacuari; deinde verò in omnes arterias ſanguinem transfundi neceſſe eſt; poſtremò (quod omnium grauiſſimum eſt) in ipſum quoque ſiniſtrum cordis ventriculum. Ad hæc, quo pacto ipſo cordis ventriculo ſanguine repleto non ſuffocetur animal; vel non priùs interierit, quum ſpiritus vitalis vacuabatur; vel muſculorum motus non amiſerit; vel arteriarum pulſum non oblæſerit;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Τὰ τῦ Ἐρασιστράτου δόγματος ἄτοπα.

ΕΠεὶ τοίνυν ὃ προκείμενον ἰχθμὸς ἀποδέδεκται, τί κωλύει προσθεῖναί τινα ἐκ τῶν ἄλλων ἀτόπων. ἄπειρα μὲν γὰρ διελθεῖν ἀδύνατον, οὕτω πολὺ πλῆθός ἐστιν. ἓν μὲν δὴ καὶ πρῶτον ἄτοπον, ὃ δεῖν πάντα ὁπῃοῦν πρώτως, κἂν ὃ δέρμα μόνον ᾖ τετρωμένον κατὰ τῆς λεπτοτέρας βελόνης, ἁπάσας μὲν τὰς ἀρτηρίας αἵματος πλήρεσθαι, πυρετὸν δ' ἐξ ἀνάγκης ἕπεσθαι. φανερὸν δ' ἔσται ὃ λέγομεν ἀριθμοῦντι ἡμῖν τὰς ἀποδείξεις ἐπ' αὐτῶν τῶν κατὰ τὰς ἀρτηρίας πρώτων. καὶ μὲν δὴ μετὰ βελόνης λεπτῆς ἀφῇ τῆς μεγάλης εἰς ὅλην τὴν χεῖρα, νενεμημένην ἀρτηρίαν. τί τοίνυν συμβήσεται κατὰ τὴν Ἐρασίστρατον; ἐκκενοῦσθαι μὲν δηλονότι, ὃ καθ' αὑτὸ πνεῦμα, συνεκκενοῦσθαι δ' αὐτῇ, καὶ ὃ τῶν πλησίον ἀρτηριῶν. πλησίον δ' εἰσὶ τὰ εἰρημένα, αὐτή τε ἀπ' αὐτῆς, εἰς τὴν χεῖρα πεμφθεῖσα, καὶ ἡ μεγάλη ἡ ἀπὸ τῆς καρδίας, ἀφ' ἧς αὕτη πέφυκεν. ἀλλ' εἴθ' αὕτη κενωθήσεται, πᾶσα δηπουθεν ἀνάγκη, πλησίον οὖσα αὐτῆς τὰ ἀριστερὰ κοιλία τῆς καρδίας συνεκκενοῦσθαι, τήν τ' ὀπίσω τῆς κεφαλῆς αἰσθησιν, ἣ τὸ ὀπίσω τὴν ῥᾴχιν καταφερομένην. εἰ γὰρ ἀπομιγὲν τῷ κενουμένῳ μέρει τῆς ἀρτηρίας τὰ πλησιάζοντα συνεκκενοῦται, πλησιάζῃ δ' ἀεὶ τὰ ἀπ' αὐτῆς πεφυκότα, καὶ ἀφ' ὧν αὕτη πέφυκεν, δῆλον, ὡς ἥ τ' ἀριστερὰ κοιλία τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἐφεξῆς ἑκατέρα συνεκκενωθήσεται τῇ κατὰ τὴν μασχάλην. ἐπεὶ τοίνυν ἀπὸ μὲν τῆς ἑτέρας αὐτῶν, αἱ κατὰ τὰ πρόχειλόν τε καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπασαι πεφύκασιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας αἱ κατ' ὄλεθρον τὸ λοιπὸν σῶμα, δῆλον ὡς καὶ τὴν ὠλένην ἀνάγκη συνεκκενοῦσθαι μέχρι τῶν ἄκρων. ἀλλ' ὅταν πρῶτον ὀπίσω τὰ ἄκρα τῶν ἀρτηριῶν ἡ κένωσις τοῦ πνεύματος ὑποδέξηται, μεταχεῖσθαι συμβήσεται κατὰ τὰς ἀναστομώσεις ἐκ τῶν φλεβῶν εἰς αὐτὰς ἀρτηρίας αἷμα, καὶ τοῦτο μόνον τῷ κενουμένῳ πνεύματι, ὃ μὲν ἀπὸ τῶν κάτω μερῶν τοῦ σώματος, ὀπίσω τὴν ῥάχιν ἀρτηρίαν τε καὶ τὴν καρδίαν ἀφικνεῖσθαι, καθάπερ εἴπομεν ὀπίσω τὰ μασχάλιον. ὃ δ' ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλὴν, ὀπίσω μὲν τὴν ἀρχὴν φερομένην, τὰ πρότερα, ἐξῆς δ' ὀπίσω τὰ πρόχειλον, καὶ τὴν τετρωμένην. ὥστε ὑπὸ τοῦ ἀφῆ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα πασῶν ἀρτηριῶν μεταληφθὲν αἷμα, τῷ πνεύματι συνακολουθοῦν, ὀπίσω τὴν ἀρτηρίαν ἐλεύσεται, καὶ πρῶτον ὅταν ὃ καθ' ὅλον τὸ ὄγκον αἷμα μεταρρυήσεται πρὸς τὴν διαίρεσιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ πρόδηλον ἀληθές. φαίνεται δὲ ἔξω μιᾶς ἀρτηρίας ἡσυχιοῦσιν τῶν ἀξιολόγων, εἰ μὴ κωλύσας αὐτῶν τὴν ῥύσιν ἅπαν ἐκκενούμενον ὃ καθ' ὅλον τὸ ὄγκον αἷμα. μάχεται δ', ὡς ἐδείξαμεν, οὐ τοῖς τῆς ἀρτηρίας αἵμα πρὸς ἐγχὺν φάσκουσιν, ἀλλ' Ἐρασιστράτῳ τε καὶ τοῖς οἰκείοις. ὄργανα τῆς ζωτικῆς πνεύματος ὑπάρχειν αὐτάς. αἰσθησιν γὰρ ἔσται βελόνης πρωτοπείσης τὴν εἰρημένην ἀρτηρίαν, πρῶτον μὲν ἐκκενοῦσθαι τὸ ζωτικὸν πνεῦμα πρῶτον, ἔπειτα δ' εἰς ἅπασας τὰς ἀρτηρίας αἷμα μεταχεῖσθαι. τὸ δὲ πρώτων δυνάτατον, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας, εἶτα πῶς οὐκ ἐπεπνίγη τὸ ζῷον, αἵματος ἐμπλησθείσης τῆς κοιλίας ταύτης; ἢ οὐκ ἀπέθανεν ἐμποδὼν ἐγένετο ἰώνικα ὀχετευόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ζωτικὸν, ἢ τὰς τῶν μυῶν κινήσεις οὐκ ἀπέλιπεν, ἢ τὰς αὐτῶν τὰς ἀρτηρίας οὐκ ἐβλαβεν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 165 sur 276

ἢ πυρετὸς οὐκ ἠκολούθησεν αὐτῷ; πάντα γὰρ ταῦτα ἀναγκαῖον ἰδεῖν συμπίπτειν καθὰ τῷ Ἐρασίστρατον οὕτως, ὥστε μήτε τὰς κινήσεις τῶν ἀρτηριῶν, ὑπερβάλλουσας τεταγμένας διαμένειν δυνάσθαι, μὴ δὲ τὸν τοῦ αἵματος χορηγίαν εἰς ἅπασι τοῖς μορίοις ἀκώλυτον, ὅτι μὴ κενὰ πάντελῶς αἵματος ὑπάρχειν, ἔπειτα δὲ τε πυρετὸν ἐξ ἀνάγκης, ὅταν εἰς ὃ εἰώθοις τῶν βουβώνων ἢ μασχαλῶν ἀρτηρίας, αἵματος προέμπλωσις γίνηται. τὰ μὲν οὖν ἐκ τούτων φαίνεται συμπίπτων τῷ ζώῳ. πειρασθῆναι δὲ δεῖ πρῶτα τῷ βουλομένῳ, καθ' ὃν καὶ ἡμεῖς ἐπειράσθημεν πολλάκις πρώσθυτες τῷ προφρημένῳ ἀρτηρίαν. οὐ χαλεπῶς δὲ ἔξευρήσεις αὐτὸ ἐκ τοῦ γυμνῶσαι τὸ δέρμα, τῷ σφυγμῷ τεκμηριόμενος. ἀφεστηκυίᾳ γὰρ ἡ κίνησις, ἐν μὲν τοῖς ἰσχνοῖς ζώοις ὀλίγον πλέον, ἐν δὲ τοῖς πίοσιν πλησίον τῶν κατ' ὀλέκρανον ἀρθρου. ταύτῃ τοίνυν εἰσφέρε δὲ δεήσῃ, τιτρώσεις, ἢ γράφεις ὀρθώσας καὶ καθείς, ἢ βελόνῃ, ἢ ᾧ τῷ ἰατρικῶν μαχαιρίων τῷ ἰσχνῷ, ἢ ᾧ τῷ παραπλησίων ὀργάνων, ὅσα βαθείαν δυνατὰ ποιῆσαι τὴν διαίρεσιν, ἵνα τἆλλα πάντ' ὅσα προσῆκεν εἰρῆσθαι καὶ τὸν τόπον ἀποδείξῃς αὐτῶν, καὶ ὡς οὐδὲν, οὔθ' αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις, οὔθ' αἱ τῶν μυῶν, παραβλάπτονται. μὴ τοίνυν ὅτι μεγάλης ἀρτηρίας τιτρωσκομένης, ἀνάγκη ταῦτα συμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ μικρᾶς τῆς τυχούσης, καὶ τὸ δέρματος μόνον. οὐ γὰρ τοῦτο βούλεται πλέγμα τῶν τείνων ἀγγείων ὑπάρχειν, ὥστ' εἰ καθ' ὁποιῶν αὐτῶν μέρος νύξας βελόνῃ λεπτῇ, πάντως τὰ τεῖα γίνῃ τῶν ἀγγείων τιτρώσεται. νυττέσθω τοίνυν ὃ χρὴ τὸ βαρὺ δέρμα ὃ ὑπικείμενον τῇ καθ' ἑκάστας μασχάλας ἀρτηρίᾳ, εἶτ' ἐκκενούσθω ὃ ἀφ' ἧς ἀδήλου μοί προσθήσω, ὅταν Ἐρασίστρατος βούλεται γίνεσθαι, τετρωμένης ἀρτηρίας πνεῦμα. συνεκκενούσθω δ' αὐτῷ, καὶ ὃ συνεχὲς ὃ καθ' ὑποκειμένην ἀρτηρίαν τῷ μεγάλῳ, τοῦ ἀφ' ἧς μασχάλης. πάντη γάρ που, τό γε ὑπικείμενον τοῖς μορίοις τὸ σώματος δέρμα, προσῆκε τῶν ὑποκειμένων ἀρτηριῶν ἀποφύσεις ἴνας λαμβάνειν, ἀλλ' εἰ καὶ πρὸς ἄλλων ἴνας, ἀλλ' ἐκείνοις γ' οὖν ἀφαφέρειν. συνεκκενωθήσονται γὰρ αἱ ἴνες αἱ ὅσαι τοῖς καθ' ὃ δέρμα ὑπερωκισμένον συνεχέσιν, ἐκείναις δὲ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι. ταῦτα γὰρ ἐδείχθη μικρῷ πρόσθεν. εἶτα πῶς οὐκ ἄτοπον, καὶν εἰ τῇ λεπτοτάτῃ βελόνῃ τρωθείη τὸ δέρμα, δυοῖν οὕτω πάσας μοι ἐμπίπλασθαι τὰς ἀρτηρίας αἵματος, πυρετὸν δ' ἐξ ἀνάγκης ἔπεσθαι;

vel febris non ſequuta ſit? Hæc enim omnia ita contingere neceſſe erat, vt cenſet Eraſiſtratus, quum neque arteriarum motus ordinatos permanere poſſe arbitrabatur, neque ſpiritus commeatum in omnibus partibus liberum, quòd ſanguine prorſus vacuatæ non ſint; febrem quoque neceſſariò ſuccedere, quoties ſanguis in arterias inter alas & inguina poſitas inciderit. Horum attamen nullum animali contigiſſe videtur. At quicunque voluerit, ipſi licet, in eo periculum facere, quod & nos in ſecta prædicta arteria multoties experti ſumus. Neque difficile ipſam comperies, etiam antequam cute nudaueris, ex pulſu coniicies. Motus enim ſigno prodit, in macilentis quidem animalibus magis, in pinguibus verò propè articulum cubiti. Hanc igitur, ſi opus fuerit, vulnerabis directo ac impoſito ſtilo, vel acu, vel aliquo medico ſcalpello tenui, aut alio quodam ſimili inſtrumento, quod anguſtam poſſit ſectionem facere, vt quæcunque omnia prædicta ſuut, illis ex eo loco demonſtres, & vt neque arteriarum, neque muſculorum motus oblædantur. Non itaque ſolùm quum arteria magna vulneratur, hæc accedere neceſſe eſt, ſed & quum parua eſt, & quum ſola cutis *inciditur*. Non enim eam vult cutim trium vaſorum eſſe texturam, vt quamcunque eorum partem tenui acu punxeris, omnia ſimul tria vaſorum genera vulnerentur. Pungatur itaque in brachio cutis quæ arteriæ ex axillis prodeunti ſubiacet; euacuetur dein ſpiritus, iſque per inſenſibilem, quoad viſum, tranſpirationem, (quod ita fieri vult Eraſiſtratus) ſecta arteria; cum eo quoque continuus ſpiritus euacuetur ex arteria magna ſubiacente quæ ab alis illuc procedit. Nam quæ prorſus corporis partes inuoluit cutis, quoſdam à ſubiectis arteriis ramulos accipit, quòd ſi etiam ab aliis quibuſdam accipiat, nihil mihi ad rem obſtat. Nam cute vulnerata euacuabuntur ſimul quæ cuti continuæ fuerint, & cum illis reliquæ omnes. Hæc ſiquidem paulò ante à nobis monſtrata ſunt. Sed quo pacto hoc abſurdum non eſt ſi quantumuis tenuiſſima acu vulnerata ſit cutis, ſtatim vniuerſas ſic arterias repleri ſanguine, febrémque ſuboriri oportere?

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τοὺς περὶ τὸν Ἐρασίστρατον οὐ κυρίως τὸν Ἐρασίστρατον διανοῆσαι.

Πρὸς ταῦτ' ἐγὼ μὲν ᾠόμην αὐτὸς, μήτ' ἀντιλέξειν μηδένα, μανθάνεσθαί τε τὰ κακῶς ἐγνωσμένα. οὐ μὴν ἐθέλουσί γε, ἀλλ' ὥσπερ οἱ πάντελῶς ἰδιῶται παλαισμάτων, οὐ γινώσκοντες κείμενον ὅπῃ γῆς εἰσὶ τὸν αὐτῶν, ἔχονται τραχήλου τῶν καταβαλόντων οὐδ' ὑπιστέποντες ἀνασῴζειν τὸν αὐτὸν τόπον ᾗ οὗτοι ἁμαρτεῖν ὄντες τῶν ἐν τοῖς λόγοις σωμάτων, οὐκ ὑπιστέποισιν ἀπαλλάττεσθαι, κενάς τινας ἀεὶ προφὰς τρεφόμενοι καὶ πάντοθεν λογιζόμενοι, μέχρι τοῦ μισοπόνητός τινος τοῖς ἀναισχυντίαν ἅμα καὶ τοῖς ἀμαθίαν αὐτῶν, ἀποδυσωπήσαντας χωρεῖν. οἵ γε νῦν οὐκ αἰδοῦνται λέγοντες, ὡς οὐκ τῶν πλησίον μόνων συναισθήσεων, ἡ μετάληψις τοῖς ἀρτηρίαις

CAPVT V.

Sectatores Eraſiſtrati non ſatis Eraſiſtratum intelligere.

Hiſce obiectionibus mecum ipſe olim exiſtimabam contra venturum neminem, imò potiùs malè conſtituti dogmatis abſurditatem plerosque animaduerſuros; at nemo eſt, qui ſententiam mutare velit. Sed vt luctæ prorſus imperiti non aduertunt ſe terram dorſo tangere, quod deiectoris ſui ceruicem teneant, atque ideò ipſum ſurgere non permittunt: ſic & iſti faciunt, qui quum ignari ſint errorum, qui in rationibus committi ſolent, nos diſcedere non permittunt, ſed inanes quaſdam tricas complicant, & quocunque vis modo verba nectunt, quoad aliquis exoſus impudentiam, & ruditatem eorum, nolentes cedere dirimat. Siquidem aliqui vſque in hunc diem non erubeſcunt affirmare ſanguinem in arterias

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 166 sur 276

ex propinquis ſolummodò venis adapertis concedere, minimè memores Eraſiſtratum dicere, extremas quoque arteriasſpiritu priùs exinaniri, quàm ſanguinem aſſumant: atq; hæc euidenter conſtare libris, quos ille de diſſectionibus conſcripſit. Nam ſi ventrem imum & interiorem membranã diuiſerimus, arterias in meſenterio planè conſpiciemus, in hędis quidem nuper natis lacte refertas, in adultis autem animalibus alterius reĩ plenas: ſpiritum autem ſolùm nunquam illas continere viderunt, ſicut nec vllam aliam arteriam, cum nudata fuerit. Arbitror autem ipſos adeò imperitos eſſe eorum, quæ ad diſſectiones attinent, vt neq; id ſatis intelligant, quod eſt ab Eraſiſtrato rectè pronunciatum, extremas arterias eſſe, quæ meſenterium occupant, nimirum ipſas ad eas, quæ imò ventri inſunt, comparante. Fortaſſis enim, vt ſitu, ſic continuitate illas inter ſe proximas opinantur, non aduertẽtes ab arteria magna, quę ſpinæ incũbit, & omnes illas oriri, quæ ad meſenterium deneniunt, & pleraſq; ex illis, quæ imum ventrem occupãt: Quamquã nonnullæ etiã arteriæ partim ex inguinibus aſcendentes, partim è pectore deſcendẽtes, per arteriam magnam, quæ ſpinæ incumbit media, hiſce arteriis iungũtur, quæ in meſenterio ſunt. Quamobrem ab iis ad illas non affectionem, non inanitionẽ, non deniq; aliud quippiam tranſire continget, niſi priùs in arteriam perueniat, quæ ſpinæ inhæret. Hoc cuiuſmodi ſit, per ſimilitudinẽ explicare nitar. Arteriam, quæ ſpinæ hæret, perinde atq; truncum arboris vnius eſſe cogites: alias verò ex ea ortas veluti ramos: & rurſus alias, quæ à ſe inuicẽ diuiſæ æquales protenduntur, ſicuti in ramis germina & folia. Quemadmodũ igitur folia è diuerſis ramis prodeũtia plerumq; ſibi interuallo propinqua ſunt, quamuis lõgo ſint exortus progreſſu copulata, (nam trunco inter ſe folia iunguntur) ſic & arterię quæ in imò ventre diſperguntur, etiã ſi propinquæ ſpatio ſint arteriis meſenterij, longo tamen originis interuallo ſeſe contingunt. Si priùs igitur in extremas arterias, (hoc enim à principio dicebamus) quam in alias omnes, ſanguis transfunditur: ob hoc quoque neceſſe eſt, quòd ſanguis ad vulnus perueniat, vitalem ſpiritum totũ emitti: id autem quàm abſurdum ſit, demonſtratũ eſt antea. Hic aliquis mirari poſſet: & quærere, vnde tam prudentibus viris in mentem venerit velle abſurdas vſq; adeò tueri opiniones: neq; enim vllo mentis vitio ducti, ſed probabili quapiam ratione perſuaſi in hãc ſententiã omnes deuenêre. Cui ego ita reſpõſum velim, ipſos ſuis in libris ſcriptum reliquiſſe probationes, quibus ad hæc credẽdum inducti ſint: quas vt veriſimiles fuiſſe, ita veras non eſſe, me nunc oſtenſurum recipio, ſi priùs, quid in quauis argumentatione plerõſq; decipiat, ſummatim & paucis commemorauero. Quæcunque in cognitionem hominum veniũt aut ſenſu, aut ratione deprehenduntur: atq; vt ſenſilium multa multis de cauſis ſenſum effugiũt, ita rationem quoq; rationabilium multa prætereũt. Quòd cùm ita ſit, quiſquis ſincerus veritatis amator extiterit is nec ab euidẽter cognitis ob ea, quæ nondũ comperta habet, recedet: nec ob euidẽter cognita iis, quæ adhuc ſibi incõperta ſunt accedet: qui verò talis non eſt, vel incognitarũ rerũ gratia de cognitis dubitat vel cognitarũ cauſa incognitis aſsẽtitur. In primũ inciderũt ij qui quòd nihil ſciri dicerẽt, ſe Scepticos appellarũt: in ſecundũ pleriq; illorũ, qui Dogmatici nominãtur. Verùm quo modo quiſpiã neque huc, neque illuc impingat, alibi eſt à nobis explicatum.

τῶ αἵματος λήγεται, μὴ μεμνημένοι μήθ' ὅτι ταῖς ἐσχάταις αὐτὸς Ερασίστρατος εἴρηκε κενοῦσθαι πρώτας, μήθ' ὅτι φαίνεται τῶθ' ὑπαργῶς, ἐφ' ὧν αὐτὸς ἐκεῖνος ἔγραψεν ἀνατομῶν. ὁτὲ γὰρ τῶ Διαιρεῖσθαι τὸ ὑπογάστριον ἅμα τῶ πειτονάῳ, κατὰ τὸ μεσεντέριον, ἀρτηρίας ἰδεῖν ὅστι ταφῶς, ὅτε μὲν τὴν νεωθηλῶν ἐείφων, γάλακτος πλήρης, ὅτε δ' τῶν τελείων ζώων ἀλλοίας, ἃ μὲν πνεῦμά τε μόνον ὤφθησαν ἔχουσαι πώποτε, καθάπερ ἁδ' ἄλλη τις ἀρτηρία γυμνωθεῖσα. νομίζω δ' αὐτοὺς εἰς τοσοῦτο ἀμαθεῖς εἶ), τὴν τε καὶ ἀνατομὰς φαινομένων, ὡς μηδ' αὐτοὺς τῶτο γινώσκειν, ὅτι καλῶς εἴρηκεν ὁ Ερασίστρατος ἐσχάτας, ταῖς τε ὁ μεσεντέριον ἀρτηρίας περιβάλλων αὐτὰς δηλονότι ταῖς κατ' ὑπογάστριον. οἴονται γὰρ ἴσως ὅτι τῇ ῥάχει πλησίον εἰσίν, ὥστε καὶ τῇ συνεχείᾳ πλησίον ἀπαρτᾶν αὐτὰς, οὐκ εἰδότες ὡς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῇ ῥάχει μεγάλης ἀρτηρίας ἑκάτεραι πεφύκασιν, αἱ μὲν τε τὸ μεσεντέριον ἅπασαι, τὴν τε καὶ ὑπογάστριον αἱ πλῆσαι. καὶ ἄνιες καὶ ἀπὸ βουβώνων αἰωροῦσαι, καὶ αἱ ἀπὸ τῶ στέρνου καταβᾶσαι, συνεχεῖς εἰσι ταῖς κατὰ τὸ μεσεντέριον ἀρτηρίαις ἀφ' ἧς μεγάλης τῆς κατὰ τὸν ῥάχιν. οὕτω συνδέχεται διαδιδόναι τὸ πᾶσι, ἀπὸ τῶν ἑτέρων ὅτι ταῖς ἑτέραις, οὐτ' οὖν κένωσιν, οὐτ' ἄλλο οὐδὲν, μὴ ἀφ' ἧς ὅτι τῇ ῥάχει πρώτερον ὁδοιπορῆσθαι. ᾧ γὰρ δὴ ἔοικε μάλιστα, καὶ δὴ πειράσομαι φράσαι. νόησόν μοι τὸν μὲν ἀρτηρίαν τὸν ὅτι τῇ ῥάχει, καθάπερ τι δένδρον πρέμνον. ταῖς δ' ἀπ' αὐτῆς φυομένας, οἷς κλάδους. ἴσας δ' αὖπαι χειρόμενας τελευτᾶσιν, οἷς βλαστήμασι καὶ ἴνα καὶ φύλλα. ὡς οὖν τὰ φύλλα πολλάκις ἀπὸ διαφερόντων πλησίον μὲν ὄντων τῇ ἕσει, πορρωτάτω δὲ τῇ πρὸς ἄλληλα συνεχείᾳ. ἀφ' μέσης γὰρ ἐνοῦται τὸ πρέμνον, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ κατ' ὑπογάστριον ἀρτηρίαι, ταῖς τε μεσεντέριον ἐπιπολάτω κείμεναι, ἀφ' μακροτάτου συνάπτουσιν. εἰς οὖν ταῖς ἐσχάταις ἀρτηρίας (τῶτο γὰρ ἀρχῆς ἐλέγετο) μεταχεῖται πρώτερον, ἢ εἰς ταῖς ἄλλας ἁπάσας ὁ αἷμα, καὶ ἀφ' τῶτ' ἀναλκῆον ἦν ὅτι ταῖς τετρωμένας ἀφίκηται, ἅπαν ἐκκενωθῆναι ὁ ζωτικὸν αἷμα. τῶτο δ' ὡς ἄτοπον ὄστιν ἔμπροσθεν ἐδείχθη. ταχ' οὖν ἤδη τις θαυμάζοι τε καὶ ζητοίη, πόθεν ἐπῆλθε συνετοῖς οὕτως ἀνδράσιν ἄτοπον ἐσχάτως πρόσελέσθαι δόγμα. ὁ γὰρ δὴ ἀπὸ νοῦ γε καταπεσόντες, ἀλλὰ πρώτες ὑπό τινων πιθανῶν ἀναπεισθέντες, ὅτι τῶθ' ἦκον. ἀφ' ὧν μὲν οὖν ἐπείσθησαν αὐτοὶ ἀφ' τῶν ἰδίων δηλώσουσι γράμμάτων. ὅτι δὲ πιθανοῖς μὲν, ὁ μὲν ἀληθέσιν ἠκολούθησαν λογισμοῖς, ἐγὼ πειράσομαι δεῖξαι, πρώτερόν γε ὁ καθόλου πρῶτον τοὺς λογισμοὺς σφάλμα δεῖξαι βραχέων ὑπομνήσας. ἁπάντων γὰρ τῶν εἰς γνῶσιν αὐτοῖς προσπιπτόντων, τὰ μὲν αἰσθητά, τὰ δὲ λόγῳ φορητά. καὶ τούτων ὥσπερ τὰς αἰσθήσεις πολλὰ τῶν αἰσθητῶν καταφεύγει, κατὰ τὰς πολλὰς αἰτίας, οὕτω καὶ τὸν λόγον. ὁ μὲν δὴ φιλαλήθης ἀνὴρ, οὔτε τῶν σπανίως γινωσκομένων ἀφίσταται ἀφ' τὴν τῶν ἀδήλων ἀγνωσίαν, οὔτε τοῖς ἀγνώστοις συγκαταπίπτει ἀφ' τὴν τῶν σπανίων γνῶσιν. ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος, ἢ τοῖς ἀδήλοις συνυπόρησι τὰ γινωσκόμενα, ἢ ἀφ' τῶτο καὶ ὁ ἄδηλον πρόσκαπτο. πεπόνθασι γὰρ ὁ μὲν πρώτερον, οἱ Σκεπτικοὶ, ὁ δὲ δεύτερον, οἱ πλεῖστοι τῶν Δογματικῶν. πῶς μὲν οὖν ἂν τις μηδὲν τοιοῦτο σφάλλοιτο; δι' ἑτέρων δεδήλωται.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 167 sur 276

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Πῶς ὁ Ερασίστρατος ἐσφάλη;

Νυνὶ δὲ τῶν περὶ τὸν Ερασίστρατον, ἐνδείξασθαι τὸ σφάλμα πειρώμεθα. ἐκ γὰρ τῶν ἐξ οἰκείων ἀποδείξεων, αἵματος κενὰς τὰς ἀρτηρίας ἀπεφήναντο, ἀλλ' ἐξ ὧν ἠπόρησθαι ἂν ἑτέροις, ἀπιστήσαντες τοῖς ἐναργῶς, ὡς ἐπὶ πλησίον τι πάσχοντες τῇ κίνησιν αἰτιᾶσθαι, ὅτι τὸν κατ' αὐτὴν λόγον ἠπόρησθαι διαλύσασθαι. βέλτιον δ' οἶμαι τῇ μὴ κίνησιν ὡς ἐναργὲς πρᾶγμα λαβεῖν, τὸν δὲ κατ' αὐτοὺς λόγον ὅτι σχολῆς πειρᾶσθαι διαλύεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἀρτηρίας, ὅτι μὴν αἷμα περιέχουσιν, ἐκ τοῦ, καὶν λεπτοτάτη τραφεῖεν βελόνῃ, δῆλα γίγνεσθαι φαίνεσθαι προχεόμενον αὐτὸ συγχωρῆσαι. Διὰ τί δὲ μηδὲν ἡ φύσις εἰκῇ ποιοῦσα διττῶν τῶν ἀγγείων γλίσχρα ἐδημιούργησεν μιᾶς ὕλης πρὸς ἑκάτερον, ἰδίᾳ ζητεῖν οὕτω δὴ καὶ ὅπως εἰς ἅπαν τὸ σῶμα κομισθήσεται τὸ διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἑλκόμενον πνεῦμα, τῶν ἀρτηριῶν αἷμα περιεχουσῶν, ἢ μὴ κομιζομένων, πῶς αἱ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις ἔσονται, ἢ πῶς ἡ καὶ αὐτὰς τὰς ἀρτηρίας κίνησις ἀπροσδιόριστος μένει, μὴ δυναμένη συνοικεῖν ἀμαχητὶ πνεύματι ὑγρῷ. Τὰ γὰρ τοιαῦτα προβλήματα μόνον ἔστιν ἰδίᾳ τε καὶ καθ' ἑαυτὰ προβάλλεσθαί τε καὶ ζητεῖσθαι δίκαια, καὶ τάχ' ἂν τῶν καὶ ἀπείρων νομισθέντι, ἐμοὶ γοῦν ἱκανά γε ὁ ἐναργὴς ἀναπέπειν. αὐτίκα γέ τοι ὁ πρῶτον αὐτῶν εἰρημένον, ὁμοιότατόν ἐστιν, ὡς εἰ καὶ τοῖς μηρυκάζουσιν ζώοις διασάμενος πλέονας κοιλίας, τῇ μὲν τῆς βοσκῆς ὑποδεκτικὴν εἶναι λέγοι, τῇ δὲ τοῦ πόματος, τῇ δὲ τοῦ πνεύματος. ἐκ γὰρ τοῦ μηδὲν εἰκῇ ποιοῦσθαι φύσιν, ὑποδοχῆς ἕνεκα μιᾶς ὕλης, πολλὰς ἐργάσασθαι τὰς γαστέρας. ὡς γὰρ καὶνῦν χρεία τις ἔστιν ἑτέρα, δι' ἣν αἱ πολλαὶ γεγόνασι, καίτοι γε τοῦ αὐτοῦ ὕλου ὑποδεχόμεναι, οὕτως ἔχει καὶ περὶ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν. αἷμα γὰρ ἀμφότεραι περιέχουσιν, ὡς ὁ πρόσθεν λόγος ἀπέδειξε. Διαφορᾶς δὲ τῆς κατασκευῆς γεγόνασι, χρείας ἕνεκεν ἕνεκεν, ἣν ἐν ἑτέροις ὑπομνήμασιν διέξιμεν. αἱ κατὰ προαίρεσιν ἔσονται κινήσεις, ἢ πῶς αἱ τῶν ἀρτηριῶν τεταγμέναι φυλαχθήσονται, καὶ πῶς ἀμαχεὶ δυνατὰ σωθῆναι τὸ αἷμα τῷ πνεύματι. ὥσπερ γὰρ ὁμολογούμενον λαμβάνοντες, τὸ δεῖν ἀπὸ τῆς καρδίας αὐταῖς ὁλοτρόπως ἐμπίπτεσθαι τὸ πνεῦμα, τὰ λοιπὰ συμπεραίνουσιν, οὐκ εἰδότες ὡς ἡ τοῦτ' αὐτὸ μηδαμῇ ἐστιν, καὶ ῥᾳδίως ὅπῃ προχεῖται φωρασθῆναι δυνατόν. γυμνοῦντες οὖν ἡμεῖς ἐκάστοτε μεγάλας ἀρτηρίας, ἃς ἐνδέχεται, μάλιστα δ' ἐνδέχεται τὰς κατὰ κῶλα, τοῖς Ερασιστρατείοις ἐρωτῶμεν, ἢ καὶνεῦν γοῦν ὁπότε γεγύμνωνται), δοκοῦσιν ἐν αὐταῖς ἔχειν αἷμα. οἱ δ' οὐκ ἀναίσχυντοι ὁμολογοῦσιν, ἅμα μὲν ὅτι καὶ αὐτὸς Ερασίστρατος, αὐτὰς ἐκ τοῦ ἀφαιρεῖσθαι τὸ δέρμα προέμενόν αἵματος ἐκ τῆς ἀρτηρίας γίγνεσθαί φησιν, ἅμα δ' ὅτι καὶ τὸ φαινόμενον, οὕτως ἔχει. βρόχῳ γὰρ ἡμεῖς ἑκατέρωθεν τὰς γυμνωθείσας ἀρτηρίας ἀφαιρεμβαίνοντες. Εἶτ' ἐκτέμνοντες τοὐμέσου, δείκνυμεν αἵματος μεστάς. Ἀλλὰ πῶς φασιν εἰς ὅλον τὸ σῶμα κομισθήσεται, τὸ διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἑλκόμενον πνεῦμα τῶν ἀρτηριῶν αἷμα περιεχουσῶν. πῆς δ' ἀνάγκη, τοῦτο γίγνεσθαι; δυνατὸν γὰρ ἅπαν ἀντεκπνεῖσθαι, καθάπερ τοῖς πλείστοις

B C D E F

CAPVT VI.

Quid Eraſiſtratum in errorem induxerit?

HIc autem quo pacto Eraſiſtratus labatur, ſolũ patefaciemus. Neq; enim ex propriis demonſtrationibus pronunciauit arterias ſanguine carere, ſed ex aliis de quibus quod ab euidẽtibus deſciſceret dubitabat, perſimilis factus illis, qui motum non eſſe dicebant, quia rationes quaſdam contra ſe factas ſoluere neſciebãt. Sed meliùs opinor, & iſti ſibi conſuluiſſent, ſi motum eſſe, vt euidens quiddam primò conceſſiſſent, tum obiectiones contra ſe factas diluere per otiũ ſtuduiſſent. Et Eraſiſtratus meliùs egiſſet, ſi arterias ideo ſanguinẽ continere conceſſiſſet, quòd videamus ipſas acu etiã ſubtiliſſima perforatas illico ſanguinem fundere: ſeorſúmque poſtea ſecũ diſcuſſiſſet, cur natura quæ nihil fruſtra molitur, duo receptacula genere diſtincta vnã rem continentia fabricaſſet: item & illud quo pacto in vniuerſum corpus aër, quẽ reſpirando attrahimus, peruenìat, ſi arteriæ ſanguinẽ contineãt: vel, ſi non peruenit, quo modo prout libuerit, mouere nos poſſumus, aut qua ratione ſine impedimẽto ſpiritus arterias mouere queat, cum ſanguis ipſis reluctetur. Haſce quæſtiones ſeorſum proponere, & ſigillatim quámq; diſcutere æquum ſanè fuerat eum etiã fortaſſe, qui infinitum concedit: nam quamuis ſolutu difficiles ſint, non tamen ad rerum euidentiam ſubmouendã ſatis valere debẽt. Atque vt ab eo exordiar, quod primũ diximus, perinde eſt, ac ſi quis in iis quæ ruminãt animãtibus plures ventres conſpicatus, hunc credat pabulũ, illum potum, alium ſpiritum excipere: neque naturã, quæ nunquã fruſtra quicquam egit, vnius rei gratia multa receptacula feciſſe. Quemadmodũ enim in illis, etiã ſi tot ventres vnam rem excipiãt, diuerſum tamen vſum habuerũt, cuius gratia plures etiam exiſtũt, ſic in arteriis & venis ſe res habet. ſanguinẽ enim ambę continent, vt præcedẽs oratio docuit: & conſtitutione diſſimili ſunt certi cuiuſdã vſus cauſa, quẽ nos aliis in libris explicauimus. Deinde quod ſecundũ fuit, quo pacto aër attractus reſpirãdo in totũ corpus veniat, ſi ſanguinẽ arterię contineãt: vel ſi non venit, quomodo nos mouere pro voluntate poſſimus: & demũ qua ratione tã diſtinctè pulſent arteriæ, ſanguiníq; ſpiritus ſine repugnãtia commiſceri queat: quædã ſibi dari volũt, de quibus inter omnes non conſtat. Aſſumũt enim, vt ab omnibus conceſſum, ſpiritũ arteriis à corde ſubmitti, tum ex hoc reliqua concludũt, non animaduertẽtes hoc quoq; falſum eſſe, deprehendíq; facile poſſe, vbi ratio iſta decipiat. Deteximus nos interdũ arterias magnas, opportunas, (opportunæ ſunt, quæ in brachiis & cruribus exiſtũt,) interrogauimúſq; Eraſiſtrati ſectatores, an ne tum quidẽ cùm detectæ forẽt, ſanguis ineſſe arteriis videretur. Fatebãtur autẽ ex neceſſitate, ſimul quia ipſe Eraſiſtratus aſſeuerat, cùm pellis detrahitur, in arterias ſanguinẽ migrare: ſimul quia ſenſus ita diiudicat: nã, vbi funiculo diſſectã arteriã vtrinque ligauimus, & quod in medio comprehenſum fuerat, incidimus, ſanguine plenam ipſam eſſe monſtrauimus. Sed quo modo reclamant, in totum corpus aër veniet, quem reſpirando attrahimus, ſi ſanguinem arteriæ contineant? Quibus reſpondendum eſt, quæ neceſſitas hoc eos fateri cogat, cum poſſit totus, qui reſpirando admiſſus eſt aër, foràs etiam remitti, quemadmodum pluribus,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 168 sur 276

iisq; diligentissimis tam philosophis quam medicis visum est, qui cor inquiunt non aëris substantiâ exposcere, sed frigiditatem solummodo, qua recreari desiderat: atque hunc esse respirationis vsum. Sumunt igitur Erasistrati sectatores & hac in re id, de quo dubitatur. Priùs istud ipsum demonstrandum fuerat: tum sigillatim quæque inuestigare debebant: sicut & nos fecimus, & omnes, quotquot ordine, rerum considerationem suscepere, quíque non solùm inuestigare, sed tractare etiam res voluere. Demonstratum est autem à nobis in eo libro, quem de vsu respirationis edidimus, vel omninò parum, vel nihil prorsus aëris inspirati in cor descendere. Eodem pacto rursus aberrant, cum petunt, quo modo mouere nos possimus ad imperium voluntatis: quóve modo motus arteriarum non impediatur, sed tam distinctè procedat, si sanguinem arteriæ contineant. Aduersus quos subinde primò monstramus, arterias non solùm manuum, sed oculorum etiam iudicio, sine impedimento moueri: deinde rationem hanc inducimus, cuius assumptiones etiam ipsi veras fatentur: concedunt enim veram esse hanc adiunctionem: si sanguinem arteriæ continent, & à corde spiritu implentur, ordinem in motu seruare non possunt, nam huiusmodi adiunctionem ita per se sumptam: si sanguinem arteriæ continent, earum motus ordinem non seruabit: ne ipsi quidem, vt veram, affirmare audent, nec alius quisquam, qui mente præditus sit: cum possint arteriæ, non quia à corde repleantur, extendi, sed quia extenduntur, ideò repleri. Oporteret nos igitur fateri priùs, arterias à corde spiritu compleri, si eiusmodi adiunctum verum esse debuisset: nam, si vtrumque concesserimus, arterias, sanguinem continere, & à corde repletas extendi, proculdubio sequetur ordinem, quem in motu suaptè natura seruant arteriæ, intercipi: id quod altero tantùm assumpto nequaquam sequetur. Percontemur igitur eos, vbi arteriam aliquam detexerimus, hoc modo, si continent arteriæ sanguinem, & à corde repletæ distenduntur, ordinem in motu nullum seruabunt: at seruant, nam hoc ita esse videmus: non igitur & sanguinem continent, & à corde repletæ extenduntur. Hic Erasistrati sectatores, cum & assumptiones ambas, & adiunctionem, consequentissque oppositum concedant, nescio cur & illatum non concedant: nisi fortasse nesciunt (quod ne vulgares quidem latet) ex adiuncto & consequentis, id quod adiunctum definit, opposito, antecedentis oppositum inferri. Nam, cum antecedat in hac argumentatione, non solum arterias sanguinem continere, sed etiam (vt paulò ante monstratum est) à corde repletas extendi, illatum erit huiusce coniuncti negatio: quando namque in adiunctione totius enunciati id, quod antecedit, ex duabus assumptionibus coniunctum est, id quod sequitur, simplex est: deinde eius, quod sequebatur, oppositio assumpto, coniuncti oppositum necessariò colligitur.

τε καὶ ἀκριβεστάτοις ἔδοξεν ἰατροῖς τε ἅμα καὶ φιλοσόφοις, οἱ μὴ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς ποιότητος αὐτοῦ δεῖσθαί φασιν τὸν καρδίαν ἐμψύχεσθαι παρασῶν, καὶ ταύτην εἶναι χρείαν τῆς ἀναπνοῆς. λαμβάνουσιν οὖν οἱ περὶ τὸν Ἐρασίστρατον, καθάπερ ὁ ζητούμενον αὐτὸ, πρὶν ἀποδεῖξαι, δέον αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἰδίᾳ ζητεῖν, ὥσπερ ἡμεῖς πεποιήκαμεν, καὶ πάντες ὅσοι ταύτῃ περὶ τῶν πραγμάτων σκοπούμενοι, καὶ πάντες ὁμοῦ ζητοῦντές τε καὶ πράττοντες. ἀποδέδεικται δ' ἡμῖν ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς, ὡς ἤτοι παντελῶς ὀλίγον, ἢ σχεδὸν ὅλως τῆς τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῆς καρδίας μεταλαμβάνεται. τὰ δ' αὐτὰ διαμαρτάνουσιν, κἂν τῷ προβάλλῃ, ὅπως αἱ κατὰ προαίρεσιν γεγυμνωμέναι, περιέχουσιν αἷμα. δείκνυμι δ' ἐφεξῆς κινουμένας αὐτὰς ἀναφανδὸν, οὐ πρὸς τὴν ὄψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἁφήν. εἶτα ἐπαναλαμβάνω λόγον, ὃν τοῖς λήμμασι καὶ πρὸς αὐτῶν ἐκείνων ὡμολόγηται. φασὶ γὰρ ἁπλῆς ὑπαρχούσης τῆς συνημμένου. εἰ δὲ καὶ αἷμα περιέχουσιν αἱ ἀρτηρίαι, καὶ παρὰ καρδίας πληροῦνται πνεύματος, διαφθαρήσεται τὴν ἐν αὐταῖς κινήσεων ἡ τάξις. αὖθις μὴν γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ τοιοῦτο συνημμένον, εἰ αἷμα περιέχουσιν αἱ ἀρτηρίαι, διαφθαρήσεται τὴν ἐν αὐταῖς κινήσεων ἡ τάξις, ὅτ' ἐκεῖνοι βλαπτόμενοι λήψῃς εἰ λέγω, ὅτ' ἄλλος τις νοῦν ἔχων. δυναμένων γε δὴ τὴν ἀρτηριῶν, διαφθείρεσθαι τὴν ἐν αὐταῖς κινήσεων τὴν τάξιν, ἐξ ἀνάγκης ἕπεται, θατέρῳ μόνῳ κατ' οὐδεμίαν ἀνάγκην ἑπομένῳ. ἐρωτάσθω τοίνυν ὁ λόγος ὅτι τὴν γεγυμνωμένων ἀρτηριῶν, ᾧδέ πως. εἰ αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἷμα περιέχουσι, καὶ παρὰ καρδίας πληρούμεναι διαστέλλονται, διαφθαρήσεται τὴν ἐν αὐταῖς κινήσεων ἡ τάξις, ἀλλὰ μὴν διαφθείρεται. φαίνεται γὰρ καὶ τοῦτο, οὐκ ἄρα αἷμα περιέχουσι, καὶ παρὰ καρδίας πληρούμεναι διαστέλλονται. οἱ δέ γε περὶ τὸν Ἐρασίστρατον, καὶ τὰ δύο λήμματα, καὶ τὸ συνημμένον καὶ τὸ ἀντικείμενον τῷ λήμματος ἐν αὐτῷ προσιέμενοι, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκέτι προσίενται τὸ συμπέρασμα, τυχὸν ἴσως ἀγροικοῦντες, ἅτε οὐδὲ τοὺς ὑποτυγχάνοντας λέληθεν, ὡς ἐν συνημμένῳ, καὶ τῷ ἀντικειμένῳ, οὕτως εἰς ὃ λήγει τὸ ἀντικείμενον τῷ ἡγουμένῳ φαίνεται. ἡγουμένῳ δὴ κατὰ τὸν λόγον ὄντος, οὐ μόνον τῷ περιέχειν αἷμα αἱ ἀρτηρίαι, ἀλλ' ὡς ἐδείχθη μικρῷ πρόσθεν, καὶ τῷ, παρὰ καρδίας πληρουμένας διαστέλλεσθαι, τὸ συμπέρασμα γνήσεσθαι τοῦτου συμπλοκῆς ἀποφαντικόν. ὅταν γὰρ ἐν συνημμένῳ τῶν ὅλων ἀξιώματι, τὸ μὲν ἡγούμενον ᾖ, τὸ συμπεπλεγμένον, τὸ δὲ λῆγον, τὸ ἁπλοῦν, εἶτα προσληφθέντος τοῦ λήγοντος, τὸ ἀντικείμενον ἐξ ἀνάγκης φαίνεται τοῦ συμπεπλεγμένου.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 169 sur 276

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Τῶν τῆς διαλεκτικῆς ἀεπιστημοσύνῃ αἰτίαν εἶναι ὅτι οἱ ἀνθρωποι ἁμαρτάνουσι.

ΠΡὸς ταῦτ' οὖν οὐδὲν ἔχοντες λέγειν, ὥσπερ ὅταν εἰς λιμένα βωμῶν ἐλέους καταφύγωσι, τὴν Πυρρωνείαν ἀγροικίαν σὺν ὀργῇ ἔχειν φάσκοντες, ἐπιτιθέασι τὰς διαλεκτικὰς περιεργίας ἰατρικὴν θεωρίαν, εἰ δ' ἡμῖν ἐρωτῶντων αὐτῶν εἰ ταῖς ὁμολογουμένοις λήμμασιν, ὅπερ φέρει ὁποιῶν ἔξεστιν, ἡ μέθοδός τίς ἐστι καὶ τέχνη ἡ διδάσκουσά τινων ὁμολογηθέντων τι συμπεραίνεται. πρὸς μὲν ταῦτα οὐδὲν ἀποκρίνονται, μάχης δ' ὑπερχούσης, τί δὴ καὶ ἔρχεσιν ἀποκρίναται; νοῦν ἔχειν εναργῶς οὐκ ἔστιν οὐδεμία μέθοδος, ἀλλ' ἔξεστιν ἁπλῶς ὅπερ φέρει ὁποιῶν τοῖς δοθεῖσι λήμμασιν, ὡς ἔστι μὲν, ὃ χρεὼν δ' αὖ πρὸς ταῦτ' ἀποδείξαι, ἀλλ' ἀμφότερα δήπου ἄτοπα. τὸ μὲν γὰρ πρότερον εἰ φαίεν, ὥσπερ οὖν ἤδη τις ἀναγκωτήσας ἀπετόλμησεν εἰπεῖν, ἐᾶσαι γε ἀκούσονται πρὸ ἡμῶν τοιούτοις λόγοις, οἵοσπερ κἀκεῖνος ἤκουσεν. αἱ ἀρτηρίαι δίχιτωνές εἰσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα ξανθόν ἐστιν, οὐκ ἄρα πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ αἷμα περιέχουσιν αἱ ἀρτηρίαι. καὶ γελασόμενοι γε αὐτῶν, συνείροντες ἡμεῖς, ἕτερον ἐπιτιθέναμεν λόγον τοιοῦτον. οἱ κέρακες μέλανές εἰσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ κύκνοι λευκοί. οὐκ ἄρα πνεῦμα μόνον ἐν ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεται, καὶ πάλιν γελῶντες τρίτον γε τοιοῦτον. τὸ πῦρ θερμόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ χιὼν ψυχρά, καὶ σὺ μωρός. οὐκ ἄρα οὐδέχεται πνεῦμα μόνον ἐν ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεται. δὴ γὰρ ὅλον ὅξη τοῖς δοθεῖσι λήμμασιν ὁποιῶν ὅπερ φέρει, καὶ μηδεμία μέθοδος ἦ, τῆς τοῦ συμπεράσματος εὑρέσεως, τί κωλύει τοιούτοις ἐρωτᾶσθαι λόγοις; ἐὰν δ' ἦ τις τέχνη καὶ μέθοδος, οἵοσπερ οὖν διαγινώσκεται, τίνων ὁμολογηθέντων τι συμπεραίνεται, πότερον ὁ μὴ γινώσκων αὐτὴν, ἢ ὁ γινώσκων μᾶλλον μὴ γνώσεται; δοκεῖ σοι σοφώτερον μᾶλλον, ἢ ὅστις γινώσκει, ὦ κύριε; θαυμάζω δ' ἡμῶν ὦ Ἐρασιστράτειοι, πῶς ὑμνοῦντες ἐκάστοτε τὸν Ἐρασίστρατον, τἄλλα, καὶ ὡς Θεοφράστου συνεγένετο, φθόνῳ τολμᾶτε ταῖς λογικαῖς μεθόδοις, ὧν χωρὶς οὔτε Θεόφραστος, οὔτε Ἀριστοτέλης συνεχείρησέ τι γράφειν. ταῦτα τινες αὐτῶν μόλις αἰδεσθέντες, ὥσπερ ὀξὺ πνεῦμα βαθέος ἐγερθέντες, οὐκ ἔτ' ἀγροίκως τε καὶ ἀλόγως, ἀλλ' ἤδη λογικῶς τε καὶ δημοσθενικῶς ὑπεγραφέντες ἐπιχείρησιν διαλέγεσθαι, καὶ τί, φασιν, πλέον αὐτοῖς αἱ ἀρτηρίαι ποιοῦσι τὸν λόγον τοῦτον, αἷμά τε περιέχουσαι καὶ πρὸς καρδίας πληρούμεναι πνεύματος. ἐφεξῆς δέ τοι πάλιν οὐκ οὖτοι ποτε, καὶ ὃ περιέχειν αὐτὰς αἷμα συμβαίνειν. ἔσται γὰρ ὁ λόγος τοιοῦτος. εἰ αἷμα περιέχουσιν αἱ ἀρτηρίαι, οὐ πρὸς καρδίας πληρούμεναι πνεύματος. ἀλλὰ μὴν αἷμα περιέχουσιν, αἱ ἀρτηρίαι· οὐκ ἄρα πρὸς καρδίας πληρούμεναι πνεύματος. ἐφ' ᾧ πάλιν εἰ βουληθείημεν ἡμεῖς ἔμπροσθεν ἀναμνήσαντες, αὖθις ἐρωτήσομεν ὧδε. εἰ αἱ ἀρτηρίαι πλήρεις αἵματος ὑπὸ χυμοῦ, καὶ αὗται σφύζουσι περιπλεύμονες, καὶ ταῖς ἀπ' αὐτῶν περιφυσήσεις οὐ κωλύουσιν ὡσαύτως κινεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ πληροῦσθαι πρὸς τῆς καρδίας πνεύματος σφύζουσιν, ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ μοὶ δοκεῖ τὸ πρῶτον, ἄρα τὸ δεύτερον. ἐφεξῆς δ' αὖ αὖθις, ἐρωτήσομεν ὡδί, ἢ διὰ

CAPVT VII.

Imperitiam dialecticæ errandi occaſionem hominibus præbere.

AD hæc itaque cùm non habeant quid opponant, ad pyrronicam ruſticitatem, tanquam in aſylum quoddam, confugiunt, non æquum eſſe clamantes medicas conſiderationes dialecticis curioſitatibus ſubiicere, móxque à nobis denuo percontati, nunquid ex aſſumptionibus conceſſis quoduis inferri liceat: & an facultas, & ars aliqua extet, quæ doceat ex quibuſdam conceſſis quædam inferre, nihil reſpondent. Sed, ſi certamen procederet, quidnam reſpondere poſſent (modò ſibi conſtare vellent) niſi artem planè nullam extare colligendi, ſed ex datis aſſumptionibus quiduis ſine vllo diſcrimine inferri poſſe? vel extare quidem, non tamen ea opus eſſe ad demonſtrationes conficiendas? ſed ambo vehementer abſurda ſunt. Nam, primum ſi dixerint, ſicuti quidam olim perfricatæ frontis auſus eſt dicere, tales deinceps à nobis interrogationes audient, quales ille audiuit: Arteriæ duas tunicas habent, ſanguis fuluus eſt, ergo non ſolum ſpiritum, ſed & ſanguinem arteriæ continent. Ridentibus illis, aliud ſtatim ſubiunxi argumentum, corui nigri ſunt, colores albi ſunt, igitur non ſolus ſpiritus ab arteriis continetur. Hîc denuò cùm riderent, tertium ſubiecì: ignis calidus eſt, nix frigida eſt, tu ſtupidus es, ergo non ſolus ſpiritus in arteriis continetur. Nam ſi quodcunque ex aſſumptis conceſſis inferri per vos licet, nullâq; concluſionis deducendæ reperta ars eſt, quid me prohibet vobiſcum ſic argumentari? Sin ars & diſciplina quædam excogitata fuit, quæ ſingulis in rebus diſcernere nos docet, & quid è quibuſdam conceſſis inferatur, quiſnam vobis ô Eraſiſtratici ſapere plus videtur, num qui eam artem non nouit, aut noſcit quidem, ſed non vtitur: an potiùs, qui & noſcit, & vtitur? Non poſſum Eraſiſtratici vos magnopere non admirari, qui, cùm inter Eraſiſtrati laudes, & alia multa, & illud in primis iactetis conuixiſſe Theophraſto Eraſiſtratum, rationales diſciplinas aſpernari audeatis: ſine quibus nec Theophraſtus, nec Theophraſti magiſter Ariſtoteles ſcribere quicquam aggreſſus eſt. Ob hæc ipſorum quidam vix tandem erubeſcentes, & tanquam è profundo ſomno excitati, non ampliùs indoctè, & ferinè, ſed eruditè, & humanè ad me conuerſi diſceptare cœperunt. Et quid, dicebant, plùs conficitur hac oratione, quam nòn & ſanguinem arteriæ continent & à corde ſpiritu replentur. Túmq; nos aſſerebamus illud eos malè ita inferre, non igitur ſanguinem arteriæ continẽt; neque enim iſtud eſſe, quod inferri debeat, ſed illud, non poſſe in idem concurrere, vt & ſanguinem arteriæ contineant, & à corde ſpiritu repleantur. Subinde rurſus ex hoc aliquando ſanguinem ipſas continere deduximus, fuítque deductio talis: Si ſanguinem arteriæ continent, à corde ſpiritu non implentur: ſed ſanguinem arteriæ continent igitur à corde ſpiritu non implentur. Ab his rurſus, ſi voluerimus in memoriã reducere, quæ ſuperiùs dicebamus, ita percontabimur: Si plenę ſanguinis magnę arterię ſunt, ordinémque in pulſando ſeruant, & item alias quę ab eis oriuntur, eodem tenore moueri non prohibent, vel quia ſpiritu replentur à corde, vel aliqua alia de cauſa pulſant: non primum, ergo ſecundũ. Item deinceps interrogabimus ita: Vel, quia ſpiritu

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 170 sur 276

à corde complentur, extenduntur: vel quia diſtenduntur, arteriæ complentur: non ob primum: ergo ob ſecundum: nam cùm vis quædam arteriarum tunicis inſit qua diſtendantur, quidquid ipſis circumquaque vicinum eſt attrahunt, vndecunque in eas concedat. Exemplis adhuc magis intelliges, quid interſit inter id quod extenditur, quia repletur: & id quod impletur, quia diſtenditur. Vtres & ſacculi, ſi replentur, extenduntur: fabriles autem folles ideo replentur, quia extenduntur: arterias igitur, vel vt vtres, vel vt folles, impleri perſpicuum eſſe debet vnicuique. Quonam autem pacto rei veritas ſe habeat, à nobis quidem eſt in aliis commentariis plenè demonſtratum: quanquam non parum, & nunc conſtiterit extentas arterias extremis partibus, & foraminibus ex quocunque loco ſibi vicino attrahere, quicquid ipſarum ſinus implere idoneum fuerit: nam vel hoc, vel oppoſitum verum eſt: offendimus autem oppoſitum falſum eſſe: hoc igitur verum eſſe relinquit.

CAPVT VIII.

Motrix facultas à corde in tunicas arteriarum venit, quà ſe pandunt omnes ſimul, & ſpiritum attrahunt.

QVocirca cum ambigunt, quo modo ſpiritus in totum corpus à corde feratur, ſi plenæ ſanguinis arteriæ ſint, difficile non eſt eiuſmodi dubitationem ſoluere, & dicere non ferri, ſed trahi ſpiritum in arteriis: nec à corde ſolo, ſed vndequaque: ſicut Herophilo placet, & ante Herophilum, Praxagoræ, Philotimo, Diocli, Pliſtonico, Hippocrati, & aliis ſexcentis. Vim tamen quæ arterias extendit, à corde ceu fonte quodam manare, à nobis eſt in aliis libris explicatum, & ab omnibus antedictis viris conceſſum: longéque magis inueſtigatorem naturæ decet ita opinari, quàm putare ſpiritum per arterias, ceu per lapideos canales ferri: facultatibus etenim agendi, non corporis mole, viuentia à non viuentibus differunt. Verùm de his in præſentia diſputare non intendimus: neque enim vt in finem vſq; ſermonem hunc perſequeremur, eum inceperamus, cùm ſatis ſuperque hiſce de rebus aliàs à nobis diſceptatum ſit, præſertim verò in libris, quos de placitis Hippocratis, & Platonis emiſimus: cæterùm, vt oſtenderemus, quibus rebus decepti ſectatores Eraſiſtrati in abſurdam adeo ſententiam deuenerint, harum opinionum mentionem facere coacti ſumus, quibus ſi vnum etiam addidero, quod è corporum diſſectione collegimus, finem dicendi faciam: eſt autem id quod dicimus, huiuſmodi. Arteriam vnam è magnis, & conſpicuis quampiam, ſi voles, nudabis: primóque pelle remota ipſam ab adiacenti, ſuppoſitóque corpore tamdiu ſeparare non graueris, quoad filum circum immittere valeas: deinde ſecundum longitudinem arteriam incide, calamúmque & concauum, & peruium in foramen intrude, vel æneam aliquam fiſtulam, quò & vulnus obturetur, & ſanguis exilire non poſſit: quoaduſque ſic ſe arteriam habere conſpicies, ipſam totam pulſare videbis: cùm primùm vero obductum filum in laqueum contrahens, arteriæ tunicas calamo obſtrinxeris, non ampliùs arteriam vltra laqueum pulſare videbis, etiamſi ſpiritus, & ſanguis

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Κινητικὴ δύναμις ὑπὸ τῆς καρδίας εἰς τοὺς τῶν ἀρτηριῶν χιτῶνας κομίζεται, ἡ πάντες διαστέλλονταί τε ἅμα καὶ τὸ πνεῦμα ἕλκουσι.

ΩΣΘ' ὅταν ἀπορῶσι πῶς εἰς ὅλον τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς καρδίας κομισθήσεται τὸ πνεῦμα πεπληρωμένων αἵματος τῶν ἀρτηριῶν, ἁλεπὸν ὑπολυόμενα τὴν ἀπορίαν αὐτῶν, μὴ πέμπεσθαι φάντας, ἀλλ' ἕλκεσθαι, μήτε ὑπὸ καρδίας μόνης, ἀλλὰ πανταχόθεν, ὡς Ηροφίλῳ τε καὶ τοῖς ἀπὸ τούτου Πραξαγόρᾳ, καὶ Φιλοτίμῳ, καὶ Διοκλεῖ, καὶ Πλειστονίκῳ, καὶ Ιπποκράτει, καὶ μυρίοις ἑτέροις ἀρέσκει. ὅτι μὲν τοι τῆς διαστελλούσης τὰς ἀρτηρίας δυνάμεως, ἥτις πηγή ἐστιν ἡ καρδία, καὶ τοῦθ' ἑτέρωθι τοῖς ἡμῶν ὑπεδέδεκται, καὶ τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ἀβασάνιστον ὡμολόγηται, καὶ πολλῷ φυσικώτερόν ἐστιν οὕτω δοξάζειν, ἢ ὡς διὰ ὑγρῶν ἀψύχων ὁρμᾶσθαι φέρεσθαι δι' αὐτῶν τὸ πνεῦμα. δυνάμεως γὰρ μεταλήψει, τὸ ζῷον, τὰ μὴ ζῶντος, οὐκ οὐσίας ἑτεροίᾳ διαφέρει. ἀλλ' ὑμῖν τοῖς γε τούτου τοῦ λόγου ἐχομένοις λέγω, ὅτ' ἐν ἐπεξέλθοιμι τελέως τῷ λόγῳ, σαφῆ μᾶλλον αὐτό. δέδεκται γὰρ ὑπ' ἐτέρων ἱκανῶς τοῖς τούτων, καὶ μάλιστ' ὑπὸ τῶν τοῖς τοῦ Ιπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ὑπομνήμασιν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δείξεως πᾶσιν ἀπατεῶσιν οἱ τοῖς τὸν Ερασίστρατον, οὕτως ἄτοπον δόξαν τοσοῦτος καὶ τούτων τῶν δογμάτων ἀναγκάσθην μνημονεῦσαι, καὶ νῦν ἔτι προσθεὶς αὐτοῖς, ἐν ᾧ τῆς ἐξ ἀνατομῆς φανερόν ἐστιν, ὑπολείπεταί που καταπαύσω τὸν λόγον. ἔστι δ' ὃ φαινόμενον τόδε. τῶν τε φανερῶν καὶ μεγάλων ἀρτηριῶν εἰ ἐθελήσῃς ἀνατεμεῖν ὑπτιασθεῖσαν, τοῦτον μὲν τὸν δέρματος, ἔπειτα δὴ καὶ τῶν ὑποκειμένων τε καὶ προσκειμένων σαρκῶν, ὡς τοιοῦτόν γε αὐτὴν δύνασθαι βρόχον, καὶ μὴ ταύτα κατὰ μῆκος χαλάσας, κοῖλον ἀνδείναι κάλαμον, ἵνα χαλκοῦν αὐλίσκον εἴσω τῆς ἀρτηρίας διὰ τοῦ χαλάσματος, ὡς ὑπιφερέσθαι τοῖς αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ κωλύεσθαι τὴν ἀμορραγίαν, ἄχρι μὲν αὖ οὕτως ἔχουσαν ὑπισκέπτῃς. ἡνίκα δὴ σφύζεσθαι ὁλίγον τοῖς χαλκοῦν σφίγξῃς τὸν χιτῶνα τῆς ἀρτηρίας τοῖς τὸν κάλαμον, οὐκ ἔτ' ὀψῇ ταῦτ' μὴ τὸν βρόχον ὑπισφύζοντα, κἀκεῖνο τὸ τοῦ αἵματος τε καὶ τοῦ

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 171 sur 276

πνεύματος φορᾷ, ἀφ' ἧς τῆς τῶ καλάμου κοιλότητος ὅτι τὰ πέρατα τῆς ἀρτηρίας ὥστ' αὖτως ἐπιγίνεται, καὶ εἰ μὴν οὕτως εἶχον ἀρτηρίαι ὃ σφύζει, ἔσφυζον, ἂν καὶ νῦν τὰ μετὰ τοῖς πέρασιν αὐτοῖς μόρια τὰ μὴ τὸν βραχίονα· ἃ μὲν γίνεται. δῆλον δὲ ὡς εἰ μὴ δυνάμις ἀπρεμοίη, ἃ κινεῖσθαι πέφυκε τῆς καρδίας αὐτὰς, ἀφ' ἧς τῶν χιτώνων αὐτὰ ὑπεπέμπετο. τὰ δὲ ὑπὸ Ἐρασιστράτου περὶ κινήσεως τῶν ἀρτηριῶν εἰρημένα, ψευδῆ πάμπαν ἐστίν. πρὶν γὰρ τῆ παύσασθαι τῆς γεγυμνωμένης ἀρτηρίας τὴν κίνησιν, ἐν τοῖς μὴ τὸν βραχίονα μέρεσιν, ὅπερ οὐκ ἐχρῆν γίνεσθαι, πρὶν τῆ βραχίονι αὐτῆ περιβαλεῖν, ἔνεστι θεάσασθαι πᾶσιν ἐνὶ χρόνῳ κινουμένοις, ἃ ὃ μὲν αὐτῶν πρότερον μέλλει, ὃ δ' ὕστερον, ὅπερ Ἐρασίστρατος βούλεται, καί τοι καὶ ταῦτ' αὐτῷ δῆλος ἄπορα. πρὶν μὲν γὰρ αἷμα περιέχειν αὐτὰ, ἴσως ἂν τις οὕτως ὠκείαν ἔτι τὴν τῆ πνεύματος φορᾶν συνεχώρησεν, ὡς λαμβάνειν τὴν αἴσθησιν ποίᾳ ποτ' ὀστὶ μόρια τῆς ἀρτηρίας τὰ ἀφιστάμενα πρότερα. πεπληρωμένης δὲ αἵματος, οὐκ ἐχωρεῖ ὃ πνεῦμα τὰ αὐτὰ οὕτως ὡς πρόσθεν ἀπὸ τῆς καρδίας ὅτι τὰ πέρατα τῆς ἀρτηρίας διεξέρχεσθαι. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο οὕτως ἔφιν, ἴσως ἃ συγχωρήσειεν ἄν γε μὴ ὃ πακτοῦν τὸν κοῖλον κάλαμον εἰς τὴν ἀρτηρίαν τὴν κάτω μεραν αὐτῆς κίνησις πρὶν περιβληθῆναι τὸν βραχίονα. ἀκινησία δὲ, περιβληθέντων, εὐαρῶς ἐπιδείκνυσθαι δύναμιν ἀπὸ καρδίας ὑπεπέμπεσθαι τοῖς χιτῶσι τὴν ἀρτηριαν τὴν ἀφιστάμενον αὐτοῦ, ἃ χ' ὕλιν ἀφ' ἧς κοιλότητος. ὡς γὰρ καὶ τὸν τῆ ποδὸς δάκτυλον κινῆσαι πρεπτὸν, πᾶσα χεῖρα κινοῦσθαι αὐτὸν, ἃ τὸν λογισμὸν ἔχοντες ἐν αὐτῷ τῷ μορίῳ, ἀφαιδρεῖσις δὲ ἴνος ἐπ' αὐτὸν ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ δυνάμεως, οὕτω καὶπὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν γίνεται. ταῖς μὲν γὰρ δυνάμεσι ὃ τε ἰσχὺς τῆς κινήσεως ὁμολογεῖ, ταῖς δ' ὕλαις αὐτοπρεπὲς. ταῦτ' εἴ τις φυλάττοιτο θεῖν ὡς Ἀριστοτέλης εἴωθεν λέγειν, οἶδ' ὅτι βεβαίως ἀποδείκνυσθαι ὃ προκείμενον αὐτῷ δόξῃ, μὴ φυλάττοντι δὲ φιλονείκως ἅπαν ἔσται, μήθ' ὑπὸ τούτου πείθεσθαι, μήθ' ὑφ' ἑτέρας ἀποδείξεως, ἀναγκαῖον ἐστιν, ἁλῶναι πρὸς τοῖς φαινομένοις, ὡς ἀπατωμένῳ, κεκαψεύδεσθαι. καὶ γράφουσι μὲν πολλοὶ ἤδη τινὰς ἀπατωμένῳ, ὡς δείξων ἐπαγγέλλονται κενὰς αἵματος τὰς ἀρτηρίας, εἴτ' οὖν θεὶς ὡς αὐτῷ ἀληθὴς ἐστιν. εὕρηται γὰρ δή που καὶ πρὸς Ἐρασιστράτου πολὺ μείζονα. τούτων τοίνυν ἀναισχύντως ψευδόμενος ἐν ταῖς ἀπατωμέναις, ὡς ὧν πεποιημένος, ἀλλ' οὐκ ἐῶ εἰς τοσοῦτο Ἐρασίστρατος ἀναίσχυντος ὡς γράφειν ὑπέρφυ, ἃ δὴ ἰδεῖν ἐῶ ἀδύνατον.

ad arteriam, quæ est vltra filum, sicuti priùs faciebat, per concauitatem calami feratur: quod si propterea pulsabant arteriæ, pulsarent etiam nunc partes, quæ sunt vltra laqueum: sed non pulsant: igitur perspicuum est, quoniam moueri posse desinunt, non per spiritum in concauitatibus discurrentem, sed ob virtutem in tunicas transmissam, arterias à corde moueri. Nam quæ Erasistratus de motu arteriarum prodidit, falsa prorsus sunt. Ante enim quàm nudata arteria in partibus, quæ vltra laqueum sunt, moueri desistat, videre licet (quod nec fieri antea oportebat, quàm ea laqueo obligaretur) totam vno tempore moueri non autem hanc quidem partem priùs (vt vult Erasistratus) illam verò posteriùs. Atque hæc ipsi vehementer absurda contingunt. Nam si priùs quàm sanguis in arterias veniret, aliquis forsitan concessisset celeriter adeò spiritum in arterias ferri, vt quænam pars arteriarum priùs, & quæ posteriùs attolleretur, sensum lateret: cum plenæ sanguine fuerint, fieri non potest, vt spiritus tam citò, sicut ante à corde in extremas arterias perueniat. Quòd si hoc, vt dixi, aliquis forsan concederet: saltem post immissionem concaui calami, motus arteriæ vltra calamum, antea quàm filum obstringas: & obstricto filo quies eiusdem subsecuta, planè demonstrat non corpus aliquod per arteriarum concauitates à corde protrudi, sed motricem qualitatem per earum tunicas ab eodem submitti, quæ illas distendit. Vt enim si digitum pedis mouere decreuimus, ipsum statim mouemus, non quia decernens facultas in digito resideat, sed quia momento temporis vis quædam in eum transmittitur, ita & à corde quædam motrix facultas in omnes arterias illico delegatur: facultatibus enim mouendi celeritas conuenit: corporibus eadem aduersatur. Hanc positionem siquis, vt Aristoteles dicere solebat, tenuerit quæ propositum fuerit scio, certè demonstrabit: sin contentionis cupidus tenere noluerit, neque hac, neque alia demonstratione persuaderi poterit: & ab iis quæ in corporum dissectionibus manifestè constant, dissentire cogetur: etiamsi quasdam dissecandi formulas aliqui conscripserint, in quibus se pollicentur arterias vacuas sanguine monstraturos, sed vbi ad rem ventum est, mendaces deprehenduntur: quod tamen mirum esse nemini debet, cum & Erasistratus ipse longè maiora se monstraturum recipiat. Verùm qui in dissectione corporum mentitur, is nullam sibi fidei partem relinquit: quanquam Erasistratus nequaquam fuit adeo impudens, vt ea scribere sit aggressus, quæ à quoque conspici nunquam possent.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 172 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΛΑΙΝΗΣ ΧΟΛΗΣ.
GALENI DE ATRA BILE LIBER.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

Οκόσα ὄϛί τὰ τῶν χυμῶν εἴδη; περὶ ἀνάγκης τῆς μελαίνης χολῆς γενέσεώς τε καὶ περὶ νοσημάτων τῶν ἐκ τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ γινομένων.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quot ſint humorum ſpecies? de neceſsitate generationis atræ bilis, ac de morbis qui ab humore melancholico oriuntur.

A

CAPVT PRIMVM.

Propoſitum Operis.

DE atra bile quidam ſanè longiùs, quàm medicæ artis operibus vſui ſit, ſermonem produxerunt, quidam verò breuiùs quàm par ſit de ea loquuti ſunt, ſicuti alij nihil prorſus, quos vtique non immeritò quis magis accuſet, quàm eos qui nonnihil etiam ex iis quæ minùs vtilia ſunt, addidere: longè enim facilius eſt, id quod eſt ſuperuacuum auferre, quàm (ſi quidem nihil proſus traditum ſit) inuenire. Igitur Hippocrates mihi de ea primus, quod ad artis opera conducit, pertactaſſe videtur, quemadmodum rurſum Eraſiſtratus rem totam omiſiſſe. Etenim Pliſtonici, Praxagoræ & Philotimi ſectatores, qui de humoribus copioſiſſimè diſſeruerunt, quædam mihi eorum quę ab Hippocrate minùs diſtinctè prodita ſunt, commodè diſtinxiſſe videntur, quædam verò nihilominus pronuntiaſſe. Inter recentiores autem de melancholia à Rupho Epheſio præſtantiſſimè admodum ſcriptum eſt, atque ita vt nihil præterea deſiderari non immeritò quis poſſit aſſerere, ſi modò ea animo æquiori, non ſtudio contentiosè contradicēdi intelligantur: quod frequentiſſimè recentiorum medicorum non pauci affectant, atque hi potiſſimùm qui ſe ipſos Eraſiſtrateos & Aſclepiadeos atque Methodicos vulgò appellant. Ex quibus nonnulli & ſophiſmata ſtruxerunt, quibus ſermonem de tumoribus ad medicæ artis opera nullius eſſe vſus demõſtrare contendunt. Primùm igitur nos, vt conſueuimus, quod vtile eſt enarrabimus: mox tranſeuntes ad quæſita quæ hanc tractationem conſequi videntur, non cunctabimur: poſtremò eorum etiam contentioſas rationes diſſoluere, qui artem quæ circa humores verſatur, prorſus inutilem eſſe ducunt. Verùm ne

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Υπόθεσις τῦ βιβλίυ.

ΠΕΡΙ μελαίνης χολῆς, ἔνιοι μὲν ὅτι πλέον, ἢ ὡς τοῖς ἔργοις τῆς ἰατικῆς τέχνης ὅτι χρήσιμον, ἐξέτειναν τὸν λόγον. ἔνιοι δ', καὶ τὸ δίκαιον μέτρον καθεῖλόν τε, καθάπερ ἔνιοι πρωτάπασιν οὐδὲν εἶπον, οἷς αὖ πῆς μᾶλλον μέμψοιτο, τῶν παραθέντων ἄλογον. πρᾶγον γὰρ ἀφελεῖν ὃ περιττόν, τε, τὸ μηδόλως εἰρημένον, αὐτὸ ἅπαν εὑρεῖν. Ἱπποκράτης μὲν οὖν μοι δοκεῖ, ὃ χρήσιμον εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα, παρῆκται εἰπεῖν. ὥσπερ αὖ πάλιν Ἐρασίστρατος, ὅλον παραλιπεῖν. οἱ γὰρ περὶ Πλειστόνικόν τε καὶ Πραξαγόραν, καὶ Φιλότιμον, ὀλιγαπλεῖστον ἐργασάμενοι τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον, ἔνια μέν μοι δοκοῦσι χρησίμως διῃρῆσθαι τῶν ἀδιαιρέτως Ἱπποκράτει γεγραμμένων. ἔνια δὲ, καὶ ψευδῶς ἀποφήνασθαι. τῶν δὲ νεωτέρων, ἄριστα γέγραπται περὶ μελαγχολίας, τοῦ Ἐφεσίου Ρούφου. καί μοι δόλογος αὖ φαίη, μηδὲν εἰδεῖν, τοὺς κατὰ φύσιν ἀκούοντας, οὐκ ἐρεθιστικῶς ἀπηλεγχθεῖν παραγεγραμμένοις. ὥσπερ ὀλίγιστον, οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἐζήλωσαν. καὶ μάλιστα οἱ καλοῦντες ἑαυτοὺς Ἐρασιστρατείους, καὶ Ἀσκληπιαδείους, καὶ μεθοδικούς. ὧν ἔνιοι, καὶ σοφίσματα συνέθεσαν, ὅπῃ δύναιντο πειρώμενοι τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἀλογον εἶναι παρὰ τὰ τῆς ἰατικῆς τέχνης ἔργα. παρῆκται μὲν οὖν ἡμεῖς, ὡς εἰθίσμεθα, ὃ χρήσιμον εἰπόντες. εἶτ' ἐπειτα, εἰς τὰ κατ' ἀκολουθείαν τῆδε ζητούμενα μεταβαίνοντες, οὐκ ἀποκνήσομεν ὕστερον, οὐδὲ ὃ διαλύσασθαι τοὺς πρωτημμένους λόγους, τοῖς ἀλογον ἡγουμένοις εἶναι τῶν περὶ τοὺς χυμοὺς τεχνῶν. ὅπως δ'

μή τις ἀσάφεια περὶ τὸν λόγον γίγνοιτο, καθ' ἑκάστου χυμοῦ φύσεως ἓν ὄνομα θέμενοι, οὕτω περαιτέρω προβησόμεθα. πρὸς πάντας ἑρμηνεύειν ἀδύν. σὺν ἐνδέχεται δὲ παρᾶξαι καλῶς τοῦτο, χωρὶς τοῦ διελθεῖν αὐτῶν τὰς ἰδέας. τοῦτ' οὖν ἤδη παρᾶξωμεν, ἀπὸ τοῦ γνωριμωτάτου πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρξάμενοι χυμοῦ.

A disputatio noſtra obſcurior euadat, vnicuique humori ex illorum natura nomen vnum imponentes, ſic deinceps in tota tractatione eos perpetuò appellabimus: at id commodè nequaquam fieri poterit, niſi priùs eorum ſpecies explicauerimus. Proinde rem aggrediamur, à notiſſimo omnibus hominibus humore ſumentes exordium.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ κοινῆς τῶν χυμῶν διαφορᾶς.

ΦΑίνεται δ' ὄντ', ἐάν τε ἀρτηρία τις, ἢ φλὲψ τρωθῇ, παραχρῆμα τῶν περιεχόντων αὐτὸν ἀγγείων, ἐκχεόμενος. ἐρυθρότερος μὲν ἐκ τῶν φλεβῶν. ξανθότερος δ' ὁ τυπτόμενος ἐκ τῶν ἀρτηριῶν. ἀλλὰ πάντα γε ἑκάτερος, διάχεως. ἐ μόνον ἐκπίπτων τὸ σώματος, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ περιεχόμενος ἔτι, καθ' ὃν ἂν οὗν ἔχῃ τρόπον. καὶ τοῦτο γε πῆξιν αὐτοῦ τελουτῶσαν εἰς παχύμορον ὁρᾶσθαι, ὅτω δὲ ἔθος ὀνομάζειν τοῖς Ἕλλησι τὸ πεπηγὸς αἷμα. φαίνεται δ' πεπηγὸς, ἐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὴν κοιλίαν τε, καὶ τὰ ἔντερα χωρίοις. ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κύστιν, ἐν ᾗ τὸ ὕδωρ ἀθροίζεται, καὶ κατὰ πνεύμονά τε, καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. ὥσπερ γε καὶ ὑπὸ μεταξὺ θώρακός τε, καὶ πνεύμονος, ἔν τε τοῖς μήτραις, ὅταν γυναικῶν. ὑπερχωρεῖ μὲν οὖν, ὡς τὸ πολὺ, κατὰ τὸν χυμὸν τοῦτον, ἡ ἐρυθρὰ χρόα, καὶ τὸ γε κάλλιστον αἷμα, τοιοῦτο ἀκριβῶς ὄν. φαίνεται δ' ἐνίοτε καὶ ξανθότερον τοῦδε, καὶ μυαίτερον. ὥσπερ γε τῇ συστάσει, παχύτερον, καὶ λεπτότερον. εὑρίσκεται δ' ἐνίοτε καὶ ὁ τῶν φλεβοτομηθέντων αἷμα, λεπτὴν ὑγρότητα περιέχον, ἥτις, ἐν τῇ πήγνυσθαι διακρινομένη, πολὺ ὑπερπολλὴς αὐτοῦ καταλαμβάνει χώρον. εἴληχε γὰρ δή που καὶ τοῦτο τοῦτο, συναναφέρεσθαι καὶ τῷ ἡμιτόνῳ κατὰ τὸ ἧπαρ αἵματι, τὴν ἐκκρισιν λαμβάνον ὑστέρου, καὶ μόνον ἀπὸ τῆς ὥρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἰδρώτων. καὶ κατὰ τὴν καλυμμένην, ἀδηλον αἱμάτος διαφοράν, φαίνεται δ' ἐνίοτε, καὶ φλεγματώδης χυμὸς ἐπιζυμούμενος τῷ αἵματι, καθάπερ γε καὶ σύμπαν ἐκεῖνος παχύτερον, καὶ μυαίτερον, ὡς εἰκέναι πολλάκις ὑγρᾷ πίττῃ. καλεῖται μὲν οὖν ὁ ἐκ τῶν φλεβῶν, καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐκχεόμενον, ὁποῖον ἂν ᾖ, μιᾷ παρωνυμίᾳ τῇ τοῦ αἵματος, διὰ μιᾶς τῶν εἰρημένων αὐτοῦ διαφορῶν, ἴδιον ἐχούσης ὄνομα. καὶ πήγνυται πάντα αὐτίκα, κἂν εἰς σφακῶδες μόριον ἄχρι βάθους διαρρυῇ ἐκ χυδῆ. παχυπλήσιος δὲ ὡς αἵματι παχεῖ καὶ μέλανι, χυμὸς ἕτερος ὁρᾶται πολλάκις ἐκκρινόμενος, ἐμεσιώντων τε, καὶ διαχωρουμένων, ἀ μὲν πηγνύμενός γε, κἂν ὁπῃοῦν πλῆθος ὁμιλῇ τῷ πέριξ ἀεί. καὶ τούτου γ' αὖτε, ποτὲ μὲν ἁδρησις γλυκύ, τοῖς ἐμοῦσιν, ὀξέος τε αἵματος καὶ σφυροῦ. ποτὲ δ', οὐδεμίαν ἔχοντος ἐμφανῆ ποιότητα, μήτ' οὖν γλυκύτητα, καθάπερ ὃ αἷμα, μήθ' ἁλυκότητα, καθάπερ ἐνίοτε ὃ αἷμα, καὶ ὃ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξανθὴ χολή. παρέδηλον οὖν ὅτι, νοσώδες μὲν ἔστ' ὃ ἁλυκὸν αἷμα, καὶ ὃ φλέγμα. τυπτόμενον δ' ὃ μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται. ὃ δ' φλέγμα ἄποιον καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτρεπόμενόν γε τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος, οὐχ ἁλυκὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀξὺ γλυκύ. μεταλαμβάνει δὲ ποτὲ καὶ γλυκείας ποιότητος. ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν χυμὸν, ὁποῖός ἂν ᾖ, φλέγμα καλοῦσιν, εἰ μόνον εἴη λευκόν. ἔχει δ' ὃ κενὸν ἀπὸ πάντων χυμῶν γνώρισμα, ὃ μὴ πήγνυσθαι. παρέδηλον δ' ὅτι διαφέρει μηδὲν, ἁλμυρὸν, ἢ ὀξυκόν, ὀνομάζειν ὁντινα, χυμὸν.

CAPVT II.

De communi humorum differentia.

VIdetur autem hic humor quum vel arteria, vel etiam vena fuerit vulnerata, illico ex vaſis ipſum continentibus effundi, rubeus ſanè magis ex venis, flauior autem ex arteriis manans: verùm confeſtim vterq; concreſcet non ſolùm extra corpus fluens, verumetiam in quouis ipſius loco contentus: atque hanc ipſius concretionem in τόμῳ, hoc eſt grumum, terminari videmus: ſic enim Græci ſanguinem concretum appellare conſueuerunt. Concreſcere autem ſolet non ſolùm in ventriculi atque inteſtinorum ſpatiis, verumetiam in veſica, in qua vrina colligitur, adhuc etiam in pulmone, atque aſpera arteria, ſicuti in media inter thoracem atque pulmonem regione, necnon in mulierum vtero. Igitur magna ex parte in hoc humore rubeus color exuperat, & talis exactè optimus ſanguis exiſtit, apparet autem nonnunquam hoc ipſo flauior, ac nigrior, ſicuti & conſiſtentia craſſior atq; tenuior. Quin inuenitur quandoque & ſanguis, qui vena ſecta mittitur, tenuem in ſe humiditatem habens, quæ vbi ſanguis concreſcit, ſecernitur & regionem ipſius ſuperiorem occupat. Nempe rationi conſentaneum eſt, vt ex potu quippiã cum ſanguine, qui in iecore eſt genitus, per corpus deferatur, quod quidem mox non ſolùm per vrinas, ſed etiam per ſudores, & per ſenſui latentem tranſpirationem excernitur. Interdum etiam videre licet pituitoſum humorẽ cum ſanguine delatum, quemadmodum & totum aliquando ſanguinem craſſiorem, atque nigriorem ita, vt ſubinde liquidam picem referre videatur. Qui igitur ex venis & arteriis effunditur, qualiſcunque ſit vnicam ſanguinis appellationem habet, quum nulla ex illius differentiis antè enumeratis proprium nomen obtineat. Et totus ſtatim concreſcit, etiam ſi in carnoſam partem ad profundum vſque diuiſus effundatur. Atq; alius etiam humor quidam ſanguini craſſo & nigro ſimilis ſæpenumero tum per vomitum, tum per deiectionem excerni conſpicitur, non tamẽ, etſi diutiùs aëri ambienti fuerit expoſitus, omnino denſatur. Atque hic ipſe humor aliquando à vomentibus acidus ſimul & acerbus ſentitur, quandóque verò nullam præ ſe fert manifeſtam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmodnm & ſanguis: neque ſalſedinem, vt ſanguis interdum, & pituita: neque amaritudinem, ſicuti flaua bilis. Igitur perſpicuum eſt ſanguinem ſalſum, atque pituitã morboſa eſſe. Namque maiori ex parte ſanguis dulcis apparet, pituita autem omnis qualitatis expers, veluti aqua: verùm naturali qualitate permutata, non modò ſalſa, ſed acida etiam fit: quin & non rarò dulcem qualitatem acquirit. Hunc itaque humorem, qualiſcunque fuerit, pituitam appellant, ſi modò albus extiterit, ſeruétque commune omnium humorum indicium, quòd ſcilicet non concreſcat. Conſtat autem nihil intereſſe, vel ſalſum vel ſaliſuginoſum quemcumq; humorem appelles,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 174 sur 276

etenim eandem rem vtrumque nomen significat. Est autem præter hos alius quidam humor, qui sanè eum vomentibus perpetuò amarus apparet, non semper autem flauus, sed quandoque pallidus, semper autem qui flauus est, pallido crassior videtur. Quamobrem ex hisce rectè admodum coniectantur qui optimè de humoribus sentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis, & consistentia aquosæ, flaua bilis pallidum colorem induat. Appellant autem huiusmodi humiditatem alij quidem aquosam, alij verò serosam, quæ sanè eiusdem generis existit, cuius est sudor, & vrina; sicuti verò flaua bilis tenui humiditati commixta, & colore pallidior, & consistentia humidior euadit: sic vbi plurimùm ipsa resoluitur, crudorum ouorum vitellis similis apparet, atque ob id vitellina appellatur. Igitur hæc bilis siue pallida sit, siue flaua, siue vitellina in vasis generationem habet. At in ventriculo quædam bilis alia gignitur, quæ à porraceo colore appellatione desumpta porracea nuncupatur, quemadmodum & alia, ab æruginis similitudine, æruginosam dicas. Est verò & alia quædam bilis quæ à calore glanci glasti glastea nominatur, atque his omnibus commune est, quales sunt, citra concretionem permanere. Iam verò & rubram bilem quidam nominarunt, quæ consistentia, sanguini tenui proxima est. Verùm eo quòd non concrescit, idcircò eam bilem nuncupauerunt. Hæc igitur fortasse latiùs disseruimus quàm ad propositum negotium pertinere videatur. Id autem factum est hortante nos sermonis communitate, tum cognitionis vtilitate, atque etiam doctrinæ compendio, vt de hisce nonnihil pertractaremus. Verùm ad sermonem de atra bile redeamus.

CAPVT III.

De differentiis atræ bilis à cæteris humoribus.

QVoniam igitur non concrescit, ex hoc à sanguine nigro distinguitur, non tamen ab his, quæ propriè nigra nominantur. Hæc siquidem talia sæpiùs vomuntur, ac deiiciuntur, ab atra bile quàm plurimum differentia non modò facultate, verùm etiam qualitatibus, quæ sensu percipiuntur. Nam hæc neque acerbum saporem neque acidum manifestè participant, quum atra bilis non solùm ad gustum his qui illam euomunt, verùm etiam ad olfactum tum his, tum aliis etiam, talis esse appareat: adhuc nigra nequaquam terram fermentat, sicuti illa, quæ etsi acerrimo aceto quàm similis fit, suarum tamen partium crassitie illi quàm maximè contraria existit; atque idcircò quibus corporis partibus pura, atque impermixta adhæret, eas prorsus exedendo vlcerat; etenim acetum eo quòd est tenuium partium, permeat, at bilis atræ crassitudo, quum ipsis stabilem sedē exhibeat, corrosionis causa fit. Igitur quemadmodum ex dictis indiciis atra bilis ab his, quæ nigra vocantur (siue quispiam ea humores, siue deiectiones, siue edulia nominet) manifestè distinguitur; sic & ex hoc quòd neq; muscæ, neque aliud quoduis animal eam velit degustare, sicuti nec meram salsuginem, neque enim in ea degere valet animal: cuius rei mare mortuum appellatum abundè firmum præbet indicium. Atq; idcircò illius generatio perniciosa esse cēsetur, quum ex humore atro supra modū assato contingat. Cæterùm ea bilis atra, quæ ex flaua bile superassa gignitur tantò ac dicta perniciosior est æstimanda,

ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταὐτὸ σημαίνει τοὔγμα. ἔστι δὲ καὶ ἕτερός τις χυμὸς, ἀεὶ μὲν πικρὸς τοῖς ἐμοῦσιν αὐτὸν φαινόμενος, οὐκ ἀεὶ δὲ ξανθὸς, ἀλλ' ὠχρός ἐστιν ὅτε· καὶ παχύτερος ἀφαπτόμενος ὁ ξανθὸς τῶν ὠχροῦ φαίνεται. ὡς ἐκ τούτων τεκμαίρονται μοι σοφικώτατοι, οἱ περὶ χυμῶν ἀρίστα γινώσκοντες, ὑγρότητος ὀπτιμιξίᾳ λεπτῆς, καὶ ὑδατώδους τῇ συστάσει, τὴν ξανθὴν χολὴν, ὠχρὰν φαίνεσθαι. καλοῦσι δή ἔνιοι μὲν, ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ἔνιοι δ', ὀρρώδη, τοῦτο δ' οὐδὲν διαφέρουσιν οὐδὲν ἐξ οὗ, τό τε οὐρῶδες ἐστὶ, καὶ ὁ ἱδρὼς. ὥσπερ δὲ, μιγνυμένης τῆς λεπτῆς ὑγρότητος, ἡ ξανθὴ χολὴ, καθ' ὃ μὲν χρόαν ὠχροτέρα, καὶ τὴν σύστασιν ὑγροτέρα γίνεται· οὕτως ὅταν ἔτι πλέον αὐτὴ διαφορηθῇ, τῇ τῶν ὠμῶν ὠῶν λεκίθῳ παραπλησία φαίνεται, καὶ διὰ τοῦτο, καλεῖται λεκιθώδης. αὐτὴ μὲν οὖν ἡ χολὴ, καὶ ὠχρὰ, καὶ ξανθὴ, καὶ λεκιθώδης φαίνεται, τισὶ μὲν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἱδρυμένη. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα, περιττώδης τις ἑτέρα γίνεται. καλοῦσι γὰρ οὕτως αὐτὴν, ἀπὸ τῆς χρόας τῶν περιττῶν παραπλησίαν νομάσαντες. ὥσπερ γε καὶ τὴν ἰώδη, παρὰ τὸ, τῶν ἴων ὁμοιοῦσθαι. ὠνόμασαν δὲ καὶ ἰσατώδη τις χολὴ, παρὰ τὴν τῆς ἰσάτιδος χρόαν, τῆς γλαυκῆς, αὖται πᾶσαι, κοινὸν ἔχουσι τὸ μὴ μένειν. οὕτως οὖν καὶ τὴν ἐρυθρὰν ἔνιοι χολὴν ὠνόμασαν, ἐγγὺς οὖσαν αἵματι λεπτῷ καὶ τὴν σύστασιν, ἀλλ' ὅτι μὴ πήγνυται, διὰ τοῦτο χολὴν αὐτὴν προσαγορεύουσι. ταῦτα μὲν οὖν ἴσως, ὑπὲρ πλέον, ἢ κατὰ τὴν προκειμένην εἴρηται πραγματείαν, τήν τε κοινωνίαν τοῦ λόγου, καὶ τὴν χρησίμην τῆς γνώσεως, ἔτι τε τὴν σωτόμην τῆς διδασκαλίας, προτρεψαμένης με διελθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. ὅπως δὲ τὴν περὶ μελαίνης χολῆς λόγον ἐπανέλθωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πῶς δὴ διαφέρει τῶν λοιπῶν χυμῶν ἡ μέλαινα χολή.

ΟΤι μὲν οὖν οὐ πήγνυται, διώρισται μὲν ἀπὸ τοῦ μέλανος αἵματος, οὐ μὴν ἤδη γε καὶ ἀπὸ τῶν μελαίνων, ἰδίως ὀνομαζομένων. ἐμεῖταί τε γὰρ, καὶ διαχωρεῖται πολλάκις τοιαῦτα, πάμπολυ διαφέροντα τῆς μελαίνης, οὐ τῇ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰσθηταῖς ποιότησιν. ὥστε γὰρ γρυφότητος, οὔτε ὀξύτητος μετέχει σαφῶς ταῦτα, τῆς μελαίνης χολῆς, καθά τε τὴν γεῦσιν ἐμφαινούσης τοῖς ἐμοῦσιν αὐτὴν, καὶ τὴν ὄσφρησιν, οὐκ ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. οὐ μὴν οὐδὲ ζυμοῖ τὴν γῆν, ὡς ἐκείνη. ἀλλ' εἰ καὶ τοιοῦτόν ἐστιν ὄξος ἀριμυτάτῳ, τῶν παχυμερῶν τῆς οὐσίας ἐναπολείπεται διαφέρειται, καὶ διαφθείρει τοῦθ', οἷς ὁμιλήσειν αὐτὸ σώμασι μέρεσιν ἄκρατος, ἑλκοῖ πάντως αὐτὰ διαβιβρώσκουσα. τὸ μὲν γὰρ ὄξος, ἅτε λεπτομερὲς ὄν, διεξέρχεται. τὸ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς πάχος, ἕδραν μόνιμον αὐτῇ παρέχον, αἴτιον τῆς διαβρώσεως γίνεται. ὥσπερ δὲ τοῖς ἐφεξῆς σημείοις, σαφῶς δηλοῦται τῶν μελάνων, εἴτε χυμῶν ἐστὶν ὑλῆς λέγω, εἴτε διαχωρημάτων, εἴτ' ἐδεσμάτων, ἡ μέλαινα χολή· οὕτω καὶ τῷ μήτε μύειν, μήτ' ἄλλο τι ζῷον ἐθέλειν αὐτῆς γεύσασθαι, καθάπερ οὐδὲ τὰ καλουμένα ἅλμης. οὐδὲ γὰρ οὐκείνη διαζῆν ζῷον, ὡς ἡ καλουμένη νεκρὰ θάλασσα, τεκμήριον. καὶ διὰ τοῦτ', ἔοικεν ἡ γένεσις αὐτῆς, ὀλεθριος ὑπερβολὴν, ὑπαποπηθέντος τοῦ μέλανος χυμοῦ συμβαινουσα. πολὺ δὲ δήπου τῆσδε, τῶν ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπαποπηθήσεως χυμῶν μέλαιναν ὀλεθριωτέραν εἶναι νομιστέον

ὅσῳ γὰρ καὶ ὁ χυμὸς τοῦ χυμοῦ δραστικώτερος, ἡ ξανθὴ χολὴ τῆς αἱματώδους τοῦ αἵματος. ἰσῶ ἀμύργῃ, καὶ τρυγὶ τοῦ οἴνου ἐπλησίασαν ἔφασάν τινες εἶναι τινὶ γλώσσῃ, οἱ περὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα σπουδάσαντες. ἀλλ' ὥσπερ, ἐπ' ἄλλων πολλῶν τοιούτων, ὁμωνύμων μὲν ἀλλήλοις, οὐσιῶν δὲ φύσεως ἄλλων, ἡ τῆς προσηγορίας κοινότης ἔσφηλέ τινας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων δυοῖν χυμοῖν, ἔνιοι σφαλέντες, ᾠήθησάν ἐπ' ἀγαθῷ πολλάκις ἐμεῖσθαί τινα, καὶ ἀφ' ὑγρᾶς μελαίνης χολῆς. ἐγὼ δ' οὐ μεμιγμένου, ἀλλὰ γε ἄκρατος τῆς δι' ὅλου τοῦ ἐμοῦ βίου μέχρι δεῦρο, τὴν μὲν τῆς ἀκριβοῦς μελαίνης χολῆς χυμὸν, ὀλεθρίως ἀκρινόμενον ἐθεασάμην ἀεί. τὸν δὲ τῶν μελαινῶν κένωσιν, οὐκ ὀλιγάκις ἐπ' ἀγαθῷ γιγνομένην. ἔοικεν οὖν, καὶ τοῦτο γινώσκεσθαι μόνον εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. καὶ μάλιστα ἐάν γε μὴ διαφεύγωσιν τὸν καιρὸν, ἐν οἷς ἀκρίνεται, μάθοι τις τὸν λόγον, ὃν ἐν τοῖς ἑξῆς ἐγὼ διηγήσομαι. τοὺς δὲ, μήπω ἀφ' μακρᾶς πείρας ἐγνωκότι τὸ γινόμενον ἑφ' ἑκατέρᾳ τῇ κενώσει, θαυμάζειν ἴσως, ἢ ἀπιστεῖν, εἰκὸς ἐστιν, εἰ τὸ μηδενὸς πάτου χυμοῦ κενουμένου βλάπτεται τὸ σῶμα. τοὐναντίον γὰρ εὔλογον εἶναι δοξεῖ, τῶν βλαπτόντων ἀκενώτων, ὑγιέστατον αὖθ' γίνεσθαι. καὶ τοῦτο τὸν λόγον, καὶ ἡ τῶν μελαινῶν κένωσις. ἀλλ' ὁ ἀφ' μακρᾶς πείρας πειθεὶς, ὅτι, ὡς ἀληθῶς λέλεκται γίνεσθαι, ῥᾳδίως εὑρήσει τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος, καὶ μάλιστα ὅταν ἐξελήσῃ τὰ γιγνόμενα τὴν μέλαιναν χολὴν εὑρών, ὧν ἤδη μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς εὑρέσεως εἴρηται. βέλτιον δὲ καὶ ὅλου τοῦ λόγου προσδεῖσθαι. τὸν γὰρ ἀκριβῆ τῆς κοιλίας τε, καὶ τῶν ἑτέρων, εἰς ἃπερ ἀναδιδόμενον χυλοῦ, τὸ μὲν λεπτομερέστερον ὅσῃ τῇ συστάσει, τὸ δὲ παχυμερέστερον, ὥσπερ καὶ τῶν ἐδεσμάτων αὐτῶν αἱ οὐσίαι ἀφαφέσεσι γινωσκόντων οἱ ἡμῶν ἅπτηται, τὴν δίοικησιν τὸ σῶμα φύσει, ὅτι σωτηρία τοῦ ζώου προσήκει, ἐσιόντων τε, καὶ τοὺς ἀκριτικοὺς πόρους τῶν ἀχρειοτέρων μορίων τῆς τροφῆς τε, καὶ τοῦ ποτοῦ, ὡς μάλιστα ἐνδὺν εἶναι δοκεῖ, καὶ τῆς ἀποσαθμενης τοῦ αἵματος, ὅπως τελέσθαι ἵνα κένωσιν αὐτῶν, ἥτις, οἵα μὲν ὅσι, καὶ ἀφ' τίνων γίνεται μορίων, αὖθις ἐπισκεψόμεθα.

quantò nimirum humor alter altero efficacior exiſtit, flaua inquam bilis, altero qui eſt veluti ſanguinis ſedimentum, quem amurcæ quidem & fæci ſimilem generationem habere dixerunt, qui in artis operibus ſtudiosè ſunt verſati. Verùm quemadmodum in multis aliis rebus, quæ quum idem nomen ſortiantur; naturas tamen contrarias poſſident, appellationis communitas nonnullos decepit, ſic & in duobus narratis humoribus multi aberrantes, frequenter aliquid bilis atræ ſalubriter tum euomi, tum etiam deiici exiſtimarunt. Ego verò quum adhuc adoleſcens à Pelope præceptore vtriuſque humoris ſigna didicerim, deinde toto vitæ meæ tempore vſque ad hunc diem ea obſeruauerim, ſemper quidem exactæ bilis atræ humorem excerni ad perniciem animaduerti, eorum verò quæ nigra appellantur euacuationem, non rarò ſalubrem extitiſſe. Igitur hoc tantùm ad artis opera nouiſſe ſufficiet: præcipuè ſi quis cum diſtinctione temporum in quibus fit excretio, etiam rationem didicerit, quam ego in ſequentibus explicabo. At qui in vtraque euacuatione longa experientia non eſt exercitatus, mirabitur fortaſſe, & non immeritò, & adhuc nequaquam credet, prauo videlicet humore euacuato corpus lædi: quum contra rationi conſentaneum eſſe videatur, vt moleſtantibus humoribus euacuatis corpus ipſum ſaluberrimum relinquatur: ſecundùm hanc igitur rationem & nigrorum euacuationem fieri cenſendum. Verùm qui longa experientia fuerit perſuaſus, quid, vt ſupra dictum eſt, his qui circa artis opera verſantur vſu venit, is ſanè quænam ſit huius rei cauſa quàm facillimè inueniet, ac præſertim quum noluerit ea quæ atram bilem generant inueſtigare: quorum inueniendorum principium iam dictum eſt. At melius erit vniuerſum ſermonem adiicere. Nam humoris illius, qui ex ventriculo atque inteſtinis ad iecur transfertur, pars quædam conſiſtentia tenuior, quædam verò craſſior exiſtit, quemadmodũ & eduliorum ſubſtantiæ inter ſe differre conſpiciuntur. Quum autem cognoſcamus naturam, quæ corpus gubernat, omnia ad animalis ſalutẽ efficere, videamúſq; etiam meatus cõſtitutos ad excernendã partem inutiliorem alimenti ac potus; nihil mirum videri debet, ſi eadem natura ſedimenti etiam ſanguinis euacuationem non inartificioſè molita ſit, quæ qualiſve ſit, & per quas partes perficiatur, rurſum cõſiderabimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ἐνὸς μέρεος νόσων ὅσαι μελαγχολικῷ χυμῷ γινομένων.

Νυνὶ δὲ τοῦτον, ἀφ' ὧν τῆς πείρας ἐγνώσμεθα, ἀρχὴν ποιησάμενοι τῆς ἀφ' τοῦ λόγου γνησομένης σκέψεως, ὅσα πεπείσμεθα χρόνῳ πολλῷ βασανίσαντες, εὑρηκέναι φαῦτα ἐρεῦμεν. ὁρᾶται δὴ ὃ καλὸν τὰς φλεβοτομίας αἷμα, παχύτερον, καὶ μελαίτερον, ἐν τοῖς τῶν ξηρῶν, καὶ θερμῶν σωμάτων φύσεσι, ὥσπερ γε καὶ καλὸν τὰς τοιαύτας ὥρας, καὶ χώρας, καὶ καταστάσεις, ἐπιτηδεύματά τε, καὶ διαίτημα ἐν ἐδέσμασι παχυχύμοις τε, καὶ αὐχμώδεσιν, οἷον ἐστὶν ὄψον, καὶ χοιρεία, καὶ κρέα ταύρεια, καὶ τράγεια, καὶ μᾶλλον εἰ ταῦτα ἐκ ξηρᾶς ἐστίας. τῆς τοιαύτης ὕλης ὄντι, καὶ μέλας οἶνος παχύς τε, καὶ αὐστηρός. οὕτω δὲ καὶ τῶν νοσημάτων, ὅσα καλὰ θερμῷ καὶ ξηρᾷ δυσκρασίᾳ γίνεται, καθάπερ οἱ καύσοι, παχὺ καὶ μέλαν ἐκφαίνουσι τὸ αἷμα. τοιοῦτον δ' αὖθις καὶ ὁ μακρὸς οὗτος λοιμὸς,

CAPVT IV.

De vnius partis morbis qui ob melancholicum humorem fiunt.

NVnc autem ab iis quæ per experientiam deprehendimus futuræ diſputationis initium ſumentes, ea dicamus, quæcunque longo tempore perueſtigantes, nobis perſuademus adinueniſſe. Sanguis qui vena ſecta mittitur, nigrior eſſe videtur in ſiccis & calidis corporum temperamentis, ſicuti & in huiuſcemodi anni temporibus, & regionibus, conſtitutionibus, vitæ ſtudiis, victus ratione, cibis craſſis & ſiccis; quales ſunt lens, cochleæ, & carnes taurinæ atque hircinæ, & præſertim ſale aſſeruatæ. Conſimilis etiam materiæ eſt vinum nigrum, craſſum & auſterum. Pari etiam ratione quicunque morbi fiunt ex calida ſiccáque intemperie, cuiuſmodi ſunt febres ardentes, craſſum & nigrum ſanguinem efficiunt. Eiuſmodi etiam ſanguinem reddidit hæc longa peſtilentia, quæ in

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 176 sur 276

quæ in longa æstate facta est, atque eorum qui seruati sunt non paucis deiectio per ventrem inferiorem accidit eorum, quæ nigra appellantur, in nono die magna ex parte, vel etiã in septimo, vel in vndecimo quorum ipsorũ plures differentiæ apparuerũt quum nonnulla ad atræ bilis naturam proximè accederent, nonnulla neque in deiiciendo mordacia sentirentur, neq; malè olerentur, plurima verò in horum medio viderentur constituta. Quibus verò ægrotis huiuscemodi ventris deiectio non accidit, iis corpus vniuersum nigris pustulis commaculatum est, quæ sanè illis non dissimiles erant, quas græci ἐξανθήματα appellant. Nonnunquam etiam quædam veluti squama illis exiccatis, atque discussis decidebat, sed paulatim, ac multis diebus post crisim. Quicunque autem atram bilem exquisitam deiecerunt, omnes interierunt: indicat enim ea iam sanguinem fuisse immodicè assatum, atque adustum. Quin & in multis, alias huiuscemodi pustulas citra febrem est videre, circa cutem crassiorem redditam, atque exiccatam: natura nimirum ipsa quicquid melancholici humoris superuacuum est foràs detrudente, ex quo genere is morbus consistit, qui elephas nuncupatur. Vbi autem vnà cum febre tale quippiam acciderit, tunc à melancholico humore in cutem decumbẽte gignitur is morbus, quem medici carbunculũ appellarũt: si verò citra febrem ad eam decũbat, quũ sanguini fuerit admixtus, elephantẽ gignere natura aptus est: quum verò solus existit, ab initio quidem nigrũ tumorem progignit, qui tempore procedente, ad appellatum cancrum terminatur: quum verò acrior atque contumacior extiterit hic humor, cute corrosa, vbi autẽ mitior fuerit, cancrũ latentẽ nuncupatũ citra vlcus efficiet: etenim euidenter omnes huiuscemodi affectus, & præsertim cancer à melancholico humore ortum habẽt: nempe quum manifestè appareãt venæ, ad locũ affectũ peruenientes, quę crassum atq; nigrũ humorẽ continent. Semper enim natura tentat sanguinem expurgare, quod in ipso prauũ est secernẽs, & à partibus principalibus quandoq; ad ventriculũ, atq; intestina, quandoque etiã ad exteriorẽ superficiẽ repellens. Quare quæcunq; huiuscemodi excrementa, tenuioris substantiæ existunt, cutem ipsam egrediuntur, nonnunquã sanè per insensilem transpirationem, quandoque etiam sensibiliter, quemadmodum sudores: quæcunque autem sunt crassioris, cutis quidem densitatem permeare non valẽt, sed ibi intercepta, si nempe calida sint, carbunculos generant, si verò minùs talia sunt, cancros. Quum verò humor niger qualitates obtineat mitiores sanguini commistus subrubros elephantas progignit: processu autem temporis hi nigriores euadunt. Cæterùm natura sæpiùs vasorum quæ sunt in sede venam aperiens, huiusmodi humorem excernit sanguini admixtum, vnde etiam nomen huic symptomati, hæmorrhoida, imposuere: ex qua sanè qualisnam sanguis sit qui excernitur, opus est addiscere: nunquid is sit talis, qualem habent qui supra modum exercentur, & athletæ, & ex vulgaribus hominibus, qui integram retinent veletudinem, & bonis scatent humoribus, an hoc ipso nigrior & crassior existat. At qui natura huiuscemodi sanguinem sæpenumero ad eas quæ sunt in cruribus venas transmittit, à quo distentæ, ac dilatatæ varicosæ redduntur, & cutis quæ huiuscemodi venas attingit, tempore procedente nigrescit. In quibus cutem copia tantum sanguinis influit, qui melancholicus non sit,

A ὁ ὅτι τῶ μακροῦ θέρους ἡμομένους, ἐργάζετο, καὶ τῶν γε διασωθέντων, οὐκ ὀλίγοις ἔκκρισις διὰ τῆς κάτω χαιρὸς ἐγίγνετο τῶν καλουμένων μελαινῶν, ὅτι τῆς ὀγδόης ἡμέρας τοὔπίσθιον, ἢ ἑβδόμης, ἢ ἐνδεκάτης. ὧν καὶ αὐτῶν ἐφαίνοντο διαφοραὶ πλείους, οἵων μὲν ἐπὶ τὰ πάττω τῆς μελαίνης ἰχόντων, οἵων δ' οὔτε δῆξιν ἐν ταῖς διαχωρήσεσιν ἐχόντων, οὔτε ὀσμὴν δι σώδη. πολλῶν δ' ἐν τῶ μεταξὺ τούτων κειμένων. ὅσοις δὲ τῶν νοσημάτων ἡ διὰ τῆς κάτω χαιρὸς ἔκκρισις οὐκ ἐγίνετο τοιαύτη, ὃ σῶμα πᾶν κατεξιλώθησε μέλασιν ἐξανθήμασιν ὁμοίοις. οἵοις τε δὲ καὶ οἷς λεπὶς B ἀπέπιπτε ξηραινομένων τε καὶ διαφορουμένων αὐτῶν, χρὼς βραχὺ ὑπὸ πλείοσιν ἡμέραις, μετὰ τὴν κρίσιν. ὅσοι δ' διεχώρησαν ἀκριβῶς τὴν μέλαιναν, ἀπέθανον ἅπαντες. ἐνδείκνυται γὰρ ἡ τοιαύτη κάτωψησις ὃ αἷμα. φαίνεται δ' καὶ ἄλλα χρεὼς τῶ πυρέξαι, πολλοῖς ἐξανθήματα γινόμενα χρὼς ὃ δέρμα, παχυνόμενόν τε καὶ ξηραινόμενον ὃ πλεονάζον τῶ μελαγχολικοῦ χυμοῦ τῆς φύσεως ὠθούσης αὐτὸ ἐκτός. ὃς δ' ἕλκος ὅλον, καὶ ὁ καλούμενος ἐλέφας. ὅταν δ' ἅμα πυρετῶ γένηταί τι τοιοῦτο, τὸν ὀνομαζόμενον ἄνθρακα γένᾳ, ὃ κατασκήψαν εἰς ὃ δέρμα τῶ μελαγ- C χολικοῦ χυμοῦ. χρεὼς δὲ πυρετῶ κατασκήψαντος, ὅταν μὲν αἵματι μεμιγμένον ᾖ, τὸν ἐλέφαντα γένᾳ πέφυκεν, ὅταν δὲ μόνον, ἐν ἀρχῇ μὲν ὄγκον ἐργάζεται μέλανα, τῶ χρόνῳ δ' εἰς τὸν καλούμενον καρκῖνον τελοῦντα, ἐπειδὴ μὲν δριμύτερον καὶ κακοηθέστερον ᾖ, διαβιβρωσκόμενον τὸ δέρματος. ὅταν δ' ὑπτιεικέστερον, ἕλκος χρεὼς ἐργάζεται τὸν ὀνομαζόμενον κρυπτὸν καρκῖνον. εὐαρῶς γὰ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα πάθη, καὶ μάλιστ' ὁ καρκῖνος ὑπὸ μελαγχολικοῦ γίνεται χυμοῦ. ὄφελς φαινομένων τῶν εἰς ὃ πεπονθὸς μέρεον ἡκουσῶν φλεβῶν, παχὺ καὶ μέλαινα D ἀνθερουσῶν χυμόν. ἐκκαθαίρειν μὲν γὰρ ὃ αἷμα διὰ παντὸς ἡ φύσις πειρᾶται. διακρίνασά τε τὸν μοχθηρὸν ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῶν κυρίων μερέων ὠθοῦσα, ποτὲ μὲν εἰς τὰ χαίρεα τε καὶ τὰ ἔντερα, ποτὲ δὲ εἰς τὰ ἐκτὸς ὑποφαίνειν. ἀλλ' ὅσα μὲν τῶν τοιούτων λεπτομερέστερός οὐσίας ὄντ, διεξέρχεται ὃ δέρμα, ἵνα μὲν κατὰ τὰ ἀδηλον τῇ αἰσθήσι διαπνεῖ. ἔνια δ' αἰσθητικῶς, καθάπερ οἱ ἱδρῶτες. ὅσα δὲ παχύτερα, διεξελθεῖν μὲν δύναται τὰ πυκνότητα τῶ δέρματος, ἐγκαταφλεγόμενα δ', τὰ μὲν θερμὰ, τοὺς ἀνθρακας ἐργάζεται. τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα τοὺς καρκίνους. ὅταν δ' ὑπτιώτης κατὰ ποιότητας ὁ μέλας εἴη χυμός, αἵματι τε συμμιγείς, τοὺς ὑποῤῥόδους ἐλέφαντας ἐργάζεται. χρονίζοντες δὲ καὶ θᾶττον, γίνονται μελάντεροι. πολλάκις δ' ἡ φύσις, ἀναστομώσασα φλέβα τῶν κατὰ τὰ ἕδραν ἀπείων ἐξέκενε τὸν τοιοῦτον χυμὸν αἵματι μεμιγμένον, ἀφ' ὃ δὴ καὶ τοὔνομα τῶν συμπτωμάτων τέτευχεν ἡ αἱμορροΐδα. καὶ χρὴ καταμανθάνειν ἀπ' αὐτῆς, ὁποῖόν ἐστ ὃ ἐκκρινόμενον αἷμα, πότερον οἷ ἔχουσιν, οἵτε γυμνασιχοὶ, καὶ οἱ ἀθληταὶ, καὶ τῶν ἰδιωτῶν οἱ τελέως ὑγιεινοὶ, καὶ εὔκρατοι. καὶ ἡ μελαντερόν τε καὶ παχύτερον τῶδε. καὶ μὲν τοι καὶ ὡς ἡ φύσις ἀποτίθεται ὃ τοιοῦτο αἷμα πολλάκις εἰς τὰ κατὰ τὰ σκέλη φλέβας, ὑφ' ὃ διατεινόμεναί τε καὶ διϋρυκόμεναι χρῶδες ἀποτελοῦνται, καὶ μελαίνεταί γε τῶν χρόνῳ τὸ δέρμα, τὸ κατὰ τὰς τοιαύτας φλέβας. ἐφ' ὧν δ' αἵματος πλῆθος μόνον εἰσρέον, ἄνευ τῆς μελαγχολικῆς ὕλης ἀρχῆς,

ἀδενεστέρας ὔσας φύσει ταῖς τῇδε φλέβας, αὐξομένῃ καὶ παχυνομένῃ, σπάνιός τις συμβαίνοντος, ὡς ἐφ' ὧν γε αἷμα τοῖς κιρσοῖς ἐργάσηται. κίνδυνος γὰρ ὅπῃ τούτων ἔστιν, ἐὰν ἐκτέμνῃ τις ταύτας πεπονθυίας φλέβας, ἀλλᾶναι μελαγχολίᾳ. καὶ τοῦτο πολλάκις ἐωράθη γινόμενον, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς κιρσοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς αἱμορροΐσι. ἕλκος δὲ ὑποχρονίου γενομένου πολλοῦ τινὸς ὑποφυέντος φλέβα κιρσώδεσταν οὖσαν ἐκτεμοῦσι, αὐτίκα μὲν ἐθεραπεύθη τὸ ἀρχαῖον ἕλκος, ὁ δ' ἐκ τῆς τομῆς ἕλκει ἐξαναρυηνωθὲν τῆς φλεβὸς, ἀνίατον ἔμεινεν. ὑστέρῳ δέ ποτε μοι συνήθων εἷς τῶν ἐν Περγάμῳ διδασκάλων ἡμῶν Στρατόνικος τοὔνομα μαθητὴς Σαβίνου τοῦ Ἱπποκρατείου, φλέβα τεμὼν ἐν ἀγκῶνι ἀνδρός του, καὶ θρασάμενος αἷμα παχύ, καὶ μέλαν ἐκκρινόμενον, ἐπαφῆλε τῇ τοῦ ὑστεραίαν ὀλίγον. εἶτα τῇ τοῦ τρίτου τε, καὶ τεταρτου ὁμοίως ὀλίγον, καθήρας τε μετὰ ταῦτα τὸν ἄνδρα φαρμάκῳ μέλαινα χυμὸν ἐκκενοῦντι, καὶ τοῦ διαιτήματος αὐτῷ εὐχύμων προσενεγκάμενος, ὅπῃ τοῦ θεραπείαν τοῦ ἕλκους ἐτράπετο.

incumbens quidem in venas quæ inibi natura imbecilliores sunt, eas dilatat nullo sanè tali contingente, quale accidit, vbi melancholicus sanguis varices procreauerit: his namque periculum imminet, siquis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim sæpiùs fieri visum est, non modò in varicibus, verùm etiã in hæmorrhoidibus, quæ ex huiuscemodi humore consistunt. Quidam quum longo tempore vlcus in crure habuisset, vena quæ superposita erat, varicosiore excisa, statim quidem vlcus antiquum curatum est: quòd verò ex incisione sublatæ venæ contraxit, insanabile permansit: postremò autem, iam anno exacto, vnus ex meis præceptoribus Pergami, Stratonicus nomine, Sabini Hippocratici discipulus, homini in cubito venam secuit: & quum sanguinem crassum ac nigrum excerni vidisset, paulum etiam postridie detraxit, necnon tertio & quarto die similiter modicum: atque vbi medicamento nigrum humorem educente hominem purgasset, atque ei victum boni succi præscripsisset, his nimirum tribus peractis ad vlceris curationem se conuertit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τὴν μέλαιναν χολὴν γίνεσθαι ἀναγκαῖον.

CAPVT V.

Atræ bilis generationem esse necessariam.

ΟΤΙ μὲν οὖν ἐν ταῖς φλεψὶ, καὶ ταῖς ἀρτηρίαις, οἱ χυμοὶ σφιέχονται πάντες, ἐνδείκνυται, καὶ ἡ μὲν ποικιλία τῆς χρόας τε καὶ συστάσεως αὐτῶν. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα. καὶ ὅσα τούτοις ὅσα κατὰ τὸ σφέτερον φύσιος ἀνθρώπου γέγραπται τῷ Ἱπποκράτει, σφέτερα ὧν ὅπῃ πλέον μέν, ἐν τοῖ σφέτερ τῆς κατ' αὐτὸν στοιχείων διῆλθον, ἀναγκαῖον δ' ὅσῃ καὶ νῦν εἰπεῖν, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς ῥήσεως αὐτοῦ, τῆσδε. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα, καὶ χολὴν διττὴν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν. καὶ ταῦτα ὅσιν αὐτέῳ ἡ φύσις τοῦ σώματος, καὶ δι' ταῦτ' ἀλγεῖ, καὶ ὑγιαίνει. ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅκόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα πρὸς ἄλληλα κρῆσις, καὶ δυνάμιος, καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστ' ἐὰν μεμιγμένα ᾖ. ἀλγεῖ δ' ὅκόταν τι τουτέων ἔλασσον, ἢ πλέον ἢ δεῖ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι, καὶ μεμιγμένον ᾖ τοῖσι πᾶσιν. ἀνάγκη γὰρ ὅταν τι τουτέων χωρισθῇ, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ ᾖ ἢ μόνον τοῦτο ὃ χωρίον, ἔνθεν ὀζέῃ, ὀπίσσω γίγνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα αὖ ᾖ, καὶ ὑποχωρεῖν ὑποφθιμπλάμενον, ὀδυνίην τε καὶ πόνον παρέχει. καὶ γὰρ ὅταν τι τουτέων, ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυεῖ, πλέον τοῦ ὀπιπολάζοντος, ὀδυνίην παρέχει ἡ κένωσις. ἐνοῦτ' αὖ πάλιν εἴσω ποιήσηται τὴν κένωσιν, καὶ τὴν μετάστασιν, καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τῆς ἄλλων πολλὴ αὖ ἀνάγκη ἁπλῶς τὴν ὀδυνίην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθεν τε ὀζέῃ, καὶ ἔνθα ὑποφθάλλει. οὕτω δ', ὅτι μὲν ὑγιαίνει ὁ ζῶον, ὅταν ἔχῃ ταῦτα συμμέτρως τῆς κρόσιος ἀλλήλοισι κρήσιος, νοσεῖ δὲ ὅταν, ἢ περὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, τοῦτ' ἔστιν ἐν ἅπασι τοῖς ἀγγείοις πλεονεξίη τις ἢ ὀζ αὐτῶν ἔστιν. ἢ καθ' ἓν τί γέ πῃ μόριον, ὁ τοῖς ἔρροις τῆς τέχνης ὡμιλικὼς, ἀληθεύειν φησὶ τὸν Ἱπποκράτεα. τὰ μὲν γὰρ ἐν ἑνὶ μέρει νοσήματα ἀφὸ τῶν μελαγχολικῶν χυμῶν γινόμενα, ὀλίγον ἔμπροσθεν διελθὼν, ἐδήλωσα, ὅτι καὶ ἀφὸ κιρσῶν αἱρῶν ἡ αἱμορροΐδος, ἐμελαγχόλησέν ἑτέρους.

Quod igitur in venis, & arteriis humores omnes vnà cum sanguine continentur, ostendit ipsius varietas tum in colore, tum in consistentia: quinetiam & ex his quæ modò dicta sunt, abundè patet, præterea & ex his quæ in libro de natura humana ab Hippocrate scripta sunt, de quibus latiùs sanè in libris de Elementis ex illius sententia, pertractauimus: At nunc etiam necesse est ex his aliquid in medium afferre: inde autem exordiemur, vbi hæc habet. *Atqui corpus hominis in se ipso sanguinem habet, & pituitam, & duplicem bilem, flauam scilicet & atram, atque hæc ipsi est corporis natura, & ob hæc dolet, & bene valet. Igitur tum præsertim bene valet, quum hæc inuicem moderatè fuerint temperata quoad eorum tum facultatem, tum multitudinem, & potissimùm si fuerint commixta: dolet autem quum horum aliquod vel iusto minùs, vel plùs euaserit, aut fuerit in corpore segregatum, neque aliis omnibus commixtum sit. Necesse est enim vbi horum quoduis fuerit secretum, & per se ipsum steterit, non locum tantum à quo excesserit morbo obnoxium reddi, verùm etiam & eum in quo constiterit, ac fuerit detentum, eò quòd supra modum repleatur, nihilominus affici, atque vtrobique dolorem ac laborem facessere. Etenim quum horum aliquod extra corpus supra quàm redundet effluxerit, ea nimirum vacuatio dolorem affert. Quòd si rursum intus fiat euacuatio, & transmutatio, atque ab aliis secretio, duplici dolore tunc corpus affici est necesse quemadmodum dictum est, tum vnde erupit, tum vbi exuperauit.* Igitur tunc animal sanum esse quum hæc temperamenti mediocritatem obtinuerint, ægrotare autem vbi vel in toto corpore, hoc est in omnibus vasis, alicuius eorum redundantia fuerit, vel in parte qualibet vna fiat, nemo qui in artis operibus sit versatus, Hippocratem vera dixisse non fatebitur. Quum enim morbos quæ in vna parte à melancholico humore fiunt, paulò ante enumerarem, id etiam declaraui, quod alij ex varicum, vel hæmorrhoidis ablatione, melancholia correpti sunt:

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 178 sur 276

proinde & in partibus, quæ in corporis profundo latent rationi conſentaneum eſt ſimiles affectus progigni, his qui in cute conſiſtunt: atque ea nimirum ratione ſi flaua bilis in vnam quampiam partem decubuerit, eryſipelas generabitur, ſi verò atra, carbunculus, & cancer: nempe quum quæ in corporis profundo ſunt partes, nequaquam adamantinam conſtitutionem obtineãt, ſed & ipſæ iiſdem affectibus ſint ſubiectæ. In quibus igitur fieri poteſt vt firmiter efficientem cauſam agnoſcamus, manifeſtè in his tum flaua bilis, tum atra conſpiciuntur, quæ inteſtinorum aliàs aliud erodunt (nempe id cui potiſſimùm inhæſerint) atque nonnunquam prorſus inſananabilem dyſenteriam efficiunt: quamobrem in Aphoriſmis ſcripſit Hippocrates, *Dyſenteria, ſi ab atra bile ortum habeat, letale.* Ego autem antea dixi omnes ex atra bile exulcerationes inſanabiles eſſe, niſi quis curationem id appellare voluerit, ſi affecta particula, tota circumquaque ad partem ſinceram vſque diſſecta, abſcindatur. Igitur quemadmodum inteſtina citra vllius auxilij ſpem vlcerantur ab atra bile, à flaua autem difficulter curationem admittunt: ſic & conſtat vnicuique aliarum partium euenire quæcunque in profundo ſunt ſitæ, & adhuc inteſtinis longè nobiliores exiſtunt. Adde quòd adhuc inteſtinorum curatio facilior eſt eò quòd medicamenta, quæ per ſedem iniiciuntur, ſtatim locis affectis occurrunt: quod ſanè in aliis particulis nequaquam facilè fieri poteſt. Non igitur contemnendam, aut paruam artis partem, indiſcuſſam reliquerunt, qui nihil de atra bile conſiderauerunt, adhuc verò magis qui neque de flaua aliquid dixerunt, qui autem neque de vtriſque, neque de pituita ſunt meditati, non omninò enumerare queas quot neceſſaria artis præcepta omiſerint. Porrò Eraſiſtratus de atra bile nihil omninò ſcriptum reliquit, de flaua autem, & pauca quidem, ſed quæ non omnia vera ſint: ſic enim de ea ſcripſit. *Biliosa autem humiditas, quòd quidem neceſſariò excernenda ſit, plures qui ſuperueniunt affectus teſtantur, nempe morbus regius, & inflammationes, quæ circa iecur oriuntur aliique complures. Id autem conſiderare, vtrum hæc generetur in ea quæ in ventriculo fit alimenti confectione, vel mixta cum his quæ aſſumuntur, exteriùs adueniat, nihil medicam artem iuuare poteſt.* Hæc quidem de flaua bile tradidit Eraſiſtratus in primo vniuerſalium ſermonum. Qui verò illi contradicunt, aiunt quòd, ſicuti ipſe fatetur flauam bilem in corpore redundantem officere, ſatiùs ſanè eſſet ſi nequaquam ipſa generaretur: hoc verò quum fieri non poſſit, ſaltem quàm minimam gigni. Atqui nec quominùs generetur omninò prohiberi poteſt, nec vllo pacto (ſiquidem id fieri poſſit) cauſa generationis ipſius nequaquam cognita, vt quàm minimùm illius gignatur quis poterit prouidere. Igitur ſubſtantia huiuſcemodi humoris in cibis, & potibus continetur: quæ tamen prorſus inter ſe differunt, alia enim plurimùm illius obtinent, alia minimùm, & alia fortè nihil. Si autem in corpore generatur, tum in quibus potiſſimùm partibus, tum etiam cuius efficientis cauſæ vi ea gignatur, medicis neceſſarium eſt cognoſcere? Verùm hic ſermo communi ſermoni de humorum generatione coniunctus eſt, de quibus ne meminit quidē Eraſiſtratus. Quare quòd ad ipſum pertinet,

A καὶ κατὰ τὰ μὴ φαινόμενα δὲ μόρια, τῷ ὃ βάθος τοῦ σώματος, ὅλεθρον ὁμοια πάθη γίνεσθαι, τοῖς τῷ ὃ δέρμα σεσιφαμμένοις. ὃ γὰρ δή που, χολῆς μὲν ξανθῆς, εἰς ἔντι μόριον κατασκήψασης, ἐρυσίπελας γίνεται. μελαίνης δὲ, ἄνθραξ τε, καὶ καρκῖνος. ὃ δὴ που τῷ τὰ τῷ βάθος τοῦ σώματος, ἀδαμαντος ἔχει κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ κεῖνά γε, τοῖς αὐτοῖς ὑποκειται παθεσιν. ἐφ' ὧν γοῦν ὅτι τε ὄντι βεβαίως διαγινώσκειν τὴν ἐργασαμένην αἰτίαν ἐναργῶς ὅτι τούτων φαίνεται καὶ ξανθὴ, καὶ μέλαινα χολὴ διαβιβρώσκουσα τῶν ἑτέρων ἄλλοτ' ἄλλο, καθ' ὅ, τι B ἂν αὐ μάλιστα ἐπιληθῶσι, καὶ ποτε τελέως ἀίατον ἐργαζόμενα τὴν δυσεντερίαν καὶ διὰ τοῦτ', Ἱπποκράτης ἐν ἀφορισμοῖς ἔγραψε. δυσεντερίη ἢν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἀρξηται, θανάσιμον. ἐγὼ δὲ πρόσθεν εἶπον, ἀίατα πάντ' εἶ) τὰ διὰ μέλαιναν χολὴν ἑλκωθέντα, πλὴν εἴ τις ἰᾶσθαι ἐθέλοι κελεῦν, ὅταν ὁπικόπτῃ ὃ πεπονθὸς μόριον ὅλον ἐν κύκλῳ πανταχόθεν, ἄχρι τῶν ὑγιαινόντων. ὥσπερ οὖν ἕτερον, ἀδυνήτως μὲν ὑπὸ μελαίνης χολῆς ἑλκούται, δυσθυνήτως δὲ ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς· ὅλως ὅτι, καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἕκαστον, ὅσα κατακέκρυπται μὴ ἐν τῷ C βάθει, κυριώτερα δὲ μακρῷ τῶν ἑτέρων ἐστὶ. πρὸς τοῦ καὶ τὴν θεραπείαν ὅτι μὲν τῶν ἑτέρων, ἀκολουθοτέραν ἔχει τῶν ἐντοσθίων διὰ τῆς ἕδρας φαρμάκων, αὐτοῖς τοῖς πεπονθόσι προσαπτόντων ἀὐτέως, ὅτι δὲ τῶν ἄλλων μορίων, οὐδὲ τοῦτον ῥᾳδίως δυνάμενον. οὐκοῦν ὃ τοῦτο παράλειπτον τυγὸν, οὐδὲ μικρὸν τῆς τέχνης μέρος ἀθεώρητον εἰάσομεν, οἱ μηδὲν ὑπισχνούμενοι περὶ μελαίνης χολῆς, ἔτι δὲ μᾶλλον, οἱ μηδὲ περὶ τῆς ξανθῆς. ὅσοι δὲ μὴ περὶ τούτων ἐπεσκέψαντο μηδὲ περὶ φλέγματος, οὐδ' ἀριθμῆσαι δυνατὸν, ὁπόσα παρέλιπον τῆς τέχνης ἀναγκαιότατα θεωρήματα. περὶ μὲν οὖν τῆς μελαίνης χολῆς, οὐδὲν ὅλως ὁ D Ἐρασίστρατος ἔγραψε, περὶ δὲ τῆς ξανθῆς, ὀλίγα τε ἅμα, καὶ οὐδὲ ταῦτ' ἅπαντ' ἀληθῆ. λέγει μὲν γὰρ οὕτω περὶ αὐτῆς. ἡ δὲ χολώδης ὑγρασία, ὅτι μὲν ἀναγκαία ἐστὶν ἐκκρίνεσθαι, πολλὰ τῶν ὑπιγνομένων παθῶν μάρτυρες. οἵ τε ἴκτεροι γὰρ καὶ αἱ περὶ τὸ ἧπαρ γινόμεναι φλεγμοναὶ, καὶ ἄλλα πλείω. πότερον δὲ ἐν τῇ περὶ τὴν κοιλίαν κατεργασίᾳ τῆς ἐδῴης γίνεται ἡ τοιαύτη ἢ μεμιγμένη, ἐν τοῖς προσφερομένοις ἔξοδεν προσγίνεται; οὐδὲν χρήσιμον πρὸς ἰατρικὴν ἐπεσκέφθαι; ταῦτα μὲν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν καθόλου λόγων περὶ τῆς ξανθῆς χολῆς. E αὐτιλέγοντες δ' αὐτῷ, φασὶν ὡς εἴπερ αὐτὸς ὁμολογεῖ, βλάβιον ἐργάζεσθαι τὴν ξανθὴν χολὴν πλεονάσασαν, ἄμεινον μὲν ὧν αὐτὴν μηδόλως γίνασθαι. τοῦτο δ' εἴπερ ἀδύνατον, ἀλλ' ὡς ὀλιγίστην. καὶ μὴν οὔτε γίνασθαι δυνατὸν ὅλως κωλύειν ὀντινοῦν. οὔτε εἴπερ τοῦτό γε δυνατὸν, ἀλλὰ προγνῶσθαί γε τῷ βεβαιοτάτην αὐτὴν γίνασθαι χωρὶς τοῦ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως ὁπόταν θᾶσθαι τῷ προγνώσεως δυνατόν. ἡ μὲν οὖν οὐσία τοῦ χυμοῦ τούτου κατά γε τὰ σιτία, καὶ τὰ ποτὰ διείρηται. πλούτως δὲ δή που διαφορᾶς οὔσης ἐν αὐτοῖς, τὰ μὲν πλέον αὐτῆς, τὰ δ' ἔλαττον ἔχει, τὰ δὲ ἴσως οὐδέν. ἐν δ' ὅταν σώματι γίνηται, κατὰ ἅπαντα μάλιστα μόρια γίνεται τοῦτο, καὶ τίνος αἰτίας ἐργαζομένης αὐτὴν, ἀναλγήτου ὁπόταν θᾶσθαι τοῖς ἰατροῖς, ἔζευκται δ' ὁ λόγος οὗτος τῷ κατὰ λόγῳ περὶ γενέσεως χυμῶν, ὑφ' ὧν οὐδ' ὅλως Ἐρασίστρατος ἔγραψεν. ὧνδ' ὅσον ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ,

μήτε τῶν ἐδεσμάτων ἡμᾶς ὁπόσα ᾖ, πίνα μὲν εὔχυμά A
ἐστι, πίνα δὲ κακόχυμα, μήτε τῶν ὁπιτηδευμάτων, ἐπὶ μᾶλλον, μηδ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων. καὶ τοίγε εἰσὶν
ὁρᾶν μοι ὅπως αὖ διαιτῶνται, πολλοὺς ἀνθρίζοντας, ἤτοι τὸν
πικρόχολον, ἢ τὸν μελαγχολικὸν, ἢ τὸν τοῦ φλέγματος χυμόν. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς αἴτιος ἐστὶ νοσημάτων ὀλίγων καὶ σμικρῶν, ἐν ἑτέρῳ δεδόκται λόγῳ. ὡμολόγησε δὲ καὶ ὁ Ἐρασίστρατος αὐτὸς
ἐκ τοῦ χυμοῦ τοιούτου γίνεσθαί τινα πάθη. καὶ τοι πρῶτ' ἔφη φυλακτέον εἶναι τοῖς μελαγχολικοῖς χυμοῖς. ἀλλὰ τοὺς γε γλίσχρους καὶ παχεῖς, αὐτὸς ἀπεφήνατο, τοῦ μὴ
λύσεως αἰτίους γίνεσθαι, γράψας οὕτως. Ὁ μὲν οὖν παχὺς, B
συμβαίνει προσεπιπώσεως ὑγρῶν γινομένης εἰς τὰ τῶν πόρων
ἀπόρρητα, τὰ ἐν τοῖς νεύροις, δι' ὧν αἱ τῆς προαιρέσεως κινήσεις συντελοῦνται. καὶ μετ' ὀλίγα. ἡ δὲ προέπιπωσις,
φησὶ, γίνεται ἔξωθεν, ἀφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται. αὕτη δὲ,
γλίσχρος, καὶ ὀλκιμος, καὶ δυσέκκριτος. ὅτι δὲ καὶ ἀποπληξίας, καὶ λιπάρου, καὶ ἐπιληψίας ἑτέρων τε πολλῶν, ὁ
παχὺς χυμὸς ἀνθρίζωδης αἴτιός ἐστιν, οὐκ ἔτ' εἶπεν.

nec licebit cognoſcere quæ cibaria, nec quæ vitæ ſtudia, atque adhuc magis nec quæ ipſorum hominum natura bonis vel prauis humoribus gignendis magis ſint idonea: & ſi multos videamus, qui quacunque victus ratione vtantur, quamplurimum congerunt humoris vel bilioſi, vel melancholici, vel pituitoſi. Etenim quod is quoque humor non leuium morborum cauſa euadat, alibi à nobis eſt demonſtratum: quoniam & Eraſiſtratus ipſe confeſſus eſt ab huiuſcemodi humore quoſdam affectus procreari. Quamuis enim vtcunq; caueat prauis humoribus cauſam aſcribere, tamen lentos, & craſſos ipſe neruorum reſolutionis cauſas eſſe pronuntiauit, ita ſcribens. *Itaque affectus accidit, per humorum intercidentiam in ſpiritus vaſa, quæ in neruis ſunt, quibus voluntarij motus perficiuntur.* Et paulò poſt *Intercidentia autem*, inquit, *fit alimenti, à quo nerui nutriuntur: ipſum autem lentum eſt & tractile, ac difficilè poteſt excerni.* Quòd verò huiuſcemodi humor apoplexiæ, & lethargi, & morbi comitialis, necnon aliorum quamplurimorum affectuum cauſa exiſtat, adhuc non dixit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Περὶ τῶν αἰτίων τῶν μὴ πολλὴν μέλαιναν χολὴν ἢ ὀλίγην συνανθρακούντων.

Ἀλλ' ἡ προκειται μοι νῦν, πῶν τῶν ἄλλων χυμῶν δυνάμιν ἐξηγήσασθαι, τὴν μελαίνης χολῆς προτεθεμένῳ γράφειν, ἐπὶ Ἱπποκράτης φησὶν, ἀναγκαίαν μὲν ἔχειν τὴν γένεσιν, ὅπως δὲ μὴ γίνηται πλείων, ἐδίδαξεν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐκδιδούς. ἔν τε γὰρ τοῖς ζώοις, ὅσα θερμότερα, καὶ ξηρότερα τοῖς κράσεσίν ἐστιν, ἐν τούτοις φαίνεται γινόμενα πλέον, ἔν τε τοῖς θερμοτέραις ἅμα, καὶ ξηροτέραις ὥραις τε, καὶ χώραις, καὶ καταστάσεσιν, ὁπόσοι τε, τοῖς μὴ κόποις, καὶ φροντίσιν, καὶ ἀγρυπνίαις, ἐδέσμασίν τε τῶν παχυμερῶν, καὶ ξηροτάτων. ἀλλὰ καὶ ὁ χρῶμα τοῦ σώματος πονηρὸς μελαντέρων ἐστὶ τοῖς τοιούτοις περφυκόσιν ἀνθρίζειν χολὴν, ἔν τε τοῖς καυσώδεσι νοσήμασιν, ὅσα χωρεῖς ὑγρότητος ἔχει τὴν ὕλην, ἐφ' ὧν καὶ αἱμορραγίαι ποτὲ, ἢ διάχυσις, μέλαν ῥεῖ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα φαινόμενα, τὰς αἰτίας ὑφ' ὧν ὁ μελαγχολικὸς γίνεται χυμὸς, ἐνδείκνυται. ὅθεν δὲ τῆς καθάρσεως αὐτῶν, ταύτῃ τὰ φαινόμενα, τὴν ὁδὸν τῆς αἱρέσεως ἐπαναρρυεῖ. κακοπαθοῦντα ἐν χρόνῳ πλείονι σαπεὶς, εἴτε ἀφ' φλεγμονῆς, εἴτε σκίρρου, εἴτε δι' ἀπόνιαν, ἀλγοῦσίας ἐργάζεται κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, μάλιστα τὸ μελαντέρων ἐκπεπόνημα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀεὶ μελαντέρος ἐστὶ τῶν ἥπατος, καὶ μάλιστα, τῆς θερμῆς, καὶ ξηρᾶς κράσεως ζώων, ὁποῖα τὰ καρχαροδόντα πάντα ἐστὶν, ὡσπερ γε πάλιν, ὁπόσα κράσεως ψυχροτέρας, καὶ ὑγροτέρας, ἢ κατ' ἐκεῖνα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ, οἱ ὗες, ἃ πάνυ μέλας ὁ σπλὴν αὐτοῖς ἐστι. τοῖς δὲ βουσὶ, καὶ κατὰ φύσιν μὲν ἔχουσι, μελαντέρος ὁ σπλὴν ἐστιν. γενέσεσι δὲ, πολλαπλασίων δή τινι μελαντέρος γίνεται. ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ σπλάγχνου τούτου, καὶ τοί γε ἐφολκίου, φαίνεται φρυγίον ἔχουσά τι, καὶ οὐδαμῶς ὁμοιον ἥπατι. Διὰ τούτων μὲν οὖν ἐπανελθόντες οἱ ἄνδρες τῶν παλαιῶν ἰατρῶν τε, καὶ φιλοσόφων

CAPVT VI.

De cauſis quæ atram bilem augent vel diminuunt.

Cæterùm in præſentia aliorum humorum facultatem explicare nequaquam inſtituimus: nempe quum de atra bile propoſuerimus pertractare: quam ſanè neceſſariam generationem habere, Hippocrates aſſeruit. Quo pacto autem non generetur copioſior, edocuit ab ipſis euidentibus auſpicatus. Nam & in animantibus, quæcunque temperamento ſunt calidiore & ſiccore, apparet in ipſis quamplurimum gigni, nec non in calidioribus & ſiccioribus anni temporibus, regionibus, & conſtitutionibus, & vitæ ſtudiis, quæ in laboribus, & curis, & vigiliis nec non in cibariis craſſis, atque immodicè ſiccis aguntur. Verùm & totius corporis color nigrior eſt, in his qui huiuſcemodi bilem congerere natura ſunt apti. Adhuc & in morbis ardentibus, quicunque citra humiditatem generationem habent: in quibus ſi quando ſanguis erumpit aut diſtillat, ater fluit. Hæc igitur quæ euidentia ſunt, cauſam indicant à quibus melancholicus humor generatur. De ipſius autem purgatione, hæc etiam euidentia inuentionis viam oſtendunt, lien diu malè affectus, ſeu ex inflammatione, ſeu ex ſcirrho, ſeu ex imbecillitate, ad nigrius conuerſus colorem vitiatum in toto corpore efficit. Quin & ipſe ſemper iecore nigrior exiſtit, & præſertim in animalibus temperamento calidioribus & ſiccioribus: qualia ſunt ſerratos dentes habentia, quemadmodum contra, ea quæ temperamentum quàm illa ſortita ſunt frigidius, ac humidius, veluti ſues, liene ſunt non admodum nigro. At bobus, ſi etiam ſecundum naturam ſe habeant, lien nigrior eſt, vbi autem conſenuerint, longè etiam nigrior euadit. Cæterùm viſcus hoc, licet elixum, quippiam acerbum guſtui refert, vt iecori nequaquam ſimile appareat. His igitur perſuaſi præſtantiſſimi veterum, tum medicorum, tum philoſophorum

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 180 sur 276

à liene iecur expurgari pronunciauerunt, nempe quum attrahat quicquid in ſanguine fæculentum eſt: id autem tale quid exiſtit, vt dictum eſt, quale eſt fæx in vino, atque in oleo amurca. Verùm iuniores, qui ſectas conſtituere affectãt, ſicuti & alia plurima falsò tradiderunt, ita & hoc nihil ſcilicet medicum ad artis opera humorum ſpeculatione indigere. Præ omnibus autem & id nempe medicamenta purgantia, fruſtra purgantia nominari, etenim aiũt ea omnes humores, qui in corpore continentur, æquè euacuare, non tantùm eos qui videntur noxam inferre. Hippocrates autem ea purgare, tanquam confeſſum quodpiam aſſumens, demonſtrat vniuerſo vitæ tempore, in corpore humano quatuor humores contineri, neque ætatem eſſe aliquam, neque anni tempus, neque corporis naturam in qua non omnes conſiſtant: ex hoc autem quòd medicamenta flauam bilem attrahentia eis qui morbo regio laborant auxiliantur: quæ verò ὑδραγωγὰ, hoc eſt aquam educẽtia, appellantur, hydropes ad vtrium ſimilitudine, ἀσκίτας nuncupatos euacuant: atque adhuc ea quæ extrahunt nigra, elephantes, & cancros prohibent augeri: hinc veteribus ſatis conſtare viſum eſt, vnumquodque purgantium medicamentorum familiarem ſibi humorem attrahere. At ſi verum eſſet omnes humores qui in vaſis continentur, alteratos quidem à medicamento pro illius facultate æquè euacuari: ſimile vtique fuerit auxilium ab aliquo horum medicamentorum purgari, & ſecta vena ſanguine exinaniri. Cur igitur medicamentum aquam educens hydericis exhibemus, quum liceat vena ſecta ſanguinem euacuare? cur autem in his plurimùm aquoſi humoris euacuatur, minimùm autem bilioſi: contra verò in his qui regio morbo laborant, bilioſi plurimùm, minimùm autem aquoſi educitur? cur inquam iuuantur hydropes qui aſcitæ dicuntur, à medicamentis quæ aquam educunt, vbi moderatè fuerint purgati, quum tamen nemo ex his qui euacuationes per medicamenta purgantia factas, & eas quæ fiunt per venæ ſectionem, æquas vires obtinere autumant, his vnquam mittere ſanguinem auſus ſit: quin etiam multi per ea medicamenta quæ aquam ſubducunt euacuationes obeunt: omnes autem vrinam cientibus vtuntur: etſi in illis etiam opus erat, afferentes ex ſanguine qui à renibus alteretur, vrinæ generationem fieri, potiùs hydericis venam ſecare, quàm medicamentis vrinam cientibus eos curare. Meliùs ſiquidem fuerit ſemel quicquid ſuperfluum eſt auferre, quàm idem ſæpiùs & multorũ dierum interuallo ac paulatim efficere. Cæterùm ſcriptum iam à nobis eſt contra hanc opinionem vno ſeorſim commentario cui titulus eſt, in vanam opinionem de vrinarum ſecretione: proinde haud perperam quamplurimi homines ſeipſos iis committunt qui irrationali exercitatione magis quàm illis qui rationali quadam peruerſione artem tractant. Id enim quod eorum quidam dicere conſueuerunt, veriſſimum eſt: longè meliùs ipſos tum ſanorũ, tum ægrotantium victus rationes cognoſcere, iis qui ſophiſticè nugantur. Qui ſanè præter cætera & vitam noſtram conſumunt, dum ea primùm legimus quæ eorum ſectæ principes ſcripſerunt, deinde audimus quæcunque afferunt illorum ſectatores, ac demum illorum etiam ſophiſmata cogimur diſſoluere.

A ἀπέφηναν ὃ καθαίρεσθαι ὃ ἦπαρ ἀπὸ τῶ σπλανχνου, ἕλκοντος εἰς ἑαυτὸν, ὅσον ἰλυώδες, ἐν αἵματι, περιόδου δὲ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἔφην ὀπόιον ἐν οἴνῳ μὴν, ἡ τρύξ, ἐν ἐλαίῳ δὲ ἀμόργη. τοῖς δὲ νεωτέροις αἱρέσεις προσπεποιῆσθαι προσελθοῦσιν, ὡσπερ ἄλλα λέλεκται πολλὰ ψευδῶς, οὕτω καὶ ὃ μηδὲν δεῖσθαι τὸν ἰατρὸν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα, τῆς περὶ τοὺς χυμοὺς θεωρείας. καὶ πρὸ γε πάντων ἐπὶ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων, μὴ τὸν ὠνομάσθαι καθαίροντα. κενωτικὰ γάρ ἐστιν ὁμοτίμως, ἁπάντων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν, ἃ μόνον τῶν δοκούντων βλάπτειν. Ἱπποκράτης δὲ, ὡς ὁμολογουμένῳ τῶν B καθαιρόντων αὐτὰ χρησάμενος, ἀποδείκνυσι ἐν ἁπάντι τῆς ζωῆς χρόνῳ, παρεῖναι τε ὃ σῶμα τ' ἀνθρώπου, τοὺς τέτταρας χυμοὺς, μήτε ἡλικίαν εἶναι, μήτε ὥραν τοῦ ἔτους, μήτε σώματος φύσιν, οὐ γὰρ μὴ πάντες εἰσίν. ὧν τὸ μὲν τῆς ξανθῆς χολῆς ἑλκτικὰ φάρμακα, τοῖς ἱκτερικοῖς ὀνινάναι, τὰ δὲ ὑδραγωγὰ καλούμενα τοὺς ἀσκίτας ὑδέρους ἀποκενοῦν, κωλύειν δὲ αὐξάνεσθαι τοὺς ἐλέφαντάς τε καὶ καρκίνους, τὰ τῶν μελαίνων ἑλκτικὰ, δῆλον εἶναι τοῖς παλαιοῖς ἐφάνεν, τὸν οἰκεῖον ἑαυτῷ χυμὸν ἕκαστον τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἕλκειν. Εἰ δὲ ἀληθὲς C ἐστιν, ἅπαντας ἕλκεσθαι τοὺς ἐν τοῖς ἀγγείοις περιεχομένους χυμοὺς, ἀλλοιουμένους ὑπὸ τῶ φαρμάκου, κατὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν, ὅμοιον ἂν εἴη ὃ καθαρθῆναι διά τινος τῶν τοιούτων φαρμάκων, τῇ φλεβοτομηθῆναι. τί ποτ' οὖν, ὃ ὑδραγωγὸν φάρμακον ὅτι τῶν ὑδέρων διδόμεν, ἐνὸν τῶ αἵματος ἐκκενῶσαι, τέμνοντας φλέβα; διὰ τί δὲ πλεῖστον ὅτι τούτων ἐκκενοῦται ὃ ὑδατώδες, ἐλάχιστον δὲ ὁ πικρόχολος χυμός. ἔμπαλιν αὖ, ὅτι τῶν ἱκτεριώντων, ὁ πικρόχολος χυμὸς πλεῖστος, ἐλάχιστος δ' ὁ ὑδατώδης; διὰ τί δὲ ὀφελοῦνται μὴν ὑπὸ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων, ὅταν συμμέτρεως κενωθῶσιν, οἱ δὲ τῶν ὁμοτίμως D πεπεισμένων διὰ τῶν καθαρτικῶν κενώσεως, τῆς φλεβοτομίας, ἐπάλμησεν ἀφελεῖν αὐτοῖς τὸ αἷματος. ἀλλ' ἔνιοι μὲν καὶ διὰ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων τὰς κενώσεις ποιοῦνται, πάντες δὲ τοῖς οὐρητικοῖς χρῶνται καὶ φοι κατὰ τούτων ἐγχειροῦσι τοὺς φάσκοντας ὑπὸ τῶν νεφρῶν ἀλλοιούμενον ὃ αἷμα, τὴν τῶν οὔρων γένεσιν ἐργάζεσθαι, φλεβοτομεῖν τοὺς ὑδερικοὺς μᾶλλον, ἢ διὰ τῶν οὐρητικῶν φαρμάκων θεραπεύειν. ἄμεινον γὰρ ἅπαξ ὃ περιττὸν ἀποκρίνειν τῶ πολλάκις, ἐν πολλαῖς ἡμέρεις, καὶ βεκὰ παρατείνειν αὐτό. χρήσασθαι δὲ οὕτω μοι καὶ περὶ τούτων τὴν δόξαν ἰδίᾳ, καθ' ἓν ὑπόμνημα, τὴν ὑπογραφὴν ἔχον, περὶ τὴν καινὴν δόξαν, περὶ τῆς τῶν οὔρων διακρίσεως. Εἶτ' ἐπεὶ καλῶς, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἑαυτοὺς ὑπερέποισε τοῖς ἀλόγῳ πείθῃ μᾶλλον, ἢ λογικῇ διαφορᾷ τὴν τέχνην μεταχειρίζομένοις. ὅπερ γὰρ εἰώθασι λέγειν ἔνιοι αὐτῶν, ἀληθέστατόν ἐστιν, ὡς πολλῷ βέλτιον αὐτοὶ γινώσκειν τά τε τῶν ὑγιαινόντων, καὶ τὰ τῶν νοσούντων διαιτήματα, τῶν σοφιστικῶς λεγόντων. οὔτε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ καταγέλασιν ἡμῶν τὸν βίον ἀναγινωσκόντων μὴ προσῆκον, ἀ γεγράφασιν οἱ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἡγεμόνες. Εἶτ' ἀκούοντων, ἃ σπουδαρχοῦντες αὐτοῖς λέγουσιν, Εἶτα ἀναγκαζομένων λύειν αὐτῶν τὰ σοφίσματα.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 181 sur 276

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πρὸς Ερασίστρατον περὶ τῆς τοῦ σπλῆνος χρείας.

Ἱπποκράτης μὲν οὖν φαίνεται καλός τε καὶ ἀγαθὸς ὢν ἀνὴρ γενόμενος, μὴ φιλοτιμίας, ἢ φιλοδοξίας, ἀλλ' ἀληθείας ἐραστής, εἰ δή τις καὶ δόξης, ἢ τιμῆς αὐτὸν ὀρεχθῆναι φαίη τις, ἀλλὰ καὶ κτήσασθαί γε αὐτῷ ῥᾴστον τῷ ἐκείνῳ τὰς αἱρέσεις, ἃ βουληθέντι τούτῳ φιλονεικεῖν ἐν λόγοις, αἱρέσεσιν ἐνδόξοις ἑαυτῷ παρεσκευάσατο. Εὐθέως γὰρ ὧν ἱκανῶς ἔνδοξος. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἁπλήστως, ὀρεχθέντες ἀδίκου δόξης, αἱρέσεις ἰδίας συνεστήσαντο μηδενὸς, ἀνατρέψαντες τοὺς ἑαυτῶν παρεσκευασμένους. καί τοί τινες δεῖν αὐτῶν, ἤδη τοῦ βίου κοῦ ὄντες οὐκ ἀμελῶς ἔχοντες, ἐν οἷς καὶ τὸν Ερασίστρατον αἰτιῶνται. ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἡ τοῦ Ἱπποκράτους φιλονεικία, μαχόμενα γράφειν ἑαυτῷ κατεψεύσατο. πῶς γὰρ οὐκ ἂν τις μαχόμενα φαίη, τοιαυτικῶς, τῷ ζώῳ, τῇ φύσει ἅπαντα ἁρμοττόντως τὰ μέρια, μόνῳ ἐν αὐτοῖς ὅλον τὸ τοῦ σπλῆνος παράλογον πεποιηκέναι; πῶς δ' οὐκ ἂν τις γνοίη τινὰς τῶν ὁμοδοξούντων αὐτῷ, κατεγνωκότας φαίνεσθαι τῶν εἰρημένων τ' αὐτοῦ περὶ σπλῆνος, καὶ ἀφ' τούτου, ὃ σπλάγχνον τοῦτο φάσκοντας τοσοῦτον ἐκβαλλειν τῆς ἅπαντ' ὄντα τῶν σιτίων χυμὸν, εἰς αἵματος χρῆσιν γίνεσιν; εἶτ' οὖν ἄλλο τι μεσεντέριον ποιοῦντας τῷ λόγῳ, ὃ ὑπόπλουν, ἃ μὴν συνοικοῦντας γε, ὡς ἐκεῖ καὶ φλέβας ἐξ ἁπάντων τῶν σπλάγχνων εἰς τοῦτο ἀναφέρειν τὸν εὔφορον χυμὸν, οὐκ ἐκ μόνης τῆς γαστρός; ὅτι δὲ φιλονεικῶν ὁ Ερασίστρατος, ἃ πεπεισμένος ἀληθῶς ἰατρὸς εἶ τινὰ περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν, οὔτ' ἐν ᾧ μέρει τοῦ ζώου γίνεται ὃ αἷμα δῆλον, οὔθ' ὑπὸ τίνος αἰτίας, οὔτε κατὰ τίνα τρόπον, σαφῶς τεκμήριόν ἐστι, ὃ, μηδενὸς τῶν ἀφ' μέλαιναν χολὴν, ἢ ὅλως τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν γινομένων παθῶν μνημονεύσας; καί τοι, μὴ μόνον τῶν περὶ αὐτοῦ φιλοσόφων τε, καὶ ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ πόντων ἀνθρώπων ὀνομαζόντων τι πάθος μελαγχολικὸν, ὑπὸ λεγομένων τε τῆς θεραπείας, δι' ἐλλεβόρου τοῦ λευκοῦ καθάρσεως. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀπαίδευτός ἐστι τῶν ἐν Ελλησι τεθραμμένων, ὡς μήτ' ἀνεγνωκέναι, μήτ' ἀκηκοέναι τὰς Περίτου θυγατέρας μανείσας ὑπὸ μελαμποδος ἰαθῆναι καθαρθείσας οὕτως; ὧς τε οὐ τριακοσίων ἐτῶν ἢ τετρακοσίων, ἀλλὰ πολὺ πλεόνων, ἐν ἕδρᾳ τῆς καθάρσεως ταύτης οὔσης, καὶ πόντων τῶν ἐν ᾧ μεταξὺ χρόνῳ κεχρημένων τῷ φαρμάκῳ. βέλτιον οὖν ἦν ὁμοῦ χωρήσαντας τὸν Ερασίστρατον ὑπιδεῖξαι σφαλεραῖς φιλονεικοῦντα, μήτε μελαγχολίαν, μήτ' ἄλλως μηδεμίαν μανίαν, ὑπὸ μέλαινα χολὴ γίνεσθαι. καθαρῶς γε, μὴ δὲ καρκῖνον, μὴ δὲ ἐλέφαντα, μὴ δὲ θηρίωδες ἐν φρενίτισι παραφροσύνας, μὴ δ' ἕλκη, μήδ' αἱμορροΐδας. μήδ' ὅτι πολλοὶ κατὰ τὰς ἀναιρέσεις αὐτῶν ἐμελαγχόλησαν. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲν τοιοῦτο εἰπεῖν, αἰδούμενος, οἶμαι, καταγνωσθῆναι τοῖς ὁμολογουμένων ὑπομνήμασι τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, ἐν οἷς καὶ ἀναδείξεις, οἱ παλαιοὶ τῶν ἰατρῶν, οὐκ ἐν λόγοις σοφιστικοῖς ἐποιοῦντο. Φερέσατω τις οὖν μοι, τῶν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ, τὸν σπλῆνα μέλαινα φαίνεσθαι, τοῖς θερμοῖς καὶ ξηροῖς τῇ κράσει ζώοις, ὡς μὴ δὲ βρωθῆναι δύνασθαι,

CAPVT VII.

Contra Eraſiſtratum de lienis vſu.

HIppocrates igitur vir quidam honeſtus ac probus fuiſſe videtur, neque ambitionis, aut gloriæ, ſed veritatis amator. Quòd ſi gloriam & honorem ipſum appetiuiſſe quis dicat: certè eam conſequi huic viro quàm facillimum fuit: ſiquidē ipſe in ſuis libris contendere cum præſtantioribus ſectis ſe vetuſtioribus voluiſſet, & ſi nulla prorſus fuerit admodum illuſtris. Verùm qui poſt ipſum inexplebili cupiditate immeritam gloriam affectarunt, proprias ſectas prauas conſtituerunt, poſtquam contradictiones aduerſus ipſis antiquiores adduxerunt. quamuis ex his nonnulli morum probitate atque elegantia præditi eſſent, inter quos Eraſiſtratum quoque quiſpiam annumerauerit: ſed & hunc contra Hippocratem contentio quæ cum ipſiuſmet placitis pugnant ſcribere coëgit. Nam quo pacto pugnantia non dixeris, animalis naturam omnes ipſius particulas prouidenter conformaſſe, fruſtra autem eis totum lienis viſcus procreaſſe. Quis inquam non norit quoſdam etiam ex ipſius ſectatoribus, viri dicta de ſplene apertè damnaſſe: ac propterea pronunciaſſe, huiuſcemodi viſcus ciborum ſuccum ad probi ſanguinis generationem iecori præparare? interim veluti quoddam meſenterium omentum ſuo ſermone efficientes, vt qui ignorent oportere venas ex omnibus inteſtinis ad iecur nutritorium ſuccum deferre, non ex ſolo ventriculo. Quòd autem Eraſiſtratus, contentionis ſanè ſtudio, non quòd omninò crederet, contemplationem de humoribus medicis inutilem eſſe, neque in qua animalis parte ſanguis generetur, expreſſerit, neque à qua cauſa, neque quo pacto, ex hoc quod mox dicam, euidens indicium licet aſſumere: ipſum nempe nullius affectus qui atra bile oriatur, neque omnino ab humore melancholico prorſus meminiſſe? etſi non modò ipſo priores philoſophi ac medici, verùm etiam omnes homines aliquem affectum melancholicum nominare conſueuerunt, cuius curationem purgatione per album veratrum aggrediuntur. Nemo enim inter græcos enutritus, ita eſt ruditer inſtitutus, qui non legerit vel audiuerit Prœti filias furore percitas à Melampode ſic purgatas fuiſſe. Vnde non ſolùm vſque ad ducentos, vel trecentos annos, ſed & multò plures, purgatio hæc celebris permanſit, ita vt omnes homines inter id temporis eo medicamento vterentur. Melius igitur erat Eraſiſtratū contra cominus congredientes firma contentione demonſtrare, neque melancholiam, neque vllam denique inſaniam ab atra bile prouenire: ſicuti nec cancrum, neque elephantem, neque ferinas in phreniticis amentias, neque varices, neque hæmorrhoidas, neque multos in iis tollendis melancholia correptos fuiſſe. Verùm nihil huiuſmodi enunciare auſus eſt, veritus (vt puto) ab iis improbari, qui in artis operibus diligentiùs ſunt verſati: in quibus veteres medici non in ſophiſticis rationibus demonſtrationes ſtruxerunt. Velim igitur quiſpiam ipſius ſectatorum mihi cauſam dicat, cur animalium quæ calido & ſicco temperamento ſunt, atrum quidem lienem eſt videre, ita vt nec comedendo idoneus ſit,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 182 sur 276

nam in ſuibus & ſi non æquè vt iecur eſt edendo: non tamen omnino eſui ineptus eſt. At in Leonibus, & Leænis, & Pantheris, & Leopardis, & Vrſis, & Lupis, qui eorum carnibus veſci delectantur à liene abſtinent, tanquam minùs eſui apto: quum vtique oporteret, ſi quidem is primus comeſtis & bibitis fruitur, maximè ipſo iecore, ſi fieri poſſet, edendo aptiorem eſſe: ſin minùs, non omnino deteriorem porrò. Quum dixerit Eraſiſtratus, de huiuſmodi rebus, ratiocinationes vt ſibi inuicē prorſus conſentiant opus eſſe: haud quidem ſatis percipio cur rationes, quæ ab euidentibus facilè redarguuntur quas neque ipſi earum authores omninò tueri valuerunt, quidam admittere non verean-
B tur. Eraſiſtratus igitur vbi ſilentio præteriiſſet humoris ſubſtantiam quo nerui nutriuntur, deinceps ob vſum ad reſolutionis neruorum curationē, eam demum coactus deſcripſit, lentum inquiens atque ὄλκιμον, id eſt tractile, atque excretu difficile alimentum eſſe quo nerui aluntur. Id autē non aliunde quàm ex his quæ circa neruos apparent, ratiocinatus eſt. Etenim ſi elixentur, aut putreſcant in huiuſmodi humorem reſoluūtur, atque quum in naturali habitu ſunt prorſus exangues exiſtunt. Cæterùm niſi concedatur vnamquamque particu-
C lam peculiari humore propriæ ſubſtantiæ nutriri: vnde probabilis fiat illius ratio non habebit. Atqui ſi quidem vnamquamque particulam nutrit proprius humor, non conuenit vt animantium quæ ſerratos dentes habēt, lien dulce obtineat alimentum. Nam quum in his potiſſimum lienis forma acerbam atque acidā qualitatem referēs euidenter appareat, liquidò etiā patet humorē ipſum nutrientē eiuſmodi eſſe. Igitur huiuſmodi animaliū opifex non deſpexit ex ſanguine, quicquid veluti limus ac fæx ſubſidet in ſanguine ab ipſo expurgare, quem-
D admodū neque bilioſum, atq; ſeroſum recrementum: proinde ſi in corpore omnes humores videntur contineri (id enim Hippocrates ex eo oſtendit, quòd omnes in ſanis excernantur propriis vnicuique medicamentis attracti) ars quæ animalia format, aliquod inſtrumentum efficere, quòd melancholicas ſuperfluitates attrahat, non vtique deſpexerit. Nec verò aliam erit particulam excogitare quæ huic humiditati excipiendæ propria ſit, ipſo ſplene prætermiſſo. Num igitur adhuc quæres per quodnā vas hæc ſanguinis craſſitudo ad ipſum deferatur? neque credes per eandem non ſolùm lienem attrahere, verùm etiam ventriculum familiarem ſibi humorem in longioribus inediis. Nam ſi
E adhuc eorum memor quæ in commentariis de facultatibus naturalibus demonſtrauimus: nec horum quicquam inquires, neque quo pacto per eaſdem venas ex ventriculo per totum animal nutrimentum deferatur. Atqui rurſus defertur per eaſdem venas ad ventriculum: tum in purgationibus quas perficiunt aſſumpta medicamenta, tum in iis quas natura in morborum criſibus molitur, ſicuti in bene valentibus nonnunquā optimus etiam ſanguis ad ventriculum commeat, ipſum nimirum nutriturus, quod in longioribus inediis contingit. Quin etiam quandoque ex toto corpore per eaſdē
F venas quamplurima excrementa confertim excernuntur. Hæc autem omnia in commentariis de facultatibus naturalibus à nobis ſunt demonſtrata. Oportet autem eum qui contradicit, non ad concluſiones demonſtrationum eas rationes adducere quas in illis tractationibus redarguimus, ſed noſtras demonſtrationes falſas eſſe domonſtrare.

A ὅτι μὲν γὰρ τῶν ὑῶν, εἰ καὶ μὴ πάμπλησίος ἵππαι καὶ ἀνθρώπῳ ἐδωδίμων, ἀλλ' οὐκ ἄβρωτός ἐστιν· ὅτι δέ γε λεόντων, καὶ λεαινῶν, καὶ παρδάλεών τε, καὶ λεοπάρδων, ἀρκτων τε, καὶ λύκων, οἱ τὰς σάρκας αὐτῶν ἡδέως ἐσθίοντες, ἀφίσανται τῆς σπληνὸς, ὡς ἀβρώτου. καὶ τοί γ', εἰ πρῶτος ἀπολαύει τῶν ἐσθιομένων τε, καὶ πινομένων, ἐγχείῳ αὐτὸν, μάλιστα μέ, εἰ ἔστι τε, καὶ αὐτῷ τῷ ἵππῳ ὀπτιτηδειότερον εἰς ἐδωδὴν ὑπάρχῃ. εἰ δ' οὖν μὴ, ἀλλὰ μὴ χείρω γε πάντως. εἰρηκότος οὖν αὐτῷ Ἐρασιστράτου, τοῖς τε τῶν τοιούτων λογισμοῖς, ἀλλήλοις δεῖν ὁμολογεῖν πάντως ἃ οἶδ' ὅπως, ὑπομνήμασι ἀ-
B νεν ἀποδέχεσθαι λόγους ἀπὸ τῶν φαινομένων ἐλεγχομένους, οἷς οὐδὲ οἱ πατέρες αὐτῶν αὐτοὶ ἁμαρτυρήτους ἐδυνήθησαν φυλάξαι. σιωπῶν γοῦν Ἐρασίστρατος τὴν τῆς οὐσίας τὸ πεφυκὸς χυμοῦ τὰ νεῦρα, γράφει αὐτίκα ἰὼ ἰὼ λέγεσθαι, ὃ δὴ χρήσιμον εἰς τὴν τῶν παραλελυμένων ἴασιν, γλίσχρον εἶναι λέγων, καὶ ὄλκιμον, καὶ δυσέκκριτον τὴν ἔφοδον, ὑφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται. καὶ μὴν τοῦτό γε, οὐκ ἀνάγκη πόθεν, ἢ οὐκ τῶν φαινομένων ταῦτα τὰ νεῦρα, συνελογίσατο. καὶ γὰρ ἕλκωμα, καὶ σπόρωμα, τὴν δυσλυσίαν εἰς τὸν τοιοῦτον ἔχει χυμόν. ἔν τε τῷ κατὰ φύσιν ἔχειν, αἷμα τελέως εἰσίν. ἀλλ' εἰ μὴ συγ-
C χωρηθείη τῶν μορίων ἕκαστον, εἰκείᾳ τῆς ἰδίας οὐσίας τρέφεσθαι χυμῷ ὃ πιστὸν οἰκήσεται δ' λόγου. καὶ μὴν εἴπερ οἰκεῖος ἑκάστου τῶν μορίων τρέφει χυμὸς, οὐκ ἀνδέχεται τὸν τῶν καρχαροδόντων ζώων σπλῆνα γλυκεῖαν ἔχειν τὴν ἔφοδον. εἴπερ οὖν ὅτι τούτων μάλιστα φαίνεται σάρξ ἡ ἰδία τῆς σπληνὸς, ὡς αὐ τὴν δριμεῖαν καὶ ὀξεῖαν σαφῶς ἔχοντος ποιότητα, τοσοῦτον ὅτι καὶ ὁ τρέφων αὐτὴν χυμὸς, τοιοῦτός ἐστιν. ἀκούω αὖ ἠμέλησεν ὁ δημιουργὸς τῶν τοιούτων ζώων ἐκ-
καθαίρειν δ' αἵματος, ὅσων ἰλὺς ἡ αὐτὸ, καὶ πυός ἐστι. καθάπερ οὐδὲ ὃ πικρόχολον, καὶ ὀρρώδη παρίσταται. εἴπερ οὖν φαίνονται πάντα ὁ σῶμα πάντες οἱ χυμοὶ τρεφόμενοι, τοῦτο
D δὲ Ἱπποκράτης ἀπέδειξεν, ἐκ τῶν πάντας ἐκκρίνεσθαι τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἑλκομένους ὑπὸ τῶν οἰκείων ἑκάστου φαρμάκων, οὐκ ἂν ἠμέλησεν ἡ δημιουργήσασα τὰ ζῶα τέχνη, ποιῆσαί τι τῶν μυαγγειακοῦ τρεπτικὸν αἵματος ἑλκτικὸν ὄργανον. ἀ μὲν δὴ ἄλλο τι δυνατὸν ὑπονοῆσαι, ἰδιαίτης ὑγρότητος οἰκεῖον μόριον, ὑποδεκτικὸν σπλῆνα. ἆρ' οὖν ἔτι ζητήσεις ὅμως ποῦ
E εἶσι ὁ παχὺ δ' αἵματος φέρεται πρὸς αὐτόν. ἀπιστήσεις δ' ἴσως μιᾶς φλεβὸς, ἃ σπλῆνα μόνον ἕλκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν γαστέρα τὸν οἰκεῖον χυμὸν, ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις; εἰ μεμνημένος ὧν ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν εἶναι, οὔτε τούτων ζητήσεις πόθεν, οὔτε πῶς διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν, ἐκ κοιλίας εἰς ὅλως ὃ ζῶν ἡ ἔξοδος φέρεται, κατὰ φέρεται δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν. ἔν τε γὰρ ταῖς ὑπὸ τῶν
F φαρμάκων καθάρσεσι, κἀπειδὰν ἡ φύσις ἐκκαθαρῇ ὃ κατὰ τὰς ἐν ταῖς νόσοις κρίσεις, ὥσπερ γε κἀπὶ τῶν ὑγιαινόντων πολλάκις, αὖθ' τε ὃ χρηστότατον αἷμα φέρεται πρὸς τὴν γαστέρα, δρέψον αὐτὴν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις, ἐκκρίνεται τε διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν, ἐξ ὅλου τοῦ σώματος, ἀληθῶς ἐνίοτε πολλὰ τῶν περιττωμάτων. ἀποδέδεικται δ' ἐν τούτων ἀπάντων, ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασι. καὶ χρὴ τὸν αὐτιλέγοντα, μὴ πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν ἀποδείξεων ἐρωτᾶν λόγους, οἷς ἐν ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἤλεγξα-
μεν, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας ἀποδείξεις ἀποδεικνύειν ψευδεῖς,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 183 sur 276

ἢ εἰ μηδὲν τούτων παρέξοι, σιωπηλῶς ἀφοδεύσαι, ὥσπερ Ἐρασίστρατος ἐποίησεν.

vel si horum nihil præstiterint, verecundè tacere, quemadmodum fecit Erasistratus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Πρὸς Ἐρασίστρατον περὶ τῆς μελαίνης ἐκκρίσεως.

Οὐδὲν μὴν ἀδαμόθι περὶ τῆς τῶν χυμῶν γενέσεως, καὶ δυνάμεως εἰπὼν, ἔνθα γ' ἐπεχείρησε θεραπείαν γράφαι περὶ διαλύσεως, ἀναγκασθεὶς ἐμνημόνευσε τῆς τρεφούσης καὶ νοῦσα χυμοῦ. καίτοι γε καὶ ταῖς δευτέρῳ περὶ πυρετῶν, ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς, ἃ κένωσιν ἁπλῶς ὀνομάσας τὴν ἀφ' ἑκατέρων ἐκκρισιν, ἀλλὰ κάθαρσιν, ὥσπερ γε καὶ τὴν ἀφὰ τῶν καθαιρόντων γινομένην φαρμάκων. ἔστω γάρ τι, καὶ τὴν λοχείαν καθαρσιν ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ τῶν ἰατρῶν, οὐχ ἁπλῶς κένωσιν. ἐν γὰρ τῇ κυήσει τὸ χρηστότατον ἕλκουσης αἵματος τῆς ἀφὰ πλατυούσης, καὶ αὐξανούσης τὸ κύημα φύσεως, ὑπολείπεται τὸ μοχθηρότατον ἐν ταῖς φλεψίν, ὃ μετὰ τὴν ἀποκύησιν ἀποκρίνεται, καθάπερ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ τὸ περιττόν τε, καὶ ἄχρηστον, οὐ κατὰ τὸ ποσὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν. ὅταν, ὡς τὸ πολὺ, μελαντέρων ᾖ τῶν κατὰ φύσιν ἐόντος αἵματος. οὕτω γοῦν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τοῖς δευτέρῳ περὶ πυρετῶν κατὰ τὸν δὲ τόνδε λέξιν. καλῶς οὖν ἔχει τὸν βουλόμενον ὀρθῶς ἰατρεύειν, ἐν τοῖς κατ' ἰατρικὴν γυμνάζεσθαι, καὶ μηδὲν τῶν γινομένων συμπλωμάτων περὶ τὸ πάθος, ἀζήτητον ἀφεῖναι. ἀλλ' ὑποσκοπεῖσθαί τε καὶ παραμετρεῖσθαι, κατὰ τίνα λόγον ἕκαστον αὐτῶν γίνεται; συμβέβηκε γάρ ποτε, γυναῖκα ἐν πυρετοῖς οὖσαν, καὶ δοκεούσης ἐλαφρᾶς τε, καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελαίνων οὔρων ἔκκρισιν γίνεσθαι, οἷα δὴ φαυλότατα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. ζητουμένης τε τῆς ἐκκρίσεως, κατὰ τίνα λόγον γέγονεν, ἐφαίνοντο τότε τῇ ἀνθρώπῳ καθήκειν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως. ὁ γινόμενος δὲ τούτης τῆς ἐκκρίσεως, ὅτι τὴν κύστιν ὁρμὴν λαβεῖν καὶ συνειλημμένα, καὶ ἀφὰ τὴν τούτου ἔκκρισιν, κουφισμὸν μᾶλλον αὖθις ἐπήγαγε τῇ ἀνθρώπῳ, ἢ δυσκολίαν γίνεσθαι. ὃ δὴ καὶ ὅτι τὰ φαινόμενα συνέβαινεν. οὐκοῦν, ὅτι τὰ μέλαινα πολλάκις οὐρεῖται, τῆς ἐμμονῆς καθάρσεως μὴ γινομένης, ὅτι τε κουφίζεσθαι μᾶλλον ἐπ' αὐτῶν, ἢ προσοχθίζεσθαι συμβαίνει καὶ οὕτω νοσούσας γυναῖκας, ὅτι τε καθαρσίς ἐστι ἡ ἀφὰ τῆς μήτρας κένωσις, ἐδήλωσεν ὁ Ἐρασίστρατος, εἰς μὲν γνῶσιν τε τῆς προούσης ἀφορμῆς, εἰς περίγνωσίν τε τῶν ἐσομένων χρήσιμον εἰς τὸν λόγον, ὃν διῆλθεν, ὀρθῶς διηγούμενος. ὅτι πάντων οὖν τῶν εἰρημένων, μαρτυρεῖται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν ἐν αἱματοφόρῳ σώματι γίνεσθαι. καθάπερ γε, καὶ τὸν πικρόχολον, καὶ τὸ φλέγμα. δέδεικται γὰρ ἡμῖν, ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς, ἐκ τῶν φλεγματικῶν ἐδεσμάτων κατὰ τὸ στόμαχον ἐν τῇ γαστρὶ πέψιν γινόμενος. ὥσπερ ὁ πικρόχολός τε, καὶ ὁ μελαγχολικὸς, ἐν ἥπατι. μεταβάλλων τε καὶ κατὰ τὸν ἐν τούτῳ πέψιν ὁ φλεγματικὸς εἰς αἷμα, καὶ ἀφὰ τοῦτο, μηδὲν αὐτῷ γεγονὸς ἴδιον ὄργανον, εἰς κάθαρσιν τοῦ αἵματος, ὥσπερ αἵτε κύστις ἀμφότεραι, καὶ ὁ πλεύμων, αἱ μὲν τοῦ τε πικροχόλου χυμοῦ, καὶ τῶν ὀρρωδῶν περιττωμάτων, ὁ δὲ πλεύμων τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. ὃ μὲν γὰρ τῇ γαστρὶ γινώμενον, ὁ συναναφέρεται τοῖς εἰς ἧπαρ ἀναδιδομένοις ἐκ τῶν ἐσθιομένων τε, καὶ πινομένων χυμοῖς, ἅμα τούτοις πεπεμμένον,

CAPVT VIII.

Contra Erasistratum de nigrorum excretione.

CÆterùm quum nihil de humorum generatione ac facultate tradidisset, vbi neruorum dissolutionis curationem scribere est aggressus: coactus est de humore neruos nutriente meminisse. Quemadmodum & in secundo de febribus coactus est veteribus astipulari, menstruam excretionem non absolutè euacuationem nominans sed purgationem, sicuti & eam quæ per purgantia medicamenta perficitur. Sic enim veteres medici λοχείαν, hoc est fluorem qui in partu accidit, purgationem nuncuparunt, non absolutè euacuationem. Nam quum natura quæ fœtum format & auget, prægnationis tempore optimum sanguinem attrahat: relinquitur in venis vitiosissimus, qui nempe post partum excernitur, quemadmodum singulo quoque mense, qui non solùm quantitate verùm etiam qualitate superfluus est, atque inutilis. Atque hic plerumque, eo sanguine qui secundum naturam se habet, longè nigrior existit. Itaque Erasistratus in secundo de febribus, hunc in modum scripsit. *Decet igitur eum, qui rectè voluerit morbos curare, in medicæ artis operibus esse versatum: neque symptoma vllum, quod morbo superueniat, inscrutatum prætermittere: verùm diligentiùs inspicere atque curiosiùs perquirere, ob quam dispositionem accidat eorum vnumquodque. Contigit enim quandoque quum mulier febricitaret ac videretur leuiter, & citra periculum habere, nigrarum vrinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis pernicioſissimæ describuntur. Vbi autem inquireretur ob quam dispositionem excretio facta esset, nunc mulieri purgationis tempus adesse deprehensum est, & quum huiusmodi excretio detineretur, ad vesicam quæ congesta erant, prorupisse, atque ob eam excretionem mulieri magis leuitatem quàm difficultatem accidisse quis iure existimasset. Quod sanè & ex iis quæ apparebant contigisse visum est.* Quòd igitur nigra sæpiùs mingantur, menstrua purgatione detenta, quódque magis ex his excretionibus leuantur quàm exacerbentur quæ ita ægrotant mulieres, atque adhuc quod purgatio sit, quæ per vterum fit euacuatio; demonstrauit Erasistratus tum ad præsentis affectus cognitionem, tum etiam ad futurorum prænotionem, vtilem esse, quem habuit sermonem rectè quidem exponens. Itaque in omnibus quæ tradidit fatetur in hominis corpore humorem melancholicum gigni, sicuti & biliosum, & pituitam. Ostensum autem est à nobis pituitosum humorem ex pituitosis cibariis in prima concoctione, quæ in ventriculo fit generationem habere, veluti biliosum & melancholicum in iecore: in cuius quidem concoctione pituitosus etiam humor in sanguinem mutatur. Quam ob causam nullum ipsi proprium instrumentum molita est natura ad sanguinis expurgationem, quemadmodum est vtraque vesica, & lien: siquidem hæ sanguinem à biliosо humore, & seroso expurgant. lien verò ab humore melancholico. At pituitosus humor qui in ventriculo gignitur, quum vnà cum humoribus qui ex comestis & bibitis consistunt, in iecur deferatur, cum illis simul atque concoquitur, in

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 184 sur 276

sanguinẽ vertitur. Id verò quòd in ventriculi spatiis relinquitur, à bile deterſum, quæ à iecinore ad ipſa defluit, per infetiorem ventrem excernitur. Porrò quòd Eraſiſtratus hæc nouerit, inde licet perſpicere quod in ratiocinationibus curatiuæ artis, ad illius vſum, coactus fuerit horum meminiſſe. Ex eo autem quòd plurimis in locis hæc fileat, obumbrare, atque occultare voluiſſe quæcunque de humoribus ante ipſum rectè ab antiquis medicis tradita ſunt, manifeſtè deprehenditur. Vt enim cæteris omiſſis, ea tantùm recenſeamus, quorum in paulò ante commemoratis verbis obiter meminit: nemo vtique poterit illius reticentiæ rationabilem cauſam adducere, quum ipſe ad verbum ſcribat. *Contigit enim quandoque quum mulier febricitaret, ac videretur leuiter ac citra periculum habere, nigrarum vrinarum excretionem fieri, quales in ipſis ſignis pernicioſiſſimæ deſcribuntur.* Igitur quod à veteribus medicis nigra vrina inter ſigna pernicioſa deſcripta eſt, ſe ſcire ait, vt qui videlicet legerit, quæ ab ipſis de vrinis ſcripta ſunt: quippe quæ in his qui acutis febribus ægrotant, maximam vim obtinent. Quamobrem opus erat ipſum in libris de febribus, & præſertim in hoc ſecundo, vbi hæc ſcripſit, exactiùs de ipſis vrinis pertractaſſe. Hippocrates enim ita in prognoſtico ſcripſit. *Vrina autem optima eſt, quum alba eſt ſubſidentia, nec non leuis, & æqualis per omne tempus, quouſque morbus fuerit iudicatus: ſignificat enim periculum abeſſe, & morbum breuem fore. Quòd ſi intermittat, & quandoque purum mingat, quandoque verò album & leue ſubſidat, diuturnior morbus euadit, & minùs periculo vacat. Si autem vrina fuerit ſubrubra, & ſubſidentia item ſubrubra, & leuis: diuturnior hic ſanè priore fiet, ſed admodum ſalutaris. At ſubſidentiæ in vrinis quæ craſſioris farinæ hordei ſpeciem referunt, praua ſunt: his verò deteriores, in quibus veluti lamina quædam apparent: tenues autem & albæ, valde vitioſæ exiſtunt: atque his adhuc deteriores quæ furfures imitantur. Nebulæ quæ in vrinis feruntur albæ, bonæ: nigræ autem, malæ. Quouſque autem vrinæ fuerint rufæ, ac tenues, crudum eſſe morbum ſignificant: & ſi diutiùs tales extiterint, periculum imminet ne durare æger poſſit quouſque morbus concoquatur. Pernicioſiſſimæ verò omnium vrinæ ſunt aquoſæ, & grauiter olentes, & nigræ, & craſſæ. In mulieribus autem & viris nigræ vrinæ ſunt teterrimæ, in pueris verò aquoſæ. Porrò qui tenuem diutiùs, & crudam vrinam mingunt, ſi cetera, vt in his qui ſeruandi ſunt, adſint indicia: in iis abſceſſum infra ſeptum tranſuerſum expectare oportet. Pinguedines deſuper natantes, quæ aranearum ſpeciem referunt damnandæ ſunt: nam indicant colliquationem. Conſiderandæ autem ſunt in vrinis nebulæ, an deorſum ferantur, an ſurſum, atque adhuc quem colorem obtineant. Illæ enim quæ deorſum feruntur cum colore quem paulò ante commemorauimus, bonæ ſunt, atque commendandæ: illæ verò quæ ſurſum cum colore qualis iam dictus eſt, attolluntur, contra ſunt vitioſæ, atque damnandæ. Verùm non te decipiat, ſi ipſa veſica aliquam his ſimilem reddat vrinam: non enim tunc totius corporis erit indicium, ſed ſolius metipſius nota cenſenda eſt.* Itaque quum hæc ſcripſerit Hippocrates, & poſt ipſum Diocles, & Praxagoras ſimilia tradiderint: rationi utique conſentaneum erat, vt Eraſiſtratus, addita ſuæ opinionis ratione, demonſtraret veráne an falſa illi pronunciarint:

A αἷμα γίγν. Ὃ δ' ὑποπολιπόμενον ἐν τοῖς κάτω γαστρὸς χωρίοις, ὑπὸ τῆς καταῤῥεούσης ὄξ ἤπατος εἰς αὐτὰ χολῆς ἀποῤῥυπτόμενον, ἐκκρίνεται διὰ τῆς κάτω γαστρός. Ἐρασίστρατος δ', ὅτι μὲν ἐγίνωσκε ταῦτα, δῆλός ἐστιν ὧν ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς λογισμοῖς, ἰδίᾳ καθ' ἑκάστην διὰ τὴν χρείαν αὐτῆς μεμνημένος. σιωπῶν δ' ἐν τοῖς πλείστοις, καὶ παραφωνεῖν γίγν, συσκιάζειν τε, καὶ κρύπτειν ἐκὼν πεφυκέναι φύλμος, ὅσα περὶ τῶν χυμῶν ὀρθῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς ἰατροῖς, περὶ αὐτῶν (γίγν) ἵνα ταῦτ' ἄλλα παραλιπόντες, ἃ κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἐγκεκαμμένου λέξιν ἐν τῷ πρώτῳ πῶς ἐμνημόνευσεν, ἐξῆς ὑπομνησάτωμεν, ὅθεν ἂν ἔχοι τις εὔλογον αἰτίαν εἰπεῖν τῆς σιωπῆς, γράφοντος αὐτοῦ. συνέβαινε γάρ ποτε, γυναῖκα ἐν πυρετῷ ὄντος, καὶ δοκοῦντος ἐλαφρῶς τε, καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελανῶν οὔρων ἔκκρισιν γίνεσθαι. οἷα τὰ φαυλότατα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. οὐκοῦν, ὅτι μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἰατροῖς ἐν τοῖς φαυλοτάτοις σημείοις ἐγέγραπτο μέλαν οὖρον, ὑπίσασθαί φησιν, ὡς ἀναγνωκὼς δηλονότι τὰ περὶ ὕδρων αὐτοῖς γεγραμμένα, μείζην ἔχοντα δύναμιν τῆς ὅπως τοῖς ὀξέσι πυρετοῖς νοσούντων. ἐχρῆν γοῦν αὐτὸν ἐν τῇδε πυρετῶν παραγραφῇ, καὶ μάλιστά γε κατ' αὐτὰ τὰ ὅτι δεύτερον ἐν ᾧ ταῦτ' ἔγραψεν, ὅπως πλέον ἐξειργάσθαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. Ἱπποκράτης μὲν, οὕτω κῇ ὁ παγγνωστικὸν ἔγραψεν οὖρον δὲ ἄριστόν ἐστιν, ὁκόταν ᾖ λευκή τε ἡ ὑπόστασις, καὶ λείη, καὶ ὁμαλὴ, παντὰ πάντα τὸν χρόνον, ἕως ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος. σημαίνει τε γὰρ ἀσφάλειαν, καὶ ὅτι νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι. εἰ δὲ παραλίποι, καὶ ποτὲ μὲν καθαρὸν οὐρέοι, ποτὲ δὲ ὑφίσταταί τε λευκὴν, καὶ λεῖον χρονιώτερα γίγν ἡ νοῦσος. καὶ ἧσσον ἀσφαλής. εἰδ' εἴη τι, τε οὖρον ὑπόπυον, καὶ ἡ ὑπόστασις ὑπόπυός τε, καὶ λεία, πολυχρονιώτερον μὲν τοῦτο τοῦ προτέρου γίγν, ὠφέλιμον δὲ κάρτα. κεμπώδεες δὲ ἐν τοῖσιν οὔρεσιν ὑποστάσεις, πονηραί. τουτέων δ' ἔτι κακίους, αἱ πεπαλωδέες. λευκαὶ δὲ καὶ λεπταὶ, κάρτα φλαῦραι. τουτέων δ' ἔτι κακίους αἱ πιτυρώδεες. νεφέλας δ' ἐμφερομένας τοῖσιν οὔρεσι, λευκὰς μὲν ἀγαθὰς, μελαίνας δὲ, φλαύρας. ἐς δ' αὖ δὲ πυρρόν τε ἡ τὸ οὖρον, καὶ λεπτὸν, ἀπεπτον σημαίνει τὸ νόσημα. καὶ εἰ πολλὸν χρόνον εἴη τοιοῦτο ἐὸν, κίνδυνος, μὴ δυνήσεται ὁ ἄνθρωπος διαρκέσαι· ἐς δ' αὖ πεπαμένη ἡ νοῦσος. θανατώδεα δὲ τὴν οὖρων ἐστὶ, τὰ μὲν ὑδατώδεα, καὶ δυσώδεα, καὶ μιξάνα, καὶ παχέα. ἔστι δ' ἃ τῆσι γυναιξὶ, καὶ τοῖσιν ἀνδράσι, τὰ μέλαινα τὴν οὖρων κάκιστα. τοῖσι δ' παιδίοισι τὰ ὑδατώδεα. ὁκόσοι δ' αὖ οὖρα λεπτὰ, καὶ ὠμὰ οὐρέουσι πολλὸν χρόνον, τὰ μὲν ἄλλα ὡς πεφυσιωμένοισι σημεῖα ἦ, τουτέοισιν, ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι ἐς τὰ κάτω τὴν φρενῶν χωρία. ἢν δὲ λιπαρότητες ἦ τὴν ἄνω ἐφισταμένων, ἀραιὰς ἄνω ἐμπεμφύσας χοιράδας μεμφέσθαι, σωτήριος δὲ σημεῖον. σκεπτέον δ' ἐν τῇ τῶν οὔρων, ἐν οἷσιν αἱ νεφέλαι. ἢν τε κάτω ἔωσιν, ἢν τε ἄνω, καὶ τὰ χρώματα ὁκοῖα ἔχουσι. καὶ τὰ μὲν κάτω φερομένας, σὺν τοῖσι χρώμασιν οἷσιν εἰρέαται, ἀγαθὰς εἶναι, ἢν ἐπανήκῃ· τὰς δ' ἄνω, σὺν τοῖσι χρώμασι οἷσιν εἰρέαται, πονηρὰς εἶναι, ἢν μὴ ἐπανήκῃ. ἢν μέμφεται. μὴ ὄξαπατάτω δέ σε, μήτε αὐτὴ ἡ κύστις νόσημα ἔχουσα, τῶν ὕδρων τι ἀποδιδῶ τουτέων. ὑδρωπικὸν γὰρ οὐδὲν σημεῖον, ἀλλ' αὐτῆς καθ' ἑαυτήν. ταῦτα γράψαντος Ἱπποκράτους, καὶ μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε, καὶ Πραξαγόρου, πῶς ἂν πλησίαστα τούτοις εὔλογον εἴη, οὔτ' ἀληθεύσιν, οὔτε ψεύδονται, τὸ Ἐρασίστρατον εἰρηκέναι, τὸν λογισμὸν παραθέντα τῆς ἰδίας ἀποφάσεως.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 185 sur 276

ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐμουμένων τε, καὶ διαχωρουμένων, A quemadmodum fecit de his quæ vomuntur, & deiiciuntur: inter quæ illa etiam quæ dicuntur nigra continentur, & præterea quę exquisitè atra est bilis. Verùm in his distinguere quippiam necessum erat quod in vocis cõmunione inter melancholicos humores cõfusum existit, quod & nos paulò ante exposuimus. Igitur Erasistratus omnẽ de humoribus artem præteriit. Ego verò de omnibus hic pertractare nequaquã instituì, sed de sola atra bile. Quæ autẽ ex sermonis communitate de aliis etiam pertractauimus, in aliis libris à nobis copiosiùs tradita sunt.

ὧν ἐν οἷς ὅτι καὶ τὰ μέλαινα καλούμενα, καὶ περὶ αὐτῶν, ἡ ἀκριβὴς μέλαινα χολή. καὶ γὰρ καὶ δηλῶσαί σοι τὴν συγκεχυμένον ἐν τῇ τῆς φωνῆς κοινωνίᾳ τῶν μελαγχολικῶν χυμῶν, ὧν ἀναγκαῖον. ὅπερ ἐγὼ διῆλθον ἔμπροσθεν. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν ὅλως περὶ τοὺς χυμοὺς τέχνην παρέλιπεν. ἐγὼ δὲ περὶ πάντων οὐκ οἶδα προσῆλθον εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς μελαίνης χολῆς μόνης. ὅσα μὲν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ λόγου, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔγραψα, δι' ἑτέρων ἐξείργασμαι.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Διὰ πείρας δηλοῖ τὴν μέλαιναν χολὴν γινώσκεσθαι ἀναγκαῖον.

ΠΕΡΙ δὲ μελαίνης χολῆς, τὰ μὲν μακρῆς πείρας βεβαίως ἐγνωσμένα μοι, προσθήσω νῦν, χρήσιμα ἐσόμενα ἐκείνοις, ὅσοι τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἢ τοῖς σοφιστικοῖς λόγοις, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις ἀσκοῦσι. πάντα γὰρ ὅσα μὲν μελαγχολικὸν χυμὸν γίνεται πάσχη, κατ' ἀρχὰς εὐθέως γινομένοις καθαίρων τοῖς τοιοῦτον χυμὸν ἐκκενοῦσιν αὐξηθῆναι κωλύσεις μέγει καὶ C τῶν καρκίνων. ἄξιον δ' θαυμάσαι τὴν ἤτοι γ' ἀκόντων, ἢ ἑκόντων, σοφίσματα γραφόντων, εἰς αἵρεσιν τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. φασὶ γὰρ ὅτι τὴν τοῦ ἀνθρ. φύσιν ἐχόντων μόνην αὐτὴν γινέσθαι, μηδενὸς τὴν ἀκριβῶς εὐχύμων ἔχοντος ἐν τῷ σώματι μέλαιναν χολήν. εἰ γοῦν, φασὶν, ἀθλητῇ τινὶ, ἄριστα διακειμένῳ δόξῃ τις φαρμάκου τὸ νομιζόμενον μέλαιναν χολὴν ἐκκενοῦν, ὄψεται κενουμένην αὐτήν. ὥσπερ εἰ καὶ τὴν τοῦ ξανθῆς χολῆς ἐκκαθαίρειν πεπιστευμένων, προσενέγκῃ τις, ἐκείνην ὄψεται κενουμένην, ᾧ καὶ D δῆλον εἶναι φασιν, ὡς ἀλλοιουμένου τὸ αἷματος ὑπὸ τῆς τοῦ φαρμάκου δυνάμεως εἰς τὰς χολὰς τὴν μεταβολήν. καθάπερ γε καὶ εἰ φλέγματος ἀγωγὸν δόξῃ, ὄψῃ, φασὶ, τὸ τότε κενούμενον φλέγμα, πλησίως ὄν, κἂν εἰ τὰ πεπεισμένα τὸ λεπτὸν ἰχῶρα κενοῖ, ἀναγκαίως προσενέγκασθαι τὸν θυμώδεστον αἷμα θερμὸν, ὄψῃ καὶ τότε κενούμενον ὑδατώδη λεπτὸν τινα ἰχῶρα. πρὶν μὲν οὖν ἀποδειχθῆναι, τὴν καθαρτικὴν φαρμάκων ἕκαστον ἕλκειν ἕνα τινὰ χυμὸν, καὶ δ πέφυκεν ὑπάρχειν ἐλκτικὸν ἔχειν τὸ παντὸς ὁ λόγος αὐτῶν. ἀποδειχθέντος δ' τοῦτου, ὃ ψεῦδος αὐτῶν καταφω- E ρον γίνεται. ἐδείχθη γὰρ, ὅτι ὃ οἰκεῖον ἕκαστον ἕλκει χυμὸν, ἐκ τῶν τὰ μὲν τοῖς ὑδρωπικοῖς διδόμενα φάρμακα, τοσαυτάκις ἐνίοτε ποιῆσαι κένωσιν, ὡς ὅλας λεκάνας πληροῦν, ἀναλογον δ' τῷ κενουμένῳ, προσπελεάσαι τε τὸν γαστέρα, καὶ κουφίζεσθαι ῥᾳδίως τοὺς κάμνοντας, ὑπνωτέρους τε γίνεσθαι. τὰ δ' τοῖς ἰκτεριῶσι, τὴν μὲν ξανθὴν χολὴν ἐκκενοῦν πλείστην, ἐνίοτε δ' τοὺς πάσχοντας. εἰ δ' ἔμπαλιν, τὰ μὲν ὑδραγωγὰ φάρμακα δόξῃ τοῖς ἰκτεριῶσι, τὰ δ' γλαγωγὰ, τοῖς ὑδερικοῖς, ἐλάχιστόν τε τὸν οἰκεῖον κενοῦσθαι χυμόν. ὃ μόνον δ' ὠφελήσῃ τοὺς κάμνοντας, ὀξὺ F λὰ καὶ βλαφθῆναι μεγάλως. ὥσπερ εἰ καὶ φλεβοτομήσῃς αὐτούς. καὶ τοι τοὺς ἡγουμένους, ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ἀλλοιοῦσθαι τοὺς ἐν σώματι χυμοὺς, ὡς αὖ ἕκαστον τῶν ἐλκόντων τὴν φύσιν ἔχει, τοῦ καθῆραι, ὃ φλεβοτομήσαι τὴν ἴσην ἔξει δύναμιν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς, ὑδρα-

CAPVT IX.

Experientia indicatur atræ bilis generationem esse necessariam.

CÆterùm quæ de atra bile longa experientia mihi firmiter cognita sunt, nunc adiiciã: quæ sanè illis vsui futura sunt, qui medicæ artis non sophisticas rationes sed opera ipsa sectantur. Omnes enim qui ab humore melancholico proueniũt affectus, statim inter initia medicamẽtis eum humorẽ euacuãtibus validè purgãs, vsq; etiã ad cancros. Atqui eos non immeritò quis admirabitur, qui seu inuiti, seu spõte sophismata scripserũt, ad melãcholici humoris sublationẽ. Aiunt enim in his tantùm qui præter naturam sunt affecti, eum humorẽ generari, quum nemo, qui bonis exactè succis præditus sit, bilem atrã in corpore contineat. Si igitur (inquiũt) athletæ cuipiam optimi habitus aliquod medicamentum propinaueris ex iis quæ atrã bilem euacuare existimantur: ipsam videbis euacuari, quemadmodũ si ea quoq; exhibeas, quæ flauã bilem creduntur expurgare: ipsam haud aliter conspicies excerni. Vnde ipsi satis constare dicũt, à viribus medicamẽti alterato sanguine in biles fieri transmutationẽ: veluti etiã si cui dederis medicamentum quod pituitam subducat: ipsam quoq; pituitam (inquiunt) videbis euacuari. Pari etiã modò si ea quæ tenuem saniem euacuare credita sunt, hominẽ qui optimis scatet succis assumere coëgeris: videbis & tunc quandam aquosam & tenuẽ saniem excerni. Porrò priusquã fuerit demonstratum, quodcunq; purgatorium medicamentum vnum quendam humorem attrahere, nempe quem natura attrahere natum est: istorũ ratio aliquid probabilis obtinere videtur. Verùm hoc demonstrato, ipsorum mendaciũ manifestè nemo non deprehendet. Ex eo enim ostensum est eorum vnumquodque propriũ humorem attrahere, quod ea medicamenta quæ aqua inter cutẽ laborantibus propinãtur, tantam sæpenumero euacuationẽ moliuntur, vt integras matellas impleãt: ad proportionem autẽ eorũ quæ ita educũtur, aluus detineatur, ac manifestè leuẽtur ægrotãtes, atque faciliùs respirent: quæ verò in morbo regio offerũtur, flauã bilẽ plurimã euacuẽt, & iuuẽtur non parùm inde ægrotantes. Si verò contra medicamẽta aquam subducentia morbo regio laborantibus dederis, quę verò bilem educunt, his qui aqua inter cutẽ infestantur, quàm minimũ proprij humoris vtrobique videbis euacuari: atq; inde non solũ nihil iuueris ægrotantes, verumetiam quàm maximè læseris, haud aliter quã si ipsis venã incideris. Atqui apud eos, qui credũt à purgãtibus medicamẽtis humores in corpore mutari, prout natura vniuscuiusq; trahẽtis extiterit: sectio quidem venæ purgãdi auxilio æquales vires obtinebit. Cæterùm quemadmodum nos medica-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 186 sur 276

mentum quòd aquam ſubducit exhibentes his, qui ea aquæ inter cutem ſpecie laborabant quam ἀσκίτην Græci ab vtribus nomine deducto appellant, cùm exuperantē humorem euacuamus, tum etiam ægrotum iuuamus. Sic & illi venæ ſectionem eligentes, videant quem finem huiuſcemodi auxilium ſortiatur. Quinetiam vel ex eo ridendi ſunt, quòd nullum in corpore inſtrumentum eſſe dicant quod bilem atram recipiat, ſicuti in iecinore flauæ bilis veſica, inde coniiciendum eſſe putantes, in his corporibus quæ integram obtinent valetudinem, atram bilem nequaquā contineri, qua ratione neq; pituitam in nobis eſſe concedent, quemadmodum neque in columbis flauam bilem, etenim veſicam quæ iecinori inhæret, non habent, ſicuti neque alia quæpiam animantia. Quippe ſeipſos (nequaquam enim nos) æquiuocatione decipiunt: humorem melancholicum quem in bene valentibus dicimus progigni, perpetua de atra bile dictum intelligētes, quam in his qui præter naturam ſunt affecti aſſerimus generari. Non enim eadem eſt bilis atra in his qui integra ſanitate fruūtur, & in aliquibus eorum, qui olim naturalem habitum ſunt egreſſi: nihil autem obſtat, quin poſſis vtrumque humorem (ſi libet) atram bilem nominare. De his autem & ante dictum eſt: verùm & nunc breuiter tanquam per capita id commemoraſſe haudquaquam vtiq; fuit inutile: eorum gratia, qui tum ſeipſos, tum etiam eos qui Hippocratis ſententiam exactè didicerunt, falſis rationibus circumueniunt.

A γωγὸν δόντες φάρμακον οἷς ἐστιν ὕδρος ἀσκίτης, ἐκκενοῦμέν τε τὸ πλεονάζον ὑγρὸν, ὠφελοῦμέν τε τὸν κάμνοντα, οὕτω καὶ αὐτοὶ φλεβοτομίαν παραλαμβάνοντες, ὁρῶσιν εἰς ὅ τι τελευτᾷ τὸ βοήθημα. γελοῖοι δ' εἰσὶ κἀκ τοῦ μηδὲν εἶναι κατὰ τὸ σῶμα περιεκτικὸν μελαίνης χολῆς ὄργανον, οἷς οἱ ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστις ἐστὶ τῆς ξανθῆς χολῆς, ἡγούμενοι τεκμήριον ὑπάρχειν τοῦτο, τοῦ μηδόλως ἐν τοῖς ἀκριβῶς ὑγιαίνουσι σώμασι, τὸν μελαγχολικὸν εἶναι χυμόν. οὔτε γὰρ οὐδὲ τὸ φλέγμα συγχωρήσουσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καθάπερ οὐδ' ἐν ταῖς περιστεραῖς, τὴν ξανθὴν χολὴν, οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστιν, ὥσπερ οὐδ' ἄλλα τινὰ ζῶα. καὶ μὲν τοι καὶ παρὰ τὴν ὠμονυμίαν ἑαυ-

B τοὺς, οὐ γὰρ ἡμᾶς γε, σοφίζονται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν, ὃν ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι γεννᾶσθαί φαμεν, ἀκούοντες ἀεὶ κατὰ τῆς μελαίνης λέγεσθαι χολῆς, ἣν ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἔχειν, γεννᾶσθαί φαμεν. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ κατά γε τοὺς ἀκριβῶς ὑγιαίνοντάς ἐστι μέλαινα χολὴ, καί τινας τῶν παρὰ φύσιν ἐχόντων, ἀμφοτέρας δὲ μελαγχολικὸν χυμὸν ὀνομάζειν οὐδὲν κωλύει. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἤδη καὶ πρόσθεν. ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν χεῖρον ἀνεμνῆσθαι περὶ αὐτῶν ἐν βραχέσι κεφαλαίοις, ἕνεκα τῶν λόγοις ψευδέσιν ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς μεμαθηκότας ἀκριβῶς τὴν Ἱπποκράτους γνώμην, σοφιζομένων.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΕΡΙ ΓΟΝΗΣ.

HIPPOCRATIS DE GENITVRA, LIBER.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὁκόθεν ἡ γονὴ ἔρχηται, καὶ ἡδονὴ τῆς λαγνείας· διὰ τί ἡ γονὴ ἀφρέη· καὶ διὰ τί ὃ ἰσχυρότατον γονῆς ἀποκρίνηται· ὅτε ὃ αἷμα μὴ γονῆς ξυμφέρηται· ἄλλη τῆς γονῆς, ἄλλη τῦ ὕδεος ὁδός· ὁκόθεν οἱ ὀξυόνδρωλμοί.

CAPVT PRIMVM.

Semen vnde, & quà deriuetur; vnde venerea voluptas; cur ſemen ſpumeſcat; cur validiſſimum venere excernatur; ſanguis interdum in genitura profluit; alius ſeminis, alius vrinæ meatus; vnde pollutiones per ſomnum?

NOMOΣ μὲν πάντα κρατεῖ· ἡ δὲ γονὴ τῦ ἀνδρὸς, ἔρχεται ἀπὸ παντὸς τῦ ὑγροῦ, τῦ ἐν τῷ σώματι ἐόντος, ὃ ἰσχυρότατον ἀποκρίνει. Τούτου δὲ ἰσόθεον τόδε, ὅτι ἀποκρίνεται ὃ ἰσχυρότατον, ὅτι ἐπὴν λαγνεύσωμεν, σμικρὸν οὕτω μεθέντες, ἀδενέες γινόμεθα. ἔχει δὲ οὕτω. Φλέβες καὶ νεῦρα ἀπὸ παντὸς τῦ σώματος, τείνονται ἐς τὸ αἰδοῖον, οἷσιν ὑστερεομένοισι καὶ θερμαινομένοισι καὶ πληρυμένοισιν, ὡς περ κνησμὸς ἐμπίπτῃ, καὶ τῷ σώματι παντὶ ἡδονὴ ἐγγίνεται ἐκ τούτου δὲ διαχέεται, τεθερμασμένε δὲ τῦ αἰδοίου καὶ τῦ ἀνθρώπου κινεμένε, ὃ ὑγρὸν θερμαίνεται ἐν τῷ σώματι, καὶ διαχέεται, καὶ κλονέεται, ὑπὸ τῆς κινήσιος, καὶ ἀφρέῃ· καθάπερ καὶ τἄλλα ὑγρὰ σύμπαντα κλονούμενα ἀφρέῃ. οὕτω δὲ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀποκρίνεται ἀπὸ τῦ ὑγροῦ ἀφρέοντος, ἰσχυρότατον καὶ ὃ πιώτατον, καὶ ἔρχεται εἰς τὸ νωτιαῖον μυελόν. τείνονται γὰρ ἐς τοῦτον, ἐκ παντὸς τῦ σώματος. καὶ διαχέει ἐκ τῦ ἐγκεφάλου εἰς τὸν ὀσφύν, καὶ ἐς πρῶ ὃ σῶμα, καὶ ἐς τὸν μυελὸν, καὶ ἐξ αὐτῦ τείνονται ὀδοὶ, ὥστε καὶ ὀπτέεται τῦ ὑγροῦ ἐς αὐτὸν καὶ ἀποχωρέῃ. ἐπὴν δὲ ἔλθῃ ἐς τοῦτον τὸν μυελὸν ἡ γονὴ, χωρέῃ πάντα διὰ τούτε νεφροῦ. Τοῦτο γὰρ ἡ ὁδός ὅστι διὰ φλεβέων. κὴν ἡ νεφροὶ ἕλκωθῶσιν, ἔστιν ὅτε καὶ αἷμα ξυμφέρεται. πάντα δὲ τὴν νεφρῶν, ἔρχεται διὰ τῶν ὀρχέων μεσαίτατον ἐς τὸ αἰδοῖον. ἐν χωρέῃ ἐχόπη ὃ ὕδωρ, ἀλλὰ οἱ ἄλλη ὁδός ὅστιν αὐτῆς ἐγγυτάτω. καὶ οἱ ὀξυόνδρωσαντες διὰ τόδε ὀξονειρώσουσιν· ἐπεὶ ὃ ὑγρὸν ἐν τῷ σώματι, διαχεχυμένον ἔη καὶ διάθερμον, εἴτε ὑπὸ καλαπωσίης, εἴτε ὑπὸ ἄλλε τινὸς ἀφρέει. καὶ ἀποκρινομένε ἀπ' αὐτῦ ὁρᾶν πρόσεισι, οἷα περ ἐν τῇ λαγνείῃ. παρὰ γὰρ αὐτῷ ὃ ὑγρὸν τοῦτο ὅπερ ἔχει λαγνεύοντι. ἀλλ' ἄ μοι πρὸς ὀνειρωδεόντων καὶ παντὸς τῦ νοσήματος τί ὅστι, καὶ ὁκόσα ἐργάζεται, καὶ διότι πρὸ λαγνείης. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοῦτο μοι εἰρέαται.

Ex quidem omnia dirigit. At genitura viri excrementum validiſſimum eſt, quòd ab vniuerſo quod in corpore continetur humido proficiſcitur. Huius autem rei iſtud argumentum eſt, validiſſimum quippe excerni, quòd quum rem veneream egimus, tam pauco ſeminis emiſſo, imbecilles ſimus. Res autem ita ſe habet. Venæ & nerui ab vniuerſo corpore ad pudendum producuntur, quibus dum ſubteruntur, & caleſcunt, & implentur, veluti prurigo incidit, vnde vniuerſo corpori tum voluptas, tum calor oboritur. Quum verò pudendum confricatur, & homo mouetur, humidũ in corpore concaleſcit, ac diffunditur, & ex motu agitatur, & ſpumat, atq; ad eundẽ modum quo reliqua omnia humida quũ vehementiùs dimouẽtur, ſpumeſcit. Sic autem & in homine valentiſſima & pinguiſſima portio à ſpumante humido ſecedit, & ad ſpinalem medullã progreditur. Ad eam namq; ex vniuerſo corpore vię concurrũt, & ex cerebro in lumbos, vniuerſum corpus & ſpinalem medullã diffunditur, & ex ea viæ procedunt, vt & ad ipſam humidum adeat, & ex ea ſecedat. At vbi ad hanc ſpinæ medullam genitura peruenerit, procedit ad renes, huic enim via patet per venas. Quod ſi renes exulcerati fuerint, interdũ etiam ſanguis vnà defertur. A renibus autem per medios teſtes ad pudendũ peruenit, neque quà via vrinæ eſt prodit, ſed alia ipſi via eſt huic proxima. Qui per ſomnũ ſemen effundũt tum ideo venerem ſomniãt quum humidũ in corpore diffuſum & excalefactũ ſiue ex vehementi exercitatione, ſiue ex alia quauis cauſa ſpumeſcit; atq; dum ab ipſo excernitur quale in coitu aduertitur, tale quid repræſentat. Patitur namq; per ſe id humidũ, quod in coëunte præſtat. Verùm non mihi de his qui per ſomnum ſemen emittũt, ac de toto morbo, quid ſit, & quæ moliatur, & cur ante coitum ſemen emittatur, ſermo eſt. Sed de his iſta quidem à me dicta ſint.

CAP. II.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 188 sur 276

CAPVT II.

Cur Eunuchi, & pueri, & iuniores virgines venerem non exerceant & cur quibus iuxta aures venæ ſectæ ſunt, ij infœcundi ſint?

AT Eunuchi propterea venerem non obeunt, quòd ipſis genituræ tranſitus aboleatur. per ipſos enim teſtes ei via eſt, & nerui tenues & ſolidi ex teſtibus in pudendum tendunt, quibus erigitur, ac demittitur, iſque in exactione reſcinduntur, proindéque Eunuchi ad venerem inepti ſunt. Quum autem neruos affricant, genituræ viæ obſtructa eſt. Occaleſcunt enim teſtes, ac nerui à callo duri, hebetéſque *redditi*, penem neque intendere, neque laxare poſſunt. Quibuſcunque verò iuxta aures *venæ* ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & emittunt ſemen, ſed paucum, imbecillum & infœcundum. Plurimùm ſiquidem ſeminis à capite ſecundum aures in ſpinalem medullam procedit; ipſe verò tranſitus cicatrice ſectioni inducta ſolidus euaſit. Quum autem pueris venæ exiles ac repletæ ſint, genituram migrare prohibent, neque prurigo eodem modo excitatur, neque propterea in corpore humidum ad ſeminis excretionem concutitur: virginibus quoque eandē ob cauſam priuſquam adoleuerint, menſes minimè prodeunt. Vbi verò incrementum inierint tum virgo tum puer, venæ quæ ad pueri pudendum & virginis vterum feruntur, incremento ampliores magiſque meabiles euadunt, & aperiuntur, atque via, tranſitúſque per illarum anguſtias patet, túncque humidum etiam concuſſionem habet, nam & ſpatia ampliora, in quibus concutiatur habet, pueróque quum adultus fuerit, ob eam cauſam & virgini menſtrua prodeunt. Atque hæc mihi ſic demonſtrata ſunt. At genitura ab vniuerſo corpore, & á ſolidis, & à mollibus, & ab vniuerſo totius corporis humido ſecerni aſſeuero. Sunt autem quatuor humidi ſpecies, ſanguis, bilis, aqua, & pituita. Tot enim ſpecies ſibi congenitas habet homo, à quibus morbi fiunt, vel etiam ex morbis dijudicationes. Atque hæc mihi quidem de genitura dicta ſunt, vnde, & quomodo, & quam ob cauſam procreetur, quibus genitura non ſit, & quare non ſit, atque de virginum menſtruis.

CAPVT III.

Quod mulier ad liberorum generationem ſemen conferat.

QVum autem mulieribus in coitu confricatur pudendum, vterúſque commouetur ipſis veluti prurigo incidit, reliquóque corpori voluptas, calórque oboritur. Emittit autem & mulier è corpore genituram, interdum quidem in vterum, ac tum vterus humidus redditur; nonnunquam verò foràs, ſi plùs æquo vterus dehiſcat. Et oblectatur *mulier*, vbi coire cœperit, toto tempore quoad vir ipſum ſemen emiſerit. Verùm ſi coitum mulier vehementiùs appetat, *ſemen* priuſquam vir emittit, neque reſiduo deinceps peræquè delectatur: Sin verò venere non concitetur, ſimul cum viro delectari deſinit. Atque ita *ſe res* habet. Quemadmodum ſi quis in aquam feuentem alteram frigidam affundat, *illa* feruere ceſſat: ſic etiam viri ſemen in vterum illapſum, mulieris

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Διότι οἱ εὐνοῦχοι, & οἱ παῖδες, καὶ αἱ παρθένοι νεώτεραι οὐ λαγνεύουσι; καὶ διότι οἱ πρὸ οὗ τετμημένοι ἄγονοι;

Οἱ δὲ εὐνοῦχοι διὰ ταῦτα οὐ λαγνεύουσιν, ὅτι σφέων ἡ ἔξοδος ἀμαλδυνέεται τῆς γονῆς. ἔστι γὰρ δι' αὐτῶν τῶν ὀρχίων ἡ ὁδός. καὶ νεῦρα τείνει λεπτὰ καὶ πυκνὰ, εἰς ὃ αἰδοῖον ἐκ τῶν ὀρχίων, οἷσιν ἀείρεται καὶ κάθιεται. καὶ ταῦτα ἐν τῇ τομῇ ἀποτέμνεται, διότι καὶ οὐκ ἂν ἀπαρτίσειαν οἱ εὐνοῦχοι ἔτι. τῶν δὲ τάδε ἐκτελεόντων, ἡ ὁδὸς τῆς γονῆς ἐμπέφραγται. πωρεοῦνται γὰρ οἱ ὄρχιες· καὶ τὰ νεῦρα σκληρὰ καὶ μετὰ μανότητα ἐκ τοῦ πώρου, οὐ δύναται τείνειν & χαλᾶν. ὁκόσοι δὲ πρὸ οὗ τετμημένοι εἰσὶν, οὗτοι λαγνεύουσι μὲν καὶ ἀφιᾶσιν· ὀλίγον δὲ, καὶ ἀσθενές, καὶ ἄγονον. χωρεῖ γὰρ ὃ πλεῖστον τῆς γόνου, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς παρὰ τὰ οὐλα, εἰς τὸ νωτιαῖον μυελόν. αὕτη δὲ ἡ ὁδὸς ἐκτὸς τῆς ὠμῆς οὐλῆς γλωμώδης, ὥσπερ γέγονε. τοῖσι δὲ παιδίοισι, λεπτὰ τὰ φλέβια ἐόντα καὶ πληθωρώδεα, κωλύει τὴν γονὴν ἰέναι. καὶ ὁ κνησμὸς, οὐκ ὀμοίως παραγίνεται. διὰ ταῦτα δὲ καὶ κλονέεται ἐν τῷ σώματι ὃ ὑγρὸν, ἐς ἀπόκρισιν τῆς γονῆς. καὶ τῇσι παρθένοισι μέζεις αἱ νέαι ἐοῦσιν, οὐ χωρεῖ τὰ καταμήνια, διὰ αἷμα ὃ αὐτό. ἐπὴν δὲ αὐξωνται καὶ παρθένος καὶ παῖς, αἱ φλέβες αἱ ἐς ὃ αἰδοῖον τείνουσαι τῶν παιδὸς, καὶ τὸ παρθένου, καὶ ἐπὶ τὰς μήτρας, εὐρέαι γίνονται· ἀπὸ τῆς αὐξης, καὶ τρωσιῶνται, καὶ ὁδὸς καὶ ὁδοὶ διὰ γενῶν γίνεται. καὶ ὃ ὑγρὸν κλόνησιν τότε ἴσχει. εὐρυχωρείη γὰρ οἱ τότε ἤδη, ἔνθα κλονήσεται. καὶ τῷ παιδὶ χωρεῖ, ἐπὴν ἀνδρὸς ᾖ, διὰ τόδε καὶ τῇ παρθένῳ τὰ καταμήνια. ταῦτα δέ μοι οὕτως ἀποπέφανται. τὴν δὲ γονὴν φημὶ ἀποκρίνεσθαι ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ τῶν τερεῶν, καὶ ἀπὸ τῶν μαλακῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ παντὸς τοῦ ἐν τῷ σώματι. εἰσὶ δὲ τέσσαρες ἰδέαι τοῦ ὑγροῦ· αἷμα· χολὴ· ὕδωρ, καὶ φλέγμα. τοσαῦται γὰρ ἰδέαι ἔχει ξυμφυέας ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑωυτῷ, καὶ ἀπὸ τουτέων αἱ νόσοι γίνονται, ἢ αἱ ἐκ νόσων διακρίσιες. καὶ ταῦτα μὲν εἰρέαται μοι περὶ γονῆς, ὁκόθεν γίνεται, καὶ ὅκως, καὶ διότι, καὶ οἷσιν οὐ γίνεται ἡ γονὴ, καὶ διότι οὐ γίνεται, καὶ περὶ καταμηνίων παρθένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Οτι ἡ γυνὴ συμβάλλεται πρὸς τὴν τεκνογονίαν σπέρμα.

Ησι δὲ γυναιξὶν ἐν τῇ μίξει τερπομένου τοῦ αἰδοίου, καὶ τῶν μητρέων κινουμένων, ὥσπερ κνησμὸν ἐμπίπτειν ἐς αὐτὰς, καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι ἡδονὴν καὶ θέρμην παρέχειν. μεῖζει δὲ καὶ ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ σώματος· ὅτε μὲν ἐς τὰς μήτρας, αἱ δὲ μῆτραι ἰκμαλέαι γίνονται, ὅτε δὲ καὶ ἔξω, ἢν χάσωσιν αἱ μῆτραι μᾶλλον τοῦ κατεργοῦ. καὶ ἤδεται, ἐπὴν ἄρξηται μίσγεσθαι ἀπὸ παντὸς τοῦ χρόνου, μέζεις ἂν αὐτὴν μεθῇ ὁ ἀνὴρ· κὴν μὲν ὀργᾷ ἡ γυνὴ μίσγεσθαι, πρόσθεν τοῦ ἀνδρὸς ἀφίησι. καὶ ὃ λοιπὸν οὐκ ἔτι ὁμοίως ἥδεται ἡ γυνή. ἢν δὲ μὴ ὀργᾷ, σπουδῇ τῷ ἀνδρὶ ἥδομένη· καὶ ἔχει οὕτως, ὥσπερ εἴ τις ἐπὶ ὕδωρ ζέον, ἕτερον ψυχρὸν ὕδωρ ἐπιχέῃ, παύεται ὃ ζέον, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ πεσοῦσα τοῦ ἀνδρὸς ἐς τὰς μήτρας, σβέννυσι τὴν

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 189 sur 276

θέρμιν, καὶ τὴν ἡδονὴν τὸ γυναικός. ἔξαυσις δὲ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ θέρμη ἅμα τῇ γονῇ πιπτούσῃ εἰς τὰς μήτρας, ἔπειτα λήγει· ὥσπερ εἴ τις ὑπὲρ φλόγα οἶνον ὑπτιάσῃ, σταδαίη μὲν ἔξαυσις τὴν φλόγα καὶ αὔξεσις δι' ὀλίγου, μέχρι τὸ ὑπερχυσιν τοῦ οἴνου, ἔπειτα λήγει. ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ γυναικὶ ἡ θέρμη ἔξαυσις μέχρι τοῦ γόνου τοῦ ἀνδρὸς, ἔπειτα λήγει. ἧσσον ἢ πολλῷ ἥδεται ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς, ὃν τῇ μίξει. πλείονα δὲ χρόνον, ὁ ἀνὴρ. διότι ἢ μᾶλλον ὁ ἀνὴρ ἥδεται, ἀποκρίνεται αὐτῷ ἔξαπίνης ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ἀπὸ καρδίης ἰσχυροτέρης, ἢ τῇ γυναικί. ἔχει δὲ τόδε οὕτως τῇσι γυναιξίν· ὦ μὴν μισγονται ἀνδράσι, μᾶλλον ὑγραίνονται· ὦ δὲ μὴ, ἧσσον. ἅμα μὲν αἱ μῆτραι, ἵκμαλέαι γίνονται ὑπὸ τῇ μίξει. καὶ ἅ ξηραὶ ἐοῦσαι μᾶλλον τοῦ κανονὸς, συρρέφονται ἰσχναί. συρρεφόμεναι δὲ ἰσχναὶ, πόνον παρέχουσι τῷ σώματι. ἅμα δὲ ἡ μίξις τὸ αἷμα θερμαίνουσα καὶ ὑγραίνουσα, ποιέει ὁδὸν ῥηϊτέρην τοῖσι καταμηνίοισι. τοῖσι δὲ καταμηνίων μὴ χωρεόντων, τὰ σώματα τῶν γυναικῶν ὀδυνώδεα γίνονται. διότι δὲ ὀδυνώδεα γίνονται, εἰρήσεται μοι ὑπὸ τῶν γυναικείων νούσων. καὶ ταῦτα μὲν μοι εἰρέαται ἐς τοσοῦτο.

A calorem & voluptatem extinguit. Exerit autem voluptas, & calor, simul ac semen in vterum decidit, deinde desinit, quemadmodum siquis flammæ vinum affundat, primùm quidem contingit flammam attolli, ac paulatim ad vini affusionem increscere, deinde cessare: eodem modo & in muliere calor ad viri semen attollitur, postea desinit. At multò parciùs mulier quàm vir in concubitu oblectatur, sed vir tempore diuturniori. Propterea verò uir magis oblectatur quia ei derepente *semen* ab humido concussu vehementiori, quàm mulieri secernitur. Sic autem se res habent mulierem, si quidem *ipsæ* cum viris coeant, magis sanæ sunt; si non,
B minùs. Protinus siquidem vteri humidi fiunt in coitu, qui si plùs æquo sicci sint, vehementer contrahuntur, vehementer verò contracti corpori dolorem afferunt, simul autem coitus sanguinem calefaciens & humectans viam mensibus faciliorem efficit; menstruis verò non prodeuntibus mulierũ corpora morbis obnoxia redduntur. Quare autem morbis obnoxia fiãt, in morbis mulierũ à me disseretur. Atque hæc quidem mihi hactenus dicta sint.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὅπως γινώσκῃ γυνὴ ὅτεῳ ἐν γαστρὶ λάβοι, καὶ ὅτι ἐν ᾧ ἀνδρὶ καὶ ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἀσθενὴς καὶ ἰσχυρὰ ἔνεστιν;

C

CAPVT IV.

Quomodo cognoscit mulier quum in vtero conceperit, & quod in viro & in muliere imbecillius, ac robustius sit semen?

Ἐπεὶ δὲ μέλλῃ ἡ γυνὴ, ὦ μὴ δὴ μὴ μέλλῃ λήψεσθαι παρὰ ἑωυτὴν, παρὰ τὴν ἔξω χορέῃ ἔξω ἡ γονὴ ἀπ' ἀμφοτέρων, ὁκότεροι ἡ γυνὴ ἐθελήσῃ. ὦ δὲ μέλλῃ λήψεσθαι, οὐ χορέει ἔξω, ἀλλ' ἐμμένει ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἡ γονή. αἱ γὰρ μῆτραι δέχονται καὶ σώζουσαι, ἕλκουσιν ἐν ἑωυτῇσιν, ἅτε συναδίνος τοῦ σώματος ἐόντος τὸ ἰκμαδέος, καὶ μίσγεται ὁμοῦ, τό, τε ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλθὸν, καὶ ὃ ἀπὸ τῆς γυναικός· καὶ ὦ ἡ γυνὴ τόκων ἔμπειρος ἔῃ, καὶ ξυνοήσῃ ὁκότε ἡ γονὴ μὴ ἔξελθῃ ἀλλ' ἐμμείνῃ, εἰδήσει ἢ ἡμέρῃ ἔλαβεν ἐς ἑωυτήν. ἔχει δὲ οὕτως καὶ τόδε. ὁτὲ μὲν ἰσχυρότερον ἔῃσι τὸ μεμιγμένον ἀπὸ τῆς γυναικὸς, ὁτὲ δὲ ἀσθενέστερον· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ὡσαύτως. καὶ ἔστι καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ, τὸ μὲν θῆλυ σπέρμα καὶ τὸ ἄρσεν. καὶ ἐν τῇ γυναικὶ ὁμοίως. ἰσχυρότερον δὲ ἔῃσι τὸ ἄρσεν τοῦ θήλεος. ἀνάγκη οὖν ἐστὶ τὸ ἰσχυρότερον σπέρμα γίνεσθαι. ἔχει δὲ καὶ τόδε, οὕτω. ὦ μὲν ἀπ' ἀμφοτέρων τὸ σπέρμα ἰσχυρότερον ἔλθῃ, ἄρσεν γίνεται τὸ ἐκκύημον· ὦ δὲ ἀσθενὲς, θῆλυ. ὁκότερον δ' ἂν κρατήσῃ κατὰ πλῆθος, ἐκεῖνο καὶ γίνεται. ὦ μὲν γὰρ πολλῷ πλέον τὸ ἀσθενὲς σπέρμα ἢ τοῦ ἰσχυροτέρου, κρατέεται τὸ ἰσχυρὸν, καὶ μιχθὲν τῷ ἀσθενεῖ, ἐς θῆλυ τρέπεται. ὦ δὲ πλέον ἔῃ τὸ ἰσχυρὸν τοῦ ἀσθενέος, κρατῆσῃ τε τὸ ἀσθενὲς, ἐς ἄρσεν τρέπεται. ὥσπερ εἴ τις κηρὸν καὶ πίτταν μίξας ὁμοῦ, πλέον ποιήσας τὸ πίτταν, πήξειεν πρὸς πῦρ, μέλλοις μὲν ὑγρὸν ἔσεσθαι, οὐ μὴν δηλόν γε εἶναι τὸ κρατέον. ἐπεὶ δὲ παγῇ, τότ' ἐμφανὲς γίνεται, ὅτι κρατέει τὸ πίτταν τοῦ κηροῦ κατὰ πλῆθος. οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἄρρεν τε τοῦ θήλεος ἡ γονή. ξυμβάλλεσθαι δὲ χρὴ, ὅτι καὶ ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ ἔστι γόνος καὶ θῆλεος καὶ ἄρσενος, τοῖσιν ἐμφανέσι γινομένοισι. πολλαὶ γὰρ γυναῖκες ἤδη ἐθηλυτόκησαν πρὸ ἀνδράσιν ἰδίοις· ἄλλαι δὲ ἑτέροις ἀνδράσιν ἐλθοῦσαι, ἐκουρητόκησαν. καὶ οἱ ἄνδρες οἱ αὖθις κείνοι, πρὸ οἵων ἐθηλυτόκεον αἱ γυναῖκες, ἑτέρων γυναικῶν ἐς μίξιν ἀφιγμένοι, ἄρσενα γόνον ἐποίησαν· καὶ οἵων ἄρσεν γένος ἐγίνετο, ἐς ἑτέρας γυναῖκας μιχθέντες, θῆλυ γόνον ἐποίησαν.

D

E

F

QVum autem colerit mulier, siquidem mulier minimè conceptura sit, pro more foràs prodit semen ab vtroque *emissum*, quum mulier voluerit. Si verò conceptura sit, foràs non exit, sed in vtero manet semen. Vterus namque exceptum ac concluſum semen in se continet, tanquam conuulso ob humiditatem eius oſculo, simúlque miſcentur tum quod à viro, tum quod à muliere prodiit. Quòd si mulier partum experta fuerit, & animadueterit quando genitura non exciderit, sed intùs remanserit, sciet qua die in se conceperit. Sic quoque se res habet. Interdum quidem validius est *semen* quòd à muliere emittitur, quandóque verò imbecillius. Similiter quoque quòd vir eiaculatur. Et in viro tum muliebre tum masculum semẽ est. Similiter quoque in muliere. Masculeum verò fœmineo validius est. Marẽ itaque à validiori fœmine procreari neceſse est. Hoc quoque modo se res habet. Si ab vtroque semen validius prodierit, mas partu edetur; si imbecillũ, fœmina. Vtrũcúmque verò copia præualuerit, illi & *simile* procreatur. si namque multò maiore copia imbecillius sperma fit validiori, euincetur validum, & debili permixtum in fœminam transit. Si verò validum imbecillo vberius fuerit, superatur imbecillum, ac in marem transfertur. Quemadmodum siquis ceram seuúmque simul miscuerit, plúsque seui coëgerit, eáque ad ignem liquefaciat, dum quidem liquida fuerit, quod *horum* superet manifestum non est, vbi verò concreta fuerint, tunc quod seuum ceram copia superet, conspicuum est. Sic maris & fœminæ se habet genitura. Quòd autem & in muliere & in viro tum fœmineum tum masculum semen sit, ex his quæ manifestè contingunt, coniicere licet. Pleræque enim mulieres ex propriis viris filias continuò pepererunt, verùm cum aliis viris congressæ, filios genuerunt. Et viri illi ipsi ex quibus mulieres filias peperere, aliarum mulierum congressum adeuntes masculam prolem pepererunt, & quibus masculà soboles procreabatur, ij cũ aliis mulieribus congressi fœmineum sexum ediderunt.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 190 sur 276

Sic ratio declarat tum virum, tum fœminam & fœmineum & maſculum ſemen habere. Nam qui fœmineam ſobolem edebant, in iis quod erat validius, *ſemen* ab imbecillioris copia ſuperabatur, & fœminæ generabantur. Qui verò filios pariebant in iis ſuperabatur imbecillius, marésque procreabantur. At *ſemen* id non ſemper ab eodem viro validum procedit, imò neque imbecillum perpetuò, ſed aliàs aliud, & in muliere ad eundem modum ſe habet, vt minimè mirum videatur eaſdem mulieres, eoſdémque viros & maſculam & fœmineam ſobolem gignere. Atque eodem modo in brutis quæ de fœmineo & maſculo ſemine *dicta ſunt* ſeſe habent. Et *quod* ad ſemen ipſum *ſpectat* tum fœminæ, tum viri, id ab vniuerſo corpore prodit, & ab imbecillibus imbecillum, & à validis validum, eodémque modo fœtui diſtribui neceſſe eſt.

A οὕτως ὁ λόγος ἐρέει καὶ τ' ἀνδρα, καὶ τὴν γυναῖκα, ἔχειν καὶ θῆλυ γόνον, καὶ ἄρσενα, τοῦτο μὲν τοῖσιν ἐθηλυτόκεον, ἐκρατέετο ὃ ἰσχυρότερον, πλέονος γλωμῶ τῆ ἀσθενέος, καὶ ἐγίνετο θήλεα. τοῦτο δὲ τοῖσιν ἐκουροτόκεον, ἐκρατέετο ὃ ἀσθενέστερον, καὶ ἐγίνετο ἄρσενα. χωρέει δὲ οὐκ ἀεὶ τοῦτο ἀπὸ τῆ αὐτέου ἀνδρὸς ἰσχυρή· ἀλλ' οὐδὲ ἀσθενὴς ἐς ἀεί. ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλοίη. καὶ ὅτι τῆς γυναικὸς οὕτως ἔχει· ὡς μὴ θαυμάζειν τὰς αὐτὰς γυναῖκας, καὶ τοιὴς αὐτοῖς ἄνδρας, γόνον καὶ ἄρσενα καὶ θῆλυ ποιέειν. ἔχει δὲ καὶ τοῖσι κτιλώεσιν οὕτως, τὰ αὐτὰ γονῆς θήλεος καὶ ἄρρενος. καὶ ἐν αὐτῆ σφι τῆ γονῆ, διέρχεται καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῆ ἀνδρὸς, ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ τῶν ἀσθενέων, ἀσθενὴς, καὶ ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν, ἰσχυρή. καὶ τῷ τέκνῳ οὕτως ἐστὶν ἀνάγκη, ἀποδίδοσθαι.

B

CAPVT V.

Cur & vnde liberi parentibus ſimiles, ac diſſimiles; tenues ac imbecilles; maiores & minores naſcantur?

ET, vndecunq; plùs ex viri quàm mulieris corpore ad genituræ acceſſerit, fœtus ille patri magis erit ſimilis; vndecunq; verò ex mulieris corpore plùs prodierit, ille partus manifeſtiùs matri aſſimilabitur. Neque verò fieri poteſt, partũ in omnibus matri ſimilẽ eſſe, patri verò nulla in re; aut contra, neq; alteri in aliquo ſimilẽ eſſe, ſed vtrique aliqua in re ſimilẽ eſſe neceſſe eſt, ſiquidẽ ab vtriſq; corporibus ſemen ad fœtum *procreandum* procedit. Vter autem plùs & ex pluribus corporis partibus ad ſimilitudinem contulerit, illi *fœtus* pluribus in rebus ſimilis erit. Ac interdum contingit, vt filia genita in pluribus patri quàm matri multò ſit ſimilior & filius natus nonnunquã matri quàm patri magis ſimilis exiſtat. Atque hæc à me *prodita* tot prioris ſententiæ fidem faciunt, tum in muliere, tum in viro & maſculam & fœmineam genituram ineſſe. At iſtud quoq; euenit. Datur interdum tenues ac imbecilles fœtus ex patre & matre craſſis ac robuſtis procreari. Quòd ſi multis iam editis liberis id eiuſmodi accidat, vel fœtum in vtero ægrotaſſe perſpicuũ eſt, vel etiã à matre aliquid eius incrementi foràs prodiiſſe, vtero nimium dehiſcente, proindéq; debilem editum eſſe. Animantiũ autẽ quodcũque pro viriũ ſuarũ ratione ægrotat. At ſi omnes liberi imbecilles extiterint, vteri cauſæ ſunt, quum plùs æquo anguſtiores exiſtunt. Si namque amplum nõ habeant ſpatiũ, in quo fœtus nutriatur, fœtũ ipſum tenuem fieri neceſſe eſt, quippe qui ſatis amplo ad incrementum ſpatio non ſit donatus. Si verò amplius habeat ſpatiũ, neque ægrotet fœtus, cõſentaneũ eſt ex magnis parẽtibus magnã ſobolem procreari. Ita verò *ſe res* habet. Quemadmodum ſiquis cucumerẽ qui defloruerit, paruulũ tamẽ exortu, & adhuc in cucumerario iacentẽ in hauſtrũ *vas anguſtum* impoſuerit, is æqualis ac ſimilis hauſtri ipſius cauitati euadet. At ſiquis in vas amplum imponat quod & commodè cucumerẽ capere poſſit, ſed nõ multò admodũ maius quàm pro cucumeris natura ſit, æqualis etiam ac ſimilis vaſis ampli cauitati erit cucumis, adæquat enim incremẽto vaſis capacitatẽ. Sed propè omnia quæ nata creſcũt, eodẽ modo ſeſe habent *ac proueniunt* quo quisipſa coegerit. Sic ſanè & in puero ſe res habet; ſi loci quidem amplitudo ipſi in incremento contigerit, maior, ſi loci anguſtia, minor euadit.

C

D

E

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Διότι καὶ ὁκόθεν τὰ τέκνα τοῖς πατράσιν ἔοικε, καὶ τὰ λεπτὰ, καὶ ἀσθενέα, καὶ τὰ μείζονα, καὶ ἐλάσσονα γίνεται;

ΚΑΙ ὁκόθεν ἀπὸ τῶ σώματος τῶ ἀνδρὸς πλέον ἔλθῃ ἐς τὴν γονὴν, ἢ τ' γυναικὸς, ὃ τέκνον κεῖνο κάλλιον ἔοικε τῷ πατρί· ὁκόθεν δὲ πλέον ἔλθῃ ἀπὸ τῆς γυναικὸς τῶ σώματος, κεῖνο ὃ τέκνον κάλλιον ἔοικε τῇ μητρί. ἔστι δὲ ὅτε οὐκ αὐξανόμενα πάντα τῇ μητρὶ ἐοικέναι, τῷ δὲ πατρὶ μηδὲν, ἢ ὃ ἀναντίον τούτου, μήσῃ ἑτέρῳ ἐοικέναι μηδέν· ἀλλ' ἀμφοτέροισιν, ἀνάγκη τις ἐστὶν ἐοικέναι τινί. εἴτ' ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων, ὃ σπέρμα χωρέῃ ἐς ὃ τέκνον. ὁκότερος δ' ἂν πλέον ξυμβάλληται ἐς ὃ ἐοικέναι καὶ ἀπὸ πλείονων χωρίων τῶ σώματος, κείνῳ τὰ πλείονα ἔοικε. καὶ ἔστιν ὅτε δυνατὴν γλωμῶν, τὰ πλείονα ἔοικε κάλλιον τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρί. ὃ κοῖλος γλωμός. ἔστιν ὅτε κάλλιον ἔοικε τῇ μητρὶ, ἢ τῷ πατρί. καὶ ταῦτά μοι καὶ τοσαῦτα ἔστω ἰσόρροπα τῷ πρόσθεν λόγῳ, ὅτι ἔνεστι καὶ ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ, καὶ θῆλυ γονὴν, καὶ ἄρσενα γίνεσθαι. γίνεται δὲ καὶ τόδε. ἔστιν ὅτε τὰ τέκνα λεπτὰ καὶ ἀσθενέα γίνεται, ἐκ παθέος ὃ μὴ ἐὸς παχέων τε καὶ ἰσχυρῶν ἐόντων. κἠν πολλῶν ἤδη γλωμῶν τῶν παιδίων τοιοῦτο γέγονε, δῆλον ὅτι ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐνόσησε τὸ ἔμβρυον, καὶ ἀπὸ τῆς μήτρης, ἢ τῆς αὐξῆς αὐτῆ ἔξω πρήει, τῶν μητρέων χαμουσέων μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενὲς ἐγένετο. νοσέει δὲ τῶν ζώων ἕκαστον, κατὰ τὠυτὸ ἰσχνὸν ἑωυτῷ. ἐὼν δὲ πολλὰ τὰ γλωμώδεα παιδία ἀσθενέα εἴη, αἱ μῆτραι αἰτίαι εἰσὶ, ξηρώτεραι ἐοῦσαι τοῦ κανονικοῦ. ἐὼν γὰρ μὴ ἔχῃ ὑγρυγρείου, ἔνθα ὃ ἔμβρυον τραφείη, ἀνάγκη ἐστὶν ὃ ἔμβρυον αὐτὸ λεπτὸν γλωέσθαι, ἅτε οὐκ ἔχον τῇ αὐξῃ ὑγρυγρείου· ἐὼν δὲ ἔχῃ ὑγρυγρείου, καὶ μὴ νοσήσῃ, ὀπτιφικὲς ἐστὶ, μεγάλων τοκέων μέγα τέκνον γίνεσθαι. ἔχει δὲ οὕτως, ὥσπερ εἴ τις σίκυον ἤδη ἀπωθηκότα, ἐόντα δὲ νεογνὸν, καὶ τροφσόντα τοῦ σικυηλάτου, θείη ἐς ἀρυσῆρα, ἔχοντα ἴσος τῷ ἀρυσῆρος τοῦ κοίλου καὶ ὅμοιος. ἐὼν δὲ τις εἰς ἄπλος ᾖ μέγα, ὅτι καὶ ὀπτιφικὲς ἐστὶ σίκυον χαδῆν, ἀλλὰ μὴ πολλῷ κάρτα μεῖζον τῆς φύσιος τῷ σικύου, ἴσος ἔσται ὁ σίκυος τῷ ἄπλεος τοῦ κοίλου, καὶ ὅμοιος· ἐλλείψει γὰρ ὃν τῇ αὐξῃ τοῦ κοίλου τῷ ἄπλεος. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ γλώμεα τὰ φυόμενα οὕτως ἔχει, ὁκοῖς αἱ ὗς κατοφαγκίσῃ αὐλαί· οὕτω δὴ ἔχει καὶ τοῦ παιδίου, ἐὼν μὲν ὑγρυγρείη οἱ ἐν τῇ αὐξῃ, μεῖζον γίνεται. ἐὼν δὲ ξηροχωρείη, ἔλασσον.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 191 sur 276

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Διότι καὶ ὁκόθεν πεπηρωμένα, καὶ ἐκ πεπηρωμένων ἀνθρώπων ὑγιέα, καὶ πεπηρωμένα τίκτεται τὰ παιδία;

ΤΟ δὲ πηρωθὲν ἐν τῇσι μήτρῃσι παιδίον, φημὶ αὐτὸ, ἢ φλασθὲν πηρωθῆναι, τῆς μητρὸς πληγείσης κατὰ τὸ ἔμβρυον, ἢ πεσούσης, ἢ ἄλλου τινὸς βιαίου παθήματος προσγενομένου τῇ μητρί. ἢν δὲ φλασθῇ, ταύτῃ πηροῦται τὸ παιδίον. ἢν δὲ μᾶλλον φλασθῇ τὸ ἔμβρυον, τοῦ ὑμένος ῥαγέντος τοῦ περιέχοντος αὐτὸ, φθείρεται τὸ ἔμβρυον· ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ τοιῷδε πηροῦται τὰ παιδία, ἐπὴν ἐν τῇσι μήτρῃσι κατὰ τὸ χωρίον καθότι καὶ ἐπηρώθη στενὸν ἔη, ἀνάγκη ἐν στενῷ κινθυμένου τοῦ σώματος, πηροῦσθαι κατ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον, ὥσπερ καὶ τῶν δένδρων ἅσσα ἐν τῇ γῇ ἐόντα, μὴ ἔχῃ εὐρυχωρίην, ἀλλ' ὑπὸ λίθου ἢ ὑπό τινος ἄλλου ἀποληφθῇ, ἀνάτελλον σκολιὸν γίνεται. ἢ τῇ μὲν παχὺ, τῇ δὲ λεπτόν. οὕτω δὴ ἔχει κἀν τῷ παιδίῳ γίνεσθαι, ἢν ἐν τῇσι μήτρῃσι κατά τι τοῦ σώματος, στενώτερον εἴη ἕτερον τοῦ ἑτέρου. ὅτι καὶ ἐκ πεπηρωμένων ἀνθρώπων, ὑγιέα τίκτονται τὰ παιδία, ὡς ἐπὶ πλεῖστον συμβαίνει. ἔχει γὰρ τὸν ἀριθμὸν πάντα τὸ πεπηρωμένον τῷ ὑγιεῖ, ἐπὴν δέ τι οἱ νόσημα προσπέσῃ, καὶ τοῦ ὑγροῦ αὐτῷ, ἀφ' οὗ σπέρμα γίνεται, τέσσαρες ἰδέαι ἐοῦσαι. ὁκόσαι ἐν φύσει ὑπῆρξαν, τὴν γονὴν οὐχ ὅλην παρέχουσιν. ἀσθενέστερον δὲ τὸ κατὰ τὸ πεπηρωμένον. οὐ θαῦμα δέ μοι δοκέει, καὶ πηρωθῆναι. καθάπερ ὁ τοκεύς. ταῦτα δέ μοι εἰς τοῦτο εἰρέαται. ἀναβήσομαι δ' αὖθις ὀπίσω, εἰς τὸν λόγον ὃν ἔλεγον.

B

CAPVT VI.

Cur & vnde mutilati, & ex mutilatis hominibus sani & integri, etiam mutilati liberi nascuntur?

AT verò mutilatũ in vtero puerum censeo aut collisum mutilari matris circa fœtũ percussæ ictu, vel lapsu, vel alio quodam violento affectu matri oborto. Quâ verò parte colliditur, eâ mutilatur puer. Si verò vehementiùs collidatur fœtus, ruptâ eâ quæ eum complectitur membrana, fœtus abortiuus perit. Quin & alia huiuscemodi causa mutilantur pueri, quum vteri regio, quâ parte mutilati sunt, angusta fuerit; necesse est corpus quod angusto in loco mouetur, illic mutilum fieri. Quemadmodum etiam arbores quæcunque in terra sunt, neque satis amplum spatium habent, sed à lapide, vel aliâ quapiam re coguntur, quum exoriuntur, tortuosæ euadunt, aut parte vna crassæ, altera tenues: sic certè in puero fieri contingit, si in vtero parti cuidam corporis spatium alterum altero angustius fuerit. Quod autem ex mutilatis hominibus sani & *integri* pueri nascantur, vt plurimum accidit: habet enim mutilatum numero omnia, perinde ac sanum. Verùm vbi ipsi *parenti* aliquis morbus acciderit, & humidi ipsius, ex quo semen oritur, species quatuor quæ natura insunt genituram non vniuersam exhibeant, sed imbecilliorem ad mutilatam partem, haud mirum mihi videtur, si vt parens *ita & fœtus* mutiletur. At hæc mihi ea de re dicta sunt. Rursus autem ad eam quã disserere proposui, quæstionẽ postea reuertar.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 192 sur 276

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΣΠΕΡΜΑΤΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.
GALENI DE SEMINE LIBER PRIMVS.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΩΤΟΥ.

Τὴν τοῦ σπέρματος οὐσίαν τε καὶ τὴν φύσιν διδάσκει· καί τινα τρόπον, καὶ διὰ τῶν ὀργάνων τοῦτο εὐάρμοστον ὡς τὸ ζῶον διαπλάττεσθαι.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Docet ſubſtantiam, & naturam ſeminis, & quo pacto, & quibus inſtrumentis id aptum ſit ad animal formandum.

CAPVT PRIMVM.

Hippocratis & Ariſtotelis diſſenſio in facultate ſeminis dijudicanda.

QVIS vſus, & quæ facultas eſt ſeminis? Num duorum principiorum materialis & efficientis rationem habet, quemadmodum Hippocrates arbitratus eſt? an alterius tantùm, efficientis, vt autumat Ariſtoteles, qui principium quidem motus ab ipſo manare in menſtruum exiſtimat, non tamen ex eo animal formari concedit? Æquum igitur eſt tantorum virorum diſſenſionem conſiderare ac dijudicare, *eámque* non probabilibus rationibus, quibus plurimi tum Medici, tum Philoſophi delectantur, committere, ſed & ex euidentibus, & per euidentia demonſtrare. Quum autem ab experientia ſingulorum quæ in quæſtionem cadunt, etiam Ariſtoteli videantur ſumendæ eſſe ad demonſtrationem ſumptiones, id primùm accuratè perpendamus, vtrũ concepturis intùs maneat ſemen, an etiam ſimul excernatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ιπποκράτους τε καὶ Αριστοτέλους διαφωνία ἐν τῷ διακρίνειν τὴν τοῦ σπέρματος δύναμιν.

A ΤΙΣ ἡ χρεία, καὶ τίς ἡ δύναμίς ἐστι τοῦ σπέρματος; ἆρά γε λόγον ἔχει δυοῖν ἀρχαῖν, ὑλικῆς τε καὶ δραστικῆς, ὡς Ιπποκράτης ὑπελάμβανεν; ἢ τῆς ἑτέρας μόνης, τῆς ποιητικῆς, ὡς Αριστοτέλης οἴεται, ἀρχὴν μὲν κινήσεως ὑπ' αὐτοῦ γίνεσθαι τῷ καταμηνίῳ νομίζων, οὐ μὴν ἐξ αὐτοῦ διαπλάττεσθαι τὸ ζῶον συγχωρῶν; ἄξιον οὖν ἐπισκέψασθαι, καὶ διακρῖναι τηλικούτων ἀνδρῶν διαφωνίαν, οὐ πιθανοῖς ἐπιτρέψαντες λόγοις, οἷς οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων χαίρουσιν, ἀλλ' ἐξ ἐναργῶν τε, καὶ δι' ἐναργῶν ἀποδεικνύντες. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς περὶ ἑκάστου B τῶν ζητουμένων ἐμπειρίας, οἴεται χρῆναι καὶ Αριστοτέλης εἰς τὰς ἀποδείξεις λαμβάνεσθαι τὰ λήμματα, πρῶτον τοῦτο ἐπισκεψώμεθα ἀκριβῶς, πότερον ἔνδον μένει τὸ σπέρμα ταῖς μελλούσαις κυίσκειν, ἢ καὶ συνεκκρίνεται.

CAPVT II.

Triplici ratione demonſtrat vterum in ſe viri ſemen attrahere, amplecti, ac continere ſi conceptura ſit mulier.

TRIPLICEM autem obſeruationem facere licet; *Priorem* quidem euidentiſſimam, quam ego ac multoties feci, quum equos, canes, aſinos, vaccas, capras, & oues obſeruaui; an aliquando poſt coitum ſemen retineant, vel ſemper excernant. Quamprimum itaque mihi ac per initia ab eiuſmodi rerum peritis diuulgatum eſt,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τριπλῇ ἐπισκέψει ἀποδεικνύει τὴν μήτραν πρὸς ἑαυτὴν τὸ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα ἕλκειν, καὶ περιπτυσσομένην κατέχειν, εἰ μέλλοι κυίσκειν ἡ γυνή.

C ΤΡΙΤΗΝ δ' ἐγχωρεῖ ποιήσασθαι τὴν ἐπίσκεψιν, ἐναργεστάτην μὲν, ἣν πολλάκις κἀγὼ ἐποιησάμην, ἵππους τε, καὶ κύνας, καὶ ὄνους, καὶ βοῦς, αἶγάς τε εἰ πρόβατα παραφυλάξας, εἰ κατέχει σπέρμα ποτὲ, μετὰ τὴν ὀχείαν, ἢ ἐκκρίνει διὰ παντός. εὐθέως μὲν οὖν μοι καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα δεινῶν ἐλέγχθη,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 193 sur 276

φασκόντων ἀκριβῶς τετηρηκέναι, τὴν ἱκαῦτα κατέχεσθαι τὸ σπέρμα τοῖς θήλεσι ζώοις, ὅταν κυΐσκειν μέλλοιεν, ἀλλ' εἴ τις καταγνῷ τό μου τόδε, ὁμολογῶ τὸ πάθος τοὐμὸν, ὃ παρ' ὅλον ἐμαυτοῦ τὸν βίον ἔπαθον, οὐδενὶ πιστεύσας τῶν διηγουμένων τὰ τοιαῦτα, πρὶν πειραθῆναι καὶ αὐτὸς, ὧν δυνατὸν ἦν εἰς πεῖραν ἐλθεῖν με. οὔκουν οὐδὲ περὶ τούτου τοῖς αὐτόπταις φάσκουσι γεγονέναι πολλάκις ὧν διηγοῦνται, πιστεύειν ἔμελλον μόνοις, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα συμφωνοῦντας ἑώρων αὐτοὺς, ἀλλὰ τῇ συνήθει χρώμενος ἀπιστίᾳ, διτὴν ἐποιησάμην τὴν βάσανον, ἑτέραν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐκκρίνασι τὸ σπέρμα ζώοις, ἑτέραν δὲ, ἐπὶ τοῖς καταχοῦσιν. οὔτ' οὖν τῶν ἐκκρινόντων εἰ ἐκύησέ τι, καὶ πάντα ἐκύησε τὰ καταχόντα. δευτέραν δὲ νῦν ὁδὸν εἰς τὰς γυναῖκας ἰέναι ἔγνων, πυνθανόμενος ὅσαι μάλιστα ἐδόκουν ἑαυταῖς παρακολουθεῖν, εἰ ὁμοίως φαίνοιτο ἐπ' αὐτῶν γινόμενον, ὡς ἐπὶ τῶν ζώων τῶν ἀλόγων, ἐμαυτὸν ἐπιτιμῶν ἐν τῷδε. τί γὰρ οὐ χρή τ' ἀληθῆ λέγειν; εἰ νομίζοιμι διαφοράν τινα εἶναι κυήσεως ἐν ἀλόγῳ τε, καὶ λογικῷ ζώῳ, γνῶναι δὲ ὅμως βουλόμενος εἰ παρακολουθοῦσι τῷ γινομένῳ. πλέον οὖν ἐλπίδος ἐξεῦρον, ὡς μὴ μεταγνῶναι τῆς πολυπραγμοσύνης. κινήσεως γάρ τινος ἔφασαν αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν μήτραν, οἷον σπωμένης τε καὶ κατὰ βραχὺ συνιούσης εἰς ἑαυτὴν, ἐπειδὰν συλλαμβάνωσι τὸ σπέρμα, καί μοι καὶ αὐτὸ τοῦτο συλλαμβάνειν τὸ σπέρμα, ἔτι τε πρὸς αὐτὸ τοὔνομα τοῦτο ἡ σύλληψις ἐντεῦθεν, ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐδόκει τεθεῖσθαι. τρίτην οὖν ὁδὸν ἔτι περιελθεῖν ἐδικαίωσα, ὅλα τὰ συγγράμματα ἀναγινώσκων ἁπάντων τῶν τὰ τοιαῦτα συγγραψάντων ἰατρῶν εὕρισκον δὲ κἀκείνους λέγοντας, ἔνδον μένειν τὴν γονὴν τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μέλλοι κυΐσκειν ἡ γυνή. τινὲς δὲ αὐτῶν, ὅσοι γε ἐπιμελέστεροι, καὶ τὴν τῶν ὑστερῶν κίνησιν ἐγεγράφεισαν, εὐθέως προστιθέντες, ὅτι καὶ περιστέλλονται τῷ σπέρματι, καὶ πανταχόθεν αὐτὸ περιλαμβάνουσι. τοῦτο οὖν ἔγνων πάλιν χρῆναι βασανίσαι ταῖς ἀνατομαῖς, καὶ πολλὰ λαμβάνων ἐφεξῆς ἀνέτεμον ἐγκύμονα ζῶα. πάντων οὖν ἐφαίνοντο τοῖς ἐμβρύοις αἱ μῆτραι περιεσταλμέναι διὰ παντὸς, εἴτε μεῖζον, εἴτ' ἔλασσον, εἴτε καὶ παντάπασιν ἦν μικρόν. ἐοίκασι γὰρ οὕτως, ὥσπερ ὁ Πλάτων εἶπεν, αἱ μῆτραί τε καὶ ὑστέραι λεγόμεναι, καθάπερ τι ζῶον παιδοποιΐας ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, καὶ διὰ τοῦτο, ἕλκειν τε πρὸς ἑαυτὰς τὸ σπέρμα, καὶ περιπτυσσομένας κατέχειν, ὥς που καὶ αὐτὸ τοῦτο προφανῶς αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι πολλάκις ὑπῆρξεν αἰσθέσθαι, δίκην σικύας ἰατρικῆς εἴσω τὸ αἰδοῖον ἐπισπωμένων αὐτῶν. γίνεται δὲ μάλιστα τὸ τοιοῦτο, ἀρτὶ πεπαυμένων τῶν καταμηνίων, ἡνίκα μάλιστα συλλαμβάνουσιν αἱ μῆτραι τὴν γονήν.

qui asserebant se diligenter obseruasse, tum semen à fœminis animantibus contineri quum concepturæ sunt. At meam affectionem, qua toto vitæ meæ cursu affectus sum, si ea mihi arguatur, fateor, eorum talia narrantium nemini me fidem adhibuisse, priusquam quæ mihi in experientiam venire poterant, ea fuissem expertus. Quocirca neque oculatis huius rei testibus facta multoties esse quæ ipsi narrant asseuerantibus solis crediturus eram, etsi maximè consentientes eos conspiciebam: sed consueta vsus incredulitate duplex feci experimentum, alterum quidem in animalibus semen excernentibus, alterum verò in retinentibus. Itaque neque eorum quæ excernunt aliquod vnquam concepit, & omnia conceperunt, quæ retinuerunt. Alteram verò viam mulieres adeundo nouimus, ab eis sciscitantes quæ maximè seipsas obseruare videbantur, an peræque in ipsis ac in brutis animantibus fieri appareat, me ipsum in ea re increpans (cur enim vera dicere non oportet?) Si arbitrarer quandam esse conceptionis & in bruto & rationali animali differentiam, nosse tamen volens an quod fit assequerentur, spe sanè ampliùs comperi, adeo vt minimè pœnituerit me curiositatis. Motum enim quemdam se in vtero sentire dixerunt, veluti qui conuellat, & in se paulatim contrahat, simul atque semen concipiant, atque id ipsum *verbum* concipere semen, ac etiamnum ab eo deductum hoc nomen, conceptio, inde à mulieribus imposita esse videbantur. Tertiam igitur *obseruationis* viam etiamnum percurrere æquum duxi, omnes omnium qui res eiusmodi conscripserunt Medicorum libros perlegens. Atque illos inueni asserentes viri semen intus manere, si conceptura sit mulier. Quidam verò ex ipsis etiam accuratiores vterorum motum scripserunt, statim apponentes quod & obuoluantur semini, & vndequaque ipsum amplectantur. Hoc itaque statui rursum experiri oportere dissectionibus, ac multa deinceps cepi prægnantia animalia quæ dissecui. Omnium igitur vteri conceptos fœtus semper complexi apparebant, siue maior, siue minor, siue omnino pusillus existeret. Sic enim videntur (quemadmodum ait Plato) matrices, qui & vteri appellantur, veluti quoddam animal prolis suscipiendæ cupidum esse, proindéque ad se semen attrahere, amplecti, & continere, quemadmodum & id ipsum apertè ipsos viros multoties sensisse contigit quum ipsi *vteri* cucurbiturlæ Medicæ instar intrò in pudendum attrahunt. Id verò potissimùm fit, quum menstrua nouissimè cessarunt, quo maximè tempore vteri semen concipiunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Εν τῇ κυήσει τὴν γονὴν οὐκ ἐκκρίνεσθαι, ἀλλὰ κατέχεσθαί τε, καὶ τὸ τοῦ κυϊσκομένου μέρος γίνεσθαι.

ΤΑῦτα μὲν οὖν εἴρηταί μοι διά τινας τῶν νῦν φιλοσόφων, ὡς αὐτοὶ καλοῦσι σφᾶς αὐτοὺς Αριστοτελικούς τε, καὶ Περιπατητικούς. οὐ γὰρ δὴ ἔγωγ' ἂν προσαγορεύσαιμι οὕτω τοὺς ἄνδρας, ἀγνοοῦντας εἰς τοσοῦτο τὴν Αριστοτέλους γνώμην, ὡς νομίζειν ἀρέσκειν αὐτῷ, τὸ τοῦ ἄρρενος σπέρμα, τὸ καταβαλλόμενον εἰς τὰς μήτρας τοῦ θήλεος ἀρχὴν μὲν κινήσεων ἐντιθέναι τῷ καταμηνίῳ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐκκρίνεσθαι, μηδὲν μέρος γινόμενον τῆς σωματικῆς οὐσίας τῶν κυϊσκομένων. ἠπά-

CAPVT III.

In conceptione semen non excerni, sed retineri, partémque fœtus fieri.

ATque hæc quidem à me dicta sunt propter quosdam huiusce temporis Philosophos, quòd hi seipsos vocent & Aristotelicos & Peripateticos, neque enim ego ita compellarim hos viros adeo sententiæ Aristotelis ignorantes, vt putent, ipsi placere, masculi semen in vterum fœminæ coniectum, principium quidem motus menstruo imponere, & postea excerni, neque aliquam partem corporeæ substantiæ fœtus fieri. De-

cepti autem sunt ex primo de animalium generatione libro, quem solùm ex quinque legisse videntur scripta enim sunt in eo hæc : *Quemadmodum enim diximus, generationis principia pariter quis statuerit fœminam & marem. Marem quidem, vt qui motus & generationis principium habet*, fœminam verò, vt quæ materiæ. Atque hæc quidem non longè post principium sunt, inferiùs autem paulò in eodem libro ampliùs & hæc scribit. *Sed contingit, quemadmodum rationi consentaneum est, postquam mas quidem formam exhibet & principium motus; fœmina verò corpus & materiam. velut in lactis coagulatione, corpus quidem lac est, succus vero aut coagulum principium habet coagmentans.* Ex his verbis commoti aliqui, principium motus semen menstruo exhibere putant, & rursus excerni. Quidam verò non hoc dicere ipsum aiunt, quod nos omnes qui physici appellamur putabamus, sed quòd fœmina materiam solam fœtui concipiendo confert, mas verò tum hanc, tum etiam formam. Quare quispiam ex eis vehementer nos deriserit, si putaremus rursus excerni semen à fœmina extrorsum, aut intùs manens in nihil resolui. hoc enim sequi aiunt, si putaremus corpoream substantiam non confundi ac permisceri materiæ fœtus. Communem igitur vtrisque demonstrabimus sermonem ex secundo de animalium generatione, hunc videlicet. *His consequens est dubitare ac dicere, Si nulla pars immisse in fœminam genituræ nascendum fœtum ingreditur, quò vertitur corporeum ipsius, siquidem per facultatem quæ in ipso est operatur.* Deinde consequenter de anima & mente distinctionem faciens, iuxta finem eius dictionis hæc scribit. *Caterùm genituræ corpus, in quo simul abscedit semen principij animalis, partim quidem separabile existens à corpore, quibuscunque diuinum est implexum, tale autem est quæ mens appellatur, partim verò inseparabile : ipsum semen genituræ dissoluitur & inflatur, naturam habens humidam & aquosam. Quare non oportet quærere an ipsum semper foràs exeat, neque vlla pars formæ quæ constituitur existat. quemadmodum neque de succo quærimus qui lac coagulat. nam & hic transmutat, & nulla pars est molis quæ coagmentatur.* Hic sermo vtrosque redarguit, vt qui non assequantur Aristotelis sententiam, tum eos qui putant semper foràs excerni genituram, tum qui partem fieri fœtus. Secundos verò priuatim redarguit is sermo, qui in primo deinceps ad præscriptum habetur, cuius principium hoc est. *Sed contingit quemadmodum rationi consentaneum est, postquam quidem mas formam exhibet & principium motus, fœmina verò corpus & materiam.* In sequentibus enim omnibus demonstrat quòd velut ex ligno & fabro fit mensa, ex cera autem & forma, pila : eodem modo ex menstruo, & motiuo ex viro principio constituitur fœtus. Quapropter neque excernere aliqua animalia genituram inquit, sed distribuere tantùm in fœminam animalem caliditatem, essèque talia quædam ex insectis, ita vt fœmina quidem articulum in marem demittat, atque vbi per multum tempus commoretur, in complexu corpus quidem accipiat nullum, solam verò facultatem formantem, speciémque formæ ipsi exhibentem.

A τίνται δὲ ὀκ τ προϝοῦ τ περὶ τ ζώων γενέσεως, ὁ μοι δοκοῦσιν ἀνεγνωκέναι τ πέντε. γέγραπται γὰρ ἐν αὐτῷ τάδε. καθάπερ γὰρ εἴπομεν τ γενέσεως ἀρχὰς αἵτις οὐχ ἥκιστα θείη, ὃ θῆλυ καὶ ὃ ἄρρεν. ὃ μὲν οὖν ἄρρεν, ὡς τ κινήσεως, καὶ τ γενέσεως ἔχον τὴν ἀρχήν, ὃ δὲ θῆλυ, ὡς τ ὕλης. ταῦτα μὲν οὖν οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἀρχήν. ἐν δὲ τοῖς κατωτέρω τῆς συγγράμματος, ἔτι καὶ τάδε γράφει. ἀλλὰ συμβαίνει, ὥσπερ εἰκὸς ἦν, ὅπῃ μὲν ἄρρεν προέχεται τότε εἶδος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὃ δὲ θῆλυ, ὃ σῶμα καὶ τὴν ὕλην, οἷς ἐν τῇ τῶν γάλακτος πήξει, ὃ μὲν σῶμα, ὃ γάλα ἐστίν, ὁ δὲ ὀπὸς ἢ ἡ πιτυὰ, B ὃ τὴν ἀρχὴν ἔχον τὴν συνιστῶσαν. ἐκ τούτων ὁρμώμενοί τινες τῶν ῥήσεων, ἔνιοι μὲν οἴονται, τὸ καταμήνιον τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως τοῦ ἐμβρύου ὃ σπέρμα, καὶ πάλιν ἀντεκκρίνεσθαι. ἄνευς δὲ, οὐ τοῦτό φασι λέγειν αὐτὸν, ὅ περ ἡμεῖς ἅπαντες οἱ κατὰ φύσιν ἀκούοντες, ἐδοκοῦμεν. ἀλλ' ὅτι ὃ μὲν θῆλυ τὴν ὕλην μόνην τοῦ κυήματος συμβάλλεται, ὃ δ' ἄρρεν, καὶ ταύτην μέν, ἀλλὰ καὶ ὃ εἶδος· ὥστε τις αὐτῶν σφόδρα ἡμᾶς κατεγέλασεν, εἰ νομίζοιμεν πάλιν ἀντεκκρίνεσθαι ὃ σπέρμα τοῦ θήλεος εἰς τὸν κύστιν, ἢ μόνον ἔνδον, εἰς ὃ μηδὲν ἀναλύεσθαι. τοῦτο γὰρ ἕπεσθαί φασιν, εἰ νομίζοιμεν τὴν σωματικὴν οὐσίαν μὴ C κεραννυσθαί τε, καὶ ἀναμίγνυσθαι τῇ τοῦ κυήματος ὕλῃ. κοινῇ μὲν οὖν ἀμφοτέροισι ὑπαδείξομεν ἐκ τοῦ δευτέρου περὶ τῆς τῶν ζώων γενέσεως τὸν δὲ τὸν ῥῆσιν. τούτων δ' ἐγγύς ἐστι, καὶ ἀπορῆσαι, καὶ εἰπεῖν, εἰ τῆς προειρημένης εἰς ὃ θῆλυ γονῆς, μηδὲν μόριόν ἐστι ὃ εἰσελθὸν τοῦ καταμηνίου κυήματος, πορεύεται ὃ σωματώδες αὐτοῦ, εἴ γε ἐργάζεται τῇ δυνάμει τῇ ἐνούσῃ ἐν αὐτῷ. ἔστ' ἐφεξῆς διῃρημένος μέρος περὶ ψυχῆς, καὶ νοῦ, ἔστ' ὃ τέλος τῆς ῥήσεως τάδε γράφει. ὃ δὲ τῆς γονῆς σῶμα, ἐν ᾧ συναφίσταται ὃ σπέρμα τῆς ψυχικῆς ἀρχῆς, ὃ μὲν χωριστὸν ὂν σώματος, ὅσοις ἐμπεπλεγμένον ἐστὶ ὃ D θεῖον, τοιοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς. ὃ δὲ ἀχώριστον, ὃ σπέρμα τῆς γονῆς διαλύεται, καὶ πνεύματος, φύσιν ἔχον ὑγρὰν, καὶ ὑδατώδη. διόπερ οὐ δεῖ ζητεῖν ἀεὶ ἔξω ἀὐτὸ ὀξιέναι, οὐδὲ μέρος ἐστὶν οὐδὲν τῆς συστάσης μορφῆς, ὥσπερ οὐδὲ τ ὀπὸν τ ὃ γάλα συνιστῶντα. καὶ γὰρ καὶ οὗτος μεταβάλλει, καὶ μέρος οὐδέν ἐστι τῶν συνισταμένων ὄγκων. αὐτὴ μὲν ἡ ῥῆσις ἀμφοτέροις διεξελέγχει μὴ γινώσκοντας τὸν Ἀριστοτέλους δόξαν, ὅσοι τε νομίζουσιν ἐκκρίνεσθαι διαπαντὸς, ἔξω τὸν γονὸν, ὅσοι τε μέρος οὐ γίνεσθαι τοῦ κυουμένου. τοὺς δὲ δευτέρους αὐτῶν ἰδίᾳ καὶ ἡ κεφ' ὃ προϝέτον ἐφεξῆς τῇ προγεγραμμένῃ, καθ' ὧν ἄρχεται τόνδε τ τρόπον. ἀλλὰ συμβαίνει ὥσπερ εἰκὸς ἦν, ὅπῃ μὲν ἄρρεν προέχεται ὃ εἶδος, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὃ δὲ θῆλυ, ὃ σῶμα καὶ τὴν ὕλην. ἐν γὰρ τοῖς ἑξῆς ἅπασιν, ὅπῃ δείκνυσιν, ὅτι ὥσπερ ἐκ μὲν τοῦ ξύλου καὶ τοῦ τέκτονος, ἡ κλίνη γίνεται, τοῦ κηροῦ δὲ καὶ τοῦ εἴδους, ἡ σφαῖρα, τ αὐτὸν τρόπον ἔκ τε τοῦ καταμηνίου, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄρρενος κινητικῆς ἀρχῆς, συνίσταται ὃ κύημα. διόπερ φησὶν, οὐδ' ἀποκρίνειν ἔνια τῶν ζώων γονὴν, ἀλλὰ μεταδιδόναι μόνον τῆς θηλυτέρας ψυχικῆς, καὶ ἔτι τοιαύτα τῶν ἐντόμων ἔνια, καθιέντος μὲν E εἰς ὃ ἄρρεν τοῦ θήλεος ὃ ἄρθρον, ὅπῃ πλείονα δὲ χρόνον ὁμιλοῦντος αὐτῷ, καὶ λαμβάνοντος ἐν τῇ συμπλοκῇ, σῶμα μὲν οὐδὲν, μόνην δὲ τὴν δυνάμιν τὴν μορφοῦσάν τε καὶ εἰδοποιοῦσαν τὴν μορφήν.

F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 195 sur 276

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Επὶ τ̃ Αριστοτέλη διαλύεσθαι, καὶ πνεύματῶδες φάσκοντα τὸ γονὴν ἐν ταῖς μήτραις.

Καπαλιπόντες οὖν ἤδη, τοῖς ἄχρι μὲν ὀνόματος Αριστοτελικοῖς, ἔργῳ δ' εἰς τοσοῦτο ἀπολιπομένοις, ὡς μηδὲ ἃ κτ̃ ὁ πρεσβύτερον ἔγραψε περὶ ζώων γενέσεως ὑπίσασθαι, πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἀφικώμεθα τ̃ Αριστοτέλη, διαλύεσθαι καὶ πνεύματῶδες φάσκοντα τὸ γονὴν ἐν τ̃ μήτραις. εἰ γὰρ οὕτως αὐτὸν ὑποληψόμεθά που πνεύματος, καθάπερ ὕσμιλφ εἰς πνεῦμα μεταβάλλον ὑγρὸν ὅπερ τῶν γλίσχρων, ὀλίγης κτ̃ τ̃ ὄγκου ὑγρᾶς οὐσίας, πλῆθος ἀέρος ὄγκου συνίστασθαι. φαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ὅπερ τῶν ἀνέμων, ὅσοι ποταμῶν ἀποπέουσιν, ἢ λιμνῶν, ἢ τ̃ θαλάττης, οὔτ' ἐγκύπτοι πρεσβυγρυθμοῦσι, κ οἱ πελάγιοι. μέγιστοι γὰρ σίοτε πνέουσιν, ὡς ἂν πλείστης αὐτῶν γλισχρότητος οὐσίας, ὀλίγης κτ̃ τ̃ ὄγκου ὑγρᾶς. καὶ μὴν δή, καὶ οἱ ὑπόγαιοι καλούμενοι, ὃ αὖθ' τοῦτο ἐνδείκνυται. θαλαττότητος γὰρ ἀμβλύτερον ἐν τ̃ γῇ νοτίδος, οἱ θιοδοτοι πνέουσι ἄνεμοι. πῶς οὖν εἴ τις ἔφη τ̃ τῆς πρώτης συλλήψεως ἡ γονὴ πνεῦμα τ̃ται, σμικρότεραί τε, καὶ ἀφυσώτεραι κατ' ὄγκον τ̃ χυμοῦ αἱ μῆτραι φαίνονται, πρὶν ἐσταλῦσθαι πρωτογόνου ἀκριβῶς τῷ κυήματι; ἐγχωρεῖ γὰρ δήπου τ̃ ταῦτας, ὡς καὶ τὰ γαστέρα πνεύματῶδες ὄντα ὁρᾶσθαι, ὅτι πλῆθος ὀγκουμένου τε, κ διατεινομένου, καὶ αὖθις εἰς μέγεθος αἴρεσθαι, καὶ ὀδυνᾶσθαι διατεινομένας. οὐ μὴν φαίνεταί γε ἐνταῦθα οὕτως γινόμενον. πρὶν στελλῦσθαι γάρ εἰσι, καὶ ἀνώδυνοι. κ εἰ ἀπατέμνειν θέλοι τις αὐτὴ σωφληνὸς ζῶον, ἀκριβῶς τὴν γονὴν πρὸς κειμένας ὀφθαι ταῖς μήτραις. οὐ μὴν οὐδὲ ὑπερινόμενον φαίνεται πνεῦμα κτ̃ ὃ γενναῖον αἰδοῖον, ὥσπερ ὅτι τ̃ γαστρὸς ἐμφυσηθείσης, ἐρυγαί τε, κ φῦσαι κάτω διερχόμεναι, κενοῦσί τε τὸ πνεῦματος αὐτὸν, κ πρὸς ἕλλοισι τ̃ ὄγκον. ὁκοῖον οὖν ἔχρην οὐδὲ βραχὺ πιθανὸν εἰπεῖν τῶν πνεύματῶδες τὸν γονὸν, οὐ φύσας ἔξω δρᾶν τῶν μητρῶν αὐχένος, ὑπὸ δηλον ὅλκον ἔνδον μένοντα, οὐ φάσιν, ἢ ὀδυνᾶν αὐτὸν, τῷ κύειν ἀρξαμένῳ συλλαμβάνοντες. εἰ βούλει, κ τῶν αὖθ' πνεύματῶδες τε, κ δυνάμενον τὸ ὑγρὸν τ̃ γονῆς ἐκπιπτον, κτ̃ βραχύ τε, κ λεπτότατος, ὑπισχνεῖσθαί μεθα λογικώτερον, ἀπ' αὐτῆς τῶν πράγματος τ̃ φύσεως ὁρμώμενοι. πότερον γὰρ ὑπ' αὐτῆς τῆς κύτει τῶν ὑστερῶν πρὸς ἔχεται τὸ καταμήνιον, ἀναθρόον τε πρὸς πάντων τὸ αἷμα, πλήθει τε, κ κινήσεων ἀρχῇ πολλῇ αὖθις ἐκκρίνεται κτ̃ τ̃ αὐχένα τῶν μητρῶν, ἢ κατ' ὄγκον τ̃ χρόνου, ἐν ᾧ πλησιάζῃ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀρρένι, λαβὼν τῶν καθηκόντων ἀκείων. ἀπόμυτα τῆς σπέρματι, γλιχόμενον ὑποδέχεσθαι τὸν πρὸς αὐτὸ δυνάμιν. ἀλλ' ἑκάτερον ἄτοπον. εἰ μὲν γὰρ ἐν τ̃ κοιλίαις τῶν μητρῶν, ἀναθρόον ἐστὶν ἐκ πολλοῦ πρεσβυγρυθμοῦ, οὐκ ἔτι οὐδὲ αἷμα τοῦτ' ἔστιν, ἀλλ' ἀναθρόμβος. ὅτι γὰρ ἐκπέσοι τῶν ἀκείων αἷμα, καθ' ὁποιονοῦν ὄργανον κοῖλον ἐν τῷ ζώῳ, πρόδηλον. θρόμβος γοῦν, ὥστε οὐκ ἐξ αἵματος, ἀλλ' ἐκ θρόμβου, τὸ ζῶον τῷ λόγῳ δημιουργήσομεν, οὐδεμίαν ἐξευρόντες ἄλλην πιθανὴν πρόφασιν ἔχοντες, ὅπως ἐκκριθήσεται μόνον τὸ σπέρμα. συνελθόντων γὰρ αὐτῶν ἅπαξ εἰς ταὐτὸν κτ̃ τὸν ἐν ταῖς μήτραις βύρυζωείαν, οὐχ οἷός τε, ὃ μὲν ἐκκρίνεσθαι, ὃ δὲ μένειν. εἰ δ' ἀπόμυτα τῷ σπέρματι τὸ αἷμα, χρὴ δήπου τὸν ἀπόμυτον καὶ συνοδον αὐτῶν, ὅτι ταῖς στόμασι τῶν ἀκείων γίνεσθαι.

CAPVT IV.

Aduersus Aristotelem, qui in vtero semen dissolui, & in flatum verti existimat.

RElictis igitur iam nomine tantùm Aristotelicis, & vsque adeo ab opere alienis, vt neque quæ circa primum aut secundum de generatione animalium ab eo scripta sint, sciant. rursus ad ipsum Aristotelem progrediamur, qui dissolui & & inflari genituram in vtero dicit. Si enim ita eam inflari suspicabimur, quemadmodum scimus musti liquorem in flatum permutari: ex minima liquidæ substantiæ mole, plurima aëris moles constituetur. Apparet autem hoc etiam in ventis qui ex fluuiis expirant, aut stagnis, aut mari, quales sunt qui sinuales appellantur, & pelagij: maximi enim aliquando spirant, vtpote substantia ipsorum plurima reddita ex minima liquoris mole. quin & subterranei appellati hoc idem indicant dissoluta enim aceruatim in aërem humiditate quæ in terra est, huiusmodi venti spirant. Quomodo igitur si in prima conceptione genitura inflatur, minores & minus inflati iuxta illud tempus vteri apparent, nimirum vndequaque exacte fœtui obuoluti? Oportebat enim vtique, velut ventrem inflatum videmus in molem eleuari ac distendi: ita & hos in magnitudinem attolli, & dolore affici ob distentionem. atqui non apparet hoc ita contingere, sunt enim contracti & doloris expertes. & si quis resecare velit animal quod recens concepit, videbit vteros exactè genituræ obuolutos. neque verò excerni videtur iuxta pudendum muliebre ipse flatus, quemadmodum vbi venter inflatus est, tum ructus, tum flatus infra penetrantes, ipsum euacuant, & tumorem eius contrahunt. Itaque neque minimum habemus quod dicamus credibile facere genituram inflari, non flatus extra per vteri collum egredientes, non manifestum tumorem intùs manentem, non distentionem aut dolorem sensilem eius quæ fœtus gestare incipit. Concedentes autem (si ita vis) hunc ipsum genituræ humorem inflari & dissolui, atque excidere paulatim & latenter, perscrutabimur iuxta rationem ab ipsa rei natura progrediendo, vtrum in ipsa vteri amplitudine menstruum contineatur, & semen aceruatim allabens ipsum percutiat, atque exhibito motuum principio rursus excernatur iuxta vteri collum: aut eo tempore quo fœmina masculo coit, per vasa accommodata ad eam rem semini obuiam veniat, appetens suscipere eam quam ex eo assequitur facultatem. Verùm vtrumque absurdum est. Si enim in ventre vteri aceruatum ac multo tempore contentum est, non ampliùs vtique sanguis hoc fuerit, sed grumus: Quando enim exciderit ex vasis sanguis in quodcunque organum cauum in animali, statim fit grumus: quare non ex sanguine, sed ex grumo iuxta hanc rationem animal producemus, nullam etiam credibilem occasionem inuenire potentes, quomodo solum semen excernatur. Conuenientibus enim ipsis semel in idem iuxta vteri amplitudinem, non potest alterum excerni, alterum manere. Si verò obuiam venit semini sanguis, oportet sanè hunc occursum & congressum ipsorum, in osculis vasorum fieri. verùm si hoc ita habet,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 196 sur 276

vtrum in tot partes diuidi ſemen dicemus, quot ſunt vaſorum oſcula, ita vt ad ſingula ſua pars deueniat, aut cohærens ſibi ipſi, permanere. Prius equidem cum ſeminis lentore non conſentit, & altera quapiam ſubſtantia moderante opus habet, vtpote quæ & diuidat ipſum, & ad ſingula oſcula deducat. Alterum verò longè conuenientius eſt ſeminis ſubſtantiæ, & tertia alia ſubſtantia non habet opus, præter vteri attractionem, & ſeminis eiectionem. Quemadmodum enim venter, vbi cibos concupiſcit, cum fundo ſuo ad ſtomachum recurrit, ipſóque ſtomacho, velut manu quadam vtitur. Eodem modo vterus propter concupiſcentiam qualitatis ſeminis obuiam venit, totus quidem accurrens ad pudendum, collo verò velut ſtomacho, ad ſimilitudinem manus vtitur, intrudenti ſimul ipſum ſemen. Itaque ſi quando hic ſtomachus debilitetur, planè ad ſimilitudinem ſtomachi ventris, ſemen attrahere non poteſt, atque id eſt, quod ab Hippocrate dictum eſt: *Non poteſt ſtomachus ipſius attrahere genituram.* Verùm de his rurſus. Si verò etiam allabatur vaſorum oſculis ſemen, & rurſus diſcedat ínque aërem reſoluatur: quod erit principium fœtus? Primùm equidem cauſam inuenire oportet elapſus ſanguinis ſemini appropinquantis ex ſingulis oſculis vaſorum, deinde alteram quæ totum in idem coaceruet. poſtea autem & cauſam membranæ totum hunc ſanguinem forinſecus cooperientis. Hoc enim non ampliùs ex ratione tantũ, ſed ex eo quod apparet neceſſitatem habet. Apparet enim nobis orbiculatim continens cõceptum, ſtatim poſt primam conceptionem, ſiue plurium, ſiue pauciſſimorum ſit dierum. Nam & trium & quatuor à principio dierum ſæpe excidit mulieribus genitura in membrana contenta, quin & ex diſſectione animalium id deprehendere licet. Videbis enim manifeſtè vterum quidem totum circũ ſemen contractum, membranam verò huic obuolutam. Præſtat autem Hippocratem audire de his dicentẽ in libro de fœtus natura, erudiet enim nos ſpeculationis certitudine, delectabítque temperando qualicunque dictione narrationem, quò nimirum vehementia huius ſermonis pauliſper remittetur, & quieſcet cum vtilitate delectans, vt deinceps vegetiores redditi, alacriùs ad reſiduum ſermonem contendamus. itaque iam Hippocratem ipſum audiemus. *Vt verò ego viderim genituram ſex dierum exiſtentem enarrabo. Mulieris nobis familiaris famula cantrix, magnæ æſtimationis ex virorum conſuetudine erat, quam non conueniebat in ventre concipere, vt ne minoris æſtimationis redderetur. Audierat autem cantrix ipſa, qualia mulieres inter ſe dicunt, quòd quando mulier conceptura eſt in ventre, genitura non egreditur, ſed intus manet, auditis autem his atque intellectis, hoc ſemper obſeruauit, & quum quandoque ſentiret genituram non exeuntem, domina expoſuit. & ſermo ſtatim ad me peruenit. Ego verò quum audiſſem, iuſſi ipſam ad terram ſaltare, & poſtquam ſepties iam exiliſſet, genitura deſſluxit in terram, & ſtrepitus factus eſt, atque illa conſpecta, ipſa admirata eſt. Qualis autem erat ego referam. velut ſi quis ouo crudo externam teſtam circumcirca adimat, in interna autem membrana incluſus liquor pelluceat.* Hæc quidem Hippocrates teſtatur de eo quòd intus maneat genitura & quòd membranam habeat. Apparet autem & in ſectionibus animalium hæc membrana ex vtero pendẽs iuxta illas partes, iuxta quas ſunt oſcula vaſorum, de cætero verò in totum illi quidem ſubtenta, non autem coaleſcens;

Ἀλλ' εἰ τῶ τοῦτο ἔστιν, πότερον εἰς τοσαῦτα μόρια ὁ σπέρμα διαφθαρήσεται, ὅσα περ ἐστὶ τὰ τῶν ἀγγείων στόματα, ἕως ἑκάστου αὐτῶν φήσομεν, ἢ διαμένον ἑαυτῷ συνεχές; ὁ μὲν δὴ πρότερον, οὔτε τῷ γλίσχρῳ τοῦ σπέρματος ὁμολογεῖ, καὶ δεῖται ἴσως ἑτέρας αἰτίας ὑπισταμένης, ἥ ἕλξει τε αὖθις, καὶ ἕως ἑκάστου ἀπάξει τῶν στομάτων. ὁ δ' ἕτερον, οἰκειότερόν ἐστι μακρῷ τῇ τοῦ σπέρματος οὐσίᾳ, καὶ τρίτης ἄλλης οὐσίας οὐ δεῖται, πρὸς τὸ ὅλκιον τῶν ὑστερῶν, καὶ τὸ ἐξακοντισμὸν τ' ἰσχνοῦ. ὡς γὰρ ἡ χαλκὴ, ὅταν ἐπιθυμῇ σιτίων, αἰωρεῖται τῷ πυθμένι πρὸς τὸ στόμαχον, αὐτῷ δὲ τῷ στομάχῳ, καθάπερ χειρί τινι πρόσληπτῃ, τῷ αὐτὸν τόπον, ἡ μήτρα χρῆται τῷ ἐπιθυμίᾳ τοῦ σπέρματος ποιότητος, ἀπόντα μὲν συμπασα πρόσφορος τῷ αἰδοίῳ, ὃν δ' οἷς αὐχένι τῷ στομάχῳ, καθάπερ τινὶ χειρὶ χρῆται συνεπωθοῦντι ὃ σπέρμα. καὶ τοίνυν, ὅταν ποτὲ ἀρρώστηση ὁ στόμαχος οὗτος, ὁμοίως ἄτερον στομάχῳ, τῷ τ' γαστρὸς, ἕλκειν ἀδυνατεῖ ὃ σπέρμα. καὶ τοῦτό ἐστι ὃ πρὸς Ἱπποκράτους εἰρημένον, οὐ δύναται αὐτὸν ὁ στόμαχος εἱρύσαι τὴν γονήν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων αὖθις. εἰ δὲ καὶ παπποι μὲν τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων ὃ σπέρμα, καὶ πάλιν ἀφίσηται λυόμενον εἰς τ' ἀέρα, τίς ἔσται τοῦ κυήματος ἡ ἀρχή; πρῶτον μὲν γὰρ, τὴν αἰτίαν ζητῆσαι χρὴ τ' εἰς τὰς μήτρας ἐκ τοιούτου τὸ καθέκαστον τῶν ἀγγείων στόματος τῶν σπέρματι πεπλησιακότος αἵματος, ἔπειτα δ' ἑτέραν τὴν εἰς τοῦτο ἀφορίσουσαν ἀπόνοιαν, ἔπειτα δὲ τοῦ σκεπάσματος ἔξωθεν ὑμένος ἀπὸν τοῦτο ὃ αἷμα. τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν ἐκ λόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοψίας φανερόν. φαίνεται γὰρ ὑμῖν ἐν κύκλῳ περιέχων ὃ κύημα μὴν τὴν πρώτην σύλληψιν οὐθὲν, οὔτε πλέονα, οὔτε ὀλίγιστον ἡμερῶν ἑπτά. καὶ γὰρ τρισὶν καὶ τεσσάρων ἀπὸ τ' ἀρχῆς ἡμεραῖς ἐκπίπτει πολλάκις τ' γυναικῶν, ἐν ὑμῖν περιεχόμενον γονή. καὶ μὴν καὶ ἐν τ' ἀνατομαῖς τῶν ζώων ἔνεστί τοι τοῦτο τοῦτο φανερὸν ποιῆσαι. δηλοῖ γὰρ ἀναργῶς μὲν τὴν μήτραν ἅπασαν, ἀμφὶ ὃ σπέρμα συνειλεγμένον, ὑμένα δ' ἐκείνῳ περιειλημένον. ἄμεινον δὲ, Ἱπποκράτους ἀκοῦσαι περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντος ἐν τῷ περὶ φύσεως παιδίου γράμματι παραθύσω τε γὰρ ἡμᾶς τῷ τ' θεωρίας ἀκριβεῖ, καὶ τέρψει, κεράσας οἷα δὴ λέξει τ' δικαιοσύνην, ὡς ἐπόμενά τε βραχὺ ὃ σφοδρὸν τοῦ λόγου, καὶ διαναπαύσει συνὼφελεία τερπόμενον, ἵν' ἔξῃς νεανικώτεροι γενόμενοι, συντείνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀκμαιότερον, ὅπῃ τὸ καταλειπόν τοῦ λόγου. καὶ τοίνυν ἤδη ἀκούσωμεν τοῦ Ἱπποκράτους. ὡς ἦ εἶδον τ' γονὴν ἐκπαίων ἐούσαν, ἐγὼ διηγήσομαι. γυναικὸς οἰκέτης μυσαρὸς πολύτιμος ἦν, τοιάδε ἄνδρας φοιτήσασα, ἵνα οὐκ ἔδει λαθεῖν ἐν γαστρὶ, ὅπως μὴ ἀτιμοτέρη ἔῃ. ἠκηκόει δὲ ἡ μυσαρὸς, οἷα γυναῖκες πρὸς ἀλλήλας λέγουσιν, ἐπὶν γυνὴ μέλλοι λήψεσθαι ἐν γαστρὶ, ὅταν ὀχέρηται ἡ γονὴ, ἀλλ' ἔνδον μένῃ. τοῦτο ἀκούσασα, συνῆκε, καὶ τοῦτο ἐφύλαττεν ἀεὶ, καί πως ὡς ἤσθετο οὐκ ἐξιούσης τὴν γονὴν, ἔφρασε τῇ δεσποίνῃ. καὶ ὁ λόγος ἦλθεν ἕως ἐμέ. κἀγὼ ἀκούσας, ἐκέλευσα μιν αὐτὴν πρὸς τ' γῆν πηδῆσαι. καὶ ἐπτάκις ἐπειδὴ ἐπεπήδητο, ἡ γονὴ κατέρρυη ὅτι τ' γῆν, καὶ ψόφος ἐγένετο, κἀκείνη ἰδοῦσα, ἐθαύμασεν αὐτὴν καὶ ἐδαυμάζεν. ὁποῖον δ' τι, ἐγὼ ἐρέω, οἷ εἴ τις ὠὸν ὠμοῦ τὸ ἔξω λεπύριον περιέλοι, ὑμένα δ' ὡς ἔνδον ὑμᾶν, τὸ ἔνδον ὑγρὸν διαφαίνεται. ταῦτα μὲν Ἱπποκράτης μαρτυρεῖ περὶ τοῦ μὲν ἔνδον τὴν γονὴν, καὶ ἔχειν ὑμένα. φαίνεται δὲ καὶ τ' ἀνατομαῖς τῶν ζώων, ὑμῖν οὖσι, ἐξημμένος μὲν ὑπὸ τῶν μητρέων κατ' ὀκτὼ τὰ μέρη, καθ' ἃ τῶν ἀγγείων ἐστὶ τὰ στόματα, τὸ δ' ἄλλο συμπᾶν, ὑπάρτεται μὲν μὴν αὐτοῖς, ὁ συμπεφυκὸς δὲ,

συνεχὲς γὰρ ἑαυτῷ μόνον ὃ σπέρμα, καθ' ὃν χρόνον τῆς μήτρας ἑλκέσθαι χρεών, ἐκτείνεσθαι μόνον δήπου, καὶ πλατύνεσθαι, πάντων τῶν μορίων τῆς μήτρας ὁμοίως ὀρεγομένων αὐτοῦ. τῷ δὴ εἰ γλίσχρον τε, καὶ παχύ, καὶ θερμοῖς ὁμαλῶς σώμασιν, ὑμένος τάχα ῥᾳδίως, ὥσπερ ταῦτα τἄλλα, ὅσα δημιουργοῦσιν οἱ σιτοποιοὶ καθ' ὕλας σκεύους θερμοῦ τε, καὶ πλατέος, ἐπαλείφοντες ὑγρὸν ἀγγέμα ζωῆς. ὀνομάζεσθαι δὲ ἴτεια τε, καὶ ῥύμματα τὰ τοιαῦτα πάντα, πλατύσματά τε καὶ πέμματα. τοιοῦτο ἕτερον οὐδὲν, οἷον οὐδὲν ὁ σιτοποιὸς, οὐκ τοῦ σίτου τῶν ἰτείων, ἡ φύσις τὸ σπέρματος ἐργάζεσθαι τὰ ὑμένα, καθάπερ μόνα ὑπὸ πλέον ἀναλισκομένου τοῦ σπέρματος, ὅτι πάντα αὐτοῦ τὰ μόρια τῆς μήτρας ἐγλίχετο. κινδυνεύοντος δὲ ἐν τῷ τείνεσθαι, διαπάσασθαι, καὶ δὴ διαπαμῶν πολλάκις, ὅταν ὑγρότερόν τε, καὶ ἀπονώτερον ὑπάρχον, ἰσχυρῶς ὑπὸ πολλῶν ἅμα μερῶν ἀνθέλκηται. ἀλλ' εἰ μὴ τοῦτο παθοι, διαῤῥῆξαι, καὶ ἀποπεσεῖν, καὶ φθεῖρεσθαι, τῆς συνεχείας λυθείσης. εἰ δ' αὖτ' ἰσχὺν τεινόμενον, ὡς μὴ διαπασασθῆναι, γλίσχρον δ' εἶ χρὴ καὶ πολύ, καὶ παχὺ τοιοῦτο, οἷον ἐχεμύθημα ὑμένος τὸ σύμπαν αὐτοῦ τὸ ἔξω τὸ τῶν μητρῶν χαῦσμα, ἀφίστασθαι δ' ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ ἴτειον ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ σκεύους. οὐ γὰρ οἷόν τε λῆρον τῷ λείῳ συναφθῆναι. μείζων δὲ τοῦ λόγου πίστις, εἴθ' ἁπαχύς ἐστι τῆς μήτρας ὁ χιτών. ἔστι δὲ δήπου τοιοῦτος, οἷον τοῖς σώμασι τῶν ἀγγείων, οἷς εἷνοι μόνοις συνδεῖται.

A cohærens enim ſibi ipſi ſemen manens eo tempore quo ab vtero attrahitur, extenditur quidem & dilatatur, omnibus vteri partibus æqualiter ipſum appetentibus. propterea verò quòd viſcoſum eſt, & craſſum, & calidis corporibus conuerſatur, facilè in membranam coaleſcit. Quemadmodum hoc & in externis rebus videre eſt, nempe his quas piſtores præparant, in vaſe quodam calido & lato farinammoderatè liquidam oblinentes; vocantur autem hæ, liba, dulciaria; cruſtuláque & placentæ. qualem enim forinſecus piſtor ex frumento in libis, talem intrinſecus natura ſeminis operatur membranam, ſemine quidem ampliùs extendi B coacto, ob id quòd omnes vteri partes ipſum appetant, & periclitante etiam in diſtentione ne diuellatur; imò diuulſo ſæpe quum liquidius & infirmius exiſtens, à multis partibus fortiter attrahitur. verùm ſi hoc perpetiatur, defluit & excidit atque corrumpitur, continuitate cohærentiæ ipſius ſoluta. Si verò in diſtentione renitatur, vt ne diuellatur (viſcoſum autem & multum ac craſſum huiuſmodi eſſe oportet) eueſtigiò membranam induit tota eius externa pars quę vterum contingit; diſcedit autem ab vtero, quemadmodum ſibum à vaſe æreo, neque enim poteſt læue cum læui copulari. C Et quòd maximam ſermoni fidem facit, vbi aſpera eſt vteri tunica, talis autem eſt in oſculis vaſorum, illis ſolis connectitur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τῶν ἐκ σπέρματος γίνεσιν τοῖς φλεψὶ τε καὶ ἀρτηρίαις, καὶ νεύροις εἶναι.

Βουλοίμην δ' ἂν ἐάσας ἤδη τὰ φαινόμενα, πυθέσθαι τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰ τὰ πρῶτά τε καὶ κοινότατα τῶν ἐν τοῖς ζώοις ὀργάνων, ὑφ' ὧν ἅπαντα διοικεῖται τὰ μόρια, συγχωρεῖ D καὶ αὐτὸς εἶναι φλέβα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ νεῦρον. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο συγχωρήσειεν, οἶμαι ῥᾳδίως αὐτὸν πείσειν, ὡς ἐκ σπέρματος ἡ γένεσις αὐτοῖς ἐστιν. αἷμα γὰρ ἐστι τοῦτα τὰ σώματα τῶν ἀγγείων, ὡς ἔνεστιν ἐκκενωσάμενος ὁ αἷμα θεάσασθαι, καὶ φάσιν ἐχομένου ὑπιδέχεσθαι. ὁ μὲν γὰρ νεῦρον οὐδὲ ἐκκενωθῆναι δεῖται, καθάπερ ἡ ἀρτηρία, καὶ ἡ φλέψ. οὐδέμια γὰρ αἰσθητὴ κοιλότης ἐστὶν ἐν αὐτῷ. τοῦτ' οὖν, ὦ θαυμασιώτατε, πότερον ἐξ αἵματος, ἢ ἐκ σπέρματος ἡ φύσις σοι δοκεῖ διαπλάττειν; ἀλλ' ὅτι μὲν, οὐκ ἐξ αὐτοῦ τοῦ αἵματος, ὥσπερ τὰς σάρκας, δῆλον. οὐ γὰρ λευκός ἐστιν, οὐδὲ γλίσχρος, οὐδ' οὕτως παχὺς ὁ E τοῦ αἵματος χυμὸς, ὡς ὑπὸ τῶν τανύεσθαί τε, καὶ συνέχεσθαι, δύνασθαι συνεχὴς αὐτῷ διαμένειν. εἰ δὲ καὶ μεταβάλλουσα, τοιοῦτόν τι μὴ αὐτὸν, οἷόν ἐστιν ἐρυθρὸν ἐργάζεσθαι λευκὸν, ἐξ ὑγροῦ δὲ παχὺ, ἐξ ἀγλίσχρου δὲ, γλίσχρον. ὑπολέλειπται δὲ δήπου τῶν συμφύτων κινήσεων ἡ φύσις, ἃς ἀεὶ μάρτυρας αὐτῇ, καὶ μάτην κάμνῃ, τοιοῦτο ἀπεργάζουσα ὃ αἷμα κἄν σκυβάλου, οὗ ἐξ ἀρχῆς ἔσχε σπέρμα. καὶ μὴν ὡς οὐδέν γε μᾶλλον ἡ φύσις ἐργάζεται, τοῦδέ σου αὐτὸς μεμαθήκαμεν. οὐκοῦν οὐδὲ νῦν ὑπελάθετο κατ' ὃ μέγιστον τῶν αὐτῆς ἔργων, ἃ γὰρ δὴ μεῖζόν γέ τι φύσεως ἔργον, ἢ ἐν τῷ δημιουργῷ πάντι, τῆς τοιαύτης ἀρχῆς. ταῦτα γοῦν, οὐ μόνον ὃ ἥμισυ τοῦ παντὸς, ὡς ὁ κοινὸς λόγος, ἀλλὰ δυνάμει ὃ σύμπαν, ὁμολογεῖς εἶναι καὶ αὐτὸς, ἑπόμενος τῷ διδασκάλῳ σου Πλάτωνι. πολὺ δὲ δὴ μᾶλλον ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις, ἢ ἀρχὴ δυνάμει ὃ πᾶν ἐστιν, ὅσῳ ἐν μείζοσι διαπεπόνηται τῶν τεχνῶν ἁπασῶν ἡ φύσις. ἀλλ' οὐ

CAPVT V.

Venas, arterias, & neruos ex ſemine procreari.

VEllem autem relictis iam apparentibus Ariſtotelem interrogare, Num prima & communiſſima animalium organa, à quibus omnes partes gubernantur, concedat etiam ipſe, eſſe, venam & arteriam ac neruum? Si enim hoc concederet, facilè arbitror me ipſum perſuaſurum, quòd ex ſemine eorum generatio exiſtit. Exanguia enim ſunt hæc vaſorum corpora, vt licet euacuato ex eis ſanguine videre, & tenſionem multam ſuſtinent. Equidem neruus euacuatione non indiget quidem velut arteria & vena. nulla enim ſenſibus cauitas eſt in ipſo. Hæc igitur ô admirande vir, Num ex ſanguine aut ex ſemine natura formare tibi videtur? Verùm quòd non ex ipſo ſanguine, quemadmodum carnes, eſt manifeſtum. neque enim albus eſt, neq; viſcoſus, neq; adeo craſſus ſanguis humor, vt dum tenderetur, & in fiſtulæ modum cauaretur, cohærens ſibi ipſi permanere poſſet. Si verò tranſmutans ipſum priùs natura, ex rubro facit album, ex liquido craſſum, ex non viſcoſo viſcoſum: oblita eſt ſanè inſitorum ſibi motuum, de quibus tu ipſi ſemper teſtimonium præbes, & fruſtra laborat, ſtudens huiuſmodi parare ſanguinem, quale à principio habet ipſum ſemen. Atqui naturam nihil fruſtra operari à te ipſo didicimus: igitur neque nunc oblita eſt circa maximum ipſius operum, neque enim maius operæpretium aut lucrum naturæ aut etiam cuicunq; opifici eſt, quàm conueniens principium. Hoc itaque non ſolùm dimidium totius (vt adagium habet) ſed potentia totum eſſe etiam ipſe confiteris ſequens in hoc præceptorem tuum Platonem. Multò autem magis in naturæ operibus principium potentia totum eſt, quantò ſanè maiora omnibus artibus natura operatur. Sed non

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 198 sur 276

oportet ſermonem longiùs extendere, neque externa inducere teſtimonia aduerſus Ariſtotelem diſputantem, qui adeo multùm tribuit principiis à multis neglectis ac damnatis, vt non neget quidem hoc, quod ſemen habeat opificis rationem ad producendum fœtum. Verùm ex ipſo fœtum fieri non dicit, ſed ex ſanguine menſtruo principium motus à ſemine accipiente. Cæterùm ſiquidem ſufficiens eſt vna plaga vnúſque contactus ex ſemine in menſtruum factus, ad tantam ac talem motuum ſucceſſionem faciendam, vt ex ipſis animal producatur, opere teſtaris quod principium totum eſt. Nequaquam igitur ô amiciſſime Ariſtoteles tantum crimen laudatæ à te naturæ nos præterire oportet, vt ſtatim in principio fruſtra operetur. Facere namque ipſam & venam & arteriam, & neruum maximè neceſſarium eſt, habens autem ad hoc & album, & craſſum, & viſcoſum humorem, eiicit quidem hunc, vt tu putas, ex ſanguine verò alium ſimilem gignit. At verò ſi ſanguis ex ſe ipſo eiuſmodi humorem generandi ſimúlque formandi facultatem habet, ſemine non indiget. Si verò ex illo facultatem accipit, quid indiget primum ſecundo? & quo antequàm illa facultatem aſſumit ad hoc miniſterium vtitur: Oportet enim aut facultate ſeminis, aut corporea ſubſtantia contempta, naturam alio pro ipſo vti: verùm neutrum reprehendere poteſt. Ipſum enim ſemen facultatem ſanguinis exhibet, & ex tua adeò ſententia ſubſtantiam aptiſſimam habere apparet ad ſummè præcipuorum organorum conformationem. Si namque exanguem eſſe horum trium organorum ſubſtantiam vult natura, habet talem materiam, ipſam genituram, ſiue craſſam, & talis magis quàm ſanguis exiſtit, ſiue extendi & in fiſtulæ modum cauari, ac quàm longiſſimè progredi citra diuulſionem, quidnam ad hæc omnia aptius viſcoſo reperire queat? omnia igitur quibus ad horum trium vaſorum generationem opus habet, ſeminis ſubſtantia complexa poſſidet. Ne igitur ipſum infamia per ſermonem notemus, quandoquidem neque natura hoc ipſum opere fecit. Neque enim quòd ſpiritu vitali plenum eſt, te latet. tu enim vnus es qui ſemen ſpumæ probè aſſimilaſti, multas bullas præ paruitate non viſibiles ſingulatim in vnum conuenientes ipſum operari tradens. tu etiam fabulam non reprehendiſti quæ Venerem ex ipſo natam eſſe tradit. Quid igitur eiicis ex vtero eiuſmodi principium animalis? aut quod organum eo melius naturæ dabis, aut ventres, aut meatus, aut membranas, aut vaſa producturæ? Inquies enim vtique etiam ipſe, quòd alia quidem perforantur, alia autem inflantur, alia dilatantur, alia diſtenduntur ex materia in animalis formatione, niſi fortè etiam hic vaporem ſanguinis organum habebis, vt & nunc natura quod promptum eſt eijciens in alio huiuſmodi efficiendo ſit occupata. Quomodo igitur non maximè contrarius hic ſermo operibus naturæ eſt, ſi excerni quidem in aërem diſſolutum ſemen dicamus, retineri autem ſanguinem menſtruum? Quod enim vt alienum excernit ſingulis menſibus, hoc ipſum nunc ei vt familiariſſimum tribuimus. Si verò priùs quidem alienum, familiare autem fit ſeminis qualitate aſſumpta, ex illo ſanè hanc familiaritatem ac ſinceritatem acquirit, vtpote quod priùs ipſam habeat: neque enim diſtribuere aliquid vicinis poſſit, quod non priùs ipſum eius particeps eſſet.

A χρὴ μακρολογεῖν, οὐδὲ ἔξωθεν ἐπάγειν τὰ μάρτυρια, πρὸς Ἀριστοτέλη διαλεγόμενον, ὃς οὕτω πολὺ νέμει τῆς πολλαχῆς καταβληθείσης ἀρχαῖς, ὥστε οὐκ ἀφαιρεῖται μὴ τὸ σπέρμα, τὸ μὴ οὐ τὴν τῦ δημιουργοῦ λόγον ἔχειν, πρὸς τὸ κυούμενον. ἐξ αὐτῦ δὲ οὐ φησι γίνεσθαι τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἐκ τῦ καταμηνίου, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, παρὰ τῦ σπέρματος λαμβάνοντος. ἀλλ' εἴπερ ἱκανὴ μία πληγή τε, καὶ φαῦσις, ἐκ τῦ σπέρματος εἰς τὸ αἷμα γινομένη, τοσαύτην τε, καὶ τοιαύτην ἐργάζεσθαι κίνησιν ἀρξαμένη, ὡς ἐξ αὐτῶν δημιουργεῖσθαι τὸ ζῶον, ἔργῳ μάρτυρές, ὡς

B ἀρχὴ τὸ σύμπαν ἐστίν. οὕτοιν δεῖ προλαβεῖν ἡμᾶς, Ἀριστότελες φίλτατε, τηλικοῦτο ἔγκλημα τῆς ἐπαινουμένης ὑπὸ σου φύσεως, ὡς δίχης ἐν ἀρχῇ μάτην ἐργαζεσθαι. ποιῆσαι μὲν γὰρ αὐτὴν φλέβα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ νεῦρον, ἀναγκαιότατόν ἐστιν. ἔχουσα δὲ εἰς τοῦτο, τὸ λιχνὸν, καὶ παχὺ, καὶ γλίσχρον χυμὸν, ἐκβάλλει μὲν τοῦτο ὡς νομίζεις, ἐξ αἵματος σὺ ἕτερον ὅμοιον γεννᾷ. καὶ μὴν εἰ μὴ ἐξ αὐτῦ,

C ὃ αἷμα δυνάμιν ἔχει γεννᾶν τε ἅμα, καὶ διαπλάττειν τοιοῦτον χυμὸν, οὐ δεῖται τῦ σπέρματος. εἰ δὲ ἐξ ἐκείνου λαμβάνει ὃ δύναται, τί ὂν πρότερον δεόμενον τῦ δευτέρῳ, καὶ πρὸς ἐκείνου ὃ δύνασθαι πρωτοπαθεῖσθαι, πρὸς ὑπηρεσίαν χρῆται; δεῖ μὲν γὰρ, ἅτοι τὸ δυνάμεως τῦ σπέρματος, ἢ τὸ σωματικῆς οὐσίας αὐτὴν καταγνοῦσάν, ἄλλῳ χρήσασθαι πρὸ αὐτῦ, μεμφθῆναι δὲ ὁπότερον ἔχει, τὴν τε γὰρ δυνάμιν αὐξηθεῖσαν αἵματι πρέπει, καὶ καθ' ὅτε, τὴν τε οὐσίαν ἔχον ὑπιτηδειότατην φαίνεται, πρὸς τὴν τῶν κυειωτάτων ὀργάνων διαπλασιν. Εἰ γὰρ αἷμον ἡ φύσις εἴλετο βούλεται τῶν τελῶν ὀργάνων τὴν οὐσίαν, ἔχειν τοιαύτην ὑγρὸν τὴν γονικὸν. Εἰ τε παχεῖαν, ἢ ταύτην μᾶλλον αἵματος ὑπαρχὴν, εἴτ' ἀποτείνεσθαι, καὶ

D συνεῖρεσθαι. καὶ μέχρι πλείστου προϊοῦσαν αὐτὴν τῦ ῥήγνυσθαι, τί ἂν εἰς ταῦτα ὑπιτηδειότερον τῦ γλίσχρου ἐξεύροι; πανύτων οὖν ὧν δεῖται πρὸς τὴν τῶν τελῶν ἀτρείων γένεσιν, ἡ τῦ σπέρματος οὐσία συλλαβοῦσα κέκτηται. μὴ τοίνυν ἀτιμάσωμεν αὐτὸ τῦ λόγῳ, ὅτι μηδὲ ἡ φύσις τοῦτο ἔργῳ ἐπροπάξεν. οὐδὲ γὰρ οὐσὶ ὅτι πλήρες ἐστὶ τῦ πνεύματος τῦ ζωτικοῦ, τοῦτο λέληθέ σε. σὺ γὰρ εἷς ὁ καλῶς εἰκάσας ἀφρῷ τὸ σπέρμα, πολλὰς πομφόλυγας ὑπὸ σμικρότητος ἀοράτους εἰς ἓν συνελθούσας ἐργάσασθαι φάσκων αὐτὸ, σὺ καὶ τὸ μῦδον οὐκ ἐμέμψω, τὴν ἀφεδρίτιν δὲ, ἀφεδρεγλυπᾶσθαι λέγοντα. τί τοίνυν ἐκβάλλεις τὴν μητρὸς, τὴν

E τοιαύτην ἀρχὴν τῦ ζῴου; ἢ τί δώσεις ὄργανον τῇ φύσει τούτου βέλτιον, ἢ χοιλίας, ἢ πόρους, ἢ ὑμένας, ἢ ἀτρεῖα δημιουργοῦσα; φύσις γὰρ ὅπου καὶ αὐτὸς, ὡς τὰ μὲν ὑγρὰ τα, τὰ δὲ διαφυσᾶται, τὰ δὲ διρώδεται, τὰ δὲ ἀποτείνεται τὴν ὕλης, ἐν ταῖς διαπλάττεσθαι τὸ ζῶον, εἰ μή τι καλύπτουσα τὸ ἀτμὸν τῦ αἵματος ἕξεις ὄργανον, ἵνα καὶ νῦν ἡ φύσις ἐκβάλλουσα τὸ ἑτοιμον, ἕτερον καμμιᾶν τοιοῦτο ἐργαζομένη. πῶς οὖν οὐκ ἐναντιώτατος ὁ λόγος ὅστις τοῖς ἔργοις τὴν φύσεως, ἐαν συκρίνεσθαι μὲν εἰς ἄδεια λυθὲν τὸ σπέρμα,

F κατέχεσθαι δὲ τὸ καταμήνιον φάσκωμεν; ὃ γὰρ ὡς ἀλλότριον συκρίνει καθ' ἕκαστον μῆνα, διὸ δὴ αὐτὴ νῦν ὡς οἰκειότατον. εἰ δὲ ἐμποδὼν μὲν ἀλλότριον, οἰκεῖον δὲ γίνεται μεταβαλὸν τὴν τῦ σπέρματος ποιότητος, ἐξ ἐκείνης τὴν οἰκειότητα προσκτᾶται, ἔχοντος δή που πρότερον αὐτό. οὐ γὰρ δὴ μεταδίδωσί γέ τινος τοῖς πέλας, οὗ μὴ μετέσχηκεν αὐτὸ.

πάλιν οὖν ἐνταῦθα ἡ φύσις διείσκεται, ὃ μὲν πρῶτος οἰκεῖον ἐκβάλλουσα, ὃ δὲ ἐκείνου μεταξὺ αἱρουμένη. καίτοι γε οὐ τῆ ποιότητος αὐτῷ μεταδίδωσιν ἐκ τοῦ σπέρματος, ὁ Ἀριστοτέλης, ἀεὶ δ' ἀρχὴν κινήσεως ἐνδίδωσι μόνην, ὥσπερ τοῖς ζώμασιν ἐμφυλάττοντα τὸν ἑαυτοῦ κατασκευὴν, ἐκ μόνου τοῦ λαβεῖν τὴν τοιαύτην ἀρχὴν ὅτι πλεῖστον, ἱκανὸν ἔχει κινούμενα. ἐν μὲν οὖ διὰ κίνησιν, ἀλλὰ διὰ ποιότητος οἰκειότητα, ἐν ἀλλοτριότητα, ὃ μὲν αἱρούμενός τε, ἐν κατέχουσας ἔστιν ἰδεῖν τὰς φύσεις, ὃ δ' ἀποστρεφόμενός τε, ἐν διὰ τοῦτο ἐκβαλλούσας. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐν τῇ μήτρᾳ μένον οὐδέν ἐστιν ἰδεῖν τῶν ἐκ οἰκείων αὐτῇ. τί δεῖ λέγειν περὶ τῆς μήτρας, οὕτως εὐαρμόστως ἢ δι' ἐμέτου ἐκβαλλούσης τὸ λυποῦν, ἢ κατ' ἔντερον ἐκκρινούσης αὐτὸ, τίνι μήτε ἀορίστοις ὁμοια διαπεφορημένοις; ἐδείχθη γὰρ ἐν ἄλλοις, τῇ φυσικῇ δυνάμεων λόγον, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἅπασι μορίοις, ἕλκουσα μὲν ἐν κατέχουσα τὸ οἰκεῖον, ἐκβάλλουσα δὲ τὸ ἀλλότριον. ἀλλὰ μὲν ἀποκρίνει γε τὸ καταμήνιον ὡς πρεῖττον, οὐκοῦν καθαρεῖν αὐτὸ δυνατὸν πρὸς ὡς οἰκεῖον. οὐ γὰρ τοῦτό ἐστι τῆς ὑστέρας οἰκεῖον. ἀλλὰ τὸ σπέρμα. ἐν τούτου δεκτικὸν ὄργανον, ἡ φύσις ἐποίησεν αὐτάς.

Rursus igitur hic natura reperitur quod primitus familiare & sincerum est eiiciens, quod verò illius particeps est eligens. quanquam neque qualitatem ex semine in ipsum menstruum sanguinem distribuat Aristoteles, sed semper principium motus concedit solum, tanquam qui ad miraculi similitudinem suæ constitutionis supellectilem intra se conseruet, & ex hoc solo quòd tale principium accipit, plurimo motui sufficiat. Atqui non propter motum, sed ob qualitatis familiaritatem & alienationem, videre est ipsam naturam aliud quidem eligere & continere, aliud verò auersari, & propterea eiicere. Neque enim etiam in ventre quicquam manens videre est eorum quæ non ipsi familiaria existunt. Quid autem opus est dicere de ventre adeò manifestè, aut per vomitum, quod molestum est ipsi eijciẽte, aut iuxta intestinum idem excernente, quum vterum videamus similia perficiẽtem? Demonstratum enim est in naturalium facultatum tractatu, quòd hic similiter, vt aliæ omnes partes, trahat ac contineat familiare, eiiciat verò alienum, atqui excernit sanguinem menstruum vt superfluum: nequaquam igitur continere ipsum potest vnquam vt familiarem, non enim est hicvtero familiaris, sed ipsum semen, & propterea conceptaculum huius organum natura vterum fecit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Τὸ σπέρμα συμφύτοις δυνάμεις ἕλκειν ἐλκτικὴν τῶν οἰκείων, καὶ περιττῶν ἀποκριτικήν.

Ὅσον μὲν οὖν αὐτῷ τὴν ὑστερῶν ἔψαυσε, τοῦτο ὑμενώδες ἐγένετο, καθάπερ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδείχθη. τὸ δ' ἄλλο πᾶν, εἶχε μὲν δύναμιν καὶ αὐτὸ συμφύτους δυνάμεις, ἑλκτικὴν μὲν τῶν οἰκείων, δι' ἧς καθέλξειν τε καὶ ἀλλοιώσειν ἔμελλε, καὶ ζῶφιν ἑαυτῷ ποιήσασθαι, τῶν ἀλλοτρίων δὲ, καὶ περιττῶν ἀποκριτικὴν. εἶχε δὲ καὶ ὕλας οἰκείας, αἷς ἕλξειν ἔμελλε πρῶτα τῆς μήτρας αἵματος καὶ πνεύματος, ἀφ' ὧν τὰ σωμάτων οἷς στωμύλλεται, καὶ τοίνυν δύο τοῦτο εἵλκετο, ἀφ' τῶν περιέχοντος ὑμένος ὀλίγου γεγονότος. ἅμα τε οὖν ἐφέρετο τὰ πρῶτα τῆς μήτρας ἐκ τῶν ἀγγείων ἐλκόμενα, καὶ ὁ ὑμὴν ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἐγίνετο σκληρὸς, καὶ τελέως μὲν οὔτως ἤδη σκληρὸς ἐὼν, καὶ στωμύλλης, ὅλον ἐκ κύκλῳ περιλαμβάνων τὸ κύημα. μόνα δ' ἐκεῖνα διετέτρητο, δι' ὧν τοῖς ὕλαις ἐῶν ἡ φορά. ἅτε γὰρ οὐδένα χρόνον ὑστερίζουσης τῆς ὅλης, ἔμενεν ἀεὶ τὸ τρῆμα τῷ ὑμένος, οὐ δυνάμενον ξυμφυῆναι, ἀφ' τὸ μηδ' ἄλλο μηδὲν ἕτερον ἑτέρῳ δύνασθαι συμφυῆναι, μέσων ἰσταμένων ἀεικινήτων σωμάτων. οὐ μόνον δὲ οὐ συμφύεται τὸ τρῆμα τῷ ὑμένος, ἀλλὰ καὶ ἀφ' πάντος διαιρεῖται, πρὸς λόγον τῷ πλήθους τῷ διαῤῥέοντος. διαῤῥῆξ δὲ ἀεὶ μᾶλλον τὸ φερόμενον, οὐκ ἴσον δ' ἀεὶ τῷ πλήθει, δῆλον μὴ δ' αὖθ' τὸ περιφόμενον, ἴσον ἀεὶ φυλάττῃ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὁπόσ' δοσιν στωμύλλως αὐξανόμενον, ὥστε ἀναγκαῖόν ἐστιν, αὐξάνεσθαι κατὰ τὴν αὔξησιν, τὸ πλῆθος τῶν ὑλῶν ὑπαῤῥεῖν, αἷμα μὲν ἐκ τῶν φλεβῶν, πνεῦμα δὲ στωμύλλεται λεπτομερὲς, καὶ ὀλίγον, καὶ θερμὸν, ἀφ' τῶν ἀρτηριῶν. ἐν δὲ καὶ τῷ χρόνῳ συνεπουρισθέν θ' ἅμα καὶ τελευτῶν τὴν ὁδὸν, ἀγγεῖον γίνεσθαι.

CAPVT VI.

Semen insitas facultates habere attrahentem familiaria, & expellentem superuacanea.

QVantum igitur ex semine ipso vterum cõtingit, hoc statim membrana fit, quemadmodũ paulo antè est commõstratum. Reliquum verò totum habuit quidem & ipsum insitas facultates, attrahentem quidem familiaria, per quam attracturum, & alteraturum, alimentúmque sibi facturum erat: expultricem autem alienorum & superfluorũ. habuit præterea & materias familiares quas attracturum erat ab vtero, sanguinem videlicet & spiritum per oscula quibus est connexum, & sanè hæc statim à principio per ambientem membranam nondum duram factam attraxit. simul igitur ferebantur quæ ab vtero ex vasis attrahuntur, & membrana semper magis fiebat dura, atque ad finem quidem penitus iam dura erat & cohærens, totúmque fœtum orbiculatim amplectens: solæ verò illæ partes perforatæ erant, per quas materiæ ferebantur. Nam attractione nullo tempore quiescente, manebat semper membranæ foramen coalescere non potens ob eam sanè causam, quòd neque aliud quicquam alteri coalescere potest, vbi semper mobilia corpora in medium eorum interueniunt. Foramen itaque membranæ non solùm non coalescit, sed etiam semper ampliatur, pro ratione copiæ eius quod perfluit. Perfluit autem semper alimentum non semper pari copia, propterea quòd neque ipsum quod alitur semper æqualem magnitudinem seruat, sed crescit assiduè augescens, vt necessarium sit iuxta proportionem augmenti illius, materiarum copiam influere, sanguinem quidem ex venis, spiritum verò cum sanguine tenuium partium modico & calido, per arterias. Quin & temporis progressu necessarium est hanc viam in fistulæ modum cauari, & perfectam absolui, ac vas fieri.

CAP.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 200 sur 276

CAPVT VII.

De vtriusque seminis mixtione, ac de membranis genituram inuoluentibus.

SEd enim non conuenit, iuxta vnum naturæ opus motuum consequentiam enarrando, sui obliuisci ac longiùs à principio abire: regrediamur igitur rursus ad illud. Postquàm itaque semen ad fundum vteri allapsum est, nec potest ipsum totum oblinere, vtpote qui exortus vtrinque velut cornua quædam habeat, natura sanè etiam hæc alio semine, ipsius fœminæ videlicet illeuit. quemadmodum alibi à nobis est demonstratum. referetur autem & nunc paulò pòst, ne sermonis continuitatem dissecemus. In hæc etenim cornua, singula ab vtraque parte existentia, vas seminale se ingerit ex fœminæ testibus profectum, quando igitur sub idem tempus fœmina simul cum mare semen emiserit, semen per vtrumque cornu eiectum, & in medium vteri spatium delatum, simul quidem oblinit vias, simul verò peruenit ad masculi semen, ipsúmque etiam huic miscetur, & per membranas mutuò innectuntur, quas tunc in propria profectione ipsum mulieris semen produxit, vt totam genituram amplectens hunc fœtui vsum exhiberet, & vt veluti alimentum quoddam masculo semini fieret, tenuius enim est ipso & frigidius, familiarius verò est omni alio in nutritionem. Cæterùm vsus quem dixi præbere ipsi circa membranæ generationem, diligentiore expositione indiget. membranæ namque totam genituram amplectenti implexum, dependet primùm per ipsam ex cornibus, connectitur autem rursus omni reliquo vteri spatio. concupiscunt enim omnes ipsius partes semen complecti, id verò facere non possunt, nimirum longiùs distantes, quàm vt ipsum contingere queant. Quin & post multos dies, augescente simul semine, simúlque vtero semper seipsum magis obuoluente, aliàs alia ipsius pars semen apprehendit. Itaque quum adhuc mollis sit membrana ipsum continens, & vasorum oscula aperta, apprehendit per ipsa vterus membranam, quemadmodum polypi quæcunque per acetabula sua contigerint. Adeo enim sunt oscula vasorum, polyporum acetabulis similia, vt neque ipsa etiam appellentur. Verùm de hoc à me absolutiùs in quinto Dissectionis Hippocratis est dictum, vbi redarguo ignorantiam eorum qui hunc virum accusant, & putant carnes orbiculatim oscula vasorum in quibusdam animalibus adnascentes, ipsum acetabula siue cotyledones appellare, neque enim has ita appellauit. Nam vera acetabula fines sunt vasorum, per quos in singulis mensibus superfluum sanguinis ex toto corpore in vterum deriuatur. Quodcunque autem horum osculorum semen contigerit, idipsum sibi in alimentum attrahit, nimirum membrana ad sese perforata, vtpote quæ mollis adhuc & recens coacta existit. deinde temporis progressu, velut antea dixi, vas fit absolutè concrescens, simúlque vteri vasi simile redditur. In promptu porrò est tibi circa prægnantium animalium dissectiones videre externam fœtuum membranam vnà cum arteriis & venis. Appellatur autem chorium

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ μίξεως τῆς γονῆς ἀμφοτέρας· καὶ περὶ ὑμένων τῶν γονὴν περιλαμβανόντων.

Ἀλλὰ γὰρ οὐ χρὴ καθ' ἓν ἔργον τῆς Φύσεως ἑξηγούμενον τὴν κατάστασιν τῶν ἀκολουθιῶν, ἑαυτὸν λαθεῖν ἀποχωρήσαντα πόρρω τῆς ἀρχῆς. ἐπανέλθωμεν οὖν αὖθις ἐπὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ τοῦ σπέρματος τοῦ τῆς μήτρας πυθμὴν ὁ σπέρμα, καὶ ἐπὶ δυσὶ σώμασιν ἀνάλωμα πᾶσιν αὐτοῖς, ἀποφύσεις ἔχουσιν ἑκατέρωσε, καθάπερ κέρατα, καὶ ταῦτα ἀγγηλαφεν ἡ φύσις ἑτέρῳ σπέρματι, τοῦ τῶν θηλέων, ἅπερ ὑπεδέδεκτο μὲν ἡμῖν ἐν ἑτέροις, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγον ὕστερον, ὡς μὴ διακόποιτο τῷ λόγου ὁ συνεχής. εἰς γὰρ τι τὰ κέρατα ταῦτα, καθ' ἑκάτερον μέρος ἓν ὑπάρχει, ἐμβάλλει σπερματικὸν ἀγγεῖον ἐκ τῶν τῆς θηλείας ὀργέων ὁρμηθέν. ὅτῳ οὖν ὑπὸ τὸ αὐτὸν χρόνον ἅμα τοῦ ἄρρενι ὁ θῆλυ σπερμαίνῃ, δι' ἑκατέρας τῶν κεράτων ὀξυκοντιζόμενον ὁ σπέρμα, καὶ φερόμενον εἰς μέσον τῆς μήτρας ὁ κύτος, ἅμα μὲν ὑπαλείφει τὰς ὁδούς, ἅμα δ' ἐξικνεῖται πρὸς ὁ τοῦ ἄρρενος σπέρμα, καὶ αὐτό τε μίγνυται τούτῳ, καὶ ὑμέσιν ἀλλήλοις ὑπιπλέκονται, οἷς τότε κατὰ τὴν οἰκείαν ὁδοιπορίαν εἵρπασε ὁ τοῦ θήλεως σπέρμα, ὡς τὴν σύμπασαν γονὴν περιλαμβάνειν· τοιαύτην τὴν χρείαν τοῦ κύηματι, καὶ οἷ τροφὴ ἧς τοῦ ἄρρενι γίνεσθαι. λεπτότερον μὲν γάρ ἐστιν αὐτοῦ καὶ ψυχρότερον, οἰκειότερον δὲ ἄλλου παντὸς εἰς τροφήν. ἐγὼ δὲ εἶπον χρείαν παρέχειν αὐτὸ τὴν τῶ ὑμένος γένεσιν, ἀκριβεστέρας ἐξηγήσεως δεῖται. τὸ γὰρ περιλαμβάνοντα τὴν σύμπασαν γονὴν ὑμένα συμπλεκόμενον, ἑξάπτῃ μὲν πρῶτον δι' αὐτῶ ταῖς κεραίαις, συναπτῃ δ' αὖθις ἀπάσῃ τοῦ λοιποῦ κύτει ὁ μήτρας. ἔχῃ μὲν γὰρ ἐπιθυμίαν ἁπάντων αὐτῆς τὰ μέρεα περιπίπτεσθαι τοῦ σπέρματι. δύναται δ' οὐδέπω τοῦτο ποιεῖν, ἀπέχοντα πολέων, ἢ ὡς ψαύειν αὐτῶ. ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἡμέραις, ἅμα μὲν αὐξανομένου τοῦ σπέρματος, ἅμα δὲ καὶ τῆς μήτρας, ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἑαυτὸν περιελλούσης, ἄλλοτε ἄλλο μέρεον αὐτῆς ἐπιβάσεται τοῦ σπέρματος, ἅτε δὲ ὄντος ἐπὶ μαλακοῦ τοῦ περιέχοντος ὑμένος αὖθ', καὶ τοῦ ἀγείων ἀνεστομωμένων, ἀντιλαμβάνεται δι' ἑαυτῶν ἡ μήτρα τῶ ὑμένος, ὥσπερ οἱ πολύποδες ὧν αἱ ψαύσωσι ταῖς κοτυληδόσι. οὕτω γὰρ ὀνομάζεται τὰ σώματα τοῦ ἀγγείων, ὅμοια ταῖς τοῦ πολυπόδων κοτυληδόσιν, ὥστε οὔτε ὀνομάζουσιν ἄλλως αὐτά. λελέκθω δέ μοι τελεώτερον περὶ τούτου, ἐν τοῦ πέμπτῳ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς, ἐξελέγχοντί τὴν ἀγνοιαν τῶν ἐγκαλούντων τ' ἀνδρὶ, καὶ νομιζόντων τὰς ὑπτιοφορμίδας ἐν κύκλῳ τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων σάρκας ἐν εἶναι τῶν ζώων, ὀνομάζειν αὐτὸν κοτυληδόνας. οὔτε γὰρ ἐκείνας ὀνομάζομεν, αἳ δ' ὄντως κοτυληδόνες ἀγγείων εἰσὶ τοιαῦται, δι' ὧν ἐφ' ἑκάστῳ μιῶ, ὁ περιττὸν τοῦ αἵματος, ὃ ὅλου τοῦ σώματος εἰς τὴν μήτραν ἀνέχετεύεται. ὅτι δ' αὖ τούτων τῶν σωμάτων ἀντλεῖται τοῦ σπέρματος, ὑπαρκτὰ δι' αὐτοῦ τοῦ ὑμένος ἐκδηλον ποιεῖ ἑαυτὸ πεπεπωμένου τοῦ ὑμένος, ὡς αὖ ἐπὶ μαλακοῦ τε, καὶ νεοπαγοῦς ὄντος· εἶτ' ἐν τῶ χρόνῳ, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον, ἀγγεῖον γίνεσθαι, συμφύες τε ἅμα τὸ ὁμοιοῦσθαι τὴν μήτρας. καὶ σοι πάρεστι θεάσασθαι τοῦτ' ἐπὶ τῶν ἐγκυμόνων ζώων ἀνατομαῖς, καὶ μετὰ τοκετὸν, καὶ φλεβῶν, τε ἔξωθεν ὑμένα τῶν ἐμβρύων. ὀνομάζεται δὲ χορίον

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 201 sur 276

ὑμὼ δοῦ ὁ ἐξωθεν, ὃν δηθύοισιν αἱ ἀρτηίαι τε καὶ αἱ φλέβες, ὕλας ἐκ τ μήτρας εἰς ὃ κυούμενον ἄγουσαι. ἑτέρῳ δ' ὑμνὶ, τῷ τε καὶ κεραίας ἀνήκοντι, τῷ μὲν προσηρείαν ἀφ' τ γήματος ἔθεντο. ὠμπλήσιος γὰρ ὢν ἀλλαντι, καὶ τοιοῦτον περιγιγνόμενον ἀπ' ἐκείνου κέκτηται. ἡ χρεία δὲ αὐτ τοῖς ἐμβρύοις, ἐν μὲν ταῖς πρώταις ἡμέραις, ὡς ἀρτίως εἶπον, αὐξανομένων δὲ τῶν ὑγρῶν περιττωμάτων, ὑποδέξασθαι θ ἕτερον. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀκριβέστερον ὀλίγον ὕστερον εἰρήσεται.

A hæc externa chorion quàm pertranſeunt arteriæ & venæ, materias ex vtero ad fœtum ducentes. Alteri autem membranæ, quæ ſurſum ad cornua pertingit, appellationem à figura indiderunt. Nam farcimini ſimilis exiſtens, etiam nomen ab illo deductum poſſidet, ac allantoides appellatur. Vſus autem ipſius fœtibus, in primis quidem diebus is eſt quem iam dixi: augeſcentibus autem humidis excrementis, vt eorum alteram partem excipiat. Sed de his paulò pòſt accuratiùs dicetur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ ἡπατος, καὶ καρδίας, καὶ ἐγκεφάλου.

ΠΑλιν δ' ἐπανίειμι πρὸς ὃ ἀναβεβλημένον ἐν ἀρχῇ. τοῦτο γὰρ ἕλκει μὲν πρὸς ἑαυτὸ ἀφ' τῶν εἰς τὸν μήτραν καθηκόντων ἀγγείων, αἷμα, καὶ πνεῦμα πρὸς τὴν ἰδίαν ἑκάτερον ἑαυτῷ κεκρότητα, συνεφέλκεται δὲ, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρόσθεν, ἅμα τῷ ἀφ' τῶν ἀρτηριῶν πνεύματι, λεπτομερέστερόν τε, καὶ θερμότερον αἷμα τῶν κατὰ τὰς φλέβας. ἐκ μὲν δὴ τούτου, ὃ θερμότατον τῶν σπλάγχνων δημιουργεῖ, ὃ δὲ ἕτερον αἷμα ὃ παχὺ, τὸν ἧπατος ἰδέαν αὐτῷ συνίστησι. καὶ τοίνυν καὶ τοῖς ἀραίοτοισιν αἱ μὲν πολλαὶ φλέβες, αἱ ἀφ' τοῦ χρείου φερόμεναι. αἱ δ' ἀρτηίαι πρὸς ἕτερον θερμότερον, ὃ ἀφ' τοῦ ὑποβάλλουσαν θερμότητα, καθάπερ τις φλὸξ, οὐκ ἀναπαύεται κινούμενον, ἀλλ' ἀναλλὰξ ἀεὶ διαστέλλεταί τε, καὶ συστέλλεται. αἱ μὲν δὴ παραφύουσαι τὰς ὕλας εἰς τάδε τὰ σπλάγχνα φλέβες τε καὶ ἀρτηίαι, καθάπερ ῥίζαι τινὲς αὐτοῖς εἰσιν· αἱ δ' εἰς ὅλον διαφύουσαι τὸ κύημα, πρέμνοις ἀνάλογοι εἰς πολλοὺς πλόκους σχιζομένοις. ἡ γένεσις δὲ καὶ τούτων ἐστὶ, συνειληγμένης τῆς τοῦ σπέρματος οὐσίας. ἡ δὲ τρίτη τῶν ἀρχῶν, ἀφ' ἧς σύμπαντα πέφυκε τὰ νεῦρα, τὴν γένεσιν ἔξ αὐτοῦ μόνου τοῦ σπέρματος ἔσχηκεν. ἐν γὰρ τῇ πρὸς τὸ θῆλυ σπέρμα μίξει πολλαὶ τῶν πομφολύγων ἐρράγησαν, ἔξ ὧν ἔθορε τε, καὶ πρὸς τὸ βάθος ἐχώρει τὸ πνεῦμα σῴζειν ἑαυτὸ γλιχόμενον. οὐ γὰρ οἷόν τε ἦν ἀτμὸς ὢν, ἀλλ' αὐτοκίνητος ἀρχὴ ζώου, καθάπερ καὶ αὐτὸ τὸ περιέχον ὑγρὸν αὐτὸ κοιλίαν ἐργάσατο τῷ σπέρματι μεταξὺ πνεύματος. ὅπως οὖν μήτ' ἐντεῦθεν ἐτοίμως κενῶτο, στεγανὸν ἑαυτῷ τὸ οἰκεῖον ἐργάζεται τὸ περιφλοιοῦν αὐτὸ τοῦ σπέρματος ὑγρᾶς οὐσίας, ὅσον ἔτι παχύτερόν τε καὶ σκληρότερον, ἀποδούμενον εἰς τὸν ἐντὸς περιγραφὸν, ὅπερ ἔμελλεν ἐν τῷ χρόνῳ θερμαινόμενόν τε καὶ ξηραινόμενον, ὀστοῦν ἔσεσθαι, τοῦτο ἐν ἀρχῇ μὲν ἡ ἀφομοιοῦσα τὸ ζῷον δύναμις ἐργάζεται. φαίνεται δὲ οὐδέπω κατὰ τὸν ἀρχὸν ἔτι σμικρότητος, ἀλλ' ὅταν γε πρῶτον φαίνεσθαι δύνηται, μέγιστα μὲν εἰσι τὰ περὶ ταῦτα, πλησίον δὲ ἀλλήλων ἐφεξῆς κείμενα καὶ φαίνονται, ὃ μὲν τῶν νεύρων ἀρχὴ γιγνόμενον, ὃ πρόσθεν ἐρρόδωνεν ἐγκέφαλον, ἐφ' ὑψηλοτέρας ἕδρας τεταχὲν, ὑποκειται δ' αὐτῷ καρδία τε, καὶ ἧπαρ, ἀλλήλων φαίνονται. τῷ χρόνῳ δὲ προϊόντος, αἱ εἰρημέναι τρεῖς ἀρχαὶ, καὶ διίστανται πλέον, εἰς ὅλον τε τὸ προσαπολαμβανόμενον τῷ ζῴῳ σῶμα ἀφιᾶσι τὰ βλαστήματα. νωτιαῖον μὲν ὁ ἐγκέφαλος ἀποφύσας, οἷόν τι πρέμνον. ἡ καρδία δὲ τὴν μεγίστην ἀρτηίαν, τὴν ἀορτὴν Ἀριστοτέλης ὀνομάζει, τὴν κοιλίαν δ' φλέβα, ὃ ἧπαρ.

B

CAPVT VIII.

De ortu hepatis, cordis, & cerebri.

RVrſus autem regredior ad id quod in principio eſt dilatum. Semen equidem trahit ad ſe per vaſa ad vterum pertingentia ſanguinem & ſpiritum, vtrumque ad ſuam propriam cauitatem. Attrahitur autem ſanguis ſimul, velut etiam antea dictum eſt, cum ſpiritu per arterias, tenuior & calidior quàm qui eſt in venis ſanguis, atque ex his ſanè calidiſſimum ex viſceribus producit. alter verò ſanguis craſſus, hepatis ſpeciem ipſi conſtituit, atque hanc etiam pleræque venæ per chorium delatæ perficiunt. Arteriæ verò ad aliud calidius viſcus feruntur, quod ob excellentem calorem, velut flamma quædam, moueri non ceſſat, ſed ſemper viciſſim diſtenditur & contrahitur. Et venæ quidem ac arteriæ materias in hæc viſcera deducentes, velut radices quædam ipſorum exiſtunt. Quæ verò in totum fœtum protenduntur, truncis ſimiles ſunt in multos ramos diſtractis. generatio autem his eſt ex ſeminis ſubſtantia in fiſtulæ modum cauata. Tertium verò principium à quo omnes producti ſunt nerui, generationem ex ſolo ſemine habet. In permixtione namque ad ſemen muliebre, multæ bullæ ruptæ ſunt, ex quibus intrò & ad profundum ſpiritus ſeipſum ſeruare cupiens ceſſit, neque enim velut vapor erat, ſed per ſe mobile principium animalis: quemadmodum & ventriculum ſiue cauitatem humorem continentem, plenum ſpiritus ipſi ſemini produxit. Quò verò neque etiam inde promptè euacuaretur, firmam ſibi domum facit, ex liquida ſeminis ſubſtantia, quæ ipſum ambit, id quod ipſi craſsius & durius erat, ad externum lineamentum detrudendo, quod ipſum vtique temporis progreſſu calefactum & reſiccatum, os futurum erat. Hoc in principio quidem facultas opifex ac animal formans operatur: verùm iuxta principium nondum apparet præ paruitate. Quando verò primùm apparere incipiunt, maxima ſunt tria hæc, ex vicino inter ſe ſita, & ſe mutuò contingentia. Principium quidem neruorum futurum, quod cerebrum appellamus in altiore ſede locatum; ſubiacent autem ipſi cor & hepar mutuò ſe contingentia. Tempore verò progrediente hæc iam dicta tria principia longiùs diſparantur, & in totum, quod eis afformatur, animalis corpus germina tranſmittunt. Spinalem namque medullam cerebrum velut truncum quendam producit, cor verò maximam arteriam quam Aortam Ariſtoteles appellat, hepar verò venam cauam.

C D E F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 202 sur 276

Et ſanè apparet ſtatim à principio ſimul cum horum generatione circa medullam ſpina ipſa eo modo, quem paulò antè dixi, firmata. circum cerebrum verò calua obducta, & thorax circum cor, velut ampla quædam ac firma domus ſitus. qui vtique circa partum non ſolùm domus, ſed primum & præcipuum reſpirationis organum futurus erat. Hæc quidem igitur aliquantò poſteriùs fiunt.

A ἡ μὲν δὴ ἡ φάνεται καταρχὰς ὑφὺς ἅμα τῇ τούτων γενέσει, ὡδὶ μὲν τ νωτιαῖον ἡ ῥάχις πηγνυμένη, τ αὐτὸν τέτον ὁ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, ἀμφὶ τ ἐγκέφαλον ἡ κύκλῳ ὡδὶ βληθὲν ὁ κρανίον. ὁ δὲ θώραξ ὡδὶ τῷ καρδίᾳ, οἷ ὡσπερ οἰκός ἐς εὐρύχωρός τε ἅμα, ἡ τεθραμμένος. ἔμελλε δ' ἄρα ὡδὶ τῷ ἀναπνοῇσιν, ἐκ οἴκησιν μόνον, ἀλλὰ ὁ πρῶτόν τε, καὶ κυριώτατον ἀναπνοῆς ὄργανον ἔσεσθαι. ταῦτα μὲν δὴ ὕστερόν ποτε γίνεται.

CAPVT IX.

Vniuerſam fœtuum fabricam quatuor temporibus diſtingui.

RVrſus autem ad primam animalis conſtitutionem orationem reducamus, quæ vt conſtans ſimúlque manifeſta procedat, vniuerſam fœtuum fabricam quatuor temporibus diſtinguamus. Primùm in quo in abortu, & diſſectionibus ſeminis idea manet, quo tempore neque Hippocrates, qui in omnibus admirabilis eſt, fœtum vocat eam animalis conſtitutionem, ſed vt nuper adeo audiuimus, in genitura quæ ſex iam dierum fuit elapſa. Poſtquam verò expletus quidem ſanguine fuerit fœtus, cor verò, & cerebrum ac hepar, adhuc indiſtincta ſunt & informia, ſoliditatem tamen iam aliquam & magnitudinem memorabilem habent, hoc ſecundum tempus erit, carnis autem formam nec ampliùs ſeminis retinet ipſa fœtus ſubſtantia. igitur neque genituram ampliùs huiuſmodi ſpeciem Hippocratem appellare reperias, ſed vt, dictum eſt, fœtum. Tertium deinde tempus eſt, quando tria, vt dictum eſt, principia manifeſtè videre licet, reliquarum verò partium omnium deſignationem per lineamenta & quaſi adumbrationem, euidentiorem namque videbis circa tria principia formationem, obſcuriorem verò partium circa ventrem, & multò adhuc his obſcuriorem circa artus. hi enim poſteriùs ramos edunt, vt Hippocrates dixit, proportionem quam ad ramos habent, per hanc appellationem oſtẽdere volens. Quartum denique & poſtremum tempus hoc eſt, quum iam omnia in artubus ſunt plenè articulata; & nõ fœtum ſolùm, ſed iam etiam puerum nominat id quod in vtero conceptum eſt admirandus Hippocrates, quando & pedibus calcitrare, & velut perfectum animal moueri dicit. Cæterùm nihil nunc opus habeo fœtus velut animalis mentionem facere: velut planta enim omnem tum generationem, tum formationem à ſemine habuit, dupléxque principium motus & formationis ſtatim à principio, quemadmodum ille indicauit. Qualis eſtim eſt radicatio plantis deorſum & infra terram, talis eſt fœtibus inſitio arteriarum & venarum chorij in vterum. Qualis verò ſurſum vergens truncus in plantis, tales ſunt in fœtibus à tribus principiis exortus. Rurſus, quemadmodum plantæ duplicem ex ſeminibus habent exortum, ſurſum quidem truncum & ramos vſque ad extrema germina producentes, deorſum verò radicationem diſtribuentes: Sic & in fœtibus, multifidæ ſunt arteriæ & venæ, velut trunci quidem in totum fœtum, velut radices verò, in vterum deſinentes. Quapropter iuſta accuſatione Ariſtotelem accuſauerim, non ſolùm quòd neglexerit quæ negligere ipſum non conueniebat, ſed & quòd ſui ipſius dogmatum oblitus eſt, & naturæ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

B Διαῤῥᾴδιον τέτταρσι χρόνοις τὴν σύμπασαν τῶν κυουμένων δημιουργίαν.

ΠΑλιν δὲ ὅπῃ τὴν πρώτην σύστασιν τ ζώου ἐπεμάχομεν τ λόγον, ἡ ὅπως γε ἡμῖν εὐτακτός τε ἅμα καὶ σαφὴς γένοιτο, διελώμεθα τέτταρσι χρόνοις τὴν σύμπασαν τῶν κυουμένων δημιουργίαν. πρῶτον μὲν, ἐν ᾧ τ ἐξ ἀμβλώσεις τε, καὶ τ ἐξ αἱματομὰς ἡ τ σπέρματος ἰδέα κρατεῖ. τ δὲ τοῦτον τ χρόνον οὐ φησὶν Ἱπποκράτης ὁ πάνυ θαυμάσιος, ἤδη που κύημα καλεῖν τὴν τ ζώου σύστασιν, ἀλλ' ὡς ἁπλῶς ἠκούσαμεν ὅτι τ ἐκβολὰς ἐκ πεσύσης ἤδη γονῆς. ἐπειδὴ δὲ πληρωθῇ μὲν τ αἵματος, ἡ καρδία δὲ, καὶ ὁ ἐγκέφαλος, καὶ ὅπερ ἀδιαφόρητα μὲν ἔτι καὶ ἄμορφα, πῆξιν δ' ἤδη τινὰ καὶ μέγεθος ἀξιόλογον ἔχῃ, δεύτερος μέν ἐστ ὁ χρόνος ὅδε, σαρκοῦται δὲ, καὶ ὀστέα ἤδη ὑπάρχει τὰ κύημα. ὀκνοίην δ' ἂν γοῦν ἔτι προσαρρύθμιστα τ Ἱπποκράτους τοιαύτην ἰδέαν θύραζε αὖ, ἀλλ' ὡς εἴρηται κύημα, τέτος ὑπὲρ τῶνδε χρόνος, ἰώμεν, ὡς εἴρηται, ἐν μὲν τῇσδε ἀρχαὶ ὄντων ἰδίων ἐναργῶς, ἐπισφραγίσω δὲ τινα καὶ ὅλ σκιαγραφίαν ἀπάντων τῶν ἄλλων μορίων. ἐναργέστεραι μὲν γὰρ ὀλίγῳ τῶν περὶ τὰς τρεῖς ἀρχὰς ἅμα πλασιν. ἀμυδροτέραν δὲ τὴν τῶν τ τὰ γαστέρα μορίων, καὶ πολὺ δὴ τούτων ἔτι ἀμυδροτέραν τὴν τ τὰ κῶλα. ταῦτα γὰρ ὕστερον, ὡς Ἱπποκράτης ὠνόμασεν, ὀζοῦται, τὴν τῶν τοὺς κλάδους ἀναλογίαν ἐνδεξάμενος τῇ τροφοπορείᾳ. τέταρτος δ' οὗτ' ὄντ καὶ τελευτῶντος χρόνος, ἰώμεν ἤδη τὰ τ ἐν τοῖς κώλοις ἅπαντα διηρθρῶσθαι, καὶ οὐ δ' ἔμβρυον ἔτι μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ παιδίον ὀνομάζῃ ὁ κυούμενον ὁ θαυμάσιος Ἱπποκράτης, ὅτε καὶ ἀσκαρίζειν, καὶ κινᾶσθαί φησιν, ὡς ζῷον ἤδη τέλειον. ἀλλ' οὐδὲν ὡς ζῴῳ δέομαι τό γε νυνὶ τῶν κυουμένου μνημονεύειν, ὡς φυτὸν γὰρ, ἅπασάν τε τὴν ἡμέρησιν ἔλαχε, καὶ τὴν πλάσιν ἀπὸ τῶν σπερμάτος, ὥσπερ ὀκγόνα διπλοῦν ὁρμὴν κινήσεώς τε, καὶ πλάσεως δύο δεξαμένης ἐνδεξάμενα. οἷα μὲν γὰρ εἰς τὰ κάτω τε καὶ τ τῆς γῆς ὄντ ἡ ῥίζωσις τοῖς φυτοῖς, τοιαύτη τοῖς κυουμένοις ἡ εἰς τὴν μήτραν ἐμφυσις τῶν τ ὁ χρείον ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν. ὁποῖα δ' αὖ τὰ τοῦ βλάστημον ἐν τοῖς φυτοῖς, τοιαῦτα τοῖς ἐμβρύοις αἱ ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν ἐκφύσεις. αὖθις δ' ὥσπερ τὰ φυτὰ διπλοῦν ἐκ τῶν σπερμάτων ἔχῃ τὴν ἔκφυσιν, αὕτω μὲν τὰ τρέφοντα ὁ βλάστημον τε καὶ τοὺς κλάδους, ἄχρι τῶν ἐσχάτων ἐργάζεται βλαστῶν. εἰς δὲ ὁ κάτω καταῤῥίζοντα τὴν ῥίζωσιν, οὕτω καὶ τοῖς ἐμβρύοις, πολυμοιρεῖς εἰσι τῶν ἀρτηριῶν τε & φλεβῶν, ὡς τρέφοντα μὲν, ἐπὶ ὅλον ὁ κυούμενον, ὡς ῥίζαι δὲ εἰς τὴν μήτραν τελευτῶσαι. ταῦτά τοι & μεμψαίμην ἂν Ἀριστοτέλει μέμψιν δικαίαν, οὐ μόνον ὅτι παρῆδεν ἃ μὴ ἐχρῆν αὐτὸν παρορᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑαυτ δογμάτων ὑπελήλησται, καὶ τὰ τῆς φύσεως

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 203 sur 276

ἔργα διαφόρως ἐξηγεῖται, καθά τε φυτὰ, καὶ τὰ ζῶα. A
βλέπων οὖν ἐν ἅπασι τοῖς φυτοῖς, ὃ σπέρμα τῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς οὐδὲν ἧττον ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑλικὴν παρείληφεν, ὅπερ τῶν ζώων ἀφαιρεῖται τὴν ἑτέραν αὐτῶν. καίτοι τοῦτο ἤρκει μόνον αὐδρὶ περὶ φύσιν δεινῷ τὴν χρείαν τῆς γονῆς ἐνδείξασθαι. εἰ γὰρ ὁρᾷς ἄλλως μὲν διωσάμενον ἡ φύσις τὸ σπέρμα τὸ ἐργάζεται τὸ φυτὸν, ἄλλως δὲ τὸ ζῶον, ἐξ ὧν ἐν φυτοῖς ὁρᾷς ὅτι καὶ ζῶα μεταπίπτει. τὴν αὐτὴν γὰρ ἀναλογίαν εὑρήσεις ἐν ἀμφοῖν· δεῖται τὸ τοῦ φυτοῦ σπέρμα γῆς, ἵν' ἐξ αὐτῆς τρέφηταί τε καὶ αὐξάνηται, δεῖται καὶ τὸ ἡμέτερον σπέρμα μήτρας, ἕνεκα τῶν αὐτῶν. ῥίζας ἑαυτῷ γινᾶ τὸ φυτὸν, αἷς ἕλξῃ τὴν τροφὴν B ἐκ τῆς γῆς, καὶ τὸ χορεῖον ἀγγεῖα, καὶ ῥίζας τῶν ἐμβρύων. ἀποφύει τε φέλεγχος ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ σπέρμα, καὶ ἀπ' ἐκείνου κλάδους, εἶτ' ἄλλους ἀπὸ ἄλλοις αὖθις κλῶνας καταγελωμένους, εἶτ' ἐκείνοις αὖθις εἰς ἄλλους, καὶ τοῦτο μὴ παύεται γιγνόμενον, ἄχρι τῶν ἐσχάτων βλαστῶν. ὁρᾷς καὶ ταῦτα καὶ τὰ μὲν φέλεγχη πολλὰ καθ' ἑκάστην ἀρχὴν, ἀορτὴν, καὶ κοίλην φλέβα, καὶ νωτιαῖον. αὖθις δ' ἀπὸ τούτων ἀποφύσεις πολλὰς οἵας τοὺς κλάδους εἰς δηλονότι αὖθις ἐλάττονας κλῶνας καταγελωμένους, εἶτ' ἐκείνοις αὖθις εἰς ἄλλους, καὶ τοῦτο μὴ παυόμενον, ἄχρι τῶν ἐσχάτων ἀποβλαστημάτων. εἰ δὲ τριπλοῦν ὁρᾷς ὃ φυ- C τὸν, ἢ ἔναιμον, ἢ σαρκώδες, οὐ χρὴ τούτων ἕνεκα νομίζειν ἄλλο τι, καὶ οὐ φυτὸν ὑπάρχειν αὐτό. τῷ γοῦν δημιουργὸν τὸ αὐτὸν ἔχειν ἀμφότερα, καὶ τὴν φυτικὴν ψυχήν. ἀλλ' ἐκεῖνο σκέπτει, ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο μέλλον γενήσεσθαι ζῶον, οὐκ ἀποβαλὸν ἔτι εἶχεν ἐξ ἀρχῆς δυνάμιν, ἀλλ' ἑτέραν ἐπικτησάμενον, οὐκ τόπου δὲ μεταβαίνειν εἰς τόπον αὐτὸ χρὴ τελέως τε, καὶ ἀπολυθέν τῆς μήτρας. ἀλλ' οὐκ ἂν δυνατὸν τοῦτο ποιῆσαι, οὔτε ψυχρὸν ὁμοίως τοῖς δένδροις γενόμενον, οὔτε ὀργάνων ἀποδοτικῶν μεταβατικῶν. ἵν' οὖν ἅμα τε θερμὸν ἡ συμμέτρως, εἰς ὅσον D πρέπει ζῶῳ γενέσθαι θερμῷ, καὶ τοὺς τόπους ἀμείβειν δυνηται, δύο ἀρχὰς ἐπεκτήσατο, τὸν μὲν ἑτέραν ὀργάνων, ἅπερ φυλαξόντων αὐτῷ τὴν ἐξ φύσιν θερμότητα, τὴν δὲ ἑτέραν, ὑπηρετησόντων ἁπάσαις τοῖς κατ' ὁρμὴν ἐνεργείαις. ἀλλὰ τούτοις μὲν ὕστερον χρήσεται.

opera diuersè exponit, circa plantas & circa animalia. Videns itaque in omnibus plantis semen non minùs materiale, quàm opifex seu efficiens principium in se habere, in animalibus alterum aufert: quanquam hoc solum sufficiebat viro circa naturam admirando, genituræ vtilitatem ostendere. Si enim natura feminis non aliis viribus producit plantam, aliis animal, ea quæ in plantis vides ad animalia transfer, eandem enim proportionem in vtrisque reperies. Indiget namque plantæ semen terra, vt ex ipsa nutriatur & augescat; indiget & nostrum semen vtero, ob easdem causas. Radices sibi ipsi generat planta, quibus trahat alimentum ex terra: chorium itidem vasa fœtuum radices. Producit truncum à seipso semen, & ab illo ramos, deinde alios rursus in alios ramulos discissos, & postea illos rursus in alios, atque id vsque ad extrema germina fieri non cessat: idipsum etiam hic vides, truncos quidem tres iuxta vnumquodque principium singulos, vtpote arteriam aortam, venam cauam, & medullam spinalem. rursus autem ex his multos exortus vel ramos, in alios rursum minores ramulos dissectos, deinde illos rursus in alios, àtque hoc itidem fieri non cessat vsque ad extrema germina. Si verò triplicem hanc plantam vides, aut sanguineam, aut carnosam, ea gratia non conuenit aliud quiddam & non plantam ipsam putare. opificem enim eundem ambo habent & animam plantæ. Verùm illud considera, quòd hæc planta animal futura est, non reiecta, quam à principio habuit, facultate, sed altera insuper acquisita. Ex loco autem in locum ipsum transire oportet, vbi perfectum fuerit & ex vtero solutum: at verò hoc facere non possit, si frigidum similiter vt arbores fieret, & si organis ad ambulandum aptis careret. Quò igitur simul moderatè calidum esset, in quantum animali calidum esse conuenit, simúlque locos mutare possit: duo principia acquisiuit, alterum organorum quæ custoditura sunt ipsi naturalem calorem, alterum eorum quæ subseruitura sunt omnibus, ad quas concitatur, actionibus, sed his quidem posteriùs vtetur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Πῶς ἕκαστον τῶν τοῦ κυήματος μερῶν γινᾶται;

CAPVT X.

Quomodo singulæ fœtus partes generentur?

ΤΗΝ φυτικὴν μὲν ἀρχὴν ἁπάντων ἔχει πρώτην δη- E
μιουργοῦσαν, οὐκ ἐξ αἵματος, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ σπέρματος, ἀρτηρίαν, καὶ φλέβα, καὶ νεῦρον, ὀστοῦν τε, καὶ ὑμένα. ταῦτα γὰρ πρόσθεν ὁ λόγος ἐξηγήσατο, χορεῖον μὲν πρῶτον ἔξωθεν αὐτῷ περιθεὶς, ἅμα δ' αὐτῷ τὴν ἀλλαντοειδῆ ποιήσας ὑμένα, συνεργασάμενον μὲν, ὡς εἴρηται, τῷ χορείῳ τὴν ἕλξιν, ὑποδεξόμενον δὲ ἀναπλασθέντος τοῦ ζώου τὸ οὖρον. ἀνάγκη γὰρ ἦν, καὶ τῷ κυομένῳ ζώῳ περιττώματα γενέσθαι τοσαῦτά τε καὶ τοιαῦτα, ὅσα τε καὶ οἷα ὑπάρχει τοῖς ἀπολελυμένοις ἤδη τῆς μήτρας· ἀλλὰ τούτων οὖρον τε καὶ ἀποπάτημα, ἀναπεπλασμένων τε, καὶ διηρθρωμένων F ἤδη τῶν μορίων· ἐξ ἀρχῆς δ' ὑδάτων τὸ ἀπορρέοντα τοῦ κυήματος ἀτμὸν, ὃς ἀναλοῦται ὅσῃ τῶν τελείων ζώων ἱδρῶτι· καὶ τούτου χάριν ἀναγκαῖον γενέσθαι τινὰ ὑμένα, καθάπερ καὶ τῆς οὐρήτιδος ἀλλαντοειδῆ, καὶ δὴ καὶ γέγονεν ὁ ἀμνιὸς ὀνομαζόμενος, ὅλον ἐν κύκλῳ περιλαμβάνων τὸ κύημα.

PRincipium autem plantæ omnium primum habet, quod non ex sanguine, sed ex ipso semine, arteriam & venam, & neruum, os item, & membranam procreet. Hæc enim supra habitus sermo exposuit, & chorium quidem primum forinsecus ipsi circundedit, ac simul cum ipso allantoidem membranam fecit, adiuturam quidem, vt dictum est, chorium in materierum attractione: susceptura autem conformati animalis vrinam. Necessarium enim erat etiam ei quod adhuc in vtero gestatur animali, excrementa generari tot & talia, quot & qualia sunt iam vtero solutis: sed ex his vrinam & stercus conformatis iam & distinctis partibus, à principio autem statim vaporem à fœtu defluentem, qui similis est perfectorum animalium sudori, & huic sanè necesse erat aliquam membranam generari, quemadmodum vrinæ allantoidem. & sanè iam generata est amnios appellata totum fœtum orbiculatim amplectens,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 204 sur 276

Allantoidi namque, quamuis priusquam amnios fuerit generata, ad tale ministerium vti natura iniustum putauit, simul quidem propterea quòd tenuis & infirma erat, vtpote ex serosiore semine generata. Oportebat autem membranam fœtum cõtenturam crassitiem habere robustam, vt quæ non solùm sudoris vas futura esset, sed & ad sequuturos artuum motus renisura: ad hoc verò etiam quòd angustior erat allantoidea quàm vt totum fœtum integere posset. Vt quid igitur ipsum non ampliorem fecit? inferre fortè quis possit, quòd sanè muliebre semen multò paucius est masculo, dictum mihi etiam antea est. Nequaquam igitur construi poterat, ampla simul & longa allantoidea membrana, sed est necessariò longa, vtpote in ambo vteri cornua suspensa, quare ratione simúlque necessariò angusta facta est. Huiusmodi itaque quum sit ipsa, & ad hoc tenuis, membranam sanè, quæ vaporosa defluuia susceptura esset, amplam & crassam, mox cum prima genituræ conceptione, forinsecus ei natura circuntendit vaporem emissuræ ob calorem. Cæterùm reliquarum membranarum nulla primis diebus necessariam habet generationem. neque enim sufficisset ad ipsarum omnium opificium seminis substantia. At verò progrediente tempore fœtus iam factus, quod paulò ante semen erat nutrimento accepto augescebat, & iam magnus existebat, quando sanè disparari quidem oportebat cor ab hepate, integi verò ipsum per se proprio operculo ac velut munimento, circuntendi autem & ventri peritonæum, sublini verò & thoraci membranam succingentem nominatam. Tunc quoque cerebrum operiri oportebat duplici inuolucro, & medullam spinalem tum iisdem, tum alio tertio, & omnem fœtum omnia externa lineamenta membranosa accipere, quò sint hæc ipsi operculum, vt ne à recrementis quæ amnios membrana susceptura erat, læderetur; postremum verò & cutem generari oportebat, carnosa substantia ipsi innutrita. Vsa est itaque natura ad omnia hæc genituræ lentore. quantum autem ex ipsa crassius & magis terreum erat, ac minùs tractile, ad ossium regionem delegauit. Totum enim fœtum iam formauerat, vt quæ nunquam circa vllam aliquam partem segnis esset. Et sanè tertium nunc fœtus tempore appropinquat, in quo natura omnium substantiæ seminis partium, quasi per lineamenta designatione facta, in articulos exactè digerere atque absoluere has partes tempus habuit. simul itaque supersceuit & circunsceuit omnibus ossibus carnes, simúlque pinguissimum ex ipsis exugens, terrea illa & arida ac pinguedinis expertia penitus perfecit. Quantum autem ex ipsis viscosum exugens singulatim traxit, idipsum in finibus ossium in ligamenta, quibus inter se cohærerent, produxit; secundum longitudinem verò orbiculatim omnem, tenues membranas prætexit, atque has circumossales appellant; quibus carnes superscuit. Vsa est autem ad ossium opificium maximè caloris facultate, penitus adassans ipsa & resiccans. nam illis hoc commodius erat, vt quæ dura futura erant, atque ita etiam pinguedo maximè effluxura erat, quemadmodum spuma quædam ab his quæ feruorem tolerant. Cæterùm vbi ipsis ossibus carnem supersceuit priùs, quàm membranis integeret, ibi minùs aridum ciusmodi totum os factum est. Extendit autem à circumossalibus membranis etiam carnibus gracilia opercula;

A τῷ γὰρ ἀλλαντοειδεῖ, καίτοι πρὸς τρόπον τὸν ἀμνιόδους γενομένῳ, συγχωρήσασθαι πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν, οὐκ ἐδικαίωσεν ἡ φύσις, ἅμα μὲν ὅτι λεπτὸς, καὶ ἄπονος ἦν, ἐξ ὀρρωδεστέρου γεγονὼς σπέρματος. ἐχρῆν δὲ τὴν προσεχοῦσαν ὑμένα ἔμβρυον ὑμένα, πάχος ἔχειν ἰσχυρὸν, ὡς αὖ οὐ μόνον ἱδρῶτος ἀπόξυσιν αὐτὸ γυμνασόμενον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς μελλούσας ἔσεσθαι τῶν κώλων κινήσεις ἀνήκουσα. πρὸς τοῦτο δὲ, καὶ ὅτι γενικώτερος ἦν ὁ ἀλλαντοειδὴς, ἢ ὡς ὁ περὶ ἀμφιέσασθαι τὸ κύημα. ἢ δὴ οὖν οὐκ ἐποίησεν αὐτὸ εὐρύτερον, ἵνα μὴ ἐκβοῖς ἀνὴρ τὸν λόγον; ὅτι τὸ μὲν γλυκὺ σπέρμα, ἔλαττον ἵνα ἀρχὴ πολλῷ τοῦ ἀρρένος. λέλεκται γάρ μοι, καὶ πρόσθεν. οὐκοῦν ἦν δυνατὸν εὐρὺν ἅμα καὶ μακρὸν ἐργάσασθαι τὸν ἀλλαντοειδῆ, ἀλλ' ἔστιν ἐξ ἀνάγκης μακρὸς, ὡς ἂν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κεραίους τῆς μητρὸς ἀνηρτημένος, ὡς εὐλόγως ἅμα καὶ ἀναγκαίως, τεινόμενος ἐγίνετο. τοιοῦτος δ' ὢν οὗτος αὐτὸς, καὶ πρὸς τὸ λεπτοῦ, τὸ ἀποδεδεγμένον ὑμένα τοὺς ἀπομάδας ἐπορροὰς, εὐρὺν καὶ παχὺν, ἅμα τῇ πρώτῃ συλλήψει τῆς γονῆς, ἡ φύσις ἔξωθεν αὐτῆς περιέτεινεν, ἀτμίζειν γε μέλλουσαν διὰ τὴν θερμότητα, τῶν δ' ἄλλων ὑμένων οὐδεὶς ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις ἀναγκαίαν ἔχει τὴν γένεσιν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἤρκεσεν εἰς τὴν ἀπάντων αὐτῶν δημιουργίαν ἡ τοῦ σπέρματος οὐσία, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ προϊόντι κύημα ἦν, ὃ σπέρμα πρόσθεν ἦν, τρεφόμενον δὲ ηὐξάνετο, καὶ πλῆθος ὑπῆρχεν, ὥστε μεγαλοφρονεῖσθαι μὲν ἤδη τὴν καρδίαν ἀπὸ τοῦ ἧπατος. ἀμφιέννυσθαι δὲ ἔξωθεν αὐτὴν κατ' αὐτὴν, ἰδίῳ περιτοναίῳ, προτείνεσθαι δὲ τῷ μαστῷ τὸ πρόσταγμα, ὑπωμίδα τε τὸν ἐγκέφαλον ἐχρῆν σκεπάσασθαι διπλαῖς μήνιγξι, καὶ τὸν νωτιαῖον ἅμα τοῖς ταινίοις, ἑτέρᾳ τινὶ, καὶ σύμπαν τὸ κύημα τὸν ἔξωθεν ἅπασιν προσεχρῆν φλοιῷ ὑμενώδει λαβεῖν, ὡς ἦν) τούτων αὖ σύμφυτον σκέπασμα, τοῦ μήτε βλάπτεσθαι μηδὲν ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων, ἃ ἔμελλεν ὁ ἀμνιὸς. ὕστερον δὲ δέρμα γίνεσθαι, σαρκώδους οὐσίας ὑπυφαιθείσης αὐτοῦ. κατεργήσατο μὲν οὖν ἡ φύσις εἰς ταῦτα σύμπαντα, τὰ γλίσχρα τῆς γονῆς. ὅσον δὲ ἐν αὐτῇ παχύτερον καὶ γεωδέστερον ἦν, καὶ ἧπτον ὀλκιμον, εἰς τὴν τῶν ὀστῶν χώραν κατέθετο. σύμπαν γὰρ ἤδη διεπλάττετο τὸ ἔμβρυον, ὡς αὖ ποτὲ κατ' ὀλίγον μέρος ἀρξάμενον καὶ τέλος ἥκειν ὁ τέλειος μὴν χρόνος τῇ κυήσει. πρώτων δὲ φύσις ἐπεσκεύασε πεποιημένην σπέρματος οὐσίαν, διαρθροῦσα ἀκριβῶς αὐτὴν, καὶ τὰ μόρια ταῦτα ἐξειργάσασθαι καιρὸν εἶχεν, ἅμα τε ὀστᾶ ἐπέφυέ τε, καὶ προσέφυεν ἅπασι τοῖς ὀστοῖς τὰς ἁρμονίας, ἅμα τε καὶ τὸ πιώτατον ἐξ αὐτῶν μυελίσασα, γεώδη μὲν σκύβαλα, καὶ κραῦρα, καὶ ἀλιπῆ πρώτα πάσαν ἀπετέλεσεν, ὅσον εἶλκεν ἐξ αὐτῶν γλίσχρον ἐκφύουσα καθέκαστον, ὅπῃ μὲν ταῖς φύσαι τῶν ὀστῶν σπουδαίοις εἰργάσατο πρὸς ἄλληλα. κατὰ δὲ τὸ μῆκος ἐν κύκλῳ πρῶτα, ὑμένας λεπτοὺς προσέβαλεν, οἷς ὄνομα ἔλεσι περιοστίοις, οἷς τὰς ἁρμονίας ἐπέφυεν. ἐχρήσατο δὴ εἰς τὴν τῶν ὀστῶν δημιουργίαν μάλιστα τῇ τοῦ θερμοῦ δυνάμει, καταπλάσσα πρώτη αὐτὰ καὶ ξηραίνουσα. καὶ γὰρ ἐκείνοις ἄμεινον ἦν τοῦτο, σκληροῖς ἔσεσθαι μέλλουσι, καὶ τὸ λιπαρὸν ἐξ αὐτῶν οὕτως ἔμελλε μᾶλλον ἐκκαθήσεσθαι, καθάπερ ἀφρὸς τις ζεσθέντων. ἔνθα δὲ ἐπέφυεν αὐτοῖς τοῖς ὀστοῖς ἁρμονία, πρὶν σκεπάσαι τοῖς ὑμέσιν, ἧπτον κραῦρον γίνεσθαι τὸ τοιοῦτο ὀστοῦν ξύμπαν. ὀξέτεινε δὲ ἀπὸ τῶν περιοστίων ὑμένων, καὶ ταῖς σαρξὶν ἰσχνὰ σκεπάσματα,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 205 sur 276

καὶ μῦν τοι καὶ νεῦρον εἰς ἑκάστων αὐτῶν εἰσάγουσα διέπειρε, λύσασα πρότερον εἰς ἴνας, ἀραχνῶν λεπτοτέρας. ἑτέρας δὲ ἴνας ὁμοίως λεπτὰς ἐκ τῶν συνδέσμων ἀναγαγοῦσα, καὶ συμπλέξασα πάσαις αὐταῖς ἀρχαῖς, συνήγαγεν αὖθις εἰς ταὐτὸ ἀμφότερα τῶν ἰνῶν τὸ γένος, ὃ μῦν ὅλον ὄργανον ἐν ᾧ ταῦτα ἐτεχνήσατο, μυῶν εἰργασαμένη, ὃ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἰνῶν συνόδου, τένοντα. τῶν μὲν δὴ συνδέσμων, ὡς εἴρηται, μοῖραν οὐκ ὀλίγην εἰς τοὺς μῦς ἐνέβαλε. τῶν νεύρων δὲ, οὐκ εἰς τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σπλάγχνοις ἅπασιν ὁμοίαν ποιεῖται τὴν νομήν. ἔστι δὲ δή τι καὶ ἕτερον εἶδος ἰνῶν, ἔν τε τῇ γαστρὶ, καὶ τοῖς ἐντέροις, καὶ ἀμφοτέραις ταῖς κύστεσι, καὶ ταῖς μήτραις, καὶ τῇ καρδίᾳ, τὴν γένεσιν οὐκ ἄνευ σπέρματος ἔχον, οἷς τε πέφυκεν οἷον πλοκάμῳ τινὶ, ὁ τῆς σπλάγχνου σύμπαν σῶμα, τὴν γένεσιν ἐξ αἵματος εἰληφός.

A quin & neruum in vnamquamque ipsarum inductum dispersit, vbi priùs dissoluit in fibras araneorum telis tenuiores. Alteras autem fibras similiter tenues ex ligamentis inductas, & carnibus implicatas inuexit, atque ita rursus in vnum & idem ambo fibrarum genera coëgit, totum quidem organum in quo hæc fabricauit musculum efficiendo, id verò vbi fibræ congrediuntur tendinem. Et ligamentorum quidem non modicam, vt dixi, partem in musculos indidit, neruorum verò non in hos solùm, sed & in viscera omnia similem facit distributionem. Est autem & aliud quoddam fi-
B brarum genus, tum in ventre, tum in intestinis, & vtraque vesica, & vtero, ac corde generationem ex semine habens, quibus velut nexui cuipiam, totum visceris corpus circa accreuit, generationem ex sanguine habens.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Τὰ σαρκώδη ῥᾳδίως φθαρῆν τε καὶ γενέσθαι πάλιν, τὰ δὲ σπερματικὰ οὐ ῥᾳδίως φθαρῆν, ἀλλὰ ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ κατ' ἀσθένειαν αὖθις γενέσθαι· περὶ θρέψεως.

CAPVT XI.

Carnosas partes facilè & corrumpi, & renasci, spermaticas verò non facilè corrumpi, sed vel nunquam, vel rarò regenerari. De nutritione.

Ἅπαντα γὰρ ὅσα σαρκώδη τὴν ἰδέαν ἐστὶν, ἐξ αἵματος C ἐγένετο. τὰ δ' ὑμενώδη πάντα, ἐκ σπέρματος ἐπάγη. καὶ διὰ τοῦτο, τὰ μὲν ἐξ αἵματος ἐπιφθαρείη ποτὲ, γενέσθαι πάλιν ῥᾳδίως, ὡς ἂν τὴν ὕλην ἔχοντα τῆς γενέσεως ἄφθονον. ὅσα δ' ἐκ σπέρματος, ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ κατ' ἀσθένειαν αὖθις γενέσθαι, καίτοι τὴν γε ποιητικὴν αἰτίαν αὐτὰ ἔχοντα ὁμοίως τελείοις. οὐ γὰρ δὴ καταλέλοιπέ γε ἡ φύσις ὃ ζῷον, οὐδὲ ἐπιλέλησται τῆς δυνάμεων ὧν ἔχει συμφύτων. ἃς γὰρ οὐκ ἐπεκτήσατο παρά τινος, ἀλλ' ἐκ σπέρματος εἶχεν, ἀμήχανον ἀποβαλεῖν αὐτά. τί δή ποτ' οὖν, εἴ τις ἐκτέμοι τῆς σώματος ἡμῶν πιμελὴν, ἢ σάρκα, γένοιτο πάλιν D ἂν τῇ χώρᾳ τῆς ἀπολομένης, ἑτέρα πιμελὴ καὶ σάρξ, ἀρτηρία δὲ, ἢ φλὲψ, ἢ νεῦρον, ἢ ὑμὴν, ἢ σύνδεσμος, ἢ τένων, ἢ χόνδρος, ἢ ὀστοῦν, ἁπαξ ἀπολόμενα, δεύτερον οὐκ ἔτι γένοιτο; ἢ τάχα θαυμασιώτερον, ὅταν γυμνωθῇ τι τούτων, καὶ δέον σκεπάσαι, καὶ εἰς οὐλὴν ἀγαγεῖν αὐτὰ, σάρξ μὲν περιφύεται τῶν εἰρημένων ἑκάστῳ, ὃ δ' ὅμοιον αὐτῷ τῷ γυμνωθέντι, κατ' οὐδένα ἕτερον ἔτι ἐπιφύεται, οὐδ' αἱ αὐταὶ τὰ παιόνια φάρμακα προσφέρονται. ἀλλὰ διὰ τί συμβαίνει τοιοῦτο; ἢ ὅτι ἡ τῆς μὲν σαρκὸς ὕλη καὶ γένεσίς ἐστιν, ἐκείνων δ' οὐδενός, εἰ τί νομίζεις; ὁ χιτὼν τῆς ἀρτηρίας, ἢ E ὁ τοῦ νεύρου σῶμα, τὴν ὁμοιομέρειαν αὐτὸ δυνάμενον οὐκ ἔχει τοιαύτης οὐσίας ποιητικὴν, οἵαν αὐτὸ κέκτηται; καὶ μὴν εἴληφέ τι ἄλλο, καὶ τοῦτο τῆς φύσεως ὑπάρχει, ὃ ποιεῖ ἑαυτῆς ὅμοια. πῶς δ' ἂν ἄλλως ἐτηρεῖτο σῶμα, μὴ τῆς τοιαύτης δυνάμεως ἀεὶ παραμενούσης αὐτῇ; πάντως γὰρ ἀπορρεῖ τι τῆς οὐσίας ἑκάστου, καὶ διὰ τοῦτο, δεῖται τῆς τροφῆς. ὅμοιον δ' εἶναι χρὴ τὸ προσγιγνόμενον οἷον τὸ ἐφθῆς, τῷ διαφορηθέντι. καὶ σε καλῶ, ὦ τῶν σῶν αἰεὶ μισήσω λόγων, Ἀριστοτέλες φίλτατε. δυοῖν γὰρ θατέρου ἀναγκαῖον, ἢ ἐν τοῖς σιτίοις ἑκάστου τῶν προφερομένων σωμάτων ἐμφέρεσθαι μόρια, κἄπειτα F τῶν ὁμοίων ὡς τὰ ὅμοια φοιτώντων, γίνεσθαι τὴν τροφὴν, ἢ ἀλλοιουμένης τῆς ἐφθῆς. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον δόγμα τὸ τῶν ὁμοιομερῶν, ὃ ἐξήλεγξας αὐτὸς ὡς οἷόν τε ἦν ἥδιστα. τὸ δ' ἕτερον, ὃ τὴν ἀλλοίωσιν προσθεὶς, ὡς ἥδιστα συνέχωσον, ἡμῖν δὲ ὃ ἀπόντων εἰς ἄπαντ' ὁμοίως αἱ μεταβολαὶ γίνονται, δυνατὸν εἰπεῖν.

OMnia enim quæ sunt carnosi generis, ex sanguine generata sunt. Membranosa verò omnia ex semine ortum habent. & ob id, quæ ex sanguine generata sunt, si corrumpantur quandoque facilè rursum generantur, vt quæ materiam generationis copiosam habeant, quæ verò ex semine, aut neque prorsus, aut valdè rarò regenerantur, quanquam efficiens ipsius causa perfectis animalibus insit: neque enim reliquit natura animal, neque oblita est virium sibi insitarum. Quas enim à nullo acquisiuit, sed ex semine habet, eas impossibile est ipsam abiicere. Cur igitur si quis ex corpore nostro pinguedinem aut carnem amputet, generatur rursus in loco deperditæ altera pinguedo & caro, arteria verò aut vena, aut neruus, aut membrana, aut ligamentum, aut tendo, aut cartilago, aut os semel deperdita, non ampliùs regenerantur? & quod mirabilius est, quum aliquod ex his fuerit denudatum, ac tectorio opus habuerit, & perductione ad cicatricem: caro quidem circumnascitur vnicuique prædictorum, simile autem ipsi denudato nullo modo ampliùs innascitur, neq; si ipsa pæonia pharmaca adhibeantur. Sed propter quid contingit huiusmodi? num quòd carnis materia etiam nunc extat, illorum verò nullus ampliùs? itaque putas quòd arteriæ tunica, aut nerui corpus, gubernātem ipsum facultatē non ampliùs habeat, talis substātiæ effectricem, qualem ipsum possidet? Atqui si quid aliud & hoc naturis inest, vt sibiipsis similia faciant. Quomodo namque aliàs nutriretur corpus, si eiusmodi facultas nō semper ipsi permaneret? Omnino enim defluit aliquid à substantia vniuscuiusq;, & ob id opus habet nutriente. Simile autem esse oportet id quod ex alimento apponitur ei quod iam exhaustum est & insumptum. Atque hic te tuorum sermonum commonefaciam, amicissime Aristoteles. Ex duobus enim alterum necessarium, aut in cibis vniuscuiusq; corporis quod alitur partes inferri, ac deinde similibus ad similia accedentibus fieri nutritionem, aut alterato iam alimento. Verùm prius dogma, similiarium videlicet partium, ipse redarguisti tanquam non verum: alterum verò, quod alterationem proponit, vt verum constituisti. Non tamen ex omni in omne similiter transmutationes fieri, dicere licet.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 206 sur 276

in id enim quod naturæ eius quod transmutatur propinquius est, facilis transmutatio est, & ob id sanguini facillimum est carnem fieri, difficillimum verò membranæ & neruo, & venæ, & arteriæ, & tunicæ. Primùm igitur vnumquodque eorum quæ nutriri debent, familiarem sibi ex sanguine trahit succum, quemadmodum Hippocrates sensit, & à nobis alibi fusiùs demonstratum est, tum de his ipsis, tum quòd aliud crassiore sanguine indiget, aliud tenuiore, aliud calidiore, aliud frigidiore, aliud pituitosiore, aliud magis atrabiliario, sed & sinceriore ac puriore quædam opus habent, & rursus alia quidem puriore, alia verò serosiore & quàm exactissimè elaborato, in quibusdam nihil refert, etiam si non tale sit ipsum quod nutriens futurum est. Cæterùm post attractionem familiaris succi in vnamquámque particulam, id quidem quod attractum est in multas partes dissolutum, in modũ vaporis his quæ ipsum attraxerunt, apponitur, ac diuturniori tempore transmutatur, nam & hoc isthic abundè est demonstratum. Deinde verò per longi temporis moram id quod hoc attraxit, sibi ipsi vnit & assimilat. Nequaquam igitur vnaquæque primarum partium animalis à principio quidem ex semine nata esse videtur, aliud autem esse ipsarum vltimum & familiarissimum alimentum.

CAPVT XII.

Ortum seminis ex sanguine.

QVomodo igitur hoc generetur, facillimum fuerit nobis breuibus ostendere. Volo autem demonstrationem sermoni apponere, quòd huic præsenti tractationi familarissimum exsitat. Quemadmodum igitur, quum de vsu & facultate seminis sermo esset, ab euidenter apparentibus incipientes, & dicentes in vtero manere semen quando concepturum est animal, inde conclusionem inferebamus. Eodem modo (opinor) etiam nunc ab apparentibus in dissectionibus initium facere conuenit. Apparent igitur arteria & vena in vtrumque testem non recta via, sicut in alia omnia procedere: sed multiformiter ad pampinorum vitis aut hederarum similitudinem inuolui. vnde sanè puto etiam ipsis artis dissecandi corpora peritis in mentem venisse, vt aliqui quidem hederiformem, aliqui pampiniformem ipsarum naturam appellarent. In multis itaque eiusmodi circunuolutionibus, quas faciunt priusquam ad testiculos perueniant, licet tibi videre sanguinem paulatim albescentem, & ad finem postquam iam testem contingit vas ipsum, seminis substantia in ipso manifestè apparet. An verò etiam ex testium natura alterationem aliquam assumat, & aliàs impossibile sit ipsum perfici, in præsens considerare prætermittamus. Sequamur autem, si vis, primum Aristotelem, quòd testes ad seminis generationem nihil conferunt: quare non plurimum, sed totum seminalem humorem tum arteria, tum vena operantur. Natura itaque est ipsis genitrix seminis, verùm ex sanguine ipsum generarunt per multum tempus in eis commutato: Hic enim est vsus obuolutionis. Alteratur autem vtique sanguis transiens in semen. Omne verò alterans in suam naturam ducit id quod alteratur, quod sanè etiam apparet. album enim & crassum & viscosum est semen, aptum vt arteriæ

A Εἰς γὰρ τὸ πλησιώτερον τῇ φύσῃ τῶ μεταβαλλομένου, ῥᾷον ἡ μεταβολή. καὶ διὰ τοῦτο, τῷ αἵματι ῥᾷστον μὲν γίνεσθαι σάρκα, χαλεπώτερον δὲ ὑμένα, καὶ νεῦρον, καὶ φλέβα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ χιτῶνα. προσῆκον μὲν οὖν ἕλκειν τὰ μέλλοντα διαφυλάττειν τὸ οἰκεῖον ἕκαστον ἐκ τοῦ αἵματος χυμὸν, ὡς Ἱπποκράτης ἐγίνωσκεν, ἀποδέδεικται δὲ ἡμῖν ἐν ἑτέροις ἔτι πλέον, αὐτά τε ταῦτα, καὶ ὡς ὁ μὲν παχυτέρου δεῖται τοῦ αἵματος, ὁ δὲ, λεπτοτέρου, καὶ ὁ μὲν θερμοτέρου, ὁ δὲ ψυχροτέρου, καὶ ὁ μὲν φλεγματωδεστέρου, ὁ δὲ μελαγχολικωτέρου. ἀπὸ δὲ καὶ ἀκριβεστέρου, ἢ καθαρωτέρου δεῖται ἕνα, ἢ ἀπλῆς ἑτέρα μὲν καθαρωτέρου, τοῦ δὲ ὀρρωδεστέρου. καὶ δὴ καὶ τελεωτάτου κατειργασμένου, τοῖς δὲ οὐδὲν ἐμποδίζει κἂν μὴ τοιοῦτο ᾖ ὃ θρέψον, μᾶλλον δὲ τῷ ἐξ ἕκαστον μείων ὁλκὼ τοῦ οἰκείου χυμοῦ, ὃ μὲν ἐλαχὼν ἐξ ἕκαστον μέρη θρέψειεν, ἀτμοειδῶς προσιόντα τοῖς ἕλξασι, μεταβαλλόμενον ἐν χρόνῳ πλείονι. δέδεικται γὰρ καὶ τοῦτο. προσφύει δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν πολυχρόνιον μονὴν, ἑαυτῷ ὃ ἕλξαν τε, καὶ ὁμοιοῦσθαι. μὴ τοίνυν δοκεῖ γεγονέναι μὲν ὀξὺ θρέψαι ἕκαστον τῶν προσόντων τῷ ζῴου μείων ἐκ σπέρματος, ἄλλῳ δὲ αὐτὸν εἶναι τινὰ ἐκάστῳ καὶ οἰκειοτάτῳ τροφῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Τίνα τὴν σπέρματος γένεσιν ἐκ τοῦ αἵματος.

ΟΠως οὖν αὐτὴ γένηται, ῥᾷστον μὲν τοῖς ἡμῖν θεωρήμασιν ἐπιφήνασθαι, βούλομαι δ' ἐπιδεῖξαι προσθεῖναι τοῦ λόγου, καὶ μάλιστα ὅτι τῆς ἐνεργούσης προσημασίας οἰκειότατόν ἐστιν. ὥσπερ οὖν, ὁπότε περὶ χρείας τε καὶ δυνάμεως σπέρματος ὁ λόγος ἦν, ἀπὸ τῶν φαινομένων ἠρξάμεθα, καὶ λέγοντες ἐν ταῖς μήτραις μένειν τὸ σπέρμα, ἵνα κυήσῃ μέλλοι τὸ ζῷον, ἐντεῦθεν συνελογισάμεθα· καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν οἶμαι, καὶ νῦν ἀπὸ τῶν φαινομένων ἐν ταῖς ἀνατομαῖς, ἄρξασθαι προσήκει. φαίνεται τοίνυν ἀρτηρία, καὶ φλὲψ, ἑφ' ἑκάτερον ἰοῦσαι τὸν ὄρχεων, οὐκ εὐθεῖαν ὁδὸν ὥσπερ ἐπὶ τἆλλα σύμπαντα, πολυειδῶς δὲ προσφερομένη ἑλικοειδῶν ἢ κιονίων. ὅθεν, οἶμαι, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσιν ἐπῆλθε, κισσοειδῆ μὲν ἐνίοις, ἑλικοειδῆ δ' ἄλλοις ὀνομάσαι τὴν φύσιν αὐτῶν. ἐν δὲ δὴ ταῖς πολλαῖς ἑλιξὶ ταύτης, ἃς ποιοῦνται πρὶν ἔτι τοὺς ὄρχεις ἐξικέσθαι, καὶ βραχὺ λευκαινόμενον ἔνεστι θεάσασθαι τὸ αἷμα. καὶ τέλος ἐπειδὴ ἤδη τῶν ὄρχεως ἅπτηται τὸ ἀπλοῦν, ἡ τοῦ σπέρματος οὐσία σαφὴς ἐν αὐτῷ φαίνεται. εἰ μὲν δὴ κατὰ τῆς τῶν ὄρχεων φύσεως ἀλλοίωσίν τινα προσλαμβάνει, καὶ ἄλλως ἀμήχανον αὐτῷ συντελεσθῆναι, πρεῖττον τὸ γε νῦν ἐᾶν σκοπεῖν. ἐπώμεθα δ' εἰ βούλει τῷ γε προτέρῳ, Ἀριστοτέλους, τὸ ὅτι μηδὲν ἡμῖν συνεργοῦσιν, εἰς σπέρματος γένεσιν οἱ ὄρχεις, ὥστε οὐ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ τὸ σύμπαν, ἥτε ἀρτηρία, καὶ ἡ φλὲψ ἐργάζονται τῆς δορώδους ὑγρότητος. φύσις ἄρ' ἐστὶν αὐτοῖς γενητικὴ σπέρματος, ἀλλ' ἐξ αἵματος ἐγγενηθὲν αὐτοῖς, πολυχρονίως ἐν αὐτοῖς διατελέσαντος. αὐτὴ γὰρ ἡ χρεία τῆς ἕλικος. ἀλλοιοῦσθαι δὲ δηπου τὸ αἷμα μεταβάλλον εἰς σπέρμα. τὸ δὴ ἀλλοιοῦν ἄπαν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἄγει τὸ ἀλλοιούμενον, ὅταρ δὴ καὶ φαίνεται. λευκὸν γὰρ, καὶ παχὺ, καὶ γλίσχρον ἐστὶ τὸ σπέρμα, πρέφον ἁπανταχόθεν,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 207 sur 276

ἀρτηρίας καὶ φλεβὸς σῶμα. φαίνεται δὲ καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῦτοις ἡμῖν ὁμολογῶν, ἐπειδὴ φάσκει τοὐναντίον ἀφ' οἷς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, λεκτέον. οἱ μὲν γὰρ, ὃ ἀπὸ παντὸς ἀπιὸν, ἡμεῖς δὲ ὃ πρὸς ἅπαν ἱέναι πεφυκὸς, σπέρμα ἐφάσκομεν. τῆς δ' αὐτῆς ἔχεται γνώμης, καὶ τῶν φαύλων. χρησιμώτατον ἄρα τοῦ σπέρματος μέρος τί ἐστι τὸ σπέρμα. χρησιμώτατον δὲ τὸ ἔσχατον, καὶ ἐξ οὗ δὴ γίνεται τὸ ἔσχατον τῶν μορίων, οἶδεν, οἶμαι, θαυμάσεταί τις ἔτι καὶ μᾶλλον αὐτὸ, καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ ζώων γενέσεως, ἐν μὲν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει καθ' ὧν αὐτὰ ἐλέγχει τοῖς ἀρχαίοις ἑαυτὸν, περὶ τῆς τοῦ σπέρματος οὐσίας ἀποδεικνύναι πειρωμένου, τῶν μορίων ἔσχατον ἐξ αὐτοῦ γίνεσθαι, κατωτέρω δ' ἐκεῖ αὐτὸ μὲν, οὐκ ἐξ αὐτοῦ δὲ τὸ γὰρ ἐξ οὗ γίνεται, τὸ καταμήνιον εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Πότερον αἱ φλέβες, καὶ ἀρτηρίαι τὸ σπέρμα γεννῶσι, καὶ ἀποκοπεῖσαι οὐκ ἀποφύονται.

ΤΑχ' οὖν φαίη τις ἀπορώτερον ἡμῖν γεγενῆσθαι τὸν λόγον. εἰ γὰρ οἷαί τε γεννᾶν εἰσιν αἱ ἀρτηρίαι τε, καὶ αἱ φλέβες τὸ σπέρμα, διὰ τί ποτε ἀποκοπεῖσιν ἑαυτῶν μέρεσιν οὐκ ἀποφύονται ἕτερα αὖτ' αὐτῶν. δίτταὶ δ' αἱ εἰκαὶ καὶ αἱ τοῦτο ἀπόκρισις. ἡ μὲν ἑτέρα, διότι φλέβας ἐναπόντο τινες ἤδη γεγονυίας ἐν ἕλκεσι μεγάλοις, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς τε ἄλλα τινὰ μόρια, καὶ ἔτι τῶν κεφαλῶν ἱκανῶς ἀξιολόγους τε, καὶ πολλάς. ἑτέρα δὲ, ὡς οὐκ ἀπόκρισιν ἴσως ἐστὶν ἣν ὀνομάζεσθαι τοῦ τοιούτου λέξιν ἐπανορθώσαντα, ἀλλὰ διέξοδον. ἐρῶ γὰρ τὸν αἴτιον, δι' ὃν οὔτε πολλοῖς ὤφθησαν ἐν ἕλκεσι γεννηθεῖσαι φλέβες, ἀλλ' ὀλιγίστοις πάνυ τισίν. ἀρτηρίαν δὲ, καὶ νῦν οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ πώποτε ἐθεάσατό τις γεννηθεῖσαν. ταῦτ' μὲν οὖν ὀλίγον ὕστερον ἐροῦμεν, ὡς μηδὲν λίπῃ τοῦ λόγου. τοὺς Ἀριστοτέλη δὲ πρότερον ἐν οἷς ἔλεγον ὑπιδεῖναι βούλομαι τελευτῶν, ἀπορήσαντάς τινας ἀρχὴν τοῦ ἀπέρματος γένεσιν εἶναι τοῖς ὄρχεσι. ἐξ ὧν γὰρ οὕτω νομίσας, τῇ φλεβὶ, καὶ τῇ ἀρτηρίᾳ τὴν γένεσιν αὐτοῦ προσεχώρησε, ταῖς εἰς τοὺς ὄρχεις φερομέναις. οὐ δήπου δὲ τοῦτοις μὲν ἐστ' ἀρχὴ φύσις, ὡς γεννᾶν ἀπέρμα, ταῖς δ' ἄλλαις οὐκ ἐστ' ἀρχή. ἀλλ' εἰ καὶ κατ' ἄλλον τινὰ τῶν ζώου χώραν ἀρτηρία καὶ φλὲψ ὁμοίως ἦσαν ἐλελιγμέναι, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἂν ἐφαίνετο τοιοῦτος χυμὸς, εἴπερ οὖν γεννῶσι, καὶ τρέφονται πρὸς αὐτό. ἀλλ' ἡ γένεσις τοιαύτη, οὐδέν ἐστιν ὅμοιον τῇ διαφορηθέντι, ἡ δ' ἔκθρεψις δὲ, μόρια γεννᾷ τῶν τρεφομένων ὅμοια τῷ διαφορηθέντι. ἀλλ' οὐκ ἐξ ἄλλης μὲν ὕλης ἐγεννήθη μὲν ὅλον ἄπιδον, ἐξ ἄλλης δὲ νῦν αὐτὸ γεννᾶται τὰ μέρη. δῆλον οὖν ὡς εἴπερ ἐξ ὑγρότητος τρέφεται φορώδους, οὐ τοιαύτης καὶ κατ' ἀρχὰς ἐγίνετο. πρὸς Ἀριστοτέλη μὲν αὐτάρκης ὁ λόγος. ἀναλαβόντες δὲ ἄνωθεν ἐρῶ ἀνεβαλλόμεθα. πρῶτον μὲν ὡς ὀλιγάκις ὤφθη φλὲψ γεννηθεῖσα, δεύτερον δὲ, ὅτι τῶν ἄλλων οὐδὲν ὤφθη. ὃ γὰρ ὑπιτρεφόμενον ἀνίσχον τῇ προϋπαρχούσῃ φλεβὶ, ταύτῃ γὰρ δηλονότι συνεχές ἐστιν, οὐκ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσῃ τοῦ σώματος ὕλῃ ἄφθονον εἰς γένεσιν ἔχει. εἰ δ' οὖν οὐδὲ φθάσῃ ἐρεῖ ἐν κύκλῳ περιαφῶσαν τοῦ σώματι τῆς ἀποκεκομμένης φλεβὸς, οὐδ' εἰ ἐξ ὑγροῦ ποτε διαφλοῖς ὕλης ἀπορήσῃ, διωκήσεται γεννῆσαι. χρὴ δ' οὖν, ἅμα μὲν ἐρρωμένεστάτην εὑρεθῆναι τὴν ἐν τοῖς ἀποκεκομμένοις φλεψὶ δύναμιν. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ

& venæ nutriat corpus. Videtur porrò etiam Aristoteles in his nobiſcum ſentire, quum inquit, *Contrarium itaque his quæ veteres dicebant, dicendum eſt. Illi enim ab omni abiens: nos verò ad omne ire à natura aptum ſemen dicimus.* In eadem ſententia hæret etiam quum inquit, *Vtilis itaque recrementi pars aliqua eſt ipſum ſemen, vtiliſſimum autem eſt extremum, & ex quo ſanè vnaquæque pars generatur.* Vnde opinor admirabitur adhuc ampliùs aliquis ipſum, in primo libro de generatione animalium in præſcripto quidem ſermone, in quo veteribus contradicit, conantem de ſeminis ſubſtantia demonſtrare, quòd vnaquæque pars ex ipſo generetur. Inferiùs autem ab ipſo quidem, non autem ex ipſo generari tradentem, ex quo enim generatur, ſanguinem menſtruum id eſſe.

CAPVT XIII.

An venæ & arteriæ ſemen generent, & abſciſa regenerentur.

FOrtaſſis igitur dixerit quiſpiam magis dubium & obſcurum nobis factum eſſe ſermonem. Si enim arteriæ & venæ ſemen generare poſſunt, cur amputatis partibus ipſarum, non alias pro ipſis producunt? Duplex autem fuerit & ad hoc reſponſio. Altera quidem, quòd iam aliqui viderint venas in magnis vlceribus natas, quemadmodum & nos ipſi, tum in aliis quibuſdam partibus, tum in capite ſatis memorabiles & multas. altera verò, quam neque reſponſionem fortaſſis appellari permittet, ſed vagum excurſum, ſiue explicationem, ſi quis circa dictionem magis eſt ſtudioſus; referam enim cauſam, ob quam non multis viſæ ſunt venæ in vlceribus renatæ, ſed omnino pauciſſimis, arteriam verò & neruum nemo vidit, neque vel rarò cuipiam regenerata. Hæc quidem igitur paulò poſt dicemus, vt nihil deſit ſermoni. His verò quæ ex Ariſtotele adduxi priùs finem imponere volo. Nimirum quòd teſtes ad ſeminis generationem inutiles eſſe pronunciauit. Vt enim hoc ita ſtatuat, venæ & arteriæ generationem ipſius concedit, eis videlicet quæ in teſtes deferuntur. Non autem quòd his quidem natura inſit generandi ſeminis, aliis verò non inſit: verùm ſi etiam in alio quopiam animalis loco arteria & vena ſimiliter eſſent inuoluta, etiam iuxta illum ipſum huiuſmodi humor appareret. Si itaque generant, etiam nutriuntur ab ipſo, ſed nutritio & generatio nihil ſimile habent ad id quod ita eſt exhauſtum & conſumptum, & pars fuit id quod conſumptum eſt, eorum quæ nutriuntur. Nutritio partes generat eorum quæ nutriuntur, ſed non ex alia materia generatum eſt totum vas, ex alia nũc ipſius generantur partes. Manifeſtum igitur eſt quòd ſi quidem ex ſeminali humore nutritur, ex eiuſmodi etiam in principio fuit generatum. Et ad Ariſtotelem quidem ſufficit hic ſermo. Repetamus autem quod dicere diſtulimus, primùm quidem quòd vena rarò viſa eſt regenerata, deinde quòd reliquorum nullum viſum eſt. Vas namque quod præexiſtenti venæ innutritur (huic enim cohæret) non in omni corporis natura largam & copioſam materiam ad generationem habet. Si itaque neque caro præoccupauerit, in oſculo præciſæ venæ orbiculatim enaſcens, neque larga materia humoris deſtituetur, poterit vtique regenerari. Oportet igitur ſimul robuſtiſſimam reperiri in præciſis venis facultatem: hæc enim eſt

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 208 sur 276

opifex eius quæ innascitur: simul autem & materiam seminalem tantam, vt ne à præoccupante carne quæ excrescere solet, osculum claudatur. rarissimè autem contingit ambo hæc simul in vnum concurrere. Si itaque in vena quæ simplicem & tenuem tunicam habet, rara est generatio: nihil vtique mirum est in arteria, quæ textuplam respectu venæ crassitiem habet, non rarum, sed impossibile esse generari, propterea quòd & tantæ materiæ præparatio impossibilis extet. Sic autem & singula alia, quæ ex semine generationem habent, ob largæ materiæ penuriam rursus non nascuntur. Tantum enim nullibi aceruatim contentum semen reperire licet, quantum vnumquodque eorum quæ deperdita sunt, indiget ad generationem. quin & quum per multum tempus coaceruari possit, à præoccupante carnis generatione impeditur. Verùm iuxta primam ex semine generationem, coaceruatus adhuc est humor, ex quo vasa ipsa formantur. Opifex autem ipsius duplex est, tum facultas quæ in ipso semine est, tum quæ in vteri vasis, quibus alla psum est. In vlceribus namque ob largæ materiæ inopiam, tantus opifex nobis otiosus erat, in generatione verò animalis in vtero, larga erat materia, & adest ipsi opifex alius, non solùm tangens materiam, sed & per totam ipsam perambulans. Nihil itaque mirum est prima naturæ organa velociter in fœtibus formari, tum ob materiæ copiam simúlque præstantiam, tum ob opificum ipsorum circa actionem efficaciam.

A δημιουργοῦσα τῷ ἐπιφυομένῳ, ἅμα δ' ὕλην πορώδη ἑαυτῷ, ὡς μὴ φθαδῆναι πρὸς τὸ ἐπιφυόμενον σαρκὸς κλεισθῆναι τὸ στόμα. ἀσθμιώτατον δὲ ἐστι, συνελθεῖν εἰς ταὐτὸ ἄμφω ταῦτα. εἰ τοίνυν ἐπὶ φλεβός, ἁπλοῦν καὶ λεπτὸν ἐχούσης τὸν χιτῶνα, ἀσθμίως ἡ γένεσις, οὐδὲν δὴ που θαυμαστὸν ἐπ' ἀρτηρίας, ἑξαπλάσιον ἢ κατὰ φλέβα τὸ πάχος ἐχούσης, ἐὰν ἀσθμιον, ἀλλ' ἀδύνατον γενέσθαι. ὅτι καὶ ἡ τοιαύτης ὕλης προσπάθεια ἀδυνάτου. ὅταν δὲ δή που καὶ πολλῶν ἕνεκεν, οἷς οὐ σπέρματος ἡ γένεσις, ἀπορία θαυμαστῆς ὕλης αὖθις ἐν φύσει. τοσοῦτο γὰρ οὐδαμοῦ προειρημένον ἀθρόον σπέρμα δυνατόν ἐστιν ὁρᾶν, ὅσου δεῖται πρὸς τὴν γένεσιν ἕκαστον τῶν ἀπολλυμένων. ἀλλὰ καὶ χρόνῳ πλείονι συναθροίζεσθαι μέλλον, φανούσης τῆς σαρκώσεως ἴσχεται. κατὰ δὲ τοῦτο οὐ τῆς σπέρματος γένεσιν, ἀθρόον μὲν ἔτι οὐ συλλέγειν, ὀλίγον δὲ τῶν ἀγγείων ἡ πλάσις. δημιουργὸς δ' αὐτοῦ διττός, ἥτ' ἐν αὐτῷ τῷ σπέρματι δυνάμις, ἥτ' ἐν τοῖς τῆς μήτρας ἀγγείοις, οἷς προσέπεσεν. ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐλκωμάτων, ἄπορία θαυμαστῆς ὕλης, ἐργάζεται ὧν ἡμῖν τοσοῦτος δημιουργός. ὅτι δὲ τὸν ἐν τῇ μήτρᾳ τοῦ ζώου γένεσιν ἥ τε ὕλη θαυμαστή, καὶ συνεργεῖν αὐτῷ δημιουργὸς ἕτερος, οὐ λαῶν μόνον τὴν ὕλης, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλης αὐτῆς ἁπτόμενος. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ἐν ταχεῖ σπλάγχνα τοῖς κυήμοσι καὶ τὰ πρῶτα τῆς φύσεως ὄργανα, τῇ τε τῆς ὕλης ἀφθονίᾳ τε ἅμα, καὶ ἀρετῇ, καὶ τῇ τῶν δημιουργούντων αὐτὰ ἐνεργείᾳ.

CAPVT XIV.

Vtrum totum à testibus semen gignatur?

QVando verò & de his iam demonstratum est, ad id quod restat ex dilatis progrediar. Ad Aristotelem equidem expeditissimus sermo fuit, testes seminis generatione priuantem. Si enim illi non generant ipsum, manifestum est quod arteria & vena. Verùm non conuenit Aristotelis ignorantiam pro refugio habere, & tantum dogma demonstratum relinquere, ne fortè aduersarius quispiam exprobret nobis, quòd simulemus quidem nos veritatem amare, arripiamus autem sermones magis quàm demonstremus. Non etenim si Aristoteles ignorauit testiũ facultatẽ, ob id etiam nos conuenit vasis pampiniformibus omnem permittere seminis generationem. atque ego sanè fatear me pudore confundi, si ipsis omnem permitterem. verùm hoc quidem promptè in Aristotelis gratiã arripui, vt ne mihi longior aduersus ipsum sermo extenderetur. Redeo autem rursus ad eos qui putant omne semen à testibus generari, ac primum quidem interrogo, Quidnam tãdem in vasis quæ ad ipsos deferũtur supernè apparet contentũ? siquidem solorum testium opus est? Quemadmodũ enim in ventre ac intestinis sanguinẽ reperire non datur, propterea quòd nihil in totum ad generationem ipsius conferunt: Sic neque in ipsis vasis semẽ fuerit, vtpote nihil adiuuantibus eius generationẽ. Sequitur autem vt obuolutionis quæram vsum. possibile enim, opinor, erat dicere. Melius & facilius esse, vt vasa citra huiusmodi in ipsis materiam, rectà ad testiculos procederent, si mortuas & alterare nequeuntes vasorum tunicas statuunt, vtpote quæ materiam multò tempore in eis versatam alterare non possint; aut si concedunt quidem hoc, & secundum sui ipsorũ naturam eas alterationem facere volunt: verùm & hoc adhuc absurdius est,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Πότερον ἅπαν ἐκ τῶν ὄρχεων γίνεται τὸ σπέρμα;

ΕΠεὶ δὲ καὶ περὶ τούτων ἀποδέδεικται, τὸ καταλοιπὸν τῶν ἀναβεβλημένων δίειμι. τοῖς μὲν γὰρ τὰ Ἀριστοτέλη ῥᾴστος ὁ λόγος ἐγένετο, τοὺς ὄρχεις ἀποστερήσασι τῆς σπέρματος γενέσεως. εἰ γὰρ οὐκ ἐκεῖνοι γεννῶσιν αὐτό, φανερὸν ὡς ἥ τ' ἀρτηρία καὶ ἡ φλέψ. ἀλλ' οὐ χρὴ τῷ Ἀριστοτέλει ἀγνοίαν ἔρμαιον πεποιημένους, ἀναπόδεικτον καταλιπεῖν τηλικοῦτο δόγμα, ὅπως μή τις τῶν ἀντιλογικῶν ὑπολάβῃ τοῖς ἡμῖν, ὡς προκατασκευασμένοις μὲν ἀληθείαν ἐρᾶν, ἀποδείξεσι δὲ τοῖς λόγοις μᾶλλον, ἢ ἀποδεικνύουσιν. οὐ δή που γε, εἰ Ἀριστοτέλης ἠγνόησε τῶν ὄρχεων τὴν δύναμιν, ἡμᾶς χρὴ ἀγνοεῖν τοῦτο, τοῖς ἑλικοειδέσι ἀγγείοις ὑπηρετεῖν ἅπασαν τὴν σπέρματος γένεσιν. κἀγὼ φαίην ἂν πρὸς αὐτούς, ὡς αἰσχυνοίμην ἂν αὐτοῖς εἰ ὑπηρετοίμι ξύμπασαν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἑτοίμως ἔλαβον Ἀριστοτέλους ἕνεκεν, ὅπως μὴ μακρὸς ὁ πρὸς αὐτὸν μοι γίγνοιτο λόγος. ἥκω δ' αὖθις ἐπὶ τοὺς οἰομένους, ἅπαν ἐκ τῶν ὄρχεων γεννᾶσθαι τὸ σπέρμα, καὶ πρῶτον μὲν ἐρωτῶ. τί δήποτε ἐπ' αὐτοὺς καταφερομένοις ἐν τοῖς ἄνωθεν ἀγγείοις φαίνεται προειρημένον, εἴπερ μόνον τῶν ὄρχεων ἔργον ἐστίν; ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ὁρᾶν ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ τοῖς ὑστέροις, αἷμα, ὅτι μηδὲν ὅλως εἰς γένεσιν αὐτῷ συντελοῦσιν, ὕστως οὐδ' ἂν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἰδεῖν τὸ σπέρμα, μηδὲν συμπροάττουσιν. ἔπειτα δὲ, τὸ ἕλικος αὐτοῖς αὐτὸν ἐρωτήσω τίνων χρείαν. δυνατὸν γὰρ ἦν, οἶμαι, μᾶλλον εἰπεῖν, ἀμεινόν τε, καὶ ῥᾷον, βοηθῶν τῶν ὄρχεων ἰέναι τοῖς ἀγγείοις αὐτοῦ τὸ τοιούτου ὕλης ὑπὸ τούτοις, εἰ νεκροὶ καὶ ἀδυνάτους ἀλλοιοῦν ὑποτίθενται τῶν ἀγγείων τοὺς χιτῶνας, ὕλῃ πολυχρονίως ὁμιλοῦσαν. ἢ εἰ καὶ συγχωροῦσι μὲν τοῦτο, καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν δὲ φύσιν ἀξιοῦσιν αὐτοὺς ποιεῖν τὴν ἀλλοίωσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀποπώτερον ἔτι,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 209 sur 276

καὶ ὅμοιον, ὡς εἰ καὶ τὸ πῦρ φαίη τις ψυχρὸν ὄν, θερμαίνειν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἡ κατὰ ποιότητα μεταβολὴ, καὶ ἀλλοίωσις ἢ τοῦ πάσχοντος ὁμοίωσις τῷ δρῶντι. καὶ μὲν εἰ καὶ τοῦτο συγχωροῖτο, παχὺ, καὶ γλίσχρον, καὶ λευκὸν ἐργάσονται τὸ ἀλλοιούμενον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ τοῦ σπέρματος αὐτοῖς ἀναθεῖναι τὴν γένεσιν. τουτὶ μὲν ἡμῖν ἐνταῦθα κείσθω.

A & ſimile, velut ſiquis ignem frigidum eſſe dicat & calefacere. Nihil enim aliud eſt permutatio & alteratio ſecundum qualitatem, quàm aſſimilatio patientis ad ipſum efficiens. Atqui ſi etiam hoc concedatur craſſum & viſcoſum, ac alburn efficient id quod alteratur, quod nihil aliud eſt, quàm ſeminis ipſis deferre generationem. atque hactenus quidem de his.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Πρός τινας ἰατροὺς τοὺς δόξαντας οὐδὲν εἰς σπέρματος γένεσιν ὄρχεις συντελεῖν.

B

ΤΟ δ' ἕτερον μέρος τοῦ λόγου διέλθωμεν, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἰατρῶν ἔδοξάν τισιν, οὐδὲν εἰς σπέρματος γένεσιν οἱ ὄρχεις συντελεῖν, ἐξευρήκασι δ' οἱ πλεῖστοι πιθανὰς ἀποδείξεις, καὶ τοῖς ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν διδοῦσι· διά τι μᾶλλον τῶν ἄλλων θερμαθέντων καὶ ψυχθέντων αἴτιον γίνονται, εἰ μηδὲν εἰς σπέρματος γένεσιν συντελοῦσιν, ὧν ἀποκρίσεων ἐνίας Αριστοτέλης πρῶτον εἶπεν. οἷς καὶ ὅτι τοιαύτην χρείαν παρέχονται τοῖς σπερματικοῖς ἀγγείοις, οἵαν καὶ αἱ λεῖαι καλούμεναι, κατὰ τοὺς ὀρθίους ἱστούς. κατασπῶντες γὰρ αὐτοὺς, αὔξουσι τὴν ἐπαναδίπλωσιν, ὡς ἐκεῖνός φησι χρήσιμον ὑπάρχειν εἰς τὸ C στασιμωτέραν γενέσθαι τὴν κίνησιν τοῦ σπερματικοῦ περιττώματος. ἀφαιρεθέντων δὲ, ὥς φησιν, ἀνασπᾶται· ἀλλὰ ψυγέντες γε σφοδρῶς, ἀγόνους ποιοῦσι, καίτοι κατασπᾶν γε ἔτι δύνανται. τί ποτ' οὖν καὶ φησιν, ὅτι καὶ σπερματικῶν ἀγγείων ἡ ψύξις, οὐχὶ τῶν ὄρχεων αὐτῶν αἰτία τῆς ἀγονίας ἐστί; διά τι τοίνυν θλασθέντες; ὅτι συνθλᾶταί φησι τὰ σπερματικά. διά τι δὲ σκιρρωθέντες; ὅτι κἀκεῖνα συσκιρροῦνται. καὶ ὅλως ὅ, τι περ ἂν εἴποι τις πάθος τῶν ὄρχεων ἀγονίας ποιητικὸν, ἐκείνου καὶ τὰ σπερματικὰ μετεσχηκέναι φησίν. ἴσως οὖν ἄμεινον ἄνωθεν ἀρξάσθαι τῷ λόγῳ, περὶ τῆς κατασκευῆς D πρότερον ἀκριβῶς διελθεῖν τῶν σπερματικῶν ὀργάνων, ὧν χωρὶς, οὐδὲ συνιέναι τῶν λεχθησομένων ἐστίν. ἡ μὲν οὖν ἀρτηρία, καὶ ἡ φλὲψ, ἀπὸ τῶν κατὰ ῥάχιν ἀγγείων ὁρμηθεῖσαι, διὰ τῶν λαγόνων φέρονται κάτω, μέχρι περ ἂν ἐξίκωνται πρὸς τὴν καλουμένην ἐπιδιδυμίδα. μόριον δὲ ἐστιν αὕτη τοῦ ζώου, κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐπικείμενον τοῦ ὄρχεως, ὡς καὶ τοὔνομα ἐνδείκνυται, καὶ σύριγγες πολλαὶ διήκουσιν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν ὄρχιν, ὑγροῦ ὀρρώδους μεσταί. ταύτῃ τῇ ἐπιδιδυμίδι, καὶ ἀρτηρία, καὶ φλὲψ παραπεφύκασι κατὰ τὴν εἰρημένην ὀλίγον ἔμπροσθεν ἕλικα. καί τινα βραχεῖαν ἑαυτῶν ἀπονέμησιν αὐτῇ παρέχουσι, πρὶν ἐμφύναι τῷ ὄρχει. καὶ μὲν δὴ καὶ ὁ πόρος ὁ σπερματικὸς, ὃν ὀνομάζουσιν ἔνιοι κιρσοειδῆ παραστάτην, ἐντεῦθεν ἀρυόμενος τὴν γονὴν, ἐπὶ τὴν ἔκφυσιν ἀναφέρει τοῦ αἰδοίου. καὶ διὰ τοῦτο, οἶμαι, καὶ Ηρόφιλον οἰηθῆναι μηδέν τι μέγα συνεργάζεσθαι τῇ γενέσει τοῦ σπέρματος. μέχρι μὲν γὰρ ἐντὸς τῶν λαγόνων ἐστὶν ἡ ἀρτηρία, καὶ ἡ φλὲψ, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασι σπλάγχνοις, τῷ κοινῷ πάντων καλύπτεται σκεπάσματι, τῷ περιτοναίῳ καλουμένῳ. τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε τέτρηται τὸ περιτόναιον ἑκατέρωθεν ἀξιολόγῳ τρήματι, καὶ πόρος ἀπ' αὐτοῦ γίνεται μέγιστος, εἰς τοὺς ὄρχεις καθήκων. ἐν τούτῳ τῷ πόρῳ, καὶ ἡ τῶν ἀγγείων ἕλιξ γεννᾶται, καὶ τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον ἐκ τῆς ἐπιδιδυμίδος ἐκφυόμενον, ἐπὶ τοὺς λαγόνας ἀναβαίνει. ψαῦον μὲν κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ ὄρχεως, οὐ μὴν ἐξ αὐτοῦ γε τὴν γένεσιν ἔχον. ἤδη μοι πάλιν ἄνωθεν ἀρξάμενος, καὶ προσέχων ἀκριβέστερον τὴν νοῦν τῷ

CAPVT XV.

Aduerſus quoſdam Medicos, qui teſtes nihil ad ſeminis procreationem conferre arbitrati ſunt.

IAm verò alteram ſermonis partem percurramus. Quandoquidem & medicis quibuſdam viſum eſt, Teſtes nihil ad ſeminis generationem cõferre, & plurimi ſanè etiam probabiles demonſtrationes inuenerunt, ac interrogantibus cauſam reddunt. atqui non magis ipſis calefactis quàm perfrigeratis cauſa vera contingat, ſi nihil conferunt ad ſeminis generationem. Verùm reſponſionum aliquas Ariſtoteles primùm dixit, verbi gratia: Quòd teſtes eiuſmodi vſum ſeminalibus vaſis exhibent, qualem lapides appenſi circa rectas fœminarum telas: trahentes enim ipſas deorſum, augent reduplicationem. quam ille adhoc vtilem exiſtere dicit, vt ſeminalis recrementi motus ſtabilior reddatur, vbi verò (vt ille inquit) ablati ſunt teſtes, vaſa ipſa retrahuntur, at certè quum perfrigerati ſunt vehementer, ſteriles & non generantes reddunt, quamuis adhuc detrahere poſſint. Cur igitur tandem dicit etiam, quòd ſeminalium vaſorum perfrigeratio, non ipſorum teſtium, cauſa eſt ſterilitatis? Cur igitur vbi hi ſunt contuſi, ſteriles faciũt? quia etiam ſeminalia vaſa (inquit) ſimul cum eis contunduntur. Cur vbi ſunt in ſcirrhum indurati? quod etiam illa ſimul indurantur. & in totum, quodcunque tandem quis protulerit affectus genus quod teſtium ſterilitatem facit, ex illo etiam vaſa ſeminalia participare ait. Præſtiterit igitur fortaſſis altiùs rem repetere, atque de ſeminalium organorum conſtitutione priùs exactè tranſigere, citra quorum cognitionem neque intelligi queant quæ referentur. Arteria itaque & vena à vaſis circa ſpinam progredientes, per ilia deorſum feruntur, donec perueniant ad epididymidem appellatam. Eſt autem hæc pars animalis iuxta caput teſticuli incumbens, vt & nomen demonſtrat, & fiſtulæ multæ ex ipſa in teſtem perueniunt ſeminalis humoris plenæ. Huic epididymidi, & arteria & vena adnata ſunt circa paulò antè relatam obuolutionem, & paruam quãdam à ſeipſis diſtributionem ipſi exhibent, priuſquam in teſtem inſerantur. At verò & ſeminalis meatus, quem aliqui varicoſum adſtitem appellant, inde genituram hauriens ad pudendi exortum ſubuehit. Et ob id puto etiam Herophilum exiſtimaſſe, eum nihil adeo magnum cooperari ad ſeminis generationem. Quouſque enim intra illa ſunt arteria & vena, ſimul cum aliis omnibus viſceribus communi omnibus operculo peritonæo appellato integuntur; hinc verò peritonæum vtrinque memorabili foramine perforatum eſt, & meatus ab ipſo fit maximus ad teſtes deſcendens. In hoc meatu & vaſorum obuolutio generatur, & vas ſeminale ex epididymide enaſcens ad ilia aſcendit, contingens quidem iuxta exortum ipſum teſticulum, non tamen ex ipſo generationem habens. Iam verò rurſus altiùs repetens, & animum diligentiùs ſer-

moni aduertens, iuxta vtrunque meatum, velut fistulam quandam, arteriam cum vena descendentem reperias; ascendens verò seminale vas. Inde verò rursum non ampliùs extra pubis ossa, sed per profundum & supra ipsa in decliue fertur, donec ad vesicæ perueniat collum, cui continenter cohæret ipsum pudendum. Euidenter itaque manifestũ est ei qui dicta per dissectionem considerauit, quòd vas seminale propterea quòd longissimum factum est, tantam viam circuncurrit, si enim extremè breue esset, ab epididymide rectà ad collum vesicæ peruenirent; & sanè si intra peritonæum, testiculi siti essent, vasis seminalis dimidia pars perderetur, & arteriæ, itémque venæ obuolutio. Quò igitur hæc fieret, & vas seminale augesceret, natura & peritonæi meatum secuit, & testes infra locauit. Contingit enim ita sanguinem in vasis morantem concoqui, & in grumos cogi, & vas seminale longissimum fieri, quò amplius eiaculetur circa vnam actionem semen, & ob hoc ipsum vtique varicosius fecit ipsum iuxta vasicæ collum, vnde sanè & nomen ipsi inditum est, varicosi adstitis. Si quis igitur hæc viderit, admirabitur viros, quibus visum est, testes à natura ea gratia productos esse vt seminalia organa deorsum traherent. Vtrum enim volunt, num vt ea quæ obuolui præstabat, rectà procedant, aut vt adstes varicosus? Moror autem hîc fortassis non necessariò, quum maximum testimonium ex animalibus quæ intra peritonæum testiculos habent, quemadmodum sunt & aues. Non enim vtique & his dixerit quispiã eos è vasis seminalibus appensos esse, velut lapides staminibus telarum, vtpote quum altiùs in ipsis sita sint seminaria vasa. Fortassis igitur perturbat quod paulò antè dictum est, Quòd vasis seminalis memorabilem longitudinem esse oporteat: videtur enim situs intra peritonæum dimidiam ipsius partem abstulisse, eam nimirum quæ cum varicosis vasis ad testem deferebatur. Verùm si didiceris hæc animalia tum testes habere septum trunsuersum contingentes, tum seminales meatus amplissimos; in promptu est solutio hæsitationis, nam interuallum quod à septo transuerso interiacet, magnum est, & locus calidus. Quare quantùm ex longa vasorum obuolutione, & ex seminalium meatuum longitudine, seminis copia in nobis augescit, tantùm in illis ex meatuum amplitudine, & testiculorum situ. Seminales enim meatus tantò plùs possident amplitudinis, quantùm longitudine destituuntur. Situs verò testium in alto factus, propter distantiam vasis seminalis memorabilem longitudinem præbuit, propter viscerum verò calidissimorum vicinitatem, non parum ad generationis velocitatem semini contulit. Sed hæc quidem ex abundantia. Cæterùm illorum sermo sufficienter redargutus est, solo situ testium conuicto, non minùs quàm per ea quæ antea dixi. Redargui autem possit vel maximè etiam per hæc: Oportet enim iam nos commemorare quod omnes ferè tum medici, tum naturales philosophi de vsu & facultate testium ignorantes negligunt. Quòd in his quibus hi execti sunt citra epididymidis contactum, nihil patitur vas seminarium. Deperit autem animalibus non solùm seminis emissio (refugium enim erat hoc his qui rebus venereis abstinere volunt) sed & virilitas, & (vt ita dicam) mascula natura. Sic verò etiamsi animalis fœminæ testiculos excindas, neque libidine concitatur vnquam tale

A λόγῳ καθ' ἑκάτερον πόρον, οἷς αὐλὸν ἅμα τινὰ τὴν μὴν ἀρτηρίαν ἅμα τῇ φλεβὶ καταφερόμενον εὕρῃς ἄν, ἀναφερόμενον δὲ τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον· ἐντεῦθεν δὲ πάλιν, οὐκ ἔτι ἔξωθεν τῶν τῆς ἤβης ὀστῶν, ἀλλὰ διὰ βάθους τε, καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἰς τὸ κάτω τείνοντες φερόμενον, ἄχρις ἂν ὅπου τ' ἦ κύστεως ὀξυκῦπταμπεφάχηλον, ᾧ συνεχὲς ὑπάρχῃ τὸ αἰδοῖον. αὐτόχρις οὖν δῆλόν ὅτι τὰ κατασκευαζόμενα διὰ τὴν εἰρημένην διὰ τῶν ἀνατομῶν, ὡς τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον, διὰ τὸ μακρότατον γίνεσθαι, ὅσον τοῦτο οὐδὲν παρεμποδίζει. βραχὺ γὰρ ἂν ὂν ἐμάττως, ἀπὸ τῆς ὑποδιδυμίδος διὰ τῆς τραχήλου τῆς κύστεως ἀφίκοιτο. ἐν μὴν B δὴ καὶ εἰκὸς οὕτως τὸν παρειτοναίου τῶν ὀρχέων ἡ θέσις ἐγίνετο, τῶν σπερματικοῦ τὸ ἥμισυ μέρος ἀπώλετο, καὶ ἡ τῆς ἀρτηρίας τε, καὶ φλεβὸς ἕλιξ. ὅπως οὖν σκεῖνά τε γίνοιτο καὶ τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον αὐξηθείη, τόν τε τῶν παρειτοναίων πόρον ἡ φύσις ἐτέμετο, καὶ τοὺς ὄρχεις ἔταξε κάτω. συμβαίνει γὰρ οὕτως, ἐν μὲν τοῖς ἀγγείοις χορηγίαν τὸ αἷμα πίπτειν τε, καὶ διαμοῦσθαι. μακρότατον δὲ γίνεσθαι τὸ σπερματικὸν, ὅπως πλέον ὀξακοντίζοι καὶ μίαν ἐνέργειαν τὸ σπέρμα. διὰ αὐτὰ γέ τοι τοῦτο χειρωδέστερον ἐποίησεν αὐτὸ, πλησίον τῆς τραχήλου τῆς κύστεως, ὅθεν καὶ τοιοῦτόν μοι αὐτοῦ χειροδὴς ἐτέθη παλαιστής. εἴ τις C ταῦτα θαύμαιτο, θαυμάσεται τὴν ἀνδρῶν ὅσοις ἔδοξεν, ἕνεκα τοῦ καταπαύεσθαι τὰ τοῦ σπέρματος ὄργανα, τοὺς ὄρχεις κάτω τῆς φύσεως γεγονέναι. πότερον γὰρ οἷς ἄμεινον ὧδ' ἐλίπεσθαι, ταῦτ' ἀθύμεσθαι θέλουσιν, ἢ τὴν χειροδὴ παλαιστήν; διαπείθω δὲ ἴσως οὐκ ἀναγκαίως ἐν τῷδε, μέγιστον ἔχων μαρτύριον, ὅσα τῶν ζώων ἐντὸς τοῦ παρειτοναίου κέκτηται τοὺς ὄρχεις ὥσπερ καὶ οἱ ὄρνιθες. οὐ γὰρ δὴ καὶ τούτοις γε φήσει τις ὀξηφθαι τῶν σπερματικῶν ἀγγείων, ὥσπερ τοῖς λείας, ἐφ' ὑψηλοτέρου κειμένων αὐτοῖς τῶν σπερματικῶν. ἴσως οὖν γε ταραχθεὶς D ὑπάρχῃ τοῦ σπερματικοῦ. δοκεῖ γὰρ ἡ ἐντὸς τοῦ παρειτοναίου θέσις, ἀφαιρεῖσθαι τὸ ἥμισυ μέρος αὐτοῦ, ὃ καταφερόμενον ἅμα τοῖς κιρσώδεσιν ἀγγείοις ὅπου τ' δίδυμον. ἀλλ' εἰ μάθοις, τούς τε ὄρχεις ἔχειν ταῦτα τὰ ζῶα τῶν φρενῶν ψαύοντας, διὰ ῥυπάτους τε τοὺς σπερματικοὺς πόρους, ἐπίμηκες ἀποφύσεως ἡ λύσις. ἀπό τε γὰρ τῶν φρενῶν, ἱκανῶν τὸ μεταξὺ διάφραγμα, καὶ τὸ χολεῖον θερμὸν, ὥστε ὅσον ἐκ τῆς μακρᾶς ἕλικος τῶν ἀγγείων, καὶ τῶν μήκεις τῶν σπερματικῶν εἰς πλῆθος ἐφ' ἡμῶν ὠφελῆται τὸ σπέρμα, τοσοῦτ' ἐπ' ἐκείνων, ἔκ τε τῆς τῶν πόρων εὐρύτητος, καὶ τῆς θέσεως τῶν ὀρχέων. οἱ μὲν γὰρ σπερματικοὶ E πόροι, τοσοῦτον ἐπλεονέκτησαν τῆς εὐρύτητος, ὅσον ἀπολείπουται τῶν μήκους. ἡ δὲ θέσις τῶν ὀρχέων ἐφ' ὑψηλοῦ γινομένη, διὰ μὲν τὴν ἀπόφασιν, ἐχρήσατο τοῖς σπερματικοῖς ἀγγείοις ἀξιολόγου μήκους, διὰ δὲ τὴν τῶν θερμοτάτων σπλάγχνων γνησίαν, εἰς ὀλίγος γίνεσθαι, οὐ σμικρὰ τῷ σπέρματι συνετέλεσεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἐκ περιουσίας. ὁ δ' ἐκείνων λόγος αὐτάρκης ἐξελήλεγκται), μόνη τῇ θέσει τῶν ὀρχέων ἐξελήλεγμένος, οὐδὲν ἦττον, καὶ διὰ ὧν ἔμπροσθεν εἶπον, ἠγχήκισται δ' ἂν ἐλεγχθεῖν, καὶ διὰ τῶνδε. χρὴ γὰρ ἤδη διελθεῖν ἡμᾶς ὅ προῃρούμην ἀπάντων σχεδὸν ἰατροί τε, καὶ φυσικοὶ φιλόσοφοι, F περὶ χρείας τε, καὶ δυνάμεως ὀρχέων, οὐ γινώσκοντες, ὡς ὅτι τῶν ἐκτομηθέντων αὖθις αὖθι τὴν φαῦσαν τῆς ὑποδιδυμίδος, οὐδὲν πάσχει τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον. ἀπόλλυται δὲ τῶν ζώων οὐ τὸ σπερματικὸν μόνον, ἔρμαιον γὰρ ἂν τοῦτο τοῖς τῶν ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι βουλομένοις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνδρία τε, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ἀρρενότης. οὕτω δὲ καὶ εἰ θήλεος ζώου τοὺς ὄρχεις

ἐκτέμνοις, οὔτ' ὀργᾶ ποτε τοιοῦτο, οὔτε προσίεται τῶ ἄρ- A
ρενος ἀφροδισίου κοινωνίας ἕνεκεν, ἀπόλλυσί τε ὡς αὖ εἴποι τις,
τὴν ἡλύτητα. τοῖς γοῦν ἡλείαις τῆς ἐκτέμνουσιν οἱ πρὸ
ἡμῶν, οὐ μόνον ὅτι τῆς Ασίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποκειμένοις
ἔθνεσιν ἄχρι Καππαδοκίας, καὶ γίνονται παχυμελε-
σίαι τοῖς βουγλωσσίοις, ἰχνωδῶς δ' ὑπαφῆς τε, καὶ πίονες, ἥδιόν
τε ὁ κρέας ἔχουσι τῶν ἄλλων ἡλφῶν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρρενες τῶν
ἀρρένων. οὐ μὴν ὁμοίως ἀκίνδυνος ἡ ἀφαίρεσις τῶν τῆς ἡ-
λείας ὄρχεών ἐστι, διὰ τὸ χωρίον ἐν ᾧ κεῖνται. τοῖς γὰρ τῶν
μηρῶν πλαγίοις μέρεσι παρατείνεται καθ' ἑκάτερον, εἰς ἀρ-
τηρίαν μὲν, καὶ φλέβα, καθάπερ καὶ οἱ τῶν ἀρρένων, λαμβά- B
νοντες ἐλικοειδῶς ἐμφυόμενον ἑαυτοῖς ἀγγεῖον σπερματικὸν εἰς
ἑκατέραν τῶν κεράτων ταφὴν. ἀναγκαῖον οὖν ἐστι διεχέειν
τοῖς λαγόνας ἑκατέρας, εἴ τις ἐκτέμνειν βούλοιτο, καὶ τοῦτο
μείζων ὁ κίνδυνος, ἢπερ ὅτι τῶν ἀρρένων. τοιγαροῦν οὖν τη-
λικαύτην ἐπαρχοῦσιν τοῖς ὄρχεσι τὴν δυνάμιν, οὐκ
οἶδ' ὅπως ἅπαντες προεωράκασι, καὶ παρὰ τῶ σωτῆρι αὐ-
τοῖς, ἢ μὴ σωτῆρι τοῦ σπέρματος ζητοῦσιν. εἶθ' οἱ μὲν ἐξ ἀ-
τῶν ἐσφάλησαν, ὡς καὶ τοῦτο αὐτῶν ἀφαιρεθῆναι, τινες δὲ γε-
νέσθαι μὲν ἐπ' αὐτῶν ἔφασαν τὸ σπέρμα, τί δὲ συμβαίνει
τῶ σπερμοῖ ζώω, δι' ὃ ψυχρότερόν τε, καὶ ἀσθενέστερον δύνα- C
σθαι ἀποτελεῖσθαι, ζητῆσαι προέλιπον; ἀλλ' εἰ καὶ τὸ σπερμοῖδες
μόνον, ἄλλο δ' οὐδὲν ἀπόλλυσθαι τῶν ὄρχεων ἀφαιρεθέντων, ὅτι
σπουδάσαντα, καθάπερ ἐκφυοῖ φασι τὸ σπερματικὸν ἄγγος,
ἓν αὖ ἦ μόνον ὅτι τοῖς τομαῖς αὐτῶν τὸ βλάβος, μὴ δυνάσθαι
φύσαι παῖδας. ὥστε οὖν τῶν παίδων εὐθέμια φορητὶς, ἀλλ'
εἴτε σφανίτης ἀγῶνας αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἐπιθυμήσει, ἢ ἵνα
τοιαύτην ἄλλην ἐπιτήδευσιν ἐπιμηκύνῃ, δεῖν οὐκ ἀγαθὸν
ἀγνοοῦντα ἔγνωμεν, οὐδ' ἂν εἴη τοῦτο ἐκτομῆς ὄρχεων. ὥσπερ D
τοίνυν ἡμῖν ὅτι τῶν ἀσκητῶν ὀλύμπια τοῖς ὄρχεις ἐκτέ-
μνειν, ὡς οὐ μόνον ἐκείνοις γε παίδων γονέσεως εὐθέμια
φορητὶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὁποιονοῦν ἄλλο μέρος ἑτοίμως ὑπιδώ-
σουσι τῆς νίκης ἕνεκεν, ἀλλ' οὐκ ἀσφαλὴς ἡ τομὴ, συνεκτέ-
μνουσα τοῖς ὄρχεσι τὸν ἰσχνὸν τοῦ σώματος ἅπαντος. ἢ εἰ μὴ
τοῖς ὄρχεσι τὸν ἰσχνὸν, ἀλλ' ὡς αὖ ἐκείνων τις ἴσως εἴποι τοῖς
πόροις τοῖς σπερματικοῖς, ἐρεῖν καὶ τοῦτο προσκέψασθαι καθ'
ὃν ἕνα τρόπον γίνεται. καίτοι γοῦν οὐδ' ἐκτέμνεται τούτων
θάτερος, ἀλλ' ἀποπατῶνται μόνον ἀπὸ τῶν ὄρχεων, ὥστε εὔ-
λογον, οὐ διὰ τὸ μόνον ὅτι καὶ σωζόμενον, ἀλλὰ διὰ τὸ τε-
λέως ἀπολόμενον ἐκ τοῦ ζώου μέρεσιν ἀπόλλυσθαι τὴν ἀρ-
ρενότητα, καὶ τὸν ἰσχνόν. ἀρά σοι δοκοῦσι καθάπερ αἱ λᾶαι τοῖς E
ἰσχίοις, οὕτως οἱ ὄρχεις τοῖς σπερματικοῖς ἀγγείοις προσκεῖσθαι;
ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐπὶ ἧκειν τὴν χρείαν τῆς καρδίας αὐτῆς; ἀπο-
ψύχεσθαι γοῦν οἱ ἀπολέσθαντες αὐτοὺς, ἑτέραν ἐρεῖν ἐμ-
φύτου θερμότητος ἀφηρημένοι, καὶ καταπίπτειν πᾶς ὁ τόνος αὐ-
τοῖς, ὡς εἰ καὶ γεγηρακότες ἔτυχον. οὔτ' ὠρεία φλὲψ, οὔτ'
αὐθηρὸν αἷμα, καὶ ἀρτηρίαι, μικρὸν δὲ ἀρρώστως σφύζουσιν,
ὥσπερ τοῖς γέρουσιν, ὥστε καὶ ῥώμης ἀρχὴ τοῖς ζώοις εἰσὶ, καὶ
θερμότητα πολλὴν ἐπιφέρουσι τῶ συμπάντι σώματι, δι' ὃν οἱ
τερηθέντες αὐτῶν, ἀτειχοι μὲν, οὐ τὰ ἡλίδια μόνον, ἀλλὰ καὶ
τὸ σύμπαν γίνονται σῶμα. μικραὶ δ', ὡς εἴρηται, καὶ φλὲ- F
βας ἔχουσιν ὁμοίως ταῖς γυναιξὶ, οὐκ ὀπιθυμοῦσιν ἀφρο-
δισίων, ὡς ἄλλο τι μᾶλλον, ἢ ζῶον ἐπαρήγοντες. ὥστε ταύτη γε,
καὶ τῆς καρδίας αὐτῆς πλέον ἔχουσιν οἱ ὄρχεις, ὡς πρὸς τὴν
θερμότητά τε, καὶ ῥώμην τοῖς ζώοις παρέχειν, ἔτι καὶ τῆς τῶ
ἡλίοις διαμονῆς ἐξηγοῦνται. ταῦτ' οὖν καὶ τηλικαῦτα προϊ-

animal, neque marem admittit venereæ commu-
nionis gratia, perditque (si ita dicere licet) fœ-
mineam naturam. Itaque fœminas sues apud nos
castrant, non solùm in Asia, sed etiam in genti-
bus supra Asiam sitis vsque ad Cappadociam, at-
que fiunt omnes eunuchis ac castratis masculis si-
miles, vberius alimentum accipientes, & pingues,
suauiorémque carnem reliquis fœminis habent,
quemadmodum & mares maribus. Non tamen si-
militer periculo vacans ablatio testium fœmina-
rum est, propter locum in quo sunt siti. lateribus
enim vteri ab vtraque parte singuli adiacent, arte-
riam quidem & venam, velut hi qui in masculis
sunt, pampiniformiter sibi ipsis inserta accipien-
tes, vas verò seminale ad vtrumque cornu finiens.
Necessarium igitur est vtrumque latus diffindere,
siquis excindere velit, atque in hoc sanè maius pe-
riculum est quàm in maribus. Hanc igitur, quæ
tanta est in testiculis, facultatem, haud scio quo-
modo omnes neglexerint, & an conferant aut non
conferant semini, quærunt. Deinde alij quidem
extremè errauerunt, vt & hoc ab ipsis abstulerint:
quidam verò generari quidem ab ipsis semen dixe-
runt, quid verò accidat omni animali, ob quod fri-
gidius & debilius redditur castratum, quærere re-
liquerunt? Verùm si seminis emissio sola, & nihil
aliud, testibus ablatis deperit, propterea quòd si-
mul diuellitur (vt illi inquiunt) vas seminale; vnum
vtique solùm oboriretur ex sectione ipsorum de-
trimentum, nimirum pueros generare non posse.
Tanquam igitur puerorum nulla cura sit, sed siue
athleta certamina magis suscipere studeat, siue ali-
quid aliud huiusmodi exercitium obeat, huic sanè
castè viuere bonum esse nouimus, atque quum hoc
non adsit ipsi ex testium sectione, opportunum vti-
que nobis fuerit eorum qui olympia exercent testi-
culos exsecare, vt qui non solùm puerorum gene-
rationis curam nullam habeant, sed & omnem quã-
cunque aliam corporis partem promptè, victoriæ
gratia, proiecturi sint. Verùm sectio non tuta est
adeo, vtpote quæ simul cum testibus robur totius
corporis excindat, aut si non cum testibus robur,
sed cum seminariis meatibus, vt fortassis illorum
aliquis dixerit, considerare & hoc oportebat se-
cundum quem modum fiat, & quidem quum neu-
ter horum excindatur, sed solùm à testibus diuel-
lantur. Quare rationi consentaneum est, non pro-
pter manentem adhuc & seruatam, sed propter pe-
nitus perditam ex animali partem, virilitatem &
robur perire. Itaque videntur tibi quemadmo-
dum lapides telis, sic testes seminariis vasis appo-
siti esse? Sed nunquid propè ad vsum ipsius cor-
dis accedere? Perfrigerantur itaque qui ipsos
perdiderunt, nimirum altero insiti caloris princi-
pio priuati, & concidit ipsis omne robur, tan-
quam qui iam senes facti essent, neque ampla est
vena, neque floridus sanguis, & arteriæ parum
& debiliter pulsant, velut senibus. Quare & ro-
boris principium sunt animalibus; & multum ca-
lorem irrigant ac affundunt toti corpori, & ob
id ipsis priuati, depiles non circa mentum so-
lum, sed circa vniuersum corpus fiunt, paruás-
que vt dictum est, venas habent, quemadmo-
dum mulieres, neque rem veneream appetunt, vt
qui aliud quiddam magis quàm animal existant.
Quare hac parte testes etiam ipso corde præstan-
tiores sunt, nempe qui vltra hoc quod calorem
ac robur animalibus exhibent, amplius etiam ge-
neri conseruando præsunt. His igitur & tantis præ-
teritis

teritis & neglectis, philosophi & medici qui ante me fuerunt, de paruis ac vilibus litigant, quærentes an testes ad seminis generationem conferant. Nos itaque rursus repetito de ipsis sermone dicamus, quòd supra ea quæ iam relata sunt, etiam adhuc illa non modica signa sunt, quòd per ipsos testes totum corpus alteretur. Non solùm enim suauior est caro castratarum victimarum, insuauior autem non sectarum: sed & qualitas ipsa carnium simile quiddam testiculorum qualitati habet, graue & virosum, vt ita dicam, vsque etiam ad similitudinem odoris. Itaque alios quosdam hæc ignorasse nihil mirum est; Aristotelem verò minimè conueniebat, qui ipse adeò nobis sæpè dixit, quòd paruæ partes maximarum alterationum toti corpori causæ existant. hoc enim illum solùm apponere conueniebat, siquidem ablata aliqua parte totum animal alteratur, causa alterationis est ipsa pars, non vtique eiusdem, tum ab animali ablata, tum præsens: sed si quidem ablata perfrigerat, præsens vtique calfaciebat. si verò debile reddit, roboris vtique principium erat. Eodem autem modo, si absecta appetentiam coeundi aufert, ex illa sanè generis successio animalibus contingebat. Hoc quidem tertium neque cor ipsum exhibere potest, quare illud quidem viuendi solùm, testes verò benè viuendi fuerint principium. quantò autem melius est bene viuere quàm simpliciter & solùm viuere, tantò sunt in animalibus testes corde præstantiores. Iustum igitur erat ipsos lapidibus assimilare, qui filis dependent inter texendum, & qui sola grauitate vtiles existunt? Quæ igitur existit causa ob quam execti, simul totum animalis robur rescindunt? Oportebat equidem maximum quoddam problema Aristotelem fecisse, in primo de animalium generatione. vbi vsum eorum exponens, propter conseruandam seminalium vasorum reduplicationem, testes à natura productos tradit. Exiguum enim hoc est. at verò omnis animalium roboris principium in ipsis apparet, atque hoc erat vel maximè necessarium scisci tari, inter ea quæ de testiculorum vsu inuestigantur. Verùm quum id ipse omiserit, atque eius in primo nullam fecerit mentionem: in quinto præter institutum, quando de voce acuta & graui sermonem facit, ostendere conatur, quomodo testibus exectis, debilius circa actiones ipsum cor reddatur. Habet autem sermo eius hoc modo. *Omnia autem execta in mulieros itatem mutantur, & propter remissionem nernosi roboris in principio, similem fœminis vocem edunt. Remissio autem similiter fit, velut si quis demissam chordam deorsum, extentam faceret per ponderis alicuius appensionem, quemadmodum quæ telas texunt facere solent. nam & hæ deorsum staminibus demissis ponderosos lapides appendunt. Sic enim & testiculorum natura appensa est ad seminarios meatus, ibi verò ex vena, cuius principium est in corde.* Hic quidem est Aristotelis sermo. attendamus autem ipsi iam dicto capitulo circa finem, quod totam prædicti sermonis summam compendio comprehendit. Ob id enim, inquit, in castrationibus animalia ad debilitatem transmutantur, quoniam cordis, ex quo firmitas & vigor corpori accedit, exolutionem & remissionem fieri contingit, ablatis ponderibus quæ deorsum extendebant; tanquam sanè cor ipsum non ex proprio temperamento & natura robur habeat, sed ex testium deorsum tractione ad lapidum quorundam similitudinem appensorum.

A ὄντες οἱ πρὸ ἐμοῦ φιλόσοφοί τε καὶ ἰατροί, περὶ μικρῶν καὶ
φαύλων ἐρίζοντες, ζητοῦντες εἰ συντελοῦσί τι πρὸς τὴν
σπέρματος γένεσιν οἱ ὄρχεις, ἡμεῖς οὖν αὖθις ὑφ' αὐτῶν ἀνα-
λαβόντες εἴπωμεν, ὡς πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔτι καὶ εἶνα. τὴν
ὄρχεών ἐστιν οὐ σμικρὰ τεκμήρια τὸ ὅλου τοῦ σώματος ὑπ'
αὐτοῖς ἀλλοιώσεως. οὐ μόνον γὰρ ἥδιον ἐστὶ τὰ κρέας τὴν δι' ευ-
χοδέντων ἱερείων, ἀνδρέστερον δὲ τὸ τῶν ἀτμήτων, ἀλλὰ καὶ
ἡ ποιότης αὐτὴ τὴν ὀρχέων ὁμοίαν ἢ τὴν τῶν ὀρχεων ἐχει ποιό-
τητι, βαρὺ, καὶ βεβμῶδες, ὡς ἂν οὕτω τις εἴποι, μᾶλλον ἢ
τῆς κατὰ τὴν ὀσμὴν ὁμοιότητος. ἄλλοις μὲν οὖν ἴσως ἀγνοη-
σαι τὰ τοιαῦτα θαυμαστὸν οὐδέν, Ἀριστοτέλει δ' οὐκ ἐρῶ,
ἡμῖν αὐτὸν εἰρηκότα πολλάκις, ὡς μικρὰ μόρια μεγίστων
ἀλλοιώσεων αἴτια τῷ παντὶ γίνεται σώματι. τοῦτο γὰρ οὐκ ἔνον
ἐστὶν ἐρῶ προσθεῖναι μόνον, ὥσπερ ἀφαιρεθέντος ἴσως μορίου,
τὸ ζῷον ἀλλοιοῦσθαι συμπᾶν. αἰτία τῆς ἀλλοιώσεως ἐστὶ τὸ
μόριον. οὐ γὰρ δὴ τὸ αὐτῆς γε καὶ ἀφαιρούμενον τοῦ ζώου, καὶ
πρόσον. ἀλλ' εἰ μὲν ἀφαιρούμενον καθαψύχει, πρὸν ἐθερμαινεν.
εἰ δὲ ἀσθενὲς ἐργάζεται, ῥώμης ἴσως ἀρχή. τὴν δὲ τοῦ αὐτὸν
ἕπεσθαι εἰ ταῖς πρὸς τὰς συνουσίαν ὁρμαῖς ἀφαιρεῖται τιμη-
θὲν, ὃς ἐκείνου τοῖς ζώοις ἡ τοῦ γήρους ἴσως ἀμαθυμία. τοιγὰρ
B μὲν γε ὁ πέπων, οὐδὲ ἡ καρδία δύναται πρᾶξαι τοιοῦτον, ὡς
ἐκείνη μὲν ἂν εἶη τοῦ ζῆν μόνον. οἱ δ' ὄρχεις τοῦ καλῶς ζῆν
ἀρχή. ὅσον δὲ ἐστὶ χρῆσιν ὁ δὶς ζῆν, ψαλὸν καὶ μόνον τοῦ ζῆν,
τοσοῦτον ὑπὲρ τοῖς ζώοις οἱ ὄρχεις αἱρετώτερόν τι καρδίας. ἴσως
ἀρ' ἐδίκαιον αὐτοῖς εἰκάσαι λίθοις ἐξημμένοις νημάτων, οἷς
ἐκ τοῦ βαρέος μόνον ἡ χρεία; τίς οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία δι' ἣν
ἐκτεμηθέντες σωτέμνοισιν ἑαυτοῖς ἅπασαν τοῦ ζώου τὴν
δύτοιαν; ἐχέτω μὲν δήπου μέγιστόν τι πεποιῆσθαι πρό-
βλημα τὸ Ἀριστοτέλη τὸ πρῶτον συγγραμμα περὶ τῆς
τῶν ζώων γενέσεως, ἔνθα τὴν χρείαν ἐξηγούμενος, ὑπὲρ
D τοῦ σώζεσθαι φησι τὴν ἐπτυμα διπλωσιν τῶν σπερματικῶν
ὀργείων ἐστὶ τοὺς ὄρχεις ὑπὸ τῆ φύσεως γεγονέναι. μικρὸν μὲν
γὰρ τοῦτο· τὸ δὲ ἰσχυρὸν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐν αὐτοῖς ἡ ἀρχὴ
φαίνεται, καὶ τοῦτο ἴσως ἀναγκαῖον ἐν τοῖς μάλιστα ζητηθεῖσι,
τὴν χρείαν τῶν ὄρχεων ὑποσκεπτομένῳ. παρελιπὼν οὖν
αὐτὸ μηδὲν ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀφελεῖσθαι, ἐν τῷ πέμπτῳ
τὸ πέρατον ἐποίησε περὶ φωνῆς ὀξείας τε καὶ βαρείας ὁ
λόγος ἴσως, αὖτῷ πειρᾶται δηλοῦν ὅπως τῶν ὄρχεων ἐκτε-
μνομένων ἀτονωτέρα περὶ τὰς ἐνεργείας ἡ καρδία γίνεται.
ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὧδε. ἐκτεμνόμενα δὲ πάντα εἰς τὸ θῆλυ με-
ταβάλλει, καὶ ἀφ' ὧν ἀπέσθαι τὴν ἰσχὺν τὴν ὑδρώδη ἐν τῇ
E ἀρχῇ οἵαν ἀφίησι φωνὴν τοῖς θήλεσιν. ἡ δ' ἄνεσις προσγε-
πλησία γίνεται, ὥσπερ ἂν εἴ τις χορδὴν καθατείνας σωτονον
ποιήσαι τὴν ὀξύλαν τι βάρος, οἷ αἱ τοὺς ἱστοὺς ὑφαίνουσαι. ἡ
γὰρ αὕτη τὸ σῆμα καθατείνουσα προσπάλοισι ταῖς καλου-
μέναις λείαις. οὕτω γὰρ καὶ ἡ τῶν ὄρχεων φύσις προσπίπτει
πρὸς τοὺς σπερματικοὺς πόρους. οὗτοι δὲ ἐκ τῆ φλέβος, ἧς
ἀρχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ. ἡ μὲν ῥῆσις αὕτη. προσχώμεν δὲ αὐτῆς
τῷ κατ' αὐτὸ τὸ τέλος εἰρημένῳ κεφαλαίῳ, συμπάντος τοῦ
προβλήματος λόγου τὴν ὑποτιθέμενον ἔχοντι. ἀφ' οὗ τοῦτο γὰρ ἐν τοῖς
F δύσχυμοις φησὶ μεταβάλλειν ὅπου τὸ ἀνθερέστερον τὰ ζῷα,
ὅθεν ἡ καρδίας ἐξ ἧς ἐστὶν ἡ σωτονία τῷ σώματι, συμβαίνει
γίνεσθαι τὴν ἔκλυσίν τε καὶ ἄνεσιν, ἀφαιρουμένων τῶν καθατει-
νόντων βαρῶν, ὡς δὴ τὴ καρδίας, οὐκ ἐκ τῆ οἰκείας κράσεώς
τε καὶ φύσεως ἐχούσης τὴν ῥώμην, ἀλλ' ἐκ τοῦ καθ' ἁπάσας
κεῖσθαι, καθάπερ ὑπὸ λίθων νημῶν ἐξημμένων τῶν ὀρχεων.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 213 sur 276

ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ οἰκείαν φύσιν ἡ καρδία τοῦ ῥώμου ἔχει τοιαύτην, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπιπέμπει μορίοις, ὡς αὐ ἄρχει, καὶ δεῖται ἔξωθέν τινος εἰς τοῦτο ὑποκουρίας ἑτέρας, ἔχει περὶ τοὺς ὄρχεων βοηθείας μορίας, ἀπολείπεσθαι μὴ δυναμένας ἕως αὐ φθείρῃ τὸ ζῷον, ὧν μίαν ἐναργεστάτην τε καὶ ἰσχυροτάτην εἶπον αὐ αὐτός, καταστείλαι γε βουλομένῳ τοῦ καρδίαν. ὑπολαμβούσης γὰρ τῆς ἀορτῆς τῇ ῥάχει, τί χαλεπὸν ἐστὶ τῇ φύσει περισθῆσαι δεσμοῖς ἰσχυροῖς τὸ ἀγγεῖον ἐνταῦθα, δι' ὧν αὐτεχομένη τε καὶ τεινομένη βιαίως σπερτιοῖτ' ἑαυτὴ τοῦ ὅλου καρδίαν; οὐκ ἀδύνατον δὲ, σοβεῖ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ἀορτηείας τὸ περὶ τοῦ καλῶ ἀναφερόμενον ἐνταῦθα περιαιρεῖναι. ἀφαίρει γὰρ οὐδὲν εἰς τὸ τεταθαι ταῖς χορδαῖς, ὧν αὐτὸς ἐνεγκών ἐμνημόνευσε, καθ' ὁπότερον αὐ μέρος αὐτῶν, εἴτε τὸ ἄνωθεν, εἴτε τὸ κάτωθεν, ἡ ταῖσι αὐτῶν γίνηται. χρὴ μὲν τὸ ἀληθὲς ἀμφοῖν χρὴ καὶ τοῦτο, οὐ χρὴ τὸ ἄνω καὶ κάτω μόνον αὐτικειμένων ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ τῶν πλαγίων ἑκατέρωθεν, ἢ περιθεῖναι, ἢ ὀπίσθεν, ἢ χρὴ λοξῶ αὐτίθεσιν ἰωτίνεσθαι. εἰ γὰρ οὐκ ἦρκει τῇ καρδίᾳ πρὸς ῥώμου ἡ οἰκεία φύσις, ἀλλ' ἐχρῆν ὥσπερ χορδῶ ἢ σήμονα ταῖσιν ὑπίκτησιν αὐτοῦ προσλαβεῖν, ἔστω μὲν ὦν ἁρμοῦ τῇ φύσει ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς εἰρημένων ἀρτηριῶν ἐργάσασθαι τοῦτο, ἢ ἀφ' φλεβῶν δὴ ἢ νεύρων, ἢ ὑμένων, οὐδὲν ἧττον, ὧν οὐδὲν αὐ ἐτοίμως αὐτῆς ἀφαιρεθῆ, καθάπερ οἱ ὄρχεις. πόσον γάρ τοι βαρὸς εἰσὶν οὗτοι; πῶς δὴ ἥξουσιν αὐ ποτε πρὸς τοῦ καρδίαν ἢ ἐξ αὐτῶν ταῖσι; εἰ γὰρ δὲ μὴ μεταξὺ συμβαίνει καμπὰς πλείονας εἶναι τῆς ἐκ τῆς καρδίας εἰς τοὺς ὄρχεις ἀφικνουμένους ἀγγείους, ἐχρῆν ἔξωθεν ἕλκειν προτέρω, ἵν' ἐπ' αὐτοῦ ἡ ταῖσι ἐξικνῆται. ταῖς τε τῶν χοιράδων ἀγγείων ἕλικας, ἄξιον, ὦ ἑπισκέφθαι τ' Ἀριστοτέλει, καὶ πεπεῖσθαι τῷ προτέρματος, ὅτι τῶν ἐντὸς φαινομένων προτέρων, εἰ γὰρ μὴ τάχα προελθεῖν αὐτὸ δύναιτο ὦ. ὧν γὰρ αὖ μεταξὺ ὡς ἕλιξι ἡ ἐκ ἐνδέχεται τοῦ ἐκ θατέρου ταῖσιν εἰς θατέρου ἀφικέσθαι, πρὶν ἐνθυμοῦσθαι τοῦ ἕλικα. ὥσαυτη δ' ὅτι πρὸ τῶν ὄρχεων ἡ ἕλιξ ἀγγείων, ὥστε εἴπερ ἐνθυοῖτο μέχρις μέσων τῶν μηρῶν ἀφικέσθαι δύναται, καὶ οὕτως αὖ, σοβεῖ μὲν τῶν ἄλλων αἰδοίων ἐχρῆν ῥώμου ἐνυπάρχειν, ἐκείνοις δὲ μόνοις οἷς ἱκανῶς εἶσιν οἱ ὄρχεις χαλαροὶ πάντως, ἢ ἀσθενεῖς. ἀφ' τοῦτο καὶ τοῖς πρεσβύταις ἢ ἀσθενέσι συμβαίνει τὸ πάθημα. νέοις δὲ καὶ ἰσχυροῖς, σοβεῖ πώποτε χαλαροὶ εἰς τοσοῦτον οἱ ὄρχεις ἐλθόντο. τί δ' ἂν ὅτι τῶν ζώων εἴποιμεν, ὧν οἱ ὄρχεις περιστελλόμενοί τέ εἰσι καὶ ὀκνηρεῖς, ὥσπερ αἱ λᾶαι, καθάπερ ἐν μὲν τοῖς τετράποσι τῶν ὑῶν. ἐν δὲ τοῖς ὄρνισιν, οὐχ ἑνὶ τούτων γε ἢ δυοῖν, ἀλλὰ σύμπασιν ἐντὸς τοῦ περιτοναίου, πλησίον τῶν φρενῶν, ὅτι τῆς ῥάχεώς εἰσιν ἐσπεπηγμένοι, καίτοι καὶ τούτων τῶν ζώων, ὁ δίνουχισμὸς ἄπονον ἐργάζεται τὸ σύμπαν σῶμα. εἰ δὲ καὶ πρὸς τῶν ἐσπεπηγμένων μορίων καλὰ καθάπαξ θῶ τῇ καρδίᾳ φήσομεν, ὥσπερ καὶ τοῖς νεφροῖς ἡμῖν ὑπάρχειν πολὺ μᾶλλον τῶν ὄρχεων, καὶ τ' αὐλῶνα, καὶ τῷ γαστέρι, καὶ τοιόνδε ὁποῖόν. καθήκουσι γὰρ εἰς ἄπαντα φλέβες καὶ ἀορτηείαι σοῦ τῷ πλησιέστερον εἶναι τῆς καρδίας αὐτῷ, καὶ χωρὶς μέσης ἕλικος, ἧς καὶ αὐτῆς οὐχ ὅπως τοῦ χρείαν οὐ σοῦοιδεν, ὀξήφθαι νομίζων αὐτῆς τοῖς ὄρχεις, ὥσπερ ταῖς λείας τῶν σημάνων. ἐναντιώτατον γὰρ ὄντι τῷ ἑλίττεσθαι τὸ καταστείνεσθαι. πῶς οὖν εἰς ταυτὸ χωρεῖον ἀμφότερα

Verùm, etiamsi non ex propria natura cor tale robur habeat, ac illis partibus transmittat, vtpote quòd principium existat, & aliquo altero extrinseco auxilio ad hoc opus habeat, pro testibus vtique sexcenta alia auxilia habet, quæ deficere non possunt, donec animal supersit. ex quibus vnum euidentissimum & potentissimum referam ipsi cor deorsum extendere volenti. Quum enim arteria aorta ad spinam aduenias, quid adeò difficile fuerat naturæ ipsum vas istic fortibus vinculis alligare, per quæ retracta & violenter tenta secum totum cor traheret? Neque impossibile erat etiam arteriæ partem, quæ ad clauiculam sursum fertur, istic affigere, nihil enim refert, quòd ad chordæ tensionem attinet, cuius etiam ille ipse meminit, in quamcunque tandem partem, siue sursum, siue deorsum, ipsius distentio fiat. Et, vt verum fateamur, ex ambabus partibus tendere oportebat, & hoc, non sursum ac deorsum solùm, quæ inter se opposita sunt, sed & vtrinque ex lateribus, aut ante & retro, aut etiam secundum obliquam quamcunque tandem oppositionem. Siquidem igitur non sufficiebat cordi propria natura ad robur, sed oportebat ipsum, velut chordam aut stamen, acquisititiam assumere tensionem: promptum erat, opinor, naturæ hoc ipsum per prædictas arterias facere, & per venas, ac neruos, & membranas, non minùs quàm per arterias, ex quibus nullum adeò promptè ab ipsa auferri possit, quemadmodum testes. Sed enim quanti sunt hi ponderis tandem? quomodo verò peruenerit tandem ad cor tensio quæ per eos contingit? tametsi enim non contingeret interim plures flexuras esse vasorum ex corde ad testes procedentium, tamen forinsecus priùs poni eos oportebat, quò ad ipsum tensio peruenias. Quin & vasorum varicosorum obuolutiones operæpretium erat Aristotelem considerare, & rem ipsam extrinsecus apparentibus priùs experiri, siquidem ratione apprehendere ipsam non poterat. In quorum enim medio obuolutio quædam extat, impossibile est ex altero ad alterum tensionem peruenire priùs quàm obuolutio in rectum dirigatur. Tanta est autem ante testes inuolutio vasorum, vt si quidem rectà dirigerentur, vsque ad media femora peruenire possint, atque ita nulli alij hominum robur inesse oportebat, sed solis illis quibus testes multùm laxi aut omnino debiles existunt. & ob id senescentibus & debilibus hoc vitium contingit. iuuenibus verò & robustis nunquam in tantum testiculi laxati sunt. Quid porrò in animalibus dixerimus, quorum testes substricti sunt, & non pensiles quemadmodum ex staminibus lapides? veluti in quadrupedum genere suibus, in volucrium genere non vni saltem, aut duabus: sed omnibus intra peritonæum propè septum transuersum in spina firmati sunt, & tamen etiam horum animalium castratio infirmum reddit totum corpus. Siverò etiam à firmatis partibus cor ipsum deorsum trahi dicemus, opportunum vtique fuerit & renes ipsum detrahere, multò magis quàm testes itémque splenem, & ventrem, & quodcunque huiusmodi. Procedunt enim in omnia venæ & arteriæ, vltra hoc quòd etiam ipsa viciniora sint cordi, atque hoc citra interuenientem inuolutionem, cuius etiam ipsius haud scio quomodo vsum non intellexit, ex ipsa pendere existimans testes, velut à staminibus lapides: maximè enim contraria sunt obuolui, & deorsum tendi. Quomodo igitur in eundem locum ambo

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 214 sur 276

congregauit natura, & vtrumque vas tum inter se mutuò, tum per se seorsim, & varicosum fecit, & conduplicauit? Si enim vtilis est obuolutio vasorum, non solùm inutile, sed & nocens ipsi fuerit testiculorum pondus. si verò hoc vtile erat, cor malè deorsum intendere. Verùm his concessis ipsi, aliisque eiusmodi sexcentis, vnius visceris quod reuera cor deorsum intendere potest, mentionem faciemus. Si quidē enim omnino non ex propria natura cor robur habet, sed ex acquisita & præter naturam tensione ipsum accipere oportebat: nihil sanè opus erat paruum adeò corpus, ipsum videlicet testem, ex tam longo interuallo, ex ipso annectere, & id per vasa adeò longa, atque ad id inuoluta etiam, quum hepar habeat magnitudine molis consimili, & propinquissimè situm, & per maximam omnium in toto corpore venam annexum, rectà à corde, citra obuolutionem, & flexum tensam. Abscedentes igitur iam ab his quæ euidenter ex dissectionibus apparent, Aristotelem ipsum vt virum naturæ doctum propriarū opinionum commonefaciemus, qui semper quidem aut insitum calorē, aut insitum spiritum, aut etiam bonum temperamentum, sanitatis ac roboris partium causam facit. In præscripto verò sermone solam quæ ex appensis contingit tensionem, quam sanè esse violentam & præter naturam, quando cuipiam forinsecus contingit, etiam in chordis, quas ipse proposuit, videre licet. Rumpuntur itaque si paulò ampliori tempore tensæ asseruentur, & ob id relaxant ipsas citharistæ lyras & citharas reponentes, vbi iam ab opera cessant. Nequaquam igitur ob id quod psallentibus earum tensio vtilis est, existimo naturaliter id chordis accidere, neque enim nostris vsibus metiendum est id quod in vnaquaque re est secundum naturam. Sic namque etiam victimis quæ mactantur, mors secundum naturam erit, vtpote quæ vtiles nobis futuræ sunt. Atqui etiam si chordis secundum naturam necessaria tensio erat, ob id vtique non etiam cordi. Vbi enim ex inductione demonstrationem scientificam non constituimus, nullatenus ex exemplo constituerimus.

A σεωήσαμεν ἡ φύσις, ἐκίρσωσέ τε καὶ κατ' ἀλλήλων καὶ ἑαυτῶν ἐδίπλωσε πολλάκις ἑκάτερον τῶν ἀγγείων. ἢ γὰρ βλαβερώτερον αὐτῆς τῶν ὀρχέων ὅτι βαρύς. εἰ δὲ τοῦτο βλαβερὸν ἦν, ἡ καρδία καταπαύσασα κακῶς. ἀλλὰ καὶ ταῦτα συγχωρήσαντες αὐτῇ, καὶ ἄλλα μυρία τοιαῦτα τῶν καταπαυόντων ὄντως δυναμένου τὴν καρδίαν. ἀναμνησώμεθα παλαίγκιον τοῦ ἥπατος. εἰκὸς γὰρ ὅλως οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως ἔχειν τὴν εὐτονίαν, ἀλλ' ὅτι πικτήτου τε, καὶ παρὰ φύσιν τάσεως ἔτυχεν λαβοῦσα αὐτὴν, οὐδὲν ἔδει δήπου μικρὸν οὕτω σῶμα τ' ὄρχιν ἐκ μακροῦ διαβήματος ἀξαπίνης αὐτῆς δι' ἀγγείων μακρῶν, καὶ τούτων ἐλελιγμένων, ἐγγύσης δ' ἥπαρ ὄγκῳ τε παρὰ πλήσιον, ἐγγυτάτω τε κείμενον, καὶ ἀξημιωμένον διὰ τῆς μεγίστης ἀπασῶν τῶν ἐν τῷ σώματι φλεβῶν εὐθὺ τῆς καρδίας, ἄνθ' ἁπάσης ἕλικός τε καὶ καμπῆς τεταμένης. ἀποχωρήσαντες οὖν ἤδη τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων, ὡς φυσικὸν ἄνδρα τ' Ἀριστοτέλη τῶν οἰκείων ἀναμνήσωμεν δοξῶν, ἀεὶ μὲν ἤτοι τὸ ἔμφυτον θερμασίαν, ἢ σπέρμα δὲ σύμφυτον, ἢ τὸ εὐκρασίαν αἰτιώμενον τῆς εὐρωστίας τῶν μορίων. ἐν δὲ τῇ παρεγγεγραμμένῃ ῥήσει, μόνῃ τοῦ ἐκ τῶν ἐξημμένων φάσιν, ἥτις ὡς ἔστι βίαιός τε καὶ παρὰ φύσιν, ὅταν ἔξωθεν γένηται ἴσχυι, καθάπερ τῶν χορδῶν, ὡς αὐτὸς προέφετο, θεᾶσασθαι πάρεστι. ῥᾴγνωσται γοῦν εἰ βραχὺ πλείονι χρόνῳ τεταμένῃ φυλάττοιντο. καὶ διὰ τοῦτο αἰτίαν αὐτὰς ἀποτιθέμενοι τὰς λύρας τε καὶ κιθάρας, ὅταν μηκέτι ἐνεργῶσι δι' αὐτῶν οἱ κιθαρισταί. μὴ τοίνυν ὅτι τοῖς ψάλλουσιν ἡ τάσις αὐτῶν ὄφελιμός, ἡγεμονικὴ καὶ φύσιν εἶναι τοῦτο ταῖς χορδαῖς. οὐ γὰρ ταῖς ἡμετέραις χρείαις μετρητὸν καὶ φύσιν ἑκάστου τῶν ὄντων. οὕτω γὰρ καὶ τοῖς σφαζομένοις ἱερείοις καὶ φύσιν ὁ θάνατος ἔσται, μέλλουσί γε χρησίμοις ἡμῖν γίνεσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ εἰ ταῖς χορδαῖς ἡ καὶ φύσιν τάσις ἀναγκαία ἦν, διὰ τοῦτο καὶ τῇ καρδίᾳ. ὅπου γὰρ οὐδὲ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀποδείξιν ἐπιχειρικὴν στησάμεθα, πόθεν γ' ἂν ποτε ἐκ παραδείγματος συστησάμεθα.

D

CAPVT XVI.

De vsu vasorum spermaticorum, ipsáque esse præcipuas ad seminis generationem partes.

IMmoror autem diutius fortassis opinionem palam vitiosam redarguendo, vt quæ nullum adeò idiotam lateat. vnde optarim sanè si fieri posset, vt nihil tale vnquam ab Aristotele dictum esset omnino quemadmodum alij omnes siluissent, & problema de castratis penitus intactum reliquisset, ob quid videlicet in testium exectionibus totum corpus effœminatur. Inquiramus igitur nos argumentis vtentes demonstratis, & palam apparentibus in dissectionibus. Arteria enim & vena quæ in caput testiculi se inserunt, seminalem humorem continere iam apparent, atque ipse testiculus totus huiusmodi humore plenus est, & qui etiam in epididymide contentus est, ex hoc transsumptus est ad ipsam, quemadmodum ex hac rursus in vas seminale, cuius partem ad colem vergentem Herophilus astitem varicosum appellauit, qui quidem & ipse delinquit in eo, quòd vasi seminali plùs, quàm testibus defert seminis generationis: non tamen similiter vt Aristoteles fallitur, qui lapidibus ex staminibus telarum appensis testiculos assimilat.

E

F

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις'.

Περὶ τῆς τῶν ὀρχέων χρείας, καὶ αὐτοῖς εἰ τὰ εἰς τὴν σπέρματος γένεσιν κυριώτατα μέρη.

ΔΙατείνω σ' ἴσως ὅτι πλέον ἔλεγχον δόξαν σαφῶς μαθεῖν, ὡς μήσ' ἀγνοῶν μηδένα λαθεῖν, ὅτιν εἴ τε καὶ δύναμαι ἀνὼς μηδὲ εἰρῆσθαι μηδὲν τοιοῦτο τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ πανταπασιν ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι σιωπᾶσθαι δοκεῖ τῶν δυνουχιζομένων πρόβλημα, καὶ παραλελεῖφθαι ἀσκεπτον, διὰ τοῦτο ὅτι τῆς τῶν ὀρχέων τομῆς ὅλον ἐκθηλύνεται τὸ σῶμα. ζητοῦμεν οὖν ἡμεῖς αὐτοῖς, ἐπιθέσεσι χρώμενοι τῶν ἀποδείξεών τε, καὶ φαινομένων σαφῶς ὅτι ταῖς ἀνατομαῖς. ἥ τε γὰρ ἀρτηρία, καὶ ἡ φλὲψ, αἱ εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν ὀρχέως ἐμβάλλουσαι, σπέρματος δες ὑγρὸν πρὸ ἐμοῦ ἤδη φαίνονται· καὶ αὐτὸς ὅλος ὑγρὸς τοιοῦτου μεστὸς ἐστι. καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐπιδιδυμίδα προσιζόμενον, ἐκ τούτου μεταλήπτεται πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἐκ ταύτης εἰς ὁ σπερματικὸν ἀγγεῖον, ὃ παρὰ τὸν κυρτοειδῆ, ὁ παρὸς τῷ κοιλῷ μέρος Ἡροφίλος ὠνόμασεν, ἃ μὴν τόν γε καὶ αὐτὸς, ὅτι τοῦ σπερματικοῦ πλέον ἢ τοῖς ὄρχεσιν, ἀναφέρει τῆς τοῦ σπέρματος γενέσεως, οὐ μὴν ἴσα Ἀριστοτέλει σφαλόμενος εἰκάζοντι λεπίσι τοῖς ὄρχεσι.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 215 sur 276

μὴ τοίνυν ἔτι μηκυνώμεθα, ἀλλ' ὅτι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις συλλογιζώμεθα, προσλαβόντες τι τῶν ἀποδεδειγμένων ἡμῖν ἐν ἑτέροις, ὁμολογουμένων δὲ καὶ τοῖς Ἀριστοτέλους· ἕκαστον γὰρ δεῖ τῶν τοῦ ζώου μορίων, ἀλλοιοῦν τ' ὀπτέον πρόσφορα χυμὸν ἐν λόγῳ τοιούτῳ εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. ἔστι δὲ ἑκάστῳ μορίῳ τοῦτο, οὗπερ ἐστίν, οὐ κατὰ τὴν συμπεφυρμένων ὑγρῶν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν στερεῶν σωμάτων οὐσίαν, ὑφ' ὧν καὶ τοῖς προσεχομένοις ὑγροῖς ἡ ἀλλοίωσις. ἀλλ' εἴπερ τοῦτο οὕτως ἔχει, προσέρχεται δὲ ὁ ἅρχεσιν θρεπτικὸς ὑγρὸν, ὑπὸ τοῦ τοιούτου δηλονότι τὸ σῶμα αὐτῶν τρέφεται. ἕκαστον δὲ αὐτῶν τὴν οἰκειοπάτην ἐργάζεται τροφήν, ὥστε οἱ ὄρχεις ἐργάζονται σπέρμα. ἐδείξαμεν δὲ καὶ αἱ ἀρτηρίαι, καὶ αἱ φλέβες ἐργαζόμεναι. ἀλλ' αὗται μὲν ὀλίγον ἐν χρόνῳ πολλῷ, οἱ δ' ὄρχεις οὐ πολὺ μόνον, ἢ ἅπαξ ἔφαμεν, ἀλλὰ καὶ κατειργασμένον ἀκριβῶς. εἰλικρινέστατον μὲν γὰρ αὖτοῖς ἀκριβῶς, ἢ τοῦ σπέρματος ὅστι ποιότης, δι' ἣν καὶ ἅλμαι αὖτοῖς μεταδίδωσιν ἅπασι τοῖς τοῦ ζώου μέρεσι, καὶ σφόδρα θαυμαστὸν, εἴπερ γε καὶ ὀπὸν, εἴτ' οὖν τὸ Μηδικὸν, εἴτε Κυρηναϊκὸν, ἐάν ὀλίγον τις προσενέγκοιτο ἅμα τε τῷ οὔρῳ αὐτῶν, καὶ ἅμα τῷ ἱδρῶτι, ἐμφαίνεταί τι τῆς ποιότητος, ὥσπερ οἶμαι, καὶ πήγανον, ἢ σκόροδον, ἢ τι τοιοῦτο. αἱ γὰρ ἰσχυραὶ δυνάμεις, ἑαυτῶν σπαλλοιοῦσι τὸ σύμπαν σῶμα. τὸν οὖν τοῦτον τὸν λόγον, ἐλαχίστου ὑγροῦ ἐμπεσόντος ζώου σώματι τῶν δηλητηρίων ὀνομαζομένων, ὅλον ἐν βραχεῖ μεταβάλλει τε, καὶ συνδιαφθείρει ἑαυτῷ τὸ σῶμα. καὶ ἡ ἴασις δὲ ἅμα τῷ ἀλεξιφαρμάκων ὁμοίως γίνεται, πολὺ ἀλλοιοῦντων τὸ σῶμα, τῇ ἐναντίαν τοῖς δηλητηρίοις ἀλλοίωσιν, οὐ τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἰς ὅλον ἅμα διαφερομένης τὸ ζῶον. οὐ γὰρ οἷόν τε βραχὺ οὕτω χυμὸν, ἐλαχίστῳ χρόνῳ πληροῦν ὄγκον σώματος ἑνίοτε μέγιστον, ἀλλὰ τὴν ποιότητος διαδιδομένης οἷα περ ὀσφρήσεως διάδοσις, ἐκτὸς μὲν τὴν ἡλιακὴν αὐγὴν εἰς τὸ πρόσθεν. ἐν ἡμῖν δὲ ἐν καρδίᾳ μὲν εἰς ἀρτηρίας, ἐξ ἐγκεφάλου δὲ εἰς νεῦρα. τί δὴ θαυμαστόν ὅστι, καὶ τὴν ὀργέων εἰς ὅλον τὸ σῶμα διαδίδοσθαί τινα δύναμιν; οἷα τοῖς μὲν νεύροις αἰσθήσεώς τε, καὶ κινήσεως ἐξ ἐγκεφάλου. τοῖς δ' ἀρτηρίαις, τὴν σφυξιν ἐν καρδίᾳ, ἥτις δύναμις ἐν μὲν τοῖς ἄρρεσιν ῥώμης τε καὶ ἀρρενότητος, ἐν δὲ τοῖς θήλεσιν αὐτῆς τὴν θηλύτητός ὅστιν αἰτία. καὶ διὰ τοῦτο ὁμοίως τὸ θῆλυ ζῶον ἐκτμηθὲν τοὺς ὄρχεις, βλάπτεται τὴν ἄρρενι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα σύμπαντα μόρια, ταῖς αὐταῖς ἔχει δυνάμεις ἐν ἀμφοτέροις. ὅταν δὲ ἐξαίρετον ἐν ἑκατέρῳ, δι' ὃ τὸ μὲν ἄρρεν αὐτῶν ὑπῆρχε, τὸ δὲ θῆλυ, τοῦτο ἀποτελέσματα τὰ καλούμενα ἑαυτῷ, ἕτερα τούτων, ὡς εἰ καθαρὰς ἐγεγόνει μήτε θῆλυ, μήτε ἄρρεν, ἀλλά τι τρίτον διάφορον μὲν ἀμφοῖν. σπερματικώτερον δὲ ἐκείνων· πάλιν οὖν ἀναμνησθῶμεν ὧν πολλάκις ἐπεδείξαμεν, ὡς ἕκαστον τῶν μορίων ἐκ τῶν φλεβῶν ἕλκει τὸ οἰκεῖον ἑαυτῷ χυμὸν, ἄγει καὶ τῶν προσεπιφυομένων. ὅπως ἐδείκνυτο καὶ οἱ νεφροὶ τὸ οὖρον ἀποκρίνοντες, καὶ ἡ χοληδόχος κύστις τὸν χολὴν· ἕλκουσιν οὖν καὶ οἱ ὄρχεις τὸ ὑγρὸν τὸ θρεπτικὸν, ὃ προσφυόμενοι αὐτοῖς αἱ τῶν ἀγγείων ἕλικες. εἶτ' ἀπολαύσαντες αὐτοῦ τὴν ποιότητος, αὐτοί τε μεταδόντες ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ τὴν ἑαυτῶν, ὀλίγον ὕστερον ἀναποτίθενται τοῖς σπερματικοῖς πόροις τὸ περιττὸν, οἱ δ' ἀποκρίνουσιν ἐκτὸς ἐν τοῖς συνουσίαις.

Ne itaque prolongemus ſermonem, ſed ex eis quæ manifeſtè apparent concludamus, aſſumptis etiam quibuſdam à nobis alibi demonſtratis, atque ab ipſo adeò Ariſtotele confeſſis. Vnaquæque animalis pars humorem ad ſe loco alimenti influentē in ſui ipſius naturam permutat. Eſt autem vnicuique particulæ hoc eſſe, quod videlicet eſt non ſecundum humorum quæ ipſi inſunt naturam, ſed ſecundum ſolidorum corporum ſubſtantiam, à quibus etiam contentis iam humoribus alteratio contingit. Verùm ſiquidem hoc ita habet, continetur autem in teſtibus ſeminarius humor; ab huiuſmodi vtique corpus ipſorum nutritur: vnaquæque autem pars ſibi familiariſſimum operatur alimentum, quare teſtes ſemen operantur. Demonſtratū porrò eſt & arterias & venas ſemen operari, verùm hæ quidem paucum in multo tempore, Teſtes verò non ſolùm multum, atque id breui tempore, ſed & exactè elaboratum, ſinceriſſima enim exactè eſt ipſis ſeminis qualitas, & propterea celerrimè omnes animalis partes eius participes faciunt. Neque id mirum eſt, ſiquidem ſanè etiamſi quis Medicum, aut Cyrenaïcum ſuccum modicum exhibeat, tum per vrinas, tum per ſudores aliquantulum ea qualitas apparet, quemadmodum etiam opinor, ſi quis rutam, aut allium, aut conſimile quippiam offerat; fortes enim facultates in ſuam naturam totum corpus alterant. Iuxta eandem denique rationem minutiſſimus liquor ex his quæ venenoſa appellantur, animalis corpori illapſus, totum corpus breuiſſimo tempore tranſmutat, ac ſuæ naturæ ſimile reddit. Quin & ſanatio per alexipharmaca contingit, quæ ſimiliter totum corpus alterant alteratione venenoſis contraria, non ſubſtantia ipſorum in totum animalis corpus penetrante. neque enim poſſibile eſt modicum adeò liquorem, paucissimo tempore, corporis molem aliquando maximam explere, ſed qualitatis diſtributione facta. Qualis diſtributio etiam forinſecus videtur, ex ſplendore Solis in ambientem aërem contingere, intra nos autem ex corde in arterias ex cerebro in neruos. Quid igitur mirum eſt etiam ex teſtibus in totum corpus facultatem quandam diſtribui? qualis neruis quidem ſenſus & motus ex cerebro, arteriis verò pulſandi facultas ex corde: Atque ea quidem facultas in maribus roboris & virilitatis, in fœminis vero fœminei ſexus cauſa exiſtit. & ob id animal fœmina teſtibus exectis, caſtrato maſculo aſſimilatur, reliquæ enim omnes partes eaſdem facultates in vtriſque habent. Quòd verò in alterutro præcipuum erat, & ob quod alterum ex eis mas extabat, alterum fœmina, hoc ipſum vbi perdiderunt quod reliquum eſt, vtrumque ſimiliter habet tanquam ſi à principio neque mas neque fœmina generati eſſent, ſed tertium quoddam ab vtriſque diuerſum, & neutrum illorum. Rurſus igitur in memoriam reuocemus ea quæ ſæpè demonſtrauimus, Nimirum quod vnaquæque pars familiarem ſibi humorem ex venis trahit, vſque ad recrementa etiam. ſic oſtendebantur & renes vrinam attrahentes, & veſica bilis ſuſceptrix bilem trahens. Trahunt igitur etiam teſtes ſeminarium humorem, quem præparant ipſis vaſorum inuolutiones, deinde accepto fructu qualitatis ex ipſo, & viciſſim de ſua ipſorum qualitate per hoc tempus fructus impertito eíque communicato, paulò poſt quòd ſuperfluum eſt in meatus ſeminarios deponunt, hi verò in coitu foràs excernunt.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 216 sur 276

Si verò aliquis immodestiùs venere vtatur, testes semen frequentiùs ex vasorum inuolutione trahentes, perfectè ipsa euacuant, & si reseces huiusmodi animal non reperies in ipso seminarium humorem, quemadmodum rursus si disseces animal quod à venere abstinuit, plurimum & crassissimum semen reperies. Velim autem & te quicunque tandem mea scripta versabis, etiam nunc in honorem veritatis, ea quæ dicta sunt exquirere non frigidè & oscitanter, neque enim sic inuenientur, sed primùm ad dissectiones progrediendo, & diligenter intuendo quæ dicta sunt antea, & maximè ea de quibus nunc dicere cessaui: Nimirum quòd animalia quæ à conuersatione fœminarum abstinent, omnia semine plena habent, primùm quidem varicosum astitem, deinde totum vas seminale, deinde epididymidem, & postea totum testiculum, denique etiam vasorum obuolutionem. Si verò animal aliquod per assiduos coitus omne semen euacuauit, eius neque alia vlla pars semen habet, neque etiam obuolutio. Circa hoc igitur tempus testes ex suprapositis venis seminarium humorem, quantum eius in ipsis continetur, trahunt. Est autem modicus hic, & ad roris similitudinem sanguini immixtus, huiusmodi autem illas opus habere est demonstratum. Violenter igitur eo, per testiculos vtpote potentiori facultate præditos quàm venæ sunt, detracto; venæ ipsæ rursus à suprapositis reuellunt; hæ verò rursus ab his quæ deinceps sitæ sunt, deinde hæ rursus à vicinis, atque hoc fieri non cessat, donec ad omnem corporis particulam transsumptio perueniat, adeò vt omnes totius animalis partes proprio alimento euacuentur. Reuellit enim semper id quod perfectè est euacuatum, ab eo quod plùs habet velut violenter eripiens. Hoc igitur quum semper fiat, & omnia velut in choro inter se mutuò participent, in tantùm sanè omnia vasa ac partes totius animalis euacuari necesse est, donec fortissima ex omnibus pars expleatur. Neque verò solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri continget hoc tempore, sed etiam spiritum vitalem. Nam & hîc ex arteriis vnà cum seminali humore euacuatur. quare nihil mirum est immoderato coitu vtentes imbecilliores reddi, à toto corpore vtroque sinceriissimo ablato, accedente insuper voluptate, quæ ipsa per se sufficiens est vitalem firmitatem dissoluere, adeò vt iam quosdam ex nimia voluptate ac iucunditate mortuos esse constet. Sed hæc quidem præter institutum dicuntur, quanquam non ita otiosè & præter rem dicta sint. Quæritur namque non minùs quàm alia ab ipsis hoc problema. Cur maximè coitus exoluit? & dicunt sanè ad hoc multa ac falsa, propterea quòd prima principia ignorant, ad quæ necessariò hoc consequitur. Cæterùm institutus sermo seipsum ad proposita vocat, & dicit ex semine omnibus solidis animalis partibus generationem esse, ex semine etiam nutritionem; quemadmodum rursus carnosis omnibus ex sanguine tum generatio, tum nutritio existit. Vnaquæque enim pars ex qua primùm facta est substantia, etiam semper nutritur, quòd nutritio expletio sit substantiæ defluentis. Quapropter etiam nunc generari licet quæcunque à principio ex sanguine sunt generata, non generari autem præterquam alicubi venam quandam, atque id rarò; quibus ex semine generatio à principio contigit.

A Εἰ δ' ἀμεθύτερόν τις λαμβάνοι, συνεχέστερον ἕλκοντες ἐκ τῶν ἀζυγείων ἕλικος οἱ ὄρχεις τὸ σπέρμα, τελέως ἐκκενοῦσιν αὐτά. καὶ εἰ ἀνατέμοις τὸ τοιοῦτο ζῷον, οὐχ εὑρήσεις ἐν αὐτῷ γοργώδες ὑγρόν. ὥσπερ αὖ πάλιν ἀφροδισίων ἀπεχημένου ἀνατεμὼν ζῷον, εὑρήσεις πλῆστόν τε, καὶ πάχιστον σπέρμα. βουλοίμην δ' ἂν οὖν καὶ σε, τὰ ὁμιλοῦντα τοῖσδε τοῖς γράμμασι, κἂν νῦν γοῦν ἀληθῆ δοκῇ μηνύματα, βασανίσαι τε καὶ λεγόμενα, μὴ κατὰ τὸ πρόχειρον. οὐδὲ γὰρ οὕτως εὑρεθῇ, ἀλλὰ προσεκτέον μοὶ δοκεῖ τὰς ἀνατομὰς ἐλθόντα, καὶ θεασάμενον ἀκριβῶς ὅσα εἴρηται τῶν ἐμπροσθεν τε καὶ μάλιστα αὐτῶν ὧν δὴ νῦν πέπαυμαι λέγων, ὡς τοῖς μὴ ἀπεχημένοις ὁμιλίας τὸ μὲν ἄνω ὅλον ζῷον, B ἄσπερμα σπέρματος εἶναι μεστά. προσεκτέον μὲν ὁ κιρσώδης φλεβασμός. εἶθ' ὅλον τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον, εἶθ' ὁ ἐπιδιδυμὶς, εἶθ' ὅλος ὁ ὄρχις, εἶθ' ἡ τῶν ἀζυγείων ἕλιξ. εἰ δέ τις συνεχέσι λαγνείαις ἐξεκένωσεν ἅπαν τὸ σπέρμα, τούτου τοῦ ζώου, μήτ' ἄλλο τι μόριον ἔχει σπέρμα, μήτε τὴν ἕλικα. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν καιρὸν οἱ ὄρχεις ἕλκουσιν ἐκ τῶν ὑπερκειμένων φλεβῶν ὅσον ἐν αὐτοῖς περιέχεται γοργώδες ὑγρόν. ἔστι δ' ὀλίγον τοῦτο, καὶ δροσοειδῶς ἀναμεμιγμένον τῷ αἵ- C ματι· τοιοῦτον δ' ἐδείχθησαν καὶ ἐκεῖναι δεόμενα. βιαίως οὖν ἀφαιρούμενον ἀπὸ τῶν ὀρχέων αὐτῶν, σφοδροτέραν ἐχόντων δύναμιν, αὖται τῶν ὑπερκειμένων αὐτιπαροῦσιν. αἱ δ' αὖ πάλιν αὐτῶν ἐφεξῆς, εἶτ' ἐκεῖναι τῶν ἐγκειμένων, κἀ τοῦτο οὐ παύεται γινόμενον, ἄχρι γὰρ ἂν εἰς μοῖραν πάσαν τοῦ σώματος ἡ μεταλῆψις ἔξικηται, ὥστε καὶ καθ' ὅλον τὸ ζῷον μέλια, κενοῦσθαι τῆς οἰκείας ἕξεως. αἰτιατὸν γὰρ ἀεὶ τὸ τελέως ἐκκενωθὲν ἐκ τοῦ πλέον ἔχοντος οἷ ἁρπάζων βιαίως. ἀεὶ τοίνυν τούτου γινομένου, καὶ πάντων ὥσπερ ἐν χορῷ μεταδιδόντων ἀλλήλοις, μέχρι τοσούτου D κενοῦσθαι τὰ καθ' ὅλον τὸ ζῷον ἀγγεῖά τε καὶ μόρια πάντα, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἄχρι ἂν ἐμπλησθῇ τὸ ἰσχυρότατον· οὐ μόνον δὲ τῆς γοργώδους ὑγρότητος ἀφαιρεθαι πᾶσι τοῦ ζώου τοῖς μέρεσι συμβήσεται κατὰ τοὺς τοιούτους καιρούς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωτικοῦ. καὶγὰρ καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἀρτηριῶν ἐκκενοῦται μετὰ τὰ σπερματώδους ὑγρότητος, ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν, ἀσθενεστέρους ἀποτελεσθαι τοὺς λαγνεύοντας ἀμεθύτερον, ἀφαιρουμένου τοῦ σώματος ἀπάντου ἑκατέρου τῶν ὑγρῶν τὸ εἰλικρινέστατον. προσερχομένης δὲ καὶ τῆς ἡδονῆς, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστιν ἱκανὴ E ἀμαυρῶσαι τὸν ζωτικὸν τόνον, ὡς ἤδη τινὲς ὑποθνῄσκοντες ἀπέθανον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰρήσθω τε καὶ τὸ πρόχειρον, οὐκ ὄντα πρόχειρα. ζητεῖται γοῦν οὐδὲν ἧττον τῶν ἄλλων αὐτοῖς, καὶ τοῦτο τὸ προβλημα. διὰ τί μάλιστα συλύει συνουσία; καὶ λέγουσιν εἰς αὐτὸ πολλὰ καὶ ψευδῆ, δι' ἃ τὰς προσφόρους ἀρχὰς οὐκ ἴσασι, διὸ καὶ ἀνάγκης ἕπεται τοῦτο πάλιν. ἀλλ' ὁ λόγος ἑαυτὸν ὅπῃ τὰ προσκείμενα καλεῖ, καὶ φησιν, οὐκ ἀπέρματος μὲν εἶναι τὴν ψόφεσιν ἅπασι τοῖς F σπερμοῖς τοῦ ζώου μορίοις, οὐκ ἀπέρματος δὲ, καὶ τὴν ψόφεσιν. ὥσπερ οὖν τοῖς σαρκοειδέσιν ἅπασιν ἐστὶν αἵματος ἀναφὴ καὶ ψόφεσιν καὶ ἀφέψιν. ἔκκαυσον γὰρ, ὅτι ἧς ὁ πρόσθεν οὐσίας ἐλήφθη, καὶ τρέφεται δι' αὐτοῦ πάντος. ὅτι καὶ ἡ ἀφέψις, ἀναπλήρωσίς ἐστι τῆς ἀπορρεούσης οὐσίας. ἔστι τοίνυν καὶ ψυκὰ μοὶ ἔτι καὶ νῦν, ὅσα τὴν ἀρχὴν ἐξ αἵματος ἐλήφθη, μὴ ψυκᾶσθαι δὲ, πλὴν εἴπου πυὰ φλέβα ἀσθμίως, οἷς ἐκ σπέρματος ἡ ψόφεσις.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 217 sur 276

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ ἀγγείων τῶν σπερματικῶν τε, καὶ τῆς τοῦ ἐπιδιδυμίδος χρείας.

ΕΙ μοι δοκεῖ προσθῆσθαι τῷ λόγῳ, τάχα μὲν οὐκ ἀναγκαῖον. ἐπεὶ δὲ ὀξηγησάμην ἅπασαν τὴν ὀργάνων τὴν φύσιν, οὐδὲν αὖ εἴη χεῖρον ὑπὲρ τῶν σπερματικῶν ἀγγείων αὖθις εἰπεῖν. Εἰ γὰρ δὴ φαίνεται σπέρματος μεστὰ, καθ' ὃν ὁπωσοῦν ἀφροδισιάζῃ χρόνον τὰ ζῶα, τάχ' ἂν ἐρωτήσειέ τις ὅπως γίγνεται τοῦτο πότερον ἑλκόντων αὐτῶν τὴν γονὴν, ἢ τῶν ὀργάνων ἐκπεμπόντων εἰς αὐτὰ, ἅπασῃ μεγίστης ἐπιδιδυμίδος; ἀποκριτέον οὖν ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐρωτῶσιν, ἑκατέρως γίνεσθαι τὴν πλήρωσιν. εἴρηται δὲ ἐν τοῖς τῆς φυσικῆς δυνάμεων, ὅτι πλῆθον ἀποδεδεγμένος ὁ ἐκτεινὴς τῇ προσφυΐσει, νυνὶ δὲ ἐξ αὐτοῦ, ὃ χρήσιμον εἰς τὰ πρόσω λητέον. ἐδείχθη γὰρ ἕκαστον μόριον ἕλκειν μὲν εἰς ἑαυτὸ τὴν οἰκείαν τροφήν. ἀπολαῦσθαι δὲ αὐτῆς, ἐκκρίνειν δὲ καταλοιπόν, ἑαυτῷ μὲν ὑπερβολὴν περίττωμα, τροφὴν δὲ ἑτέρῳ ὃ μετ' αὐτὸ γλιχτὸν μόριον. αὕτη μὲν ἡ πρὸς τοῦτο ἀπόκρισις. εἰ δέ τις ἔροιτο, τίνος οὖν ἕνεκεν ἡ ἐπιδιδυμὶς, τοσοῦτον ἢ μηδὲν εἰκῇ ποιούσης ἐγένετο φύσεως; ἀποκρινούμεθα αὖ αὐτῷ, τῶν εἰρημένων ὀργάνων αὐτῶν ὀργανικῶς τε, καὶ σπερματικοῦ πόρου, καὶ τῶν ἀρτηρίας, καὶ φλεβὸς, ὧν οἷς προσαφεθήσεται τὸ σπέρμα. μὴ γὰρ οἷόν τε εἶναι τὴν ὁρμὴν ἀκινδύνως αὐτοῖς ἐνωθοῦσθαι, σφοδροτάτης συντονίας ἐν τῇ προέσει τοῦ σπέρματος γινομένης. νευρώδης μὲν γὰρ ὁ, τε τῶν ἀρτηρίας τε καὶ φλεβὸς χιτὼν, ὡς καὶ τῶν σπερματικῶν ἀγγείων. ἀδενώδεις δ' εἰσὶν οἱ ὄρχεις, καὶ μαλακοί. ῥᾳδίως οὖν ἐμελλεν ἰσχνεσθαι τοσοῦτον ὁ σκληρὸν ἀποῤῥήγνυσθαι τοῦ μαλακοῦ, λαβαῖς ἠρτημένον ἀδενώδεσιν. ὠργάνωται πίνυι τῇ φύσει ὃ τῆς ἐπιδιδυμίδος σῶμα, μέσον οὐ τῇ θέσει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς ὅλης οὐσίας εἴδει. τοσούτῳ γὰρ ἐστὶ μαλακώτερα τοῦ σπερματικοῦ, καὶ τῶν ἑλικοειδῶν, ὅσῳ τοῦ ὄρχεως σκληρότερα. τοσούτῳ δὲ πάλιν τούτου νευρωδέστερα τὴν φύσιν, ὅσῳ ἐκείνων σαρκωδέστερα. τῇ μὲν οὖν νευρώδει καὶ σκληρᾷ, πρὸς ὃ μαλακὴν καὶ σαρκώδες ἀναρμόστως ἡ κοινωνία, τῇ μέσῃ δ' ἀμφοῖν, οἰκεία πρὸς ἀμφω. τοσούτῳ μὲν γὰρ αὐτὴ μέτεστι σκληρότητος, ὡς μὴ ῥήγνυσθαι τεινομένη πρὸς τῶν σπερματικῶν. τοσοῦτον δ' αὖ μαλακότητος, ὡς δυαρμόστως ἔχειν ὄρχεων οὐσίας. συνάπτονται δίνυι μέσης αὐτῆς οἱ ὄρχεις τοῖς σπερματικοῖς ἀγγείοις. μᾶλλον δ' εἰ χρὴ καλῶς εἰπεῖν, ἀρχὴ καὶ ῥίζα τούτων ἐστὶν ἡ ἐπιδιδυμὶς, ἐξ ὅλου τοῦ ὄρχεως εἰς αὐτὴν ἀρυομένη τὸ σπέρμα.

CAPVT XVII.

De vasis spermaticis, ac de vsu epididymidis.

SI huic orationi quicquam addere mihi videatur, id sanè fortassis minimè necessarium erit. Quoniam verò totam testium naturam explicaui, nihil deterius fuerit de spermaticis vasis rursum disserere. Si namque semine plena apparent, quo tempore animalia venere non vtuntur, fortassis interrogauerit quispiã, quomodo hoc fiat, nũ trahãt genituram, aut testes ad ipsa per maximã epididymidem emittant? Respondendũ igitur est his qui hæc interrogant, vtroq; modo fieri expletionem. Relatus autẽ est etiã hic sermo in libris de naturalibus facultatibus, ac ibidẽ fusissimè demonstratus; nũc verò inde, quod ad præsens commodũ fuerit, transsumendũ est. Demonstratum enim est vnamquamque partem trahere ad seipsam familiare alimentũ, ex quo vbi fructũ cœpit, id quod reliquum est excernit; vtpote quod sibi ipsi quidẽ excremẽtum existit, alteri verò ab ipsa sitæ parti itidem nutrimentum futurũ est, atq; hęc quidẽ responsio illis dãda est. Si verò quis interroget, cuius igitur gratia epididymis à natura nihil frustra faciẽte producta est, huic respondebimus prædictorum organorum gratia productam esse, nimirum testiculi, seminarij meatus, & arteriæ, & venæ, in quibus priùs aceruatur semen. Non enim fieri posse testiculũ citra periculũ ipsis vniri, quum vehementissima cõcitatio in seminis emissione fiat. neruosa etenim est arterię itémq; venæ tunica, quemadmodũ etiam vasorum seminalium, glãduloſi autem sunt testes & molles, facile itaq; per tortem tensionem durũ à molli abrumperetur, vtpote debilibus planè ansis appẽsum & connexum. Itaq; inuentum est à natura epididymidis corpus mediũ, non situ tantùm, sed & totius substantiæ specie. tantò enim est mollior vase seminali, & vasis pãpiniformiter inuolutis, quãtò testiculo durior. & rursus tãtò neruosior est secundũ naturã testiculo, quantò illis carnosior. Quare neruoso quidẽ & duro inepta societas & cõiunctio est ad molle & carnosum. quod verò in medio amborum est, aptitudinem & proprietatẽ habet, vt cùm vtroq; copulari possit. tantùm etenim duritiei ipsi adest, vt non rũpatur à vasis seminalibus distenta; tantùm autem rursus mollitiei, vt congruenter habeat ad substantiã testiculorũ. Connectuntur igitur per mediã ipsam testiculi cum seminariis vasis, aut si magis veritatem ipsam dicere oportet, epididymis principium est & radix vasorum seminalium, quæ ex toto testiculo semen in seipsam haurit.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΣΠΕΡΜΑΤΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ:
GALENI DE SEMINE LIBER SECVNDVS:

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

Τὸ τῶν θηλειῶν σπέρμα, καὶ ταύτῃ συμβεβηκότα λέγονται· καὶ ὅσα κατὰ τὴν ἔμπροσθεν διέξοδον. περὶ τῆς σπέρματος καὶ ἀτελείων σπερματικῶν εἰρημένα, ἐπὶ τὰς θηλείας ἀναφέρονται· ἔστι ἡ γένεσις τῶν ζώων καταφανής.

ARGVMENTVM LIBRI SECVNDI.

Semen mulierum, eiúsque accidentia explicantur: & quæ de marium semine ac vasis spermaticis priori libro narrata sunt, ea ad fœminas referuntur; generatio animalium dilucida.

CAPVT PRIMVM.

Fœminas semen emittere, eiúsque vsum ad fœtus generationem concurrere, aduersus Herophilum, Aristotelem, & Athenæum.

AT verò deinceps de mulieris semine A erunt dicenda quæcunque superiori explicatione dicere distulimus, principium verò etiam horũ sunt ea quæ euidẽter in dissectionibus cõspiciuntur. Adiacent equidem testes vtero vtrinq; singuli, cõsimile vasorũ inuolucrum, velut hi qui in maribus sunt, suscipiẽtes. Verùm hæc vasa non in eundem locum procedunt, propterea quòd neq; foràs, quẽadmodum marem, sed in ipsos vteros, fœminam emittere semen oportebat, ideóque velut seminali meatui obuiã euntes vteri, prælõgos exortus à lateribus extẽdunt, per quos semẽ suscipiant. Maximè verò plenũ est vas seminale in animalibus venerem appetẽtibus, sicut vicissim vacuũ, B ubi recẽti coitu. Habet denique idem non modicam aliquãdo copiam etiam in his quę ex longo tẽporis interuallo imprægnantur, in quibus sanè manifestè videbis in prælõgis exortibus, quos etiã cornua siue apices appellãt, humorem seminarium crassum, ad hunc enim locũ antea dictum est, allantoidem mẽbranam peruenire, itémque genituram crassam. Admirari porrò subit etiam hîc eos qui dicũt vas seminale extra vterum oscula aperta habere. Periculum quidẽ igitur fuerit, ne in hũc librũ omnẽ partiũ generationis dissectionẽ transferre possim, si oĩa quæ occurrãt singulatim sermone explicare velim, scio

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τὰς θηλείας σπερμαίνειν, καὶ τίνων τῶν σπέρματος χρείαν ἔχειν πρὸς τὴν παιδοποιΐαν συντελοῦν, πρὸς Ἡρόφιλον, καὶ Ἀριστοτέλη, καὶ Ἀθηναῖον.

ΕΞΗΣ δ' ἀμφὶ εἴπη λεκτέον ὑπὲρ τῆς τῶν θηλείας σπέρματος, ὅσα κατὰ τὴν ἔμπροσθεν διέξοδον εἰπεῖν ἀνεβαλλόμεθα. Ἀρχὴ δὲ καὶ τούτων, τὰ μέχρι τῶν αἱματικῶν ἀναγκαῖα φαινόμενα. ἔχειν μὲν οἱ ὄρχεις τοὺς μήτρας, εἰς ἑκατέρωθεν, ὁμοίας ἀτελείων ἕλικας δεχόμενοι τοὺς ὀπὶ τῶν ὀρχέων. οὐ μὴν εἰς γε τὸν αὐτὸν ἀφικνεῖται τόπον, ὅπου μὴ δ' ἐκεῖσε ἐλεύσεσθαι, ὥσπερ ὃ ἄρρεν, ἀλλ' εἰς τὰς ἑαυτῶν μήτρας σπερματικὸν τὸ θῆλυ. καὶ τοίνυν αὗται, καθάπερ ἀπέφηνα πρόσθεν τὸ σπερματικὸν πόρῳ προσμήκεις ἑαυτῶν ἀποφύσεις ἐκτείνουσιν εἰς τὰ πλάγια, δι' ὧν ὑποδέχονται τὸ σπέρμα. μέσον δέ ἐστι μάλιστα τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον, ἐν τοῖς ὀρνέοις ζῴοις, ὥσπερ αὖ κενόν, ὅτι τὸ προσφάτοις ὀχείαις. ἔχει δ' ἀμέλει, πλῆθος σπέρματος ἐνίοτε, καὶ τοῖς ἐν πολλοῦ χρόνοις, ἐν οἷς δὴ καὶ προφανεῖς θᾶσσον κατὰ τὰς προσμήκεις ἀποφύσεις, ἃς δὴ κεραίας ὀνομάζουσιν. ὑγρὸν δὲ ῥᾳδίως παχύ, πρὸς τοῦτο τὸ χωρίον ἐρρέθη προσφέρει ὁ ἀλλαντοειδὴς αὐτοῖς ἀνήκειν ὑμένα, ἥτε παχεῖα γονή. θαυμάσειε δ' ἄν τις καὶ τοῦτο τῶν λεγομένων, ἐκ τῆς μήτρας ἀνεστομῶσθαι τὸ σπερματικὸν ἀγγεῖον. κινδυνεύσειε μὲν οὖν ἐκ τοῦ προθύρου ἐκείσε τῷ λόγῳ, διερχόμενος ἅπτεσθαι, εἰς τοῦτο τὸ γράμμα μεταθεὶς τὸν τῶν γυναικείων μορίων ἀνατομήν. οἶδα δ'

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 219 sur 276

αὖ πάλιν, ὡς εἰ καὶ ὁ ἀληθὴς αὐτὸ διδάσκειμι μόνον, ἀφαιρήσεσθαι τῆς τῶ λόγου πίστεως. ὅπως οὖν μήτε περιττὸς μηκυνοίμι, μήτ' ἔρημον ἀπάσης πίστεως ἀπολείποιμι ὃ λεγόμενον, ἐξουσίαν δοὺς ἅπασι τῷ βουλομένῳ τὴν ἐξ ἀνατομῆς φανερῶν, ὅ, τι δὴ ἐθελήσει κελεύσας δηλοῦσθαι πρὸς ἡμῶν, αὐτὰ μόνα διηγήσομαι τὰ κατ' ἀληθίαν ὄντα. μυελοῖς οὖν ἤδη σαφῶς ἐπεδέξα τὰ καλούμενα διπύρηνα διεμβαλλόμενα ἀπὸ τῶν σπερματικῶν ἀγγείων ἔξωθεν, εἴσω ἀπὸ τῶν κεφαλῶν ἐπὶ μήτρας ἰόντα. εἰ δὲ βοῦς, ἢ ὄνος, ἢ ἵππος ἢ ὃ ζῶον, οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τριπλάσια, καὶ τετραπλάσια τούτων ὁ παχὺς, ἢ ξύλα πύξινα στρογγύλα τε, καὶ τορνώσεις καὶ τρήματα καὶ διεμβαλλόμενα ἀπὸ τῶν κεφαλῶν, ἢ ταῖς καλουμέναις σπαθομήλαις. δείξουσι δὲ τοῦτο κἂν ἡμεῖς ἀποθάνωμεν οἱ ἐπιόντες ἰητροί. οὐδὲ γὰρ οὔτε χαλεπὴν ἔχει τὴν χειρουργίαν, ἀλλ' εἴ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐξ ἀνατομῆς φανερῶν, ἐπίμηλόν τε καὶ ῥᾴδιον. ὥσπερ οὖν ἄξιον μεμφασθαι πολλοὺς τῶν ἰατρῶν, οὕτως ἐπαινέσαι δίκαιον Ἱπποκράτην, τὸν πρῶτον ἁπάντων ταῦτα εὑρόντα. φησὶ γοῦν ἀρχόμενος τῆς περὶ φύσιος παιδίου. ἐν ᾗ γονὴ μίγνυται ἀπ' ἀμφοῖν, ἐν τῇσι μήτρῃσι τῆς γυναικὸς, πρῶτον μὲν μίσγεται ὁμοῦ, ἅτε τῆς γυναικὸς οὐκ ἀτρεμούσης, καὶ ἀθρόον ἴσχεται, καὶ παχύνεται θερμαινομένη. καὶ τἆλλα ἑξῆς διδάσκει καλῶ λόγῳ, ὅπως ἂν συναμφοτέρας τῆς γονῆς μιχθείσης, ἡ γένεσις ἀποτελῆται τῶν ἐμβρύων. Ηροφίλος δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκτὸς ἐκχεῖσθαί φησι τὸ τῶν θηλειῶν σπέρμα, καὶ τοί γε περὶ τῶν ὀργάνων ἀκριβῶς ἔγραψε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τρίτῳ τῆς ἀνατομῆς, ἐν ἀρχῇ μὲν ὧδέπως εἰπών. ἐπιπεφύκασι δὲ τῇ μήτρᾳ καὶ δίδυμοι ἐκ τῶν πλαγίων, ἐξ ἑκατέρου μέρεως, ἐπ' ὀλίγον ἀφεστῶτες τῶν τοῦ ἄρρενος. ἔπειτα δὲ τοῖς ἑφεξῆς, οὐ μετὰ πολὺ πολλὰ καὶ τοιάδε τινὰ ῥῆσιν. δίδυμοι δὲ τοῖς θηλείαις ἐπιπεφύκασι πρὸς ἑκατέρῳ τῷ ὤμῳ τῆς μήτρας, ὁ μὲν ἐκ τοῦ δεξιοῦ, ὁ δὲ ἐκ τοῦ εὐωνύμου, οὐκ ἐν ἑνὶ ἐσχάτῳ ἀμφοτέροις, ἀλλ' ἑκάτερος χωρὶς, λεπτῷ τινι καὶ ὑμενοειδεῖ ὑμένι περιεχόμενοι, μικροὶ καὶ ἀπλατεῖς, ἀδένιοι ὁμοιοι. καὶ αὐτοὶ μὲν τὸν κύκλῳ χιτῶνα νευρώδη. τῇ δὲ ἀρχῇ ἀθρυπτοι, ὥσπερ καὶ οἱ τοῦ ἄρρενος. τοῖς δὲ ἵπποις, καὶ πολὺ εἰσὶν εὐμεγέθης. προσπεφύκασι δὲ ὑμέσιν οὐκ ὀλίγοις πρὸς τὴν μήτραν, καὶ φλεβὶ καὶ ἀρτηρίᾳ, τῇ ἀπὸ τῆς μήτρας εἰς αὐτοὺς ἐμπεφυκυίᾳ. ἀπὸ γὰρ τῆς φλεβὸς, καὶ τῆς ἀρτηρίας τῆς εἰς ἑκάτερον τῶν διδύμων προσπέφυκε, φλεβὶ μὲν ἀπὸ τῆς φλεβὸς, ἀρτηρίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρτηρίας. ὁ δὲ σπερματικὸς πόρος ἐφ' ἑκατέρου, οὐ λίαν μὲν φαίνεται, προσφυὴς δὲ ὅστ τῇ μήτρᾳ ἐκ τοῦ ἐκτὸς μέρεως. ὁ μὲν ἐκ τοῦ δεξιοῦ, ὁ δὲ ἐκ τοῦ εὐωνύμου, εἰλικοειδή τε πολλαπλησίως τῆς τοῦ ἄρρενος, καὶ τῆς πρόσθεν αὐτοῦ μέρεως, καὶ τὸ λοιπὸν χειροήθεις ἐρεθὸν ἅπαν ἄχρι τοῦ στόματος. καὶ ἐμπέφυκεν ἀφ' ἑκατέρου τοῦ διδύμου ὁμοίως, ὥσπερ τῆς ἄρρενι εἰς ὃ σφιγκτῆρες τοῦ αὐχένος τῆς κύστεως, λεπτός τε ὢν, καὶ σκληρὸς ἐν τῇ ἐπιπρόσθιᾳ μέρει, καθ' ὃ, τὰ τῶν ἰσχίων ὀστᾶ ψαύει, ἐν ᾧπερ καὶ ἀπολήγει, ὡς ὃ αἰδοῖον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρεως εἰς ὃ αὐτὸς ἀμφιπεφυκώς. προσφυὴς δὲ ὁ χειροήθης, οὐχ ἑωρᾶται ἐν τῇ θηλῇ. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ηροφίλου ῥῆσις. ὁ δὲ μοι δοκεῖ μάλιστα πρῶτος ἁπάντων ἐπιβαλέσθαι, μάλιστα καὶ δὴ φράσαι, καὶ φῆσαι, καὶ μεγέθος, καὶ φύσιν, ἀκριβῶς γράψας τῶν ἐν τοῖς θήλεσι ζώοις ὀργάνων, οὐ προσαλιπὼν δὲ οὐδὲ τὴν ἐμβαλλούσης ἑκατέρωθεν φλεβὸς, καὶ ἀρτηρίας οὐδὲν, ἀλλ' ἀκριβώσας πᾶν διήγησιν.

autem rursus quòd etiamsi veritatem ipsam solam docuero, fides detrahetur sermoni. Quò igitur neque superfluè sermonem extendam, neque omni fide desertum id quod trado relinquam, potestate præbita omni quicunque tandem velit, vt iubeat sibi à me quodcunque cupiat ex his quæ per dissectionem apparent demonstrari, ea sola enarrabo quæ vera existunt. Sexcentis itaque iam palàm demonstraui *specilla duos cuspides habentia*, Dipyrina appellata, forinsecus per vasa seminaria, intùs per cornua vuluæ capræ traiecta. Si verò bos aut asina, aut equa esset animal, non solùm hæc, sed triplici ac quadruplici horum crassitie: aut ligna buxea rotunda & oblonga, item per cornua traiecta, aut etiam specilla lata *ad spathæ formam*, spathomelas vocant. Ostendent autem hoc etiam si nos mors intercipiat, omnes sodales; neque enim adeo difficilem habet chirurgiam, sed si quid aliud eorum quæ ex dissectione apparent, promptam ac facillimam. Quemadmodum igitur meritò multos medicos reprehendimus, sic iure Hippocratem laudauerimus, qui primus omnium hæc inuenit. Ait itaque in principio libri de natura pueri: *Si genitura ab vtrisque permanserit in vtero mulieris, primùm quidem miscetur simul, vt muliere non quiescente, & coaceruatur ac crassescit calescens*, & reliqua quæ deinceps docet, quomodo videlicet ex genitura vtraque simul mixta generatio fœtuum perficitur. Herophilus autem nescio quomodo effundi ait fœminarum semen, quanquam sanè de testiculis exactè scripserit in tertio de dissectione ipsorum, in principio in hunc modum inquiens; *Adnati sunt & vtero testiculi à lateribus ex vtraque parte in paucis differentes à masculis.* Deinde verò deinceps, non post longum adeò interstitium hæc verba habet. *Testiculi in fœminis adnati sunt ad vtrunque vteri humerum, alter à dextro, alter à sinistro, non in vno scroto vterque, sed vteruis seorsim in tenui ac membranosa pellicula contentus, paruus, & sublatus, glandulis similis, circa tunicam quidem orbiculatim circundatam neruosus, carne verò minimè friabili, quemadmodum etiam testes masculorum; equabus autem valde ingentes sunt: annexi autem sunt membranis non paucis ad vterum, & per venam ac arteriam ab vtero in ipsos insertam. A vena enim & arteria quæ in vtrunque testem inseruntur, vena quidem à vena, arteria ab arteria connexa est. Seminalis autem meatus in vtroque non valde apparet, adnatus est autem vtero ab externa parte, alter à dextro, alter à sinistro. Inuoluta est itidem vt in maribus prior eius pars, & reliquum ferè totum vsque ad finem, varicosum est, & insertum ab vtroque testiculo similiter vt in maribus, in carnosam colli vesicæ partem. Tenuis præterea & obliquus existit in priori parte, iuxta quam coxarum ossa contingit, vbi etiam desinit, ad pudendum ex vtraque parte ad interna insertus. Cæterùm adstes varicosus in fœmina non conspicitur.* Hic quidem est Herophili sermo. Quod verò mihi vt maximè mirum in animo obuersatur, id sanè narrabo. Quum & situm, & magnitudinem, & naturam testium in fœminis animantibus diligenter conscripserit, non relinquens etiam de vena & arteria, quæ se vtrinque in ipsos inserunt, quicquam, sed exactam planè faciens narratio-

nem. Deinde consequenter de seminali meatu, quòd adnatus est vtero forinsecus ab vtraque parte, verè dixit: Quòd verò non valde appareat, id mentitur. Memorabili est enim magnitudine, deinceps verò multo magis mentitur, quum inquit, in vesicæ collum eum inseri, eodem quo in maribus modo. Neuter enim seminalis meatus in vllo aliquo muliebri animali, in ipsum vesicæ collum inseritur: immò neque in ipsius vteri collum, quamquam multo vicinius quàm vesicæ amplitudo extet, sed tamen neque ad hoc pertingunt, verùm à lateralibus vteri partibus adnati, alter hinc, alter inde, ad summum perueniunt vtérque apicem siue cornu à sua parte situm, ibidem intra vterum semen effundentes, quod in grauidis coaceruatur circa eum ipsum locum. In profusionibus verò seminis per somnum, primùm quidem in vterum illabitur, posteáque foràs euacuatur. Quemadmodum visum est etiam nunc in muliercula ex vteri morbis infestata primùm quidem in vterum, ex hoc verò foràs plurimùm & crassissimum semen effusum. Ipsa autem longo tempore viro viduata, tantùm ac tale coaceruauerat. Verùm tunc tensiones quædam lumborum, & manuum, & pedum ipsam apprehendebant, vt cuiusdam videretur, in quibus etiam excretum est semen, & voluptatem consimilem sibi contigisse dicebat, ei quæ in coitu percipitur. Hoc itaque semẽ crassum erat & multum, ob id quod multo tempore non esset euacuatum. Aliis verò pauciùs & liquidum elabens apparet, sæpe intrinsecus ab ipso vtero, velut vrinæ. Quapropter Athenæo minimè fides habenda est tradenti, quemadmodum in maribus sunt mammæ, sic etiam in fœminis partes seminales dispositas esse, ipsa sola partium proportione in prima formatione facta, non etiam actione asseruata, quum non videat quod viris non sunt, præterquam paucis quibusdam, glandulosa circa mammas corpora, vt quæ fœminis insunt maxima. fœminis verò non solùm vasa seminaria semine plena sunt, sed etiam testes. Quapropter & paucissimis maribus mammas eleuatas videre est, & neque his adeò memorabiles. omnibus autem fœminis in seminariis vasis semen continetur. Quemadmodum igitur si in omnibus masculis lac circa mammas contentum videretur, non opus esset ratione de ipsius substantia, & quòd extet perscrutari eodem opinor modo, quum in fœminis semen contentum videamus, non oportet quærere an semen excernant. Ne igitur Hippocrati ampliùs reluctentur, qui in principio libri de natura pueri inquit, *Si semen ab vtrisque permanserit in vtero mulieris*: sed quærant potiùs quem vsum præbeat. Potest enim (velut diximus in libro qui hunc præcedit) natura ex ipso allantoidem membranam generare. potest etiam alimentum familiare & primum ipsi masculo semini subornare. Posse autem, Hippocrates etiam opinatus est ex vtrisque permixtis vnum perfectum semen fieri, etiam si hoc ita esse impossibile sit. Itaque quòd fœmina ad venerem incitetur, vel maximè possibile est. Et multò sanè melius erat, ex apparentibus credere, quòd muliebre semen existat. quam verò facultatem habeat, ratione sefutari. Apparentia igitur etiam ante dicta sunt, & nunc rursus referentur. Meatus seminarij semine pleni excernunt hoc citra fœminæ cum masculo congressum. quin & effusiones seminis per somnum similiter vt mares patiuntur,

εἶτα ἑξῆς ὑπὲρ τ̃ σπερματικοῦ πόρου, ὃ μὲν ὅτι πρόσφυής ἐστι τ̃ις μήτραις ἔξωθεν, εἰς ἑκατέρωθεν ἀληθ̃ς εἴπων, ὃ δ' ὅτι μὴ λίαν φαίνεται ψευσάμενος. ἀξιόλογον γὰρ ἐστὶ τ̀ μέγεθος· ἑξ̃ς τούτου πολὺ μᾶλλον ἐψεύσατο, φάμενος εἰς τ̀ αὐχένα τ̃ κύστεως ἐμφύεσθαι τ̀ν τ̃ σπέρματος ὁμοίως. οὐ μόνον γὰρ εἰς τ̀ τ̃ κύστεως αὐχένα, τ̀ν σπερματικ̃ν πόρων οὐδέτερος ἐμφύεται κατ' οὐδὲν ἧττον ζῷον, ἀλλ' οὐδὲ τ̀ τ̀ν μητρ̃ν αὐτ̃ν, καίτοι γε ἐγγυτέρω πολὺ τ̃ τ̃ κύστεως κύτους ὄντων, ἀλλ' ὁμοίως οὐδὲ πρὸς τ̃τον ἐξικνοῦνται. πεφυκότες δὲ τοῖς πλαγίοις μέρεσι τ̃ν μητρ̃ν, ὁ μὲν ἕνθεν, ὁ δὲ ἔνθεν, ἐπ' ἄκρον ἔρχονται, τ̀ν καθ' ἑαυτ̃ν ἑκάτερος κεραίαν, ἐκχέαντες εἴσω τ̀ σπέρμα, ὅπερ ἐν μὲν τ̃ν κύῃ ἀθροίζεται καὶ τ̃το τ̀ χρεῖον. ἐν δὲ τοῖς ὀνειρώγμοις, πρ̃τον μὲν εἰς τ̀ν μήτραν ἐμπίπτ̃, μετὰ δὲ τ̃ταεἰς τ̀ ἐκτὸς ἐκκενοῦται. καθάπερ ὤφθη καὶ νεν̃ ὅτι γυναικὸς ὑπὸ νοσημάτων ὑστερικ̃ν ἐνοχλουμένης εἰς τ̀ν μήτραν μὲν πρ̃τον, ἐκ τούτ̃ις δὲ ἔξω πλ̃σόν τε, καὶ παχύτατον ἐκχυθὲν σπέρμα. χρόνον δ' αὐτὴ συχνὸν χηρεύουσα, τοσοῦτό τε καὶ τοιοῦτο ἠθροικε. διὰ τότε τάσεις μυῶν αὐτ̀ν κατελάμβανον ὀσφύος, καὶ χειρ̃ν καὶ ποδ̃ν ὡς ἀναθλιβ̃σαι δοκεῖν, ἐφ' αἷς ἐξεκρίθη τ̀ σπέρμα, καὶ τ̀ν ἡδονὴν τε ἐοικέναι πλησίον ἔλεγεν αὐτῇ γεγονέναι, τῇ κατὰ τὰς συνουσίας. τ̃το μὲν οὖν τ̀ σπέρμα παχύ τε ἦν, καὶ πολὺ χρὸν̃ τ̀ μὴ κεκενῶσθαι χρόνῳ πολλ̃. τοῖς δ' ἄλλοις ἐλαττόν τε, τ̀ ὑγρὸν ἐκπίπτον φαίνεται. πολλάκις ἔσωθεν ἐξ αὐτ̃ν τ̀ν ὑστερ̃ν, ἵνα περ οὖρ̃, δι' ὃ καὶ Ἀθηναῖος ἀπίθανός ἐστι φάσκων ὥσπερ τοῖς ἄρρεσι τοὺς ὄρχεις, οὕτω καὶ τοῖς θ̃λεσι τ̀ σπερματικ̀ν ἀγγεῖον εἶναι μόνα, αὐτ̃ς μόνης τ̃ ἀναλογίας τ̀ν μορίων, ἐν τ̃ πρ̃τη διαπλάσει θρυπτούσης, οὐ μὴν τ̃ς γε ἐνεργείας φυλαχθείσης· οὐκ ὁρ̃ν, ὅτι τοῖς μὲν ἄρρεσι πλὴν ὀλίγων ἤδη ἴχνων, οὐκ ἔστι τ̀ πρὸς τοὺς ὄρχεις ἀδενώδη σώματα, ὡς τ̀ τοῖς θ̃λεσιν ὑπάρχοντα μέγιστα. τοῖς δὲ θ̃λείαις, οὐ μόνον τ̀ σπερματικ̀ν τ̀ν ἀγγείων ἐστὶ μεσὰ σπέρματος, ἀλλὰ καὶ οἱ ὄρχεις· διὸ καὶ τ̀ν ἀρρένων ὀλιγίστοις ὀξαιρουμένους ἰδεῖν τοὺς ὄρχεις, οὐδὲ τούτοις ἀξιολόγοις, ἅπασι δὲ τοῖς θ̃λεσι πρ̃ειρημένον ἐν τοῖς σπερματικοῖς τ̀ σπέρμα. ὥσπερ οὖν εἰ πᾶσι τοῖς ἄρρεσιν ἐφεπτο καὶ τοὺς μαστοὺς γάλα πρ̃ειρημένον, οὐκ ἐχρ̃ν τ̀ν λόγον σκοπεῖσθαι πρ̃ει τ̀ ὑπάρξεως αὐτ̃ν, καὶ τ̀ αὖθις, εἴμεν, ἔστιν, οὐδὲ ὅτι τ̀ν θ̃λέων ὁρᾶν τ̀ σπέρμα πρ̃ειρημένον, οὐ χρὴ ζητεῖν εἰ ἀποκρίνουσι σπέρμα. μὴ τοίνυν ἐπὶ πρ̃ος Ἱπποκράτην ζυγομαχήσωμεν, εἰ πόνται καὶ τ̀ν ἀρχ̀ν τ̃ πρ̃ει φύσεως παιδίου γράμματος. ἰὼ δ' ὁρᾶν μείνῃ ἀπ' ἀμφοῖν, ἐν τ̃σι μήτρῃσι τ̃ς γυναικὸς, ἀλλὰ ζητεῖτωσαν, ἰὼ ἵνα χρείαν παρέχεται. δύναται γὰρ, ὡς ἔφαμεν ἐν τ̃ πρὸ τούτου λόγῳ, τ̀ν ἀλλαντοειδ̀ν ὑμενᾶν ἡ φύσις καὶ ἐξ αὐτ̃, δύναται δὲ καὶ ζῷον οἰκεῖα καὶ πρὸς τ̀ν αὐτ̃ν παρεσκευασμένα ὁ τ̃ ἄρρενος σπέρμα. δύναται δὲ καὶ, ὡς Ἱπποκράτης ὑπελάμβανεν ὅτι ἀμφοῖν κεραννυμένων ἓν τέλεον γίνεσθαι σπέρμα. καὶ πῶς ἰὼ δύναται, εἰ μὴ ταῦτα; ὃ γοῦν ἐπεγείρεσθαι ὁ θ̃λυ πρὸς ἀφροδίσια, δυνατὸν ἐν τοῖς μάλιστά ἐστι, καὶ πολλ̃ γε ἰὼ ἄμεινον, ὅτι μὲν ὑπάρχει ὁ τ̃ θ̃λέων σπέρμα, τοῖς φαινομένοις πιστεύειν, ἰὼ ἵνα δὲ δύναμιν ἔχ̃, τ̀ν λόγῳ σκοπεῖσθαι. τὰ μὲν οὖν φαινόμενα, καὶ πρ̃ειρηται, καὶ νεν̃ αὖθις εἰρήσεται. πόροι σπερματικοὶ μεσοὶ σπέρματος, ἐκκρίνουσι τ̃το, χωρὶς τ̃ συνελθεῖν ἄρρενι ὁ θ̃λυ, κἄτα τε τοὺς ὀνειρώγμους αὐτ̃ν πάσχουσιν ὁμοίως τοῖς ἄρρεσι.

καὶ ὡς εἴρηται πρόσθεν ὅτι τ̃ χοριούσης γυναικὸς, ὅτι τε τ̃ν ζώων ὅτι τ̃ι χορυφ̃ τ̃ς ἀλλαντοειδοῦς διεσκεδασμένον, ὅπερ καὶ μάλιστα φαινόμενον, ἐλέγχει καὶ Ἀριστοτέλη μὴ, οὐχ ἥκιστα δὲ κ̀ Ἀθηναῖον, ἀλλὰ κ̀ τ̃ν νεωτέρων ἰατρ̃ν, ὅσοι φασὶν, ἐμπεφυκέναι τοῖς κεραίαις τ̀ σπερματικὰ, τετρημένα δὲ πρήμασι πλαγίοις ὑσὶν, ὀχετεύειν τὸ σπέρμα κ̀τ̃ τ̃ν μητρ̃ν ἔξωθεν. καὶ γὰ καὶ συγχωρήσειέν αὐ τις αὐτοῖς ἀληθεύειν, ὀξύτερον μὴ ὁρ̃σιν αὐτ̃ τ̃ λυγγέως ἐν τ̃ σμικροπάτῳ πρήματι βλέπειν. ἀμβλύτερον δὲ τ̃ν ὑπογεγραμμένων τὸ μὴ βλέπειν τ̀ μέγιστα, τ̃ γε μήσ᾽ ὅλως ζητ̃σαι πόθεν μὴ ἀληθίζεται τ̃ ἀλλαντοειδοῦς, ὃ κ̀τ̃ τὸ κορυφὸ ἐστι. τί σ᾽ ἀναλίσκεται τὸ κ̀τ̃ τ̃ μήτρας ἐκχεόμενον, εἰκότως αὖ τις αὐτοῖς μέμψαιτο. δυοῖν γὰ θάτερον, ἢ ὑποδραθόμενοι τὸ ἀπορίαν, ἐκόντες ἐσιώπησαν, ἢ ὅλως οὐδὲ ζ̃τημα οὐδὲν ᾠήθησαν εἶν̃. τὸ μὴ δὴ σιωπ̃ν ἐκόντας, οὐκ ἀγαθ̃ν ἀνδρ̃ν ἔργον ἐστί. τὸ δὲ μήσ᾽ ὅλως οἰηθ̃ναι ζητήσεως ἄξιον, ὑπαφῆκ νωθρ̃ν διάνοιαν ἀνδρ̃πων. ἆρ᾽ οὖν ἐν τούτῳ μόνῳ λελοίπασιν, ἢ πολὺ μᾶλλον ἐν οἷς οὐδὲν αὐτοῖς; μεμνῆσθαι μὴ γὰ κ̀λλαμυσίων, ὑλίην οἰκείαν θέμενοι τ̃ κυουμένῳ. τὸ δὲ σπέρμα δημιουργὸν αὐτ̃ν, ἀναπεινόμενοί τε πολλὰ τ̃ λόγῳ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ ὅλου τ̃ σώματος ἔρχεσθαι τὸ σπέρμα φάσκοντας, κ̀ δείξαντες, ὡς οὐχ ὁρ̃σιν οὗτοι τόνδε κοσμ̃σθαι κ̀ τελ̃σαι τὸ προσγινόμενον, αὖθ τε φάσμενοι τὸ ἐν τ̃ σπέρματι δυνάμιν εἶν̃ τοῦτο, ἀφαπλάττουσά τε κ̀ μορφοῦσαν τὸ κύημα, μικρὸν ὕστερον ὑπολαβόμενοι τούτων, οὐκ ἀσθένουσαν τοσαύτας τ̃ ὕλῃ διδόντες δυνάμεις, ἃς ἔμπροσθεν ἐδίδοσαν τ̃ δημιουργῷ. ὅτι μὴ γὰ τ̃ ἀφαπλάττοντος ἔργον ἐστὶν, ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον ἐργάσασθαι τὸ ἔκγονον, ὁπότερῳ τ̃ν γονιμωτάτων, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. τὰ σ᾽ ὁμοιούμενα παιδία τ̃ μητρὶ, ἀφ᾽ τ̃ν ἕξιν ὁμοιοῦσθαι φασι, κ̀πειτα ὑστέρων ἀποτεινόντων διλιχὸν τὸν λόγον, δηλωτῶν, ὅσῃ ἀφ᾽ ἕξεως ἀλλοιώσεις ἐγίγνοντο κ̀ ζώοις κ̀ φυτοῖς. εἶτ᾽ οὐκ ἀσθένουσαν, μηδεμίαν ὧν λέγουσιν ἀλλοιώσεων ὑποδέξαι δυναμένου, τὸ εἶδος ἐξαλλάττουσιν. αὐτίκα γὰ τὸ Περσικὸν φυτὸν εἰς Αἴγυπτον μετακομισθὲν ἐξηλλάγη τ̃ ἰδέαν. ἀλλὰ χρηστ̃ς ὑπολαβόμενον ἕξεως, τ̀ καρπὸν ἐδώδιμον ἔσχεν, οὐκ ὂν πρότερον τοιοῦτο. οὔτε τ̀ πρόβατα μεταστάντα ποτὲ εἰς νομὸν ἑτέραν, ὡς ἔμπροσθεν αἶξιν ὡμοιώθη, καθάπερ οὐσ᾽ αἶγες πρόβατοις, ἢ ὄνοις, κ̀ ἵπποις. ὁμ̃ν μὴν τό γε τ̃ ὑπομιξίας τ̃ν ἑτερογν̃ων ζώων, αὐτὸς Ἀθηναῖος ὁμολογεῖ πρόσγίνεσθαί τι τ̃ κυουμένῳ πρὸς τ̀ μήτρας, οὐκ εἰς τὸν τ̃ χροίας ἐξαλλαξιν, ἢ λεπτότητος, ἢ παχύτητος, ἢ εὐφωνίας, ἢ ὄνος ἑτέρου τοιούτου. μικρὰ γὰ ταῦτα, κ̀ τ̃ ὕλης μόνης αὐτ̃ κ̀τ̃ ὃ ζῷον εἶδος εἶν̃ τὰ πάθη. τὰ σ᾽ ἀπὸ τ̃ μήτρας, ὅλον ἐξαλλάττει τὸ εἶδος. εἰ μὴ ὄνου σπέρμα τοῖς μήτραις ἵππου ἐκδέξηται, τὰ κυήματα, οὐ τ̃ πατρὸς εἶδος μόνον ἴσχοντα, ἀλλ᾽ ἐξ ἀμφοτέρων τ̃ν γονιμωμένων μικτόν. εἰ σ᾽ ἀλώπηξ, κυνὸς καταβαίνοντος τ̃ ὑγρωθέντος, μὴ κυνὸς, ἀλλὰ μικτ̃ τινος ἐξ ἀμφοῖν ὑλῶν ἀποτελουμένου, ὃ μὴν γε κ̀ μεῖζον ἔτι τ̃ γε, κ̀τ̃ ὃ ἑβδομον βιβλίον, ὅπερ ἐστὶ περὶ σπέρματος, αὐτὸς πρόσθεν ὁμολογεῖ ὁ Ἀθηναῖος, οὐκ οἶσ᾽ ὅπως οὐκ αἰσθάνεται. πλέον γὰ ἔχειν φησὶ πρόσθεν τὸ μήτρας ἢ τ̃ πατρὸς, ὃ ὑγρώθεντος, οἷ ἀφ᾽ ἵππου μὴν τ̀ ἥμισυ, πλέον ἢ τ̃ ὄνου, ὥσπερ δὲ καὶ πρόσθεν ἀλώπηξ κυνὶ μιγεῖσα, ὃ ὑγρωθὲν, εἰ μὴ ὁ κύων ἄρρην ὑπ̃ρχε, τὸ τ̃ ἀλώπεκος ἴσχε εἶδος.

quemadmodum priùs in vidua muliercula dictum
A est, & in animalibus in quibus in vertice membranæ allantoidis semen reperitur. quod ipsum apparens vel maximè redarguit Aristotelem, nec minùs etiam Athenæum, sed & ex recentioribus medicis quosdam, qui vasa seminaria cornibus inserta esse tradunt, & foraminibus quibusdam obliquis perforata, semen forinsecus iuxta vteros effundere. Etenim concesserit quispiam ipsis verà loqui, vtpote qui Lynceo acutiùs cernunt in eo, quòd minutissimum foramen vident, obtusiùs autem quàm qui suffusos oculos habent, in eo quod maxima non vident, quum neque in totum inuestia-
B gauerint vnde semen id coaceruatur in membrana allantoidi, quod circa ipsius verticem existit, & cur consumatur quod iuxta vterum effunditur. Meritò itaque quispiam ipsos reprehenderit: ex duobus enim alterum certum est: aut enim visa re dubia vltro siluerunt, aut neque omnino quæstionem esse putauerunt. Atqui vltro silere, non bonorum virorum opus est: omnino verò quæstione indignum putasse, hominum languidi intellectus existit. Num igitur in hoc solo deliquerunt, aut multò magis in quibus nihil horum est? Mentionem equidem faciunt menstruorum recrementorum, materiam familiarem ea fœtui decernentes, semen verò
C opificem eorum constituentes, contendentésque multis verbis contra eos qui à toto corpore semen venire dicunt, & demonstrantes quòd non videãt hi quis sit qui ornet ac ordinet ipsum fœtũ, illúmque ipsum facultatem quæ in semine est esse dicẽtes, vt quæ effingat ac formet fœtũ, paulò post horum obliti, non sentiunt se tot ac tantas facultates materiæ tribuere, quas antea opifici detulerunt. Quòd enim opificis opus sit simile aut dissimile efficere ipsum fœtum alterutro ex parentibus, nemo ignorat. Pueros autem matri similes, ob alimentũ
D similes factos esse aiunt, atque inde longum sermonem producunt, ostẽdentes quot alterationes tum animalibus, tum plantis, ob alimentum contingãt. Deinde non sentiunt, quòd nullam earum alterationum de quibus dicunt, speciẽ alterantem ostendere possint. Neque enim Persææ arboris planta in Ægyptum transportata, speciem alterauit, sed cõmodo apprehenso alimento, fructum esui aptum produxit, quum antea talis non esset. Neq; ouiculæ aliquando in aliud pabulum traductæ, priùs ex eo nutritis capris similes fiunt, quemadmodum neque capellæ ouiculis, aut asinis, & equis. Cæterùm in coitibus animalium diuersi generis ipse Athenæus
E fatetur accedere quippiam fœtui à matre, non ad coloris commutationem, aut tenuitatis, aut crassitiei, aut vocalitatis, aut alterius cuiusdam huius generis. Parua enim hæc & materiæ solius ipsius circa animal speciei vitia esse. Quæ verò ex matre accedunt, totam speciem immutant. Siquidem enim asini semen equa vtero suscipiat, fœtus non solùm patris speciem habent, sed ex vtroque parente mixtam. Si verò vulpes canis semen suscipiat, etiam hic quod nascetur non canis, sed mixti cuiusdam ex vtroque generis redde-
F tur. Et quòd multò adhuc maius hoc est, in septimo quem de semine scripsit libro, insuper fatetur Athenæus, haud scio quomodo id non sentiat. Plùs enim habere ait à matre, quàm à patre quod nascitur, de equa quidem mulum, de asina verò mulam; quemadmodum etiam quum vulpes cani miscebitur, quod generatur siquidem canis masculus extat, vulpis speciem habet.

si verò contra, in canis speciem ipse fœtus transit; vt quod quidem ex vulpe est, vulpes caniformis fiat; quod verò ex cane est, canis vulpiformis. Etenim si ouiculam hircus ineat, ouiculam generari ait duro pilo obsitam; si vice versa aries capellam, capellam molli pilo generari, tanquam nihil minùs ad speciem nascentis conferatur à matre, verùm plùs etiam quàm à patre. Oportebat autem non solùm non plùs ex matre fœtibus adesse, sed neque minùs. Omnino enim nihil immutat forma ex specie animalis, siue plantæ, sed ex seminibus omnia tale principium habent. Et quid opus est longis verborum ambagibus? Fatentur enim hoc etiam illi ipsi contra quos maximè mihi institutus est hic sermo. Dico verò, non solùm speciem accedere materiæ, ex qua fit aliud quidem homo, aliud verò quercus, aut platanus, aut hedera; sed & formam ipsam perfici à semine materiam effingente. Atque hoc ipsum circa formationem, non solùm figuræ, sed etiam magnitudinis & posituræ vniuscuiusque partis, se coniectare dicunt, insuperque ex mutua ipsarum concretione. Quò igitur sciant quantùm delinquant, interrogabimus ipsos sermonem qui ex ipsorum dictis conclusionis vice sequitur. Verùm facultas fœtum effingens oculum quidem, & nasum, & supercilium, ac singulas alias partes absoluere ex natura sua possit, materia verò tum adunci & simi nasi, tum oculi glauci & nigri opifex sit? an eiusdem facultatis est nasum effingere, eundémque statim aduncum, aut simum, aut rectum facere? Quemadmodum opinor etiam Polycletus quando satellitem finxit, non ipse quidem nasi & oculi opifex fuit, luto verò vt rectum eundem faceret permisit. At enim quò nihil desit, iuxta vtranque responsionem sermo nobis transigatur, ac primùm ponamus eos nobis respondisse, nasum quidem ab opifice, rectum verò nasum à materiâ produci; & secundùm eundem modum, oculum à facultate effingente, glaucum verò aut nigrum à materia, atque eodem modo etiam de aliis, vnamquamque à semine quidem fieri, talem verò aut talem à menstruo. Atqui hoc etiam concesso sequetur hoc quod generatur semper matri assimilari. Similitudo enim ex partium fit formatione, nec secundùm communem speciem, sed iuxta insitas ipsarum differentias. Veluti communis species hominem facit, & equum, & bouem: Differentia verò iuxta partes, simum & aduncum facit, & in his similitudo aut dissimilitudo ad parentes consistit. Rursùs igitur ponamus eiusmodi formationem ex seminibus fieri; verùm siquidem solus mas semen emittit, nunquam sanè vllus fœtus matri similis fiet. Quare vtrinque sermo dubius relinquitur; si namque à facultate, hoc est, à semine similitudo perficitur, solis maribus fœtus similes euadent, matri verò nullus vnquam similis reddetur. Si verò ex materia, hoc est menstruo, fœminis solis, patri verò nullus vnquam similis erit; atqui vtrisque similes esse apparent. Quare vanæ sunt sententiæ quas pro certis ac firmis assumunt, figuram etenim sermonis syllogismo constantem nemo ignorat, qui saltem leuiter de demonstratione quicquam didicerit. Quò verò manifestior sit etiam modicè exercitatis vtrunque sermonem seorsum proponam. Similitudines sunt ex seminibus, semen est ex solo masculo. Hic quidē prior sermo est, alter verò hic. Similitudines sunt ex menstruo; menstruum ex sola fœmina;

A Εἰ δ' αὖ πάλιν εἰς τὸ τῆς κυνὸς ἰδέαν μεταπίπτῃ ὃ ἔγγονον, ὡς γίνεσθαι ὃ μὲν ἐξ ἀλωπέκης ἀλωπεκα κυνοειδῆ, ὃ δ' ἐκ κυνὸς ἀλωπεκοειδῆ κύνα. καὶ γὰρ εἰ πρόβατον τράγος ὀχεύσειε, πρόβατον γίνεσθαί φησι σκληρότριχον. εἰ δ' ἔμπαλιν αὖ ἔριφος μαλακότριχον, ὡς οὐδὲν ἧττον εἰς τὸ ἰδίαν τῆς μητρὸς συντελέσθαί τι τοῦδε τῆς μητρός, ἀλλὰ καὶ πλέον, ἢ τοῦδε τοῦ πατρός. ἐγρῆν δὲ μηδ', εἰ πλέον ἐκ τῆς μητρὸς εἰς τοῖς ἐμβρύοις, ἀλλὰ μηδὲ ὃ ἔλαττον. ὅλως γὰρ οὐδὲν ὑπαλλάττῃ μορφῆς τοῦ καθ' ὃ ζῷον, ἢ ὃ φυτὸν εἶδος, ἀλλ' ἐκ τῶν σπερμάτων ἔχει πάντα τὸν τοιοῦτον ὄγκον. καὶ ἃ δεῖ μακρολογεῖν, ὁμολογοῦσι γὰρ τοῦτό γε καὶ οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστί μοι μάλιστα. λέγω δὲ ὃ μὴ μόνον ἐγγίνεσθαι τῇ ὕλῃ ὃ εἶδος, ἐξ οὗ γίγνεται ὃ μὲν ἄνθρωπος ὃ δὲ δρῦς, ἢ πλάτανος, ἢ κιττός, ἀλλὰ καὶ τὸν μορφοῦν αὐτὸν ἐκεῖνο τοῦ σπέρματος τὸν ὕλην διαπλάττοντος ἀποτελέσθαι. τολμᾶσθαι δ' αὐτὸ φασι καὶ τὸν μόρφωσιν, οὐ τοῦ σήματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς θέσεως ἑκάστου τῶν μορίων, ἔτι τε τῆς πρὸς ἄλληλα συμφύσεως. ἵν' οὖν γνῶσιν ὅτι ἁμαρτάνουσιν, ἐρωτήσωμεν αὐτοὺς λόγον ἐξ ὧν αὐτοὶ τίθενται φαινόμενον. πότερον ἡ διαπλάττουσα τὸ κύημα δύναμις, ὀφθαλμὸν μὲν καὶ ῥῖνα καὶ ὀφρῦν, ἕκαστόν τε τῶν ἄλλων μορίων ἐξεργάζεσθαι πέφυκεν, ἢ δ' ὕλη τὸν μὲν γρυπὸν ῥῖνα καὶ σιμὸν, ὀφθαλμόν τε γλαυκὸν καὶ μέλανα δημιουργεῖν, ἢ τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμεως ἐνίοτε μὲν τὸν ῥῖνα διαπλάττειν εὐθύν, καὶ γρυπὸν αὐτὸν, ἢ σιμὸν, ἢ θυρεὸν ἐργάσασθαι. καθάπερ, οἶμαι, καὶ ὁ Πολύκλητος ἰδίᾳ μὲν ἔπλασε τὸν σφυρόν, ἢ αὐτὸς μὲν τὸν ῥῖνα καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐδημιούργησε, τὸν πῆλον δὲ ἐπέτρεψεν εὐθὺν αὐτὸν ἐργάσασθαι. ἀλλὰ γὰρ ὅπως μηδὲν ὑπολειφθῇ καθ' ἑτέραν ἀπόκρισιν ὁ λόγος διαπεφεύσθω. καὶ πρῶτον ὑποκείσθω σοὶ ἡμῖν ἀποκρίνασθαι, τὸν μὲν ῥῖνα πρὸς τὸ δημιουργοῦν, τὸν δ' εὐθεῖαν ῥῖνα πρὸς τῆς ὕλης γίνεσθαι. καὶ δὴ καὶ καθ' ἕτερον αὐτὸν ἐρῶπον. ὀφθαλμὸν μὲν ὑπὸ τῆς διαπλαττούσης δυνάμεως. ἤτοι δὲ ἡ γλαυκὸν, ἢ μέλανα, πρὸς τῆς ὕλης. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, αὖθ' μὲν ποιὸν ἕκαστον, ὑπὸ τοῦ σπέρματος γίνεσθαι, τοιόνδε ἢ τοῖον, ὑπὸ τοῦ καταμηνίου. ἐν μὲν καὶ εἰ τοῦτο ψεύδοιτο, ἀκολουθήσει ὃ διὰ παντὸς ὁμοιοῦσθαι τῇ μητρὶ ὃ γινόμενον. ἡ γὰρ ὁμοιότης ἐκ τῆς τῶν μορίων γίνεται διαπλάσεως, οὐ κατὰ τὸ κοινὸν εἶδος, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐγγινομένας αὐτῷ διαφορὰς, ὡς τό γε κοινὸν εἶδος αἴθροον ποιεῖ, καὶ ἵππον, καὶ βοῦν. ἡ δὲ κατὰ τὰ μόρια διαφορὰ σιμὸν καὶ γρυπὸν ἐργάζεται, καὶ κατὰ τοῦτο δὲ ὅμοιον, ἢ ἀνόμοιον τοῖς γονεῦσιν. αὖθις οὖν ὑποτιθώμεθα, τὸν τοιοῦτον διαπλασιν ἐκ τῶν σπερμάτων γίνεσθαι. ἀλλ' εἰ γὰρ σπερμαίνῃ μόνον ὃ ἄρρεν, οὐκ ἂν ποτ' ὅμοιον γένοιτο τῇ μητρὶ ὃ ἔσπορον, ὡς ἑκατέρωθεν ὁ λόγος ἄπορος. εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς δυνάμεως, ὅπερ ἐστὶν ὑπὸ τοῦ σπέρματος ὁμοιότης ἀποτελέσθαι, τοῖς ἄρρεσι μόνοις ὁμοιωθήσεται τὰ ἔκγονα, τῇ μητρὶ δ' οὐδέποτε οὐδὲν ὅμοιον γενήσεται. εἰ δ' ἐκ τῆς ὕλης ὅπερ ἐστὶ τοῦ καταμηνίου, τοῖς θήλεσι μόνοις, οὐδὲν δὲ οὐδέποτε ὅμοιον ἔσται τῷ πατρί. καὶ μὲν ἑκατέροις ὁμοιούμενα φαίνεται, ὥστε κενεὰς κρούεται τῶν λημμάτων. ὃ μὲν γὰρ σῆμα τοῦ λόγου συλλογιστικὸν οὐδεὶς ἀγνοῶ, τῶν γε κἂν βραχύ τι τοῦδε ἀποδείξεως μεμαθηκότων. ὅπως δὲ σαφέστερον ἔτι καὶ τοῖς βραχύ τι γεγυμνασμένοις, ἐρωτήσω τὸν λόγον ἑκάτερον ἰδίᾳ. αἱ ὁμοιότητες ἐκ τῶν σπερμάτων, ὃ σπέρμα ἐκ μόνου τοῦ ἄρρενος. οὕτω μὲν ὁ πρότερος λόγος, ὁ δ' ἕτερος. αἱ ὁμοιότητες ἐκ τοῦ καταμηνίου ὃ καταμήνιον ἐκ μόνης τῆς θηλείας.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 223 sur 276

δῆλον τοίνυν γέγονεν ἤδη, ἐὰν ὁ τρίτερον ἀληθὲς ὑπόθηται, ψευδὲς ἀκολουθήσει συμπέρασμα οὐδέν. καὶ μὴν οὐδ' ἄλλο τι δύναιτο τεῖπον· ἀλλ' οὐ καταμηνίου καὶ σπέρματος ἡ τῶν ζώων ἐστὶ γένεσις, ὡς συνεδόκει μοι· οὐδὲν ἄλλο τεῖπον ἡμῖν ζητητέον. ὑπολείπεται δὲ, τῶν ὑπολοίπων λημμάτων οὐκ ἀληθὲς εἶ) ὃ ἕτερον. ἰοῦ δὲ ὃ μοι ἕτερον αὐτῶν, οὐ φ ὃ καταμηνίου ἐλέγετο μόνης εἶ) τ μητρός. ὃ δ' ἕτερον, οὐ φ ὃ σπέρμα μόνον τῆς πατρός, ὡς' οὐ τούτων, πολλῶ τος ἕτερον ἐστι ψεῦδος. ἀλλὰ ὃ τ μητρὸς εἶ) μόνης ὃ καταμηνίου, ἀληθὲς ἐστι, κατ' αὐτοὺς οὐκ εἰνοις. ὥστε ψευδῶς λέγεται ὃ μόνου τ πατρὸς εἶ) ὃ σπέρμα, τρόπον δῆλον δὲ, ὡς εἴτε σπέρμα λέγοι μοι, εἴτε γόνιμον σπέρμα, κατ' ἑκατέρου λέξιν, ὁ λόγος παραυτίκα. τρὸς μὲν οὖν τοὺς μηδ' ὅλως ἡγουμένους σπερματικὸν ὃ θῆλυ, μόνον ἁπλῶς ὀνομάζοντων ἡμῶν ὃ σπέρμα, τρὸς δὲ τοὺς σπερματικὸν μὲν λέγοντας, οὐ μὴν γόνιμον δὲ τοῦτο, ἅμα λεγόντων ἡμῶν γόνιμον σπέρμα, ὡσπερ μὲν ἐκθησόμεθα τὴν δόξαν ἐλέγχειν αὐτῶν. ἔστι δ' ἡ χρεὼς ἐλέγχου τ ἀποδεῖξιν οἷς διαλεκτικοῖς τισὶν, ὡς συλλογιζομένοις ὑποθετικῶς τε καὶ κατηγορικῶς, ὑποθετικῶς μὲν, εἰ ἑκατέρας τῶν γενέων ὁμοιοῦσθαι τὰ ἔκγονα, κοινωνεῖ αἰτίας ἀμφοτέρας ὑπερχούσης ὁμοιοῦσθαι. ἀλλὰ μὴν ἑκατέρας τῶν γενέων ὁμοιοῦσθαι τὰ ἔκγονα, κοινωνεῖ αἰτίας ἄρα ἀμφοτέρας ὑπερχούσης ὁμοιοῦσθαι, εἶτ' αὖθις· εἰ κοινωνεῖ αἰτίας ὁμοιοῦσθαι τὰ ἔκγονα τοῖς γονεῦσιν, ἤτοι γε κατὰ τὴν τῶ σπέρματος οὐσίαν, ἢ κατὰ τὴν τῶν καταμηνίων ὁμοιοῦσθαι. ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν καταμηνίων κοινή, κατὰ τ τῶ σπέρματος οὐσίαν ἄρα ὁμοιοῦσθαι. κατηγορικῶς δ' ὅτω συλλογισόμεθα· ἐπεὶ τὰ ἔκγονα ἀμφοτέρας τ γενέων ὁμοιοῦσθαι, κοινὴν ἔχει τὴν ὁμοιοῦσθαι αὐτοῖς τοῖς γονεῦσιν ἀρχὴν· ἐπήνοις γὰρ ἡ ὁμοιότης τρὸς ὃ γεννῆσαι κατ' ἀρχὴν γάρ. εἶτ' αὖθις ὅτι τοῦδε τοῦ λόγω, ἐρωτήσομεν ἕτερον ὧδε, ἢ ἀφ' σπέρμα τοῖς ἐκγόνοις ἡ ὁμοιότης τρὸς ὃ γεννῆσαι ὅστι, ἢ ἀφ' ὃ καταμηνίων· ἀλλ' οὐ ἀφ' καταμηνίων· ἀφ' σπέρμα ἄρα. εἶτα ὅτι πάλιν ἕτερον λόγον· εἰ ἀφ' ὃ σπέρμα τοῖς ἐκγόνοις εἰσὶν αἱ ὁμοιότητες, ἀναλεκτέον καὶ ὃ θῆλυ σπερματικὸν, ὅτι πολλοὶ παισὶν ὁμοιότατοι τῇ μητρὶ φαίνονται. ταυτὶ μὲν οὖν Ἀριστοτέλους τε χάριν εἰρήσθω καὶ Ἀριστοτέλει τε καὶ ἑταίροις τε καὶ ἑτέροις ἀποδείξεσι τοῖς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἔκγονα τῇ μητρὶ κατ' εἶδος μᾶλλον τῶ ζώου ἢ τῷ μορφῷ, δὲ ἢ τοῖς πατράσιν, ἢ τῇ μητράσιν ὁμοιοῦσθαι.

Αὖτὶ δ' αὖθις ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἰδωλῶμεν, εἴ τις ποτέ ἐστιν αἰτία, δι' ἣν τὸ εἶδος τῶ ζώου τῇ μητρὶ μᾶλλον ἢ μᾶλλον. ἢ δ' ὁμοιότης, ἄλλοτ' ἄλλῳ τῶν γενέων. εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα σπερματικὸν ὃ θῆλυ, καὶ γόνιμον σπερματικὸν, ἀλλ' οὔπω γε πλέον ἢ γονιμώτερον τῶ ἄρρενος. ἐχρῆν οὖν ἀεὶ κρατεῖσθαι μὲν τὸ θηλυκὸν σπέρμα, κρατεῖν δ' αὖτε τὸ ἄρρεν, ὥστε καθ' ἑαυτὸ καὶ τῷ τῆς εἴδους ἐργάζεσθαι, καὶ τῷ τῆς ὁμοιότητος ὑπερφέρειν, ἢ δή μοι δοκεῖ τρὸς τῷ τοῦτον λύσιν τῶ λόγου, ἑξῆς δίειμι, χρησάμενος τρὸς λύσιν ὑποθέσει, ὑφ' Ἀριστοτέλους μὲν ἐν τῷ δευτέρῳ τρὶ ζώων μορίων, ὑφ' ἡμῶν δὲ ἐν τῷ τρώτῳ τρὶ χρείας μορίων δεδιδαγμένων. τοῖς γὰρ τῆς ψυχῆς ἤθεσί τε καὶ δυνάμεσιν ἡ φύσις ὑπιτήδειον τρασκευάζει τὸ σῶμα. ταῦτ' δ' ἤδη καὶ ταῖς δυνάμεις ἔχει συμφύτοις ἐκ τῆς τῷ οὐσίας κράσεως, ὅθεν καὶ τρώτη γίνεσις αὐτῶν, ὡς καὶ τοῦθ' ὑπ' Ἀριστοτέλους ἀποδέδεικται. συμβαίνει τοίνυν ἐκ τούτων ὑποκειμένων τρᾳνέσθαι, θᾶττον ὑποβεβλημένοις

manifestum igitur fit iam quòd, vtrũ tandem quis verum ſuppoſuerit, falſa cõcluſio ſequetur. Atqui neq; aliud tertium reperias, ſed ex menſtruo & ſemine animalia generãtur, vt hinc nõ aliud tertium nobis ſit inueſtigandũ. Relinquitur igitur ex reliquis aſſumptionibus alterã non eſſe verã. erat autẽ altera ipſarũ, in qua menſtruũ ſolius matris eſſe dicebatur, altera verò in qua ſemẽ ſolius patris. Quare ex his omnino altera eſt falſa. Sed matris ſolius eſſe mẽſtruum, vera eſt etiã iuxta illos ipſos. Igitur falsò dicitur, ſolius patris eſſe ſemẽ. Palàm eſt autẽ ſiue ſemen dicamus, ſiue generatiuum ſemẽ; iuxta vtrãq; dictionem hic ſermo perficietur; ita, vt aduersùs eos qui fœminam in totum ſemen emittere negant, ſimpliciter ſemen nominemus; contra eos verò qui ſemen quidẽ emittere eam dicãt, ſed hoc non generatiuũ, etiam generatiuũ ad ſemen addamus. Atq; hæc quidẽ ad ipſorũ opinionem redarguendam ſuffecerint. Licet porrò & citra elenchũ, ex directo demonſtrationẽ facere bifariam, & per hypotheticũ, & per categoricum ſyllogiſmũ, per hypotheticũ ſic; Si vtriſque parentibus fœtus aſſimilantur, iuxta cõmunem cauſam in vtriſque exiſtentẽ aſſimilantur; atqui vtriſq; parentibus aſſimilãtur fœtus, igitur iuxta cõmunem cauſam in vtriſque exiſtentẽ aſſimilantur. Deinde rurſus: Si iuxta communẽ cauſam fœtus parentibus ſimiles fiunt, aut ſanè iuxta ſeminis, aut menſtruorũ ſubſtãtiam ſimiles fiunt: ſed menſtruorũ ſubſtantia cõmunis nõ eſt; iuxta ſeminis itaque ſubſtãtiam ſimiles reddũtur. Per categoricũ verò ſic ratiocinãdo colligimus. Quandoquidem fœtus vtriſque parentibus aſſimilantur, cõmune habẽt principium, quod eos ipſis parẽtibus aſſimilat. Similitudo enim fœtuum ad parẽtes iuxta principium cõtingit. Deinde vltra prædictam ratiocinationẽ, aliam proponemus hoc modo. Aut ex ſemine, aut ex menſtruo ſimilitudo fœtuum ad parentes exiſtit; ſed non ex menſtruo; igitur ex ſemine. Deinde poſt hanc rurſus aliam proferemus. Si ex ſemine fœtuum fiunt ſimilitudines, neceſſarium eſt & fœminam ſemen emittere, quòd multi pueri matri ſimillimi appareant. Hæc quidem igitur Athenæi & Ariſtotelis gratia dicta ſint, quandoquidem gaudent, ac ſtudio habent demonſtrationibus ſcientificis vti.

CAPVT II.

Liberos matribus ſpecie quidem animalis magis, forma verò vel patribus, vel matribus eſſe ſimiles.

NOs verò per nos ipſos rurſus ſcrutemur, ſi qua tãdem eſt cauſa, ob quã ſpecies animalis magis iuxta matrẽ ſit, ſimilitudo autẽ alterutri parenti. Etſi enim quàm maximè ſemen emittat fœmina, idque fœcundum effundat, non tamen plùs neque fœcundius maris ſemine: oportebit itaque ſemper fœmineũ ſemen ſuperari, maſculeum verò ipſum vincere, quare per ſeipſum & ad ſpeciem, & ad ſimilitudinem producẽdam, dominium obtinebit. Verùm quid mihi videatur ad huius ſermonis ſolutionem, deinceps recẽſebo, vſurus ad ſolutionẽ pronunciatis ſuppoſitis ab Ariſtotele in ſecũdo de partibus animalium, à nobis in primo de vſu partium demõſtratis. Natura equidem corpus præparat animæ moribus & facultatibus aptum; mores verò & facultates ex temperamento ſubſtantiæ inſitos habet, vnde etiam prima ipſorum generatio eſt, quemadmodum & hoc ab Ariſtotele eſt demonſtratum. Contingit igitur ex his ſuppoſitis tanquam fulcris concludi, ſpecies animalium ad

ſubiectas

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 224 sur 276

subiectas generationi substantias consequi,& esse ipsum animal aut equum,aut bouem, aut hominẽ, aut quamcũque aliam speciem,iuxta substantiam, vnde factum est,& non iuxta facultatem illius substantiæ motricem & conformatricem. Nihil verò refert in præsens materiam,aut substãtiam vocare: manifestum est enim quòd quum substantia multipliciter dicatur, vnum nunc ipsius significatum secundum materiam vsurpamus. At verò in animalibus subiecta ad generationem ipsorum substantia, menstruum solum est, vt Aristoteles dixit. principium verò motus ei ex semine accedit. Et sanè etiã ipse Athenæus similiter, vt Aristoteles materiam generationis animalis in menstruo collocat, facultatẽ verò mouẽtem in masculo semine. Cõtinget igitur ipsis ex his dimidiam partẽ propositi problematis sufficienter solui: reliquam verò dimidiam dubiam relinqui. Propria est enim menstruo animalis species: iuxta materiã enim ex qua fit, speciem cõstituit demonstratũ est: forma verò vniuscuiusq; speciei, veluti etiam antea dicebamus, semper iuxta masculum cõstituetur. Quorum prius aliquo modo verũ est, non tamen penitus: alterum autẽ penitus falsum est. Si enim materiæ generationis animalis species propria est, prius verũ est. Si verò non tota, sed aliquid etiam ex eo quod facultatem exhibet, speciei admiscetur, hoc falsum est. Demonstratũ enim antea est, nõ omnis animalis speciem iuxta matrẽ effingi, sed plurimam quidẽ iuxta illam, habere autẽ & aliquid à patre. Quare fieri non posse videtur, vt quæsitũ rectè soluatur, si Athenæi & Aristotelis pronunciata omnia vt solida fulcra persistãt. Consideremus igitur vtrũ tandem ex eis nobis remouendũ sit: ac prius quidẽ immobile seruare oportet, vtpote tũ à nobis in tractatu de vsu partium, tum ab Aristotele, per manifesta euidenter demõstratum. Remouendum igitur pronũciatum posterius, de menstruo & de semine prolatũ. Neque enim semen facultas solùm est, sed & materia quædã, neque menstruum materia solùm, sed & facultas. Quòd igitur semen quidẽ & ad materiale principium animalis maximè confert, in priore libro est demõstratum. quòd verò mẽstruum conferat ad principium potentiale in hoc demonstrabitur, modò tãtùm ex his quæ in priori libro de seminis generatione demõstrata sunt in memoriã reuocauerimus, quòd semẽ est sanguis exactè percoctus à vasis ipsum cõtinentibus. Iuxta hanc enim rationẽ sanguis non solùm materia generãdi fœtus fuerit, sed & semẽ potẽtia. Apparet autẽ & Athenæus in hanc sententiam postea necessariò perductus esse, quando quærit, quomodo matri fœtus assimiletur, verũ quidem quiddam dicẽs, non tamen sibi ipsi constãs, velut rursus demonstrabo. Nunc verò ad id quod propositũ est progrediemur. Quòd quidẽ ex materia & facultate vnumquodq; animal gignatur, in cõmuni confitemur: quòd verò tum semen, tũ menstruum habeat vtraq; principia, non tamen æqualibus viribus prædita, sed semen quidẽ effectiuum validissimũ, materiale verò modicæ molis, menstruum autẽ materiale quidem plurimũ, potẽtiale verò seu affectiuũ debilissimũ: illi equidẽ haud scio quomodo ignorauerunt, nos autẽ præterire non oportet, his quæ iam demonstrauimus in memoriã reuocatis. Si etenim materiale gignẽdi principium, iuxta quod speciem animalis absolui demonstratũ est, in solo mẽstruo esset; fœtus vtiq; exactè ciusdem speciei cum matre generaretur; quemadmodũ etiam si effectiuũ solũ in semine esset semper vtiq; similis fieret patri;

οὐσίαις τῇ ἡμέσῃ τε καὶ τῇ ζώων ἀκολουθεῖν εἰδη, καὶ εἰ μὲ ζῷον ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ ἄν. δεῦρον, ἢ ὁποιῶν ἄλλο εἶδος κτῆ τινὸ οὐσίαν ὁθεν ἐλήφετο, τινὶ φύσιν δὲ αὐτὸ δυνάμιν τινα τ οὐσίας ἐκείνης κινητικὴν τε, καὶ διαπλαστικήν. ὅθεν δὲ διιὼν εγκειεις τὰ προὔτα λέγω ὕλην ἢ οὐσίαν, δῆλον γὰ ὅτι τ οὐσίας πολλαχῶς λεγομένης, ἐν οἷς νῦν αὐτῆς σημαινόμενον, ὃ κτῆ τ ὕλην παραλαμβανόμενον. ἐν δὲ τοῖς ζώοις ἡ μὲν ἐκτοθεν βληθεῖσα τοῖς τινὶ γίνεσιν αὐτῶν οὐσία, ὃ καταμήνιόν ἐστι μόνον, ὡς Ἀριστοτέλης ἔλεγεν. ἡ δὲ ἀρχὴ τ κινήσεως ἐκ τ σπέρματος αὐτῇ γίνεται. καὶ μὲν δὴ καὶ ὁ Ἀθηναῖος, ὡσαύτως Ἀριστοτέλει τινὶ μὲν ὕλην τ τῆ ζώου γενέσεως ἐν τῷ καταμηνίῳ τίθεται, τινὶ κινοῦσαν δὲ αὖ δύναμιν ἐν τῷ τῆ ἄῤῥενος σπέρματι. συμβήσεται τοίνυν αὖθις ἐκ τῶν δὲ ὁ μὲν ἥμισυ τῆ προβληθέντος αὐταρκῶς ὑπολύεσθαι, ὃ δ' ὑπόλοιπον ἥμισυ καταλιπεῖν ἄπορον. οἰκεῖον μὲν γὰρ ὄντι τῷ καταμηνίῳ ὃ εἶδος τῆ ζώου· κτῆ γὰ τινὶ ὕλην ἧς γίνεται τοῦτο ἐδείχθη σωιζόμενον· ἡ μορφὴ δὲ ἑκάστου τῶν εἰδῶν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐλέγομεν, ἀεὶ κτῆ ὁ ἄῤῥεν, ὢν ὁ μὲν πρότερον, ἀληθὲς μὲν πως οὐ μὴν πάντη, ὁ δὸυτερον δὲ ὄντι πάντως ψεῦδος. εἰ μὲν γὰ οἰκεῖον ὃ εἶδος τῇ ὕλῃ τῆς τῆ ζῴα γενέσεως, ἀληθὲς ὃ πρότερον. εἰ δ' οὐ ξυμπάσῃ, ἀλλά τι κῆ τῆ τινὶ δυνάμιν προὔχοντος εἴδους ὑπομίγνυται, τοῦτο ψεῦδος. ἐδείκνυτο δ' ἔμπροσθεν, οὐ συμπάσης τῆ ζώου ὃ εἶδος κτῆ τινὶ μητέρα τυπούμενον, ἀλλὰ ὃ πλεῖστον μὲν κατ' ἐκείνων, ἔχον δέ τι κῆ τῆ πατρός, ὡς ἔοικεν ἀδύνατον εἶ λυθῆναι τελέως ὃ ζητούμενον, ὅτι τοῖς Ἀθηναίου καὶ Ἀριστοτέλους ὑποθέσεσιν ἀπάσας μαχόμενα δοκεῖ τινὰ ποτε κινητέον ἡμῖν ὄντι. τινὶ μὲν δὴ πρότερα ἀκίνητον χρὴ φυλάττεσθαι, δι' ἐναργῶν ἀποδεδειγμένων ἐν τοῖς πρὸ χρείας μορίων ὑφ' ἡμῶν τε κῆ Ἀριστοτέλους. κινητέον δ' εἴπερ ἄρα τινὶ τῆ καταμηνίου, κῆ τινὶ τῆ σπέρματος. οὔτε γὰ ὃ σπέρμα δυνάμις μόνον ὄντι, ἀλλὰ κῆ ὕλη τις, οὔτε ὃ καταμήνιον μόνον ὕλη, ἀλλὰ καὶ δυνάμις. ὅτι μὲν οὖν ὃ σπέρμα κῆ πρὸς τινὶ ὑλικὴν ἀρχὴν τῆ ζῴου συμβάλλεται τὰ μέγιστα, κτῆ ὃ πρότερον ὑπεδείχθη βιβλίον, ὅτι δὲ ὃ καταμήνιον εἰς τὴν δυναμικὴν, ἐν τοῖς δὲ δείξεται. τοσοῦτο μόνον ἡμῖν ἀναμιμνησκόντων, ὅτι ὧν ἐν τοῖς πρότερα γράμμασι πρὸς τῆ σπέρματος ἐδείχθη γενέσεως, ὅτι κατειργασμένον ὄντι ἀκριβῶς αἷμα, πρὸς τῆ πρὸς ἐντὸς ἀγείων αὐτό. κτῆ γὰ τοι τῶν τ λόγων, ἃ μόνον ὕλη τῆ γιγνησομένῳ ὃ αἷμα γένοιτ' ἄν, ἀλλὰ καὶ σπέρμα δυνάμει. φαίνεται δὲ καὶ Ἀθηναῖος ὅτι τῶν ἀφικνουμένος ὀξ ἀνάγκης τ λόγον ὕστερον, ἵνα ἔτι ζητῇ πως ὁμοιοῦται τῇ μητρὶ ὃ ἔγγονον. δῆλος μὲν τι λέγων, οὐ μὲν ἑαυτῷ ὁμολογούμενον, ὡς αὖθις δείξω. νῦν δὲ ὅτι ὃ προσκείμενον ἰτέον. ὅτι μὲν ὀξ ὕλης τε καὶ δυνάμεως ἕκαστον τῶν ζώων γίνεται, κοινὸν ἡμῖν ὁμολόγημά ἐστιν. ὅτι δὲ κῆ ὃ σπέρμα κῆ ὃ καταμήνιον ἀμφοτέρας ἔχει τὰς ἀρχάς, οὐ μὲν ὡσαύτως ἰσοδυνὸς, ἀλλὰ ὃ μὲν σπέρμα τινὶ ποιητικὴν ἰσχυροτάτην, ὀλιγίστῳ δὲ ὅτι τινὶ ὑλικήν. ὃ δὲ αἷμα τινὶ μὲν ὑλικὴν πλείστην, ἀδυνατώτατον δὲ τ δυναμικήν. ἐκφυοί μὲ οὐκ οἶδ' ὅπως ἠγνόησεν, ἡμᾶς δ' χρὴ προελθεῖν ἀναμνησθέντας ὧν ἀπεδείξαμεν. εἰ μὲν γὰ τ ὑλικὴν ἀρχὴν τῆ ἐγγενησομένῳ καθ' ὧν ἐδείκνυτο τῆ ζῴου ὃ εἶδος ἀποτελοῦμενον, ἐν τοῖς καταμηνίῳ μόνον εἶ στωιέβαινεν, ἀκριβῶς ἂν ὁμοιδῶς ἐγίνετο τῇ μητρὶ ὃ ἔγγονον. ὥσπερ γε κῆ εἰ τ ποιητικὴν μόνον ἐν τοῖς σπέρματι, ὅλῳ πάντος αὖ ὁμοιοῦται τοῖς πατρί.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 225 sur 276

ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρων μὲν ἑκάτερον αὐτῶν μετεῖληφεν, ὑπερέχει δὲ ὃν μᾶλλον τοῦ καθαιμωδοῦς τὸ πλῆθος τῆς ὕλης, ὃν δὲ τοῦ σπερματικῆς δυνάμεως ἡ ῥώμης, δεόντως οἶμαι τὸ εἶδος τοῦ ζώου κατὰ τὴν μητέρα μᾶλλον ἐμφαίνει, ἢ κατὰ τὸν πατέρα ὁ ἔλαττον καὶ τοι εἰς τὴν ὑλικὴν ἀρχὴν αὐτὸ συντελοῦν τὸ σπέρμα. τὸ δὲ τῆς ὁμοιότητος αὖ τοῦ μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ ἄρρεν, καίτοι γε ὂν ὑπὸ τὴν ῥώμην τοῦ σπέρματος, ἀεὶ ἐχέτω ὁμοιοῦσθαι τοῦ πατρὸς τὸ ἔμπαλιν. δυνήσεται γὰρ ἡ θήλεια γονὴ συντελοῦσα εἰς εὐρωστίαν προσλαβεῖν τι καὶ τῆς καθαιμωδοῦς δυνάμεως, ἐν ἓξ μησὶν ἐπιμιοῦσθαι, ὅσον ἤλαττοῦτο κατὰ τὸν προτέρου συνοδον. οἰκεῖον γὰρ ἀεὶ τοῦ τῆς θηλείας σπέρματος, τοῦ αὐτῆς μᾶλλον οὐσίαν τε καὶ δυνάμιν αὐξάνειν, καὶ ῥωννύναι παρὰ τὸν τοῦ ἄρρενος.

A quando verò vtrumque ambo ipsa principia habet, prædominatur autem in menstruo materiæ copia, in semine verò facultatis aut roboris: meritò (opinor) speciem animalis iuxta matrem magis refert fœtus, quàm iuxta patrem, etiamsi ipsius semẽ ad materiale principium conferat; similitudinem verò non magis iuxta matrem quàm patrem, quanquam quòd ad robur seminis attinet, fœtum patri semper assimilari oportebat. Verùm genitura muliebris conferẽs ad valetudinem, quum facultatem ex menstruo per nouem menses prodeuntem assumpserit: tantò exuperat quantò circa primùm congressum exuperabatur: proprium enim muliebri semini est suam ipsius substãtiam ac facultatem magis quàm masculini augere atque corroborare.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς Ἐμπεδοκλέα ὡς διεσπασμένας φησὶ τὰς τῶν γυναικῶν μόρια ἐν τῷ τοῦ ἄρρενός τε, καὶ τῷ τῆς θηλείας σπέρματι.

CAPVT III.

Aduersus Empedoclem qui diuulsas futuri fœtus partes in maris, & fœminæ seminibus ineſſe opinatus eſt.

ΑΛΛ' ἐπεὶ καὶ περὶ τούτων αὐτάρκως διώρισται, καιρὸς ἂν εἴη σκοπεῖσθαι τὸ προβλημάτιον, ὡς ἄπορον, ἀπό τε τῶν ὑπὸ τῶν οὐ γυναῖκα μόνον σπερμαίνειν τὸ θῆλυ, καὶ τῶν ὑπὸ τῶν γόνιμον σπερμαίνειν. εἶναι γὰρ ἐνίοις φασὶ τὸ θῆλυ μὴ μόνον ὕλης, ἀλλὰ καὶ δυνάμεως ἀρχικῆς ἔτι, πλεῖστον δὲ ἔνιοι δὲ καὶ τῶν ὀρνίθων ἐν ταῖς δεμνησυθίοισι τῶν ᾠῶν ὑπηνέμια καὶ ζεφύρια καλούμενα πικτόντων ὠὰ χωρὶς τοῦ ἄρρενος μίξεως. ὁ μὲν οὖν Ἐμπεδοκλῆς διεσπάσθαι φησὶ τὰ τῶν γυναικῶν μόρια, καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ τῆς ἄρρενος σπέρματι, τὰ δὲ ἐν τῷ τῆς θηλείας περιέχεσθαι. καὶ αὐτῆς γε τῆς ἀφροδισίου συμπλοκῆς ἐντεῦθεν γίνεσθαι τοῖς ζώοις τὴν ὀρεκτικὴν ἐπιθυμίαν, ὀρεγομένων ἀλλήλοις ἑνωθῆναι τῶν διεσπασμένων μορίων. ἔστι δ' ὁ λόγος οὗτος ἄτοπος, ἀτοπώτερος δὲ ὁ προτεινόμενος ἐκείνου τῶν μορίων, ὥσπερ ζώου σύμφυτον ὄρεξιν ἑνώσεώς τε καὶ μίξεως εἰς τὴν συμπλήρωσιν ὅλων τῶν μορίων, εἶτα οὐκ αἰσθάνεται μισοῦσαν ποιοῦν ἑκατέρων τῶν σπερμάτων, οὐχ ὁμοιομερὲς ἁπλοῦν, οἷόν περ καὶ φαίνεται. ἀπόδηλα γὰρ ἔξω καὶ αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα, καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν συνεισιόντων τῶν τοῦ ζώου μορίων, ἀρτηρίας δηλονότι καὶ φλεβός, καὶ νεύρου, καὶ ὀστοῦ, καὶ σπερματικοῦ, καὶ ἁρμονίας, ἑκάστου τε τῶν ἄλλων, ἀπάντων τῶν μορίων πρὸ δήλων, καὶ τοῦ ταῦτα ἕξοντος δηλονότι καὶ διακοσμήσοντος δεομένων, ἵν' ὄντως αὐτὸ γένηται ζῶον. τί ποτ' οὖν ἔσται τοῦτο τὸ ταῦτα ἐν αὐτοῖς ὑπάρξον; καὶ γὰρ δὴ ὡς γέ τινες φασιν, ἡ τῶν ὁμοίων φορὰ πρὸς τὰ ὅμοια. κατὰ μὲν γὰρ τοῦτον τὸν λόγον, ἓν μέγα ὀστοῦν ἦν ἂν καὶ μόνον, ἀπόντων ἀφικνουμένων εἰς ταὐτὸ τῶν ὀστωδῶν μορίων, εἷς δὲ γόνδρος, ἀρτηρία δὲ μία, καὶ νεῦρον ἕν, ἕκαστόν τε τῶν ἄλλων. ἀλλὰ τίνος ἆρα τοίνυν δεήσει τοῖς διεσπαρμένοις ἐν ἑκατέρῳ τῶν σπερμάτων μέρεσι, τοῦ τάξοντος αὖθις καὶ διακοσμήσοντος, ὡς ἥπερ τοίνυν σπέρμα ζητητέον ἡμῖν, ᾧ ταύτην αἰτησόμεθα τὴν δυνάμιν, ἢ ἐν τοῖς προτέροις σπέρμασιν οὐδὲν προσεῖχεσθαι φατέον. ἔτι δὲ ἀτοπώτερον ὁ λόγος ἔχει τοῦ Ἐμπεδοκλέους οὐ συνιέντος, ἥτις ποτὲ ἡ αὔξησις ἔσται τῷ κυήματι. σμικροπάτων γὰρ ὄντων τῶν προτέρων ὀστέων, καὶ φλεβῶν, ἔτι δ' ὀστῶν, καὶ νεύρων, καὶ γόνδρων, καὶ συνδέσμων, ὑμένων τε καὶ ἁρμονίας, ὁμοίου δ' ἔπειτα χρὴ τὸ προσαπαυξάνεσθαι αὐτοῖς ὑπάρχειν, ἵν' αὐξηθῇ. πόθεν οὖν ἕξομεν τοῦτο; φαίνεται μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλο τοῖς κυήμασιν ἐπιῤῥέον, πλὴν τοῦ καθαιμωδοῦς. τοῦτο δὲ αἷμα μόνον ἐστὶν, οὐ δήπου συνειλούμενον ἐκ νεύρων, καὶ φλεβῶν, καὶ ὀστῶν, ἀπάντων τε τῶν ἄλλων μορίων. εἰ δ' ἄλλοιοῦμένων καὶ μεταλλοιουμένων τούτων τῶν μορίων ἕκαστον γίνεσθαι φήσομεν,

A quando verò vtrumque ambo ipsa principia habet, prædominatur autem in menstruo materiæ copia, in semine verò facultatis aut roboris: meritò (opinor) speciem animalis iuxta matrem magis refert fœtus, quàm iuxta patrem, etiamsi ipsius semẽ ad materiale principium conferat; similitudinem verò non magis iuxta matrem quàm patrem, quanquam quòd ad robur seminis attinet, fœtum patri semper assimilari oportebat. Verùm genitura muliebris conferẽs ad valetudinem, quum facultatem ex menstruo per nouem menses prodeuntem assumpserit: tantò exuperat quantò circa primùm congressum exuperabatur: proprium enim muliebri semini est suam ipsius substãtiam ac facultatem magis quàm masculini augere atque corroborare.

B

Aduersus Empedoclem qui diuulsas futuri fœtus partes in maris, & fœminæ seminibus ineſſe opinatus eſt.

AT quum hæc abundè definita sint, tempus vtique opportunum fuerit cõsiderare id quod vt dubium proponitur, tum ab his qui fœminam semen emittere in totum negant, tum qui fœcundum semen emittere non putant. Si enim ita res ferat, inquiunt, vt fœmina non solùm materiæ, sed etiam facultatis principium esset: superuacaneus esset masculus. Quidam verò etiam gallinarum hac parte mentionẽ faciunt, quæ subuentanea & fauonia appellata oua pariunt, citra masculi coitũ. Empedocles equidem futuri fœtus partes diuulsas esse perhibet, eásque partim in masculo, partim in muliebri semine contineri, atque inde etiam ipsius venerei complexus appetentiam animalibus oriri, nimirum diuulsis partibus inter se vniri appetentibus. Absurdus est hic sermo, tribuens primùm quidem vnicuique particulæ, veluti animali, innatam appetentiam vnionis & coitus ad totius animalis perfectionem absoluendam. Deinde non sentit se vasorum vtriusque seminis permixtionem facere, non relictis etiam similaribus, velut etiam liquidò apparet. Iuxta ipsum enim omnia in seipso continebit semen, & ex omnibus animalis partibus componetur, ex arteria videlicet & vena, & neruo, & osse, & ligamento ac carne, singulísque aliis inordinatè inter se positis, & ordinatore ac ornatore indigentibus, quò ex ipsis animal gignatur. Quid igitur tandem erit quod ordinẽ ipsis distribuet? non equidem, velut quidã aiunt, Similium ad similia raptus: hac enim ratione, vnum magnum os in fœtu erat, omnibus videlicet osseis particulis in vnum congressis, vna etiam cartilago, vna arteria, neruus vnus, & singula alia eodem modo. Alio igitur aliquo tertio opus erit partibus in vtroque semine dispersis quod ordinet ac ornet ipsas. Quare aut tertium semen nobis quærendum est, cui hanc facultatem tribuamus, aut in primis seminibus statim contineri fatendum. Absurdior autem adhuc Empedoclis sermo est non intelligentis quod tandem augmentum fœtui futurum sit. quum enim necessariò minimè sint primæ arteriæ & venæ, ampliùs verò & ossa, & nerui, & cartilagines, & ligamenta, membranæque, ac carnes; simile sanè esse oportet quod ipsis affingitur, quò augescant. Vnde igitur hoc habebimus? Apparet equidem nihil fœtibus affluere præter menstruum; hoc verò sanguis solùm est, non sanè cõpositus ex neruis, & venis, & arteriis ac ossibus, & aliis omnibus partibus. Si verò ex alterato & transmutato singulas has partes fieri dicemus,

C

D

E

F

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 226 sur 276

in ſemine vtiq; artificem qui hæc operatur ſuppoſitum eſſe oportet, quem quum à principio habeamus, abſurdè omnino diuulſas partes pronunciamus. Et quomodo ſanè ſunt diuulſæ? num ſingulæ oſſis capitis partes ſeorſum in vtroq; ſemine circũſcriptæ ſunt? & rurſus vniuſcuiuſq; vertebræ pars? deinde rurſus ſeorſum & brachiorũ & cubitorum ſingulorúmque aliorum? an omnium ſimul oſſium ſubſtãtiam informem & confuſam vtrumq; ſemen habet? Deinde ex ipſa alius quiſpiam artifex ſingula oſſa effingit, deinde alius componit, quemadmodum ex luto lateres effingit quidẽ laterum opifex, componit autem eos inter ſe ædificator? Atqui hæc omnia impoſſibilia ſunt, ſingulis inſtrumentalibus partibus & maximè genitalib. colluſtratis: aut enim in vtroque ſemine vtrorumque tum maſculinorum tum fœmininorum organorũ ſunt partes: aut muliebrium in muliebri, virilium in virili: vtro autem modo res habuerit, vbi ipſa ſemina fuerint permixta, ambo organa in ipſo fœtu effingentur. Quare omnes noſtri fœtus tali ſpecie producentur, quales plaſtæ fingunt quos Hermaphroditos appellant, vtraq; genitalia mẽbra tum virilia, tum muliebria habẽtes. Si verò pereunt altera, etiam crus perire, aut manum aut aliquam aliam partem neceſſarium eſt. Multis igitur modis Empedoclis opinio eſt abſurda, & adhuc dubium relinqui videtur problema à principio propoſitum. Quamobrem, ſi quidem muliebri animali etiam ſemen ineſt, maſculus generatus eſt. Cur fœmina ſola non generat per ſeipſam?

A ὁ τῷ σπέρματι τὸ ζῷον τὰ ἔργα σαφῶς ἐπιδεικνύμενον· ἀναγκαῖον γὰρ τεχνίτην, ὃν ἐξ ἀρχῆς ἔχοντες ἀπορῶμεν ὅπως ἐπιπολάζοντα διεσπασμένα μόρια. πῶς γὰρ δὴ καὶ διέσπασται; πότερον τὰ μὲν τῆς κεφαλῆς ὀστᾶ ὅλου τοῦ μέρους ἑκατέρου ἐστὶν ἰδίᾳ διειλεγμένα μόρια ἐν ἑκατέρῳ τῷ σπερμάτων, ᾧ πάλιν ἑκάστου τῶν ὀστῶν δύλων. εἶτ' αὖθις ἰδίᾳ τε βραχιόνων καὶ πήχεων ἑκάστου τε τῶν ἄλλων, ἢ συμπάντων γε ὁμοῦ τῶν ὀστῶν ἀδιάκριτόν τε καὶ συγκεχυμένην ἔχει τὴν ὑπόστασιν ἑκάτερον τῶν σπερμάτων, εἶτ' ἐξ αὐτῆς ἄλλος τις τεχνίτης ἕκαστα πλάττει μόνα ὁ τῶν ὀστῶν ἕκαστον, εἶτ' ἄλλος συντίθησιν, ὥσπερ ὁ τὰς πλίνθους πλίνθους ἕκαστα πλάττει μόνος ὁ πλινθουργός. συντίθησι δ' ἄλλος ὁ οἰκοδόμος; ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐστὶν ἀδύνατα καθ' ἕκαστόν τε τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐπισκεπτομένῳ τι, καὶ μάλιστα τῶν γεννητικῶν. ἥτοι γὰρ ἐν ἑκατέρῳ τῶν σπερμάτων, ἑκατέρων ἐστὶ τὰ μόρια τῶν γυναικείων καὶ ἀῤῥενικῶν ὀργάνων, ἢ τῶν γυναικείων ἐν τῷ τὸ θηλείας, τῶν δ' ἀῤῥενικῶν ἐν τῷ τὸ ἄῤῥενος· ὁπότερος δ' ἂν ἔχοι μιχθέντων αὐτῶν ἄμφω διαπλασθήσεται καὶ τὸ κυούμενον, ὡς γίνεται πάντα ἤδη τὰ ἔκγονα τοιαῦτα τὴν ἰδέαν, οἷοις οἱ πλάσται πλάττουσι τοὺς καλουμένους ἑρμαφροδίτους, ἀμφότερα ἔχοντας τέλεα τὰ γεννητικὰ μόρια, καὶ τὰ τῶν ἀῤῥένων, καὶ τὰ τῶν θηλέων. B εἰ δ' ἀπόλλυται θάτερα καὶ σκέλος ἀπόλλυται, καὶ χεῖρα, καὶ ὁτιοῦν μέρος ἀναγκαῖον ἔσται. πολυθρύλητος οὖν ἄτοπος ἡ Ἐμπεδοκλέους δόξα, καὶ μόνη ἔτι φαίνεται τὸ ὅλης ἀρχῆς προβλημα ἄπορον. δόξαι τι, εἴπερ ὑπάρχει καὶ τῇ θηλῇ ζῴῳ σπέρμα, τὸ ἄῤῥεν ἐγίνετο; δόξαι δὲ γόνιμα τὸ θῆλυ μόνον αὐτὸ καθ' ἑαυτό;

CAPVT IV.

De vſu ſeminis muliebris aduerſus Athenæum, & Ariſtotelem, & Empedoclem.

ANobis quidem iam poteſtate ſoluta eſt hæc quæſtio in priore libro: dicetur tamen nihilominus etiam nũc. Porrò neq; Athenæus, neq; Ariſtoteles, neque alius medicus, aut philoſophus, eius ſoluendæ facultatem habuit. Pleriq; verò conſimile quid faciunt his qui motum omnino nõ eſſe pronunciant, propterea quòd non ſciunt quomodo fiat. Et oportet ſanè in hoc Empedoclẽ magis laudare, quàm Athenæum & Ariſtotelem, propterea quòd ſeruato eo quod apparet, inueſtigat cauſam. Si enim in his rebus de quarum rationali cauſa dubitamus, rem ipſam ſuſtulerimus, tempeſtiuam occaſionem dicendi habebimus, quod neq; videmus penitus, neque audimus, imò neque ſentimus, neq; recordamur, neque ſomnia videmus, eò quòd dubia eſt in his ſingulis cauſa ipſorum generationis. Quòd quidem igitur fœmininũ animal ſemen habeat, ſenſibus credendum eſt, quemadmodum antea dicebamus, neque permittendum rationi vt ea ſubuertat, quorum ſubſtantia euidenter exiſtere apparet. Quæ verò ſit cauſa ob quam, quum etiam fœmininum animal ſemen emittat, maſculum tamen ſit generatũ: aut cur generato maſculo etiam adhuc ſeruatum ſit fœmineum ſemen, conſiderandum. Præſtabat namque opinor, ipſum habere excrementum conferens ad fœtus generationem. At verò Athenæus contrario omnino vtitur ſermone, ob hoc enim fœminæ excrementum ſeminale eſſe negat, quòd ſanguineum habet. duo verò ipſi generari excrementa non conueniebat. Apponit autem aliquando ſermoni, quòd non poſſit vnum animal vtraque in ſeſe habere principia generandi fœtus, materiam videlicet & facultatem.

C

D

E

F

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ χρείας τῆς θηλείας σπέρματος πρὸς τὸν Ἀθηναῖον, καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα.

ΠΡΟΣ ἡμῶν ἤδη λελέκται δυνάμει τὸ ζήτημα, ἀφ' οὗ τοῦ πρώτου γράμματος. ἐρήσεται δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ νῦν. οὔτε δὲ Ἀθηναῖος, οὔτε Ἀριστοτέλης, οὔτ' ἄλλος ἰατρός, ἢ φιλόσοφος, ὑπόρησε τῆς λύσεως αὐτῷ. παραπλήσιον δ' ἔπαθον οἱ πλεῖστοι τοῖς τὴν κίνησιν οὐδ' ὅλως εἶναι φήσασιν, ὅτι μὴ γιγνώσκουσιν ὅπως γίνεται. καὶ χρὴ καθ' ὅ γε τοῦτο τὸ Ἐμπεδοκλέα μᾶλλον ἐπαινεῖν Ἀθηναίου, καὶ Ἀριστοτέλους, ὅτι φυλάξας τὸ φαινόμενον ἐζήτει τὴν αἰτίαν. εἰ γὰρ ἐν οἷς ἀπορεῖμεν αἰτίας ἀλόγου, τὸ πρᾶγμα ἀναιρήσομεν, ὥστε λέγειν ἡμῖν, ὅτι μήθ' ὁρᾶμεν ὅλως, μήτ' ἀκούομεν, ἀλλὰ μήτ' αἰσθανόμεθα, μήτ' ἀναμιμνησκόμεθα, μήτ' ὀνείρους ὁρᾶμεν, ὡς ἀπορεῖ γε καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἡ αἰτία τῆς γενέσεως. ὅτι μὲν οὖν ἔχει τὸ θῆλυ ζῷον σπέρμα τῆς αὐτῆς πίστεως πιστευτέον, ὡς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, οὐκ ἀναπειστέον δὲ τοῦ λόγῳ τιμᾶν τὴν ὑπάρξιν τῶν φαινομένων. ἡ δὲ αἰτία δι' ἣν σπερμαίνοντος καὶ τούτου, ὅμως ἄῤῥεν ἐγίνετο τὸ ζῷον, ἐπισκεπτέον ἡ ἀφ' ἧς γεγονότος τὸ ἄῤῥενος ἐφυλάχθη καὶ τὸ θῆλυ τὸ σπέρμα, βέλτιον γὰρ ἂν ἔχειν αὐτὸ περίττωμα συντελοῦν εἰς τὴν τοῦ κυουμένου γένεσιν. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀθηναῖον ἔμπαλιν ἐζήτησάν τοῦ λόγου· ἀφ' οὗ γὰρ οὐκ εἶναί φασι τοῦ θήλεος περίττωμα σπερματικὸν, ὅτι τὸ αἱματικὸν ἔχει. δύο δ' οὐκ ἐᾶν αὐτοῦ περιττώματα γενέσθαι. προσιέναι δ' ἐνίοτε τοῦ λόγου, καὶ ὡς ἔχει οὕτ' ἐστὶν οὔτε ζῷον ἀμφοτέρας ἔχειν ἐν ἑαυτοῦ ἀρχὰς τοῦ γεννᾶν, τήν τε ὕλην καὶ τὴν δυνάμιν.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 227 sur 276

ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως οἱ πλανώμενοι πάλιν αὖθις τὰ φυτὰ μὴ διαχεχρίσθαι φασὶ τὰς ἀρχὰς τῆς γενέσεως, ἀλλ' ἀμφοτέρας ἐν αὐτοῖς εἶναι, καὶ τὰς ὡς ὕλης, καὶ τὰς ὡς δυνάμεως. Ἀεισοτέλης δ' ἔτι καὶ μᾶλλον ὅπερ ἔνιοι ζώων ὠφθαι φησιν ἅπαντα τὰ κυοσκόμενα, καὶ μηδὲν ἀποκεχριμένον ἀταρχὴν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἰωσθαι, καὶ τούτου μὲν ἕνεκεν οὐκ ἀναμένουσι τὸ ἔξωθεν κατήκοον, ἀλλ' αὐτοὶ καταβάλλουσιν ἑαυτοῖς ἐπὶ τὰ ἀφροδίσια νικώμενοι. λέγομεν δ' ἡμεῖς αὖθις, ἐν ὧπερ ἀπορέουσιν, ἐν τῷ περὶ τούτου γράμματι λελύσθαι φάνει. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδ' αὐ ὀρεξῆ σιωσιάς τὸ θῆλυ χωρεῖς τὸ ἀεῖν ὄρχεις τε καὶ σπέρμα, καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ λόγων γε πιθανῶν, οἷς ἐκεῖνοι χρῶνται, τοῖς ὑπομνημονικοῖς δὲ καὶ ἀποδεικτικοῖς φάσκοντες εἶναι πιστεύομεθα. μόνον δ' ἀρκούμεθα διηγήσασθαι τὰς κατὰ τὴν ὄρχεων ἐκτομὰς ἃς ἐν πολλοῖς ἔθνεσιν ὅτι τὴν θηλείαν ὑὸν ποιοῦσιν. φαίνονται γὰρ αὐταὶ μηκέτι τοῖς κάτωθεν ἑαυτῶν ἐπιβαλλούσαις καθάπερ ἔμπροσθεν, ἀλλ' ὑπολαμβανόμεναι πάσης ἀφροδισίου συμπλοκῆς. ἑξῆς δ' αὖ σοι δηλώσομαι χρείαν ἑτέραν οὐ σμικρὰν τῷ τῆς θηλείας σπέρματος, εἰ βουληθείης ἀνατεμὼν θεάσασθαι τὴν ἀλλαντοειδῆ καλουμένην ὑμένα τὴν σπερματικῶν ἀγγείων ὀξημμένον, ὃν ἐκ τοῦ τῆς θηλείας σπέρματος ἐλέγομεν γίνεσθαι. θεάσῃ δ' εὐθέως ἐν τοῖς ἀνατομοῖς, ὡς οὐδὲ δυνατὸν ὑπὸ ἀπόπλου τὴν μήτρας ἀναλῆψαι τὰ μόρια τοῦ τοῦ ἄρρενος σπέρματι. κατ' ὀλίγον γὰρ ἐξακοντιζόμενον φέρεται δι' αὐτῆς τῆς τῶν ὑστερῶν αὐλοῦ ἕνεκα τὴν πυθμένα, καὶ ὅσα τούτου πλησίον. ὑπισχνοῦμαι δὲ εἰς τὰ πλάγια μέρη τῶν κεράτων αὐτῶν ἀδύνατον. καὶ τοίνυν οὐκ μικρὰν χρείαν παρέχει τοῦ κυηθησομένου τὸ τῆς θηλείας σπέρμα, καὶ ὥσπερ ὕλης οἰκείας τυχὸν γένεται τοῦ τοῦ ἄρρενος ὑγρότερόν τε καὶ ψυχρότερον ἀναγκαῖον, παχυτέρου γε ὄντος καὶ θερμοτέρου. μὴ τοίνυν ἀδύνατον ἐστὶ λέγομεν, ἀμφότερα ἀθροίζειν περιττώματα τὸ θῆλυ. φαίνεται γὰρ ἀθροίζειν αὐτὰ, καὶ δυνατὸν ἐστὶ φάσκειν τὸ φαινόμενον ἀναγκαίως ἀναφέρειν. οὐ γὰρ τοῦτο ἀδύνατον ὅ γε ἀναφέρων σαφῶς, ἀλλ' ὁ ἀμφισβάλλων αὖθις λόγος ἀπίθανος, ἀναπτύξαντος τοῖς ἀναγκαίοις. μήτε οὖν μήτιν γεγονέναι τὸ τῆς θηλείας λέγομεν σπέρμα. βέλτιον γὰρ ἐν αὐτοῖς ὀλίγον τι προσθεραπεύσασι τὸν λόγον φάσκειν ἀδύνατον εἶναι τὸ θῆλυ, τοῦθ' αἱματικὸν ἴσχειν περίττωμα, καὶ τὸ σπέρμα γένιμον, εἴ γε μέλλει μὴ τὸ τῆς κρήσεως ψυχρὸν ἀθροίζοισιν αἷμα περιττὸν. ἰκμαρὰς δὲ δεῖ θερμότητος εἰς γένεσιν ἀκριβῶς κατειργασμένου τοῦ σπέρματος. ὑγρότερον μὲν οὖν τὸ θῆλυ καὶ ψυχρότερον, θερμότερον δὲ καὶ ξηρότερον τὸ ἄρρεν. ὁμολόγως ἄρα τὸ μὲν ἐνδεῖ τι, πρὸς τὸν τῆς σπέρματος ἀκριβῆ κατεργασίαν, τὸ δ' οὐκ ἐγχωρεῖ περίττωμα ἔχειν αἱματικὸν ὑπὸ θερμότητός τε καὶ ξηρότητος ἀπτὸν δέκμαζούσης. διὰ τοῦτο καὶ ὅσα ὀστᾶ τῶν ζώων ξηρότερα τοῖς κρέασιν, ὥσπερ ὄρνιθές τε πολλαὶ, καὶ τῶν ἰχθύων οὐκ ὀλίγοι, τοῦτ' ἀπὸ πέφυκε γίνεσθαι αὐθις τὸ πρὸς τὸ ἄρρεν ὁμιλίας. ἐνδεῖ γοιῶν ὅμως καὶ τούτοις τι πρὸς τὸ τέλειον, εἰ μὴ μεταλάβοι τὸ ἐξ ἐκείνου θερμότητος, ἢ μὴν ἀδύνατόν γε ὀπτιονῆσαι τοιοῦτον κρᾶσιν ζώου σώματος ὡς γενῆσαι ἀτέλεον ζῶον, αὖθις τὸ πρὸς ἕτερον ὁμιλίας. ζῶον μὴν τοι γε τέλειον ἐν αὐτῇ κυῆσαι χαλεπὸν ὄντως ἐστὶ, καὶ ἴσως ἀδύνατον. ἐν πολλῷ γὰρ χρόνῳ δεῖ τρέφεσθαι τοιοῦτο κύημα. τοῦτο δ' οὐκ ἐγχωρεῖ γενέσθαι χωρὶς τοῦ περιττωματικὸν εἶναι τὸ θῆλυ. περιττωματικὸν δ' οὐκ ἂν εἴη, χωρὶς τοῦ ψυχρότερόν τε καὶ ὑγρότερον ἰκμαδος ὑπάρχειν τῇ κράσει.

A Verùm haud ſcio quomodo id eueniat, vt errore ſeductus idem ipſe circa plantas generationis principia non eſſe diſcreta tradat, ſed ambo in ipſis eſſe, tum materiæ, tum facultatis. Ariſtoteles verò etiam magis adhuc in quibuſdam animalibus viſa eſſe ait omnia prægnantia, & nihil in ipſis diſcretum aut ſegregatum exiſtere, ſed vniri. Quare huius rei gratia non expectant externum accuſatorem, ſed ipſi ſeipſos deiiciunt ab Adraſtia victi. Nos porrò id in quo dubij hærent in priore libro iam ſolutum eſſe dicimus. Primùm etenim neque appetiuerit coitum fœmina, ſi non habeat teſtes & ſemen, atque hoc non ex rationibus probabilibus, quibus illi vtuntur, ſed ſcientificis & demonſtratiuis aſſerentes, fidem omnibus faciemus. Suffecerit autem vel ſolas teſtium exectiones exponere ac proferre quas apud multos populos in fœminis ſuibus faciunt. Apparent enim hæ non ampliùs ſeipſas verribus ſubiicere velut antea, ſed omnis venerei complexus oblitæ eſſe. Oſtendam autem tibi ordine etiam alium non leuem muliebris ſeminis vſum. Si enim diſſectione volueris membranam allantoidem appellatam inſpicere, ſeminariis vaſis appenſam, quam etiam ex muliebri ſemine generari dicebamus; videbis ſanè ſtatim in ipſis diſſectionibus, non poſſe maſculo ſemini omnes vteri partes oblini, è directo enim eiaculatum per vteri collum ad fundum eſque vicinas partes fertur, ad latera verò vſque ad cornua diuertere id non poteſt, & hunc igitur non paruum vſum generando fœtui exhibet muliebre ſemen, quin & velut proprium ac familiare alimentum maſculo ſemini exiſtit, nempe humidius & frigidius exiſtens, quum illud craſſius ſit & calidius. Ne igitur impoſſibile eſſe dicamus, fœminam vtraque excrementa coaceruare. Apparet enim quòd ipſa coaceruet, & rectè vtique vt poſſibile aſſeritur, quòd manifeſtè exiſtere videtur: non enim impoſſibile eſt hoc quod manifeſtè exiſtit: verùm ratio quæ ipſum calumniatur, minimè probabilis eſt, vtpote contraria his quæ euidenter apparent. Ne igitur fruſtra generatum eſſe ſemen muliebre dicamus: meliùs enim erat ipſos modicè caſtigato ſermone dicere, Impoſſibile eſſe fœminam & ſanguineum habere excrementum, & ſemen fœcundum, ipſis enim ob temperamenti frigiditatem ſanguis ſuperuacaneus coaceruatur, forti autem calore opus eſt ad generationem ſeminis exactè elaborati & percocti, & humidior quidem eſt fœmina ac frigidior: calidior autem & ſiccior maſculus. Meritò igitur alteri quidem deeſt quid ad exactam ſeminis percoctionem: alteri verò impoſſibile eſt ſanguineum excrementum habere, præ calore & ſiccitate idipſum totum reſiccante. Ob id igitur & animalia quæ ſicciore temperamento prædita ſunt, velut plurimæ gallinæ, & ex piſcibus non pauci, oua generare ſolent, citra maſculi conuerſationem, deeſt tamen etiam his quippiam ad perfectionem, ſi non aſſumant ex illo calorem. Non tamen impoſſibile eſt animo concipere tale temperamentum animalis corporis, vt imperfectum animal generet abſque alterius commixtione, animal tamen perfectum in ſeipſo concipere, verè difficile eſt, & fortaſſis impoſſibile. Per multum enim tēpus eiuſmodi conceptum fœtum nutriri oportet, hoc verò fieri non poteſt citra hoc vt fœmina excrementis redundet. Excrementis autem redundare non poterit citra hoc, vt temperamento multùm frigidior & humidior exiſtat.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 228 sur 276

sed si talis fuerit, neque memorabilem seminis copiam, neque semen ipsum viscosum, neque calidum, neque crassum generare potest, quare neque fœcundum. Demonstratum est enim in superiore sermone, quòd tale esse oporteat fœcundum semen, vt statim simul vt effusum est, substantia ipsius partim in membranam abeat, partim in vas distendatur, partim verò formet. Ob hanc rem igitur necessaria ostensa est fœminæ humiditas & frigiditas, in his animalibus in quibus natura simile animal ei quod in vtero gestat, effingit. Quod enim in plantis est terra, hoc talibus est ipsa mater alimentum irrigans vsque quò totum animal perfectè fuerit absolutum. Causa verò horum est alimenti differentia. plantis enim humor ex terra alimentum est, animalibus verò fructus, herbæ, lac, & aliorum animalium carnes, quemadmodum etiam semini plantarum humor ex terra sufficiens est, semini verò animalium, quando neq; comedere adhuc, neque bibere conceptus fœtus potest, materia in venis matris insitum alimentum existit. Oportebat igitur ipsum matri copulari ac coalescere quemadmodũ plantæ semen ipsi terræ.

A Τοιοῦτο δ' ὄν, οὔτ' ἀξιόλογον τῷ πλήθει ὃ σπέρμα γυναῖ, οὔτε γλίσχρον, οὔτε θερμόν, οὔτε παχὺ δυνατὸν ἔστιν, ὡς ὁ σὸς δὲ γόνιμον. ἐδήλωσε γὰρ ὁ πρόσθεν λόγος, ὡς τοιοῦτο εἶναι χρὴ τὸ γόνιμον, ὡς ὑγρὸν ἅμα τῷ καταλειφθῆναι, τὸ μὲν ὑμῶδες τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸ δὲ εἰς ἄκρον ἀπτεινέσθαι. τὸ δὲ πλάτος πρόσκειται. δέδεικται τοίνυν ἀναγκαία τῷ θήλεος ἡ ὑγρότης τε καὶ ἡ ψυχρότης, ἐν οἷς ζώοις ἡ φύσις ὅμοιον τῷ κυοῦντι τὸ κτᾶται μήτρας ἀφαπλάττῃ ζῷον. ὥσπερ γὰρ τοῖς φυτοῖς γῆ, τοῦτο τοιούτοις ἡ μήτηρ ἐστί, ἔφυδρον ἐπῆρδουσα, μέχρι γὰρ οὗ ὅλον ἐκφανὲν τέλεον τὸ ζῶον. αἰτία δὲ τούτων ἡ τῆς ἔφυδρος ἐστὶ διαφορά. τοῖς μὲν γὰρ φυτοῖς ὁ ἐκ τῆς γῆς χυμὸς ἡ ἔφυδρος, τοῖς ζώοις δὲ κρέπει, πόαι, ἢ γάλακτες, καὶ ζώων ἑτέρων σάρκες, ὥσπερ καὶ τῷ σπέρματι τῷ μὲν τῶν φυτῶν ὁ ἐκ τῆς γῆς χυμὸς αὐταρκης. τῷ δὲ τῶν ζώων ἐπειδὴ μήτε ἐσθίειν ἤδη, μήτε πίνειν ἐστὶν ὃ κύημα δυνατὸν ἡ τῆς μήτρας ἐν ταῖς φλεψὶν ὕλη ἔφυδρος συμφυτος. ἐλέχθω οὖν αὖθις σύναφθῆναι τῇ μητρὶ καθάπερ ὃ τῶν φυτῶν σπέρμα τῇ γῇ.

CAPVT V.

De Triplici similitudine in fœtibus, speciei siue generis, formæ, & sexus maris siue fœminæ; ac de singulorum causis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

C Περὶ τριῶν ὁμοιοτήτων χρὴ κυήσαλα, τῶν εἴδους ἢ γλώσσης· καὶ τῆς μορφῆς, καὶ τῶν ἄρρενος ἢ θήλεος· καὶ πρῶτον τὴν ἑκάστου αἰτίαν.

CÆterùm non parua dubitatio excipit hunc sermonem, de similitudine partium natorum ad parentes. Si enim seminis dominatu similitudinem fieri contingit, omnes partes alteri parentum similes generabuntur, cuiuscunque tandem semen prædominabitur, id tamen fieri non apparet. Equidem si possibile est aliquas partes à seminis masculi motu vim obtinere, aliquas verò à muliebris, non ampliùs similariũ partium esse videbitur semen, attamen videtur magis omni alio tale esse. Atq; hoc erat quod nos in cõmuni cõfitebamur cum Aristotele & Athenæo, qui ex sanguinis coctione ipsius generationẽ constituũt nõ ex omniũ animalis partium eliquatione. Si tamen etiã similarium partium existat, & misceatur in vtero muliebre semẽ virili: possibile est ipsa circa fœtus effingendos inuicem prædominari iuxta diuersas partes. quando sanè & ex membranis circa fœtum allantoidem tunicam appellatam ex solo muliebri semine generari, superiori sermone est demõstratum. Fieri autem potest etiamsi similarium partiũ sit tale semen id posse ex omni sui ipsius parte, omnes animalis partes efficere. Hac namque ratione semina ipsa differunt, quòd id quod primum elapsum est, aut crassius est, quod verò postea sequitur circa secundam aut tertiam eiaculationem, aut tenuius, aut frigidius, aut imbecillius, aut substãtiæ insiti spiritus minùs particeps. Quemadmodum etiam vice versa, quod primùm imbecillius, aut frigidum, aut spirituosum existit. Contrarium verò ipsi id quod prodiit circa secundam, aut tertiam, aut quartam eiectionem. deinde sic in permixtione prædominatur in aliquibus quidem aliis partibus semen masculum, in aliquibus verò fœmineum. vbicunque verò dominetur, ea pars dominanti assimilatur, etenim in omni parte materiæ opifex simul adest. Neque separatum est seorsim quidem mouens, & seorsim quod mouetur: sed seipsum mouet & concinnat semen, & sanè etiam augescit, vt antea dicebatur alimentum ex vterum gestante trahens,

Αρρεια δ' οὐ μικρὰ διαδέχεται αὐτῶν τὸν λόγον ὑπὲρ τῆς κτήσεως τὰ μόρια τῶν ὀχρόνων πρὸς τοὺς γεννήσαντας ὁμοιότητος. εἰ γὰρ δὴ κρατοῖεν σπέρμα συμβαίνει γίνεσθαι τὴν ὁμοιότητα, πάντα ὅμοια τὰ μόρια γεννήσεται θατέρῳ τῶν γονέων, οὗπερ ἂν ἐπικρατήσῃ τὸ σπέρμα. οὐ μὴν φαίνεταί γε συμβαῖνον οὕτω. καὶ μὴν ἔστιν ἐγχωρῆσαι καὶ τῶν μορίων ἕκαστα τῆς τῶ ἄρρενος ἐπικρατησάσης κινήσεως, ἕνια δ' ἀπὸ τῆς θήλεος, οὐκέτι ὁμοιομερὲς εἶ) δόξῃ τὸ σπέρμα, καίτοι γε δοκεῖ πάντως μᾶλλον εἶ) τοιοῦτο. καὶ ἰῶ ἡμῖν ὁμολόγημα κοινὸν τοῦτο πρὸς Αριστοτέλη καὶ Αθηναῖον, ἐκ τῆς τῶ αἵματος πέψεως τὴν θρέψιν αὐτῷ λαμένους, οὐκ ἐκ τῆ ἀπάντων τῶν τῶ ζώου μορίων ἀποτήξεως, εἰ μήτι καὶ ὁμοιομερὲς ἔστω ἀρχῇ, καὶ μιγνύηται κτὶ τὴν γαστέρα τὸ θῆλυ σπέρμα τῷ ἄρρενι, δυνατὸν ἐστὶ κτᾶσθαι τὰς τῶν ἐμβρύων διαπλάσεις ἐπικρατεῖν ἀλλήλων αὐτὰ, κτὶ διαφέροντα μόρια. ὅπου γε καὶ τῶν ὑμένων, τῶν πρόσθεν ὁ ἔμβρυον ὁ πρόσθεν λόγος ἐδείκνυεν ἐκ τῆ τῆ θηλείας μήνης σπέρματος γίνεσθαι τὸν ἀλλαντοειδῆ κιτῶνα. ἐγχωρῆ δὲ καὶ ὁμοιομερὲς ἢ τὸ σπέρμα τοιοῦτο, οἷ οἷς ἀπάντων ἑαυτῷ μορίου δημιουργεῖν ἀπάντα τῆ ζώου μέρη. ζωὴν γοῦν οὕτω διαφέρει· τὸ μὲν πρῶτον ἐκπεσὸν, ἤτοι παχύτερόν ἐστι, τὸ δ' ἐπ' αὐτῷ κτὶ τὸ δεύτερον ἢ τρίτον ὀξαχυτισμὸν, ἤτοι λεπτότερον, ἢ ψυχρότερον, ἢ ἀσθενέστερον, ἢ τῆς τῶ συμφύτου πνεύματος οὐσίας ἐλαττονος μετέχον, ὥσπερ γε τὰ ἐναντία· τὸ μὲν πρῶτον ἀτονώτερον, ἢ ψυχρὸν, ἢ πνεύματῶδες ἐναρχῆν. ἐναντίον δ' αὐτῷ τὸ κτὶ τὸν δεύτερον, ἢ τρίτον, ἢ τεταρτίαν ἐκπτωσιν, εἶθ' οὕτως ἐν τῇ μίξῃ κρατεῖ, ἐν ἄλλοις μὲν ἴσον μορίοις τὸ τῶ ἄρρενος, ἐν ἄλλοις δὲ τὸ τῆ θηλείας. ὅπου δ' ἂν κρατήσῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο συνεξομοιοῦται τῷ κρατοῦντι συνυπάρχῃ γὰρ ἐν ἅπασι μορίοις τῆ ὕλης ὁ δημιουργὸς, οὐκ ἀποκέκριται δὲ χωρὶς ἰδία μὲν τὸ κινοῦν, ἰδία δὲ τὸ κινούμενον, ἀλλ' ἑαυτὸ κινῇ τὸ ῥυθμίζῃ τὸ σπέρμα, τὸ δὴ τὸ αὐξανῇ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἐλέγετο τῷ ἕψοντι ἕλκον ἐκ τῆ κυούσης.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 229 sur 276

Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν ἑκατέρων τῶν γονέων ὁμοιοῦσθαι τὰ ἔγ- A
γονα κατ' ἀμφέρεσπα μόρια. ἆρ' οὖν οὕτω καὶ περὶ τῶν γυνη-
ικείων μορίων καὶ ταύτην ἡμῖν αἰτίαν θήσεται, τὸ μὲν ἄρρεν
αὐτῶν γίνεσθαι, θῆλυ δὲ; καὶ τὸ ταῖς πρώτοις σώμασι ἀμφο-
φέρειν τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος, οὐκ ἐν ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ
καὶ κατὰ σύμπαντα τὸν ζώων γένη; καὶ γὰρ ἂν ἀπὸ τοῦ θεά-
σασθαι μόνος τῶν ἐμῶν, διαγινώσκω τὸ ἄρρεν αὖθις τοῦ καθα-
σκέπασθαι τὰ γυναικεῖα μόρια, καὶ λέοντα γε ὁμοίως ὄντι
γνωρίζειν τε καὶ διακρίνειν λεαίνης, ἀλεκτρυόνα τῆς ἀλεκ-
τορίδος, αἰγός τε θηλείας τράγον, καὶ πρόσθου κριόν. οὕτω
δὲ καὶ ἄνδρα διακρίνομεν γυναικός, οὐκ ἀποδύσαντες B
πρόσθεν, ἵν' ὑπισκεψώμεθα τὴν διαφορὰν τῶν μορίων,
ἀλλ' ἡμφιεσμένους θεασάμενοι. τό τε γὰρ ὅλον σῶμα διαλα-
μβάνουσι, καὶ τῶν ὑστέρων ὀνομαζομένων μορίων. τὰ μὲν οὐδ'
ὅλως ὄντι τοῖς θήλεσι. τὰ δὲ οὐ τοιαῦτα. θῆλυ γοῦν καὶ λό-
φοι, καὶ πλῆκτρα, καὶ χαυλιόδοντες, ἀρρένων ζώων μόρια.
τοῖς δὲ ἐλάφοις καὶ τὰ κέρατα πολλά, καὶ κατὰ τοῦτο τῶν ἀρ-
ρένων θήλεα ἀπολείπεται. διαλλάττει δὲ καὶ τὰ μὲν εἰς
μαλώτερα, τὰ δὲ λασιώτερα, καὶ τὰ μὲν μαλακότριχα καὶ
πλατύτριχα, τὰ δὲ δύρυτερα, καὶ ἄλλαις πολλαῖς διαφοραῖς,
ὡς οὐκ ἂν ἀπὸ ἑνὸς δόξειεν ὁ φυσικὸς Στρατόνικος ὑπει- C
ληφέναι, τὸ μὲν ἄρρεν γίνεσθαι ζῷον, ὑπὸ κρατείας γονῆς ἀρ-
ρένος, τὸ δὲ θῆλυ, θηλείας. οὕτω μὲν γε καὶ φλεγμαῖς καὶ σκιρρώσεσιν
εἴθεται διαφέρειν αὐτὰ καθάπερ γε τοῖς γυναικείοις μορίοις,
ἀπείρως ἔχων ἀνατομῆς ἀκριβοῦς. οὐ γὰρ ὁ ἀριθμὸς μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἡ διάπλασις αὐτὴ καὶ ἡ θέσις ἁπάσας ταύτας σκοπη-
σίας ὄντι καὶ ταῖς φλεγμαῖς καθ' ὅλον τὸ σῶμα τῶν ἀρρένων τε καὶ
θηλέων ζώων, ἀλλὰ ταύτῃ μὲν ἡμάρτηται πάμπολυ. τὸ δὴ οἰη-
θῆναι τὸ μὲν ἄρρεν ζῷον ὅταν ὑπερκρατήσῃ τὸ τῆς ἄρρενος
σπέρμα, τὸ δὲ θῆλυ κατὰ τὴν τῆς θηλείας ὑπερκράτησιν γίνεσθαι
πιθανὸν ἱκανῶς ὄντι. μαίνεται δὲ αὖπερ τὸ καὶ τὰ θήλεα πολλά- D
κις ὁμοιοῦσθαι γίνεσθαι τῷ πατρὶ, καὶ τῶν ἀρρένων οὐκ ὀλίγα
τῇ μητρί. βέλτιον οὖν ἴσως ὄντι οὐχ ἁπλῶς ὑπερκρατεῖα τῶν
σπερμάτων γίνεσθαι φαῦναι τὸ θῆλυ καὶ ἄρρεν, ἀλλὰ κατὰ διαφέρειν
διαφέρεσπα μόρια. μάχεται δὲ ὡς εἴρηται καὶ τοῦτο, τὸ μὴ μόνον τὰ
γυναικεῖα μόρια διαφαλλάττειν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα.
δεήσει γὰρ οἶμαι ζητῆσαι τὴν αἰτίαν ἥτις ποτ' ὄντι διὰ τοῦτο ἄρρεν
μὲν ἐνίοτε τὸ παιδίον γίνεσθαι, ὁμοιότατον δὲ τῇ μητρί. κατὰ μὲν
οὖν τὸν ἔμπροσθεν λόγον ὁμοιότητες φαίνονται δύο αἱ τοῖς ἐγ-
γόνοις πρὸς τοὺς γονέας προσοῦσαι. πρώτη μὲν ἡ κατὰ τὸ εἶδος τῆς ὅλης οὐσίας
εἴδος, ὅταν ἀνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου καὶ ἵππος ἐξ ἵππου γίνη- E
ται, καὶ ταύτης τὸ πλέον ἡ μήτηρ φαίνεται παρέχουσα. ἑτέρα δὴ
ἡ κατὰ τοὺς εἴδεσι διαφορὰς, ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρωπον, καὶ ἵππου πρὸς ἵππον, ἐν αἷς τὸ ὑπερκρατῆσαν τῶν σπερ-
μάτων ἐδείκνυτο πλέον. ἄλλη δὴ εὕρηται νῦν ὁμοιότης τρί-
τη, παρὰ τὰς προειρημένας, ἡ ὡς ἄρρενος, πρὸς ἄρρεν, ἢ θήλεος,
πρὸς θῆλυ, περὶ ἧς προκείται σκοπεῖν, ὅπως γίνεται. οὔτε γὰρ ὅταν
ἐν τοῖς γυναικείοις μορίοις ὑπερκράτησις γίνῃ, διαφέρειν τὸ πάντη
παντὶ σώματι διαφέρειν ἄρρεν θήλεος, οὐδ' ὅταν πάντη κρα-
τήσῃ θάτερον σπέρμα. πολλὰ γὰρ τῶν ἀρρένων ὁμοιοῦται
τῇ μητρὶ, καὶ τῶν θηλέων τῷ πατρί. τίς οὖν ἄλλη παρὰ ταῦ- F
τας ἐστίν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ μία μόνη λείπεσθαι τὴν κρᾶσιν τῶν
δραστικῶν ποιοτήτων ἐπομένην, καλῶ δὴ οὕτως εἰώθασι θερμό-
τητα καὶ ψυχρότητα. σκεπτέον οὖν εἰ κατὰ τοὺς τούτων ὑπαλλα-
ξιν ἄρρεν καὶ θῆλυ γίνεσθαι δυνατόν. φαίνεται δὲ καὶ αὐτῶν τῶν
κυουμένων ἐπὶ τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος οὐ μόνον θερμότεροι, ἀλλὰ

A Nihil igitur mirum est vtrique parenti natos assimilari circa diuersas partes. Num igitur etiam sic de genitalibus partibus eandem causam ponemus, quòd partim masculæ fiunt, partim muliebres? & quòd masculus toto corpore à fœmina differt, nõ solùm inter homines, sed etiam vniuersa animaliũ genera? Etenim si quis è longinquo conspiciat taurum, statim cognoscit masculum, citra contuitum partium genitalium, & leonem similiter cognoscere licet ac discernere à leæna, gallum à gallina, hircum à capra, & ab ouicula arietem. Sic verò etiam virum discernimus à fœmina, non exutis vestibus antea quò partium differentiam inspiciamus, sed B indutos ac contectos à nobis visos. Nã & toto corpore inter se differunt, & ex partibus quæ posteræ appellãtur, quædã prorsus quidẽ fœminis non sũt, quædã verò nõ eiusmodi: barbæ namq; & cristæ, & calcaria, ac dentes exerti masculorũ animalium partes sunt. Ceruis verò etiã cornua multa, & iuxta has partes fœminæ maribus inferiores sunt. Differunt etiam ampliùs in hoc, quòd alia sunt pilis magis denudata, alia hirsutiora, alia molli pilo vestita, & latis coxendicibus prædita, alia amplo pectore, & multis aliis differentiis. vt non absurdè opinatus esse videri possit Stratonicus Physicus, masculum C animal ex masculæ genituræ dominio generari, muliebre ex muliebris. Sic tamẽ & venis & arteriis ipsa differre putat, quemadmodũ genitalibus partibus, expers nimirũ exactę disciplinę corporũ dissectionis. Nõ enim numerus solũ, sed & cõformatio, ac positura eadẽ est omnibus arteriis, ac venis per totũ tum masculorũ, tum muliebriũ animalium corpus. Verùm hac parte plurimùm aberrauit. cæterùm opinari masculũ animal, vbi masculũ semen præualuerit, & muliebre iuxta muliebris seminis dominiũ generari, satis probabile est, pugnat tamẽ cõtra hoc, quòd fœminæ fæpenumero patri similimæ gignãtur, & ex masculis nõ pauci matri. Præstat igitur fortassis non simpliciter dicere, ob semi- D num dominiũ totum tum marem, tum fœminã generari, sed circa diuersas partes. Pugnat autẽ, vt dictum est, aduersus hoc, quòd non solùm genitales partes ipsis diuersæ sint, sed etiã totum corpus. Oportebat igitur (opinor) inquirere quænã causa sit, ob quam puer aliquando quidẽ masculus gignitur, verũ matri simillimus. Iuxta superiùs igitur habitũ sermonẽ, duplices apparẽt esse similitudines natorum ad parentes: Prima quidẽ secundum speciem totius substantiæ, quum homo ex homine, & equus ex equo gignitur, & hãc sanè mater magis exhibere E apparet. Altera verò iuxta differẽtiam eorum quæ eadem specie existunt, hominis videlicet ad hominem, & equi ad equum. in quibus prædominans semen plus posse demonstratum est. Inuenta est autẽ nunc tertia similitudo præter priores, quæ est vt masculi ad masculum, aut fœminæ ad fœminam, de qua nunc videre propositum est, quomodo fiat. Neque enim quum in genitalibus partibus dominium contingit, ob id etiam toto corpore masculus à fœmina differt, neque quum penitus vicerit alterum semen, multi enim masculi matri similes fiunt, & fœminæ patri. Quæ est igitur alia præter has F causa? Mihi quidem vna sola reliqua esse videtur consequens ad temperamentum qualitatum actiuarum, sic verò calorem & frigus appellare solemus. Considerandum igitur an iuxta harum permutationem masculus & fœmina generari potest. Apparet autem & inter ipsos fœtus adhuc, masculus fœmina non solùm calidior, sed

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 230 sur 276

& ficcior ſtatim à principio eſſe. cuius rei gratia etiam maſculum, omnes quibus hę res curæ fuerũt, non ſolùm Hippocrates, breuiori tempore effingi ac formari dicunt, fœminam verò longiori, atque hoc ſic haberetum in abortibus, tum in prægnantiũ animalium diſſectionibus apparet. Vtrum igitur ipſorum humidius & frigidius eſſe putandum eſt? num quod ſtatim ſingularũ partium ſpeciẽ profert & oſtendit, ſeorſum quidem oſſis, ſeorſum etiam nerui, ſingulatim etiã arteriæ & venæ ſingularúmque aliarũ partium? an quòd ad plurimum tempus ſeminiforme & ſanguineum apparet? aut manifeſtũ eſt hoc antea quòd calido & ſicco citiùs oſſa dureſcunt, citiúſq; nerui extenduntur, & citiùs venæ ac arteriæ in fiſtulæ modum cauãtur, atq; aliæ omnes partes conformantur? Quemadmodum enim lutũ liquidum nullam figuram nullámq; effigiem ſuſcipit, moderatè verò durum ſuſcipit: Sic & primus ac recens fœtus ſimilis eſt recens coagulato lacti, & quemadmodum hoc nullus eorum qui caſeos cogere ac efficere ſolent, effingere aggreditur priùs, quàm moderatè ſit congelatum, eodem modo neque natura animal. Neq; enim etiã ſi aggrederentur ampliùs quicquam efficerent, materia nondum compagem habente, ſed ſine fulcro ac tremula adhuc diffluente. Neque enim figulus lutum aut cerã liquidã effingere tentat priùs, quàm moderatã habeant firmitatem. Ob id ſanè etiã ficcias eſt quod citiùs accipit formã. Amplas autem arterias, & venas, & thoracem & (vt ſimpliciter dicã) omnes partium cauitates habet quod inflatũ eſt, quum etiam hoc multò magis ſpiritus multus calidus operari ſoleat. Itaq; & arterias maiores & fortiùs pulſantes habet, ac totũ corpus robuſtũ ac vegetũ ad motus. Talia autẽ omnia non ſolùm in iam editis, ſed etiã in his quæ adhuc in vtero geſtantur, ſigna ſunt caloris prædominantis. Et ob id etiam in dextro vtero maſculi geſtari videntur, & rarò admodum viſa eſt fœmina in hoc vtero, quemadmodum rarò etiã in ſiniſtro vtero maſculus. Sic verò etiam teſticulorum corpulentior dexter exiſtit, & priùs quidem tempore pubertatis inflatus, generatores maſculorum facit, gracilior verò & poſteriùs tumeſcere incipiens fœminarum genitores oſtendet. Dictum porrò de his vberiùs in quinto diſſectionis Hippocratis, illius enim ſunt hæc inuenta. Nunc autem tantùm ex ipſis ſumere ſatis erit, quòd ſiquidem dextræ partes ſiniſtris ſunt calidiores, quemadmodum certè ſunt, fuerit vtique hoc ſignum fœminâ maſculum calidiorem eſſe. Demonſtratum eſt autem & ficciorem, eſt enim calidior & ſiccior. Verùm quòd ſit talis omnes confitentur, qui modo aliquid de temperamentis prodiderunt, quin & quòd ad huiuſmodi temperamentum robur actionum conſequatur, itidem confeſſum eſt. Quapropter verò fœtus eiuſmodi temperamento præditus teſticulos extra pendentes habeat, & iuxta ipſos pudendum prælongum, & vterum ex nulla parte. contrà verò humidior ſimúlque frigidior teſticulos intùs habeat, itémque vteros, itidémque intrinſecus totum pudendum in præſenti ſermone conſiderare propoſitum eſt. Videor autem mihi videre, aliquid ex his quæ in diſſectione apparent, incitabulum nobis fore ad inueniendum ea quæ quæruntur. eſt autem hoc ipſum proportio genitalium membrorum tum in maſculo, tum in muliebri animali. Si quis enim geminæ naturæ vterum eſſe animo concipiat, ita vt tum extra peritonæum elabatur, tum ſit inuertatur, &

A καὶ ξηρότερον διάθεσιν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξαν, οἷ αὐτίκα δὲ μὴ ἄρρεν ἅπαντες οἷς τούτων ἐμέλησεν, οὐχ Ἱπποκράτης μόνον, ἐλάττονι χρόνῳ διαπλάττεσθαι καὶ μορφοῦσθαι φασι, δὲ δηλον, πλείονι. φαίνεται γὰρ οὕτως ἔν τε τοῖς ἐκτρώσεσι καὶ τοῖς τῶν κυοιώτων ζώων ἀνατομαῖς. πότερον οὖν αὐτῶν ἡγητέον ὑγρότερόν γε εἶ καὶ ψυχρότερον; ἅμα γε δὴ τὰ χέως μὲν ἑκάστου τῶν μορίων ἐμφαίνον πῶ ἰδίαν, ἰδία μὲν ὀστοῦ, ἰδία δὲ νεύρου, ἰδία καὶ ἀρτηρίας καὶ φλεβὸς, ἑκάστου τε τῶν ἄλλων; ἢ δὲ μέχρι πλείστου γοιοῦδές τε καὶ αἱματῶδες φαινόμενον; ἢ τοῦτο γε πρόδηλον, ὡς τῷ θερμῷ καὶ ξηρῷ B δῆτον μᾶλλον ὀστοῦν πήγνυται, δῆτον δ' ἐκτείνεται τὰ νεῦρα, δῆτον δὲ αἱ φλέβες καὶ ἀρτηρίαι συνίστανται, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διαπλάττεται μόρια. καθάπερ γὰρ ὁ μὲν ὑγρὸς πηλὸς οὐκ ὀπτιδέχεται τύπον, οὐδὲ διάπλασιν οὐδεμίαν, ὁ δὲ μετρίως σκληρὸς ὀπτιδέχεται, οὕτω καὶ ὁ πρῶτον καινὸς καὶ διαπλήσιον ὢν ὄστρι ἀρτι πηγνυμένῳ γάλακτι, καὶ ὥσπερ τοῦτο διαπλάττειν οὐδεὶς ὁπτιχρῆ τῶν τυροποιῶν, πρὶν μετρίως παγῆναι, κἀ τὸν αὐτὸν ἔσπον οὐδὲ ἡ φύσις ὁ ζῶον. οὐδὲ γὰρ εἰ ὁπτιχρεοῦσι πλέον ἂν αὐτῆς τι γίνοιτο, μηδέπω τῆς ὕλης ἕδραν ἐχούσης, ἀλλὰ ἀσπερὲκτου τε καὶ διαῤῥεούσης. οὐδὲ γὰρ ὁ πλάσης ὁπτιχρῆ πηλὸν ἢ κηρὸν C ὑγρὸν διαπλάττειν, πρὶν μετρίαν λαβεῖν πῆξιν. ξηρότερον μὲν δὴ διαφ. τοῦτο δῆτον μορφούμενον, ὑρείας δὲ ἀρτηρίας καὶ φλέβας καὶ ὑμένα, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἁπάσας τῶν μορίων τὰς κοιλότητας ἴσχ ὁ διαφυσώμενον, ἐπεὶ μᾶλλον ἐργάζεσθαί πι τοῦτο πέφυκε πολὺ πνεῦμα θερμόν. τοῦτό τοι καὶ ἀρτηρίας μείζονάς τε καὶ ἰσχυροτέρους ἔχει σφυζούσας, καὶ ὅλον τὸ σῶμα σφυτονόν τε καὶ ἔτοιμον εἰς τὰς κινήσεις. τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπικυηθέντων μόνον, ἀλλὰ καὶ κυουμένων ἔτι θερμοῦ κρατοιοῦντος τὰ ἀπόκρισις ὄστι γνωρίσματα. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ μήτρᾳ φαίνεσθαι κυούμενα D τὰ ἄῤῥενα, καὶ σπανίως ὤφθη ποτὲ δηλυ καὶ ταύτην τὴν μήτραν, ὥσπερ γε καὶ τὴν ἀριστερὰν ἄῤῥεν. οὕτω δὲ καὶ τῶν ὄρχεων διαφέρεσθαι μὲν ὁ δεξιὸς σπερματικός, καὶ ποιῶντος μὲν ἐν τῷ παχεῖ διαφυσηθεὶς ἀῤῥενογόνους ποιεῖ. ἀδρώτερος δὲ καὶ ὕστερον ἀρξάμενος ἐξαίρεσθαι, θηλυγόνους. εἴρηται δ' ὑπὲρ τούτων ὅτι πλέον ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς. ἐκείνου γάρ ὄστι εὑρήματα· νῦν δ' ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτο ἐξ αὐτῶν λαβεῖν, ὡς εἴπερ ὄστι τὰ δεξιὰ μόρια θερμότερα τῶν ἀριστερῶν ὥσπερ E ὄστιν, εἴη ἂν τοῦτο γνώρισμα τὸ θερμότερον εἶ ὂ ἄῤῥεν, τ θηλείας. ἐδείχθη δὲ ἡ ξηρότερον, θερμότερον γάρ ὄστι ἡ ξηρότερον, ἀλλ' ὅτι μὲν ὄστι τοιοῦτο πάντες ὁμολογοῦσιν ὅσοι τι περὶ κράσεων ἐπραγματεύσαντο, καὶ ὡς ἔπεται γε τῇ τοιαύτῃ κράσει ῥώμη τῶν ἐνεργειῶν ὁμολόγηται καὶ τοῦτο. ἔστι δὲ ὃ μὲν τοιοῦτο τῇ κράσει κίνημα τοὺς ὄρχεις οὑτοὺς ἔχ κρεμαμένους, καὶ κατ' αὐτὸν ὃ αἰδοῖον προσμηκες, καὶ μήτραν οὐδαμόθεν. τὸ δ' ὑγρότερόν τε ἅμα καὶ ψυχρότερον, ἔνδον μὲν τοὺς ὄρχεις καὶ τὰς μήτρας, ἔνδον δὲ καὶ ἁπλῶς σύμπαν τὸ αἰδοῖον, ἐν τῷ παρόντι λόγῳ προσῆκεν σκοπεῖσθαι. δοκῶ δέ μοί τι τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων, ἁρμητήριον ἡμῖν γενέσθαι τῆς τῶν ζητουμένων εὑρέσεως. ἔστι δὲ F τοῦτο τῶν γυναικείων μορίων ἀναλογία, καθ' ἃ τε τὸ ἄῤῥεν ζῶον, καὶ τὸ θῆλυ. διφυῆ γὰρ ὑπάρχουσάν τινα μήτραν τῶν γυναικῶν, εἴ τις ὑπονοήσει δύο ταῦτα πάρχουσαν, ἅμα τε προσαπολωσόμενος ἔξω τῆς προσηκούσης καὶ οὕτως σκεπτομένῳ,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 231 sur 276

καὶ ὅσα μὲν ἐστὶν ἔξωθεν αὐτῆς νῦν ἔνδοθεν γενέσθαι. τὰ δ' ἔνδον ὑπάρχοντα νῦν ἔξοθεν φανεσθαι, γενήσεται αὐ οὕτω τοὺς ὄρχεις ἐν ὀργέῳ τῷ μὲν ἢ μήτρας κύτος ὀφείλου γενηθέντος, τῷ περιτοναίῳ δὲ ἐρυθροειδεῖς. αὐτῶν δὲ τῶν ὄρχεων οὐκ ἔξωθεν ὥσπερ νῦν εἰσι τῶν μητρῶν, ἀλλ' ἔσωθεν γενομένων. καὶ γὰρ ὁ κρεμαστὴρ ὀνομαζόμενος, ἔστι δ' ἑκατέρωθεν εἷς ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς λαγόνας ἀποφυομένων μυῶν, ὡσαύτως φαίνεται καθήκων εἰς τὴν μήτραν κατὰ γε τὰ τῶν περιτοναίου μέρη. ἔτι δ' αὖθις ἔστιν ὅτι τῶν ἀρρένων ὁδὸς γινομένη ταῖς μὲν ἀρτηρίαις καὶ φλεψὶν ἄνωθεν κάτω, τοῖς σπερματικοῖς δ' ἀγγείοις κάτωθεν ἄνω. ταῖς γενέσεσι δ' ἐντὸς τοῦ περιτοναίου τοῦτο κεῖσθον ἀπὸ τῶν μυῶν ἀρτημα τοῖς τῆς μήτρας ἀμφιπέπτεται κατ' ἑκάτερον μέρος ἀριστερόν τε καὶ δεξιόν, ὥστε καὶ ταύτα ἀναλόγως ἔχει τοῖς ὅτι τῶν ἀρρένων χρεμαστῆρσιν. ὁ δὲ δὴ πρόχνλος τῶν ὑστερῶν ἔνδον καὶ οὗτος κεῖσθον ὅτι τῶν γενέσεων, σκῶλος ἐστὶν ὅτι τῶν ἀρρένων αὖθ' ὃ ἀνδρῶν αἰδοῖον ἀπηρτισμένον. ἢ δὲ τούτων πόσθη ὃ γυναικεῖόν ἐστιν αἰδοῖον ὅτι τῶν γενέσεων. ὅτι-περ γὰρ ὥσπερ τῆς τοῦ στόματος τῶν ὑστερῶν ἐστιν, οὕτως ἡ πόσθη τῶν τῆς ἀρρένων ἐστὶν αἰδοίου δερματώδης ὑπόφυσις ἔνδον κοίλη, πλεῖον ὅσα πολλῷ μεῖζον ἐστιν ὅτι τῶν γενέσεων, ἢ ὅτι τῶν ἀρρένων. ἅπαντα οὖν φαίνεται ἔχοντα τὰ γεννητικὰ μόρια ταῦτα ὃ θῆλύ τε καὶ ἄρρεν ζῷον ἥτοι τὴν ἴσην διαφέροντα, τὰ μὲν αὐτῶν σκῶλος ἐστὶ τῆς περιτοναίου, τὰ δὲ σκῶλος, ἢ τὰ μὲν μεγέθη, καθάπερ ὅτι πόσθης τε καὶ ὄρχεων αὐτίκα ἐλέγετο. καὶ γὰρ καὶ τὰ τρέφοντα τοὺς ὄρχεις ἀγγεῖα τῶν αὐτῶν ἀφορμᾶται φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, ὡσαύτως δὲ ἐκ τὰ κατὰ τὸν καυλὸν καὶ τὸν ὄρχεον ὅτι τῶν ἀρρένων, τοῖς τε πρόχνλόν τε τῶν ὑστερῶν καὶ ὃ γυναικεῖον αἰδοῖον· οὕτω δὲ καὶ τῶν τὰ μήτρας τρεφόντων ἀγγείων ἀνάλογον, αἱ ἔξοχαι τοῖς τῶν ὄρχεων τῶν ἀνδρῶν. οὐ μὴν ἐκ τῶν νεύρων ἀρχὴ διαφορᾶς ἑκατέρας ἐστὶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν αὐτῶν τοῦ νωτιαίου χωρίων ἐπ' ἀρρένων τε καὶ θηλέων ἀφορμᾶται. πρώτ' οὖν φαίνεται, τὰ στοιχοῦντα τὴν οὐσίαν τῶν γεννητικῶν μορίων ἑκατέρων τῶν ζώων ὑπάρχοντα, καὶ οὐδὲν ὅλως πλεονεκτῶν, μήτε ὃ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, μήτε ὃ ἄρρεν τοῦ θήλεος, ἀλλ' ἑνὶ μόνῳ διαφέροντα, τῷ τὰ μὲν ἔνδον ἔχει, τὰ δὲ σκῶλος· ὥστε εἰ νοήσεις ἐν τῇ τοῦ κυοῦ μόνου ζώου διάπλασι τὰ γεννητικὰ μόρια, τὴν μὲν πρώτην ὑποτύπωσιν σκῶλος λαμβάνοντα τοῦ περιτοναίου, μὴ ταῦτα δ' ἐκτὸς ἀνέχοντα τὴν ἀρρένος ζώου γένεσιν οὕτως αὖ μάθοις. ὅτι δ' οὐκ ἄλλως ἡ φύσις εἴωθε τὰ τοιαῦτα δημιουργεῖν τῶν μορίων, ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ἔνεστί σοι μαθεῖν· ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ φανομένου ὅτι τοῖς νεογνοῖς ζώοις, ὀδόντων μὲν ἐν τοῖς φατνίοις ἔτι κεκαλυμμένων σκῶλος, ὀφθαλμῶν δ' ὅτι τῶν πλείστων ἔτι κεκλεισμένων, ἔτ' ἐνίων γε μηδὲ διηρθρωμένων. ἀκριβῶς δ' ἐξῆς τὴν τούτων θέαν, τὰς ἀμβλώσεις ἐκ φυλάττων, ἔτι τε τὸ ὅτι τῶν κυοφορουμένων ζώων ἀνατομῆς, θύρεος αὖ τὰ τ' ἄλλα καὶ αὐτὰ τὰ γεννητικὰ μόρια τοιαύτην ἴσχοντα τὴν γένεσιν. ἀνδρὶ δὲ γεγυμνασμένῳ περὶ φύσιν, ἀρκεῖ καὶ ταῦτα λογίσασθαι μόνα τὰ νῦν λεχθησόμενα. χρῆται μὲν ὀργάνοις ἡ φύσις εἰς τὴν τῶν μορίων δημιουργίαν, καὶ μάλιστα τῶν ἐχόντων χειλίας ἀέρι τε καὶ πυρί. καὶ γὰρ θυρῶσαι, καὶ διαφυσῆσαι, καὶ παχῦναι, καὶ ξηρᾶναι, καὶ κατασκευάσαι τὰ σώματα τούτων ἔργον ἐστίν· εἰ δ' ἀναπνεύσειε τοῦτο σκῶλος, ἀπολείψει τὴν ὕλην. ὅσα τοίνυν τῶν εἰρημένων μορίων ἡ φύσις διαπλάττει τὸ σκῶλος ἀπασιν ὑποδιαφυῶν οἷον ἕρκος ὀχυρόν. ὅταν δ' ἐκτυπώσηται ὃ τῶν δημιουργουμένων εἶδος

quæcunque nũc quidem extra ipſum ſunt, interna fiant, & quæ intra ipſum nunc ſunt, forinſecus appareant. fuerint ſanè hoc modo teſticuli in ſcroto, nimirum vteri amplitudine in ſcrotum commutata, peritonæo verò in membranam rubicundam appellatam, atque ſic ſanè ipſi teſticuli non extra vterum, velut nunc ſunt videbuntur, ſed intra vterum recepti. Quin & qui cremaſter appellatur (eſt autem vtrinque vnus ex muſculis ilium exoriens) ſimiliter in vterum procedere apparet circa peritonæi foramina, eodem modo in maſculis quidem via exiſtens arteriis & venis ex ſupernis deorſum: vaſis verò ſeminatiis ex infernis ſurſum. in fœminis verò intra peritonæum ſita hæc appendix ex muſculo in vterum demittitur iuxta vtramque partem dextram & ſiniſtram, vt & hæ appendices eandem proportionem habeant cum cremaſteribus maſculorum. Collum porrò vterorum, quod & ipſum intùs in fœminis ſitum eſt, in maſculis eſt ipſum virile pudẽdum effectum, & extra locatum: præputium autem virile, muliebre eſt pudendum in fœminis. Quemadmodum enim hoc operculum eſt ſtomachi ipſorum vterorum ſic præputium pudendi virilis pelliculoſa excreſcentia eſt intùs caua, præterquam quòd multò maius id in fœminis quàm maſculis exiſtit. Omnia igitur genitalia mẽbra tum maſculum, tum muliebre animal eadem habere videtur, aut ſitu differentia, quòd altera intra peritonæum ſunt, altera extra, aut magnitudine, velut in præputio, & teſtibus nuper adeò dicebatur, quin & vaſa teſtes nutrientia ex iiſdem venis & arteriis procedunt. Eodem verò modo quæ ad penem, & ſcrotum in maribus tendunt, illis reſpondent quæ ad collum vteri & pudendum muliebre pertingunt. Eandem etiam habent proportionem principia vaſorum vterum nutrientiũ cum his quæ inſcroto ſunt virorum. Nec verò neruorum principium vtriſque diuerſum eſt, ſed ab iiſdem medullæ ſpinalis regionibus & in viris, & in fœminis procedit. Omnia igitur quæ genitales partes conſtituunt in vtriſque animalibus exiſtere apparet, & in nullo penitus fœminam à maſculo, aut maſculum à fœmina ſuperari, ſed vno ſolo differre, quòd alteræ partes intùs, alteræ foris exiſtũt. Quare ſi animo volutabis, quod in animalis, quod in vtero geſtatur, formatione, genitales partes primam delineationẽ & quaſi adumbrationem intra peritonæum accipiant, poſtea verò emergant: ſic vtique maſculi animalis generationem didiceris. Quòd verò natura eiuſmodi partes non aliter effingere ſoleat: ex multis indiciis condiſcere tibi licet. Ex vno quidem, & quod primum in recens editis animalibus apparet, dentibus nimirũ intra locellos ſuos adhuc occultatis, oculis verò in pleriſq; adhuc clauſis, in aliquibus verò neque articulatis. Exactũ autem horum ſpectaculum habebis abortus contẽplando. ampliùs verò & in prægnantium animaliũ diſſectionibus reperies tum alia, tum ipſa genitalia membra eiuſmodi generationem habere. Cæterùm viro circa naturam exercitato hæc ſola conſiderare ſatis erit quæ nũc dicentur. Natura organis vtitur ad partium opificium, & maximè earum quę cauitates habent, & aëre & igne. Nam & dilatare & inſufflare, & extendere, & ſiccare, & roborare corpora ipſorum opus eſt, ſi verò foràs expirarint, relinquent ipſam materiam. Circa vnamquamque igitur prædictatum partium natura omne extrinſecus lineamentum velut ſeptum munitum, effingit. Poſtquam verò opificij ſpeciem delineauit,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 232 sur 276

aceruato ſpiritus impetu vtens, ſimul & quod ef-
formatum eſt propellit, & quod continet ac am-
bit ſimul perrumpit. Si verò aliquando circa vl-
timum opus debilitetur, ipſum quod faciebat im-
perfectum derelinquit. quemadmodum profectò
circa totum talparum genus apparet, quibus linea-
menta quidem oculorũ intus expreſſa ſunt, verùm
foràs emergere non potuerunt, natura circa hoc
faciendum debili facta, vt propoſitum opus abſol-
uere nõ poſſet. Oſtenſum eſt autem ſufficienter ab
Ariſtotele, quòd ex animalibus quædam imperfe-
ctiora ſint & circa partes aliquas, & aliquãdo circa
totum corpus. Oculorum itaque (quando ſanè in
horum mentionẽ incidimus) in aliquibus animali-
bus adeo perfecta eſt & efficax natura, vt nihil ipſis
deſit ſtatim à partu: ſed mox ſimiliter vt animalia in
vigore exiſtentia cernãt, in aliquibus verò aperiũ-
tur palpebræ, & longo tempore opus habẽt ad cer-
tam & exactam actionem. Canes verò, cæcos catu-
los parere præ feſtinatione, etiam prouerbium iam
dicit. Verùm ſi quis exacta appellatione vti velit,
imperfectos potiùs quàm cæcos vocabit recẽs edi-
tos catulos, vtpote poſt pauciſſimos dies viſuros.
talpas autẽ reuera cæcas & eſſe & generari dicet.
his ipſis porrò adhuc ampliùs oculis priuata ſunt
plurima oſtreorum genera. vermibus verò quibuſ-
dam in totum oculi non inſunt, quibuſdam ipſum
ſolùm veſtigium ſatis obſcurũ. Quare natura velut
gradus quoſdam habere videtur. primum quidem
in quo parum quid à plantis abſceſſit, animal faciẽ-
do quod vnum ſenſum habeat, ipſum videlicet ta-
ctum, ſecundum verò, in quo etiam guſtũ apponit,
& tertium in quo olfactum, deinde quarto gradui
auditum addit, & quinto viſum, poſtea differentias
etiam ipſorum quas recenſui. Nihil igitur mirum
eſt, quemadmodum talpæ oculos habent qui intus
articulari & particulatim digeri ac componi cœpe-
runt, verũ natura ipſos extrà producere nõ potuit:
eodẽ modo & genitales partes muliebribus anima-
libus intus efformatas eſſe, & extrinſecus emergere
non potuiſſe propterea quòd tota natura ipſorum
debilior ſit & imperfectior, quemadmodum etiam
Ariſtoteles dixit. Verùm tanto ſanè muliebriũ ani-
malium natura perfectior eſt quàm talparũ, in quã-
tum talpæ nullo cæcitatis commodo fruuntur. Nõ
parum verò ad generis propagationem muliebre
animal confert: nam vt humidius & frigidius pro-
ductum, recremẽta ſecum connutriturũ erat ad ali-
mẽtum fœtibus ipſis idonea, & ſanè paucis capiti-
bus omnem ipſorũ naturam perſtringemus. Quum
primi & recentis fœtus compages liquidior fit &
frigidior: tũc & principium formationis ſeriùs ac-
cipit, & finem adeò tardum & debilẽ, vt hæ partes
foràs emergere non poſſint. & quum circa partes
quæ poſtremùm efformãtur naturã delaſſari ac de-
bilitari cõtigit, imbecilliores etiam aliis abſoluun-
tur. Demonſtratum autem nobis in aliis operibus
eſt, quodcunque ſuperuacaneum ſiue ex cõmodo
alimento ſiue non commodo ſit, à fortioribus par-
tibus ad debiliores propelli, ideóque muliebre ani-
mal quandoquidem imbecillius factum eſt, etiam
recrementis ſuperuacaneis redundat. Quãdo verò
omnium ipſius partium debiliſſimæ ſunt genitales,
ob id ſanè in has ſuperuacaneus ſanguis peruenit,
qui ſalubris quidẽ purgatio fit fœminis priùs quàm
concipiant; tempore verò geſtationis in vtero, ido-
nea materia in alimentum ipſis fœtibus exiſtit. Hæc
igitur à me dicta ſunt, & manifeſtum iam factum
eſt, in calidiore & ſicciore fœtus temperamento,

A ἀνθρωτέρα φορᾶς χρησαμένη τ πνεύματος, ἅμα μὲν ἔξω
ωεωθεῖ ὃ ἀμφιπλασθὲν, ἅμα δὲ ῥηγνύει ὃ ωεριέχον. εἰ
δ' ἀῤῥωστήσειέ ποτε ωερὶ ὃ τελευταῖον ἔργον ἀτελὲς ἐγ-
καταλείπει ὃ γινόμενον, ὥσωερ ἀμελὴς φαίνεται καθ' ὅλον
ὃ τῶν ἀσπαλάκων γένος, οἷς αἰδοτετύφωνται μὲν ἔνδον οἱ
ὀφθαλμοί. ωρὸς τοῦκτὸς δ' αὖ ἰσχὺν οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀῤ-
ῥώστου τ τοῦτο τῆς φύσεως αὐτῶν γενομένης, ὡς μὴ συν-
τελέσαι ὃ ἔργον ὃ ωροῄρητο. δεδεῖχται δὲ ἱκανῶς Ἀριστοτέ-
λει τῶν ζώων, τὰ μὲν ἀτελέστερα καθά τε μέρεα καὶ σύμ-
ωαν ἐνίοτε ὃ σῶμα. τῶν γοῦν ὀφθαλμῶν, ἐπειδὴ τούτων
B ἐμνήσθημεν ὅτι μὲν ἐνίων ζώων οὕτως ὄντι τελεός τε καὶ
δραστήριος ἡ φύσις, ὥστε εὐθὺς αὐτοῖς ἐνδεῖ γινώσκειν, ἀλλ'
ὑγιὲς ὁμοίως βλέπειν τοῖς ἀκμάζουσιν. ἐπ' ἐνίων δ' ἀνοί-
γονται τὰ βλέφαρα, καὶ χρόνου δεῖται μακροτέρου ωρὸς
τὴν τῆς ἐνεργείας ἀκρίβειαν. τὰ δὲ κυνάρια ἤδη που καὶ ἡ
ωροθυμία φησὶ τυφλὰ τίκτειν· ἐπεὶ ωανυδρὸς. ἀλλ' ἀκρι-
βῶς μὲν οὐ τις ὀνομάζων ἀτελῆ μᾶλλον, ὡς τυφλὰ κα-
λέσει τὰ νεογνὰ κυνίδια, μέλλοντα δ' ὀλιγίστων ἡμερῶν
ὄψεσθαι. τοὺς δ' ἀσπάλακας ὄντως τυφλοὺς εἶ τε καὶ γεν-
νᾶσθαι· τούτων δ' αὐτῶν ἔτι μᾶλλον, ὀφθαλμοὶ ἐστέρηνται
C τὰ πλῆθος τῶν ὀστρέων γένη. τῶν σκωλήκων δὲ ἔνια μὲν οὐδ'
ὅλως ἔνεισιν ὀφθαλμοί, ἔνια δ' αὖθ' μόνον ἴχνος ἀμυδρὸν,
ὡσθ' οἷς βαθμοῖς ἴνας ἡ φύσις ἔοικεν ἔχειν, ωρῶτον μὲν ἐν
ᾧ βραχύ τι τῆς φυτῆς ἀποκεχώρηκε ζῶον ποιήσασα, μίαν
ἔχον αἴσθησιν τὴν ἁφῆς, δεύτερον δὲ ἐν ᾧ καὶ γεύσει ωρο-
σθήσει, καὶ τρίτον ἐν ᾧ καὶ ὀσφρήσιν, εἶτα τετάρτῳ βαθμῷ
τὴν ἀκοὴν, καὶ πέμπτῳ τὴν ὄψιν, εἶτ' αὐτῶν, ἃς εἴρηκα
διαφορὰς. θεῖον οὖν θαυμαστόν ἐστιν, ὥσωερ οἱ ἀσπάλακες
ἔχουσι μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔνδον ἀρχομένους διαρθροῦ-
σθαι, ἔξω δ' αὖθις ἡ φύσις ωροαγαγεῖν οὐκ ἠδυνήθη. χῦ
D τ αὐτὸν ἔσωον καὶ τὰ θηλυκὰ τοῖς ἄλεσι τῶν ζώων, ἔνδον
μὲν διαπλασθῆναι καὶ ωρὸς τοῦκτὸς ἀναρεῖν μὴ δυνη-
θῆναι, διὰ ὃ τὴν φύσιν ὅλην αὐτὴν ἀῤῥωστοτέραν τε εἶ
καὶ ἀτελεστέραν, ὥσωερ καὶ Ἀριστοτέλης ἔλεγεν. ἀλλὰ τοσοῦ-
τόν γε τῆς τῶν ἀσπαλάκων φύσεως ἡ τῶν θηλέων ζώων ἐστὶ
τελεωτέρα, καθ' ὅσον οὐδενὸς ἀπολαύουσι χρη-
σοῦ τῆς τυφλότητος. οὐ σμικρὰ δὲ εἰς τὴν τῶν ἀγρίων διαφο-
δοκὴν συντελεῖ ὃ θῆλυ ζῶον, ἅτε γὰρ ὑγρότερόν τε καὶ ψυ-
χρότερον γινόμενον, ἐμελλε διαῤῥήγνυσθαι ωρὸς
ὄφιν τοῖς κυοφοροῦσι ὑπιπτώματα. καὶ δὴ καὶ κεφαλαίοις ὀλί-
γοις ἅπασαν αὐτῶν ἐπέλθωμεν τὴν φύσιν. ὅταν ἡ τῶν ωρώ-
του κυήματος σύστασις ὑγροτέρα γίνηται καὶ ψυχροτέρα,
τήν τε ἀρχὴν τῆς μορφώσεως ὀψιαίτερον ἴσχῃ, καὶ τὴν τε-
λευτὴν οὕτω βραδεῖάν τε καὶ ἄῤῥωστον, ὡς μὴ δυνηθῆναι
ωρὸς τοῦκτὸς ἀναρεῖν τὰ μόρια. διὰ ταῦτ' οὖν αὐτὰ ωρῶτα
τὰ τελευταῖα διαπλασθέντα καὶ μηδὲν στερεὸν τὴν φύσιν,
καὶ ἀδενεστέραν τῶν ἄλλων ἀποτελέσθαι. δεδεῖχται δ' ἡμῖν ἐν
ἑτέροις ὅ, τι ωερ ἀεὶ ἡ ωερίττον, εἴτε ἔσφης χρησις, εἴτε μὴ
χρησις, ὠθοῦν μᾶλλον τοῦ τῶν ἰσχνοτέρων μορίων εἰς ἀδενέ-
στερα. καὶ τοίνυν καὶ ὃ θῆλυ ζῶον ὅτι μὲν ἀδενέστερον ἐγένετο,
F καὶ ωερίττωματικὸν ὄντι ὅτι δ' ἀπεμύττων αὐτὸ τῶν μορίων ἀ-
δενέστερα τὰ θηλυκὰ, διὰ τοῦτο εἰς ταῦτα ἀφικνῆται ὃ
ωερίττον αἷμα, καθάρσεις μὲν τοῖς θήλεσιν ὑγιᾶ γινομένη
ωρὶν κύειν, ὕλη δ' εἰς ἔσφιν ὑπιπτώματος τοῖς ἐμβρύοις ἐν
τῷ τ κυήσεως καιρῷ. ταῦτ' οὖν εἴρηταί μοι καὶ γένος δῆλον,
ὅτι μὲν τῇ θερμοτέρᾳ τε καὶ ξηροτέρᾳ κράσει τ κυήματος,

ἄρρεν ζῶον γινόμενον, ὅτι δὲ τῇ ψυχροτέρᾳ καὶ ὑγροτέρᾳ, θῆλυ. ὃ δή εἶδος, ἢ ὃ γένος τῶν ζώων, καλεῖν γὰρ ἔνεστιν ἑκάτερον ἐγχωρεῖ, τὸ ἄνθρωπον καὶ τὸ ἵππον καὶ τὸ βοῦν, τῇ φύσει τὸ ὑποβεβλημένης ὕλης εἰς τὴν τῶν ζώων γένεσιν ἀκόλουθον ὑπάρχειν, ὥσπερ γε καὶ τὴν ὁμοιότητα τὴν μορφῆς ἑκατέρου τῶν γονέων τό τε ἀφαπλαστικὸν καὶ μορφωτικὸν γένεσθαι δυνάμεως ἐν τοῖς σπέρμασιν ἐγγίνεσθαι, ὡς ἔχειν ἡμᾶς πείσειν ὁμοιοτήτων ἀρχὰς τρεῖς, τὴν μὲν τοῦ γένους τοῦ ζώου καὶ τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς ἐγένετο. τὴν δὲ τῆς μορφῆς καὶ τὴν ἐκ τοῦ σπέρματος κίνησιν, τὴν δ' ὡς ἄρρενος ἢ θήλεος, οὐκ ἐκ τῆς ἀμφοτέρων τῶν ἀρχῶν κράσεως. ἀρχὰς δ' ἀμφοτέρας λέγω, καταμήνιόν τε καὶ σπέρμα. ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς ἔχειν μοι δοκεῖ. καὶ γὰρ ὅτι τοῖς προγόνοις ὁμοιοῦσθαι καὶ τοὺς σπερματικοὺς λόγους, οὐ μόνον τοὺς τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς μητρός, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων ἐστί.

A

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'.

Περὶ χρείας τῶν παραστατῶν, ὧν οἱ ἀρχαῖοι οὐκ ἔγνωσαν.

Κινδυνεύω δὴ ἐξῆς περὶ τῶν ἀδενωδῶν παραστατῶν, οἷς οἱ μὲν ἄπειροι τῆς ἀνατομικῆς θεωρίας, οὐδὲ γινώσκειν τὸν ἀριθμὸν, οἱ δὲ ἔμπειροι πάντες, ὥσπερ ἐκ ἑνὸς στόματος ἀπεφήναντο τρεῖς εἶναι σπέρμα. δυσωπούμην οὖν αὐτῶν τό, τε πλῆθος καὶ τὴν δόξαν, ὅμως ἄγε γινώσκω ῥητέον καὶ ταῦτα, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὲρ τῶν ὀργάνων ἐποιησάμεθα. τί δήποτ' οὖν εἰ σπέρματός εἰσιν ἀληθῆ καὶ οὗτοι, τοῖς ἐκλιμηθεῖσι ζώοις τοὺς ὄρχεις ἀπόλλυται πάντα πάσιν ἢ τὴν μίξεως ἐπιθυμίαν. χρὴ γὰρ εἴπερ ἀρά μέγα τι μόνα, μὴ γυναῖκα δὲ, δῆτα λεπτὸν καὶ ὀρρώδες ἔσται τὸ κενὸν αὐτοῖς σπέρμα· φαίνεται δὲ οὐχ οὕτως γινόμενον. καὶ μὲν δὴ ἐκ ἐγχωρεῖ τὰ μὲν ὄργανα τοῦ σπέρματος ἔχειν, οὐκ ἔχειν δὲ αὐτῶν τὴν χρῆσιν. ἀπάντων γὰρ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἡ φύσις, τοῖς ζώοις ἔδωκε δυνάμεις συμφύτους ἀδιδάκτους χρῆσθαι πρὸς τὰς οἰκείας ἐνεργείας, ἀποδέδεικται δὲ τοῦτο καὶ πρὸς ἡμῶν ἐν τῷ περὶ χρείας μορίων, καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους πρότερον, ἄλλων τε πολλῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων. ὥστε οὐδὲν δέω κατασκευάζειν αὐτὸς πρὸς ἐκείνους τὸν λόγον ποιούμενος, ἀλλ' ὑποκειμένου κοινοῦ πᾶσιν ἡμῖν ὁμολογήματος, τοῦ μήτ' ἄχρηστόν τι καὶ περιττὸν ἐργάσασθαι μόριον τὴν φύσιν, μήτ' αὖθις τὴν χρησαμένης αὐτῇ δυνάμεως, ἀναλήψεσθαι τὸν λόγον· οἱ ἀδενώδεις παραστάτας καὶ τὰς τῶν ὄρχεων ἐκβολὰς οὐδὲν πεποιήκοτες, οὐκ ἐπιχειροῦσι δὴ δύνουχίζειν ζῶον εἰς τὴν ἀφροδίσιον ὁμιλίαν, ὡς ἂν ἄλλο τι μᾶλλον ὑπερτεθὲν σπερματικὸν ὄργανον, ἑτέρας τέλους ἕνεκα χρείας γεγονότες. ὥσπερ γὰρ εἴ τινος ἄλλου μορίου διαφθαρέντος, ἀβλαβῶν δὲ τῶν ὑπερκειμένων τὴν ὄφθαλμὸν, οὐκ ἐπιμένειν ὑμῖν ὃ βλέπειν, οὐκ ἂν ὀφθαλμὸν ἐνεργάν φαμεν αὐτό. καὶ εἰ τὴν σκελῶν μηδὲν βεβλαμμένων, ἀπόλοιτο βάδισις, οὐκ ἂν τούτων ἐνεργὰν αὐτὸν ὀνομάζομεν. καὶ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον εἰ τῶν ἀδενοειδῶν παραστατῶν ὑγιῶν διαφυλαττομένων ἀπόλοιτο τοῖς ζώοις ἡ ἀφροδίσιος ὁμιλία, τῶν γεννητικῶν οὐκ ἔσται οὔτοι μορίων. ὡς δίω καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς σπερματικοῖς ἀγγείοις ὀπὴ τῶν ἀρρένων ἀναστομοῦσθαι, παιδανᾶς συνελθόντος τινος ἕνεκα γεγονέναι χρείας αὐτοῖς, οὕτως ὀπὴ τῶν θηλέων διαστομώσεις ἑτέρου τελουτῶντος, ἐγχωρεῖ καὶ ταῦτα συλλογίσασθαι τὸ μὴ τῆς αὐτῆς. εἶθ' ἑξῆς ἀπορήσομεν ὑπὲρ τῆς καὶ ταύτης ἀποδείξεως

C

D

E

F

maſculum animal generari, in frigidiore verò & humidiore muliebre. Speciem autem ſiue genus animalis (vtrumque enim dicere licet) hominem videlicet & equum & bouem, ad naturam materiæ in animalis generationem ſubiectæ conſequentem eſſe. Quemadmodum ſanè & formæ ſimilitudinem ad vtrumque parentem, effingentis ac formantis facultatis eſſe quæ in ſemine continetur. Quare trium ſimilitudinum tria principia habebimus, ſimilitudinem generis animalis iuxta ſubſtantiam ex qua generatum eſt. formæ verò iuxta motum ex ſemine. eam verò quæ eſt aut maſculi aut fœminæ, ex vtrorumque principiorum temperamento. vtraque autem principia appello menſtruum & ſemen. Hæc quidem igitur ſufficere mihi videntur. nam quòd parentibus aſſimilantur nati iuxta ſeminis rationem, non patris ſolùm, ſed etiam matris: ex relatis ſatis manifeſtum eſt.

CAPVT VI.

De vſu aſtitum quem veteres ignoraruni.

VIdeamus porrò deinceps de aſtitibus glandulóſis, quos inexperti ad anatomicam ſpeculationem in totum ignorant. experti verò omnes, velut vno ore, ſemen continere pronunciauerunt. Pudore igitur confundor ob multitudinem & opinionem ipſorum, tamen quæ ſcio etiam hîc dicenda ſunt, quemadmodũ in ſuperioribus de teſtibus feci. Cur igitur tandẽ ſi ſeminis ſunt & hi vaſa, animalibus quibus teſtes execti ſunt, deperit penitus coeundi appetentia? Oportet enim vtiq; coire quidem ipſa, non autem generare, propterea quòd tenue & ſeroſum eſt ſemẽ in ipſis contentum. Atqui apparet hoc minimè ſic fieri, attamen impoſſibile eſt organa quidem generandi ſeminis viribus prædita habere, ipſorum verò vſum non habere. Natura enim inſitas facultates animalibus omniũ corporis organorum dedit, atq; eas nulla inſtitutione edoctas ad proprias actiones obeũdas, hoc ipſum verò & à nobis in libris de vſu partium, & priùs ab Ariſtotele aliiſque multis tum medicis, tum philoſophis demonſtratum eſt. Quare nihil opus habeo aſtruere & confirmare aduerſus illos inſtituto ſermone. Verùm communi & omnibus nobis cõfeſſo ſuppoſito, quòd videlicet neq; inutilem aliquam, neque ſuperuacaneam partem natura facit, neque citra facultatem, quæ ea vti debeat, repetam ſermonem. Aſtites glanduloſi ex teſtium caſtratione nihil perpeſſi, caſtratum animal ad venereum conſortium non excitant, tanquam ſanè quiduis aliud magis exiſtentes quàm organum ſeminale, & alterius cuiuſdã vſus gratia generati. Quemadmodum enim ſi alia aliqua parte corrupta, illæſis exiſtentibus oculis, viſus nobis non ſuperſit integer, non ſanè oculorum actionem videre eſſe diceremus. Etſi cruribus nihil læſis, ambulatio pereat, non vtique his hanc actionem deferremus: Eodem modo, opinor, quum glanduloſis aſtitibus integris ſeruatis, pereat in animalibus venereum conſortiũ, minimè certè genitales partes illi ipſi ſunt cenſendæ. Sicut igitur ex eo quòd in eundem locũ, ſimiliter vt vaſa ſeminaria in viris oſcula aperta habent, probabiliter ratiocinati ſunt ipſos eiuſdem vſus gratia generatos eſſe: Ita oportebat etiam ipſos ratione colligere, in fœminis non eiuſdem vſus ergo productos eſſe, quum videãt in eis rem aliter ſe habere. Deinceps verò quum dubij hæreant circa pugnam de-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 234 sur 276

monſtrationum, velut etiam nos hæſitauimus; cõ- A
ſiderare oportebat, vtrum neceſſariò verũ ſit hoc,
quòd canales in eundem locum oſcula aperta ha-
bentes, eiuſdem vſus gratia ſint facti: aut hoc qui-
dem verum ſit, quòd qui eiuſdem vſus gratia facti
ſunt, in eundem locum incurrunt, neceſſariò in eã-
dem rem conferant. cuius exemplum eſſe poterit
veſicæ meatus vrinam in eundem hunc meatũ de-
riuans, in quem omnes quatuor aſtites in maſculis
oſcula aperta habent. Quare non oportet ad aliam
partem digredi; ſed ex ipſa iam propoſita diſcere,
quòd non ſit neceſſarium, meatus in eundem lo-
cum oſcula aperta habentes ad vnam actionem B
conferre. Quòd ſi etiam ex aliis huius rei fidem fa-
cere oportet, luculentis exemplis adductis abundè
confirmabitur. In vniuerſam internam oris ampli-
tudinem, quã fauces appellant, quæ comedimus ac
bibimus per os illabuntur, & ex perforatione iuxta
nares, tum aër qui inſpiratur, tum pituitoſa illuuies,
quam appellat Hippocrates vt plurimùm blennam,
alij etiam mucum. Ampliùs autem vltra hæc, ex ce-
rebro per palatum recrementum, & ex glandulis ad
radicem linguæ ſitis, ſaliua. In inteſtina verò excre-
menta ex ventre perueniunt, & humor bilioſus ex
hepate, & ex glandulis quibuſdam aliis rurſus hic
ſitis, humor viſcoſus ſimilis ſaliuæ; de quibus glan- C
dulis non parua quæſtio orta eſt inter anatomicos,
quæ ab Herophilo & Eudemo initium cœpit. Et
ſanè mihi videtur ſermo hîc coërcendus eſſe, ob
id fortuitò primùm partium, quas glandulæ ſen-
ſibiliter madefaciunt, mẽtionem feci, ad optimum
Marinum aliquid dicendum eſſe, principiis iiſdem
in vſum ſermonis aſſumptis, quæ ille ipſe ex eui-
dentibus ſtatuit. Duplicem igitur omnium glandu-
larum vſum eſſe ait; aut enim fulciũt vaſa ſublimia,
quæ findi ſolent & diuulſionis periculum circa ve-
hementiores motus ſuſtinere; aut ob humorum ge- D
nerationem partes madefacere poſſunt, quæ hu-
mectatione viſcoſa, & ex natura diſperſa indigent,
vt ne facilè reſiccatæ pigræ ad motum reddantur.
Atque alterum quidem glandularum genus, quod
vaſa quæ findi ſolẽt, fulcit, in præſens relinquamus,
vtpote quo nihil opus habemus hoc loco. Aggre-
diamur autem alterum in ſermone conſequens, id
quod viſcoſos humores eſt generans, quod ipſum
& corporis ſubſtantiam aliam habere ipſe Marinus
tradit; eſſe enim, inquit, rarius & cauernoſum, &
humiditate plenum, ac velut ſpongiam madore im-
butam: non tamen ex omnibus ipſis ſenſiles mea-
tus enaſci. In hoc ſanè genus glandularum & ar- E
terias & venas inſeri ait, & quaſdam vaſorum in
meſenterij glandulas deſinere. Duplex namque
& harum glandularum genus eſſe, quod & vſus du-
plex exiſtat, denſas quidem & ſiccas, quæ vaſa,
quæ findi ſolent fulciunt: raras verò & humidas,
in quas vaſa inſeruntur. Has ipſas etiam humidi-
tatem velut pituitoſam generare ait, quæ ipſa hu-
miditas internam inteſtinorum tunicam oblinit,
& quaſi inungit. Quòd verò etiam glandulæ, quæ
ſaliuam generant, ſenſilibus vaſis ipſam in os pro-
fundant, fere non ampliùs quiſquam ignorat. ſicut
neq; quòd totas fauces glandulæ humectent, eiuſ-
dem vſus gratia. Hoc ipſum enim æqualiter ab F
omnibus anatomicis confeſſum eſt. Marinus por-
rò adhuc alias vltra relatas iam glandulas, quæ
alias partes irrigent, recenſet. verùm quum obſcu-
ram & incertam fidem habeant, ipſas relinquamus.
Porrò in præſentem ac iam nobis propoſitam rem,
ſatis erit mihi fidem & probationem ex euidẽtibus

μάχης, ὥσπερ ἡμεῖς ἠπορήσαμεν, ὁπότερον δεῖ
ἀναγκαῖον ἀληθὲς ὂν τὸ τοῖς εἰς ταὐτὸ χωρίον ἀνεστομωμένοις
ὀχετοῖς ἕνεκα τῆς αὐτῆς δημιουργεῖσθαι χρείας, ἢ τὸ μὲν τοῖς
ἕνεκα τῆς αὐτῆς χρείας γεγονόσιν εἰς ταὐτὸ ἐμβάλλειν ἀλη-
θὲς, οὐκ ἀληθὲς δὲ τὸ τοῖς εἰς ταὐτὸ ἥκουσιν ἐξ ἀνάγκης εἰς
μίαν συντελεῖν. αὐτίκα γέτοι καὶ ὁ τῆς κύστεως πόρος τὸ οὖρον
ἐξογετεύων εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ὃν καὶ οἱ τῶν ἁρμάτων
πρῶτοι οἱ τέσσαρες ὅπῃ τὴν ἀρρένων αἰσχύνην ἀνεστόμωνται· ὡς οὐ
χρὴ πόρρω ἔτερον ἀπελθεῖν μόριον, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ πορ-
ρωτέρω μαθεῖν, ὡς οὐκ ἄν ἰῶ ἀναγκαῖον τοῖς εἰς ταὐτὸ τὸ
χωρίον ἀνεστομωμένοις πόρους εἰς μίαν ἐνεργεῖν συντελεῖν.
Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἑτέρων αὖθ' πιστώσασθαι χρή, ἀφθονία πιστώ-
σεται παραδείγματων, εἰς μὲν τὴν τοῦ στόματος διορυχείαν
ἅπασαν τὴν ἔνδον, ἣν ὀνομάζουσι φάρυγα, τά τ' ἐσθιόμενα
καὶ πιόμενα διὰ τοῦ στόματος ἐμπίπτῃ, καὶ τὴν τῆς ῥινὸς
συντρῆσιν, ὅ, τ' εἰσπνεόμενος ἀὴρ, καὶ ἡ κόρυζα. καλεῖ δ'
αὐτὴν Ἱπποκράτης μὲν ὡς τὰ πολλὰ βλέννα, οἱ δὲ ἄλλοι
μύξαν. ἔτι τε πρὸς τοῖς ἐξ ἐγκεφάλου δι' ὑποφύσεως πε-
ρίττωμα, καὶ τὴν παρὰ τὴν ῥίζην τῆς γλώσσης ἀδένων ὃ σιε-
λον. εἰς ἕντερα δὲ τά τ' ὀπὸ τῆς γαστρὸς ἥκει, καὶ ὁ χολώδης
ὑγρὸν ἐξ ἥπατος, ἐξ ἀδένων τε ἄλλων ἕτερον αὖ πάλιν ἐν-
ταῦθα τεταγμένων ὑγρὸν γλίσχρον ὅμοιον σίελῳ, περὶ ὧν
ἀδένων ὀλίγα ζήτησις γέγονε τοῖς ἀνατομικοῖς ἀπὸ Ηερ-
φίλου τε καὶ Εὐδήμου τῶν ἀρχῶν λαβόντα. καί μοι δοκεῖ
τὸν λόγον ὑπισχνεῖσθαι ἐνταῦθα, ὅτῳ καὶ τὸ χρῶν δή τινα πρῶ-
τον ἐμνημόνευσα μορίων, ἃ δὴ αἰσθητῶς οἱ ἀδένες ὑπουργή-
σουσι, πρὸς τὸν κεφάλαιον Μαρῖνον ἐρῶν τι, χρησάμενος ἀρ-
χαῖς εἰς τὸν λόγον, ἃς αὐτὸς ἐνίοις ἐξ ἐναργῶν ἐπεζήτησε.
διῃρῆσθαι οὖν ἀπάντων χρείαν φησὶν εἶναι τῶν ἀδένων, ἤτοι σφη-
νίζόντων ἀγγεῖα μετέωρα, ἁλίσθαι καὶ κινδυνεύοντα διαπα-
ραθῆναι καὶ τὰς σφοδροτέρας κινήσεις, ἢ ὑγρότητος ὑγρᾶς
ἕνεκεν, ὑπουργῆσαι δυναμένων μορίων τὰ χρήζοντα προσ-
απαρδύσης φύσεως ὑγρότητος γλίσχρου, πρὸς ὃ μὴ ῥᾳδίως
καταξηραινόμενα δυσκίνητα γίνεσθαι. ὃ μὲν δὴ τῶν ἑτέρων
ἀδένων γένος, ὃ τὰ σφίζόμενα τῶν ἀγγείων σπείρῃ καταλεί-
πωμεν ἐν τῷ παρόντι, μηδέν γε αὐτοῦ δεόμενοι. προσχεί-
σωμεθα δὲ θατέρου ὃ ἐν τῷ λόγῳ τῶν γλίσχρων ὑγρῶν γέν-
νητικὸν, ὃ καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος ἑτέραν ἔχειν φησὶν αὖ-
τὸς ὁ Μαρῖνος. ἀραιότερον γὰρ εἶναι καὶ σπογγώδες, ὑγρότη-
τός τε μεστὸν, ὥσπερ ἀπολιπὰν ἅλμυρον, οὐ μὴν ἐκ πάν-
των γε αὐτῶν ἐκφύεσθαι πόρους αἰσθητούς. Εἰς τοῦτο γε ὃ
γένος τῶν ἀδένων φησὶ καὶ ἀρτηρίας, καὶ φλέβας ἐκφύειν,
καὶ ἴνας τῶν κατὰ μέσον τέλειον ἀγγείων εἰς τοιούτους ἀδένας τε-
λευτᾶν. διῃρῆσθαι γὰρ καὶ τούτων εἶναι ὃ γένος τῶν ἀδένων, ὅτι καὶ
τὴν χρείαν διῃρῆσθαι, πυκνοὺς μὲν καὶ ξηροὺς, ὅσοι σπείρουσι τὰ
σφίζόμενα τῶν ἀγγείων. ἀραιοὺς δὲ καὶ ὑγροὺς, εἰς οὓς ἀγγεῖα
καταφύεται, τούτοις φησὶ καὶ τὴν οἷς φλεγματώδη γένναν
ὑγρότητα τὴν ὑπαλείφουσαν τὸ ἔνδον χιτῶνα τῶν ἐντέ-
ρων. ὅτι δὲ καὶ οἱ ὃ σίελον γεννῶντες ἀδένες αἰσθητοῖς ἀγγείοις
εἰς ὃ στόμα προσχέουσιν αὖθ', ἁπλοῦν οὐκέτι οὐδεὶς ἀγνοῖ.
καὶ μὲν δὴ ὡς τὴν φάρυγγα πᾶσαν ἀδένες ὑγραίνουσι τῆς αὐ-
τῆς χρείας ἕνεκεν. ὑπέσχῃς γὰρ ἤδη καὶ τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς
ὡμολόγηται πᾶσι. Μαρῖνος δὲ καὶ ἄλλους ἀδένας ἔτι τοῖς εἰ-
ρημένοις ἄλλων μορίων ὑγραντικοὺς καλεῖ, μὴ πάνυ
σαφῆ μήδε ἐναργῆ τὴν πίστιν ἔχοντας, ὧν παραλείπωμεν
ἐκείνους. ἀρκεῖ δέ μοι τὴν εἰς ὃ προκείμενον πίστιν ἀπὸ

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 235 sur 276

τῆς ὀναρῶν λαβῆς. εἰ γὰρ καὶ τῷ τῆς στόματος εὐρυχωρίαν ἀδένες ὑγραίνοιτο, καὶ τὸ φάρυγγα, καὶ τὸ μάγον, εἴτε σύμπαν τὸ ἔντερον, ὅθεν δήπου θαυμαστὸν ὅσον, καὶ τῆς τῆς κύστεως αὐχένι προσκυλάσθαι τινὰ ὁμοίαν ὀπτικουείαν, ὅπως μὴ καταξηρανθεὶς ποτε δυσκίνητος γένηται. πολὺ δὲ δήπου μᾶλλον αὐτῆς τῆς αἰδοίου τῷ ἄῤῥενος, εἰκὸς ὄντι τοιαύτῃ ὀπτικουείαν ἐπὸ τῆς φύσεως προσκυλάσθαι, δι' ὃ καὶ τοῖς ἄῤῥεσιν ἀξιόλογοι τὸ μέγεθός εἰσιν ἀδένες οὗτοι· κίνδυνος γὰρ ἐπ' αὐτοῖς, ὡς αὖ τοῖς μήκους τε καὶ γυμνοῦ τοῦ αἰδοίου τεταγμένου ξηρανθέντας ποτὲ διαστραφῆναι, καὶ μῆσαι τὴν πορείαν αὐτοῦ. ὅτι δέ γε τῆς θηλείας ὁ τῆς μήτρας αὐχὴν, οὔτε τοῖς μήκης, οὔτε γυμνός, ἀλλ' ἔνδον κείμενος, ἔκ τε τῆς παρειεργόντων αὐτῶν ἰκμάδα δέχεται παμπόλλην, ἧς αὐτῶν τε τῆς καταμηνίων ὑπιτείχεται. δυνατὸν δ' ἂν ἴσως ἡ φύσις βουληθεῖσα τινὰ ἐκ τοῦ ὄργου δῆξιν ἄλγημα ὑγρὸν, οὕτω τῆς πόρου τὴν αἰδοίου προσκυλακέναι. τάχα δ' ἂν τις ὑρεθείη καὶ τρίτη χρεία, σκοπουμένοις ἀκριβέστερον· οὕτως γὰρ καὶ ἄλλα πολλὰ ζητήσεως ἀκριβεστέρας τυγχάνοντα πάσας τὰς τέχνας ἐξεύρηται. τὸν δ' ἀποδεικτικὸν ἄνδρα τὰ μὲν τοιαῦτα παρεῶσθαι χρόνῳ παρεισήκει σκοπεῖσθαι πλείονι. τῶν ἀποδεδειγμένων δὲ ἔχεσθαι δεῖ πάντως, ὧν ἓν καὶ τόδε ἐστίν. εἴτ' οὖν τοῖς ἀδενοειδέσιν ἐγγυνᾶτο τὸ σπέρμα, τὴν ἀποκρίσεως αὖ αὐτὸ τὰ βύνου χιζόμενα τῶν ζώων ἐγκλίνετο· φαίνεται δ' οὐγλιχόμενα, δῆλον οὖν ὡς οὐδὲν γενᾶται. τοῦτο οὖν ἡμῖν φυλακτέον μόνον ἀκίνητον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, μέχρι ἂν αὐτὸ βύρωμεν ὑπισημηνικῶς, ἵν' ἵνα χρείαν τῆς ζώῳ παρέχοισιν οἱ ἀδενοειδεῖς παρεσκευασμένοι. τάχα μὲν γὰρ ἀληθεῖς εἰσιν, ἃς ἀρτίως εἶπον, ἴσως δ' ἂν εἰς ὑρεθείη ποτὲ ἀληθεστέρα. πιθανὸς γὰρ ὁ τῶν τοιούτων ὑρετικὸς λόγος, οὐκ ἀποδεικτικὸς, ὥσπερ ὁ πισούμενος ἐν αὐτοῖς μὴ γενᾶσθαι σπέρμα. ὥστε καὶ μόνοι, καὶ πρῶτοι τοῦτο λέγοντες ὑπὲρ τῆς χρείας τῶν ἀδενοειδῶν σωμάτων οὐκ αἰσχυνόμεθα· καθάπερ οὖν ἐμπροσθεν ἐν τοῖς ὄρχεσι ἀπεδείκνυμεν ἄλλοιοῦν πεφυκέναι τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ γίγνεσθαι δι' αὐτοῦ ἄῤῥεν τε καὶ θῆλυ, καὶ τῷ ἑαυτῆς φύσιν, οὔτε ἄῤῥεν ὑπαρχὴν, οὔτε θῆλυ. τοῖς γὰρ ἀποδείξεσιν ἕπεσθαι μεμαθηκόσι, καὶ κεῖνος ὁ λόγος ἀπέδειξεν, καὶ ὁ νῦν εἰρημένος, ὅτι μήτε παρεῖναι, μήτε γενᾶται σπέρμα τῆς τοῖς ἀδενοειδέσι παρεσκευάσθαι. εἰ δέ γε τοῖς εἰρημένοις αὖτοῖν αὖτε δύο χρείας ἀληθῶς τις ὑρῆσθαι νομίζει, πρέπει χρῆσθαι καὶ τούτῳ τῷ ὑρήματι πρὸς τὸ μὴ κεκωλύσθαι ζητεῖν ἄλλο τι βέλτιον. ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ παρεῖναι σπέρμα κατ' αὐτοὺς, ὡς ἱκανῶς ἀποδεδειγμένου, πεπεῖσθαι χρὴ καὶ συγγινώσκειν τοῖς παρὰ ἡμῶν ἐξηπατημένοις ὑπὸ τῆς ὅτι τῶν ἀῤῥένων ἐστὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἀναστομώσεως τοῖς ὄντως σπερματικοῖς. ἡ γὰρ τοῦ χωρίου κοινωνία, καὶ τῷ τῆς χρείας αὐτῶν κοινωνίαν ὑπεδείξατο πιθανῶς μὲν, οὐκ ἀληθῶς δὲ, καθάπερ ἡμεῖς ἀρτίως ὑπεδείξαμεν.

& manifeſtis ſumere. Si enim & oris amplitudinem pharyngem, & ſtomachum, & vniuerſum inteſtinū glandulæ humectāt, nihil ſanè mirum eſt etiam veſicæ ceruici ſimile quoddam auxilium præparatum eſſe, vt ne reſiccatum aliquando ægrè mobile reddatur. Cæterum multò magis verilimile eſt huiuſmodi auxilium ipſi virili pudendo à natura præparatum eſſe; propterea quòd memorabilis magnitudinis in viris hæ glandulæ exiſtant: periculū enim ipſis eſt, ne quum prælongum & nudum ſit pudendum ordinatum: aliquādo reſiccatum obtorqueatur, & meatus eius conniueat obturatus. In fœminis ſanè ipſum vteri collum neque prælongum, neque nudum eſt, ſed intus ſitum, & ex ambientibus ipſis ac circūſitis multam humectationem ſuſcipit, imò ex ipſis menſtruis etiam irrigatur. Poterit fortaſſis & natura verita mordacitatem ex vrina, hunc humorem velut vnguen huic pudendi meatui præparaſſe. Fortaſſis autē & tertius aliquis inueniri queat vſus, ſi quis diligentiùs perſcrutetur: hoc modo enim & alia multa diligentiori inquiſitione perueſtigata in omnibus artibus inuenta ſunt. Virum itaque demonſtrationis amantem ac ſtudioſum eiuſmodi problemata per multum tempus ſcrutari ac expendere conuenit. Vbi verò iam demonſtrata ſunt, ipſis penitus adhærere: quorum problematū in quæſtionem meritò veniētium vnum eſt & hoc ipſum. Si in aſtitibus glanduloſis ſemen generaretur, caſtrata animalia ipſum vtiq; excernere appeterent, atqui appetere non videtur; palam igitur eſt quòd neq; generatur. Hoc igitur ſolùm nobis per ſeipſū immobile ac conſtans ſeruetur, donec ſcienter inuenerimus, quem vſum animali exhibēt aſtites glanduloſi: fortaſſis quidē veræ ſunt quas iam dixi: fortè autem inueniri poſſit alia verior. Probabilis enim eſt ratio quæ has inuenit, non demōſtratiua, quemadmodum ea quæ palam fidem fecit, ſemen in ipſis nō generari. Quare & ſolos nos & primos hoc ipſum de glanduloſorum corporum vſu tradidiſſe non erubeſcimus: quemadmodum neq; antea erubuimus, quando teſtes vniuerſum corpus natura ſua alterare demonſtrauimus, ac fieri per ipſos maſculū & fœminam, per ſui ipſius naturam neq; maſculum exiſtere, neq; fœminam. His enim qui demonſtrationes ſequi didicerunt, tum illa ratio hoc ipſum demonſtrauit, tum etiam quæ nunc dicta eſt: quòd neque continetur, neq; generatur in aſtitibus glāduloſis ſemen. Si verò & vſum vtrumque ipſorum iam explicatum verè inuentum eſſe quis exiſtimauerit, licet ei & hoc noſtro inuēto vti, quum nō prohibeatur aliud quoddam præſtantius inquirere. Cæterum de eo quòd ſemen in ipſis non contineatur, vt abundè demōſtrato credere oportet, & prioribus nobis ignoſcere ac veniam dare deceptis, ex eo quòd in viris in eundem locum, ſimiliter vt vera vaſa ſeminaria, oſcula aperta habēt. Loci enim communio etiam vſus communionem ipſis indicauit, probabiliter quidem, ſed non verè, velut nos iam demonſtrauimus.

GALENI

GALENI DE SEMINE

LIBER TERTIVS, ASCRIPTITIVS AC SPVRIVS.

CENSVRA.

Hic liber malè Galeno aſcriptus quantumuis emendatus ſummis erroribus ſcatet.

CAPVT PRIMVM.

De ortu fœtus ex ſemine.

SEMEN hominis ex omni humore corporis manat, qui ex tenuiore ac puriore quatuor humorum natura procreatur. Hoc autem ſemen habet neruos & venas proprias quibus ab vniuerſo corpore ad teſtes attrahitur & aduehitur; qui nerui & venæ maſculi & fœminæ complexu, pudendorúmque attritu, & calefactione illud emittunt, vt ex colliſione ſilicis & chalybis elicitur ignis. Ac hi nerui & venæ differunt à neruis & venis vrinæ: vrina enim ſuos proprios meatus habet, & iſtud ſuos. Semen viri validius eſt & calidius muliebri; muliebre verò alimentum eſt ſeminis virilis. Semen igitur vt ex ſubtiliori natura quatuor humorum procreatum, in coitu emittitur perfectum, & animatum; ſic ab vtero cum quodam ſpiritu excipitur, ac ſemini muliebri commiſcetur, ibíque conceptum vteri calore fouetur, eiúſque menſtruo ac ſpiritu per venas & arterias attractis nutritur, augetur, perficitur. Alius enim ſpiritus eſt, iſque vitalis qui per arterias tenues ad vterum externum deuehitur ipſúmque fouet; alius eſt qui cum vtroque ſemine in eum ingreditur. At ille ſpiritus exterior non ſinit abſumi ſpiritum interiorem, quem inſtaurando tuetur, eíque ad fœtum fouendum calorem ſéque ipſum aduehit. Alter verò in vterum quidam allabitur ſpiritus ſubtilioris naturæ ſanguinis ſoboles, qui commixtus ſemini ipſum in corpus carnoſum vi caloris vteri commutat, vt hepar pituitam in ſanguinem vertit in duobus vaſis, in quibus operatur fortiter operam ſuam cum virtute fellis. Nec mirum ſi hepar A operatur illud fortiter cum opera fellis, quia indiget magna opera, vt vertat illud, quod craſſum eſt, in ſanguinem. Spiritus verò, qui ex ſubtiliori natura ſanguinis, non indiget tanta opera; leuiter enim vertitur in ſanguinem per matricis calorem ſemen, quòd ex ſubtiliori ſanguinis conſtet natura. Quibus in ſanguinem conuerſis, illa ſubſtantia incipit ſuſcipere figuram hominis per calorem naturæ; vnaquaque die in ſui fomentum ſanguinem attrahit, & in carnem vertit, creſcítque in formatione hominis per naturalem ſpiritum, propriam naturam ſingulis dans membris, B & ſimilitudinem, ſcilicet alias ex acutis acuta firmans, vt digitos, vel res acutas cum acutis, vt in iuncturis oſſium, & ſic in cæteris. Priùs autem formantur humeri, ex quibus caput, & latera, & brachia, & tibiæ; ex lateribus renes; ex renibus coxæ, priùs ſimul iunctæ, & poſtea vna formando ſeparatur ab altera. Demum verò formantur nerui, & venæ. Et poſt hæc interior natura ſemper mittit harmoniam ſuam ad nutrimentum totius corporis intus, & extra. Inteſtina verò ex ſpiritu efficiuntur. Et expletis diebus triginta apparet maſculi figura, fœminæ verò figura peractis diebus quadraginta. Figura itaque humana C peracta, creſcit infans, impingueſcit, & tunc aperit os, incipiúntque oſſa craſſeſcere ex calore veniente à matrice per ſpiritum naturalem; hic enim calor habet virtutem conformandi totum corpus. Fiunt autem oſſa ex quatuor humoribus, potiſſimùm tamen ex craſſiori ſanguinis natura, purgat enim ſanguinem; medulla verò ex ſubtiliori natura illius craſſamenti. Oſſa acuuntur in compoſitione digitorum, manuum, & pedum. Et peractis menſibus tribus, in maſculo venæ incipiunt exire inguinum conſtitutionem; in fœmina verò poſt tres menſes. Et deinceps mouetur infans in vtero, & ſanguis menſtruus, qui quotidie ex cibo,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 237 sur 276

& potu in corpore matris, augetur, vel efficitur, agitatur in corpore volens exire, & tenuitate ſua per poros quos aperit, venit in mammas, vbi ex earum calore, & humore mutatur in album, & dulce; ſed maior pars illius menſtrui deſcendit in matricem ad nutriendum fœtum. Quòd autem infans ex ſanguine ad matricem deſcendente nutriatur, qui emitti ſolet menſtruo tempore ante conceptum, teſtatur Hippocrates ſic, *Vidi fœminam prægnantem miſiſſe ſanguinem per brachium, & in tertia die abortum feciſſe.* Viri autem menſtrua ideo non patiuntur, quia poros habent, ad quos ſanguis ille tendens vertitur in pilos, quod patet in brachiis, & pedibus, & in cæteris partibus. Spiritus quoque per os, & nares fortiores emittunt, quàm fœminæ per quæ exiccantur humores illius ſanguinis, qui per ſudorem emittitur. Sicut enim aqua exiccatur in vaſe ex ignis calore, & in fumum abit: ſic ille ſanguis à ſuo proprio calore exiccatus, fumum ex ſe generat, qui per os, & nares exit, pilóſque & ſudorem, qui per tenues poros exeunt: fœmina verò non ita, non enim tanti caloris eſt.

CAPVT II.

De natura Pueri ſecundum magnitudinem, & qualitatem Matricis, & ſeminis.

MAgnitudo autem infantis formatur ex magnitudine matricis hoc modo. Si vterus longus & anguſtus fuerit, longus, & gracilis puer erit, & ſic in cæteris. Sunt autem in vtero ſeminis receptacula ſeptem, & tot creantur fœtus, quot ex illis exceperint ſemen. In dextram matricis partem ſi ſemen cadat, maſculus fiet infans; illic enim calor, & humor per hepar; calor, & ſiccitas ex felle vigent. Si autem ſemen viri debile ſemini mulieris robuſtiori iunctum illuc venerit, infans licet maſculus, muliebris tamen eſt imbecillitate partium, & animi moribus. Potéſtque conſtitui ex prædicto ſemine viri cum valido mulieris ſemine infans vtriuſque ſexus. Si autem ſemen in ſiniſtram matricis partem cadat, fœmina procreatur ex ſplenis, & pituitæ qualitatibus. Et ſi ſemen virile præualeat, fiet virilis ac robuſta fœmina, quandoque pilos agranones habens; potéſtque vt diximus ſuprà de virili, fœmineum ſemen hoc ſimiliter nimis imbecillum vtriuſque ſexus infantem reddere. Et nota, quòd ſi ſemen viri validum ſit, maſculus eſt, ſi debile fœmina. Et fœtus ligatur in vmbilico matris; & per eundem locum recipit nutrimentum dum eſt in matrice, & non per os; vmbilicus enim fœtus vmbilico matris continuatur.

CAPVT III.

De Alteratione ſanguinis, aliorúmque humorum in ſemine.

ORgana ſeminis ſunt arteriæ & venæ, in quibus ſanguis mutatur in ſemen hoc modo. Vt enim in mammis mulierum per quandam coctionem ſanguis in lac commutatur, ſic & in arteriis & venis ad nutrimentum earum vertitur ſanguis in calidam, & humidam ſubſtantiam, pituitæ habentem figuram; & nutriendo venas & arterias vertitur illa ſubſtantia in ſemen, quod mox in caput aſcendit cum magna venarum, & pororum ſubtilitate. Deinde verò deſcendit per duas venas, & duas arterias ad teſticulos. Solet autem contingere, quòd ſemen deſcendens à capite poros narium, & aurium obturet ita, vt vitalis ſpiritus exire inde, vel introire nequeat. Semen retentum præter naturam idem operatur, quod venenum, creſcénſque venis & arteriis ſuis, dum nequit deſcendere in ſanguinis maſſam, grauiſſimum generat affectum in faucibus, qui Græcè lycoides dicitur, Latinè lupus, id eſt ſtrangulator. Quòd autem ſemen primariò ex ſanguine, ſecundariò ex aliis humoribus efficiatur, hac ratione probatur; quia in multo coitu ſemine deficiente ſanguis emittitur. Si verò ſemen à capite deſcendens non impeditur, venit ad teſticulos, ad vnum per venam vnam & arteriam, ad alium per arteriam, & venam alteram.

CAPVT IV.

De Teſtium Compoſitione.

TEſtes verò quatuor habent membranas: quarum duæ calorem & humorem habent, aliæ duæ habent acutionem, quæ acutio ſperma adiuuaret. Habent quatuor vaſa etiam ſupradictas venas & arterias; quatuor ſeminaria, quorum duo ex recto ſemine, alia duo ſunt adenes, quæ ſunt attrahentia & purgantia ſemen. Solet namque cum vero ſpermate deſcendere aquoſum phlegma, quod ab infirmis retinetur, & emittitur, vel dormiendo, vel vigilando, quod ſemper liquefit, ex quo liquore acuto teſticuli magnum pruritum, & ardorem recipiunt, vnde generatur voluntas coeundi. Habent etiam teſticuli neruos duos pendentes, & deſcendentes à principali oſſe colli, & fundamento corporis per dorſum, & renes: qui nerui alios habent neruos coniunctos aliis oſſibus totius corporis. Notandum autem eſt, quòd vna vena eſt propria ſeminis, vacua ab aliis quæ recipit id ſperma à quatuor aliis venis: illæ verò recipiunt ab aliis venientibus ab omnibus partibus corporis, & ab omnibus oſſibus medullam habentibus: quæ vena ducit illud ſperma ad caput, vt ſupra dictum eſt. Quarum quatuor prædictarum venarum talis eſt natura; vna eſt iuxta renes; altera eſt iuxta cor, & ſtomachum; tertia in pectore, & extenditur iuxta pulmonem; quarta eſt prope parenchyma hepatis, in quo eſt facultas ſanguifica, vnde diffunditur per totum corpus; ex cuius ſuperfluitate naſcuntur ſpaſmus, apoplexia, diaphragmatis apoſtemata multiplicia, & multæ aliæ affectiones. In pectore verò eſt poteſtas phlegmatis, vnde diffunditur per totum corpus, ex ſuperfluitate cuius fit aſthma (primùm enim aſthma fit ex corruptione aëris intrantis ad pulmonem, ſecundùm verò fit ex fuligine pituitæ ad caput aſcendente, & inde ad pulmonem redeunte) & apoſtema diaphragmatis, & apoſtema multi generis, & aliæ affectiones contrariæ muſculis pectoris, qui ſunt organa ſpiritus quem ad ſe trahit pulmo, & à ſe remittit, & omnibus corde verbum committentibus, & multæ aliæ paſſiones. Bilis enim poteſtatem habet ſuam in renibus, vnde decurrit per totum corpus, ex eius ſuperfluitate naſcuntur paſſiones in renibus,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 238 sur 276

& calculus, semẽ etiam viscosum, & dolor in renibus generatur, & in vreteribus, ideóque aliquando non potest tenere vrinam, vel non potest emittere; & in omnibus neruis vsque ad pedem patitur. Renum etiam siccatio inde prouenit; vnde si cum muliere iacuerit, post patitur solutionem similem debili semini super renes, & generatur apostema; ex quo aliquando procreantur vermes, & similia.

CAPVT V.

De domiciliis humorum semen descendens alterantium.

HAbent autem prædicti humores proprias sedes, & ab illis diuersas de quibus diximus, in quibus suas habent potestates. Propria enim sanguinis sedes est hepar; pituitæ pulmo; bilis flauæ fel; bilis nigræ splen. Et potestate bilis flauæ, quæ habetur in stomacho, quædam anathymiasis in caput ascendit, generans ibi dolores, diaphragmatis inflammationes, & alios affectus. Inde etiam descendit catarrhus ad pulmonem, vnde nascitur asthma, & phthisis, & pustulæ in pulmone. Quando autem semen descendit à capite, & suscipitur à duabus venis, & à duabus arteriis supradictis, ducentibus illud ad testiculos, antequam ad testiculos perueniat, descendit per loca illa, in quibus supradicti humores suam exercent potestatem, & ibi accipit naturam humoris ibi manentis; in hepate fit calidum & humidum; in pectore, mutatur in frigidum & humidum; in corde, & stomacho, in calidum & siccum; & renibus, in frigidum & siccum. Sic ergo semen ex quatuor humorum qualitatibus formatum è renibus descendit in testiculos, ibíque mundatum & completum recipitur à matrice mulieris; sícque homo ex quatuor constat humoribus. In coitu igitur cuius semen prædominatur, illi similis infans procreatur. Similis matri etiam hac causa fit, quia semen eius est nutrimentum seminis viri. Aliquando tamen vno superante humore non est similis illi infans cuius est semen; nam alij humores debilitantur propter exuperantiam alterius; aliquando enim sanis genitoribus strabo infans, vel claudus, vel naso torto nascitur propter exuperantiam humorum, vel penuriam; quia quam potestatem habet semen in loco suo, eandem habet natura in matrice. Item si genitorum aliquis morbo aliquo corripiatur, infans similem trahit affectionem; & aliquando ex lacte matris. Sicut enim semen viri habet potestatem in toto corpore, ita natura potestatem habet in matrice. Sicut enim sanguis, ex cuius subtilitate omnium fit semen, habet potestatem eundi per corpus, ita & semen quod inde fit, habet potestatem exeundi sine voluntate hominis vniuersaliter dormiendo, vel vigilando. Sicut enim natura corporis sequendo quatuor mutationes in die, mutat corpus secundum illas, sic natura mutat semen in matrice secundum easdem mutationes. Natura humani corporis propriè dicitur subtilitas exhalationis potissimum sanguinis, secundariò aliorum humorum; & etiam aëris agentis & commouentis ipsum sanguinem in venis & arteriis, quæ infixa in carne est temperamentum omnium membrorum, testante Hippocrate, quòd natura est medius gradus in caliditate & humiditate, & septem materierum. Vnde venit, quòd quidam sunt biliosi, & quidam melancholici, quidam sanguinei, quidam pituitosi: quod nisi esset, omnes eiusdem essent naturæ, licet non semper. Ætas enim vel diæta, seu aliud naturas quandoque reprimit: sicut qui est sanguineus, naturaliter est iracundus, tamen iram deponit à corde procedentem naturaliter, aliqua occasione superueniente. Sic ergo natura quiescit & mutatur, sed eius proprietas est immutabilis, quia qui naturaliter est sanguineus, iracundus est, iram tamen deponit: sicut enim ignis priùs acuitur & postea quiescit, non tamen amittit naturam suam, sic ille naturaliter priùs acuit & postea quiescit, non tamen mutatur.

CAPVT VI.

De natura pueri concepti in horis sanguinis.

IN tribus horis sanguinis, semen conceptum à muliere in sanguinis mutatur naturam, & informatur. Homo inde editus ruber est; supercilia eius grauia; venæ temporum graues, & plenæ; oculi sanguinei, nebulosi, affectionibus semper abundantes, facies rubra, labia tenera; gingiuæ sanguineæ; sæpe fluit sanguis à naribus; guttur sanguine impeditur; inde vox grauis, rauca, debilis; os, dentes, guttur, & caput sæpe dolent; capilli rubore colorantur; ambulatio moderata. Affectus, hæmorrhagia, & synochus, & alia ex sanguine procedentia.

De natura pueri concepti in horis bilis flauæ.

In horis bilis flauæ conceptus, pallidus & citrinus, & capilli; venæ crassæ, latæ, & plenæ, & citrinæ; color citrinus, aliquando viridis; guttur, & os, & sputum, amara semper, & sicca; genua, crura, pedes, & ossa dolent; rheuma siccum per totum corpus sæpe ruit; Inde nascuntur arthritis, ventris affectus, dolores, vt dysenteria, tormina, lienteria; fiunt in somnis pauores; in fronte dolor; ambulatio præceps.

De natura pueri concepti in horis pituitæ.

Si verò in hora pituitæ concipitur, albus; sed sæpe pallidus; oculi crassi, delati, aliquando similes oculis accipitris; palpebræ graues, capilli flaui; vox grauis, crassa; grauiter dormit, & sæpè sternit; os abundat pituita; ambulatio grauis. Morbi, vehemens tussis, quotidiana febris, asthma, œdemata, tumores in articulis, renum dolores, colica, nauseæ, quartana, paralysis, inappetentia, & alia ex pituita procedentia.

De natura pueri concepti in horis bilis nigræ.

Si in horis bilis nigræ, vultus niger, partim albus; oculi nigri, sicci, acuti; capilli nigri; vox tenuis, non alta; risor propter splenem, à quo procedit risus; ambulatio grauis; non audax. Morbi, febres quartanæ, quotidianæ, mania, mentis alienatio, obliuio, cardiaca passio, palpitatio, renum dolor, paralysis, phantasiæ, stupor mentis, omnis ossium harmonia sibi dolet, & alia quæ ex bile nigra contingunt.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 239 sur 276

CAPVT VII.

De Natura humana, Cur cunctis sit agilior.

PErscrutati sunt philosophi medici, cur naturam humorum quatuor bruta animalia non imitentur, vt de sanguine fiant sanguinea, de pituita pituitosa, secundum horas, signa, planetas, & in aliis: quod sic soluitur, quia corpus hominis agiliori harmonia præditum esse necessarium est, vt facilè addiscat omnem, ad quam anima intendit, phantasiam. Homo enim theologus in virtute sapientiæ cum vi rationis suæ ad vniuersalitatem progreditur; & ideo corpus subtile, & agile suscipit, vt facilè rationem speculatricem sequatur, & imaginetur omnia. Sic denique fit perfectum hominis organum in theorica, & practica. Itaque multa sua agilitate ex humoribus quando concipitur in ipsorum proprietates transfertur, & ex planetarum, atque signorum operatione existente varias sortitur proprietates, ad quæ brutorum corpus non sic mutatur: sed tamen ex prima illorum eis indita proprietate omnia vnius complexionis sunt, nam breuis numerus est ei collatus: vnde, cum vnus sit velox, alter piger, alius paruus, alius magnus, & in hunc modum, eiusdem tamen complexionis sunt semper. Si enim item ad plenum sequeretur numerus, vt homines aliis alij præessent, & stultitia, & prudentia, cæteríque intelligentiis. Neque sicut in hominibus hora præualet materiæ seminis eorum, vt commutet illud, & firmet in humorum proprietates, quibus horæ illæ deputatæ sunt, sed extrà infirmitas & natura seminis eorum trahit vim & dominium humorum in sui materiam: quia adeo fixum & immutabile est semen eorum, vt nunquam totum, sed aliquando ex parte mutari contingat: quòd in omnibus certum est, quia in tantum agile, & commutabile eorum semen est, vt vis horarum & dominium humorum potiùs præualeat semini ad illud commutandum, quàm vis seminis illius. Nam & si in singulis horis ternis singuli dominentur humores in vnoquoque homine, horæ tamen illius semper præualet vis, in cuius horis natus est: nam ex debilitate seminis aliquando contigit, vt minùs vigeat in homine vis humoris, in cuius horis natus est.

CAPVT VIII.

De immortali substantia, quomodo visibili & mortali copuletur.

PErscrutati sunt alij Philosophi Porphyrici, quomodo substantia incorporea possit vel inesse, vel iungi substantiæ mortali. Sed non sicut quatuor elementa coniunguntur in constitutione alicuius substantiæ, sed animæ spiritualis virtus sensuum corporis, qui sunt virtus corporis, iungitur verbum, aut verbo Dei. Et etiam hæc causa non est extranea à cognitione, quòd substantia incorporea sit humiliata ad constitutionem alterius substantiæ, post cuius completionem illa substantia tenet se in sua proprietate; & eius differentia semper similiter sit per se; & eius altitudo nunquam est accidentalis, sicut altitudo illius substantiæ quam complet, & eius differentia definit omnem accidentalem differentiam corpoream: & nulla differentia accidentalis potest esse firma in sua substantia. Hoc dicit Porphyrius ad demonstrationem coniunctionis animæ cum corpore, & per hoc affirmat verbum Dei in sapientia hominis esse. Ad quod ostendendum fecit Isagogas, in quibus ostendit differentias animæ firmas, & differentias corporis esse mortales.

CAPVT IX.

De Spiritu quid sit: & Qualiter operetur in tota parte.

SPermatici spiritus virtutes sunt tres; quarum prima, est necessitas; secunda, virtus; tertia, organum. Necessitatis duo sunt opera, nam & calorem seruat, & spiritum animalem nutrit. Virtus verò est complementum. Organum verò discurrit omnia ex opere animæ. Spiritus autem ille, cuius origo est à corde porrigit se per arterias, & venas, dans in venis sanguinem, mutando se in calorem naturalem, & spiritualem vitam. Vapor autem procedens ex calore sanguinis, est nutrimentum ipsi spiritui: qui halitus spiritualis mittit se à venis in arterias, existens animatio totius corporis, & nutrimentum: qui partim vertitur in carnem, & partim per poros mittitur ad procreationem pilorum: nec solùm est vapor sanguinis, imò habet admixtam sibi subtilitatem spiritus, decurrens per totum corpus. Sanguis purgatur per hepar, spiritus verò in arteriis clarificatur ex fumo caloris à corde venientis, cuius clarior pars ascendit per quasdam arterias ad caput: & ibi se secundariò clarificat per calorem sursum procedentem à corde, clarificatus vadit per duas arterias in neruos, qui sunt harmonia trium ventriculorum capitis vsque ad animam, cui ex nimia subtilitate sui connexa est anima, per quam anima ministrat phantasiam suam harmoniæ totius corporis, & harmonia illa pereunti corpori. dicunt Ammonius, Democritus, & alij complures, quòd ille spiritus est corporeus, & ipse idem est anima, hac ratione quòd ministrando phantasiam sensibus, & sensus corporis, findens se in partu dat corpori sensum. Hinc etiam accidentalis probatur esse, quia harmonia capitis eo consumpto necessariò trahit alium spiritum per easdem arterias ad nutrimentum animæ: quia si substantialiter inesset, non effet opus alium attrahi. Vnde per hunc & ipsa anima corporea probatur. Porphyrius non considerat quidem animam, sed considerat spiritum animatum rationalem, ostendens spiritum hunc in Isagogis corporeum esse ad opus animæ, non ipsam animam. Sed Socrates, Plato, Aristoteles, & Theodorus Platonicus, & Andronicus Peripateticus, & Porphyrius, & alij complures vnanimiter affirmant, quòd nec corporea est, nec lege loci tenetur, nec scinditur: quia quum totum corpus virtute sua illuminet ad quælibet exteriora progressa, non tamen in substantia sua aliquam scissionem patitur. Et sicut aër Sole illuminatur, sic corpus anima. Et vt aër per Solis lumen propriam omnium rerum confert oculis intelligentiam: sic anima corporis harmoniæ per spiritualem suæ sapientiæ lucem, & propriam, & secundam intelligentiam confert. Et sicut lux Solis, quæ incorporea est: suum complens effectum,

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 240 sur 276

nullam patitur diuiſionem, ſic & anima. Vt etiam lumen Solis, quod incorporeum eſt, ſeparatur ab aëre & ab omni intelligentia oculorum ſine corruptione: ſic anima, quæ incorporea eſt, ſeparatur ſine corruptione à corpore. Empernomos philoſophus dicit non eſſe mirum animam, quæ eſt ſubſtantia incorporea, poſſe ſeparari à corpore, cum ignis, qui eſt ſubſtantia corporea, poſſit ſeparari à lignis, quibus eſt iunctus, & reuerti in primam, & propriam materiam ſine ſui corruptione. Sicut etiam Solis lumen illuſtrandum hominibus ſola vi vtitur ſua, non indigens vi alterius, quæ attrahat quaſi ad complementum prioris virtutis, ſic & anima. Dicit Ariſtoteles in Phyſica, eſſe quinque animæ facultates, nutritiuam, ſenſitiuam, appetentem, loco motiuam, & intellectiuam. Anima enim, quoniam generatur à natura corporis, cum natura ipſius corporis tendit ad quatuor elementa; inde ad ſubſtantias inanimatas, vt ad lapides, ferrum, aurum propter nutrimentum; inde ad arbores, dehinc ad beſtias, inde ad homines. Quemadmodum enim aqua diuiditur in partes, quæ poſtea in ipſam redeunt: ſic hominis partes ad hominem redeunt: qui ſi bonus & purus ſit, eius anima in cœlum clarè redit. Sed Porphyrius non conſentiens Ariſtoteli dicit quòd nulla harum partium ſeparatur à ſubſtantia animæ, cum omnes phyſici dicant animam nouam de cœlo immitti, & aſſociari ſemini in matrice, vel puero priùs formato; vnde ſi malus fuerit homo vadit in beſtiam, & inde redit ad hominem; à quo ſi bonus fuerit, vadit in gloriam. Porphyrius verò negans hæc omnia, dicit animam potiùs de beſtia in beſtiam ire, de homine in hominem, deinde in cœlum.

CAPVT X.

De natura pueri ſecundum horas humorum.

NOtandum autem eſt, ſemen non ſemper animatum ab homine venire in matricem, ſed tunc tantùm quando à Deo ſtatutum eſt gigni infantem; & tunc anima ſociatur ſemini. Stoici dicebant animas quotidie creari, & corpori priùs in matrice compoſito immitti, & omne corpus nouum, & tempore creatum, eſſe mortale. Porphyrius renuit, oſtendens ſic opus Dei eſſe debile, quum ſit neceſſe quotidie creari. Sed ſciendum nobis eſt, quòd animæ ſemper ſuam vitam firmam habent, & ſtabilem ab initio; & ſic non eſt opus Deo facere nouas vnaquaque hora. Dicit Hippocrates quòd ſi mulier recipit ſemen in prima, vel in ſecunda, vel tertia hora noctis, vel diei, infans contrahit proprietates ſanguinis, quia horæ ſunt eius: ſi in quarta, quinta, ſexta, bilis flauæ: ſi in ſeptima, octaua, nona, pituitæ: ſi decima, vndecima, duodecima, bilis nigræ. Quòd ſi in ſiniſtra parte matricis in horis ſanguinis conceptus maneat, pater verò & mater in horis bilis flauæ concepti fuerint, non trahit infans figuram ex bile flaua patris, ac matris propter fragilitatem ſiniſtræ partis: & habent cauſas affectuum ex pituita, vel à bile nigra pluſquam ex bile flaua, non tamen tanti acuminis, quantùm ſi eſſet in dextra parte. Licet autem in iſta parte ſit virtus bilis nigræ, & propter fragilitatem eius ſit virtus pituitæ, ibi tamen infans à ſanguine ſuarum ſumit initium affectionum. Si verò in dextra parte ſit conceptus in horis ſanguinis, pater verò & mater in horis bilis flauæ, licet magis retineat figuram à patre & matre ex bile flaua, quàm ex ſanguine, tamen retinet proprietatem affectionum à ſuo principio. i. ex ſanguine: quę affectiones ſunt hæ: ſynochus, pleuritis, ſpaſmus, apoſtemata, cauſus, & aliæ huiuſmodi: habet etiam ſanguis acumen à bile flaua Si infans conceptus eſt in horis bilis flauæ, & genitores in horis ſanguinis, ex his trahit figuram, magis tamen à ſuis, à quibus proprietatem affectionum retinet; quæ ſunt febris acuta, tertiana, ſynochus, dyſenteria, cephalalgia, phrenitis, icterus, & ſimilia. Si verò in ſiniſtra conceptus ſit horis prædictis exiſtentibus ſuis, & genitorum, puella magis retinet figuram ſanguinis à patre & matre, quàm ex natura bilis flauæ; frigiditas enim ſiniſtri lateris ſuperat proprietates paſſionum: tamen inhærent ei bili flauæ, quæ propter frigiditatem minùs ſunt acutæ quàm in dextra parte Si verò in horis bilis nigræ concepti ſunt pater & mater, & infans in ſiniſtra ſit parte, ſi puella eſt, naturaliter melancholica eſt, vel paralytica, quartanaria, epileptica, ſtulta, & iners, ſimilis eſt etiam patri & matri, nec alio modo poteſt temperari natura eius. Si verò ſemen eſt in dextra, non ſemper, nec ita prædictas habebit affectiones, propter temperamentum caloris hepatis, & fellis, & quia hic calor accidentalis eſt ei, non poteſt prorſus pellere naturalia. Horæ autem bilis nigræ, & cæterorum humorum determinantur per curſum planetarum. Quòd ſi puella ſit concepta in horis bilis nigræ, pater verò & mater in horis pituitæ, puella retinet figuram pituitæ, magis tamen bilis nigræ, & inde habet cauſas affectionum. Si ſit in dextra, magis retinet figuram patris ex pituita temperata à ſanguine: ſed morborum proprietatem habet à bile nigra non ita acutorum, propter calorem dextræ partis. Si conceptio omnium ſit in horis pituitæ, & ſemen ſit in ſiniſtra, puella eſt pituitoſa, debilis, quotidianaria, lienterica, phthiſica, cephalalgica, dolens in omni membro, dolens in renibus, in matrice, & ſimilia, & partim habet morbos à bile nigra, propter affinitatem pituitæ. Si verò ſit in dextra parte puer, eadem patietur, ſed temperatè, propter ſanguinem, & bilem flauam. Si pater & mater concepti ſunt in horis pituitæ, puella in horis ſanguinis, trahit à pituita, ſed non acutiùs, propter maiorem ſanguinis proprietatem. Si verò pater & mater concepti ſunt in horis ſanguinis, & puella in horis pituitæ, contrahit affectus à bile flaua, & ſanguine æqualiter, magis tamen à pituita: qui affectus temperantur per ſanguinem. Quòd ſi conceptio ſit in horis ſanguinis, patris verò in horis pituitæ, matris in horis bilis nigræ, à ſanguine affectum ducit, & formam, & partem à patre; nullam verò à matre figuram, ſed tamen debilitatem, & inertiam. Si in ſiniſtra eſt plùs à matre minùs à patre: proprietatem affectuum à ſanguine, qui propter frigiditatem ſiniſtræ non ſunt ita acuti, ac ſi in dextra eſſent. Quòd ſi puer conceptus ſit in horis bilis nigræ, pater in horis bilis flauæ, & mater in horis ſanguinis, partem figuræ retinet ex patre & matre; minorem partem ex bile nigra; ſed maiorem partem affectuum habet ex bile flaua, minorem verò accidentaliter à ſanguine & bile flaua; qui affectus aliquantulùm ſunt temperati. Si in ſiniſtra eſt puella, plùs continet ex bile nigra; minùs enim à matre, nihil ex patre; affectiones ducit ex bile nigra, & ſunt acutæ. Quòd ſi pater & mater concepti ſunt in horis bilis flauæ, & puer in horis ſanguinis, vel pituitæ, magis retinet figuram patris à bile flaua: mediocrem figuram à matre & minorem; affectus à bile flaua &

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 241 sur 276

sunt temperati. Si pater & mater concepti sunt in horis sanguinis, puer, in horis pituitæ, & sit in sinistra, maiorem partem figuræ habet ex patre, mediocrem à matre, minorem à pituita, affectus à pituita & sanguine. Si verò est in sinistra, plùs habet à bile nigra & pituita, minùs à matre, nihil ex patre, affectus ex pituita & bile nigra. Quòd si omnium conceptio est in horis sanguinis, habet figuram à patre; & si semen matricis superabundet, & sit sanum, tota est ex parte patris figura: affectiones sanguinis & acutæ. Si conceptio omnium in prædictis sit horis, & in sinistra semen, & matris semen sit debile, tunc filia maiorem partem figuræ retinet à matre, minorem ex bile nigra. Si semen matris est debile, patris verò sanum & forte, totam figuram habet à patre, debilitatem verò corporis à matre; affectus à sanguine, partim à bile nigra per accidens. Si omnis conceptio est in horis bilis flauæ, & semen patris est forte, & matris debile, totam figuram habet à patre. Et si semen matris est forte, & patris debile, æquam vtriusque contrahit formam; & aliquantulum tamen habet à bile flaua, & affectus acutos. Et si tunc fuerit in sinistra, partem figuræ habet à bile, & tantumdem ab vtroque, affectus verò à bile flaua: Si verò semen patris sanum est, matris verò debile, figuram habet vtriusque: si vtrumque debile, totam figuram habet à pituita parum à sanguine, & bile flaua. Et si tunc in sinistra fuerit, parum habet ab vtroque scilicet partim à bile nigra & pituita, plùs à bile nigra propter frigiditatem illius partis. Quòd si æqualia sint & sana ab vtroque continet figuram æqualiter; parum verò à bile nigra & per accidens. Quòd si semen abundet & sanum sit, plùs habet à matre, quàm à patre; affectus ex pituita. Quòd si conceptio omnium fuerit in horis bilis nigræ, & vtrumque semen debile fuerit, ab vtroque partus figuram recipit: plùs verò à bile nigra, & aliquantulum à bile flaua & sanguine accidentaliter. Si verò sana fuerint, vtriusque figuram retinet parum à bile nigra, & etiam à bile flaua accidentaliter. Quòd si semen abundet matris, plùs figuram habet à matre; & si semen patris superabundet, plùs habet à patre, & à bile nigra affectus. Si sana fuerit, vtriusque figuram retinet, sed plùs à matre. Et etiam si semen matris est sanum, patris verò debile, habet figuram à matre, minùs verò à patre; si contra est, æquam habet ab vtroque figuram, & bile nigra. Si plùs superabundat materia, plùs habet à matre, affectus à cholera nigra plures, minores à pituita. Si semen omnium fuerit in matrice matris eorum in eisdem horis, magnæ eloquentiæ erunt. Si pater & auus infans, vel puer concepti sunt in horis sanguinis infantis, mater verò in horis pituitæ: & semen matris superet, sed tamen debile, à neutro trahit figuram, quia illius semen minus est, huius verò debile est. Quando verò habet puer principium ab horis sanguinis, sicut auus eius retinet ab eo figuram. Si pater fuderit semen in horis sanguinis, mater verò concepta sit in eisdem horis, cuius semen fortius & sanius sit semine viri debili, non capit figuram patris, quia semen est debile, semen verò mulieris fortius & sanius vertit semen viri in suam proprietatem: sed postea superueniente aliqua affectione, vel pituita, vel bile nigra, vel aliis humoribus, debilitatur figura matris; & ideo puer non potuit eius retinere figuram. Et quia auia eius pueri est concepta in hora sanguinis, & sicut puer, cuius semen reduxit semen viri sui ad naturam, semen illud quia est materia pueri acuens se in septima, non potuit venire in figuram patris, & matris propter supradictas affectiones, venit autem in figuram auiæ. Si verò fortius est semen aui semine auiæ, tunc retinet figuram aui, si concepti fuerint in eisdem horis. Ideo puer existens in tertio ab auo suo, vel ab auia iuuamen habuerit suæ figuræ, & non à patre vel à matre, qui sunt in secundo loco, vel vtriusque semen fuit debile: tamen quia opera planetarum semper solent ministrare prosperitatem secundum imparem vsum, vel diuersitatem naturę secundum parem numerum: Si verò semen patris, vel matris debile fuerit, tunc nec humores, nec secundus locus impediunt quin recipiant figuram ab auo, vel auia: & hoc propter naturam & vim loci & horarum.

CAPVT XI.

De conceptione pueri alterata à stellis & non à parentibus.

Contingit etiam aliquando infantem nulli parentum esse similem, & hoc fieri per naturam planetarum: nascitur enim aliquando mutus, vel carens pedibus, manibus, oculis, &c. Philosophi verò indubitanter asserunt teste Hippocr. quòd omnis substantia corporea animata iuncta sit, & ligata in planetis, & signis, quatuórque elementorum nexibus. Et hoc approbo auctoritate Alexandri Imperatoris Macedoniæ sic dicentis, quòd Natanabus Rex Ægyptiorum pater eius secundum opera planetarum cum matre sua Olympiade concubuit, & per suam mathematicam & astronomicam rationem precatus est, vt non cognosceret eam nisi in talibus horis, in quibus ex operatione planetarum & signorum figuram traheret, non ex patre, vel matre. Considerauit enim propriè Solem venturum in leonem, & Saturnum in taurum, à quibus volebat filium suum nasciturum figuram & naturam potissimùm retinere. A leone igitur tenuit crispitudinem capillorum, citrinum colorem, & toruum aspectum & vultum, & iram, & robur. Et quia aquila retinet proprietatem à leone in hoc solo, quòd aquila altius volat cæteris auibus, & acutiùs videt, ideò Alexander habuit ex proprietate sui signi oculum vnum aquileum & nasum. Et vt Sol clarus est præ cæteris, & quando est in leone, fortior est, sic ille toti mundo dominatus est. Ex tauro verò contraxit cornutam frontem, & corpus altum, & ferociam: taurus enim terram findit ingenio simplici, & opere pio. Et quia draco habet proprietatem in signo tauri & magnitudine & sensu, & draco supra habet dentes acutos, & alterum oculum, in similitudinem draconis oculos habuit. Et vt Saturnus altior est omnibus planetis, & in humilitate, & subtilitate superat opus cæterorum planetarum, sic Alexander totum orbem superauit.

CAPVT XII.

De natura duodecim signorum.

Sciendum itaque est de signis duodecim, tria esse calida & sicca. Aries enim calidus est in secundo gradu, siccus in tertio. Leo calidus est & siccus in quarto gradu. Sagittarius calidus in primo, siccus in secundo gradu. Alia tria sunt frigida & humida scilicet cancer, scorpio, & pisces: nam Cancer est Lunæ sedes. Scorpio humidus in primo, frigidus in secundo. Pisces frigidus in primo, humidus in secundo gradu.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 242 sur 276

Alia tria ſunt calida & humida. Gemini calidi ſunt in ſecundo, humidi in primo. Libra calida eſt in primo, humida in ſecundo. Aquarius calidus in primo, humidus in ſecundo. Alia tria ſunt frigida & ſicca. Taurus frigidus in tertio, ſiccus in ſecundo. Capricornus frigidus in ſecundo, ſiccus in tertio. Virgo frigida in ſecundo, ſicca in tertio. Alij Philoſophi dicunt quòd Gemini ſunt calidi & ſicci in tertio gradu, & virgo calida & humida in primo, & ſagittarius calidus & humidus in principio ſecundi; & aquarius frigidus & ſiccus in tertio gradu. Aries, leo, ſagittarius, ſunt orientales, calidi ignei, & ſicci. Taurus, virgo, capricornus, ſunt terrei, frigidi & ſicci, meridionales. Gemini, libra, aquarius, ſunt occidentales, aërei, calidi, & humidi. Cancer, ſcorpio, piſces, ſunt aquatici, frigidi & humidi, ſeptentrionales.

CAPVT XIII.

De differentia ſeptem planetarum.

AB his omnibus ducunt elementa rerum naturas ſuas, & qualitates prædictas, & opera planetarum complentur, & perficiuntur per ſigna prædicta. Et quia elementa iuncta ſunt ſignis naturaliter, etiam ex elementis conſtat omnis ſubſtantia corporea animata. Ergo elementa opus recipiunt planetarum à ſignis, & illud trahunt omni ſubſtantiæ animatæ corporeæ, & illud eſſe natura à ſignis habet, & aliud id eſt efficaciam & operationes à planetis. Naturam enim dicimus in calore, & frigiditate, & cæteris; operationem verò in valetudine, pulchritudine, pigritia, velocitate, & ſimilibus: quæ contingunt infantibus, etiam ſi non fuere in genitoribus. Multa enim de huiuſcemodi materia dicturi ſumus, ſed in præſenti omittamus.

CAPVT XIV.

De alteratione ſignorum, & planetarum.

QVatuor autem ſunt elementa, ac temporaneæ mutationes, quæ fiunt ſecundum curſum, & rationem ſignorum, & planetarum. Temporum quidem aliud eſt calidum & ſiccum, vt æſtas, & hoc fit ex natura ſignorum eiuſdem complexionis ſcilicet calidæ & ſiccæ. Aliud verò calidum & humidum, id eſt ver, ſicut alia tria ſigna. Aliud frigidum & ſiccum, ſcilicet autumnus ſecundum ſua tria ſigna. Aliud verò frigidum & humidum, ſcilicet hyems ſecundum ſua tria ſigna. Et vnumquodque tempus ſecundum naturam ſuorum ſignorum acuit, & mutat materiam elementorum, quæ ſibi eſt conueniens, quod tamen aliquando mutari ſolet. Nam cum æſtas debeat eſſe calida & ſicca naturaliter, tamen eius calor minuitur & temperatur ex frigiditate, non ex ſua natura, ſed ſignorum: nam ſi ex poteſtate capricorni & planetæ eius generentur, ſeu creentur res alicuius anni, ex eorum frigiditate temperatur æſtatis calor, & ex illa frigiditate non naturali æſtatis currentis, & contrariante, contrariæ naſcuntur affectiones. Æſtate verò tranſeunte venit autumnus, qui frigidus, & ſiccus naturaliter eſt, ſed ex capricorni natura, qui poteſtatem habet anni, vt diximus, ſuperuenit altera frigiditas, quæ auget frigiditatem & ſiccitatem autumni: quæ res eſt contraria quatuor elementis in corpore exiſtentibus: eſt enim in illo tempore maxima grauitas, & intemperies. Et ex affinitate autumni, qui nimis eſt frigidus & ſiccus ſuperuenit hyemi magna intemperies; adeo vt ſuperetur in omnibus quatuor elementorum temperata natura; putrefacta enim liqueſcit à ſua proprietate. Adueniente autem vere, quod eſt calidum & humidum temperatur eius calor ex frigiditate capricorni, atque hyemis iam peractæ. Deinde calor veris, & æſtatis contemperatur hyemis peractæ & capricorni frigiditate, cuius poteſtas illo viget anno: ſicut vnumquodque ſignum ſuam habet poteſtatem ſecundum ſuam naturam, & mutationem ſuam. Et mouetur natura temporis anni illius, qui pertinet ad ſignum illud, & etiam per frigiditatem prædictam natura veris mutatur: qua mutata turbatur naturalis calor humanæ naturæ; & quæ priùs erat per frigiditatem hyemis, & capricorni rupta, & putrefacta, mouetur & acuitur; & generantur affectiones, quæ ſunt propriæ illorum temporum, quæ ſunt mortiferæ. Si verò ex poteſtate læſionis, & planetæ eius, qui ſunt calidi, & ſicci, generentur res atque creentur, æſtas erit magni caloris, & ſiccitatis: veniente autem autumno, ex calore leonis, & Solis, eius frigiditas temperatur, & hyemis: ideóque turbatur aëris natura, & acuitur, tum propter naturam ſigni & planetæ, quæ ſunt calidæ naturæ, tum propter naturam ſui ipſius, qui eſt calidus, acuendo ſe, pugnat contra naturas illorum temporum, ſ. hyemis, autumni, quæ frigidæ ſunt naturæ: ſícque natura humana putrida mortiferas generat affectiones, quæ propriæ non ſunt illorum temporum. Nam ſi in anno leonis, & eius planetæ, in æſtate generentur affectiones acutæ, & graues, tunc ſunt propriæ eorum: ſi verò hyeme, vel in aliis temporibus eorum, quæ non ſunt propria, generantur affectiones ad eorum proprietatem, tunc illæ affectiones magis erunt propriæ eorum leonis, & Solis, qui ſunt & calidi, & ſicci, quàm eorum temporum in quibus generantur. Generant autem aliquando affectiones permutata natura vtrorumque id eſt, temporum ſigna planetæ; quæ affectiones generant alias, quæ non ſunt ſignorum vel planetæ, vel temporum. Quòd autem dictum eſt de prædicto ſigno, & planeta, quæ in eis ſunt propria, & quæ non, de reliquis intellige ſignis & planetis, & temporibus. Sole enim aſcendente frigiditas, cum tamen potius ex Sole calor ineſſe debeat, quòd confert poteſtas Saturni ex capricorno, cuius frigiditas terræ acuit frigiditatem, quæ aduenit: fumus in aërem aſcendit, ex quo color aëris turbatur. Æſtatem verò ex Sole calor, & ſiccitas, ex terræ halitu frigiditas, & ſiccitas aërem corrumpunt: vnde animalia, & nos turbamur in illo capricorni anno; homines grauibus infirmantur morbis: ſicut apparet in anno leonis deſcendente Sole ſuper terram. Et quando frigiditas adeſſe debet natura hyemis redeuntis, acuitur aër igne; & acuendo turbatus generat graues affectiones, quæ propriæ ſunt temporis illius, vt dictum eſt. Similiter apparet in anno cancri, qui ex eius natura acuitur natura aquæ, qua acuente, inde aſcendit quædam fumoſitas in aërem, ex qua turbatur aër: inde frigidæ & humidæ fiunt effectiones, non propriæ illius temporis, ſed ſigni. Si verò annus eſt libræ, acuitur, & acuendo trahit ad ſe calorem ab igne: & tunc tempus eſt multùm calidum, & humidum, ſcilicet hyems, & inde fiunt graues affectiones, quæ propriæ ſunt veris, & hyemis, ſunt enim calidæ, & humidæ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 243 sur 276

CAPVT XV.

De Alteratione ſignorum, & ſeptem climatum mundi.

POteſtas tamen ſignorum, & planetarum non eodem modo ſe habet in omnibus partibus totius terræ. Climata enim mundi ſeptem ſunt ſecundum planetarum rationem. Anno igitur capricorni, qui eſt frigidus & ſiccus, eſt maior frigiditas, & ſiccitas in partibus illius terræ, quæ propriè ſunt ſub planeta, id eſt, Saturno, qui eſt frigidus & ſiccus. Nam cum aliæ partes terræ naturaliter ſint frigidæ & ſiccæ tamen ex natura & poteſtate capricorni, quam habet illo tempore, magis mouentur & perturbantur quàm aliæ terræ, quæ non ſunt propriæ eorum. Quòd ſi annus eorum non fuerit, tunc terra non habet moueri cauſa eorum, niſi in hyeme, & vere, ſcilicet per naturam: ſed quando planeta ſuperponitur eſt alia ſignificatio. Illæ verò terræ, quæ propriè ſunt ſuppoſitæ Lunæ & cancro, propter affinitatem frigiditatis quam habent, inferunt commotionem in ſuo anno, non tantam quantam inferunt ſuæ propriæ terræ, quia terra illa frigida eſt, & humida, ſicut cancer & Luna. Aliis verò terris, quæ neque frigidæ ſunt, neque ſiccæ naturaliter, licet inferant contrarietatem, & commotionem, tamen paruam inferunt. Similiter leo, & Sol maiorem commotionem dant terræ ſibi propriè ſubiectæ, quàm aliis: illi tamen quæ ſubiecta eſt libræ, & arieti, licet non dent tantam commotionem, quantam dant ſuæ propriæ terræ, tamen propter affinitatem caloris dant ei maiorem commotionem, quàm aliis, cum quibus nullam habent affinitatem. Si verò fuerit annus leonis, & Solis vt dictum eſt tunc toto illo anno dant commotionem in æſtate tribus menſibus, & hoc vt dictum eſt per naturam.

CAPVT XVI.

De Alteratione quatuor partium Mundi.

EST & alia in terris mutatio ſecundum quatuor mundi partes, diſpoſitas ſcilicet ad orientem, vel occidentem, auſtrum, & ſeptentrionem: & ſecundum altitudinem montium Soli accedentium, & ima vallium à Sole remotarum. Conſideret ergo medicus an ſit mutatio temporum propria, an accidentalis, vt ſupra dictum eſt. Ætates quoque hominum, figuras, colores, terram, vſum, paſſiones terræ, in qua ſunt geniti, vtrum ſint conſuetæ, an propriæ: an veniant ex accidenti ſecundum mutationem temporum, vel ex natura. Si enim ſunt affectiones ex natura terræ, aliud exigunt medicamen, quàm ex mutatione temporum naturaliter, & accidentaliter.

CAPVT XVII.

De intemperie propria naturæ temporis affectuum, vel non propria.

INtuendum eſt etiam, an natura hominis ſuæ concordet affectioni, & temporum mutationi, an affectio ſit accidentalis & mutatio temporum, an mutatio ſit ſubſtantialis, & affectio accidentalis. Solet enim affectio bilioſa, & ſanguinea mutationi temporum concordare, ſed à natura patientis diſcordare, & è contrario. Pulſus quoque videndus eſt, an conueniat cum ſua natura, & affectione, & temporum mutatione, & non cum affectione, nec cum natura: an conueniat affectioni, & non immutationi, neque naturæ, an naturæ & non immutationi, vel affectioni: an nulli. Adhuc etiam ſciendum eſt, an tempus tranſierit, vel præſens ſit, ſeu futurum, in quo pharmacum dari infirmo debeat. His enim ignoratis nec benè euenientibus, miratur, & citò deſperat medicus. Oportet etiam medicum noſſe, vtrum infirmitas debeat augeri; & hoc an ſui natura, an tempore, an affectione alia ſuperueniente: & ſic poterit dare medicamen tempore congruo, vt vel decreſcentem deprimat & tollat ægritudinem, vel imminenti reſiſtat, ne nimis ægrum tardet. Nam ſi leue dederit medicamen in morbo adhuc leui, credens paruam fore ægritudinem, nihil feciſſe videbitur, quando grandis infirmitas ſuperuenerit. Sciendum autem eſt quaſdam infirmitates quibuſdam eſſe ſubſtantiales, aliis accidentales. In æſtate enim ſynochus & cauſus ſunt naturales infirmitates bilioſis, & ſanguineis, pituitoſis accidentales, & ideo non eodem modo curandæ. Nam quæ potio conuenit cholericis, per naturam temporis & morbi naturalis eis, eſt contraria aliis, & cauſa alterius morbi, id eſt pituitoſis: eſt enim tempus, vt diximus, & morbus ille illis accidentalis. Si ergo pituitoſo alicui prædictis morbis ſynocho, & cauſo correpto, eandem dedit eiuſdem menſuræ medicinam, quam & cholerico, æſtate citò ſanabitur: quia eius complexio non eſt bilioſa, & ſicca, ſed eſt his contraria: bilioſi verò diu infirmi manebunt, quia calidi ſunt, & ſicci, & tempus; vertitur enim accidentalis febris in ſubſtantialem ſcilicet frigidam quæ eſt pituitoſorum. Oportet etiam ſcire complexionem, quoniam idem experimentum, & eadem potio non omni danda eſt infirmo: contingit enim vt quæ potio vtilis ei fuerit in prima, vel ſecunda, vel tertia periodo, in aliis non conueniat: & ideo ſecundum diuerſas morborum mutationes ac diuerſas periodos, diuerſa conuenit dari purgantia. Attende ſecundum quas horas, ſcilicet an ſanguinis, vel bilis flauæ, vel pituitæ, vel melancholiæ, magis acuatur affectio, vel minuatur. Synochus enim in horis ſanguinis ſi acuatur, ſcis eius originem eſſe ex accidentali mutatione ſanguinis, non à principio bilis flauæ. Mutatur enim ſanguis aliquando ex commixtione, aliquando ex Solis ardore, aliquando ex itineris fatigatione, & generatur ſynochus: ex qua commotione ſanguinis acuitur bilis flaua: qua acuente quieſcit ſanguis, & ſynochus, & cauſus generatur ex acuitate bilis nigræ. Si verò ephemera febris acuitur, in horis ſanguinis, ſciat eſſe ex pituita ſalſa coniuncta ſanguini: quòd pituita acuens ex affinitate ſanguinis ſolet verti in bilem flauam, & inde ſolet generari febris tertiana. Quartana verò ſi in horis ſanguinis acuitur ſcias eius materiam, id eſt melancholiam generari ex putrido ſanguine ſub planeta naturæ propriæ. Quòd ſi ſynochus magis acuitur in horis bilis flauæ, non eſt propria ſynochus: quia vel mutabitur in tertianam, vel in cauſum. Si verò tertiana acuitur in illis, vera tertiana eſt, & propria: in illam enim aliquando mutabitur febrem. Quotidiana verò ſi acuitur, & mutatur in horis bilis flauæ, citò vertitur in tertianam. Si verò quartana acuitur, & mouetur in horis bilis flauæ, citò vertitur in tertianam. Si verò quartana mouetur, & acuitur in horis eiuſdem, ſcias principium eius non fuiſſe ex putrido ſanguine, ſed ex bile flaua peruſta in melancholiam conuerſa. Quòd ſi ſynochus acuitur, & mouetur in pituita, ſicut in horis ſanguinis, ſcias generari ex ſanguine iuncto pituitæ ſalſæ: & propriè poſt terminum

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 244 sur 276

ſuum completum mutabitur, vel in quotidianam, vel tertianam, licet magis affinis ſit tertianæ, quàm quotidianæ, propter calorem. Si verò tertiana pituitoſa mouetur, & acuitur ſicut in horis bilis flauæ, minùs eſt periculoſa; mutabitur enim in quotidianam: de quotidiana verò fiet quartana; & aliquando redit tertiana. Quòd ſi quartana mouetur in horis pituitæ, principium eius fuit falſæ pituitæ, quæ verſa in bilem flauam incenditur, & vertitur in melancholiam, ſicut viride lignum vertitur in viuum carbonem, deinde in cinerem. Quòd ſi ſynochus mouetur in horis bilis nigræ, minùs grauis paſſio, & æger eſt piger, & grauis, & illa infirmitas habet partem non ſolùm ex bono ſanguine, ſed etiam ex putrido, & propriè poſt terminum ſuum completum veniet infirmus in quartanam. Si verò tertiana acuitur, & mouetur in horis melancholiæ, ſubitò vertitur in quartanam. Quòd ſi quartana mouetur in horis illis, firma eſt & propria, nec mutatur in aliam propter prædictas paſſiones: omnes enim aliæ habent moueri, & acui ſecundum prædictas horas, & earum naturam, & rationem: & ſecundum motum, & acutionem ipſarum: bene diſcernentur, & tactu, & pulſu, ſicut ex prædictis horis.

CAPVT XVIII.

De dignotione morbi ſecundum Planetam, diem, & horam.

SCire etiam medicum decet planetam, & ſignum, in quo æger ægrotare cœpit, & tempus ſecundum diem & horam. Nam ſi morbus fuerit ſecundum ſigna & planetas, ſed accidentaliter ex acutione ſigni & planetæ eſſet, habet illam diſtinctionem. Si verò medicus neſciuerit morbum per numerum, id eſt per naturam ſigni & planetæ, perſcrutetur pulſum & horas, vt dictum eſt.

CAPVT XIX.

De Qualitate & efficacia planetarum in ſeptem climata.

ASſerunt etiam Phyſici omnia in terris firmari, & compleri ſecundum curſum, & operationem ſuperiorum corporum, quorum operatio omnis ſummi Creatoris virtute conſiſtit. Elementa igitur quatuor, ſignis duodecim, & ſeptem planetis iuncta ſunt, & eorum cauſa, quatuor habent temporum mutationes, ſecundum quas humana, & omnium ſubiectorum natura mouetur, & acuitur, per quam motionem & acutionem morbi fiunt. Hæc autem mutatio eſt vniuerſalis omnibus mundanis. Eſt & alia mutatio ex natura terræ ſpecialiter, & planetarum conſtans in diuerſis regionibus. Quadrifidus enim orbis etiam in ſeptem diuiſus eſt partes ſecundum ſeptem planetas, qui per aſtrolabium diſcernuntur. Sciendum eſt tamen partes illas ſeptem non eſſe continuas, ſed in toto mundo diuiſas. Tertia enim illa, quæ eſt frigida & ſicca in quarto gradu, ſub poteſtate eſt Saturni, qui eiuſdem eſt naturæ. Quæ verò frigida eſt, & ſicca in primo gradu, ſub Iouis imperio, qui eiuſdem eſt naturæ, & qui etiam affinitatem habet cum natura rerum omnium, maximèque ad gaudium pertinentium. Sed quæ calida in ſecundo, humida in primo, ſub Martis ditione eſt, & ſuæ naturæ conuenit eiuſdem. Sed quæ eſt calida & ſicca in quarto, Soli conuenit & concedit. Quæ autem calida, & humida in primo gradu, ſub Mercurio. Quæ verò humida in primo, frigida in ſecundo, habens aliquantulùm temperamenti calidi, Veneri ſubiacet. Sed quæ frigida, & humida in primo gradu, Lunæ conuenit. Quæque autem ſingulæ terrarum partes ſui retinent planetæ qualitates, accidentaliter tamen in naturam vertuntur planetæ alterius: terra enim, quæ ex ſui planetæ natura propriè frigida, ſeu calida eſſe debet, in contrariam vertitur naturam, & complexionem. In complexionibus ergo præfatis, deinde etiam in altitudine, & profunditate, & erectione, & caſu, & harmonia cuiuſque planetæ conuenire debet, ad cuius ſimilitudinem compoſita eſt, & inde omne corpus ſanum, vel ægrum eſt. Vnde Andronicus peripateticus aſſerit non eſſe ſecundum noſtram voluntatem, & extra noſtram voluntatem quando ambulamus: & etiam contra noſtram voluntatem, quando noſtra anima ducimur, vel quando accidentaliter ex natura corporis, aut iræ furore, aut alio impetu mouemur. Monet etiam ſecundariò, aut cogente natura corporis ad malum cognitionem reddere, ſicut enim muſicus nequit chorda falſa ſonitum reddere: ſic anima prauum corpus, ſcilicet libidinoſum, vel aliud, ratione ſui nequit regere, & ſymphonia inſtrumenti artificis animæ, id eſt corporis diſplicet. Andronicus igitur commotiones planetarum, & compoſitiones meritò aſſerit veras, & cætera vitia non eſſe naturalia animæ, nec animam ex natura corporis conſtare, quod quidam voluere. Si enim eiuſdem eſſet naturæ, nil repugnaret quin anima rationibus ſpiritualibus ſubderet corpus, ſcilicet ieiuniis, & cæteris virtutibus corporis vitia ſubderet. Et ideò dicit Plato in logica, dum iuuentus eſt per ſenſum, & rationem mundata ab omni prauitate corporis, cognoſcentis omnem virtutem: omnis enim prauitas extra naturam. At ex aliis elementis corpore compoſito, ipſum corpus animam mouet, quòd eorum contrahit qualitates. Dicit Hippocrates in Phyſica, quòd terra eſt appoſita generare naturam corporum. Eſt autem vt terra alia dulcis & temperata, ita & homines eius dulces, & manſueti. Et ideo anima mandat eis per phantaſiam ſuam omnem bonam operationem. Eſt & alia terra per naturam planetarum acuta, vnde eius homines veniunt bellicoſi. Et quia operatio corporeæ materiæ ligata eſt quatuor elementis, ideo dicit Plato, quòd ratio conuenit ex ſuperioribus, & miniſtrat homini ſpiritualem intellectum, ſecundum quem diſcernit ſuperiora, & inferiora, vera & falſa in theorica, & practica, id eſt in diuina rerum conſideratione, & operum faciendorum doctrina, & inſtructione; praxis enim græcè, operatio latinè. Et quia ſenſus non fit cum imaginatione animæ, citò ducitur ad diſſenſiones rerum, vnde theorica efficitur. Deus enim omnia inprimit, vt vbique eſt, & omnia implet. Inde dicit Plato, quòd homines exiſtentes ante ſuum tempus, non ex virtute rationis, ſed ex natura corporis, ſuam praxim adimplebant. Et inde affirmat Iſaac, quòd terra per operationem planetarum generat naturam corporis, natura verò corporis mouet corpus in conſuetudines malas, & mutationes malas. Et mutatio quatuor temporum fit per duodecim ſigna, & ſeptem planetas: maior eſt autem per Lunam, & Solem. Luna verò vnoquoque menſe mundum perambulat, & dat motus quatuor elementis. Sol verò quatuor tempora anni conficit ſcilicet ver calidum, & humidum: quòd ſi non eſſet, ſed ſiccum, vt quidam volunt, ſiccarentur gramina, non autem au-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 245 sur 276

gerentur, vel fouerentur; & alia inconuenientia eſ- A
ſent, ſi aër tunc ſiccus eſſet.

CAPVT XX.

De natura coniunctionis, & adiunctionis quatuor elementorum.

Aſſerebant falsò quidam philoſophorum, quòd homine mortuo humores ſepararentur, & ad propriam redirent naturam, vt ſanguis in aërem, flauabilis in ignem, atra bilis in terram, pituita in aquam. Hippocrates autem, & Ariſtoteles, & alij philoſophi B
aſſerunt, deſtitutis, & mortuis humores in terram redire. Diſſentiunt etiam Socrates, & Hippocrates à quibuſdam aliis Phyſicis dicentibus, quòd quatuor elementa nullum patiuntur detrimentum à ſua ſubſtantia, ſed remanent integra, nec corrumpuntur in conſtitutione corporis humani; ſed quædam differentia accidentalis egrediens ab illis quatuor elementis temperat, & regit humana corpora, quæ perit cum illis corporibus: ſicut albedo, vel nigredo conſiſtens accidentaliter, in corpore deſtructo perit: & aliqua differentia deſtructa non patiuntur illa elementa aliquod damnum, quia ſemper ſunt fixa, & integra in C
ſua ſubſtantia. Dicunt enim Hippocrates, & Ariſtoteles, quòd omnis creatura incorporea penetrat totam ſubſtantiam, cui aduenit intus, & extra: vnde illa differentia, cùm ſit incorporea, eſt veniens ad humana corpora ab illis quatuor elementis æqualiter intus, & extra. Sed illa differẽtia tantùm eſt extra, & non in figura incorporea. Nam ſi illa differẽtia eſſet adiuncta corporibus humanis vt illi dicunt, tunc illa corpora per illam differentiam intus, & extra eſſent vbique eiuſdem naturæ, & eiuſdem coloris: ſicut aqua vbique in tota ſubſtantia per calorem calida, per frigus frigida. Ergo ſicut calor, & frigus, quæ ſunt accidentales differentiæ aquæ, poſſunt ſeparari ab ipſa, & deſtrui D
permanente ſubſtantia ipſius aquæ, ſic illa differentia quando accidit corporibus noſtris perit, remanente natura, & proprietate noſtrorum corporum: quorum differentia accidentalis apparet extra, & poteſt deſtrui, ſicut ipſa corpora ſunt mortalia. Dicit namque Hippocrates, Sicut nulla ſubſtantia incorporea habet nutrimentum à differentia corporea, ſic nulla ſubſtantia corporea poteſt nutriri à differentia incorporea. Vnde teſtante Hippocrate aër, & aqua, & ignis iunguntur, & efficiuntur vnum, quibus terra propter ſuam nimiam ponderoſitatem nequit adiungi, ſed mandat ſuam frigiditatem, & ſiccitatem, quæ temperat illa E
tria, & ſic complent naturam corporum: ſicque mortuis omnia illa rediguntur in terram. Et ideo ſciendum eſt, quòd terra ſecundum grauitatem ſuam non poteſt aſſociari aliis tribus elementis in conſtitutione humanorum corporum: nam poſtea illa tria propter grauitatem terræ non poſſunt explicare ſuam operationem. Aqua turbulenta, & commixta terræ non poteſt ſe mouere, nec in aliam partem ſuam vim emittere. Item, ſicut videmus, quòd turbati ſanguis & bilis vertuntur in atram bilem, atra verò bilis in nullum ſupradictorum, niſi per pituitam, & de pituita in alios: ita aër, ignis, & aqua vertuntur in terram, de terra in humiditatem, & de humiditate in alia F
elementa.

CAPVT XXI.

De mutatione elementorum qualiter fiat.

SVpradictam hanc mutationem vocant phyſici hoc modo. Terra enim creſcens vnaquaque hora ex mortalitate corporum vertitur in aquam, cuius ſubtilitas calefacta vertitur in aërem; ſubtilitas autem aëris calefacta vertitur in ignem. Sicut enim aqua mittens humiditatem ſuam, vertitur in terram accidentaliter; ſic terra inde creſcens accidentaliter, amittit tunc ſiccitatem ſuam, & vertitur in aquam; & ſic conſiderant naturam aliorum elementorum. Et ideo dicit Ariſtoteles quòd nullum difficile, aut diſſolubile nomen eſt fixum, & firmum circa aliquam ſubſtantiam. Nam illud quomodo dicitur per ſupradictam creaturam, quòd terra vertitur in aquam, aqua in aërem, aër in ignem, ſic ignis incraſſatus, & infectus vertitur in aërem, aër incraſſatus vertitur in aquam, aqua incraſſata in terram; quæ, vt dictum eſt, iuncta ſimul fiunt corpora noſtra. Corpora verò noſtra vertuntur in terram, & vnumquodque vertitur in aliud. Et ideo dicit Ariſtoteles quòd hæ quatuor materiæ non habent hæc ſupradicta nomina fixa, & ſtabilia ſibi, ſed propriè dicitur ſubſtantia; nam in quodcunque vertitur aër vel aqua, tunc dicitur ſubſtantia.

CAPVT XXII.

De mutuis conuerſionibus elementorum.

COnueniunt autem & differunt elementa differentiis, & qualitatibus. Sicut enim aqua frigida & humida contraria eſt igni, & mutat eius proprietatem, ignis verò calidus & ſiccus, terra frigida & ſicca, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida: & his qualitatibus ad ſe inuicem alligantur attrahentes ſemper conſimiles qualitates, vt aqua terra ſiccam frigidam: deinde contemperant ſe in contrariis, nam ſiccitas terræ per prædictam frigiditatem trahitur ad humiditatem aquæ ſiccandam: ita etiam humiditas aquæ aſcendit ad ignem tracta per aërem illuc, & ita, vel annihilat contrarium ſuum, vel attrahit. Aqua igitur per frigiditatem ſuam terræ iuncta à terra trahit frigitatem, & non ſiccitatem. Aër aquæ per humiditatem conueniens attrahit illam: ignis verò aëri per caliditatem conuenit, & illam ſuſcipit ab aëre. Vnde dicit Ariſtoteles, quòd duo ſunt genera aëris, vnum ex fumoſitate aquæ, aliud ex fumoſitate ignis, qui ſuam caliditatem, & ſiccitatem mutans, vertitur in fumoſam materiam. Hoc facto aſſociatur ſupradictæ materiæ, quæ eſt fumoſa, & calida: ex quibus duobus generibus iunctis efficitur aër, qui aliquando ex frigiditate, & humiditate aquæ acuitur, & inuoluitur: & inuoluendo amittit ſuum calorem, & ſic vertitur in ſuam materiam, ex qua fit, id eſt aquam: ex eius enim conſtat fumoſitate, vt dictum eſt. Aqua verò ſi de terra, inſpiſſatur, & amittit humiditatem: recipítque aqua, & terra ſiccitatem, & in eius redigitur naturam. Naſcuntur ex his corruptelæ corporum. nam aër intra ignem, & aquam ſtans tribuit calorem ignis, & in aqua acuitur, & calefit, & fumoſitas illa in aërem ſurgit, & inde aër turbatur, & etiam frigiditate contrahente à terra, & calore deſurſum ab igne. Nouem autem ſunt naturæ, ſeu qualitates corporum, octo intemperatæ ſcilicet, & quæ conueniunt omni animali, ſcilicet calida, frigida, humida, ſicca; calida & ſicca, calida & humida, frigida

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 246 sur 276

& humida, frigida, & ſicca; nona verò ſoli homini conuenit, & eius ſolam temperat naturam. Et ideò vtile eſt noſſe, quæ harum octo ſunt ſubſtantiæ, & quæ differentiæ. In igne ergo calor eius eſt differentia virtutis ipſius; quo calore amoto, attrahit ſiccitatem, & remanet quædam fumoſitas calida, quæ eſt ſubſtantia. Aëris verò differentia eſt calor, qui deſignatur, & reuertitur ſæpius, vt dictum eſt: ſubſtantia verò eius eſt humiditas, quæ aliquando deſiccatur, vt ſolet fieri quando vertitur in terram, illa enim ſiccitas eſt ei accidentalis: quæ & ſiccitas eſt accidentalis, ſi duret frigiditas: nam dum redit in ſuam propriam naturam, amittit ſiccitatem, ſemper autem A eſt humida. Et ſciendum eſt, quòd aquæ humiditas eſt idem, quod eius frigiditas, nec ſunt habendæ pro duabus differentiis, ſed pro vna tantùm: nam ex nimia frigiditate terræ fit nimia frigiditas aquæ, vnde in aqua differentia eſt eius humiditas. Siccitas autem terræ eſt differentia: poteſt tamen remoueri à terra eius ſiccitas, liœt videatur eius ſubſtantia: eſt enim cum ipſa frigiditate, verùm & ipſa poteſt remoueri à terra. Eſt igitur eius ſubſtantia humiditas: in primis enim terra fuit humida: & eius ſiccitate remota, & frigiditate, quæ eſt eius ſiccitatis, terra vertitur in humiditatem.

FINIS.

IN SINGVLOS TOMI TERTII ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΑΚΩΝ OPERVM TVM HIPPOCRATIS TVM GALENI LIBROS CONCISÆ NOTÆ, AC VARIÆ LECTIONES.

QVÆ Physiologica TERTIVS TOMVS complectitur, στοιχειακὰ sunt Hippocratis & Galeni opera de Elementis, Temperamentis & Humoribus. Authore Galeno 2. de element. duplicia sunt elementa, simplicissima, communia rerum omnium naturalium, terra, aqua, aër, & ignis; & composita, propria animalium sanguine præditorum, humores quatuor, sanguis, pituita, bilis flaua, & humor melancholicus (quanquam κατα χρησιν duntaxat elementa enuncientur) quorum interuentu communia ad animalium generationem concurrunt. Quemadmodum autem duo sunt constitutionis rerum naturalium principia, materia, & forma: sic paria numero, specie analoga nostri ortus principia duo constituuntur; proxima quidem semen & sanguis menstruus; remota verò dicti humores quatuor. At vt ex elementis mixtum corpus, sic ex primis elementorum qualitatibus quatuor calore, frigore, humore, & siccitate commixtis, κράσις seu temperamentum exurgit, ἄκρατον ϗ δύσκρατον simplex, calidum, frigidum, humidum, & siccum; compositum calidum humidum, calidum siccum, frigidum humidum, & frigidum siccum. Hæc autem singula στοιχειακὰ sunt quæ sacris tomi tertij operibus amplissimè docentur.

1. IN GALENI LIBROS DVOS DE ELEMENTIS EX Hippocrate.

Libri duo Galeni de elementis ex Hippocratis sententia in φυσιολογικὸν περὶ στοιχειακῶν serie præcedunt, quòd ad humani corporis cognitionem adiscendam ordine σωματικὰ simplicissimæ, minimæ, ac primæ omnium partes prius addiscendæ sint. Quid autem primus, quid & secundus liber edoceat, vtriusque argumenta, & capitum tituli luculenter explicant. Primus enim liber de primis, communibus rerum naturalium, ac simplicissimis corporibus, primisque eorum qualitatibus, proprietatibus, & effectibus disserit. Secundus verò de compositis, secundis, ac propriis animalium sanguine præditorum, proindéque hominis elementis humoribus dictis quatuor, quorum vnico orbatum animal, id interire necesse est. HORVM librorum interpretes Rheginus Calaber, quem parum emendauit Riccius; Trincauellius, Leonicenus. Trincauellii versionem paulò emendatiorem edidimus.

P. 3. v. ζωὸν. l. οὐ κατ' αὐτὸ σχημάτων πλὴ φύσιν, vel, οὐ κατ' αὐτὴν πλὴ σχημάτων φύσιν.
P. 4. v. χωρ. l. τῆς ἀπόμων.
P. 6. v. πῆ. ὑπάρχει additum ex M. S.
P. 10. v. λοι. τὸν ἕπτον) ζωὸν ἄπτον.
P. 13. v. λογ. l. τὸν αἰαιρεῶπα.
v. φαρ. fortè σίμμυος, σίμμι stibium est.
P. 27. v. ἢ. δεοιδῆς) δεόρθρω.

2. IN GALENI LIBROS TRES DE TEMPERAMENTIS.

Tres de temperamentis libros Galenus conscripsit, quorum argumenta & capitum tituli quid doctrinæ quisque complectatur, paucis explicant. Libri quidem duo priores corporis humani ac partium; posterior verò simplicium medicamentorum temperamenta edocet. Interpretes sunt Rheginus Calaber, ac Thomas Linacer Anglus, cuius interpretationem Augustinus Riccius ex manuscriptis Græcis emendauit, eámque paulo emendatiorem edidimus.

P. 37. v. ἐπ. ἀθροίσιας] fortè ἀθροίσιας.
v. ὀφέλ. ϖβδελολω] μελβολω, Cod. Bas.
v. πέπ. ϖβδελαεῆ) ϖβδελαεῆ B.
P. 43. v. ὅτιν. ζωπὸν) πῷ ἄυπῷ, Bas.
P. 48. v. πς. ταρκεώπος) νεκροδύπης B.
v. ῥέον. ἑαυτὸ) ἑαυπῷ, Bas.
P. 54. v. φολ. ἐλλογίσμιον] ἀλογίσμιον B.
P. 55. v. παρ. οὐθ') interpres legit ὅπως.
P. 70. v. πῆ. ὕδωρ) adde πλὴ Bas.

3. IN HIPPOCRATIS LIBRVM DE NATVRA HOMINIS, & duos in eum Galeni commentarios.

Quatuor esse naturæ elementa; ex pluribus humanum corpus constare aduersus veteres; humorum, qui sanitatem & morbos efficiunt, numerum, naturam, differentias, per anni quadras mutationes; vnde singulorum differentiæ hic de hominis natura liber edocet. Quòd verò genuinus sit Hippocratis fœtus, nemo reluctatur, potissimùm pars prior, cui primum commentarium dicauit Galenus. At posteriorem, quam Galenus quoque altero commentario explicauit, Hippocraticam esse plerique negant. Inter Physiologica στοιχειακὰ librum hunc Hippocratis, & duos Galeni commentarios Erotiani, Foësij, aliorúmque consilio ac exemplo, & Physiologicæ quæ in eo docetur speculationis ratione ducti posuimus. Constat autem hos de natura humana libros ab Antiquis ad libros περὶ ἀγῶνος adiunctos fuisse, ex his quæ de venis Hippocratis ascripta sunt, quæ Galenus libro sexto de placitis Hipp. & Plat. ad libros de natura humana & lib. 2. περὶ ἀγῶνος adducta fuisse scribit. HIPPOCRATIS textum Cornarius, Zuinggerus, Foësius, Andreas Brentius Patauinus, & Andernacus interpretati sunt. Nos verò emendatiorem interpretationem, prout licuit, nostro marte edidimus, & cuique seriei Hippocraticæ titulum κεφαλαιώδη præposuimus. Quam autem Commentarij prioris interpretationem dedit Andernacus, eam paulò emendatiorem edidimus; posterioris verò commentarij à Trincauellio conditam.

P. 92. v. Σω. τὸ πίνω περὶ φύσιος σκέπτι, hæc restituta sunt ex Platone.
P. 94. v. πις. λέξιν] fortè ζῶον.
P. 95. v. δῆμ. ϖὸτπζωπτα) αὐτπζώπτα, Bas. αὐτπσώπτα.
v. ἡμῶν] ἡμᾶς δεῖ, vel lege, ὅπω ϗ ὁ πῷ ἡμεῖς μεμνῆσθαι. & αἰαιμιμήσκειν αὐπὸς χρὴ.
P. 96. v. ἀφῆκει) ἐ ἵκει.
v. ὠδὶν. ἐν ὀνεόν) ὠνεόν.
P. 99. v. αὐτ. τῆτ'] ζῶτ.
v. αὐτ'. ἔε π] ἔε π.
v. π. μέχ] λέχρισι [post ὀνόματα legit Gal. ἀλλήλοις. Gal. sic legit, λεχ αὐθῆ ὁ μὴ πε ὠέρα ἕῃ), τῦτο τὸ ἔε π, ϗ τὸ πᾶν ὅδε ὕδωρ, ὅδε χλιῦ, ὅδε πῦρ.
v. περ. περίς] πρεῖς.
v. πίν. post χαώσκειν adde ἐπαγγελόμεθα π. δὲ pro περὶ lege ἀμφὶ περὶ πρωγμάτων.
P. 101. v. ζῶπλ. πιέσπται, πιέσωπται. αὐπὶ) οὖπι.
p. 101. v. ἄλλ. ὅπως) ὅδε.
v. ἀβ. ὑφ' ὅπου] ὑπὸ τῦ.
P. 103. Νωὶ δὲ πολλὰ ὲν πῷ πώματι ἐώπε, M. R.
v. ποσν. πλεῖ δὲ χ ἥκιπς M. R. & Foës.
P. 104. v. πῖον. ἀλλ') ἄλλῳ M. R. ἡλικίης δ' codices editi delent πῆς.
v. τῦ. ὀνεόν) ἐν εόν.
v. αὐξ. ζῆν, non est in edit. Foës.
v. φαίν. ἐφ') ὠ. χ αὐπὰ] πὰ αὐπά.
P. 105. v. ἕῃ. ἀεὶ] ὠ.
v. ὠν. ὅμοιος) ὅμοια.
P. 106. v. ξυμπ. ὠνη] συνέλθοιπο M. R. interpretatio hæc melior; neque gene-

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 249 sur 276

rent, neque similia nobis efficiantur, ξωιτελεῖται.

v. ἔπειτ. μίσγηται) μίγνυται.

v. θατέρου θατέρου) τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρου.

P. 108. v. ὑγιὲς προσχρῆσαι πρὸς τὸ ὑγιὲς. M. R.

P. 111. v. εἶη) γίνεται Gal. κεκραμένον Gal.] κεκιμένον, Foës.

P. 112. v. ἐσ' ὑφ' Gal. ἑαυτῆ] Gal. M R. ἑαυτῷ Foës. τῶν] τινὶ M. R.

v. τ. ὑπέρεσιν γίγνεσθαι Gal. πρεσβύγνεται Foës.

v. ἐνδια τῇ δ' ὑπερχυθῇ, sic Gal.] ἔνδια αὖ M. R. sed Foësius reiicit αὖ.

v. ἰω. ποιήσηται, Cod. ποιήσεται, Gal. ἰῶ τ' αὖθις ὥστε Gal. ἰῶ ταῦτα πάλιν. Cod. ἰώτ' αὖ N.

v. βαλ. ἃ) ἰῶ M. R.

v. χίν. εἶδα) ὅδιν.

P. 113. v. κατὰ τὴν Cod. διωρέισθαι) διηρῆσθαι.

v. μιια. ψαύοτη) ψαυόνη, Foës. ψαυόμενα, M. R.

v. ἀκαχ. ὅτι Gal. ὅτι Cod.

v. μὴ lege melius, ἢ ὕδωρ ἐν ᾧ ταὐτὸν ὄδιν.

P. 114. v. ἑωῦτ. δίδωτ) διδοῖς Gal.

v. φλέγ. ἀπιμέεται, Gal.] ἐμέεται Cod. δίδως) δώης Gal.

v. φαρ. χολή.) χολὴ, Cod. κατὰ ταῦτα.

v πε. δίδῳς) δῷς, Gal.

v. αὐτῷ) αὐτὸν Gal. ἀυπῷ M. R. πρᾶγμα] ἕλκος Gal.

v. στυ. σκῆρος) ἧπρος malè, nec legit Gal.

v. ἢ πα. μελιτέα] μελίεται M. R. δυνατὸς δ' ἔσται hæc verba quidâ codices prætermittunt, M. verò R. sic legunt; εἰ δυνατὸς ἔσται. In Cod. Basil. prætermittuntur, sed alibi Galenus sic scribit, ἢ δυνατὸς ἔσται, ἐὰν αὖ πιος. &c.

v. ὠὰα. χδ prætermittitur in Cod. à Galeno scribitur, φανερῶς Gal. φανερὸν ὄδιν, φανερος ὄδιν al.

P. 116. v. Σρώτ. θέον) κατερρέον.

v. ζωστι. ὠ τῇ αὐσρώτῃ] ἧβ αὖ σρώτῃ Cal.

P. 117. v. ἢ ἀπ] πρότερον. Ald.

v. χλ. ἐμέσει Gal. & M. R. ἐμέσει Cod.

v. πι. αὐτὰ al. & Cod. ταῦτα M.R.

v ἅμα. ἢ ὠ πόδε Cod.) ἐφ' ᾧ al.

v ἕλκει. ἑωυτῷ al.] ἑωυτῷ Cod.

v. πί. ποιοῦτο δέ τι) ποιοῦτον δέ τι.

P. 118. v. πεκμήριον δὲ πυτίου Gal.] πεκμήρια δὲ πυτίων Cod.

v. εἰ ἐ Σήλεις Cod. εἰ ἧλοις Gal.

v. σα. ἄγκτα Gal.) ἔρχτα Cod. ἕλκεται Cornarius interpretatur.

v. δέ. ὁκμώσοντα) κατμώσοντα, idem.

v. ἐέι. λυκόπατα Cod. λευκὰ Gal. αὐτῆς Gal. αὐτοῖσι M. R.

P. 119. v. τὸ. ἔπ μόριε ἰχυρὸν Gal.) ἔστ μὲν ἰχυρότερον, Cod.

v. τὰ. αὐτῳ Gal.) αὐτῶν Foës. & M.

v. μοτ. ἐρυθρότατοι) ἐρυθροὶ, Cod.

P. 120. v. τῷ δὲ ἥρους Gal.) ἧρος, ἰσχνὸς, Gal. & Cod) ἰσχὶς M. R.

v. ἀειρεται Gal. Cod. αἴρεται.

v. χρ. αὐτὸν Gal. αὐτὸν Cod.

v. ποσί. ᾧ πῆσι Gal. ᾧ ἐν πῆσι.

v. μα. τῆς Σκέλης ἀ ἀσθενέσερον Gal.] τῆ ἥρεος ἀσθενέσερον.

v. αυτ. ξηρὸν τι γὰρ ὄδι] ξηρὸν τι οὖσα ᾗ θερμὰ.

v. πδ'. γίνεται ὄδιν.

P. 122. v. ἐχ. ἀΐδῃς] ἀεὶ Cod.

P. 123. v. ὡς ὡφ. πᾶς) πᾶσι.

P. 124. v. ἰσχ. ποτὲ & ποτ' fere idem apud Gal. ποτ', apud Cod. πτὶ quod melius iudicatur.

P. 125. v. Μφρτ. σαφέσερον] σαφέσερον. Sic φλεγματωδέσερον, χολωδέσερον, ὑγρότερον, χολωδέσερον, μελαγχόλερα. M. R.

v. ὀφτ. ὅτως Gal. ᾧδε Cod. ὀφείλει εωῦ) φιλεῖ γρεῶ.

v. ιοις. λήχη] φθίνει Gal.

v. ὁκότ. ante μὲ præpone δὲ M. R.

v. ἀπαλαξὶν ἔσεδαι αὐτῶν Gal) ἀπαλαγὴν solùm Cod.

v. εἰδ. post μὲ additur ὡς Cod.

P. 126. v. ᾗ ἴσασθαι πρὸς τὰ νοσήματα Gal.) ἴσασθαι τὰ νοσήματα Cod. Foes.

v. σώμ. πλὸ ἑωυτῶ] τῷ M. R pro πλὸ ἑωυτῷ.

P. 129. εἰδέναι χρὴ Gal.) εἰδέναι δὲ χρὴ Cod. μάλιστα δὲ χρὴ εἰ δύναι M. R.

v. ὁκόσα δὲ ὑποτίρη ἀρξίη νουσήματα πίπτει, sic Gal. & M. R. sed Cod. Foës. ita legunt, ὁκόσοι δ' ὑπ' ἀρξίης πίπτουσι.

v. ὥσ. καθιστικόσι Gal.) καθιστικῶσι Cod.

P. 131. v. αἱ. ὑπὸ ἧβ.

P. 132. v. πφρ. ᾗ τῇ ἧβ διαστημάτων μεταβολῇ, sic Gal. & M. R. at Cod. ᾗ ὑπ' ἧβ διαστημάτων μεταβάλλει.

v. ἧβ. ἔν τι τῇ φαρμακείῃ) ἔν τι τῇσι φαρμακίῃσι, Cod.

v. δί. καθαρῇ) καθαρῆ Gal. καθαρὴν Cod. ἄλλο ὅτι Gal. ἄλλοσε Cod.

v. βδελυσήματα Gal.) νουσήματα.

v. πν. πθρωπείας) πθρωπείους M. R.

v. δεῖ. ὁρᾶν Gal.) ὁρᾶν Cod.

v. ῥέον. οἷς Gal.] εἶσι Cod.

v. χρῆσθαι Gal.] χρέεσθαι Cod.

v. πολυ. ῥοῦσις) ῥοῦσις M. R.

P. 133. v. ἧβ μ. παῖ τὰ σῶμα ὀχλέεσθαι Gal.) V. ἅπαν τὸ σῶμα πυθέεσθαι Cod. ᾗ ἰῶ Gal. κἀν Cod.

v. χδ. ιδρῶτι] μὴ. M.

v. ἧβ ἀ. ἰσχυρωτάτου Gal. ἰσχυροτάτου.

v. ἰσχ. κατακλείεται.

v. κατακλείζεται Gal. ἀπαλλάσσεται Cod. & melius.

P. 135. v. αὐτὶ. ὅπισθεν] ἔμπροσθεν Gaza sed male.

v. Σκ. ἐς Gal. πρὸς Cod.

v. ἔως. ἔξω Gal. ἐξωθεν M. R.

v. τὸ. ἐσωθεν κατὰ τῆς κοιλίης πρὸς πλὸ ῥάχι, hanc Gal. lectionem scripsit quam improbat Foesius qui ita legit; ἐσωθεν παρὰ πλὸ ῥάχι.

v. παί. ὀρχεων Gal. ὀρχέων Cod.

P. 136. v. πλευ. ἀρχὸν, Gal.] ὄρχι Arist.

v. ἀνωθ. ξυγκαμπίας) ξυγκαμπὰς.

v. πτ. (ὠφ) κατὰ Gal.

v. αὖωθ. πηχέων] ᾗ ἧβ χρῶν αὖωθεν, hac verba à Galeno prætermittuntur, & ab aliis interpretibus quibusdam licet in textu non obliterentur.

P. 140. v. κειλ. ᾗ κατὰ ἧβ ἔξω, ᾗ κατὰ ἧβ εἴσω) Galenus verò ita legit, ἃ κατὰ ἧβ ὀξυπάτω ἐς τὰ ἔσω l. περὶ ὀστέων φύσιος, sic ᾗ κατὰ ἧβ ὀξυπάτω, ᾗ κατὰ ἧβ ἐπιπάτω.

P. 141. v. πί. κατὰ πυτίους πὶς λόγους Gal.) κατὰ πιὰ δὲ πὶς ἕδπις l. περὶ ὀστέων φυσ.

v. ὅπις. πίμπλει) πάμπλει, M. R.

P. 142. σαρ. ἐσθὴν] ἕουσις Cod.

v. ᾗ. κατὰ (ωὐπιμάτου) Gal. κατὰ τὸ αὐτὸν Cod.

v. π. γίνεσθαι) γλυφεῖσθαι. Cod.

v. πί π. ὁμολογίη) ὁμιγοῖσι Cod.

v. δίμκ. ἕξπ) τὸ Cod.

v. σῶμ. ῥέει] ῥεῖν.

v. ὠ. τῶν) ποιοῦσι Cod.

P. 144. Οκότ. ἀρξηται] ἀρχηται.

v. ᾗ. τῶν Gal.] πυτίων Cod. ὁκόσον τῇ ἀφτέρῃ ἧβ ἡμερέων πλείονα αὔξεται αὔθρωπος, Gal] ὁκόσου πυτίων ἧβ ἡμερέων πλὸ ἀφτέρω πλείονα αὔξεται ἄνθρωπος Cod.

v. ῥέ. θερμότερος] θερμότητος Gal.

v. πλείς. ἢ ἀρχεται Gal.] ἰῶ ἀρξονται Cod. ἢ αἱ M. R.

v. ᾗ πεντεκαίδεκα ἡμερέων Gal.) πεντε εκκαιδεκάμοι Cod.

P. 145 v. κυοεί. ἀφροδισίοι Cod. παρέχει Gal.

P. 146. v. ὀκόσοισι δὲ αἱματώδεα μόνα Gal. pro μόνον] ὠ. Cod. μοτα M. R.

P. 147. v. ὀκόζοισι δὲ καθ. οἷόν γε Gal. ὁκοῖον ᾗ Cod.

v. πτ. ὀκφόρεται Gal.) ὑπεφόρεται Cod.

v. διαι. αὐτέων Gal. σφέων Cod.

v. δ' αὐτ. αὐτέων Gal.) αὐτοῖσι, Cod.

v. ἐ, post καλεόμενος scribunt Codices γένεται.

v. λων. ὅτι Gal.) ὁκόσα Cod.

v. ἀμφ. ἀπαυέται Gal.) ἀμπαύεται, Cod.

v ἧβ. ὁκόσοι) ὁκοσα, Cod. π μέρος.

v. μα. πλέον Gal] πλεῖον Cod.

v μᾶλ. πιέει Gal. πιαίνεται Cod. πιέεται M. R.

P. 148. v. πέτ. ἐς ( ) ἕως ἧβ Cod.

v. λις. post ὡρέαν additur in Cod. ὑπηνδρωται.

IN GALENI LIBELLVM DE HVMORIBVS.

Hic libellus περὶ χυμῶν *de humoribus* inscribitur, quorum generationem, causas, differentias, temperamenta, commutationes, effectus & analogiam quam cum quatuor elementis, quatuor anni tempestatibus, & hominis ætatibus obtinent; paucis ac concisis, sed locupletissimis præceptis Galenus conscribit. Verùm quidam augurantur quædam hîc comperiri quæ doctrinæ Galenicæ reluctantur, ac proinde hunc libellum Galeni genuinum fœtum nequaquam esse asserunt. Dico tamen siquid in hoc libello doctrinæ Hippocraticæ aut Galenicæ oppositum conspiciatur, id certè aut typographiæ, aut deprauati alicuius codicis vitio acceptum ferendum esse. Libelli interpres, Charterius.

Pag. 150. v. ταῦτ. συνηθέστι *componentia* potius quàm συνθετὰ *composita*; quia quatuor elementa & humores, sunt mixtum & hominem componentia principia, vt doctè explicat Archangelus Piccolhominus Ferrariensis qui commentarium constituxit in hunc libellum.

IN GALENI LIBRVM, AN SANGVIS IN ARTERIIS natura contineatur.

Hîc Galenus aduersus Erasistratum sanguinem in arteriis naturâ contineri edocet; vbi tum generatio sanguinis arteriosi & spiritus vitalis, tum vtriusque distributio per singulas vniuersi corporis partes legitur; & Erasistratæos in errores ob logicæ ignorationem incidisse diuulgatum est. Libri interpretes, Iulius Martianus Rota, & Trincauellius; emendauit Riccus: meliorem versionem elegimus ac emendauimus.

P. 159. v. κεν. ἅμα) πνεῦμα.

P. 160. v. γεν. κίνησιν] κένωσιν. Bas.

IN GALENI LIBELLVM DE ATRA BILE.

Hic libellus Galeni fœtus est, cuius doctrinam argumentum paucis aperit. In eo namque de humorum generatione, differentiis, temperamentis, qualitatibus, causis, & effectibus disseritur. Maximè verò atra bilis & quæcunque ad eum humorem spectant, explicantur. Imò non modo Physiologicus est libellus, verùm etiam pathologicus; qui namque morbi

ab

ab atra bile ſoboleſcunt, hîc produntur. Bartholomæus Syluanus Salonenſis verſionem edidit, quam à Ricco paululùm emendatam, emendatiorem dedimus.

P. 168. v. ἢ ὑπ. φύσιν) κράσιν, M. R.
P. 169. v. ἀξαφ. μελαίνης) adde χολῆς M. R.
P. 170. v ἢ ἢ χάρ.
v. ἐκ κακ. χρόνου πολλοῦ) χρόνῳ πολλῷ M. R.
v. ἐπισχεθῇ] ἐπιχρίῃ M. R.
P. 171. v. ἐλ. πύπου διωκόμενοι) τύπτ διωκόμενοι, M. R.
P. 172. v. φυ. τῆς ἕξεως] ὁκ τῆς ἕξεως M. R.
v. ἢ ξηροτάτων) μετὰ ξηρότητος M. R.
v. ὑγρ. ἢ εἰ) κἀν M. R.
v. πυτ. ἢ) ῥις, M. R.
v. πλεῖ. ἀπορίαν] σωτηρίαν M. R. malè.
P. 174. v. σις. τύπου] πύπου M. R. πύπων Baſ.
v. σι. μαχόμενα] M. R. μαχόμενος, Baſ.
v. λοιμ. ὑπόδεξις] ὑποδέξεις M. R.
P. 175. v. πιουτ. αὐτὰ) αὐτὴ. M. R.
v. ρωμ. ἐκφεύγουσι] ἐκφεύγουσιν, M. R.
P. 176. v. οὐδ. ὑδαμόθι] ὑδαμοῦ Baſ.
v. τος. αἵματος) φλέγματος M. R.
v. σιωπ. ἀπαδιδομένοις) ἀπαφερομένοις.
P. 177. v. αὖτ. γὰ ἵνα) ἵνα γὰ M. R. ἢ] ἤ. M. R.
v. σημ. ἀποβαλόντι] ἀβαλόντι M. R. ὑρέσι) ἤροι.
v. καὶ. ἐπὶ αὖω ἐφισταμένων) τοὺς αὖω ἐφισταμένους, M. R.
v. γυν. ἐκρίνεται] ἀποκρίνεται, M. R.
v. ιε. ἐκρίνεται) ἐκρίνεται, M. R.
v. φυσ. μόνον αὐτὸν) μόνῳ αὐτῷ M. R.
P. 178. v. κειμ. κομιζομένῳ] ὀνομαζομένῳ, Baſ.
P. 179. v. κατ. ὑπ] ὅτω M. R.

IN HIPPOCRATIS LIBELLVM DE GENITVRA.

Principia generationis iam edocentur. Hîc autem de venere; de conceptione, de ſeminis ſpuma; & pollutionibus & ludibriis nocturnis; de iis qui ſemen non emittunt; de liberorum ad parentes ſimilitudine ac diſſimilitudine diſſeritur. Hic libellus, περὶ γονῆς de genitura inſcribitur, In vetuſto codice, περὶ ἐξαπάσιος ἐμβρύου de fœtus formatione, quem Polybo Galenus tribuit. Hæc enim verba cum manuſcripto Regio codice ſic ſcribuntur; τοῦτο Πολύβου φησὶν εἶ) ὁ Γαλῆνος, qui ab Erotiano prætermiſſus liber, à multis tamen vt Hippocraticus acceptus eſt, quemque inter Phyſiologica σπλαχνικὰ opera repoſuimus. Interpretes, Cornarius, Foësius, Zuinggerus, & alii ſunt quorum ope noſtram hanc conſtruximus.

Pag. 180. v. ὑγροῦ] ſic Foësius & publicati codices ſcribunt. Verùm Mercurialis ex Cod. Vatic. & nos in M. R. reperimus ὑγιέος.
v. ἐτλω) ἐπιπ. M. R.
v. ὕτ. δὴ καὶ] δὴ δὲ ὁτ.
v. ἀξαχέα) ἀξαχεῖται, M. R.
v. ἢ παε. π) ἐπ M. R. ὅπ alia.
P. 181. v. ἀδρὸς) αἱμὴ.
v. ἐωῦτ. post γίνονται in M. R. & Mercuri. hæc adduntur; δεδύνωται μοι ἢ ἀβελ πυτίων, ἢ διέη, ἢ ὁκ πυτίων αἱ νοῦσοι γίνονται, pro αἱ ὁκ νόσων διακρίσιες) ὁκ νυσίων ἀξακρίσιν, M. R.
v. ἢ ὅκ. διὸτι] διὰ τί.
v. τῆσι δὲ γυναιξὶν] additur φημι. Mercur.
P. 182. v. ἦρ. πτδούσῃ] πεσούσῃ.
v. ἦ ἦ. ὁ αὐὴρ) Mercur. ἢ ὁ ἀὴρ.) ἴσως ὅτι ὑποκρίνεται. M. R.
v. νοῦσοι ξυσχεῖ) ἃ delent interpretes contra exemplarium fidem.
v. ὑγιαί. ὑφ' αἱ] ἐφ' γὰ αἱ. Mercur.
v. ηρα. συναπαδύνῃς] ἐλιαπαδύνῃς M. R. σῶματος] σώματος, Mercur. ἀπαδύνῃς quædam M. ὁκαπαδύνῃς alia.
v. ὑπὸ. ὑπὸ Mercur.
v. λυτ. ἀποχρώμενοι] ἀφικόμενοι, M. R.
v. ἀὴς ἦλιω] ἦλιν. M. R.
P. 183. v. ὁκρ. ἀσυνίστερον) ἰσχυρὸν M. R. Mercur.
v. ἰσχυρὸ) ἰσχυρὸν M. R. ſic ἀσθενὲς & ἀλλοῖον.
v. ὅσα. ὅθι τῆς γυναικὸς M. R. alia tollunt ὅθι.
v. κτιόσεσι] κτίσασι.
v. καῖ. ὑπὸ τῦ) αὖ τῦ M. R.
v. πλέ. κεῖνο] ὁκεῖνο M. R.
v. πῦ, post γυναικὸς additur, μισὸ ἑτέρῳ κεῖνο τὸ πῖνον, alia, μισὸ ἑτέρῳ τῦ πίνοτ.
v. αὖυς. ὦ] ὧδε M. R. ſic οὐδὲ μισὸ.
v. ροι. ἔλαβε) ἄλεκ.
v. πατ. ὑδὶ ἱστορία] ἱστορέσπω.
v. ἐὰν τ. παιδίων) πιεύσπω, legunt multi.
v. ὑπὸ τῆς μωδῆς] ὑπὸ τῆς μήτρας, Caluus, Cornar. Gorrhæus; deinde μωδῆς π τῆς αὔξης.
χ. τῇ αὔξῃ) αὐξήσῃ πλὴ αὐ πλὴ M. R.
v. ἢ ἐπ. χαίδλω) χαίδλω. ὅκως] ὅμως M. R.
v. μᾶζον] μάκρα, M. R.
v. τῆς φυ. ἀγγέος] ἀγγεῖα, M. R.
P. 184. v. φλαδὸν] θλαδὸν, M. R.
v. ἧμ. λῶ) ἵπως λῶ M. R. πλῶ) ἧ.
v. μ. κὰν τῇ παιδίῳ] ἢ τῇ παιδίῳ) τὸ παιδίον ἢ quædam non legunt.
v. συν. legunt quædam, τὸ ἔπειτα.
v. πορ. δοκέει) δοκέει εἶ).
v. ἦτ. εἰς τὸν λόγον ὃν ἔλεγεν] εἰς τὸν ὀπίσω λόγον. λῶ ἢ γονὴ μένη ἀπ' ἀμφοῖν· ὃν τρῶσι μήτρην τῆς γυναικός.
v. ἐπ. αὐτῇ] αὐτῇσ αὐτῇ) τῇ ὑγρῷ αὐτῇ. τῇ ὑγρῷ αὐτῇσ.

IN GALENI LIBROS TRES DE SEMINE.

Hi tres libri, de Semine inſcribuntur; quorum doctrina ac lectione ſuperior Hippocratis libellus περὶ γονῆς explicatur. Primi duo genuini ſunt Galeni foëtus; poſterior verò Galeno adſcriptus, inter ſpurios poſitus, eorum librorum argumenta & capita quæcunque in eis ſcripta continentur, paucis produnt. In his potiſſimùm de hominis procreatione diſſeritur, ac proinde de procreationis principiis & cauſis; de conceptione & conceptionis ſignis; de partium conformatione; de vtroque ſemine ac ſeminis facultatibus & vſu; de liberorum ad parentes ſimilitudine ac diſſimilitudine, de mutilatis ac integris; fœcundis, infœcundis; ſanis ac ægris fœtibus; his in libris leguntur multæ Galeni quæſtiones Phyſiologicæ ad procurationem ſpectantes.

P. 189. v. νόμ. σωτήσομαι] σωτῆσον. Baſ.
P. 190. v. πρότερον] πότερον, Baſ.
P. 192. v. τομ. εἰλξαι] ἐπαῦσαι, Baſ.
P. 193. v. δοκ. ὄντως] ὅπως, Baſ.
P. 198. v. πῆς. πέρματος) σώματος.
P. 208. v. ρων. ἱδρώτων) ὑγρότητων, Baſ.
P. 209. v. ζω. πλῶ ἕλικα, Baſ. ἢ ἕλιξ.
v. κατὰ. ἕλκουσι] ἔχουσι Baſ.
P. 214. v. διαφαμ. αὐτίκα) ὑδὲ.
v. ἢ τῆς, αὐτὴ) οὐ τῦ.
P. 218. ἢ τοῦρ. ἄλλου] ἀλλ' οὐ Baſ.
P. 220. v. ὥσπ. τῇ τῦ ἄῤῥενος emendatum) τὸ τῇ ἄῤῥενι, Baſ.
P. 221 v. δὲ. πλάττειν) πλάττειν ἢ σφύζειν, emendant] σφίζειν, Baſ.
P. 226. v. σκεψ. ἀδιαφθόρων, emend. ὑμφοτεροδῶν, Baſ.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 251 sur 276

TOMI III. MENDA EMENDATA.

PAgina 1. v. particula.
v. ran. ſint.
2. v. nimium] minimum.
v. rum. ſentiamus.
13. v. medio] medicis.
15. v. Μη. ϖαρακολουθωῦντες.
16. v. 17. ἐπιζήσομαι.
v. χείρ. Ἀσκληπιάδου.
v. ma- &] ego.
25. v. τὸ. ἢ μα-
27. v. lis. aut] at.
28. v. ὁπ. ἔλκειν.
v. ταις. ὄγκοις δὲ.
v. ουχ. ὑγιεῖον.
v. app. Hippocrates.
29. v. ὁκπ. Ἀσκληπιάδεω.
30. v. ſit oneroſum] oſtenſum.
v. præ. ant.] ac.
33. v. ca. calens, hæc.
v. poſſ. animalis.
40. v. aliq. acquiſito.
41. v. apem.
45. v. por. col.] oloris.
48. v. ση. δὲ) χδ.
49. v. hom. cum homi-
50. v eq. d. formoſiſſimum.
51. v. frig. ac] hac.
53. v. peratus. habitu.
54. v. diſſ. inſpicere.
58. v. tium. ætate.
59. v. in aq. in exc. d. in.
v. ad. & frig.
66. v. ἀκρ. ὀιαί.
v. δὲ. ὀιαί.
69. v. cont. defluit pituita.
72. v. δὲ ϖᾶν ἄλλων.
v. quæ mut. non ratò.
v. alijs.
73. v. & arborum.
v. nunc. ſic] ſit.
v. tum. opinentur-
v. δὲ ϖαύτως.
76. v. κου. ουω] οὐκ.
78. v. vel. aſſimilantur.
v. vinc. accidit.
v. plurimus, latus.
79. v. ἀρ. ὑγιώδη.
v. ζη. χδ) δὲ.
80. v. ἑλκ. ἔκχρισι.
v. napi. & muria, all-
v. acc. eſſet.
83. v. pan. &.
86. v. ſenſu afficietur.
88. v. των. ϖᾶν] ϖᾷ.
v. lor. ſi] ſic.
v. refr. fit] ſit.
91. v. ῥῶ- d. ἀπ'.
92. v. ſpecies.
v. naturæ.
93. v. dus. ſine] ſiue.
v. tud. ſine] ſiue.
97. v. no. ὅλως.
99. v. haud. uno-
v. qui. conſtituunt.
103. v. χειρ. πόδ'.
105. v. tus. Aut] An.
v. ὁ. M. Ηρακλειτος.
v. φαὶν. ἡμερόϖτα ϖολλάκις.
106. v. prob. ſcriptore.
108. v. φωῦς. ἡῦσιν.
111. v. autem d. prima.
112. v. κεκραμένον.
v. Etenim quum.
116. v. ſpec. differentis.
119. v. λεξ. μᾶλιστα χθ'.
120. v. ρετ. τὸ δὲ.
v. ϖοτ. ἡγεῖσθαι.
v. tion. purgentur.
121. v. χειμ. ἡμιωβόλου.
122. v. ἢ ἐλατηδοῦσθαι.
123. v. ῥᾶν. μείονες.
132. v. δὲ. καῦστῆ.
133. v. in an. attractrix vel.
135. v. ϖαχυόστεα.
136. v. pic. quæ.
139. v. omn. aut] vt.
v. vid. nihil omnino.
v. paru. fefelliſſe.
140. v. alim. d. vt.
v. dem. minimè.
143. v. ἔμ. χωρεῖν.
144. v. ρὲ. ϖοσοδοτ.
v. ϖεμ. ϖοσοδοτ.
145. v. αυτ. ὀναϖοσύμενον.
146. v. aliq. præſagitio.
147. v. ἢ. γίνεται ἀϖὸ.
149. v. authorem.
v. ἡϖεσθαι) ϖόσθαι.
150. v. βόρ. ϖ. κεφ.
153. v. ϖᾶν. ἰῶ) ἰῶ.
154. v. ϖερ. ἡϖὶ] ἤϖιοι.
160. v. arter. ipſi.
v. rit. neque enim.
161. v. αἰετ. συμϖεϖεσμένου.
v. ϖς. συμϖϖλεγμένου.
162. v. καῖ. κέχρηται.
163. v. κειτ. ὑϖηρξάμεθα.
164. v. ϖα κα-) καϖαῦσαι.
167. v. perm. Iam] Ita.
v. Cæt. ſuperaſſata.
169. v. dac. olerent.
v. proc. cutem] autem.
171. v. ab. lethale.
172. v. κιν. ϖαρέμϖτωσις.
v. φη. ὀκ. τῆς.
v. ζειν. νοσήμασιν.
173. v. δὲ. ὠφελ-
v. ϖιν. ϖρὸς ζωϊ-
174. v. κόν. ἕλκος.
v. ctus. qui ab.
175. v. non deſ. d. ex ſanguine.
v. χίν. ϖαύτως.
v. λκλ. οὐκ εἰδ'.
v. χωρ. οἰκείῳ.
v. ἐξέ. οὐ ϖᾶν ϖλ.
176. v. μελαγχολικοῦ.
v. ten. leuentur.
177. v. rare. quouſque.
v. ἐὰλ. εἴτ' ἀλ-] εἴϖτ ψ-
v. εἰρηκέναι.
179. v. progn. perpetuò.
v. χωγ. ὕδερος.
v. τωῦ. αἱαμένδαι.
180. v. ἀφρώδεις τὰ.
181. v. res. feruentem.
v. λᾶι. ϖτιμιδίοι.
v. ὑρυχωλίη.
182. v. δότ. ἰῶ) ἰῶ.
v. ἓ. οὕτως.
v. cern. mulierum.
185. v. τίω. ϖῆ) τίνων.
186. v. git. cucurbitulæ.
187. v. στω. τὸ τῆς.
189. v. τὸ. υιδρί.
191. v. δημ. φήσίς.
192. v. δὲ οὐ συμφύ-
193. v. ὁ. ϖλεως.
v. ἰῶ. χῖ ϖέω.
195 v. cau. enim eſt.
196. v. Πῶς. ἡμᾶται.
200. An. abſciſſæ.
201. ϖᾶτ. ἑλικοειδίσιν.
202. v. ϖᾶν. ἑδρᾶξε.
v. δεῶ. χ) ϖᾶν.
v. στ. ἐμφυσίαι.
202. v. ſuis. veſicæ.
v. ſtim. habeam.
203. v. ϖττ. ϖᾶν) τᾶσ.
207. v. τῶῆς. κεφαλέω.
v. μίω. Ἀειστ.
210. v. ἀφρ. γίνεσθαι.
214. v. τῖς. λυγκέως.
v. loq. Lynce.
217. v. riale. effectiuum.
v. τᾶ. ϖόιω.
218. v. ϖᾶλ) ϖρὸς.
219. v. λος. d. μὲ ὁ.
220. v. bris. in diſſectione.
221. v. στως. τῆς τᾶ.
223. v. χ. τῖς] τῶς.
v. τὰ. ἴχθ.
227. meſenterij in eiuſmodi.
229. v. in du- illud fortiter.

LETTRE

DE M. DE VILLIERS,

DOCTEUR-RÉGENT,

*de la faculté de médecine de Paris, à M** docteur en médecine;*

sur l'édition grecque & latine des œuvres d'HIPPOCRATE & de GALIEN, publiée

par RENÉ CHARTIER.

EXTRAIT des Mémoires littéraires, critiques, philologiques, biographiques & bibliographiques, pour ſervir à l'hiſtoire ancienne & moderne de la médecine, dédiés à monſeigneur le garde des ſceaux; par m. J. GOULIN, M. aggrégé au collége royal de médecine de Nanci, membre des académies de la Rochelle, d'Angers, de Niſmes, de Lyon, de Ville-franche en Beaujolois, & de la ſociété littéraire de Chaalons-ſur-Marne. *A Paris, chez Baſtien, libraire*, année 1776, in-4.°, *page* 211. ART. XIX.

On ſouſcrit pour ces *Mémoires in*-4°. commencés en 1775, chez BASTIEN, rue du Petit-Lyon; prix 12 liv. pour Paris, & 15 liv. pour la province, franc de port.

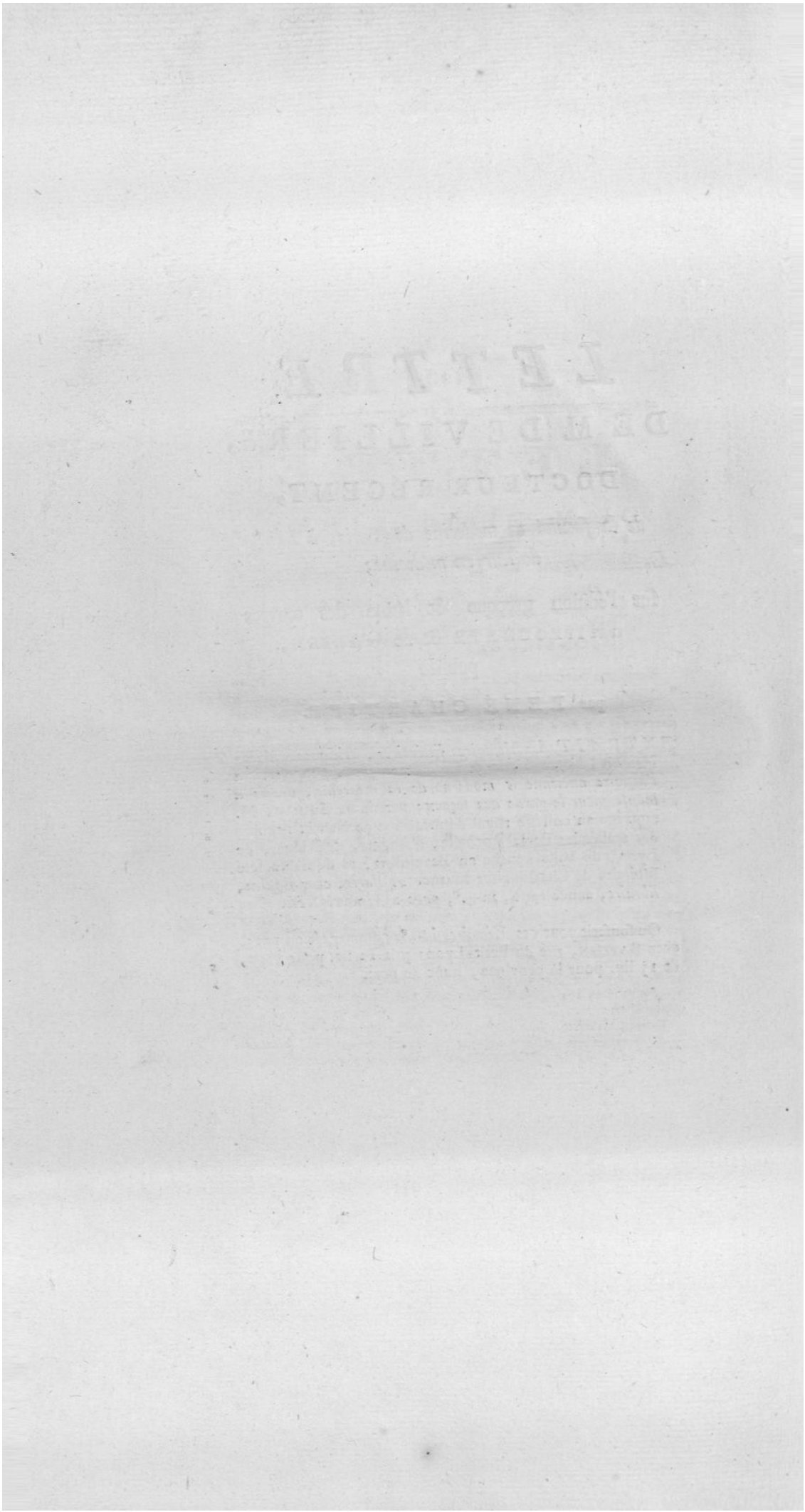

LETTRE

DE M. DE VILLIERS;

*Docteur régent de la faculté de médecine de Paris, à m** docteur en médecine.*

MONSIEUR,

Vous me demandez pourquoi l'on trouve l'Hippocrate de René Chartier, annoncé par les bibliographes sous la date de 1639, & sous celle de 1679; pourquoi le même exemplaire porte ces deux dates; s'il n'y en a qu'une édition, ou s'il y en a eu deux; quelle eſt la meilleure ou le meilleur exemplaire, & pourquoi Van der Linden & Mercklin en annoncent quatorze tomes, tandis qu'on n'en connoît que treize?

Comme vous n'êtes pas le ſeul à deſirer des éclairciſſements là-deſſus, & qu'ils ſuppoſent quelques recherches, j'ai cru devoir publier ma réponſe, afin d'être utile à tous ceux qui auroient les mêmes queſtions à faire, & qui voudroient connoître les faits capables de les réſoudre.

Il n'y a vraiment eu qu'une édition du Chartier, & il n'en a été publié que treize tomes, dont dix l'ont été par l'auteur, mort en 1654, ſavoir huit en 1639, & deux en 1649. Les trois autres n'ont paru qu'en 1679, par les ſoins de mm. Blondel & le Moine, qui ne ne nous ont pas appris pourquoi ils n'ont pas voulu donner le quatorziéme, ou la table promiſe par Chartier.

Cet expoſé paroît offrir des idées claires ſur cette édition; mais on ſe trouve dérouté quand on voit que le tome treize & dernier a été publié en 1639, par Chartier même. C'eſt un chaos qu'il faut débrouiller.

Je vous répéterai, ſans doute, des choſes que vous ſavez déja; mais, comme tous les exemplaires ne ſe reſſemblent pas, excepté par le fond, ou le corps de chaque tome, qui n'a ſouffert aucun

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 255 sur 276

changement, vous aurez lieu de connoître ce qui peut manquer au vôtre; &, réciproquement, les poſſeſſeurs d'exemplaires différents, verront ce qu'il faudroit au leur, pour ſavoir tout ce qui peut concerner la forme de ce vaſte ouvrage. Quoique j'aie arrangé le mien, de maniére qu'il contient à-peu-près toutes ces différences, je n'ai pas laiſſé d'en examiner d'autres pour n'avoir aucune incertitude ſur ce qui en eſt. Armez-vous de courage; car les détails bibliographiques en exigent, & de celui qui les fait & de ceux qui en ont beſoin, & je me trouve obligé de les donner avec d'autant plus d'exactitude, que je dois tâcher d'être utile aux Eſpagnols, qui penſent à réimprimer l'Hippocrate de Chartier.

Il n'y a abſolument que deux eſpéces d'exemplaires de cet ouvrage, & ils ne différent que par les titres & par le corps ſéparé du tome premier. Voici deux tableaux qui préſentent les différences & les identités de ces titres.

EXEMPLAIRES DISTRIBUÉS

En 1639, tel eſt celui de la bibliothéque du roi.	*En 1679, tel eſt celui des écoles de médecine.*
Tom. Ier. 1639, Les deux têtes d'Hippocr. & de Gal. premiéres épreuves, *Lut. Paris.*	*Tom.* Ier. 1679. Les deux têtes, derniéres épreuves, *Lut. Paris.* Pralard.
II. 1639. *Idem.*	II. 1639. Place pour les 2 têtes, un fleuron ord. *Lut. Par.*
III. 1639. *Idem.*	III. 1639. *Idem.*
IV. 1639. *Idem.*	IV. 1639. *Idem.*
V. 1639. *Idem.*	V. 1639. *Idem.*
VI. 1639. *Idem.*	VI. 1639. *Idem.*
VII. 1649. Les 2 têtes, ſecondes épreuves, *Lut. Paris.*	VII. 1649. Les 2 têtes, ſecondes épreuves, *Lut. Paris.*
VIII. 1639. Comme les ſix 1ers.	VIII. 1639. Comme les 2. 3. &c.
IX. 1689. (pour 1679) un fleuron ordinaire, *Lut. Par.* Pralard, point aſſez de place pour les 2 têtes.	IX. 1689. (pour 1679) point aſſez de place pour les 2 têtes, un fleuron ordin. *Lut. Paris.* Pralard.
X. 1679. *Idem.*	X. 1679. Comme le IX.
XI. 1649. Comme le *tom.* VII.	XI. 1649. Comme le VII.
XII. 1679. Comme les IX. & X.	XII. 1679. Comme les IX & X.
XIII. 1639. Comme les ſix premiers, le privilége à la fin.	XIII. 1639. Comme les 2. 3. &c. le privilége à la fin.

Vous voyez par le tableau des exemplaires diſtribués en 1639, que Chartier, ayant ſon ouvrage prêt, n'avoit pas été obligé de garder l'ordre des tomes en le faiſant imprimer, & que des dix volumes qui ont été publiés de ſon vivant, les ſix premiers, le huit & le treize, ont paru en 1639, les ſept & onze en 1649. Quant aux trois autres, ſavoir les neuf, dix & douze, il eſt également clair qu'ils n'ont paru qu'en 1679: en ſorte que par exemplaires diſtribués en 1639, j'entends ceux dont les tomes ont été achetés à meſure qu'ils paroiſſoient, & qui ne ſe ſont pas trouvés en magaſin en 1679, quoiqu'ils n'aient été complétés qu'à cette derniére époque. Auſſi ces ſortes d'exemplaires ſont-ils encore la pluſpart incomplets aujourd'hui, par la raiſon qu'il a dû être aſſez rare que l'acquéreur de 1639 ait vécu juſqu'en 1679, que l'héritier d'un médecin ait été médecin auſſi, ou qu'il ait été attentif à profiter de la publication des trois volumes reſtés en arriére, dont on a peut-être auſſi tiré moins d'exemplaires que des tomes imprimés du vivant de Chartier. Tel eſt, par exemple, un exemplaire incomplet qu'on nous a aſſuré avoir été donné par Chartier même, & où nous avons vu 1638 au lieu de 1639, ſur les titres des tomes 2, 3, 5 & 13; variété que préſentent auſſi les titres de quelques autres exemplaires, quoique moins fréquemment.

En comparant les tableaux des exemplaires diſtribués en 1639 & en 1679, vous retrouvez toujours la même année ſur les titres correſpondants, excepté ſur celui du tome premier qui porte 1679, pour annoncer l'année de l'édition complétée. Mais Chartier, ayant fait tirer tous les titres néceſſaires au nombre des tomes qu'il avoit fait imprimer, & n'y faiſant ajouter la gravure des deux têtes d'Hippocrate & de Galien, qu'à meſure qu'on diſtribuoit ces tomes, il eſt arrivé que ſur les titres des tomes diſtribués en 1679, mais portant la date de 1639, puiſque ce ſont ceux de Chartier dont on s'eſt ſervi, en y collant quelquefois une petite piéce de papier, pour ſubſtituer le chiffre 1679 à celui de 1639; il eſt arrivé, dis-je, qu'on trouve un grand vuide occupé par un fleuron ordinaire, & point les deux têtes qui devoient remplir toute la largeur de l'*in-folio*, ſur près de ſix pouces de hauteur, excepté ſur quelques-uns, mais comme par hazard, parce que la gravure en étoit alors très uſée; & qu'on vouloit la réſerver pour le tome premier ſeul. Mais on ne trouve pas le même vuide ſur les titres des tomes neuf, dix & douze qui n'ont que la place néceſſaire au fleuron.

Il faut encore obſerver que cet ouvrage ayant été tout exécuté à l'imprimerie royale, on ne trouve que *Lutetiæ Pariſiorum*, ſur les titres de 1639 & 49, ſans nom de libraire, parce que Chartier devoit le diſtribuer; au lieu que, ſur les titres de 1679, on lit: *Lutetiæ*

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 257 sur 276

Parisiorum, apud Andræam PRALARD, nom du libraire qui avoit acquis le reste de l'édition, & qui en avoit fait part à AUBOUYN & VILLERY, deux autres libraires, dont on trouve aussi le nom sur d'autres exemplaires de 1679.

Mais s'il restoit encore quelques difficultés sur la distinction des trois tomes publiés après la mort de Chartier, savoir les neuf, dix & douze; on acheveroit de les lever, en observant qu'on n'y voit point les *concisæ notæ atque variæ lectiones*, ni l'*errata* qui se trouvent dans tous les tomes publiés par Chartier; & enfin que le mot *flavo*, par exemple, & tous autres contenant un *v* dans leur milieu, sont toujours imprimés par un *v* dans les trois tomes de 1679, savoir les neuf, dix & douze, au lieu qu'on les trouve constamment avec un *u* voyelle dans ceux de 1639 & 49. Il faut en excepter pourtant la seconde partie du tome neuf, contenant les aphorismes d'Hippocrate, où l'on trouve constamment l'*u* voyelle, au lieu du *v*, au milieu des mots où celui-ci est nécessaire; de maniére que cette partie pourroit très bien aussi avoir été imprimée par Chartier, & non publiée par lui. Quant à la premiére partie, qui contient les épidémies, Freind a bien vu qu'elle n'étoit pas aussi achevée que ce qui étoit vraiment de Chartier (*a*).

DESCRIPTION du corps séparé du tome premier distribué en 1639.

Ce corps séparé contient des choses essentielles qu'on ne retrouve point dans les exemplaires distribués en 1679; il doit être composé de 23 feuillets.

1°. Le premier est un faux titre, où on lit: *universa Hippocratis & Galeni opera.*

2°. Le second est une belle gravure en cartouche, au milieu de laquelle on lit ce titre général:

Τῶ μεγάλου ἱπποκράτους κώου καὶ κλαύδιου γαλήνου περγαμήνου, ἀρχιατρῶν ἅπαντα τὰ σωζόμενα. *Magni Hippocratis coi & Claudii Galeni pergameni, medicorum principum, omnia quæ extant opera in XIII tomos distributa. Renatus Charterius, doctor medicus Paris. Regis christianiss. cons. medicus ordin. ac professor. edidit. Lutetiæ Parisiorum.*

(*a*) *Id obiter animadvertere liceat, in his maximè epidemiorum libris Charterii operam desiderari: nam neque notulas, neque variantes lectiones, sicuti in ceteris Hippocratis scriptis, nescio quam ob causam, attexuit. V. pag. 1. de l'avis qui précéde ses épid. d'Hippocr.*

30. Le troiſiéme feuillet porte encore le titre général, qui ſuit, où l'on voit les deux têtes, & l'annonce d'une table qui auroit fait un volume à elle ſeule (*a*).

Magni Hippocratis coï & Claudii Galeni pergameni archiatrûm univerſa quæ extant opera. Renatus Charterius vindocinenſis, doctor medicus paris. regis chriſtianiſſimi conſ. medicus, ac profeſſor ord. plurima interpretatus, univerſa emendavit, inſtauravit, notavit, auxit, ſecundum diſtinctas medicinæ partes in tredecim tomos digeſſit, & conjunctim græcè & latinè primus edidit; aſtruxit & medicam ſynopſin, rerum his in operibus contextarum indicem. Lutetiæ Pariſiorum, 1639 cum regis privilegio.

40. Les ſept ſuivants contiennent le diſcours que Chartier fit à la faculté le 2 août 1633, ſur l'entrepriſe, & ſur l'exécution de ſon ouvrage tout prêt, puiſqu'il nous apprend le 29 du même mois que le tome premier en étoit déjà imprimé (*b*). Page 4 de ce diſcours, on trouve, 1°. *l'index*, ou le catalogue des livres d'Hippocrate & de Galien, qu'il ne connoiſſoit qu'en latin : 2°. pag. 5–8, la table de ceux qu'on ne poſſédoit ni en grec, ni en latin; & pages 11 & 12, une troiſiéme table des livres grecs que Chartier a publiés le premier : ce ſont ceux qui ſont marqués d'une croix †, dans ſa table générale des livres & des chapitres (n°. 5); Van der Linden n'a point parlé de cette troiſiéme table. Vient enſuite l'approbation de la faculté, *avec actions de graces, par un décret faict exprès* (*c*) du 8 août 1637, ſigné de tous les médecins de la faculté, au nombre de cent onze; ce qui offre le tableau de cette année-là, commençant par Pierre Seguyn, qui étoit l'ancien, & finiſſant par Durand François Yon. Ce tableau eſt le même que celui de la premiére édition du *Codex medicamentarius* de la faculté, qui parut en 1638, excepté que ſur ce dernier, le nom de Colletet, qui eſt l'avant-dernier, ne ſe trouve point quoiqu'il fût docteur du 28 février 1637.

5°. L'onziéme feuillet contient au *recto*, un avis au lecteur, par Chartier : au *verſo* & dans les quatre feuillets ſuivants, on trouve la table générale, grecque & latine, des livres ou chapitres de ces treize tomes. Celle qui ſe trouve dans la ſeconde édition de Van der Linden (*d*), a été priſe ſur la table particuliére, qui ſe voit en tête de chaque tome, mais ſeulement quant aux huit tomes

(*a*) Chartier dans ſon *avis au lecteur* dont il eſt queſtion ci-après, n°. 5.

(*b*) *Voy.* Son programme ci-après.

(*c*) Privilége du roi, à la fin du tom. XIII.

(*d*) De ſcriptis medicis, editio altera. Amſtel. Blaeu; 1651. *in*-8°. de 687 *pag.* Il n'eſt pas queſtion de l'Hippocrate de Chartier, dans la premiere édition de Van der Linden, Amſtel. Blaeu, 1637. *in*-8°. de 559. *pag.* &c.

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 259 sur 276

imprimés en 1639, que Van der Linden avoit reçus seuls ; car il a suivi la table générale de ce tome premier, à l'égard des sept & onze, qui cependant étoient imprimés alors, ainsi qu'à l'égard des trois qui n'ont paru qu'en 1679. Il n'y a rien changé dans sa troisiéme édition (*a*), & Mercklin n'y a rien changé non plus, quoiqu'il ait écrit sept ans (*b*) après que l'ouvrage de Chartier a été complet.

6o. Le seiziéme feuillet est le titre particulier pour ce tome premier. Il faut le transcrire pour donner une idée des autres, dont on notera pourtant quelques différences.

Operum Hippocratis coï & Galeni pergameni medicorum omnium principum TOMUS PRIMUS. *τὰ βιογραφικὰ καὶ γενεαλογικὰ ad utriusque principis vitam ac genus spectantia.* RENATUS CHARTERIUS *vindocinensis, doctor medicus paris. regis christianissimi cons. medicus ac professor ord. plurima interpretatus, universa emendavit, instauravit, notavit, auxit, edidit. Lutetiæ Parisiorum* 1639.

On sent bien que ces mots grecs doivent changer à chaque tome (V. Van der Linden) ; mais au titre des tomes sept & onze, qui sont de 1649, après *ordinarius*, on lit : *nec non serenissimæ magnæ Britanniæ reginæ ἀρχίατρος.* On voit encore à la fin de l'un & de l'autre : *ex typis Remigii Soubret*, qui étoit probablement le directeur de l'imprimerie royale. Ce tome onze est sans *errata*. Le titre du tome douze annonce des planches en cuivre, ces gravures occupent dix pages *in-folio*, sur la chirurgie.

7°. Le dix-septiéme feuillet contient la table particuliére de ce tome premier.

8°. Les 18, 19 & 20, contiennent l'épître dédicatoire de Chartier, à LOUIS XIII.

9°. Les 21, 22 & 23, contiennent une seconde épître dédicatoire, de Chartier, au cardinal de Richelieu, qui avoit singuliérement favorisé, & protégé cette entreprise. Peut-être Chartier n'auroit-il pu faire cette seconde épître à ce ministre, si celle du roi n'avoit précédé, d'après la régle ordinaire, que les livres exécutés à l'imprimerie royale, ne peuvent guére être dédiés qu'au Roi.

Ces diverses piéces ne sont pas toujours arrangées selon l'ordre qu'on vient de leur donner, parcequ'il n'a point été indiqué, excepté l'épître dédicatoire au cardinal de Richelieu, qu'une réclame fait placer avant la page premiére du corps du livre.

(*a*) De scriptis medicis, edit. tertia. Amstel. Blaeu, 1662. *in*-8°. de 755. *pag.*

Lindenius renovatus, Norib. 1686. *in*-4°.

Description du corps ſéparé du tome premier, diſtribué en 1679.

Ce corps n'eſt compoſé que de quatorze feuillets.

A. Le premier eſt le titre général (N°. 3°.), mais de 1679. On n'y trouve point l'épithéte de *Magni*, précédant le nom d'Hippocrate, ni celle d'*Ordinarius*, à la ſuite de *Profeſſor*, ni depuis *Aſtruxit*, juſqu'à *Indicem*; parce qu'on ſavoit très bien alors qu'on n'y vouloit pas faire de table. Vient enfin: *Lutetiæ Pariſiorum, apud Andræam Pralard bibliopolam, viâ Jacobæâ, ad inſigne Occaſionis*, 1679. *Cum privilegio regis chriſtianiſſimi.*

B. Les ſept ſuivants ſont préciſément les mêmes, que ceux du N°. 4°.

C. Le neuviéme ne regarde que la publication de l'ouvrage total en 1679. Il contient quatre parties différentes : la *premiére* eſt un avertiſſement, où l'on nous apprend que ce grand ouvrage n'eût jamais été qu'imparfait, ſans les ſoins réunis de Charles du Gard, avocat de Paris, & procureur général du grand conſeil, gendre de Chartier, à conſerver les manuſcrits de ſon beau-pere, & ceux des libraires Aubouyn, Pralard & Villery, à ſe charger des frais de cette édition, à conſulter les plus ſçavants médecins, & ſur-tout meſſieurs Blondel & le Moine, qui furent les éditeurs de ce qui reſtoit à imprimer.

La 2e. eſt l'approbation de la faculté en forme de décret, du premier octobre 1678, ſigné de m. le Moine, alors doyen, qui en laiſſe les honneurs à m. Blondel, en ajoutant que Chartier avoit mis la derniére main à ſes manuſcrits, & que la plus grande partie des tomes avoit paru quarante ans auparavant.

La 3e. eſt le tableau des médecins de la faculté de l'année 1679; elle étoit alors compoſée de cent cinq membres, depuis François Pijart qui étoit l'ancien, juſqu'à Pierre-Paul Guyard.

La 4e. enfin eſt l'extrait du privilége du roi, du 27 mars 1677, en faveur de Pralard, qui s'aſſocia Aubouyn & Villery; & on y mentionne que cette édition fut achevée le 20 mai 1679.

D. Le dixiéme feuillet & les quatre ſuivants ſont abſolument les mêmes que ceux du N°. 5.

Ainſi ce corps ne contient qu'un ſeul feuillet (*C.*), qui ne peut ſe trouver dans les anciens exemplaires, tandis que ceux-ci en contiennent dix, qu'on ne voit point dans les exemplaires de 1679, ſavoir ceux des N°s. 1, 2, 6, 7, 8 & 9; économie qui dépare à tous égards ces ſortes d'exemplaires, dont les éditeurs non contents de

Operum Hippocratis Coi, et Galeni Pergameni, medicorum omnium principum, tomus ... - page 261 sur 276

garder le ſilence ſur leur travail particulier, qui s'eſt réduit à-peu-près à corriger des épreuves, ont encore ſouſtrait les épîtres à Louis XIII, & au cardinal de Richelieu, ſous le prétexte, ſans doute, qu'ils étoient morts depuis long-temps; le roi le 14 mai 1643, & le cardinal le 4 décembre 1642, pour donner l'air d'une nouvelle édition, à ce qui n'en eſt point une.

L'ouvrage total eſt donc compoſé de treize tomes, qu'on fait ordinairement relier en neuf volumes, d'après le détail que Chartier en a donné dans ſon *avis au lecteur*, & ainſi qu'on va le voir par l'étendue de chacun : le tome 1er. eſt de 102 pages; le 2e. de 406; le 3e. de 444; le 4e. de 714; le 5e. de 470; le 6e. de 553; le 7e. de 908; le 8e. de 925; le 9e. de 602 & 408; le 10e. de 723; le 11e. de 202; le 12e. de 575, & le 13e. de 1026, ce qui fait un total de 8058 pages, ou 2015 feuilles, non compris les titres, &c.

Notices générales ſur l'ouvrage & ſur l'auteur (*).

René Chartier nous apprend en 1633 (*a*) qu'il ſe livroit à la médecine depuis trente-ſix ans, mais comme il étoit octogénaire en 1654 (*b*), & qu'il devoit être né vers 1574, on peut adopter en partie une correction à la main qui ſe trouve ſur l'exemplaire qu'il avoit donné, où on lit *quadraginta* au-deſſus de *triginta*, en ſuppoſant qu'on auroit dû effacer en même temps le *ſex*; enſorte qu'il auroit commencé à étudier la médecine à l'âge de dix-neuf ans.

Il étoit de la licence de 1606-1608, & il fit le diſcours des paranymphes de la licence précédente quelques ſemaines après ſon baccalaureat (*c*). Son acte de Veſpérie eſt du 5 août 1608, & il fut reçu docteur (*d*) le 14 du même mois. Il étoit médecin du roi & profeſſeur de pharmacie en 1610 (*e*), & il fut fait écuyer par la ſuite.

En 1632 Mrs Quirin le Vignon & René Chartier ſuppliérent pour

(*) On peut conſulter ce qu'en dit l'abbé Goujet, *mém. hiſt. ſur le collége royal de France*, tom. iij. *pag.* 116 & *ſuiv.* M. ANDRY, docteur-régent de la faculté de médecine de Paris, qui travaille à l'hiſtoire des médecins de cette faculté, rectifiera ce que l'abbé Goujet a dit d'inexact ſur René Chartier.

(*a*) Oratio, pag. 1.

(*b*) Regiſtres de la faculté de médec.

(*c*) Paranymphus à Renato Charterio med. fac. Pariſ. Baccalaureo die 9 maii anno 1606. Pariſ. Saugrain 1607 *in*-8o. de 80 pages.

(*d*) Quæſtionum medicar. ſeries chronol. à m. Hyac. Theod. Baron. Paris 1752 & 1763 *in*-4°.

(*e*) Reg. de la fac. de méd.

que leurs fils jouiſſent du privilége des fils de docteurs pour l'âge & pour le temps d'étude, & la faculté admit huit candidats, du nombre deſquels furent François le Vignon & Jean Chartier (*a*). Celui-ci fut docteur le 11 Octobre 1634 (*b*).

René Chartier, devenu octogénaire en 1654, demanda une nouvelle ouverture de licence pour Philippe Chartier ſon fils, reçu maître-ès-arts en l'univerſité de Paris, quoiqu'il n'eût encore qu'une année d'étude en médecine, d'après un article des ſtatuts qui ne met point de bornes aux faveurs dont peuvent jouir les fils des docteurs. La faculté opina que ce qu'il demandoit pouvoit lui être accordé, pourvu que cela fût arrêté dans trois aſſemblées. Neuf docteurs y formérent oppoſition, & la firent ſignifier par Huiſſier dans une aſſemblée ſubſéquente; mais la faculté n'y eut point d'égard: il y eut un jubilé où Philippe fut admis, puiſqu'on le trouve parmi les licenciés de 1656. Chartier le pére mourut ſubitement à cheval, le 31 octobre (*aliàs* le 28) de la même année 1654, & eſt enterré à S. Germain l'Auxerrois (*c*).

Le diſcours qu'il prononça devant la faculté le 2 août 1633 eſt celui qu'il a mis à la tête de ſon Hippocrate (*d*); & il n'y pas d'apparence qu'il y ait fait de changements, peut-être même étoit-il imprimé avant qu'il ait été prononcé; c'eſt ce qu'on peut préſumer en rapprochant cette date & celle de l'*index* ou programme (*e*) qu'il

---

(*a*) Ibid.

(*b*) Je ne connois de lui que les deux ouvrages ſuivans.

1°. *Palladii de febribus conciſa ſynopſis interprete Joanne charterio, pariſino, regis chriſtianiſſimi conſiliario medico, & profeſſore ordinario; nec non fac. med. Pariſ. doctore. pariſiis apud Jac. Senlecam.* 1646. *in*-4°. de 46. *pag.* gr. & lat. C'eſt à tort que l'abbé Goujet attribue cet ouvrage à René Chartier.

2o. La ſcience du plomb ſacré des ſages ou de l'antimoine, où ſont décrits ſes rares & particulieres vertus, puiſſances & qualités par J. Chartier, écuyer, conſeiller & médecin ordinaire du roi, & ſon profeſſeur en médecine au collége royal de France, docteur-régent en la faculté de Paris. A Paris, chez J. de Senlecque & Fr. le Cointe 1651, *in*-4°. de 56 pag. *Alors la querelle ſur l'antimoine ſe ralluma plus vivement que jamais.*

(*c*) Reg. de la faculté de médecine. Et ſuivant l'abbé Goujet, mort le 29 Octobre, à l'âge de 82 ans.

(*d*) *Hanc προοιμιακὴν, pro noſtrâ novâ ac illuſtri operum Hippocratis & Galeni editione, græcè & latinè conditâ orationem paravimus*, &c. pag. 1.

(*e*) *Index operum Galeni quæ latinis duntaxat typis, in lucem edita ſunt: eorum aliquod græcum in bibliothecis locupletioribus abditum; aut etiam aliud in editione baſilienſi aut venetianâ minimè poſitum comperiatur, id græcè tranſcriptum Lutetiam ad R. CHARTIER, doctorem medicum Pariſienſem, conſ.* regis chriſtianiſſimi, nec non ſuæ majeſtatis medicum & profeſſorem ordin. *mittatur, ut obnixè rogat is, cujus curæ operum quæ extant omnium Hippocratis & Galeni editio, ſupremo ſanctioris conſilii decreto & privato privilegio demandata eſt. Sed properandum, quia prior tomus jam editus eſt.*

fit imprimer pour demander aux ſavants les livres dont il indiquoit les titres ; ajoutant qu'*ils n'avoient pas de temps à perdre, parce que ſon tome premier étoit imprimé.* Cet *index*, diviſé d'après ſes tomes, eſt à peu de choſe près le même que le premier *index* ou catalogue qui ſe trouve page 4 de ſon diſcours. Mais il n'a reçu que bien peu du texte grec ; car on voit dans ſa table générale un aſtériſque * à preſque tous les mêmes articles pour annoncer qu'il ne les a publiés qu'en latin.

Il s'étoit appliqué de bonne heure à l'étude d'Hippocrate & de Galien, & il aſſure qu'il n'avoit jamais rien fait de ſatisfaiſant en médecine que d'après leurs préceptes (*a*). Le goût particulier & l'eſpéce de paſſion qu'il avoit pour ces deux auteurs, lui firent bientôt connoître le dommage que l'injure des temps leur avoit cauſé, les fautes que les copiſtes & les traducteurs y avoient introduites, & ce qui manquoit aux diverſes éditions grecques & latines pour qu'elles fuſſent complétes & correctes, autant qu'elles auroient pu l'être. Sentir ces défauts, en être affecté, ſouhaiter ardemment de de les réparer & s'en occuper ſans relâche, eſt le caractere du vrai ſavant. Chartier fut entraîné par ſon goût ; reconnoiſſant tout ce qu'on devoit aux veilles des éditeurs & traducteurs qui l'avoient précédé, & déteſtant la négligence barbare de ceux qui avoient abandonné les manuſcrits à la deſtruction, il eut le courage d'entreprendre une édition plus compléte, pourvu qu'il fût ſecondé. Il en écrivit à pluſieurs étrangers, & ſur-tout aux premiers médecins (*b*) du roi d'Eſpagne, pour avoir communication de tous les ouvrages de Galien, qu'on lui avoit dit être en arabe dans la bibliothéque de l'Eſcurial ; mais il n'en eut aucune réponſe. Depuis l'incendie qui a dévaſté cette précieuſe bibliothéque, m. Caſiri nous annonce bien ce qui en reſte (*c*) ; mais on ne connoit pas ce qui s'en eſt perdu. On a donc tout lieu d'eſpérer que les ſavants eſpagnols en réimprimant l'Hippocrate de Chartier, voudront bien y ajouter tout ce que les manuſcrits arabes de la bibliothéque de l'Eſcurial pour-

---

Die 29 auguſti 1633. *in*4°. de 4 pages. *Ainſi cette piéce ne doit pas être commune aujourd'hui.* NB. l'abbé Goujet, *mém. hiſt. ſur le coll. de France*, tom. iij. *pag.* 124. fait mention d'une autre piéce, & s'exprime ainſi : « Cet index qui eſt grec » en latin, forme un très petit volume » de 39 *pages*, & a été imprimé à Paris, » ſans date, chez Siméon Piget ».

(*a*) Oratio *pag.* 1.

(*b*) *Oratio* pag. 2.

(*c*) *Bibliotheca arabico-hiſpana eſcurialenſis* tomus prior. Matriti, Perez de Soto, 1760 *in-fol.* de 544, *pag.* V. cod. 800 & 801, *pag.* 253 ; & il ajoute *pag.* 257. *Si arabicum noſtrum indicem cum Charteriano diligenter conferas, videbis ſanè non pauca Galeni opera quæ jam deperdita putabantur in noſtro ſupereſſe.*

ront contenir de relatif, afin d'en compléter l'édition autant que cela ſe pourra (*a*). Mais comme une traduction demande beaucoup de temps, que les ſavants en général ne peuvent pas toujours ſe borner à un ſeul objet, & que l'expérience du paſſé doit leur apprendre qu'il faut multiplier les exemplaires par l'impreſſion, parce qu'on perd peu de choſe en perdant un imprimé, & qu'on perd tout en perdant un manuſcrit, il faudroit qu'ils ſe contentaſſent d'abord de faire imprimer le texte arabe, non ſeulement d'Hippocrate & de Galien, avec le Chartier ou ſéparément, mais encore de tous les manuſcrits qui compoſent cette rare bibliothéque; magnificence bien digne de ſa majeſté catholique.

Les étrangers, ayant été de peu de ſecours à Chartier, ſoit par défaut de bonne volonté, ſoit parce que ſon commerce de lettres fut interrompu par les guerres, la ſeule bibliothéque du roi de France lui a fourni preſque tout ce qu'il a publié de nouveau (*b*), ainſi que les manuſcrits de m. le préſident de Meſmes. Tant de recherches ne pouvoient ſe faire ſans exciter l'intérêt qu'elles devoient mériter. » Cet advis conçeu (*c*) eſtant parvenu dès le temps de noſtre longue » maladie de Villeroy (*d*) au mois de juillet 1630 à la cognoiſſance » de noſtre très-cher & très-amé couſin le cardinal de Richelieu a » incontinent eſté enfanté par l'unique exhortation faite audit ſieur » Chartier en noſtre préſence par noſtredit très-cher couſin porté » touſiours à toutes choſes haultes, utiles & glorieuſes à noſtre eſtat » & bien public. A ces cauſes déſirant & voulant autant qu'il nous » ſera poſſible aſſiſter, favoriſer & gratifier ledit ſieur Chartier en » une telle entrepriſe importante à la ſanté de noſtre perſonne; au » bien commun de tous nos ſubjets, & à l'honneur de toute la » France, conſidérant d'ailleurs les ſervices que ledit ſieur Chartier » a rendu près de noſtre perſonne, de nos très-cheres & très-aimées » ſœurs, & les grandes deſpenſes qu'il a faictes juſques à préſent; » De noſtre certaine ſcience, pleine puiſſance, & authorité royale » nous avons dit, voulu & ordonné, diſons, voulons & ordonnons » que ledit ſieur Chartier puiſſe imprimer ou faire imprimer, vendre

(*a*) M. LORRY, préf. de l'hiſt. de la Faculté de médecine de Montpellier, par M. ASTRUC, *pag.* 13.

(*b*) Oratio, *pag.* 3.

(*c*) *Ibid.* & privilege du roi, en forme d'édit du 8 avril 1639, à la fin du tom. XIII. Mais Chartier obtint cet édit & un arrêt du Conſeil d'Etat, peu après la maladie du Roi (probablement en 1631). *Enim vero Rege pauló poſt* (morbum), *alterum in italiâ exercitum ducente, pollicitorum memor eminentia,* REGIO DIPLOMATE, *& ſanctioris conſilii decreto nobis editionis moliendæ privilegium concedi voluit.*

(*d*) Louis XIII eut alors une fiévre double tierce.

» & débiter tous les œuvres desdits princes de médecine, Hippo-
» crate & Galien grecs & latins, *è regione in-folio*, à commencer
» du jour premier de l'année 1639 jusques à l'année 1660. Et
» d'autant que nostre célébre faculté de médecine de Paris légiti-
» mement assemblée, a déclaré que tous ceux qui professent la
» médecine, doivent avoir un exemplaire de ladite édition,
» comme la premiere, la plus ample & la plus signalée de toutes:
» & aussi afin que nos subjets soient plus seurement assistez par les
» médecins bien instruits en la vraye doctrine d'Hippocrate & de
» Galien: nous voulons & ordonnons que tous candidats & aspirans
» à la médecine, en toutes les facultez de médecine de ce royaume,
» terres & seigneuries de nostre obéissance, ne puissent estre admis
» à aucuns actes, ni reçeus à aucuns degrez ordinaires de méde-
» cine, de bacalaureat, licence & doctorande, que premiérement
» ils ne soient pourveus & munis chacun d'un exemplaire des œuvres
» d'Hippocrate & Galien de l'édition dudit sieur Chartier, & sans
» avoir préalablement fait paroistre avoir reçeu & payé ledit exem-
» plaire, & justifié la vérité par certificat dudit sieur Chartier, ou de
» ceux qu'il aura commis à la vente desdits livres, & donné pouvoir
» de ce faire, sur peine de cent livres d'amende applicable au pro-
» fit dudit sieur Chartier, &c. »

Chartier dépensa cinquante mille écus à cette édition exécutée en *caractéres royaux* (*a*), & devint l'émule d'Aldrovande en s'y ruinant au point qu'il ne put l'achever. On ne peut qu'être surpris de ce désastre à la vue d'un privilége si favorable: mais le cardinal de Richelieu étoit mort; les exemplaires n'étant pas complets, Chartier n'avoit pu s'en défaire ni obliger les jeunes médecins de les acquérir. Il a fallu que des particuliers l'achevassent à leurs dépens sous le monarque, qui presqu'en même temps a dépensé cent mille écus pour le Tournefort de 1694, dont il a fait présent au public; ensorte qu'ayant été négligée pendant près d'un siécle, m. Van-Swieten, par le grand usage qu'il en a fait, l'a tirée d'une espéce d'oubli qu'elle n'auroit jamais dû éprouver. Le prix qu'il faut y mettre aujourdhui la venge bien de l'indifférence passée, & lui donne pour ainsi dire plus de vogue (*b*) qu'à l'Hippocrate de Foès. Celle-ci au reste se

(*a*) Privil. du Roi.

(*b*) L'exemplaire de m. de l'Epine, ancien doyen de la faculté de médecine, qui est en papier ordinaire, a appartenu à m. de Tournefort, & ensuite à m. Geoffroi mort en 1731; il fut acheté à sa vente 52 liv. 10 s. On a vu jusqu'en 1760 des exemplaires en grand papier se donner pour 50 liv. Ce grand papier au reste n'a guére qu'un demi-pouce de plus que l'ordinaire sur la largeur & autant sur la hauteur; seulement il est plus beau, plus uni & moins gris; mais le prix de cet ouvrage s'est telle-

ſoutiendra toujours par ſon propre mérite, & peut-être parce qu'elle eſt moins chére, proportion gardée. Il n'eſt donc pas étonnant que quelques perſonnes la préférent au Chartier, qu'elles trouvent moins élégant; mais Chartier étoit trop bon juge en ce cas pour négliger d'adopter toute la traduction de Foès, s'il l'eût trouvée de ſon goût; il a voulu tenir le milieu (*a*) entre la ſéchereſſe de Cornarius & la trop pompeuſe éloquence de Foès. Il eſt vrai que m. Huet (*b*), regarde Foès comme le modéle des traducteurs, & que Triller (*c*) le met au-deſſus de tous les interprétes d'Hippocrate, mais je crois qu'il faut examiner leur jugement avant que de s'y rendre. Ce jugement eſt celui de deux érudits, l'un en belles lettres, & l'autre en phraſes médicinales. On doit ſavoir que les hommes de cette claſſe ſacrifient tout au ſtyle, veulent trouver par tout de l'éloquence, du feu, de la poéſie, des fictions, des menſonges, & trouvent mauvais qu'on n'emploie pas le genre ſublime pour leur dire : « allumez le fourneau; mettez la capſule au bain » de ſable, &c. prenez votre médecine à jeun, & ne buvez de la » tiſane pardeſſus que quand vous aurez été à la garderobe, &c. » perdant de vue l'axiôme : *Ornari res ipſa negat, contenta doceri.* Le génie ſe contente du ſtyle ſimple, & laiſſe l'éloquence aux charlatans!

L'édition d'Hippocrate a été le point mélancolique qui a occupé la tête de Triller pendant toute ſa vie. En 1720, il écrit à m. FREIND & lui demande ſon avis ſur l'édition d'Hippocrate qu'il préparoit & qui devoit être bientôt prête à être miſe ſous la preſſe (*d*). Il eſtime que Foès eſt au-deſſus de tout éloge, & que ſa verſion lui a ſouvent ſervi à corriger le texte d'Hippocrate, quoiqu'il ait à lui reprocher d'avoir été trop indulgent à laiſſer paſſer les fautes que les copiſtes y ont miſes (*e*). En 1728 il ſe propoſe de corriger les fautes que Foès y avoit laiſſées en pluſieurs endroits, ainſi que Reineſius l'avoit très bien prouvé (*f*); rejettant ces fautes ſur les manuſcrits grecs que J. le Fêvre, (licence de 1564-66) J. Martin (licence de 1570-72) & m. l'avocat général Servin (*g*) avoient envoyés à Foès, qui avoit été bachelier de la faculté en

---

ment augmenté, ſurtout depuis la vente de la bibliothéque de m. Falconet, dans le catalogue de laquelle on en trouve une notice avantageuſe, page 27, qu'il vaut aujourd'hui 300 livres, & que les étrangers qui en ont beaucoup enlevé, n'en trouvent plus que très difficilement. *Voy.* les pet. aff. du 15 août 1776.

(*a*) Oratio, *pag.* 10.

(*b*) Pet. Dan. HUETII de claris interpretibus.

(*c*) Dan. Wilh. TRILLERI, epiſtola medico-critica ad Cl. FREIND, ſuper 1. & 3. Hippocr. epid. Rudolſtat. 1720. *in*-8°. de 88 *pag.* V. *pag.* 7.

(*d*) *Ibid.* pag. 10.

(*e*) *Ibid.* pag. 7.

(*f*) D. W. TRILERI *de novâ Hippocr. edit. adornandâ.* Lugd. bat. 1728. *in*-4°. de 27 *pag.* V. *pag.* 6.

(*g*) *Voy.* l'avis au lecteur de Chartier.

1556, & il annonce avec emphaſe qu'il va rajeunir abſolument ſon cher Hippocrate (*a*) en le purifiant de la moiſiſſure, ſous laquelle il étoit méconnoiſſable. Il donne en même temps un eſſai des notes qu'il ſe propoſe de joindre au texte, qu'il écraſe de commentaires, après avoir accuſé Foës d'être diffus en cette partie (*b*). Ce n'eſt pas que ſa vaſte érudition y ſoit déplacée, & qu'il ne fût à ſouhaiter que tout Hippocrate fût éclairci de la ſorte, ainſi que l'a très bien déſiré m. de Haller (*c*); mais Triller veut borner ſon Hippocrate à deux volumes *in*-4°. tandis que ſes commentaires ſont au texte & à la traduction au moins comme ſeize ſont à un.

Il obſerve qu'il a trop avancé ſa parole pour n'être pas bien décidé à la tenir, & qu'il travaille depuis douze ans dans ces vues. Surquoi il faut remarquer qu'en écrivant en 1720 à m. Freind qui a publié ſes épidémies d'Hipp. en 1716, il s'excuſe beaucoup de ce qu'il n'a pu le faire pluſtôt, & l'on en ſent la raiſon. L'ouvrage de Freind lui avoit porté le coup de l'émulation, & il lui falloit bien au moins quatre ans de préparation pour ne pas parler à vuide à un pareil homme. Mais pendant quarante ans, il remplit quatre volumes *in*-8°. de poëmes latins ſur la médecine, il publie des diſſertations, des opuſcules, un traité médiocre ſur la pleuréſie, défigure l'excellente pharmacopée de Wirtemberg en la ſurchageant de citations & de notes, où il cite ſouvent ſes poéſies latines & fait voir à travers beaucoup de jeux de mots très puériles qu'il n'eſt ni pharmacien ni médecin; & cependant il écrit encore à Francfort en 1762 qu'il donnera ſon Hippocrate, qu'il n'a pas donné, quoiqu'il vécût encore en 1772 (*).

(*a*) *Dictu enim incredibile, quam multa interea temporis obſervarim ab aliis prætervisa; quam præruptos ſcopulos complanarim; quam denſas ſæpè tenebras diſcuſſerim; quot deſperata & IMMEDICABILIA LOCA PERSANAVERIM; quos perlegerim commentarios, (nam & ineminiſſe animus horret) quó omnibus modis Hippocrati meo, quem tam effictim à puero pæne adamaveram, ſuppetias ferrem, & nihil non tentarem, ut ſenili ſqualore, quo huc uſque obſitus erat, exuto, rugiſque, in quas libera ejus frons erat complicata, explanatis, habitu planè juvenili, & explicatiore fronte in dias luminis oras (ſic) aliquandò exiret. De nova Hippocr. edit. adorn. pag 1.* J'ai préſenté ce paſſage entr'autres, pour montrer que quand on écrit aiſément & avec feu, comme Triller, on s'exprime rarement avec juſteſſe, quoiqu'on puiſſe avoir quelques idées juſtes; car on ne fait pas des cures incurables; Foës & Chartier ne ſont pas encore moiſis.

(*b*) *Ibid.* pag. 7.

(*c*) *Eruditionem ſummam hîc oſtendit in ſpecimine, quo librum de ANATOME commentario illuſtratum edidit. Vitia autem & bona omnium editionum æſtimat. Utinam rarœ & hâc ætate ririſſimæ eruditionis vir abſolviſſet laborem, noſtraque ſtudia ſimili omnium Hippocraticorum operum editione adjuviſſet! METHOD. STUD. MED. pag. 992.*

(*) Voyez la préface que Triller a miſe à la tête du tome III, de ſes opuſ-

En 1720 il trouve Chartier (*a*) ſomnifére, (dans un moment ſans doute où il avoit beſoin de dormir, ou parce qu'il n'y trouvoit pas le feu de la poéſie, un beau morceau de tragédie ou autre choſe ſemblable) que ſon livre a été corrigé les yeux fermés, n'a d'autre mérite que de bien figurer dans une bibliothéque, d'être bien cher, & de réunir pourtant avec Hippocrate, Galien dont on trouve quelques morceaux qui n'exiſtent pas ailleurs. Il faut convenir qu'une pareille maniére de décrier un rival eſt adroite, ſur-tout quand on le loue malgré ſoi ſur un mérite qu'on ne lui envie pas.

En 1728, il ne le juge pas ſi défavorablement, il ne lui reproche qu'un défaut commun avec Foès (*b*), ſavoir la forme incommode de l'*in-folio*. M. de Haller eſt plus vrai, plus modéré, quand il dit que l'ouvrage de Chartier eſt peu utile parce qu'il eſt rare (*c*). Heureuſement que des imprimeurs & des ſouſcripteurs peuvent remédier à ces deux inconvénients en les réimprimant *in*-4°. quoique la diviſion des volumes puiſſe peut-être ne s'en pas faire ſi juſtement, ce qui ſeroit un petit mal. Quelques perſonnes préférent la vie de Galien du pére Labbe à celle de Chartier: & Triller, qui ſe promettoit ſans doute de vivre cent ans de plus, auroit adopté celle d'Hippocrate que m. Dacier a miſe à la tête des deux volumes *in*-12. de la traduction françoiſe qu'il nous a donnée de quelques traités. Ce qu'à fait Triller ſe réduit donc à peu près juſqu'ici à des gaſconades, qui peuvent avoir dégouté les imprimeurs de nous redonner le Chartier, & pluſieurs auteurs de travailler à une autre édition d'Hippocrate. En attendant, on joint à l'Hippocrate de Foès quand on peut l'avoir, le Galien des Juntes qui eſt aſſez commun, avec la table de Braſſavole qui y répond quand cela ſe trouve.

Je ſuis, &c.

A Paris, le 29 Août 1776.

---

cules: il l'a daté de 1772, 10 février, jour de ſa naiſſance, & il ſe dit âgé de ſoixante-dix-ſept ans.

Ces opuſcules contiennent les deux petites piéces de 1720 & 1728, dont j'ai fait uſage, & preſque les 23 théſes ou diſſ. annoncées dans HEFFTER, où l'on voit que la premiére à laquelle il a préſidé eſt de 1716, & qu'il étoit répondant en 1715.

(*a*) Epiſt. critica pag. 8 & 9.

(*b*) De nova Hipp. edit. adorn. *p.* 4.

(*c*) Sed ea editio, ut rara, ita parum utili. *Meth. ſtud. med. pag.* 816.

P. S. Notes sur quelques endroits de l'hiſtoire du collége royal de France, par m. l'abbé Goujet, 1758, in-12. *3 vol.*

AU tom. 3, on trouve l'hiſtoire de René Chartier & de ſes deux fils, comme ayant été profeſſeurs royaux en médecine. René étoit profeſſeur du roi dès 1617, ſuivant l'abbé Goujet.

Pag. 121, « ſa mort.... arriva à l'âge de quatre-vingt-deux ans. » *Cette date me paroît mériter plus de croyance que le mot vague d'octogénaire, qui ſe trouve en nos regiſtres.*

Pag. 122, « Palladii ſynopſis de febribus ». *Cette édition eſt certainement de Jean Chartier, & non de* René *ſon pére.*

Pag. 123. « Les trois derniers (tomes de l'Hippocrate de Chartier) furent donnés depuis par Blondel & le Moine ». *On a prouvé que ces tomes ne ſont pas préciſément les trois derniers.*

Ibid. « Cette édition commencée en 1639 ». *Il faut dire : commencée en 1633, & dont huit tomes ont été publiés en 1639.*

Pag. 134. « Chartier avoit fait imprimer un *index* des ouvrages » de Galien, dont on n'avoit que les titres, en invitant tous ceux » qui découvriroient quelques-uns de ſes écrits dans les bibliothé- » ques, de les lui envoyer à Paris. *Cet index qui eſt en grec & en* » *latin, forme un très petit volume de trente-neuf pag. & a été impri-* » *mé à Paris, chez Siméon Piget* ».

Cette notice eſt trop poſitive, pour qu'on puiſſe raiſonnablement douter du fait qui y eſt énoncé. J'ai toujours été très porté à croire que Chartier avoit fait tirer ſéparément, pour quelques amis en 1633, ſon diſcours & ce qui ſuit, peut-être à la totalité de douze feuillets *in-folio*; car l'*index* en queſtion, des titres de Galien, n'y occupant que trois pages & demie, n'auroit pu remplir que dix-huit ou vingt pages, même *in*-12. au lieu de trente-neuf, dont on nous parle ſans en indiquer le format. M. l'abbé Goujet dit donc mal-à-propos, que cet *index* occupe trente-neuf pages, cela ne peut pas être. Il doit y avoir autre choſe dont il n'a pas rendu compte, parce qu'il ne l'aura pas vu.

Quoi qu'il en ſoit, il ne faut pas du tout confondre cet *index* grec & latin de trente-neuf pages, *des titres dont on n'a pas les livres*, avec l'index tout latin de quatre pages, *des livres qu'on n'a qu'en latin*, dont il eſt queſtion, note (*e*) *pag.* 11, que je poſſéde, & qui eſt un tout fini, ou ne ſuppoſant rien de plus, ainſi que cela ſe voit très clairement.

Pag. 171, 187-189. » Philippe Chartier mourut le 25 août 1669, » âgé de trente-cinq ou trente-ſix ans; on lui a attribué *la ſcience* » *du plomb ſacré des ſages*, que les uns donnent à Jean, mort en » juillet 1662, âgé de cinquante-deux ans, & les autres à Philippe » qui le revendique comme ſon propre ouvrage ».

J'en avois aſſez dit pour montrer que Jean Chartier étoit l'auteur de cet ouvrage, & que Philippe ne pouvoit l'être, car un homme qui n'a qu'un an d'étude en 1654, & qui eſt trop jeune pour être admis au baccalaureat, n'a pas pu écrire une page de médecine en 1651. Mais il eſt étonnant que m. l'abbé Goujet, dont je rapporte d'autres dates, puiſſe laiſſer la moindre incertitude là-deſſus; comme s'il étoit croyable qu'un jeune homme, né au plutôt en 1633, & âgé de dix-ſept ou dix-huit ans au plus en 1651, pût alors publier un ouvrage ſur la médecine, & ſur l'hiſtoire de la chymie, où l'on trouve des citations en hébreu, en arabe & beaucoup de paſſages de l'Hippocrate de René Chartier.

D'après ces mêmes dates, on voit encore pourquoi les manuſcrits de l'Hippocrate ſe ſont trouvés entre les mains de CHARLES DU GARD, gendre de CHARTIER, de la fille duquel l'abbé Goujet n'a pas eu connoiſſance. Mais je dois encore indiquer quelques autres inexactitudes qui lui ſont échappées. Pag. 122, la premiére édition de PERDOUX, par Chartier, eſt de 1630, & non de 1649: la *ſynopſis chirurgiæ* d'ETIENNE GOURMELEN, ne peut pas être dûe à R. CHARTIER, puiſqu'elle a été imprimée en 1566, en latin & en françois, avant que R. Chartier fut né; & pag. 133, il coupe en deux l'ouvrage de m. BARON, en le citant ſous ſon vrai titre: *quæſtiones medicæ*, & ſous celui-ci: *medicorum pariſienſium notitia*, qu'il donne comme un ouvrage différent, quoiqu'il faſſe partie du premier.

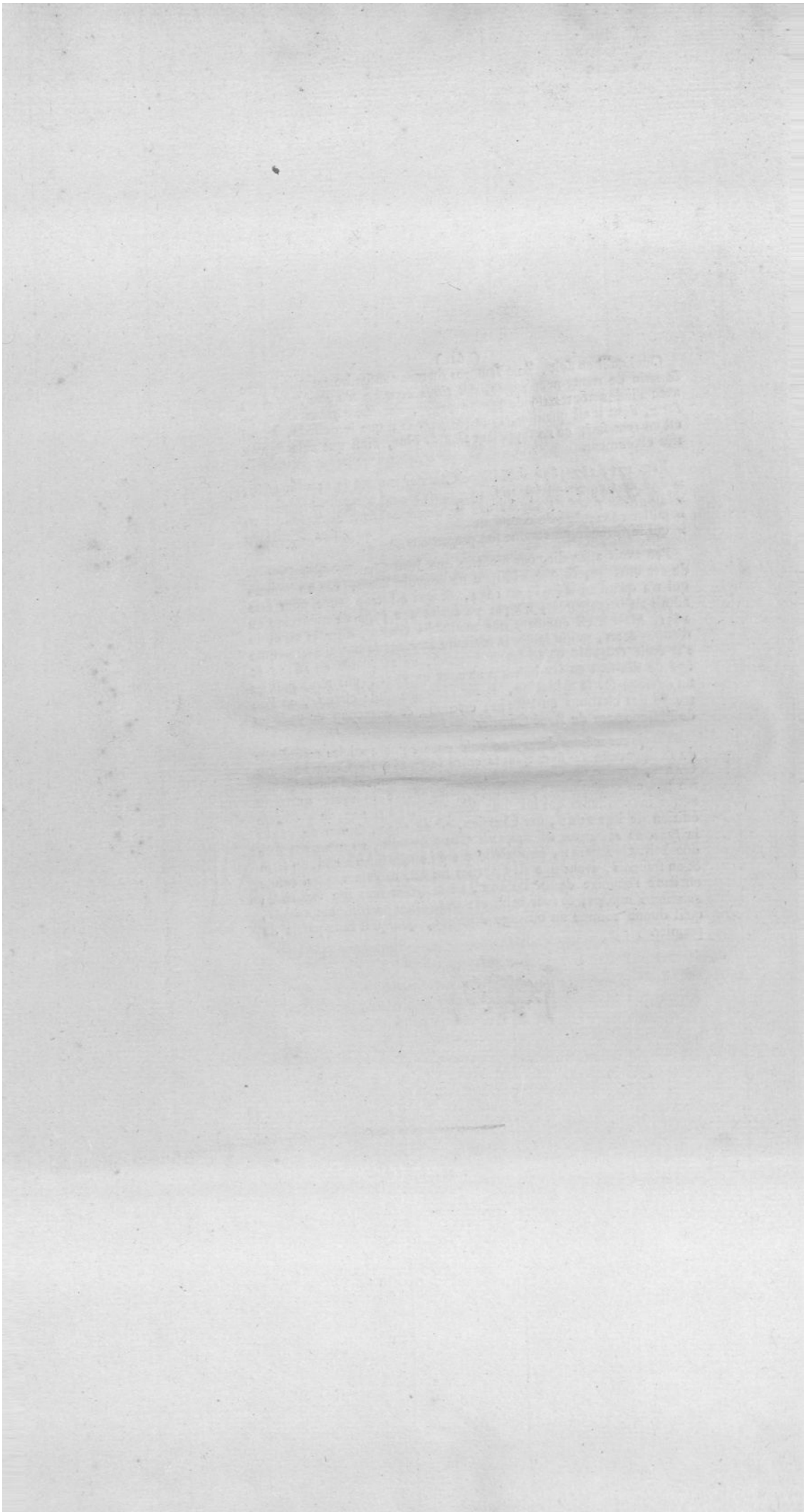

INDEX OPERVM GALENI, QVÆ

Latinis duntaxat typis in lucem edita ſunt. Eorum aliquod Græcum in Bibliothecis locupletioribus abditum; aut etiam aliud in editione Baſilienſi aut Venetiana minimè poſitum comperiatur, id Græcè tranſcriptum Lutetiam ad R. Chartier Doctorem Medicum Pariſienſem, Conſ. Regis Chriſtianiſſimi, nec non ſuæ Majeſtatis Medicum & Profeſſorem Ordinar. mittatur, vt obnixè rogat is, cuius curæ operum quæ extant omnium Hippocratis & Galeni editio, ſupremo Sanctioris Conſilij decreto & priuato priuilegio demandata eſt. Sed properandum quia prior tomus iam editus eſt. Die 29. Auguſti 1633.

Quæ in tomo ſecundo noſtræ editionis deſiderantur.

20. GALENI de partibus artis Medicæ liber Spurius, ex veteri Nicolai Rhegini Calabri tranſlatione reſtitutus. Apud Iuntas editus, & inter aſcriptos Latinè tantùm poſitus.
23. Galeni fragmentum quoddam exiguum, ac mendoſum, aſcriptum aduerſus Empiricos; Gadaldino Mutinenſi Medico Interprete, apud Iuntas Venet. inter fragmenta. Græcè deeſt.
27. Galeni de ſubfiguratione Empirica incerto Interprete Græcè deſideratur.

Quæ in tomo quarto deſiderantur.

3. GALENI de adminiſtrationibus anatomicis libri nouem priores nobis adſunt Græcè & Latinè integri; ſex verò poſteriores decimus, vndecimus, duodecimus, decimus tertius, decimus quartus, & decimus quintus Græci & Latini deſunt.
4. Galeni de anatomia viuorum liber, apud Iuntas inter ſpurios editus, incerto Interprete. Græcè deſideratur.
5. Galeni de anatomia parua libellus inter ſpurios editus apud Iuntas, incerto Interprete. Græcè deſideratur.
6. Galeni de vocalium inſtrumentorum diſſectione fragmentum. Auguſtino Gadaldino Medico Mutinenſi Interprete. Apud Iuntas inter fragmenta. Græcè deeſt. Multa Latino textui deficiunt.
7. Galeni de oculorum anatomia liber, Nicolao Rhegino Calabro Interprete; Apud Iuntas inter ſpurios poſitus, Græcè deeſt.

10. Galeni de muſculorum anatomia ſeu diſſectione ad Tyrones liber, Auguſtino Gadaldino Interprete, in prima claſſe apud Iuntas poſitus. Græcè deſideratur.

16. Galeni de compagine membrorum, ſiue de natura humana liber inter ſpurios poſitus, apud Iuntas, incerto Interprete. Græcè deſideratur.

Quæ in tomo quinto deſiderantur.

3. GALENI de facultatibus corpus noſtrum gubernantibus liber ex Gadaldina editione. Apud Iuntas inter ſpurios editus. Græcè deſideratur.

6. Galeni fragmentum ex quatuor commentariis, quos ipſe inſcripſit de iis quæ medicè dicta ſunt in Platonis Timæo, Auguſtino Gadaldino Interprete. Græcè deſideratur. Apud Iuntas inter fragmenta editum.

9. Galeno aſcriptus liber de ſpermate, inter ſpurios apud Iuntas poſitus, incerto Interprete. Græcè deeſt.

13. Galeni liber in quo inquirit, an omnes particulæ animalis quod in vtero eſt, fiant ſimul, Nicolao Rhegino Interprete; apud Iuntas in prima claſſe poſitus. Græcè deſideratur.

14. Galeno aſcriptus liber de natura & ordine cuiuſlibet corporis, incerto Interprete, apud Iuntas inter ſpurios editus. Græcè deſideratur.

22. Galeno aſcriptus liber, de motibus manifeſtis & obſcuris, quem Marcus Toletanus Latinè dedit, Græcè deſideratur. Apud Iuntas inter ſpurios editus.

24. Galeni de motu thoracis & pulmonis fragmentum, incerto Interprete, apud Iuntas inter fragmenta poſitum. Græcè deeſt.

25. Galeni de vtilitate reſpirationis liber, inter ſpurios apud Iuntas editus, Græcè deſideratur.

26. Galeno aſcriptus liber De voce & anhelitu, apud Iuntas inter ſpurios editus.

Quæ in tomo ſexto deſiderantur.

6. GALENI Commentarij tres vel quatuor in librum Hippocratis de aëre, locis, & aquis, Græcè deſiderantur, qui in Bibliothecis Venetorum comperiuntur.

8. Galeni Commentarij quatuor in librum Hippocratis de alimento nobis Græcè adſunt, ſed contextus tum Græcus, tum Latinus multis mendis ſcatet.

11. Galeno aſcriptus liber de continuo ſubſtantiæ effluuio, ſiue de continua diſſolutione incerto Interprete, apud Iuntas inter ſpurios poſitus, Græcè deſideratur.

12. Galeni de attenuante victus ratione seu diæta liber vnus, Martino Gregorio Interprete, apud Iuntas in classe 2. ponitur, Græcè desideratur.

23. Galeni de Consuetudine liber, Siue de Consuetudinibus, ab Augustino Gadaldino ad verbum ferè latinè expressus, apud Iuntas 2. classe positus. Græcè desideratur.

Quæ in tomo septimo desiderantur.

8. GALENI de causis procatarcticis liber, Nicolao Rhegino Calabro Interprete, apud Iuntas in 3. classe positus, Græcè desideratur.

Quæ in tomo octauo desiderantur.

6. GALENI synopsis librorum suorum sexdecim de pulsibus, Augustino Gadaldino interprete. Apud Iuntas in quarta classe posita, Græcè desideratur.

8. Galeno ascriptus liber, cui titulus est, Compendium pulsuum, hic liber inter spurios apud Iuntas positus Græcè desideratur.

10. Galeno ascriptus, De vrinæ significatione ex Hippocrate libellus Georgio Valla Interprete, Apud Iuntas inter spurios positus Græcè desideratur.

19. Galeni Quæsita in Hippocratem, libellus inter spurios positus, incerto interprete Græcè desideratur.

23. Galeno ascriptum præsagium experientia confirmatum, Interprete Georgio Valla, apud Iuntas inter libros spurios Latinè positus Græcè desideratur.

24. Galeni commentarij in Hippocratis librum de humoribus apud Iuntas textus Latinus editus est, Græcus vehementer desideratur.

34. ~~Galeni de præcognitione ad Posthumum liber in 4. classe apud Iuntas Latinè positus Græcè desideratur, Interpres Martianus Rota.~~

Quæ in tomo nono desiderantur.

14. GALENI de oculis liber spurius, Demetrio Græco Interprete, apud Iuntas in septima classe Latinè positus, Græcè desideratur.

19. Galeni de cura icteri, incerto Interprete, apud Iuntas Latinè inter spurios positus, Græcè desideratur.

21. Galeno ascriptus liber de cura lapidis incerto Interprete, inter spurios Latinè positus, Græcè desideratur.

Quæ in tomo vndecimo deſiderantur.

2. GALENI liber de diæta Hippocratis in morbis acutis ab Auguſtino Gadaldino tranſlatus, Latinè apud Iuntas in ſeptima claſſe Latinè editus, Græcè deſideratur.

Quæ in tomo decimotertio deſiderantur.

2. GALENO aſcriptus liber de ſimplicibus medicamentis ad Paternianum, incerto Interprete, apud Iuntas Latinè editus interque ſpurios poſitus Grecè deſideratur.
3. Galeno attributus liber primus de Dynamidiis, cuius principium deeſt cum textu Græco, inter ſpurios apud Iuntas poſitus.
4. Galeno aſcriptus liber de Dynamidiis ſecũdus Græcè deſideratur.
6. Galeno aſcriptus liber de Centaurij facultate ſeu virtute, inter ſpurios apud Iuntas Latinè editus, Græcè deſideratur.
13. Galeno aſcriptus liber de Cathartiçis, inter ſpurios apud Iuntas Latinè poſitus, Græcè deſideratur.
20. Galeno aſcriptus liber, de Medicinis expertis liber, cui titulus eſt, Medicinalis experientia, inter ſpurios apud Iuntas Latinè editus, Græcè deſideratur.
21. Galeni liber Secretorum ad Monteum inter ſpurios apud Iuntas Latinè editus, Græcè deſideratur.
23. Galeno aſcriptus liber de incantatione, adiuratione, & ſuſpenſione, apud Iuntas in ſeptima claſſe editus, Græcè deſideratur.
24. Galeni de Clyſteribus liber Græcè deſideratur.
29. Galeni de remediis paratu facilibus liber 3. Græcè deſideratur.

Cætera nobis Latinè & Græcè adſunt.